بســم الله الرحمن الرحيــم

KİTÂB VE SÜNNET

IŞIĞINDA

SAHİH İLMİHAL

بســم اللَّه الرحمن الرحيـــم

KİTÂB VE SÜNNET
IŞIĞINDA
SAHİH İLMİHAL

Müellif

Ebû Muaz Seyfullah el-Çubukâbâdî

Müellif: Ebû Mu‘âz Seyfullah el-Çubukâbâdî
Eserin adı: Kur’ân ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal

Birinci Baskı: Mart 2011
ISBN:

-Üçüncü Yenilenmiş Baskı-

Mizanpaj:
Kapak:
Baskı:

MUKADDİME

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hak ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı da yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Rasûlüllâh ﷺ Allah'ın kulu ve Rasûludur.

'Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölünüz.' (Ãl-i İmrân, 3/103)

'Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadınlar türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir.' (Nisâ'; 4/1)

'Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur.' (Ahzâb, 33/70-71)

Bundan sonra: 'Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed ﷺ'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.'

Allah ﷻ'nin haram kıldığı kör taklit ve taasubun hâkim olmaya başladığı bu zamanda, Yüce Allah'ın, Rasûlü Muhammed ﷺ ile gönderdiği, sahâbelerin ﵃ vahye teslim olarak tabî olduğu, ihtilaf ve şüphelerden uzak olan dine, akîde, ibadet ve muamelat hususlarında Allah'ın **Kitâb'ı** ve Rasûlüllâh ﷺ'in **Sahih Hadisleri** ışığında hareket etmek isteyen Müslümanlara kolaylık olması için bu konuda dilimizde eksikliğini gördüğüm bir fıkıh kitabına olan ihtiyaçtan dolayı bu ilmihali hazırlamaya karar verdim. Zira Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***'Helak olan delil üzere helak olsun ve yaşayan da delil üzere yaşasın.'*** (Enfal, 8/42)

Mu'âz b. Cebel ﵁'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifte Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Şüphesiz sizler aranızda iki sarhoşluk ortaya çıkmadığı

sürece Rabbinizin açık delili üzere olacaksınız; Cehalet sarhoşluğu ve yaşama sevgisi sarhoşluğu! Sizler iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarsınız. Allah yolunda da cihad edersiniz. Aranızda dünya sevgisi ortaya çıkarsa ne iyiliği emredip kötülükten yasaklarsınız ve ne de Allah yolunda cihad edersiniz! İşte o gün Kitap ve Sünnet ile konuşanlar, Ensâr ve Muhacirlerden öne geçenler gibidirler!'[1]

Bu hadiste bahsedilen cehalet ve dünya sevgisi sarhoşluğu ortaya çıkmış, iyiliği emir, kötülüğe engel olma ve Allah yolunda cihad, terk edilmiştir. Allah'tan niyaz ederim ki; **Kitap** ve **Sünnet** ile konuşularak hayatın bu iki sağlam kulpa göre düzenlenmesine, bidatlerin söndürülüp, **Sünnet**'in yayılmasına ve bu hadiste müjdelenenlerden olmamıza, bu çalışmamı bir vesile kılsın.

Kitabın hazırlanmasında kaynak olarak Hadis, fıkıh ve tefsir eserlerinin yanı sıra, son devrin âlimlerinin de muhtelif eserlerinden büyük ölçüde istifade ettim. Allah'tan onlara ve bu kitabın yayına hazırlanması, basılması, dağıtılması ve insanlara ulaştırılması hususunda emeği geçen herkese, hayırlı mükâfatlar vermesini, katında salih amel olarak yazmasını, bu çalışmamda vaki olmuşsa kusurlarımı affetmesini ve bunları fark eden dikkatli gözler tarafından ıslahını nasip etmesini dilerim. Kitabın ilk baskılarında eksikliğini gördüğüm bazı hususlarla farkına vardığım bazı hataların tashihini bu baskıda sunmaya çalıştım. Fark ettikleri eksiklik ve hataları uyaran müslümanlara buradan teşekkür etmek isterim. İftiracıların ve hasetçilerin şerrinden de Allah'a sığınırım.

Muvaffak kılacak olan Allah ﷻ'dir. Şüphesiz O her şeye kadir olandır.

Ebû Mu'âz Seyfullah Erdoğmuş
Çubuk/Ankara
Miladî Kasım 2004/Kasım 2012
Hicrî Şevval 1425/Muharram 1434

---

[1] **Hasen.** Bezzâr, (7/80/no: 2631); Hâkim et-Tirmizî, *Nevadiru'l-Usûl* (2/330); Deylemî (4293) Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl,* (3/221).

İTTİBÂ TEVHÎDİ

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Hakkında ihtilâf ettiğiniz şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte benim rabbim Allah budur, O'na tevekkül ettim ve dönüşüm de O'nadır**." (Şura 10) Allah Teâlâ'nın bizi Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem'in sözüne döndürdüğünü görüyoruz. Tevhidi ikrar etmiş bir Müslümanın çekişme anında Kur'an ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen bir haberden başka bir şeye müracaat edeceği ve bu ikisinde bulunmayan bir şey getireceği işitilmemiştir. Eğer hüccet ikamesinden sonra bunu yaparsa o fâsıktır. Fakat kitap ve sünnetin emirlerinin dışına çıkıp bu ikisinden başkasına itaat edilebileceğini helal sayarsa o bir kâfirdir. Bize göre bunda hiçbir şüphe yoktur.

Nitekim İshâk b. Rahuye şöyle derdi: "Kendisine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir haber ulaşıp da onun sahih olduğunu kabul eden, sonra takiyye yapmadan onu reddeden kimse bir kâfirdir."

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olarak geldiğini kabul ettiği bir rivâyetin aksine göre hareketi helâl sayanı tekfir etmemizde hüccet getirdiğimiz delil, Allah Teâlâ'nın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e hitaben şu ayetidir: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îmân etmiş olmazlar**" (Nisa 65)

Aklı olana, sakınana, Allah'a ve âhiret gününe iman edene; bu ahdin Rabbi Teâlâ tarafından kendisinden alınmış bir ahit olduğuna ve Allah Azze ve Celle'nin kendisine tavsiyesi olduğuna kesin olarak inanması için yeterlidir. İnsan nefsini kontrol etsin, eğer nefsinde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den kendisine sahih olarak ulaşan, O'nun hüküm verdiği her habere karşı sıkıntı duyuyorsa ya da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelenlere karşı nefsi teslim olmamışsa, nefsi falan ve filanın sözüne veya kıyasına ya da istihsânına meylediyorsa veya çekiştiği konularda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den başka birine muhakeme oluyorsa bilsin ki o mü'min değildir. Allah Teâlâ bunu yemin ederek söylemiştir. Allah Teâlâ doğruyu söyleyendir. Bu kimse mü'min olmadığına göre, o bir kâfirdir. Üçüncü bir kısma yol yoktur.

Taklid eden veya Mâlik'e, Ebû Hanîfe'ye, Şâfii'ye, Sufyân'a, el-Evzâi'ye, Ahmed (b. Hanbel)'e, Dâvûd (ez-Zâhirî)ye – Allah onlardan razı olsun – tâbî olan herkes bilsin ki, bu imamlar dünyada, ahirette ve şahitliklerin yapılacağı günde kendisinden berîdirler.

Allah'ım! Sen biliyorsun ki, aramızda geçen hiçbir şeyde, çekiştiğimiz hiçbir konuda, hükmünde ihtilâf ettiğimiz hiçbir hususta Senin kelâmın ve peygamberinin – aleyhi's-salâtu ves-selâm - kelamından başkasına muhakeme olmayız. Yeryüzündeki herkes bize öfkelense de, bize muhâlefet etseler, gruplaşarak harp etseler de Peygamberinin hükmettiği hiçbir şeyde nefislerimizde sıkıntı duymayız. Bizler buna gönülden teslim olanlarız. Tereddüt etmeden o hükme koşarız. Buna muhalefet eden herkes isyânkârlardır. Bunun senin katında hata olduğuna kesinlikle iman ederiz. Ben senin katındaki doğruya isabet edenim. Allah'ım! Bizi bunda sabit kıl, buna muhalif kılma! Allah'ım! Senden çocuklarımızla beraber bizi ve Müslüman kardeşlerimizi de karşılık yurduna ulaşmamıza kadar bu yola sıkı sarılanlardan kılmanı dilerim. Âmin ey merhametlilerin en merhametlisi!"[2]

Buna göre bizim Allah'tan başkasına ibadet etmemiz caiz olmadığı gibi Allah'a Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinden başkasıyla ibadet etmemiz de caiz değildir. Allah'ı ibadette birlediğimiz gibi aynı şekilde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i de tâbî olmada birlememiz gerekir. Zira teşrî'de O'ndan başkasına tâbî olunamaz. Ne bir imâma, ne bir mezhebe, ne bir görüşe ya da kıyasa veya bunun benzerlerine tabi olup da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in sözünü terk edemeyiz. Ancak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz kıldığı gibi namaz kılar, orucumuzu O'nun tuttuğu gibi tutar, zekâtımızı O'nun verdiği gibi verir, haccımızı O'nun yaptığı gibi yaparız. Dini akıllardan, görüşlerden ve fikirlerden almayız. İbadette Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnet kılmadığı hiçbir şeyi istihsânda bulunmayız (güzel görmeyiz)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in usul, füru, zahir, batın, ilim, amel gibi dinin tamamını beyan ettiğine inanmak, İslam'da bilinmesi zorunlu olan meselelerden biridir.[3]

İttibâda Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetin tek kabul edilmesi ve onun dışındaki sözlerin, görüşlerin terk edilmesi tevhidin türlerinden bir türdür.

İbnu'l-Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: "(Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem)e karşı edebin başı şunlardır: Tam anlamıyla ona teslim olmak, emrine boyun eğmek, aklî denilen bâtıl hayallerle itiraz etmeksizin verdiği haberi kabul ve tasdik ederek karşılamak, bu haberler hakkında

---

[2] el-İhkâm (1/89)
[3] Bkz.: Mearicu'l-Vusul (s.2) Muvafakatu Sahihu'l-Menkul li Sarihi'l-Makul (1/13)

şüphe ve kuşkuya düşmemek, kişilerin görüşlerini ve zihinlerin süprüntülerini onun önüne geçirmemek, nasıl ki O'nu gönderen Allah Subhanehu Teâlâ; ibadet, huşu, zillet, tevbe ve tevekkülde birleniyorsa, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i de hükmü kabul etmede, teslimiyette, boyun eğmede ve itaatte birlemektir. İşte bu iki tevhiddir. Kulun Allah'ın azabından kurtulması ancak bu ikisiyle mümkündür. Birisi rasulü gönderenin tevhidi/birlenmesi, diğeri de rasule uyma tevhididir."[4]

"Tevhidu'l-ittibâ ki bununla kastedilen, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e tabi olmanın gerçekleştirilmesidir. İttibâ tevhidi; muhakeme olma ve teslim olmada rasulün birlenmesidir. Durum böyle olduğuna göre Allah'ın indirdiği ile hükmetmek ittibâ tevhididir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**." (Nisa 65) [5]

"İttibâ tevhidi; Allah'a Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelenlerden başkasıyla ibadet etmemektir."[6]

"Nebevi sünnetin Kur'an-ı Kerim ile alakası, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in risaletine şahitliğin, Allah Azze ve Celle'nin tevhidine şahitlikle olan alakası gibidir. zira birinci şehadete Allah Azze ve Celle'nin uluhiyetinde, rububiyetinde ve isim ve sıfatlarında tevhidi denilirken, ikinci şehadete: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ittibada tevhid denilir."[7]

Dini zaruretlerden biri de, dinin sadece Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den alınacağını bilmektir. Bu nedenle Ehl-i Sünnetin yolu, sahih nastan dönmemek, akla aykırılık iddiasıyla ve birilerinin sözü ile nassa muhalefet etmemektir.

Buhari rahimehullah şöyle dedi: "Humeydî'nin şöyle dediğini işittim: "Şafiî rahimehullah'ın yanındaydık. Adamın biri gelip bir mesele sordu.

---

[4] Medâricu's-Sâlikîn (2/387).

[5] Bkz.: Şerhu Akideti't-Tahaviye 1/228) Dr. Abdulaziz b. Muhammed b. Ali b. Abdillatif, Nevâkizu'l-İman (2/48) Nasır el-Kıfari Usulu'd-Din İnde Eimmeti'l-Erbea Vahide (s.25 vd.)

[6] Ali el-Hudayr, el-Vicâze Şerhu Usuli's-Selâse (s.84)

[7] Muhammed Abdullah Ebi Bekr, es-Sunnetu'n-Nebeviyeti'l-Masdari's-Sâni (s.42)

İmam: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle hüküm verdi” dedi. Adam: “Peki sen ne dersin?” deyince Şafiî kızarak: “Subhanallah! Beni kilisede mi görüyorsun? Beni havrada mı görüyorsun? Beni zünnar takanların arasında mı görüyorsun? Ben sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hüküm verdi diyorum, sen: “Sen ne dersin?” diyorsun” dedi.[8]

Seleften buna benzer birçok söz gelmiştir. Çünkü bu tavır, ibadeti Allah’a has kılmanın bir gereğidir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: “**Allah ve rasulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah’a ve rasulüne karşı gelirse apaçık sapıklığa düşmüş olur**” (Ahzab 36)

İmam Şafii şöyle der: “Kendisine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sünneti açıklanan kişinin, bir başkasının sözüne uymasının caiz olmadığı konusunda âlimler icma etmişlerdir.”[9]

İmamlar bid’at yoluna değil, ittiba yoluna tabî oldular. Onlar kendilerine örnek ve lider olarak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i seçtiler. Bir kul Allah’ın azabından ancak şu iki şey ile kurtulabilir: Allah’ı birlemek ve gönderdiği elçiye uymak.

Müslüman, Allah ve rasulünün hükmünden başka hüküm kabul etmez. Allah ve rasulünün emir ve haberlerini uygulamak ve tasdik etmek için şeyhinden, imamından veya büyük kabul ettiği kimselerden izin almaya gerek görmez. Şeyhinin veya imamının sözlerine uymayan nasları te’vil ve tahrif etmeye kalkışmaz. Kulun, rabbinin huzuruna – şirk hariç – tüm günahlarla gitmesi, böyle bir şeyle gitmesinden hayırlıdır.

Müslümana düşen, sahih bir hadis duyar duymaz, onu sanki Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in dilinden dinliyormuş gibi hemen gereğini yerine getirmektir. Yoksa başkalarının görüşlerine uygun düşmüyor diye bu nasları tevil etmek değil! Bilakis başkalarının sözleri naslara uymadığı zaman reddedilmelidir. Makul (akla uygun) denilen bir hayal için Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sözü terk edilemez. O’nun sallallahu aleyhi ve sellem sözleri, kim olursa olsun, hiç kimsenin tasdiğine tâbi tutulamaz. Vacip olan, haber verdiği şeyleri tasdik ederek, emrettiklerine uyarak, yasaklarından sakınarak ve Allah’a O’nun gibi ibadet ederek tam anlamıyla Rasu-

[8] Hilyetu’l-Evliya (9/106) Beyhaki Menakıbu’ş-Şafii (1/474) Siyeru A’lam (10/34)

[9] Şafii, er-Risale (539, 541, 598) İbnu’l-Kayyım, İ’lamu’l-Muvakkiin (2/282) Fulanî, el-İkaz (83) Fethu’l-Mecid (555)

lullah sallallahu aleyhi ve sellem'e teslim olmaktır. Nasıl ki la ilahe illallah şehadetinin gereği Allah'ı rububiyeti, uluhiyeti, isim ve sıfatlarında birlemek ise, Muhammedun Rasulullah şehadetinin gereği de budur. [10]

İşte Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e ittiba ve teslim olmanın en mükemmel şekli budur. Ki kendilerine uyulan İslam imamlarının Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e uymadaki halleri böyle idi. Allah'ın onlara ikram ettiği en büyük nimetlerden birisi de Kitap ve sünnete sarılmalarıdır. Sahabe ve ihsan üzere onlara tabi olanların üzerinde ittifak ettikleri temel usulden biri de re'y, zevk, akli gerekçeler, kıyas vs. hangi nedenle olursa olsun, Kur'ân'a ve sünnete aykırı hiçbir görüşü kabul etmemektir. Onlar kesin deliller ve kat'î ayetlerle yakinen biliyorlardı ki, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hak din ve hidayet ile gelmiştir. Kur'ân en doğru yola iletmektedir.[11]

İttiba Tevhidinin Gerçekleştirilmesi

Rasûlüllâh ﷺ risâletine inanmak iman esaslarının en büyüklerindendir. Kim buna inanmazsa imanı geçerli olmaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *'**Kim Allah'a ve rasûlüne (Muhammed'e) inanmazsa, muhakkak ki biz kâfirler için ateşi çokça alevli bir Cehennem hazırladık**.'* (Fetih, 48/13)

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Ben insanlarla Allah'tan başka hakkı ile gerektiği gibi ibadet edilecek bir ilah olmadığına ve Benim Allah'ın (kullarına gönderdiği) elçisi olduğuma şahadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum.'**[12]

Rasûlüllâh ﷺ'e şu hususlarda iman edilmedikçe gerçekten iman edilmiş olmaz:

Birincisi: Rasûlüllâh ﷺ tam olarak tanınması gerekir. O'nun kim olduğu ve siyreti (hayat yaşantısı) iyice bilinmelidir. O, Haşim oğlu Abdulmuttalib oğlu Abdullah ve onun oğlu Muhammed'dir. Haşim, Kureyş kabilesindendir. Kureyş kabilesi ise Araplardandır ve bu kabile İbrâhim aleyhi's-selâm'ın oğlu İsmail aleyhi's-selâm'ın soyundandır. Rasûlüllâh ﷺ atmış üç yıl yaşamıştır. O'nun kırk yılı nübüvvet gelmeden önce yirmi üç yılı ise nübüvvet geldikten sonradır.

---

[10] Bkz.: Şerhu't-Tahaviye (1/228-229)
[11] El-Fetâvâ (13/28) Nasır el-Kıfari, Usulu'd-Din İnde Eimmeti'l-Erbea (s.30-31)
[12] **Sahih**. Buhârî, (25); Muslim (22)

İkincisi: Rasûlüllâh ﷺ'in her haber verdiği doğrulanmalı, her yasakladığı şeyden kaçınmalı ve her emrettiği ise yerine getirilmelidir. Allah'a onun gösterdiğinden başka bir şeyle ibadet edilmemelidir.

Üçüncüsü: O'nun insanlar ve cinlere rasûl olarak gönderildiğine kimsenin ona tâbî olmaktan başka bir yolu olmadığına inanmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'(Ey Muhammed!) De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize gönderilen Allah'ın Rasûlüyüm.'*** (A'râf, 7/158)

Dördüncüsü: Getirmiş olduğu dine inanmaktır. O en son Nebî ve Nebîlerin de en üstün olanıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'Fakat (O) Allah'ın Rasûlüdür ve nebîlerin sonuncusudur.'*** (Ahzâb, 33/40)

Rasûlüllâh ﷺ Rahmân olan Allah'ın insanlar içinden seçtiği dostudur. Bütün Âdemoğlunun efendisidir. En büyük şefaatin ve kıyamet günü insanların su içecekleri havuzun sahibidir. O'nun ümmeti en hayırlı ümmettir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'Siz insanlar(ın iyiliği) için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.'*** (Ãl-i 'İmrân, 110)

Cennet ehlinin çoğunluğu Rasûlüllâh ﷺ'in ümmetinden olacaktır. Ve onun getirdiği din, önceki dinleri iptal etmiş ve hükümlerini kaldırmıştır.

Beşincisi: Allah onu en büyük mucize ile kuvvetlendirmiş ve desteklemiştir. O mucizesi, bozulma ve değiştirilmeden korunmuş, Allah'ın kelamı Kur'ân'dır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'(Ey Muhammed!) De ki: İnsanlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler, (bu konuda) birbirlerine yardım da etseler gene de O'nun bir benzerini getiremezler.'*** (İsrâ, 17/88) Ve şöyle buyurmuştur:

'Muhakkak ki zikri (Kur'ân ve Sünnet'i) biz indirdik ve onu koruyacak olan da biziz.' (Hicr, 15/9)

Altıncısı: Rasûlüllâh ﷺ'in dini tebliğ ettiğine, Allah'ın ona emanet olarak verdiği dini, sahibi olan insanlığa ulaştırdığına, ümmete nasihatte bulunduğuna, nerde bir hayır varsa, ümmetini ona doğru yönlendirdiğine ve nerede bir şer varsa o şerden de ümmetini sakındırdığına inanmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'(Ey Müminler!) Size kendi içinizden, sıkıntıya düşmeniz kendisine ağır gelen, size düşkün, müminlere karşı çokça müşfik ve merhametli bir Rasûl gelmiştir.'*** (Tevbe, 9/128)

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Benden önce herhangi bir**

ümmete gönderilen hiçbir nebî yoktur ki ümmetini onlar için hayır bildiği her şeye yöneltmesin, ona delalet etmesin ve onlar için şer bildiği şeylerden de sakındırmasın.'[13]

Yedincisi: Kul onun sevgisini kendi nefsinden vd. bütün mahlukattan daha üstün tutmalıdır. Ona saygı ve hürmet göstermek, kadrini yüceltmek ve emirlerini yerine getirmek gerekir. Bu Allah'ın Kitâb'ında zikrettiği rasûlün insanlar üzerindeki hakkıdır. Rasûlüllâh ﷺ'i sevmek Allah'ı sevmek gibidir. O'na itaat etmek Allah'a itaat etmek gibidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *'**Deki: Eğer Siz Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah'ta Sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çokça mağfiret ve rahmet edendir.**'* (Ãl-i 'İmrân, 3/31)

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Ben içinizden birine, çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça, gerçekten iman etmiş olamaz.'**[14]

Sekizincisi: Ona çokça salât ve selâm getirmek gereklidir. Gerçekten cimri olan kişi onun ismi anıldığında salât selâm getiremeyendir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *'**Allah ve melekleri Nebî'sini överler ve onun için dua ederler. (salât ve selâm getirirler). Ey iman edenler! Sizde onun için dua edin (salât ve selâm getirin**).'* (Ahzâb, 33/56)

Ve Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Kim bana bir kere salâvat getirirse Allah'ta ona on defa salavat getirir (adını rahmetle anar ve övgü ile bahseder).'**[15]

Kulun bazı yerlerde salavat getirmesi daha gerekli olur. Namazda teşehhüde oturduğunda, kunut duasında, cenaze namazında, Cuma hutbesinde, ezandan sonra, mescide giriş ve çıkış esnasında ve Rasûlüllâh ﷺ'in adı zikredildiğinde salât ve selâm getirmek gerekir.

Dokuzuncusu: Rasûlüllâh ﷺ vd. nebîler, Allah'ın katında diridirler. Fakat onların hayatı, bizim şu hayatımıza benzemez. Onların bu hayatları, ölü olma sıfatını üzerlerinden kaldırıcı değildir. Biz Onların hayatlarının keyfiyetini bilemeyiz.

---

[13] **Sahih.** Muslim, (1844); Ahmed (2/191); Nesâ'î (4191)

[14] **Sahih.** Buhârî, (15); Muslim, (44).

[15] **Sahih.** Muslim, (408); İbn Huzeyme, (1/218); İbn Hibbân, (4/588); Ziyâ, el-*Muhtare*, (4/397); Ebû Dâvud, (523); Nesâ'î, (2/25) Ahmed, (2/168).

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Allah yeryüzüne, (toprağa) Nebîlerin cesetlerini yemeyi yasak etmiştir.'**[16] Ve şöyle buyurmuştur: **'Hangi Müslüman bana selâm gönderirse, muhakkak ki Allah onun selâmına karşılık vermem için ruhumu bana geri verir.'**[17]

Onuncusu: Rasûlüllâh ﷺ saygıdan dolayı yanında ses yükseltilmediği gibi ona kabrinde selâm verirken de ses yükseltilmez. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'Ey iman edenler! Seslerinizi Nebî'nin sesi üzerine yükseltmeyin. Farkına varmadan amellerinizin boşa gitmemesi için, birbirinize karşı bağırarak konuştuğunuz gibi Nebî'ye karşı da bağırarak konuşmayın.'*** (Hucurat, 49/2)

On birincisi: Onun dostlarını, aile efradını ve hanımlarını sevmemiz bir kusur göstermeyip haklarını korumamız, onlara küfür etmekten, sövmekten, haklarında küçük düşürücü konuşmaktan ve taan (eleştiri ve tenkit) etmekten kaçınmalı uzak durmalıyız. Çünkü Allah onlardan razı olmuştur. Onları Rasûlüllâh ﷺ'e dost ve arkadaş kılmış ve ümmetine de onları dost edinmeyi vacip kılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *'**Muhacirler'den ve Ensâr'dan (İslâm yolunda) yarışanların öncüleri ile onlara güzellikle tâbî olanlardan Allah hoşnut olmuştur. Onlarda Allah'tan hoşnut olmuşturlar.**'* (Tevbe, 9/100)

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: *'**Benim arkadaşlarıma ve dostlarıma sövmeyin. İçinizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse bile bu infakınız onların bir avuç ya da yarısı kadar infakına ulaşmaz (ecir yönü ile eşdeğerde olmaz)**.'*[18]

Allah ﷻ, sahâbelerin ölümünden sonra gelen Müslümanları, onlar hakkında dua ve istiğfar etmeye teşvik etmiş ve onlar hakkında kalplerinde haset oluşmaması için Allah'a niyazda (dua etmede) bulunmalarını istemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *'**Onlardan sonra gelenler de derler ki Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla, iman edenlere karşı kalplerimizde bir hasetlik yaratma. Rabbimiz şüphe yoktur ki sen çok merhametlisin ve çok şefkatlisin.'*** (Haşr, 59/10)

---

[16] **Sahih.** Ebû Dâvud (1531) İbn Mâce (1085) Darimî (1/445) Nesâî (3/75) Ahmed (4/8) Hâkim (1/278) İbn Hibbân (2/132) İbn Huzeyme (3/118)

[17] **Hasen**. Ebû Dâvud, (2041); Ahmed, (2/527); Beyhakî, (5/245) Taberânî, *Evsat,* (3/262, 9/130); Elbânî, *Sahîha,* (2266).

[18] **Sahih.** Buhârî, (3673); Muslim, (2540)

On ikincisi: Rasûlüllâh ﷺ hakkında aşırıya gitmemektir. Çünkü bu ona yapılacak en büyük eziyettir. O, ümmetini kendisini övmede methetmede aşırıya gitmemeleri, Allah'ın O'na bahşettiği şeylerin dışında, Allah'a ait sıfatların ona verilmemesi için uyarmıştır.

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur. **'Muhakkak ki ben sadece bir kulum. Bana Allah'ın kulu ve elçisi deyin ve beni hakkım olan yerden daha yükseklere çıkarmayın.'**[19] Ve şöyle buyurmuştur: **'Beni Hıristiyanların İbn Meryem'i ('Îsâ** aleyhi's-selâm**'ı) övmekle aşırıya gittikleri gibi methetmekte aşırıya gitmeyin.'**[20]

Rasûlüllâh ﷺ'e dua edip ondan hacetlerini talep etmek, yardım istemek, onun için adak adamak, kurban kesmek ve kabrinin çevresinde tavaf etmek caiz değildir. Bunların hepsi şirktir. Yüce Allah bu ibadetlerin kendisinden başkası için yapılmasını yasaklamıştır. Öyle de Rasûlüllâh ﷺ'e saygısızlıkta bulunmak, derecesini hafife almak, hakkında kötü konuşmak ve dalga geçmek küfürdür, dinden çıkmaktır ve Allah'ı inkâr etmek demektir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ***'(Ey Muhammed!) De ki: Siz Allah ile ayetleri ile ve Rasûlü ile mi dalga geçiyordunuz. Kendiniz için bir özür aramayın. Artık iman ettikten sonra küfre girdiniz**.'* (Tevbe, 9/65-66)

Rasûlüllâh ﷺ'e duyulacak gerçek sevgi; ona gerçek manada tabi olmak, onu tam bir şekilde örnek almak ile belli olur. Bu sevgi kişiyi onun getirdiğine aykırı şeyleri terk etmeye sevk eder. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"**De ki: 'Eğer siz Allah'ı seviyorsanız. Bana tabi olun ki Allah'ta sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çokça mağfiret eden ve rahmet edendir.'**"* (Ãl-i 'İmrân, 3/31)

Rasûlüllâh ﷺ'i yüceltmede aşırıya gidilmez ya da onda kusurlar ara-narak derecesi düşürülmeye çalışılmaz, ona ilahlık özelliklerinden herhangi birisi verilmez ve saygıda kusur edilmez. Bunların hiçbiri caiz değildir. Onu sevmek ancak O'nun getirdiğine tam manası ile tabi olup, yaşamakla ve gittiği yoldan gitmek, onun şahsiyetini örnek almakla olur.

On üçüncüsü: Rasûlüllâh ﷺ'e imân ancak onu doğrulayıp ve getirdiği ile amel etmek ile gerçekleşir. O'na itaat eden Allah'a itaat etmiş gibidir,

---

[19] **Hasen**. Ahmed, (3/153); Taberânî, (3/128); Hâkim, (3/196) Ziyâ'u'l-Makdisî, el-*Muhtare,* (6/96).

[20] **Sahih.** Buhârî, (3445); Darimî, (2/412); Bezzâr, (1/300); Humeydî, (1/16)

O'na isyan eden de Allah'a isyan etmiş gibi olur. Onu doğrulayıp ancak O'na ittiba etmekle hakiki iman gerçekleşmiş olur.

Hükümlerde Kitap ve Sünnete Başvurulması Zorunludur

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir**."(Nisa 59)

İmam Şafii rahimehullah, "**Allah'a ve rasule götürün**" kavli hakkında; "Yani Allah'ın ve Rasulün sözlerine götürün demektir" dedi.[21]

"**Oysa aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamberine davet olunan mü'minlerin sözü ise, "işittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte felaha erenler de bunlardır.**" (Nur 51)

"**Rabbınızdan size indirilene uyun; O'nun dışındakileri dostlar edinip de onlara uymayın**" (A'raf 3)

"**Ey îman edenler! Allah'ın ve Rasûlünün önüne geçmeyin**" (Hucurât 1)

"**Öyle ise Allah`a ve ümmî Peygamber olan Resûlüne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız**." (Araf 158)

"(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Al-i İmran 31)

"Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Resûlüne uyun" (Enfal 24)

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının." (Haşr 7)

---

[21] **Sahih maktu**. Şafii er-Risale (264) Beyhaki el-Medhal (197) el-Bais Ala İnkari'l-Bid'a ve'l-Havadis (s.8)

İbni Mesud radıyallahu anh'den; "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize bir çizgi çizdi ve buyurdu ki; "**İşte Allah'ın yolu"** sonra bu çizginin sağına ve soluna da çizgiler çizerek buyurdu ki; "**İşte bu yollardan her birinin üzerinde şeytan vardır ve kendisine** çağırır." Sonra şu ayeti okudu; "**Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."** (En'am 153)[22]

İrbaz radıyallahu anh dedi ki; "Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem bize sabah namazını kıldırdı. Sonra bize döndü ve gözleri yaşartan, kalpleri ürperten etkili bir vaaz etti. Birisi dedi ki; "Ey Allah'ın Rasulü! Sanki bu vaaz, veda eden bir kimsenin öğütleridir. Bizlere ne ahdediyorsunuz.?" Buyurdu ki; "**Size Allah'tan korkmanızı, Habeşi bir köle olsa dahi (idarecinizi) dinleyip itaat etmenizi vasiyet ederim. Sizden kim Benden sonra yaşarsa birçok ihtilaflar görecektir. Bu yüzden sünnetime ve hidayete erdirilmiş raşid halifelerin sünnetine sarılmanız gereklidir. Ona azı dişlerinizle ısırır gibi sarılıp, bırakmayın, sizleri sonradan ortaya çıkmış işlerden sakındırırım. Şüphesiz her sonradan icad edilmiş şey bid'attir. Her bid'at de sapıklıktır**."[23]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Sizi bıraktığımda beni rahat bırakın. Zira sizden öncekiler çok soru sormaları ve peygamberlerine çok muhalefet etmeleri yüzünden helak oldu. Size bir şey yasakladığımda ondan uzak durun ve bir şey emrettiğimde de gücünüz yettiğince onu yapın**"[24]

Delil İle Amel Etme Zorunluluğu

Allah Azze ve Celle delil ile hareket etmeyi farz kılmıştır: "**Helak olacak kişi apaçık bir delille helak olsun, yaşayacak olan kişi de keza apaçık bir delille yaşasın…**" (Enfal 42)

"**İnsanlar arasında adaletle hükmet; hevana tabi olma; aksi halde Allah'ın yolundan seni saptırır. Allah'ın yolundan sapanlara ise, hesap**

---

[22] **Sahih.** Tayalisi (238) Tirmizi (2378) Ahmed (1/435, 465) İbn Ebi Asım es-Sunne(1/13) Hakim (7/375) Darimi (1/230) İbn Hibban (1/13)

[23] **Sahih**. Ahmed (4/126, 127) Ebu Davud (4607) Tirmizi (2815, 2816) İbni Mace (42, 44) İbni Hibban (1/104) Hakim (1/65, 96, 97) Taberani (18/537-602, 617, 625) Darimi (95) Tayalisi (2615-16)

[24] **Sahih**. Buhari (7288) Muslim (1337)

gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azâb vardır.” (Sad 26)

“**Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir**.” (Necm 23)

“**Halbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez**.” (Necm 28)

“**Ve dediler ki: Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar. Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" derler. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi. Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din) den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)? deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkar ediyoruz**.” (Zuhruf 20-24)

“**Onlara (müşriklere): Allah'ın indirdiğine uyun, denildiği zaman onlar, "Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?**” (Bakara 170)

“**Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün: Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik! derler. Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar, derler**” (Ahzab 66-67)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “**Ümmetimden Ehl-i Kitab’dan bir cemaat ve Ehl-i Liben helak olacak!**” Bunların kimler olduğu sorulduğunda şöyle buyurmuştur: “**Ehli Kitab; Allah’ın Kitabını öğrenip onu Allah’ın indirdiğinden başkasıyla tevil ederek Müslümanların alimleri ile mücadele edecek, Ehli Liben(avam halk) ise şehvetlerine uyup cemaati**

terk edecek ve bedevileşeceklerdir.”[25]

Ebu Hureyre, Enes, Amr b. Avf el-Muzenî, Urve ve ayrıca İbni Abbas radıyallahu anhum'den gelen rivayetlerde Allah rasulü Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur**;** “**Ey insanlar! Size, onlara yapıştığınız takdirde asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum; Allah'ın Kitabı ve Sünnet'im. Bu ikisi (kıyamette) havza kadar ayrılmadan beraberce geleceklerdir**.”[26]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Allah ilmi insanlardan çekip almaz. Lakin ilmin alınması, âlimlerin alınmasıyla olur. Bir âlim kalmayınca insanlar cahil önderler edinirler, onlara sorarlar, onlar da ilimsiz olarak fetva verirler, hem kendileri sapar hem de halkı saptırırlar**.”[27]

“(Ey Muhammed!) Sonra sana dinden yeni bir şeriat verdik. Ona uy. Bilmeyenlerin heveslerine uyma. Zira onlar, Allah'tan gelecek bir şeyi senden asla savamazlar. Zâlimler birbirlerinin dostudurlar; Allah ise, sakınanların dostudur.” (Casiye 18, 19)

“**Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir**.” (Necm 23)

“**Halbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez**.” (Necm 28) Bu ayetlerden anlıyoruz ki Allah Azze ve Celle'nin insana bildirdikleri dışında insanın hakikatte bir bilgisi yoktur. O halde delil karşısında hiç kimse görüşüyle veya başka bir şey ile muhalefet edemez. Bilakis herkes delile tabi olmak, her meselesini, her kaidesini delil üzere bina etmek zorundadır.

---

[25] **Sahih.** Taberani (17/297) Hakim (2/374) Ahmed (4/155) Ebu Ya'la (1746) Buhari Halku Ef'alil İbad (615) Herevi Zemmu'l-Kelam (2/28) İbni Abdilberr Cami (2/193) Fesevi Ma'rife (2/97) Elbani Sahiha (2778)

[26] **Sahih.** Darekutni (4/245) Lalekai İtikad (1/80) Hakim (1/93) İbni Hazm İhkam (6/809-810) Beyhaki (10/114) Beyhaki el-İtikad (206) Beyhaki Delail (6/54-56) Ebu Nuaym Ahbaru İsbehan (1/405) Şeceri Emali (1/126) Mervezi es-Sunne (54) Acurri eş-Şeria (1657) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (870) Ebu'ş-Şeyh Tabakat (4/187) Hatib el-Fakih (1/94) Malik (1395)

[27] **Sahih.** Buhari (100) Muslim (2673)

Allah Azze ve Celle, delile tabi olmayan ve taklid edenlerin durumlarını şöyle bildiriyor: "**Ve dediler ki: Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar. Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" derler. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi. Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din) den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)? deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkar ediyoruz**." (Zuhruf 20-24)

"**Onlara (müşriklere): Allah'ın indirdiğine uyun, denildiği zaman onlar, "Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?**" (Bakara 170)

"**Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün: Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik! derler. Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar, derler**" (Ahzab 66-67)

"**Size bu kadar açık deliller geldikten sonra, yine de hak yoldan saparsanız, bilin ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir**" (Bakara 209)

Muhakkak ki bunlar, Allah'ın **Kitâb**'ında ve **Sahih Sünnet**'te taklidi kınayan delillerden bazılarıdır. Bu iki kaynağı en güzel anlayıp hayatlarına geçiren sahâbeler de ﷺ taklidi kınamışlardır. Bu konuda birkaç örnek vermek gerekirse:

İbn Mes'ûd ﷺ dedi ki: 'Sizden biriniz dininde bir kimseyi taklit etmesin! Zira o iman etmişse iman etmiş, küfretmişse küfretmiş olur. İlle de birine uyacaksanız ölmüş olan sahâbelere uyunuz. Zira hayatta olanın fitneye düşmesinden emin olunamaz.'[28]

---

[28] **Sahih mevkuf**. Taberânî, (9/152) Beyhakî, (10/116); Lalekâ'î, *İtikâdu Ehli's-Sunne,* (1/93); İbn Hazm, *el-İhkâm,* (6/255); Ebû Nu'aym, *Hilye,* (1/136) ve İbnu'l-

Mu'âz b. Cebel ﷺ da dedi ki: 'Şu üç şeyden sakının! Âlimin sürçmesi, münafığın Kur'ân ile (Kur'ân'ı alet ederek) mücadelesi ve boyunlarınızı koparan dünya. Âlimin sürçmesine gelince; hidâyet üzere olsa bile onu dininizde taklit etmeyin! Lakin ondan ümidinizi de kesmeyin. Münafığın Kur'ân ile mücadelesine gelince, şüphesiz Kur'ân, yolu aydınlatan bir fener gibidir. Bildiğinizi alın, bilmediğinizi alimine havale edin. Boyunlarınızı koparan dünyaya gelince, Allah kimin kalbini zengin kılmışsa işte gerçek zengin odur!'[29]

İbn 'Abbâs ﷺ da şöyle demiştir: "'Hataları olan alime tabi olana yazıklar olsun.' Oradakiler: 'Bu nasıl olur?' deyince o şöyle cevap verdi: 'Bir alim kendi görüşüne göre bir şey söyler. Sonra Rasûlüllâh ﷺ'den gelen ilim ona ulaşınca hatalı olan görüşünden döner. Fakat kişi hala bu âlimin hatalı görüşünü taklit etmeye devam eder. işte böyle kimselere yazıklar olsun.'"[30]

Uyulacak Delilin Sahih Olması Şartı

Şüphesiz sahih hadisler ilim (kesin bilgi) ifade ederken, zayıf hadisler zan dahi ifade etmez. Allah Azze ve Celle zanna tabi olmayı yasaklamıştır: **"Onlar sadece zanna tabi olurlar ve onlar sadece yalan söylerler"** (En'am 116)

"**Şüphesiz zan haktan hiçbir şey ifade etmez**" (Yunus 36)

"**Halbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri (delilleri) yoktur. Onlar sadece zanna tabi oluyorlar**." (Necm 28)

"**Bilmediğin bir şeyin ardına düşme**" (İsra 36)

Bir kimse, herhangi bir meselede zayıf hadise dayanıyorsa, o kimse aslında bilmediği bir şeye dayanıyor demektir. Çünkü zayıf hadis ilim ifade etmez. Zayıf hadis isnadında veya metninde bir problemden dolayı Allah

---

Cevzî, *Safvetu's-Safve,* (1/421). Huzeyfe ﷺ'dan benzeri için bkz.: Tirmizî, (3/146) Bezzâr, (2802).

[29] **Sahih mevkuf**. Lâlekâ'î, *İ'tikâdu Ehli's-Sunne,* (1/116-117); Taberanî, *el-Evsat,* (8/307); Darekutnî, *'İlel,* (6/81); İbn Hazm, *el-İhkâm,* (6/236); Ebû Nu'aym, *Hilye,* (5/97); İbn Asâkir, (58/438)

[30] İbn 'Abdilberr, Camî'u'l-Beyâni'l-'İlm, (12019); İbn Hazm, el-İhkâm, (6/824); İbn Kayyım, 'İlâmu'l-Muvakkî'in, (2/296, 4/54); Elbânî; el-Hadîsu Huccetun bi Nefsihi fi'l-Akâ'id ve'l-Ahkâm, (s.78).

rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'e nispet edilmesi çok düşük bir ihtimal olan hadistir. Yani bu kesin ilim değildir, zayıftır. O yüzden Allah Azze ve Celle'nin: "**Bilmediğin bir şeyin ardına düşme, çünkü göz kulak bunlardan hep mesuldür**" ayetiyle muhataptır. İnsan bunlardan sorgulanacaktır. Şüphesiz ki zayıf hadisle amel eden, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ait olduğunu bilemedeği şeyin ardına düşmektedir.

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Babama; içinde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, sahabeden ve tabiinden rivayetler bulunan bir kitabı, sahihini zayıfını ayırt edemeyecek kimsenin okuyup dilediğini seçmesi, onunla amel etmesi ve fetva vermesi caiz midir?" diye sordum. "İlim ehlinden sahih olanını sormadıkça amel edemez" dedi.[31]

İmam Muslim, şöyle demiştir: "Allah sana rahmet etsin, bil ki, hadis sanatı ve sebebini bilmek, sahihini sahih olmayandan ayırmak hadis ehline özeldir. Zira onlar insanların rivayetlerini ezberlemiş olup, onu başkalarından daha iyi tanırlar. Zira dinlerini dayandırdıkları asıl; Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanından bu asra gelinceye kadar asırdan asıra nakledilen sünnetler ve eserlerdir."[32]

İbn Receb, şöyle demiştir: "İmamlar ve hadis ehlinin fakihleri, nerede olursa olsun sahih hadise tabi olurlar."[33]

Şeyhulislam İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Şeriatta sahih ve hasen olmayan zayıf hadislere dayanmak caiz değildir."[34]

Hafız İbn Hacer, şöyle demiştir: "Hadisin hükümler hakkında olmasıyla faziletler hakkında olması arasında fark yoktur. Zira bunların her biri dindir."[35]

---

[31] İ'lamu'l-Muvakkiin (4/179)
[32] Muslim, et-Temyiz (s.218)
[33] Fadlu İlmi's-Selef (s.57)
[34] Mecmuu'l-Fetava (1/250)
[35] Tebyinu'l-Aceb (s.3-4)

Selefin Hadise Tabi Olup Görüşlerinden Vazgeçmeleri

Ebu Bekr radıyallahu anh, ifk hadisesinde kızı Aişe radıyallahu anha hakkındaki sözlerinden dolayı Mistah b. Usase'ye yaptığı infakı artık yapmayacağına yemin etmişti. Allah Teâla'nın: "**İçinizden fazilet ve servet sahipleri, yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere vermemek hususunda yemin etmesinler; fakat affetsinler, geçsinler.**" (Nur 22) ayeti nazil olunca Ebu Bekr radıyallahu anh şöyle dedi: "Vallahi ona yardımı artık asla geri çekmeyeceğim."[36]

Sa'îd b. el-Museyyeb şöyle demektedir: "Ömer radıyallahu anh insanlar arasında ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Dikkat edin! Muhakkak ki re'y ashabı Sünnet'in düşmanlarıdır. Hadisleri ezberlemekten aciz kalırlar. Onlardan birine insanlar sorduğu zaman bilmiyorum demekten utanırlar ve şahsi görüşleriyle Sünnet'e karşı inat ederler. Böylece hem saparlar hem de birçoklarını saptırırlar. Ömer'in nefsi elinde olana yemin olsun ki Allah, dinini şahsi görüşlere ihtiyaçsız bırakmadıkça Nebîsinin ruhunu almamış ve vahyi kaldırmamıştır. Şayet din re'y ile alınacak olsaydı mestlerin üstünü değil, altını mesh etmek daha layık olurdu. Bu kimselerden sakının ve sakındırın!"[37]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma insanlara hacda temettû yapmalarını emredince, birisi itiraz ederek şöyle dedi: "Ebû Bekr ve Ömer (radıyallahu anhuma) temettu haccından yasaklıyorlardı." Bunun üzerine İbn Abbas radıyallahu anhuma: "Görüyorum ki, helak olacaklar. Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi diyorum, o ise Ebû Bekir ve Ömer yasakladı diyor!"[38]

İbn Ömer radıyallahu anhuma insanlara temettû haccını emrederdi. Bazı insanlar Ömer radıyallahu anh'ın uygulamasını öne sürerek itirazı çoğaltınca İbn Ömer radıyallahu anhuma onlara şöyle dedi: "Allah'ın kitabı mı

---

[36] **Sahih**. Buhari (4750)

[37] **Sahih mevkuf**. Herevî, Zemmu'l-Kelâm, (267); İbn Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakkî'în, (1/55); Telhîsu'l-Habîr, (3/208).

[38] **Sahih mevkuf**. Ahmed (1/337) Ziyâu'l-Makdisî, el-Muhtâre (10/331) İbn Abdilberr Câmiu Beyâni'l-İlm (2/196) Hatîb el-Fakîh ve'l-Mutefekkih (373) İbn Hazm Haccetu'l-Vedâ' (369).

uyulmaya daha layık yoksa Ömer mi?"[39]

Sâlim b. Abdillah b. Ömer diyor ki: "Mescidde İbn Ömer ﷺ ile otururken Şamlılardan bir adam geldi ve ona hac zamanına kadar umreden faydalanmayı sordu? İbn Ömer ﷺ dedi ki: 'Bu güzel bir şeydir.' Adam dedi ki: 'Ancak baban bunu yasaklıyordu.' Adama şöyle dedi: 'Yazıklar olsun sana! Rasûlullah Rasûlüllâh ﷺ bunu yapmışken babam bunu yasaklasa, sen kimin Rasûlüllâh ﷺ'in emrine mi, babamın yasağına mı uyarsın? Dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ'in emrine uyarım.' İbn Ömer ﷺ, Adama dedi ki: 'Haydi kalk, git.'"[40]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma parmakların diyeti hakkında: "Parmakların diyeti onar onardır" dedi. Mervân b. El-Hakem ona birini göndererek: "Parmaklar hakkında onar onar diyete mi fetva veriyorsun? Hâlbuki sana Ömer radıyallahu anh'ın parmakların diyeti hakkında senin sözünün aksine fetvası ulaşmıştır" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle dedi: "Allah Ömer'e rahmet etsin. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözü, Ömer radıyallahu anh'ın sözünden uyulmaya daha layıktır."[41]

Ebû Seleme, Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu nakletti: "**Peynir artığı olsa bile, ateşin dokunduğu şeylerden dolayı abdest almak gerekir**." İbn Abbas radıyallahu anhuma ona: "Ey Ebû Hureyre! Yağdan dolayı ve ısıtılmış sudan dolayı abdest mi alalım?" dedi. Ebû Hureyre radıyallahu anh şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis işittiğin zaman ona misal getirme!"[42]

---

[39] **Sahih mevkuf**. Beyhakî, Sünenu'l-Kubrâ (5/21); İbn Abdilberr, el-İstizkâr (4/61); et-Temhid (8/210); İbn Hazm, el-İhkâm (2/147).

[40] **Sahih mevkuf**. Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Ãsâr,* (1/372); Ebû Ya'lâ, *Musned* (3/1317) Ahmed, *Musned,* (no: 5700) Tirmizî (2/82)

[41] **Sahih mevkuf**. Beyhakî (8/93) el-Elbânî, İrvâu'l-Galil (2271)

[42] **Sahih**. Tirmizî (1/114); İbn Mâce (1/163). Ateşte pişen şeylerden dolayı abdest alma emrinin neshedildiği ve bu emrin mustehap olarak kaldığı fıkıhta bilinen bir husustur. Bu eseri zikretmedeki gaye, sahabenin sünnete şahsi görüş veya kıyas gibi gerekçelerle itiraz edilmesi husus undaki hassasiyetlerine dikkat çekmektir.

İmamların Sözleri

Ebû Hanîfe şöyle dedi: “Hadis sahih ise benim mezhebim de odur”[43]

Yine şöyle demiştir: “Hiç kimsenin nereden aldığımızı bilmeden bizim görüşümüzü kabul etmesi helal değildir.”[44]

Malik şöyle demiştir: “Ben sadece bir insanım. Hata da ederim, isabet de ederim. O halde görüşüme bakınız, bütün Kitap ve sünnete uygun olanlarını kabul ediniz, Kitap ve sünnete uygun olmayan bütün görüşlerimi de terk ediniz.”[45]

Şafiî şöyle demiştir: “Müslümanlar; kendisine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den bir sünnet açıkça ulaşan kimsenin onu bırakıp da insanlardan birinin görüşünü alamayacağı hususunda icma etmişlerdir.”[46]

Yine şöyle demiştir: “Size Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in hadisi sahih olarak ulaşırsa onu alın ve benim görüşümü bırakın.”[47]

Yine şöyle demiştir: ‘Kitaplarımda Rasûlüllâh ﷺ’in **Sünnet**’ine muhalif birşey bulursanız, Rasûlüllâh ﷺ’in **Sünnet**’iyle amel edin benim sözlerimi terk edin.”[48] Başka bir rivayette de: ‘Ona tâbi olun ve başka hiç kimsenin

---

[43] **Sahih maktu**. İbn Abidin, Haşiye (1/258); İbn Hacer, Telhisu’l-Habir (1/20); Salih el-Fullanî, İkâzu’l-Himem (s.62); Abdurrahim el-İrakî, Mustahrac Ale’l-Mustedrak (s.15); el-Leknevî, Umdetu’r-Riaye (1/63); el-Elbânî, Sıfatu’s-Salat (s.46).

[44] **Sahih maktu**. İbn Abdilberr, el-İntika (s.145); Abbâs ed-Devrî, Tarihu İbn Main (1/77); İbn Kayyım, İ’lâmu’l-Muvakki’in (2/309); İbn Abidin, Haşiye Ale’l-Bahri’r-Raik (6/293); el-Elbânî, Sıfatu’s-Salât (s.46)

[45] **Sahih maktu**. İbn Abdilberr, Câmiu Beyani’l-İlm ve Fadlih (1/775); İbn Hazm, el-İhkâm (6/149); el-Fullânî, İkâzu’l-Himem (s.72); el-Elbânî, Sıfatu’s-Salat (s.48)

[46] **Sahih maktu**. İbn Kayyım, İ’lamu’l-Muvakkiîn (2/282); Salih el-Fullanî, İkâzu’l-Himem (s.68) el-Elbânî, Sıfatu’s-Salat (s.50).

[47] **Sahih maktu**. İbn Hibban (5/496); Beyhaki, Şuabu’l-İman (5/497); İbn Asakir, Tarih (3/15); İbn Kayyım, İ’lamu’l-Muvakki’in (2/363); Fullânî, İkâz (s.100); el-Elbânî Aslu Sifati’s-Salat (1/28).

[48] **Sahih maktu**. Heravî, *Zemmu’l-Kelâm,* (3/47/1); Hatîb, *el-İhticâc bi’ş-Şafi‘î,* (8/2), İbn Asakir, (15/9/1); Nevevî, *el-Mecmû‘,* (1/63); İbnu’l-Kayyîm, (2/361); Fullânî, (sy. 100).

sözüne iltifat etmeyin.'[49]

İmam Ahmed şöyle demiştir: "el-Evzâî'nin görüşü, Mâlik'in görüşü ve Ebû Hanife'nin görüşü, bütün bunlar birer görüştür. Bana göre bunların hepsi birdir. Delil ancak rivayetlerde gelenlerdir."[50]

Yine şöyle demiştir: 'Kim Rasûlullah ﷺ'in hadisini reddederse, o helak olacağı bir uçurumun kenarındadır (demektir).'[51]

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Allah'ın onlara en büyük nimetlerinden birisi, Kitap ve sünnete sarılmalarıdır. Sahabe ve onlara güzellikle uyan Tabiin arasında üzerinde ittifak edilen esaslardan birisi; hiç kimsenin Kur'an'a aykırı olan görüşü, zevki, aklî yorumu, kıyası ve keşfinin asla kabul edilmemesidir."[52]

Yine şöyle demiştir: "Hadiste imamlıkla meşhur olan; Şafîî, Ahmed, İshâk, Ebû Ubeyd ve diğer hadis imamları gibi imamların yolu, ne haberî meselelerde, ne dinî konularda, ne usulde ve ne de ayrıntı meselelerinde sahih hadislerden hiçbirini reddetmemeleridir. Onlar kıyasa, akla veya mücerred olarak Kur'ân'ın zahirine aykırı olduğu zannıyla sahih hadisi reddetmezler."[53]

İbn Teymiyye başka bir yerde şöyle demiştir: "Kim olursa olsun, bir kimseyi belirleyerek, görüş ve fiilde ona uymak için dostluk ve düşmanlık eden kimse: "**dinlerini parçalayan ve fırka fırka olan**" (Rum 32) kimselerdendir."[54]

Yine şöyle demiştir: "Hiçkimsenin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dışında bir şahsı ümmet için belirleyip onun yoluna davet etmesi, onun adına dostluk ve düşmanlık yapması söz konusu olamaz. Ümmet böyle bir şeyde birleşmez. Bilakis bu; kendilerine bir şahıs veya görüş belirleyip ümmetin

---

[49] **Sahih maktu**. Ebû Nu'aym, *el-Hilye,* (9/107); İbn Hibbân (3/284)
[50] **Sahih maktu**. İbn Abdilberr, Camiu Beyani'l-İlm (1/1082); el-Elbânî, Aslu Sifati's-Salat(1/32)
[51] İbnu'l-Cevzî, *Menâkibu İmam Ahmed,* (s. 182).
[52] Mecmuu'l-Fetava (13/28).
[53] Cevabu'l-İ'tirazâti'l-Mısriyye Ale'l-Futya'l-Hameviyye (s.85).
[54] Mecmuu'l-Fetava (20/8).

arasını ayıran, bu görüş üzerine dostluk yapan veya bu nispet adına düşmanlık yapan bid'at ehlinin işidir."[55]

Hafız İbn Receb rahimehullah diyor ki: 'Kendisine Rasûlüllâh ﷺ'in emrinin ulaştığı her kişinin yapması gereken; bunu ümmete beyan etmek, onlara nasihat edip bu emre tâbi olmaları için çalışmaktır. İsterse bu, ümmette büyük bir zatın görüşüne ters olsun. Çünkü Rasûlullah ﷺ'in emri, hata ederek muhalefet eden büyük bir zatın Sünnet'e aykırı emrinden tazim edilmeye ve uyulmaya daha layıktır. İşte bu itibarla sahâbîler ve onlardan sonra gelenler sahih sünnetlere muhalefet edenleri tenkit etmişlerdir. Bazen belki de tenkidlerinde kaba ifadeler de kullanmışlardır. Bu, o kimseden nefret ettikleri için değildir. Bilakis onu sevdikleri ve saygı duydukları içindir. Ancak ne olursa olsun, Rasûlüllâh ﷺ'i daha çok sevmektedirler. Onun emri de bütün mahlukatın emrinin üstündedir. Eğer Rasûlüllâh ﷺ'in emri ile bir başkasının emri çelişirse, Rasûlüllâh ﷺ'in emri öne alınmalı ve ona tâbi olunmalıdır. Onun emrine muhalif olana duyulan saygı, Rasûlüllâh ﷺ'in emrine tâbi olmaya engel teşkil edemez. Her ne kadar o kişi hatasında bağışlanmış olsa da. Kaldı ki, o bağışlanmış olan zat, Rasûlüllâh ﷺ'in muhalif emri kendisine geldiğinde kendi görüşüne muhalefet edilmesine itiraz da etmez.'[56]

Çokluk Hakkın Göstergesi Değildir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Eğer yeryüzündeki insanlaların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar**" (En'am 116)

Allah Teâlâ, tek başına olmasına rağmen İbrahim aleyhi's-selâm'ı hak ile nitelemiştir: "**Şüphesiz İbrahim, Allah'a itaatkâr, hak dîne yönelmiş ve asla müşriklerden olmamış (başlı başına) bir ümmetti**" (Nahl 120)

İbn Abbâs radıyallahu anhuma, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "**Ümmetler bana gösterildi. Yanında büyük bir kalabalık olan peygamber gördüm. Yanında bir veya iki kişi bulunan peygamber de gördüm. Yine yanında kimse bulunmayan peygamber de vardı**."[57]

---

[55] Der'u Tearuzi'l-Akli ve'n-Nakl (1/149).
[56] Fullânî, *İkâzu'l-Himem*'in talikinde nakletmiştir. (s. 93)
[57] **Sahih.** Buhârî (5378); Muslim (220).

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle demiştir: “Muhacir kardeşlerimizi çarşılarda alışveriş alıkoydu. Ensardan kardeşlerimizi de malları için çalışmaları alıkoydu. Lakin Ebu Hureyre karın tokluğuna, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanından ayrılmadı. Onların bulunmadığı yerlerde bulundu ve onların ezberleyemediklerini ezberledi.”[58]

Ebu Hureyre radıyallahu anh’ın bu sözü söylemesinin sebebi, kendisine: "Sen kimsenin işitmediği hadisler rivayet ediyorsun, yani cumhura muhalefet ediyorsun" demeleri idi.

Amr b. Meymûn şöyle dedi: “Abdullah b. Mes’ûd’a: “Cemaate karşı ne yapacağız?” denilince bana şöyle dedi: “Ey Amr b. Meymûn! Cemaatin çoğunluğu cemaatten ayrılmışlardır. Cemaat; yalnız başına olsan dahi, ancak Allah’ın taatine uyandır (diğer rivayette: “Yalnız başına dahi olsan cemaat: Kitap ve Sünnettir” dedi).”[59]

İshâk b. Rahuye dedi ki: “Cahillere sevâdu’l-a’zâm (büyük karaltı) nedir diye sorsan, “İnsanlar cemaatidir” derler. Bilmezler ki, cemaat; Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in izine ve yoluna sarılan âlimdir. Onunla beraber olup, ona uyan cemaattir. Ona muhalefet eden ise cemaati terk etmiştir.”[60]

İbn Hazm şöyle demiştir: “Bir kişide çoğunluğun elinde olmayan sünnetler bulunabilir. Onun yanında, başkalarında bulunmayan bir sünnet var da, o kimse buna göre fetva veriyorsa, çoğunluğa aykırı dahi olsa isabetlidir.”[61]

İbn Kayyım şöyle der: "Cemaate sarılmayı emreden hadiste kastedilen hakka sarılmak ve ona temessük edenler az, muhalifleri çok olsa bile ona tabi olmaya devam etmektir. Zira hak; ilk cemaat olan Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellem)'in zamanında üzerinde bulunulan şeydir. Bidat

---

[58] **Sahih**. Buhari (118)

[59] **Sahih mevkuf**. El-Lâlekâî, Usûlu İtikadi Ehl-i’s-Sunne (1/108); İbn Asâkir Tarihu Dımeşk (46/409); Ebû Şâme el-Makdisî, el-Bâis (s.22); Mizzî, Tehzibu’l-Kemal (22/264); Hatîb el-Bagdadî, el-Fakîh ve’l-Mutefakkih (1171)

[60] **Sahih maktu**. Ebû Nuaym, Hilyetu’l-Evliya (9/239); Şatibî, el-İ’tisam (2/28)

[61] El-İhkam (1/599)

ehlinin ve sonrakilerin çok oluşuna bakılmaz."[62]

Allame Sıddık Hasen Han el-Kannûcî rahimehullah şöyle demiştir: "Şunu iyi bil ki çoğunluğun sahih hadise muhalefet etmesi onunla amel etmeye zarar vermez. Zira çoğunluğun görüşü hüccet değildir."[63]

El-Elbanî rahimehullah şöyle demiştir: "Allaha hamd olsun – bizler hakkı, kişilerden söyleyenlerinin çokluğu ile bilenlerden değiliz. Hak kişilerle bilinmez, ancak kişiler hak sayesinde bilinir"[64]

Bazı Şüphelerin Giderilmesi

Şeyh el-Elbani rahimehullah, Sıfatu Salati'n-Nebi kitabının mukaddimesinde şöyle demiştir:

1- Bazıları şunu söylediler: 'Dinî hususlarda Rasûlüllâh ﷺ'in emrine dönmemiz gerektiğinde şüphe yoktur. Özellikle güneş gibi apaçık ibadet olup, rey ve içtihadın söz konusu olmadığı namaz gibi hususlarda. Ama hocalardan birinin bile bunu emrettiğini neredeyse görmemekteyiz. Hepsi de ihtilafın varlığını kabulleniyorlar, bunun ümmet için bir genişlik olduğunu iddia ediyorlar. Buna delil olarak da -bu tür münasebetlerde **Sünnet** taraftarlarına karşı sıkça tekrar ettikleri- **'ümmetimin ihtilafı rahmettir'** hadisini zikrediyorlar. Bize öyle geliyor ki bu hadis, senin bizi çağırdığın, kitabını da dayandırdığın metoda ters düşmektedir. Bu hadis hakkındaki görüşün nedir?

Cevap iki açıdan olacaktır: **Birincisi:** Bu hadis **sahih değil**dir. Bilakis batıldır ve aslı yoktur. Allâme Subkî diyor ki: 'Sahih, zayıf veya uydurma olarak hiçbir senedine ulaşamadım.'

Derim ki: Bu şu lâfızla rivayet edilmiştir: **'Ashâbımın ihtilafı sizin için rahmettir.'** Bir de: **'Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidâyet bulursunuz.'** Fakat ikisi de sahih değildir. Birincisi son derece **zayıf**tır. İkincisi ise mevzudur (**uydurma**dır).

---

[62] İgasetu'l-Lehfan (1/69)
[63] Kasımî, Kavaidu't-Tahdis (s.91)
[64] Silsiletu's-Sahiha (5/420)

İkincisi: Hadis zayıf olmasının yanında *Kur'ân-ı Kerîm*'e de muhaliftir. Dinde ihtilaf etmeyi nehyeden ve ittifakı emreden ayetler zikredilmeye ihtiyaç olmayacak kadar meşhurdur. Ancak örnek olması için birkaçını verelim:

Yüce Allah buyuruyor ki: **'*Birbirinizle çekişmeyin yoksa başarısızlığa düşer ve kuvvetiniz gider*.'** (Enfâl, 8/46)

*'…**Sakın dinlerini parça parça edip fırkalara ayrılan müşriklerden olmayın. Her fırka elinde olanlarla sevinir durur**.'* (Rûm, 30/31-32)

*'...**Onlar da durmadan ihtilaf etmektedirler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır**.'* (Hûd, 11/118-119)

Eğer Rabbinin merhamet ettikleri ihtilaf etmiyorsa ve sadece batıl ehli ihtilaf ediyorsa o zaman ihtilaf nasıl olur da rahmet olur?!!

Buradan da, hadisin sened olarak da metin olarak da sahih olmadığı ortaya çıkar. O zaman da bunu, imamların da emri olan **Kitâb** ve **Sünnet** ile amel etmekten geri durmak için bir şüphe olarak görmek caiz değildir.

2- Başka birileri de şunu söylemektedir: 'Eğer dinde ihtilaf etmek nehyedilen bir şey ise Sahâbeler ve onlardan sonra gelen imamların ihtilafı için ne diyeceksiniz? Ayrıca bunların ihtilafıyla müteahhir âlimlerin ihtilafı arasında bir fark var mıdır?'

Cevap: Evet. İki ihtilaf arasında büyük bir fark vardır. Bu iki şeyde ortaya çıkar: Birincisi: Sebebinde ortaya çıkar. İkincisi: Sonucunda ortaya çıkar.

Sahâbenin ihtilafına gelince; zaruretten doğan, ayrıca (nassları) anlamakta ortaya çıkan tabi bir ihtilaftı. Onlar isteyerek ihtilaf etmiyorlardı. Bunlara ek olarak, dönemlerinde mevcut olan ve ihtilaflarını gerektiren bazı durumlar mevcuttu. Ancak onlardan sonra bu gerekçeler ortadan kalktı. Bu tür ihtilaftan bütünüyle kurtulmak ise mümkün değildir. Biraz önce geçen veya aynı mânada olan âyetlerdeki yergiler bunları kapsamaz. Çünkü kınama şartı olan kasıt ve süreklilik göstermiş değildir.

Taklitçiler arasında meydana gelen ihtilafın ise çoğu zaman

gerekçesi yoktur. Çünkü bazıları **Kitap** ve **Sünnet**'teki delili görüp, başka bir mezhebin delili olduğunu anlayınca, sadece mezhebine muhalif olduğu için onunla amel etmeyi bırakır. Ona göre sanki, asıl olan mezheptir veya Rasûlüllâh ﷺ'in getirdiği din, sadece onun mezhebiyle sınırlıdır. Diğer mezhepler de neshedilmişdir.

Bunların dışında başka insanlar da var. Onlar da mezhepleri -aralarındaki geniş ihtilafa dayanarak- farklı şeriatler olarak değerlendirmektedirler. Nitekim sonraki âlimlerden bazıları bunu açık bir şekilde söylemiştir:[65] 'Müslümanın bunlardan dilediğini alma ve dilediğini bırakma hakkı vardır. Çünkü hepsi de şeriattir.'

Bazen her iki grup, ihtilaflarına dayanak olarak **'ümmetimin ihtilafı rahmettir'** denilen **batıl hadisi**ni delil getirmekteler. Çoğu zaman bunu delil getirdiklerini de duyuyoruz.

Bazıları da hadisin söyleniş sebebini şöyle yorumlamaya çalışmaktadırlar: 'İhtilafın rahmet olmasının sebebi, ümmete bir genişlik sağlamasındandır.' Bu yorum, biraz önce geçen ayetlerin açık ifadelerine ve imamların da söylediği sözlerin muhtevasına muhalif olmasının beraberinde bazı âlimler tarafından da reddedilmiştir.

İbnu'l-Kâsım diyor ki: 'Leys ve Malik'in, Rasûlüllâh ﷺ'in sahâbelerinin ihtilafı hakkında şöyle dediklerini duydum: "İnsanların dediği 'bunda genişlik var' denemez. Hayır böyle değildir. Bilakis ihtilafın bir kısmı yanlış ve bir kısmı da doğrudur."[66]

Eşheb de diyor ki: "Malik'e soruldu: 'Güvenilir ravilerin sahâbelerden bir aktardıkları iki ayrı hadis ile amel eden kişinin durumunu genişlik olarak görür müsün?' Dedi ki: 'Allah'a yemin olsun ki, hakka isabet etmedikçe hayır. Hak, ancak bir tanedir. İki farklı görüşün ikisi de aynı zamanda doğru mu olacak?! Hayır! Doğru sadece bir tanedir.'"[67]

İmam Şafî'î'nin talebelerinden Muzenî de diyor ki: "Rasûlüllâh ﷺ'in sahâbeleri de ihtilaf etmişler ve birbirlerinin hata ettiğini söylemişlerdir. Birbirlerinin sözlerine bakıp, tenkid etmişlerdir. Hepsinin söyledikleri doğru olsaydı, bu şekilde yapmazlardı. Ömer ؓ da Ubey b. Ka'b ؓ ile İbn Mes'ûd

[65] Bkz. Munavî, *Feyzu'l-Kadîr,* (1/209) Elbânî, *ed-Da'îfe,* (1/76-77).
[66] İbn Abdilberr, *Câmî'u'l-Beyâni'l-'İlm,* (2/81-82).
[67] İbn Abdilberr, *Câmî'u'l-Beyâni'l-'İlm,* (2/82, 88-89).

‘nun namazda tek bir elbiseyle namaz kılma hususundaki ihtilaflarına öfkelenmiştir. Ubey şöyle demişti: ‘Tek elbiseyle namaz kılmak güzel bir şeydir.’ İbn Mes’ûd ise şöyle demişti: ‘Bu, elbise azken böyleydi.’ Bunun üzerine Ömer öfkeli bir şekilde şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ’in sahâbelerinden görüşlerine müracaat edilen iki kişi ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Ubey doğru söylemiştir. İbn Mes’ûd ise hatalıdır. Ancak bundan sonra kimsenin bu meselede ihtilaf ettiğini duymayayım. Yoksa ona şöyle şöyle yaparım.’”[68]

İmam Muzenî diyor ki: “İhtilafı caiz gören iki âlim bir mesele hakkında içtihad eder de biri helal, diğeri de haram derse, her ikisinin de hakka isabet ettiğini iddia eden kişiye şöyle cevap verilir: ‘Bunu nassa (Kur’ân ve Sünnet delillerine) dayanarak mı yoksa kıyasa dayanarak mı söyledin?’ Eğer: ‘Nassa dayanarak söylüyorum’ derse: ona denilir ki: ‘Bunu nasıl nassa dayanarak söyleyebilirsin? Zira Kitâb ihtilafı reddediyor.’ Eğer: ‘Kıyasa dayanarak söyledim’ diyecek olursa bu kez ona denilir ki: ‘Kitâb ve Sünnet, ihtilafı reddederken sen nasıl ihtilafın caiz olmasını bunlara kıyas edersin. Âlim bir tarafa, akıllı insan bile bunu caiz görmez.’”[69]

İbn ‘Abdilberr, diyor ki: ‘Şayet bir meselenin iki zıt durumu da doğru olsaydı, *Selef* âlimleri, içtihadlarında, hüküm ve fetvalarında birbirlerinin hatalı olduklarını söylemezlerdi. Mantık, bir şeyin hem kendisinin, hem de zıttının doğru olmasını asla kabul etmez. Şair ne kadar güzel söylemiştir:

‘Bir durumda iki zıttın varlığını ispat etmeye çalışmak, imkansız şeylerin en çirkin şeklidir.’[70]

İhtilafın her türlüsünün şer olduğu, rahmet olmadığı artık sabit olmuştur. Ancak insan ihtilafın bir kısmından dolayı kınanır ve ayıplanır. Mezhep mutaassıplarının ihtilafında olduğu gibi. Bir kısım ihtilaf da var ki insan bundan dolayı kınanmaz. Sahâbelerin ve onlara tâbi olan imamların ihtilafı da böyledir. Allah bizleri onlarla birlikte haşretsin ve bizi onlara tâbi olmaya muvaffak etsin.

Böylece sahâbenin ihtilafının mukallitlerin ihtilafından farklı olduğu ortaya çıkmıştır.

---

[68] İbn Abdilberr, *Câmî‘u’l-Beyâni’l-‘İlm,* (2/83-84).
[69] İbn Abdilberr, *Câmî‘u’l-Beyâni’l-‘İlm,* (2/89).
[70] El-Cami (2/88)

Özet olarak: Sahâbeler zaruretten dolayı ihtilaf etmişlerdir. Fakat bununla beraber onlar ihtilafı reddediyorlar ve yol buldukça kaçınmaya çalışıyorlardı.

Mukallitler ise -büyük bir kısmında ihtilaftan kaçınma imkânları olmasına rağmen- ittifak etmiyorlar ve bu uğurda çabalamıyorlar. Bilakis ihtilafı onaylıyorlar. Hâlbuki iki ihtilaf arasında çok büyük farklar vardır. Sebep açısından, iki ihtilaf arasındaki fark bu şekilde. Sonucu açısından farklılığa gelince, bu daha açıktır. Nedeni şu, Sahâbe -furu konularda bilinen ihtilaflarına rağmen- birlikteliğe, tek vücut görünmeye büyük ölçüde gayret sarfediyorlardı. Birlikteliklerini parçalayacak ve saflarını gevşetecek her şeyden mümkün olduğunca uzak kalıyorlardı. Sahâbeler arasında besmelenin açıktan okunmasını meşru görenler de vardı, görmeyenler de vardı. Bazıları elleri (ruküya giderken ve rükûdan kalkarken) kaldırmayı müstehap görüyorlardı bazıları aynı kanaatte değildi. Kimisi kadına dokunmakla abdestin bozulacağını söylüyor ve kimisi ise bozulmaz diyordu. Ama bütün bunlara rağmen hepsi bir imamın arkasında birlikte namaz kılıyorlar ve mezhebî bir ihtilaftan dolayı hiçbiri o imamın arkasında namaz kılmaktan geri durmuyordu.

Taklitçilerin ise ihtilafları bunun tam tersinedir. Bu ihtilafın sonucunda, Müslümanlar *kelime-i şahadet*ten sonra en büyük rükûnda ihtilaf ettiler. Bu rükûn da namazdır. Çünkü bu insanlar, bir imamın arkasında namaz kılmaya yanaşmıyorlardı. Delilleri de şuydu: ‘O imamın namazı, bağlı oldukları kendi mezheplerine göre bâtıldır veya en azından mekruhtur.’ Bizler ve bizim dışımızdaki birçok kişi bunu görmüş ve duymuştur.[71] Nasıl görmesin ki bazı meşhur mezheplerin kitapları bunun bâtıl veya mekruh olduğunu açıkça belirtmiştir. Bunun neticesinde bir camide dört mihrabın yapıldığını gördük. Peşpeşe dört imam orada namaz kıldırmaktadır. Bir grup namaz kılarken, bazı insanların kendi imamlarını beklediklerini görmek mümkündür.

Hatta bazı taklitçiler arasındaki ihtilaf bundan daha vahim bir hal aldı. Hanefî bir kişinin Şafî'îlerden evlenemeyeceğine dair fetvalar verildi. Ardından Hanefîlerden meşhur bir zat (o da *Müfti's-Sakaleyn* diye bilinen zattır.) Hanefî kişilerin Şafi'îlerden evlenebileceğine dair fetva verdi. Bunu da şu sözüyle izah etti: ‘Onları Ehl-i kitap olarak değerlendirebiliriz.’[72] Bu

[71] Bkz. *Ma Lâ Yecuzu'l-Hilafu Fihî* kitabının sekizinci bölümü (s. 65-72). Orada işaret ettiğimiz konulara birçok örnek bulursun. Bazıları Ezher âlimlerinden sadır olmuştur.

[72] *el-Bahru'r-Râ'ik,* (4/223, 8/55).

sözün zıt anlamı şudur: ‘Bunun aksi, yani Şafi’îlerden birinin Hanefî bir kızla evlenmesi caiz değildir.’ Nitekim Ehl-i Kitap’tan biri Müslüman bir kadınla evlenemez.

Bunlar birçok örnekten seçmiş olduğumuz iki örnektir. Bu örnekler akıllı insana, müteahhirunun (sonradan gelenlerin) ihtilafının ve bunları ısrarla sürdürmelerinin kötü sonuçlarını açıkça göstermektedir. *Selef*in ihtilafı böyle değildi. Çünkü onun ümmete yönelik hiçbir kötü sonucu olmamıştır. Bu yüzden onlar ihtilafı yasaklayan âyetlerin kapsamının dışındadırlar. Müteahhirun ise bu durumda değildir. Allah hepimizi dosdoğru yoluna hidâyet etsin!

3- Bazıları da şu iddiada bulunmaktalar: Sizin dâvet etmiş olduğunuz Sünnet’e tâbi olmak ve imamların muhalif sözlerini almamak; onların bütün sözlerini bırakmak ve içtihad ve görüşlerinden istifade etmemek mânasına gelmektedir.

Bunlara diyorum ki: Bu iddia doğrudan çok uzaktır. Hatta bu iddia açıkça bâtıldır. Nitekim biraz önceki sözlerimizden bu açıkça görünmektedir. Çünkü bu sözlerimizin hepsi bu iddiaların tersini söylemektedir. Bizim dâvet ettiğimiz tek şey, mezhepleri birer din edinmemek ve onları Kur’ân ve Sünnet’in yerine ikame etmemektir.

Anlaşmazlığa düşüldüğünde veya yeni meydana gelen olayların hükümlerini belirlemekte, günümüzde kendini fakih zannedenlerin yaptığı gibi sadece mezheplere müracaat etmeyelim. Halbuki onlar Medenî Hukuk’la ilgili hükümleri belirlemekte Kitap ve Sünnet’e müracaat etmeden mezheplerden yola çıkarak doğruyu-yanlışı öğrenmeye çalışmaktadırlar. Bu husustaki metodları şudur: **‘İhtilaf rahmettir’** hadisini ve ruhsatları, maslahatları ve kolay hükümleri almaktır.

Süleyman et-Teymî’nin şu sözü ne kadar güzeldir: ‘Her âlimin ruhsatını almaya kalkışırsan, şerrin hepsi sende toplanır.’ Bunu İbn Abdilberr, (2/91-92) rivayet etmiş ve ardından şöyle demiştir: ‘Bunda icma vardır ve hakkında ihtilaf olduğunu da bilmiyorum.’

Bizim tenkid ettiğimiz şey gördüğün gibi icmaya muvafıktır. Onların görüşlerine müracaat edip onlardan istifade etmek ayrıca hakkında Kitap ve Sünnet nassının bulunmadığı ihtilaflı veya izaha ihtiyaç duyulan konularda bu görüşlerden yardım alıp ve hakkı bulmaya çalışmak ise inkar etmediğimiz bir durumdur. Aksine bunu emrediyoruz ve buna teşvik

ediyoruz ve bunun Kitâb ve Sünnet'le hidâyet bulma yolunu tutanlara faydalı olacağını umuyoruz.

'Allâme İbn 'Abdilberr diyor ki (2/172): 'Sevgili kardeşim asılları muhafaza edip onlarla ilgilenmeye özen göster. Şunu iyice bil ki Kur'ân ve Sünnet'i muhafaza etmekle meşgul olan, fukahanın sözlerine bakıp bunları içtihadlarına yardımcı, tetkik yollarına anahtar, birçok mânaya yorumlanabilen kapalı ifadelere tefsir olarak gören, mutlaka bağlanılması gereken Sünnet'leri taklid edercesine imamlardan herhangi birini üzerinde hiç düşünmeksizin taklit etmeyen, âlimlerin meşgul olduğu Sünnet'leri ezber ve anlama işinden uzak kalmayan, araştırma ve anlamalarda onları takip eden, yaptıkları çalışmalardan dolayı onlara şükranlarını sunan, çoğunluğu oluşturan doğru görüşlerden dolayı da onları takdir eden, ancak kendilerini görmedikleri gibi onları da hatalardan uzak görmeyen kişi, *Selefî Salihîn*'in yoluna tutunmuş, doğru yolu bulmuş ve Rasûlüllâh ﷺ'in Sünnet'ine ve sahâbîlerin yoluna tâbi olmuştur.'

Ancak kendini araştırmalardan uzak tutarak, söylediklerimizden yüz çeviren, Sünnet'lere muhalif davranan, kendi bakış açısıyla bunları değerlendirmeye çalışan hem kendi sapmış, hem de başkalarını saptırmıştır. Bütün bunları bilmeden fetvaya kalkışan kişi ise, daha da kör ve yolca daha sapıktır.

4- Sonra taklitçiler arasında yaygın olan bir vehim daha var: Bu da onların, mezheplerinin muhalif olduğu Sünnet'lere tâbi olmalarına engel olmaktadır. Bu vehim; Sünnet'e tâbi olmak, mezhep sahibinin hatalı olmasını gerektirir şeklindeki zanlarıdır. Hatalı olmak da -onlara göre- imamı tân (tenkid) etmek mânasına gelir. Eğer Müslümanların bir ferdini tân etmek caiz değilse ve onların imamları nasıl tân edilebilir?!

Cevabı şu: Bu düşünce bâtıldır. Sebebi de Sünnet fıkhından uzak durmaktır. Yoksa akıllı bir Müslüman nasıl böyle bir söz söyler? Kaldı ki, Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyuruyor: **'Hakim hüküm verirken içtihad eder de isabet ederse, ona iki ecir vardır. Hüküm verirken içtihad eder de hata ederse, ona bir ecir vardır.'**[73]

Bu hadis, bu düşünceyi reddetmekte ve açık bir şekilde şunu ifade etmektedir: Birinin 'filan kişi hata etti' sözünün şer'î mânası 'bir sevap aldı' demektir. Kendisini hatalı gören kişiye göre o ecir almış oluyorsa, onu hatalı

[73] **Sahih.** Buhâri, (*İ'tisâm,* 21); Muslim, (1716)

görmekle ona tân ettiği nasıl vehmedilebilir? Şüphe yok ki bu vehim bâtıldır ve bu düşüncenin sahibi kişi, bunu hemen terk etmelidir. Yoksa Müslümanları tân eden o olur. Hem de herhangi bir ferdi değil, sahâbîleri, tabî'îni ve ondan sonra gelen büyük imamları... Çünkü biz yakînen biliyoruz ki bu yüce zatlar, birbirlerini hatalı görüyor ve birbirlerinin görüşlerini reddediyorlardı.[74] Şimdi aklı başında olan şunu söyleyebilir mi: Onlar birbirlerini tân (tenkid) ediyorlardı? Rasûlüllâh ﷺ, Ebû Bekir ﷺ'nun bir rüyaya yaptığı yorumda hatalı olduğunu söyleyip şöyle demiştir: **'Bazı yorumlarında isabet ettin ve bazılarında ise hata ettin.'**[75] Peki, Rasûlüllâh ﷺ bu sözüyle Ebû Bekir'i tân etmiş mi oluyor?

Bunun kötü neticelerinden biri de bu düşüncedeki insanları mezheplerine muhalif olan Sünnet'lere tâbi olmaktan alıkoymuş olmasıdır. Çünkü onlara göre Sünnet'e tâbi olmak imamı tân etmek demektir. Halbuki Sünnet'e muhalif de olsa ona tâbi olmak; ona saygı duymak ve ihtiram göstermek demektir. Bu yüzden bu vehmî tândan kaçınmak için imamlarını taklit etmekte ısrar ediyorlar.

Bunlar bu vehim sebebiyle, kaçmış oldukları durumdan daha kötüsüne düştüklerini unutmuşlardır (unutmazlıktan geldiler demiyorum). Çünkü biri kalkıp, onlara şunu söylese: 'Eğer birine tâbi olmak ona saygı göstermek, ona muhalefet etmek de tân etmek anlamına geliyorsa, Rasûlüllâh ﷺ'e muhalefet etmeyi, Sünnet'e muhalif konularda imama tâbi olmayı nasıl caiz görebilirsiniz?! Halbuki o (imam) masum olmadığı gibi, onu tân etmek küfür de değil. Eğer imama muhalefet, onun tân edildiğini ifade ediyorsa, Rasûlüllâh ﷺ'e muhalefet onun tân edildiğini daha açık ifade etmektedir. Bilakis bu -Allah korusun- küfrün ta kendisidir.' Evet, biri bunu kalkıp söylese, verecek cevapları olmayacaktır. Verdikleri tek cevap -çoğu zamanda onlardan duyduğumuz- söyledikleri şu sözdür:

'Bizim Sünnet'i bırakmamız, imama duyduğumuz güvene ve Sünnet'i bizden daha iyi bildiği kanaatine dayanmaktadır.' Bu söze, çeşitli yönlerden cevap verecek olursak, sözü çok uzatırız. Bu yüzden bir yönüne cevap vermekle yetineceğiz. İnşaallah da yeterli cevap olacaktır. Şunu söylüyorum:

Sünnet'i sizden daha iyi bilen sadece sizin mezhep imamınız değil, ortada Sünnet'i sizlerden daha iyi bilen onlarca hatta yüzlerce imam

---

[74] Biraz önce geçen Muzenî ve İbn Receb'in sözlerine bakınız.
[75] **Sahih**. Buharî, (*Ta'bir,* 11, 47); Muslim, (2269).

mevcuttur. Eğer sahih Sünnet mezhebinize muhalif olarak gelir ve o imamlardan biri bu Sünnet'i alırsa, böyle bir durumda o Sünnet'i almak size göre vaciptir ve kesin bir husustur. Çünkü biraz önce söylediğiniz söz burada geçerli değildir. Ayrıca size muhalif olan kimse itiraz ederek şöyle diyecektir: 'Biz bu Sünnet'i, bunu alan imama güvendiğimizden dolayı aldık.' Ona tâbi olmak, Sünnet'e muhalif olan imama tâbi olmaktan evladır. Bu da herkesin anlayacağı açık bir şeydir. Yüce Allah da buyuruyor ki:

*'**Ey iman edenler! Allah'ın Rasûlü sizi, size hayat verecek şeylere dâvet ettiği zaman, hemen Allah'ın ve Rasûlü'nün dâvetini kabul edin. Bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer. O'nun huzurunda toplanacaksınız**.'* (Enfal, 8/24)

TAHÂRET

Sular ve Kısımları

1.Kısım: Temiz ve Temizleyici Olan Sular

Kendisi temiz olan ve başkasından hadesi ve necaseti giderip temizleyici olan sulardır.

Yağmur Suyu:

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.' (Furkan, 25/48-49)

'Sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.' (Enfâl, 8/11)

Kar ve Dolu Gibi Aslı Su Olanlar:

Ebû Hureyre رضي الله عنه anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ namaz için tahrime tekbirini alınca kıraate geçmezden önce bir müddet sükût buyurmuştur. Ben dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasûlu! Anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki sükût esnasında ne okuyorsunuz?' Bana şu cevabı verdi: '**Ey Allah'ım! Beni hatalarımdan öyle temizle ki kirden paklanan beyaz elbise gibi olayım. Allah'ım beni hatalarımdan su, kar ve dolu ile yıka diyorum.**'"[76]

Pınar ve Kaynak Suları:

Allah ﷻ buyurur ki: 'Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi ve onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi.' (Zümer, 39/21)

---

[76] **Sahih.** Buhârî, (744); Muslim, (598); Ebû Dâvud, (781) Nesâ'î, (2/128-129).

Deniz Suyu:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: “Bir adam Rasûlüllâh ﷺ‘e gelip: ‘Ey Allah’ın Rasûlu! Biz gemiye binip ve beraberimizde az bir su alabiliyoruz. Abdestlerimizi bu su ile alsak susuz kalacağız. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?’ diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **‘Evet, denizin suyu temizdir ve meytesi (ölüsü) de helâldir’** cevabını verdi.”[77]

Zemzem Suyu:

‘Alî ﷺ rivayet ediyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ zemzem ile dolu olan kovayı istedi ve ondan içtikten sonra onunla abdest aldı.’[78]

Uzun Süre Beklemekten Dolayı Değişerek Acılaşmış Su Veya Ağaç Yaprağı, Sabun, Yosun Vb. Karışmasından Korunamayan Sular:

Beklemekten dolayı tadı ve rengi değişmiş olan suyun temiz oluşu hakkında âlimlerin ittifakı vardır. Deri ve bakır kaplarda değişen sular ile balık gibi deniz hayvanları sebebiyle değişikliğe uğrayan sular da böyledir.[79] Bunun delillerine gelince şöyledir:

Umm ‘Atîye el-Ensârîye ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ, kızı Zeyneb ﷺ vefat ettiği zaman yanımıza girdi ve: ‘Onu sidrli su ile üç veya beş veya -gerek görürseniz- daha fazla yıkayın. Sonuncu yıkamaya kafûr koyun. Yıkama işini bitirdiniz mi bana haber verin!’ buyurdu. İşimiz bitince Rasûlüllâh ﷺ‘i çağırdık. Bize kendi izârını verdi ve: ‘Ona, önce bunu sarın!’ dedi.”[80]

Ummu Hânî ﷺ’dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ ve Meymune ﷺ, içinde hamur izi

---

[77] **Sahih.** Malik, (1/22); Ebû Dâvud, (83); Tirmizî, (69); İbn Mâce, (386); Nesâ‘î, (59); Darimî, (1/186); Ahmed, (2/237); Hakim (1/140); İbn Huzeyme, (1/59).

[78] **Hasen.** ‘Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, *Zevâ’idu’l-Musned,* (1/76); Tirmizi (885); Ebu Davud (1935); İbn Mace (3010)

[79] Bkz. İbn Teymiye, *Fetavâ* (21/36).

[80] **Sahih.** Buhârî, (1253); Muslim, (939); Mâlik, (1/222); Ebû Dâvud, (3142-3146); Tirmizî, (990) ve Nesâ‘î, (4/28-32).

olan bir kaptan guslettiler.'[81]

'Abdullah b. Zeyd ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ geldi ve ona bakır bir tas ile su getirdik. Ondan abdest aldı…'[82]

İbn Abbâs ve Enes ﷺ'dan gelen rivayetlerde Rasûlüllâh ﷺ'in deri kaplardan abdest aldığı ve istinca yaptığı anlatılmıştır.[83]

Necaset Karışan Fakat Tadı, Rengi Ve Kokusu Değişmeyen Sular:

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ'e: 'Ey Allah'ın Rasûlu! Biz senin için Budâ'a kuyusundan su alıyoruz. Hâlbuki onun içerisine (ölmüş) köpeklerin leşleri, kadınların hayız bezleri ve insan pislikleri atılıyor, (ne yapalım, su almaya devam edelim mi?)" diye sordular. Rasûlüllâh ﷺ şu cevabı verdi: **'Su temizdir. Onu hiçbir şey kirletmez.'"**[84]

Ebû Dâvud dedi ki: Kuteybe b. Sa'îd'i işittim. Dedi ki: 'Budâ'a kuyusunun bakıcısına derinliğini sordum: 'Suyun en çok olduğu durumda kasıklara kadar çıkar' dedi. 'Azaldığı zaman?' dedim, 'Avret mahallinin (dizinin) altına düşer' dedi. Ebû Dâvud dedi ki: 'Budâ'a kuyusunu ridâm ile bizzat ölçtüm. Üzerine ridâmı gerdim. Sonra ridâmı ölçtüm. Kuyunun genişliği altı zira idi. Bahçenin kapısını bana açan kimseye: 'Kuyunun süregelen yapısı hiç değiştirildi mi?' diye sordum. Bana: 'Hayır!' dedi. Kuyunun içindeki suyun rengini değişmiş gördüm.'[85]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ'i dinledim. Kendisine çöl bir arazide bulunan bir sudan ve ona uğrayan hayvan ve vahşilerden soruluyordu. Şöyle cevap verdi: **'Eğer su iki kulle (iki varil) miktarında olursa pislik taşımaz!'**[86]

---

[81] **Hasen.** Nesai (240); İbn Mâce, (378); *el İrvâ'*, (271).
[82] **Sahih.** Buhârî, (197); Ebû Dâvud, (100). Bkz. İbn Ebî Şeybe, (1/53).
[83] **Sahih.** Buhârî, (150, 2316) ve Muslim, (763).
[84] **Sahih.** Ahmed, (3/31, 86); Ebû Dâvud, (66-67); Tirmizî, (95); Nesâ'î, (1/174); Beyhakî, (1/258); Darekutnî, (1/33).
[85] **Sahih.** Ebû Dâvud, (66).
[86] **Sahih.** Ahmed, (2/12, 23, 26, 27, 38); Darimî, (1/186); Ebû Dâvud, (63-65); Tirmizî, (67); Nesâ'î, (1/175); İbn Mâce, (517-518); Hâkim, (1/133); İbn Hibbân, (2/274); İbn Huzeyme, (92); Beyhakî, (1/263); Elbânî, *İrvâ'u'l-Galîl,* (23).

Yani bu miktardaki su, pisliği barındırmaz, atar. Ancak suyun vasfı değişirse bu başkadır. İki kulleden az miktardaki su hakkında mutlak olarak pisliği barındıracağı da söylenmemiştir. Suyun vasfının değişmesi dikkate alınır.

Ebu Umame radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Şüphesiz su temizdir. Ancak içine düşen necaset sebebiyle kokusu, tadı veya rengi değişirse başka."[87]

Zuhrî ﷺ dedi ki: 'Tadı, kokusu veya rengi bozulmamış olan suda sakınca yoktur.'[88] Bu konuda icmâ olduğunu İbnu'l-Munzîr ve İbnu'l-Mulakkîn nakletmişlerdir.[89]

Kullanılmış Su:

Necasetin giderilmesi hususunda abdest ve gusülde kullanılmış sular da temiz ve temizleyicidir.

İbn Abbâs (ﷺ)'dan rivayet edilmişdir: "Rasûlüllâh (ﷺ)'in hanımlarından biri cefne denilen büyük bir kapta gusletti. Sonra da Rasûlüllâh (ﷺ) o kaptan abdest almak veya gusletmek için gelince: 'Ey Allah'ın Rasûlu, ben cünüp idim' dedi. Bunun üzerine Rasûlüllâh (ﷺ) şöyle buyurdu: **'Su cünüp olmaz.'"**[90]

Rubeyyi bt. Muavviz ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ (abdest alırken) elinde

---

[87] **Hasen sahih**. Beyhaki (1/259) isnadında Bakiyye b. el-Velid an'ane ile rivayet etmiştir. Yine Beyhaki'nin (1/260) rivayetinde Hafs b. Ömer Bakiyye'ye mutabaat etmiştir. Hafs b. Ömer er-Razi zayıftır. Rivayetin şahidleri de vardır: İbn Mâce, (521); Ahmed, (1/235); Beyhakî, (1/238) Bunun isnadında Rişdeyn b. Sad zayıftır. Sevban radıyallahu anh'den: Darekutni (1/30) bunun da isnadına Rişdeyn vardır. Raşid b. Sa'd'dan sahih isnadla mürsel olarak: Darekutni (1/29) Ebû Hatim bu rivayet hakkında mürsel **sahih** demiştir. Bkz. *Ta'liku'l-Mugnî 'ale'd-Darekutnî,* (1/28).

[88] **Sahih maktu**. Buhârî, (1/64). Bunu Buhârî, muallâk olarak nakletmiştir. İbn Vehb, *el-Camî*"de **sahih** isnad ile mevsul olarak rivayet etmiştir. Bkz. Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî,* (59); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* (1/342).

[89] Bkz. Sıddık Hasen Han Kannucî, *Ravdâtu'n-Nediyye,* (sy. 11).

[90] **Sahih.** Ahmed (1/23) Ebû Dâvud, (68); Darimî, (1/187); Nesâ'î, (325); Tirmizî, (65); İbn Mâce, (370, 371); İbn Huzeyme, (1/58) Elbânî, *el-İrva (27)*.

kalan su ile başını mesh etti.'[91]

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Medine yollarından birinde, ben cünüp iken Rasûlüllâh ﷺ bana rastladı. Gizlendim, gidip yıkandım ve geldim. Rasûlüllâh ﷺ: **'Nerede kaldın? Yâ Ebâ Hureyre?'** dedi. Ben: 'Cünüp idim ve temizlenmeden seninle beraber oturmayı doğru bulmadım' dedim. Rasûlüllâh ﷺ de şöyle buyurdu: **'Subhanallah! Müslüman necis olmaz.'**"[92]

Yani cünüp bir Müslüman, bir suya elini daldırmış olsa ya da nemli bir şeye dokunsa onu pisletmiş olmaz.

Nitekim Abdullah b. Zeyd ﷺ Rasûlüllâh ﷺ'in abdestini anlatırken, elini tasa daldırıp su aldığını belirtmiştir.[93]

Cerîr b. 'Abdullah ﷺ da hanımına misvaklanırken kullandığı su ile abdest almasını emretmiştir.[94]

Isıtılmış Su:

Ömer ﷺ için güğüm ile su ısıtılır ve bu su ile guslederdi.[95] Aynısı İbn Ömer, İbn 'Abbâs, Hasenu'l-Basrî, Ebû Vâ'il ve Seleme ﷺ'dan de rivayet edilmiştir.

2. Kısım: Temiz Olan Fakat Temizleyici Olmayan Sular

Temize karışarak suyun ismini değiştiren; boya, sirke ve gül suyu gibi isimler alan sularla, suya galip gelen mürekkep, pişirilerek et suyu haline gelen sulardır. Bu tür sularla abdest ve gusül alınamaz. Temizlik ancak su ile mümkün olur.[96]

---

[91] **Hasen.** Ebû Dâvud, (126-131); Darimî, (1/175); Tirmizî, (34); İbn Mâce, (418, 438, 441, 458); Beyhakî, (1/59, 64, 72)

[92] **Sahih.** Buhârî, (285); Muslim, (371).

[93] **Sahih.** Buhârî, (199); Muslim, (235).

[94] **Sahih mevkuf**. Buhârî, (muallak olarak 187) İbn Ebî Şeybe (1/158) Beyhaki (1/255).

[95] **Sahih mevkuf**. Darekutni, (1/37); İbn Ebî Şeybe(1/38)

[96] Bkz. İbn Kudâme, *Şerhu'l-Kebîr,* (s.11).

Yüce Allah buyuruyor ki; '…**su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin.**' (Nisâ', 4/43); (Mâ'ide, 5/6)

'Atâ' ﵁ süt ve nebiz (şerbet) ile abdest almayı çirkin görür ve: 'Bunlarla abdest almaktansa teyemmüm etmek daha iyidir' derdi.[97]

Ebû Halde'den: Ebû 'Alîye'ye: 'Cünüp olup da yanında nebizden başka su bulunmayan kimse nebizle gusledebilir mi?' diye sordum. O: 'Hayır' cevabını verdi.[98]

Hasen el-Basri de "Süt ve nebiz ile abdest alınmaz" demiştir.[99]

İmam Buhârî, *Sahîh*'inde şöyle bir konu başlığı koymuştur: 'Nebiz ile ve sarhoş edici şeylerle abdest caiz değildir...'[100]

3. Kısım: Pis Sular

Necasetin karışmasıyla tadı, rengi veya kokusu değişen sulardır. Bunlarla temizlik caiz değildir. İbnu'l Munzîr dedi ki: 'İçine necaset düşüp tadı, rengi veya kokusu bozulan suyun, ister az, ister çok olsun necis olduğunda âlimler icma ettiler.'[101]

Necâsetler

İnsan Gaitası ve İdrarı:

'Alî b. Ebû Tâlib ﵁'dan rivayete göre, Rasûlüllâh ﷺ süt emen çocuğun idrarı hakkında şöyle buyurmuştur: '**Erkek çocuğun idrarı üzerine su serpilir, kız çocuğunun idrarı ise yıkanır**." Katade dedi ki: 'Bu durum yemek yemeye başlamadıkları, süt emdikleri süre içindir. Yemek yemeye

---

97 **Sahih maktu**. Buhârî (muallâk olarak 1/65); Ebû Dâvud (86).

98 **Sahih maktu**. Ebû Dâvud (87) İbn Ebî Şeybe (1/39) Ebu Ubeyd et-Tahur (265)

99 **Sahih maktu**. Buhari (1/65) İbn Ebi Şeybe (1/61) Abdurrazzak (1/179)

100 Sahihu'l-Buhari (1/65)

101 Bkz. San'anî, *Subûlu's-Selâm,* (1/21) İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetavâ,* (21/30) ve Sıddık Hasen Han Kannucî, *Ravdâtu'n-Nediyye,* (sy. 11).

başladıklarında ise her ikisi de yıkanmalıdır.”[102]

Ummu Kays bt. Mihsan رضي الله عنها anlatıyor: ‘Ben, henüz yemek yemeyen küçük bir oğlumla Rasûlüllâh ﷺ‘e gitmiştim. Varınca, çocuğu kucağına oturttu. Derken çocuk elbisesine akıttı. Su getirtip elbisesine serpti, fakat yıkamadı.’ Bir rivayette: ‘...çiledi’ denmiştir.[103]

Ebû Hureyre رضي الله عنه‘dan rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûlüllâh ﷺ mescidde oturmakta iken bir bedevî mescide girdi namaz kıldı. Namazını bitirince: ‘Ey Allah’ım! Bana ve Muhammed’e acı, bizimle beraber kimseye acıma’ diye dua etti. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: ‘**Sen geniş olan bir şeyi daralttın**’ buyurdu. Çok geçmeden o kimse mescide eşemeye başladı. Sahâbeler o adamın üzerine engellemek için koştular. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: ‘**Onun idrar yaptığı yere bir kova su dökün**’ dedikten sonra: ‘**Siz İslâm ümmeti olarak ve kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz zorlaştırıcı değil**’ buyurdu.[104]

Kabirde azap gören iki kişi hakkında Rasûlüllâh ﷺ: ‘**Birisi idrar (sıçrantıların)dan sakınmazdı ve diğeri de laf taşıyıcılık yapardı**’ buyurmuştur.[105]

Ayakkabılarla da Namaz Kılınır

Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: ‘Sizden biri, ayakkabısıyla bir pisliğe basarsa, bilesiniz, toprak onu temizler.’[106]

Ebû Sa’îd el-Hudrî رضي الله عنه şöyle demiştir: ‘Bir gün Rasûlüllâh ﷺ bize namaz kıldırdı. Namazının bir bölümüne ulaştığında ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. İnsanlar bunu görünce onlar da ayakkabılarını çıkardılar. Namazını bitirince şöyle dedi: ‘**Ne diye ayakkabılarınızı çıkardınız?**’ Dediler ki: ‘Senin ayakkabılarını çıkardığını gördük, biz de ayakkabılarımızı çıkardık.’ Bunun üzerine buyurdu ki: ‘**Cebrâil عليه السلام bana**

---

[102] **Hasen.** Tirmizî, (610); Ebû Dâvud, (378); Nesâ‘î, (1/158); İbn Mâce, (525); Ahmed, (1/71, 76, 302); İbn Huzeyme (284); Hakim (1/156-166)

[103] **Sahih.** Buhârî, (*223*); Muslim, (287); Ahmed (6/355); Mâlik, (1/64); Ebû Dâvud, (374); Tirmizî, (71); İbn Mace (524) ve Nesâ‘î, (1/157).

[104] **Sahih.** Buhârî, (6128); Muslim, (284).

[105] **Sahih.** Buhârî, (1361) ve Muslim, (292).

[106] **Sahih ligayrihi**. Ebû Dâvud, (385-386); İbn Huzeyme (292); İbn Hibbân, (248); Hâkim, (1/166); Beyhakî, (2/430)

geldi ve ayakkabılarımda pislik -veya eziyet verici bir şey- (bir rivayete göre: necaset) olduğunu haber verdi, ben de çıkardım. Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın, onlarda pislik -veya eziyet verici bir şey- (bir rivayete göre: necaset) görürse onları silsin ve sonra onlarla namazını kılsın."[107]

Hayız Kanı:

Rasûlüllâh ﷺ, Fatıma bt. Ebî Hubeyş ﵂'ya şöyle demiştir: 'Şüphesiz ki bu (kan sızdıran) bir damardır, ay hali değildir. Ay hali vakti geldi mi namazı terk et.'[108]

Esmâ bt. Ebî Bekr ﵂ anlatıyor: 'Bir kadın Rasûlüllâh ﷺ'e gelerek: '(Ey Allah'ın Rasûlü!) Birimizin çamaşırına hayız kanı bulaşınca ne yapmalıdır?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Önce kazır ve sonra parmak ucuyla bulaşan yeri yıkar, sonra da (kan görülmeyen yere) su çiler'** buyurdu."[109]

Vedî:

İdrardan sonra gelen yapışkan sıvıdır. Guslü gerektirmez. İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle dedi: "Meniden dolayı gusul gerekir. Vedi ve mezîden dolayı ise kişi cinsel organını yıkar ve abdest alır."[110]

Nevevî dedi ki: "Ümmet mezî ve vedînin necis oluşunca icma etmiştir."[111]

Mezî:

İnce yapışkan bir sıvıdır. Cinsel ilişki esnasında tazyiksiz çıkar. Kişi bunun çıktığının farkında bile olmayabilir. Korunması zor olan necasetlerdendir. Guslü gerektirmez. Sadece abdesti bozar ve cinsel uzvun yıkanmasını gerektirir. Avuca su alınıp elbisedeki mezi izine serpilmesi yeterlidir.

---

[107] **Sahih**. Ahmed, (3/20, 92); Ebû Dâvud, (650); İbn Huzeyme, (1/384, 2/107); Hâkim, (1/391). Bkz. Elbânî, *el-İrvâ,* (284).
[108] **Sahih.** Buhârî, (228) Muslim, (333).
[109] **Sahih.** Buhârî, (*227*); Muslim, (291).
[110] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/92) Beyhaki (1/115)
[111] El-Mecmu (2/571).

Mikdâd b. el-Esved ﷺ şöyle demiştir: "'Alî ﷺ, bana, kendisi için Rasûlüllâh ﷺ'e kadınına yakınlaşınca mezisi akan kimseye ne gerektiği hususunda sormamı söyledi. 'Alî ﷺ ilaveten: 'Zira yanımda Rasûlüllâh ﷺ'in kızı var, bu sebeple bizzat sormaktan utanıyorum' dedi. Mikdâd ﷺ der ki: Ben bu mesele hakkında Rasûlüllâh ﷺ'e sordum. Bana şu cevabı verdi: '**Biriniz buna rastlarsa fercini (cinsel uzvunu) su ile yıkasın. Namaz abdesti ile abdest alsın.'**" Ebu Dâvud bir başka rivayette şu ziyadeyi kaydeder: **'...zekerini ve iki husyesini yıkasın.'**[112]

Sehl b. Huneyf ﷺ anlatıyor: 'Ben mezi akıntısından epey bir sıkıntıda idim. Bu yüzden sık sık gusül yapıyordum. Sonunda Rasûlüllâh ﷺ'e bu husustan sordum. Bana: **'Meziden dolayı sana abdest kâfidir'** buyurdular. Ben: **'Ey Allah'ın Rasûlü! Elbiseye değen meziden ne yapmalıyım?'** dedim. Rasûlüllâh ﷺ: **'Bir avuç su alıp bunu, mezinin değdiğini zannettiğin yerlere serpmen sana yeterlidir'** cevabını verdi.''[113]

Nevevî dedi ki: "Ümmet mezî ve vedînin necis oluşunca icma etmiştir."[114]

Meyte (Leş):

Boğazlama veya şer'î kesim dışında ölen hayvanlar necistir. İnsan ölüsü, balık, çekirge, akıcı kanı olmayanların ölüsü bundan müstesnadır.

Mersed b. 'Abdullah el-Yeznî anlatıyor: "İbn Ya'lâ es-Sebâ'î'nin üzerinde bir kürk gördüm ve elimle dokundum. Bana: 'Kürke niye elini değdin?'' dedi. Ben bu hususta İbn 'Abbâs ﷺ'ya sordum ve dedim ki: 'Biz Magrîb'te yaşıyoruz. Bizimle birlikte Berberîler ve Mecusîler de var. Onlar bize kestikleri koyunu getiriyorlar. Kestiklerini yemiyoruz. Bize, içerisine iç yağı konmuş deriden mamul dağarcık getiriyorlar (bunu kabul edelim mi)?' İbn 'Abbâs ﷺ cevaben dedi ki: 'Bundan biz de Rasûlüllâh ﷺ'e sormuştuk: '**Derinin debbağlanması onun temizliğidir'** buyurdular."[115]

---

[112] **Sahih.** Buhârî, (178); Muslim, (303) Mâlik, (1/40); Ahmed, (1/104, 124-125, 140); Tirmizî, (114); Nesâ'î, (1/96-97, 213); Ebû Dâvud, (206-209).
[113] **Hasen.** Ebû Dâvud, (201); Tirmizî, (115); İbn Mâce, (506); Ahmed, (3/485); Darimî, (729).
[114] El-Mecmu (2/571).
[115] **Sahih.** Muslim, (366); Malik, (2/498); Ebû Dâvud, (4123); Tirmizî, (1728); Nesâ'î, (7/173); İbn Mace (3609) Ahmed, (1/219, 270); Darimî, (1991).

Bu hadis, meytenin derisinin tabaklanmadan önceki halinin necis olduğunu gösteriyor.

Hayvandan canlı iken kesilen parça leştir. Ebu Vakıd el-Leysî dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hayvandan canlı iken kesilen parça leştir.**"[116]

Eti Yenmeyen Hayvanların Etleri:

Enes ﷺ'dan gelen rivayette Rasûlüllâh ﷺ ehli eşeklerin etinin yasaklandığını ve onun pislik olduğunun duyurulmasını emretmiştir.[117]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Bir kaba, köpek banmışsa, onun temizlenmesi, yedi kere su ile yıkanmasına bağlıdır, hatta bunların ilki toprakla olmalıdır.'"[118]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'i dinledim. Kendisine çöl bir arazide bulunan bir sudan ve ona uğrayan hayvan ve vahşilerden soruluyordu. Şöyle cevap verdi: '**Eğer su iki kulle (iki varil) miktarında olursa pislik taşımaz**.'"[119]

Eti Yenmeyen Hayvanların Dışkıları:

Abdullah b. Mesud radıyallahu anh şöyle dedi: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ihtiyaç gidermek için çıktı ve bana üç taş getirmemi emretti. İki taş buldum, üçüncüsünü aradım, bulamadım. Bunun üzerine tezek götürdüm. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem iki taşı aldı, tezeği attı ve şöyle buyurdu: "**Bu pisliktir**."[120]

---

[116] **Sahih.** Ahmed (5/218); Tirmizi (1480); Darimi (2061); İbnu'l-Carud (876) Darekutni (4/292); Hakim (4/239)

[117] **Sahih.** Buhârî, (2991); Muslim, (1940); Abdurrezzâk, (8719); Ahmed, (3/111, 115, 121); Nesâ'î, (1/56, 7/204); İbn Mâce, (3196); Beyhakî, (9/153)

[118] **Sahih.** Buhârî (*172*) Muslim (279) Malik (1/34) Ebû Dâvud (71-73) Tirmizî (91) Nesâ'î (1/52) İbn Mâce (364) Ahmed (2/427, 460, 489) İbnu'l-Carûd (52)

[119] **Sahih**. Ahmed, (2/12, 23, 26, 38); Darimî, (1/186); Ebû Dâvud, (63-65); Tirmizî, (67); Nesâ'î, (1/175); İbn Mâce, (517-518); Hâkim, (1/133); İbn Hibbân, (2/274); İbn Huzeyme, (1/49); Ebû Ya'lâ, (9/439); İbn Carûd, *Muntekâ,* (42-44)

[120] **Sahih.** Buhari (156) Tirmizi (17) Nesai (1/39) İbn Mace (314) İbn Huzeyme (70)

Pis Oluşuna Hükmolunan Kemik, Kıl, Boynuz Vb.:

Zira bu gibi şeyler necaseti barındırır. Ancak tabaklanma kabul ederse müstesnadır.

Artıklar

Birinci Kısım: Temiz Artıklar:

İnsan Artığı:

İster Müslüman, ister kâfir olsun insan artığı temizdir. Rasûlüllâh ﷺ: **'Şüphesiz Müslüman necis olmaz'** buyurmuştur.[121]

'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ, (bir gün) bana (kendisi mescidde iken): **'Humre'yi (elbiseyi) bana getiriver'** buyurdular. Ben de 'Hayızlıyım' diye cevap verdim. Rasûlüllâh ﷺ: **'Senin hayızın elinde değil ki'** dedi."[122]

'Abdullah b. Sa'd el-Ensârî ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'e hayızlı kadınlarla beraber yemek hususunda sordum. O: **'Onunla beraber yiyin'** buyurdu."[123]

Kâfirlerin artığı aslen temizdir. Kestiği helal olan ve kendilerinden evlenilmesi caiz olan müşriklerin bedenlerine veya elbiselerine dokunan şeyin yıkanması gerektiğine dair sahih bir delil yoktur. Ama Yüce Allah'ın: ***'Müşrikler ancak bir necistir'*** (Tevbe, 9/28) ayetine gelince; bedenlerinin necis olduğu kastedilmemiştir. Zira Yüce Allah Ehli Kitabın yemeğini helal kılmıştır.

Eti Yenenlerin Artığı:

Enes ﵁'dan: "Ben Rasûlüllâh ﷺ'in devesinin boynunun altındaydım.

---

[121] **Sahih.** Buhârî, (283) Muslim, (372).
[122] **Sahih.** Muslim, (298); Ebû Dâvud, (261); Tirmizî, (134); Nesâ'î, (1/192); Ahmed, (6/45, 101, 114); Darimî, (1/197); İbn Sa'd, (1/469) Tayalisî, (1430).
[123] **Sahih.** Tirmizî, (133) İbn Mâce, (651).

Devenin salyası üzerime akıyordu..”[124]

Eti yenen hayvanların artığının temiz, içtiği suyun artanının da temizleyici olduğunda icma vardır.[125]

Kedinin Artığı:

Kebşe bt. Ka’b b. Mâlik -ki İbn Ebî Katâde’nin nikâhı altında idi- anlatıyor: “Ebû Katâde ﷠ yanıma girdi. Kendisine abdest suyu hazırladım. Bu sırada, sudan içmek üzere bir kedi geldi. Ebû Katâde kabı uzattı ve kedi içti. Ebû Katâde kendisine bakmakta olduğumu gördü ve: ‘Ey kardeşimin kızı! Buna hayret mi ediyorsun?’ dedi. Ben de: ‘Evet!’ demiş bulundum. Bunun üzerine: ‘Rasûlüllâh ﷺ: **‘Kedi necis değildir. Kedi sizin etrafınızda çokça dolaşır’** buyurdular’ dedi.”[126]

İkinci Kısım: Necis Artıklar:

Eti Haram Kılınanların Artıkları:

Eti haram kılınan her hayvanın artığının da necis olduğuna hükmedilir. Ancak kedi bundan müstesnadır. Köpeğin yaladığı kabın yedi defa yıkanması gerekir. Hadis daha önce geçti.

Enes ﷠’dan gelen rivayette Rasûlüllâh ﷺ ehlî eşeklerin etinin yasaklandığını ve onun pislik olduğunun duyurulmasını emretmiştir.[127] İmam Nesâ’î bu hadisi **‘Eşeğin artığı’** başlığı altında nakletmiştir.

İbn Ömer ﷠ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ‘i dinledim. Kendisine çöl bir arazide bulunan bir sudan ve ona uğrayan hayvan ve vahşilerden soruluyordu. Şöyle cevap verdi: **‘Eğer su iki kulle (iki varil) miktarında**

---

[124] **Sahih.** İbn Mâce, (2714) Ziya el-Muhtare (6/149) *el-İrvâ’,* (6/89).
[125] İbnu’l-Munzîr, *el Evsat,* (1/299) San‘ânî, *Subulu’s-Selâm,* (1/53).
[126] **Sahih**. Malik (1/23) Ebu Davud (75) Tirmizi (92) Nesai (178) Ahmed (5/309, 296) Humeydi (1/205) Darimi (742) İbni Mace (367) Darekutni (1/66)
[127] **Sahih.** Buhârî, (5528); Muslim, (1940).

olursa pislik taşımaz!’"[128]

Bunun zahiri sorulan yabanî hayvanların artığının necaset olduğunu gösterir. Aksi takdirde böyle bir şart konulmazdı.[129]

Necis Zannedilenler

Müslümanın Ölüsü

Rasûlüllâh ﷺ: ‘Şüphesiz Müslüman necis olmaz’ buyurmuştur.[130]

İbn Abbas radıyallahu anhuma dedi ki: “Ölülerinizi neciz saymayın! Zira müminin ölüsü de, dirisi de necis olmaz.”[131]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Ölülerinizi yıkamanızdan dolayı gusletmeniz gerekmez. Zira ölüleriniz necis değildir. Ellerinizi yıkamanız yeterlidir.”[132]

Müşriğin Bedeni

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Kendilerine Kitap verilenlerin yiyecekleri size helâl olduğu gibi, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir, iffetli, zinaya sapmamış ve dost edinmemiş oldukları halde mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde, mü'minlerden hür kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan hür kadınlar da keza size helâl kılınmıştır.” (Maide 5)

Ebu Hureyre radıyallahu anh’ın rivayetinde, Yemame’lilerin efendisi Sumame b. Ussal yakalandığı ve mescidin direklerinden birine bağlandığı anlatılmıştır.[133] Sumame o sırada müşrik idi. Şayet müşriğin bedeni necis olsaydı, mescide sokulmazdı.

---

[128] **Sahih.** Ahmed, (2/12, 23, 26, 38); Darimî, (1/186); Ebû Dâvud, (63-65); Tirmizî, (67); Nesâ‘î, (1/175); İbn Mâce, (517-518); Hâkim, (1/133); İbn Hibbân, (2/274); İbn Huzeyme, (1/49); Ebû Ya‘lâ, (9/439); İbn Carûd, (42-44)

[129] Elbânî, Temâmu’l-Minne, (s.47); İbnu’t-Türkmânî, Cevheru’n-Nakî, (1/250) Nevevî, el-Mecmû‘,(1/173).

[130] **Sahih.** Buhârî, (283) Muslim, (372).

[131] **Sahih mevkuf**. Buhari (muallak olarak; 1/125) İbn Ebi Şeybe (3/267)

[132] **Hasen.** Hakim (1/386); Beyhaki (3/398);

[133] **Sahih.** Buhari (4372) Muslim (1764)

Müşrikler hakkında: '**Müşrikler ancak necistir'** (Tevbe, 9/28) buyrulması, zatlarının değil, inançlarının manevî necasetini ifade etmektedir.[134]

Nitekim İmran b. Husayn radıyallahu anh'ın rivayet ettiği uzun hadiste Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı, müşrike bir kadının azığından su içmişler, cünüp olan sahabelerden biri de o su ile gusletmiştir.[135] Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber'de, Yahudi kadının ikram ettiği koyun etini yemiştir.[136] Yine Hristiyanlardan getirilen yağdan yemiştir.[137]

Meni:

'Â'işe 'ya bir zat misafir oldu. Adam sabahleyin, elbisesini yıkamaya başladı. 'Â'işe ona: 'Sana, (meni) bulaşan yeri (gördüysen) orasını yıkaman kâfi idi. Göremediğin takdirde etrafını yıkardın. Ben, Rasûlüllâh ﷺ'in elbisesinden (meni bulaşığını) ovalamak suretiyle çıkardığımı biliyorum. O, (bir de yıkamaksızın) onun içinde namaz kılardı.' Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: 'İyi biliyorum kurumuş meni bulaşığını Rasûlüllâh ﷺ'in çamaşırından tırnağımla kazıyarak çıkarıyordum.'[138]

'Â'işe 'nın meni izini bazen yıkaması çelişki değildir, yıkamanın müstehab olduğunu gösterir. Yıkamak vacip değildir. Nitekim Rasûlüllâh ﷺ kıble tarafında balgam görünce necis olmadığı halde onu temizlemek için uğraşmıştır.[139]

Balgam necis olmasa da kişi onu elbisesinden temizlemek ister. Rasûlüllâh ﷺ'in, sahâbelerden hiç kimseye bedenindeki veya elbisesindeki meniyi yıkamasını emrettiği nakledilmemiştir.[140]

İbn 'Abbâs buyurmuştur ki: 'Meni, sümük menzilesindedir. Öyleyse

---

[134] Bkz.: İbn Hacer, Fethu'l-Bari (1/390)
[135] **Sahih.** Buhari (3571) Muslim (682)
[136] **Sahih.** Buhari (5777)
[137] **Hasen.** Ahmed (1/234, 302) Ebu Davud (3819)
[138] **Sahih.** Muslim, (288, 290) Ahmed (6/125, 132) Ebu Davud (371, 372) Tirmizi (116); Nesai (1/156-157) İbn Mace (538)
[139] **Sahih.** Buhârî, (405).
[140] Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (1/332); İbn Teymiye, *Fetavâ,* (21/605) ve Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr,* (1/67).

bunu kendinden, ızhır otuyla da olsa sil at!'[141]

Sarhoşluk Verici Maddeler (Hamr):

Sarhoşluk verici maddelerin içilmesi haram olup aslen temizdir. Allah ﷻ içki hakkında: '**Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir'** (Mâ'ide, 5/90) buyurması onun necis olduğunu göstermez. Zira ayetteki '*rics*: pislik' kelimesi hükmî pisliği ifade eder. Bu kelime asla hissî necaset hakkında kullanılmaz.[142] Aksi halde aynı ayette geçen kumar ve fal oklarının da necaset olduğunu söylememiz gerekirdi. Yine bir şeyin haram kılınması onun necaset olmasını gerektirmez. Allah ﷻ: '**Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı'** (Nisâ', 4/23) buyurmaktadır. Bu ayette haram kılınanların necis olduğunu söyleyemeyiz. Çalınan bir yiyeceğin yenmesi haramdır. Fakat o yiyecek necis değildir. Aynı şekilde altın ve ipek de haram kılınmış olup necis değillerdir. Hamr'ın (sarhoş edici maddelerin) necis olduğuna dair bir delil yoktur.[143]

Bazıları da şu hadisi, hamr'ın necis olduğunu delil getirmişlerdir: Cabir radıyallahu anh, Fetih senesinde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Mekke'de şöyle buyurduğunu işitti: "**Muhakkak ki Allah ve rasulü hamrın (sarhoş edici içkilerin), meyte/leşin, domuzun ve putların satışını haram kıldı.**" Denildi ki: "Ey Allah'ın rasulü! Meyte/leşin yağına ne dersin? Zira onunla gemiler ve deriler yağlanmaktadır, insanlar onu aydınlatmada kullanmaktadırlar" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Hayır! O haramdır**" buyurdu. Sonra dedi ki: "**Allah Yahudileri kahretsin! Zira Allah onlara iç yağlarını haram kılınca onu sattılar ve ücretini yediler**."[144] Bu hadisi delil getirerek dediler ki: "Allah bir şeyi haram kılınca, onu kullanmayı da haram kılar. Dolayısıyla hamr haram kılındığı gibi, ondan faydalanmak da haram kılınmıştır. Bu da onun necis olmasından dolayıdır."

Cevap: Delil getirilen hadiste "Hayır, o haramdır" buyrulurken, leşin iç

---

[141] **Sahih mevkuf**. Tirmizî, (117); Taberânî, (11/51); Darekutni (1/124).
[142] Bkz.: Nevevî el-Mecmû (2/582).
[143] Bkz. San'ânî, *Subulu's-Selâm,* (1/52); Şevkânî, *Seylu'l-Cerrâr,* (1/35); *Ravdâtu'n-Nediyye,* (sy. 27).
[144] **Sahih.** Buhari (2236); Muslim (2960).

yağlarının satışının haram kılınması ve haram olan şeyin ücretinin yenmesi kastedilmiştir. İç yağlanlarından faydalanmanın caiz olması, onun satışının caiz olmasını gerektirmez. Nitekim köpek necistir, fakat avlanma, ziraat, bekçilik gibi konularda ondan faydalanmak caizdir.

Hamr'ın temiz oluşunun deliline gelince, Enes b. Malik radıyallahu anh şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir münadinin: "**Dikkat edin! Hamr (sarhoş edici içkiler) haram kılındı**" diye seslenmesini emretti. Ebu Talha radıyallahu anh, Enes radıyallahu anh'e: "Çık ve onları dök" dedi. O da çıkıp döktü. Medine sokaklarına aktı…"[145]

Şayet sahabeler, hamr'ın necis olduğuna itikad etseydiler, sokaklara dökmezlerdi. Nitekim Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yollara ve gölgeliklere bevletmeyi yasaklamıştır. Hamr necis olsaydı, bunu da sokaklara dökmekten yasaklardı. Böylece etil alkol içeren parfüm ve kolonyalar da necis değildir. Lakin imkan nispetinde bundan da kaçınmalıdır. Zira Allah Teâlâ: "**Ondan uzak durun. Umulur ki felah bulursunuz**" (Maide 90) buyurmuştur.

Domuz Eti ve Yağı

Yüce Allah buyuruyor ki: "De ki: 'Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum." (En'âm, 6/145)

Bu ayette geçen rics/pislik hissî değil, manevî necasettir. Ayette domuz etinin haram oluşu kastedilmiştir. Haram kılınmış olması, necis olmasını gerektirmez. Şu hadise gelince; Bureyde ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: '**Kim tavla oyunu oynarsa elini domuz kanına bulamış gibi olur**.'"[146] Bu hadiste tavla oyunu oynamanın haramlığına delil vardır ve elini domuz kanına bulamış olmak, domuz eti yemekten kinayedir.

Eti Yenenlerin Dışkısı ve İdrarı

Enes ﵁ anlatıyor: "Ukl ve Ureyne kabilelerinden bir grup insan Rasûlüllâh ﷺ'in yanına gelip: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz hayvancılıkla uğraşıp

---

[145] **Sahih.** Buhari (2464) Muslim (1980)
[146] **Sahih.** Muslim, (2260); Buhârî, *Edebu'l-Mufred,* (1276) Ebû Dâvud, (4939).

sütle beslenen (çöl) insanlarıyız, (çift-çubukla uğraşan) köylüler değiliz' dediler. Bu sözleriyle, Medine'nin havasının kendilerine iyi gelmediğini ifade ettiler. Rasûlüllâh ﷺ, onlara (hazineye ait) develerin ve çobanın (bulunduğu yeri) tavsiye etti. Kendilerine oraya gitmelerini, develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini söyledi. Gittiler, Harra bölgesine varınca, İslâm'dan irtidât ettiler. Rasûlüllâh ﷺ'in çobanını da öldürüp develeri sürdüler. Haber, Rasûlüllâh ﷺ'e ulaştı. Rasûlüllâh ﷺ, derhal arkadaşlarından takipçi çıkardı (yakalanıp getirildiler). Gözlerinin oyulmasını, ellerinin kesilmesini ve Harra'nın bir kenarına atılmalarını ve o şekilde ölüme terk edilmelerini emretti."[147]

İbn Abbâs ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ veda haccında, Kâbe'yi deve üzerinde tavaf etti. Rüknü de elindeki başı eğri asa (mihcen) ile selâmladı.'[148]

Rasûlüllâh ﷺ'in deve üzerinde tavaf ettiği ve Mescidi Haram'a girdiği sabittir. Şayet deve idrarı ve dışkısı necis olsaydı, Mescidi Haram'ın bunlardan temizlenmesi emredilirdi.[149]

Hayız ve Nifas Kanı Dışındaki Kanlar

Hayız kanının necis olduğu daha önce açıklanmıştı. Diğer kanlar ise ister insan kanı ister eti yenen hayvan kanı olsun temizdir. Zira asıl olan -aksini bildiren bir nas olmadığı sürece- temizliktir. Delillere gelince:

Cabir radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Uhud günü şehitleri hakkında: "**Onları kanlarıyla defnedin**" buyurmuş, yıkanmadan defnedilmişlerdir.[150]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, savaşta yaralananların ve istihaze (özür) kanaması olan kadınların mescide girmesine mani olmamıştır:

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Sa'd radıyallahu anh Hendek günü yaralanmıştı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, yakınlarının onu ziyaret etmeleri için Mescidde bir çadır kurdurdu. Mescidde Gıfaroğulları'nın

[147] **Sahih.** Buhârî, (233); Muslim, (1671).
[148] **Sahih.** Buhârî, (1608); Muslim, (1272).
[149] Bkz. İbn Teymiye, *Fetavâ,* (21/573, 584) Şevkânî, *Neylu'l-Evtar,* (1/60-62).
[150] **Sahih.** Buhari (1346)

çadırından kanın akmakta olduğunu gördüler ve: "Ey çadır sahipleri! Sizin taraftan gelen bu kan nedir?" dediler. Bir de baktılar ki, Sa'd radıyallahu anh savaşta yaralanmış! Yarasından kan dökülmüş ve orada vefat etmişti."[151]

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber hanımlarından biri de itikaf yapardı. O hanımı istihaza olmuş ve kan görmüştü. Bazen kandan dolayı altına leğen koyuyordu…"[152]

Câbir ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte *Zâtu'r-Rikâ'* gazvesine çıktık. (Askerlerden) bir kişi, müşriklerden birinin hanımına temasta bulundu. Kocası da: 'Muhammed'in ashâbından kan dökmeden geri dönmeyeceğim' diye yemin etti. Evinden çıkıp Rasûlüllâh ﷺ'i takibe koyuldu. Rasûlüllâh ﷺ bir yerde mola verdi ve: 'Kim bizi (nöbet tutup) koruyacak?' diye sordu. Muhacir ve Ensâr'dan birer adam vazifeyi üzerlerine aldılar. Rasûlüllâh ﷺ, bunlara: 'Şu geçidin girişini tutun (orada bekleyin)!' diye buyurdu. Bu iki zat, geçidin ağzına gelince Muhacirden olanı, yattı. Ensârî de namaz kılmaya başladı. Derken takipçi adam da oraya geldi. (Namazdaki nöbetçinin) siluetini görünce anladı ki, bu askerlerin koruyucusudur, derhal bir ok attı ve ok eliyle koymuşçasına hedefini buldu. Ensârî oku çıkarıp (namazına devam etti). Müşrik (isabet ettiremedim düşüncesiyle atmaya devam etti.) Öyle ki üçüncü okunu da attı. Ensârî de (yaraya aldırmadan) aynı şekilde namazına devam etti. Bir müddet sonra arkadaşı uyandı. (Müşrik bunların iki kişi olduğunu görünce) yerinin farkına vardıklarını anladı ve kaçtı. Muhâcirden olan zât, Ensârî arkadaşındaki kanı görünce: 'Subhânallah! Sana ilk oku atınca beni niye uyandırmadın?' diye sordu. Arkadaşı: 'Öyle bir sure okuyordum ki kesmek istemedim' diye cevapladı.''[153]

Misver b. Mahreme ﷺ'nun anlattığına göre: "Ömer İbnu'l-Hattâb ﷺ'nun hançerlendiği gece huzuruna girdi ve Ömer ﷺ'yu sabah namazı için uyandırdı. Ömer ﷺ: 'Namazı terk edenin İslâm'dan nasibi yoktur!' buyurdu. Sonra Ömer ﷺ, yarasından kan aktığı halde namaz kıldı."[154]

İbn Ömer ﷺ sivilcesini sıkıp kanatmış ve abdest almadan namaz kılmıştır.[155] İbn Ebî Evfâ ﷺ, kan tükürdüğü halde namazına devam

---

[151] **Sahih.** Buhari (563) Muslim (1769)

[152] **Sahih.** Buhari (309)

[153] **Hasen.** Buhârî, (1/52); Ebû Dâvud, (198); Ahmed (3/344, 359); Beyhaki (9/140); İbn Huzeyme (36); İbn Hibban (1096) Hakim (1/156-157) Darekutni (1/223)

[154] **Sahih mevkuf**. Mâlik, (1/39-40); Darekutnî, (2/52) Abdurrezzâk, (5010).

[155] **Sahih mevkuf.** Buhârî, (1/52); İbn Ebî Şeybe, (1/92) Beyhakî, (1/141).

etmiştir.[156] Enes ﷺ hacamat olmuş (kan aldırmış) ve yeniden abdest almadan namaz kılmıştır.[157]

'Â'işe ﷺ'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Hayızlı kadın, kan damlaları, hasır üzerine düşse bile namaz kılabilir**.'[158]

Hasenu'l-Basrî ﷺ dedi ki: 'Müslümanlar yaralarından kan akmasına rağmen namaza devam ederlerdi.'[159] Tavus, Muhammed b. 'Alî, 'Atâ' ve Hicaz âlimleri kandan dolayı abdest bozulmaz derlerdi.[160]

Akıtılmış Kanlar

Daha önce geçtiği gibi, sünnette hayız kanı dışında hiçbir kanın necis olduğu sabit olmamıştır. Kanın haram kılınması hakkındaki (En'am 145) ayete gelince, bir şeyin haram kılınmış olması, onun necis olmasını gerektirmez. Nitekim ayet onu yemeyi haram kılan bir ifade ile: "**… yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum…**" (En'am 145) buyrulmuştur. Yine ayette geçen "rics" kelimesi ile manevi pislik kastedilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Allah, sizden ricsi (günâh kirini) gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor**" (Ahzab 33) Münafıklar hakkında da şöyle buyurmuştur: "**Onlardan vazgeçin; zira onlar rics (pis)tir**" (Tevbe 95)

Yahya b. el-Cezzar şöyle demiştir: "İbn Mesud ﷺ karnında işkembe ve kurbanlık koyun kanı olduğu halde bunları yıkamadan namaz kılmıştır.[161]

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Biz tencerenin kenarından et ve kanları yerdik."[162]

Kadının Fercindeki Rutubet

Aksini belirten bir nas olmadığı sürece asıl olan temizliktir kaidesi

[156] **Sahih mevkuf.** Buhârî, (1/52) Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî,* (1/75).
[157] **Sahih.** Buhârî, (1/52) Darekutnî, (1/151).
[158] **Sahih.** Ahmed (6/137, 204) İbn Mace (624) Nesâ'î, (170).
[159] **Sahih maktu.** Buhârî, (1/52) İbn Ebî Şeybe, (1/92).
[160] **Sahih maktu.** Buhârî, (1/52).
[161] **Sahih mevkuf**. Taberani (9/248) Abdurrezzâk, (1/125); Abdurrezzak, *el-Emalî,* (2/51) Elbânî, *Sahihâ,* (300)
[162] **Sahih mevkuf**. Taberi Tefsir (5/81) İbn Kesir Tefsir (3/352)

gereği, kadının cinsel uzvundaki nemin necis olduğunu ilim ehlinden hiç kimse söylememiştir. Cima esnasında erkeğin menisi ile kadının menisi karışmaktadır. Şayet kadının menisi necis olsaydı Rasûlüllâh ﷺ onun çitilenmesi ile yetinmez ve yıkanmasını emrederdi.[163]

İnsan Kusmuğu

Bunun necis olduğuna dair sahih bir delil yoktur. Bazı hadisler varid olduysa da bunların hiçbirisi itibar edilecek derecede değildir ve **zayıf**tır.[164]

Cünübün ve Hayızlının Teri

Ebû Hureyre ؓ'dan: "Medine yollarından birinde, ben cünüb iken Rasûlüllâh ﷺ bana rastladı. Ben gizlendim, gidip yıkandım ve geldim. Bana: **'Nerede kaldın? Ey Ebu Hureyre?'** dedi. Ben: "Cünüb idim, temizlenmeden seninle beraber oturmayı doğru bulmadım" dedim. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Subhanallah! Müslüman necis olmaz.'**"[165]

Balık ve Çekirge

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İki meyte/leş ve iki kan bize helal kılındı: meyteler; balık ve çekirgedir. Kanlar ise ciğer ve dalaktır."[166]

Akıcı Kanı Olmayan Hayvanların Ölüsü ve Dirisi

Sinek, karınca, örümcek gibi hayvanların ölüsü de dirisi de temizdir. Ebu Hureyre ؓ anlatıyor: "Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdu ki: "**Sizden birinizin (yemek) kabına sinek düşecek olursa, onu iyice batırın. Zira onun bir kanadında hastalık, diğerinde şifa vardır. O,**

---

[163] Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî,* (230. *hadisin şerhi*); Haşiyetu İbn Abidin (1/447); Nevevi, Ravdatu't-Talibin (1/18); Merdavî, el-İnsaf (1/341)

[164] Bkz.: İbn Hazm el-Muhalla (1/183); Derariu'l-Mudiye (1/85) Ravdatu'n-Nediyye (1/64) Seylu'l-Cerrar (1/154)

[165] **Sahih.** Buhârî, (285); Muslim, (371).

[166] **Sahih.** Ahmed (2/97) İbn Mace (3218, 3314); Darekutni (4/271); Beyhaki (1/254)

içerisinde hastalık olan kanadıyla korunur."[167]

Nevevi şöyle demiştir: "Yiyeceklerde ve suda meydana gelen; incir kurdu, elma kurdu, bakla kurdu, peynir kurdu, sirke kurdu ve buna benzer kurtlar, bunların içinde ölseler de necis yapmazlar. Bu konuda ihtilaf yoktur."[168]

Necasetlerin Giderilmesi

1- Necasetin Giderilmesinin Hükmü: Necasetlerin giderilmesi ve Allah'ın giderilmesini istediği şeyleri gidermek farzdır. Allah ﷻ'nin, Rasûlü ﷺ'in diliyle sakınılmasını emrettiği veya haram oluşu hususunda nas olan yıkanılması veya mesh edilmesi emredilen her şey farzdır. Buna muhalefet eden isyan etmiş olur. Şüphesiz Allah'a ve Rasûlüne itaat farzdır.

2- Necasetin Giderilmesinde Temel Kaide: Necasetin giderilmesinde delile tabi olmak gerekir. Hakkında, rengi, kokusu ve tadı kalmayıncaya kadar yıkanması emredilen şeyin temizliği, o şekilde olur. Akıtma, serpme, kazıma, yere sürtme veya temiz yerde yürüme ile giderilmesi emredilen necasetin temizliği de bu şekilde olur.[169]

3- Necasetlerin Temizlenmesi: Necasetlerin temizlenmesi hakkında varid olanlar aşağıda belirtilmiştir:

a) Gaita (Dışkı): İstinca esnasında su, taş vb. ile giderilir. Allah ﷻ buyuruyor ki: '**Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever**.' (Tevbe, 9/108)

Ebu Sufyân ؓ anlatıyor: "Bana Ebû Eyyûb el-Ensârî, Câbir İbn Abdullah, Enes İbn Mâlik ؓ haber verdiler ki Tevbe suresinin 108. ayeti nazil olduğu vakit Rasûlüllâh ﷺ: **'Ey Ensar cemaati! Allah sizi temizlik hususunda övmektedir. (Bu övgüye sebep olan) temizliğiniz nedir?'** diye sordular. Onlar da: 'Biz namaz için abdest alırız, cünüplüğe karşı yıkanırız, su ile de istinca yaparız!' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: **'Övgü işte bunun**

---

[167] **Sahih.** Buhârî, (3320); Ahmed, (2/229, 398, 3/24, 67); Ebû Dâvud, (3844); İbn Mâce, (3504-3505) Nesâ'î, (7/178). Darimî, (2038); İbn Huzeyme, (105); İbn Hibban (1246); Beyhakî, (1/252)

[168] El-Mecmu (1/182) bkz.: Neylu'l-Evtar (1/265).

[169] Bkz. Şevkânî, *Seylu'l-Cerrar,* (1/42) ve Sıddık Hasen Han, *Ravdatu'n-Nediyye,* (sy. 29).

için! Buna devam edin!’ buyurdular.”[170]

Enes b. Mâlik ؓ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ helâya girdiğinde ben yaşta bir çocukla birlikte, su dolu bir kap taşırdık. Rasûlüllâh ﷺ su ile taharetlenirdi.’[171]

‘Â’işe ؓا anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Sizden biriniz, def-i hâcet gittiğinde, beraberinde üç tane taş götürsün ve onlarla temizlensin. Bu taşlar, temizlenmesi için ona yeterlidir.’”[172]

Ebû Hureyre ؓ’dan: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Ben bir baba gibi sizlere her şey öğretirim. Herhangi biriniz helâya gittiği zaman önünü ve arkasını kıbleye dönmesin, sağ eliyle de taharetlenmesin.’ Rasûlüllâh ﷺ üç defa taş ile taharetlenmeyi emreder; tezek ve çürümüş kemikle taharetlenmeyi nehyederdi.[173]

Rasûlüllâh ﷺ’in kemik ve tezekten nehyetmesi, bunlardan başka yaprak gibi şeyler ile istinca etmenin caiz oluşuna delildir. Kemik ve tezeğin nehyedilmesine illet olarak onların cinlerin yiyeceği olduğu da hadiste belirtilmiştir.[174]

Ayakkabıdaki dışkının temizliği ise toprak ile olur. Ebû Hureyre ؓ’dan diğer bir rivayette ise: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: **‘Sizden biri, ayakkabısıyla bir pisliğe basarsa, bilesiniz, toprak onu temizler.’**”[175]

b) Hayız Kanı: Elbisedeki hayız kanı kaburga kemiğiyle kazınır ve sabun ile yıkanır. Sonra elbisenin diğer yerlerine su serpilir. Esmâ bt. Ebî Bekr ؓا anlatıyor: “Bir kadın Rasûlüllâh ﷺ‘e gelerek: ‘(Ey Allah’ın Rasûlü!) Birimizin çamaşırına hayız kanı bulaşınca ne yapmalıdır?’ diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **‘Önce kazır, sonra parmak ucuyla bulaşan yeri yıkar, sonra da (kan görülmeyen yere) su çiler’** buyurdu.”[176]

---

[170] **Sahih**. Ahmed, (3/422); İbn Mâce, (357); İbn Huzeyme, (83).

[171] **Sahih.** Buhârî, (150); Muslim, (271).

[172] **Sahih.** Darimî, (17172); Ebû Dâvud, (40); Nesâ‘î, (1/41); Beyhakî, (1/103); Ahmed, (6/108); Ebû Ya‘lâ, (7/340); Darekutnî, (1/54); Elbânî, *el-İrvâ’,* (44)

[173] **Sahih.** Buhârî, (155).

[174] Bkz. Tirmizî, (18); Tahavî, (1/124); Nesâ‘î, (1/37) ve Elbânî, *el-İrvâ’,* (46).

[175] **Sahih ligayrihi**. Ebû Dâvud, (385-386); İbn Hibbân, (248); Hâkim, (1/166); Beyhakî, (2/430).

[176] **Sahih.** Buhârî, (*227*); Muslim, (291)

c) Köpeğin yaladığı kap: Ebû Hureyre ﵁ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Bir kaba, köpek banmışsa, onun temizlenmesi, yedi kere su ile yıkanmasına bağlıdır, hatta bunların ilki toprakla olmalıdır.’”[177]

d) İdrar: Genelde yıkanarak temizlenir. **‘Kız çocuğunun idrarı yıkanır’** hadisi daha önce geçmişti. Süt emen, henüz yemek yemeye başlamamış olan erkek çocuğun idrarı üzerine su serpilmesi yeterlidir. İdrar değen toprağın temizliği, idrar isabet eden yerden toprak alınıp atılması ve oraya su dökülmesi şeklinde olur.

Enes ﵁ anlatıyor: “Biz, Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte mescidde otururken bir bedevî çıkageldi. Durup mescidin içine küçük abdestini yapmaya başladı. Rasûlüllâh ﷺ’in ashâbı kalkıp: ‘Dur! Dur!’ diyerek (üzerine yürümeye) kalktılar ki Rasûlüllâh ﷺ müdahale etti: **‘Kesmeyin, bırakın tamamlasın.’** Ashâb müdahale etmedi, adam da ihtiyacını tamamladı. Sonra Rasûlüllâh ﷺ, adamı yanına çağırdı ve: **‘Bu mescidler, idrar ve pislik bırakma yeri değildir. Allah’ın zikredildiği yerlerdir. Buralarda namaz kılınır. Kur’ân okunur’** dedi. Sonra cemaatten birine bir kova su getirmesini emretti. Kova gelince idrar üzerine boşalttı.”[178] Abdullah b. Makıl ﵁ rivayetinde: **‘Bevl ettiği yerden toprak alıp atın sonra oraya su dökün’** buyrulmuştur.[179]

e) Elbise ve eteklerdeki necasetin izalesi: Abdurrahman b. ‘Avf radıyallahu anh’ın çocuk doğuran cariyesinden rivayete göre, şöyle demiştir: “Ummu Seleme radıyallahu anha’ya: ‘Ben eteğini uzatan ve pis yerlerde yürüyen biriyim eteğimin temizlenmesi nasıl olacaktır’ diye sordum. Dedi ki: ‘Rasûlüllâh ﷺ: **Pis yerden sonraki gelen temiz yerler o eteği temizler** buyurdu.’[180]

Abduleşhel oğullarından bir kadın: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Bizim mescide giden pis kokulu bir yolumuz vardır. Yağmur yağdığında ne yapalım?’ dedi. Buyurdu ki: ‘**Onu takip eden daha temiz bir yol yok mu**?’ Kadın: ‘Evet var’ dedi. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘**İşte bu yolda pislenen, öteki yolda temizlenir**.’”[181]

---

[177] **Sahih.** Buhârî, (172); Muslim, (279).
[178] **Sahih.** Buhârî, (219); Muslim, (284)
[179] **Sahih**. Ebû Dâvud, (381); Şevkânî, *Neylu’l-Evtar,* (1/54); *el-İsabe,* (3/142).
[180] **Sahih.** Darimi (1/189) Ebu Davud (383) Tirmizi (143) İbni Mace (531)
[181] **Sahih**. Ebu Dâvud, (384); İbn Mâce, (533).

f) Vedi: Yıkamak suretiyle temizlenir.

g) Mezi: Yukarıda da geçtiği gibi, cinsel uzuv ve hayalar yıkanır. Elbisedeki izi üzerine de su serpilir.

h) Meyte (leş) derisi: Tabaklanmak suretiyle temizlenir.

ı) Yağa ve benzerlerine düşen fare: Meymune ﵂ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'e yağa düşen fareden soruldu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Onu ve etrafındaki kısmı atın, yağınızı yiyin'** buyurdu."[182]

Eğer yağda tat, renk, koku gibi necaset eserleri varsa bu kısımlar da atılır. Katı yağ ile sıvı yağ arasında fark yoktur.

i) Çok miktardaki suya necaset düşerse: Su, içine necaset düşmesi sebebiyle bozulmamışsa temizdir. Necasetin kaynağı alınıp atılır. Kalan su temizdir. Su, necaset ile bozulmuşsa kuyunun suyu temiz oluncaya kadar çekilir.[183] Budaa kuyusu hakkındaki hadis daha önce geçmişti.

j) Az miktardaki su pislenmişse: Suyu çoğaltılarak temizlenir. Ta ki necasetin renk, koku, tat gibi izleri kalmasın.

k) Necaset suda değişir ve izi kalmazsa su temizdir: Bunun delili daha önce geçen Budaa kuyusu hadisidir. Ancak su, necaset ile bozulmuşsa onun kullanılması haramdır. Mesela suya alkol düşse ve o alkol suya dönüşse, tadından, renginden ve kokusundan da eser kalmamışsa, birisi o sudan içse, alkol içmiş olmaz ve ona had cezası uygulanmaz.

Yine kadının sütü suya akıtılsa ve eseri kalmayıncaya kadar suya dönüşse, bu sudan içen çocuk için rada (süt evlatlığı) sabit olmaz. İbni Teymiye der ki: 'Necasetin yakılmasından çıkan duman ve necis suyun buharı temizdir.'[184]

4- Necasetin giderilmesinde su tayin edilmiş midir?: Şüphesiz bütün necasetler su ve su gibi maddelerle giderilir. Zira bütün necasetler

---

[182] **Sahih.** Buhârî, (5538); Mâlik, (2/971-972).
[183] İbn Teymiye, *Fetavâ,* (21/38).
[184] İbn Teymiye, *Fetavâ,* (21/611).

hayız kanı mesabesindedir. Su, temizlikte esastır. Eğer Kitâb ve Sünnet ile başka bir usûl (ayakkabıyı toprağa sürtmek, meniyi çitilemek ve ızhır ile gidermek) kayıtlanmamışsa suyla temizlenir.[185]

Kaplar

Altın ve Gümüş Kaplardan İçmek

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Altın ve gümüş kaplarda içmeyin. İpek ve ibrişim elbise giymeyin. Zira bunlar dünyada onlar (müslüman olmayanlar) ve ahirette de sizler içindir."[186]

Kapları Gümüşle Bağlamanın Caiz Oluşu

Enes radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bardağı çatlayınca onu gümüşten bir zincirle onu bağladı."[187]

Bakır ve Benzer Kaplar Hakkında Ruhsat

Abdullah b. Zeyd radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiğimizde bize bakırdan bir tasta su getirdi ve ondan abdest aldık."[188]

Kapların Üzerini Örtmenin Müstehap Oluşu

Cabir b. Abdillah radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kırbanın ağzını bağla ve Allah'ın ismini zikret, kaplarının üzerini ört ve Allah'ın ismini zikret. Bir odun parçasıyla da olsa kapların üzerini ört."[189]

Diğer rivayette Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kapları örtün. Kırbaların ağzını bağlayın. Zira senede öyle bir

---

[185] Neylu'l-Evtar, (1/48-49) Ravdatu'n-Nediyye, (sy. 33).
[186] **Sahih.** Buhari (5632-33) Muslim (2067)
[187] **Sahih.** Buhari (3109, 5638)
[188] **Sahih.** Buhari (197) Ebu Davud (100) İbn Mace (471)
[189] **Sahih.** Buhari (5623, 5624) Muslim (2012)

gece vardır ki, o gecede veba iner, üzerine örtü olmayan her kaba ve ağzı bağlı olmayan her kırbaya veba girer."[190]

Evde Gece İdrar Kabı Bulundurmak

Hukeyme bt. Umeyme, annesi Umeyme bt. Rukayka radıyallahu anha'dan rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gece bevledip, sedirinin altına koyduğu bir kabı vardı."[191]

Kafirlerin Kaplarını Kullanmanın Hükmü

Cabir b. Abdillah radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber savaşa çıktığımızda müşriklerin kaplarından ve kırbalarından kullanırdık. Bundan dolayı kınanmazdı."[192]

Ebu Sa'lebe radıyallahu anh'den: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Biz kitap ehlinin bulunduğu topraklarda yaşıyoruz. Onların kaplarından yiyelim mi?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Eğer başka kaplar bulursanız onlardan yemeyin. Bulamazsanız o kapları yıkayın ve onlarda yeyin**."[193]

Diğer rivayette şöyle demiştir: "Biz kitap ehlinin topraklarında yaşıyoruz. Onlar domuz eti yiyor ve içki içiyorlar. Onların kapları ve tencereleri hakkında nasıl davranalım?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Eğer başka kap bulamazsanız onları suyla çalkalayın ve onlarda yemeğinizi pişirip yiyin, için**."[194]

Diğer rivayette: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e Mecusî'lerin tencereleri hakkında sorulunca: "**Yıkayarak temizleyin ve onlarda pişirin**" buyurdu.[195]

Begavî dedi ki: "İmam şöyle demiştir: Kafirlerin kaplarının yıkanmasının emredilmesi, onlarda kesin olarak necasetin bulunduğunun

---

[190] **Sahih**. Muslim (2014)

[191] **Hasen.** Ebu Davud (24); Nesai (1/31); Begavi Şerhu's-Sunne (194); Beyhaki (1/99); Hakim (1/167).

[192] **Sahih.** Ahmed (3/379); Ebu Davud (3838) bkz.: el-Elbani el-İrva (1/67)

[193] **Sahih.** Buhari (5496) Muslim (1930).

[194] **Sahih.** Ahmed (4/194) Ebu Davud (3839).

[195] **Sahih.** Tirmizi (1560) İbn Mace (3207)

bilinmesi sebebiyledir. Nitekim Cabir b. Abdillah ve Ebu Sa'lebe el-Huşenî radıyallahu anhum hadislerinde bu husus belirtilmiştir."[196]

Helâ (Tuvalet) Edepleri

İnsanlardan Uzaklaşarak Örtünmek:

Mugîre b. Şu'be ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ kazayı hâcet yapacağı zaman uzağa giderdi.'[197]

Yollara, gölgelere ve akarsulara defi hacet yapılmaz:

Mu'âz ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Lânete sebep olan üç yere abdest bozmaktan kaçının: Suyollarına, işlek yollara ve gölgeliklere."[198]

Durgun Suya ve Banyo Yapılan Yere İdrar Yapmak

'Abdullah b Mugaffel ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sizden kimse hamam yaptığı yere akıtmasın. Zirâ vesveselerin çoğu bu yüzden hâsıl olur.'"[199]

Câbir ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ durgun suya küçük abdest yapmayı yasakladı.'[200]

Humeyd b. Abdirrahman el-Himyeri dedi ki: "Ebu Hureyre radıyallahu anh gibi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sahabi olmuş biriyle karşılaştım. Dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem birimizin hergün taranmasını ve guslettiği yerde bevletmesini yasakladı."[201]

---

[196] Şerhu's-Sunne (11/200)

[197] **Sahih ligayrihi.** Ebû Dâvud, (1); Tirmizî, (20); Nesâ'î, (1/18-19); İbn Mâce, (331); Darimî, (1/169) Elbânî, *Sahihâ,* (1159).

[198] **Hasen.** Ebû Dâvud, (26); İbn Mâce, (328).

[199] **Sahih.** Ebû Dâvud, (27); Tirmizî, (21); Nesâ'î, (1/34); İbn Mâce, (304)

[200] **Sahih.** Buhârî, (239); Muslim, (281)

[201] **Sahih.** Ebu Davud (28); Nesai (238).

Hastalık, Soğuk Gibi Sebeplerle Bir Tasa İdrar Yapmak:

Umeyye bt. Rukayka ﵂ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ'in ağaçtan yapılmış bir kabı vardı. Onun içine küçük abdestini yapar ve karyolanın altına kordu.'[202]

Helâya Girerken ve Çıkarken Okunacak Dualar:

Enes b. Malik ﵁'dan: "Rasûlüllâh ﷺ helâya girmek istediğinde:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ.)

'Ey Allahım! Erkek ve dişi şeytanlardan sana sığınırım' diye dua ederdi."[203]

Ebû Burde dedi ki: Bana 'Â'işe ﵂'nın rivayet ettiğine göre: "Rasûlüllâh ﷺ helâdan çıktığında: 'غُفْرَانَكَ: (**Ey Allah'ım) Affını isterim**' derdi."[204]

Sol Ayakla Girmek ve Sağ Ayakla Çıkmak:

Nevevi dedi ki: "Bu, müstehap oluşunda ittifak edilmiş bir edeptir"[205]

Aişe radıyallahu anha dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem elinden geldiğince temizlik, taranma ve ayakkabı giyme gibi bütün işlerinde sağdan başlamayı severdi."[206]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Biriniz ayakkabı giyerken sağdan başlasın. Ayakkabı çıkarırken de soldan başlasın. Böylece ilk ayakkabı giyen ve son çıkaran

[202] **Sahih.** Ebû Dâvud, (24); Nesâ'î, (1/31); İbn Hibbân, (141).
[203] **Sahih.** Buhârî, (142); Muslim, (375).
[204] **Sahih.** Ebû Dâvud, (30); Tirmizî, (7); İbn Mâce, (300); Dârimî, (1/174); Ahmed, (6/155); İbn Huzeyme, (90); İbnu'l-Cârud, (s. 30) Hâkim, (1/158).
[205] El-Mecmu (2/91)
[206] **Sahih.** Buhari (426) Muslim (268)

sağ ayağınız olsun."[207]

Sahrada Kıbleye Ön ve Arka Dönülmez:

Ebû Eyyûb ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Helâya çıktığınızda küçük ve büyük abdest bozmak için kıbleye ön ve arkanızı dönmeyin; doğuya veya batıya dönün.'"[208]

Râfî' b. İshâk anlatıyor: Mısır'da bulunduğu sırada Ebû Eyyûb el-Ensarî ﷺ'nun şöyle dediğini işittim: "Şam'a geldiğimizde kıbleye doğru yapılmış tuvaletlerle karşılaştık. Elden geldiğince başka tarafa dönmeye çalışıyor ve Allah'tan bağışlanma diliyorduk. Rasûlüllâh ﷺ: '**Herhangi biriniz büyük veya küçük abdestini yaparken önünü ve arkasını kıbleye dönmesin**' buyurmuştu. Vallahi ben bu helâlarda nasıl hareket edeceğimi bilemiyorum."[209]

Bina İçinde Kıbleye Dönmenin Caiz Oluşu:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Birgün Hafsa'nın evinin damına çıktığımda Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Şam'a yönelmiş ve Kabe'yi arkasına almış olarak hacet giderdiğini gördüm."[210]

Cabir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kıbleye dönerek bevletmekten yasaklamıştı. Ben O'nun vefatından bir sene önce kıbleye dönerek bevlettiğini gördüm."[211]

Mervan el-Asgar dedi ki: "İbn Ömer radıyallahu anhuma'yı bineğini çöktürmüş ve kıbleye dönerek bevlettiğini gördüm. Ona: "Ey Ebu Abdirrahman! Bundan yasaklanmadı mı?" dedim. Dedi ki: "Evet, lakin bu açık alan hakkındadır. Eğer seninle kıble arasında bir engel varsa sakınca yoktur."[212]

---

[207] **Sahih.** Buhari (5856) Muslim (2097)
[208] **Sahih.** Buhârî, (144); Muslim, (264)
[209] **Sahih**. Nesâ'î, (1/22) İbn Mâce, (318).
[210] **Sahih.** Buhari (11) Muslim (266)
[211] **Hasen.** Ahmed (3/360); Ebu Davud (13); Tirmizi (9); İbn Mace (325).
[212] **Hasen.** Ebu Davud (11) Hakim (1/154)

Yere İyice Eğilmeden Avret Açılmaz:

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ abdest bozmak istediğinde yere yaklaşmadan (çömelmeden) elbisesini toplamazdı.'[213]

Ayakta İdrar Yapmak

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Kim size, Rasûlüllâh ﷺ'in ayakta küçük abdest yaptığını söylerse ona inanmayın. Rasûlüllâh ﷺ çökmeden küçük abdestini yapmazdı.'[214]

Aişe ﷺ ancak kendi gördüğünü söylemiştir. Lakin diğer bir rivayet şöyledir: Huzeyfe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ bir kavmin küllüğüne geldi ve orada ayakta küçük abdest yaptı.'[215]

Zeyd b. Vehb'den: 'Ömer ﷺ'yu ayakta bevl ederken gördüm.'[216]

Ebu Zabyan'dan: "Ali radıyallahu anh'ın ayakta bevlettiğini gördüm" [217]

Kabisa b. Zueyb radıyallahu anh'den: "Zeyd b. Sabit radıyallahu anh'ı ayakta bevlederken gördüm." [218]

Nâfî' ﷺ anlatıyor: 'İbn Ömer ﷺ'yu ayakta bevlederken gördüm.'[219]

İbn Hacer dedi ki: "Eğer insan üzerine sıçramasından emin olursa ayakta bevletmek kerahatsiz olarak caizdir."[220]

Ömer ﷺ'den: 'Müslüman olduğumdan beri ayakta abdest bozmadım'[221] dediği nakledilmişse de muhtemelen bunda sakınca olmadığına dair rivayet kendisine ulaşınca ayakta bevl etmiştir:

---

[213] **Sahih**. Ebu Dâvud, (14); Tirmizî, (14)
[214] **Sahih.** Nesâ'î, (29); İbn Mâce, (307); Tirmizî, (12).
[215] **Sahih.** Buhârî, (226); Muslim, (273).
[216] **Sahih mevkuf.** İbn Ebî Şeybe (1/115) Bezzâr (244) İbnu'l-Munzir (275)
[217] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/115) İbnu'l-Munzir el-Evsat (276)
[218] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/115) İbnu'l-Munzir el-Evsat (277)
[219] **Sahih.** Mâlik (1/65) İbnu'l-Munzir el-Evsat (278)
[220] Bkz.: İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (1/330).
[221] **Sahih mevkuf**. Tirmizî (12) Hakim (1/290) İbn Ebi Şeybe (1/116) Bezzâr (1/254)

İdrar Sıçramasından Sakınmak:

İbn 'Abbâs ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ iki mezarın yanına geldi ve: 'Şu mezardakilerin ikisine de azâb edilmektedir. Kendilerine yapılan azâb herhangi bir büyük günah işledikleri için değil. Şu mezarda yatan, küçük abdest yaparken idrarından sakınmazdı. Öteki mezardaki ise koğuculuk yapardı' dedi. Sonra, Rasûlüllâh ﷺ yaş bir hurma dalı istedi. Getirilen hurma dalını ikiye ayırdı. Birini bir mezarın, diğerini de diğer mezarın üzerine dikti. Daha sonra buyurdu ki: 'Umulur ki, bunlar yaş olarak kaldığı müddetçe azapları hafifler."[222]

Sağ El İle İstinca Yapılmaz:

Ebû Katâde ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sizden biri bir şey içtiğinde, kabın içine üflemesin. Helâya gittiğinde, zekerine sağ eliyle dokunmasın, sağ eliyle de silinmesin.'"[223]

Su İle İstinca:

Enes b. Mâlik ؓ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ helâya girdiğinde ben yaşta bir çocukla birlikte, su dolu bir kab taşırdık. Rasûlüllâh ﷺ su ile taharetlenirdi.'[224]

İstincada En Az Üçtaş Kullanmak:

Selmân ؓ'nun anlattığına göre: "Müşrikler kendisine: 'Sizin arkadaşınızın sizlere helâda abdest bozmayı bile öğrettiğini görüyoruz' demişlerdir. O da onlara Şöyle cevap vermiştir: 'Evet, doğrudur. Rasûlümüz ﷺ, bizi sağ elimizle istinca yapmaktan nehyetti, büyük veya küçük abdest bozarken, kıbleye yönelmekten de nehyetti. Abdest bozduktan sonra istinca ederken kurumuş hayvan mayısını veya kemiği kullanmamızı da nehyetti' ve dedi ki: '**Sizden kimse, üçtaştan daha azı ile istinca etmesin**.'"[225]

---

[222] **Sahih.** Buhârî, (216); Muslim, (292)
[223] **Sahih.** Buhârî, (153); Muslim, (267).
[224] **Sahih.** Buhârî, (150); Muslim, (*271*).
[225] **Sahih.** Muslim, (262) Tirmizî (16) Ebû Dâvud, (7) Nesâî (41) İbn Mace (316)

Tezek ve Kemik İle İstinca Edilmez:

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Ben bir baba gibi sizlere her şey öğretirim. Herhangi biriniz helâya gittiği zaman önünü ve arkasını kıbleye dönmesin, sağ eliyle de taharetlenmesin.' Rasûlüllâh ﷺ üç defa taş ile taharetlenmeyi emreder; tezek ve çürümüş kemikle taharetlenmeyi nehyederdi."[226]

Def-i Hâcet Esnasında Selam Alınmaz

Abdullah b. Ömer ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ küçük abdest yaparken birisi yanından geçti ve selam verdi. Rasûlüllâh ﷺ selamını almadı.'[227]

İstincadan Sonra Elin Yere Sürülerek Silinmesi:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ abdest almaya niyetlendi. İstincadan sonra ellerini toprakla ovdu.'[228]

Def-i Hâcet Esnasında Avretler Açık Olarak Konuşulmaz:

Ebû Said ﷺ rivayet ediyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Defi hacet yapmak üzere avretlerini açmış iki kişi bu halde konuşurlarsa, Allah buna öfkelenir.'"[229]

Fıtrî Sünnetler

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Beş şey fıtrattandır; Kasığı traş etmek, sünnet olmak, bıyığı kısaltmak, koltuk altı kıllarını yolmak ve tırnakları kesmek"[230]

Enes radıyallahu anh şöyle dedi: "(Rasulullah sallallahu aleyhi ve

---

226 **Sahih.** Buhârî, (155).
227 **Sahih**· Muslim, (263) Nesâ'î, (36).
228 **Hasen.** Ebû Dâvud, (45); Darimî, (1/173); Nesâ'î, (1/45); İbn Mâce, (358); Tahâvî, (1/124) İbn Hibbân, (138)
229 **Sahih.** Ahmed, (3/36); Ebû Dâvud, (15); İbn Mâce, (342) *es-Sahîhâ* (3120)
230 **Sahih.** Buhari (5889) Muslim (257).

sellem tarafından) Bize bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altlarını yolmak ve kasıkları tıraş etmek için kırk geceyi geçirmemek vakit olarak tayin edildi."[231]

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "On şey fıtrat'tandır. Bıyığı kırkmak, sakalı kendi haline bırakıp çoğaltmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, tırnakları kesmek, parmaklardaki boğumları yıkamak, koltuk altı kıllarını yolmak, kasığı traş etmek, apış arasına su serpmek." Râvî Zekeriyya diyor ki: "Mus'âb dedi ki: "Onuncuyu unuttum, ağzı su ile çalkalamak olabilir"[232]

Sünnet Olmak

Ebu Kuleyb radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu: "**Kendinden küfür kıllarını gider ve sünnet ol**."[233]

Sünnet olmak, Allah Azze ve Celle'nin bizlere tabi olmayı emrettiği İbrahim aleyhi's-selâm'ın milletidir: Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Rahmanın dostu İbrahim aleyhi's-selâm seksen yaşında iken Kadum denilen yerde sünnet oldu."[234]

Sakal Fıtrat'tandır

Allah ﷻ buyuruyor ki: **"(Şeytan, Allah'a karşı dedi ki): 'Elbette senin kullarından belli bir nasip edineceğim. Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara düşüreceğim, şüphesiz onlara emredeceğim de, hayvanların kulaklarını yaracaklar, şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını (fıtratı) değiştirecekler' dedi. Kim Allah'ı bırakıp ta şeytanı dost edinirse, elbette apaçık bir ziyana düşmüştür**." (Nisâ', 4/118-119)

---

[231] **Sahih.** Muslim (258) İbn Mace (395) Ahmed (3/122); Tirmizi (2758-59); Nesai (14) Ebu Davud (4200)

[232] **Hasen.** Muslim (261); Ahmed (6/137); Nesai (5040); Tirmizi (2757); Ebu Davud (53); İbn Mace (293).

[233] **Hasen.** Ahmed (3/415); Ebu Davud (356); Taberani (22/395) İbn Adiy el-Kamil (1/223) Beyhaki (1/172, 8/223)

[234] **Sahih.** Buhari (3356) Muslim (2370)

Ebû Hureyre ﷺ'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Cuma günü gusletmek, misvak, bıyıkları kısaltmak, sakalı uzatmak, İslâm fıtratındandır. Zira Mecusîler bıyıklarını uzatır, sakalı keserler. Şu halde onlara muhalefet edin.'[235]

Ubeydullah b. Abdillah'tan: "Bıyıkları uzun ve sakalları tıraşlı bir Mecusî Rasûlüllâh ﷺ'e gelmiş ve Rasûlüllâh ﷺ ona: '**Böyle yapmanı sana kim emretti?**' diye sorunca o Kisrâ'yı kastederek: 'Rabbim' demişti. Rasûlüllâh ﷺ: '**Lakin benim Rabbim, bıyıkları kısaltmamı, sakalları salıvermemi emretti**' buyurarak sakalın önemini ve Rabbimizin bir emri olduğunu belirtmiştir.[236]

İbn Ömer ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: '**Bıyıkları kısaltın, sakalları uzatın. Müşriklere benzemeyin**.'[237]

İnsanları en güzel biçimde yaratan Allah ﷻ, nebîleri aracılığıyla kulluk vazifelerini onlara öğrettiği gibi kılık kıyafetlerini de tayin etmiş ve bildirmiştir. Yaratılış icabı ve hikmetleri gereği olarak insanların bedenlerinde saç, sakal ve diğer kılları yaratmıştır. Bunların bir kısmının giderilmesini veya kısaltılmasını, bir kısmının da kesilmeyerek uzatılmasını nebîleri ('aleyhimu's-selâm) tebliğ etmişler ve uyarmışlardır. Hadisler, sakalın uzatılmasını, bıyığın kısaltılmasını emretmektedir.

Sakal tıraşının caiz olmayan müsle olduğunda ittifak edilmiştir.[238] (Musle: Vücut azalarından herhangi bir yeri keserek eziyet etmektir.)

Sakalı tıraş etmek, hem fıtratı değiştirmek, hem de kadınlara benzemek olur ki bunlar lanetlenmiş fiillerdir.[239]

Rasûlüllâh ﷺ, yaratılışı değiştirenlere, (dövme yapan ve yaptırana,

---

[235] **Sahih**. Muslim, (260).

[236] **Hasen.** İbn Sa'd, (1/449); Sa'îd b. Mansûr, *Musannef,* (172); İbn Ebi Şeybe, (5/226); Ebû Nu'aym, *Delâ'il,* (1/349); Muhammed b. İshak b. Yahya, el-Emali Fi'l-Kıraat (304) *Târîhu't-Taberî,* (2/654); İbn Sa'd bunu sahih isnadla, mürsel olarak rivayet etmiştir. İbn Bişran el-Emalî de (128) Ebû Hureyre ﷺ'dan mevsul bir isnadla rivayet ettiler. Ancak onun isnadı **zayıf**tır. Şeyh Elbânî hadisin **hasen** olduğunu açıklamıştır. Bkz. *Difa'un 'Ani'l-Hadisi'n-Nebevî,* (s.51) *Tahrîcu Fikhı's-Sîre,* (s.359).

[237] **Sahih**. Mâlik (*Şa'r,* 1); Buhari (5553) Muslim (259).

[238] İbn Hazm Meratibu'l-İcma (s.252); Ebu'l-Hasen b. Kattan, el-İkna Fi Mesaili'l-İcma (2/3953) İbn Şahin, *en-Nâsih ve'l-Mensuh,* (s.256).

[239] Bkz. es-Subkî, *Menhelu'l-Azbu'l-Mevrud* (1/186) *Kutu'l-Kulub* (3/457)

kaşları yolana ve yoldurana, güzel görünmek için dişlerini seyrekleştirene, törpüleyene ve törpülettirene, peruk takana ve taktırana, kadınlara benzeyen erkeklere ve erkeklere benzeyen kadınlara) lanet etmiştir.[240]

Demek ki fıtratı değiştirmek lanete müstahak olmaya sebeptir. Allah Teâlâ, erkekleri bıyık ve sakalları ile kadınları ise bıyıksız ve sakalsız yaratmıştır. Değiştirilmesine dinimizde yasak konulmayan ve emredilen sünnet olmak, tırnak kesmek, etek ve koltuk tıraşı gibi şeyler bundan müstesnadır.

Hac ve Umre Yapanın Sakalından Alması

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Pis olan yerleri temizlesinler**" (Hac 29)

İbn Abbas, Mucahid[241], İbn Curayc[242], Muhammed b. Ka'b el-Kurazî[243] gibi tefsir alimleri bu ayette geçen "tefes" kelimesine sakaldan almanın da dahil olduğunu söylemişler, müfessirlerden buna muhalif bir görüş nakledilmemiştir.

İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "et-Tefes: şeytan taşlama, kurban kesmek, saçları traş olmak ve kısaltmak, bıyık, tırnak ve sakaldan almaktır."[244]

İbn Ömer radıyallahu anhuma hac veya umre yaptığında (saçlarını traş ettiği zaman) sakalını avuçlar, (etrafından) fazlasının bir kısmını (ve bıyıklarından) alırdı."[245]

Diğer rivayette: "Hac veya umre yaptığı zaman sakalını tutar ve etrafının düzeltilmesini emrederdi."[246]

Bir rivayette de: "Tavaf etmeden önce bıyıklarından, tırnaklarından ve

---

240 **Sahih.** Buhârî, (*Tefsîr,* 59; *Libâs,* 82); Muslim, (*Libâs,* 120)
241 **Sahih maktu.** Taberi (17/150) Tefsiru'l-Mucahid (s.423)
242 **Sahih maktu**. Taberi (17/150)
243 **Hasen maktu.** Taberi (17/149) İbn Abdilberr et-Temhid (3/38-Fethu'l-Berr)
244 **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (4/85) Taberi (14/149) Mehamilî, Emali (135)
245 **Sahih mevkuf**. Buhari (5892) Muslim (259) parantez içindeki ziyade: Muvatta (1397) İbn Abdilberr et-Temhid (3/138-Fethul-Berr)
246 **Sahih mevkuf**. Beyhaki Şuab (6435)

sakalının ucundan alırdı"[247] şeklindedir.

Cabir b. Abdillah radıyallahu anh şöyle demiştir: "Bizler hac veya umre dışında sakallarımızı serbest bırakırdık."[248]

Bıyıkları Kısaltma Emri

Zeyd b. Erkam radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki "**Bıyığından almayan bizden değildir**."[249]

Ağaran Kılları Yolmanın Çirkinliği

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Akları yolmayın. Zira o müslümanın nurudur. Herhangi bir müslüman İslam'da (saç veya sakalını) ağartırsa Allah onun için mutlaka bir hasene yazar, bir derecesini yükseltir ve bir hatasını siler."[250]

Ağaran Saç ve Sakalı Boyamak

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ağaran kılları (boyayarak) değiştirin, Yahudi ve Hristiyanlara benzemeyin**."[251] Beyhaki'nin rivayetinde şu ziyade vardır: "(**Boyada) Siyahtan kaçının**."[252]

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ağaran kılları (boyayarak) değiştirin, siyah renge yanaş-**

---

[247] **Sahih mevkuf**. Tahavî Şerhu Meani'l-Asar (2/231)

[248] **Sahih.** Ebu Davud (4201) Ebu'z-Zubeyr, Cabir'den işittiğini tasrih etmiştir: Ramehurmuzi Muhaddisu'l-Fasl (494) Ayrıca Katade – Cabir radıyallahu anh yoluyla: İbn Ebi Şeybe (5/225) rivayet etmiştir. Katade, Cabir radıyallahu anh'den işitmiştir. Esram'ın rivayetinde İmam Ahmed bu hususu belirtmiştir.

[249] **Sahih.** İbn Hibban (12/190) Ahmed (4/368) Tirmizi (2761) Nesai (13, 5047) Abd b. Humeyd (264) Taberani (5/185) Taberani Evsat (1/167, 8/36)

[250] **Hasen.** Ahmed (2/179, 207, 210); Ebu Davud (4202); Tirmizi (2821); Nesai (5068); İbn Mace (3721)

[251] **Hasen.** İbn Hibban (12/287) Ahmed (2/261, 499) Tirmizi (1752) Beyhaki (7/311) Ebu Ya'la (10/381, 413)

[252] **Hasen.** Beyhaki (7/311)

mayın. Müşriklerden olan düşmanlarınıza benzemeyin. Değiştirdiğiniz (boyadığınız) şeylerin en iyisi kına ve ketemdir."[253]

Saçları Uzatmanın ve Kısaltmanın Caiz Oluşu

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in saçları kulak memesi ile omuzları arasında idi."[254]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem saçlarını omuzlarına kadar indirirdi."[255]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim saç bırakırsa ona ikram etsin (bakımını yapsın)**"[256]

Her Gün Taranmanın Yasak Oluşu

Abdullah b. Mugaffel radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem iki günde bir taranmak haricinde, taranmayı yasakladı."[257]

Saçın Her Tarafını Eşit Kesmek

İbn Ömer radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kaz'a'dan (saçların bir kısmını uzun bırakıp diğer tarafını kısaltmaktan) nehyetti ve şöyle buyurdu: "**Ya saçların hepsini birden kısaltın veya tamamını bırakın**"[258]

Hadisin ravilerinden Ubeydullah b. Ömer, hadiste geçen kaz'a'yı şöyle açıklamıştır: "Kaz'a; çocuğun başında şuralardaki saçları kesip şuralarda bırakmaktır." Bunu söylerken alnına ve başının ikli yanına işaret ediyordu. Ona: "Kız çocukları da erkekler gibi mi?" dediler. "Bilmiyorum, bu çocuk

[253] **Sahih.** Taberani Evsat (5/227) Bkz.: Muslim (2102) Ebu Davud (4204)
[254] **Sahih.** Ahmed (6/108) Ebu Davud (4187); Tirmizi (1755); İbn Mace (3635)
[255] **Sahih.** Buhari (5903, 5904) Muslim (2338)
[256] **Hasen.** Ebu Davud (4163); Tahavi Muşkilu'l-Asar (3365); Beyhaki Şuab (6455) İbn Abdilberr et-Temhid (24/10)
[257] **Hasen.** Ahmed (4/86); Ebu Davud (4159); Nesai (8/132); Tirmizi (1756)
[258] **Sahih.** Muslim (2120) Buhari (5920-21)

hakkındadır, o da buna alıştırılır. Perçem ve enseyi kesmeye gelince, erkek çocuk için bunda sakınca yoktur. Lakin kaz'a, alında saç bırakıp kafanın başka taraflarını traşlamaktır. Böylece başın yarısı başka, yarısı başka olur."[259]

Perçem Bırakmanın Yasaklanması

El-Haccac b. Hassan şöyle dedi: "Enes b. Malik radıyallahu anh'ın yanına girdik. Bana kızkardeşim el-Mugira şöyle dedi: "Sen küçük bir çocuktun ve başının iki tarafında iki belik örgü saç (veya iki tutam perçem) vardı. Senin başını okşayarak duası etti ve şöyle dedi: "Bu iki belik saçı (veya iki perçemi) traş edin. Zira bu Yahudi şeklidir."[260]

Takma Saç Haramdır

Esmâ' bt. Ebî Bekr radıyallahu anha'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bir kadın geldi ve dedi ki: 'Ey Allah Rasûlü! Gelinlik çağında bir kızım var. Kızamık geçirdi ve saçları döküldü. Ona saç takayım mı?' Rasûlullah şöyle buyurdu: **'Allah saç takana ve saç taktırana lanet etsin.'**"[261]

Allah'ın Yarattığını Değiştirmenin Yasaklığı

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Allah dövme yapana ve yaptırana, kaş alana ve aldırana, güzelleşmek için Allah'ın yarattığını değiştirerek dişlerini düzettirene lanet etsin**.'[262]

---

[259] **Sahih maktu**. Beyhaki Şuabu'l-İman (5/230) Bkz.: İkmalu İkmali'l-Mu'lim (5/404-405)

[260] **Hasen mevkuf**. Ebu Davud (4197) Beyhaki Şuabu'l-İman (5/231)

[261] **Sahih.** Muslim (2122) Aişe radıyallahu anha'dan: Buhari (5934) Muslim (2123)

[262] **Sahih.** Buhârî (5931); Muslim (2125).

ABDEST

Abdestin Faziletleri

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Allah'ın hataları silmeye ve dereceleri yükseltmeye vesile kıldığı şeyleri size söyleyeyim mi?' 'Evet, ey Allah'ın Rasûlü, söyleyin!' dediler. Bunun üzerine saydı: 'Zahmetine rağmen abdesti tam almaktır. Mescide çok adım atmak. (Bir namazdan sonra diğer) namazı beklemektir. İşte bu ribâttır! İşte bu ribâttır. İşte bu ribâttır.'"[263]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Mümin -veya Müslüman- bir kul abdest aldığında yüzünü yıkayınca, gözüyle bakarak işlediği bütün günahlar su ile -veya suyun son damlasıyla- yüzünden dökülür iner, ellerini yıkayınca elleriyle işlediği hatalar su ile birlikte -veya suyun son damlasıyla- ellerinden iner (dökülür). Ayaklarını yıkayınca da ayaklarıyla giderek işlediği bütün günahları su ile -veya suyun son damlasıyla- iner (dökülür). (Öyle ki abdest tamamlanınca) günahlarından arınmış olarak tertemiz çıkar.'"[264]

Abdestin Farzları

Niyet:

Ömer b. el-Hattâb ﷺ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'Ameller ancak niyetlerledir. Ve kişi için ancak niyet ettiği şey vardır.'"[265]

Besmele

Ebu Said radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "(**Abdest üzerine) Allah'ın ismini anmayanın abdesti yoktur**."[266]

---

[263] **Sahih.** Muslim, (251).
[264] **Sahih.** Muslim, (244).
[265] **Sahih.** Buhârî, (1) Muslim, (1907).
[266] **Hasen.** Ahmed (3/41); Darimi (1/176); Tirmizi İlel (s.33) İbn Mace (397); Darekutni (1/71) Hakim (1/147); Beyhaki (1/43) İbn Sunni (26)

Birer Defa Mazmaza, İstinşak ve İstinsar:

Lakit b. Sabre ﷺ'dan: "...Ben: 'Ya Rasûlallâh, bana abdestten bahset' dedim. Rasûlüllâh ﷺ: '**Abdesti güzelce al, parmakların arasına suyu eriştir. Oruçlu değilken burnuna suyu çokça çek**' buyurdu."[267]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sizden biri abdest aldığında burnuna su çeksin (istinşak), sonra da sümkürsün.(istinsar)'"[268]

Yüzü Bir Defa Yıkamak

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın…' (Mâ'ide, 5/6)

Sakalı Ovalamak:

Enes b. Mâlik ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ abdest alırken bir avuç su alır, o suyu çenesinin altına vererek sakallarının arasına akıtır ve: '**İşte 'Azîz ve Celîl olan Rabbim bana böyle emretti**' buyururdu."[269]

Dirseklere Kadar Elleri Bir Defa Yıkamak:

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın…' (Mâ'ide, 5/6)

Başı ve Kulakları Birer Defa Mesh Etmek:

Allah ﷻ buyuruyor ki: '…**başlarınızı meshedip**…' (Mâ'ide, 5/6)

Hadisi şerifte: '**Kulaklar başın meshine dâhildir**' buyrulmuştur.[270]

---

[267] **Sahih.** Ahmed, (4/211); Nesâ'î, (87); Ebû Dâvud, (142, 2366); Tirmizî, (788); İbn Mâce, (407) Dârimî, (1/179) İbn Huzeyme (150) İbn Hibban (3/332).

[268] **Sahih.** Buhârî, (161) Muslim, (237).

[269] **Sahih**. Ebû Dâvud, (145)

[270] **Sahih.** Ebû Dâvud, (134); Tirmizî, (39); İbn Mâce, (447).

Topuklara Kadar Ayakları Bir Defa Yıkamak:

Allah ﷻ buyuruyor ki: '…**topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın**…' (Mâ'ide, 5/6)

El ve Ayak Parmaklarını Hilallemek:

İbn Abbâs ؓ'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: '**Abdest aldığında el ve ayak parmaklarının arasını hilalle**.'[271]

Abdestte Azalar Kurumadan Peş Peşe Yıkamak:

Enes b. Mâlik ؓ'dan: "Bir adam abdest almış, ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri bırakmış olduğu halde Rasûlüllâh ﷺ'e geldi. Rasûlüllâh ﷺ de ona: '**Dön, abdestini güzelce al**' buyurdu."[272]

Sağdan Başlamak:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Giyindiğiniz ve abdest aldığınız zaman sağdan başlayın**.'[273]

Abdestin Sünnetleri

Misvak Kullanmak:

Ebû Hureyre ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Eğer ümmetim üzerine zahmet vermeyecek olsaydım, her abdestte misvak kullanmalarını emrederdim**.'"[274]

Abdestin Başında Elleri Yıkamak:

'Abdullah b. Zeyd ؓ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ abdest alırken eline tastan su

---

[271] **Sahih.** Tirmizî, (39); İbn Mâce, (447).
[272] **Sahih.** Muslim, (243); İbn Huzeyme, (164).
[273] **Sahih**. Ebu Davud (4141) İbn Mace (402)
[274] **Sahih.** Ahmed (2/250) İbn Huzeyme (140).

alır ve elini üç defa yıkardı.’[275]

Azaları Üçer Defa Yıkamak:

Rasûlüllâh ﷺ abdestte azalarını birer kere, ikişer kere ve üçer kere yıkamıştır.[276]

Ağza ve Burna Su Verirken Tek Avuçtan Yapmak

‘Abdullah b. Zeyd ؓ‘dan: ‘…Rasûlüllâh ﷺ tek avucuyla mazmaza ve istinşak yaptı”[277]

Ayrı ayrı su almak da meşrudur: Osman b. ‘Affân ؓ üçer defa yıkayarak abdest almış, ağzına ve burnuna su vermek için de ayrı su almış ve sonra Nebî ﷺ‘in abdesti böyle idi demiştir.[278]

Abdestten Sonra Dua:

Ukbe b. Amir radıyallahu anh’den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: “**Sizden kim abdestini alır ve bunu en güzel şekilde yapar ve sonra da: ‘Eşhedu en lâ ilâhe illa’llâh ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve Rasûluhu: Şahadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şahadet ederim ki Muhammed Allah’ın kulu ve Rasûludur’ derse, kendisine Cennetin sekiz kapısı da açılır ve hangisinden isterse oradan Cennete girer**.”[279]

Abdestten Sonra İki Rekât Namaz Kılmak:

Ebu Hureyre ؓ‘den: ‘Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Ey Bilal! Ne ile benden önce Cennete girdin? Her ne zaman Cennete girdiysem, her seferinde önümde senin hışırtını işittim. Dün gece de Cennete girmiştim, önümde (yine) senin hışırtını duydum.’ Bunun üzerine Bilal ؓ: “Yâ

---

[275] **Sahih.** Buhârî, (186) Muslim, (235).
[276] **Sahih**. Buhârî, (159) Muslim, (226).
[277] **Sahih.** Tahrici daha önce geçen Sahihayn hadisinin bir bölümüdür.
[278] **Hasen**. Ziyâ‘u’l-Makdisî (1/19) Begavî, *Musnedu İbnu’l-Ca‘d* (3407) İbn ‘Asakir (37/382).
[279] **Sahih.** Muslim, (234); Dârimî, (1/182); Ebû Dâvud, (169); Nesâ‘î, (1/95) Tirmizî, (55).

Rasûlallâh! Her ezan okuyuşumda iki rekât namaz kıldım. Her ne zaman hades vaki oldu ise derhal abdest tazeledim ve Allah'a iki rekât namaz kılmayı üzerimde borç gördüm' dedi. Bilal'in bu açıklaması üzerine Rasûlüllâh ﷺ: 'İşte bu iki şey sebebiyle (Cennete girmede benden evvel davranmış olmalısın)' buyurdu."[280]

Abdest Alınmasının Farz Olduğu Haller

● İster Nafile, İster Farz Olsun Namaz Kılmak İçin:

Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: 'Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.' (Mâ'ide, 5/6)

Ebû Hureyre ؓ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Abdesti olmayanın namazı, abdeste başlarken Allah'ın adını anmayan kimsenin de abdesti yoktur.' [281]

Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'i şöyle derken işittim: 'Allah, temizlik (abdest) olmadan namazı, çalınan maldan da sadakayı kabul etmez."[282]

● Kâbe'yi Tavaf Etmek İçin:

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Beyt'i tavaf da bir namazdır. Ancak Allah bunda konuşmayı mubah kılmıştır.'[283]

Abdest Almanın Mustehab Olduğu Haller

Allah ﷻ'yi Zikretmek:

Muhacir b. Kunfuz ؓ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ küçük abdest yaparken

---

[280] **Sahih.** Buhârî, (1149); Muslim, (2458).

[281] **Sahih.** Hakim (1/245) Tirmizî, (20); İbn Mâce, (399); Darimî, (718); Ahmed, (2/418, 3/41, 4/70, 5/38, 6/382) *el-İrvâ,* (81).

[282] **Sahih.** Buhârî, (135) Muslim, (224).

[283] **Sahih**. İbn Hibban (9/143) Hakim (1/630, 2/293) Nesai (2922) Darimî (1889)

selâm verdim. Abdest alıncaya kadar selâmıma karşılık vermedi. Abdesti aldıktan sonra selâmımı aldı'[284]

Her Namaz İçin Ayrıca Abdest Almak:

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Şayet ümmetime zahmet vermeyecek olsaydım her namaz için abdest almalarını ve her abdest için misvak kullanmalarını emrederdim.'"[285]

Her Abdest Bozulmasından Sonra:

Bureyde ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Ey Bilal! Ne ile benden önce Cennete girdin? Her ne zaman Cennete girdiysem, her seferinde önümde senin hışırtını işittim. Dün gece de Cennete girmiştim, önümde (yine) senin hışırtını duydum.' Bunun üzerine Bilal ﷺ: "Yâ Rasûlallâh! Her ezan okuyuşumda iki rekât namaz kıldım. Her ne zaman hades vaki oldu ise derhal abdest tazeledim ve Allah'a iki rekât namaz kılmayı üzerimde borç gördüm' dedi. Bilal'in bu açıklaması üzerine Rasûlüllâh ﷺ: 'İşte bu iki şey sebebiyle (Cennete girmede benden evvel davranmış olmalısın)' buyurdu."[286]

Cenaze Taşımaktan Dolayı:

Ebu Hureyre radıyallahu anh dedi ki "Kim ölü yıkarsa gusletsin, kim de cenaze taşırsa abdest alsın."[287]

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: 'Ölülerinizi yıkadığınız zaman gusletmeniz gerekmez. Zira ölüleriniz necis değildir. Ellerinizi yıkamanız sizin için yeterlidir.'[288]

İbn Ömer radıyallahu anhuma şöyle dedi: "Ölü yıkardık ve bundan

---

[284] **Sahih.** Ahmed (5/80) Nesâ'î, (1/37); İbn Mâce, (350).

[285] **Hasen sahih.** Ahmed (2/258) Tayalisi (2328)

[286] **Sahih.** Buhârî, (1149); Muslim, (2458).

[287] **Hasen mevkuf.** Ebû Dâvud, (3161-3162); Tirmizî, (993); Abdurrezzak, (6110); Ahmed, (2/280) ve *el-İrvâ',* (144). Bu merfu olarak da rivayet edilmiştir. Ebu Hatim, Buhari, Darekutni gibi muhakkik imamların ifadelerine göre mahfuz olan bu sözün Ebu Hureyre radıyallahu anh'den mevkuf olmasıdır.

[288] **Sahih mevkuf**. Hâkim (1/543); Darekutnî (1/193)

dolayı kimimiz gusleder, kimimiz gusletmezdi."[289]

Cünüp Kişi Gusletmeden Uyumak İsterse:

'Â'işe ﷺ'nın anlattığına göre: 'Rasûlüllâh ﷺ, cünüp iken uyumak istediği vakit, yatmadan önce namaz abdesti gibi abdest alırdı.'[290]

Cünüp Kimse Yemek Yemek İsterse;

'Â'işe ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ cünüp olduğu zaman yemek veya uyumak istediği zaman namaz abdestiyle abdest alırdı.'[291]

İkinci Kez Cima İçin:

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ'dan, Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Sizden biri hanımına yaklaştığında tekrar etmeyi isterse ikisi arasında (sadece) abdest alsın.'[292]

Ateşin Dokunduğu Şey Yemekten Dolayı:

Ebû Hureyre ﷺ'dan: 'Ben Rasûlüllâh ﷺ'in: '**Ateşte pişen şeyler yiyince abdest alın**' dediğini işittim."[293]

Cabir ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ'in iki işinden sonuncusu, ateşin değiştirdiği (pişirdiği) şeyden dolayı abdest almamasıdır.'[294]

Uyumadan Önce:

Berâ b. 'Âzib ﷺ'dan rivayete göre, Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Yatacağında namaz abdesti gibi abdest al ve sonra sağ tarafına uzanıp şöyle de: Allah'ım iradəmi sana teslim ettim yönümü sana çevirdim senden korkup seni isteyerek işlerimi sana bıraktım sırtımı sana dayadım senden

---

[289] **Sahih mevkuf.** Darekutni (2/72); Hatib Tarih (5/424)
[290] **Sahih.** Buhârî, (286); Muslim, (305).
[291] **Sahih**. Muslim, (305).
[292] **Sahih.** Muslim, (308)
[293] **Sahih.** Muslim, (352).
[294] **Sahih.** Buhârî, (5457).

kaçıp kurtulmak ancak sana dönmekle mümkündür. İndirdiğin Kitâb'a ve gönderdiğin nebîye imân ettim.' Bunları söylediğin gece ölürsen fıtrat üzere tertemiz ölürsün, sabaha çıkarsan hayır kazanmış olarak sabahlamış olursun.' Berâ ﷺ diyor ki: 'Ben gönderdiğin Rasûle dedim…' Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ göğsüme vurdu ve: 'Gönderdiğin nebîye de' buyurdu."[295]

Gusülden Önce

Aişe radıyallahu anha dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem cünüplükten gusledeceği zaman önce ellerini yıkar, sonra sağ eliyle soluna su döker, cinsel uzvunu yıkar, sonra namaz abdesti alırdı…"[296]

Kur'ân Okumak İçin

Kur'ân'a dokunmadan abdestsiz olarak okumanın caiz olduğunda alimler ittifak etmişlerdir. Mushafa abdestsiz olarak dokunmak hususunda ihtilaf edilmiştir.[297]

Mushafa abdestsiz olarak dokunmanın haram olduğunu söylemek için mutlaka Kitâb veya Sahih Sünnet'ten delil bulunması gerekir. Lakin buna dair sahih bir delil varit olmamıştır. Cünüp veya hayızlının Kur'ân okumasına gelince, bu konuda da ihtilaf edilmiştir. Yine bu hususta Kitâb veya Sahih Sünnet'ten açık bir delil bulunmadığı için haram olduğu söylenemez. Bilakis Müslüman kişi, abdestsiz halinde, cünüp veya hayızlı halinde dahi temiz olduğu için bunun caiz olması doğruya daha yakındır. Yine Rasûlüllâh ﷺ'in müşrik devlet başkanlarına gönderdiği mektuplarda tam ayet yazdırması, bunun caiz olduğunu gösteren hususlardır. Ancak mushafa taharet üzere okumanın müstehap olduğuna işaret eden deliller de varid olmuştur:

İbn 'Abbâs ﷺ dedi ki: "Bana Ebu Sufyân haber verdi ki: Hirakl, Nebî ﷺ'in mektubunu getirtti ve okuduğunda şunların yazılı olduğunu gördü: '**Bismi'llahi'r-rahmani'r-rahim. Ey ehl-i kitab! Ortak kelimeye geliniz**…'

[295] **Sahih.** Buhârî, (247); Muslim, (2710)
[296] **Sahih.** Buhari (248) Muslim (316)
[297] Bkz. İbn Ebî Şeybe, (1/125 vd.) 'Abdurrezzâk, (1/265).

ayetin tamamını okudu."[298]

İbn Hazm, bunu isnadıyla İbn 'Abbâs ؓ'dan rivayet etmiş ve arkasından şöyle demiştir: 'İşte Rasûlüllâh ﷺ içinde bu ayetin yazılı olduğu mektubu Hıristiyan birine göndermiştir.'[299]

İmam Buhârî ve başkalarının 'Â'işe ؓ'dan rivayetine göre: 'Rasûlüllâh ﷺ her durumda Allah'ı zikrederdi'[300] demiştir. Ku'rân okumak, Allah'ı zikretmenin en kâmil şekillerindendir. Bu hadiste: **'her durumda zikrederdi'** ifadesi genel olup bunu tahsis eden bir ibare gelmemiştir.

İbrahim en-Neha'î: 'Hayızlı kadının ayet okumasında sakınca yoktur'[301] demiştir. İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'de belirttiğine göre bunun benzeri İmam Mâlik'ten de rivayet edilmiştir.

Sa'îd b. Cubeyr , 'İkrime, Sa'îd b. el-Museyyeb , Dâvud, İbn Hazm , Buhârî, Taberî, İbnu'- Munzîr ve başka âlimler cünübün Kur'ân okumasında sakınca görmemişlerdir.[302]

'Ubeyd b. 'Ubeyde dedi ki: "İbn Abbâs ؓ cünüp iken Kur'ân'dan bir şey okudu. Ona bu konuda sorulunca şöyle dedi: 'Benim ezberimde bundan fazlası vardır.'"[303]

İbn Abbâs ؓ dedi ki: 'Cunübün bir ayet veya bunun gibisini okumasında sakınca yoktur.'"[304]

İbn Hacer, *Taglîku't-Ta'lik*'te isnadıyla 'Abdullah b. 'Abdirrahmân b. Mukemil'den rivayet ediyor: İbn 'Abbâs ؓ dedi ki: 'Cünübün bir ayet veya benzer miktarda okumasında sakınca yoktur.'[305]

---

[298] **Sahih.** Buhârî, (1/78, 6/128, 8/186) *Halku Ef'ali'l-İbad* (496-500); İbn Hazm, *el-Muhallâ* (1/82).

[299] *el-Muhallâ*' (1/82)

[300] **Sahih.** Buhârî (1/78).

[301] **Sahih.** Buhârî (*1*/78).

[302] **Bkz.:** İbn Ebî Şeybe (1/126); Abdurrezzâk (1/261); İbn Hazm, *el-Muhallâ* (1/82); Buhârî (1/78); İbn Munzîr, *el-Evsat* (1/313) Begavî, *Şerhu's-Sunne* (2/43); Elbânî, *Temâmu'l-Minne* (s.118) *İrvâ'u'l-Galîl* (2/245); *Fetavâ'l-Ezher* (8/88, 419).

[303] **Sahih.** İbnu'l-Munzir, *el-Evsat* (601)

[304] **Sahih.** Buhârî, (1/78); İbn Munzîr, *el-Evsat* (602)

[305] İbn Hacer*, Taglîku't-Ta'lik* (2/171).

İkrime dedi ki: 'İbn 'Abbâs cünüp olduğu halde virdlerini (hergün okumayı adet edindiği ayetleri ve zikirleri) okurdu.'"[306]

Ebû Miclez'den: "İbn 'Abbâs ﵁'nun yanına girdim ve ona: 'Cünüp Kur'ân okuyabilir mi?' diye sordum. Dedi ki: 'Sen girdiğinde ben cünüp olduğum halde Kur'ân'ın yedide birini okumuştum.' İkrime de cünübün Kur'ân okumasında sakınca görmezdi. Sa'îd b. el-Museyyeb'e: 'Cünüp Kur'ân okuyabilir mi?' diye soruldu. Dedi ki: 'Evet, zaten ezberinde bulunmuyor mu?'"[307]

Abdestsiz olarak Mushaf'a dokunulamayacağını söyleyen âlimler şu hadisleri delil getirirler:

1- 'Amr b. Hazm ﵁'dan: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kur'ân'a ancak temiz olan kimse dokunabilir.'[308]

Ancak bu hadiste geçen 'temiz' kelimesi; cünüp olmayan kimse,[309] abdestli olan kimse,[310] bedeninde necaset olmayan kimse ve mümin kişi[311] arasında ortak bir tabirdir. Aşağıda geleceği üzere bu hadiste necislikle vasfedilen kâfir kastedilmektedir. Allah en iyi bilendir. Bu sebeple abdestsiz olarak Kur'ân'a dokunulmayacağına bu hadiste bir delil yoktur. Bununla birlikte sahih rivayette Rasûlüllâh ﷺ: **'Ben ancak namaz kılacağım zaman abdest almakla emrolundum'**[312] buyurmuştur.

2- 'Abdullâh b. Seleme dedi ki: "'Alî b. Ebî Tâlib ﵁'nun yanına girdim. Bana dedi ki: 'Cünüplük dışında hiçbir şey Rasûlüllâh ﷺ'i Kur'ân okumaktan

[306] **Sahih.** İbn Munzîr, *el-Evsat* (603).
[307] **Sahih.** İbn Munzîr, *el-Evsat* (604)
[308] **Sahih**. Darekutnî, (1/121); Beyhakî, (1/87); Busayrî, *İthaf,* (726); *Metâlibu'l-'Alîye,* (91) ve Elbânî, *el-İrvâ',* (122)
[309] Bu anlamda olmasının delili: *'**Eğer cünüp iseniz temizlenin**'* (Mâ'ide, 3/6) ayetidir.
[310] Bu anlamda oluşunun delili de: Mugîre ﵁'nun Rasûlüllâh ﷺ'in mestlerini çıkarmaya davranması üzerine: **'Onları bırak, zira ben onları temiz (abdestli) iken giydim'** buyurmasıdır.
[311] Bu anlamda olmasının delili: *'**Müşrikler ancak bir necistir.**'* (Tevbe, 9/28) ayeti ile: **'Mümin necis olmaz'** hadisidir.
[312] **Sahih.** Muslim, (374).

perdelemezdi (veya şöyle dedi: alıkoymazdı).'"[313]

Hadis âlimlerimizin açık beyanlarına göre isnadında 'Abdullah b. Selime tek kalmış olup o ihtiyarlayınca aklı karışmış ve bunu ancak aklı karıştıktan sonra rivayet etmiştir. Bu rivayette **zayıf**lık olmakla beraber Hâfız İbn Hacer gibi bazı âlimler **hasen** saymışlardır. İbn Hacer: 'Delil olarak kullanılmaya müsaittir ancak bu tartışmaya açıktır' demiştir.

Rivayetin bir lafzında: **'Cünüp iken bir ayet dahi okumazdı'**[314] ziyadesi gelmiş ise de sabit olmamıştır. 'Allâme el-Elbânî bu ziyadenin **zayıf**, **mevkuf** ve **münker** olduğunu belirtmiştir.[315]

Fakat sahih olduğu kabul edilse bile bu fiilî bir hadistir ve bundan yasaklama söz konusu olmadığı için ancak müstehaplık ifade eder. İbn Huzeyme dedi ki: 'Bu hadis cünübün Kur'ân okumasına engel değildir. Zira burada yasaklama olmayıp yalnızca Rasûlüllâh ﷺ'in fiili nakledilmektedir.'[316]

Cünüp olarak Kur'ân'a dokunulmayacağını söyleyen âlimler de: 'Doğrusu bu Kitâb, sadece temiz olanların dokunabileceği, saklı bir Kitâb'da (Levhi Mahfuz'da) mevcutken âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olan Kur'ân'ı Kerîm'dir' (Vakî'a, 56/77-80) ayetini delil getirirler. Lakin bu ayetteki zamir, ayetlerin siyakından da anlaşılacağı üzere *Levh-i Mahfuz*'a aittir ve temiz olanlar ile kastedilen de meleklerdir. İbn Abbâs, Enes, Mücâhid,

---

[313] **Zayıf**tır. İsnadında 'Abdullah b. Selîme tek kalmış olup o ihtiyarlayınca aklı karışmış ve bunu ancak aklı karıştıktan sonra rivayet etmiştir. Bkz. İbn Hibbân, (3/79); Ziyâ, *el-Muhtare* (2/214); Ebû Ya'lâ, (1/288, 327, 400, 436); Taberânî, *Evsat,* (7/9, 121); Darekutnî, (1/119); Darekutnî, *'İlel,* (3/248-250); İbnu'l-Ca'd, *Musned,* (59); Beyhakî, *Şu'ab,* (2/379); Rafî', *et-Tedvin,* (2/495); *Fethu'l-Bârî,* (1/408); Zeylâ'î, *Nasbu'r-Râye,* (1/196) ve Elbânî, *Dâ'ifu Suneni Ebî Dâvud,* (30).

[314] **Münker**. Ahmed, (1/110 no: 830) ve Ziyâ'u'l-Makdisî, *el-Muhtâre,* (621).

[315] **Zayıf** olmasının sebebi Ebû'l-Gurayf adlı ravidir. Ravileri güvenilir saymada gevşek oluşu (mütesahil) bilinen İbn Hibbân'dan başkası onu güvenilir saymamıştır. Muhaddisler İbn Hibbân ؒ'nun ta'dilde tek kalmasına itibar etmemişlerdir. Fakat Ebû'l-Gurayf hakkında Ebû Hatem er-Râzî: 'Hakkında eleştiriler vardır ve rivayette meşhur değildir' demiştir. Neticede bu ravinin durumu meçhullükten kurtulmadığı gibi hakkında eleştiriler olduğu da belirtildiğinden **zayıf**tır. Darekutnî bu rivayetin **mevkuf** olduğu illetini belirtmiştir. **Münker** olmasına gelince bu ziyade sadece 'Aiz b. Habîb'in rivayeti olarak gelmiştir. Bu hadisi nakleden diğer raviler bu ziyadeyi zikretmemişlerdir. 'Aiz b. Habîb ise İbn 'Adî'in de dediği gibi **münker** rivayetlerde bulunur. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Elbânî, *el-İrvâ'u'l-Galîl,* (2/243).

[316] İbn Hacer, Telhîsu'l-Hâbir, (sy. 15).

İkrime, Sa'îd İbn Cübeyr, Dahhâk, Câbir İbn Zeyd, Ebû Nehîk, Suddî, Abdurrahmân İbn Zeyd İbn Eslem ﷺ vd. de böyle demişlerdir.[317]

Ayrıca cünüp olan mümin, Ebû Hureyre ﷺ hadisinde de geçtiği gibi necis değil, temizdir. Ebû Hureyre ﷺ'dan dedi ki: "Medine yollarından birinde, ben cünüp iken Rasûlüllâh ﷺ bana rastladı. Gizlendim, gidip yıkandım ve geldim. Rasûlüllâh ﷺ: **'Nerede kaldın? Yâ Ebâ Hureyre?'** dedi. Ben: 'Cünüp idim, temizlenmeden seninle beraber oturmayı doğru bulmadım' dedim. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Subhanallâh! Müslüman necis olmaz.'"**[318]

Mümin ister cünüp veya hayızlı, ister abdestsiz olsun temizdir. Ona ne hakiki anlamda ne de mecazî anlamda 'necis' denilemez. Düşman topraklarına Mushaf ile sefer edilmesini yasaklayan hadis[319] Mushaf'ın, necis olmakla vasfedilen müşriklerin eline geçmemesi içindir. Lakin Rasûlüllâh ﷺ'in Hirakl'e gönderdiği mektupta âyetler yazılı idi.[320] Bu rivayet, müslüman olması umulan kâfirin âyetler yazılı olan kâğıda dokunup okumasında Rasûlüllâh ﷺ'in sakınca görmediğini gösterir. Ama cünübün Mushaf'a dokunmasının caiz olması hususunda açık değildir. Bazı âlimler üzerinde âyet yazılı olan kâğıt ile Mushaf arasında ayrım yaparak âyet yazılı olan kâğıda veya tefsirlere cünüp yahut hayızlı olanın dokunabilse de Mushaf'a dokunamayacağını söylemişlerdir. Ancak bu yorumun delili yoktur. Zira Kur'ân'ın Mushaf olarak cem edilmesi de Ebû Bekir ﷺ zamanında gerçekleştirilmiştir. Bu da Rasûlüllâh ﷺ'in böyle bir ayırım yapmış olmasının imkânsız olduğunu gösterir. Sahâbelerden de bu şekilde bir yorum nakledilmemiştir. Allah en iyi bilendir.

Netice olarak diyebiliriz ki: Abdestsizin, cünüp veya hayız olanın Mushaf'a dokunmasını, Kur'ân okumasını yasaklayan bir delil sabit olmamıştır. Ehl-i sünnet âlimleri bu konuda icma etmemişlerdir. Bu konuda yasak ifade eden bazı hadisler rivayet edilmişse de bunların hiçbirinin sahih olmadığı hadis uzmanlarınca tespit edilmiştir.

Lakin daha önce de belirttiğimiz gibi Rasûlüllâh ﷺ kendisine verilen

---

[317] İbn Kesîr, Tefsîru Kur'âni'l-'Azîm. el-Begavî, Şerhu's-Sunne, (2/43); Elbânî, Temâmu'l-Minne, (s.118); İrvâ'u'l-Galîl, (2/245) Fetavâ'l-Ezher, (8/88, 419).

[318] **Sahih.** Buhârî, (285); Muslim, (371).

[319] **Sahih.** Buhârî, (2990); Muslim, (1869).

[320] **Sahih.** Bkz. Buhârî, (*Hayz,* 7). Ayrıca İmâm Buhârî'nin *Halku Ef'ali'l-İbâd* adlı eserine bakınız.

selamı abdestsiz olarak cevaplamamış,[321] Allah'ın '*es-Selâm*' ismini abdestsiz olarak anmaktan hoşlanmadığını belirtmiştir. Bu da abdestsiz ve cünüp olarak zikir veya kıraatin caiz olmakla beraber, mekruh olduğu anlamına gelir. Her vakit abdestli olmak övülmüştür. Kur'ân'ı abdestsiz okumayı meneden herhangi bir rivayet (sahih olarak) gelmemiştir.

Abdesti Bozan Şeyler

Önden ve Arkadan Çıkan (İdrar, Mezi, Meni, Gaita ve Yel Gibi) Şeyler:

Saffân b. 'Assâl ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ yolcu olduğumuz zaman, bize mestlerimizi üç gün üç gece, cenâbet hali dışında küçük ve büyük abdest bozma ve uyku sebebiyle çıkarmamamızı emrederdi.'[322]

Ebû Hureyre ﷺ'nun naklettiğine göre Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Herhangi birinizden hades (yel) vaki olursa, abdest almadıkça kılacağı namazı kabul edilmez.'[323]

'Alî ﷺ'dan, Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Meziden dolayı abdest, meniden dolayı gusül gerekir.'[324]

Cinsel Uzva Arada Bir Engel Olmadan Dokunmak:

Busra bt. Saffân ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: '**Zekerine değen abdest almadıkça namaz kılmasın**.'[325] Busra bt. Saffân ﷺ'dan gelen diğer bir rivayette: '**Kadınlar için de aynısı geçerlidir**' buyrulmuştur.[326]

Talk İbn 'Alî ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'in yanına geldik. (Biz

---

[321] **Sahih.** Ebû Dâvud, (17); Dârimî, (2641); İbn Mâce, (350); Hakim, (1/167); Beyhakî, (1/90) Hakim (3/545) Ahmed, (5/80). Bkz. Elbânî, *Sahihâ,* (834).

[322] **Hasen.** Tirmizî, (96, 3529-3530); Nesâ'î, (1/83-84); İbn Mâce, (554); İbn Huzeyme, (193); İbn Hibbân, (180); Darekutnî, (1/197) Beyhakî, (81/276).

[323] **Sahih.** Buhârî, (6954) Muslim, (225).

[324] **Sahih.** Tirmizî, (114).

[325] **Sahih.** Tirmizî, (82-84); Dârimî, (1/184); Malik (1/42); Ebû Dâvud, (181); Nesâ'î, (1/216) *el-İrvâ',* (116).

[326] **Sahih.** İbn Hibbân, (1117); Nesâ'î, (1/216) Dârimî (1/184).

huzurlarında iken) bir adam geldi. Sanki o bir bedevî idi. O: 'Ey Allah'ın Rasûlu!' dedi. Kişi abdest aldıktan sonra zekerine değerse ne gerekir (abdesti bozulur mu yoksa bozulmaz mı?)' Rasûlüllâh ﷺ şu cevabı verdi: **'O, kendisinden bir parça değil midir?'"**[327]

Ebû Hureyre ﷺ'dan, Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Birinizin eli arada bir örtü veya engel bulunmaksızın cinsel uzvuna dokunursa abdest alsın.'[328]

Talk ﷺ hadisi mescidin inşaası sırasında vuku bulmuştur. Ebû Hureyre ﷺ ise bundan çok sonra Müslüman olmuştur. Bu durumda Talk ﷺ hadisinin mensuh olduğu söylenmiştir. Lakin nesh sabit olmamıştır. Ebû Hureyre ﷺ hadisi bu konudaki ihtilafı giderme hususunda yeterlidir. Nitekim Talk b. 'Alî ﷺ hadisinin diğer bir tarikinde rivayet şu şekilde gelmiştir:

"Kays b. Talk ﷺ'dan: Babam dedi ki: Biz Nebî ﷺ'in yanında idik. Bir bedevî geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın rasulü! Bizden biri namazda iken eli zekerine dokunuyor.' Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'O ancak senden bir parça değil midir?'"**[329]

Bu hadiste gelen soru görüldüğü gibi: 'Bizden birisi namazda iken eli zekerine dokunuyor' şeklinde gelmiştir. Kişi namazda iken eli zekerine elbise üzerinden dokunur ve bu yüzden abdesti bozulmaz. Ama çıplak olarak dokunursa bu abdesti gerektirir. Allah en iyisini bilendir.

Deve Eti Yemek:

Câbir b. Semûre ﷺ anlatıyor: "Bir adam Rasûlüllâh ﷺ'e gelerek: 'Koyun eti sebebiyle abdest alayım mı?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Dilersen abdest al, dilemezsen alma!'** diye cevap verdi. Adam bunun üzerine: 'Deve eti sebebiyle abdest alayım mı?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ bu sefer: **'Evet, deve eti sebebiyle abdest al!'** cevabını verdi. Adam tekrar: 'Koyun ağıllarında namaz kılayım mı?' diye bir başka sual sordu: **'Evet!'** cevabını aldı. Tekrar sordu: 'Pekâlâ, deve ağıllarında namaz kılayım mı?' Rasûlüllâh ﷺ: **'Hayır!'** dedi."[330]

---

[327] **Sahih.** Ebû Dâvud, (182-183); Tirmizî, (85); Nesâ'î, (1/101).
[328] **Sahih.** Ahmed, (2/333) İbn Hibbân, (1118)
[329] **Sahih.** İbn Hibbân, (1120-1121).
[330] **Sahih.** Muslim, (360).

Bayılmak Veya Ağır Uyku Gibi Hallerle Şuurun Kaybolması

İbnu'l-Munzir şöyle dedi: "Delilik veya bayılma gibi hallerle aklı giden kimseye taharet (abdest)in vacip olduğu hususunda icma edilmiştir."[331]

Ali radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Gözler kıçın bağıdır. Kim uyursa abdest alsın**"[332]

Abdesti Bozmayan Şeyler

Arada Örtü Varken Cinsel Uzva Dokunmak:

Ebû Hureyre ﷺ'dan, Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Birinizin eli arada bir örtü veya engel bulunmaksızın cinsel uzvuna dokunursa abdest alsın.'[333]

Kadına Dokunmak:

'Â'işe ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ kadınlarından birini öptü, sonra dönüp namaza gitti, abdest tazelemedi. 'Urve ﷺ der ki: Kendisine bu, sizden başka bir hanımı olmamalı!' dedim. 'Â'işe ﷺ gülmekle cevap verdi.''[334]

Kadına dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyenler: '…**veya hanımlarınıza dokunduğunuzda**…' (Mâ'ide, 5/6) ayetini delil getirmişlerdir. Ancak İbn 'Abbâs ﷺ bu ayette lemese/dokunmak kelimesi ile cinsel ilişkinin kastedildiğini söylemiştir.[335]

Yine 'Â'işe ﷺ şöyle demiştir: 'Ben Rasûlüllâh ﷺ'in önünde uyuyordum, iki ayağım onun kıble tarafındaydı. Secde ettiği zaman bana eliyle dokunur, bende ayaklarımı toplardım. Secdeden kalktığında ise

---

[331] El-Evsat (1/155)
[332] **Hasen.** Ahmed (1/111); Ebu Davud (203) İbn Mace (477)
[333] **Sahih.** Ahmed, (2/333) İbn Hibbân, (1118).
[334] **Hasen**. Ebû Dâvud (178-80) Tirmizî (86) Nesâ'î (1/104) İbn Mâce (502)
[335] Taberî (1/502)

uzatırdım. O zaman evlerde çıra yoktu.'[336]

Yara, Hacamat Gibi Sebeplerle Vücuttan Kan Çıkması:

Necasetler bölümünde ilgili rivayetleri kaydetmiştik oraya bakınız. Ayrıca Ebû Hureyre ﵁ der ki: 'Abdest ancak hadesten (önden ve arkadan çıkanlardan) dolayı gerekir.'[337]

'Abbâd b. Bişr ﵁ namaz kılarken bir okla yaralanmış, buna rağmen namazına devam etmiştir.[338]

Az Ya da Çok Kusmak:

Ebu'd-Derda radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kustu ve abdest aldı."[339]

Bunun abdesti bozduğuna dair sahih bir delil yoktur. Ebû'd-Derdâ' ﵁ hadisi ise fiilî sünneti ifade etmektedir. Bu da bunun müstehap olduğunu gösterir. Zira mücerret olarak fiilî sünnet vaciplik ifade etmez. Şayet kusmaktan dolayı abdest bozulsa idi peygamber ﷺ'in bunu kavlî olarak emir ve beyan etmesi gerekirdi.

Abdestin Bozulduğundan Şüpheye Düşmek:

Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sizden biri, karnında bir şeyler hissetse ve fiilen çıkıp çıkmadığı hususunda tereddüt içinde kalsa, bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça mescidden çıkmasın.'[340]

Hafif Uyku:

Enes ﵁'dan: Rasûlüllâh ﷺ'in sahabeleri yatsı namazını beklerken uyuklar, başları öne düşerdi. Sonra da abdest almadan namaz kılarlardı.[341]

---

336 **Sahih.** Buhârî (382) Muslim (272).
337 **Sahih mevkuf.** Buhârî, (1/52).
338 **Hasen.** Ebû Dâvud (198) İbn Huzeyme (36).
339 **Sahih.** Ahmed (6/443) Tirmizi (87)
340 **Sahih.** Muslim, (362).
341 **Sahih.** Muslim (376).

Abdest İle İlgili Meseleler

1- Sağ el ile mazmaza: Humrân Mevlâ Osman anlatıyor: "Osman ؓ su istemişti. (O'na su getirdim. Suyu aldı ve) üç kere ellerine dökerek yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokup mazmaza ve istinşakta bulundu (ağzına ve burnuna su alıp yıkadı). Sonra üç kere yüzünü, arkasından da dirseklerine kadar üç kere ellerini yıkadı. Sonra başına meshetti, sonra da topuklarına kadar ayaklarını üçer sefer yıkadı ve: Ben Rasûlüllâh ﷺ'i, şu abdestim gibi abdest alırken gördüm. Abdesti bitince de şöyle demişti: **'Kim şu abdestim gibi abdest alır, arkasından iki rek'at namaz kılar ve namazda kendi kendine (dünyevî bir şey) konuşmazsa geçmiş günahları affedilir.'**"[342]

2- Sol ile sümkürmek: 'Alî b. Ebî Tâlib ؓ anlatıyor: "Kendisi abdest almak için su istedi. Sonra abdest almaya başlayarak, ağzına su verdi, burnuna su verdi ve sol eliyle üç defa sümkürdü. Sonra şöyle dedi: 'İşte bu, Rasûlüllâh ﷺ'in aldığı abdesttir.'"[343]

3- Tek avuçtan mazmaza ve istinşak: Abdu Hayr anlatıyor: "Alî bin Ebî Tâlib ؓ bize geldi ve namaz kıldı. (Namazdan sonra abdest) suyu istedi. Biz: 'Suyu ne yapacak, namazı kıldı ya! Herhalde bize öğretmek istiyor!' dedik. İçinde su olan bir kapla bir leğen getirildi. Kaptan sağ eline su döktü: Üç defa ellerini yıkadı. Sonra üç kere mazmaza ve istinşakta bulundu. Mazmaza ve istinşakı su aldığı eliyle yaptı. Sonra üç kere yüzünü yıkadı, sağ elini üç kere yıkadı, üç kere sol elini yıkadı. Sonra elini kaba batırdı, bir kere başını meshetti. Sonra üç kere sağ ayağını yıkadı, üç kere sol ayağını yıkadı. Sonra: 'Rasûlüllâh ﷺ'in abdestini bilmek kimin hoşuna giderse, işte o böyledir!' dedi."[344]

4- Oruçlu olunmadığı zaman mazmaza ve istinşakta mübalağa: Lakit b. Sabrâ ؓ'dan: "...Ben: 'Ya Rasûlallâh! Bana abdestten bahset' dedim. Rasûlüllâh ﷺ: 'Abdesti güzelce al, parmakların arasına suyu eriştir. Oruçlu değilken burnuna suyu çokça çek' buyurdu."[345]

---

[342] **Sahih.** Buhârî, (159); Muslim, (226)

[343] **Sahih.** Nesâ'î, (91) İbn Huzeyme (147) İbn Hibban (3/360) Ahmed (1/135).

[344] **Sahih.** Ebû Dâvud, (111); Tirmizî, (48); Nesâ'î, (1/68); Dârimî, (1/178) İbn Huzeyme, (147).

[345] **Sahih.** Ahmed, (4/211); Nesâ'î, (87); Ebû Dâvud, (142, 2366); Tirmizî, (788); İbn Mâce, (407) Dârimî, (1/179) İbn Huzeyme (150) İbn Hibban (3/332).

5- Başın tamamını mesh etmek farzdır: Allah ﷻ buyuruyor ki: ′Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın…’ (Mâ’ide, 3/6)

‘Abdullah b. Zeyd b. ‘Asım İbni’l-Ensârî ؓ‘ın anlattığına göre kendisine: ‘Bizim için, Rasûlüllâh ﷺ‘in abdestiyle bir abdest al (da görelim)!’ diye talepte bulunuldu. O, hemen bir kap (su) isteyip, önceki hadiste anlatılan şekilde abdest aldı. Abdest alışını anlatan rivayette şu farklı açıklama var: ‘Başını meshettiği zaman ellerini (saçları üstünde) ileri ve geri doğru yürüttü. (Şöyle ki: Mesh ameliyesine başın ön kısmından başladı ellerini enseye doğru götürdü. Sonra, başladığı yere kadar geri getirdi.) Sonra ayaklarını yıkadı.’’[346]

İbnu’l-Museyyeb ؒ dedi ki: ‘Başı mesh konusunda kadın da erkek gibidir.’[347]

Nafi dedi ki: “İbn Ömer radıyallahu anhuma’nın hanımı Safiyye bt. Ebi Ubeyd radıyallahu anha’nın abdest alırken başörtüsünü çıkarıp suyla başını mesh ettiğini gördüm.” Nafi o sırada küçük bir çocuk olduğunu söylemiştir.”[348]

Ancak kadın mahremi olmayan erkeklerin görebileceği yerde başörtüsünün üzerinden mesheder. Hasen el-Basri dedi ki: “Ümm Seleme radıyallahu anha başörtüsü üzerine mesh ederdi.”[349]

6- Baş kaç kere mesh edilir?: Rasûlüllâh ﷺ‘in başını bir kere, iki kere ve üç kere meshettiği sahih olarak rivayet edilmiştir.[350]

7- Sarık üzerine mesh edilebilir: Bilâl ؓ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ mestleri ve sarığı üzerine meshetti.’[351]

Sevbân ؓ‘dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ (bir defa gece baskını için) Seriyye (askeri birlik) göndermişti. (Şiddetli bir) soğuğa tutuldular, Rasûlüllâh ﷺ‘in

---

[346] **Sahih.** Buhârî, (185); Muslim, (235-236).
[347] **Sahih maktu.** Buhârî (Muallak olarak 185) İbn Ebî Şeybe (1/30)
[348] **Sahih mevkuf.** İbn Ebi Şeybe (1/30) Beyhaki (1/61)
[349] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/30)
[350] **Sahih.** Bkz. Ebu Davud (107, 111, 118, 122, 124) *Temâmu’l-Minne,* (s. 91).
[351] **Sahih.** Muslim, (275) İbn Ebî Şeybe, (1/34).

yanına döndükleri zaman onlara sarıklarının ve ayakkabılarının üzerlerine meshetmelerini emretti.'[352]

Sarık üzerine mesh etmede, sarığı abdestli olarak sarmış olmak şart olmadığı gibi, sarığa mesh belirli bir süre ve mesafe ile de sınırlandırılamaz. Zira bu konuda delil yoktur. Sahâbelerin cumhuru sarık üzerine mesh etmeyi caiz görmüşlerdir.

8- Kulakların içi ve dışı mesh edilir: 'Abdurrahmân b. Meysere el-Hadramî, el-Mikdam b. Ma'dikerib el-Kindî'nin şöyle dediğini işittim demiştir: 'Rasûlüllâh ﷺ'e bir abdest suyu getirildi ve abdest aldı. Ellerini üç kere yıkadı, sonra üç kere de ağzına ve burnuna su verdi. Sonra da yüzünü ve kollarını üç kere yıkadı. Nihayet başını, kulaklarının içini ve dışını meshetti. Parmaklarını kulak deliklerine soktu.'[353]

'Abdullah b. 'Amr ؓ demiştir ki: "Bir adam Rasûlüllâh ﷺ'e gelip: 'Ya Rasûlallâh! Abdest nasıl alınır?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ de bir kap su isteyerek, ellerini üç kere, yüzünü üç kere, kollarını üç kere yıkadı. Başına mesh etti. Şahadet parmaklarını kulaklarına sokarak uçlarıyla içini, başparmaklarıyla dışlarını meshetti. Daha sonra ayaklarını üçer kere yıkadı. Akabinde de şöyle buyurdu: **'İşte abdest böyle alınır. Kim buna bir şey ekler veya eksiltirse kendisine kötülük etmiş ve zulmetmiş olur.'** Veya: **'Zulmetmiş ve kötülük etmiş olur.'"**[354]

9- Başın meshedildiği su ile kulakları meshetmek ve gerekirse yeni su almanın caiz oluşu: Sahâbelerin çoğundan rivayet edilen hadiste: **'Kulaklar baştan sayılır'**[355] buyrulmuştur. Dolayısıyla kulakları meshetmek için ayrıca su almaya gerek yoktur. Yeni su almanın caiz oluşu da şu hadisten anlaşılmaktadır: 'Abdullah b. Zeyd ؓ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ kulaklarını mesh etmek için yeni su aldı.'[356]

10- Boynu mesh etmek bidattir: Boynun mesh edileceğine dair

---

[352] **Sahih.** Ebû Dâvud, (146).

[353] **Sahih.** Ebû Dâvud, (121); İbn Mâce, (442); Beyhakî, (1/59); Tahâvî, (1/32).

[354] **Sahih.** Ebû Dâvud, (135); Nesâ'î, (1/88); İbn Mâce, (422); İbn Huzeyme, (174); Beyhakî, (1/79); Tahâvî, (1/33).

[355] Daha önce geçti. Bkz. Elbânî, *Sahîhâ,* (36).

[356] **Hasen**. Beyhakî (1/50) Tirmizî, (35).

sahih bir şey yoktur.[357]

11- Ayakları topuklara kadar yıkamak: İbn 'Amr İbni'l-'Âs ﷺ anlatıyor: "Halk ikindi namazı sırasında acele etti ve bir kısmı alelacele abdest aldı. Biz onlara ulaştık. Ökçelerine su değmemiş, parlıyordu. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: **'Ökçelerin ateşte vay hâline! Abdesti tam alın!'** buyurdular."[358]

12- Ayak parmaklarını ovalamak: el-Mustevrid b. Şeddâd ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ'i gördüm. Abdest aldığı zaman ayaklarının parmaklarını serçe parmağı ile hilâlliyordu.'[359]

İbn Abbâs ﷺ'dan rivayet edildiğine göre Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: **'Abdest aldığında el ve ayak parmaklarının arasını hilalle.'**[360]

13- Abdestten sonra ön tarafa su serpmek: Hakem b. Sufyân es-Sakâfî ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ abdest alırken eteğine su serperdi.'[361]

14- Abdest uzuvlarından yıkamadık yer bırakmamak: Câbir ﷺ anlatıyor: "Ömer ﷺ bana şunu söyledi: 'Bir adam Rasûlüllâh ﷺ'e gelmişti. Bunun abdest almış fakat ayaklarının üzerinde tırnak kadar bir yeri yıkamadan bırakmış olduğunu gördü. Rasûlüllâh ﷺ, adama derhal müdahale etti: **'Git abdestini güzelce al!'** Adam gidip yeniden abdest aldı ve sonra namazını kıldı."[362]

Enes b. Mâlik ﷺ'dan: Bir adam abdest almış, ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri bırakmış olduğu halde Rasûlüllâh ﷺ'e geldi. Rasûlüllâh ﷺ de ona: **'Dön ve abdestini güzelce al'** buyurdu."[363]

15- Abdest alırken kullanılan su miktarı: Sefine ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ'i bir *sâ'* miktarındaki su cünubluktan yıkar ve bir müdd su da

---

[357] Bkz. Elbânî, *Da'ifâ,* (69); *Da'ifu Suneni Ebû Dâvud,* (15); Nevevî, *el Mecmû',* (1/465) İbn Teymiye, *Fetavâ,* (21/127).
[358] **Sahih.** Buhârî, (60); Muslim, (240-242).
[359] **Sahih.** Tirmizî, (40); Ebû Dâvud, (148); İbn Mâce, (446)
[360] **Sahih.** Tirmizî, (39); İbn Mâce, (447).
[361] **Sahih.** Ahmed (3/410) Ebû Dâvud (167-68) Nesâî (134-35) İbn Mâce, (461).
[362] **Sahih.** Muslim, (243) Ebû Dâvud, (171).
[363] **Sahih.** Muslim, (243)

abdestine yeterdi.'[364]

16- Sıralamaya uymamak abdesti bozmaz: Mikdâm b. Ma'dikerib ‘dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ abdest alırken ellerini üç kere, yüzünü üç kere, kollarını üç kere yıkadı, sonra üçer kere mazmaza ve istinşak yaptı ve başını mesh etti. Kulağının içini ve dışını mesh etti ve üç kere ayaklarını yıkadı.'[365]

17- Abdestte aşırılığın yasaklanması: ‘Abdullah b. ‘Amr ‘dan demiştir ki: "Bir adam Rasûlüllâh ﷺ‘e gelip: ‘Ya Rasûlallâh, abdest nasıl alınır?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ de bir kap su isteyerek, ellerini üç kere, yüzünü üç kere, kollarını üç kere yıkadı. Başına mesh etti. Şahadet parmaklarını kulaklarına sokarak uçlarıyla içini, başparmaklarıyla dışlarını meshetti. Daha sonra ayaklarını üçer kere yıkadı. Akabinde de şöyle buyurdu: **‘İşte abdest böyle alınır. Kim buna bir şey ekler veya eksiltirse kendisine kötülük etmiş ve zulmetmiş olur.'** Veya: **‘Zulmetmiş ve kötülük etmiş olur.'"**[366]

Abdullah b. Mugaffel radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: ‘**Bu ümmette temizlik ve dua hususunda aşırı giden bir topluluk olacaktır**.'[367]

18- Başkasına abdest aldırmak: Mugîre ‘dan anlatıyor: ‘Tebuk savaşında, Rasûlüllâh ﷺ abdest alırken, eline abdest suyunu döktüm. Rasûlüllâh ﷺ mestleri üzerine mesh etti.'[368]

19- Abdest alırken konuşmak veya selâm almak caizdir: Bundan yasaklayan bir delil yoktur.

20- Abdest esnasında uzuvları yıkarken okunacak duaların aslı yoktur ve bid'attır.

21- Abdest alırken azalarını kaç kere yıkadığından şüphe eden:

---

[364] **Sahih.** Muslim, (326) Tirmizî, (56).
[365] **Hasen**. Ebû Dâvud, (121); İbn Mâce, (442); Beyhakî, (1/59); Tahâvî, (1/32)
[366] **Sahih.** Ebû Dâvud, (135); Nesâ'î, (1/88); İbn Mâce, (422); İbn Huzeyme, (174); Beyhakî, (1/79); Tahâvî, (1/33).
[367] **Sahih.** Hakim (1/267) İbn Hibban (15/167) Ahmed (4/86, 5/55) Ebû Dâvud, (96) İbn Mace (3864)
[368] **Sahih.** Buhârî, (182) Muslim, (274).

Kesin bilgiye itibar eder, en az sayıyı dikkate alır.

22- Abdest azalarındaki; mum, oje gibi altına su geçirmeyen maddeler abdeste engeldir. Ancak kına gibi sadece rengi değiştiren şeyler abdeste engel olmaz. Bu konuda İbn ‘Abbâs ﷺ şöyle diyor: ‘Hanımlarımız en güzel boyalarıyla makyaj yaparlardı. Yatsı namazından sonra yapar, sabah namazından önce çıkarırlardı.’[369]

İbrahim en-Nehâ’î, abdestsiz olarak ellerini boyayan, sonra da namaza gelen kadın hakkında şöyle diyor: ‘Namaz kılmak istediği zaman ellerinde bulunanı giderir.’[370]

23- İstihazeli (özür kanaması) olan kadın: Namaz vaktini tamamen kaplayan kanama, idrar akıntısı ve yel kaçırma gibi özrü olan kişiler her namaz vakti için abdest alır ve özrü devam etse de vakit çıkana kadar abdesti devam eder.

24- Yaz kış havlu ile kurulanmak: Caizdir.[371]

Mestlere Mesh

Ayakkabılar Üzerine Mesh:

Evs b. Ebî Evs es-Sekâfî ﷺ‘den: ‘Rasûlüllâh ﷺ abdest aldı. Ayakkabıları ve ayakları üzerine meshetti.’ Ravi ‘Abbâd, es-Sekâfî’nin şöyle dediğini duymuştur: ‘Ben Rasûlüllâh ﷺ‘i bir kavmin kuyusuna gelip abdest alarak ayakkabıları ve ayakları üzerine meshettiğini gördüm.’[372]

Mesele: Mestler topukların altında kalacak şekilde kesik olsa bile üzerlerine meshetmek caiz olur. Bu, Evza’î’nin kavlidir. Rivayet olunduğuna göre Evza’î: ‘Topukların altından kesik olan (topukları örtmeyen) mestler üzerine ihramda olan kimse mesheder’ demiştir. Evzaî’den başkası demiştir ki: ‘Mestler topukları örtecek şekilde olurlarsa, ancak o takdirde üzerlerine

[369] **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (1/120).
[370] **Sahih maktu**. Beyhakî, (1/77-78).
[371] Son altı madde için bkz. *Seyyid Sabık Fıkhu’s-Sunne*
[372] **Sahih**. Ebî Dâvud, (160); Beyhakî, (1/286); Ahmed, (4/8-10) İbn Ömer ﷺ’dan; Tahâvî, *Şerhu Me‘âni’l-Ãsâr,* (1/97); Beyhakî, (1/286); İbn Abbâs (ﷺ)’dan; Beyhakî, (1/286) ‘Abdurrezzâk, (783).

mesh olunur.'[373]

Mestlere Mesh Etmek:

Mugîre b. Şu'be ﷺ anlatıyor: "Ben Rasûlüllâh ﷺ ile beraberdim. Bana: '**Ey Mugîre, su kabını al!**' diye emretti. Ben de onu aldım. Rasûlüllâh ﷺ (ile tenhaya gittik. o) benim gözümden kayboldu, *kaza-yı hâcet* yaptı ve (geri döndü). Üzerinde Şâmî bir cübbe vardı. (Abdest almak için hazırlık yaptı. Cübbesinin yenlerini çemreyip) kollarını çıkarmaya çalıştı. Ancak (yenler) dardı. Ellerini (yenlerin uç kısmından geri çıkarıp cübbeyi sırtına koyup kollarını) alttan çıkardı. Ben su döktüm ve namaz için abdest aldı. Mestleri üzerine meshetti ve sonra namaz kıldı."

Bir diğer rivayette: "Mestlerini çıkarmada yardımcı olmak için eğildim. Bana: '**Bırak onları, zirâ ben, abdestli olarak mestlerimi giyindim**' buyurdu ve üzerlerine meshetti."[374]

Cerîr b. 'Abdillah el-Becelî ﷺ'ın anlattığına göre: "Cerir, abdest alıp mestleri üzerine meshedince, kendisine: 'Mest üzerine mesh mi yapıyorsun' diye sordular. O da: 'Evet' dedi. Sonra: 'Ben Rasûlüllâh ﷺ'i gördüm. Bevletti sonra abdest aldı. (Sıra ayaklarına gelince, yıkamayıp) mestlerinin üzerine meshetti' dedi. A'meş der ki: İbrahim Nehâ'î dedi ki: 'Bu hadis, 'Abdullah b. Mes'ûd ﷺ'nun ashâbının hoşuna gidiyordu. Çünkü Cerîr ﷺ'ın Müslüman oluşu Mâ'ide suresinin nüzulünden sonra idi.'"[375]

Çoraplara Mesh Etmek:

Mugira b. Şu'be ﷺ şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem çorapları üzerine mesh etti."[376]

Ebu Musa el-Eşari radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi

---

[373] İbn Hazm, *Muhallâ,* (2/103).
[374] **Sahih.** Buhârî, (182); Muslim, (274).
[375] **Sahih.** Buhârî, (387); Muslim, (272)
[376] **Sahih.** İbn Huzeyme (198) "ayakkabılarına ve çoraplarına mesh etti" lafzıyla: Ebu Davud (159) Tirmizi (99) Nesai (1/83) İbn Mace (559) Ahmed (4/252) İbn Hibban (4/167 no:1338).

ve sellem abdest aldı, ayakkabıları ve çorapları üzerine mesh etti."[377]

Ebû Dâvud dedi ki: 'Alî b. Ebî Tâlib[378], İbn Mes'ûd[379], Berâ b. 'Azîb[380], Enes b. Mâlik[381], Ebû 'Umâme[382], Sehl b. Sa'd[383] ve 'Amr b. Hureys[384] ﷺ dahi çorapları üzerine mesh etmiştir. Bu husus Ömer b. el-Hattâb[385] ﷺ ve İbn Abbâs[386] ﷺ'dan da rivayet edilmiştir. Bunlara 'Ebu Mes'ud Ukbe b. 'Amr el-Bedrî[387], Ammar b. Yasir[388], Sa'd b. Ebî Vakkâs[389], İbn Ömer[390] ve Bilal[391] ﷺ'u da ekleyebiliriz.

Çoraplar üzerine mesh, aynı şekilde *tabî'în*den de menkuldür: Katâde[392], İbnu'l-Museyyeb[393], İbn Cureyc[394], 'Atâ[395], İbrahim en-Nehâ'î[396],

---

[377] **Hasen.** İbn Mace (560) Taberani Evsat (2/24) Bagendî, Emali (10) Ahmed b. Abdiddaim, el-Munteka (el yazma no: 9) el-Elbanî sahih demiştir.
[378] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/172); Abdurrazzak (1/199); Ebû Dâvud, (159); Beyhakî, (1/285); İbn Sa'd, Tabakat (6/241) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/115)
[379] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (1/200); Taberani (9/251); Ebû Dâvud, (159); İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
[380] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/172) Ebû Dâvud, (159); Beyhakî, (1/285); İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/116)
[381] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/172) Ebû Dâvud, (159); Taberani (1/244); Dulâbî, *el-Kunâ, ve'l-Esmâ',* (1/181); Abdurrezzâk, (1/200); Beyhakî, (1/285); İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/116) ve İbn Hazm, *Muhallâ,* (2/84).
[382] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/172) Ebû Dâvud, (159); İbn Hazm el-Muhalla (2/85) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)
[383] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/172) Ebû Dâvud, (159); İbn Hazm el-Muhalla (2/86) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)
[384] Ebû Dâvud, (159); İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
[385] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/171) Ebû Dâvud, (159); İbn Hazm el-Muhalla (2/85)
[386] Ebû Dâvud, (159); İbnu'l-Cevzi et-Tahkik (249)
[387] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/171, 172) Abdurrazzak (1/199); Beyhakî, (1/285); İbn Hazm el-Muhalla (2/86) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/115)
[388] **Hasen mevkuf**. İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)
[389] İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
[390] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/173) Abdurrazzak (1/199); İbn Hazm el-Muhalla (2/85) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/116)
[391] **Hasen mevkuf**. İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/116)
[392] İbn Hazm el-Muhalla (2/86) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)
[393] **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/171-172) Fesevî, Meşyeha (16); İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)
[394] İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
[395] **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/173) İbn Hazm el-Muhalla (2/86) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)

Hasen el-Basrî[397], Hallâs b. Amr[398], Said b. Cubeyr[399] ve Nâfî'[400] ﷺ bunlardandır. Çoraplar üzerine mesh hadîsini Ebû Hanîfe, Şafî'î, Ahmed b. Hanbel, İshâk, Dâvûd ez-Zahirî ve İbn Hazm kabul etmişlerdir.

İmâm Ahmed *Musned*'inde şöyle demektedir: "Yahyâ b. Sa'îd, Sevr ve Râşid b. Sa'd tarikiyle Sevbân'ın şöyle dediğini nakletmiştir. 'Nebîmiz düşman üzerine küçük bir birlik gönderdi. Soğuktan zarar gören bu birlik geri döndüğünde, Rasûlüllâh ﷺ'e soğuk sebebiyle çektikleri sıkıntıdan dolayı şikâyette bulundular. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ *Asâ'ib* ve *Tesâhîn* üzerine mesh etmelerini emretti.'"[401]

'Allâme İbn Esîr, *en-Nihâye* isimli eserinde demiştir ki: '*Asâ'ib*, *Amâ'im*'dir (*imâme*, mendil veya hırka ile başa sarılan sarık demektir) zira baş onunla bağlanır. Tesâhîn ise hufve, çorap ve bunların benzerleri, ısınma amacıyla ayağa giyilen şeylerdir. Bu her iki kelimenin de tekili yoktur.'

Enes ﷺ, İbn Ömer, Nâfî', Atâ, Hasen el-Basrî ﷺ ve İbrahim en-Nehâî rahimehullah: "Çoraplar üzerine mesh, mestler üzerine mesh gibidir" demişlerdir.[402]

İbrahim en-Nehâ'î der ki: 'Kim mestlere mesh etmekten yüz çevirirse, bu şeytandandır.'[403]

Derim ki sünnette sabit olduktan sonra çoraplara meshden yüz çevirmek de böyledir.

İmâm İbn Hazm, *Muhallâ* isimli kitabında şöyle demiştir: 'Mesh için derinin şart koşulmasının anlamı yoktur. Zira bu konuda gelmiş ayet, Sünnet, kıyas ve sahâbe sözü olmadığından çoraplar üzerine meshi

---

396 **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/172) Abdurrazzak (1/199); İbnu'l-Munzir el-Evsat (2/117)
397 **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/171)
398 **Sahih maktu**. İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
399 **Hasen maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/172) İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
400 İbn Hazm el-Muhalla (2/86)
401 **Sahih.** Ebû Dâvud, (146) ve Ahmed, (5/277).
402 **Sahih**. 'Abdurrezzâk, (779); İbn Ebî Şeybe, (1/171, 173) Beyhaki (1/285) İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan gelen rivayetin isnadında zayıflık vardır. Diğerlerinin isnadları **sahih**tir.
403 **Sahih maktu**. İbn Ebî Şeybe, (1/180) Elbânî, *el-Meshu 'ale'l-Curabeyn* (s.54).

yasaklamak hatadır. Çünkü bu yasaklama, Rasûlüllâh ﷺ‘den sabit olan Sünnete ve eserlere muhalefet etmektir. Rasûlüllâh ﷺ, zikrettiğimiz haberlerde mestleri diğerlerinden ayırmadı.” Çoraplar üzerine mesh konusunda, Nebî ﷺ‘e isnâd edilerek gelen hiçbir rivayette kayıt ve şart olmaması da bu hususu teyid eder mâhiyettedir. Bu şekilde bir kayıt ve şart, rivayet edilenlerin ne söylenişinden, ne anlamından, ne de işaretinden anlaşılmaktadır…

Çorabın anlamı: Daha önce lügat ve fıkıh imamlarından naklettiğimiz şekliyle, lügat ve örf itibariyle apaçıktır. Hiç kimse, çorabın na’l şeklinde olmasını, sıklık ve kalınlığını ne mefhûmunda ve ne de müsemmâsında şart koşmamıştır. Fıkıh ve lugatta çorabın konumu mutlak olduğuna göre ince, kalın, na’lınlı ve na’lınsız olanına çorap demek doğru ve hak olur. Allah iyisini bilir.’

Yırtık Mest Veya Yırtık Çorap Üzerine Mesh:

Kim ki meshi yasaklıyor ve bunların yırtıktan salim olmasını şart koşuyor veya ona bir sınır koyuyorsa bu husus, Rasûlüllâh ﷺ’in üzerinde ittifak edilen: **‘Allah’ın Kitabı’nda olmayan her şart bâtıldır’** şeklindeki sözü ile reddolunmuştur.

Sufyan es-Sevrî: ‘Ayağına ilişik olduğu müddetçe onun üzerine mesh et’ demiş ve devamla: ‘Muhacirlerin ve Ensâr’ın mestleri yırtık, yamalı, parça parça değil miydi?’ demiştir.[404]

İbn Hazm demiştir ki: ‘Mestlerde veya ayaklara giyilen şeyde küçük veya büyük, enine veya boyuna yırtık olur da ayağın bir kısmı açılırsa bu açıklık, ayağın küçük bir bölümü veya büyük bir bölümü veya her ikisi birden olsa da bunların hepsi müsavidir. Bütün bunlara rağmen, giyilen mest veya çoraplardan ayaklara bir şey iliştiği müddetçe üzerlerine mesh caizdir. Bu, Sufyân es-Sevrî’nin, Dâvud’un, Ebû Sevr’in, İshâk b. Râhuye’nin ve Yezîd b. Harun’un da kavlidir.’[405]

Bu konuda hak ve gerçek olan, Kur’ân’ın açıklayıcısı olan Sünnet’in getirdiği hükümdür. Bu da: Üzerlerinde mesh edilecek bir giysi bulunmayan ayakların hükmü, onların yıkanmasıdır. Ve üzerlerinde meshedilecek bir giysi bulunan ayakların hükmü ise o giyilen şey üzerine mesh edilmesidir.

---

[404] **Sahih maktu**. ‘Abdurrezzâk (753) Beyhakî (1/283) *Muhallâ,* (2/102).
[405] *Muhallâ,* (2/100).

Sünnet bu şekilde gelmiştir. Allah ﷻ buyurur ki: '**Rabbin unutkan değildir**.' (Meryem, 19/64)

Rasûlullah ﷺ de bunu öğreterek, mestler üzerine ve ayaklara giyilen şey üzerine meshetmeyi emretmiştir. Rasûlullah ﷺ bunlar arasında bir ayırım da yapmamıştır. Bunların hükmü konusunda dinde bir ihtilaf olsaydı, Allah ﷻ, Rasûlü ﷺ'e yanlış yaptırmamak için ona doğrusunu vahyederdi. Ve Rasûlullah ﷺ de farz olanı beyan etmeyi ihmal etmezdi. O'nu bundan tenzîh ederiz..

Üzerine Mesh Olunan Şeyin Çıkarılması Abdesti Bozar mı?:

Mest ve benzerleri üzerine abdest alıp meshettikten sonra çıkaran kimsenin abdesti sahihtir ve üzerine bir şey lazım gelmez. Bu konuda *Selef*ten, nakiller gelmiştir.[406]

Râşid Halîfe 'Alî b. Ebî Tâlib ؓ abdest bozdu, sonra abdest aldı ve pabuçları üzerine meshetti. Sonra onları çıkarttı ve namaz kıldı.'[407]

İbn Teymiyye *İhtiyârât*'ında demiştir ki: 'Mest ve sarık üzerine mesheden kişinin abdesti, bunların çıkarılmasıyla ve mesh müddetinin sona ermesiyle bozulmaz. Ve o kimse için başını meshetmesi ve ayaklarını yıkaması vacip olmaz. Bu, Hasanu'l-Basrî'nin de takip ettiği yoldur. Bu durum; İmâm Ahmed'in mezhebindeki sahih görüşe göre üzerine meshedilen kılların yok edilmesi gibidir. Ve cumhurun kavli ile İbn Hazm'ın benimsediği yol da böyledir.'[408]

Meshin Müddeti Ne Zaman Başlar?:

Abdestsizlik hâlinden sonraki meshten itibaren başlar. Delili ise sahih hadisler ve Ömer b. el-Hattâb ؓ'ın fetvalarıdır.

Nebî ﷺ mesh ile emretmiştir, bazısında meshe ruhsat vermiştir, diğerlerinde de meshi; mukîm için bir gün bir gece, misafır için de üç gün üç

---

406 Abdurrezzâk, (809-813); İbn Ebî Şeybe, (1/187-188) Beyhakî, (1/28290).
407 **Sahih mevkuf**. Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (2/97) Beyhaki (1/228)
408 İbni Teymiye, *İhtiyârât,* (s.15) *el-Muhallâ,* (2/109).

gece olarak takdir etmiştir.[409]

Ebû Osmân en-Nehdî demiştir ki: Ömer ﵁‘nun huzurunda bulunduğum bir anda Sa’d b. Ebî Vakkâs ﵁ ve İbn Ömer ﵁ Hâlîfe’ye, mestler üzerine mesh konusunda biri birini şikâyette bulunuyorlardı. Bunun üzerine Ömer ﵁ şöyle dedi: ‘Tam saatine kadar o günün gece ve gündüzünde mestler üzerine meshedilir.’[410]

İbn Ebî Şeybe rivayet ediyor: ‘Amr b. el-Hâris şöyle demiştir: ‘Abdullah radıyallahu anh ile beraber Medâin şehrine yolculuk yaptık. Mestlerini çıkartmadan üç gün onların üzerine meshetti.’[411]

Mesh Müddetinin Sona Ermesi Abdesti Bozar mı?:

Mesh müddettinin sona ermesi abdesti bozmaz. Zira bu konuda herhangi bir delil gelmemiştir. Aslolan ise abdestin devam etmesidir.[412]

Mestlerin Neresine Mesh Edilir?:

‘Alî ﵁ dedi ki: ‘Eğer din şahsi görüşe göre olsaydı, mestin altını mesh etmek, üstünü meshetmekten evlâ olurdu. Ancak ben Rasûlüllâh ﷺ‘in mestin üstünü meshettiğini gördüm.’[413]

Seferde Mesh Etme Süresi:

Bazı ilim ehline göre zaruret halinde seferî olan mestlerine bir hafta mesh edebilir.[414] Bu âlimler şu rivayeti delil getirmişlerdir:

‘Ukbe b. ‘Amîr el-Cuhenî ﵁‘dan: “Cuma günü Şam’dan Medine’ye gittim. Ömer b. el-Hattâb ﵁‘nun yanına girdim. Dedi ki: ‘Mestlerini

---

409 **Sahih.** Muslim, (276)

410 **Sahih mevkuf**. Abdurrezzâk, (1/209).

411 **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe, (1/180).

412 Bkz.: Nevevi el-Mecmu (1/527), Şaranî Mizan (1/150), Elbânî, *Temâmu’n-Nash* (s.92).

413 **Sahih mevkuf**. Ebû Dâvud, (162); Dârimî, (1/181); Darekutnî, (1/199); Beyhakî, (1/292) Elbânî, *el-İrvâ’,* (103).

414 Bkz. el-Merdâvî, *el-İnsâf,* (1/176); İbn Teymiye, *el-İhtiyârât,* (s.15) Elbânî, *es-Sahîhâ,* (6/241-244).

ayaklarına ne zaman giydin?' Ben de: 'Cuma günü' dedim. O: 'Hiç çıkardın mı?' diye sordu. Ben: 'Hayır' dedim. Bunun üzerine Ömer ﷺ: 'Sünnete isabet etmişsin' dedi."[415]

Ancak bu görüş şazdır. Zira sahabe'nin bir fiil hakkında "sünnettir" demesi, zımnî olarak merfu hadis kabul edilir. Lakin Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in doğrudan kavlî hadisinde mestlere mesh müddeti, mukim için bir gün bir gece, yolcu için üç gün üç gece olarak tayin edilmiştir.

Ali radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Yolcu üç gün üç gece mesh edebilir. Mukim ise bir gün bir gece meshedebilir.**"[416]

---

[415] **Sahih.** Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Ãsâr,* (1/48); Darekutnî, (1/72); Hâkim, (1/180-181); Beyhakî, (1/280) *Ziyâ'u'l-Makdisî,* (241) Elbânî, *Sahîhâ,* (2622)

[416] **Sahih**. Muslim (676) Nesai (1/84) İbn Mace (552) İbn Hibban (1327) İbn Huzeyme (194) Ebu Ya'la (4/264)

GUSÜL

Gusül: Bütün vücudu yıkamaktır. Guslü diğer yıkanmalardan ayıran şey niyettir. Allah ﷻ Buyurur ki: '**Eğer cünüp iseniz temizlenin**.' (Mâ'ide, 3/6)

Guslü Gerektiren Şeyler

Meninin (Kadın Veya Erkekten, Uykuda Veya Uyanıkken) Tazyik İle Çıkması:

'Â'işe رضي الله عنها anlatıyor: "Ummu Suleym رضي الله عنها, Rasûlüllâh ﷺ'e: 'Rüyasında, erkeğin gördüğünü gören kadın hakkında sorarak, gusül gerekip gerekmeyeceğini öğrenmek istedi. Rasûlüllâh ﷺ: **'Evet! Suyu görürse!'** cevabını verdi. 'Â'işe رضي الله عنها, Ummu Suleym رضي الله عنها'ya yönelip: 'Allah hayrını versin (neler söylüyorsun)?' diye ayıpladı. Rasûlüllâh ﷺ, 'Â'işe رضي الله عنها'ya yönelerek: **'Ey 'Â'işe! Bırak onu, (dilediğini sorsun!) Öyle olmasa (çocuklarda anne tarafına) benzerlik olur mu? Erkeğin suyu koyu ve beyazdır. Kadının suyu sarı ve akışkandır Kadının suyu erkeğin suyuna üstün gelirse, çocuk dayılarına benzer; erkeğin suyu kadınınkine üstün gelirse, çocuk amcalarına benzer'** buyurdular."[417]

'Alî رضي الله عنه dedi ki: 'Ben mezisi akan bir kimseydim, yıkanmaya başladım. (Sonunda) sırtım çatlayacak hale geldim. Durumu Rasûlüllâh ﷺ'e zikrettim - veya ona zikredildi.- Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: **'Öyle yapma, (her seferinde yıkanma)! Meziyi gördün mü zekerini yıka, sonra da namaz abdestiyle abdest al. Ancak meni atacak olursan o zaman yıkan!'** buyurdular."[418]

Bu hadis, guslün vacip olması için meninin tazyikle çıkmasını şart koşmaktadır.

Sünnet Yerlerinin Kavuşması:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Erkek, kadının dört uzvu arasına çöker ve hitân, hitanı geçince (kadına mübaşeret

---

[417] **Sahih.** Müslim, (314).
[418] **Sahih.** Ebû Dâvud, (203); Elbânî, *el İrvâ',* (125).

ederse) inzal olmasa bile gusül vacib olur.'[419]

'Ubey b. Ka'b ﷺ anlatıyor: "**'Su, sudan dolayı gerekir'** hükmü İslâm'ın başlangıcında bir ruhsattı. Sonra bundan yasaklanıldı. 'Ubey ilave olarak der ki: **'Su, sudan dolayı gerekir'** hükmü ihtilâm hakkında muteberdir."[420]

Hayız ve Nifasın Bitmesi:

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.' (Bakara, 2/222)

'Urve b. Zubeyr ﷺ'dan: "Fatıma bt. Ebî Hubeyş radıyallahu anha, Rasûlüllâh ﷺ'e (istihaza: özür) kanından şikâyet edip (hükmünü) sordu. Rasûlüllâh ﷺ ona şöyle buyurdu: '**Bu bir damar (kanı)dır. (Hayız kanı değildir). Bak (mutad olan) hayız günlerin geldiğinde namaz kılma; hayız günlerin geçince yıkan. İki ay hali arasında namaz kılmaya devam et**.'"[421]

Rasûlüllâh ﷺ, hayzı nifas olarak isimlendirmiştir; 'Â'işe radıyallahu anha'dan: 'Biz hacc aylarında, Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte, hacc için ihrama girmiş olarak, hacc gecelerinde yola çıkıp Seref denilen yere indik. Ben hayız oldum. Rasûlüllâh ﷺ yanıma gelince beni ağlar buldu. '**Niye ağlıyorsun**?' diye sordu. Ben: 'Vallahi çok istememe rağmen bu sene gelemeyeceğim' dedim. Rasûlüllâh ﷺ: '**Neden, herhalde nifas oldun**?' buyurdu. Ben de: 'Evet' dedim."[422]

Bu hadisten, hayız ile nifasın hükümlerinin aynı olduğu anlaşılmaktadır. Zira nifas, doğumdan sonra gelen akıntıdır. 'Â'işe radıyallahu anha ise doğurmamıştı.

---

[419] **Sahih.** Buhârî, (291); Muslim, (348)

[420] **Sahih.** Ebû Dâvud (214-215) Tirmizî (110-11) Dârimî (1/194) İbn Huzeyme (225) Tahâvî (1/54) Darekutnî (1/124) İbn Hibbân, (228)

[421] **Sahih.** Buhârî, (320); Muslim, (334) Ahmed, (6/420, 464).

[422] **Sahih.** Muslim, (1211).

Ölüm:

İbn ‘Abbâs ﷺ‘dan: “Arafat’ta vakfede iken bir adam bineğinden düştü ve boynu kırılıp öldü. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘**Onu su ve sabun ile yıkayınız**.’”[423]

Kâfir Müslüman Olunca:

Kays b. ‘Asım ﷺ anlatıyor: ‘Müslüman olmak arzusuyla Rasûlüllâh ﷺ‘e gelmiştim. Bana su ve sidr ile yıkanmamı emir buyurdu.’[424]

Müstehap Olan Gusüller

Cuma Günü Gusletmek:

Semûre b. Cundûb ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Cuma günü kim abdest alırsa bununla (o, sünneti yerine getirmiş, fazilete ermiş) olur ve (sünneti yapmış olma) nimetine erer. Ama Cuma günü kim de gusledere (bilsin ki) gusül daha faziletlidir.’”[425]

‘Â’işe ﷺ’dan: “Cuma’ya insanlar yaylalarındaki evlerinden abâ içinde gelirler ve yolda tozlanıp terlerlerdi. Bu nedenle üzerlerinden pis bir koku çıkardı. Hatta Rasûlüllâh ﷺ‘e henüz evde yanımdayken bir adam geldi. (onun halini görünce) buyurdu ki: ‘**Bu gününüz için yıkanıp temizlenirseniz daha iyi olur.**’”[426]

Arefe ve Bayram Günü Gusletmek:

‘Urve b. Zubeyr ﷺ: ‘Bayramlarda gusletmek sünnettir’ demiştir.[427]

Zadan dedi ki: “Birisi gusül hakkında Ali radıyallahu anh’e sorunca: ‘İstersen her gün yıkan’ dedi. O: ‘Hayır, gusül olan yıkanmayı soruyorum’ dedi. ‘Alî ﷺ dedi ki: ‘Cuma günü, (Hacda) Arafe günü, kurban günü ve fıtır

---

[423] **Sahih.** Buhârî, (1266) Muslim, (1206).
[424] **Sahih.** Ebû Dâvud, (355); Tirmizî, (605); Nesâ‘î, (1/109); *el-İrvâ’,* (128).
[425] **Sahih.** Ebû Dâvud, (354); Tirmizî, (497) Nesâ‘î, (3/94).
[426] **Sahih.** Buhârî, (902); Muslim, (847)
[427] **Hasen**. Şafî‘î, *el-‘Umm,* (1/232).

günü guslet.'"[428]

İbn Ömer ﷺ, Fıtr bayramında, musallaya gitmezden önceguslederdi.[429]

Seleme b. el-Ekva radıyallahu anh bayram günü guslederdi.[430]

İbnu'l-Museyyeb der ki: 'Fıtrın (Ramazan Bayramının) sünneti üçtür; namazgâha yürümek, çıkmadan önce bir şeyler yemek ve gusletmek.'[431]

İhram Guslü:

Zeyd b. Sâbit ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ (ihram giyilip) telbiyeye başladığı zaman gusletti.'[432]

İbn Ömer ﷺ'dan: 'İhrama girilirken ve Mekke'ye girileceği zaman gusletmek sünnettendir.'[433]

Mekke'ye Girerken Gusletmek:

İbn Ömer ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'in Zu Tuvâ'da geceleyip sabah namazını kıldıktan sonra Mekke'ye girerken gusle ttiğini rivayet etmiş ve kendisi de böyle yapmıştır.[434]

Ölü Yıkayanın Gusletmesi:

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: "Kim ölü yıkarsa, yıkansın. Kim de cenaze taşırsa abdest alsın'."[435]

Bu merfu olarak da rivayet edilmiştir. Ebu Hatim, Buhari, Darekutni

---

[428] **Sahih mevkuf.** Şafîî, *Musned* (114) Beyhakî (3/278) *el-İrvâ* (146)
[429] **Sahih mevkuf.** Mâlik (1/177) Abdurrezzâk (3/309)
[430] **Sahih mevkuf**. Şafii el-Umm (1/232) Beyhaki Marife (5/49)
[431] **Sahih.** Firyâbî, (127) ve Elbânî, *el-İrvâ',* (636).
[432] **Sahih.** Tirmizî, (830) İbn Huzeyme (2595) Elbânî, *el-İrvâ',* (149).
[433] **Sahih.** Hakim (1/615) Elbânî, *el-İrvâ',* (149) Neylu'l-Evtâr, (1/301).
[434] **Sahih.** Buhârî, (1573) Muslim, (1259).
[435] **Sahih mevkuf**. Ebû Dâvud, (3161-3162); Tirmizî, (993); Abdurrezzak, (6110); Ahmed, (2/280) *el-İrvâ',* (144).

gibi muhakkik imamların ifadelerine göre mahfuz olan bu sözün Ebu Hureyre radıyallahu anh'den mevkuf olmasıdır

Daha önce zikrettiğim gibi İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan gelen hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: '**Ölü yıkadığınız zaman gusletmeniz gerekmez. Zira ölüleriniz necis değildir. Ellerinizi yıkasanız size yeter'**[436] buyurmuştur.

İbn Ömer ﵄ dedi ki: 'Biz ölü yıkadığımız zaman bazılarımız guslediyor, bazılarımız gusletmiyordu.'[437]

Her Cima İçin:

Ebû Râfî' ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ, bir gün bütün hanımlarına uğradı. Her birisinin yanında ayrı ayrı yıkandı. Kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü dedim, en sonunda bir kere yıkansanız olmaz mı?' Rasûlüllâh ﷺ: **'(Olmasına olur, ancak) böyle yapmak daha temiz, daha hoş ve daha paktır!'** buyurdu."[438]

Özürlünün (İstihazeli'nin) Gusletmesi:

'Â'işe ﵂ şöyle dedi: 'Ummu Habîbe bt. Cahş ﵂ Rasûlüllâh ﷺ zamanında istihaze oldu. Rasûlüllâh ﷺ kendisine her namaz için yıkanmasını emretti.'[439]

'Â'işe ﵂ şöyle demiştir: 'Rasûlüllâh ﷺ devrinde bir kadın istihaza oldu. İkindiyi öne (ilk vaktine) alıp öğleyi tehir ederek ikisi için bir defa; akşamı tehir edip, yatsıyı öne alarak ikisi için bir defa gusletmekle ve sabah için de bir defa gusletmekle emrolundu.'[440]

Müşriğin Defninden Dolayı:

Nâciye b. Ka'b anlatıyor: "'Alî ﵁ dedi ki: 'Ebû Tâlib ölünce Rasûlüllâh

---

[436] **Sahih.** Hakim (1/386) Beyhaki (3/398) Elbânî, *Ahkâmu'l-Cenâ'iz* (s.53).
[437] **Sahih.** Darekutni (1/191) Hatib (5/424) Elbânî, *Ahkâmu'l-Cenâ'iz* (s.53).
[438] **Sahih.** Ebû Dâvud, (219); Elbânî, Âdâbu'z-Zifâf, (s.107).
[439] **Sahih.** Ebû Dâvud, (293); Elbânî, *Temâmu'l-Minne,* (s.122-123).
[440] **Sahih.** Ebû Dâvud, (296); Ahmed, (6/381); Tirmizî, (128); İbn Mâce, (627); Beyhakî, (1/338); Hâkim, (1/172) Şâfi'î, *el-'Umm,* (1/51).

ﷺ'e gelip: 'İhtiyar amcan müşrik olarak öldü' dedim. Bana: '**Git babanı göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma**!' buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Rasûlüllâh ﷺ'e gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkandım. Sonra bana dua ediverdi (ancak duayı ezberleyemedim).'"[441]

Baygınlıktan Dolayı:

'Ubeydullah b. 'Abdillah'tan gelen bir rivayette 'Ubeydullah der ki: "'Â'işe ﵂'nın yanına girdim. Ona: 'Rasûlüllâh ﷺ'in hastalığından bana anlatmaz mısın?' dedim. Anlatmaya başladı: 'Elbette! Rasûlüllâh ﷺ ağırlaştı ve: Halk namazını kıldı mı? diye sordu. Biz: 'Hayır! Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar sizi bekliyorlar!' dedik. Rasûlüllâh ﷺ: '**Leğene benim için su koyun!**' buyurdu. 'Â'işe ﵂ der ki: 'Hemen dediğini yaptık, o da yıkandı. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat üzerine baygınlık çöktü. Sonra kendine geldi ve tekrar: Cemaat namaz kıldı mı? diye sordu. Biz: Hayır! Onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü! Dedik. Tekrar Rasûlüllâh ﷺ: **Benim için leğene su koyun!** buyurdu. 'Â'işe ﵂ der ki: 'Dediğini yaptık, yıkandı. Sonra tekrar kalkmak istedi. Yine üzerine baygınlık çöktü. Sonra ayılınca: **İnsanlar namaz kıldı mı?** diye sordu. Biz: 'Hayır! Onlar sizi bekliyorlar, ey Allah'ın Rasûlü!' dedik. Rasûlüllâh ﷺ: **Benim için leğene su koyun!** dedi ve yıkandı…[442]

Guslün Farzları

Niyet: Yeri kalptir. Dil ile telaffuzu bid'attır. Zira sünnette niyete dair bir lafız nakledilmemiştir.

Besmele: Hükmü abdestteki gibidir.

Bütün azaları yıkamak: Daha önce kaydettiğimiz; Mâ'ide, 6; Nisâ', 43; ve Bakara, 222. âyetlerinde bütün vücudun yıkanması emredilmiştir.

Guslün Sünnetleri

Rasûlüllâh ﷺ'inguslederken yaptıklarına baştan sona kadar riâyet

[441] **Sahih.** Ebû Dâvud, (3214); Nesâ'î, (1/110, 4/79); Ahmed, (1/97, 131).
[442] **Sahih.** Buhârî, (687) Muslim, (418).

etmektir. *İnşâ'llâh* tafsilat gelecektir.

Cunüp Olana Haram Olan Şeyler

Namaz: İster farz, ister nafile bir namaz olsun, cunüp veya hayızlı olan kimse namaz kılamaz. Rasûlüllâh ﷺ: **'Temizlik olmadan namaz kabul olmaz'** buyurmuştur.[443]

Tavaf: Abdest bölümünde bunun delili geçmişti.

Kadınların Guslü İle İlgili Meseleler

1- Kadının saçının örgülü olması engel değildir: Ummu Seleme ﵂ anlatıyor: "'(Bir gün) ey Allah'ın Rasûlü! dedim. Ben çok örgüsü olan bir kadınım. Hayız ve cenabetten yıkanırken örgüleri çözeyim mi?' Rasûlüllâh ﷺ: **'Hayır! Başının üzerine, ellerinle üç kere su avuçlayıp dökmen ve sonra da bedenine su döküp yıkanman sana yeterlidir'** buyurdular.''[444]

2- Hayızlı kadın guslederken örgüsünü çözer: 'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ, ben adetli iken, bana: 'Saçını(n örgülerini) çöz ve yıkan' dedi."[445]

3- Hayızdan gusledenin kan gelen yerlere misk sürmesi müstehaptır: 'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Ensâr'dan bir kadın, Rasûlüllâh ﷺ'e hayızdan nasıl yıkanacağını sordu. Bunun üzerine, Rasûlüllâh ﷺ da nasıl yıkanacaksa öyle emretti ve dedi ki: **'Miske bulanmış bir (bez, pamuk vs.) parçası al. Onunla temizlen!'** Kadın: **'Onunla nasıl temizleneceğim?'** diye tekrar sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Onunla temizlen!'** buyurdu. Kadın tekrar etti: 'Nasıl?' Rasûlüllâh ﷺ: **'Subhânallâh! Temizlen!'** dedi. (Baktım ki anlamıyor) kadını kendime çektim ve: 'O parçayı, kan bulaşığına tatbik et' dedim…"[446]

---

[443] Daha önce tahrici geçti.
[444] **Sahih.** Muslim, (330).
[445] **Sahih.** Buhârî, (317).
[446] **Sahih.** Buhârî, (314-315, 7357); Muslim, (332).

Cunüplükten Gusletme Şekli

Gusülden önce abdest almak: 'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ cenabetten gusledince önce ellerini yıkamaktan başlardı, sonra sağ eliyle vücudundaki ezânın üzerine su döker, sol eliyle de onu yıkardı. Sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya batırır, onlarla saç diplerini hilallerdi. Deriyi ıslattığı kanaati hâsıl olunca tepesinden üç kere su dökerdi. Sonra da bedeninin geri kalan kısımlarını yıkardı. En sonra da ayaklarını yıkardı.'[447]

Elleri kaba daldırmadan önce yıkamak: 'Â'işe ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ gusletmeye başladığında elini kaba daldırmadan önce yıkardı.'[448]

Ağza ve burna su vermek: Meymune ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ cenabetten yıkanırken ben O'na perde oldum, (şöyle yıkanmıştı): Önce ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle (kaptan) solu üzerine su dökerek fercini ve (meniden) bulaşanları yıkadı. Sonra elini duvara -veya yere- sürdü. Sonra ağzına ve burnuna su verip namaz abdesti gibi abdest aldı, ancak ayaklarını yıkamayı terk etti. Sonra üzerine su döktü. Sonra ayaklarını çekip yıkadı. Rasûlüllâh ﷺ'in cenabetten guslü işte böyledir.'[449]

Sağdan başlamak: 'Â'işe ﷺ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ, ayakkabı giymek, taranmak ve temizlik gibi her işte sağdan başlamayı severdi.'[450]

Başa üç kere su dökmek ve saçları ovalamak: 'Â'işe ﷺ'dan: 'Sonra parmaklarını suya batırır, onlarla saç diplerini hilallerdi. Deriyi ıslattığı kanaati hâsıl olunca tepesinden üç kere su dökerdi.'[451]

Önce başın sağ tarafını, sonra sol tarafını yıkamak: 'Â'işe ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, cenabetten yıkandığı zaman (süt sağılan kap gibi) bir kapta su isterdi. Onu eliyle tutar, başının sağ tarafını yıkayarak başlar, sonra da sol kısmını yıkardı. Sonra iki avucuyla su alır, onlarla başına dökerdi.'[452]

Elleri toprağa sürmek veya sabun gibi bir şeyle yıkamak:

---

[447] **Sahih.** Buhârî, (248); Muslim, (316); Malik, (1/44-45).
[448] **Sahih.** Muslim, (316).
[449] **Sahih.** Buhârî, (259); Muslim, (317).
[450] **Sahih.** Buhârî, (5854) Muslim, (268).
[451] **Sahih.** Buhârî, (248); Muslim, (316); Mâlik (1/44-45).
[452] **Sahih.** Buhârî, (258).

Meymune ﵂ rivayetinde geçer: 'Sonra elini toprağa sürdü ve yıkadı.'[453]

Ayakları yıkamayı sona bırakmak: Meymune ﵂'dan: 'Sonra ağzına ve burnuna su verip namaz abdesti gibi abdest aldı, ancak ayaklarını yıkamayı terk etti. Sonra üzerine su döktü. Sonra yıkandığı yerden çekilip ayaklarını yıkadı.'[454]

Gusülden sonra abdeste gerek yoktur: 'Â'işe ﵂ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ yıkanır, iki rekât namaz kılardı. Gusülden sonra Rasûlüllâh ﷺ'in bir de abdest aldığını görmedim.'[455]

Havlu ile kurulanılır mı?: İbn Abbâs ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ yıkanmıştı. (Kurulanması için) bir havlu getirildi. Onunla kurulanmayıp: **'Suyun ıslaklığı ile böyle (daha iyi)!'** buyurdular.''[456]

Gusledilen su miktarı: 'Â'işe ﵂'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, bir faraklık kaptan guslederdi. O ve ben tek bir kaptan guslederdik.' Kuteybe, Süfyan'ın şöyle dediğini nakleder: 'Bir farak; üç sâ'dır.'[457] Bu 6.5 litre civarındadır.

Bedeni ovalamak vacip midir?: Ancak saçları sık olanın, saçlarını ovalaması vaciptir.[458]

Gusledilen yere bevledilmez: 'Abdullah b. Mugaffel ﵁'dan Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Hiç biriniz yıkanacağı yere küçük abdest bozup sonra da orada yıkanmaya kalkmasın. Çünkü vesveselerin çoğu bundan ileri gelir.' Muhammed b. 'Alî dedi ki: 'Burada kastedilen kazılmış çukurdur. Şimdi ise hamamlar, kireç, tuğla ve benzerlerinden yapılıyor. İdrar su ile akıp gittiği için bunda sakınca yoktur.' [459]

Kimsenin görmeyeceği yerde çıplak olarak yıkanmak caizdir: Ebû Hureyre ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: "Eyyûb ﵇ üryan (çıplak) vaziyette yıkanırken üzerine altından bir yığın çekirge düştü. Eyyûb ﵇

---

[453] **Sahih.** Buhârî, (259) Muslim, (317)
[454] **Sahih.** Buhârî, (249); Muslim, (317)
[455] **Sahih.** Tirmizî, (107); Nesâ'î, (1/137); Ebû Dâvud, (250); Tayâlisî, (1390); Ahmed, (6/68); İbn Mâce, (579) Beyhakî, (1/179).
[456] **Sahih.** Buhârî, (266); Muslim, (317)
[457] **Sahih.** Buhârî, (250) Muslim, (319).
[458] Bkz. *Fethu'l-Bârî,* (1/359) *Subûlu's-Selâm,* (1/161).
[459] **Sahih.** Ahmed (5/56) Ebû Dâvud (27) Tirmizî (21) Nesâî (1/34) İbn Mâce (304)

hemen onu elbisesine avuç avuç koymaya başladı. Bunun üzerine Rabbi ona nida etti: ‘Ey Eyyûb! Ben seni bu gördüğün (dünyalıktan) müstağni kılmadım mı?’ Eyyûb ﷺ: ‘Evet! Ey Rabbim! Lakin Senin bereketine karşı istiğna yok!’ diye mukabele etti.”[460]

Guslederken örtünmek: Ya’lâ İbn Umeyye ﷺ anlatıyor: “Rasûlullah ﷺ açıkta (izarsız) yıkanan bir adam görmüştü. Derhal minbere çıkarak, Allah’a hamd ve senâda bulunduktan sonra: **‘Allah diridir ve ayıpları örtücüdür ve Hayâyı ve örtünmeyi sever. Öyleyse biriniz yıkanınca örtünsün’** buyurdu.’’[461]

Cünub veya hayızlı olanın saçlarını, tırnağını kesmesi, dışarı çıkıp dolaşması caizdir: Bunlardan yasaklayan sahih bir delil yoktur. *Tabî’în*’den ‘Atâ’ ﷺ der ki: ‘Cünub kişi, abdest almamış olsa bile hacamat yaptırabilir, tırnaklarını kesebilir ve başını tıraş edebilir.’[462]

Kişinin eşiyle birlikte tek kaptan yıkanması caizdir: Ummu Seleme ﷺ’dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte aynı kaptan cünublükten guslederdik. Hatta bazen ellerimiz birbirine çarpardı.’[463]

Kadının artığı olan suyla yıkanmak: İbn ‘Abbâs ﷺ‘dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ, Meymune’nin artığı ile guslederdi.’[464]

Humeyd b. Abdirrahmân el-Himyerî dedi ki: “Ben, Ebû Hureyre ﷺ gibi (üç dört sene) Rasûlüllâh ﷺ ile sohbette bulunmuş bir sahâbeye rastladım. O zat: ‘Rasûlüllâh ﷺ herhangi birimizin her gün taranmasını, yıkandığı yere küçük abdest bozmasını, kadının artığıyla erkeğin, erkeğin artığıyla kadının beraberce gusletmesini yasakladı’ dedi.”[465]

Kadının artığı olan suyla gusletmesinin cevazı ile ilgili hadis, kadının cünüplük ve hayız dışındaki bir sebeple guslettiği zaman sözkonusudur. Çünkü İbn Ömer ﷺ şöyle demiştir: ‘Hayızdan veya cünüplükten

---

[460] **Sahih.** Buhârî, (3391).
[461] **Sahih.** Ebû Dâvud, (4012); Nesâ‘î, (1/200) Beyhakî, (1/198).
[462] **Sahih.** Buhârî, (1/79).
[463] **Sahih.** Buhârî, (322) Muslim, (296).
[464] **Sahih.** Muslim, (323).
[465] **Sahih.** Ahmed, (4/111) Ebû Dâvud, (28) Nesâ‘î, (238).

yıkanmadığı sürece kadından artan suda sakınca yoktur.'[466]

'Abdullah b. Sercis ﷺ'nun rivayet ettiği hadiste ise şöyle buyrulmuştur: 'Rasûlüllâh ﷺ kadının artığıyla erkeğin, erkeğin artığıyla da kadının gusletmesini yasakladı. Lakin birlikte su almaları bunun dışındadır.'[467]

Cünub olarak uyumak caiz olup, abdest almak müstehaptır: 'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ, cunübken uyumak istediği takdirde fercini yıkar ve namaz abdestiyle abdest alırdı.'

Müslim'in bir rivayetinde: '…Yemek veya uyumak istediği zaman namaz abdestiyle abdest alırdı' denmiştir.[468]

'Abdullah b. Ebî Kays'tan: "'Â'işe ﷺ'ya: 'Rasûlüllâh ﷺ cunübken ne yapardı, uyumadan önce yıkanır mıydı? Veya yıkanmadan önce uyur muydu?' diye sordum. Bana şu cevabı verdi: 'Bunların hepsini yapardı. Bazan yıkanır ve sonra uyur, bazan abdest alır ve uyurdu.' Bunu işitince: 'Bu meselede genişlik koyan Allah'a hamd olsun!' dedim..."[469]

Diğer rivayette: 'Rasûlüllâh ﷺ, cunübken uyur ve hiç suya dokunmazdı.'[470]

---

[466] **Sahih.** Malik (117) 'Abdurrezzâk (1/107).

[467] **Sahih.** Ebû Ya'lâ (3/132); Taberânî, *Evsat* (4/111) Darekutnî (426)

[468] **Sahih.** Buhârî, (288) Muslim, (305).

[469] **Sahih.** Muslim, (307); Ahmed, (6/149); Tirmizî, (2924); Nesâ'î, (1/199); İbn Huzeyme, (259); Hâkim, (1/152) Beyhakî, (1/200).

[470] **Sahih.** Tayâlisî, (1397); 'Abdurrezzâk, (1002); Ahmed, (6/43, 105, 109, 146); Ebû Dâvud, (228); Tirmizî, (118); Tahâvî, (1/124) Beyhakî, (1/201).

TEYEMMÜM

Kitâb ve Sünnet ile teyemmüm meşrûdur: Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız yahut sizden biriniz ayakyolundan gelirse yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.' (Nisâ', 4/43)

Câbir ؓ'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bana, benden önce kimseye verilmemiş beş şey verildi: …Bir de bana yeryüzü temiz bir mescit kılındı. Ümmetimden biri her nerede namaz vaktine yetişirse orada namaz kılar.'[471]

Meşru kılınış sebebi: 'Â'işe ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ ile bir seferde beraber idik. Beydâ adlı mevkiye veya *Zâtu'l-Ceyş* denen yere gelmiştik ki benim bir kolyem kayboldu. Rasûlüllâh ﷺ onu aramak için kaldı ve O'nunla birlikte herkes orada kaldı. Bir subaşında da değillerdi. Üstelik beraberlerinde su da yoktu. Halk Ebû Bekr ؓ'e uğrayıp: ''Â'işe'nin yaptığını gördün mü? Hem Rasûlüllâh ﷺ'i, hem de herkesi burada oyaladı. Bir subaşında değiller ve beraberlerinde su da yok!' demişler. Rasûlüllâh ﷺ başını dizlerimin üzerine koymuş uyurken Ebû Bekr ؓ çıkageldi:

'Sen Rasûlüllâh ﷺ'i da halkı da, burada hapsettin. Bir subaşında değiller ve beraberlerinde su da yok!' diyerek, babam beni azarladı ve Allah'ın dilediğince başka şeyler de söyledi. (Öfkesini daha da yenemeyip) eliyle böğrüme böğrüme dürterek (canımı yaktı). Rasûlüllâh ﷺ'in başı dizimin üzerinde olduğu için kımıldamamaya çalıştım. Rasûlüllâh ﷺ sabaha kadar, susuz olarak uyudu. Sabah olunca Allah ﷻ, teyemmüm ayetini inzal buyurdu:

'...Su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size sorluk yapmak murad etmez, bilakis sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister, ola ki şükredersiniz.' (Mâ'ide, 5/6) Useyd ؓ, 'Â'işe ؓ'ya: 'Allah sana rahmetini bol kılsın, senin başına hoşlanmadığın her ne gelmiş ise onda Allah senin için de Müslümanlar için de bir ferec (sıkıntıdan kurtulma) kılmıştır' dedi. 'Â'işe ؓ sözüne devam ederek) dedi ki: 'Bindiğim deveyi dürtüp kaldırdım.

---

[471] **Sahih.** Buhârî, (335, 438, 3122) Muslim, (521).

(Kaybolan) kolye altında çıktı.'"[472]

Teyemmümün Şekli

Niyet:

Mahalli kalptir. Daha önce de açıklandı.

Besmele:

Abdest ve gusülde olduğu gibidir.

Eller Toprak Cinsinden Olan Şeye Vurulur:

Sonra onlara üflenir veya eller hafifçe çırpılır, sonra yüz ve eller mesh edilir. Elde mesh edilecek yerler, hırsızın elinde kesilecek yer olan bileklerdir. Yani eller bileklere kadar mesh edilir.

İbn 'Abbâs ﷺ'ya teyemmümden sorulmuştu: "Dedi ki: 'Allah ﷻ, *Kitâb-ı Mubîn*'in de, abdesti zikrederken şöyle buyurmuştur: '**Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın**.' Teyemmüm hakkında da şöyle buyurdu: '**Yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin**.' (Yine *ayet-i kerime*de Allah ﷻ) şöyle buyurdu: '**Kadın veya erkek hırsızın elini kesin**.' Hırsızın elini kesmede sünnet (bilekten itibaren) avuç kısmı kesmektir (bilek-dirsek arası kesilmez), öyleyse, teyemmüm yapılacak kısım yüz ve (bileğe kadar) ellerdir."[473]

'Ammâr b. Yâsir ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ beni bir vazifeyle yola çıkarmıştı: Sefer esnasında cunüb oldum. Su da bulamadım. Bunun üzerine hayvanların bulanması gibi ben de toprağa bulandım. Sonra Rasûlüllâh ﷺ'e gelip durumu kendisine arz ettim. Bana: **'Sana şöyle yapman kâfi idi!'** dedi (ve gösterdi), iki avucuyla yere bir vurdu, sonra avuçlarını çırptı, sonra soluyla (sağ) avucunun sırtını veya sol avucunun sırtını (sağ) avucuyla meshetti. Sonra da onunla yüzünü de meshetti."[474]

---

[472] **Sahih.** Buhârî, (334-336); Muslim, (367)
[473] **Sahih.** Tirmizî, (145)
[474] **Sahih.** Buhârî, (338); Muslim, (368).

Eller toprağa bir sefer vurulsa yeterlidir:[475] Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Teyemmüm eller ve yüz için bir vuruştan ibarettir**.'[476] Yukarıda geçen 'Ammâr ﷺ hadisi de buna delildir.

Teyemmümü Bozan Şeyler

Teyemmüm abdestin yerini aldığı için, abdesti bozan şeyler, teyemmümü de bozar: Abdest ile ilgili hükümlerin hepsi teyemmüm için de geçerlidir. Ancak, suyun bulunmasıyla teyemmüm sona erer. Rasûlüllâh ﷺ, istihazeli olana her namaz için abdest almasını emretmiş, fakat su bulamayana her namaz için teyemmüm etmesini emretmemiştir.

Hasen el-Basrî ﷺ dedi ki: '(Abdest bozucu) hades vaki olmadıkça teyemmüm devam eder.'[477]

Suyun bulunması: Ebû Zerr ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'On yıl boyu su bulamasa da temiz toprak Müslümanın abdest suyudur. Suyu bulunca, bedenine onu değdirsin (yıkasın), zira bu daha hayırlıdır.'"[478]

Teyemmüm Edilecek Şeyde Toprağın Şart Olmayışı:

Allah ﷻ buyuruyor ki: **'…O zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin**.' (Nisâ', 4/43) Burada toprak kelimesi nekre olarak (belirlilik takısı almadan) gelmiştir. Tıpkı: '**Allah bir sığır kesmenizi emrediyor'** (Bakara, 2/67); '**Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir**' (Nisâ', 4/92) ayetlerindeki gibi mutlak olarak zikredilmiştir. Yani İsrâiloğulları herhangi bir sığır kesselerdi, bu yeterli idi.

Teyemmüm ayetinde geçen *Sa'îd* kelimesi temiz toprak demektir. Yahyâ b. Sa'îd der ki: 'Sert toprağa yapılmış teyemmüm ile kılınan

---

[475] İki vuruş ile ilgili bütün rivayetler illetli ve zayıftır. Bkz. İbn Hacer, *Telhisu'l-Habîr,* (1/56) *el-İrvâ',* (1/185).

[476] **Sahih.** *el-İrvâ',* (161) *Sahîhâ,* (694).

[477] **Sahih.** Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî,* (1/96) ve *Fethu'l-Bârî,* (1/446).

[478] **Sahih.** Ebû Dâvud, (332-333); Tirmizî, (124); Nesâ'î, (1/171); Abdurrezzâk, (913); Ahmed, (5/155, 180); İbn Huzeyme, (2292); İbn Hibbân, (196); Darekutnî, (1/180); Hâkim, (1/176); Beyhakî, (1/7, 220) Elbânî, *el-İrvâ',* (153).

namazda sakınca yoktur.'[479]

Elde tozu kalmasa da yer cinsinden olan her temiz şeyle teyemmüm caizdir. *Sa'îd* kelimesi Kehf Suresinde şöyle geçer:

﴿ وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا. ﴾

'(Bununla beraber) biz mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız.' (Kehf, 18/8)

﴿ فَعَسَى رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا. ﴾

'Belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir; senin bağına ise gökten yıldırımlar gönderir de bağ kupkuru bir toprak haline gelir.' (Kehf, 18/40) Neticede, sert toprak, kum, duvar ve düz kaya gibi şeylerle teyemmüm caizdir.

Teyemmüm Kimler İçin Caiz Olur?

Cunüb olan veya abdesti bozulan kişi seferde ve mukîm iken aşagıdaki sebep dolayısıyla teyemmüm edebilir:

Su Bulunamazsa:

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız yahut sizden biriniz ayakyolundan gelirse yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.' (Nisâ', 4/43)

'İmrân b. Husayn رضي الله عنه anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ, bir kenara çekilmiş

[479] Buhârî (muallak olarak 1/76).

halkla birlikte namaz kılmayan bir adam gördü. **'Ey fulan! Halkla birlikte niye namaz kılmıyorsun?'** diye sordu. Adam: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Cenâbet oldum ve su da yok' deyince: **'Toprağı kullan, o sana yeterlidir'** buyurdular."[480]

Kuyunun derin olması gibi sebeplerle suyun çıkarılamayışı, suyun yemek yapmak, içmek, necaseti gidermek veya hayvan sulamak için ancak yetecek kadar olması durumlarında su yok kabul edilir ve teyemmüm edilebilir.

Hastalık Sebebiyle Teyemmüm:

Hasen el-Basrî ﷺ dedi ki: 'Yanında su mevcut olup da hastalığından dolayı onu kullanamayan teyemmüm eder.'[481] Cumhura göre soğuk sudan zarar görecek olan da bu hususta hasta hükmündedir.[482]

Su ile arasında; yırtıcı hayvan, düşman, yangın veya hırsız gibi engeller bulunan kişi, su bulamayan hükmündedir. Yine suyun Fasıkların bulunduğu yerde olması halinde, kadın su almak için oraya gitmez ve teyemmüm eder.[483]

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ zamanında bir adam yaralanmış, sonra da ihtilam olmuştu. Kendisine yıkanması emredildi. Adam yıkandı ve öldü. Onun haberi Rasûlüllâh ﷺ'e ulaşmıştı. (Öfke ile) şunları söyledi: **'Onu öldürmüşler, Allah da onların canını alsın! Madem bilmiyorlardı, niye sormadılar? Bilgisizliğin şifası sormaktır. Ona, teyemmüm yeterliydi. Yarasına bir bez sarılmalı ve üzerinden meshedilmeli ve sonra da bedeninin geri kalan kısmı yıkanmalıydı.'**"[484]

Soğuk Sebebiyle Teyemmüm:

'Amr İbnu'l-'Âs ﷺ anlatıyor: "*Zâtu's-Selâsil* Gazvesi 'nde, soğuk bir gecede, ihtilam oldum. Yıkandığım takdirde helak olacağımdan korktum. Böylece teyemmüm yapıp, arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Bu

---

[480] **Sahih.** Buhârî, (348); Muslim, (682)

[481] **Sahih.** Buhârî, (*Fethu'l-Bârî,* 1/441).

[482] Bkz. İbnu'l-Munzîr, *el Evsât,* (2/28) İbn Teymiye, *Fetavâ,* (21/350).

[483] İbn Kudâme, *el-Mugnî,* (1/238).

[484] **Sahih.** Ebû Dâvud, (337); İbn Mâce, (572); Darekutnî, (1/190); Beyhakî, (1/226); İbn Huzeyme, (273) İbn Hibbân, (201).

hadiseyi Rasûlüllâh ﷺ'e anlattılar. Bana: **'Ey 'Amr! Sen cunüb olduğun halde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?'** diye sordu. Ben de yıkanmama mâni olan durumu haber verdim ve dedim ki: 'Ben Allah'ın şöyle söylediğini işittim: '**Kendinizi öldürmeyin, Allah sizlere karşı rahimdir.**' (Nisâ', 4/29)' Rasûlüllâh ﷺ güldüler ve hiçbir şey söylemediler."[485] Bu hadisi şerif, teyemmüm alan kişinin, abdest almış olanlara imamlık edebileceğine delildir.

Su Olduğu Halde Selâmı Cevaplamak İçin Teyemmüm:

Ebû'l-Cuheym ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ Cemel kuyusu tarafından geldi ve bir adama rastladı. Adam ona selâm verdi. Fakat Rasûlüllâh ﷺ onun selâmını hemen almadı ve bir duvara varıp yüzünü ve ellerini mesh etti ondan sonra selâmını aldı.'[486]

Cünub Olanın Teyemmüm Etmesi:

Abdurrahmân b. Ebzâ anlatıyor: "Bir adam Ömer ﷺ'ya gelerek: 'Ben cünub oldum, su da bulamadım (ne yapayım)?' diye sordu. Ömer ﷺ: 'Namaz kılma!' diye cevap verdi. (Orada bulunan 'Ammâr ﷺ söze girip): 'Ey müminlerin emiri! Hatırlamıyor musun? Ben ve sen bir seriyyede beraberdik. Cenâbet olduk ve su bulamadık. O zaman sen namaz kılmamış ve ben ise toprağa bulanarak kılmıştım. (Sonra bu durumu kendisine açınca), Rasûlüllâh ﷺ bana: **Ellerini yere vurup sonra üfleyip sonra onlarla yüzünü ve ellerini meshetmen sana kâfi idi** buyurdular' dedi."[487]

Teyemmüm Ederek Namaz Kılan, Vakit Çıkmadan Su Bulursa Namazı İade Etmez:

Ebû Sa'îd ﷺ anlatıyor: 'İki kişi bir sefere çıktılar. Derken namaz vakti girdi. Beraberlerinde su olmadığı için temiz toprakla teyemmüm ettiler ve namazlarını kıldılar. Sonra vakti içinde su buldular. Bunlardan biri, abdesti de namazı da iade etti ve diğeri iade etmedi. Sonra Rasûlüllâh ﷺ'e gelince durumu anlattılar. Rasûlüllâh ﷺ, iade etmeyene: **'Sünnete isabet ettin, namazın sana yeterlidir!'** dedi. Abdesti ve namazı iade eden zata da:

---

[485] **Sahih.** Buhârî, (1/95) Ebû Dâvud (334-335) İbn Hibbân (202) *el-İrvâ',* (154);
[486] **Sahih.** Buhârî, (337) Muslim, (369).
[487] **Sahih.** Buhârî, (338) Muslim, (368).

'Sana iki kat ecir var!' buyurdu."[488]

Biz sünneti böylece öğrendikten sonra, namazı iade ederek sünnete muhalefet etmemiz caiz olmaz. Namazı iade eden içtihadı ile hareket ettiği için sevap almış, fakat sünnete isabet edememiştir. Rasûlüllâh ﷺ: **'Bir namazı bir günde iki kere kılmayın buyurmuştur.'**[489]

'İbn Ömer ﷺ, Curuf denen mevkideki tarlasından dönüyordu. *Mirbedu'n-Ne'am* (denen deve ağılından) geçerken namaz vakti girdi. Hemen teyemmüm edip namazını kıldı. Sonra Medine'ye döndüğünde güneş henüz yüksekteydi (ve namazın vakti çıkmamıştı). Ama namazını iade etmedi.'[490]

Bazı Meseleler:

Su aramak için tayin edilmiş belirli bir mesafe yoktur. Vakit çıkıncaya kadar suyu araştırır. Sadece bazı azalarını yıkayacak kadar suyu olan bunu yapar ve teyemmüm eder. Allah ﷻ buyuruyor ki: ′**O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun**′ (Tegâbun, 64/16)

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Size bir şey emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar onu yerine getirin.'"[491]

Hapis olan ve kendisiyle su veya toprak arasında bir engel bulunan, o halde namazını kılar: Bu şekilde kıldığı namaz tamdır. İade etmesine gerek yoktur.[492] Bir önceki maddede geçen ayet ve hadis bunun da delilidir.

Su Kullandığı Takdirde Vaktin Çıkacağından Korkan Teyemmüm Edebilir:

Namaz vakti daralmış ve su kullanıldığı takdirde vakit çıkacak ise Mâlik, İbn Hazm, İbn Teymiyye ve Ebû Hanife'nin tercih ettikleri görüşe

---

[488] **Sahih.** Ebû Dâvud (338-39) Nesâî (1/213) Dârimi (1/190) Darekutnî (1/188)
[489] **Sahih.** Ebû Dâvud, (579) İbn Huzeyme (1641) İbn Hibban (6/155) Ahmed (2/19, 41)
[490] **Sahih.** Buhârî, (1/87) Mâlik, (1/56).
[491] **Sahih.** Buhârî, (7288) Muslim, (1337).
[492] Bkz. İbn Hazm, *Muhallâ,* (2/188).

göre teyemmüm edilebilir. Bu görüşün delili şu hadistir:

Ebû'l-Cuheym ﵁'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ Cemel kuyusu tarafından geldi ve bir adama rastladı. Adam ona selâm verdi. Fakat Rasûlüllâh ﷺ onun selâmını hemen almadı ve bir duvara varıp yüzünü ve iki elini mesh etti ondan sonra selâmını aldı.'[493]

Ancak uykudan uyandığında cünüp halde ise ve namaz vakti çok dar ise, doğru olan görüş, bu durumda gusül yapmak, sonra namaz kılmaktır. Namaz vakti çıkacak dahi olsa böyle hareket edilmelidir. Çünkü vakit, uyuyakalan hakkında uzatılmıştır. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: '…**Uyku halinde kusur yoktur, kusur, bir sonraki namazın vakti girinceye kadar namazı kılmayan kimse içindir. Kim namazı unutursa veya uyuyakalırsa onun kefareti hatırlayınca kılmasıdır.'**[494]

Su Olmadığı Zaman Kişinin Eşiyle Cima Etmesi Mekruh Değildir:

Ebû Zerr ﵁, sudan uzak bir yerde eşiyle birlikte kalmış, cünüp olmuştu. Su olmadığı için o halde namaz kıldı. Rasûlüllâh ﷺ'in yanına geldiğinde: 'Helak oldum ey Allah'ın Rasûlü!' dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **'Seni helak eden nedir?'** diye sorunca, o da durumu anlattı. Rasûlüllâh ﷺ: **'On yıl boyu su bulamasa da, temiz toprak Müslümanın abdest suyudur. Suyu bulunca, bedenine onu değdir (yıkan), zira bu daha hayırlıdır'** buyurdu."[495]

Bir kimsenin on yıl boyunca eşinden uzak durması mümkün olmayacağına göre, su olmadığı zaman eşiyle cima etmesi mekruh değildir.

İbn Abbâs ﵁'dan: 'Eşiyle beraber seferde olan ve yanlarında su bulunmayan kişinin eşiyle cima edip teyemmüm etmesinde sakınca yoktur.'[496]

---

[493] **Sahih.** Buhârî, (337) Muslim, (369).

[494] **Sahih.** Buhârî, (1/148); Muslim, (1532) Ebû Dâvud (437).

[495] **Sahih.** Ebû Dâvud (332-33) Tirmizî (124) Nesâî (1/171) Abdurrezzâk (913) Ahmed (5/155, 180) İbn Huzeyme (2292) İbn Hibbân (196) Darekutnî (1/180) Hâkim (1/176) Beyhakî (1/7, 220).

[496] **Sahih.** İbnu'l-Munzîr, *el-Evsât,* (2/17).

HAYIZ ve NİFAS

Büluğ Çağına Erme Alametleri

1- Hayız

Hayız: Kadın büluğa erince rahminden gelen ve malum vakte kadar devam eden kanamadır.[497]

Hafız İbn Hacer şöyle demiştir: "Alimler hayız olmanın kadınlar için büluğ çağına ulaştığı anlamına geldiği hususunda icma etmişlerdir."[498]

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah, hayız çağına gelmiş bir kadının başörtüsüz namazını kabul etmez.**"[499]

2- İhtilam Olmak

İhtilam ile kastedilen; erkek veya kadından, uykuda veya uyanıkken, herhangi bir hastalık sözkonusu olmaksızın meni çıkmasıdır. Bunun büluğ çağına erme alameti olmasının delili şu ayettir: "**Çocuklarınız ihtilam/ergenlik çağına eriştikleri vakit de, büyüklerinin izin istedikleri gibi izin istesinler.**" (Nur 59)

Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "İhtilam çağına gelmiş her müslümanın Cuma günü gusletmesi, misvaklanması ve gücü yeten güzel kokudan sürünmesi gerekir."[500]

Hafız İbn Hacer şöyle demiştir: "Alimler, ihtilam çağına gelmiş erkek ve kadınların ibadetlerden, had cezalarından ve diğer hükümlerden sorumlu olacaklarında icma etmişlerdir."[501]

---

[497] El-Mugnî, (1/313); İbn Hazm, *Muhallâ,* (2/220) *Mecmû',* (3/342).
[498] Fethu'l-Bârî (5/610)
[499] **Sahih.** Ebu Davud (641); Tirmizi (377); İbn Mace (655); Ahmed (6/150); İbn Huzeyme (775); Hakim (1/251); İbnu'l-Cârud (173).
[500] **Sahih.** Buhari (880) Muslim (846).
[501] Fethu'l-Bari (5/610).

3- Koltuk Altı ve Kasık Kıllarının Çıkması

Atiyye el-Kurazî şöyle demiştir: "Kurayza gününde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arz edildik. İçimizden kılları bitenler öldürüldü, kılları çıkmamış olanlar serbest bırakıldı. Ben de kıllarım çıkmadığı için serbest bırakılanlar arasındaydım."[502]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Ömer radıyallahu anh ordu komutanlarına kadınları, çocukları ve kılları bitmemiş olanları öldürmemelerini yazdı."[503]

4- Büluğ Yaşına Gelinmesi

Kadın veya erkek on beş yaşına ulaştıklarında büluğa ermiş sayılırlar. İbn Ömer radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Uhud günü savaşa katılmak için Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arz edildim. On dört yaşındaydım ve kabul edilmedim. Hendek savaşında ise on beş yaşında idim ve savaşa katılmama izin verdi." Nafi dedi ki: "Ömer b. Abdilaziz'in yanına gittim. O zaman halife idi. Bu hadisi ona söyledim. Bunun üzerine dedi ki: "Bu, büyükle küçük arasındaki sınırdır." Böylece amillerine on beş yaşına gelmiş olanları mesul tutmalarını, bu yaşa gelmemiş olanları ise aileden saymalarını yazdı."[504]

Hayız Kanının Başlaması:

Hayız görmenin mümkün olduğu zamanda siyah renkli, koyu ve pis kokulu ilk kanın çıkmasıyla anlaşılır.

Rengi:

Siyah, kırmızı, sarı ve bulanık renklerde olabilir. Fatıma bt. Ebî Hubeyş ﵂'dan: "İstihaze (özür kanaması) olmuştum. Rasûlüllâh ﷺ bana şöyle buyurdu: **'Kan, hayız kanı olursa siyahtır, bilinir. Böyle durumlarda namazı bırak. Başka kan olursa abdest al. Çünkü o,**

---

[502] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (4/310)
[503] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (12/383)
[504] **Sahih.** Buhari (2664) Muslim (1868).

damardan gelen bir kandır.'"[505]

Bu hadis, hayız kanının diğer kanlardan ayırt edilmesinde, kanın sıfatına itibar edileceğini gösteriyor. Hayız kanı ile istihaze (özür kanı)nın karıştığı durumlarda, kan siyah ise hayız kanı, değilse istihaze kanıdır.

Hayız Kanının Kesilmesi: Hayzın bitmesidir. Bunun anlaşılması şu yollarla olur:

- Kuruluk: Rahime konan hayız bezinin kuru çıkmasıdır.

- Beyaz kireç gibi lekesizlik: Hayzın kesilmesiyle birlikte rahimden çıkan beyaz sudur.

Mercâne Mevlâ 'Â'işe ('Â'işe ﵂'nın azatlısı Ummu 'Alkâme) anlatıyor: "Kadınlar 'Â'işe ﵂'ya içerisinde pamuk bulunan bez (veya kap) gönderirlerdi. Bu pamuklar hayız kanıyla sarı lekeler taşırdı. (Bu safhada) namaz kılınıp kılınmayacağını sorarlardı. 'Â'işe ﵂: 'Beyaz akıntıyı görünceye kadar acele etmeyin!' diye cevap verirdi. Beyaz akıntıdan ise temizliği kastederdi."[506]

Hayızdan Temizlendikten Sonra Görülen Sarılık ve Bulanıklık: Sarı renk ve siyaha çalan bulanık renkteki akıntılar, ancak mutad günlerinde hayız sayılır. Hayız dönemi dışında böyle bir akıntı gelirse o hayız değildir. Ummu 'Atîyye ﵂ anlatıyor: '(Hayız müddetimiz dolup) temizlik dönemi başladıktan sonra görülen bulanık ve sarı akıntıyı ciddiye almazdık...'[507]

Kadının Ay Hali Yaşı: Çoğunlukla kadının ay hali olduğu asgari bir yaşı olur ve elli yaşına kadar devam eder. Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: 'Kadınlarınız arasından ay halinden kesilmiş olanlarla asla ay hali olmamışların (iddetleri) hakkında şüphe edersiniz…' (Talak, 65/4)

Burada ay hali olmayan kadınlardan kasıt, elli yaşına gelmiş olanlardır. Ay hali olmamışlardan kasıt ise dokuz yaşına gelmemiş olanlardır.

---

[505] **Hasen.** Ebû Dâvud, (286); Nesai (1/185) ve İbn Hibbân, (2/318).

[506] **Sahih ligayrihi**. Buhârî (Muallak olarak; *Hayz* 19) Mâlik (75) Beyhakî (1/335) *el-İrvâ'* (198). Benzerini Darimi (1/214) hasen senedle rivayet etmiştir.

[507] **Sahih.** Ebû Dâvud, (307-308); Nesâ'î, (1/186-187) Elbânî, *el-İrvâ',* (199).

Hayızın en kısa ve en uzun süresi: Hayız süresinin en azı veya en çoğu olarak naslarda bir sınırlama gelmemiştir. Bunun ölçüsü kadınların kendi adetleridir. *Tabi'în* alimlerinden 'Atâ ﷺ dedi ki: 'Hayzın en azı bir gün ve en çoğu on beş gündür.'[508] Şafi'î ve Ahmed gibi alimler bu görüşe tabi olmuşlardır. Ancak bu konuda ne Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den ne de sahabelerden bir delil varid olmamıştır.

Kadın hamile olduğunu ve hayız olduğunu kocasından gizleyemez: Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz.' (Bakara, 2/228)

Taberî, sahih isnad ile Zuhrî'nin şöyle dediğini nakleder: "Bize ulaştı ki bu ayette: **'rahimlerinde Allah'ın yarattığı'** ile kastedilen hamilelik ve hayızdır. Bunları gizlemeleri caiz değildir. Zira iddetin bitip bitmediği böyle tespit edilir."

Âdet Düzensizliği Olan Kadının Yapması Gerekenler:

- Şayet hayız kanıyla diğer kanları ayırt edebiliyorsa bakar. Eğer rengi, kokusu ve vasfı hayız kanı gibiyse, normal hayz günlerinde olduğu gibi namaz, oruç ve cinsel ilişkiden uzak durur. Zira hayız günün sınırı hakkında delil varid olmamıştır. Eğer kanaması, hayız kanından farklı ise gusül abdesti alır ve namaz kılar. Mu'temir, babasından naklediyor: "İbn Sirîn'e: 'Temizlendikten beş gün sonra kan gören kadını' sordum. Dedi ki: 'Kadınlar bunu daha iyi bilirler.'"[509]

- Hayız kanıyla diğer kanları ayırt edemiyorsa bu durumdaki kadınlar temizleninceye kadar namaz, oruç ve cinsel ilişkiden uzak dururlar. Çünkü hayzın en fazla süresi hakkında sınır yoktur.[510]

- Normal hayız günlerinde kanama iki gün olup üçüncü gün kesiliyor, dördüncü günü tekrar başlıyor ve bu şekilde devam ediyorsa: bilinen hayız günlerinde kanamanın kesilmesi de hayızdan sayılır. Burada temizlik alametinin görülüp görülmediğine dikkat edilir. Bu alamet kireç gibi

[508] **Sahih.** Darimî (1/210) Elbânî *Muhatasaru'l-Buhârî* (1/91) *Fethu'l-Bârî* (1/425)
[509] **Sahih.** Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî,* (1/91) İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* (1/425).
[510] el-'Adevî, *Câmi'u Ahkâmi'n-Nisâ'* (1/215).

lekesizlik halidir.[511]

Hayız Halindeki Kadına Haram Olanlar

Hayızlı Kadınla Cima Haramdır

Çünkü Allah ﷻ: "Sana ay halinden sorarlar. De ki: 'O bir rahatsızlıktır. Onun için ay halindeyken kadınlardan ayrı durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zaman Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın. Gerçekten Allah çokça tevbe edenleri de sever, çok temizlenenleri de sever'" (Bakara, 2/222) diye buyurmaktadır.

Bu haramlık hali kadın ay halinden kesilip bundan dolayı gusletmesine kadar devam eder. Çünkü Allah ﷻ: '**Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zaman Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın'** (Bakara, 2/222) diye buyurmaktadır.

Şayet kişi hayızlı eşiyle cima ederse bunun keffareti bir dinar veya yarım dinardır: İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, hayızlı eşiyle cima eden kimse hakkında bir dinar veya yarım dinar sadaka vermesini söyledi.[512]

İbn Abbas radıyallahu anhuma dedi ki: "Şayet hayzının başladığı günlerde cima etmişse bir dinar, hayzının sonlarında cima etmişse yarım dinar sadaka verir"[513]

Ay hali olan kadının kocası, fercinden cima etmesi dışında hanımından her şekilde istifade etmesi mübahtır. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ: '**Cima dışında (normalde size helal olan) her şeyi yapabilirsiniz**' diye buyurmuştur.[514]

---

[511] Şeyh 'Abdulazîz b. Bâz'ın fetvalarından naklen: Muhammed el-Musnid, *Fetavâ'l-Mer'a* (Terceme: Ebu Mu'âz Seyfullah Erdoğmuş, (s.26)

[512] **Sahih.** Ahmed (1/229, 230, 237) Ebu Davud (264) Nesai (1/153) Tirmizi (136) İbn Mace (640).

[513] **Sahih mevkuf**. Ebu Davud (265)

[514] **Sahih.** Buhârî, (*302*); Muslim, (293, 295) *Muvattâ',* (1/57).

Hayız Halinde Kadın Oruç Tutamaz, Namaz Kılamaz

Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ kadınlara hitaben şöyle buyurdu: '…Kadın ay hali olduğu vakit namaz kılmayı ve oruç tutmayı bırakmıyor mu? İşte bu da dinlerinin eksikliğidir…[515]

Mercâne Mevlâ 'Â'işe ('Â'işe ﵂'nın azatlısı Ummu 'Alkâme) anlatıyor: "Kadınlar 'Â'işe ﵂'ya içerisinde pamuk bulunan bez (veya kap) gönderirlerdi. Bu pamuklar hayız kanıyla sarı lekeler taşırdı. (Bu safhada) namaz kılınıp kılınmayacağını sorarlardı. 'Â'işe ﵂: 'Beyaz akıntıyı görünceye kadar acele etmeyin!' diye cevap verirdi. Beyaz akıntıdan ise temizliği kastederdi."[516]

Fatıma bt. Ebî Hubeyş ﵂'dan: "İstihaze (özür kanaması) olmuştum. Rasûlüllâh ﷺ bana şöyle buyurdu: 'Kan, hayız kanı olursa siyahtır, bilinir. Böyle durumlarda namazı bırak. Başka kan olursa abdest al. Çünkü o, damardan gelen bir kandır.'"[517]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Fatıma bt. Ebi Hubeyş, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Ey Allah'ın rasulü! Ben temizlik görmüyorum. (Kanamam sürekli devam ediyor). Namazı terk mi edeyim?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bu ancak damardan gelen bir kanamadır, hayız değildir. Hayız günlerin geldiğinde namazı terk et. Hayzın bulanıklığı gidince, kanı kendinden yıka ve namaz kıl**."[518]

Ummu Seleme radıyallahu anha Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kanaması kesilmeyen kadın hakkında fetva sordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Normal zamanlarında hayız olduğu günleri ve gecelerine göre ay içindeki hayız süresini takdir eder, bu sürede namazı terk eder. Sonra gusledip, kanamayı durduracak tampon koyar ve namaz kılar.**"[519]

Muâze radıyallahu anha'dan: "Bir kadın 'Â'işe radıyallahu anha'ya: 'Herhangi birimiz hayızdan temizlendiğinde orucu kaza ettiği halde

---

[515] **Sahih.** Buhârî, (304) Muslim, (80).
[516] **Sahih ligayrihi**. Buhârî (Muallak olarak; *Hayz* 19) Mâlik (75) Beyhakî (1/335)
[517] **Hasen.** Ebû Dâvud, (286); Nesai (1/185) İbn Hibbân, (2/318).
[518] **Sahih.** Buhari (306)
[519] **Sahih.** Ahmed (6/320); Ebu Davud (274).

namazlarını neden kaza etmiyor?' diye sordu. 'Â'işe radıyallahu anha: 'Sen Harurî'lerden (Haricî'lerden) misin? Biz Peygamber ﷺ'in yanında hayız olurduk, orucu kaza etmemizi emreder, lakin namazı kaza etmemizi emretmezdi."[520]

İbnu'l-Munzir, Nevevî ve başkaları; Müslümanların, hayızlı kadının namazı kaza etmeyeceği ve orucu kaza etmesi gerektiği konusunda icma ettiklerini nakletmişlerdir.[521]

Hayızlı Kadın Beytullahı Tavaf Edemez

Çünkü Rasûlüllâh ﷺ 'Â'işe radıyallahu anha ay hali olunca şöyle demiştir: 'Hacc eden kimsenin yaptığı her işi yap. Şu var ki temizleninceye kadar Beyti tavaf etme!'[522]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Beyt'i (Kabe'yi) tavaf da bir namazdır. Ancak Allah bunda size konuşmayı helal kılmıştır. Kim de konuşacaksa hayır konuşsun."[523]

Ameliyatla Doğum Yapan Kadın

Hamile kadına cerrahi operasyon yapılıp çocuk çıkarılır ve mutad yerinden kan gelmezse o kadın nifaslı (loğusa) hükmünde olmaz. Kadın (81 günden sonra) düşük yaparsa hayızlı ve nifaslı hükmündedir: Nifas konusunda açıklaması mevcuttur.

Hayızlı Kadına Caiz Olanlar

Hayızlının Artığında Sakınca Yoktur: Şureyh İbn Hâni, 'Â'işe radıyallahu anha'ya: 'Bir kadın hayızlı iken kocası ile birlikte yemek yer mi?' diye sordu. 'Â'işe radıyallahu anha: 'Evet' dedi. Sonra: 'Benim kanamam varken Rasûlüllâh ﷺ beni çağırırdı, ben de onunla birlikte yerdim. (Bu sırada) etli kemiği alır, (bana uzatır, önce benim başlamam için) bana

---

[520] **Sahih.** Buhârî (321, 325), Muslim (265, 335); Ahmed (6/232) Ebu Davud (262) Tirmizi (130) Nesai (1/191) İbn Mace (631).

[521] İbnu'l-Munzir el-İcma (s.37 no:29) Nevevi el-Mecmu (2/351, 355).

[522] **Sahih.** Buhârî, (290) ve Muslim, (1211).

[523] **Sahih.** Hakim (1/459) Tirmizi (960) İbn Huzeyme (2739) Darimi (2/44)

yemin verirdi. Ben de onu alır ve bir miktar dişler (sonra Rasûlüllâh ﷺ'e uzatırdım). O da ağzını, kemikte tam benim ağzımı koyduğum yere koyar(ak yemeye başlar)dı. İçecek bir şey istediği olur, getirince ondan önce benim içmem için bana yemin verirdi, bunun üzerine ben de kabı alır bir miktar içer, sonra bırakırdım. Bu sefer onu Rasûlüllâh ﷺ alır ve kabın tam benim ağzımı koyduğum yerine ağzını koyarak içerdi' dedi."[524]

Kişi, hayızlı eşinin kucağında Kur'ân okuyabilir: 'Â'işe رضي الله عنها anlatıyor: 'Nebî ﷺ ben hayızlı iken başını göğsüme dayar ve Kur'ân okurdu.'[525]

Hayızlı kadın eşinin başını tarayabilir: 'Â'işe radıyallahu anha diyor ki: 'Ben hayızlı iken Rasûlüllâh ﷺ'in saçlarını tarardım.'[526]

Hayızlı kadınların mescidlere girmesine mani olacak bir delil varid olmamıştır: Daha önce geçtiği gibi 'Â'işe radıyallahu anha hayızlı olmasına rağmen Nebî ﷺ onun Mescidi Haram'a girmesine izin vermiş, fakat tavaf etmemesini istemişti.

Bayramlara ve Müslümanların davetine icabet edebilir ve namazgâha gider fakat namaza katılamaz: Nebî ﷺ: 'Genç kızlar, perde arkasında yaşayan hanımlar ve hayızlı hanımlar hayra şahit olsunlar. Müminlerin davetine katılsınlar. Ancak hayızlı hanımlar namazgahın gerisinde dursunlar' buyurmuştur.[527]

Hayızlı kadınlar mushafa dokunabilir, Kur'ân okuyabilirler: Daha önce ilgili başlıkta geçtiği gibi buna bir engel yoktur.

Hayızlı kadınlar tilavet secdesi yapabilirler: Tilavet secdesi namaz değildir. Bu sebeple bunda taharet şart değildir. Zuhri ve Katâde de böyle demişlerdir.[528]

Hayızlı kadın, eşiyle birlikte aynı yatakta yatabilir: Um Seleme z'dan: "Ben Nebî ﷺ ile birlikte kadife bir yorgan altında yatarken hayız oldum. Sessizce kalktım ve hayız elbisemi giydim. Bana: 'Hayız mı oldun?'

---

[524] **Sahih.** Muslim, (300).
[525] **Sahih.** Buhârî, (7549) Muslim, (246).
[526] **Sahih.** Buhârî, (295) Muslim, (297).
[527] **Sahih.** Buhârî, (324) Muslim, (890).
[528] **Sahih maktu**. 'Abdurrezzâk (1/321).

dedi. Ben: ‘Evet’ dedim. Bunun üzerine beni yanına çağırdı ve aynı yorganın altında onunla birlikte yattım.”[529]

Hayızlı ve nifaslı kadın, ihrama girmek için gusleder: Câbir ﷺ‘den: “…Zulhuleyfe denilen yere geldiğimizde Esmâ’ bt. Umeys, Muhammed b. Ebi Bekr’i doğurdu. Rasûlüllâh ﷺ‘e: ‘Nasıl hareket edeyim?’ diye haber gönderdi. Ona: ‘**Yıkan (kanamalı bölgeye) bir bez sar ve ihrama gir**’ buyurdu.[530]

Ay Hali Sona Eren Kadının Yapması Gerekenler

Ay hali olan kadının bu durumu sona erdiğinde gusl etmesi gerekir. Bu da bütün vücudunda taharet niyetiyle suyu kullanması ile olur. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘Ay halin başladı mı namazı bırak bitti mi gusl et ve namazı kıl.’**[531]

Kadın adet sancısı çekmeye başlayınca, güneşin batmasından önce kan görmemişse orucunu tamamlar ve namazını kılar:[532] Hayız, kan gördüğü ve bu kanın hayız kanı olduğuna kesin hükmettiği andan itibaren başlar.

Ay hali olan yahut loğusa kadın güneş batımından önce temizlenirse o günün öğle ve ikindi namazını kılmalıdır. Tan yeri ağarmadan önce temizlenirse o gecenin akşam ve yatsı namazını kılmalıdır. Çünkü özür halinde ikinci namazın vakti, diğer birinci namazın da vaktidir.

Şeyhulislâm İbn Teymiyye, *Fetavâ*’da[533] şunları söylemektedir: “Bundan dolayı Mâlik, Şafî’î ve Ahmed gibi ulemanın cumhuru (çoğunluğu): ‘Eğer ay hali olan kadın günün sonunda temizlenecek olursa, öğle ve ikindi namazlarını birlikte, şayet gecenin sonunda temizlenecek olursa akşam ve yatsı namazlarını birlikte kılar’ demişlerdir. Nitekim bu görüş Abdurrahmân b. ‘Avf, Ebû Hureyre ve ‘Abdullah b. Abbâs ﷺ‘dan da rivayet edilmiştir.[534] Çünkü vakit özür halinde her iki namaz için ortaktır. O halde günün sonunda temizlenecek olursa öğle namazının vakti devam ediyor demektir;

---

[529] **Sahih.** Buhârî (298) Muslim (296).
[530] **Sahih.** Muslim (1218).
[531] **Sahih.** Buhârî, (*30*6); Muslim, (334)
[532] Bkz. *Fethu’l-Bârî* (1/192).
[533] Mecmû‘u’l-Fetavâ, (22/434).
[534] Neylu’l-Evtâr, (1/355).

bundan dolayı öğleyi ikindiden evvel kılar. Şayet gecenin sonunda temizlenecek olursa özür halinde akşam namazı devam ediyor demektir. Bundan dolayı yatsıdan önce akşamı kılar…”

Güneş batmadan önce hayızdan temizlenen günün kalan kısmı için oruç tutmaz: Çünkü günün başlangıcında oruçlu değildi. Bir gün kaza eder.

İbn Cerîr anlatıyor: “‘Atâ’ya: ‘Hayızlı olarak sabahlayan bir kadın daha sonra gün içerisinde temizlendiğinde günün kalan kısmında oruç tutar mı?’ diye sordum. O da: “Hayır, kaza eder’ dedi.”[535]

Şayet namaz vakti girdikten sonra ay hali veya loğusa olursa tercih edilen görüşe göre; vaktinin başına yetiştiği fakat namazını kılamadan ay hali ya da loğusalığının başladığı o namazı kaza etmez.

Şeyhulislâm İbn Teymiyye, *Fetavâ*’da[536] bu mesele hakkında şunları söylemektedir: ‘Delil bakımından daha kuvvetli görülen, Ebû Hanife ve Malik’in mezhebidir. Bunlara göre herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Çünkü kaza namazı ancak yeni bir emir ile vacip olur. Burada ise onun kaza etmesini gerektiren yeni bir emir yoktur. Diğer taraftan o caiz olan bir tehirde bulunarak namazını kılmayı ertelemiştir. Bu bakımdan onun herhangi bir kusurlu davranışı söz konusu değildir. Uyuyan ya da unutan bir kimse de aynı şekilde her ne kadar kusurlu değil ise de onun yaptığı bir kaza kılmak değildir. Aksine onun kılacağı namaz uyandığı ya da hatırladığı vakit vaktinde kılınan bir namazdır…’

Gusl etme şekli şöyledir: Namaz ve benzeri bir ibadet için hadesi kaldırmayı yahut da temizlenmeye niyet eder. Sonra: Bismillah, deyip bütün vücuduna su döker. Saçlarının diplerini ıslatır. Ancak saçlarını -örük ise- çözmesi gerekmez. Sadece su ile ıslatır. Şayet su ile birlikte sidr yahut temizleyici maddeler kullanacak olursa bu da güzeldir. Üzerinde misk yahut başka bir hoş koku bulunan bir pamuk parçası alıp guslettikten sonra fercine koyması mustehaptır. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ bunu Esmâ’ رضي الله عنها’ya emretmiştir.[537]

[535] **Sahih maktu**. Abdurrezzâk (1292).
[536] Mecmû‘u’l-Fetavâ, (23/335).
[537] Daha önce tahrici geçti.

Hayız Kanamasını Önleyen İlaç Almak:

Eğer kadının sağlığına zarar vermeyecek ise ay hali kanının akmasını önleyen ilaçları almakta kadın için bir sakınca yoktur. Ancak bu ilaçları almanın neticesinde ay hali olmazsa namaz kılar, oruç tutar ve Beytullahı tavaf eder. Bu ibadetleri diğer temiz kadınların ibadetleri gibi sahihtir.[538]

Nifas (Loğusalık)

Nifas: Doğum ve sonrası dolayısı ile rahimden inen bir kandır. Bu da hamilelik döneminde rahimde kalıp dışarı çıkmayan kanın geri kalan bölümleridir. Kadın doğum yaptı mı bu kan peyderpey dışarı çıkar. Doğum belirtileri ile birlikte doğumdan önce kadının gördüğü kan da nifas (loğusalık) kanıdır. Fukaha bu süreyi doğumdan önce iki ya da üç gün olarak belirlemişlerdir.

Çoğunlukla görülen bunun doğum ile birlikte görülmeye başlandığıdır. Muteber olan ise insanın yaratılışının açık seçik ortaya çıktığı doğum halidir. İnsanın yaratılışının açıkça ortaya çıktığı müddet seksen bir gün, en fazlası ise üç aydır. Eğer bu süreden önce kadın düşük yapacak olup bununla birlikte kan da meydana gelirse, buna itibar etmez. Bundan ötürü namazını, orucunu bırakmaz. Çünkü bu bozuk bir kandır ve bir akıntıdır. Dolayısıyla bu durumdaki kadının hükmü mustahazanın (özür kanaması bulunan kadının) hükmü gibidir.

Loğusalığın çoğunlukla görülen en fazla süresi kırk gündür. Bu ya doğum ile birlikte başlar yahut da az önce geçtiği gibi doğumdan iki ya da üç gün öncesinden başlar. Çünkü Ummu Seleme ﵂ rivayet ettiği hadiste şöyle buyurmaktadır: 'Rasûlüllâh ﷺ hayatta olduğu dönemde loğusa kadın kırk gün beklerdi.'[539]

Tirmizî vd. naklettiklerine göre ilim adamları bu hususta icma etmişlerdir. Kan çıkmasının kesilmesi suretiyle eğer kırk günden önce temizlenecek olursa o vakit kadın gusleder ve namazını kılar. Çünkü loğusalık kanının asgarî sınırı yoktur. Zira bu hususta onu sınırlayan bir delil gelmemiştir. Kırk günü tamamladığı halde kan çıkması kesilmeyecek olursa, eğer bu süre âdetine tesadüf etmişse bu bir ay halidir. Eğer âdetine

---

[538] Bkz. İbn Kudâme, *el Mugnî,* (1/375).
[539] **Hasen.** Tirmizî (139) Ebû Dâvud (312) Hâkim (1/175) İbn Mâce (648)

rast gelmiyor ve yine akmaya devam edip kesilmiyor ise, o takdirde bu bir istihaza kanıdır. Ondan dolayı kırk günden sonra ibadetini terk etmez.

Nifas (Loğusalık) İle İlgili Hükümler

Loğusalığın hükümleri, hayız (ay hali) hükümleri gibidir. Daha önce ‘Â’işe ﷺ hadisinde geçtiği gibi Rasûlüllâh ﷺ nifası hayız olarak isimlendirmiştir.[540]

Buna göre nifaslı (loğusa) kadınla cima etmek haramdır. Ancak bunun dışında ondan faydalanmak mübahtır. Loğusa kadının oruç tutması, namaz kılması yahut Beytullahı tavaf etmesi -ay hali olan kadında olduğu gibi- haramdır. Loğusa kadının loğusalık süresi ile tutamadığı oruçları -ay hali olan kadın gibi- kaza etmesi icab eder. Loğusa kadının loğusalığının sona ermesi halinde -ay hali olan kadına farz olduğu gibi- gusletmek farzdır.

Mecduddîn İbn Teymiyye, şöyle demektedir: “Derim ki: Hadiste: ‘kırk güne kadar oturması emredilirdi’ demektedir. Böylece bu hususta varit olmuş haberin yalan olması önlenmiş olmaktadır. Zira herhangi bir çağda bütün hanımların loğusalık ya da ay halindeki adetlerinin birbiri ile aynı olması imkânsızdır.’” [541]

Ummu Seleme ﷺ’dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: ‘Rasûlüllâh ﷺ‘in hanımlarından herhangi bir hanım loğusalık halinde kırk gün beklerdi de ona loğusalık döneminde kılmadığı namazları kılmasını emretmezdi.’[542]

Loğusanın kanı kırk gün bitmeden kesilir, sonra bu süre içerisinde tekrar gelirse: Loğusa kadının kanı kırk günden önce kesilir kadın da gusledip namaz kılar oruç tutar sonra da kırk gün dolmadan tekrar kan görmeye başlarsa sahih olan bunun da loğusalık kanı olarak değerlendirileceğidir. Bu durumda kadın bu süreyi bekler ve aradaki temizlik halinde tuttuğu orucu sahih kabul edilir ve onu kaza etmez.[543]

Hamile kadın kan görürse: ‘Â’işe ﷺ’dan: ‘Hamile kadın hayız

---

[540] **Sahih.** Muslim, (1211).
[541] *el-Muntekâ,* (1/184).
[542] **Hasen.** Tirmizî (139) Ebû Dâvud (312) Hâkim (1/175) İbn Mâce (648)
[543] Bkz.: Şeyh Muhammed b. İbrahim *Fetava* (2/102) ‘Abdul‘azîz b. Bâz *Fetava* (1/44) İbn ‘Useymîn, Dimau’t-Tabiiyye, (s.55-56) *el-Fetavâ es-Sa‘dîye,* (s.137).

görmez. Kanaması başlarsa (kesilmesini beklesin ve sonra) yıkansın ve namazını kılsın.'[544]

Düşük Yapmanın Hükmü:

Müslüman kadın, Allah'ın onun rahminde yarattığı hamilelik hususunda şer'an kendisine güvenilen, emin bir kimsedir. O bakımdan onu gizleyemez! Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: **'Eğer Allah'a ve âhiret gününe iman etmişlerse Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal değildir**.' (Bakara, 2/228)

Eğer hamilelik halinde oruç ona zor geliyorsa yahut karnındaki yavruya zarar verecekse ramazan ayında oruç açmasına Allah ﷻ müsaade etmiştir. Bu asırda yaygınlık kazanan düşük yapma operasyonları haram bir uygulamadır. Eğer karnındaki yavruya ruh üflenmiş ve düşük yapmak sebebiyle ölmüş ise bu Allah ﷻ'nın haksız yere öldürülmesini haram kıldığı bir canı öldürmek olarak değerlendirilir. Allah ﷻ buna bağlı olarak miktarı hususundaki farklı açıklamalar ile birlikte diyetin ödenme gereği açısından cezâi sorumluluk hükümlerini de ortaya koymuş bulunmaktadır.

Bazı imamlara göre bu noktada keffaret ödemek gerekir ki bu da mümin bir köle azat etmektir. Buna imkân bulamayan bir kimse arka arkaya iki ay oruç tutar. Kimi ilim adamı bu uygulamaya küçük mevûde (çocuğu diri diri gömmek) adını vermiştir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Lihyan oğullarından bir kadının karnındaki çocuğun ölümüne ve düşük yapmasına sebep olan kadına gurre (erkek veya kadın köle azat etmesi) ile hükmetti…"[545]

Şeyh Muhammed İbrahim şöyle demektedir: 'Gebe kalınan yavruyu düşürmek için yapılan işler, öldüğünden emin olunmadıkça caiz değildir. Eğer öldüğü tahakkuk ederse caiz olur…' [546]

Büyük İlim Adamları Komisyonu Meclisi'nin 20. 6. 1407 tarihli ve 140 numaralı kararında şu hususlar yer almaktadır:

---

[544] **Sahih mevkuf.** Dârimi, (1/227) Elbânî, *el-İrvâ',* (187).
[545] **Sahih.** Buhari (6740) Muslim (1681)
[546] *Fetavâ,* (11/151).

“**1-** Şer‘î bir gerekçe olmadıkça ve oldukça dar sınırlar çerçevesi dışında değişik aşamalarında hamile kalmış kadının cenini düşürmesi caiz değildir.

2- Eğer hamilelik birinci aşaması olan ilk kırk gün içerisinde ise ve eğer bu süre zarfında cenini düşürmekten maksat çocukların eğitiminde zorlanmak yahut onların geçim ve öğrenim masraflarını karşılayamamaktan korkmak ya da gelecekleri adına endişe etmek yahut eşlerin sahip oldukları çocuklarla yetinmesi gibi bir gerekçe ile yapılsa bu caiz değildir.

3- Gebelik alaka (embriyo) yahut bir çiğnemlik et döneminde olup, hamileliğin devamı halinde ölümünden korkulacak şekilde annesinin tehlikeye düşeceğine dair güvenilir bir doktorlar heyetinin kararı bulunmadıkça cenini düşürmek caiz değildir. Caiz olabilmesi için ayrıca annenin sağlığı için tehlike teşkil eden bütün hususları önlemek ve gerekli bütün yolları denemek gerekir.

4- Ceninin annesinin karnında kalması, ölümüne sebep teşkil edeceğine dair güvenilir uzman doktorlardan bir heyetin kararı bulunmadıkça üçüncü aşamadan ve hamileliğin dört ayını tamamlamasından sonra cenini düşürmek helal olamaz; doktorların bu kararının uygulanabilmesi için ayrıca ceninin hayatını kurtarmak için gerekli bütün yolların da denenmiş olması gerekir. Bu şartlar çerçevesinde ceninin düşürülmesine ruhsat verilmesinin sebebi ise, iki zarardan büyük olanını önlemek ve iki faydanın büyük olanını gerçekleştirmek içindir.”

İbn ‘Useymîn ﷺ’nun *Kadınlardan Gelen Tabî Kanlar* adlı risalesinde şunlar söylenmektedir: ‘Şayet cenini düşürmekten kasıt onu yok etmek ise eğer bu ruhun ona üflenişinden sonra geçekleşmiş ise haram olduğunda hiç bir şüphe yoktur. Çünkü bu haksızca bir canı öldürmektir. Öldürülmesi haram olan bir canı öldürmek ise Kitâb, Sünnet ve icma ile haramdır.’[547]

İmâm İbnu’l-Cevzî ﷺ, *Ahkâmu’n-Nisâ’* adlı eserinde şunları söylemektedir: “Nikâhtan amaç çocuk sahibi olmak olduğuna göre ve her sudan çocuk olmadığına göre cenin oluştuktan sonra artık maksat gerçekleşmiş olur. Buna göre onu kasden düşürmeye kalkışmak evlilikten gözetilen hikmet maksadına aykırıdır. Eğer bu iş hamileliğin ilk döneminde olur ise ve ruhun üflenmesinden önce gerçekleşmişse bunda büyük bir günah vardır. Çünkü artık cenin mükemmelliğe doğru ilerlemekte ve tamam

[547] İbn ‘Useymîn, *Dimâ‘u’t-Tabî‘îye,* (s.60).

olmak yolunu tutturmuş bulunmaktadır. Şu kadar var ki kendisine ruh üflenmiş olana nisbetle günahı daha azdır. Eğer kadın ruh taşıyan cenini kasden düşürecek olursa bu da mümin bir kimseyi öldürmek gibidir: ′**Diri diri gömülen kız çocuğa: hangi günahtan dolayı öldürüldü diye sorulduğu zaman**…′ (Tekvir, 81/8-9) diye buyrulmaktadır." [548]

O halde ey Müslüman Hanım! Hangi maksatla olursa olsun böyle bir suçu işlemeye kalkışma! Bu husustaki saptırıcı propagandalara, akla ya da dine dayanmayan batıl geleneklere aldanma.

İstihaza (Özür Kanı)

İstihaza, âzil diye adlandırılan bir damardan sızıntı şeklinde ve zamanı dışında kanın akması demektir. İstihazalı kadının durumu ay hali kanının istihaza kanına benzemesinden ötürü müşkil bir durumdur. Kan böyle bir kadından sürekli yahut çoğunlukla akmakta ise bu kadın hangisini ay hali kanı kabul edecek, hangisini istihaza kanı kabul edecek bundan dolayı ne zaman orucu ya da namazı terk etmeyecek? Bu sebeple istihazalı kadın hakkında temiz kadınların hükümleri muteberdir. Buna göre istihaza kanı gören kadının üç hali söz konusudur:

Birinci hal: Onun istihaza musibetine uğramadan önce bilinen bir âdetinin olması halidir. Yani istihazalı hale düşmeden önce mesela ayın başında ya da ortasında beş ya da sekiz gün ay hali oluyordu. Böylelikle ay hali günlerinin sayısını ve vaktini bilmiş oluyordu. Böyle bir kadının âdeti kadar ay hali kabul edilir, namazı ve orucu bırakır ve onun hakkında ay hali hükümlerine dikkat edilir.

Âdeti sona erdi mi gusleder namaz kılar geriye kalan kanı istihaza kanı olarak değerlendirir. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ Ummu Habîbe ﵁'ya şöyle demiştir: **'Daha önce âdetin seni alıkoyduğu kadar bekle; sonra gusl et ve namaz kıl.'**[549]

Yine Rasûlüllâh ﷺ Ebû Hubeyş kızı Fatımâ ﵁'ya şöyle demiştir: 'Şüphesiz ki bu (kan sızdıran) bir damardır ve ay hali değildir. Ay hali vakti

---

[548] İbnû'l-Cevzî, *Ahkâmu'n-Nisâ',* (s.108-109).
[549] **Sahih.** Buhârî (306) Muslim (334) Ebû Dâvud (288-91) Tirmizî (129) Nesâî (1/181)

geldi mi namazı terk et.’[550]

İkinci hal: Şayet böyle bir kadının bilinen bir âdeti bulunmayıp fakat kanı siyah yahut katı yahut özel bir kokusunun bulunması gibi adet kanı niteliğini taşımak suretiyle diğerinden ayırt edilebiliyorsa; diğer kanı ise kırmızı, kokusuz ve katı olmamak suretiyle ay hali kanının niteliklerini taşımadığı için ay hali kanından ayırt edilebiliyorsa, bu durumda ay hali kanı niteliklerini taşıyan kanı adet kanı olarak kabul eder ve bu süre zarfında namazı bırakır ve oruç tutmaz. Bunun dışında gelen kanları istihaza kabul eder ve ay hali kanı niteliklerini taşıyan kanın akmasının sona ermesi ile birlikte gusleder, namaz kılar, oruç tutar ve temiz kabul edilir. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ Ebû Hubeyş kızı Fatımâ ﵂’ya şöyle demiştir: **‘Ay hali kanı bilinen siyah bir kandır. İşte o vakit namaz kılma! Eğer diğer kan görünürse o zaman abdest al namaz kıl!’**[551]

Bu hadisten anlaşıldığına göre istihazalı olan kadın kanın niteliklerine itibar eder ve bu nitelikler ile ay hali kanı ile diğerlerini ayırır ve değerlendirir.

Üçüncü hal: Eğer kadının bildiği bir âdeti ve ay hali kanının da istihaze kanından ayırt edici nitelikleri yoksa bu durumda kadın çoğunlukla görülen süre olan her aydan altı ya da yedi günü ay hali olarak kabul eder. Çünkü kadınların çoğunlukla görülen âdeti budur. Rasûlüllâh ﷺ, Cahş kızı Hamne ﵂’ya şöyle demiştir: **‘Bu, şeytandan gelen bir tekmedir. Sen altı ya da yedi gün ay hali olduğunu kabul et; sonra gusl et. Artık bu süreyi bitirdin mi yirmi dört veya yirmi üç gün namaz kıl, oruç tut. Böyle yapman senin için yeterlidir. Diğer kadınların ay halinde olduğu gibi sen de böylece yap.’**[552]

Geçen açıklamalardan çıkan sonuç şudur: Âdeti olan bir kadın âdetine göre hareket eder. İstihaze kanı ile hayız kanını birbirinden ayıran kadın bu ayırdetmeye göre tutumunu belirler. Bu iki durumda da olmayan bir kadının, her aydan altı ya da yedi gün ay hali olduğu kabul edilir. İşte böylece bu hususta Rasûlüllâh ﷺ‘den istihaza hakkında varid olmuş üç ayrı sünnet uygulaması bir arada değerlendirilmiş olmaktadır.

Şeyhulislâm İbn Teymiyye ﵀ şöyle diyor: ‘Alamet olarak kabul

---

[550] **Sahih.** Buhârî ve Muslim rivayet etmiştir. Tahrici geçti.
[551] **Sahih.** Tahrici daha önce geçti.
[552] **Hasen.** Ebû Dâvud, (287); Tirmizî, (125); el-Elbani *el-İrvâ’,* (188).

edilenler altı tanedir: Eğer adet var ise bu en güçlü alamettir. Çünkü aslolan ay halinin durumudur. Ayırt edici özelliklere gelince, siyah ve kötü kokan katı kanın ay hali kanı olması kırmızı kana göre daha uygundur. Kadınların çoğunluğunda görülen kanı muteber kabul etmeye gelince, aslolan kişinin daha genel ve çoğunlukla görülen kişiler gibi değerlendirilmesidir. İşte bu üç alamet, gerek sünnet gerekse konu ile ilgili olayların değerlendirilmesi sureti ile delil teşkil etmektedir.'

Daha sonra İbn Teymiyye ﷺ bu hususta kabul edilen diğer alametleri söz konusu etmekte ve şunları söylemektedir: 'Bu husustaki görüşlerin en doğru olanı ise *Sünnet-i seniyye*'de gelmiş olan alametlere itibar etmek ve bunların dışındakileri göz önünde bulundurmamaktır…'

İstihazalı Kadının Temiz Kabul Edildiği Hallerde Uyması Gereken Hususlar:

1- Daha önce açıklandığı üzere muteber kabul edilen ay halinin sona ermesi ile birlikte gusletmesi gerekir.

2- Her namaz vaktinde fercinden çıkan kanı izale etmek için fercini yıkar ve çıkış yerine çıkan kanı engelleyecek şekilde pamuk veya benzeri bir şey koyar; onun düşmesini engelleyecek şekilde onu bağlar. Sonra her namazın vaktinin girişi ile birlikte abdest alır.

Ummu Seleme radıyallahu anha'dan: Rasûlüllâh ﷺ istihazalı kadın hakkında şöyle buyurmuştur: 'Ay hali olduğu günlerde namazı bırakır, sonra gusleder sonra da her namaz vakti için abdest alır. Ben sana o yere koymak üzere pamuğu tavsiye ederim.'[553]

Bugün için piyasada bulunan tıbbi gereçler kullanılabilir.

3- İstihaze kanı devam etse bile cinsel ilişki caizdir. İbn Abbâs ﷺ dedi ki: 'Kocası istihazeli kadınla ilişki kurabilir. Zira o namaz kılar, namaz alıkonulması bakımından daha önemli olduğu halde bu ona yasaklanmamıştır.'[554]

---

[553] **Sahih.** Mâlik (1/62) Ahmed (6/320) Ebû Dâvud (274) Nesâî (1/182) İbn Mâce (623).

[554] **Sahih.** Buhârî, (*Fethu'l-Bârî,* 1/428) Darimi, (1/203).

'İkrime ﷺ anlatıyor: 'Ummu Habîbe ﷺ müstehaze idi. Kocası ona temasta bulunurdu. Aynı hal Hamne bt. Cahş ﷺ için de mevzubahis idi.'[555]

4- İstihazeli temiz hükmündedir. Her ibadetini yerine getirebilir.

[555] **Sahih.** Ebû Dâvud, (309, 310) Beyhaki (1/329).

NAMAZ

Namazın Fazileti ve Önemi

Allah ﷻ buyuruyor ki: '**Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur**.' (Beyyine, 98/5)

'**İmân eden kullarıma de ki namaz kılsınlar**.' (İbrâhim, 14/30)

'**Doğrusu felaha ermiştir temizlenen, Rabbinin adını anıp namaz kılan.**' (A'lâ, 87/14-15)

Ebû Hureyre ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle söylediğini işittim: '**Sizden birinizin kapısının önünden bir nehir aksa ve bu nehirde hergün beş kere yıkansa, ne dersiniz, acaba üzerinde hiç kir kalır mı ?' Sahâbeler: 'Bu hal, onun kirlerinden hiçbir şey bırakmaz!' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: 'İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onlar sayesinde bütün hataları siler**."[556]

İslâm, seferde ve hazarda, korkuda ve güvende, namazın terkine müsaade etmemiştir: '**Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın. Eğer (herhangi bir şeyden) korkarsanız (namazlarınızı) yürüyerek yahut binmiş olarak (kılın). Güvene kavuştuğunuz zaman, siz bilmezken Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın (namaz kılın)**.' (Bakara, 2/238-239)

Harp halinde namaz şöyle tarif ediliyor: '**Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır. Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar**….' (Nisâ', 4/101-103)

Ey Allah'ın kulu! Yukarıdaki ayeti kerîmede gördüğün gibi, insanın devamlı ölümle karşı karşıya kalabileceği harp meydanında bile Allah ﷻ namazın cemaatle kılınmasını emrediyor. Harpten daha tehlikeli namazın

[556] **Sahih.** Buhârî, (528); Muslim, (666).

terkine sebep olabilecek bir mazeret yoktur. Buna rağmen namazın terkine müsaade edilmiyor. Bilakis cemaatle kılınacağı ilâhî emir ile sabit oluyor.

Mazeretsiz olarak terk edilmiş namazın kazası vardır diyenler, acaba o kaza edilecek namazın terkine hangi şer'î mazereti gösteriyorlar da namazın kazası vardır diyerek hem ayeti hiçe sayıyorlar ve hem de bu azim ibadeti müslümanların nazarında basitleştirerek, binlerce insanın ahirete müşrik ve kâfir olarak gitmesine sebep oluyorlar? Hangi cılız omuzlarına böyle bir belâyı yükleniyorlar?!

Namaz Kılana Vurmak Yasaktır

Ebu Umame radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Hayber'den iki köle ile dönmüştü. Ali radıyallahu anh gelerek: "Ey Allah'ın rasulü! Bana bir hizmetçi ver" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Dilediğini seç**" buyurdu. Ali radıyallahu anh: "Benim için sen seç" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de: "**O halde şunu al. Fakat sakın onu dövme. Zira Hayber'den dönerken ben onun namaz kıldığını gördüm ve ben namaz kılanlara vurmaktan yasaklandım**." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem diğer köleyi de Ebu Zerr radıyallahu anh'e verdi ve: "**Ona iyi davran**" buyurdu. Sonra: "**Ey Ebu Zer! Sana verdiğim köleyi ne yaptın?**" dedi. O da: "Ona iyi davranmamı söylemiştin, ben de onu azat ettim."[557]

Namaz Kılanın Canı Koruma Altındadır

Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyâr, Ensar'dan birinden naklediyor: "Bir adam Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve sessizce konuşarak münafıklardan bir adamı öldürmek için izin istedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sesli bir şekilde: "**O Allah'tan başka hak ilah olmadığına şehadet etmiyor mu?**" dedi. Ensarî: "Evet ey Allah'ın rasulü! Lakin onun şehadeti geçersizdir" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Namaz kılmıyor mu?**" dedi. Adam: "Evet ey Allah'ın rasulü! Fakat onun namazı geçersizdir" dedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**İşte Allah'ın beni kendilerinden yasakladığı kimseler onlardır**

[557] **Hasen.** Ahmed (5/250, 258) Buhari Edebu'l-Mufred (s.68) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (896)

(Şehadet getiren ve namaz kılanlardır)"[558]

Namazın Terki Küfürdür

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Haram aylar çıkınca, müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları tutun; hapsedin; bütün gözetleme yerlerinde onları gözetlemek için oturun. Fakat tövbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı da verirlerse, artık yollarını serbest bırakın. Allah, şüphesiz, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir**." (Tevbe 5)

"**Bununla beraber, eğer bu hallerinden tövbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı da verirlerse, bu takdirde, sizin dîn kardeşinizdirler. Biz, bilen kimselere âyetleri işte böyle uzun uzun açıklarız**" (Tevbe 11)

Bu ayetlerde bir kimsenin müslüman kardeşlerimizden sayılması, küfürden tevbe ederek İslâm'a girmelerine, namaz kılmaları ve zekat vermelerine bağlanmıştır.

Şu ayette ise namaz kılmayanların müşriklerden olduğu ifade edilmektedir: "**Namazı dosdoğru kılın, dinlerini parçalayan, fırka fırka olan ve her fırkası, kendi elindekiyle sevinen müşriklerden olmayın**." (Rum 31-32)

"**Onlara: 'namaz kılın denildiği zaman' itaat edip namaz kılmazlar. (Namaz kılmayarak Kur'ân'ın ayetlerini) yalanlayanların O gün vay haline. Artık (bu ahmaklar) Kur'ân'ın ayetlerinden sonra neye inanacaklar**." (Murselât, 48-50)

'**Tasdik etmedi, namaz da kılmadı. Ancak (Kur'ân'ın ayetlerini) yalanladı, (amel etmekten) yüz çevirdi**.' (Kıyamet, 31-32)

"**O kıyamet gününde Rabbul-İzzet'in baldırı açılacak da bütün mücrimler secdeye çağrılacaklar. Fakat güçleri yetmeyecek. Gözleri düşkün bir halde, kendilerini bir zillet saracaktır. Hâlbuki vaktiyle (dünya'da) başları selâmette iken, bu namaza davet olunuyorlardı da**

---

[558] **Sahih.** Ahmed (5/432) Mervezi es-Salat (2/913) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (906)

kılmıyorlardı. O halde (namaz kılmayarak) bu Kur'ân-ı yalanlayanları, sen bana bırak. Biz onları, bilemeyecekleri yönden derece derece azaba yaklaştırırız. Ben onlara mühlet veririm; çünkü benim azabım çok şiddetlidir." (Kalem, 42-45)

Câbir radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **"Kişi ile şirk veya küfür arasında namazın terki vardır."** Diğer rivayetlerde: **'Küfür ile iman arasında'** ve: **'Kul ile küfür arasında'** lafızlarıyla da gelmiştir.[559]

Enes radıyallahu anh'den: "Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kişi ile şirk arasında namazı terk etmekten başka bir şey yoktur. Onu terk ettiği zaman şirk koşmuştur**."[560]

Sevbân ve Burayde radıyallahu anhuma'dan: "Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Bizimle kâfirler arasındaki fark namazdır. Kim namazı terk ederse kâfir olur**."[561]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri namazdan başka amellerden herhangi bir şeyin terkini küfür saymazlardı."[562]

Bu rivayet, sahabelerin, namazı terk etmenin dinden çıkaran bir küfür olduğu hususunda icma ettiklerini göstermektedir.

'Ubâde b. es-Sâmit radıyallahu anh'den, şöyle dedi: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle tavsiyede bulundu: "**Namazı da bilerek terk etmeyin. Her kim ki, bilerek kasten namazı terk ederse İslâm millet'inden çıkmıştır**."[563]

İbn Hazm ﷺ meşhur '*Muhallâ*' adlı eserinde şöyle diyor: 'Bu mevzuda yani namazın terki hususunda bize, Ömer İbnu'l-Hattâb, Mu'âz İbn Cebel, Abdurrahmân İbn 'Avf, Ebû Hureyre ve daha sair sahâbelerden

---

[559] **Sahih.** Ahmed, (3/370); Muslim, (82); Tirmizî, (2618-2619); Ebû Dâvud, (4678); İbn Mâce, (1078); Ebû Ya'lâ, (1953, 2102); Ebû 'Avane, (1/20).

[560] **Sahih.** İbn Mâce, (1080); Muhammed b. Nasr, *Kitâbu's-Salât,* (897).

[561] **Sahih.** Tirmizî, (2621); Nesâ'î, (1/231); İbn Mâce, (1079); Ahmed, (5/346).

[562] **Sahih.** Tirmizî, (2622); Hâkim, (1/7)

[563] **Hasen.** Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (8/287) İbn Nasr, *Salât* (920) el-Lalekâî İtikad (1522) eş-Şâşî Musned (1309).

ﷺ namazın farz olduğunu bilerek terk edenin kâfir ve mürted olduğuna dair birçok rivayetler ulaşmıştır. Sahâbelerin bu icmasına muhalif hiç bir şey duyulmamıştır.'"[564]

Cehaletle Namazı Terk Eden Tekfir Edilmez

Huzeyfe b. el-Yemân radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**İslam, tıpkı elbisenin eskimesi gibi eskir. Hatta orucun, namazın, nüsüklerin (Hac ibadetlerinin) ve zekatın ne olduğu bilinmez hale gelir. Allah Azze ve Celle'nin kitabı bir gecede kaldırılır. Yeryüzünde ondan bir ayet kalmaz. Geride kalan insan gruplarından ihtiyar bir adam ile acuze bir kadın şöyle derler: "Babalarımızın şu "la ilahe illallah" sözünü söylediklerine yetiştik, biz de onu söyleriz**." Sıla (b. Zufer) dedi ki: "Namazın, orucun, haccın ve zekatın ne olduğunu bilmedikleri halde bu "la ilahe illallah" sözü onlara ne fayda verecek ki?" Huzeyfe radıyallahu anh üç defa sorulan bu sorudan yüz çevirdi. Sonra üçüncüsünde ona dönerek şöyle dedi: "Ey Sıla! Bu söz onları cehennemden kurtaracak!" bunu üç defa tekrarladı."[565]

Namaz Kimlere Farzdır

'Â'işe ﷺ'dan Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Kalem üç kişiden kaldırılmıştır: Büluğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, şifa buluncaya kadar bunamıştan.'**[566]

Sebre b. Ma'bed ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Yedi yaşına geldi mi çocuğa namazı emredin, on yaşına geldi mi kılmadığı takdirde dövün.**"[567]

Kafir Müslüman Olursa Geçmiş Namazları Kaza Etmez

Amr b. el-Âs radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem

---

[564] Bkz.: Ebû Said Yarbûzî, *Namazı Terk Etmenin Hükmü,* (s. 50-63).

[565] **Sahih.** İbn Mace (4049) Hakim (4/520) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (909)

[566] **Sahih.** Ebû Dâvud (4398, 4403) Tirmizî (1423) Nesâî (6/156) İbn Mace (2041) Ahmed (6/100, 101) İbn Hibban (1496-Mevarid) Hakim (2/59).

[567] **Sahih.** Ebû Dâvud, (494); Tirmizî, (407); Elbânî, *el-İrvâ',* (247)

buyurdu ki: "**İslâm, kendisinden öncekileri siler**."[568]

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den: "Biz: "Ey Allah'ın rasulü! Cahiliyye'de işlediklerimizden sorumlu olacak mıyız?" dedik. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim İslâm'ı güzelce yaşarsa Cahiliyye'de işlediklerinden sorumlu tutulmaz. Kim de İslâm'da kötülük işlerse hem önceki (Cahiliyye'de) işlediklerinden ve hem de sonrakilerden sorumlu tutulur**."[569]

Bu hadis, müslüman olmanın, daha öncekileri silmesinin İslâm'ı güzelce yaşamaya bağlı olduğunu göstermektedir. Cahiliyye'de işlenen güzellikler ise kişi Müslüman olduğu takdirde boşa gitmez ve kişiye İslâm nasip edilmesine bir vesiledir:

Hakim b. Hizam radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Cahiliyye'de işlediğim iyilikler hakkında ne dersin? Bunlardan benim lehime olan bir şey olur mu?" diye sordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Sen işlediğin hayır sebebiyle müslüman oldun**."[570]

Farz Olan Namaz

İbn Ömer ﵁'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'İslâm beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, beyti haccetmek ve Ramazan orucu(nu tutmaktır).'"[571]

Enes ﵁ anlatıyor: "Bir adam, Rasûlüllâh ﷺ'e: 'Allah, kullarına kaç vakit namazı farz kıldı?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıldı'** diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: 'Bunlardan önce veya sonra başka bir şey var mı?' Rasûlüllâh ﷺ: **'Allah kullarına beş vakti farz kıldı.'** Bu cevap üzerine adam, bunlar üzerine hiçbir ilavede bulunmayacağına, onlardan herhangi bir eksiltme de yapmayacağına dair yemin etti. Rasûlüllâh ﷺ: **'Bu adam sözünde durursa mutlaka cennete**

---

[568] **Hasen.** Ahmed (4/199, 205); Beyhaki (9/123) Bkz.: Muslim (121)
[569] **Sahih.** Muslim (120)
[570] **Sahih.** Buhari (1436) Muslim (123)
[571] **Sahih.** Buhârî, (8) Muslim, (16).

girecektir!' buyurdu."[572]

Namazın Şartları

Avretin Örtülmesi

Allah ﷻ buyuruyor ki: '**Ey Âdemoğulları! Her mescide gidişinizde güzel giysilerinizi giyin**.' (A'râf, 7/31)

Muaviye b. Hayde radıyallahu anh'den: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Avretlerimiz konusunda nelerden sakınalım?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Eşin ve sağ elinin sahip oldukları (cariyelerin) dışında herkesten avretini koru.**" Dedim ki: "Birbirimiz (erkekler) arasında nasıl olur?" Buyurdu ki: "**Gücün yettiği kadarıyla avretini kimseye gösterme**" Dedim ki: "Birimiz yalnız başına olduğunda?" Buyurdu ki: "**Allah Tebarek ve Teâlâ kendisinden hayâ edilmeye en layık olandır**."[573]

Erkeğin Avreti Ön ve Arka Tarafları İle Uyluğudur

İbn Abbâs ؓ'dan Rasûlüllâh ﷺ: '**Uyluk avrettir**' buyurmuştur.[574]

Diz Kapakları Avret Değildir

Ebu Musa radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem su bulunan bir yerde dizkapakları açık halde oturuyordu. Osman radıyallahu anh girince onları örttü."[575]

Omuzlar Açık Olarak Namaz Kılınmaz

Ebû Hureyre ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Omuzunuzu örtmeyen veya şöyle demişti: -Bir parçası iki omuzunuzu da örtmeyen- tek parçadan müteşekkil kumaş içerisinde kimse namaz**

---

[572] **Sahih.** Buhârî, (1891); Muslim, (11-12); Tirmizî, (619) ve Nesâ'î, (1/228-229).

[573] **Hasen**. Ahmed (5/3); Ebu Davud (4017); İbn Mace (1920); Tirmizi (2769)

[574] **Hasen.** Tirmizî, (2796); Ahmed, (1/275, 3/478); Ebû Dâvud, (4014) Buhârî (1/478)'de muallâk olarak rivayet etti.

[575] **Sahih**. Buhari (3695).

kılmasın.'"[576]

Yine Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Kim tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılarsa onu iki omuzu arasında çaprazlasın**.'"[577]

Namazda Tek Elbiseye Sarınmak Yasaklanmıştır

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sizden biriniz üst elbiseyle namaz kılarsa düğmelerini iyice pekiştirin. Yahudiler gibi sarınmayın**."[578]

Ömer b. El-Hattâb radıyallahu anh birisinin tek elbiseye sarınmış olarak namaz kıldığını görünce şöyle dedi: "Yahudilere benzemeyin! Biriniz tek elbiseden başka bir şey bulamamışsa onu izar edinsin."[579]

Namazda Ağzı Örtmenin Yasaklığı

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ namazda elbiseyi sarkıtmayı (sedli) ve kişinin ağzını örtmesini yasaklamıştır."[580]

Elbiseleri Sarkıtmak

Said b. Vehb şöyle demiştir: "Ali radıyallahu anh elbiselerini sarkıtan bir topluluk görünce şöyle dedi: "Sanki sinagoglarından çıkıp yürüyen Yahudiler gibiler."[581]

Ebu Said radıyallahu anh'den: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Müslümanın izarı baldırının yarısına kadardır. Diz ile ayak bilekleri arası kadar olsa bunda sakınca yoktur. Ayak bi-**

[576] **Sahih.** Buhârî, (359); Muslim, (516); Ebû Dâvud, (626) Nesâ'î, (2/71).
[577] **Sahih.** Buhârî, (360) Ahmed (2/255, 427, 520) Ebû Dâvud, (627).
[578] **Sahih**. İbn Huzeyme (769) Hakim (1/383) Beyhaki (2/236)
[579] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (1/352) İbn Ebi Şeybe (1/278)
[580] **Hasen.** İbn Huzeyme (772, 918) İbn Hibban (6/117) Hakim (1/384) Ebu Davud (643) İbn Mace (966).
[581] **Sahih mevkuf**. Ebu Ubeyd Garibu'l-Hadis (3/481) Beyhaki (2/243) Abdurrazzak (1/364) İbn Ebi Şeybe (2/62) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2383) İbn Kuteybe el-Eşribe (s.12)

leklerinden aşağısı ise ateştedir. Kim şımararak izarını sarkıtırsa Allah ona nazar etmez."[582]

Cabir b. Suleym radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**İzarını baldırının yarısına kadar kaldır. Olmazsa ayak bileklerine kadar kaldır. Seni elbiseyi sarkıtmaktan sakındırırım. Zira bu kendini beğenmişliktir. Şüphesiz Allah kendini beğenmişleri sevmez**."[583]

Ebu Zerr radıyallahu anh'den: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Şu üç kimseyle Allah kıyamet gününde konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çekmez ve onlara elim bir azap vardır: Elbisesini sarkıtan, yaptığı iyiliği başa kakan ve yalan yere yemin ederek ticaret malına revaç veren**."[584]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Sarkıtma; izarda, kamiste (gömlekte) ve sarıkta olur. Kim böbürlenerek bunlardan birini sarkıtırsa kıyamet günü Allah ona bakmayacaktır**."[585]

Kamis: Baldırın yarısına veya ayak bileklerine kadar ulaşıp örten gömlektir. Erkeklerin giydikleri; aba, mağrip bornozu, cellabiye gibi elbiseler de buna dâhildir. Sarığın sarkıtılması ile kastedilen, adetten daha uzun bir şekilde sarkıtmaktır. Gömleğin yenlerini adet olandan fazla olarak uzatmak da bu yasaklanan sarkıtmaya dâhildir. Aynı şekilde adet olandan daha fazla olan bütün genişletme ve uzatmalar bu hükmün kapsamındadır.

Saçı Arkada Toplamanın Yasaklığı

'Abdullah b. 'Abbas ﷺ'dan rivayetine göre o 'Abdullah b. el-Hâris'i saçları başının arkasında toplanmış olarak namaz kılarken görmüş, kalkıp saçlarını çözmeye başlamış, 'Abdullah namazını bitirince İbn 'Abbas ﷺ'ya yönelerek: 'Başımdan sana ne?' diye sorunca İbn Abbâs ﷺ şu cevabı vermiş: "Ben Rasûlullah ﷺ'i şöyle buyururken dinledim: **'Şüphesiz bunun**

[582] **Sahih**. Ebu Davud (4093) İbn Hibban (12/262) Ahmed (3/5)
[583] **Sahih**. Ebu Davud (4084) İbn Hibban (2/281) Ahmed (5/63)
[584] **Sahih**. Muslim; (106) Ebu Davud (4087)
[585] **Sahih**. Ebu Davud (4094) Nesai (5334) İbn Mace (3576)

misali tıpkı elleri bağlı iken namaz kılan kimsenin haline benzer.'"[586]

Erkeklerin Altın Takı ve İpek Kullanmaları

Ebû Mûsâ el-Eş'arî رضي الله عنه'dan, Rasûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğu rivayet edildi: **'Ümmetimin erkeklerine ipek ve altın haram kılındı.'**[587]

İbn 'Abbâs رضي الله عنه'dan: "Rasûlullah ﷺ bir adamın elinde altın yüzük gördü. Onu çıkarıp attı ve şöyle dedi: **'Sizden biriniz kasıtlı olarak cehennem ateşinden bir parça alır da eline koyar mı?!'** Rasûlullah ﷺ gittikten sonra o adama: 'Yüzüğü al ve başka bir şeyde kullan' denildi. O ise şöyle cevap verdi: "Allah'a yemin olsun ki hayır, Rasûlullah ﷺ attıktan sonra onu kesinlikle almayacağım."[588]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**İpek giyen ve gümüş kaptan içen bizden değildir. Kadını kocasına karşı veya köleyi efendilerine karşı aldatarak kışkırtan bizden değildir**."[589]

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Altın ve gümüş kaplarda içmeyin. İpek ve ibrişim elbise giymeyin. Zira bunlar dünyada onlar (müslüman olmayanlar**) **ve ahirette de sizler içindir.**"[590]

Giyimde Kafirlere Benzemek

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu "**Bizden başkalarına benzeyenler bizden değildir. Yahudi ve Hristiyanlara benzemeyin. Şüphesiz Yahudilerin selamı parmaklarla işarettir. Hristiyanların selamı ise avuç içiyledir. Perçemleri kesmeyin, bıyıkları kısaltın, sakalları serbest bırakın. Üzerinizde**

---

[586] **Sahih**. Muslim, (492).

[587] **Sahih.** Ahmed, (4/393). Bkz. Sahîhu'l-Câmi' (207).

[588] **Sahih.** Muslim (3/1655).

[589] **Sahih.** Taberani Mu'cemu's-Sagir (698) Mu'cemu'l-Evsat (5/115, 8/79) Ebu Nuaym Hilye (3/114) Hatib Tarih (14/54-55)

[590] **Sahih**. Buhari (5632-33) Muslim (2067)

altında izar bulunmayan entari/gömlek olduğu halde mescidlerde ve çarşılarda yürümeyin.” [591]

Ebu Umame’den diyor ki: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sakalları beyazlaşmış Ensar’lı ihiyarların yanına gelip buyurdu ki: “**Ey Ensar topluluğu sakallarınızı kırmızılaştırın veya sarılaştırın ve Ehl-i Kitaba muhalefet edin**.” Denildi ki: “Ey Allah’ın rasulü! Onlar şalvar giyer, izar giymezler.” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Siz şalvar da giyin, izar da giyin, Kitap ehline muhalefet edin**.” Dedik ki: “Ey Allah'ın Rasulu! Ehl-i kitap mest giyerler de ayakkabı giymezler.” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Mest de giyin ayakkabı da giyin ve Ehl-i Kitaba muhalefet edin**.” Dedik ki: “Ey Allah'ın Rasulu! Kitap ehli sakallarını kısaltır, bıyıklarını gür yaparlar” Buyurdu ki: “**Siz de bıyıklarınızı kesin, sakallarınızı bolca bırakın. Böylece Ehl-i Kitaba muhalefet edin**.”[592]

İbn ‘Amr İbni’l-’Âs ﵄ anlatıyor: “Rasûlullah ﷺ üzerimde sarıya boyanmış iki giysi görmüştü. Derhal: **‘Bunu giymeni annen mi sana emretti?’** diye sordu. Ben: ‘Bunları yıkayayım mı, ey Allah’ın Rasûlü’ dedim. **‘Hatta yak onları!’** buyurdular.” Bir rivayette: **‘Bu, kâfirlerin kıyâfetidir, sakın bunları giyme!’** buyurdu.”[593]

Ömer radıyallahu anh, Utbe b. Ferkad’a gönderdiği mektupta: “Sizi aşırı nimetler içinde kendinizi kaybetmekten, müşriklere ait kıyafetler giyinmekten ve ipek giysi giymekten menederim” diye yazmıştır.[594]

Ebu Kerime şöyle dedi: “Ali b. Ebi Talib’i Kufe minberi üzerinde şöyle hutbe verirken işittim: “Ey insanlar! Muhakkak ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim: “**Sizleri rahiplerin elbiselerinden sakındırırım. Zira kim rahipleşirse veya rahiplere benzerse benden değildir**.”[595]

---

[591] **Hasen**. Tirmizi (2695) Taberani Evsat (7/238) es-Sahiha (2194).
[592] **Sahih**. Ahmed (5/264) Taberani (8/237) Beyhaki Şuab (5/214)
[593] **Sahih.** Muslim (2077); Ebû Dâvud (4066-4068); Nesâ‘î (8/203-204).
[594] **Sahih mevkuf**. Buhari, (5829) Muslim, (2069) Ahmed (1/16, 43)
[595] **Hasen ligayrihi.** Taberani Evsat (4/178)

Giyimde, Konuşma ve Davranışta Erkeklerin Kadınlara ve Kadınların Erkeklere Benzemesi

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ erkeklerden kadınlara benzeyenlere ve kadınlardan erkeklere benzeyenlere lanet etti.'[596]

Bu benzeme duruş ve hareketlerde veya yürümede olabilir. Vücudu kadınlaştırmak, konuşma ve yürüyüşte kadınsı davranmak gibi... Bu benzerlik giyimde de geçerlidir. Erkeğin -hippi ve metalci gruplar arasında yaygın olduğu gibi- kolye, bilezik, halhal, küpe vb. takması caiz değildir. Yine kadının; gömlek elbise vb. erkeklere özel giysileri giymesi caiz değildir. Daha da ötesi şekil ve ayrıntıda erkeklerden farklı olması gereklidir.

Ebû Hureyre ﷺ'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **"Kadın giyinişiyle giyinen erkeğe ve erkek giyinişiyle giyinen kadına Allah lanet etsin."**[597]

Tek Ayakkabı Giymemek

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Biriniz ayakkabı giyince sağdan başlasın, çıkarırken de soldan başlasın ya ikisini birlikte giysin, ya ikisini birlikte çıkarsın**.'[598]

Bir rivayette de: '**Sakın kimse tek ayakkabı ile yürümesin, ya ikisini de çıkarsın yahut ikisini de giyinsin**' buyrulmuştur.[599]

Kadınlar İçin Tesettürün Şartları

Â'işe ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle demiştir: 'Allah hayız görme çağına gelmiş kadının namazını ancak başörtüsü ile kabul eder.'[600]

Burada 'hayızlı' kelimesiyle kastedilen, hal-i hazırda hayızlı olan kadın değil hayız görme çağına ulaşmış (buluğ çağında olan) kadındır. Zira

[596] **Sahih.** Buhârî (5885) Ebu Davud (4097)
[597] **Sahih.** Ebû Dâvud (4098) Sahîhu'l-Câmi' (5071).
[598] **Sahih.** Muslim (2097).
[599] **Sahih.** Buhârî, (Libâs 39) Muslim (2097) Malik (2/916) Ebû Dâvud (4139) Tirmizî (1780).
[600] **Sahih**. Ahmed (6/150) Ebû Dâvud (641) Tirmizî, (377) İbn Mâce, (655).

‘hayızlı’ kelimesi, umumî bir lafız olup o anda hayızlı olmasa bile hayız görme özelliğine sahip kadını tanımlamaktadır. Bu hadiste geçen başörtüsü/hımar kelimesi, arap dilinde yüzü de örten bir örtüdür. Kadın, kendisine namahrem olan erkeklerin görebilecekleri bir yerde namaz kılarsa yüzü, elleri ve ayakları dahil, bütün bedeni örtülü halde namaz kılmak zorundadır. Namazda el, yüz ve ayağın avret olmadığını söyleyenlerin hiçbir geçerli delilleri yoktur. Bu azalar namaz içinde de, namaz dışında da avrettir. Nitekim “Kadın avrettir” hadisi umumi bir delil olup, bunun genel kapsamından çıkaran bir delil sabit olmamıştır.

Örtü, Eller ve Yüz Dâhil Bütün Vücudu Örtmelidir

Cahiliye devrinde de kadınlar başörtüsü kullanırlardı. Fakat yalnız enselerine bağlar veya arkalarına bırakırlar, yakaları önden açılır ve gerdanları olduğu gibi görünür ziynetleri ortaya çıkardı.[601]

Abdullah b. Mes’ud ve İbn Ömer radıyallahu anhum’den gelen rivayetlerde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; “Şüphesiz kadın avrettir. Dışarı çıktığı zaman şeytan, bakışları ona çevirtir. Kadının Rabbine en yakın olduğu yer, evinin ortasıdır.”[602]

Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: ‘Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle (Herhangi bir ihtiyaç için dışarı çıkarken) dış örtülerini üzerlerine alıp örtünsünler. Bu onların başkaları tarafından tanınıp rahatsız edilmemeleri için daha uygundur. Allah, çok bağışlayan, çok mehamet edendir.’ (Ahzab 33/59)

‘Abdullah b. ‘Abbâs رضي الله عنه diyor ki: ‘Allah, müminlerin kadınlarına, bir ihtiyaçları için evlerinden çıktıklarında, başlarının üzerinden örtecekleri örtüleriyle yüzlerini örtmelerini ve sadece bir gözlerini açmalaraını emretmektedir.’[603]

‘A’işe رضي الله عنها’dan gelen rivayette: ‘Allah ilk muhacir hanımlara rahmet eylesin. ‘Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına

---

[601] Kurtubi (7/230)

[602] **Sahih**. İbni Huzeyme (1685-1687) İbni Hibban (12/412, 413) Tirmizi (1173) Bezzar (5/427, 428) Taberani (10/108) Taberani Evsat (8/101) Bkz.: es-Sahiha (2688) İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan **hasen** isnadla merfu olarak: Taberani Evsat (3/189)

[603] **Sahih**. Taberî (20/324); İbn Ebî Hâtim Tefsir (10/3153)

söyle…' ayeti gelince elbiselerinin bir parçası ile hemen yüzlerini örttüler.'[604]

'Abdullah b. 'Abbâs ﷺ'dan: 'Hür kadınlar da cariyeler gibi giyiniyordu. Bunun üzerine Allah müminlerin kadınlarına bu örtüleriyle kaşlarının üstüne kadar olan bölümü örtmelerini emretti.'[605]

Şeyh Safiyurrahman Mubarekfuri der ki; bu ayetin yüzü örtmek gerektiğini ifade ettiğine muhalif hiçbir müfessir bilinmemektedir.[606]

Diğer bir husus, emrin "yudniyne" şeklinde muzari gelmesidir. Malumdur ki muzari emir vaciplik ifade eder ve vacip olan emri tekid eder. Ayette geçen "celabib" kelimesi, cilbabın çoğuludur. Cilbab ise hımar denen başörtüsünden daha büyük, kadının tüm bedenini örten bir örtüdür.

Nitekim Ümm Atiye radıyallahu anha Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e; "Ey Allah'ın Rasulü! Olur ki birimiz tüm bedenini örten örtüyü bulamaz, bu takdirde ne olur? diye sordu bunun üzerine; "**Ona kız kardeşi kendi cilbabından giydirsin**" buyurmuştur.[607]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem; "**Kim elbisesini kibirle sarkıtırsa Allah kıyamet günü ona bakmaz**" buyurunca Ümm Seleme radıyallahu anha; "Kadınlar eteklerini nasıl yapsın?" diye sordu. "**Bir karış sarkıtsınlar**" buyurunca da; "Ya ayakları görünürse?" demiş, "**Bir dirsek boyu sarkıtsınlar fazla değil**!" buyurmuştur.[608]

Bu hadis, kadınların ayaklarının ve ayakkabılarının örtülmesi gerektiği hususunda gayet açıktır.

Muhammed b. Zeyd b. Kunfuz'un annesinden yaptığı nakle göre: "Annesi Umm Seleme ﷺ'ya: 'Kadın, hangi giysiler içerisinde namaz kılmalı?' diye sormuştur. O da: 'Başörtüsü ve ayağın üzerini örtecek kadar

---

[604] **Sahih**. Buhârî (4759) İbn Ebî Hâtim, Tefsir (8/2575); Ebû Dâvud (4102); Taberî (18/94).
[605] Taberî (20/325).
[606] İbrazu'l-Hak (s.43)
[607] **Sahih**. Buhari (hayz 23) Muslim (İydeyn 10) Ebu Davud (1136) Nesai (3/180) İbni Mace (1308) Humeydi (361) Ahmed (4/84)
[608] **Sahih**. Nesai (5336) Tirmizi (1731) Ahmed (2/55) İshak b. Rahuye (4/177) el-Elbani Sahiha (1864)

uzun entari içerisinde kılmalı!' diye cevap vermiştir."[609]

Örtü; Alttaki Elbiseyi Gösterecek Kadar İnce ve Dar Olmamalıdır

Hafsa radıyallahu anha ince bir başörtüsü ile Aişe radıyallahu anha'nın yanına girdi. Aişe radıyallahu anha bu ince örtüyü parçaladı ve kalın bir başörtüsü verdi. Sonra dedi ki: "Nur suresini bilmiyor musun? Başörtüsü teni ve saçı göstermeyen örtüdür."[610]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İki sınıf insan vardır ki, onlar cehennem ehlidirler; Bunlardan biri ellerinde sığırkuyruğu gibi kamçılar olup insanları dövecekler. Diğeri; vücutlarını belli edecek elbise giyen, bu elbiselerle erkekleri meylettirmek için kırıtarak yürüyen, saçlarını deve hörgücü gibi başlarında toplayan kadınlardır ki; bunlar cennete giremeyecek ve çok uzak mesafelerden bile hissedilen cennetin kokusunu dahi duyamayacaklardır."[611]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan gelen hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır: "Ahir zamanda ümmetimden, deve semerine benzer bineklere binen adamlar olacak, mescit kapılarında inecekler. Onların kadınları örtülü çıplaktırlar. Saçları deve hörgücü gibi kabarıktır. Onlar lanetlidirler. Eğer sizden sonra başka ümmetler gelmiş olsaydı sizin kadınlarınız onların kadınlarına hizmetçi olurdu, aynı sizden önceki ümmetlerin kadınlarının size hizmet ettiği gibi."[612]

Hakim'in rivayetinde ise şöyledir: "Bu ümmetin sonunda lüks döşeklere binen adamlar olurda mescitlerinin kapılarında inerler. Onların kadınları örtülü çıplaktırlar."[613]

Usame b. Zeyd radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve

---

[609] **Sahih**. Mâlik, (1/142) ve Ebû Dâvud, (639-640).
[610] **Sahih mevkuf**. Malik (1625) Mişkat (4375) İbni Sa'd (8/71-72) Beyhaki (2/235)
[611] **Sahih**. Malik (Libas,7) Muslim (2128) Ahmed (2/355, 440) İbn Hibban (16/500) Taberani Evsat (2/224)
[612] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (2/223) İbn Hibban (13/64) Hakim (4/483) Taberani (13/63)
[613] Hakim (4/483)

sellem bana sık kıpti kumaşından bir elbise giydirdi. Bunu kendisine Dıhyetu'l-Kelbi hediye etmişti. Ben de bu elbiseyi hanımıma giydirdim. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bana: "**Neden kıptiyye kumaşından elbiseyi giymedin?**" diye sordu. Ben: "Ey Allah'ın rasulü! Onu hanımıma giydirdim" dedim. Buyurdu ki: "**Ona emret, altına kalın bir şey giysin. Zira vücut hacmini belli etmesinden korkarım**."[614]

el-A'la b. Ziyad rahimehullah der ki; "Kadının elbisesinin güzelliğine bakmaya devam etme! Zira bakış kalpte şehvete sebep olur"[615]

Örtünün Kendisi Bir Ziynet Olmamalıdır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Vakarla evinizde oturun. Önceki Cahiliye kadınlarının kırıla döküle, süslerini göstererek (teberrüc) yürüyüşleri gibi yürümeyin**." (Ahzab 33)

Ayette geçen teberrüc kelimesi; Zemahşeri'ye göre; genelde; gizlenmesi gereken şeyleri açmada çaba sarf etme, özelde ise; kadınların ziynetlerini ve güzelliklerini açıp yabancı erkeklere göstermesidir"[616]

İmam Suyuti; "Kadının endamlı endamlı yürümesi, başörtüsünü bağlamadan başına atıp kadınların tabii ve yapay güzelliklerini ve çekiciliklerini uygun olmayan yerlerde sergilemeleri, süs ve eylemleriyle kendilerinden yararlanma hakkı olmayanların dikkatini ve ilgilerini çekmeleridir" der.[617]

Alusi der ki; "Bana göre zamanımızda müreffeh kadınların evlerinden çıkarken üstlük olarak örtündükleri örtüler de yabancıya gösterilmemesi gereken ziynet kabilindendir. Çünkü bunlar rengârenk çekici giysilerdir. Sanıyorum erkeklerin karılarının bu şekilde çıkmalarına göz yummaları iman gayreti eksikliğinden kaynaklanıyor. Bütün bunlar Allah ve Rasulünün izin vermediği şeylerdir."[618]

---

[614] **Hasen**. Ahmed (5/205) İbn Sa'd (4/59) Ebu Davud (4116) Beyhaki (2/234) Ziya, el-Muhtare (4/149-150) Bezzar (7/30) Hakim (4/187) Taberani (1/160)

[615] **Sahih maktu**. İbni Ebi Şeybe (3/409)

[616] Zemahşeri el-Keşşaf (2/9) Bkz.: Fethu'l-Bari (10/106) Cessas Ahkamu'l-Kur'ân (7/172) Kurtubi (7/229) Sıddık Hasen Han, Fethu'l-Beyan (7/274) Elbani Hicab (41) Ferra Meani'l-Kur'an (2/342) İbn Kesir Tefsir (3/283)

[617] Suyuti el-İklil (192)

[618] Alusi Ruhu'l-Meani (18/146)

Ebu Uzeynetu’s-Sadefi radıyallahu anh’den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kadınların şerlisi kendini beğenip kibirlenen ve (açılıp saçılarak) teberrüc yapanlardır. Onlar münafıktırlar. Bu yüzden kadınlardan cennete girecek olanlar ayağı sekili karga gibi azdır**."[619]

İbn Mes’ûd radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**(Sebepsiz olarak) Boşanmak isteyen kadınlar ve teberrüc yapan (açılıp saçılan) kadınlar münafıklardır**.”[620]

İbni Abbas radıyallahu anhuma şöyle rivayet etmiştir; “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem teberrüc yapan (açılıp saçılan) kadınlara lanet etti.”[621]

Cilbab (Dış Örtü) Siyah Renkte Olmalıdır!

Ummu Seleme ﷺ dedi ki: “Dış örtülerini üzerlerine alıp örtünsünler” ayetinin nüzulünden sonra Ensar kadınları siyah çarşaflarına büründüler. Sanki hepsinin başlarında birer karga vardı.”[622]

Ashab kadınları siyah çarşaf giyerdi. Şiirlerde gecenin karanlığı cilbaba benzetilmiş[623], daha sonra nakledeceğimiz gibi Ümmü Seleme ve Aişe radıyallahu anhuma siyah çarşafa bürünen ashab kadınlarını “*başlarında karga varmış gibi”* diye tavsif etmişlerdir.

Humeyd b. Abdillah el-Asam, annesinden rivayet ediyor; “Aişe radıyallahu anha’nın üzerinde koyu siyah bir başörtü gördüm.”[624]

Sahabenin tefsiri, eğer ihtilaf etmemişlerse merfu hadis hükmündedir. Tesettürü emreden ayet indiğinde sahabe hanımlar siyah dış örtüler edindiler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de bunu ikrar etti. Böylece dış örtünün siyah olmasının zorunlu olduğu ortadadır.

---

[619] **Sahih**. Beyhaki (7/82) İsmail el-İsbehani, et-Tergib ve’t-Terhib (1527) es-Sahiha (1849)

[620] **Hasen**. Ebu Nuaym (8/375-6) Hatib Tarih (3/358) Sahiha (632)

[621] **Hasen**. Nesai Sünenu’l-Kubra (5/396) İbn Adiy el-Kamil (2/408)

[622] **Sahih**. Ebu Davud (4101-4) Taberi (22/29) Beyhaki (2/234, 7/88) Ahmed (6/30) Hakim (2/397) Tefsiru Abdurrazzak (2/101) İbn Ebi Hatim (10/3154).

[623] Bkz Lisanu’l-Arab Cilbab maddesi. (1/273)

[624] **Sahih mevkuf**. İbni Sa’d (8/73)

Örtüye Güzel Koku Sürülmemelidir

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Herhangi bir kadın koku sürünür de dışarı çıkarsa ve erkekler de bu kokuyu duyarsa o kadın zina etmiştir**."[625]

Ebu Musa radıyallahu anh der ki; "Burnumun leş kokusuyla dolması, benim için yabancı kadının süründüğü kokuyla dolmasından daha iyidir."[626]

Örtü Erkek Elbisesi Veya Kâfir Elbisesine Benzememelidir.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Kim bir kavme benzemeye çalışırsa onlardandır**."[627]

Âişe (ranha)'ya bir kadının erkek terliği giydiği söylendi de; "Rasululah (Sallallahu aleyhi ve sellem), kadınlardan kendini erkeğe benzetmeye çalışanlara lanet etti" karşılığını verdi.[628]

Evindeki Ziynetlerini Takınmış Olarak Dışarıda Göstermemelidir

Aişe radıyallahu anha'nın yanına hama giren kadınlar gelince, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Herhangi bir kadın evinin dışında dış elbisesini (çarşafını) çıkarırsa Allah Azze ve Celle onun üzerinden hıfzu himayesini kaldırır**."[629]

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse hanımını hamama sokmasın. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse hama-**

---

[625] **Sahih**. Muslim (salat,143) Ahmed (4/400) Hakim (2/396) Ebu Davud (4173) Tirmizi (2786) Nesai (8/153) Darimi (2649)

[626] **Sahih mevkuf**. İbni Ebi Şeybe (3/410)

[627] **Sahih**. Ahmed (5114) Ebu Davud (4031) İbn Ebi Şeybe (5/313).

[628] **Sahih**. Ebu Davud (4099).

[629] **Sahih**. Ahmed (6/41, 173, 198, 267) Ebu Davud (4010) Tayalisi (1518) Tirmizi (2803) İbni Mace (3750) Darimi (2651) Hakim (4/321) Taberani Evsat (5/84, 7/100) Ebu Ya'la (8/139)

ma peştemalsiz girmesin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse üzerinde içki içilen sofraya oturmasın."[630]

Buradaki hamamlar, umumi ifade olup, kadınlara has olanlardır. Bu hadis, yüzme yerleri ve yazlıkları da kapsar. Allah Müslümanların kadınlarını buralardan korusun. Buna göre Müslüman kadının, avretini muhafaza eden Müslüman kadınların yanında, erkeklerin görmesinden emin olduğu yerde dış elbisesini indirmesi caizdir. Bilinmektedir ki, kadının kadına karşı avreti diz ile göbek arasıdır. Bunun dışındaki yerlere Müslüman kadın bakabilir. Ancak müşrike kadın yabancı erkek hükmündedir. Mecbur kalmadıkça Müslüman kadının, müşrike kadın yanında avretini açmaması gerekir. Bundan dolayı Müslüman kadının avretini başka bir kadının yanında açması caiz değildir. Hatta annesi, kızkardeşi ve kızı dahi olsa, doğum ve hastalığın tedavisi gibi zaruretler dışında avretini açamaz.[631]

Şöhret ve Gösteriş Elbisesinden Sakınmalıdır

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim dünyada şöhret için elbise giyerse Allah ona kıyamet gününde zillet elbisesi giydirir sonra ateşte tutuşturulur**"[632]

Ebu Umame radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sade giyinmek imandandır**."[633]

Elbisenin, Bedenin ve Yerin Temiz Olması:

Allah ﷻ buyuruyor ki: '**Elbiseni tertemiz tut**.' (Müddessir, 74/4)

Cabir b. Semura radıyallahu anh'den: "Bir adamın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Eşimle ilişkiye girdiğim elbisemle namaz kılabilir miyim?" diye sorduğunu işittim. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Evet,**

---

630 **Sahih**. Hakim (4/320) Tirmizi (2801) Ahmed (3/339) Ebu Ya'la (3/435) Taberani Evsat (1/212, 2/194, 3/69, 8/141) Beyhaki Şuab (5/12)

631 El-Kalmuni, Fefirru İlallah (s.270)

632 **Hasen**. İbni Mace (3606) Ebu Davud (4029) Nesai Kubra (5/460) İbni Ebi Şeybe (5/205) Ma'mer Cami (11/80) Ahmed (2/139) Ebu Ya'la (10/62)

633 **Sahih**. İbni Mace (4118) Taberani (1/246) Hakim (1/9) Ebu Davud (4161) es-Sahiha (341)

ancak bir şey görürsen onu yıkarsın” buyurdu.[634]

Necis Binek Üzerinde Namaz:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i Hayber'e doğru giderken bir eşek üzerinde namaz kılarken gördüm.”[635]

Enes radıyallahu anh, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i Hayber'e giderken kıble arkasında kaldığı halde bir eşek üzerine namaz kılarken görmüştür.[636]

Ayakkabılarla Namaz:

Şeddad b. Evs radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet edin. Şüphesiz onlar mestleri ve ayakkabılarıyla namaz kılmazlar**.”[637]

Ebu Davud, Hâkim ve Beyhaki'nin rivayetlerinde “**Yahudilere muhalefet edin**” şeklinde gelmiştir. Taberani'nin rivayetinde ise lafzı şöyledir: “**Ayakkabılarınızla namaz kılın, Yahudilere benzemeyin**.”[638]

Mescidler

Mescid Yapmanın Fazileti:

Osman ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid inşa ederse, Allah ona Cennette bir ev inşa eder.’ Bir diğer rivayette: ‘…Allah, onun için, Cennet'te bir mislini inşa eder’

---

[634] **Sahih**. Ahmed (5/89) Abdullah b. Ahmed Zevaidu'l-Musned (5/97) İbn Mace (542) Taberani (2/no:1881) İbn Hibban (236-mevarid)

[635] **Sahih**. Muslim (700) Ahmed (2/7) Nesai (740) Ebu Davud (1226)

[636] **Hasen.** Nesai (741) Enes radıyallahu anh'den mevkuf olarak: Buhari (1100) Muslim (702)

[637] **Sahih**. İbn Hibban (5/561) Hakim (1/391) Ebu Davud (652) Beyhaki (2/432) Bezzar (8/406) Dulabi el-Kuna (1/409)

[638] **Hasen.** Taberani (7/290)

buyrulmuştur."[639]

Hamam ve Kabirler Dışında Yeryüzü Mesciddir

Ebu Said radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Hamam ve kabirler dışında yeryüzünün tamamı mesciddir**."[640]

Tahiyyetu'l-Mescid Namazı Farzdır

Ebû Katade es-Sulemî ﵁'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sizden biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekât namaz kılsın.'"[641]

Diğer rivayette şöyledir: 'Sizden biriniz mescide girdiği zaman iki rekât namaz kılmadan oturmasın.'[642]

Yukarıdaki hadisin umumiliğinden Mescidu'l-Haram'ı çıkaran bir delil yoktur.

Kamet Okunurken Mescide Girmek:

Mescide girildiğinde kamet okunuyorsa, kameti okunmakta olan namaza girilmesi gerekir. Tahiyyetu'l-Mescid namazı bu kimseden düşer. Bunun delili şu şekildedir: Ebû Hureyre ﵁'dan; Peygamber ﷺ buyurdu ki: **'Namaz ikin kamet okunduğu zaman mektube (vaktin farzı olan) namazdan başka namaz yoktur'**[643]

İmam Cuma Hutbesinde İken Mescide Girmek:

Câbir b. 'Abdullah ﵁'dan: 'Suleyk el-Gatafanî ﵁ Cuma günü Rasûlüllâh ﷺ hutbedeyken geldi. Ona buyurdu ki: **'Ey Suleyk! Kalk iki rekât namaz kıl. Ama onları hafif tut!'** buyurdu. Sonra şunları söyledi: **'Biriniz Cuma günü imam hutbe okurken gelirse hemen iki rekât**

---

[639] **Sahih.** Buhârî, (450) Muslim, (533) Tirmizî, (318).
[640] **Sahih**. Ahmed (3/96) İbn Hibban (Mevarid – 104) Hakim (1/251) Beyhaki (2/435) Ebu Davud (2/158) Şeyh Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (831)
[641] **Sahih.** Buhârî, (444) Muslim, (714).
[642] **Sahih.** Buhârî, (1163)
[643] **Sahih.** Muslim, (710).

namaz kılsın ve onları hafif tutsun!'"[644]

Mescidlerin Temizlenmesi

Semura b. Cundub radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize yurdumuzda mescid bina etmemizi ve temiz tutmamızı emretti."[645]

Eziyet Verici Kokularla Mescide Gelmemek

Cabir radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Soğan, sarımsak ve pırasa yiyen mescidimize yanaşmasın. Zira melekler de ademoğullarının rahatsız oldukları şeylerden rahatsız olurlar."[646]

İkrime ﵁ anlatıyor: "Iraklılardan bir grup kimse İbn Abbâs ﵄'ya gelerek: 'Cuma günü gusletmek vacib midir ne dersin' diye sordu. İbn Abbâs ﵄ şu açıklamayı yaptı: '(Farz değil), ancak temizliğe çok uygundur ve gusleden için pek hayırlıdır. Yıkanmayan üzerine de vacib değildir. Ben size guslün nasıl başladığını anlatayım: İnsanlar meşakkatli işler yapıyorlar ve yünlü elbiseler giyiyorlardı. Çalışmaları çoğunlukla sırtlarında yük taşımak şeklinde oluyordu. Mescitleri dardı ve tavan alçaktı, yani arîş (denen üzeri hurma dallarıyla örtülmüş çardak) şeklindeydi. Sıcak bir günde Rasûlüllâh ﷺ (minbere) çıktı. Cemaat yün elbiselerin içinde terlemişti. (Terleri sebebiyle) onlardan çıkan kokular ortalığı sardı ve herkesi rahatsız etti. Koku Rasûlüllâh ﷺ'e de uzanınca: '**Ey insanlar, bu gün gelince yıkanın. Ayrıca herkes, bulabildiği en güzel kokuyu sürünsün**!' buyurdular. Bilahare Allah'ın lütfu yetişti (bolluk arttı), herkes yünlüden başka elbiseler giydiler, çalışmaları hafifledi, mescitleri genişletildi. Birbirlerini rahatsız eden terlerin bir kısmı ortadan kalktı."[647]

---

[644] **Sahih.** Buhârî, (930) Muslim, (875).
[645] **Sahih ligayrihi.** Ahmed (5/17) Ebu Davud (456)
[646] **Sahih**. Buhari (854) Muslim (564)
[647] **Sahih.** Ebû Dâvud, (353).

Mescidlerde Yasak Olan Şeyler

Mescidde Yitik Aramak

Bureyde ﷺ anlatıyor: "Bir adam mescidde yitiğini ilan etti ve: 'Kim kızıl deveyi gördü?' dedi. Bunu işiten Rasûlüllâh ﷺ: '**Bulamaz ol! Mescidler neye yarayacaksa onun için inşa edilmiştir, (gayesinden başka maksadla kullanılamaz)**!' buyurdular."[648]

Alışveriş Yapmak

Ebû Hureyre ﷺ'den; Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Mescidde alışveriş yapan birini gördüğünüz zaman: Allah ticaretine kazanç vermesin' deyiniz.'"[649]

Had Cezalarını Mescidde Uygulamak

Hakim b. Hizam radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Mescidlerde had cezaları uygulanmaz**"[650]

Mescidde Elleri Kenetlemek

Ka'b b. Ucre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'Biriniz mescide gidince orada ellerini kenetlemesin. Çünkü o namazdadır.'"[651]

Mescidleri Süslemek

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: **'Ben mescidlerin yükseltilmesiyle/sıvanmasıyla emrolunmadım!'**" İbn 'Abbas ﷺ der ki: 'Yemin olsun! Sizler mescidlerinizi Yahûdî ve Hristiyanlar gibi süsleyeceksiniz!'[652]

Enes ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'İnsanlar mescidler hususunda

---

[648] **Sahih**. Muslim, (569).
[649] **Sahih**. İbn Huzeyme, (1305) Tirmizi (1321) Hakim (2/56).
[650] **Sahih**. Ebu Davud (4490) Ahmed (3/434) Darekutni (3/85) Hakim (4/378)
[651] **Sahih.** Ebû Dâvud, (562); Tirmizî, (386).
[652] **Sahih.** Ebû Dâvud, (448); İbn Hibban (1615) Buhârî (1/539 muallâk olarak).

birbirlerine karşı övünmedikçe kıyamet kopmaz.'"[653]

Mescidlerde Mihrap Yapmak

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şu mezbahalardan yani mihraplardan sakının**"[654]

İbn Mesud radıyallahu anh, mihrapta namaz kılmayı caiz görmez ve şöyle derdi: "Bu ancak kiliselerde olur. Ehl-i Kitab'a benzemeyin!" Yani o kemerlerde (mihrapta) namaz kılmayı çirkin görüyordu."[655]

Abdullah b. Mesud radıyallahu anh şöyle dedi: "Şu mihraplardan sakınınız" İbrahim (en-Nehaî) de mihraplarda namaz kılmazdı."[656]

Mescidde Dünyalık Konuşmak

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "İnsanlar üzerine bir zaman gelecek, mescidlerde halka halka oturacaklar, bütün gayeleri dünya olacaktır. Onlarla oturmayın. Allah için onlara ihtiyaç yoktur."[657]

Mescidlerde Yapılması Caiz Olanlar

Mescidde Yemek Yemek

'Abdullah b. Haris ﷺ dedi ki: 'Biz Rasûlüllâh ﷺ zamanında mescitte ekmek ve et yerdik.'[658]

---

[653] **Sahih.** Ebû Dâvud (449) Nesai (2/32) İbn Mace (739) İbn Huzeyme (1322-23) İbn Hibban (1614, 2760) Taberani (752).
[654] **Hasen**. Beyhaki (2/439) Taberani (13/540) el-Elbani Sahihu'l-Cami (120)
[655] **Hasen mevkuf**. Bezzar (5/21)
[656] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/408) Tahavi (1/133), İbn Sad Tabakat (6/272) Ebu Zür'a Tarihu Dımeşk (121/2).
[657] **Hasen**. Ebu İshak el-Muzekki, el-Muzekkiyyat (51) İbn Hibban (15/162) Taberani (10/198) Şeceri Emali (1/119 no:459) Ebu Nuaym Hilye (4/109) İbn Batta el-İbane (342) Bkz.: el-Elbani es-Sahiha (1163)
[658] **Sahih**. İbn Mâce (3300) İbn Hibban (1657).

Mescidde Uyumak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında gençler olarak mescidde yatar ve kaylule yapardık."[659]

Mescidde Ayak Ayak Üstüne Koyarak Sırtüstü Yatmak

Abbad b. Temim, amcasından naklediyor; "O Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış olarak uzanarak yattığını görmüştür."[660]

Mescidde İlim Meclisi Kurmak

Ebû Hureyre ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Her kim bizim bu mescidimize ya bir hayır öğrenmek yahut öğretmek için girerse, Allah yolunda cihad eden kimse gibi olur ve her kim başka bir maksatla girerse, kendisine ait olmayan bir şeye bakıp duran bir kimseye benzer."[661]

Rasûlüllâh ﷺ mescidde, ilim meclislerinde hazır bulunmaya teşvikte bulunarak şöyle buyurmaktadır: '...Bir topluluk Allah'ın evlerinden birisinde, Allah'ın Kitâbı'nı okumak, kendi aralarında onu incelemek üzere toplanacak olurlarsa mutlaka (ilâhî) huzur ve sükûn üzerlerine iner, rahmet onları kaplar, melekler etraflarını çevirir ve Allah kendi nezdinde bulunanlar arasında onları anar...'[662]

Mescidde Şiir Okumak

Cabir b. Semura radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabının mescidde şiir ve cahiliyye döneminden hatıralarını zikrettiklerine yüzden fazla şahit oldum. Bazen Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de onlarla beraber tebessüm ederdi."[663]

---

[659] **Sahih**. Muslim (2479) Bkz.: Buhari (440)
[660] **Sahih**. Buhari (475) Muslim (2100)
[661] **Hasen.** Ahmed (2/350); Hâkim (1/91)
[662] **Sahih**. Muslim, (2699).
[663] **Hasen.** Ahmed (5/91)

Ebû Seleme b. ‘Abdu’r-Rahman b. ‘Avf’dan rivayete göre o Ensar’dan Hassân b. Sâbit ﷛’ın Ebû Hureyre ﷛’yi şöylece şahit tuttuğunu rivayet etmektedir: “Allah için söyle! Rasûlüllâh ﷺ’i: ‘Ey Hassan! Rasûlüllâh ﷺ adına cevap ver! **Ey Allah’ım, sen onu Ruhu’l-Kudus ile destekle**’ dediğini duydun mu? Ebû Hureyre ﷛: ‘Evet’ diye cevap verdi.”[664]

Bayramda Mescidde Eğlence

Peygamber ﷺ ‘Â’işe ﵂ arkasında bulunduğu halde, Peygamber Mescidi’nde bir bayram gününde ellerindeki harbelerle Habeşli’lerin oynadıkları oyunları görmesine izin vermiştir. ‘Â’işe ﵂ dedi ki: ‘Bir gün Rasûlüllâh ﷺ’i odamın kapısında gördüm. Habeşliler ise mescidde oyun oynuyorlardı. Rasûlüllâh ﷺ ridasıyla beni örterken, ben de onların oyunlarını seyrediyordum.’[665]

Enes radıyallahu anh’den: “Habeş’liler Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in önünde sıçrayarak oynuyor, raksediyor ve şöyle diyorlardı: “Muhammed salih bir kuldur” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Ne diyorlar?**” diye sordu. “Muhammed salih bir kuldur diyorlar” dediler.”[666]

Mescidde Yaralıların Tedavi Edilmesi

Âişe ﵂’dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Sa’d, Hendek günü el-Ekhal (diye bilinen kalbe giden kalın damarına) isabet almıştı. Peygamber ﷺ sık sık onu ziyaret edebilmek için mescidde ona bir çadır kurmuştu.”[667]

Kafirin Mescide Girmesi

Ebû Hureyre ﷛’dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Peygamber ﷺ Necid taraflarına bir grub atlı gönderdi. Bunlar Hanife oğullarından bir adamı yakalayıp getirdiler. Adı Sumame b. Ussal idi. Onu mescidin direklerinden birisine bağladılar. Peygamber ﷺ yanına çıkıp, ‘Sumame’yi serbest bırakınız’ dedi. Mescide yakın bir hurmalığa gitti. Orada guslettikten sonra gelip mescide girdi ve: ‘Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına,

---

[664] **Sahih.** Buhârî, (3212).
[665] **Sahih.** Buhârî, (454).
[666] **Hasen**. Ahmed (3/90) Şeyh Mukbil, Camiu’s-Sahih (1113)
[667] **Sahih.** Buhârî, (463).

Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ederim' dedi."[668]

Namaz Vakitleri

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.' (Nisâ', 4/103)

'Abdullah b. 'Amr b. el-'Âs ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Öğlenin (başlama) vakti, güneşin (tepe noktasından batıya) meylettiği zamandır. Kişinin gölgesi kendi uzunluğunda olduğu müddetçe öğle vakti devam eder. Yani ikindi vakti girmedikçe. İkindi vakti ise güneş sararmadıkça devam eder. Akşam vakti ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolmadığı müddetçe devam eder. Yatsı namazının vakti orta uzunluktaki gecenin yarısına kadardır. Sabah namazının vakti ise fecrin doğmasından (yani şafağın sökmesinden) başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder. Güneş doğdu mu namazdan vazgeç. Çünkü o, şeytânın iki boynuzu arasından doğar.'"[669]

İbn Abbâs ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Cibrîl bana, Beytullah'ın yanında, iki kere imamlık yaptı. Bunlardan birincide öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadarken kıldı. Sonra, ikindiyi her şey gölgesi kadarken kıldı. Sonra akşamı güneş battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman kıldı. Sonra yatsıyı, ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca kıldı. Sonra sabahı şafak sökünce ve oruçluya yemek haram olunca kıldı. İkinci sefer öğleyi, dünkü ikindinin vaktinde her şeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldı. Sonra ikindiyi, her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olunca kıldı. Sonra akşamı, önceki vaktinde kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte biri gidince kıldı. Sonra sabahı, yeryüzü ağarınca kıldı. Sonra Cibrîl aleyhi's-selâm bana yönelip: Ey Muhammed! Bunlar senden önceki nebîlerin ('aleyhimu's-salâtu ve's-selâm) vaktidir. Namaz vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır! dedi.'"[670]

Öğle Namazının Vakti:

Güneşin tam tepeden meyletmesiyle başlayan ve her şeyin gölgesi, kendi boyunca olana kadar devam eden vakittir.

---

[668] **Sahih.** Buhârî, (462).
[669] **Sahih.** Muslim, (612); Ebû Dâvud, (396) Nesâ'î, (1/260).
[670] **Sahih.** Tirmizî (149) Ebû Dâvud (393) Elbânî el-İrvâ', (250)

Zeval vaktini anlamak için düz bir yere bir deynek dikilir ve güneşin doğmasından itibaren gözlenir. Zeval öncesinde gölge, batı yönünde uzuncadır ve güneş yükseldikçe bu gölge eksilmeye devam eder. Sonra gölgenin eksilmesi durur. Bu vakit zeval (güneşin tam tepede olduğu) vaktidir. (Bu esnada güneş ışıklarının dik düştüğü bölgelerde gölge sıfırlanır. Güneş ışıklarının yatay düştüğü bölgelerde ise gölge boyu farklı olabilir.) Bundan sonra da gölge boyunda artış başlar. Bu artışın başlamasıyla öğlenin vakti girer ve gölge deyneğin boyu ile eşitleninceye kadar artış devam eder. Gölge boyu, deyneğin boyunu geçtiği andan itibaren de ikindi vakti başlar. (Güneş ışıklarının yatay düştüğü bölgelerde ise zeval vakti esnasındaki gölge ilave edilerek hesaplanır.)

Öğle namazını ilk vaktinde kılmak müstehaptır: Câbir b. Semurâ ﷺ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ öğle namazını, güneş meylettiğinde kılardı.'[671] Yani, güneş tam tepeden batıya doğru meylettiğinde kılardı.

Ancak hava sıcaklığı çok fazla olduğunda, öğle namazını geciktirmek ve serinliğe bırakmak müstehaptır. Çünkü Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Sıcaklar arttığında, namazı serinliğe bırakınız. Kuşkusuz sıcaklığın şiddeti, Cehennem kaynamasındandır**.'[672]

İkindi Namazının Vakti:

Zevalden sonraki her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olduğu vakitten sonra gölgedeki en ufak bir artışla başlar ve güneş sararıncaya kadar devam eder. Çünkü ikindi namazının, güneş sararıncaya kadar geciktirilmesi caiz değildir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: '(**Geciktirilerek kılınan) namaz, münafığın namazıdır. Oturup güneşi gözetler, güneş şeytanın iki boynuzu arasında olduğu zaman da kalkar ve kuşun gagalaması gibi hızlıca dört rekât namaz kılar ve Allah'ı az zikreder.**'[673]

Fakat herhangi bir özür ve zaruret bulunması halinde, namazın güneş batımı öncesine kadar geciktirilmesinde bir sakınca olmaz. Zira Ebû Hureyre ﷺ'nun rivayet ettiği hadiste Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: '**İkindi namazının bir rekâtını, güneş batmadan önce yetiştiren, ikindi**

---

[671] **Sahih.** Muslim (432; 618) Ahmed (5/106) İbn Mace (674) Ebu Davud (806).
[672] **Sahih.** Buhârî, (*535*); Muslim, (615)
[673] **Sahih.** Muslim (434; 622); Ebû Dâvud (409); Tirmizi (160) Nesa'î (1/254).

namazını yetiştirmiş olur.'[674] Bu hüküm yalnızca zaruret halinde söz konusudur. Böylelikle delillerin arası cem edilmiş olur.

İkindi namazını ilk vaktinde kılmak müstehaptır. Enes ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ ikindi namazını kıldığında, güneş yüksekte ve dipdiri olurdu. Avâlî bölgesine gidecek olanlar gider, Avâli'ye ulaşırlardı ve güneş hala yüksekte olurdu.'[675]

İkindi namazının vaktini geçirmekten son derece sakınılmalıdır. Çünkü Peygamber ﷺ: '**Kim ikindi namazını terk ederse, ameli boşa gider**' buyurmuştur.[676]

İkindi namazı, Yüce Allah'ın özellikle korunmasını/devam edilmesini teyit ettiği 'orta namazdır.' Nitekim Yüce Allah: '**Namazları ve orta namazı koruyun/devam edin; gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun'** (Bakara, 2/238) buyurmuştur.

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Orta namaz ikindi namazıdır**."[677]

Akşam Namazının Vakti:

Güneşin batışıyla başlayan ve şafak kayboluncaya kadar devam eden süredir. Akşam namazını ilk vaktinde kılmak müstehap, geciktirmek mekruhtur. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ: '**Akşam namazını yıldızlar birbirine kanşıncaya kadar geciktirmediği sürece ümmetim, hayır üzere veya fıtrat üzere devam eder'**[678] buyurmuştur.

Râfi' b. Hadîc ﷺ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte akşam namazını kılardık. Sonra herhangi birimiz çıktığında attığı okun düştüğü yeri görürdü.[679]

---

[674] **Sahih.** Buhârî (579) Muslim (608).
[675] **Sahih.** Buhârî (550) Muslim (621).
[676] **Sahih.** Buhârî (553) Nesa'î (1/236).
[677] **Sahih.** Tirmizi (181)
[678] **Sahih.** Ebû Dâvud (418).
[679] **Sahih.** Buhârî (559) Muslim (637).

Yatsı Namazının Vakti:

Şafağın kayboluşundan gece yarısına (güneşin battığı andan fecir doğuncaya kadar olan sürenin yarısına) kadardır. Çünkü bu konuda daha önce zikredilen ‘Abdullah b. ‘Amr ﷺ‘nun rivayet ettiği hadis vardır. Zorluk olmadığı sürece yatsı namazını geciktirmek müstehaptır. Aişe radıyallahu anha anlatıyor: “Bir gece Rasûlüllâh ﷺ namazı geciktirdi. Hatta mescitte bulunanlar uyudu. Daha sonra Rasûlüllâh ﷺ çıkageldi namazı kıldırdı ve: ‘**Kuşkusuz namazın vakti, bu vakittir. Ancak ümmetime zorluk olmasaydı!**’ buyurdu.”[680]

Yatsı namazını kılmadan önce uyumak mekruhtur. Aynı zamanda yatsı namazından sonra konuşmak da maslahat haricinde mekruhtur. Ebû Berze ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ yatsı namazından önce uyumayı; yatsı namazından sonra da konuşmayı mekruh/çirkin görürdü.’[681]

Ancak, yatsı namazından sonra sohbet etmek, bir maslahat gereği ise caizdir. Kişinin ailesiyle vb. gece sohbeti yapması gibi. İbn ‘Abbâs ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ ailesi -Meymûne- ile gece bir süre sohbet etti. Sonra uyudu.’[682]

Sabah Namazının Vakti:

Fecrin doğusuyla başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ: ‘**Sabah namazının vakti, fecrin doğusuyla başlar ve güneş doğuncaya kadar devam eder’** buyurmuştur.[683]

Sabah namazının ilk tekbirini ‘gecenin son karanlığı/alaca karanlık’ olarak isimlendirilen sabah namazının ilk vaktinde almak müstehaptır. ‘Â’işe radıyallahu anha anlatıyor: ‘Mümin kadınlar Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte sabah namazlarını, bürgülerine sarılmış olarak kılarlardı. Sonra, namazlarını kılınca evlerine dönerlerdi de bu esnada karanlıktan dolayı kimse de onları tanıyamazdı.’[684]

Ebû Mes‘ûd el-Ensârî ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ bir defa sabah

---

[680] **Sahih.** Muslim (219; 638).
[681] **Sahih.** Buhârî (568) Muslim (237; 647).
[682] **Sahih.** Muslim (190).
[683] **Sahih**. Muslim (612); Ebû Dâvud (392) Nesa‘î (1/260).
[684] **Sahih.** Buhârî, (578); Muslim, (645).

namazını alaca karanlıkta kıldı. Sonra ortalık ağarınca kıldı. Daha sonra da vefatına kadar alaca karanlıkta kıldı, bir daha ortalık ağarıncaya kadar beklemedi.'[685]

Güneş Doğuncaya Kadar Sabah Namazına Uyanamayan

Ebu Said radıyallahu anh'den: "Bir kadın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Biz de Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında idik. Dedi ki: "Ey Allah'ın rasulü! Kocam Safvan b. Muattal, namaz kıldığım zaman beni dövüyor, oruç tuttuğum zaman orucumu bozduruyor, kendisi de güneş doğmadıkça sabah namazını kılmıyor." Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yanında bulunan Safvan radıyallahu anhe bu durumu sordu. O da dedi ki: "Ey Allah'ın rasulu! "Namaz kıldığımda beni dövüyor" demesine gelince; o iki sure okuyor, ben de bunu yasaklıyorum." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Tek sure de olsa insanlara yeter**" Safvan dedi ki: "Oruç tuttuğumda orucumu bozduruyor demesine gelince, ben genç bir adamım, sabredemiyorum." Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kadın, kocasının izni olmadan (nafile) oruç tutamaz**" buyurdu. Safvan devam etti: "Güneş doğuncaya kadar namaz kılmadığımı söylemesine gelince, biz hali bilinen bir ev halkıyız (çalışan bir kavimiz). Güneş doğana kadar uyanamayız." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**O halde uyandığın zaman namazı kıl.**"[686]

Namaz Vaktine Yetişmek:

Namaz vakti çıkmadan önce bir rekât kılınmış ise, o namaz vaktinde kılınmış olur. Çünkü Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Sabah namazının bir rekâtını güneş doğmadan önce yetiştiren, sabah namazına yetişmiş olur. İkindi namazının bir rekâtını, güneş batmadan önce yetiştiren, ikindi namazına yetişmiş olur.'[687]

Bu hüküm diğer vakit namazlarını da kapsar: Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Namazdan bir rekate yetişen**

---

[685] **Sahih.** Buhârî (521); Ebû Dâvud (394).
[686] **Sahih**. Ahmed (3/80) Ebu Davud (2459) Şeyh Mukbil, Camiu's-Sahih (864)
[687] **Sahih.** Buhârî (579); Muslim (608) Nesa'î (273).

namazın tamamına yetişmiş sayılır.'"[688]

Namaz Kılmanın Yasaklandığı Vakitler:

'Ukbe b. 'Âmîr ﷺ anlatıyor: 'Üç vakit vardır ki Rasûlüllâh ﷺ bizi o vakitlerde namaz kılmaktan veya ölülerimizi mezara gömmekten nehyetti: Güneş doğmaya başladığı andan yükselinceye kadar. Öğleyin güneş tepe noktasına gelince, meyledinceye kadar. Güneş batmaya meyledip batıncaya kadar.'[689]

Ebu Sa'îd ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sabah namazını kıldıktan sonra güneş yükselinceye kadar artık namaz yoktur. İkindiyi kıldıktan sonra da güneş batıncaya kadar namaz yoktur.'"[690]

Sebepli Namazlar Bu Yasağın Dışındadır:

Umm Seleme radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazından sonra iki rekat kıldı. Bunun hakkında sorduğumda buyurdu ki: "**Ey Ebu Umeyye'nin kızı! Bana ikindi namazından sonraki iki rekati soruyorsun. Abdulkays kabilesinden insanlar bana geldiler ve öğle namazından sonraki iki rekatten beni alıkoydular. İşte bu iki rekat onlardır.**"[691]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında Bilal radıyallahu anh'e şöyle dedi: "**Ey Bilal! İslâm'da en çok ümitte bulunduğun amelini bana söyle. Zira takunyanın seslerini cennette benim önümden işittim**." Bilal radıyallahu anh dedi ki: "Ümitli olduğum bir amelim yoktur. Lakin ben gece veya gündüz herhangi bir vakitte abdest alsam, bu abdestten dolayı mutlaka namaz kılarım."[692]

Enes radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim bir namazı unutur veya uyuyakalırsa onun kefareti

---

[688] **Sahih.** Buhârî, (580); Muslim, (607); Mâlik, (1/10); Ebû Dâvud, (1121); Tirmizî, (524); İbn Mâce, (1122) Nesâ'î, (1/274).
[689] **Sahih**. Muslim (831) Ebû Dâvud (3192) Tirmizî (1030) Nesâ'î, (1/275, 26).
[690] **Sahih.** Buhârî, (*586*); Muslim, (827) Nesâ'î, (1/277-278).
[691] **Sahih**. Buhari (1233) Muslim (834)
[692] **Sahih**. Buhari (1149) Muslim (2458)

hatırlandığı zaman kılınmasıdır."[693]

Ebu Katade es-Sulemi radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "…**Biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekat kılsın**."[694]

Cubeyr b. Mut'im radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Ey Abdu Menaf oğulları! Şu beyti (Kâbe'yi) tavaftan ve gece veya gündüz hangi vakit olursa olsun, namaz kılacak kimseyi engellemeyin."[695]

Kamet Okununca Nafile Kılınmaz

Bir farz namaz için kamet okunduğu andan itibaren, nafile namaza niyet edilmez (başlanılmaz), bu Rasûlüllâh ﷺ tarafından men edilmiş münkerattandır.

Ebû Seleme ؓ anlatıyor: 'Ashabtan bir cemaat ikâmeti işitmişti, hemen (sünnet) namaza kalktılar. Rasûlüllâh ﷺ onlara: **'İki namazı beraber mi kılıyorsunuz? Namazı beraber mi kılıyorsunuz?'** diye çıkıştı. Bu (olay) sabah namazı sırasında cereyan etmişti."[696]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Namaz için kamet okununca farz namaz dışında artık namaz yoktur**."[697]

Kaçırılmış Namazın Kazası:

Mazeretsiz olarak terk edilen namazın kazası yoktur. Namazın mazeretsiz olarak terki küfür olduğundan, şeriatta mazeretsiz olarak terk edilen namazın kaza edilmesine dair bir delil gelmemiştir. Yine hayız dönemlerinde namazlarını kılamayan kadınlar da bunları kaza etmekle emrolunmamışlardır. Ancak uyumak, unutmak veya bayılmak gibi kişinin

---

[693] **Sahih**. Muslim (684).
[694] **Sahih**. Buhari (444) Muslim (714).
[695] **Sahih**. Ahmed (4/81) Nesai (585) Tirmizi (868) Şeyh Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (859)
[696] **Sahih**. Mâlik (1/128). Abdullah b. Malik b. Buhayne'den: Buhari (663) Muslim (711)
[697] **Sahih**. Muslim (710) Ebu Davud (1266) Tirmizi (421) Nesai (2/116)

şuuru dışında meydana gelen bir sebeple vakti kaçırılan namazlar, uyanınca veya hatırlandığı zaman kılınırlar: Rasûlüllâh ﷺ: **'Kim, namazı unutursa veya uyuya kalırsa, onun kefareti hatırladığında kılmasıdır'** buyurmuştur.[698]

Rasûlüllâh ﷺ ve sahabeleri bir yolculuk esnasında uyuya kalmışlardı. Güneşin sıcaklığı onları uyandırmıştı. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: **'...uyku halinde kusur yoktur; kusur, bir sonraki namazın vakti girinceye kadar namazı kılmayan kimse içindir. Kim bunu yaparsa, onu hatırladığı zaman namazı kılsın'** buyurmuştur.[699]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında uyuyakaldı. Güneş doğduktan sonra onu kaza etti."[700]

Namazın Kazasında Tertibe Uymak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim bir namazı unutur da, imamla namaz kıldığı anda o namazı hatırlarsa, namaz bitince unutmuş olduğu namazı iade etsin, sonra da, imamla beraber kıldığı namazı iade etsin."[701]

Ezân ve Kâmet

Fazileti:

Ebû Hureyre رضي الله عنه anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'İnsanlar, eğer ezan okumak ile namazın ilk safında yer almada ne (gibi bir hayır ve bereket) olduğunu bilseler, sonra da bunu elde etmek için kur'a çekmekten başka çare kalmasaydı, mutlaka kur'aya başvururlardı.'"[702]

Yine Ebû Hureyre رضي الله عنه anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan oradan sesli sesli yellenerek uzaklaşır, ezanı

---

[698] **Sahih.** Buhârî (598) Muslim (684).
[699] **Sahih**. Muslim (1532) Ebû Dâvud (437).
[700] **Hasen.** İbn Mace (1/365) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (1055)
[701] **Hasen**. Ebu Ya'la, Mu'cem (110) Hatib Tarih (9/67) Taberani Evsat (5/218) Abdurrazzak (2/5) Darekutni (1/421) Darekutni İlel (7/24) el-Hilaiyyat (el yazma no: 397) Beyhaki (2/221) Şeyh Mukbil Camiu's-Sahih (865)
[702] **Sahih.** Buhârî, (615); Muslim, (437).

duyamayacağı yere kadar kaçar. Ezan bitince geri gelir. İkamete başlanınca yine uzaklaşır, ikamet bitince geri dönüp kişi ile kalbinin arasına girer ve şunu hatırla, bunun düşün diye aklında daha önce hiç olmayan şeylerle vesvese verir. Öyle ki (buna kapılan) kişi kaç rekât kıldığını bilemeyecek hale gelir.'"[703]

'Abdullah b. 'Abdirrahmân b. Ebî Sa'sa'a anlatıyor: "Ebû Sa'îd ﵁ bana dedi ki: 'Seni, koyunları ve kır hayatını seviyor görüyorum. Koyunlarınla birlikte veya kırda olunca namaz ezanı okursan, ezan sırasında sesini yükselt. Zira müezzinin sesini ne kadar insan, cin ve bunların dışında varlık işitirse Kıyâmet günü onun lehinde şehadet eder.' Ebû Sa'îd sözlerini şöyle tamamladı: 'Ben bunu Rasûlüllâh ﷺ'dan işittim.'"[704]

'Abdullah b. 'Amr b. el-'Âs ﵁'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Ezânı işittiğiniz zaman müezzinin söylediğini aynen (kelime kelime) tekrar edin. Sonra bana *salât-u selâm* okuyun. Zîra kim bana *salât-u selâm* okursa Allah da ona on misliyle rahmet eder. Sonra benim için *el-Vesîle*'yi talep edin. Zîra o, Cennette bir makamdır ki mutlaka Allah'ın kullarından birinin olacaktır. Ona sahip olacak kimsenin ben olmamı ümit ediyorum. Kim benim için Allah'tan *el-Vesîle*'yi talep ederse, şefaat kendisine vâcip olur.'[705]

Ezanın Meşru Kılınması:

'Abdullah b. Zeyd ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ, halkı namaz için toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çan yapılmasını emrettiği zaman, ben uyurken yanıma bir adam geldi. Elinde bir çan vardı. Ben: 'Ey Allah'ın kulu, bu çanı bana satar mısın?' dedim. Adam: 'Pekâlâ, ama bunu ne yapacaksın?' dedi. Ben: 'Bununla insanları namaza çağıracağım' dedim. Bana: 'Sana bu iş için daha hayırlı bir söz göstereyim mi?' dedi. Ben de ona: 'Elbette!' dedim. Adam: 'Öyleyse şunu söyle!' diyerek bana öğretti:

'Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber. Eşhedu en lâ ilâhe illâ'llâh. Eşhedu en lâ ilâhe illâ'llâh. Eşhedu enne Muhammeden Rasûlüllâh. Eşhedu enne Muhammeden Rasûlüllâh. Hayye 'ale's-salât. Hayye 'ale's-salât. Hayye 'ale'l-felâh. Hayye 'ale'l-felâh. Allahu ekber, Allahu ekber. Lâ ilâhe illâ'llâh.' 'Abdullâh b. Zeyd ﵁ devamında dedi ki:

---

[703] **Sahih.** Buhârî, (608); Muslim, (389).
[704] **Sahih.** Buhârî, (609); Nesâ'î, (2/13) Mâlik (1/69).
[705] **Sahih.** Muslim, (384); Ebû Dâvud, (522); Nesâ'î, (2/23); Tirmizî, (208); İbn Mâce, (720).

(Rüyamdaki bu zat) benden biraz uzaklaştı sonra tekrar söze başlayıp: 'Sonra namazı kılacağın zaman şunu söylersin' dedi ve öğretti:

'Allahu ekber, Allahu ekber. Eşhedu en lâ ilâhe illâ'llâh. Eşhedu enne Muhammeden Rasûlüllâh. Hayye 'ale's-salât. Hayye 'ale'l-felâh. Kad kâmeti's-salât, kad kâmeti's-salât. Allahu ekber, Allahu ekber. Lâ ilâhe illâ'llâh.'

Sabah olunca Rasûlüllâh ﷺ'e gelerek (rüyamda) gördüklerimi haber verdim. Bana: 'İnşâallâh bu hak bir rüyadır. Kalk rüyada öğrenmiş olduğunu Bilâl'e öğret. O bunları söyleyerek ezan okusun. Zira onun sesi senin sesinden daha gür!' buyurdu. Ben de Bilâl'le birlikte kalktım. Ona teker teker arz ediyordum. O da bunları yüksek sesle söyleyerek ezan okumaya başladı. Bunu evinde olan Ömer b. el-Hattâb رضي الله عنه işitmişti. Hemen evden çıkıp ridâsını çekerek geldi ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni hak ile gönderene yemin olsun, onun gördüğünün aynısını ben de gördüm!' Bunu işiten Rasûlüllâh ﷺ: 'Elhamdülillah! Şimdi bu daha sağlam oldu!' dedi."[706]

Ezan ve Kametin Hükmü

Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Üç kişi bir arada bulunur da ezan okumaz ve namaz kılmazlarsa mutlaka şeytan onları saptırır**."[707]

Malik b. el-Huveyris radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Namaz vakti geldiğinde biriniz size ezan okusun ve en büyüğünüz size imam olsun**."[708]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bizi bir kavme savaşa gönderdiğinde bakmamızı, ezan işitirsek onlara saldırmamamızı, ezan işitmezsek onlarla savaşmamızı emrederdi."[709]

Bu hadislerden ezanın emredilmiş olmasından dolayı farz olduğu anlaşılmaktadır. Kamete gelince müstehap bir emirdir: İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem

[706] **Hasen**. Ahmed (4/43); Ebû Dâvud, (499); Tirmizî, (189) *el-'İrvâ,* (246).
[707] **Hasen**. Ahmed (5/196, 6/446) Nesai (2/106) İbn Hibban (2101) Hakim (1/211).
[708] **Sahih.** Buhari (685) Muslim (674).
[709] **Sahih**. Buhari (610)

Müzdelife'de akşam ile yatsıyı cem ederek kıldı ve bu iki namaz için tek ikamet okundu."[710]

Kadınlara Ezan ve Kamet Farz Değildir:

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Bizler kametsiz olarak namazları kılardık."[711]

Ezanın ve Kametin şekli:

Enes b. Malik radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Bilal radıyallahu anh'e ezanı çifterli olarak, kameti ise tekli olarak okumasını emretti."[712]

Ezanın çifterli okunması, yukarıda Abdullah b. Zeyd radıyallahu anh hadisinde geçtiği gibidir. Kametin tekli olarak okunması da yine aynı hadiste tarif edilen kamet şeklidir.

Sabah Ezanının İki Defa Oluşu ve İlk Ezanda Tesvib

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Birinizi Bilal'in ezanı sahurundan alıkoymasın. Zira o gece namazı kılanlarınızın dinlenmesi ve uyuyanları uyarmak için gece ezan okur (veya nida eder). Bu, fecir (veya sabah) vakti için değildir." Parmağını yukarı kaldırıp aşağı indirerek: "Şöyle oluncaya kadar" dedi. Hadisin ravisi Zuheyr dedi ki: "İki işaret parmağından birini diğerinin üzerine koydu, sonra sağına ve soluna uzattı."[713]

Aişe radıyallahu anha'dan rivayet ediyor: "Bilâl radıyallahu anh gece ezan okurdu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: "**İbn Ummi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyin, için. Zira o fecir doğuncaya kadar ezan okumaz**."[714]

Bir rivâyette şöyle geçer: "İbn Ummi Mektûm a'mâ idi. insanlar ona:

---

[710] **Sahih**. Muslim (1288)
[711] **Hasen mevkuf**. Beyhaki (1/408)
[712] **Sahih**. Buhari (603) Muslim (378)
[713] **Sahih**. Buhari (621); Muslim (1093).
[714] **Sahih**. Buhari (1918).

"Sabah oldu, sabah oldu" demedikçe ezan okumazdı."[715]

Tesvib; sabahın ilk ezanında "Hayye ale'l-felah dedikten sonra: "es-salatu hayrun mine'n-nevm" diye iki defa söylenmesidir. Bu ikinci ezanda söylenmez:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "(Sabah) İlk ezanda hayye ale'l-felah dedikten sonra müezzin iki defa: es-salatu hayrun mine'n-nevm: namaz uykudan hayırlıdır" derdi."[716]

Ebu Mahzure radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Sabahın ilk ezanında: "es-salatu hayrun mine'n-nevm, es-salatu hayrun mine'n-nevm" de."[717]

Sabah fecirden önce ve fecir doğarken olmak üzere iki ezan okunması ve ilk ezanda tesvib yapılması Ramazan ayına has değildir ve şu an terk edilmiş sünnetlerdendir. Bu sünnetin yerini bir bid'at almıştır. Şimdilede sabah hem tek ezan okunmakta, hem bu ezan fecir doğmadan önce okumakta ve hem de tesvib yapılmaktadır. Ramazan ayında ise imsak için sabah ezanı okunması gereken vakitten, yani fecr-i sadıktan neredeyse bir saat kadar önce okunmaktadır. Allah bizleri bu bidatten kurtarsın ve selamete ulaştırsın.

Ezan ve Kameti İşitenin Söyleyeceği Şeyler

Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Nidâyı (ezan veya kameti) işittiğinizde, müezzinin söylediğinin aynısını söyleyin**."[718]

Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'den gelen hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "… müezzin: "Hayye ale's-salat dediğinde "la havle ve la kuvvete illa billah" dersin. "Hayye ale'l-felâh dediğinde "lâ havle velâ kuvvete illa billah" dersin…"[719]

Sa'd b. Ebi Vakkas radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki:

[715] **Sahih**. Buhari (617).
[716] **Hasen.** Beyhaki (1/423) Tahavî, Şerhu Meâni'l-Âsar (1/137)
[717] **Sahih**. Ebu Davud (105)
[718] **Sahih**. Buhari (611) Muslim (383)
[719] **Sahih**. Muslim (385)

‘Kim müezzini işittiğinde: “Eşhedu en lâ ilâhe illâ’llâhu vahdehu lâ şerike leh ve eşhedu enne Muhammeden ‘abduhu ve rasûluhu, radiytu bi’llâhi rabben ve bi Muhammedin rasûlen ve bi’l-İslâmi dinen” derse, Allah onun günahını bağışlar.’[720]

Câbir ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Ezanı işittiği zaman kim: Allâhumme rabbe hâzihi’d-da’veti’t-tâmme ve’s-salâti’l-kâ’ime, ‘âti Muhammedeni’l-vesîlete ve’l-fadîlete veb’ashu makâmen mahmûdeni’llezî va’adteh: ‘Ey bu eksiksiz davetin ve kılınan namazın rabbi olan Allahım! Muhammed’e, vesîle’yi ve fazîleti ver. O’nu, vaat ettiğin makam-ı Mahmûd üzere dirilt’ derse, ona kıyâmet günü mutlaka şefaatim helal olur.’”[721]

Enes radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Ezan ile kamet arasında yapılan dua geri çevrilmez**.”[722]

Müezzinin Ücret Almaması Gerekir

Osmân b. Ebî’l-’Ãs ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ‘in bana en son vasiyetlerinden biri de ezanına karşılık ücret almayan bir müezzin tutmamdı.’[723]

Oturarak ve Binek Üzerinde Ezan Okumak:

‘İbn Ömer ﷺ deve üzerindeyken ezan okur, sonra iner ve namaz kılardı.’[724]

Ezan Okurken Sağa ve Sola Dönmek

Ebu Cuhayfe radıyallahu anh’den: “… Bilal radıyallahu anh’ı ezan okurken takip ettim. Hayye ale’s-salat ve hayye ale’l-felah derken sağına ve

[720] **Sahih.** Muslim, (386).
[721] **Sahih.** Buhârî (4719) Ebû Dâvud (529) Tirmizî (211) Nesâî (680) İbn Mâce (722).
[722] **Sahih**. Ebu Davud (521) Tirmizi (212) Ahmed (3/155, 254) İbn Huzeyme (427).
[723] **Sahih**. Ahmed (4/21, 217); Ebû Dâvud, (531); Tirmizî, (209); Nesâ‘î, (2/23); İbn Mâce, (714) Hakim (1/199, 201).
[724] **Hasen mevkuf**. Beyhaki (1/392) Bkz. *el-İrvâ’,* (226).

soluna dönüyordu…"[725]

İbnu'l-Munzir dedi ki: "İlim ehli, ezanın kıbleye dönerek okunmasında icma etmişlerdir."[726]

Ezanı Yüksek Bir Yerde Okumak:

Ebû Dâvud 'Minare Üzerinde Ezan Babı' başlığı altında rivayet ediyor: "Benî Neccâr'dan bir kadın demiştir ki: 'Benim evim, Mescid-i Nebevî'nin etrafındaki en uzun ev idi. Bilâl ﵁, sabah ezanını evimin damında okurdu. Seherde gelip, dama oturur vaktin girmesini gözetlerdi. Vaktin girdiğini görünce gerinir, sonra da: 'Ey Allah'ım! Sana hamd ediyor, (Müslümanların) dinini ikâme etmeleri için, Kureyş'e karşı yardımını diliyorum' der ve arkasından ezan okurdu. Vallâhi, onun bu duayı terk ettiği tek gece bilmiyorum!"[727]

Ezan İle İkamet Arasına Ara Koymak:

Câbir ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ Bilâl ﵁'ya: '**Ezan okuduğun zaman ağır ağır oku. İkâmet getirdiğin zaman da peş peşe seri oku. Ezanla ikâmetin arasına, yemek yiyenin yemeğinden, içenini içmesinden, üzerine sıkışarak helâya girmiş olanın helâdan işi biteceği bir zaman fasılası koy**' diye talimat verdi. Şunu da ilave etti: '**Beni görünceye kadar da (ikâmet için) kalkmayın**.'"[728]

Ezandan Sonra Mescidden Çıkılmaz

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Şu mescidimde ezanı işittikten sonra bir ihtiyacı olması haricinde ancak bir münafık geri dönmemek üzere dışarı çıkar**."[729]

Ebu'ş-Şa'sâ dedi ki; "Biz mescitte Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın yanında idik. Müezzin ikindi ezanını okuduğu sırada birisi dışarı çıktı. Bu-

---

[725] **Sahih**. Buhari (634) Muslim (503)
[726] El-Evsat (3/28, 353)
[727] **Sahih.** Ebû Dâvud, (519).
[728] **Hasen**. Tirmizî, (195). Bkz. Elbânî, Sahîhâ, (887).
[729] **Sahih**. Taberani Evsat (4/149) Ebu Nuaym Sıfatu'l-Munafık (60) es-Sahiha (2518)

nun üzerine Ebu Hureyre radıyallahu anh dedi ki; “**Şu adam Ebu’l-Kasım sallallahu aleyhi ve sellem’e isyan etmiştir**.”[730]

Bayram Namazları İçin Ezan Okunmaz:

İbn ‘Abbâs ﷺ ve Câbir ﷺ dediler ki: ‘Ne kurban bayramında ne ramazan bayramında bayram namazı için ezan okunmaz.’[731]

Ezanda Tegannî Bid’attir:

Birisi Ömer radıyallahu anh‘e geldi ve: ‘Ben seni Allah için seviyorum’ dedi. Ömer radıyallahu anh ise: ‘Ben de sana Allah için buğz ediyorum. Duyduğuma göre sen ezan okurken teganni (musiki makamlarıyla okumak) ve lahin yapıyorsun’ dedi.”[732]

Kıbleye Yönelmek:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: “İşte şimdi, hoşnut olacağın bir kıbleye seni döndürüyoruz: Yüzünü Mescidi Harâm tarafına (Kabe'ye) çevir. (Ey Müslümanlar!) Nerede bulunursanız, siz de yüzlerinizi onun tarafına çevirin” (Bakara 144)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem namazını tam kılamayan zata şöyle demişti: ‘Namaz kılacağın zaman güzelce (azalarını iyice suyla yıkayarak) abdest al ve sonra kıbleye yönel ve tekbir al.’[733]

Ebû Hureyre ﷺ‘dan, Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **‘Doğu ile batı arası kıbledir.’**[734]

İbn Ömer radıyallahu anhuma’ya şiddetli korku esnasındaki namaz hakkında sorulunca; “Korku şiddetli olduğu zaman ayakta durarak ve binekler üstünde, kıbleye yönelerek veya yönelmeden kılarlar” demiş ve

---

[730] **Sahih**. Muslim (454)
[731] **Sahih.** Buhârî, (960) Muslim, (886).
[732] **Sahih mevkuf**. Abdurrezzâk (1852) Taberânî (13059) Tahâvî (4/128) *Sahîhâ* (42).
[733] **Sahih**. Buhari (793) Muslim (397)
[734] **Sahih.** Tirmizî, (342, 343) İbn Mâce, (1011)

bunu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e dayandırmıştır.[735]

Amir b. Rebia'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bineği üzerinde nafile namaz kıldığını gördüm. Bineği ne tarafa dönerse dönsün, başıyla ima ederek namaz kılıyordu. Farz namazda ise bunu yapmazdı."[736]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bineği üzerinde nafile kılardı. Bineği ne tarafa dönerse aldırmazdı. Vitri de bu şekilde kılardı. Ancak farz namazı binek üzerinde kılmazdı."[737]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem farz kılmak istediğinde de iner ve kıbleye yönelirdi.'[738]

Sütre Edinmek

Sütre Edinmenin Farz Oluşu

İbn Ömer ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ: **'Sadece sütreye doğru namaz kıl'** buyurdu."[739]

Sehl b. Hasme ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ: 'Sizden biriniz sütreye doğru namaz kılacağı vakit, sütreye yakın dursun ki şeytan onun namazını kesmesin' buyurdu."[740]

Ebû Zerr ﷺ dedi ki: "Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Sizden biriniz namaza durduğu vakit, önünde deve semerinin arka kaşı kadar bir şey bulunursa, o kendisini sütreler. Önünde semerin arka kaşı kadar bir şey bulunmazsa bunun namazını eşek, kadın ve siyah köpek keser.' Ravi 'Abdullah b. Samit der ki: 'Yâ Ebâ Zerr! Siyah köpeğin kırmızı köpekten, sarı köpekten farkı nedir ki?' dedim. 'Ey kardeşimin oğlu! Bunu, senin bana sorduğun gibi bende Rasûlüllâh'tan sordum: 'Siyah köpek şeytandır'

[735] **Sahih.** Buhârî (4535)
[736] **Sahih**. Buhari (1093) Muslim (701)
[737] **Sahih.** Buhari (1098) Muslim (700)
[738] **Sahih.** Buhârî, (400).
[739] **Sahih.** İbn Huzeyme, (800); Abdurrezzâk, (2305) Hâkim, (1/251)
[740] **Sahih**. Ebû Dâvud, (695) Hâkim, (1/251)

buyurdu."[741]

İbn Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ bayram günü (namaz için sahraya) çıktığı zaman (hizmetçisine) bir harbe taşımasını emrederdi. (Harbe namaza duracağında) karşısına dikilir, kendisi de ona doğru namaz kılar, halk da arkasında namaza dururlardı. Bunu sefere çıktığında da yapardı. (Rasûlüllâh ﷺ'in vefatından sonra) Halifeler de bunu âdet edindiler.'[742]

Muaviye b. Kurre babasından rivayet ederek şöyle dedi: "Ömer ﷺ iki direk arasında namaz kılan birini gördü. Adamı tutarak direğin birisine doğru itti ve: 'Ona (direğe) doğru namaz kıl' dedi."[743]

Namazdaki Sütrenin Şekli

'A'işe ﷺ'dan, şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ'e, namaz kılanın sütresinden soruldu: '**Semerin arka kaşı gibidir**' buyurdu."[744]

Talha b. Ubeydillah radıyallahu anh'den: "Biz namaz kılarken önümüzden hayvanlar geçiyordu. Bunu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattık. Buyurdu ki: "**Birinizin önünde semerin arka kaşı gibi bir şey bulunursa önünden geçenin ona zararı olmaz**."[745]

Asânın Sütre Olması

Yahyâ b. Ebî Kesîr şöyle dedi: 'Enes b. Mâlik radıyallahu anh'ı, Mescidu'l-Harem'de bir asa dikerek ona doğru namaz kıldığını gördüm.'[746]

Direğin Sütre Olması

Yezid b. Ebî Ubeyd şöyle dedi: "Seleme b. Ekvâ radıyallahu anh ile (mescide) geldim. Mushaf sandığının olduğu direğin yanında namaza durdu. Dedim ki: 'Yâ Ebâ Müslim! Senin hep bu direğin yanında namaz

---

[741] **Sahih**. Muslim, (510); Ebû Dâvud, (702) Tirmizi (338) İbnu Huzeyme, (831).
[742] **Sahih.** Buhârî, (494); Muslim, (501) Ebû Dâvud, (687).
[743] **Sahih.** Buhârî (502) Begavî (2/453) İbn Ebi Şeybe, (2/370)
[744] **Sahih.** Muslim, (500).
[745] **Sahih**. Muslim (499) Ahmed (1/161) İbn Mace (940)
[746] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (1/277)

kılmağa çalıştığını görüyorum.' Dedi ki: 'Ben Rasûlullah ﷺ'i hep bu direğin arkasında namaz kılmağa çalıştığını gördüm.'"[747]

Ömer ؓ şöyle dedi: 'Namaz kılmak isteyenler, direklerin arkasında oturanlardan daha çok orada hak sahibidirler.'[748]

Oturan veya Uyuyan Birinin Sütre Olması

'A'işe ؓ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ geceleyin, kendisi ile kıblesi arasında ben, cenazenin uzanması gibi karşısında uzanmış olduğum halde (bana doğru) namaz kılardı.'[749]

Nâfî' ؓ şöyle dedi: "İbn Ömer ؓ Mescid'in direklerinden birisini sütre edinmek için (oraya kadar gitme) imkânı bulamayınca: 'Bana sırtını dön' derdi."[750]

Hayvanın Sütre Edinilmesi

İbn Ömer ؓ şöyle dedi: "Rasûlullah ﷺ devesine doğru namaz kılar idi. Ravilerden İbn Numeyr: 'Rasûlullah ﷺ bir deveyi karşısına alarak namaz kıldı' dedi."[751]

Sütreye Yakınlık

Ebu Said radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Biriniz namaz kıldığı zaman sütreye doğru kılsın ve ona yakın dursun**."[752]

Sehl b. Sa'd es-Sa'îdî ؓ şöyle dedi: 'Rasûlullah ﷺ'in musallası (yani secde ettiği yer) ile (kıble cihetinde ki) duvar (veya sütre edindiği şey ile) arasında bir davar geçebilecek kadar yer olurdu.'[753]

---

[747] **Sahih.** Buhârî, (502) Muslim, (509).
[748] **Sahih.** Buhârî (502) Begavî, (2/453) İbn Ebî Şeybe, (2/370)
[749] **Sahih.** Buhârî, (512) Muslim, (512).
[750] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (1/279)
[751] **Sahih**. Muslim, (502).
[752] **Hasen**. Ebu Davud (698) İbn Mace (954)
[753] **Sahih.** Buhârî, (496) Muslim, (508).

İmamın Sütresinin Cemaate de Sütre Olması

İbn ‘Abbâs رضي الله عنهما şöyle dedi: “Rasûlüllâh ﷺ Mina’da insanlara namaz kıldırdığı sırada dişi bir merkebe binerek karşıdan geldim. Ben o zaman buluğ yaşına yaklaşmıştım. Safın önünden geçtim. Merkebi otlasın diye salıverdim, ondan sonra safa girdim, bu yaptığıma kimse ses çıkarmadı.’[754]

Namaza Sonradan Yetişenin, İmam Ayrılınca Sütreye İlerlemesi Gerekir mi?

Ebu Bekra radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazına girdi, sonra eliyle “yerinizde kalın” diye işaret etti. Sonra başından su damlayarak geldi ve namazı kıldırdı. Namaz bitince buyurdu ki: “**Ben ancak bir beşerim. Cünüp idim** (bunu unuttuğumdan böyle yaptım).”[755]

Enes radıyallahu anh’den: “Bir gün Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem tekbir alarak namaza durdu. Onunla beraber biz de tekbir aldık. Sonra cemaate: “Yerinizde kalın” diye işaret etti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem gusledip gelinceye kadar yerimizde öylece kıyamda bekledik. Geri döndüğünde saçlarından hala su damlıyordu.”[756]

Delil olma yönü: İmam yerinden ayrıldığı halde, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem cemaate sütreye yaklaşmalarını emretmemiş, bilakis yerlerinde kalmalarını emretmiştir. Bu gösteriyor ki, imama tabi olan bir kimse, imam yerinden ayrılsa dahi imamın sütresine de tâbî’dir. Nitekim cemaatle namazın bir rekatine yetişen kimse, namazın kalan kısmını tek başına tamamlasa dahi, bu namaz imamla kıldığı namaz sayılır. Allahu a’lem.

Namaz Kılanın Önünden Geçenin Günahkâr Olduğu

Ebû Cuheym şöyle dedi: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘Namaz kılanın önünden geçen kimse, üzerine ne kadar (günah aldığını) bilse idi. O namaz kılanın önünden geçmektense kırk (bilmem ne kadar zaman, yerinde)

---

[754] **Sahih.** Buhârî, (493) Muslim, (504).

[755] **Sahih**. Ebu Davud (234) Ahmed (5/41) Mukbil b. Hadi, Camiu’s-Sahih (1031)

[756] **Sahih**. Darekutni (1/362) Taberani Evsat (4/192) Tahavi Muşkil (624) Beyhaki (2/399)

durması daha hayırlı olur.' Ravi Ebû Nadr dedi ki: 'Kırk gün mü, ay mı yoksa sene mi dedi bilmiyorum.'"[757]

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'İçinizden birisi namaza durduğu zaman, önünden geçecek olan hiç bir kimseyi bırakmasın. Gücü yettiği nisbette onun geçmesine mani olsun. Eğer dinlemezse onunla doğuşsun. Çünkü o ancak bir şeytandır.'"[758]

Mekke Mescidinde de Sütre Gereklidir

Salih b. Keysan şöyle dedi: "İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın Kabe'de namaz kıldığını ve önünden kimsenin geçmesine izin vermediğini gördüm."[759]

Yahya b. Ebi Kesir şöyle dedi: "Enes b. Malik radıyallahu anh'ın Mescidu'l-Haram'a girip (sütre olarak) bir şey diktiğini ve ona doğru namaz kıldığını gördüm."[760]

Namazların Rekat Sayıları

İbnu'l-Munzîr ﷺ der ki: 'İlim ehli, farz namazlar hakkında, öğle namazının dört rekât olup bunda kıraatin gizli olacağı, her iki rekatten sonra teşehhüd için oturulacağı, ikindi namazının da dört rekât olup öğle namazı gibi kılınacağı, Akşam namazının üç rekât olup ilk iki rekatteki kıraatinin açıktan yapılacağı, ikinci rekatten ve üçüncü rekatten sonra teşehhüd için oturulacağı, yatsı namazının dört rekât olup ilk iki rekâtında kıraatin açıktan yapılacağı, her iki rekât sonunda teşehhüd için oturulacağı, sabah namazının ise iki rekât olup kıraatinin açıktan olacağı ve iki rekât sonunda teşehhüd için oturulacağı hususunda icma etmişlerdir. Mukim olan için farzlar bunlardır. Seferî olan kimseye gelince, akşam namazı dışında bütün farz namazların ikişer rekât olduğu, akşam namazının ise mukim kimse gibi kılınacağı hususunda icma edilmiştir.'[761]

---

[757] **Sahih.** Buhârî, (510) Muslim, (507) Mâlik, (1/154).
[758] **Sahih.** Buhârî, (509) Muslim, (505).
[759] **Sahih mevkuf**. Ebu Zur'a Tarihu Dımeşk (91/1) İbn Asakir (8/206)
[760] **Sahih mevkuf**. İbn Sad, Tabakat (7/18)
[761] İbnu'l-Munzîr, *el-Evsât,* (2/318).

Kettanî de bu rekât sayılarının mütevatir olduğunu belirtmiştir.[762]

Öğle ve İkindi Namazlarının Dörder Rekât Oluşu:

Ebû Katâde ﵁ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ öğlede ilk iki rekâtte Fatihâ ile iki süre okurdu. Son iki rekâtte de Fatihâ'yı okur, bazan da ayeti bize işittirirdi. Birinci rekâtte (kıraatı) uzun tutar ikinci de o kadar uzatmazdı. İkindi ve sabah namazlarında da böyle yapardı.'[763]

Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyade vardır: 'O'nun ﷺ, halk birinci rekâta yetişebilsin diye böyle yaptığını zannederdik.'

Akşam Namazının Üç Rekât Oluşu:

Ebû 'Abdillah es-Sunâbihî anlatıyor: "Ebû Bekr ﵁'nun hilafeti sırasında Medine'ye geldim, arkasında akşam namazını kıldım. İlk iki rekâtinde Fatihâ ile (*Kısâru'l-Mufassal* denen) kısa surelerden birer sure okudu. Sonra üçüncü rekâte kalktı. Ben (ne okuyacağını işitmek için) hemen kendisine -elbisem elbisesine değecek kadar- yaklaştım. Fatihâ ve beraberinde: '**Rabbenâ lâ tuziğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ veheb lenâ min ledunke rahmeten inneke ente'l-Vehhâb: Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra kalplerimizi saptırma. Katından bize bir rahmet lütfet, sen çok lütfedenlerdensin**' ayetini okuduğunu işittim."[764]

Yatsı Namazının Dört Rekât Oluşu:

Câbir b. Semurâ ﵁'dan: "Kufe ehli Sa'd ﵁'ı, Ömer ﵁'e şikâyet ettiğinde Ömer ﵁ da Sa'd ﵁'ı yanına aldırarak: 'Ey Ebû İshâk! Bunlar namazı iyi kıldırmadığını iddia ediyorlar' dedi. Sa'd ﵁: 'Allah'a yemin olsun ki ben onlara Rasûlüllâh ﷺ'in namazı gibi namaz kıldırdım. Rasûlüllâh ﷺ'in namazın bir şeyi eksik yapmadım. Yatsı namazlarının ilk iki rekâtini uzun ve kalan iki rekatini hafif kıldırdım…' dedi."[765]

---

[762] Kettânî, Nazmu'l-Mutenâsirâ, (48).
[763] **Sahih.** Buhârî, (778, 779); Muslim, (451)
[764] **Sahih.** Mâlik, (1/79). Ayrıca bkz. Buhârî, (764).
[765] **Sahih.** Buhârî, (755).

Sabah Namazının İki Rekât Oluşu:

Mu'âz b. 'Abdillâh el-Cuhenî ﷺ anlatıyor: "Cuheyne kabilesine mensup bir zât bana: 'Rasûlüllâh ﷺ'in sabah namazının her iki rekâtinde de İzâ Zulzilet Sûresi'ni okuduğunu işittim ve bilmiyorum unutarak mı böyle yaptı yoksa bilerek mi okudu' dedi."[766]

Cuma, Bayram ve Sefer Namazlarının İkişer Rekât Oluşu:

Ömer ﷺ anlatıyor: 'Kurban bayramında kılınan namaz iki rekâttir. Fıtır (Ramazan) bayramında kılınan namaz iki rekâttir. Sefer namazı iki rekâttir. Cuma Namazı da iki rekâttir. Bunlar Rasûlüllâh ﷺ'in lisanı üzere tamamdır ve kısaltma yoktur.'[767]

Niyet Etmek

Ömer b. el-Hattâb ﷺ'dan, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Ameller ancak niyetlerledir ve her kişiye ancak niyet ettiği şey vardır. Artık her kimin hicreti Allah ve Rasûlü içinse, onun hicreti Allah'a ve Rasûlü'nedir. Her kim de nail olacağı bir dünyalık veya evleneceği bir kadından dolayı hicret etmişse, onun hicreti de hicretine sebep olan şeyedir."[768]

Niyet; telaffuz etmeden, kalpten eda edilecek ibadetin keyfiyetini düşünerek bütün azaları bu ibadete hazır etmektir. Niyetin telaffuz edilmesi bid'attır. Niyeti dil ile söylemenin sünnet olduğunu kabul etmek de başka bir bid'attır. Namaz kılan kimsenin namaza başlarken diliyle yapmış olduğu ilk amel, *Allahu Ekber* lafzı ile namaza başlamaktır. Tekbir bahsindeki 'Â'işe ﷺ hadisi buna delildir.

İftitah Tekbiri:

Ebû Hureyre ﷺ'dan, (o şöyle dedi): "Rasûlüllâh ﷺ (namazını beceremeyen adama, namazı tarif ederken) şöyle dedi: **'Namaza kalktığın**

---

[766] **Sahih**. Ebû Dâvud, (816)
[767] **Sahih mevkuf**. Nesâ'î, (3/111, 118, 183).
[768] **Sahih.** Buhârî, (1) Muslim, (1907).

vakit ihram tekbirini al.'"[769]

'Â'işe ﷺ'dan, o şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ namaza tekbir ve elhamdulillahi rabbilâlemîn'i okuyarak başlar, selam ile bitirirdi.'[770]

'Alî ﷺ'dan, (o şöyle dedi): "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Namazın anahtarı taharettir. Tahrimi tekbirdir. Ve tahlili de teslimdir.'"[771]

'Tahrimi tekbirdir' sözünden maksat, *Allahu Ekber* lafzını söyledikten sonra namazın dışındaki hareketler namaz kılana haram olur. 'Tahlili de teslimdir' sözünden maksat, selâm verdikten sonra namaz kılana haram olan her şey helal olur.

İmam, cemaate safları düzelttirdikten ve ikametin okunmasının bitmesinden sonra tekbir alır: Nu'man b. Beşir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığımız zaman saflarımızı düzeltir, safların düzelmesinden sonra tekbir alırdı."[772]

Elleri Kaldırmak:

Rasûlüllâh ﷺ ellerini, bazen tekbirle beraber ve kulakları hizasına kaldırırdı: Mâlik b. el-Huveyris ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ tekbir aldığı vakit ellerini kulakları hizasına vardırıncaya kadar kaldırırdı.'[773]

Rasûlüllâh ﷺ ellerini, bazen tekbirden önce ve omuzları hizasına kadar kaldırdı: 'Abdullah b. Ömer ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ namaza durduğu vakit ellerini omuzları hizasına vardırıncaya kadar kaldırır, sonra tekbir alırdı."[774]

Rasûlüllâh ﷺ ellerini, bazen de 'tekbirden sonra' kaldırırdı. Ebû Kılâbe, Mâlik b. el-Huveyris ﷺ'ı, namaz kılarken gördüğünü haber vermiştir: "Mâlik b. el-Huveyris ﷺ namaza durduğu zaman tekbir alır, sonra ellerini

[769] **Sahih.** Buhârî, (793); Muslim, (397)
[770] **Sahih**. Muslim, (498) Ahmed (6/31) Ebu Davud (783)
[771] **Hasen.** Ahmed (1/123, 129) Ebû Dâvud (61) Tirmizî (3) İbn Mâce (275) Hâkim (1/132)
[772] **Sahih**. Ebu Davud (665). Benzeri: Muslim (436).
[773] **Sahih.** Muslim, (391).
[774] **Sahih.** Buhari (735); Muslim, (390) Ebû Dâvud, (722).

kaldırırdı. Sonra: 'İşte Rasûlüllâh ﷺ böyle yapardı' diye anlattı."[775]

Sa'îd b. Sem'ân ﷺ'dan, o şöyle dedi: 'Biz Verik oğullarının mescidinde iken yanımıza Ebû Hureyre ﷺ çıkageldi ve şöyle dedi: Rasûlüllâh ﷺ üç şey yapardı ki insanlar bunları terk ettiler. Rasûlüllâh ﷺ namaza kalktığı zaman, (ravi Ebû 'Amir, Ebû Hureyre ﷺ'ın nasıl gösterdiğini tarif ederken eliyle işaret ederek) şöyle dedi: Tekbir için ellerini kaldırdığında parmaklarını ne çok açardı ve ne de çok bitiştirirdi."[776]

Rasûlüllâh ﷺ ellerini, bazen de 'kulakları üstü' hizasına vardırıncaya kadar kaldırırdı. Katâde'nin rivayetinde şöyledir: "Mâlik b. el-Huveyris ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'i namaz kılarken görmüştür. Mâlik burada: 'Rasûlüllâh ﷺ ellerini kulaklarının üstü hizasına vardırıncaya kadar kaldırdı" demiştir."[777]

Elleri kaldırırken başparmak uçlarını kulak memelerine değdirmenin, Rasûlüllâh ﷺ'in Sünneti'nde yeri yoktur. Sahih olan ise yukarıdaki hadislerde zikredilen üç şekildir.[778]

(İntikal tekbirlerinde ve iki secde arasında el kaldırmanın delilleri ilgili başlıklar altında gelecek *inşâallâh*.)

Namazın Kıyamı

Namazın Kıyamında Sağ Eli Sol Kol Üzerine Koymak

Sehl b. Sa'd ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ'in zamanında insanlar namazlarında, sağ ellerini sol kollarının üzerine koymakla emrolunurlardı.'[779]

İbn Abbâs ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Biz Nebîler topluluğu,

---

[775] **Sahih.** Buhârî, (739) Muslim, (391).

[776] **Sahih.** Nesâ'î, (2/95); İbn Huzeyme, (459); Beyhakî, (2/27) ve Hâkim (1/359)

[777] **Sahih**. Muslim, (391) Ebû Dâvud, (745).

[778] Ebu Said el-Yarbuzî hafazahullah, Namaz kitabında şöyle demiştir: "Başparmak uçlarını kulak memelerine değdirenlerin delili ise senedi munkatı olan **zayıf** bir rivayettir. Bu rivayetin **zayıf** olmasının sebebi, rivayetin ravilerinden olan 'Abdulcebbâr b. Vâ'il'in babasından hadis işitmeyişidir. İbn Hacer, *Takrîb*'de 'Abdulcebbâr için babasından rivayeti **mürsel**dir diyor. Ehlince malumdur ki zayıf rivayet dinde hüccet değildir. Yani zayıf rivayet ile amel olunmaz."

[779] **Sahih.** Buhârî, (740) Mâlik, (1/159).

sahuru geciktirmekle, iftarda acele etmekle ve namazda da sağ ellerimizle sollarımızı tutmakla emrolunduk.'"[780]

İbn Mes'ûd ﷺ'dan: 'Bir gün sol elimi sağ elimin üstüne koyduğum bir halde namaz kılıyordum Rasûlüllâh ﷺ beni (bu halde) görünce, sağ elimi alıp sol elimin üzerine koydu.'[781]

Vâ'il b. Hucr ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ ile namaz kıldım. Sağ elini, sol elinin üstünde göğsünün üzerine koydu.'[782]

Vâ'il b. Hucr ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ'in nasıl namaz kıldığını görmek için ona baktım. Namaza kalktı. Ellerini kulakları hizasına kadar kaldırarak tekbir getirdi. Sonra sağ elini sol elinin üzerine, bileğinin üzerine ve dirseğine yakın olarak koydu."[783]

Namazda elleri göbeğin altına bağlama ameli, senedi **zayıf** olan bir rivayete dayanmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için "Namazda Elleri Bağlamak" adlı risaleme bakınız.

Elleri Belin Üzerine Koymanın Yasaklığı

Ebû Hureyre ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Adamın tehassur halinde (ellerini belinin üzerine koyarak) namaz kılması yasaklandı.'[784]

el-Hâsira, kalçanın üst tarafındaki karnın ince yerine (bele) denir. Bu yasağın illeti de 'Â'işe ﷺ'nın rivayet ettiği hadiste belirtildiği üzere, bu işin Yahûdîlerin yaptıkları işlerden oluşundan ötürüdür.[785]

Ziyâd b. Subeyh anlatıyor: İbn Ömer ﷺ'nın yanında namaz kıldım. (Namaz kılarken) ellerimi böğrüme koydum. Namazı bitirince: 'Namazda bu

---

[780] **Sahih**. İbn Hibban (5/67) Ziyau'l-Makdisi (11/209) Tayalisi (2654) Darekutni (1/284, 3/220) Taberani (9/400, 11/7, 199) Taberani Evsat (1/100, 2/247, 526) İshak b. Rahuye (909) Abd b. Humeyd (624) Beyhaki (4/238)

[781] **Hasen.** Ebu Davud (755) Nesai (888) İbn Mace (811) Ebu Ya'la (8/456) Beyhaki (2/29).

[782] **Hasen**. İbn Huzeyme, (479); Beyhakî (2/30)

[783] **Sahih**. Ahmed (4/318) Nesaî (889) İbn Huzeyme (480) İbn Hibban (485) İbnu'l-Carud el-Munteka (208) Darimi (1/314)

[784] **Sahih.** Buhârî (1220) Muslim (545)

[785] **Sahih.** Buhârî (3458).

duruş, çarmıha gerilişti r/hac işaretidir. Rasûlüllah ﷺ bunu yasaklamıştır.'[786]

es-Sindî ﷬ şöyle demiştir: 'Namazda çarmıha geriliş/hac işareti, kıyamda iken iki elini böğrüne koyup ve pazuları yanlardan ayrı tutmaktır.'

Parmakları Kenetleme ve Çıtlatmanın Yasaklığı

Ka'b b. Ucre radıyallahu anh'den: Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Sizden bir kimse güzel bir şekilde abdest alır, sonra mescide gitmek üzere dışarı çıkarsa sakın parmaklarını birbirine kenetlemesin. Çünkü bu kimse (bu haliyle) namazdadır.'[787]

İbn 'Abbâs ؓ'nın azatlısı Şu'be'den: "İbn 'Abbâs'ın yanında namaz kılarken parmaklarımı çıtlattım. Namazı bitirdiği zaman bana: 'Anasız kalasın, hiç namaz kılarken parmak çıtlatılır mı?' dedi."[788]

Namazda Bakılacak Yer

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Namazda gözlerini semaya kaldıranlar ya buna son verirler ya da gözleri kendilerinden alınır."[789]

Abdullah b. ez-Zubeyr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem teşehhüdde oturduğu zaman sağ elini sağ dizi üzerine, sol elini de sol dizi üzerine koyar, işaret parmağıyla işaret ederdi. Gözleri (bakışları) işaretini geçmezdi."[790]

Gereksiz Yere Sağa ve Sola Bakmak

'Â'işe ؓ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben Rasûlüllâh ﷺ'e namazda başka tarafa dönüp bakmaya dair soru sordum da şöyle buyurdu: **'Bu şeytanın kulun namazından gizlice çaldığı bir şeydir.'**"[791]

---

[786] **Sahih**. Ebû Dâvud (903); Nesâ'î (2/127) Ahmed (2/30).
[787] **Sahih**. Ahmed (4/241) Ebu Davud (562) Tirmizî (386) İbn Mace (774)
[788] **Hasen.** İbn Ebî Şeybe (2/240) Bkz. *el-İrvâ'* (2/99).
[789] **Sahih**. Ahmed (2/367) Muslim (429) Nesai (3/39)
[790] **Sahih**. Ahmed (4/3) Nesai (3/29) Ebu Davud (988).
[791] **Sahih.** Buhârî, (751).

Ancak ihtiyaç duyulacak olursa mekrûh olmaz. İbn ‘Abbas ؓ’dan rivayet edildiğine göre: ‘Rasûlullah ﷺ namazda sağa ve sola bakar, arkasına doğru boynunu bükerdi.’[792]

Sehl b. el-Hanzâlîyye ؓ şöyle demiştir: ‘...Rasûlüllâh ﷺ namaz kılarken, (gözcü olarak gönderdiği Enes b. Ebi Mersed el-Ganevi’yi gözlemek için) yola doğru bakıyordu...’[793]

Oyalayıcı Şeylere Bakmak

Âişe ؓ’dan gelen rivayete göre Peygamber ﷺ nakışlı, üzerinde birtakım alâmetler bulunan yünlü bir elbisede namaz kıldı da şöyle buyurdu: **‘Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti. Bunu alıp Ebû Cehm’e götürün de onun yerine bana üzerinde nakış bulunmayan deve tüyünden bir elbise getirin.’**[794]

Başlangıç Duası

Ebû Hureyre ؓ‘dan: “Rasûlüllâh ﷺ namaz başlangıçlarında iftitah tekbiri aldığı zaman kıraattan evvel biraz sükût ederdi. Dedim ki: ‘Yâ Rasûlâllah! Anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki şu sukutunda, ne yaptığını bana haber verir misin?’ dedim. Rasûlüllâh ﷺ şöyle derim buyurdu:

(اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِى وَبَيْنَ خَطَايَاىَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ المَشْرِقِ وَالمَغْرِبِ اَللّهُمَّ نَقِّنِى مِنْ خَطَايَاىَ كَماَ يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ. اَللّهُمَّ اَغْسِلْنِى مِنْ خَطاياىَ بِالْمَاءِ و الثَّلْجِ وَالْبَرْدِ.)

‘Ey Allahım! Benimle hatalarımın arasını uzaklaştır. Tıpkı doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi. Ey Allahım! Beni hatalarımdan tıpkı beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temizle. Ey Allahım! Beni

---

[792] **Sahih**. Tirmizî, (587) Nesâ’î (1201) Taberânî (11/223).
[793] **Sahih**. Ebu Davud (916) Hâkim (1/237).
[794] **Sahih.** Buhârî (373, 752, 5817).

hatalarımdan, kar, su ve soğuk su ile yıka.'"[795]

Â'işe ﵂'dan: "Rasûlüllâh ﷺ namaz başlangıçlarında iftitah tekbiri aldığı zaman şöyle derdi:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرَكَ

"Subhâneke'llâhumme ve bihamdike ve tebâreke'smuke ve te'âlâ cedduke ve lâ ilâhe gayruk: Ey Allahım! Seni hamdin ile tesbih ve tenzih ederim. İsmin mübarektir. Azametin yücedir. Ve senden başka ilah yoktur.'"[796]

Enes ﵁'dan, (o şöyle demiştir): "Bir zat, (yapmış olduğu hareketli yürüyüşten) nefesi sıkıştırmış olarak geldi ve safa dâhil oldu ve müteakiben: 'Elhamdu li'llâhi hamden kesiran tayyiben mübareken fih: Allah'a, hayrı çok ve devamlı bol bol hamd olsun' dedi. Rasûlüllâh ﷺ namazını bitirince: **"Şu kelimeleri söyleyen kim?"** dedi. Cemaat sukut etti. Rasûlüllâh ﷺ tekrar: **"O sözleri söyleyen hanginizdi?' Zira kötü bir şey değil"** buyurdu. Bunun üzerine cemaatten birisi: '(Cemaate yetişmek için hızlı yürüdüm) beni nefesim sıkıştırdı da (soluyarak) geldim ve (cemaate yetiştiğim için) o kelimeleri söyledim' dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **'Vallahi on iki melek gördüm ki bu sözü hangisi hakkın huzuruna çıkaracak diye birbirleriyle yarış ediyorlardı'** buyurdu."[797]

Namazda Kıraat

İstiâze (E'uzu/Sığınma)

Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: "Kur'ân okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!" (Nahl, 16/98)

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﵁'dan: "Rasûlüllâh ﷺ gece namazına kalktığı zaman tekbir alır ve sonra (iftitah duasının okur ve kıraatten önce)

[795] **Sahih.** Buhârî, (744); Muslim, (598); Ebû Dâvud, (781) Nesâ'î, (2/129).

[796] **Sahih**. Ebû Dâvud, (776); Tirmizî, (243) İbn Mâce, (806); Ahmed, (3/50); Darekutnî, (1/112) İbn Huzeyme (470) Hâkim, (1/235)

[797] **Sahih**. Muslim, (600) Ebû Dâvud, (763).

أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ.

….'E'uzu bi'llâhi's-semî'i'l-'alîmi mine'ş-şeytâni'r-racîm min hemzihi ve nefhihi ve nefesih: Hakkın rahmetinden kovulmuş şeytândan, onun vesvesesinden, kuruntusundan, büyüsünden, Semî'i (her şeyi işiten) ve 'Alîm (her şeyi bilen) Allah'a sığınırım' derdi."[798]

El-Esved şöyle demiştir: "Ömer radıyallahu anh'ın namaza başladığında "Subhâneke'llâhumme ve bihamdike ve tebâreke'smuke ve te'âlâ cedduke ve lâ ilâhe gayruk: Ey Allahım! Seni hamdin ile tesbih ve tenzih ederim. İsmin mübarektir. Azametin yücedir. Ve senden başka ilah yoktur" dediğini ve sonra Allah'a sığındığını gördüm."[799]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ikinci rekate kalktığı zaman "elhamdulillahi rabbil alemin…" ile kıraate başlar, sekte yapmazdı."[800] (Yani ikinci rekatte euzu ve besmele okumazdı)

Besmelenin Gizli Okunması

Enes b. Mâlik ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ, Ebû Bekr ﷺ, Ömer ﷺ ve Osmân ﷺ ile namaz kıldım ve hiç birisinin Besmele'yi açıktan okuduğunu duymadım.'[801]

İbn Teymiye ﷺ diyor ki: 'İlim ehli ittifak etmişlerdir ki besmelenin açıktan okunacağına dair sahih bir nas yoktur. Fakat senedi sahih olmayan rivayetler mevcuddur. Sa'lebî diyor ki: Darekutnî ﷺ'ya besmelenin cehri söylenip söylenmeyeceğine dair sorulduğunda, şöyle cevap verdi. Besmelenin açıktan söyleneceğine dair Rasûlüllâh ﷺ'den sahih bir rivayet varid olmamıştır. Fakat sahâbelerden ise sahih olan da vardır zayıf da.'[802]

---

[798] **Hasen**. Ebû Dâvud, (775); Tirmizî, (242); İbn Mâce, (804); İbn Hibbân, (1771); Darekutnî, (1/298) Hâkim, (1/235)

[799] **Sahih mevkuf**. Muslim (399) Darekutni (1/300 no:10) İbn Ebi Şeybe (1/230) Abdurrazzak (2557)

[800] **Sahih**. Muslim (599) Nesai (1/50) İbn Mace (805)

[801] **Sahih.** Buhârî (743) Muslim (299) Tirmizî (244) Ahmed (3/264) Nesâî (2/264)

[802] Sefarini, Şerhu Sulâsiyati Musnedi'l-İmâm Ahmed, (2/226).

Her Rekatte Fatiha'yı Okumak

Ubâde b. es-Sâmit ؓ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: "Her kim ki Fatihâtu'l-Kitâb'ı okumazsa onun namazı yoktur."[803]

Ubâde b. es-Sâmit ؓ'den: "Bir sabah namazında Rasûlüllâh ﷺ'in arkasında idik. Rasûlüllâh ﷺ Kur'ân okurken, kıraati ona ağırlık verdi. Namaz bitince (cemaate hitaben): **"Zannedersem sizler imamınızın arkasında (Kur'ân) okuyorsunuz?**" dedi. Biz de: 'Evet ya Rasûlâllâh! Hızlıca (size yetişebilmek için okuyoruz)' dedik. Rasûlüllâh ﷺ: **"İmâmınızın arkasında Fatihâ'dan başka bir şey okumayın! Zira Fatihâ'yı okumayanın namazı yoktur"** dedi."[804]

Recâ' b. Hayve'den: "Bir gün Ubâde b. es-Sâmit ؓ'ın yanı başında namaz kılıyordum ki imamın arkasında (Fatihâ'yı) okuduğunu duydum. Namazı kıldıktan sonra, dedim ki: "Ey Ebâ Velîd! Sen imamla olduğun halde arkasında (Fatihâ'yı) okuyor musun?" Dedi ki: 'Yazıklar olsun sana (Fatihâ'sız) namaz yoktur (bilmez misin?)"[805]

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'den: "Nebimiz sallallahu aleyhi ve sellem bize Fatihatu'l-Kitabı ve kolayımıza gelen bir sure okumamızı emretti."[806]

Muhammed b. Ebi Aişe, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabelerinden birinden rivayet ediyor: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**İmam okurken galiba sizler de okuyorsunuz?**" bunu iki veya üç defa tekrarladı. Onlar: "Ey Allah'ın rasulü! Biz bunu yapıyoruz" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Böyle yapmayın! Ancak sadece Fatihatu'l-Kitabı okuyun**"[807]

Enes b. Mâlik ؓ'den: "Rasûlüllâh ﷺ (bir gün) ashâbına namaz kıldırdı.

---

[803] **Sahih.** Buhârî, (756); Muslim, (394); Ebû Dâvud, (822); Tirmizî, (247); Nesâ'î, (2/137); İbn Mâce, (837).

[804] **Hasen**. Ahmed, (5/313, 316, 322); Ebû Dâvud, (823); Tirmizî, (311); Nesâ'î, (2/141); Buhârî, *Kıraatu Halfe'l-İmam* (60, 226); Darekutnî, (1/318); İbn Hibbân, (1776); Ziyâ'u'l-Makdisî, *el-Muhtare* (3/344); Hâkim, (1/364); Beyhakî, *Sunen*, (2/164); İbn Ebî Şeybe, (1/373) Tahâvî, (1/215) Ebû Nu'aym *Hilye* (9/322)

[805] **Hasen**. Abdurrezzâk, (2/129).

[806] **Sahih.** Ahmed (3/3, 45) Mukbil b. Hadi Camiu's-Sahih (939)

[807] **Sahih.** Ahmed (4/236, 5/60) Mukbil b. Hadi Camiu's-Sahih (940)

Namazı bitince, yüzünü ashabına çevirerek dedi ki: **"İmâm okuduğu halde siz de (arkasında) namazlarınızda okuyor musunuz?"** Hepsi sükût ettiler. Rasûlullah ﷺ bu sorusunu üç kere tekrar etti. Birisi veya birkaçı dediler ki: "Evet Yâ Rasûlüllâh! Biz bunu yapıyoruz!" Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **"Bunu yapmayın. Sizden biriniz imamın arkasında, içinden olmak üzere sadece Fatihâ'yı okusun."**[808]

Ebû Hureyre ﵁ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **"Fatihâ okunmayan namaz yeterli değildir."** Ebû Sâ'ib dedi ki: "Peki ey Ebû Hureyre! Eğer imamın arkasında olursam?" Elimden tutarak: "Fatihâ'yı içinden (kendi kendine) oku dedi."[809]

Ebû Hureyre ﵁ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Her kim ki namaz kılar da o namazında Ummu'l-Kur'ân'ı okumazsa, o namaz güdüktür sonra güdüktür, (yani) tamam değildir'** dedi." (Ravi diyor ki): Bunun üzerine dedim ki: "Yâ Ebâ Hureyre! İmâm sesli okuduğunda nasıl yapayım?' Dedi ki: "Fatihâ'yı içinden okursun. Zira ben Rasûlüllâh ﷺ işittim ki şöyle buyurdu: **"Allah ﷻ buyurdu ki: Ben Fatihâ'yı benimle kulum arasında yarı yarıya taksim ettim. (Yarısı benim, yarısı kulumundur.) Ve kulumun istediği onundur. Kul: Elhamdu li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn dediği zaman Allah da: 'Kulum bana hamd etti' der. Kul: er-Rahmânirrahîm dediği zaman, Allah da: 'Kulum beni sena etti' der. Kul: Mâliki yevmiddîn dediği zaman, Allah da: 'Kulum beni temcid' etti. Buraya kadar benimdir. Kul: 'İyyâke na'bûdu ve iyyâke netse'în dediği zaman, Allah: 'Bu kulumla benim aramda ve kulumun istediği hakkıdır' der. Kul: İhdina's-sırâta'l-mustakîm sırata'llezine en'amte 'aleyhim gayri'l-magdubi 'aleyhim vela'd-dâllîn dediği zaman, Allah: 'İşte bu kulumundur ve kulumun istediği hakkıdır'** buyurur."[810]

'Abdullah b. 'Amr ﵁ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ (ashâbına hitaben): **'Benim arkamda olduğunuz halde (Kur'ân) okuyor musunuz'** diye sual etti? (Sahâbeler) dediler ki: 'Evet Yâ Rasûlâllâh! Süratli bir şekilde okuyoruz.' (Bu cevap üzerine) Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'(İmâmın**

---

[808] **Hasen.** Buhârî, *Kıraatu Halfe'l-İmam* (224); Ebu Ya'la (5/187) Darekutnî, (1/340); Tahâvî, (1/218); Abdurrezzâk, (2765); Beyhakî (2/166); Hâtib, (13/176) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (937)

[809] **Sahih**. Mâlik (188); İbn Huzeyme, (490); Ebû 'Avâne (1/452); İbn Hibbân, (1780) Nesai (2/140) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (938)

[810] **Sahih**. Muslim (395) Ebû Dâvud (821) İbn Mâce (838) Mâlik (1/84) İbn Huzeyme (489) İbn Ebî Şeybe (1/375) İbn Hibbân (1775) Abdurrezzâk (2767)

arkasında) Fatihâ'dan başka bir şey okumayın."[811]

Yezîd b. Şerîk şöyle dedi: "Ömer İbnu'l-Hattâb ﷺ'e dedim ki: 'İmâm'ın arkasında iken *Fatihatu'l-Kitâb*'ı okuyabilir miyim?' Ömer İbnu'l-Hattâb ﷺ: 'Evet okursun' dedi. Tekrar dedim ki: "Sen okuduğun halde de mi Yâ Emire'l-Mu'minîn?" Ömer İbnu'l-Hattâb ﷺ dedi ki: 'Evet ben okusam da' dedi."[812]

Ebu Said el-Yarbuzî Namaz kitabında şöyle demiştir: "Sahâbelerden ve *tabî'în*den ehli ilmin çoğunluğunun ameli bu hadisler üzeredir. Sahâbelerden, Ömer İbnu'l-Hattâb, 'Alî b. Ebî Tâlib, 'Â'işe, Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik, İbn Abbâs, İbn Ömer, İbn Mes'ûd, Mu'âz b. Cebel, 'Ubey b. Ka'b, Ubâde b. es-Sâmit, 'Abdullâh b. 'Amr ﷺ daha isimlerini zikretmediğimiz birçok sahâbe vardır."

Cemaatin Fatiha Suresini Okumaları İçin İmamın İki Yerde Susması

Semure ﷺ'dan: "Nebî ﷺ namaz için tekbir aldığında ve Fatihâ Suresi'ni tamamladığında sekte yapar/susardı."[813]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Namaza başladığı zaman "Elhamdulillahi rabbil-alemin'i (Fatiha suresini) okur, sonra bir müddet susardı."[814]

Ebu Hureyre radıyallahu anh dedi ki: "Fatiha okunmayan her namaz eksiktir, sonra yine eksiktir." Birisi: "İmamın arkasında olunduğunda nasıl okunur?" dedi. Ebu Seleme b. Abdirrahman şöyle dedi: "İmamın iki yerde susması vardır. Bunları Fatiha okumak için ganimet bilin. Birisi başlangıç

---

[811] **Hasen**. Buhârî, *Kıraatu Halfe'l-İmam* (33) Beyhakî, *Kitâbu'l-Kırâ'at* (138)

[812] **Hasen**. Buhârî, *Kıraatu Halfe'l-İmam* (45); Beyhakî, (2/167); Hâkim, (1/239); Darekutnî, (1/218); Tahâvî, (1/218) Abdurrezzâk, (2776).

[813] **Sahih**. Ebû Dâvud (777) Tirmizî (251) İbn Mâce (844-45) Ahmed (5/23) İbn Huzeyme (1578) İbn Hibbân (1807) Hâkim (1/215) Bkz. *Mustedreku't-Ta'lil 'ala İrvâ'i'l-Galîl* (52).

[814] **Sahih.** Darekutni (1/336) Muhammed b. Tahir el-Makdisi, Mes'eletu't-Tesmiye (s.57)

tekbirinden sonra, diğeri "vele'd-dâllîn" dedikten sonradır."[815]

Beyhaki'nin açıkça belirttiği gibi, Ebu Seleme bunu Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın huzurunda söylemiştir. Nitekim Buhari aynı sözü Ebu Hureyre radıyallahu anh'den mevkuf olarak hasen bir isnadla rivayet etmiştir.

Mekhul şöyle demiştir: "Akşam, yatsı ve sabah namazlarında her rekatte Fatihatu'l-kitabı oku. İmamın sesli okuduğu namazda Fatiha'yı, imam sustuğu zaman sessiz oku. Eğer sekte yapmazsa imamdan önce, onunla beraber veya ondan sonra oku. Hiçbir halde onu terk etme."[816]

Urve b. ez-Zubeyr şöyle demiştir: "İmamın sekte yaptığı yerde Fatiha'yı okuyun. Zira Fatiha olmadan namaz tamam olmaz."[817]

İbrahim en-Nehai tekbir aldığı zaman kısa bir süre susardı. "Gayri'l-magdubi aleyhim vele'd-dallin" dediğinde de kısa bir süre susardı."[818]

Fatihayı Ayet Ayet Keserek Okumak

Ummu Seleme radıyallahu anha şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ'in kıraati (şöyle idi): 'Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Elhamdu li'llâhi rabbi'l-'âlemîn. er-Rahmâni'r-rahîm. Mâliki yevmi'd-dîn' diye ayet ayet keserek (okurdu)."[819]

Yüksek Sesle Âmîn Demek:

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'İmâm âmin dediği zaman arkasından siz de âmîn deyiniz. Çünkü her kimin âmîn demesi meleklerin âmîn demesine muvafakat ederse geçmiş günahları bağışlanır."[820]

Bu hadis, imâm ve cemaatin cehrî olan namazlarda âmîn lafzını sesli olarak söyleyeceklerini beyan eder.

---

[815] **Hasen mevkuf**. Buhari Kıraat (165) İbn Hazm Muhalla (3/238) İbnu'l-Munzir el-Evsat (1341) Beyhaki Kıraat (239)
[816] **Hasen maktu**. Ebu Davud (825) Beyhaki Kıraat (240)
[817] **Sahih maktu**. Buhari Kıraat (166) Beyhaki (2/171)
[818] **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/247)
[819] **Sahih.** Ebû Dâvud, (4001); Tirmizî, (1466) Ahmed, (6/302).
[820] **Sahih.** Buhârî, (780); Muslim, (410); Ebû Dâvud, (935) Tirmizî, (250).

Vâ'il b. Hucr ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ: "Vele'd-dâllîn"i okuduktan sonra 'âmin' der ve sesini de uzatırdı."[821]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kıraati bitirdiğinde sesini yükselterek "âmîn" derdi."[822]

İbn Cureyc, 'Atâ'dan (rivayet ediyor:) 'Atâ'ya dedim ki: "İbn Zubeyr ﷺ Fatihâ'dan sonra 'Amîn' der miydi? 'Atâ' dedi ki: 'Evet derdi. Arkasında olanlar da derdi. Hatta Amîn sesinden mescit inlerdi' dedi. Ve sonra: 'Şüphesiz Amîn duadır' dedi. Ebû Hureyre ﷺ, imâm kendisinden evvel kalkmış olarak mescide girdiğinde, (imâma seslenerek): 'Beni Amîn'de geçme' derdi."[823]

'Â'işe radıyallahu anha şöyle dedi: "Nebî ﷺ buyurdu ki: 'Yahûdîler sizin hiç bir şeyinize selâm ve âmin sözüne haset ettikleri gibi haset etmemişlerdir."[824]

Fatihâ'dan Sonra Kırâ'at

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: 'Her namazda kıraat vardır. Rasûlüllâh ﷺ'in bize duyurduklarını biz de sizlere duyuruyoruz ve bizden gizlice okuduklarını biz de sizlerden gizli okuyoruz. Her kim *Ummu'l-Kur'ân*'ı okursa bu ona yeter. Her kim bundan fazla okursa o, daha faziletlidir.'[825]

Nâfî', İbn Ömer ﷺ'nın, yalnız namaz kıldığı zaman namazın dört rekâtının hepsinde: *Ummu'l-Kur'ân*'ı ve akabinde Kur'ân'dan bir sure okuduğunu haber verdi.'[826]

Fatihâ İle Birlikte İki Ya da Daha Fazla Sure Okumak

Huzeyfe ﷺ şöyle demiştir: "Bir gece Peygamber ﷺ ile birlikte namaz kıldım. Bakara suresini okumaya başladı. Ben: 'Yüz ayeti bitirince rükûya varacak' dedim, sonra devam etti. Ben: 'Bakara sûresini bir rekâtte bitirecek

[821] **Sahih**. Ebû Dâvud, (932); Tirmizî, (248); Ahmed, (4/316); İbn Mâce, (855)
[822] **Sahih**. İbn Hibban (5/111) İbn Huzeyme (571) Hakim (1/345) Darekutni (1/235)
[823] **Sahih.** Abdurrezzâk (2640) Şafîî (1/76) Beyhakî, (2/59)
[824] **Sahih.** Buhârî, *Kıraat* (988); Ahmed, (6/135) İbn Mâce, (856)
[825] **Sahih.** Buhârî, (772) Muslim, (396).
[826] **Sahih**. Mâlik, (1/79)

dedim' devam etti. Ben: 'Sureyi bitirince rükû edecek' derken, Nisâ' suresine başladı, onu okudu. Sonra Âl-i 'İmran suresine başladı ve onu okudu..."[827]

Kur'ân'ı Ezberleyemeyen Kişi Nasıl Yapar?

'Abdullah b. Ebî Evfâ ﷺ'den: "Rasûlullâh ﷺ'e birisi gelip şöyle dedi: 'Yâ Rasûlâllâh! Ben Kur'ân'dan hiç bir şey ezberleyemiyorum bana ondan, kıraatimin yerine geçecek bir şey öğret.' Rasûlullâh ﷺ buyurdu ki: '**Subhânallâh, el-hamdulillâh, ve lâ ilâhe illâllahu vallâhu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-'aliyyi'l-'azîm dersin**' dedi."[828]

Nafile Namazlarda İhtiyaç Durumunda Mushafa Bakmak

el-Kâsım anlatıyor: ''Â'işe ﷺ Ramazan ayında mushaftan okuyarak namaz kılıyordu.'[829]

İbn Ebi Muleyke'den: 'Kölesi Ebû 'Amîr Zekvân 'Â'işe radıyallahu anha'ya imamlık yapıyor ve mushaftan okuyordu.'[830]

Nafile Namazlarda Ayetleri Tekrarlamak

Ebû Zerr ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ şu ayeti okudu ve sabaha kadar tekrarladı: 'Eğer onlara azap edersen, doğrusu onlar senin kullarındır; eğer affedersen, muhakkak ki sen, 'Azîz ve Hakîm olansın.' (Casiye, 45/21)'"[831]

Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraat

Ebû Katâde ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekâtinde *Fatihâtu'l-Kitâb* ve birer sure okur ve bazen de bize (sessiz okuduğu) ayeti duyururdu. Son iki rekâtında ise sadece *Fatihâtu'l-Kitâb*'ı

---

[827] **Sahih**. Muslim, (772).
[828] **Hasen**. Ebû Dâvud, (832) İbn Huzeyme, (544) Bkz. Elbânî, *el-İrvâ',* (303).
[829] **Sahih mevkuf**. Abdurrezzâk (2/420); İbn Ebî Dâvud, *el-Mesahif* (s.456).
[830] **Sahih.** Buhârî (Ezan bölümü, muallak olarak); İbn Ebî Şeybe (2/338); İbn Ebî Dâvud, *el-Mesahif* (s.457) İbn Vehb Cami (305)
[831] **Hasen**. Nesâ'î (1010).

okurdu.’[832]

Ebû Sa’îd el-Hudrî ؓ şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ﷺ öğle namazının ilk iki rekâtının her bir rekâtında otuz ayet kadar okur idi. Son iki rekâtlarda ise on beşer ayet kadar yahut bunun yarısı kadar. İkindi namazının ilk iki rekâtının her bir rekâtında on beş ayet kadar okurdu. Son iki rekâtlarda ise bunun yarısı kadar okurdu.’[833]

Ebû Ma’mer şöyle dedi: “Habbâb b. el-Eret ؓ‘e dedim ki: ‘Rasûlüllâh ﷺ öğle ve ikindi namazlarında okur muydu?’ O: ‘Evet’ dedi. Ona ‘Peki okuduğunu nereden anlardınız?’ dedim. O: ‘Sakalının oynamasından’ dedi.”[834]

Akşam ve Yatsı Namazında Kırâ’at

‘Abdullah b. Abbâs ؓ‘dan: “Bir defa annem Ummu’l-Fadl bintu’l-Hâris (radıyallahu ‘anhâ), *‘Ve’l-Murselâti ‘Urfen’* sûresini okuduğumu işitti. Bana dedi ki: ‘Ey yavrucuğum! Bu sûreyi okumakla bana Rasûlüllâh ﷺ‘in bir akşam namazında en son olarak işittiğim okuyuşunu hatırlattın.’”[835]

Bureyde ؓ şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ﷺ yatsı namazında, *‘Ve’ş-Şemsi ve Duhahâ’*yı veya onun gibilerini okurdu.’[836]

Bu rivayetler aynı zamanda bu namazlarda kıraatin sesli olacağına da delildir.

Namazın Hafif Tutulması

Câbir b. ‘Abdillah ؓ şöyle dedi: “Mu’az b. Cebel ؓ her defa Rasûlüllâh ﷺ‘in arkasında (yatsı) namazını kılar sonra kavmine (yani: Seleme oğullarına) gelir, onlara imâmlık yapardı. Bir gece Rasûlüllâh ﷺ ile beraber yatsıyı kıldı. Sonra kavmine gelip, onlara imâm oldu. Bakara suresinden başlayıp okumaya girişti. Bunun üzerine cemaatten bir kimse selâm verip ayrıldı ve sonra namazı yalnız başına kılıp çıktı. Namazdan sonra o kimseye: ‘Ey fulan! Sen münafık mı oldun?’ dediler. O da: ‘Hayır,

---

[832] **Sahih.** Buhârî, (776); Muslim, (451) Begâvî (592).
[833] **Sahih**. Muslim, (452).
[834] **Sahih.** Buhârî, (761).
[835] **Sahih.** Buhârî, (763) Muslim, (462).
[836] **Hasen**. Tirmizî, (309); Nesâ’î, (2/173) Ahmed, (5/355)

münafık değilim. (Hele sabah olsun) Va'llâhi, Rasûlüllâh ﷺ huzuruna muhakkak gideceğim ve ona mutlaka bunu haber vereceğim' dedi. Ertesi gün Rasûlüllâh ﷺ'e geldi ve şunları söyledi: 'Yâ Rasûlâllâh! Biz su çeken develer sahibiyiz. Bütün gün işimiz başında didiniriz, (yatsı olunca gelip namaz kılarız) Mu'âz sizinle birlikte yatsıyı kıldı sonra geldi ve bize imâm olup Bakara suresinden başlayıp okumağa kalktı.' Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ, Mu'âz ؓ'ya dönüp: **'Yâ Mu'âz! Sen dinden nefret ettirici misin? Fulan sûreyi oku! Fulan sûreyi oku!'** buyurdu."

Sufyân der ki: "Amr'a: Ebû'z-Zubeyr bize Câbir'den tahdis etti ki: 'Rasûlüllâh ﷺ "ve'ş-Şemsi ve duhahâ", "ve'd-Duhâ", "ve'l-Leyli izâ yagşâ" ve "Sebbihi'sme rabbike'l-'a'lâ"yı oku buyurmuştur' dedim. Bunun üzerine 'Amr: 'İşte bunlar gibi sureler' cevabını verdi."[837]

Sabah Namazında Kırâ'at

Ebû Berze ؓ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ sabah namazında altmış ile yüz ayet kadar okurdu dedi.'[838]

Câbir b. Semûre ؓ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ sabah namazında, *Kãf ve'l-Kur'ân'ı-Mecîd* suresini okurdu. Sabah namazından sonraki namazlarını daha hafif kıldırırdı.'[839]

Namazda Rüku

İmâma Rükûda Yetişen

Ebû Hureyre ؓ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Namaz için kamet getirildiğinde sakın namaza koşarak gelmeyin. Namaza yavaş yavaş sekinetten ayrılmayarak gelin. İmâma (kavuştuğunuz yerde ona uyun) yetişebildiğinizi onunla kılın ve yetişemediğiniz kısımda (kendiniz) tamamlayın."[840]

Bu hadisi şerif imâma nerede yetişilirse yetişilsin yetişemediği kısmın imâma uyan tarafından tamamlanacağına delalet eder. el-A'rec, Ebû

---

[837] **Sahih.** Buhârî, (701) Muslim, (465).
[838] **Sahih**. Muslim, (461).
[839] **Sahih.** Muslim, (458).
[840] **Sahih.** Buhârî, (636) Muslim, (602).

Hureyre ﷺ'nun şöyle dediğini rivayet etti: 'İmâma kıyamda kavuşmadan (yapılan rükû o rekat için) yeterli değildir.'[841]

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ şöyle demiştir: 'Sizden biriniz *Ummu'l-Kur'ân*'ı (Fatihâ'yı) okumadan rükû etmesin (zira o rekât tamam değildir).'[842]

Rükûya Giderken ve Kalkarken Ellerin Kaldırılması

Sâlim babası 'Abdullah ﷺ'dan, şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ'i namaza başladığı zaman, rükûa gitmezden evvel ve bir de rükûdan doğrulduğu zaman ellerini omuzları hizasına vardırıncaya kadar kaldırdığını gördüm. İki secde arasında (ellerini) kaldırmazdı.'[843]

Rükûda Ellerin Konacağı Yer

Mus'âb b. Sa'd şöyle dedi: "Babamın yanında namaz kıldım, (rükûda) avuçlarımı bir birine bitiştirip iki baldırımın arasına koydum. (Bu hareketimi gören) babam beni bundan yasakladı. Dedi ki: 'Biz bunu yapıyorduk. Fakat sonra bunu yapmaktan yasaklandık ve ellerimizi diz kapaklarının üzerine koymakla emrolunduk."[844]

Vâ'il ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ rükûya gittiği zaman (diz kapaklarının üstünde) parmaklarını açardı."[845]

Rükûdaki Zikir

Huzeyfe ﷺ'dan, o Rasûlüllâh ﷺ ile namaz kılıp Rasûlüllâh ﷺ'in rükûsunda: ***'Subhâne rabbiye'l-azîm'*** dediğini rivayet etti.[846]

'Â'işe ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ rükûsunda ve secdelerinde: '**Subhâneke'llâhumme! Rabbenâ ve bihamdike Allâhummagfirlî'** derdi. Tesbih ve istiğfarını çokça söylerdi. (Rasûlüllâh ﷺ bunu demekle) Kur'ân'a

---

[841] **Hasen**. Buhârî, *Kırâ'atu Halfe'l-İmâm,* (131)
[842] **Hasen**. Buhârî, *Kırâ'atu Halfe'l-İmâm,* (133)
[843] **Sahih.** Buhârî, (735) Muslim (390) Ebû Dâvud (721) Tirmizî (255) Nesâî (2/126) İbn Mâce (858).
[844] **Sahih.** Buhârî, (790) Muslim, (535).
[845] **Sahih**. Hâkim, (1/224)
[846] **Sahih**. Ebû Dâvud, (871) Tirmizî, (262)

imtisal ediyordu."[847]

'Â'işe ﷺ şöyle haber verdi: "Rasûlüllâh ﷺ rükûsunda ve secdelerinde: '**Subbûhun, kuddûsun, rabbu'l-melâ'iketi ve'r-rûh**' derdi."[848]

Rükû ve Secdeleri Tam Yapmak

Enes ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Rükû ve secdeleri tastamam yapınız. Allah'a yemin ederim ki rükû ettiğinizde ve secdeye vardığınız zaman ben sizleri muhakkak arkamdan da görüyorum"[849]

Berâ b. 'Azîb ﷺ'den: 'Muhammed ﷺ ile birlikte kılınan namazı gözetleyip dikkat ettim. Kıyamını, rükûnu, rükûdan sonraki itidalini, secdesini, iki secde arasındaki oturuşunu, tekrar secdesini ve selâm vermekle kalkıp gitmesi arasındaki oturuşunu aşağı-yukarı eşit buldum.'[850]

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ mescide girdi derken bir kişi mescide girip namaz kıldı. Sonra Rasûlüllâh ﷺ'e gelip selâm verdi. Rasûlüllâh ﷺ selâmını aldıktan sonra Adama: '**Dön de namazını yeniden kıl. Çünkü sen namaz kılmadın**' buyurdu. O kimse namazını yeniden kılıp Rasûlüllâh ﷺ'in yanına gelip selâm verdi. Rasûlüllâh ﷺ selâmını aldıktan sonra tekrar adama: '**Namazını yeniden kıl çünkü sen namaz kılmadın**' buyurdu. (Bunu üç kere tekrar etti.) Nihayet o kimse: 'Seni hak ile yollayan Allah'a yemin ederim ki, bunun başka türlüsünü bilmiyorum. Bana (doğrusunu) öğret' dedi. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Namaza durduğun vakit ihram tekbirini al ve sonra ne kadar kolayına gelirse o kadar Kur'ân oku. Sonra rükûa varıp ta mutmain oluncaya kadar dur. Sonra başını kaldırıp ayakta doğruluncaya kadar dur. Sonra secdeye var ve mutmain oluncaya kadar kal. Sonra başını kaldırıp ta mutmain oluncaya kadar otur. Sonra tekrar secdeye var ve tâ mutmain oluncaya kadar kal. Sonra bunu namazının hepsinde (böyle) yap**."[851]

Ebû 'Abdullah el-Eş'ârî ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ rükûsunu tam yapmayan ve secdelerini tavuğun mısır tanelemesi gibi yapan birini gördü. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Eğer bu adam şu hali (yâni namaz kılışı) üzere**

[847] **Sahih.** Buhârî, (794); Muslim, (484); Ebû Dâvud, (877) Nesâ'î, (2/190).
[848] **Sahih**. Muslim, (487); Ebû Dâvud, (827) Nesâ'î, (2/224).
[849] **Sahih.** Buhârî, (741) Muslim, (425).
[850] **Sahih**. Muslim, (471).
[851] **Sahih.** Buhârî, (793); Muslim, (397).

ölseydi, *Milleti-Muhammed*'den gayrı bir millet üzere ölürdü.' Sonra şöyle dedi: '**Rükûsunu tam yapmayan, secdelerini tavuğun mısır tanelemesi gibi yapanın misali, aç birisinin bir veya iki tane hurma yemesi nasıl açlığını gidermez ise (rükûsunu ve secdelerini tam yapmayan da namaz kılmamıştır.)**' Ravi Ebû Sâlih dedi ki: 'Ebû 'Abdullah'a bu hadisi Rasûlüllâh ﷺ'den kendisine kimin rivayet ettiğini sordum. Dedi ki: '*Umerâ'u'l-Ecnâd* (yani: Filistin, Ürdün, Humus, Kınnesrin, Şam) vilâyetlerinin emirleri olan 'Amr İbnu'l-Ãs, Hâlid İbnu'l-Velîd, Şurahbil İbn Hasene ؓ, Rasûlüllâh ﷺ'den işitmişler dedi."[852]

Rükûdan Kalkarken ve Kıyamda Söylenecek Şeyler

Mâlik b. el-Huveyris ؓ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ rükûdan başını kaldırdığı zaman 'Semi'allâhu limen hamideh' derdi."[853]

Ebû Hureyre ؓ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'İmâm (başını rükûdan kaldırırken) "Semi'allâhu limen hamideh" dediği zaman, siz de "Allâhumme rabbenâ ve leke'l-hamd" deyiniz. Zira kimin bu kavli, Meleklerin kavline muvafakat ederse günahları bağışlanır."[854]

İbn Ebî Evfâ ؓ'den, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ belini rükûdan kaldırdığı zaman (şu sözleri) söylerdi:

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَاءِ وَمِلْءَ الأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ اللَّهُمَّ طَهِّرْنِى بِالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ اللَّهُمَّ طَهِّرْنِى مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الْوَسَخِ.

'Ey Allahım! Hamd sana mahsustur. Hem gök dolusu, yer dolusu ve bunlardan öte ne yaratmayı diledinse hepsinin dolusu hamd! Ey Allahım! Beni kar ile dolu ile ve soğuk su ile tertemiz eyle! Ey Allahım! Beni günahlardan ve hatalardan, beyaz kumaş kirden nasıl temizlenirse öyle

---

[852] **Hasen**. İbn Huzeyme (665) Ebu Ya'lâ (13/139) Taberani (4/115) Beyhakî (2/89)
[853] **Sahih.** Muslim, (391).
[854] **Sahih.** Buhârî, (796) Muslim, (409).

temizle.”[855]

Rifa’â b. Rafî’î ؓ şöyle dedi: “Biz bir gün Rasûlüllâh ﷺ‘in arkasında namaz kılıyorduk. Başını rukûdan kaldırdığında: ‘Semi’allâhu limen hamideh’ dedi. Arkasından birisi: ‘Rabbenâ ve leke’l-hamd, hamden kesîran tayyiben mubareken fih’ dedi. Namazdan bittikten sonra konuşanın kim olduğunu sordu. O kelimeleri söyleyen adam: ‘Benim’ dedi. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: “Otuz küsur tane melek gördüm “önce ben yazacağım” diye birbirleriyle yarış ediyorlardı.”[856]

Rükudan Sonraki Kıyam

Ebû Mes’ûd el-Ensârî ؓ şöyle dedi: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘**Rukûdan ve secdeden belini doğrultmayanın namazı yeterli değildir**.”[857]

Enes ؓ‘dan, o: ‘Rasûlüllâh ﷺ‘i bize nasıl namaz kıldırırken gördüysem sizede öylece namaz kıldırmaktan vazgeçmeyeceğim’ dedi. Ravi Sâbit el-Bunânî şöyle dedi: ‘Enes ؓ sizi yaparken görmediğim bir şey yapardı ki başını rukûdan kaldırdığı vakit gören secde etmeği unuttu diyecek kadar ayakta dikilirdi. Başını secdeden kaldırdığı vakit iki secde arasında gören (ikinci secdeye gitmeyi) unuttu diyecek kadar dururdu.”[858]

Vail radıyallahu anh’den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i namaz için tekbir aldığı vakit, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdığını ve sonra rüku'ya giderken ve sonra “Semiallahu limen hamideh” deyip rukudan kalkarken de aynı şeyi yaptığını ve namazda sağ eliyle sol elini tuttuğunu gördüm. Oturduğunda orta parmağı ile başparmağını halka yapıp, işaret parmağıyla işaret etti. Sağ elini sağ dizine, sol elini de, sol dizine koydu.”[859]

Burada birinci rekat anlatılırken işaret parmağıyla işaret etmek zikredilmektedir ve bu kısım, iki secde arasında işarete delil olmaktadır.

Şeyh Ebu Said el-Yarbuzî, bu hadisin açıklamasında şöyle demiştir:

---

[855] **Sahih.** Muslim, (476).
[856] **Sahih.** Buhârî, (799) Ahmed, (4/316).
[857] **Sahih**. Ebû Dâvud (855) Tirmizî (265) İbn Mâce (870) İbn Hibbân (501) Ahmed (4/122)
[858] **Sahih.** Buhârî, (800) Muslim, (472).
[859] **Hasen**. Ahmed (4/318).

"Bu hadis-i şerif, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "iftitah" tekbirinden ve "ruku'dan" sonraki "kıyam" halinde ellerini göğsünün üzerine bağladığını ifade ediyor. Zira göğsün üzerine el koyma, "iftitah" tekbirinden sonraki kıyama has olsaydı, hemen iftitah tekbirinden sonra "ellerini göğsünün üzerinde bağladı" diye ifade etmesi gerekirdi. İftitah tekbirinden sonra zikretmeyip, ruku'dan sonra bu hareketi tek isim altında, ruku'dan kalktıktan sonra "kıyam'da" sağı ile solunu tuttuğunu gördüm demesi, çok sarih bir ifade-i kelamdır. Zira asıl olan da budur. Hem rukûdan kalktıktan sonra eller salıverilecek diye zayıf da olsa bir rivayet mevcut değildir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen hadislerin cemi'si namazda kıyam halinde ellerin göğsün üzerine konulacağına delalet ediyor."[860]

Vail radıyallahu anh'den gelen diğer rivayette şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazda kıyamda sağ elini sol eli üzerine bağladığını gördüm."[861]

Şeddad b. Şurahbil el-Ensari radıyallahu anh şöyle dedi: "Ne unutursam unutayım, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kıyam halinde namaz kılarken, sağ elini, sol eli üzerine bağladığını gördüğümü unutmam."[862]

Ebu Ziyad'dan: "Gördüğüm şeyi unutmam. Muhakkak ben, Ebu Bekr radıyallahu anh'ın namazda kıyamda, sağ elini sol eli üzerine koyduğunu gördüm."[863]

Namazda Secdeler

Secdelerde Tekbir ve Secdeleri Tam Yapmak

Rifâ'â b. Rafî'î ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: "İnsanlardan hiç birisinin namazı tamam olmaz... Sonra rükû eder tâ mafsalları mutmain oluncaya kadar (rukûda kalır), sonra "Semiallahu limen hamideh" diyerek doğruluncaya kadar dikilir. Ve "Allahu ekber" der, sonra secde eder

[860] Ebu Said Yarbuzi, Kitab ve Sünnete Göre Namaz (s.107)
[861] **Sahih**. Ahmed (4/316) İbn Hibban (5/111) Nesai (887) Beyhaki (1/309) Darekutni (2/35) Taberani (22/9)
[862] **Sahih ligayrihi**. Buhari Tarih (4/224) Hallal Emali (16) Bezzar (Keşfu'l-Estar 522) Taberani (7/272) Begavi Mu'cem (3/289) Ebu Nuaym Marife (3695) Fesevi Marife (2/205)
[863] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (1/343) İbnu'l-Munzir el-Evsat (1283)

mafsalları mutmain oluncaya kadar (secdede kalmadıkça) ..."[864]

Ebû Hureyre ﷺ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ secdeye gideceğinde tekbir getirirdi.'[865]

Secdelerde Elleri Kaldırmak

Mutarrif dedi ki: "İmran b. Husayn ile beraber Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh'ın arkasında namaz kıldık. Rükû ettiğinde, rükûdan kalktığında ve secde ettiğinde ellerini kaldırdı. Bunun üzerine İmran radıyallahu anh dedi ki: "Görüyorum ki arkadaşınız Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber kıldığımız namazı bana hatırlattı. Bu bana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını hatırlattı."[866]

Mâlik b. el-Huveyris ﷺ dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i namaza başladığında tekbir alıp ellerini kaldırırken gördüm. Rükû etmek istediğinde, başını rükûdan kaldırdığında, secde ettiğinde ve iki secde arasında kalktığında da tekbir alıp ellerini kaldırdı."[867]

Enes ﷺ dedi ki: 'Nebî ﷺ, rukû ve secdelerde ellerini kaldırırdı.'[868] Diğer rivayette Enes radıyallahu anh şöyle demiştir: 'Rasûlüllâh ﷺ'i namaza başladığında, rükû ettiğinde, başını rükûdan kaldırdığında ve secdelerde ellerini kaldırdığını gördüm.'[869]

Mu'temir b. Suleymân'dan: "Babamı şöyle derken işittim: "Enes ﷺ'ı şöyle derken işittim: 'Rasûlüllâh ﷺ'in kıldığı namaz şekline uyup uymamanıza aldırmıyorum!' babam dedi ki: 'Enes ﷺ'nun kıldığı namaz şekline uyup uymadığınıza aldırmıyorum!' Mu'temir dedi ki: 'Babamın kıldığı namaz şeklinde uyup uymadığınıza aldırmıyorum.' 'Abdullah b. Harb dedi ki: 'Mu'temir bize

---

864 **Sahih.** Ebu Davud (857) Hakim (1/368)

865 **Sahih.** Buhârî, (803) İbn Huzeyme, (624).

866 **Sahih.** Ebu Bekr eş-Şafii, Fevaidu'l-Muntekat (el yazma 13. Cüz no: 104)

867 **Sahih.** Begavi, Mu'cemu's-Sahabe (2064) Nesâ'î, (1075, 1131); Ahmed (3/346, 347, 5/53); Ebu Avane (2/95) Tahâvî, Şerhu Muşkili'l-Âsâr (5110); Ebu'l-Abbas es-Serrac, Hadisu Serrac (2494); el-İrvâ' (2/67) Temâmu'l-Minne (s.172).

868 **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (1/235); Ebû Ya'lâ (3/399 no: 3752) Darekutni (2/42); Ziyau'l-Makdisi, el-Muhtare (2026); Elbânî, el-İrvâ' (2/68).

869 **Sahih.** Busîrî, İthâfu'l-Maherâ (2/154-155 no:1238) Ziyâ', el-Muhtare (5/51-52) Ebu Tahir el-Muhallis, el-Muhallisiyyat (2275) Bu lafızla mevkuf olarak: Darekutnî (1/290) Hatîb, Târîh (2/386).

namaz kıldırdı. Tekbir aldığı zaman her iniş ve kalkışta ve iki rekât arasında ellerini kaldırdı.'"[870]

Enes radıyallahu anh dedi ki: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem namazda her eğiliş ve kalkışta ellerini kaldırırdı."[871]

Yahyâ b. Ebî İshâk dedi ki: Enes ﷺ iki secde arasında ellerini kaldırırdı.'[872]

Ebû Hureyre ﷺ şöyle demiştir: 'Nebî ﷺ namaza başlangıç tekbiri aldığında, rükû ettiğinde ve secde ettiğinde ellerini kaldırırdı.'[873]

Ebû Seleme dedi ki: "Ebû Hureyre ﷺ her eğiliş ve kalkışta ellerini kaldırıyor ve şöyle diyordu: 'Namazı Rasûlüllâh ﷺ'in namazına en çok benzeyeniniz benim.'[874]

Vail b. Hucr radıyallahu anh dedi ki: "Rasûlüllâh ﷺ ile beraber namaz kıldım, (iftitah) tekbirini aldığı zaman, ellerini kaldırırdı. Sonra elbisesine sarınır (ellerini elbisesinin içine sokarak) sağ eli ile sol elini tutardı. Rükûa varmak istediği zaman da ellerini (elbisesinden) çıkarır ve onları kaldırırdı. Başını rükûdan kaldırmak istediği zaman da ellerini kaldırır, sonra secdeye varırdı ve yüzünü iki elleri arasına koyardı. Başını secdeden kaldırmak isteyince de aynı şekilde ellerini kaldırırdı. (Bu hal) namazı bitirinceye kadar (böyle) devam ederdi.' Muhammed (b. Cuhâde) dedi ki: Ben bu durumu Hasen b. Ebî'l-Hasen'e söyledim. (O da bana şöyle) dedi: 'Bu Rasûlüllâh ﷺ'in namazıdır. Bunu yapan yaptı, yapmayan yapmadı.'"[875]

Vail b. Hucr radıyallahu anh dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ'e gittim. Benim için onun yüzünden daha sevimli bir yüz, çöl Araplarında yoktu. Arkasında namaz kıldım. Her tekbir aldığında, her kalkış ve inişinde ve iki secde arasında ellerini

---

[870] **Sahih**. İbnu'l-'Arâbî, Mu'cem (4/453 no:1945)
[871] **Sahih**. İbn Receb Fethu'l-Bari (4/327).
[872] **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (1/271 no: 2811) Buhari Ref'ul-Yedeyn (101)
[873] **Sahih.** Ahmed (2/132); İbn Asakir (36/220)
[874] **Sahih.** Ebu Tahir el-Muhallis, Fevâ'idu'l-Muntekât (el yazma no: 87) İbn Abdilberr, Et-Temhid (7/79) Darekutni, İlel (4/449).
[875] **Sahih.** Ebu Davud (723); Ahmed (4/317); Dârekutnî (1/291); İbn Hibbân (1894); İbn Hazm, Muhallâ (4/91); Ebu Musa el-Medini, el-Letaif (no:575); Ebu İshak el-Muzekki, el-Muzekkiyat (no:3) Bkz.: el-Elbani, Aslu Sifati Salat (2/798-799)

kaldırıyordu. Sağına ve soluna selam verirdi.'[876]

Vail b. Hucr radıyallahu anh dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ tekbir aldığında, rükû ettiğinde, başını rükûdan kaldırdığında ellerini kaldırırdı. Secde ettiğinde de aynı şekilde yapardı…'[877]

Amr b. Murre dedi ki: 'Hadramî'lerin mescidinde namaz kıldık. 'Alkâme b. Vâ'il babası ؓ'dan; Rasûlüllâh ﷺ'i namaza başlarken, rükû ettiğinde ve secde ettiğinde ellerini kaldırdığını gördüğünü rivayet etti.'[878]

İbn 'Umer radıyallahu anhuma'dan: 'Nebî ﷺ namaza başlarken tekbir aldığında, rükû ettiğinde ve secde ettiğinde ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı.'[879]

Nafi dedi ki: 'İbn 'Umer radıyallahu anhuma her iniş ve kalkışta, rükûda ve secdelerde, ayağa kalkarken ve iki secde arasındaki oturuşunda ellerini kaldırıyor ve Rasûlüllâh ﷺ'in de böyle yaptığını söylüyordu.'[880]

Muhârib b. Disâr'dan: "İbn 'Umer radıyallahu anhuma'yı rükû ve secdelerde ellerini kaldırırken gördüm ve ona: 'Bu nedir?' dedim. Dedi ki: 'Nebî ﷺ iki rekatten kalktığında tekbir alır ve ellerini kaldırırdı.'"[881]

Nafi, İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan; Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in namaza başlangıçta, rükûda ve secdelerde ellerini kaldırdığını rivayet etti."[882]

Yine Nafi, İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan Nebî sallallahu aleyhi ve

---

[876] **Sahih**. Ahmed (4/316-17); İbn 'Asâkir (62/390); Ebu Davud et-Tayalisi (1021); İbn Ebi Şeybe (1/265); Darimi (1252); Ahmed (4/316); Ebu Nuaym, Marife (5881); Taberani (22/41); el-Elbani Aslu Sifati Salat (2/707)

[877] **Sahih.** İbn Huzeyme (698) Taberânî (22/37) İbn Ebî Şeybe (1/234 no: 2441) Tahavi, Şerhu Meani'l-Asar (1/196 no:1170)

[878] **Sahih**. Darekutnî (3/245 no: 1131) el-Elbani, Aslu Sifati Salat (2/707)

[879] **Hasen**. Ahmed (2/132); Hatîb, Târîhu Bagdâd (7/394); Hilal el-Haffar Cüz (no:187) Ebu Tahir el-Muhallis, el-Muhallisiyyat (1249).

[880] **Sahih**. Tahavî, Şerhu Muşkili'l-Asar (5100); İbn Kattân, Beyânu'l-Vehm (2831); 'Abdulhak İşbilî, Ahkâmu'l-Kubrâ (2/188); 'Irâkî, Takrîbu'l-Esânid (1/23) ve Tarhu't-Tesrîb (2/405); el-Elbani Aslu Sifati Salat (2/709). Heysemi, İbn Kattân ve el-Elbani **sahih** demişlerdir.

[881] **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (1/213 no:2439) bkz.: Musnedu Ebi Ya'la (10/38)

[882] **Hasen**. Darekutni, İlel (7/13)

sellem her eğiliş ve kalkışta ellerini kaldırdığnı rivayet etti."[883]

Salim b. Abdillah b. Ömer'den: İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ellerini her rükû ve her secdesinde kaldırdığını gördüm."[884]

Nafi'den: 'İbn 'Umer radıyallahu anhuma başını ilk secdeden kaldırdığında ellerini kaldırırdı.'[885]

Nâfi' dedi ki: 'İbn 'Umer radıyallahu anhuma namaza başladığı zaman tekbir alır ve ellerini kaldırırdı. Rükû etmek istediğinde ellerini kaldırır ve tekbir alırdı. Başını rükûdan kaldırdığında ve secde etmek istediğinde tekbir alır ve ellerini kaldırırdı.'[886]

Salim b. Abdullah b. Ömer dedi ki "İbn Ömer radıyallahu anhuma namazda her iniş ve kalkışta ellerini kaldırıyordu."[887]

İbn Ömer'in: "İki Secde Arasında Ellerini Kaldırmazdı" Sözü Hakkında

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayet edilen: "iki secde arasında ellerini kaldırmazdı" sözü, "secdelerde eller bazen kaldırılır"diyenlere burada delil olmaz. Çünkü Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den "secdelerde ellerinizi bazen kaldırmayabilirsiniz" dediği rivayet edilmemiştir.

Nafi şöyle demiştir: 'Abdullah b. 'Umer radıyallahu anhuma her iniş ve kalkışta ellerini kaldırmadan namaz kılan birini gördüğü zaman ellerini kaldırana kadar taşlardı.'[888]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın sözüne gelince, bu söz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in secdelerde ellerini kaldırmadığını değil, İbn

---

883 **Sahih.** Darekutni, el-İlel (7/14)

884 **Sahih.** Ebu Tahir es-Silefi, Fevaidu'l-Avali (el yazma, 8. Cüz no: 14) Ebu Bekr el-Meragî, Meşyeha (s.315) Zehebi, Mu'cemu'l-Muhaddisin (s.110 no: 188).

885 **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (1/271 no: 2812)

886 **Sahih mevkuf.** Ebu Tahir el-Muhallis, Fevâ'idu'l-Muntekât (El yazma no: 10); el-Muhallisiyyat (no:12) Bütün ravileri güvenilirdir.

887 **Sahih mevkuf**. İbn Vehb, Muvatta (386)

888 **Sahih mevkuf**. Humeydi (2/277 no:615) Darekutnî (1/290 no: 1128) ve es-Sehmî, Târîhu Curcân (sy. 476 no: 952).

Ömer radıyallahu anhuma'nın Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in secdelerde elleri kaldırdığını görmediğini ya da unuttuğunu ifade eder. Lakin İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın bizzat kendisi, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in secdelerde ellerini kaldırdığını başka sahabelerden öğrenmesi veya hatırlaması üzerine ellerini secdelerde kaldırmaya devam etmiş ve ellerini kaldırmayanları taşlamıştır. Şayet bazen terk edilebilen bir fiil olsaydı, İbn Ömer radıyallahu anhuma onları taşlamazdı.

Nafi şöyle demiştir: 'İbn 'Umer radıyallahu anhuma namaza başladığında, rükû ettiğinde, *semi'a'llâhu li-men hamideh* dediğinde, secde ettiğinde ve iki rekat arasında ellerini göğsü hizasına kadar kaldırırdı.'[889]

İbn Hazm, bu rivayetin ardından şöyle demiştir: "Bu isnadda herhangi bir kusur yoktur. İbn Ömer radıyallahu anhuma, secdelerde elleri kaldırmanın terkine dair hadisin zıddına ancak kendisine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den yaptığı sahih olarak sabit olan bir rivayetten dolayı dönmüştür."[890]

es-Sehavî, *Fethu'l-Mugîs*'te naklediyor: "Hadis yazanlardan biri İbn Mehdî'nin yanında namaz kıldı ve ellerini kaldırmadı. Selâm verince İbn Mehdî ona şöyle dedi: 'Sen İbn 'Uyeyne - Zuhrî - Sâlim - babası (İbn 'Umer ﷺ) yoluyla gelen: Rasûlüllâh ﷺ her tekbirle birlikte ellerini kaldırırdı hadisini yazmamış mıydın? Adam: 'Evet' dedi. Bunun üzerine İbn Mehdî şöyle dedi: 'Bunu terk ettiğin ve amel etmediğin halde Rabbinle karşılaştığın zaman ne diyeceksin?'"[891]

"Oturduğunda Ellerini Kaldırmazdı" Sözünün Manası

'Alî b. Ebî Tâlib ﷺ dedi ki: 'Nebî ﷺ farz namazlara kalktığı zaman tekbir alır ve ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Okumayı bitirip rükûa varmak istediği zaman da aynısını yapardı. Rükûdan kalktığı zaman da yine tekbir alırdı. Oturmuş halde namazından bir şey için (dua ederken) ellerini kaldırmazdı. İki secdeden kalkarken de aynı şekilde ellerini kaldırır ve tekbir getirir-

---

[889] **Sahih mevkuf**. İbn Hazm, el-Muhallâ'da (4/92) el-Elbani, Aslu Sıfati Salat'ta (2/709) "İbn Hazm'ın dediği gibi isnadı mevkuf olarak sahihtir. Hükmen merfudur."

[890] El-Muhalla (4/93)

[891] es-Sehavî, Fethu'l-Mugîs (2/360); Cemaluddin el-Kasımî, Kavaidu't-Tahdis (s.309).

di.'[892]

"Oturmuş halde namazından bir şey için ellerini kaldırmazdı" ifadesini bazı kimseler secdelerde ellerin kaldırılmayacağı şeklinde yorumlamışlardır. Bu istidlal yerinde değildir. Zira el kaldırma fiili nefyedilirken: "Kaiden: oturmuş haldeyken" denilmiştir. Secdelerde ellerini kaldıran kimse oturmuş halde iken ellerini kaldırmaz. Ali radıyallahu anh burada ellerin kaldırılmasına sebep olarak: "Fi şey'in min salatihi: namazından bir şey için" demiştir. Min teb'iz içindir ve namazın bir kısmı olan bir şey için eller kaldırılmaz demektir. Dolayısıyla burada kastedilen; namazda otururken dua için elleri kaldırmaya karşı çıkmaktır. Çünkü gerek iki secde arasındaki duada, gerekse teşehhüd duasında eller kaldırılmaz, yalnızca işaret parmağıyla işaret edilir. Nitekim sahabe ve tabiinden gelen şu rivayetler bu manayı desteklemektedir:

Suleyman b. Yahya rahimehullah şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri birbirlerini duada parmakla işaret etme konusunda uyarırlardı."[893]

Sehl b. Sad radıyallahu anh şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i ne minber üzerinde ne de başka bir yerde (duada) elini açmış şekilde görmedim. Lakin onu işaret parmağıyla hareket ettirerek işaret ederken gördüm."[894]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "İstiğfar/bağışlanma dileme tek parmakla işaret ederek olur"[895]

İbnu'z-Zubeyr radıyallahu anhuma'dan: "Şüphesiz sizler dua ediyorsunuz. Duanın en faziletlisi parmakla işaret ederek olur"[896]

İbn Sirin rahimehullah şöyle der: "Allah'a övgüde bulunduğunda tek

---

[892] **Sahih.** Ebu Davud (744, 761); Buhari, Ref'ul-Yedeyn (8); İbn Huzeyme (584); İbn Mâce (864); İbn Hibban (5/68); Tirmizî (3423); Ahmed (1/93 no: 717); Beyhaki (2/74) ve Darekutnî (3/233 no: 1119). Şeyh Elbânî **hasen, sahih** demiştir. Şu'ayb el-Arnâ'ût **hasen** demiştir.

[893] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (6/87)

[894] **Hasen**. İbn Huzeyme (no:1450); Ahmed (5/337); Ebu Davud (1105); Hakim (1/718); İbn Hibban (3/165); Beyhaki (3/210); Taberani (6/206); Ebu Yala (13/545) İrvau'l-Galil (3/77)

[895] **Sahih mevkuf**. Ebu Davud (1489); Ziyau'l-Makdisi, el-Muhtare (4/47 no:468)

[896] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (6/87)

parmakla işaret et."[897]

Elleri Her Tekbirde Kaldırmanın Mutevatir Oluşu

el-Evzai dedi ki: "Bize Hicaz'lı, Basra'lı ve Şam'lı âlimlerin üzerinde icma ettikleri sünnet şu şekilde ulaşmıştır: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ellerini namaza başlangıç için tekbir aldığında, rükû için tekbir aldığında, secdeye giderken ve başını rükûdan kaldırırken omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Ancak Kufe'liler bu konuda ümmetlerine muhalefet etmişlerdir." El-Evzai'ye denildi ki: "Bundan bir eksiklik yaparsa ne olur?" o da: "Namazından eksilmiş olur" dedi."[898]

Hâfız 'Irakî, *Tarhu't-Tesrîb*'de şöyle demiştir: "…Diğerleri her iniş ve kalkışta elleri kaldırmayı sahih görerek tutundular ve dediler ki: 'Bu ispat edendir ve nefyedenden önceliklidir. İbn Hazm ez-Zahirî de böyle demiş ve her iniş ve kalkışta elleri kaldırma hadislerinin mütevatir olup kesin bilgi ifade ettiğini belirtmiştir. Bu mezheb İbn 'Umer, İbn 'Abbâs, el-Hasen el-Basrî, Tâvûs ve oğlu 'Abdullah, İbn 'Umer'in azatlısı Nâfi', Eyyûb es-Sahtiyânî, 'Âtâ' b. Ebî Rebâh, ashabımızdan İbnu'l-Munzir, Ebû 'Alî et-Taberî ki bu Mâlik ve Şâfi'î'nin de görüşüdür. İbn Huveyzimendâd bunu Mâlik'ten her iniş ve kalkışta eller kaldırılır şeklinde rivayet etmiştir. Sonrakilerden el-Buveytî her iniş ve kalkışta ellerinini kaldırırdı.[899] İbn Ebî Şeybe iki secde arasında el kaldırmayı Enes, el-Hasen ve İbn Sîrîn'den rivayet etmiştir.'"[900]

Husayn b. Abdirrahman dedi ki: "İbrahim (en-Nehai)'nin yanına girdik. Amr b. Murre ona şöyle anlattı: 'Hadramî'lerin mescidinde namaz kıldık. 'Alkâme b. Vâ'il bana babası ﷺ'dan; Rasûlüllâh ﷺ'i namaza başlarken, rükû ettiğinde ve secde ettiğinde ellerini kaldırdığını gördüğünü rivayet etti.'[901]

İbrahim (en-Nehâî) dedi ki: "Babanın Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellemi yalnızca o tek gün dışında gördüğünü sanmıyorum. Bu yüzden bunu ezberlemiş. Abdullah (b. Mes'ud) ise bunu ezberlememiştir! Sonra İbrahim şöyle dedi: "Elleri kaldırmak yalnızca namaza başlangıçtadır"

İbn Huzeyme dedi ki: "Bu illetlendirme bir şey ifade etmez. Zira raşid

---

[897] İbn Receb Fethu'l-Bari (6/303); İbn Abdilhadi, Adabu'd-Dua (s.92)
[898] **Sahih maktu**. İbn Abdilberr, et-Temhid (9/226).
[899] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî (2/223).
[900] Hafız el-İrakî, Tarhu't-Tesrib (2/422)
[901] **Sahih**. Darekutnî (3/245) el-Elbani, Aslu Sifati Salat (2/707).

halifelerden, diğer sahabelerden ve tabiinden Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazda ellerini kaldırdığı sabit olmuştur. Dolayısıyla Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'ın ellerin kaldırıldığı hususunu unutmasında, bütün bu sahabelerin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i ellerini kaldırırken görmemelerini gerektirecek bir durum yoktur." Nitekim İbn Mesud radıyallahu anh, müslümanların Kur'ân'dan oluşunda ittifak ettikleri – felak ve nas surelerini – unutmuştu. Yine müslümanların neshedildiği hususunda ittifak ettikleri tatbiki (rükuda elleri iki diz arasına koymayı) terki unutmuştu. İki kişinin imam arkasında nasıl duracağını unutmuştu. Âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kurban gününde sabah namazını vaktinde kıldığı hususunu unutmuştu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in arafatta namazları nasıl cem ettiğini unutmuştu… Özellikle namaz hakkında bu hususları unutması mümkün olan İbn Mesud radıyallahu anh'ın elleri kaldırma konusunda unutması nasıl mümkün olmaz?"[902]

Özetle, secdelerde el kaldırmak sahih isnadlarla sabit olmuştur: Cumhur, ancak İbn Ömer radıyallahu anhuma hadisini tercih etmelerinden dolayı bunu terk etmişlerdir. Secdelerde el kaldırma hadislerini ispat edenlerin mezhebi şu üç sebepten dolayı tercihe şayandır:

1- Istılah kaidesi gereği ispat eden, nefyedene önceliklidir. Çünkü ispat edende fazladan ilim vardır. Ezberleyen, ezberlemeyene karşı hüccettir.

2- Nefyeden (secdelerde ellerini kaldırmazdı diyen) bir tane, ispat eden (secdelerde ellerini kaldırırdı diyen) ise birçoktur. Bir kişinin hata etmiş olma ihtimali, iki kişinin hata etmiş olma ihtimalinden fazladır. Peki ya bu daha fazla kimseden sabit olduğu zaman nasıl olur? Şüphesiz bu hata ihtimalinden daha uzaktır.

3- İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın kendisi bizzat secdelerde elleri kaldırmayı ispat etmiş, bu sahih bir isnadla gelmiştir. O ancak kendisine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den bu husus sabit olduğu için dönüş yapmıştır."[903]

Elleri Kaldırmayı Yasaklayan Bidatçidir

Ahmed b. Ebi Musa'nın rivayetine göre Horasan'lı birisi İmam Ahmed'e şöyle sordu: "Yanımızda bir topluluk bize namazda elleri kaldırmayı emrediyor, diğer bir topluluk bundan yasaklıyor" O da şöyle dedi: "Seni ancak bir bid'atçi

[902] İbn Abdilhadi, Tenkihu't-Tahkik (2/140-141)
[903] Bkz.: Te'sisu'l-Ahkâm Şerhu Umdeti'l-Ahkâm (2/37).

yasaklar. Bunu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yapmıştır. İbn Ömer radıyallahu anhuma ellerini kaldırmayanı taşlardı. Elleri kaldırmaktan yasaklamadıkça ve onu çirkin görmedikçe bidatçi olarak görülmez. Terk edişinde te'vilde bulunan fakat bundan yasaklamayan kimse ise bidatçi sayılmaz."[904]

[904] İbn Receb, Fethu'l-Bari (4/307); İbn Muflih, en-Nuket ve'l-Fevaid (1/53).

Namazda El İşaretlerinin Sevabı

Ukbe b. 'Amîr ﷺ'dan: "Şüphesiz kişinin namazda eliyle her işaretinden dolayı her parmağı için bir hasene veya bir derece yazılır.'[905]

Ukbe radıyallahu anh dedi ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kişinin namazında her işaretinden dolayı her parmağı için on hasenat yazılır**"[906]

Bu rivayet 'Ukbe b. 'Amîr ﷺ'dan şu lafızla da gelmiştir: "'Ukbe b. 'Amîr ﷺ namazda ellerini kaldıran kimse hakkında şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: **'Her işaretinden dolayı ona her parmak için on hasene vardır.'**"[907]

Secdeye Giderken Yere Önce Elleri Koymak

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sizden biriniz secde ettiği vakit, devenin çöktüğü gibi çökmesin. Önce ellerini, sonra dizlerini koysun.'"[908]

İbn Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ secde ettiği vakit ellerini dizlerinden önce koyardı.'[909]

Bu konuda sahih olan rivayetler bunlardır. Önce dizlerin konulacağına dair rivayetlerin ise isnadları zayıf ve metinleri münkerdir.

Yedi Azâ Üzerine Secde Etmek

İbn Abbâs ﷺ'dan, (o şöyle dedi): "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Alın,

---

[905] **Hasen mevkuf**. Taberânî (17/297) Ebu'l-Fadl Salih b. Ahmed; Mesailu Ahmed b. Hanbel (1575); Elbânî, *Sahîhâ* (3286).

[906] **Hasen.** İbn Hacer el-Askalani, Garaibu'l-Multekita (el yazma no: 3579); Deylemi (9011) Ebû 'Usmân el-Buhayrî, *Fevâ'idu'l-Muhrice*'de (El yazma, no:105)

[907] İbn Hacer, *Telhîsu'l-Habîr* (1/433); İbn Receb, *Fethu'l-Bârî* (5/166); İbn 'Abdilberr *el-İstizkâr* (1/407) Beyhakî, *Ma'rife* (839).

[908] **Sahih.** Ahmed, (2/381); Ebû Dâvud, (840); Nesâ'î, (2/207); Tirmizî, (269); Dârimi, (1327); Darekutnî, (1/345); Buhârî, *Târîh* (1/139)

[909] **Sahih.** Buhari muallak olarak (803) İbn Huzeyme (627) Darekutni (1/344) Tahavi (1/254) Hakim (1/348)

(eliyle burnu üzerine işaret etti) eller, dizler ve ayakuçları olmak üzere yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum. (Namaz kılarken) elbiseyle saç toplamaktan da nehiy olundum."[910]

Secdede Kolların Durumu

Enes b. Mâlik ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ: 'Secdede i'tidal üzere bulununuz. Hiç biriniz kolunu (secdede) köpek yayışı gibi yaymasın' buyurdu."[911]

Berâ b. 'Azîb ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ: 'Secde ettiğinde, avuçlarını yere koy ve dirseklerini kaldır' buyurdu."[912]

Meymune ﷺ şöyle dedi: 'Nebî ﷺ secdeye vardığı zaman, ufak bir kuzu istese kolları arasından geçerdi.'[913]

Meymune ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ secdeye vardığı zaman dirseklerini yanlarından o kadar uzak tutardı ki arkasında bulunan kimse koltuklarının açıklığını (beyazlığını) görürdü.'[914]

Secdelerde Burnu Yere Değdirmek

Ebû Humeyd es-Sa'îdî ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ secdeye vardığında burnunu ve alnını iyice yere dayar, kollarını yanlarından ayırır ve ellerini de omuzları hizasına koyardı.'[915]

Nâfî' ﷺ şöyle dedi: 'İbn Ömer ﷺ başında sarık olduğu halde secde edeceği vakit alnının yere değmesi için sarığını yukarı kaldırırdı.'[916]

İbn 'Abbâs ﷺ'dan, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ namaz kılan bir adamın (secdede) burnunu yere değdirmediğini gördü ve şöyle dedi: **'Burnunu**

[910] **Sahih.** Buhârî, (809) Muslim, (490).
[911] **Sahih.** Buhârî, (822); Muslim, (493); Ebû Dâvud, (897) Tirmizî, (276).
[912] **Sahih.** Muslim, (494).
[913] **Sahih**. Muslim, (496); Ebû Dâvud, (898) Nesâ'î, (2/213).
[914] **Sahih**. Muslim, (497).
[915] **Sahih**. Ebû Dâvud, (734); Tirmizî, (270) Begâvî, (647)
[916] **Hasen.** Beyhakî, (2/105).

yere değdirmeyenin namazı yoktur.'"[917]

Secdelerde Ellerin Durumu

Vâ'il b. Hucr ﵁ şöyle dedi: 'Nebî ﷺ secde ettiği zaman el parmaklarını bitiştirirdi.'[918]

Berâ b. 'Azîb ﵁ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ secde ettiği zaman ellerini yere koyar, el ve parmaklarını kıbleye doğru çevirirdi.'[919]

Secdelerde Ayakların Durumu

'Â'işe ﵂ şöyle dedi: 'Bir gece Rasûlüllâh ﷺ'i yataktan kaybettim. Bunun üzerine kendisini araştırmaya başladım. Derken kendisini mescitte iki ayakları dikilmiş olarak secde halinde iken elim ayaklarının altına değdi.'[920]

'Amîr b. Sa'd ﵁ babasından şöyle rivayet etmiştir: 'Rasûlüllâh ﷺ namazda elleri yere koymayı ve ayakların topuklarını dikmeyi emrederdi.'[921]

Secdelerde Zikir

Ebû Hureyre ﵁ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kulun rabbine en yakın olduğu hal, secdedeki halidir. Dolayısıyla duayı çoğaltın."[922]

* Bu hadiste maksad, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den secdede yaptığı sabit olan dua ve zikirleri arapça lafzıyla yapmaktır.

Huzeyfe ﵁, Rasûlüllâh ﷺ ile namaz kıldı ve secdelerinde: '**Subhâne rabbiye'l-a'lâ"** derdi' diye rivayet etti.[923]

---

[917] **Sahih.** Darekutnî, (1/348); Taberânî, (11917) ve Ebu Nuaym, Ahbaru İsbehan (1/192-193); Abdurrezzâk, (2982); Beyhakî, (2/104)
[918] **Sahih**. İbn Huzeyme, (642) Beyhakî, (2/112)
[919] **Sahih**. İbn Huzeyme, (643) Beyhakî, (2/113)
[920] **Sahih**. Muslim, (486); İbn Huzeyme, (655) Beyhaki, (2/116).
[921] **Sahih.** Hâkim, (1/271) Abdurrezzâk, (2944)
[922] **Sahih.** Muslim, (482).
[923] **Sahih.** Ebû Dâvud, (871) Tirmizî, (262)

Ebû Hureyre ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'in secdelerinde şöyle dua ettiğini rivayet etti: 'Allâhumma'gfirli zenbi kullehu dikkahu ve cillehu ve evvelehu ve ahirehu ve alaniyetehu ve sırrah: Ey Allah'ım! Küçüğünü ve büyüğünü, ilkini ve sonuncusunu, açığını ve gizlisini, bütün günahlarımı bağışla.'[924]

Rükû ve Secdede Kur'ân Okumanın Yasaklığı

Rasulullah ﷺ: 'Dikkat edin! Rükûda ve secdede Kur'ân okumaktan nehyolundum' buyurmuştur.[925]

Hastanın Secdeleri Yüksek Birşey Üzerine Yapması

İbni Ömer ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllah ﷺ sahabelerinden hasta bir adamı, ziyaret etti, ben de onunla birlikteydim. Hastanın yanına girdiğinde, bir tahtanın üzerinde namaz kılıyordu. Secde yerine de tahta koymuştu ve ona îmâ ediyordu. Rasûlüllah ﷺ tahtayı attı, yastığı aldı ve: **'Bunları bırak. Eğer gücün yetiyorsa secdeyi yerde yap, gücün yetmiyorsa îmâ et. Secdeni, rükûdan daha fazla eğilerek yap'** buyurdu."[926]

Secde Yerinden Çakıl Taşlarını Düzeltmek

Muaykıb ﷺ anlatıyor: "Secde yapacağı toprağı düzelten adama, Rasûlüllah ﷺ: **'Eğer yapacaksan, bir defa yap'** buyurdu."[927]

Sıcaktan Dolayı Elbise Üzerine Secde Etmek

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile şiddetli sıcakta namaz kılardık. Birimiz secde etmek istediğinde sıcağın şiddetinden dolayı elbisesini yayar ve üzerine secde ederdi."[928]

---

[924] **Sahih.** Muslim, (483) Ebû Dâvud, (878).
[925] **Sahih**. Muslim (479).
[926] **Sahih.** Taberânî (12/269). Elbânî, *Sahîhâ* (323). Câbir radıyallahu anh'den benzerini: Bezzâr (1/270) Ebu Ya'lâ (3/346).
[927] **Sahih.** Buhârî (1207) Muslim (546).
[928] **Sahih.** Buhari (517) Muslim (620) İbn Huzeyme (675) İbn Hibban (6/119)

İmam Secdeyi Uzun Yaptığında, Secdeden Başını Kaldırıp Durumu Araştırmak

'Abdullah b. Şeddâd babasından naklediyor: "Rasûlullah ﷺ bir yatsı namazında Hasan ve Hüseyin'i kucağında taşıyarak mescide geldi ve öne geçti. Çocuğu bırakıp tekbir alarak namaza durdu. Secdeyi çok uzattı. Babam diyor ki: Bunun üzerine başımı kaldırdım, Rasûlullah ﷺ'in sırtında bir çocuk vardı ve kendisi de secde halindeydi. Tekrar secdeye döndüm. Rasûlullah ﷺ namazı bitirince, insanlar; 'Ey Allah'ın Rasûlü! Sen namazdaki secdelerden birini o kadar uzattın ki bir şey oldu veya vahiy geliyor zannettik' dediler. Rasûlullah ﷺ: **'Dediklerinizden hiç biri olmadı fakat torunum sırtıma çıkmıştı o inmeden secdeden kalkmak istemedim'** buyurdu."[929]

İki Secde Arasında Oturuş

Rifâ'a b. Râfî' ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ namazını beceremeyen adama, (namazı tarif ederken) şöyle buyurdu: '…Secde yaptığın vakit, secdende mütemekkin ol (azaların iyice yerleşsin). Başını secdeden kaldırdığın zaman da sol baldırının üzerine otur.'"[930]

'Abdullah b. Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Sağ ayağı dikip, parmakları kıbleye döndürmek ve sol ayak üzerine oturmak namazın sünnetindendir.'[931]

İki Secde Arasında İşaret ve Dua

Vâ'il b. Hucr ﷺ'dan: 'Nebî ﷺ'i tekbir aldığında -yani namaza başlangıç tekbirinde- ellerini kaldırırken gördüm. Sonra rüku ettiğinde ellerini kaldırdı, sonra: semi'allâhu limen hamideh dediğinde ellerini kaldırdı ve secde etti. Ellerini kulaklarının hizasında tuttu. Sonra sol ayağını yayarak oturdu ve sol elini sol dizine, sağ dirseğini sağ dizinin üzerine koydu. İşaret parmağı ile işaret etti, başparmağını orta parmağının üzerine koyarak diğer parmaklarıyla halka yaptı. Sonra secde etti. Elleri kulakları hizasındaydı.'[932]

---

[929] **Hasen**. Nesâ'î (2/230).
[930] **Sahih.** Ebû Dâvud, (859); Ahmed, (4/340) İbn Mâce, (893)
[931] **Sahih.** Nesâ'î, (1158)
[932] **Sahih**. Ahmed (4/317); Taberânî (22/34); 'Abdurrezzâk (2/68); Detaylı bilgi için: *'İki Secde Arasındaki Oturuşta Ellerin Durumu'* adlı risaleme bakınız.

Şeyh İbn Useymin rahimehullah[933] şöyle demiştir: "Bazıları Vail b. Hucr hadisinin şaz olduğunu iddia etmişlerdir. Bu doğru değildir. Zira Hadis âlimlerine göre şaz: güvenilir bir ravinin kendisinden daha güvenilir olan bir raviye muhalif rivayette bulunmasıdır. Peki, Vail hadisinde muhalefet nerede? Zira Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den, iki secde arasında sağ elini yaydığı varid olmamıştır. Böylece Vail radıyallahu anh hadisi şahid olmaktadır. Bu yüzden İbn Kayyım rahimehullah, iki secde arasında da sağ elin teşehhüddeki gibi olacağı görüşündedir.[934]"

Vail b. Hucr radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in nasıl namaz kıldığına baktım. Kıbleye döndü, tekbir aldı, ellerini kulaklarına kadar kaldırdı. Sonra sol elini sağıyla tuttu. Rükû etmek istediğinde aynı şekilde ellerini kaldırdı. Secde ettiğinde başını ellerini koyduğu yere koydu. Sonra sol ayağını yayarak oturdu. Sol elini sol dizine koydu. Sağ dirseğini sağ dizine koydu. İki parmağını yumarak halka yaptı. Onun böyle dua ettiğini ve başparmağı ile orta parmağını halka yaparak işaret parmağıyla işaret ettiğini gördüm."[935]

Bu rivayette görüldüğü gibi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını nasıl kıldığını öğrenmek için özellikle seyreden Vail radıyallahu anh, umumi bir ifadeyle namazda oturuş şeklini anlatmıştır. Metnin zahirinden anlaşılan, bu oturuşun iki secde arasındaki oturuşu tarif ettiğidir. Çünkü ilk rekati anlatırken parmağıyla işaret etmesinden bahsetmiştir.

Sahabenin bu tertip üzere anlattığı durum açık bir delildir. Zira sahabe, söylediği sözün delalet ettiği anlamı bilir ve ümmetin karışıklığa düşmesine sebep olacak şeyler söylemez.

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem namazda oturduğunda ellerini dizlerinin üzerine koyar, sağ elinin parmağını kaldırarak dua ederdi. Sol elini de sol dizi üzerine koyarak yayardı."[936]

Bu hadisteki "kane iza celese fi's-salat: namazda oturduğu zaman"

---

[933] Fetava (13/143)

[934] Zadul Mead (1/238- Arnavut kardeşlerin tahkiki)

[935] **Sahih**. Nesai (1265); Hatib, el-Fasl (1/435) Ahmed (4/316, 318); Beyhaki (2/131); İbn Carud, el-Munteka (208); Tayalisi (1020) Taberani (22/38); Ebu Davud (726, 957); Darimi (1357); İbn Huzeyme, (713); İbn Hibban, (5/172); Humeydi (855)

[936] **Sahih**. Muslim (580) Malik (76) Ahmed (2/147) Beyhaki (2/130) Bezzar (5755)

lafzı, tekrarı ifade eder. Böylece namazdaki her oturuşu kapsar.

Diğer rivayette “Teşehhütte oturduğu zaman” denilmesine gelince, İbn Useymin buna da şöyle cevap vermiştir: “Birincisi genel, ikincisi özeldir. Özelin genele uygun bir hükümle zikredilmesi tahsisi gerektirmez diye bir kaide vardır. Mesela bir adam diğerine: *İlim talebelerine ikramda bulun*, der. Ve ona bir de: *Muhammed’e ikramda bulun*, der. Muhammed de bir ilim talebesidir. Bu, diğer ilim talebelerine ikramda bulunmamayı gerektirmez. Usul âlimleri bunu bir ilke olarak kabul etmişlerdir. Şeyh eş-Şankiti Advau’l-Beyan adlı tefsirinde bunu anlatmıştır. Eğer: *İlim talebelerine ikramda bulun*, dese, sonra da: *Derste uyuyanlara ikramda bulunma*, dese, işte bu tahsisi gerektirir. Çünkü onu genel hükme muhalif bir hükümle zikretti.”[937]

İbn ‘Abbâs ﷺ şöyle dedi: “Rasûlüllâh ﷺ iki secde arasında şöyle derdi: ‘Allâhummağfirlî, ve’rhamnî, ve’cburnî, ve’rfa’nî, ve’hdinî, ve âfinî, ve’rzuknî.”[938]

Zaruret Halinde Bağdaş Kurarak Oturmak

‘Abdullah b. ‘Abdullah’dan: “İbn Ömer ﷺ‘yı namazda oturduğunda bağdaş kurarak oturduğunu gördüm. Ben de öyle yapmaya başladım. Ben daha o zaman yeni gelişmeye başlamış bir delikanlı idim. ‘Abdullah b. Ömer ﷺ beni bu hareketimden men etti ve şöyle dedi: ‘Namazda sünnet olan, sağ ayağı dikip solu yaymaktır.’ Ben de: ‘Sen bağdaş kurarak oturuyorsun’ dedim. O da cevaben: ‘Ayaklarım (öyle oturmama) tahammül etmiyor da ondan (öyle oturuyorum)’ dedi.”[939]

İstirahat Celsesi

Mâlik b. el-Huveyris ﷺ Rasûlüllâh ﷺ‘i namaz kılarken gördü. Mâlik ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ‘in namazının tek rekâtlarınden (ikinci veya dördüncü rekâtlarına) kalkarken, biraz oturmaksızın kalkmadığını rivayet etti.[940]

Hadisden çıkarılan hüküm: Rasûlüllâh ﷺ namazının tek rekâtlarından (yani birinci ve üçüncü rekâtlardan) bir sonraki rekâte (yani ikinci ve dördüncü rekâtlara) kalkarken, secdeden doğrulduktan sonra bir

---

[937] İbn Useymin Fetava Erkani’l-İslam (no: 252)
[938] **Sahih**. Ebû Dâvud, (850); Tirmizî, (284); İbn Mâce, (898) Hâkim (1/262, 271)
[939] **Sahih.** Buhârî, (827).
[940] **Sahih.** Buhârî, (823), Tirmizî, (287) İbn Huzeyme, (686).

müddet oturdukdan sonra ayağa kalkmıştır, hadisi nakleden ravi olan Mâlik İbnu'l-Huveyris ﷺ, **'Beni nasıl namaz kılar gördüyseniz öylece namaz kılın'** hadisinin de ravisidir.

Tekli Rekâtten Sonra Yere Dayanarak Kalkma

Ebû Kilâbe, şöyle dedi: "Mâlik İbnu'l-Huveyris ﷺ şu bizim mescidimize gelip bize namaz kıldırdı. Ve şöyle dedi: 'Namaz kılmak arzum olmadığı halde size namaz kıldıracağım. Maksadım Nebî ﷺ'i nasıl namaz kılar gördüysem onu size göstermektir.' Eyyûb, Ebû Kilabe'ye: 'Onun namazı nasıldı?' diye sordu. Ebû Kılâbe, onun namazı şu şeyhimizin (yani: 'Amr İbn Seleme'nin) namazı gibi idi dedi ve Eyyub: 'O şeyhimiz tekbiri itmam ederdi' dedi. 'Başını ikinci secdeden kaldırdığı zaman oturur ve (elleri ile) yere dayanır sonra ayağa kalkardı.'[941]

Teşehhüd Oturuşu

Muhammed b. 'Amr b. 'Atâ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ'in ashâbından bir takım kimselerle otururken, Nebî ﷺ'in namazından bahsettik. Ebû Humeyd es-Sa'îdî ﷺ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ'in namazını en iyi bileniniz ben idim. Gördüm ki ikinci rekâtta (teşehhütte) oturduğu vakit, sol ayağının üzerine oturup sağ ayağını dikerdi.'[942]

Ele Dayanarak Oturmamak

İbn Ömer ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Rasûlullah ﷺ kişinin namazda iken eline dayanarak oturmasını nehyetti...'[943]

Şehadet Parmağını Hareket Ettirmek

'Alî b. Abdirrahmân el-Meavî şöyle dedi: "Ben namaz içinde küçük çakıl taşları ile oynarken, 'Abdullah b. Ömer ﷺ bu hareketimi gördü. Namazdan çıkınca beni bu hareketimden men etti ve: 'Rasûlüllâh ﷺ namazda nasıl yapıyor idiyse sen de öyle yap' dedi. Ben: 'Rasûlüllâh ﷺ nasıl yapardı?' dedim. O: 'Namazda oturduğunda sağ avucuna sağ uyluğu

---

[941] **Sahih.** Buhârî, (824) İbn Huzeyme, (687).
[942] **Sahih.** Buhârî, (828) Ebû Dâvud, (963).
[943] **Sahih**. Ahmed (2/147) Ebû Dâvud, (992)

üzerine kordu. Müteakiben bütün parmaklarını yumarak başparmağı takip eden parmak ile işaret ederdi. Sol avucunuda sol uyluğu üzerine koyardı."[944]

İbn Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ teşehhüte oturduğu vakit, sol elini sol dizi üzerine ve sağ elini de sağ dizi üzerine koyar, elli üç akderek şehadet parmağı ile işaret ederdi.'[945]

'Abdullah b. ez-Zubeyr ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ (namazda) oturduğu vakit teşehhüt duasını okurdu. Oturuşunda sağ elini sağ uyluğu üzerine, sol elini sol uyluğu üzerine koyardı ve şehadet parmağı ile işaret ederdi. Bunu yaparken de başparmağını orta parmağı üzerine koyardı. Sol elini de sol dizinin üzerine uzatırdı. (Yani sol dizini sol avucu ile avuçlardı, sanki sol dizi sol avucunun bir lokması haline gelirdi).'[946]

Vâ'il b. Hucr ﷺ: 'Rasûlüllâh ﷺ'in nasıl namaz kıldığını görmek istedim. Ve (şöyle yaptığını) gördüm... Sonra parmaklarından ikisini (yani başparmak ile orta parmağı) halka yapıp (şehadet) parmağını kaldırdı ve hareket ettirerek onunla (Allah'ın birliğine şehadet ederek) dua ediyordu.'[947]

Vâ'il b. Hucr ﷺ (yukarıdaki hadis gibi zikrettikten sonra şöyle devam etti): 'Rasûlüllâh ﷺ'i gördüm ki, namazda oturduğu vakit şehadet parmağını hareket ettirerek onunla dua ediyordu. Ve sonra, soğuk bir zamanda geldim. Herkesin üzerinde (kışlık) elbiseleri vardı. (Parmaklarını) elbiselerinin altından hareket ettirdiklerini gördüm.'[948]

Nâfî' ﷺ şöyle dedi: "Abdullah b. Ömer ﷺ namazda oturduğunda, ellerini dizlerinin üzerine koydu. (Şehadet) parmağı ile de işaret ederek bakışları da onu (yani parmağını) takip ediyordu. Ve sonra şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ bu (yani parmak işareti): **Şeytana demir kamçıdan daha şiddetlidir**' dedi."[949]

Sa'd b. Ebî Vakkâs ﷺ şöyle dedi: "Ben, parmaklarımla dua (işaret) ederken yanımdan Rasûlüllâh ﷺ geçti (benim bu hareketimi görünce)

[944] **Sahih**. Muslim, (580); Ebû Dâvud, (987) Nesâ'î, (3/36).
[945] **Sahih**. Muslim, (580).
[946] **Sahih**. Muslim, (579).
[947] **Sahih**. Nesâ'î, (3/37); İbn Huzeyme, (714); İbn Cârud, (208) Beyhakî (2/132)
[948] **Sahih.** Ahmed, (4/318) ve İbn Cârud, (208)
[949] **Hasen**. Ahmed, (2/119); Bezzâr, (5631) ve Taberânî, *Kitâbu'd-Du'a,* (642)

şehadet parmağını göstererek: **‘Tekle tekle’** dedi.”[950]

‘Abdullah b. ez-Zubeyr ﷺ şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ﷺ (namazda) ilk veya son teşehhüt için oturduğunda ellerini dizlerinin üzerine koyar ve sonra (şehadet) parmağı ile işaret ederdi.’[951]

Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i ne minber üzerinde ne de başka bir yerde (duada) elini açmış şekilde görmedim. Lakin onu işaret parmağıyla hareket ettirerek işaret ederken gördüm."[952]

Erbide et-Temimi dedi ki: İbn Abbas radıyallahu anhuma'ya kişinin namazda parmağını hareket ettirmesi hakkında soruldu. Dedi ki: "O ihlastır"[953].

Mucahid rahimehullah dedi ki: Namazda kişinin parmağını hareket ettirmesi şeytan için bir engellemedir"[954]

Birinci Teşehhüd

İbn Abbâs ﷺ: ‘Rasûlüllâh ﷺ bize Kur’ân’dan bir sure öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi’ dedi.[955]

El-Kasım b. Muhammed’den: Aişe radıyallahu anha teşehhüdü şöyle öğretir ve eliyle işaret ederdi:

التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ الزَّاكِيَّاتُ لِلَّهِ، السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

[950] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1499); Tirmizî, (3557) ve Nesâ‘î, (3/38)
[951] **Hasen** Beyhakî, (2/132) ve Nesâ‘î (1161)
[952] **Hasen**. İbn Huzeyme (1450)
[953] **Hasen mevkuf**. Abdurrazzak (3244)
[954] **Sahih maktu**. Abdurrazzak (3245)
[955] **Sahih.** Muslim (403) Ebû Dâvud (974) Tirmizî (290) Nesâî (2/242-43) İbn Mâce (900).

“et-Tahiyyâtu et-tayyibâty es-Salavâtu ez-zâkiyyâtu lillahi es-selâmu ale’n-Nebiyyi ve rahmetullahi ve berakatuhu es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdillahi’s-sâlihîn. Eşhedu en lâ ilâhe illallahu ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu.”[956]

İbn Ömer radıyallahu anhuma teşehhüdde şöyle derdi:

بِسْمِ اللَّهِ، التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، الصَّلَوَاتُ لِلَّهِ، الزَّاكِيَاتُ لِلَّهِ، السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، شَهِدْتُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، شَهِدْتُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

“Bismillahi et-tahiyyâtu lillâhi es-salavâtu lillâhi ez-zâkiyyâtu lillâhi es-selâmu ale’n-nebî ve rahmetullahi ve berakatuhu es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi’s-sâlihîn şehidtu en lâ ilâhe illallâhu şehidtu enne Muhammeden rasulullâh.”[957]

İbn Abbâs ve İbn Zubeyr[958] ile Tavus[959] ﵀‘dan da teşşehüdde: ‘es-Selâmu ‘ale’n-Nebî’ denileceği rivayet edilmiştir.

‘Atâ rahimehullah şöyle demiştir: ‘Sahâbe ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ hayatta iken ‘es-Selâmu ‘aleyke eyyuhe’n-Nebî’ derlerdi. Vefat ettikten sonra ise: ‘es-Selâmu ‘ale’n-Nebî’ dediler.”[960]

İbn Mes’ûd ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ‘in teşehhüd hadisini rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: ‘Bu o bizim aramızda iken böyle idi. Vefat ettikten sonra: ‘es-

---

[956] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (1/327); Beyhakî, (2/144); es-Serrâc, *Musned,* (9/1); Muhlîs, *Fevâ’id,* (11/54) ve Elbânî, *el-İrvâ’,* (2/27).
[957] **Sahih**. Mâlik, (1/274); Beyhakî, (2/142); *Gaylaniyyât,* (1/223); İbn Hacer, *Netâicu’l-Efkâr,* (2/170)
[958] **Sahih mevkuf**. ‘Abdurrezzâk, (2/203).
[959] **Sahih maktu**. es-Serrâc, *Musned* (825) Abdurrezzâk (2/203, 208) İbn Huzeyme (1/357).
[960] **Sahih mevkuf**. Abdurrezzâk, (2/204) Elbânî, *Sıfâtu Salât,* (s. 162).

Selâmu ‘ale’n-Nebî’ deriz.”[961]

‘Abdullah b. Mes’ûd ﷺ şöyle dedi: ‘Teşehhüdü gizli okumak Sünnet’tendir.’[962]

Teşehhüdden Sonra Salâvat Getirmek

‘Şübhesiz Allah ve Melekleri, Nebî’ye salât ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salât edin ve gönülden teslim olun.’ (Ahzâb, 33/56)

Ebû Mes’ûd el-Ensârî ﷺ şöyle haber verip, dedi ki: Biz Sa’d b. ‘Ubâde’nin meclisinde iken Rasûlüllâh ﷺ bizim yanımıza geldi. Beşîr b. Sa’d kendisine: “‘Yâ Rasûlüllâh! Allah ﷻ sana salât okumamızı emretti. Biz sana nasıl salât okuyalım?’ diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ sükût etti. Hatta biz, Beşîr bunu Rasûlüllâh ﷺ‘e sormasaydı diye temenni ettik. Sonra Rasûlüllâh ﷺ: ‘**Şöyle okuyunuz** buyurdu:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

“Allahumme salli ‘alâ Muhammedin ve ‘alâ āli Muhammed, kema salleyte ‘alâ İbrahime ve ‘alâ āli İbrahime inneke Hamidun Mecîd. Allahumme bârik ‘alâ Muhammedin ve ‘alâ āli Muhammed, kema bârekte ‘alâ İbrahime ve ‘alâ āli İbrahime inneke Hamidun Mecîd.’”[963]

Ka’b b. Ucre ﷺ‘dan, (şöyle dedi): “Rasûlüllâh ﷺ namazın (teşehhüdünde) şöyle derdi: ‘Allahumme salli ‘alâ Muhammedin ve ‘alâ āli Muhammedin kema salleyte ‘alâ İbrahime ve āli İbrahim, ve barik ‘alâ Muhammedin ve āli Muhammedin kema bârekte ‘alâ İbrahime ve āli

[961] **Sahih.** Buhârî, (4/176); Muslim, (2/14); Ahmed, (3739); İbn Ebî Şeybe, (1/326); Beyhakî, (2/139); Ebû ‘Avâne (4/354); Ebû Ya‘lâ, (11/107); Tahâvî, *Müşkilu’l-Ãsâr,* (8/294-295) *Musnedu’ş-Şaşî,* (2/477) Taberânî, *Evsat,* (1/222).

[962] **Sahih**. Ebû Dâvud, (986); Tirmizî, (291) Hâkim, (1/230)

[963] **Sahih.** Buhârî, (3370) Muslim, (405).

İbrahime inneke Hamidun Mecîd.'"[964]

Bu hadisi şeriflerin umumî ifadesi, birinci ve ikinci teşehhüdde de Rasûlüllâh ﷺ'e salâvat getirileceğine delalet ediyor.

İkinci Rekâtten Kalkarken Ellerin Kaldırılacağı

İbn Ömer ؓ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ ikinci rekâtten kalkacağı zaman tekbir alır ve ellerini (omuzları hizasına vardırıncaya kadar) kaldırırdı.'[965]

İkinci Teşehhütte Sünnet Olan Oturuş

Muhammed b. 'Amr b. 'Atâ''nın şöyle haber verdiği rivayet olundu: "Rasûlüllâh ﷺ'in ashâbından bir takım kimselerle otururken, Nebî ﷺ'in namazından bahsettik. Ebû Humeyd es-Sa'îdî ؓ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ'in namazını en iyi bileniniz ben idim. (Namazın) son teşehhüdünde oturduğu vakit, sol ayağını ileri alıp ve diğerini (yani sağ ayağını) dikerek mak'ad' üstüne otururdu.'"[966]

'Abdullah b. ez-Zubeyr ؓ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ namazda oturduğu zaman sol ayağın, (sağ) uyluğu ile (sağ) baldırı arasına doğru getirir ve sağ ayağını da yayardı.'[967]

Ebû Humeyd es-Sa'îdî ؓ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ'i ikinci rekâtlarda oturduğu vakit, sol ayağının üzerine oturduğunu ve sağ ayağını da diktiğini, namazın dördüncü rekâtında oturduğu vakit ise sol kalçasını yere değdirecek şekilde oturup, ayaklarının uçlarını ise sağ tarafından çıkardığını gördüm!'[968]

Teşehhütte Kadınların da Erkekler Gibi Oturacağı

Mekhul'den, (şöyle rivayet olunmuştur): 'Ummu'd-Derdâ' (radiyallahu 'anhâ) namazının (teşehhüdünde) erkek oturuşu gibi otururdu ve kendisi bir

[964] **Sahih.** Şafî'î, *el-Umm,* (1/117).
[965] **Sahih.** Buhârî, (739); Ebû Dâvud, (743); Tirmizî, (304) Ahmed, (5/424).
[966] **Sahih.** Buhârî, (828) Ebû Dâvud, (963).
[967] **Sahih**. Muslim, (579).
[968] **Hasen.** Ebû Dâvud, (965); Beyhakî, (2/128)

Fakihe idi.'[969]

Buraya kadar geçen konularda da görüldüğü gibi erkek ile kadının namazını ayıran hiç bir delil yoktur. Rasûlüllâh ﷺ'in: '**Namazı benim nasıl kıldığımı görüyorsanız o şekilde kılınız**' emrine kadınlar da dâhildir. Mezheplerdeki değişik ibadet tarifleri tamamıyla **Sahih Sünnet**'ten uzak içtihatlardır.

İbrahim en-Nehâ'î der ki: 'Kadınlar namazda erkeklerin yaptığının aynısını yaparlar.'[970]

İkinci teşehhüdde de birinci teşehhüdde olduğu gibi tahiyyat ve salâvat okunarak aşağıdaki tertip üzere devam edilir.

Selâmdan Önce Yapılan Dua

İbn Tavus dedi ki: "Babam Tavus teşehhudden sonra çok önemsediği sözler söylerdi. Son rekatin teşehhüdünden sonra şöyle derdii:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَأَعُوذُ بالله من شر المسيح الدَّجَّالِ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

"Eûzu billahi min azâbi cehenneme ve eûzu billâhi min şerri'l-mesihi'd-deccâl ve eûzu billâhi min azâbi'l-kabri ve eûzu billahi min fitneti'l-mahyâ ve'l-memât" Tavus, bu duayı Aişe radıyallahu anha'dan, o da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den nakletmiştir.[971]

Abdullah b. Tavus'tan: "Babam Tâvus b. Keysân bir adama: 'Namazında bu kelimelerle dua ettin mi?' diye sordu. Adam: 'Hayır' dedi. Tâvus: 'Öyleyse namazını yeniden kıl" dedi."[972]

Ebû Hureyre ﷺ'dan, o demiştir ki: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Her

---

[969] **Sahih.** Buhârî (muallak olarak 827) Târîhu's-Sagîr (s.95) İbn Ebî Şeybe (1/270)

[970] **Sahih maktu.** İbn Ebî Şeybe, (1/75).

[971] **Sahih**. İbn Huzeyme (722) Hakim (1/535) Ahmed (6/200) Serrac, Musned (629) Abdurrazzak (2/208) Taberani ed-Dua (618)

[972] **Sahih maktu**. Ebu Bekr en-Nisaburi Fevaid (el yazma no:73) Muslim, (590).

hangi biriniz son teşehhüdü bitirdiği zaman dört şeyden: Cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve ölüm fitnelerinden ve Mesîh Deccâl'in şerrinden Allah'a sığınsın."[973]

Rasûlüllâh ﷺ'in zevcesi müminlerin annesi 'Â'işe radıyallahu anha şöyle haber verdi: "Rasûlüllâh ﷺ namazının sonunda:

اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ و أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ. و أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ. اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ و الْمَغْرَمِ.

'Allahumme innî e'ûzu bike min 'azabi'l-kabri ve e'ûzu bike min fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli ve e'ûzu bike min fitneti'l-mahya ve'l-memât. Allahumme innî e'ûzu bike mine'l-me'semi ve'l-magram' diye dua ederdi. Biri kendisine: 'Yâ Rasûlallâh! Borçtan ne de çok (Allah'a) sığınıyorsun' dedi. Bunun üzerine: 'İnsan borçlandığı vakit söz söyler de yalan uydurur, söz verir de sözünde durmaz' buyurdu."[974]

Namazda Selâm'ın Şekli

Sa'd (رضي الله عنه) şöyle dedi: 'Ben Rasûlüllâh (ﷺ)'i sağ ve sol tarafına selâm verirken görürdüm. Hatta (bu sırada arkadan) yanağının beyazlığını görürdüm.'[975]

Vâ'il (رضي الله عنه) şöyle dedi: "Rasûlüllâh (ﷺ) ile namaz kıldım. (Namazdan çıkarken) sağına selâm verdiğinde: '**es-Selâmu 'aleykum ve rahmetullahi ve berekatuhu**' soluna selâm verdiğinde ise yine: '**es-Selâmu 'aleykum ve rahmetullah ve berekatuh**' derdi."[976]

Tembih: Zamanımızda bazı kimseler her iki tarafa selâm verirken ikinci selamda: 've berakatuhu' ziyadesinin sabit olmadığını iddia etmişlerdir. Bunun sebebi Ebû Dâvud'un *Sunen*'inin bütün nüshalarını

[973] **Sahih.** Muslim, (588).
[974] **Sahih.** Buhârî, (832) Muslim, (589).
[975] **Sahih**. Muslim, (582); Ebû Dâvud, (996); Tirmizî, (295) İbn Mâce, (914).
[976] **Sahih**. Ebû Dâvud, (997); İbn Huzeyme, (728) Taberânî, (10191)

görmemiş olmalarıdır. Bu konuda “Sola Selamda “Ve Berakatuhu” Ziyadesi” adlı çalışmama bakınız.

Hafız İbn Hacer, şöyle der: “**Tenbih:** *Sahîhu İbn Hibbân*’da ve *Sunenu İbn Mace*’de İbn Mes’ûd ﷺ‘dan ‘*ve berakâtuhu*’ ziyadesi mevcuttur. Yine *Sunenu Ebî Dâvud*’da Vâ’il b. Hucr ﷺ‘dan gelmiştir. İbn Salâh’ın: ‘Bu ziyade hadis kitaplarında mevcut değildir’ demesine ise hayret edilir.”[977]

‘Abdullah b. Mes’ûd ﷺ‘den: “Nebî ﷺ sağına ve soluna yanağının beyazlığı görünecek şekilde selâm verir: ‘**es-Selâmu ‘aleykum ve rahmetullah ve berakatuh, es-Selâmu ‘aleykum ve rahmetullahi ve berakâtuh**’ derdi.”[978]

Câbir b. Semurâ ﷺ‘den: “Biz Rasûlüllâh ﷺ‘in yanında idik. İçimizden biri selâm verirken eliyle sağına ve soluna işaret ederek sağına ve soluna: ‘es-Selâmu ‘aleykum, es-Selâmu ‘aleykum’ diyerek selâm verdi. Bunun üzerine Nebî ﷺ: **‘Size ne oluyor da ellerinizi o azgın atların kuyrukları gibi işaret ediyorsunuz? Birinizin ellerini dizleri üzerine koyup sonra sağına ve soluna es-Selâmu ‘aleykum ve rahmetullahi ve berakatuhu diyerek selam vermesi kâfi gelmez mi?’**”[979]

‘Abdullah b. Mes’ûd ﷺ’den: ‘Unutulan bir şeyi ben unutmadım; Rasûlüllâh ﷺ sağına selâm verirken: **es-Selâmu ‘aleykum ve rahmetullah ve berakatuh** der ve yanağının beyazlığı görünürdü. Sola selâm verirken de: **es-Selâmu ‘aleykum ve rahmetullah ve berakatuh** der ve yine yanağının beyazlığı görünürdü.”[980]

Namazdan Sonraki Zikir

İbn ‘Abbâs ﷺ şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ﷺ‘in namazdan bittiğini tekbirden anlardım.’[981]

İbn ‘Abbâs ﷺ‘nun azadlısı Ebû Ma’bed, İbn ‘Abbâs ﷺ‘nın şöyle dediğini haber verdi: “Rasûlüllâh ﷺ‘in zamanında, cemaat farz namazından

---

[977] et-Telhîsu’l-Habîr (1/271)

[978] **Sahih**. İbn Hibbân, (5/333) İbn Huzeyme (705) Hatîb el-Bagdâdî, *el-Muttefak ve’l-Mufterak,* (2/179 no: 371) İbn Mâce, (914) Elbânî, *el-İrvâ’,* (326).

[979] **Sahih**. Es-Sindi’nin tertibi ile; *Musnedu’ş-Şafî’î,* (280).

[980] İbn Hazm, *el-Muhallâ,* (3/275).

[981] **Sahih.** Buhârî, (842) Muslim, (583).

bitince, seslerini yükselterek zikrederlerdi. İbn ‘Abbâs ؓ: ‘Ben zikir sesini işittiğimde (namazdan) hâli olduklarını anlardım’ dedi.”[982]

İmâm Şafî’î ؒ namazın akabinde yüksek sesli zikrin ancak öğretmek maksadıyla, geçici bir süre için yapıldığını açıklamıştır.[983] Nitekim İbn Abbas radıyallahu anhuma’nın, bu fiili çocukluk zamanlarına nispetle söylemesi de, bu uygulamanın terk edildiğine delalet eder. Allah en iyi bilendir.

Sevbân ؓ şöyle dedi: “Rasûlüllâh ﷺ namazdan çıktığı zaman üç defa istiğfar eder ve şöyle derdi: ‘Allâhumme! Ente’s-Selâmu ve minke’s-Selâm. Tebarekete ya zâ’l-Celali ve’l-İkrâm!’” Hadisin ravilerinden Velîd dedi ki: “Evzâ’î’ye: ‘İstiğfarın nasıl olduğunu sordum.’ O: ‘Estagfiru’llâh. Estagfiru’llâh dersin’ dedi.”[984]

Ebû’z-Zubeyr şöyle dedi: “‘Abdullah b. ez-Zubeyr ؓ her namazın selâmından sonra şöyle derdi ve bunu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in her namazın sonunda yüksek sesle söylediğini bildirdi: ‘**Lâ ilâhe illâ’llâhu vahdehu la şerike leh. Lehu’l-mulku ve lehu’l-hamdu ve huve ‘alâ kulli şey’in kadîr. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi’llah. Lâ ilâhe illâ’llâh ve lâ na’bûdu illâ iyyâh. Lehu’n-ni’metu ve lehu’l-fadlu ve lehu’s-senâ’u’l-hasen. Lâ ilâhe illâ’llâhu muhlîsine lehu’d-dîne ve lev kerihe’l-kâfirun**.”[985]

Mu’âz b. Cebel ؓ şöyle dedi: “Rasûlüllâh ﷺ bir gün elinden tutarak: **‘Yâ Mu’âz! Vallahi seni seviyorum.’** Mu’âz ؓ da: ‘Yâ Rasûlallâh! Anam babam sana feda olsun, ben de seni seviyorum.’ Rasûlüllâh ﷺ: **‘Yâ Mu’âz! Her namazın arkasından şöyle demeyi terk etmemeni sana vasiyyet ediyorum’** dedi: ‘**Allahumme! e’innî ‘alâ zikrike ve şükrike ve husni ibadetike: Ey Allahım! Seni zikretmem, sana şükretmem ve sana güzelce kulluk etmem için bana yardım et.)’**”[986]

Zeyd b. Sâbit ؓ‘den: “Ashâb’a her namazın bitiminde otuz üç defa: Subhâna’llâh, otuz üç defa: Elhamduli’llâh, otuz dört defa da: Allâhu Ekber demeleri emredilmişti. Ensâr’dan bir adam rüyasında: ‘Rasûlüllâh ﷺ size

---

[982] **Sahih.** Buhârî, (841) Muslim, (583).
[983] **Sahih**. Şafî‘î, *el-Umm,* (1/110) Elbânî, *Sahîhâ,* (7/455).
[984] **Sahih.** Muslim, (591).
[985] **Sahih**. Muslim, (594); Elbâni *Sahîhâ,* (3160)
[986] **Sahih.** Ahmed, (5/244, 247); Ebû Dâvud, (1522); Nesâ‘î, (3/53)

her namazdan sonra otuz üç defa Subhâna'llâh, otuz üç defa: Elhamduli'llâh, otuz dört defa da: Allâhu Ekber demenizi emretti değil mi?' denildi. Adam: 'Evet' deyince; karşısındaki: 'Öyleyse onları yirmi beşe indirin de: Lâ ilâhe illa'llâh demeyi de ilave edin' dedi. Sabah olur olmaz bu kimse durumu Rasûlüllâh ﷺ'e anlattı. Rasûlüllâh ﷺ de: **'Öylece yapınız'** buyurdu."[987]

İbn Ömer ؓ'dan rivayete göre bir adama rüyasında: 'Rasûlüllâh ﷺ, size neyi emretti' diye sorulmuştu da, O da: 'Otuz üç defa: Subhâna'llâh otuz üç defa: Elhamduli'llâh otuz dört defada Allâhu Ekber dememizi emretti. Böylece tesbihlerin sayısı yüz olmaktadır.' Diye cevap vermiş. Bunun üzerine adam yirmi beş defa: Subhâna'llâh yirmi beş defa: Elhamduli'llâh yirmi beş defa: Allâhu Ekber deyin yirmi beş defa da: Lâ ilâhe illa'llâh deyin böylece yüz olsun demiş. Sabah olunca adam durumu Rasûlüllâh ﷺ'e aktarmış Rasûlüllâh ﷺ de: **'Ensârî'nin dediği gibi yapın'** buyurmuştur."[988]

Bu rivayetler Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazlardan sonraki zikirlerde son uygulamasının yirmibeşer defa olduğunu göstermektedir.

Tesbih, Tahmid ve Tekbiri Sağ Elle Yapmak

'Abdullah b. 'Amr ؓ şöyle dedi: "Rasûlullâh ﷺ'i, tesbihi (zikri) sağ eliyle yaparken gördüm.'[989]

İbn 'Ömer ؓ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ'i namazının akabindeki tesbihat, tahmidat ve tekbirat'ı sağ eliyle yaptığını gördüm.'[990]

Sıla b. Behram şöyle dedi: "Elindeki tesbihle zikreden bir kadının yanından geçen İbn Mes'ûd ؓ (tesbihi kadının elinden alarak) parça parça edip attı. Sonra ufak çakıl taşları ile zikreden bir adamın yanından geçti. Adamı tekmeleyerek: 'Ne çabuk sapıttınız, böyle kötü bid'atlar ihdas ettiniz.

---

[987] **Sahih.** Nesâ'î, (1333); Ahmed, (5/184) İbn Huzeym (1/370); Ebu'l-Abbas Serrac, Musned (880) Hâkim, (1/253); Taberani Dua (2/1135) Beyhaki, *Delâ'il,* (8/54) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (996) Elbânî, *Sahîhâ,* (101).

[988] **Sahih.** Nesâ'î, (1334); Ebu'l-Abbbas Serrac, Musned (881).

[989] **Sahih.** Ahmed, (2/160-161, 204-205); Ebû Dâvud, (1502, 5065); Tirmizî, (3482); Nesâ'î, (3/84) İbn Hibbân, (2343)

[990] **Hasen.** Begâvî, *Şerhu's-Sunne* (5/48)

Muhammed ﷺ'in ashabını ilimde geçtiniz' dedi."[991]

Namazların Ardından Âyete'l-Kursi ve Muavizeteyn Okumak

Ebû 'Umâme ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Kim ki her namazın arkasından *'âyete'l-kursi'*yi okursa Cennete girmesine tek engel ölümdür.'"[992]

Ebû 'Umâme ﷺ'dan o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Kim ki her farz namazın arkasından *'âyete'l-kursi'*yi okursa Cennete girmesine tek mani ölmesidir' dedi."[993]

'Ukbe İbn 'Amîr ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ bana her namazın arkasından *muavvezat*'ı (Felak ve Nas sûrelerini) okumamı emretti.'[994]

Sabah ve Akşam Namazlarından Sonraki Zikir

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle dedi: 'Kim ki sabah namazını kıldıktan sonra on kere: lâ ilâhe illâ'llâhu vahdehu lâ şerike leh. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve 'alâ kulli şey'in kadir derse Allah ﷻ onun için on hasenât yazar. On seyyiat/günahını siler. On derece yükseltir. Bunlar ki, İsmail ﷺ'in neslinden iki köle azad etmeye muadildir. Kim ki bu zikri akşam namazından sonra da söylerse, sabaha kadar şeytanla arasında perde olur. Yani (şeytanın şerrinden emin olur.)'[995]

İmamın Namazdan Sonra Cemaate Dönmesi

Semura radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirdiği zaman yüzüyle bize doğru dönerdi."[996]

---

[991] **Sahih ligayrihi**. İbn Vaddâh, *el-Bid'a* (s. 18, 23, no:16, 21).

[992] **Sahih**. İbn Sunnî, (s. 121)

[993] **Sahih**. Nesâî (100) Taberânî (3/134) *Kitâbu'd-Du'a* (675) İbn Sunnî, *'Ameli'l-Yevme ve'l-Leyl* (122)

[994] **Sahih**. Ahmed, (4/155) ve Ebû Dâvud, (1523)

[995] **Hasen**. Taberânî (4015) Hasen b. Arafe Cüz (no:18) Kadıyu'l-Maristan, Meşyeha (476).

[996] **Sahih**. Buhari (845)

Bera b. Azib radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaza durduğumuz zaman sağına durmayı isterdik. O da (namazdan sonra) yüzüyle bize dönerdi."[997]

Namazdan Çıkarken Sağ ve Sol Taraftan Ayrılmak

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: "Şeytan sizi namazda sadece sağdan ayrılmayı hak göstererek namazından birşeyde aldatmasın. Nitekim ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in çoğunlukla namazından sol tarafından ayrıldığını gördüm."[998]

Hulb et-Tâî radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize imam olduğu zaman sağ tarafından da, sol tarafından da namazdan ayrılırdı."[999]

Namazda Mubah Olan Fiiller

Ağlamak

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Onlara, çok merhametli olan Allah'ın ayetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.'(Meryem, 19/58)

Abdullah b. Şıhhîr radıyallahu anh'den: 'Rasûlüllâh ﷺ namaz kılarken göğsünden ağlamaktan dolayı tencere kaynaması gibi ses gelirdi."[1000]

Yılan, Akrep Gibi Zararlıları Öldürmek

Ebû Hureyre ؓ'dan; Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Namazda dahi olsanız iki siyahı; yılan ve akrebi öldürün.'[1001]

---

[997] **Sahih**. Muslim (709) Ebu Davud (615)
[998] **Sahih**. Buhari (852) Muslim (707)
[999] **Hasen**. Ebu Davud (1041) İbn Mace (929) Tirmizi (301)
[1000] **Sahih**. Ahmed (4/25) Ebu Davud (904) Nesai (3/13)
[1001] **Sahih**. Ahmed (2/233) Ebû Dâvud (921) Nesâî (3/10) Tirmizi (390) İbn Mace (1245)

Az Yürümek

'A'işe ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ namaz kılıyordu ve kapı kapalıydı. Ben gelip kapıyı çalınca yürüyerek kapıyı bana açtı sonra dönüp namazına devam etti.' Kapının kıble tarafında olduğunu da zikretmiştir.[1002]

'Amr b. Şuayb babasının şöyle dediğini rivayet etmektedir: 'Rasûlullah ﷺ ile Ezâhir tepesinden aşağı indik. Namaz vakti geldi. -Bir duvara doğru namaz kıldı, demek istiyor- Biz arkasında durduk, o da orayı kıblesine aldı. Bir karartı önünden geçmek istedi. Karnı duvara yapışıncaya kadar onu geçirmemek için çalıştı. Sonunda arkasından geçip gitti.'[1003]

Şeytana Lanet Okumak ve Az Amelde Bulunmak

Ebû'd-Derdâ ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ namaza durdu. Onun: **'Senden Allah'a sığınırım'** dediğini duyduk, sonra şöyle buyurdu: **'Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum.'** Bu sözlerini üç defa tekrarladı. Bir şey alacakmış gibi elini uzattı. Namazı bitirince: 'Ey Allah'ın Rasûlü senin namazda bundan önce söylediğini duymadığımız bir şey söylediğini duyduk. Ayrıca elini ileri doğru uzattığını da gördük.' Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **'Allah'ın düşmanı İblis ateşten bir alevli parça getirip onu yüzüme atmak istedi. Ben üç defa: Senden Allah'a sığınırım dedim. Sonra: Seni Allah'ın eksiksiz lanetiyle lanetliyorum dedim. Fakat geri çekilmedi. Bunu üç defa söyledim, sonra da onu yakalamak istedim. Allah'a yemin ederim eğer kardeşimiz Süleyman'ın duası olmamış olsaydı, sabahı zincire vurulmuş olarak edecekti, Medine çocukları onunla oynayacaktı.'"**[1004]

Elle veya Başla İşaret Etmek ve Selam Almak

Câbir ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ Mustalikoğullarına giderken bir iş için beni gönderdi. döndüğümde devesinin üzerinde namaz kılıyordu. Ona birşeyler söyledim. Bana eliyle işaret etti. Bu arada okuduğunu işitiyordum. Başıyla ima ediyordu. Namazı bitirince: **'Seni gönderdiğim konuda ne yaptın? Namaz kıldığım için**

[1002] **Hasen.** Ahmed (6/234) Ebu Davud (922) Tirmizî, (601) Nesai (3/11).
[1003] **Sahih**. Ebû Dâvud, (708)
[1004] **Sahih**. Muslim, (542)

sana cevap veremedim’ buyurdu.[1005]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: Rasûlullah ﷺ Kuba’ya gitmişti. Orada namaz kılarken Ensar geldi ve ona selam verdiler. Ben Bilal’e: ‘Rasûlullah ﷺ namazda iken verilen selama nasıl karşılık verirdi?’ dedim. Dedi ki: ‘Şöyle yapardı (avucunu açtı, elinin içini aşağıya, dışını da yukarı getirdi).’[1006]

Gerektiğinde Kunut Yapmak

Farz namazlarda normal zamanlarda kunut okumak meşru değildir. Ancak musibet zamanlarında, herhangi bir namaza özgü kılınmadan okunabilir. Okunma zamanı rükûdan sonradır.

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlullâh ﷺ birine beddua edeceği veya dua edeceği zaman rükûdan sonra kunut okurdu.’[1007]

Enes radıyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, kurrâ sahabeler öldürüldüğünde hiç görmediğim kadar hüzünlendi ve bazı arap kabilelerine (beddua ederek) bir ay kunut yaptı, sonra terk etti.”[1008]

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir ay boyunca öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarının son rekatlerinde “semiallahu limen hamideh” deyip (rükudan doğrulduğunda) Beni Suleym, Ri’l, Zekvan ve Usayye kabilelerine beddua etti, arkasındakiler de amin dediler.”[1009]

Kunut duasını belirli bir vakit ve namaza özgü kılmak meşru değildir. Mâlik el-Eşca’î anlatıyor: “Babama: ‘Ey babacığım! Sen Rasûlullah ﷺ‘in, Ebû Bekr, Ömer, Osman ve ‘Alî’nin arkasında namaz kıldın. İşte burası Kufe ve burada yaklaşık beş yıldan beri sabah namazlarında kunut okuyorlar’ dedim. Babam: ‘Yavrum! Bu sonradan çıkarılmıştır/bid’attır’ dedi.”[1010]

[1005] **Sahih**. Muslim, (540)

[1006] **Sahih**. Ebû Dâvud (927).

1007 **Sahih.** Buhârî (4560).

[1008] **Sahih**. Ahmed (3/191, 249) Buhari (1002) Muslim (677) Nesai (2/203) İbn Mace (1243)

[1009] **Hasen**. Ebu Davud (1443) Ahmed (1/301, 302) Hakim (1/225, 226)

[1010] **Sahih**. Tirmizî (400); Nesâ‘î (2/204); İbn Mâce (1241) Ahmed (3/472).

Namazda Allah'a Hamdetme

Rifâ'a b. Râfi''den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ'in arkasında namaz kıldım hapşırdım. Bunun üzerine ben:

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ مُبَارَكًا عَلَيْهِ كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى.

"Elhamdu li'llâhi hamden kesîran tayyiben mubâreken fihi mubâreken 'aleyhi kema yuhibbu rabbunâ ve yerdâ: Allah'a pek çok, pek hoş, mübarek kılınmış, bereketi arttırılmış, Rabbimizin sevip razı olacağı şekilde hamdolsun' dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı kılınca şöyle buyurdu: '**Namazda konuşan kimdi**?' Kimse sesini çıkarmadı, sonra ikinci defa: '**Namazda konuşan kimdi**?' diye buyurdu. Yine kimse ses çıkarmadı, sonra üçüncü defa: '**Namazda konuşan kimdi**?' diye sordu. Bu sefer Rifâ'a b. Râfi' b. Afra: 'Ben ey Allah'ın Rasûlü' dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: '**Nasıl dedin**' diye sorunca, Rifâ'a dedi ki: 'Elhamdu li'llâhi hamden kesîran tayyiben mubâreken fihi mubâreken 'aleyhi kema yuhibbu rabbunâ ve yerdâ**'** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **'Nefsim elinde olana yemin ederim ki otuz küsur melek hangileri bu sözleri alıp yükseltecek diye birbiriyle adeta yarıştı.**"[1011]

Sehl b. Sa'd ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ aralarını barıştırmak için 'Amr b. 'Avf oğullarına gitmişti. Rasûlullah ﷺ geldiğinde, Ebû Bekr onlara namaz kıldırıyordu. Ebû Bekr geri çekilmek istediğinde Rasûlullah ﷺ ona yerinde kalmasını işaret etti. Bunun üzerine Ebû Bekr ellerini kaldırdı ve Rasûlullah ﷺ'in emrinden dolayı 'Aziz ve Celîl olan Allah'a hamd etti.'[1012]

Tehdit Ayeti Geldiğinde Allah'a Sığınmak

Huzeyfe ؓ'den: '...Ağır ağır okurdu. Tesbihin sözkonusu olduğu bir ayet-i kerime okudu mu kendisi de tesbih getirirdi, bir dua ayeti okudu mu dilekte bulunurdu. Allah'a sığınmayı ihtiva eden bir ayet-i kerime okudu mu

---

[1011] **Hasen**. Tirmizî (404) Nesai (2/196) Ebu Davud (773).
[1012] **Sahih.** Buhârî (684) ve Muslim (431).

o da Allah'a sığınırdı."[1013]

Namazda Tükürmek

Ebu Hureyre ﷺ'den: Peygamber ﷺ mescidin kıble tarafında bir balgam gördü. İnsanlara yönelerek şöyle buyurdu: 'Sizden herhangi bir kimseye ne oluyor ki Rabbine doğru yönelmişken önünde balgam tükürüyor? Sizden herhangi bir kimse kendisine dönülerek yüzüne balgam çıkartılmasını kabul eder mi? Sizden herhangi bir kimse eğer balgam çıkaracak olursa, sol tarafına ayağının altına çıkarsın. Eğer buna imkânı olmazsa şöylece tükürsün.' (Ravilerden) el-Kâsım bunu şöylece anlattı: 'Elbisesine tükürdü, sonra onu birbirine sürttü.'[1014]

Namazda Uyarmak İçin Erkeklerin Tesbih Getirmeleri, Kadınların da El Çırpmaları

Ebu Hureyre ﷺ dedi ki: "Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: '(Namazda imamı uyarmak için) Tesbih (subhânallâh demek) erkekler için, el çırpmak da kadınlar içindir."[1015]

Namazda Surelerin Sonlarından, Ortalarından, Başlarından Okumak

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Artık Kur'ân'dan (size) kolay geleni okuyun**." (Müzzemmil, 73/20).

Peygamber ﷺ namazını güzel kılmayan adama şöyle buyurmuştur: 'Namaz kılmak üzere kalktığında iyice abdest al, sonra kıbleye yönel, tekbir getir ve Kur'ân'dan ezbere bildiğinden kolayına geleni oku...'[1016]

Namazda İhtiyaç Dolayısıyla Elbise Giymek

Vâil b. Hucr ﷺ Peygamber ﷺ'i namaz kılarken gördü. 'Namaza başlayınca ellerini kaldırıp, tekbir getirdi -(hadisin ravilerinden) Hemmâm kulaklarının hizasına diye söyledi- sonra elbisesine büründü, sonra sağ elini sol elinin üzerine koydu. Rükûya varmak isteyince, ellerini elbisesinin

[1013] **Sahih**. Muslim, (772)
[1014] **Sahih**. Muslim, (550)

içinden çıkarttı, sonra ellerini kaldırdı...'[1017]

Cebrail ﷺ, Peygamber ﷺ'e ayakkabılarında eza (necaset) bulunduğunu haber verince, onları çıkarmış ve namazına devam etmişti.[1018]

Cemaatin İmama Hatırlatması

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Ben ancak sizin gibi bir beşerim, sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. O halde unutacak olursam bana hatırlatınız...'[1019]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem namaz kıldırırken bir sureyi karıştırdı. Namazdan ayrılınca Ubey radıyallahu anh'e: "**Bizimle beraber namaz kılmadın mı**?" dedi. O da: "Evet" deyince: **"(Düzeltmene) ne engel oldu**?" buyurdu.[1020]

Omuzunda Çocuk Taşımak

Ebû Katâde ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ namaz kılarken kızı Zeyneb ile Ebû'l-'Âs'ın çocuğu olan Umâme'yi taşır, secde ederken koyar ve kalkarken tekrar alırdı.'[1021]

Birini Zarardan Kurtarmak İçin Hareket Etmek

Ezrâk b. Kays anlatıyor: "Ehvâz'da, Harûriyye fırkasıyla savaşıyorduk. Bu sırada ben nehir kenarında bulunuyordum. O esnada, bir adam elinde bineğinin yularını tutarak namaz kılıyordu. [Bu kişi Ebû Berze el-Eslemî idi] Derken, bineği bu kimseyi çekip asılmaya başladı. Adam bineğini peşinden takip etmeye başladı.... (namazını bitirdikten sonra bize): 'Ben Rasûlullah ﷺ ile birlikte altı, yedi veya sekiz savaşta bulundum. Kendisinin daima (bu gibi durumlarda) kolaylık gösterdiğine şahit oldum. Benim hayvanımla yürümem, onu bırakmamdan ve onun yemliğine dönüp bana sıkıntı

[1015] **Sahih**. Muslim, (422) ve Buhârî, (1204).
[1016] **Sahih.** Buhârî, (7/226)
[1017] **Sahih**. Muslim, (401).
[1018] **Sahih**. Ebû Dâvud (636).
[1019] **Sahih.** Buhârî, (401) Muslim (572).
[1020] **Sahih**. Ebu Davud (907)
[1021] **Sahih.** Buhârî, (516) ve Muslim, (543).

vermesinden daha iyidir' dedi."[1022]

Hâfız İbn Hacer ﷺ, der ki: "Olayın anlatımına bakıldığında Ebû Berze'nin namazını bozmadığı anlaşılıyor. Bu ifadeyi, 'Amr b. Merzûk'un rivayeti de: '...onu tuttu ve geri geri döndü' lafzıyla teyit etmektedir. Şayet namazını bozsaydı, gerisin geri dönmesinin bir anlamı olmazdı: 'geri geri döndü' ifadesi, bu yürüyüşünün çok uzun mesafe olmadığını hissettirmektedir."[1023]

İhtiyaç Durumunda Uyuyanın Ayağını Dürtmek

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ namaz kılarken ben onun kıblesine gelecek şekilde ayaklarımı uzatırdım. Secde edeceği zaman, bana işaret ederdi. Kıyama kalktığı zaman tekrar uzatırdım.'[1024]

İhtiyaç Durumunda Namazda Üflemek

'Abdullah b. Ömer ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ zamanında güneş tutuldu. ...son secdesinde üfürdü ve: 'üf, üf' dedi. Daha sonra: 'Ey Rabbim! Ben aralarında olduğum sürece onlara azap etmeyeceğini bana vaat etmedin mi? Onlar mağfiret diledikleri sürece onlara azap etmeyeceğini bana vaat etmedin mi?' dedi."[1025]

Eymen b. Nâbil anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ'in sahabesi Kudâme b. 'Ammâr el-Kilâbî'ye: 'Mescidi Haram'da secde ettiğim zaman güvercinlerin tüylerinden rahatsız oluyorum' dedim. O da: 'Üfürün' dedi."[1026]

Kadının, Namaz Kılan Kimsenin Yanında Durması Namazı Bozmaz:

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem gece namaz kılar, ben de hayız olduğum halde yanında olurdum. Benim üzerimde bir örtü vardı. Bu örtünün bir kısmı da Nebî sallallahu aleyhi ve

---

[1022] **Sahih.** Buhârî (1211)
[1023] *el-Feth* (3/82)
[1024] **Sahih.** Buhârî (1209) ve Muslim (512).
[1025] **Sahih**. Ebû Dâvud (1194); Nesâ'î (3/137) Ahmed (2/159).
[1026] **Sahih mevkuf**. Beyhakî (2/253). Bkz. *Fethu'l-Bârî* (3/85).

sellem'in üzerinde idi."[1027]

Minberin Üzerinde Namaz Kılmak

Sehl b. Sad radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir defasında minberin üzerinde namaz kıldı (bir rivayette, minberin üç basamaklı olduğu geçmektedir).[1028] Minberde iken kalkıp, tekbir getirdi ve arkasından insanlar tekbir getirdi. Sonra minberin üzerinde rükûya vardı. Sonra kalktı arka arka inerek, minberin başında secdeye vardı. Ardından tekrar yerine döndü. Birinci rekatta yaptığının aynısını yaptı. Namazını bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi: **'Ey insanlar! Bunu yapmamın sebebi, namazda bana uymanız ve benim namazımı öğrenmenizdir.'"**[1029]

Namazda Yapılması Yasaklanan Şeyler

Yemek Hazırken Veya Abdeste Sıkışıkken Namaz Kılmak

Âişe ﵂'dan rivayete göre Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Yemek konulmuş ve namaz için kamet getirilmiş ise önce yemeğinizi yiyiniz**.' Yine ondan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Rasûlullah ﷺ şöyle buyururken dinledim: '**Yemek hazırken de kişi küçük ve büyük abdestini zorla tutmaya çalışırken de namaz kılınamaz**.'[1030]

Uyku Bastırması Halinde Namaz Kılmak

'Â'işe ﵂'dan: Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Sizden herhangi bir kimsenin uyuklaması gelirse, uykusu gidinceye kadar yatıversin. Çünkü sizden bir kimse uyuklamakta iken namaz kılacak olursa, muhtemeldir ki

---

[1027] **Sahih**. Muslim (514) Ebu Davud (370) İbn Mace (652) Nesai (2/71).

[1028] Minberde Sünnet olan üç basamaklı olmasıdır. Fazla olmamalıdır. Üçten fazla olması Emevî'lerin çıkardığı bir bid'attir. Çoğu yerde safı bölmektedir. Safı bölmekten kaçınmak için mescidin veya mihrabın batısındaki köşeye koymak da başka bir bid'attir. Güneyde ki duvarda, -duvardan merdivenle çıkılan- balkon gibi yapmak da böyledir. En hayırlı hidâyet Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in hidâyetidir. Bkz. *Fethu'l-Bârî,* (2/331)

[1029] **Sahih.** Buhârî (917), Muslim (544)

[1030] **Sahih.** Muslim, (560).

mağfiret dilemek isterken bu sefer kendisine beddua eder.'[1031]

İmam Dışındaki Kimselerin Mescidin Belirli Bir Yerini Namaz Kılmak İçin Tahsis Etmesi

Rasûlullah ﷺ'den gelen rivayete göre o; karganın gagalaması (gibi süratli namaz kılınması)nı, yırtıcı hayvanın oturuşu gibi oturulmasını ve kişinin namazda devenin yerini hazırlaması gibi bir yer edinip bellemesini yasaklamıştır.[1032]

Namazda Esnemek

Ebû Sa'îd el-Hudrî ؓ'den: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Namazda birinizin esnemesi gelirse gücü yettiğince onu önlesin. Çünkü şeytan (ağzından) içeri girer."[1033]

Kıbleye Doğru Veya Sağ Tarafa Tükürmek

Câbir ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ: 'Herhangi biriniz namaza durduğu zaman, Şânı Yüce Allah onun karşısındadır. Kesinlikle önüne ve sağına tükürmesin. Sol ayağının altına tükürsün. Eğer acelesi varsa, elbisesine tükürsün ve tükürdüğü yeri birbiri üzerine katlasın.'"[1034]

Namazı Bozan Şeyler

Namaz Esnasında Kasten Konuşmak

Zeyd b. Erkam ؓ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bizler namazda iken konuşurduk. Bir adam namazda iken yanındaki arkadaşı ile konuşabiliyordu. Nihayet: '**Gönülden gelerek saygı ve itaat ile Allah'ın huzurunda durun.**' (Bakara, 2/238) buyruğu nâzil olunca, susmakla

---

[1031] **Sahih.** Muslim, (786).

[1032] **Hasen**. Ebû Dâvud (862) Nesâî (1112) İbn Mâce (1429) Ahmed (5/446-47) Hâkim, (1/229).

[1033] **Sahih**. Muslim (2995).

[1034] **Sahih**. Muslim (3008) ve Ebû Dâvud (477).

emrolunduk ve konuşmak bize yasaklandı."[1035]

'Abdullah b. Mes'ûd ﷺ'den: "Bizler Rasûlullah ﷺ'e namazda bulunuyorken selam veriyor, selamımızı da alıyordu. Necâşî'nin yanından döndüğümüzde yine ona selam verdik. Fakat o bizim selamımızı almadı. 'Ey Allah'ın Rasûlü!' dedik. Daha önce namazda iken biz sana selam veriyorduk. Sen de bizim selamımızı alıyordun. O da şöyle buyurdu: **'Şüphesiz ki namazda (başka şeyle uğraşmaya imkân vermeyecek kadar) bir meşguliyet vardır.**'"[1036]

Kasıtsız olarak, bilmeden ve namazın maslahatından olmayan bir söz söylemekten ötürü namaz bâtıl olmaz. Çünkü Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: **'Hata etmenizden dolayı size bir günah yoktur ama kalblerinizin kastettiği müstesnadır**.' (Ahzab, 33/5)

Ayrıca Muaviye b. el-Hakem es-Sulemî ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben Rasûlullah ﷺ ile birlikte namaz kılarken hazır bulunanlardan bir adam hapşırdı. Ben: 'Yerhamukellâh' dedim. Herkes bana baktı, ben de: 'Hay anasız kalsaydım, bu haliniz nedir? Niçin bana böyle bakıyorsunuz?' Bu sefer elleriyle uyluklarına vurmaya koyuldular. Onların beni susturmak istediklerini gördüm, ben de sustum. Rasûlüllâh ﷺ namazı bitirince -anam, babam O'na feda olsun, ne ondan önce, ne Ondan sonra, Ondan daha güzel öğreten bir öğretici görmedim- Allah'a yemin ederim ne bana sesini yükseltti ne beni dövdü ve ne de sövdü. Sadece şöyle buyurdu:

'Şüphesiz ki bu namazda insan sözünden hiçbir şey söylemek uygun değildir. Onda söylenecekler sadece tesbihtir, tekbirdir ve Kur'ân okumaktır.'"[1037]

Rasûlüllâh ﷺ kasten konuşmasına rağmen Muaviye ﷺ'ya tekrar namazını kılmasını emretmedi. Çünkü o, bu hususu bilmiyordu. Namaz kılanda görülebilen hapşurmak, öksürmek, geğirmek gibi şeylerden ötürü namaz batıl olmaz. Çünkü bunlar kişinin iradesi dışında olur.

İşitilir Bir Sesle Kahkaha İle Gülmek

Câbir ﷺ dedi ki: 'Tebessüm etmeyle namaz bozulmaz. Ancak sesli

[1035] **Sahih**. Buhari (4534) Muslim, (539).
[1036] **Sahih**. Buhari (1199, 1216) Muslim, (538).
[1037] **Sahih.** Muslim, (537).

gülmek namazı bozar.'[1038]

İbnu'l-Munzîr ﷺ dedi ki: 'Gülmenin namazı bozduğunu icmâ' ile kabul etmişlerdir. İlim ehlinin çoğunluğunun kanaatine göre de tebessüm (gülümsemek) namazı bozmaz.'[1039]

Namazın Rükünlerinden Veya Şartlarından Birisini Kasten Terk Etmek

Peygamber ﷺ, doğru dürüst namaz kılamayan kimseye şöyle buyurmuştur: '**Dön ve namaz kıl! Çünkü sen namaz kılmadın**.'[1040]

Hastanın Namazı

Ayakta Kılamayanın Oturarak Kılması

'İmran b. Husayn ﷺ diyor ki: "Bende bâsur hastalığı vardı. Bunu Rasûlullah'a sordum, buyurdu ki: **'Ayakta namaz kıl. Eğer yapamıyorsan, oturarak; onu da yapamazsan, yan yatarak (namazını kıl).'**"[1041]

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: "Rasûlullah ﷺ'e kişinin oturarak namaz kılması meselesini sordum. Buyurdu ki: '**Ayakta namaz kılan daha faziletli (olanı yapmış)tır. Oturarak kılana ayakta kılan kimsenin yarı ecri vardır. Kim de yatarak** (bir rivayette de: uzanarak) **namazı kılarsa ona da oturarak namaz kılan kimsenin yarı ecri vardır**."[1042]

Enes ﷺ demiştir ki: "Rasûlullah ﷺ bazı insanların yanına uğradı. Hastalıklarından dolayı oturarak namaz kılıyorlardı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **'Oturanın namazı (ecir bakımından) ayakta kılanın namazının yarısı kadardır.'**[1043]

[1038] **Hasen mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (1/387) 'Abdurrezzâk (2/378).
[1039] el-İcmâ', (40).
[1040] **Sahih.** Buhârî, (1/184).
[1041] **Sahih.** Buhârî, (1117).
[1042] **Sahih.** Buhârî, (1115).
[1043] **Sahih**. Ahmed (3/214) İbn Mâce (1/370)

Sandalye Üzerinde Namaz Kılınır mı?

Cabir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir hastayı ziyaret etti. Adam bir minder üzerinde namaz kılıyordu. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem minderi alıp attı. Sonra adam bir tahta edinip üzerinde namaz kılmaya başladı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onu da alıp, attı ve şöyle buyurdu: **'Eğer yapabilirsen yerde (oturarak) kıl. Yapamazsan ima ile kıl ve secde de rükûdan biraz daha fazla eğil.'**[1044]

Direğe Tutunarak Namaz Kılmak

Umm Kays bt. Mihsan radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yaşlanıp kilo aldığında namazgahında bir direk edindi ve ona dayanmaya başladı."[1045]

Cemaatle Namaz

Cemaatle Namazın Teşvik Edilmesi:

Ebû Hureyre ﷺ'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ'e gözleri görmeyen bir adam gelip: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim elimden tutup, beni mescide getirecek kimsem yok' diyerek. Rasûlüllâh ﷺ'den evinde namaz kılmak üzere kendisine izin vermesini istedi. Rasûlüllâh ﷺ de ona izin verdi fakat geri dönüp gidince onu çağırıp sordu: '**Sen namaz için okunan ezanın sesini duyuyor musun?**' Adam: 'Evet' deyince Rasûlüllâh ﷺ: '**O halde bu çağrıya cevap ver!**' diye buyurdu."[1046]

Ebû Hureyre ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Şüphesiz münafıklara en ağır gelen namaz yatsı namazı ile sabah namazıdır. Eğer onlar bu iki namazda nelerin olduğunu bilselerdi, emekleyerek dahi olsa bu namazlara gelirlerdi. İçimden şunu geçirdim: Emir vereyim namaz için kamet getirilsin, sonra bir adama emredeyim, cemaate namaz kıldırsın. Sonra beraberlerinde odun demetleri bulunan bir

---

[1044] **Sahih**. Beyhaki (2/306) Bezzar (Keşfu'l-Estar 568) Ebu Bekr Mukram el-Kadı, Fevaid (no:48) Hayseme et-Trablusi, Cüz (el yazma no:10) Muhammed b. İbrahim el-Curcani, Emali (el yazma no:346) Ebu Ya'la (3/345) *es-Sahîhâ,* (323)

[1045] **Sahih**. Ebu Davud (948) Hakim (1/264, 265) Beyhaki (2/288)

[1046] **Sahih.** Muslim, (653).

grup insanla birlikte, namaza gelmeyen bir topluluğun yanına gideyim ve onlar içlerinde iken evlerini üzerlerine yakayım.'"[1047]

Ebû'l-Ahvas, 'Abdullâh b. Mesud radıyallahu anh'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: '...Bizim gördüğümüz şuydu: 'Cemaatle namaza katılmaktan ancak münafıklığı bilinen münafık bir kimse geri kalıyordu. O kadar ki, kişi iki kişi arasında sürüklenerek getirilir ve nihayet safta durdurulurdu.'[1048]

Cemaatle Namaz Kılmanın Hükmü:

Namazları cemaatle kılmak pekiştirilmiş bir sünnet ve farz-ı kifayedir. Bu konudaki emrin müstehaplığını gösteren deliller şu şekildedir:

Ebu Musa el-Eşari radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İnsanların namaz hususunda en çok ecir alanı en uzaktan yürüyerek gelendir. İmamla beraber kılıncaya kadar namazı bekleyenin ecri, namazı kılıp uyuyandan büyüktür."[1049]

İbn Ömer ؓ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.'"[1050]

Ebû Hureyre ؓ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kişinin cemaatle namaz kılması, onun evinde ve pazarında kıldığı namaza göre yirmi küsur kat daha fazladır. Şöyle ki; kişi güzelce abdest aldıktan sonra mescide gider de ancak namaz kılmak üzere çıkıp gitmişse, attığı herbir adım dolayısıyla mutlaka bir derecesi yükseltilir, o adımla bir günahı kaldırılır. Namaz kıldığı takdirde melekler de onun namaz kıldığı yerde kaldığı sürece ona: Ey Allahım! Ona salât eyle (rahmet buyur), Ey Allahım! Ona rahmet eyle! diye dua ederler. Sizden herhangi bir kimse namazı beklediği sürece namazda gibi (olmaya) devam eder.'"[1051]

Osmân b. 'Affân ؓ'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ'i şöyle buyururken dinledim: 'Her kim yatsı namazını cemaatle kılarsa gecenin yarısına kadar namaz kılmış gibi olur. Kim de sabah namazını

[1047] **Sahih.** Buhari (657) Muslim, (651).
[1048] **Sahih.** Muslim, (654).
[1049] **Sahih**. Buhari (651) Muslim (662)
[1050] **Sahih.** Buhari (645) Muslim, (650).
[1051] **Sahih.** Buhârî, (2119) Muslim (649).

cemaatle kılarsa, bütün geceyi namazla geçirmiş gibi olur.'"[1052]

Mihcen radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında iken namaz için ezan okundu ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktı. Döndüğünde Mihcen'in kendisiyle beraber namaz kılmadığını gördü. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona: "İnsanlarla beraber neden namaz kılmadın? Sen müslüman değil misin?" buyurdu. O da: "Evet ey Allah'ın rasulü! Lakin ben ailemle beraber (evde) kılmıştım" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Namazı kılmış olsan dahi, geldiğinde insanlarla beraber kıl.**"[1053]

Cemaatle Namaz Kaç Kişi ile Kılınabilir

Cemaat iki ve daha fazla kişi ile kılınır. Mâlik b. el-Huveyris ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ'in yanına arkadaşımla birlikte gittik. Yanından ayrılmak isteyince bize şöyle dedi: **'Namaz vakti girdi mi ezan okuyun, sonra kamet getirin, sonra ikinizden yaşça büyük olanınız imam olsun.'"**[1054]

Ubey b. Ka'b radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kişinin, yanında biriyle beraber kıldığı namaz, tek başına kılmasından iyidir. İki kişiyle beraber kıldığı namaz, iki kişi kıldıkları namazdan iyidir. Daha fazla cemaat ise Allah'a daha sevimlidir."[1055]

Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den: "Bir adam Mescide geldi. O sırada Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve sahabeleri öğleyi kılmışlardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem o adama: "**Ey falan! Namazdan neden geri kaldın**" diye sordu. Adam da sebep olarak bir şey söyledi. Adam namaza kalkınca Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Şununla beraber namaz kılarak sadaka verecek kimse yok mu**?" buyurdu. Bunun üzerine birisi kalkıp onunla beraber namaz kıldı."[1056]

Bu hadis iki kişinin cemaat olduğuna delil olduğu gibi, şu hususlara da delalet etmektedir: Bir mescidde ikinci defa cemaatle namaz kılınır. İmam ile imama uyanın niyetleri farklı olabilir. Zira bu hadiste arkadaşına cemaat

---

[1052] **Sahih.** Muslim, (656).
[1053] Sahih. Malik (1/132) Ahmed (3/34) Nesai (2/112) Hakim (1/244)
[1054] **Sahih.** Buhari (658) Muslim, (674).
[1055] **Hasen.** Ahmed (5/140) Ebu Davud (554) Nesai (843)
[1056] **Sahih**. Ahmed (3/85)

olan sahabe nafile namaza niyet etmiştir.

Ebû Zerr ﷺ'dan gelen rivayete göre Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Sen namazı vaktinde kıl. Eğer onlarla birlikte namaza yetişirsen yine namaz kıl. Ben namaz kıldım ve onun için namaz kılmıyorum deme.'"[1057]

Kadınların Evlerindeki Namazı Cemaate Gelmelerinden Hayırlıdır

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Hanımlarınız gece mescidde (cemaatle) namaza çıkmak için izin istediklerinde onlara mani olmayın."[1058]

Diğer rivayette: "Kadınların mescide çıkmalarına engel olmayın. Evlerinde kılmaları ise onlar için daha hayırlıdır."[1059]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah'ın kadın kullarını mescidlerden alıkoymayın. Koku sürünmeden çıkabilirler**."[1060]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Herhangi bir kadına koku isabet etmişse bizimle beraber yatsı namazına katılmasın**."[1061]

Umm Seleme radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kadınların en hayırlı mescidleri evlerinin ortasıdır**."[1062]

Ümmü Humeyd es-Saidiye radıyallahu anha, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki; "Ey Allah'ın Rasulü! Ben seninle beraber namaz kılmak istiyorum." Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Benimle namaz kılmak istediğini biliyorum. Lakin evinin ortasında kıldığın namaz, evinin avlusunda kıldığı namazdan**

1057 **Sahih.** Muslim, (648).

[1058] **Sahih**. Buhari (865) Muslim (422)

[1059] **Sahih**. Ebu Davud (567) İbn Huzeyme (1684) Ahmed (2/76, 77)

[1060] **Sahih**. Ebu Davud (565) Humeydi (978) İbn Huzeyme (1679) Ahmed (2/438)

[1061] **Sahih.** Muslim (444)

[1062] **Hasen ligayrihi**. Ahmed (6/301) Taberani (23/no 709) Ebu Ya'la (7025)

hayırlıdır. Evinin avlusunda kıldığın namaz da, mahalle mescidinde kıldığın namazdan hayırlıdır. Mahalle mescidinde kıldığın namaz ise, senin için benim şu mescidimde kıldığın namazdan hayırlıdır."[1063]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Şayet Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kadınlarda benim gördüğüm şeyleri görseydi, tıpkı israiloğullarının kadınlarının mescidlerden yasaklandıkları gibi, onları mescidlere çıkmaktan yasaklardı." Ravi Amre dedi ki: "İsrailoğullarının kadınları mescidlerden yasaklandılar mı?" Aişe radıyallahu anha: "Evet" dedi.[1064]

Ebû Ömer Şeybânî'den, o şöyle demiştir: "İbn Mes'ûd ﷺ kadınların Cuma günü mescide çıktıklarını görünce dedi ki: 'Evlerinize dönmeniz sizin için daha hayırlıdır.'"[1065]

İbn Mes'ûd ﷺ, kadınların evlerinde vakarla oturmalarını teşvik ederek dedi ki: "Şüphesiz kadın avrettir. Kadın dışarı çıkmada sakınca görmezse, şeytan bakışları ona çevirtir ve denilir ki: 'Sen bir kimseden hoşlanmasan ona uğramazsın.' Kadın dış elbisesini giyince ona denilir ki: 'Nereye gidiyorsun?' O da: 'Hasta ziyaret etmeye veya cenazeye katılmaya ya da mescitte namaz kılmaya' der. Hâlbuki kadın, evinde yaptığı ibadet gibisiyle Rabbine ibadet edemez."[1066]

'Abdullah b. el-Hâris'in kızı Ummu Varaka'dan gelen rivayete göre Rasûlüllâh ﷺ kendisini evinde ziyaret ederdi. Ona ezan okumak üzere bir müezzin de tespit etmiş ve ona kendi evindekilere imam olmasını emretmişti. Abdurrahmân der ki: 'Ben onun müezzinini oldukça yaşlı bir ihtiyar olarak gördüm.'[1067]

Namazda Kadınlarla Erkeklerin Ayrı Durmaları

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "Erkeklerin en hayırlı safları ön sıralar, en şerli safları ise arka sıralardır. Kadınların en hayırlı safları arkalar, en şerli safları da ön

[1063] **Hasen.** Ahmed (6/371) İbn Huzeyme (1689) İbn Hibban (5/595) İbni Ebi Şeybe (2/157) Ru'yani (2/233) Taberani (25/148) İbn Abdilberr et-Temhid (23/398)
[1064] **Sahih**. Buhari (869) Muslim (445)
[1065] Taberânî, (9/294); Beyhakî, Şu'ab (3/186).
[1066] **Hasen**. Taberânî, (9/294)
[1067] **Hasen**. Ebû Dâvud, (592)

sıralardır."[1068]

Rasûlüllâh ﷺ, kadınların erkeklerle ihtilat etmemesi için mescidinde kadınlara özel bir kapı tahsis etmiştir. Ebû Dâvud, *Sunen*'inde: '*Kadınların Mescitlerde Erkeklerden Ayrı Tutulması*' diye bir başlık koymuş ve İbn Ömer ﷺ'dan şu rivayeti kaydetmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ: 'Şu kapıyı kadınlara ayırsak' buyurdu." Nâfî' der ki: 'İbn Ömer ﷺ ölünceye kadar bir daha o kapıdan girmedi.'[1069]

Hind bintu'l-Hâris ﷺ'dan: "Umm Seleme ﷺ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ namazı bitirip selâm verince, kadınlar derhal kalkarlar, Rasûlüllâh ﷺ ise kalkmadan önce bir müddet beklerdi.' Zuhrî dedi ki: 'Bunun sebebi, kadınların erkekler ile karşılaşmamaları içindir. *Allahu a'lem*.'[1070]

Diğer rivayetin metni şu şekildedir: 'Rasûlüllâh ﷺ namazı kılıp selam verince, kadınlar derhal evlerine dönmek üzere kalkarlardı.'[1071]

'Â'işe ﷺ diyor ki: 'Kadınlar Rasûlüllâh ﷺ ile beraber namaz kılmak için sabah namazına koku sürünmeden ve yüzlerini de örterek katılırlar ve namazı kıldıktan sonra kimsenin onları tanıyamayacağı karanlıkta evlerine dönerlerdi.'[1072]

Ebû Useyd el-Ensârî ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ kadınlarla erkeklerin karışık bir halde yürüdüklerini görünce buyurdu ki: '**Kadınlar geri tarafa geçsin! Kadınların yol ortasından yürümeye hakları yoktur. Onlar kenarlardan yürümelidirler.**' Bunun üzerine kadınlar kenardaki duvarlara o kadar yakın yürürlerdi ki bazılarının elbisesi duvara takılırdı."[1073]

Namazın Edâ Edileceği Yer

Câbir ﷺ'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Yeryüzü bana tertemiz, temizlenme aracı ve mescit kılındı. Herkim bir

---

[1068] **Sahih.** Muslim (440) Ahmed (3/387) İbn Ebi Şeybe (1/333) Ebu Davud (678) Nesai (820) İbn Mace (1000-1001) Tayalisi (2408) Darimi (1/325) İbn Huzeyme (3/96) Taberani (8/165) İbn Carud el-Munteka (317) Ebu Ya'la (1102)
[1069] **Sahih.** Ebû Dâvud, (462) *Sahîhu Câmi'i's-Sagîr,* (5134).
[1070] **Sahih.** Buhârî, (870).
[1071] **Sahih.** Buhârî, (850).
[1072] **Sahih.** Buhârî, (578); Muslim, (5/143).
[1073] **Hasen.** Ebû Dâvud, (5272) *Sahîhu Câmi'is-Sagîr,* (942).

namaz vaktine erişirse, neredeyse orada namazını kılar...'[1074]

Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: 'Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe imân eden... kimseler imar eder.' (Tevbe, 9/18)

İmamla Beraber İlk Tekbire Yetişmek

Enes b. Malik radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim kırk gün cemaatle, ilk tekbire yetişerek namaz kılarsa onun için iki beraat (güvence) yazılır: Cehennemden beraat ve münafıklıktan beraat"[1075]

Mescide Sakince Gitmek

Ebu Katade radıyallahu anh'den: "Biz Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kılarken ayak sesleri işittik. Namaz bitince Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Size ne oluyor**?" buyurdu. Dediler ki: "Namaza yetişmek için acele ettik." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Böyle yapmayın! Namaza geldiğinizde sakin olun. Yetiştiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın**."[1076]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "İkameti işittiğiniz zaman namaza yürüyerek, sakince ve vakarla gelin. Koşarak gelmeyin. Yetiştiğinizi kılın, yetişemediğinizi de tamamlayın."[1077]

Bir Rekate Yetişen Namaza Yetişmiş Olur

Ebû Hureyre ؓ'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Her kim namazın bir rekâtına yetişirse, o namaza yetişmiş olur.'"[1078]

Bir rekâttan daha az bölüme yetişmek ile cemaate yetişilmiş olmaz. Rekat; kıyam, fatiha, rüku ve secdelerin toplamıdır. Cuma namazının bir rekâtından daha az bölümüne yetişen, mesela Cuma namazına imam ikinci

---

[1074] **Sahih.** Muslim, (521).
[1075] **Hasen**. Tirmizi (241) el-Elbani, es-Sahiha (2652)
[1076] **Sahih**. Buhari (635) Muslim (603)
[1077] **Sahih**. Buhari (636) Muslim (602)
[1078] **Sahih.** Muslim, (607)

rekatin rükuunda iken yetişen kimse, kimse cuma namazına yetişmemiş sayıldığından, başladığı o namazı öğle namazı olarak (dört rekat) tamamlar.

İmama Hangi Halde Yetişilirse O Halde Tabi Olunur

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Namaza geldiğinizde biz secdede isek siz de secde edin ve onu saymayın. Kim (tam) bir rekate yetişirse namaza yetişmiştir."[1079]

Ali ve Muaz b. Cebel radıyallahu anhumadan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Biriniz namaza geldiğinde imamı hangi halde bulursa, imamın yaptığı gibi yapsın.**"[1080]

Abdulaziz b. Rufey, Ensar'dan bir şeyhten (Abdullah b. Mugaffel radıyallahu anh'den) rivayet ediyor: "Bir adam Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidinde namaza girdi. Ayak seslerini Nebi sallallahu aleyhi ve sellem işitti. Namaz bittiğinde dedi ki: "**Bize hangi durumda yetiştin**?" Adam: "Secdelerde yetiştim ve secde ettim" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Böyle yapın. Eğer rekate yetişmemişseniz secdeleri de saymayın. İmama kıyamda yetişirseniz kıyam edin, otururken yetişirseniz oturun, rükuda yetişirseniz rüku edin. Secdede yetişirseniz secde edin, celsede yetişirseniz celse yapın**."[1081]

Safları Düzeltmek Farzdır

Enes b. Mâlik ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Saflarınızı düzeltiniz. Çünkü saffın düzgünlüğü namazın tamamındandır.'[1082]

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Safı ikame ediniz. Çünkü safın ikamesi namazın güzelliğindendir.'"[1083]

Nu'mân b. Beşîr ﷺ dedi ki: "Rasûlüllâh ﷺ'i şöyle buyururken işittim: 'Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allah kalplerinize (veya: 'yüzlerinize' dedi)

[1079] **Hasen**. Ebu Davud (893)
[1080] **Sahih ligayrihi**. Tirmizi (591) es-Sahiha (1188)
[1081] **Hasen**. Abdurrazzak (2/281) İshak b. Mansur; Mesailu Ahmed (1/127)
[1082] **Sahih.** Buhârî, (723); Muslim, (433); Ebû Dâvud, (668) İbn Mâce, (993).
[1083] **Sahih.** Buhârî, (722) Muslim, (435).

muhalefet atar.'"[1084]

Nu'mân b. Beşîr ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ saflarımızı, bir okçu yaptığı okları nasıl dümdüz ederse öylece dümdüz bir hale getirirdi. Bunu ta biz anlayıp layıkıyla öğreninceye kadar yaptı durdu. Nihayet günün birinde yine namaz kıldıracağında tam tekbir getirecekti ki göğsü saftan dışarıya çıkmış birini gördü. Bunun üzerine: '**Ey Allah'ın kulları! Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allah ﷻ'nın yüzlerinizi ayrı ayrı şekillere çevireceğini biliniz**' buyurdu."[1085]

Nu'mân b. Beşîr ﷺ (bu ikazdan sonra insanların) omuzunu, arkadaşının omuzuna, dizini arkadaşının dizine, topuğunu arkadaşının topuğuna yapıştırdığını gördüm' dedi[1086]

Enes ﷺ şöyle dedi: "Namaz için kamet getirilmişti, Rasûlüllâh ﷺ yüzünü bize döndü: '**Saflarınızı dosdoğru ve sımsıkı tutunuz. Hakikat ben sizi, arkamdan da görüyorum**' buyurdu." (Enes ﷺ şöyle dedi): 'Her birimiz omuzunu, yanındakinin omuzuna, ayağını yanındakinin ayağına yapıştırırdı.[1087]

Nâfi''den şöyle dedi: 'Ömer ﷺ (namaza durmadan önce) safların tesviyesini emrederdi. Kendisine safların düzeltildiğini gelip haber verdikleri zaman tekbir alır namaza dururdu.'[1088]

Birinci Safın Fazileti

Ebû Hureyre ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Ön safdaki olan; (hayrı) bilseydiniz (veya: 'bilselerdi') kurâ atmak zarurî olurdu.'"[1089]

Câbir b. Semûre ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ bizim yanımıza çıkmıştı ve şöyle buyurdular: '**Meleklerin Rableri huzurunda saf tuttukları gibi, saf tutmaz mısınız?**' Biz: 'Ya Rasâlüllâh! Melekler Rableri huzurunda nasıl saf tutarlar?' dedik. Rasûlüllâh ﷺ: '**Önceki safı tamamlarlar ve (saflarını**

[1084] **Sahih.** Muslim, (436).
[1085] **Sahih.** Muslim, (436).
[1086] **Sahih.** Ebû Dâvud, (662).
[1087] **Sahih.** Buhârî, (719, 725).
[1088] **Sahih.** Mâlik, (1/158).
[1089] **Sahih.** Buhârî, (721).

da) sık tutarlar' buyurdu."[1090]

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ sahâbelerinin namaz saflarında gerileyişlerini gördü de onlara hitaben şöyle buyurdu: '**İlerleyin de bana uyun. Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir takım kimseler vardır ki (birinci saftan) geri kala kala nihayet Allah ﷻ da onları geriletir**.'"[1091]

'Abdullah b. Ömer ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Saflarınızı ikame ediniz. Omuzlarınızı hizalayın. Aralıkları kapatın. Safa girmek isteyen kardeşlerinize yumuşak olunuz. Şeytanın girmesi için aralıklar bırakmayın. Ve kim safları bitiştirirse Allah ona rahmet etsin. Ve kim de bitiştirmez ise Allah da ondan rahmetini kessin.'"[1092]

İlim Sahiplerinin İmamın Arkasında Durması

Ebû Mes'ûd ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ namazdan evvel omuzlarımıza dokunarak şöyle derdi: 'Doğru durunuz, ayrı ayrı hizalarda durmayınız ki kalpleriniz birbirine muhalefet etmesin. Akıl ve ilim sahipleri hemen arkamda, onlardan sonra gelenler daha arkada, daha sonra gelenler daha arkada dursunlar' buyurdu. Ebû Mes'ûd ﷺ şöyle dedi: 'Siz ise bugün son derece ihtilaf üzeresiniz.'"[1093]

Kays b. 'Ubad şöyle dedi: "Bir defasında ben, mescidde ilk saf da bulunuyordum. Arkamdan bir adam beni sertçe geriye çekti. Sonra benim yerime geçti. Nasıl namaz kıldığımı bilemedim. Namaz bitince birde ne göreyim beni geriye çeken adam Ubeyy b. Ka'b imiş. Bana şöyle dedi: 'Ey Delikanlı! Allah seni kötülüklerden korusun. Benim bu hareketim Rasûlüllâh ﷺ'in bize bir emridir. Bize kendi arkasına durmamızı emrederdi.'"[1094]

İmam Görülmeden Namaza Kalkılmaz

Ebu Katade radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Namaz için kamet okunduğu zaman benim çıktığımı**

[1090] **Sahih.** Muslim, (430) İbn Mâce, (992).
[1091] **Sahih.** Muslim, (438) Ebû Dâvud, (678).
[1092] **Sahih.** Ebû Dâvud, (666); Nesâ'î, (819) İbn Huzeyme, (1549).
[1093] **Sahih.** Muslim, (432).
[1094] **Hasen.** Nesâî, (2/88)

görmeden namaza kalkmayın."[1095]

Erkek Tek Başına Saf Olamaz

Vâbise ﵁ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ saf gerisinde tek başına namaz kılan birini gördü. Ona namazını iade etmesini emretti.'[1096]

Ali b. Şeyban'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem birisinin safın arkasında namaz kıldığını gördü ve o adam namazını bitirinceye kadar bekledi. Sonra ona şöyle buyurdu: "**Namazına dön. Safın arkasında tek başına namaz yoktur**."[1097]

Ebu Bekra radıyallahu anh Nebî sallallahu aleyhi ve sellem namazında rükuda iken, safa girmeden rüku etti. Bunu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e haber verince: "**Allah hırsını artırsın, bunu bir daha yapma**" buyurdu.[1098]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'e mescide girdiğinde cemaati rüku halinde bulan kimse hakkında sorulunca; "Safta yerini almadıkça tekbir getirmez" dedi.[1099]

Tek Kişi İmamın Sağına Durur

Câbir ﵁, Rasûlüllâh ﷺ'den şöyle nakletti: '…Sonra gelip Rasûlüllâh ﷺ'in sol tarafında namaza durdum. Rasûlüllâh ﷺ eliyle beni tuttu ve sağ yanında dikeltinceye kadar döndürdü. Takiben Cebbâr b. Sahr geldi ve abdest aldı. Sonra gelip Rasûlüllâh ﷺ'in solunda namaza durdu. Rasûlüllâh ﷺ ikimizin de ellerimizi tutarak bizi arkasında dikeltinceye kadar geriye itti.'[1100]

'Ubeydullah b. 'Abdillah'dan şöyle dediği rivayet olundu: 'Gündüz ortası Ömer İbnu'l-Hattâb ﵁'nun nafile namaz kıldığı bir esnada yanına girdim ve ben de arkasında namaza durdum. Beni sağ hizasına getirinceye

---

[1095] **Sahih**. Buhari (637) Muslim (604)

[1096] **Sahih.** Ahmed, (4/228) Ebû Dâvud (682) Tirmizî (230) İbn Mâce (1004) İbn Huzeyme (1570) Beyhakî, (3/105).

[1097] **Hasen**. Ahmed (4/23) İbn Mace (1003) İbn Huzeyme (1569)

[1098] **Sahih.** Buhari (783)

[1099] **Sahih mevkuf.** İbn Ebi Şeybe (1/257)

[1100] **Sahih.** Buhârî, (726) Muslim, (3010).

kadar kendisine yaklaştırdı. (Sonra kölesi) Yerfe gelince ben geriye doğru çekildim beraberce (Yerfe'yle Ömer'in) arkasında saf yaptık.'[1101]

Kadının Tek Başına Saf Olması

Enes ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ, (süt teyzesi olan) annem Ummu Suleym'in evinde namaz kılar, ben ve yetim kardeşim onun arkasında saf olurduk. Ummu Suleym ise bizim arkamızda namaza dururdu.'[1102]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında namaz kıldım. Aişe radıyallahu anha da bizimle beraber arkamızda namaz kıldı. Ben Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında durmuştum ve onunla beraber namaz kıldım."[1103]

Duvar veya Perde Arkasından İmama Uymak

'Â'işe ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ geceleyin odasında namaz kılıyordu. Odanın duvarı alçak olduğundan dışarıdan insanlar Rasûlüllâh ﷺ'in namaz kıldığını gördüler. Bazıları gelip Rasûlüllâh ﷺ'e iktida edip namaz kılmaya başladılar. Sabahleyin bunu herkese anlattılar. Bunu duyanlarda ikinci gece gelip Rasûlüllâh ﷺ'in arkasında namaza durdular. Bunu iki veya üç gece yaptılar. Bundan sonra Rasûlüllâh ﷺ ayakta namaz kılmayı terk ederek oturdu. Sabahleyin Rasûlüllâh ﷺ'e neden böyle yaptığı soruldu. Dedi ki: **'Gece namazının üzerinize farz olmasından korktuğum için yaptım.'**"[1104]

İmâma Tabi Olmak ve İmâmdan Sonra Hareket Etmek

Berâ b. 'Azîb ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ ile beraber namaz kılardık da hiç birimiz, onu secdeye varmış olarak görmemize kadar belini bükmezdi.'[1105]

Enes b. Mâlik ﷺ'den: Rasûlüllâh ﷺ bir gün beygirden düştü de sağ

[1101] **Sahih.** Mâlik, (1/154) Begavî, *Şerhu's-Sunne,* (3/384).

[1102] **Sahih.** Buhârî, (727, 871) Muslim (660)

[1103] **Sahih**. Ahmed (1/302) Nesai (2/86, 104) İbn Huzeyme (1537) İbn Hibban (2204) Taberani Sagir (503)

[1104] **Sahih.** Buhârî, (729).

[1105] **Sahih.** Buhârî, (811) Muslim, (474).

yanı sıyrıldı. Biz hasta ziyareti yapmak için huzuruna girdik. Derken namaz vakti geldi. Rasûlüllâh ﷺ bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de onun arkasında oturarak namaz kıldık. Namazı bitirdiği vakit şöyle buyurdu: **'İmâm ancak kendisine uyulsun diye imâm yapılmıştır. Öyle olunca o tekbir aldığı zaman sizde tekbir alınız. O secdeye vardığı vakit siz de secdeye varınız. O kalktığında sizde kalkınız. O: Semi'allâhu limen hamideh dediği zaman sizler: "Rabbenâ leke'l-hamd" deyiniz. O oturduğu halde namaz kıldığı vakit hepiniz oturarak kılınız.**"[1106]

Nebî ﷺ: 'İmamdan önce başını secdeden kaldıran, Allah'ın onun başını eşek başına veya şeklini eşek şekline sokmasından kokrmaz mı?' buyurmuştur.[1107]

Safı Bölen Direkler Arasında Namazın Yasaklığı

Kurre ؓ dedi ki: 'Biz Rasûlüllâh ﷺ zamanında (safları kestiği için) direkler arasına saf tutmaktan nehy olunurduk/yasaklanırdık. (Tutan görüldüğü zaman da) şiddetle uzaklaştırılırdık.'"[1108]

İmamın Yüksekte Durması

Ebû Mes'ûd el-Ensârî ؓ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, imamın arkasındaki cemaatten yüksekte bir yerde namaz kıldırmasını yasakladı.'[1109]

İmamın Namazı Hafif Kıldırması

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Biriniz insanlara namaz kıldırdığı zaman hafif tutsun. Zira aralarında zayıf, hasta ve yaşlı kimseler vardır. Yalnız başına kıldığında ise dilediği kadar uzatsın."[1110]

[1106] **Sahih.** Buhârî, (688) Muslim, (411).

[1107] **Sahih.** Buhârî (691) Muslim (427).

[1108] **Hasen**. İbn Mâce, (1002); İbn Huzeyme, (1567); İbn Hibbân, (400); Hâkim, (1/218); Beyhakî, (3/104); Tayâlisî, (1073) Taberânî (19/31)

[1109] **Hasen.** Darekutnî, (2/88 no:197); Beyhakî (3/108); Hâkim (1/329); Elbânî, *Temâmu'l-Minne* (s. 282)

[1110] **Sahih**. Buhari (703) Muslim (467)

Cemaatin Yetişmesi İçin Birinci Rekâtin İkinci Rekâtten Daha Uzun Olması

Ebû Katâde ‘den: “Rasûlüllâh öğle namazının ilk iki rekâtında: ‘*Fatihâtu’l-Kitâb*’ ile birer sure okur idi. Son iki rekâtında ise (sadece) ‘*Fatihâtu’l-Kitâb*’’ı okurdu. (Bazen gizli okuduğu) ayeti bize işittirirdi. Birinci rekâtını ikinci rekâtından daha uzun yapardı. İkindi ve sabah namazı da böyle olurdu.”[1111]

Diğer rivayette şu ziyade vardır: “Birinci rekati daha uzun tutmakla insanların birinci rekate yetişmelerini kastettiğini zannediyoruz.”[1112]

Ebu Said radıyallahu anh’den: “Öğle namazı kılınırken bir kimse Baki’ye gidip ihtiyacını görür gelir, sonra abdest alır ve sonra uzunluğundan dolayı Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ilk rekatine yetişirdi.”[1113]

Cemaate Gelme Hususunda Mazeretler:

Soğuk ve Yağmur:

İbn Ömer anlatıyor: “Rasûlüllâh sefer sırasında, soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine (ezan sırasında) şöyle söylemesini de emrederdi: **‘Dikkat! Namazlarınızı yerlerinizde kılacaksınız!’**”[1114]

Korku ve Hastalık

İbn ‘Abbâs anlatıyor: “Rasûlüllâh buyurdular ki: ‘**Müezzini işiten bir kimseyi cemaate tabi olmaktan ancak bir özür engeller.”** Sahâbeler: “(Ey Allah’ın Rasûlü!) meşru özür nedir?’ denildi. Rasûlüllâh : ‘**Korku veya hastalıktır**!’ buyurdu.”[1115]

[1111] **Sahih.** Buhârî, (776) Muslim, (451).
[1112] **Sahih**. Ebu Davud (800)
[1113] **Sahih**. Ahmed (3/35) Muslim (454)
[1114] **Sahih.** Buhârî, (666) Muslim (697) Mâlik (1/73) Ebû Dâvud (1060-64) Nesâî, (2/15).
[1115] **Hasen**. İbn Mace, (793); Ebû Dâvud, (551).

Engel

'Itbân b. Mâlik ﷺ anlatıyor: "'Ey Allah'ın Rasûlü' dedim. 'Seller benimle kabilemin mescidi arasına engel çıkarıyor. İstiyorum ki evime kadar şeref verip bir yerde namaz kılsanız da orayı mescit yapsam!' Rasûlüllâh ﷺ: '(**İnşâ'allâh bir ara) geleyim!'** buyurdular. Beraberinde Ebû Bekr olduğu halde huzuruyla evimizi şereflendirip (izin isteyerek içeri girdiği) zaman ilk iş olarak: **'Nerede namaz kılmamı istersin?'** diye sordu. Evin bir köşesini işaret ederek (yer gösterdim. Orada) namaza durdu. Biz de arkasından saf yaptık. Bize iki rekât namaz kıldırdı."[1116]

Yemeğin Hazır Olması

'Â'işe ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Akşam yemeği konulduğu zaman ikamet okunmuşsa önce yemekle başlayın.'"[1117]

İbn Ömer ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Biriniz yemek yerken namaz kılınmış olsa bile acele etmesin, yeme ihtiyacını gidersin.'"[1118]

İdrar veya Büyük Abdest Sıkışıklığı:

'Â'işe ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Yemek hazır olduğu zaman ve abdest sıkışıklığında namaz yoktur.'"[1119]

Namazda İmamlık

Ebu Mesud Ukbe b. Amr ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Cemaate, Allah'ın Kitâbını en iyi okuyan kimse imam olur. Eğer kıraatte (okumada) herkes eşit ise Sünnet'i en iyi bilen; Sünnet'i bilmede eşitseler, hicret etmede evvel olan; hicrette de eşitseler, yaşca büyük olan imam otur. Kişi misafir olduğu evin sahibine veya (emri altında çalıştığı) sultanına imamlık yapmasın, ev sahibinin başköşesine izni olmadan da

---

[1116] **Sahih.** Buhârî, (667) Muslim (33) Mâlik (1/172) Nesâî (2/80).
[1117] **Sahih.** Buhârî, (671) Muslim, (558).
[1118] **Sahih.** Buhârî, (674).
[1119] **Sahih.** Muslim, (560).

oturmasın.'"[1120]

Ebû Sa'îd ؓ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'Üç kişi biryerde bulunduklarında içlerinden biri imam olsun. İmamlığa en layık olan Kur'an-ı Kerim'i daha iyi okuyandır.'"[1121]

Malik b. el-Huveyris radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Bir kavmi ziyaret eden, onlara imam olmasın, onlardan biri imam olsun.**"[1122]

Çocuğun İmamlığı

'Amr b. Selime ؓ anlatıyor 'Ben altı veya yedi yaşımda iken kendi kavmime imamlık yaptım. O zaman ben, aralarında Kur'ân'ı en çok bilen kimseydim.'[1123]

A'mâ'nın İmamlığı

Enes ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ, İbnu Ummi Mektum'u âmâ/kör olduğu halde halka imamlık etmesi için (sefere çıkarken) yerine halef tâyin etti.'[1124]

Kölenin İmamlığı

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "İlk muhacirler gelip yerleştiklerinde, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in gelmesinden önce Kuba'da bir yer edindiler. Ebu Huzeyfe'nin azatlı kölesi Salim en çok Kur'ân bilenleri olduğu için, aralarında Ömer b. el-Hattab ve Ebu Seleme b. Abdilesed radıyallahu anhuma da bulunmasına rağmen onlara imam oldu."[1125]

[1120] **Sahih.** Muslim (673) Tirmîzî (235, 2773) Ebû Dâvud (582-584) Nesâî (2/76).

[1121] **Sahih.** Muslim, (672) Nesâ'î, (2/77).

[1122] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (3/436, 5/53) Ebu Davud (596) Tirmizi (356) Nesai (787) İbn Huzeyme (1520)

[1123] **Sahih.** Buhârî, (4302); Ebû Dâvud, (585-587) Nesâ'î, (2/9-10, 70, 80).

[1124] **Sahih.** Ahmed (3/132) Ebû Dâvud, (595, 2931); *el-İrvâ',* (530).

[1125] **Sahih**. Buhari (692) Ebu Davud (588)

Oturarak Kılanın, Ayakta Namaz Kılabilecek Olanlara İmamlığı

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yaralandığında evinde oturarak namaz kıldı ve bir topluluk onun arkasında ayakta namaz kıldılar. Onlara oturmalarını işaret etti. Namaz bitince buyurdu ki: "**İmam, ancak kendisine uyulması için imam olmuştur. O rüku ettiğinde siz de rüku edin, kalktığında siz de kalkın, oturarak namaz kıldığında siz de oturarak kılın**."[1126]

Câbir ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ rahatsızlandı ve oturarak namaz kıldı. Biz de arkasında namaz kılıyorduk. Tekbir sesini Ebû Bekir işittiriyordu. Bir ara bize meyletti ve ayakta durduğumuzu gördü. Bunun üzerine bize işaret etti ve oturduk. Onun namazına uyup oturarak namaz kıldık.'[1127]

Nafile Kılanın Farz Kılana İmam Olması

Câbir ﷺ anlatıyor: 'Mu'az ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ ile yatsıyı kılar, sonra kavmine döner, bu namazı onlara kıldırırdı.'[1128]

Seferî Olanın Mukim Olana İmamlığı

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculuğa çıktığında dönünceye kadar namazları ikişer rekat kılardı. Mekke'nin Fethi zamanında on sekiz gece kaldı ve akşam namazı dışındaki namazları insanlara ikişer rekat olarak kıldırdı. Onlara şöyle diyordu: "**Ey Mekke halkı! Kalkın ve son iki rekati kendiniz kılın. Zira bizler seferîyiz.**"[1129]

Cemaatin İstemediği Kimsenin İmamlığı

Ebu Umame radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Şu üç kişinin namazı başından yukarı çıkmaz: Kaçan

---

[1126] **Sahih.** Buhari (688) Muslim (412)
[1127] **Sahih.** Muslim (413); Nesâ'î (9/3) Ebû Dâvud (602).
[1128] **Sahih.** Buhârî (6106) Muslim (465) Ebû Dâvud (599-600) Tirmizî (583).
[1129] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (4/430, 431, 432, 440)

köle sahibine dönünceye kadar, kocasını kızdırmış olarak geceleyen kadın ve kendisinden hoşlanmayan topluluğa imamlık yapan."[1130]

Müslümanların Halifesinin Tayin Ettiği Fasık İmamın Arkasında Namaz Kılmak

Bir şahıs bir cemaate imam oldu ve kıbleye karşı tükürdü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de bakıyordu. İmam namazı bitirince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cemaate şöyle buyurdu: "Şu şahıs size namaz kıldırmasın." Bu defadan sonra aynı şahıs o cemaate imam olmak istedi, cemaat ona mani oldu ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözünü ona haber verdiler. O kimse Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Öyle mi buyurdunuz?" dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Evet" buyurdu. Zannediyorum ki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona: "**Çünkü sen Allah'a ve Resulüne eza ettin**" buyurdu.[1131]

İbn Ömer ﷺ Haccâc'ın arkasında namaz kılmıştır.[1132]

İbn Mesud ve başka sahabeler de (radıyallahu anhum) el-Velid b. Ebi Muayt'ın arkasında namaz kılmışlardır. El-Velid bir gün onlara sabah namazını iki rekat kıldırmış sonra da: "Sizin için artırayım mı?" demiştir. İki kişi Osman radıyallahu anh'e onun hakkında şahitlik etmiş ve ona had cezası olarak kırk sopa vurulmuştu."[1133]

Hasen el-Basri: 'Namazı kıl, onun bid'ati kendisinedir' demiştir.[1134]

İbn Hazm şöyle demiştir: "Sahabelerden (radıyallahu anhum) birinin el-Muhtar (es-Sekafi), Abdullah b. Ziyad, el-Haccac ve bunlardan daha fasık olanlarının arkasında namazı terk ettiklerini bilmiyoruz. Nitekim Allah Azze ve Celle: "**İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın**" (Maide 2) buyurmuştur. Namazları mescidlerde cemaatle kılmaktan güzel iyilik yoktur. Kim buna davet ederse, bu davete icabet ederek iyilik ve takvada yardımlaşmak farzdır. Beş vakit namazın mescidlerde cemaatle kılınmasını iptal etmekten büyük küfür ve günah

---

1130 **Hasen.** Tirmizi (360) el-Elbani Sahihu't-Tergib (486)
1131 **Sahih.** Ebû Dâvud (481) İbn Hibbân (4/515) Taberanî *Evsat* (6/215) Ahmed (4/56)
1132 **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (2/84) *el-İrvâ',* (525)
1133 **Sahih**. Muslim (1707)
1134 **Sahih maktu.** Buhârî, (*Ezan,* 56); *Fethu'l-Bârî,* (2/158).

yoktur. Bu konuda yardımlaşmamız haramdır. Aynı şekilde oruc, hac, cihad da böyledir. Kim bunları yaparsa, onunla beraber yaparız. Kim de günaha çağırırsa ona icabet etmeyiz ve yardım etmeyiz. Bütün bunlar aynı zamanda Ebu Hanife, Şafii ve Ebu Suleyman'ın da görüşüdür."[1135]

Nevevi şöyle demiştir: "Fasığın arkasında namaz sahihtir, haram olmasa da mekruhtur. Yine şayet imam bidatçi ise ve bidatinden dolayı tekfir edilen biri değilse onun arkasında namaz sahih olsa da mekruhtur. Eğer bidatinden dolayı tekfir edilen biriyse namaz sahih değildir."[1136]

Kâfir olduğu bilinen kimsenin arkasında ise namaz sahih olmaz. Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye ﷺ der ki: 'Başkasının ardında kılma imkânı varken, bidatçilerin ve heva ehlinin ardında namaz sahih olmaz. Bu konuda Müslümanların halifesi ile başka imamların hükmü farklıdır. Müslümanların halifesinin ardında namazı -halife bidatçi de olsa- ancak bid'at ehli terk eder. Eğer bid'atinden dolayı tekfir ediliyorsa ardında namaz kılınmaz.'[1137]

Müslümanların Halifesi Bulunmadığında, Bidatçi ve Zalimlerin İşgal Ettikleri Camilerde Namaz

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Müslümanların cemâatinden ve imamlarından (halifelerinden) ayrılma**" buyurdu. "Eğer onların cemâati ve imamı yoksa (ne yapayım)?" dedim. "**Bir ağaç kökü dişlemek zorunda kalsan bile, sana bu halde iken ölüm gelinceye kadar o fırkaların hepsinden ayrıl**" buyurdu.[1138]

Müslümanların Kureyş'ten bir halife etrafında toplanan cemaati yoksa ve müslümanlar cemaatle namaz şiarını kendi aralarında mescid kurarak ikame edemiyorlarsa; zalim, fasık, kafir veya bidatçi yöneticiler tarafından işgal edilip, fasık imamların atandığı mescidlerde cemaatle namaza katılmaları, yukarıda zikrettiğimiz açıklamalarda görüldüğü gibi meşrudur.

İmam, cemaatin bilmediği bir hata işlerse veya cemaatin bilmediği şekilde bir rüknü terk ederse, cemaatin namazı sahihtir: Ebû Hureyre ﷺ

[1135] El-Muhalla (4/214) bkz.: Şafii, er-Risale (no:88) Fethu'r-Rabbani Min Fetava'ş-Şevkanî (6/2927-2932)
[1136] El-Mecmu (4/150)
[1137] Tecridu'l-İhtiyarât, (s.17).
[1138] **Sahih**. Buharî (3411); Muslim (1847).

anlatıyor: “Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: **‘(İmamlar) sizin için kılarlar. Doğru kılarlarsa (sevabı) sizedir. Hatalı kılarlarsa (sizin namazınızın sevabı) sizedir, hata onların aleyhlerinedir.’**[1139]

Ömer radıyallahu anh unutarak cünüp şekilde insanlara namaz kıldırdı. Sonra bu namazı iade etti. Cemaat ise iade etmedi.[1140]

Ancak bu durumda, namazın sıhhatiyle ilgili olarak şu hususlara dikkat edilir:

1- Namazı vaktinde kılmazlarsa, onlara uyulmaz, namaz vaktinde kılınır.

Ebu Zerr radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem dizlerime vurdu ve şöyle buyurdu: “**Namazı vaktinden erteleyen bir toplulukla kalırsan nasıl hareket edersin?**” ben: “Ne yapmamı emredersin?” dedim. Buyurdu ki: “**Sen namazı vaktinde kıl. Sonra ihtiyacını gör. Namaz için kamet getirildiğinde mescidde bulunursan, o namazı kıl**.” Bir rivayette “**O sana nafiledir**” buyrulmuştur.[1141]

Onlarla kılınan namazın nafile olduğunun belirtilmesi, böyle cemaate katılmanın farz olmadığını göstermektedir. Yine onlarla beraber kılınan namaz farz niyetiyle de kılınamaz:

Meymune’nin azatlısı Süleyman’dan: “İbn Ömer radıyallahu anhuma namaz kılmakta olan bir kavme geldi. “Onlarla beraber namaz kılmayacak mısın?” dedim. “Ben namazı kıldım. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim: “**Bir namazı aynı günde iki defa kılmayın.**”[1142]

2- Namazın ta’dili erkanına uymadıkları takdirde namaz geçersizdir. İade etmek gerekir. Namazın şartları bölümünde tadili erkanın farz oluşunun delilleri zikredilmişti.

3- Bayram namazında olduğu gibi, mezheplerden birine tabi olarak

---

[1139] **Sahih.** Buhârî, (694).

[1140] **Sahih mevkuf**. Darekutni (1/364)

[1141] **Sahih**. Muslim (648)

[1142] **Hasen.** Nesai (2/114) Ebu Davud (2/286) Şeyh Mukbil, Camiu’s-Sahih (1011)

sünnette gelen şekle muhalif bir şekilde kıldıkları namaz geçersizdir.

Müslümanlar, sapıkların işgal ettikleri mescidlerde cemaate katılmak zorunda olmasalar da, önemli bir şiar olan cemaatle namazı ikame için kendi mescidlerini oluşturup Cuma , bayram ve cemaat namazlarını ikame etmelidirler:

Allah rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ümmetimden iki taife helak olur: Ehli Kitap ve Ehli liben! Ehli kitap: Allahın kitabını Allahın indirdiğinden (sünnetten) başkasıyla tevil ederek müslümanların alimleriyle mücadele edecekler. Ehli liben ise Cuma ve cemaatleri terk edecekler, bedevileşeceklerdir."[1143]

Cuma Namazı

Cuma Gününün Fazileti:

Ebû Hureyre ﵁'den: Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Üzerine güneş doğan en hayırlı gün Cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün Cennet'e konuldu ve yine o gün Cennet'ten çıkarıldı. Kıyamet de ancak Cuma günü kopar.'[1144]

Ebû Lubabe b. 'Abdilmunzîr ﵁ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Cuma günü, (haftanın diğer) günlerinin efendisidir. Allah katında da en mühim olanıdır. O, Allah katında, Kurban ve Ramazan bayramı günlerinden daha mühimdir. Bu günün beş hasleti vardır: Allah, Âdem'i bugünde yarattı. Allah Âdem'i o günde yeryüzüne indirdi. Allah, Âdem'in ruhunu o gün kabzetti. O günde bir saat vardır ki kul o saatte Allah'tan haram bir şey talep etmedikçe her ne isterse mutlaka kendisine talebi verilir. Kıyamet de o gün kopacaktır. Bütün mukarreb (Allah'a yakın) melekler, sema, arz, rüzgâr, dağ, deniz hepsi o günden korkarlar.'"[1145]

'Abdullah b. Selâm ﵁ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ oturuyordu. Ben: 'Allah'ın Kitâbı'nda (Tevrat'ta) şu ifadeyi buluyoruz: Cuma gününde öyle bir saat vardır ki mümin kul o saati denk getirerek namaz kılıp Allah'a dua ettiği

---

[1143] **Sahih.** Taberani (17/297) Hakim (2/374) Ahmed (4/155) Ebu Ya'la (1746) Buhari Halku Ef'ali'l-İbad (615) Herevi Zemmu'l-Kelam (2/28) Elbani Sahiha (2778)
[1144] **Sahih.** Muslim, (854).
[1145] **Hasen**. Ahmed (3/430) İbn Mâce, (1084).

taktirde isteği mutlaka yerine getirilir' dedim. 'Abdullah devamla dedi ki: Benim bu sözüm üzerine Rasûlullah ﷺ: **'Yahut bir saatin bir kısmı'** diye bana işaret buyurdu. Ben de: 'Doğru söylediniz veya bir saatin bir kısmı' diyerek sözümü düzelttim. Sonra sordum: 'Bu vakit (Cumanın) hangi vaktidir?' Bana: **'O, gündüzün saatlerinin sonudur'** diye cevap verdi. Ben dedim ki: 'Bu saat namaz vakti değildir.' Şu cevabı verdi: **'Evet, mümin kul namaz kılar, sonra müteakip namazı beklemek maksadıyla oturursa o, sevap yönüyle aynen namaz kılıyor gibidir.'**"[1146]

Cuma Günü Salâvat Okumak:

Evs b. Evs ؓ'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Günlerinizin en faziletlisi Cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokca salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur.' Dediler ki: 'Cesedin toprak olmuşken, salâtlarımız sana nasıl arz edilir?' Buyurdu ki: 'Şüphesiz Allah ﷻ yeryüzüne peygamberlerin cesetlerini yemeyi haram kılmıştır.'"[1147]

Cuma Günü Temizlenmek ve Kokulanmak:

Ebû Hureyre ؓ'den: Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Bir kimse Cuma günü gusleder, başını yıkayıp en güzel kokusundan sürünür ve en güzel elbisesini giyerse ve sonra namaza giderse, iki kişinin arasını (omuzlarını) ayırmadan hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki Cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır.'[1148]

İbn 'Abbâs ؓ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Bu (Cuma gününü) Allah müminler için (haftalık) bayram kılmıştır. Öyleyse kim Cuma'ya gelirse yıkansın. Eğer kokusu varsa ondan sürünsün. Misvak kullanmanız da gerekir.'"[1149]

[1146] **Sahih**. İbn Mâce, (1139); Sahîhu't-Tergîb, (701).

[1147] **Sahih**. Ebû Dâvud (1531) Ahmed (4/8) İbn Mâce (1085) Darimî (1/445) Nesâî (3/75); Bezzâr (8/411) İbn Ebî Şeybe (2/253) Taberânî (1/216) Hâkim (1/278) İbn Hibbân (2/132) İbn Huzeyme (3/118) *Sahîhu'l-Câmi',* (2212).

[1148] **Sahih.** Muslim (857).

[1149] **Hasen.** İbn Mâce (1098); *Sahîhu't-Tergîb,* (706).

Cuma Namazının Farz Oluşu:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Ey imân edenler! Cuma günü namaz için çağrıldığınızda her türlü dünyevi alışverişi bırakıp Allah'ı anmaya yani hutbeyi dinleyip namazı kılmaya koşun. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Ve Cuma namazı kılınıp bittiğinde yeryüzüne serbestçe dağılın ve Allah'ın lütfundan rızkınızı aramaya devam edin ve Allah'ı namaz dışında da daima gündemde tutun ki mutluluğa erişebilesiniz.' (Cuma, 62/9-10)

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlullâh ﷺ'den işittim, buyuruyordu ki: 'Bizler (Ehl-i Kitâb'a nazaran) en sonra gelmişler (olduğumuz halde) kıyâmet gününde (fazîletce) en başa geçecek olanlarız. Şundan dolayı ki bizden evvel onlara, (daha sonra bizlere) Kitâb verildi de Allâh'ın onlara farz buyurduğu gün, bu (Cuma günü) iken onlar ihtilâf çıkar(ıp başka günlere ta'zîm et)diler. Bize ise o güne itibar etmek husûsunda Hak Teâlâ hidâyet verdi. Artık bu babda nâs bizden geri kalmış oludular. Yahûdîler(in ibadet günü) yarın, Nasârâ(nınki) de öbür gündür.'"[1150]

İbn Ömer ﷺ ve Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ'i minberin üzerinde şöyle buyururken dinledikleri rivayet edilmiştir: 'Birtakım insanlar Cuma'yı terketmekten ya vazgeçerler, yahutta Yüce Allah onların kalplerini mühürleyecek, sonra da onlar hiç şüphesiz gafillerden olacaklardır.'"[1151]

Ebû'l-Ca'd ed-Damrî ﷺ'den rivayete göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Her kim önemsemeyerek üç Cuma terkedecek olursa Allah o kimsenin kalbini mühürler.'[1152]

Cuma Namazı Kimlere Farzdır?

Hafsa radıyallahu anha'dan: Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Cuma'ya gitmek ergenlik yaşına gelmiş her Müslüman üzerine bir farzdır.'[1153]

Tarık b. Şihâb ﷺ'den (o da Ebu Musa radıyallahu anh'den): "Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Cuma her Müslüman'a cemaatle

[1150] **Sahih.** Buhârî, (876) Muslim, (855).
[1151] **Sahih.** Muslim, (865).
[1152] **Sahih**. Ahmed (3/424, 425) Ebû Dâvud (1052) Nesai (3/88) Tirmizi (500) İbn Mace (1125) Hakim (1/280)
[1153] **Sahih**. Nesâ'î, (1371).

kılınması gereken bir hak ve bir vacibtir. Bundan dört kişi müstesnadır. Köle, kadın, küçük çocuk yahut hasta bir kimsedir.'"[1154]

Kâfirin de delinin de kılacağı Cuma namazı sahih değildir. Eğer bunlar bu namazı eda edecek olurlarsa bunlarla Cuma namazı akd olmaz. İmam olarak da kıldıramazlar, cemaat arasında da sayılamazlar. Çünkü her ikisi de ibadet ehliyetine sahip kimseler değildir.

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Peygamber ﷺ buyurdu ki: **'Yolcuya Cuma namazı yoktur.'"**[1155]

Cuma Namazı İçin Devlet Şart Değildir

Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik radıyallahu anhumâ şöyle demiştir: "…Babama dedim ki: "Cuma ezanını ne zaman işitirsen Es'ad b. Zurâre için duâ ediyorsun. Bunun sebebinin ne olduğunu bana bildir" dedim. Dedi ki: "Ey oğulcuğum! Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, henüz Mekke'den gelmeden önce, Nakiu'l-Hadamât (mıntıkasın)daki Beni Beyâda'ya âit Harre (köyü)nün Hezm (denilen semtinde bize ilk Cuma namazını kıldıran zât odur."[1156]

Bu rivayete göre Medine'de bulunan sahabeler Cuma namazı kılmışlardır. O sırada ne Mekke'de ne de Medine'de İslam devleti mevcut değildi.

Cuma Namazının Kılınacağı Yer

Ebu Davud es-Sicistanî şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel'e dedim ki: "Re'y ashabı şöyle diyorlar: "Cuma namazı had cezalarının uygulandığı yerde kılınır" Ahmed dedi ki: "Medine'de hangi had cezası uygulanıyordu? Mus'ab b. Umeyr Medine'ye geldiğinde onlar bir evde gizleniyorlar, onlara Cuma namazı kıldırıyordu. O zaman onlar kırk kişi idiler." Ahmed'e: "Köy halkı Cuma kılarlar mı?" diye soruldu. Dedi ki: "Evet, emirleri varsa kılarlar." Ahmed'in "Cuma şehir camisinde kılınır" sözüyle camiyi mi kastettiğini

---

[1154] **Sahih**. Ebû Dâvud (1067) Hakim (1/425) Taberani (8/322) Darekutni (2/3) *el-İrvâ* (592)

[1155] **Sahih ligayrihi.** Taberani Evsat (Mecmau'l-Bahreyn, 2/48) *el-İrvâ* (592, 594)

[1156] **Hasen**. İbn Hibban (15/477) İbn Huzeyme (1724) Hakim (1/417) İbn Mace (1082) Fethul Bari (2/355).

sordum. Dedi ki: "Cemaat oluyorlarsa Cuma kılarlar."[1157]

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle rivayet etmiştir: "Ömer radıyallahu anh'e Cuma namazı hakkında soru yazdılar. O da cevap olarak şöyle yazdı: "Nerede olursanız olun, Cuma namazını kılın."[1158]

Mescid veya Namazgah Dışında Cuma Namazı Geçersizdir:

'Â'işe رضي الله عنها'dan: 'İnsanlar avali'deki (Medine'ye 4 mil mesafedeki) evlerinden Cuma'ya gelirlerdi.'[1159]

Zurare b. Ebi Evfa'dan: Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle demiştir: "Cuma günü mescidde namaz kılmayanın Cuma namazı yoktur."[1160]

Aynısı Ebu Katade radıyallahu anh'den[1161] ve Kays b. Ubbad rahimehullah'dan rivayet edilmiştir.[1162]

Cuma Namazı İçin Halife İzni Şart Değildir:

Cuma namazının farz olması için Müslümanların devlet olması veya halifelerinin bulunması gibi şartlar herhangi bir sahih delile dayanmayan batıl şartlardır.

Ebu Ubeyd Mevla Abdirrahman b. Ezher şöyle demiştir: "Osman radıyallahu anh muhasara altında iken Ali radıyallahu anh ile beraber bayram namazına katıldım."[1163]

[1157] Ebu Davud, Mesailu Ahmed (s.56-57)

[1158] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (2/101) İbn Hazm el-Muhalla (5/50) el-İrva (3/66)

[1159] **Sahih.** Buhârî, (902) ve Muslim, (847).

[1160] **Sahih mevkuf**. İbn Munzir el-Evsat (1821) Ebu Ya'kub ed-Deberi, Hadisu Abdirrazzak (el yazma no: 50)

[1161] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (3/230)

[1162] **Sahih maktu**. İbn Munzir el-Evsat (1822)

[1163] **Sahih mevkuf**. İbnu'l-Munzir el-Evsat (1814) Musnedu'ş-Şafii (267) Malik (1/179) Ebu Nuaym Musnedu'l-Mustahrac (2584) İbn Hibban (8/364) Mehamili, Emali (184) Firyabi Ahkamu'l-İydeyn (63) İbn Şebbe, Tarihu Medine (2124) Bedru'l-Munir (4/686)

Sa'lebe b. Yezîd el-Himmânî dedi ki: 'Osman ﷺ kuşatma altında iken kırk gün namazları Talha ﷺ kıldırdı. Bayram günü ise 'Alî ﷺ kıldırdı.'[1164]

Ubeydullah b. Abdillah b. Adiy b. el-Hiyar şöyle demiştir: "Osman radıyallahu anh kuşatma altında iken ona gittim. Bir adam öne geçip insanlara namaz kıldırdı. Dedim ki: "Fitneye düşmüş şu kimselerle namaz kılayım mı?" dedi ki: "Ey kardeşimin oğlu! Şüphesiz namaz, insanların yaptığı en güzel şeylerdendir. Güzellik yaparlarsa sen de yap. Kötülük yaparlarsa sen yapma."[1165]

Malik, Ebu Cafer el-Kârî'den rivayet ediyor: "Osman radıyallahu anh'ın evini kuşatan isyancıların lideri, fitne günlerinde Cuma namazının vakti gelince insanlara namaz kıldıracak bir imam aramak üzere çıktı. Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'nın yanına gitti. O da dedi ki: "O halde sen öne geç ve insanlara namazı kıldır."[1166]

Allah Azze ve Celle bu namazı farz kılarken devlet ya da halifenin bulunmasını şart koşmamıştır. İbn Kudame şöyle der: "Cuma namazı da öğle namazı gibi farz ibadetlerdendir. Bu yüzden bu konuda imamın (devlet başkanının) izni şart değildir. O da diğer namazlar gibi bir namazdır."[1167]

İbnu'l-Munzir şöyle demiştir: Ebu Sevr dedi ki: Medine valisi Said b. el-As Medine dışına çıktığı zaman herhangi bir izin söz konusu olmaksızın Ebu Musa el-Eşari radıyallahu anh Cuma namazını kıldırmıştır. Kufe valisi Velid b. Ukbe birgün Cuma namazına gecikince İbn Mesud radıyallahu anh onun izni olmaksızın Cuma namazını kıldırmıştır.[1168]

Cuma Namazının Vakti:

Enes ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ, Cuma'yı (öğleyin) güneş meyl edince kılardı.'[1169]

Buharî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: 'Rasûlullah ﷺ soğuk

[1164] İbn 'Abdilberr, *el-İstizkâr* (2/390).
[1165] **Sahih mevkuf**. İbnu'l-Munzir el-Evsat (1813)
[1166] **Sahih**. Malik, Muvatta (Suveyd el-Hadesani rivayeti no:181) İbn Asakir (65/348) Beyhaki Marife (4/418) bkz: Fethu'l-Bari (2/222)
[1167] İbn Kudame el-Mugni (2/90)
[1168] İbnu'l-Munzir el-Evsat (6/23) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Munir (28/208)
[1169] **Sahih.** Buhârî, (904); Ebû Dâvud, (1084) ve Tirmizî, (503).

şiddetlenince namazı erken (ilk vaktinde) kılardı. Sıcak şiddetlenince namazı yani Cuma'yı (öğleyin biraz) serinleyince kılardı.'[1170]

es-Sâ'ib b. Yezîd ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullalh ﷺ, Ebû Bekir ﷺ ve Ömer ﷺ devirlerinde Cuma namazının ilk ezanı, imam minbere oturunca okunurdu. Ancak Osman ﷺ zamanı olup cemaat artınca, emri üzerine (Medine çarşısında) Zevrâ nâm yerde üçüncü bir ezan daha okundu. (Cuma ezanı işi) bu şekilde sâbitleşti.'[1171]

Cumaya Erken Gitmek:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Kim Cuma günü cenabet guslü ile gusül yapar, sonra Cuma'ya giderse sanki bir deve kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim ikinci saatte giderse bir sığır kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim üçüncü saat giderse boynuzlu bir davar kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim dördüncü saat giderse bir tavuk kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim beşinci saatte giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi (sevaba nâil) olur. İmam (hutbeye) çıkınca melekler hazır olur, zikri dinlerler.'"[1172]

Cuma Namazından Önce Nafile:

Nâfi''den: "İbn Ömer ﷺ Cuma namazı (ezanı)ndan önce çokça namaz kılar ve Cuma namazından sonra da evinde iki rekât kılardı. Rasûlullah ﷺ'in de böyle yaptığını söylerdi."[1173]

'Peygamber ﷺ Cuma günü evinden ayrılır, mescitte minbere çıkar, arkasından müezzin ezan okurdu. Ezan bittiğinde Peygamber ﷺ hutbe irad etmeye başlardı.'[1174]

Eğer Cumanın farzından önce Sünnet bir namaz olsaydı, Peygamber ﷺ, sahabelere, ezandan sonra bu namazı kılmalarını emreder ve kendisi de bunu uygulardı. Ancak, Peygamber ﷺ zamanında, hatibin hutbe irad etmesinden önce sadece ezan okunurdu.

[1170] **Sahih.** Buhârî, (904).

[1171] **Sahih.** Buhârî, (912, 916); Ebû Dâvud, (*1087*); Tirmizî, (516) Nesâî, (1392).

[1172] **Sahih.** Buhârî, (881); Muslim, (850); Mâlik, (1/101); Ebû Dâvud, (351); Tirmizî, (499); Nesâ'î, (3/99) İbn Mâce, (1092).

[1173] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1130) *Temâmu'l-Minne,* (326).

[1174] Bkz. Fethu'l-Bârî, (2/426); Neylu'l-Evtar, (3/312); Misbâhu'l-Zucâce (1/377).

Ne Peygamber'in ﷺ kavli ve fiili Sünneti'nde, ne de *hulefa-i raşidîn*'den yapılan rivayetlerde Cuma'nın ilk sünneti'yle ilgili olarak herhangi bir şey sabit olmamıştır.

Cuma Namazından Önce Mescidde Halka Yapılması Caiz Değildir:

Amr b. Şuayb babasından, o da dedesi 'Abdullah b. 'Amr ؓ'dan rivayet ediyor: 'Rasûlullâh ﷺ mescidde alışveriş yapılmasını, kayıp ilan edilmesini, şiir söylenmesini ve Cuma günü namazdan önce halka halinde oturulmasını yasaklamıştır.'[1175]

Halka yapılması ifadesine konuşmak veya ders amaçlı toplanıp halka kurmak da dahildir.

Yerine Oturmak İçin Bir Başkasını Yerinden Kaldırmak Caiz Değildir:

Cabir radıyallahu anh'den: Nebî ﷺ şöyle buyurdu: "Cuma günü hiçkimse, sonrasında yerine oturmak için kardeşini oturduğu yerden kaldırmasın. Ancak: 'yer açınız' desin."[1176]

Minbere Çıkınca İmamın Selam Vermesi:

Câbir b. 'Abdillah ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ, minbere çıkınca selam verirdi.'[1177]

Hutbenin Ayakta Okunması:

İbn Ömer ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ iki hutbe okurdu. Minbere çıkınca otururdu. (Bu esnada müezzin ezan okurdu). Müezzin ezanı bitirince kalkar ve hutbeyi okur, sonra tekrar oturur ve (bu sırada) konuşmazdı. Sonra kalkar (ikinci defa) hutbe okurdu.'[1178]

[1175] **Hasen.** Ebû Dâvud (1079).
[1176] **Sahih.** Muslim (2177) Ahmed (2/395).
[1177] **Hasen**. İbn Mâce, (1109) *Sahîhâ,* (2076).
[1178] **Sahih.** Buhârî, (920); Muslim, (861).

Ka'b ﷺ, mescide girince 'Abdurrahmân b. Ummi'l-Hakem'i oturarak hutbe verir görmüş ve derhal müdahale etmiştir: 'Şu habîse bakın hele! Oturarak hutbe veriyor. Hâlbuki Cenâb-ı Hakk Kitâb-ı Mubîn'inde (meâlen): '**Onlar bir ticaret, yahud bir oyun bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar ve seni ayakta bıraktılar'** (Cuma, 62/11) buyurmuştur."[1179]

Hutbede Duada Eller Kaldırılmaz

Husayn b. Abdirrahman'dan: "Umare b. Rueybe'nin yanında idim ve Bişr b. Mervan bize hutbe veriyordu. Dua ederken ellerini kaldırınca Umare şöyle dedi: "Allah o iki eli çirkinleştirsin. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i minber üzerinde hutbe verirken gördüm, dua ederken sadece işaret parmağını kaldırırdı."[1180]

Hutbede Cemaatin Hatibe Yönelmesi

Adiy b. Sabit, babasından, o da dedesinden rivayet ediyor: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıktığı zaman ashabı yüzlerini O'na dönerlerdi."[1181]

Hutbede Okunacaklar

Hatibin şu hutbeyle başlaması sünnet'tir:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاَللَّهِ من شُرُورِ أَنْفُسنَا من يهده اللَّهُ فَلاَ مُضِلَّ له وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ له وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ! (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ.) (وَاتَّقُوا اللَّهَ الذي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كان

[1179] **Sahih**. Muslim, (864) Nesâ'î, (3/102).
[1180] **Sahih.** Ahmed (4/135, 136) Muslim (874) İbn Hibban (882) İbn Huzeyme (1793, 1794) Begavi Şerhu's-Sunne (1079)
[1181] **Sahih ligayrihi**. İbn Mace (1136) İbn Mesud radıyallahu anh'den şahidi: Tirmizi (509)

عَلَيْكُمْ رَقِيبًا.) (اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا.) أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ، وَشَرُّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ وَكُلُّ ضَلاَلَةٍ فِي النَّارِ.

“Şüphesiz hamd yalnız Allah’adır. O’na hamd eder, O’ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah’a sığınırız. Allah’ın hidâyet verdiğini kimse saptıramaz. O’nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O’nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed Allah’ın kulu ve Rasûlüdür.

‘Ey iman edenler! Âllah’tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz.’ (Âl-i ‘İmran, 3/103)

‘Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah’tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir.’ (Nisâ’, 4/1)

‘Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah’a ve Rasûlü’ne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur.’ (Ahzâb, 33/70-71)

Bundan sonra: Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah’ın Kelam’ı, yolların en hayırlısı Muhammed ﷺ’in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid’attir ve her bid’at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.”[1182]

Umm Hişam bt. Harise b. Nu’man radıyallahu anha’dan: “Kaf suresini ancak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in dilinden ezberledim.

[1182] **Sahih**. Muslim, (867) Ebu Davud (2118) Tirmizi (1105) Nesai (1404) İbn Mace (1892) İbn Carud (679) Hakim (2/182, 183) Ebu Nuaym Hilye (7/178) Beyhaki (7/146) Darimi (2/142) Ahmed (1/392, 393, 432) Tayalisi (338)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem her Cuma minber üzernden insanlara hutbe verirken bu sureyi okurdu."[1183]

Ya'la b. Umeyye radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in minber üzerinde: "**Ey Malik diye seslenirler**" (Zuhruf 77) ayetini okuduğunu işittim."[1184]

Ebu Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'İçerisinde teşehhüd bulunmayan her hutbe kesik bir el gibidir.'"[1185]

Hutbede Sesi Yükseltmek

Câbir ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ hutbe verdi mi gözleri kızarır, sesi yükselir, öfkesi artardı. Sanki bir orduya: 'Düşmanınız akşama veya sabaha size baskın yapacak!' diye tehlikeyi haber veren komutan gibi (fevkâlade ciddi bir eda ile): '**Ben size, Kıyamet şu iki parmak kadar yakınlaşmış olduğu bir zaman da peygamber gönderildim**' der ve şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yaklaştırarak gösterir, sözlerine şöyle devam ederdi: '**Bundan sonra! Bilesiniz, sözlerin en hayırlısı Kitâbullah'tır. En güzel yol da Muhammed'in yoludur. İşlerin en şerlisi de sonradan ihdâs edilenlerdir. Her bid'at dalâlettir**.'"[1186]

Cumaya Hutbede Yetişenin Tahiyyetu'l-Mescid Namazı Kılması:

Câbir ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ hutbe verirken bir adam girdi. Rasûlullah adama: **'Namaz kıldın mı?'** dedi. Adam: 'Hayır!' dedi. Efendimiz: **'Öyleyse iki rekâtini kıl!'** diye emretti."[1187]

İhtiyaç Sebebiyle Hutbeyi Kesmek:

Ebû Rîfâ' el-Adevî ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ'a geldim. Hutbe veriyordu. Ben: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Yabancı ve dinini bilmeyen bir kimseyim, sizden dinimin ne olduğunu soruyorum!' dedim. Bunun üzerine

---

[1183] **Sahih.** Muslim (873) Nesai (1411) Ebu Davud (1102) Ahmed (6/463)
[1184] **Sahih**. Buhari (4819) Muslim (871)
[1185] **Sahih**. Ahmed (2/302, 343) Tirmizî (1106) Ebû Dâvud (4841) *Sahîhâ,* (169).
[1186] **Sahih**. Muslim, (867) Nesâ'î, (3/188-189).
[1187] **Sahih.** Buhârî, (930) Muslim, (875) Tirmizî (510) Nesâî (3/103, 107).

bana yöneldi, hutbesini bırakarak yanıma kadar geldi. Kendisine bir sandalye getirildi. Zannedersem ayakları demirdendi. Üzerine oturdu. Hemen Allah'ın kendisine öğrettiklerinden bana öğretmeğe başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek, sonunu tamamladı."[1188]

Hutbe Esnasında Konuşmanın Yasaklığı:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Cuma günü, imam hutbe okurken, sen (yanıbaşında konuşan) arkadaşına: 'Sus!' desen boş laf etmiş olursun.'"[1189]

* Hutbeden önce, hutbeden sonra ve iki hutbe arasında imam sustuğunda konuşmak caizdir. Zira konuşmanın yasaklanması hutbe okunmasıyla sınırlıdır.

Sa'lebe b. Ebî Mâlik'ten: "Ömer b. Hattâb ﷺ minberde müezzin susuncaya kadar oturduğu sırada cemaat konuşurlardı. Ömer ﷺ minberde (hutbeye) kalktığında ise iki hutbesini bitirene kadar kimsenin sesi çıkmazdı.'[1190]

Uykusu Gelenin Yerini Değiştirmesi:

İbn Ömer ﷺ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Cuma günü oturduğu yerde birinizin uykusu gelirse, yerini değiştirip başka bir yere otursun.'[1191]

Hutbe Dinlerken İhtiba Şeklinde Oturmanın Yasaklığı

Muaz b. Enes el-Cuhenî radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Cuma günü imam hutbede iken ihtiba şeklinde oturmaktan yasakladı."[1192]

[1188] **Sahih**. Muslim, (876) Nesâ'î, (8/220).

[1189] **Sahih.** Buhârî (3941) Muslim (851) Mâlik (1/103) Ebû Dâvud (1112) Tirmizî (512) Nesâî (1401).

[1190] **Sahih**. Mâlik (1/126) Şafii Müsned (409) Tahâvî (1/217) İbn Ebî Hâtim *İlel* (1/201)

[1191] **Sahih**. Ahmed (2/22, 135) Tirmizi (526) Ebû Dâvud, (1119)

[1192] **Hasen.** Ahmed (3/439) Ebu Davud (1110) Tirmizi (514)

İhtiba: Kişinin tek elbise içinde ayaklarını dikip, dizlerini karnına doğru çekerek oturmasıdır.

Hutbeyi Kısa Tutmak:

'Ammâr ﷺ'den: "Ben Rasûlullah ﷺ'i dinledim, şöyle buyurmuştu: 'Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı onun fıkhının (ilminin) alâmetidir. Öyle ise hutbeyi kısa tutun, namazı uzun. Zira, beyanda sihir var.'"[1193]

İzdihamda Namaz:

Seyyar b. Marur'dan: Ömer radıyallahu anh hutbede şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bu mescidi bina ettiğinde bizler Muhacirler ve Ensar olarak kalabalık olduğumuzda sizden biri kardeşinin sırtına secde ederdi. Bir topluluğun yollarda namaz kıldığını görünce "**Namazı mescidde kılın buyurdu.**"[1194]

Zeyd b. Vehb'den: Ömer ﷺ dedi ki: 'Çok kalabalık olduğunda, sizden biri kardeşinin sırtına secde etsin.'[1195]

Cuma Namazına Sonradan Yetişen Ne Yapar?

İmamla birlikte bir rekata yetişen, imam selâm verince diğer rekati tamamlar: İmam ikinci rekatın rukûunda iken yetişen ise imam selam verdikten sonra namazı dört rekat olarak kılar.

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Nebî ﷺ buyurdu ki: 'Cuma namazının bir rekatine yetişen, diğer rekati de kılsın.'"[1196]

İbn Ömer ﷺ dedi ki: 'Cuma günü bir rekate yetişen, yetişemediği bir rekatı tamamlar. Eğer cemaate teşehhüt oturuşunda yetişirse namazı dört

---

[1193] **Sahih.** Muslim, (869) ve Ebû Dâvud, (1106).
[1194] **Sahih**. Ahmed (1/32) Ziya el-Muhtare (1/236) Tayalisi (70) Beyhaki (3/182)
[1195] **Sahih**. Beyhaki (3/182) İbnu'l-Munzir (1856) *Temâmu'l-Minne,* (s.341).
[1196] **Sahih** Nesai (1425) İbn Mace (1121) İbn Huzeyme (1851) Ebu Ya'la (5/36) Bezzar (14/151) Serrac Müsned (1201) Darekutni (2/13) Darekutni İlel (9/224)

rekat olarak kılar.'[1197]

İbn Mes'ûd ﷺ dedi ki: 'Bir rekate yetişen, Cuma'ya yetişmiş olur. İki rekate de yetişemeyen Cuma'ya yetişememiş olur. Bu sebeple o kişi dört rekat kılar.'[1198]

Enes ﷺ'dan: 'Cemaat otururken yetişen dört rekat kılar.'[1199]

Bu konuda sahâbeler arasında görüş ayrılığı bilinmemektedir. Bir çok kimse bunu sahâbe icması olarak zikretmişlerdir.[1200]

Cuma Namazını Mazeretsiz Olarak Terk Eden Öğle Namazı Kılabilir mi?:

Cuma'nın kendilerine vacip olduğu kimseler mazeretsiz olarak Cuma namazını terk ederlerse onun yerine öğle namazı kılmaları caiz değildir. Ancak mazeret sebebiyle Cuma namazını kılamayan onun yerine öğle namazını kılar.[1201]

Cuma Namazından Sonra Nafile:

İbn Ömer ﷺ dedi ki: 'Rasûlullah ﷺ Cuma'dan sonra evinde iki rekat kılardı.'[1202]

Ebû Hureyre ﷺ'dan: Nebî ﷺ: 'Biriniz Cuma namazı kıldığında Cuma namazından sonra dört rekat (nafile) kılsın' buyurmuştur.[1203]

[1197] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe (2/128) Abdurrezzâk (5471) Beyhakî (3/204) *el-İrvâ'* (3/83).

[1198] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe (2/128) Taberani (9/309) Abdurrezzâk (5477) Beyhakî (3/204)

[1199] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe (2/130) İbnu'l-Munzîr, *el-Evsât* (1853).

[1200] Mecmû'u'l-Fetavâ (23/332).

[1201] Huseyn el-'Avayşe, Mevsu'atu'l-Fıkhiyyeti'l-Muyesserâ (2/393).

[1202] **Sahih.** Buhârî (937) ve Muslim (882).

[1203] **Sahih.** Muslim (881) Ebû Dâvud (1131) Tirmizî (523) Nesai (1426) İbn Mace (1132).

Cuma'dan Sonra Kaylule:

Enes ﷺ anlatıyor: 'Biz Rasûlullah ﷺ'la Cuma'yı kılar, sonra da kaylûle (öğle uykusu) yapardık.'[1204]

Cuma ile Bayram Aynı Güne Rastlarsa:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Şu gününüzde iki bayram bir araya geldi. Dileyene (bayram namazı) Cuma için de yeterlidir. Biz Cuma namazını kılacağız."[1205]

Vehb b. Keysan'dan: "İbnu'z-Zubeyr zamanında Cuma ile bayram aynı güne geldi. İbnu'z-Zubeyr sabaha kadar çıkmadı. Sonra çıkıp hutbe verdi. Sonra indi ve namaz kıldı. Cuma namazını insanlara kıldırmadı. Bunu İbn Abbas radıyallahu anhuma'ya anlattım: "Sünnete isabet etmiş" dedi."[1206]

Cemaate katılacak kimselerin soğan, sarımsak vb. kötü kokulu şeylerden yememesi gerekir.[1207] Rasûlullah ﷺ bunu şiddetle yasaklamış, bu kötü kokulardan hem insanlar hem melekler rahatsız olurlar[1208] buyurmuştur. Rasûlullah ﷺ zamanında bu bitkilerden yiyip insanları rahatsız edenler mescitten dışarı çıkarılırdı.[1209]

Cuma Namazında Okunan Sureler

Ebu Abdillah b. Ebi Rafi'den: "Mervan, Mekke'ye giderken Medine'de yerine Ebu Hureyre radıyallahu anh'ı bırakmıştı. Ebu Hureyre radıyallahu anh bize Cuma günü namaz kıldırdı. Cuma suresinden sonra son rekatte Münafikun suresini okudu. Namazı bitirince dedim ki: "Sen Kufe'de Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh'ın okuduğu iki sureyi okudun." Dedi ki: "Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu iki sureyi Cuma namazında

[1204] **Sahih.** Buhârî, (905, 940); İbn Mace (1102)
[1205] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1073); İbn Mâce, (1311) Hakim (1/288, 289).
[1206] **Sahih**. Nesai (1592) Ebu Davud (1071) aynısını Ata'dan sahih isnadla: Ebu Davud (1072) rivayet etti.
[1207] **Sahih.** Muslim, (561-565/76); Nesâ'î, (707) Buhârî, (836-838).
[1208] **Sahih.** Muslim, (564/72).
[1209] **Sahih.** Muslim, (567/78).

okuduğunu işittim."[1210]

Dahhak, Numan b. Beşir radıyallahu anh'e: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Cuma günü Cuma suresinden sonra hangi sureyi okurdu?" diye sordu. Dedi ki: "Gaşiye suresini okurdu."[1211]

Nu'man b. Beşir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bayram ve Cuma namazlarında A'la ve Gaşiye surelerini okurdu. Cuma ve bayram namazı aynı güne gelirse her ikisini, bu iki namazda okurdu."[1212]

Zuhru'l-Ahir Namazı Bidattir:

Cuma namazından sonra öğle namazı kılmak caiz değildir. Zira malum olduğu üzere Allah ﷻ, kullarına, bir vakit içerisinde iki farz namazını aynı anda şart koşmamıştır.

Cuma namazından sonra öğle namazını kılan kimseler: 'Yaptığımız ilave, namaz gibi hayırlı bir husustadır' demek suretiyle meseleyi önemsememezlik etmesinler. Çünkü bu yaptıkları, Allah ﷻ'nin öngörmediği bir ibadeti ihdas etmek anlamı taşıyacağından büyük bir tehlike arz etmektedir. Yegâne şâri (kanun ve yasa koyucu) Allah ﷻ'dir. Her kim, dinde yeni bir şey ihdas etmeye kalkışırsa, Ulûhiyet ve Rubûbiyet konusunda kendisini Allah ﷻ'ye ortak yapmış sayılır. Kim de böyle bir davranışı sergileyen kimseyi onaylarsa, onu Allah ﷻ'ye ortak edinmiş olur. Nitekim Allah ﷻ şöyle demektedir: **'Yoksa onların, dinden, Allah'ın izin vermediği şeyleri dini kaide kılan ortakları mı var?'** (Şûrâ, 42/21)

Şeyh Muhammed Şemsu'l-Hak el-'Azîm Âbâdî ﷺ şöyle demiştir: 'Cuma namazı, öğle namazının yerine geçtiğinden, Cuma'dan sonra ayrıca öğle namazının eda edilmesi caiz değildir. Sahabelerden, tabi'înden, tebe-i tabi'înden, müctehid ve muhaddis imamların hiç birisinden, Cuma namazından sonra öğle namazı kıldığı veya böyle bir namazı emrettiği yolunda herhangi bir rivayet gelmemiştir. Cuma namazından sonra öğle

---

[1210] **Sahih.** Muslim (877) Ebu Davud (1124) Tirmizi (519) İbn Mace (1118) Ahmed (2/430)

[1211] **Sahih**. Ahmed (4/270) Muslim (878) Ebu Davud (1123) Nesai (1423) İbn Mace (1119)

[1212] **Sahih.** Ahmed (4/271) Muslim (878) Ebu Davud (1122) Tirmizi (519) Nesai (1424)

namazının ihtiyaten kılınması, bu namazı kılan kimseyi günahkâr yapan bir bid'attir. *Kenzu'd-Deka'ik* adlı eserin şerhi niteliğindeki el-Bahru'r-Ra'ik'te de görüldüğü üzere, söz konusu bid'ati, Hanefilerin müteahhir ulemasından bazıları çıkartmıştır.'[1213]

Bayram Namazı

Zilhicce'nin On Günlerinde Yapılan Amelin Fazileti:

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ: '**Salih amellerin Allah'a en ziyade sevgili olduğu günler bu on gündür**!' buyurmuştu. Cemaatten: 'Allah yolundaki cihaddan da mı?' diye soran oldu. '**Cihaddan da!**' buyurdu. **Ancak bir kimse, canını, malını hiç gözünü kırpmadan feda edebilecek şekilde çıkar, hiçbir şeyle dönmezse (yani cihad sırasında ölürse) o kimse hariçtir**."[1214]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah Subhanehu katında bu on günden daha yüce ve daha sevimli günler yoktur. Bu günlerde tehlil (la ilahe illallah sözü), tekbir (Allahu ekber sözü) ve tahmidi (elhamdulillah sözü) çoğaltın."[1215]

Nubeyşe el-Huzeli radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Teşrik günleri yeme, içme ve Allah Azze ve Celle'yi zikretme günleridir**."[1216]

Kurban Bayramında Tekbirlerin Vakti

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Sayılı günlerde Allah'ı zikredin**" (Bakara 203)

"Allah'ın size (dînin esaslarını öğrenmek hususunda) hidayet etmesi dolasıyısle, O'nu tekbîr etmeniz için o koca hayvanları size işte böyle boyun eğdirmiştir" (Hac 37)

İkrime dedi ki: "İbn Abbas radıyallahu anhuma Arafe günü

[1213] et-Tahkikatu'l-Ulâ, (s.46).
[1214] **Sahih.** Buhârî (969); Ebû Dâvud, (2438) İbn Mace (1727) Tirmizî, (757).
[1215] **Sahih**. Ahmed (2/131)
[1216] **Sahih.** Muslim (1141) Nesai (4230) Ahmed (5/75)

sabahından teşrik günlerinin sonuncusunun akşamına kadar tekbir getirirdi. Tekbiri şu şekilde idi: “Allahu ekber kebîra, Allahu ekber kebîra, Allahu ekber kebîra, velhamdulillah, Allahu ekber” veya: “Allahu ekber ala mâ hedânâ” derdi.”[1217]

El-Esved dedi ki: “Abdullah b. Mesud radıyallahu anh Arafe günü sabahından, kurban gününün ikindi vaktine kadar şu şekilde tekbir getirirdi: “Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahi’l-hamd”[1218]

Ali radıyallahu anh Arafe günü sabah namazından sonra tekbirlere başlar, teşrik günlerinin sonuncusnda ikindi sonrasına kadar devam eder, bundan sonra tekbirleri keserdi.”[1219]

Şevkani dedi ki: “Teşrik tekbirlerinin müstehaplığı, namazların arkasına tahsis edilmemiştir. Bilakis bu günlerde her vakit tekbir getirilir. Zikredilen rivayetler bunu göstermektedir.”[1220]

Ramazan Bayramında Tekbirler

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Allah, müddeti tamamlamanız, sizi doğru yola iletmesine karşılık, O’nu yüceltmeniz ve böylece şükretmeniz için size kolaylığı ister; güçlüğü istemez.” (Bakara 185)

Abdullah b. Ömer el-Ömerî rahimehullah şöyle dedi: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem iki bayramda Fadl b. Abbas, Abdullah b. Abbas, Ali, Cafer, el-Hasen, el-Huseyn, Usame b. Zeyd, Zeyd b. Harise ve Eymen b. Ummi Eymen radıyallahu anhum ile beraber, tehlil ve tekbirde seslerini yükselterek çıkarlar, yaya olarak musallaya gelirler, namazdan sonra yaya olarak eve dönerlerdi.”[1221]

Bayram Günü Gusül Abdesti Almak:

‘Alî ﷺ’ya gusül abdesti hakkında sorulduğunda: ‘Cuma günü, arafe

[1217] **Sahih mevkuf**. Musedded’den naklen: Metalibu’l-Aliyye (757)
[1218] **Sahih mevkuf**. İbnu’l-Munzir el-Evsat (2204) İbn Ebi Şeybe (2/168)
[1219] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (2/165) İbnu’l-Munzir el-Evsat (2201) Beyhaki (3/314)
[1220] Neylu’l-Evtar (7/118)
[1221] **Hasen**. Beyhaki (3/279)

günü, Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde alınır' demiştir.[1222]

Nafi dedi ki: "İbn Ömer radıyallahu anhuma ramazan bayramı günü gusleder ve güzel koku sürünürdü."[1223]

El-Ca'd b. Abdirrahman dedi ki: "es-Saib b. Yezid radıyallahu anh'ın namazgaha çıkmadan önce guslettiğini gördüm."[1224]

Ramazan Bayramı Namazına Çıkmadan Önce Bir Şeyler Yemek:

Enes ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ, Ramazan Bayramı günü sabahleyin birkaç hurma yemeden önce çıkmazdı.'[1225]

Kurban Bayramı Günü Yemeği Namazdan Sonraya Bırakmak:

Bureyde ﷺ'dan: 'Nebî ﷺ Ramazan Bayramı günü yemek yemeden önce çıkmazdı. Kurban Bayramı günü de kurbanını kesinceye kadar yemek yemezdi.'[1226]

Bayram Namazına Gidip Gelirken Farklı Yollardan Gitmek:

Câbir ﷺ'dan: 'Nebî ﷺ bayram gününde farklı yollar kullanırdı.'[1227]

Ebû Hureyre ﷺ'dan: 'Nebî ﷺ bayram namazlarına çıktığı zaman çıktığı yoldan başka bir yola girerek dönerdi.'[1228]

[1222] **Sahih**. Şâfi'î, *Musned* (114).
[1223] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (3/309) Firyabî, Ahkamu'l-İydeyn (83)
[1224] **Hasen mevkuf**. Firyabî Ahkamu'l-İydeyn (16)
[1225] **Sahih.** Buhârî (953 muallak olarak) İbn Huzeyme (1429) Ahmed (3/126) Tirmizî (541)
[1226] **Hasen**. Ahmed (5/353) Tirmizî (542); İbn Mace (1756) İbn Huzeyme (1426)
[1227] **Sahih.** Buhârî (986).
[1228] **Sahih.** Ahmed (2/338) Tirmizi (541) İbn Huzeyme (1468) İbn Hibban (2815) Hakim (1/296) Darimi (1654) *el-İrvâ'* (4/103-105).

İki Bayram Namazının Hükmü

Bu namaz gücü yeten ve yolcu olmayan her erkek ve kadın Müslüman'a farzdır:

Umm Atiye ﵂ dedi ki: '(Peygamber ﷺ) bize bayramlarda kocaya gitmemiş genç kızlarla, örtülü hanımları namazgâha çıkarmamızı; hayızlı kadınlara da Müslümanların namazgâhından biraz uzaklaşmalarını emir buyurdu.'

Hafsa bt. Sirin'in Ummu Atiye ﵂'dan bir rivayetinde de şöyle geçer: 'Bayramlarda örtülü hanımlar ve bakire kızlarla beraber namazgâha çıkmamızla emrolunurduk. Hayızlılar da çıkar fakat cemaatin arkasında bulunurlar; cemaatle beraber tekbir alırlardı.'[1229]

Şevkani şöyle demiştir: 'Bil ki Rasûlullah ﷺ bayram namazına devam etmiş, bu namazı hiçbir bayramda terk etmemiştir. İnsanlara bu namaza çıkmalarını, hatta genç kızların ve hayızlı kadınların dahi namazgâha gelmelerini emretmiştir. Hayızlılara namazdan ayrı durup, bu hayra ve Müslümanların dualarına katılmalarını emretmiştir. Öyle ki dış örtüsü olmayan kadının ödünç alarak çıkmalarını emretmiştir. Namaza çıkma emrinin gereği olarak, erkeklerle beraber kadınlara emir daha önceliklidir. Bütün bunlar bu namazın kifaye değil, herkes için tekit edilmiş bir farz olduğunu gösterir.'[1230]

Bayram Namazının Vakti ve Şekli

Yezîd b. Humeyr er-Rahabî'den: "Rasûlullah ﷺ'in sahabesi 'Abdullah b. Busr ﵁, Fıtr (Ramazan) veya Kurban Bayramı günü insanlarla birlikte çıktı. İmamın gecikmesini yadırgayıp: 'Biz bu saatte namazı bitirmiş olurduk. Bu vakit tesbih[1231] (kuşluk) vaktidir' dedi."[1232]

Bu hadis Bayram namazının vaktinin güneşin doğmasından sonra

[1229] **Sahih.** Buhârî, (974, 980); Muslim, (890).

[1230] eş-Şevkânî, es-Seylu'l-Cerrar, (1/315) ed-Derariyu'l-Mudiye, (1/194).

[1231] Sindî'nin *İbn Mâce Haşiyesi*'nde (1/395) der ki: "Suyûtî şöyle dedi: 'Yani kuşluk namazı vakti demektir.'" Kastalanî dedi ki: 'Yani kerahat vakti geçince nafile namaz vaktidir.' Taberani'deki sahih rivayette: 'Kuşluk nafilesi vaktinde' şekliyle geçmektedir. Bkz. *Fethu'l-Bârî,* (2/457).

[1232] **Sahih.** Ebû Dâvud, (1135); İbn Mâce, (1317) Buhârî, (muallâk olarak 4562).

başladığını ve namaza giderken tekbir getirmenin müstehap olduğunu göstermektedir. Son vaktine gelince, çoğunluğa göre zeval vaktine kadardır.[1233] *Vallâhu a'lem*.

İbn Kudame dedi ki: "Kurban kesmeye geniş vakit bırakmak için kurban bayramı namazını erken kılmak, fıtr sadakasına geniş vakit bırakmak için de Ramazan bayramı namazını geciktirmek sünnettir. Ahmed ve Şafii'nin görüşü böyledir. Bu konuda ihtilaf bilmiyoruz."[1234]

Bayram Namazı İçin Ezan ve Kamet Okunmaz:

Bayram namazı için ezan ve kamet okumak meşru olmadığı gibi *es-Salâtu Câmi'atun* diye de nida etmek meşru değildir:

'Atâ' rahimehullah dedi ki: İbn 'Abbâs ﷺ ve Câbir b. 'Abdillah el-Ensarî ﷺ dediler ki: "Ne Ramazan bayramında ne de kurban bayramında ezan okunmazdı."[1235]

Câbir b. Semurâ ﷺ'dan: 'Ben, Rasûlullah ﷺ ile birlikte bayram namazlarını bir değil, iki değil; birçok defalar ezan ve kametsiz olarak kıldım.'[1236]

Bayram Namazının Rekât ve Tekbir Sayıları:

Bayram namazı iki rekâttır. Birinci rekâtta kıraatten önce yedi tekbir, ikinci rekâtta da intikal tekbirlerinden hariç olarak kıraatten önce beş tekbir alınır.

'Â'işe ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ Ramazan ve Kurban Bayramlarında birinci rekâtta yedi tekbir, ikinci rekâtta ise rükû tekbiri hariç beş tekbir getirirdi.'[1237]

'Abdullah b. 'Amr b. el-'Âs ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Ramazan bayramında tekbir ilk rekâtta yedi, son rekâtta ise beş'tir. Her

---

[1233] Fethu'l-Bârî (2/457)
[1234] El-Mugni (3/267)
[1235] **Sahih.** Buhârî, (960); Muslim, (886)
[1236] **Sahih.** Muslim, (887) Ebu Davud (1148) Tirmizi (532) Ahmed (5/91)
[1237] **Hasen**. Ebû Dâvud (1149) İbn Mâce (1280) Elbânî, *İrvâ'u'l-Galîl* (3/106-112)

ikisinde de kıraat tekbirlerden sonradır.'"[1238]

İbn 'Abbâs 'dan: 'Peygamber ﷺ Ramazan bayramında iki rekât kıldı. Ne öncesinde ne sonrasında namaz kılmadı.'[1239]

Ömer demiştir ki: 'Kurban bayramı namazı iki rekâttır. Ramazan bayramı namazı iki rekâttır, yolcu namazı iki rekâttır. Cuma namazı iki rekâttır. Rasûlullah ﷺ'in dili ile bunlar noksansız böylece ikişer rekât olarak kılınırlar.'[1240]

Tekbirlerde Ellerin Kaldırılması:

Rasûlullah ﷺ'den bayram tekbirlerinde ellerini kaldırdığına dair bir rivayet gelmemiştir. Her tekbirle beraber ellerin kaldırılması ile ilgili rivayetlerin genel kapsamlı oluşu sebebiyle bir çok alim, ellerin kaldırılacağını söylemiş, bir kısım alimler de bu konuda sünnet varit olmadığı için ellerin kaldırılmayacağını söylemişlerdir.

İbn Cureyc ve 'Atâ bayram namazının her tekbirinde ellerini kaldırırlardı.[1241]

Velid b. Muslim dedi ki: "Evzâ'î'ye: 'Diğer namazlarda olduğu gibi bayram namazı tekbirlerinde de ellerimi kaldırıyorum' dedim. 'Evet, hepsinde ellerini kaldır' dedi."[1242]

Velid bunu Mâlik b. Enes'e de sormuş o da şöyle cevap vermiştir: 'Evet her tekbirle birlikte ellerini kaldır. Bu konuda bir şey işitmedim.'[1243]

Mervezî naklediyor: "'Ahmed b. Hanbel'e bayram tekbirlerinde eller kaldırılır mı?' diye sordum. O da: 'Evet' dedi. İshak b. Rahuye de onun dediği gibi dedi."[1244] Yahyâ b. Ma'în de bu görüştedir.[1245]

[1238] **Hasen**. Ebû Dâvud, (1151) Darekutni (2/48) *el-İrvâ'u'l-Galîl,* (3/108-109).
[1239] **Sahih.** Buhârî, (964); Muslim, (884).
[1240] **Sahih.** Nesâ'î, (3/183; 4/111) Elbânî *İrvâ'u'l-Galîl* (3/105-106).
[1241] Beyhaki (3/293)
[1242] **Sahih**. Firyâbî, *Ahkâmu'l-'İydeyn* (124).
[1243] **Sahih**. Firyâbî, *Ahkâmu'l-'İydeyn* (125) Elbânî, *İrvâ'* (3/113).
[1244] Mesâ'ilu Ahmed (2/376).
[1245] Târîhu İbn Ma'în (1/65).

Bayram Namazında Kıraat:

Her iki rekâtta da Fatihatu'l-Kitâb okunur. Zira Rasûlullah ﷺ: **'Fatihatu'l-Kitâb'ı okumayanın namazı yoktur'** buyurmuştur.[1246]

Her iki rekâtta Fatiha'dan sonra kolayına gelen sure okunur. Bu iki rekâtta Kaf ve Kamer surelerini okumak müstehaptır. Kıraat seslidir. Veya A'lâ ve Gaşiye sureleri okunur:

'Ubeydullah b. 'Abdullah b. Utbe, Ebî Vâkıd el-Leysî'den: "Ömer İbnu'l-Hattâb ﷺ bana: 'Rasûlullah ﷺ, bayram namazlarında ne okuyordu?' diye sordu. Dedim ki: 'Rasûlullah ﷺ onlarda İnşikak ile Kaf surelerini okurdu.'"[1247]

en-Nu'mân b. Beşir ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ bayramlar ile Cuma'da A'lâ ve Gâşiye surelerini okurdu. Bayramla Cuma aynı güne gelirse, bu sureleri her iki namazda okurdu.'[1248]

Bayram Namazının Namazgâh'ta Kılınması:

Sünnet olan, imamın bayram namazı için naibi ile beraber namazgâha çıkması ve özür haricinde mescitte kılınmamasıdır.[1249]

Bundan Mekke halkı -Allah onların şerefini ve keremini artırsın- müstesnadır. Zira bize Selef'ten birinin onlara mescit dışında bir yerde namaz kıldırdığı ulaşmamıştır.[1250]

Ummu 'Atiye ﷺ hadisinde, Rasûlullah ﷺ'in namazgâha çıkmayı emrettiği geçmişti.

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ bayram günü namazgaha çıktığı zaman harbenin getirilmesini emrederdi. Bu harbe onun önüne dikilir, kendisi ona doğru namaz kılar, cemaat de arkasında dururlardı. Rasûlullah

---

[1246] **Sahih.** Buhârî, (756); Muslim, (394).
[1247] **Sahih.** Muslim, (891).
[1248] **Sahih.** Muslim, (879).
[1249] Şerhu's-Sunne, (4/294).
[1250] eş-Şafi'î, *el-Umm,* (1/234).

ﷺ bunu seferde de yapardı. Emirlerin harbe taşıması buradan kalmıştır.'[1251]

Hutbe Bayram Namazından Sonra Okunur:

İki bayram namazında hutbe namazdan sonra okunur. Hutbeye tekbirlerle başlamak ve hutbenin çeşitli bölümleri arasında da tekbir getirmenin delili yoktur. İbn Kayyîm رحمه الله, bu hususta şöyle söylemektedir: 'Peygamber ﷺ bütün hutbelerine Allah'a hamd ile başlardı. Ondan, bayram namazlarının hutbelerini tekbirle açtığına dair sahih bir rivayet gelmemiştir.'

Aynı şekilde hatiplerin, bayram namazı için iki hutbe okumaları da yanlıştır. Nevevî رحمه الله, hutbenin tekrarı hususunda Peygamber'den ﷺ herhangi bir şey sabit olmadığını ifade etmiştir.

İbn 'Abbâs رضي الله عنهما'dan: 'Bayram namazında Rasûlullah ﷺ, Ebû Bekir, Ömer ve Osman رضي الله عنهم ile beraber bulundum. Hepsi onu hutbeden önce kılar, sonra hutbe okurlardı.'[1252]

İbn Ömer رضي الله عنهما'den: 'Rasûlullah ﷺ, Ebû Bekir رضي الله عنه ve Ömer رضي الله عنه bayram namazlarını hutbeden önce kılarlardı.'[1253]

Abdullah b. es-Saib radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bayram namazına katıldım. Namazı bitirince şöyle buyurdu: "**Biz hutbe vereceğiz. Hutbe için oturmak isteyen otursun, gitmek isteyen de gitsin**."[1254]

Bayram ve Cuma Aynı Güne Gelirse:

Bayram ve Cuma aynı günde birleşirse, bayram namazı kılan kimseden Cuma namazının vücubiyeti düşer. Bunun yerine yalnız olarak öğle namazı kılar. Cuma namazı bahsinde bu konuyla ilgili deliller zikredilmişti.

[1251] **Sahih.** Buhârî, (494, 973) Muslim, (501).
[1252] **Sahih.** Buhârî, (962) Muslim, (884)
[1253] **Sahih.** Buhârî (963) Muslim, (888).
[1254] **Sahih.** Nesai (1571) İbn Mace (1290) Ebu Davud (1155)

Bayram Namazı Kaçırılırsa İki Rekât Namaz Kılınır

Müslüman bayram namazını kaçırırsa, imamın bayram namazı kıldığı gibi iki rekât namaz kılar:

'Ubeydullah b. Ebî Bekir b. Enes b. Mâlik (Rasûlullah ﷺ'in hizmetçisi)'den: 'Enes ؓ bayram namazını imamla birlikte kılmayı kaçırırsa, aile halkını toplar ve onlara imamın bayram namazı gibi namaz kıldırırdı.'[1255]

İbn Cureyc, 'Atâ'dan naklediyor; 'Atâ ؒ dedi ki: 'İki rekât namaz kılınır ve tekbirler getirilir.'[1256]

Nitekim Buhârî, *Sahîh*'inde: 'Bayram namazı kaçırılırsa iki rekât namaz kılınır' diye bir bab başlığı açmıştır.[1257]

İbnu'l-Munzîr dedi ki: 'Bayram namazını kaçıran, imamın kıldığı gibi iki rekât namaz kılar.'[1258]

Bayram Olduğu Ancak Zevalden Sonra Öğrenilirse:

Bayram olduğu, zevalden sonra ancak öğrenilmişse, ertesi gün bayrama çıkılır:

Ebû 'Umeyr b. Enes, Rasûlullah ﷺ'in ashabından olan amcalarından naklediyor: 'Binekliler Peygamber ﷺ'e gelip akşam hilali gördüklerine şahitlik ettiler. Peygamber ﷺ de onlara; oruçlarını bozmalarını ve ertesi gün bayram için namazgâha çıkmalarını emretti.'[1259]

İbnu'l-Munzîr dedi ki: 'Bayramı ancak zevalden sonra öğrenirlerse,

---

[1255] **Hasen ligayrihi**. Buhârî, (muallâk olarak 2/474); Beyhakî, (3/305); *Taglîku't-Ta'lîk* (2/386-387) Bkz. İbn Ebî Şeybe, (2/183).

[1256] **Sahih maktu**. İbn Ebî Şeybe, (2/183); Buhârî (muallâk olarak cezm sigası ile: 2/474).

[1257] *Fethu'l-Bârî,* (2/474) burada 'Â'işe radıyallahu anha hadisi ile Enes radıyallahu anh ve Ata rahimehullah'dan gelen eserleri nakletmiştir.

[1258] *el-İknâ',* (1/110).

[1259] **Sahih.** Ebû Dâvud (1157) İbn Mâce (1653) Nesâî (3/180) *el-İrvâ* (3/102).

ertesi gün namazgâha çıkıp bayram namazı kılınır.'[1260]

Seferde Bayram Namazı Yoktur

Yolcu olana bayram namazı meşru kılınmamıştır. Rasûlullah ﷺ birçok sefere çıkmış olmasına, sahabelerini seriyyeler halinde göndermiş olmasına rağmen seferde bayram namazı kıldığı veya seferdeki sahabelerine bayram namazı kılmalarını emrettiği nakledilmemiştir. İbn Teymiye dedi ki: 'Şüphe yok ki doğrusu, bu görüştür.'[1261]

Eğer yolcu kendi beldesinden başka bir beldede bulunuyorsa, ora halkı ile beraber namazı kılar. Zira erkek ve kadın bütün Müslümanlar fark gözetilmeksizin Rasûlullah ﷺ ile beraber bayram namazına katılıyorlardı.[1262] *Vallahu a'lem*.

Bayram Tebriği:

Cubeyr b. Nufeyr'den: "Peygamber ﷺ'in ashabı bayram günü karşılaştıklarında: 'Tekabbelallah minnâ ve minkum: Allah bizden ve sizden kabul etsin' derlerdi."[1263]

Bayram Günlerinde Kız Çocuklarının Şarkı Söylemeleri:

'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Rasulullah ﷺ bana geldiğinde, yanımda Buâs günü şarkılarını söyleyen iki cariye/kız vardı. Yatağa uzandı ve yüzünü (diğer tarafa) çevirdi. Daha sonra Ebû Bekir ﵁ geldi, beni azarlayarak: 'Peygamber ﷺ'in yanında şeytan düdüğü mü?' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ döndü ve: **'Rahat bırak onları'** buyurdu. Daha sonra ben kızlara işaret ettim, onlar da çıktılar."[1264]

Küçük kız çocuklarının bayram günlerinde, haram çalgı aletleri kullanmaksızın, mubah güzel sözlerle şarkı söylemeleri helaldir. Buhârî'de

---

[1260] *el-İknâ',* (1/110).

[1261] *Mecmû'u'l-Fetavâ,* (24/178) Bu meseleyi geniş olarak *Mecmû'u'l-Fetavâ,* (24/177-186)'da ele almıştır.

[1262] Bkz. *Mecmû'u'l-Fetavâ,* (24/182-183).

[1263] **Hasen**. Mehâmilî, *Salâtu'l-'Iydeyn* (2/129) İbn Hacer et-Tehnie Fi'l-A'yad (s.34) Fethu'l-Bari (2/446) Suyuti Vusulu'l-Emani (s.66) *Temâmu'l-Minne,* (s.354).

[1264] **Sahih.** Buhârî (949).

bir başka rivayette: 'Şarkı söyleyen ama şarkıcı olmayan iki cariye/kız'[1265] ifadesi yer almaktadır. Yani 'Â'işe ﵂'nın yanında şarkı söyleyen kızlar, şarkıcı olarak tanınmış, şarkı söylemeyi sanat edinmiş kimseler değildi. Dolayısıyla bu ifade, durgunu hareketlendiren, mahremi açığa çıkaran ve haramlığında ihtilaf edilmeyen şarkıcı ve müzisyen olarak tanınmış kimseleri dinlemekten sakındırmaktadır. Bu hadisin başka bir rivayetinde yer alan: 'def çalan' ifadesinden, def kullanmanın da mubah olduğu anlaşılmaktadır. Düğünlerde ve benzeri merasimlerde def çalınmasının mubah olduğu ifadesinden, ut ve benzerleri gibi başka çalgı aletlerinin de mubah olduğu sonucu çıkarılamaz. Bir grup âlim, def dışındaki çalgı aletlerinin haram olduğuna dair icma nakletmiştir.[1266]

Günümüzdeki çalgı aletleriyle söylenilen şarkılar, hiç kuşkusuz haramdır. Çünkü Peygamberimiz ﷺ: 'Yemin olsun ki ümmetimden bazı gruplar gelecektir; bunlar, zinayı, ipek elbiseler giymeyi, şarap içmeyi, çalgı aletleri çalıp eğlenmeyi helal sayacak (serbest bırakacak)lardır' buyurmuştur.[1267]

Seferî (Yolcu) Namazı

Seferde Namazı Kısaltmanın Farz Oluşu:

Allah ﷻ buyuruyor ki: '***Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.***' (Nisâ', 4/101)

İbn 'Abbas ﵁'dan: 'Rasûlullah ﷺ, Allah ﷻ'nin korkusu dışında hiçbir korku olmadığı halde Medine'ye yolculuk yapar ve dönünceye kadar namazları iki rekât kılardı.'[1268]

Hârise b. Vehb ﵁ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ Mina'da bize, sayıca en çok olduğumuz ve en ziyade güven içinde olduğumuz bir zamanda namazı iki

[1265] **Sahih.** Buhârî (952).
[1266] Fethu'l-Bârî (2/442).
[1267] **Sahih.** Buhârî (5268).
[1268] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe; Tirmizî (547) Nesâî (1435) Taberî Tehzibu'l-Asar (455) bkz. el-Elbani, *el-İrvâ',* (3/6).

rekât kıldırdı.'[1269]

Ya'lâ b. Umeyye'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ben Ömer b. el-Hattâb ﷺ'e: '**Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur**.' (Nisâ', 4/101) buyruğu ile ilgili olarak: 'İnsanlar artık güvenliğe kavuşmuş bulunuyorlar' dedim. Bana şu cevabı verdi: Senin hayret ettiğin şeye ben de hayret ettim, bunun üzerine Rasûlullah ﷺ'e buna dair soru sordum, şöyle buyurdu: **'Bu Allah'ın size verdiği bir sadakadır. O'nun sadakasını kabul ediniz.'**"[1270]

'A'îşe ﷺ anlatıyor: 'Allah namazı (ilk defa farz ettiği zaman iki rekât olarak farz etmişti. Sonra onu hazer için (dörde) tamamladı. Yolcu namazı ilk farz edildiği şekilde sabit tutuldu.'[1271]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Allah namazı nebînizin diliyle hazarda dört rekat, seferde iki rekat ve korku halinde bir rekat olarak farz kılmıştır"[1272]

Ömer radıyallahu anh şöyle demiştir: "Yolcu namazı iki rekaKtir. Kurban bayramı iki rekattir. Ramazan bayramı iki rekattir. Cuma namazı iki rekattir. Bu namazlar kısaltılmış değil, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in dili üzerinden böylece tam olarak farz kılınmıştır."[1273]

Rasûlullah ﷺ'in ister hacca gitmek, ister umre yapmak, isterse de gaza yapmak üzere bütün seferlerinde namazlarını kasr/kısaltma ile kıldığına dair haberler tevatür derecesindedir.

İbn Ömer ﷺ dedi ki: "Ben Rasûlullah ﷺ ile birlikte yolculuklarda bulundum. Yüce Allah vefat ettirinceye kadar iki rekatten fazla kılmadı. Ebû Bekir ile de yolculuklarda bulundum, o da Allah vefat ettirinceye kadar iki rekâtten fazlasını kılmadı. Ömer ile de birlikte oldum, o da Allah vefat ettirinceye kadar iki rekâtten fazla kılmadı. Daha sonra Osman ile birlikte yolculuklarda bulundum. O da Allah vefat ettirinceye kadar iki rekâtten fazla

[1269] **Sahih.** Buharî, (1573); Muslim, (696); Ebû Dâvud, (1965); Tirmizî, (882) Nesâ'î, (3/119-120).

[1270] **Sahih**. Muslim, (686); Ahmed, (1/25); Ebû Dâvud, (1199); Tirmizî, (3034); Nesâ'î, (1433); İbn Mâce, (1065) Ebû Ya'lâ, (1/163).

[1271] **Sahih**. Buhârî, (350, 3935); Muslim, (685).

[1272] **Sahih**. Muslim (687)

[1273] **Sahih.** Ahmed (1/37) Nesai (3/111) İbn Mace (1063) İbn Hibban (2783)

kılmadı. Yüce Allah da: *'Andolsun ki sizin için Rasûlullah'da güzel bir örnek vardır.'* (Ahzab, 33/21) diye buyurmaktadır."[1274]

'Abdullah b. Mes'ûd ﷺ dedi ki: 'Rasûlullah ﷺ ile birlikte Minâ'da (farzı) iki rekât olarak kıldım. Ebû Bekir es-Sıddîk ile birlikte Minâ'da iki rekât kıldım, Ömer ile birlikte Minâ'da iki rekât kıldım. Dört rekât kılmak yerine, keşke kabul olunan iki rekât nasib olsa.'[1275]

Muverrik el-'Iclî'den: "İbn Ömer ﷺ'ya seferde namazdan soruldu. Dedi ki: 'İkişer ikişer kılınız. Kim Sünnet'e muhalefet ederse küfre sapar.'"[1276]

İbn Abdilberr rahimehullah, et-Temhid kitabında burada küfürle kastedilen mananın nimete nankörlük olduğunu söylemiştir.[1277]

Bişr b. Harb'den: "İbn Ömer ﷺ'ya: 'Yolcunun namazı nasıl olacak ey Ebû Abdurrahman?' diye sordum. Dedi ki: 'Eğer Peygamberiniz ﷺ'in Sünneti'ne uyacaksanız size haber vereyim, peygamberinizin Sünneti'ne uymayacaksanız haber vermeyeyim.' Biz de: 'En hayırlı sünnet peygamberimiz ﷺ'in Sünneti'dir ey Ebû 'Abdurrahman!' dedik. Bunun üzerine dedi ki: 'Rasûlullah ﷺ Medine'den çıktığı zaman dönünceye kadar iki rekât kılardı.'"[1278]

Namazların iki rekat farz kılınıp daha sonra bunların mukimler için dört rekâte çıkarılması ile ilgili rivayetler, seferde akşam namazı dışındaki namazları ikişer rekat kılmanın farz olduğuna delalet etmektedir. Zira yolcunun iki rekat kıldığı namaz tamdır. Şayet yolcu, dört rekât kılacak olursa dinde aslı olmayan bir ekleme yapmış olur.

Aişe radıyallahu anha'nın kendisinin seferde tam kıldığı rivayet edilmiştir. Bu konuda İbn Abdilberr şöyle rivayet etmiştir: "el-Kasım b. Muhammed'e birisi: "Aişe radıyallahu anha'ya şaşıyorum, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem seferde iki rekat kıldığı halde o dört rekat kılıyor" dedi. Kasım b. Muhammed dedi ki: "Sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in

---

[1274] **Sahih**. Buharî, (1101); Muslim, (689) Nesâ'î, (3/121).
[1275] **Sahih**. Muslim, (695).
[1276] **Sahih**. 'Abdurrezzâk, (2/519); Abd b. Humeyd (830) Bezzar (12/222) Taberani (13/260, 294-296, 301) Serrac Musned (1700, 1702) Ebu Nuaym Hilye (7/185) Tahâvî (1/422) Beyhakî (3/201)
[1277] Fethu'l-Berr Fi Tertibi'l-Fıkhî Li Temhidi İbn Abdilberr (5/424)
[1278] **Hasen**. Ahmed, (2/99, 124) İbn Mace (1067).

sünnetine uymak düşer. İnsanlardan bazısının kusuru görmezden gelinir."[1279]

Seferîlik Mesâfesi:

Namazın kısaltılması için ne seferîlik mesafesi ne de müddeti sınırlandırılmamıştır.[1280] Şayet bunun bir sınırı olsaydı Rasûlullah ﷺ mutlaka bunu beyan ederdi.[1281]

Enes ؓ anlatıyor: 'Medine'de öğle namazını Rasûlullah ﷺ ile dört rekât kıldık. Mekke'ye gitmek üzere yola çıkıp (Medine'ye 7 km. kadar uzaklıkta olan) Zu'l-Huleyfe'ye gelince ikindiyi iki rekât kıldı.'[1282]

Osman et-Tavil'den; Ebu'l-'Aliye (Rufey b. Mihrân) er-Riyahî dedi ki: "Bize Ebu Bekr ؓ şöyle bir hutbe okudu: 'Evinde oturan için namaz dört rekât, yolcu için iki rekattir. Benim doğum yerim Mekke, hicret yerim Medine'dir. Medine'den çıkınca Zu'l-Huleyfe'den öteye geçtiğimde dönünceye kadar iki rekât olarak kılarım.'[1283]

Cubeyr b. Nufeyr şöyle demiştir: "Şurahbil b. Sımt ile beraber onun on yedi veya on sekiz mil mesafedeki köyüne gittim. Namazı iki rekât kıldı. Ona bunun sebebini sorunca: "Ömer radıyallahu anh'ın Zu'l-huleyfe'de iki rekât kıldığını gördüm. Bunun sebebini ona sorduğumda: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığını gördüğüm şeyi yaptım" dedi."[1284]

Bu rivayet, "*Zülhuleyfe'de (7 km civarı mesafededir) namazın kısaltılması, devam eden bir yolculuk sebebiyledir*" şeklindeki itiraza net bir cevaptır.

[1279] Fethu'l-Berr (5/419)

[1280] İbn Kudâme, el-Kâfi (1/201) Menaru's-Sebîl (1/133) *Zadu'l-Meâd* (3/562).

[1281] **'Ey Mekke halkı dört beridlik mesafeden azında namazı kısaltmayın'** şeklinde rivayet edilen sözün ise Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ait olmadığı tesbit edilmiştir. Bkz. İbn Teymiye, *Mecmû'atu'r-Resâ'il,* (2/6) Elbânî, *Da'ife,*(439).

[1282] **Sahih**. Buhârî, (1089); Muslim, (690); Ebû Dâvud, (1202); Tirmizî, (546); Nesâ'î, (1/237); Ahmed, (3/111, 117, 186, 268).

[1283] **Hasen**. el-Mervezî, *Musnedu Ebi Bekr,* (135); Ebû Nu'aym, *Hilye,* (2/222); Taberî, *Tehzîbu'l-Âsar,* (494) Ebu'ş-Şeyh Tabakat (1/314) İbn Adiy el-Kamil (3/165) Deylemi (4965). Muhtasar olarak Fakihî, *Ahbâru Mekke,* (2231).

[1284] **Sahih**. Muslim (692) İbn Abdilberr et-Temhid (Fethu'l-Berr 5/428); Tahavi, Şerhu Meani'l-Asar (1/416)

El-Leclac der ki: 'Ömer b. el-Hattâb ﷺ ile sefere çıktık üç millik (5544 metrelik) mesafede ve daha fazlasında namazı kısaltıyor ve oruç tutmuyordu.'[1285]

Enes ﷺ'ın anlattığına göre kendisine Basra'dan Kufe'ye giden kişinin *Kasru's-Salât* yani namazını kısaltması hakkında sorulmuştu. Şöyle cevap verdi: 'Rasûlullah ﷺ üç millik (5.5 km.) mesafeyi veya (Şu'be'nin şekkine göre üç fersah mesafeyi) dışarı çıktı mı iki rekât kılardı.'[1286]

Enes ﷺ'e Basra'dan Kufe'ye giden kişi hakkında sorulduğu için, bu hadis: '*Belki orada konaklayıp yolculuğuna devam ediyordu, yolculuğunun son durağı değildi*' şeklinde yorumlanamaz. Aksi halde Enes ﷺ'nun böyle bir soruya karşı üç mil gibi bir mesafeden bahsetmesi anlamsız kalırdı.[1287]

Mansur el-Kelbî'den: "Dıhye b. Halife el-Kelbî radıyallahu anh, Dımeşk'in bir köyünden, Fustat'ın yakınında Ukbe (b. Amir'in) köyüne gitti. Burası üç mil mesafede idi ve bu Ramazan ayında olmuştu. Orada oruç tutmadı ve onunla beraber insanlar da oruç tutmadılar. Bir kısım insanlar da oruçlarını bozmak istemediler. Dıhye radıyallahu anh köyüne dönünce şöyle dedi: "Vallahi bugün, görmeyeceğimi zannettiğim bir şey gördüm. Bir topluluk Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının hidayetinden yüz çevirdiler." Bunu oruç tutan kimseler hakkında söyledi. Sonra dedi ki: "Allah'ım benim canımı bu yol üzerinde al."[1288]

Ubeyd b. Cubeyr'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabesi Ebû Basra el-Gıfari ile beraber Ramazan ayında Fustat'tan bir gemiye bindim. Kendisine yemeği getirilince: "Yaklaş" dedi. Ben: "Evler arasında değil misin? (diğer rivayette: "halâ evlerimiz görünüyor") dedim. Ebu Basra radıyallahu anh dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetin-

---

1285 **Hasen**. İbn Ebî Şeybe, (2/333) ve *Sahihâ,* (1/260).

1286 **Sahih.** Muslim (691) Ebû Dâvud (1201, 1233) Tirmizî (548) Nesâî (3/118) İbn Mâce (1077).

1287 Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (2/567) ve Elbânî, *el-İrvâ',* (3/15).

1288 **Sahih**. Ahmed (6/398) Ebu Davud (2413) İbn Huzeyme (2041) İbn Hazm, el-Muhalla (5/9) Taberani (4/224) İbn Asakir, Tarih (17/202, 60/317) Şeyh el-Elbani, Mansur el-Kelbînin mestur olması sebebiyle zayıf demiştir. Derim ki: el-İclî onun sika olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Tehzibu't-Tehzib (10/307) İbn Asakir, Salih b. Ahmed'in babası Ahmed b. Hanbel'den Mansur el-Kelbî hakkında: "Mısır'lı sika bir tabii'dir" dediğini nakletmiştir. İbn Asakir Tarih (60/319)

den yüz mü çeviriyorsun?” Cafer dedi ki: “Bunun üzerine yedim.”[1289]

İbn Mes’ud radıyallahu anh’ın azatlısı Umeyr dedi ki: “Abdullah b. Mes’ud radıyallahu anh ile beraber, ben onun katırının terkisinde olarak dört fersah (yaklaşık 22 km.) yola gittik. Öğle namazını iki rekât ve ikindi namazını iki rekat olarak kıldı.”[1290]

Muhammed b. Zeyd b. Huleyde’den: “İbn Ömer ﵁ dedi ki: ‘Üç mil (5541 metre) mesafede namaz kısaltılır.’”[1291]

Salim şöyle demiştir: “İbn Ömer radıyallahu anhuma otuz mil (yaklaşık 55 km) mesafede olan Riym’e gittiğinde namazı kısalttı.”[1292]

Nafi ve Salim’den gelen rivayetlerde şöyle demişlerdir: “İbn Ömer radıyallahu anhuma (yaklaşık 7.5 km uzakta olan) Zatu’n-Nusb’da bulunan arazisine yolculuğa çıktı ve namazını kısalttı.”[1293]

Nâfî’ dedi ki: ‘İbni Ömer ﵁ Mekke’de ikamet ederdi. Mina’ya çıktığı zaman namazı kısaltırdı.’[1294]

Mekke ile Mina arası bir fersah (5762 metre)dir.

Muharib b. Disar’dan: “İbn Ömer ﵁ dedi ki: ‘Gündüz vakti bir sürelik yola çıksam bile namazı kısaltırım.’”[1295]

Cebele b. Suhaym’den gelen rivayette İbn Ömer ﵁ der ki: ‘Bir millik (1848 metrelik) mesafeye gitsem bile namazı kısaltırım.’[1296]

Cebele b. Suhaym’den gelen diğer bir rivayette şöyle demiştir: “İbn Ömer radıyallahu anh’e yolcunun namazı soruldu. Dedi ki: “Şu taşlığı ge-

---

[1289] **Hasen.** Ahmed (6/7, 398) İbn Huzeyme (2040) Ebu Davud (2412)

[1290] **Hasen**. İbn Hazm, el-Muhalla (5/8) Fesevi, Marife (2/157) Taberi Tehzibu’l-Asar (3/127) Hatib, el-Cami (no:102)

[1291] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/332). Bkz. Elbânî, *el-İrvâ’,* (3/18 no: 561) ve *Sahîhâ,* (1/259).

[1292] **Sahih**. Abdurrazzak (2/524).

[1293] **Sahih.** İbn Ebi Şeybe (8220); Abdurrazzak (2/524)

[1294] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (2/334). Elbânî, *el-İrvâ’,* (3/18) *Sahîhâ,* (1/259).

[1295] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/334). Bkz. *Fethu’l-Bârî,* (2/567); *el-İrvâ’,* (3/18).

[1296] **Sahih**. *Fethu’l-Bârî,* (2/567); Elbânî, *el-İrvâ’,* (3/18) *Sahîhâ,* (1/259).

çince namaz kısaltılır"[1297]

Şeyh el-Elbâni rahimehullah dedi ki: "Bu rivayetler ile Muvatta'da ve başka eserlerde sahih isnatlarla İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın daha fazla mesafede namazı kısalttığına dair rivayetler çelişmez. Zira bu kendisinin fiilidir. Bu da daha az mesafede namazı kısaltmayı iptal etmez. Bu rivayetler, daha az mesafede namazı kısaltmanın caiz olduğunu açıkça göstermektedir. Hadisin delaleti, daha az mesafede kısaltmaya dair olduğundan, bunların reddi caiz değildir."[1298]

'Abdurrahmân b. Harmele'den: "Sa'îd b. Museyyeb'e: 'Medine'ye bir beridlik (22 km.) mesafede namaz kısaltılır mı?' diye sordum: O da: 'Evet' dedi."[1299]

Mekkeliler Rasûlullah ﷺ ile Arafat'ta namazı kısaltmışlardır. Nitekim Câbir b. Zeyd ﵁ dedi ki: 'Arafat'ta namaz kısaltılır.'[1300]

Mekke ile Arafat arası dört fersahtır. (Yaklaşık 22 km.)

Kulsum b. Hani, Abdullah b. Muhayriz ve Kabisa b. Zueyb'in, on küsur mil mesafede namazı kısalttıkları sahih olarak gelmiştir.[1301]

Enes b. Sirin dedi ki: "Enes b. Malik radıyallahu anh ile beraber beş fersah mesafede bulunan Bezak'taki arazisine gittik. İkindi namazını bize gemide kıldırdı. Gemi bizi Dicle nehri üzerinde götürüyordu. Oturarak iki rekât kıldırdı, sonra selam verdi. Sonra bize iki rekât daha kıldırdı, sonra selam verdi."[1302]

Tabiinin büyüklerinden eş-Şa'bî şöyle demiştir: "Şayet Deyru Sealib'e yolculuk etseydim namazı kısaltırdım"[1303]

Deyru Sealib, Bağdat'a 3,5 km civarında uzaklıktadır.

[1297] **Hasen**. Taberi, Tehzibu'l-Asar (3/342)
[1298] Es-Sahiha (1/162)
[1299] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/15). Bkz. *Sahîhâ,* (1/260).
[1300] **Sahih maktu.** İbn Ebî Şeybe, (2/334).
[1301] **Sahih**. İbn Hazm, el-Muhalla (5/9) Taberi Tehzibu'l-Asar (3/127).
[1302] **Sahih.** İbn Hazm, el-Muhalla (5/7)
[1303] **Sahih**.İbn Ebi Şeybe (8211)

Özetle: Kişi, bulunduğu yerleşim merkezinin dışına çıktığı zaman seferî olur. Kitap ve sünnette seferîliğin en az mesafesi tayin edilmemiştir. Örf ve lügat olarak, içinde bulunulan şehrin dışına çıkmanın sefer olarak nitelendiğini zikrettiğimiz rivayetlerden görmüş olduk. Bundan fazlasında ise çokça ihtilaf edilmiştir. Sahabe ve tabiin âlimlerinin, seferîliğin en kısa mesafesi hakkındaki ihtilaflı sözleri delil olmamakta ve şehrin dışına çıkan kimsenin namazı kısaltmasını yasaklayıcı mahiyette bulunmamaktadır.

Şu halde şehrin dışına çıkmak, seferîlik için ölçü kabul edilmeli, namazlar şehrin dışına çıkıldığı zaman kısaltılmalı, erkek, tek başına veya iki kişi olarak şehir dışına çıkmamalı, kadın yanında mahremi bir erkek bulunmadan şehrin dışına çıkmamalıdır.

Naslarda yolculuk umumî gelmiştir. Bu genel ifadeli nasları, - sahabeler de bu konuda icmâ etmedikleri için - şahısların re'yleriyle tahsis etmek caiz değildir.

Hatib el-Bağdadi rahimehullah dedi ki: "Sahabe iki görüş üzerinde ihtilaf ederse, birinin sözü diğerine karşı delil olmaz. İki gruptan birini taklit etmek de caiz değildir. Bilakis delile dönmek vaciptir. Şafii dedi ki: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabelerinden farklı görüşler gelmişse, Kitap ve sünnete en uygun olan alınır."[1304]

Şeyhulislam İbn Teymiyye şöyle der: "Hadisinin genel ifadesinin, kendisine diğer sahabelerin muhalefet etmediği sahabe sözüyle tahsisi caizdir."[1305] Yani burada genel ifadenin sahabe sözüyle tahsisi için sahabelerin muhalefet etmemiş olmaları şarttır.

Şevkani rahimehullah şöyle demiştir: "Beldesinden sefer niyetiyle çıkan kimse bir berid'den (yaklaşık 22 km.) daha az mesafeye gitse bile namazı kısaltması farzdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.**' (Nisâ', 4/101) Yeryüzünde her çıkış buna dahildir. Lakin sefer niyeti olmaksızın çıkışta, mesela Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Bakiu'l-Garkad ve benzer yerlere

---

[1304] el-Fakih ve'l-Mutefekkih (1/175)
[1305] İktizau's-Sırati'l-Mustakim (276)

çıkmasında olduğu gibi, namaz kısaltılmaz. Yolcunun namazı kısaltacağı en az mesafe tayin edilmemiştir. Bu durumda lügat ve dinen sefer denilen manaya dönmek gerekir. Beldesinden başka bir yere gitmeyi amaçlayan kimse, bu yolculuğunda seferidir ve bir beridden daha az mesafe olsa dahi namazı kısaltması gerekir. Bir berid, bir gün, iki gün, üç gün gibi mesafelere itibar edenin bu konuda parlak bir delili yoktur. Bu konuda delil getirdikleri: "**Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının yanında mahremi olmadan üç gün (diğer rivayette bir gün bir gece) yolculuğa çıkması helal değildir**"[1306] hadisinde namazı kısaltmakla ilgili bir delil yoktur. Bunu delil getirmek sırf tahminden ibarettir… Burada Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in buna yolculuk demiş olması, daha azına yolculuk denmeyeceğini göstermez…"[1307]

Sıddık Hasen el-Kannuci rahimehullah şöyle demiştir: "Seferin en az meselesi hakkında çelişkili görüşler gelmiş, tartışma uzamış, mezhepler gruplara ayrılmıştır. Bu konuda ravilerin Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazı kısaltması hakkındaki mücerred görüşleri dışında dayanılacak bir şey de yoktur. Burada miktar beyan edilmemiştir. Bunların en açığı ravilerden birinin: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem üç mil veya üç fersahlık yolculuğa çıktığı zaman namazı kısaltırdı" diye şekke düşerek söylediği sözdür. Bununla beraber yolculuğunun son noktası açıklanmamıştır… Geriye kalan tek dayanak yeryüzünde yolculuğa çıkmak ifadesidir. Bu da mukim olan kimsenin yaptığının zıddıdır. Buna göre dinen, lügat olarak ve örfen sefer denilen manaya uyan, yolculuğun kastedilerek çıkıldığı bütün yolculuklarda namazın kısaltılması gerekir."[1308]

Mezheplere uyanlar, Kitap ve sünnetin umumi nassını, tabi oldukları şahsın görüşüyle tahsis etmiş, Allah ve rasulüne muhalefet etmiş olurlar. Allah afiyet versin.

Seferîlik Nerede Başlar ve Nerede Biter?

Seferiliğin nerede başlayıp nerede bittiğine dair açık bir nas yoktur.

[1306] **Sahih.** Buhari (1088)
[1307] Derariu'l-Mudie (1/204) Bkz.: er-Ravda (1/376)
[1308] Er-Ravdatu'n-Nediyye (1/378)

Bu konuda sahabe ve tabiinin uygulamaları şu şekilde rivayet edilmiştir:

Ebu Harb b. Ebi'l-Esved şöyle demiştir: "Ali radıyallahu anh Basra'dan çıktıktan sonra öğle namazını dört rekât kıldı. Daha sonra şöyle dedi: "Şu huss'u (şehrin son evlerini) geçtiğimiz zaman namazı iki rekât kılarız."[1309]

Diğer rivayette Ebu Harb şöyle demiştir: "Ali radıyallahu anh Basra'ya çıktığı zaman bir huss gördü. Dedi ki: "Şayet şu huss olmasaydı namazı iki rekat kılardık." Dedim ki: "Huss nedir?" "Kamıştan yapılmış ev" dedi.[1310]

İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Davarlarına ulaştığın zaman namazını tam kıl."[1311]

Nafi şöyle dedi: "İbn Ömer radıyallahu anhuma Medine'nin evlerini geçtiğinde namazı kısaltır, döndüğünde de yine bu evlere gelinceye kadar namazı kısaltırdı."[1312]

Tarık b. Şihab radıyallahu anh şöyle demiştir: "Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh bana dedi ki: "Sizin tarım arazileriniz namaz konusunda sizi aldatmasın. Çünkü arazileriniz sizin Kufe (şehri)nizden sayılır."[1313]

*Tabi'în*den Tâvûs ﷺ, evinden çıktığında namazı kısaltmaya başlar ve evine dönünceye kadar kısaltırdı.[1314]

Özetle: Tercihe şayan görüş, şehrin son evini geçince seferîliğin başlaması, tekrar şehrin sınırına girince seferîliğin bitmesidir. Allah en iyi bilendir.

Seferîlik Müddeti:

Daha önce belirtildiği gibi seferîlik müddetini de sınırlayan bir nas varid olmamıştır.

[1309] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe (8252)
[1310] **Sahih**. Abdurrazzak (2/529)
[1311] **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (8308-8309)
[1312] **Hasen.** Abdurrazzak (2/530)
[1313] **Sahih.** İbn Ebi Şeybe (8234).
[1314] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe (2/234).

İbn Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ümmete: “Kişi namazı şundan daha fazla kalırsa kısaltmasın” demeştir.”

Câbir ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlullah ﷺ Tebük’de yirmi gün ikâmet etti ve namazları hep kısalttı.’[1315]

Sumame b. Şerahil dedi ki: “İbn Ömer radıyallahu anhuma ile yola çıktık. Dedik ki: “Seferinin namazı nasıl olur?” Şöyle dedi: “İkişer ikişer rekattir. Ancak akşam namazı üç rekat kılınır.” Dedim ki: “Zul-Mecaz’da olsak ne dersin?” Bana: “Zu’l-Mecaz nedir?” dedi. Ben: “Orada toplanır, alışveriş yapar, yirmi gece veya on beş gece orada kalırız” dedim. Dedi ki: “Ey adam! Ben Azerbeycan’da dört ay veya iki ay süreyle kaldım. Onların (sahabelerin) ikişer rekat kıldıklarını gördüm. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e gözümü dikip dikkat ettim, ikişer rekat kıldı. Sonra şu ayeti sonuna kadar okudu: “**Allah’ın rasulünde sizin için güzel bir örnek vardır**.” (Ahzab 21)”[1316]

İbn Ömer ﷺ’dan: ‘Biz kar yolları kapattığı için Azerbaycan’da altı ay kaldık ve namazları ikişer rekat kıldık.’[1317]

Bazıları: ‘Belki bugün yarın çıkarım diye niyet etmemişlerdir’ şeklinde yorumladılar. Ancak bu görüş hatadır. Zira altı ay Azerbaycan’da kalan İbn Ömer ﷺ’nun bu çeşit karların birkaç günde eriyecek bir şey olmadığını takdir etmemiş olması düşünülemez.

Enes ﷺ’ın Şam’da iki ay kalıp namazı kısaltması,[1318] bir grup sahabenin Ramehurmuz’de dokuz ay kalarak namazları kısaltmaları[1319] da bunun gibidir. İbn Kayyım rahimehullah Zadu’l-Mead’de bu açıklamayı yapmıştır.

Hasen ﷺ’dan: “Enes b. Malik radıyallahu anh Nisâbur’da bir ya da iki

---

[1315] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1235); Ahmed, (3/295); İbn Ebî Şeybe, (2/342); ‘Abdurrezzâk, (4335); İbn Hibbân, (2738-41); Beyhakî, (3/152); İbn Hazm, *Muhallâ,* (5/26); *İrvâ’,* (574).

[1316] **Hasen**. Ahmed (2/83, 154) el-Elbani, İrvau’l-Galil (3/28)

[1317] **Sahih**. Beyhaki (3/217) Abdurrazzak (2/533) el-Elbani el-İrva (3/28) İbn Hacer ed-Diraye (129) Zeylai Nasbu’r-Raye (2/185) *Telhîsu’l-Habîr,* (2/47)

[1318] **Hasen**. Beyhakî, (3/152) İbn Ebi Şeybe (2/208) Abdurrazzak (2/536) Tahavi Şerhu Meani’l-Asar (1/419).

[1319] **Hasen**. Beyhakî, (3/152); Ebû Hatem, *Merâsil,* (s. 240).

sene kaldı. İki rekât kılıyor, sonra selam veriyor, ardından iki rekât daha kılıyordu.” (yani hem kısaltıyor hem cem ediyordu.)”[1320]

Simâk b. Seleme, İbn Abbas ﷺ’dan: ‘Bir beldede beş ay kalsam dahi namazı kısaltırım.’[1321]

Ebu’l-Minhal el-Anezi dedi ki: “İbn Abbas radıyallahu anhuma’ya: “Ben Medine’de bir seneden beri oturuyorum. Bir yolculuk hazırlığım da yok” dedim. “Namazı iki rekât kıl” dedi.”[1322]

Ebû Cemre Nasr b. Umrân’dan: “İbn ‘Abbas ﷺ’ya: ‘Horasan’da kalmaya devam edersek ne dersin?’ diye sordum. Dedi ki: ‘Yirmi sene kalacak olsan bile namazı iki rekât kıl.”[1323]

‘Abdurrahmân b. Misver’den: “Sad b. Malik radıyallahu anh ile beraber (Sufyan’ın rivayetinde: Umman’da, Mis’ar’ın rivayetinde Umman ya da Amman’da) iki ay kaldık. O namazı kısaltıyor, biz ise tam kılıyorduk. Ona bunun sebebini sorduk. “Biz daha iyi biliriz” Dedi.”[1324]

Hasen el-Basrî ﷺ’dan: ‘‘Abdurrahman b. Semûre radıyallahu anh Kabil’de bir veya iki kış geçirdi, namazları kısalttı.’[1325]

Mâlik ﷺ dan: “(*Tabi’în*den) Câbir b. Zeyd’e: “Kesker’de bir veya iki sene, oranın halkına benzeyerek (yani onlar gibi namazı tam kılarak) kalıyorum” dedim. Bana: “İki rekât kıl” dedi.”[1326]

Osman et-Tavil’den; Ebu’l-’Aliye Rufey b. Mihrân’a dedim ki: ‘Ben memlekete geliyor iki ay kalıyorum. Namazı kısaltmalı mıyım?’ dedi ki: ‘Evet! Orada elli yıl kalsan bile köyüne dönünceye kadar kısaltırsın.’”[1327]

Ebû Vâ’il’den: ‘Mesruk ile Silsile’de yıllarca kaldım namazları kısalttı.

[1320] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/208).
[1321] **Hasen.** İbn Ebî Şeybe, (2/208)
[1322] **Sahih.** İbn Ebi Şeybe (2/208 no:8285).
[1323] **Hasen**. İbn Ebî Şeybe, (2/208).
[1324] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/208); ‘Abdurrezzâk, (4350); Tahâvî, *Şerhu Me‘âni’l-Âsar,* (1/420).
[1325] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (2/208); ‘Abdurrezzâk, (2/536 no:4352).
[1326] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (2/208).
[1327] **Hasen**. Ahmed b. Ali el-Mervezî, *Musnedu Ebi Bekr,* (s.202 no:135).

Dönerken şehre girinceye kadar namazları kısalttı.'[1328] diğer rivayette Mesruk'a böyle yapmasının sebebi sorulunca sünnete uymak için böyle yaptığını söylemiştir.

İbrahim en-Nehâ'î'den: ''Alkame ile Havarizm'de iki yıl kaldık, namazları kısaltıyordu.'[1329]

Amir (eş-Şâbi')den: ''Alkame savaşta iken Merv'de iki yıl kaldı ve namazları kısalttı.'[1330]

Özetle: Kitap ve sünnette seferilik için müddet sınırı gelmediğinden sahabe ve tabiinden birçok kimseden zikrettiğimiz rivayetler sabit olmuştur. Bazılarından ise süre sınırlaması yaptıkları rivayet edilmiştir. Bunlar hüccet değildir. Zira kitap ve sünnette gelen umumu ancak kitap ve sünnet tahsis eder. Bu konuda bir icma da olmadığı zikrettiğimiz rivayetlerden anlaşılmış ve her müslümanın üzerine nasların umumuyla hareket etmek farz olmuştur. Şahısların görüşlerine veya mezheplerinin kavline uyan kimseler, Kur'an ve sünnetin umumunu bu görüşlerle tahsis etmiş olurlar ki bu çok büyük bir hatadır. Aynı durum, seferilik mesafesi hakkında da geçerlidir. Allah en iyi bilendir.

Nasların Umumunu Kişilerin Görüşleriyle Tahsis Etmek Batıldır

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı kısaltmayı ve oruç açmayı yolculuk ile bağlamış, yolculuk mesafesi hakkında sınırlama getirmemiştir. Uzun yolculukla kısa yolculuk arasında fark yoktur. Şayet yolculuğun bir sınırı olsaydı mutlaka Allah ve rasulü sallallahu aleyhi ve sellem bunu beyan ederdi. Lügatte yolculuk mesafesinin sınırı yoktur. Lügatte yolculuk denilen her yolculuk namazı kısaltmayı ve oruç açmayı mubah kılar. Nitekim Kitap ve sünnet buna delalet etmektedir."[1331]

Allah Azze ve Celle bize çoğunluğun görüşüyle amel etmemizi emretmemiştir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "Eğer yeryüzündeki insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar; zira onlar,

---

[1328] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/209).
[1329] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/209).
[1330] **Hasen.** İbn Ebî Şeybe, (2/208).
[1331] Mecmuu'l-Fetava (19/243)

zandan başka bir şeye uymuyorlar ve dolayısıyla sadece saçmalıyorlar." (En'am 116)

Çoğunluğun (cumhurun) hadisi zahir[1332] anlamından başka bir anlama yüklemesi sebebiyle zahir anlamın dışına çıkılamaz. Yasaklama ve haramlık bildiren delil, çoğunluğun mekruhluğa yorumlaması sebebiyle mekruhluğuna hükmedilemez. Umumi[1333] ifade, çoğunluğun tahsisi ile tahsis[1334] edilemez. Bilindiği gibi umum; kayıtsız, şartsız, mutlak ve genel ifadeler hakkında kullanılan bir tabirdir. Çoğunluğun görüşü bu umumun tahsis edilmesini, yani genel ifadeyi, özel bir mekâna, özel bir zamana, özel bir takım şahıslara veya özel bir sayıya indirgemek suretiyle tahsis etmeyi gerektiriyorsa, bu geçersizdir. Çoğunluğun görüşü sebebiyle bu şekilde bir tahsiste bulunulamaz. Çünkü delili ancak delil tahsis eder. Umumi bir delili ancak delil tahsis eder. Cumhurun görüşü ise delil olmadığından umum ifadeyi tahsis edemez. Nassın zahiri ise hüccettir. Hüccet olan, hüccet olmayan sebebiyle terk edilemez.

Allame Sıddık Hasen Han el-Kannûcî rahimehullah şöyle demiştir: "Şunu iyi bil ki çoğunluğun sahih hadise muhalefet etmesi onunla amel etmeye zarar vermez. Zira çoğunluğun görüşü hüccet değildir."[1335]

el-Elbanî rahimehullah şöyle demiştir: "Allaha hamd olsun – bizler hakkı, kişilerden söyleyenlerinin çokluğu ile bilenlerden değiliz. Hak kişilerle bilinmez, ancak kişiler hak sayesinde bilinir"[1336]

Bir Yerde Yerleşmeye Niyet Edilince Seferîlik Kalkar

Eğer kişi, bir yerde ikamet etmeye, orasını vatan edinmeye niyet ederse artık seferî olmaz.

İbn 'Abbâs ﵁ anlatıyor: 'Rasûlullah (Mekke'de) on dokuz gün ikâmet etti ve namazları kısalttı. Biz de (bundan böyle) sefer yapıp on dokuz gün

[1332] Zahir: Başka bir ihtimal bulunmakla birlikte ağırlıklı olarak bir manaya bizatihî delâlet edendir.
[1333] Umum ya da âm: belli bir sınırlama söz konusu olmaksızın bütün birimlerini kapsayan lafız demektir.
[1334] Tahsis: Genel kapsamlı ifadeyi belirli bir şahsa, sayıya, mekana veya zaman özel kılmak demektir.
[1335] Kasımî, Kavaidu't-Tahdis (s.91)
[1336] Silsiletu's-Sahiha (5/420)

ikâmet ettik mi namazları hep kısaltırdık, on dokuzdan fazla kaldık mı artık dörde tamamlardık.'[1337]

İbn Abbas radıyallahu anhuma bu sözüyle yerleşmeye niyet etmeyi kastetmiş olmalıdır. Zira kendisinden "beş ay kalsam da kısaltırdım" ve "On sene kalsan dahi kısalt" sözleri sabit olmuştur. Nitekim yukarıda bunları nakletmiş bulunuyorum. Eğer kişi, gittiği yerde ikamete (yerleşmeye) niyet etmezse, orada kaldığı sürece seferîdir.

Mubarekfuri şöyle demiştir: "Sonra ilim ehli, seferi kimsenin ikamete niyet etmediği sürece, üzerinden seneler geçse dahi, namazı kısaltacağı hususunda icma ettiler."[1338]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yerleşmeye niyet ettiğin zaman tam kıl."[1339]

Ebu'l-Aliye şöyle demiştir: "Kişi iki rekât kılar, ancak bir yerde ikamet ettiğinde, yani yerleştiğinde dört rekât kılar."[1340]

Sıddık Hasen Han rahimehullah şöyle demiştir: "İlim ehlinin çoğunluğu şöyle dediler: İkamete niyet etmediği sürece namazı kısaltmaya devam eder."[1341]

Seferînin Cemaatle Namaz Kılması:

Mûsâ b. Seleme'den: "İbn 'Abbas ﵁ ile Mekke'de beraberdik. Dedim ki: "Sizinle beraber (cemaatle) kıldığımızda dört rekat kılıyoruz. Yola çıktığımızda ise iki rekat kılıyoruz" İbn Abbas radıyallahu anhuma dedi ki: 'Ebû'l-Kâsım ﷺ'in Sünneti (seferde) iki rekât kılmaktır.'"[1342]

Şa'bî'den: 'İbn Ömer ﵁ Mekke'de namazı yalnız iken ikişer rekât kılıyor, cemaatle kıldığında ise imam kaç rekât kılarsa o kadar kılıyordu.

1337 **Sahih**. Buhârî, (*1080*); Ebû Dâvud, (1230-1232); Tirmizî, (549) Nesâ'î, (3/121) İbn Mace (1075) Ahmed (1/224)

1338 Tuhfetu'l-Ahvezi (3/93)

1339 **Sahih**. Abdurrazzak (2/533) Beyhaki (3/152)

1340 **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (8307).

1341 Er-Ravdatu'n-Nediyye (1/383)

1342 **Sahih.** Ahmed (1/216, 226, 290) Muslim (688) Nesâî (3/119) İbn Huzeyme, (951) Beyhakî (3/153).

Eğer imam namazı cem ederse o da cem ediyordu.'[1343]

Ömer ﷺ Mekke'ye geldiğinde onlara iki rekât kıldırdıktan sonra dedi ki: 'Ey Mekke halkı! Namazınızı tamamlayınız. Zira biz seferîyiz.'[1344]

Seferde Nafile Namaz:

Müekked namazlar seferde kılınmaz. Ancak seferde duhâ, teheccüd gibi diğer nafile namazlar kılınabilir.[1345]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: "Şayet seferde nafile kılacak olsaydım, namazı tam kılardım. Ey kardeşimin oğlu! Rasûlullah ﷺ'e yolculukta refakat ettim. Allah onun ruhunu alıncaya kadar iki rekattan başka bir şey kıldığını hiç görmedim. Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: ***'Rasûlullah'ta sizin için güzel örnek vardır'*** (Ahzâb, 33/21).'[1346]

Gece namazı ve vitr gibi nafileleri kılmak ise yolcu için meşrudur:

Nâfi' anlatıyor: 'İbn Ömer ﷺ, oğlu 'Ubeydullah'ı seferde nafile kılarken görürdü de bundan dolayı onu kınamazdı.'[1347] Bu rivayet, gece namazı, vitr, duha namazı gibi, seferi kimsenin kılması meşru olan namazlara hamledilir.

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ gece seferdeyken bineği üzerinde nafile kılıyordu, bineği nereye dönerse aldırmıyordu.'[1348]

Cuma Günü Yolculuğa Çıkmak:

Eğer Cuma ezanı okunmamışsa sefere çıkmak caizdir. Okunmuşsa sefere çıkmaması gerekir.[1349] Cuma günü yolculuktan mutlak olarak alıkoyan sahih bir şey -bildiğimiz kadarıyla- varit olmamıştır.

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve

---

[1343] **Sahih.** İbn Huzeyme, (954).
[1344] **Sahih.** Mâlik (1/149).
[1345] Bkz. Fethu'l-Bârî, (2/578); 'Avayşe, Mevsu'atu'l-Fıkhı'l-Muyessere, (2/342).
[1346] **Sahih**. Buharî (1101) Muslim (689) Mâlik (1/150) Ebû Dâvud (1223) Nesâî (3/122)
[1347] **Sahih mevkuf**. Mâlik (1/150).
[1348] **Sahih.** Buhârî, (1000) Muslim, (700).
[1349] Bkz. *Temâmu'l-Minne,* (s. 320).

sellem buyurdu ki: “**Yolcuya Cuma namazı yoktur**.”[1350]

Esved b. Kays babasından naklediyor: “Ömer b. el-Hattâb ﷺ yolculuk hazırlığında olan birini gördü ve onun şöyle deiğini işitti: ‘Şayet bugün Cuma olmasaydı yola çıkacaktım.’ Bunun üzerine Ömer ﷺ dedi ki: ‘Yola çıkabilirsin. Zira Cuma yolculuktan alıkoymaz.’”[1351]

Gemide veya Uçakta Namaz Kılmak

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: Rasûlullah ﷺ’e gemide nasıl namaz kılınacağı soruldu. Dedi ki: ‘**Ayakta durarak namaz kıl. Ancak boğulmaktan korkarsan hayır (yani oturarak namaz kılabilirsin**).’[1352]

Abdullah b. Ebi Utbe dedi ki: “Cabir b. Abdillah, Ebu Said el-Hudrî ve Ebu Hureyre radıyallahu anhum ile gemide arkadaşlık ettim. Güç yetirdikleri kadar cemaat halinde namaz kıldılar, biri imam oldu.”[1353]

Enes b. Sirin dedi ki: “Enes b. Malik radıyallahu anh ile beraber beş fersah mesafede bulunan Bezak’taki arazisine gittik. İkindi namazını bize gemide kıldırdı. Gemi bizi Dicle nehri üzerinde götürüyordu. Oturarak iki rekât kıldırdı, sonra selam verdi. Sonra bize iki rekât daha kıldırdı, sonra selam verdi.”[1354]

İki Namazın Cem Edilmesi

Seferde Cem:

Enes ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlullah ﷺ, güneş batıya meyletmeden yola çıkınca, öğle namazını ikindi vaktine tehir eder, ikindi olunca mola verir, ikisini cem ederdi (beraber kılardı). Yola çıkmazdan önce güneş batıya meyletti (öğle vakti girdi) ise hareketten önce her ikisini de (öğle ve ikindi) kılar sonra yola çıkardı.’ Bir rivayette de şöyle gelmiştir: ‘...Acele yürümek gerekirse öğleyi ikindiye tehir eder, ikisini birleştirirdi, keza ufuktaki aydınlık

[1350] **Sahih ligayrihi**. Taberani Evsat (1/249)
[1351] **Sahih**. İbni Ebî Şeybe, (2/105) Beyhaki (3/187).
[1352] **Sahih**. Darekutnî (1/395); Hâkim (1/275)
[1353] **Hasen.** Buhari (muallak olarak: 1/488) İbn Ebi Şeybe (2/266)
[1354] **Sahih**. İbn Hazm, el-Muhalla (5/7)

kaybolunca da akşamla yatsıyı birleştirirdi.'[1355]

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ yol halinde iken öğle ile ikindiyi birleştirirdi, akşam ile yatsıyı da birleştirirdi.'[1356]

Mu'âz b. Cebel ﷺ anlatıyor: "Tebuk senesi Rasûlullah ile beraber yola çıktık. Rasûlullah öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını cemediyordu. Bir gün namazı tehir etti, sonra dışarı çıktı ve öğle ile ikindiyi cem ederek kıldırdı, sonra girdi. Sonra tekrar çıktı ve akşam ile yatsıyı cem ederek kıldırdı. Sonra şöyle buyurdu: **'İnşâallah yarın Tebük kaynağına varacaksınız. Güneş yükselmeden oraya varmayın. Oraya varanlar, ben gelinceye kadar suya dokunmasın.'"**[1357]

Kesîr b. Karavenda ﷺ'dan rivayete göre, şöyle demiştir: "Sâlim b. 'Abdullah'a: 'Baban, 'Abdullah b. Ömer yolculuklarda namazları cem eder miydi?' diye sorduk. Sâlim: 'Hayır! Sadece Müzdelife'de cem ederdi' dedi. Sonra Sâlim'in yanına geldim şunları söyledi: Hanımı Safiye, babam 'Abdullah'a: 'Dünya'nın son, ahiretin ilk günündeyim, ölmek üzereyim' diye bir haber göndermişti. Babam devesine bindi bende onunla beraberdim, süratle yol alıyorduk. Namaz vakti daralmıştı, müezzin durumunda olan kimse: 'Ey Ebû 'Abdurrahman! Namaz kılalım' dedi. Fakat babam yoluna devam etti, öğle ile ikindi arası olunca konakladı. Müezzine: 'Kamet et' dedi. Müezzin kamet getirdi, öğleyi iki rekât olarak kılıp selâm verdikten sonra müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet getirdi. İkindi namazını da iki rekât olarak kılıp hızlıca yola çıktı. Güneş batınca müezzin yine: 'Ey Ebû Abdurrahman! Namaz kılalım' deyince; önceki yaptığın gibi yapacaksın dedi ve yoluna devam etti, akşam karanlığı basıp yıldızlar çoğalınca konakladı. Müezzine: 'Kamet et' dedi. Ben namaz kılacak duruma gelince akşam namazının farzının üç rekât olarak kıldı. Müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet getirdi, yatsı namazının farzını iki rekât kıldı ve ön tarafına tek bir selâm vererek bize döndü ve şöyle dedi: Rasûlullah ﷺ: **'Herhangi biriniz geçip gideceğinden korktuğu bir işi olursa, namazlarını böyle kılsın'** buyurdu."[1358]

Bu hadisin merfu kısmı genel bir ifade olup mukim olanları da kapsar.

[1355] **Sahih.** Buhârî, (1112); Muslim, (704)

[1356] **Sahih.** Buhârî, (1107)

[1357] **Sahih.** Muslim (706) Ebu Davud (1220) Tirmizi (553) Mâlik (1/143) Abdurrezzâk (11/545) Şâfi'î, *el-Umm* (1/77).

[1358] **Sahih**. Nesâ'î, (1/98); Taberânî, (3/194) Elbânî, *Sahîhâ,* (1370).

Arafat ve Müzdelife'de Cem:

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ akşam ve yatsıyı Müzdelife'de beraberce kıldı. Bunlardan her biri için ayrı bir ikâmet okudu. İki namaz arasında nafile kılmadı, bunlardan birinden sonra da nafile kılmadı.'[1359]

İbn Mes'ud ﷺ anlatıyor: 'Ben Rasûlullah ﷺ'i şu ikisi hariç, vakti dışıda tek bir namazı kıldığını görmedim: Müzdelife'de akşamla yatsıyı birleştirdi. O gün sabahı da vaktinden önce kıldı.'[1360]

Yağmurda Cem:

İbn 'Abbâs ﷺ demiştir ki: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vessalâm) Medine'de yedi ve sekiz (rekât) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını (cemederek) kıldı. Eyyub (es-Sahtiyânî) der ki: 'Belki de bu, yağmurlu bir gecedeydi.' Öbürü (Ebû'ş-Şa'sâ): 'Belki!' dedi."[1361]

Nâfî'den: 'İbn Ömer ﷺ yağmurda akşam ile yatsıyı cem ederdi.'[1362]

İhtiyaçtan Dolayı Cem Etmek:

İbn 'Abbas ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ korku ve sefer hali olmaksızın öğle ve ikindiyi birleştirerek, akşam ve yatsıyı da birleştirerek kıldı.' Sa'îd b. Cubeyr ﷺ, İbn 'Abbâs ﷺ'ya dedi ki: 'Bunun sebebi ne olabilir?' İbn 'Abbâs ﷺ dedi ki: 'Ümmetine kolaylık sağlamak için.'"[1363] Diğer rivayette: 'Korku ve yağmur olmadığı halde cem etti' dedi.

'Abdullah b. Şakik dedi ki: "İbn Abbas ﷺ bir gün ikindi namazından sonra bize akşam olup yıldızlar görününceye kadar hutbe okudu. Topluluk içinde Temimoğulları'ndan birisi: 'Namaz! Namaz!' demeye başladı. Bunun üzerine İbn 'Abbas ﷺ kızdı ve dedi ki: 'Bana Sünneti mi öğreteceksin?!

[1359] **Sahih.** Buhârî, (1092); Muslim, (703, 1288); Mâlik, (1/400); Nesâ'î, (1/291); Ebû Dâvud, (1926-1933) Tirmizî, (887-888).

[1360] **Sahih.** Buhârî, (1682); Muslim, (1289); Ebû Dâvud, (1934) Nesâ'î, (1/291-292).

[1361] **Sahih.** Buhârî, (543); Muslim, (705); Ebû Dâvud, (1210-1211, 1214) Tirmizî, (187) Nesâ'î, (1/290).

[1362] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe. Bkz. Elbânî, *Sahihâ,* (6/816) *el-İrvâ',* (583).

[1363] **Sahih**. Mâlik, (1/144); Buhari (543) Muslim, (705); Taberânî, (10/269)

Rasûlullah ﷺ’in öğle ile ikindi namazını ve akşam ile yatsı namazını cem ettiğine şahit oldum.’ ‘Abdullah b. Şakik der ki: ‘Bu hususta içimde bir şey hissettim ve bunu Ebû Hureyre ﷺ’ya da sordum. O da buna muvafakat etti.’ Diğer rivayette İbn ‘Abbas ﷺ: ‘Namazı bize sen mi öğretiyorsun?! Biz Rasûlullah ﷺ ile beraber iki namazı cem ederdik’ demiştir.”[1364]

Taberânî’nin bir tahricinde, benzer merfû bir rivayet İbn Mes’ûd ﷺ’den kaydedilir: “Rasûlullah ﷺ (hiçbir meşrû sebep yokken) öğleyle ikindiyi, akşamla yatsıyı cem etti. Kendisine: ‘Bunu niye yaptın?’ diye sorulunca: ‘**Ümmetimin meşakkatte kalmaması için**’ diye cevap verdi.”[1365]

Mukîm iken namazların cem edilebileceği hakkında diğer deliller ve bunların değerlendirilmesi ile ilgili olarak *‘Hazarda Namazların Mutlak Cem’i’* adlı risaleme bakınız.

Avamdan pekçok kimsenin, cem-i takdim veya te’hire ihtiyacı olduğu zamanlarda bile onu terk ettiğine, diğer pek çoğunun da cem yapmayarak namazı tamamen kazaya bıraktığına şahit olursun. Bu insanlar, ruhsatları terk edip kendilerini zora sokmakta, bazen de yukarıda işaret ettiğimiz sebepten ötürü günaha girmektedirler.

Bazı kimseler, seferde oldukları halde, beş vakit namazı hem cem etmeden hem de kasretmeden kılmak suretiyle hata işlemektedir. Hâlbuki bu uygulamalarıyla Peygamberin ﷺ Sünneti’ni terk etmiş olmaktadırlar. Çünkü Peygamberden ﷺ sabit olan sefer durumunda namazların cem ve kasredilmesidir. Bu konuda doğru olan, ulemanın şu kanaatidir: ‘Namazı kısaltmak (kasr) terk edilmesi günah olan bir ruhsattır.’ Yine de en doğrusunu Allahu ﷻ bilir.

Namazları Cem Ederken Peşpeşe Kılmak Şart Değildir:

Mesela öğle namazını ikindinin ilk vaktinde kılıp, ikindi namazını ikindinin son vaktinde kılmak caizdir. Şer’an bunda bir sınır yoktur. Çünkü bunu sınırlamak ruhsatın amacını ortadan kaldırır.[1366]

[1364] **Sahih**. Ahmed, (2269, 3293); Muslim, (705); Ebû Ya'lâ, (2531); Taberânî, (12915, 12916).

[1365] H**asen**. Taberânî, (10/47, 269); Ebû Ya‘lâ, (9/284); İbn Ebî Şeybe, (2/458); Bezzâr, (1/330) Elbânî, es-*Sahîhâ,* (2837).

[1366] Bkz. İbn Teymiyye, *Mecmû‘u’l-Fetavâ* (24/54-56).

Nafile Namazlar

Fazileti:

Ebû Hureyre ﷺ'dan, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Kimin namazı düzgün çıkarsa o kurtulmuş, kiminde namazı bozuk çıkarsa o hüsrana uğramıştır. Kişinin farz namazlardan bir şey eksik çıkarsa Allah ﷻ: 'Bakın kulumun nafile ibadeti var mı?' diye buyurur. Farzından eksik kalanlar böylece tamamlanır…'"[1367]

Evde Kılmanın Müstehab Oluşu:

Zeyd b. Sâbit ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Size evlerinizde de namaz kılmanızı tavsiye ederim. Şüphesiz kişinin farz namazlar dışında kıldığı en hayırlı namaz evinde kıldığıdır."[1368]

İbn 'Ömer ﷺ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Evlerinizde de namaz kılın, evlerinizi kabir edinmeyin**."[1369]

Kıyamı Uzatmanın Fazileti:

Mugîre b. Şu'be ﷺ'dan, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ ayakları şişene kadar namaz kılar ve buyururdu ki: '**Şükreden bir kul olmayayım mı?**'"[1370]

Müekked Sünnetler

Sabah Namazının Sünneti:

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ nafilelerden hiç birine, sabah namazını iki rekâtlık nafilesi kadar aşırı ilgi göstermemiştir.'[1371]

Yine 'Â'işe ﷺ'dan, o şöyle demiştir: "O iki rekâtı öyle hafif tutardı ki

---

[1367] **Sahih.** Nesai (465) Ebu Davud (864) Tirmizi (413) İbn Mace (1425)
[1368] **Sahih.** Buhârî, (6113) Muslim, (781).
[1369] **Sahih.** Buhârî, (432) Muslim, (777).
[1370] **Sahih.** Buhârî, (1130) Muslim (2819)
[1371] **Sahih.** Buhârî, (1169) Muslim, (724).

ben: ‘Bunlarda Fatihâ’yı okudu mu?’ derdim.”[1372]

Bir başka rivayetinde şöyle gelmiştir: ‘Müezzin sabah ezanının birincisini bitirip sükût etti mi Rasûlüllâh ﷺ kalkar, sabah namazından önce ve ufukta fecrin açılmasından sonra iki rekât hafif namaz kılar, eğer uyanıksam benimle konuşur, değilsem sağ yanının üzerine (yaslanıp) uyurdu.’[1373]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ sabahın iki rekâtinde şunları okurdu: ‘Kul yâ eyyuhe’l-Kâfirûn’ ve: ‘Kul huva’llâhu ahad.’”[1374]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: ‘Kim sabahın iki rekâtini vaktinde kılamazsa güneş doğduktan sonra kılsın.”[1375]

Öğle Namazının Sünneti:

İbn ‘Ömer ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte iki rekât öğleden evvel, iki rekât sonra, iki rekât Cuma’dan sonra, iki rekât akşamdan sonra, iki rekât yatsıdan sonra namaz kıldım. Akşam ve yatsı(dan sonrakiler) evinde idi.’[1376]

‘Â’işe ﷺ şöyle der: ‘Rasûlüllâh ﷺ öğlenin farzdan önceki dört rekâtli sünneti, namazdan önce kılamazsa farzından sonra kılardı.’[1377]

Akşamın Sünneti:

İbn ‘Umer ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ ile birlikte, akşam namazından sonra hâne-i saadetlerinde iki rekât (nafileyi) kıldım.’[1378]

[1372] **Sahih.** Buhari (1171) Muslim, (725).
[1373] **Sahih.** Buhârî (1160) Muslim (724) Mâlik (1/127) Ebû Dâvud (1255) Nesâî (3/252-253).
[1374] **Sahih.** Muslim, (726); Ebû Dâvud, (1256) Nesâ‘î, (2/155-156).
[1375] **Sahih.** Tirmizî, (423) İbn Hibban (2463) Hakim (1/274)
[1376] **Sahih.** Buhârî, (1180); Muslim, (729, 882); Mâlik, (1/166); Ebû Dâvud, (1252); Nesâ‘î, (2/119, 3/113); Tirmizî, (433-434).
[1377] **Hasen.** Tirmizî, (426).
[1378] **Sahih.** Buhârî, (1180) Tirmizî, (432).

Yatsının Sünneti:

'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Sünnet'te gelen on iki rekâta kim devam ederse Allah ona Cennette bir ev bina eder: Bu on iki rekâtin: dördü öğleden önce, ikisi öğleden sonra, ikisi akşamdan sonra, ikisi yatsıdan sonra ve ikisi de sabahtan önce."[1379]

Müekked Olmayan Sünnetler

İkindiden ve Yatsıdan Önce:

Rasûlüllâh ﷺ'in şu hadisinin umumuna dâhildir: 'Her iki ezan arasında namaz vardır, her iki ezan arasında namaz vardır, her iki ezan arasında namaz vardır. Bu, dileyen kimse içindir.'[1380]

İbn 'Ömer ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'İkindiden önce dört rekât nafile kılan kimseye Allah rahmetini bol kılsın."[1381]

İkindi Namazının Farzından Sonra İki Rekat:

'Â'işe ﵂'dan: 'Nebî ﷺ ikindi namazından sonra iki secdeyi benim yanımda hiç terk etmedi.'[1382]

Ebu Seleme b. Abdirrahman dedi ki: "Aişe radıyallahu anha'ya, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ikindinin farzından sonra kıldığı iki rekati sordum. Şöyle dedi: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunu ikindiden önce kılardı. Sonra meşguliyeti oldu veya unuttu. Böylece farzından sonra kılmaya başladı ve öylece kaldı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir namaz kıldığı zaman ona devam ederdi."[1383]

Bu hadis, ikindiden önceki nafileyi, ikindinin farzından sonra kaza etmenin meşru olduğunu göstermektedir. Bu kaza, ikindiden sonra namaz

---

[1379] **Sahih**. Tirmizî, (414); Nesâ'î, (3/260) İbn Mâce, (1142).
[1380] **Sahih.** Buhârî (627) Muslim (838).
[1381] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1271); Tirmizî, (430); Tayâlisî (1936); Ahmed (2/117); Ebû Ya'lâ (10/120); İbn Hibbân (6/206); *Sahîhu't-Tergîb,* (584); Şeyh Mukbîl b. Hâdî *Sahîhu'l-Musned* (1/504) 'Alî ﵁ hadisinden şahidi vardır.
[1382] **Sahih.** Buhârî (591).
[1383] **Sahih**. Muslim (538) Nesai (578)

kılmayı yasaklayan hadisi tahsis etmiştir.[1384]

Ömer radıyallahu anh'ın ikindi namazından sonra nafile kılmayı yasaklamasına gelince, bunun sebebi başkadır:

Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî radıyallahu anh'den: "Ömer radıyallahu anh ikindinin farzından sonra Zeyd b. Halid radıyallahu anhın iki rek'at kıldığını gördü ve namazda iken onu değnekle dövdü. Namazı bitirince Zeyd radıyallahu anh dedi ki: "Ey mü'minlerin emiri! Bunu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kıldığını gördükten sonra vallahi bırakmam!" Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh yanına oturup (gönlünü alarak) şöyle dedi: "Ey Zeyd! İnsanlann bunu âdet edinip de geceye kadar namaz kılmalarından korkmasaydım, sana vurmazdım."[1385]

Abdullah b. Rebâh'dan, o da sahabeden bir adamdan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ikindiyi kıldırdı. Bir adam da kalkıp namaz kılmaya başladı. Derken Ömer radıyallahu anh onu gördü ve şöyle dedi: "Otur! Kitab ehli namazlara ara vermedikleri için helak olmuştur." Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hattâb'ın oğlu iyi yaptı**!"[1386]

Akşamdan Önce:

'Abdullâh b. Mugaffel el-Muzenî ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Akşamdan önce iki rekât namaz kılın!'** Sonra insanların bunu bir sünnet yapmasından korkarak: **'Dileyen kılsın'** buyurdu."[1387]

Nafile İle Farz Namaz Arasını Ayırmak:

Mu'aviye ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ bize bir namazı diğer namaza bağlamamamızı, araya konuşma veya çıkış katmamızı emretti.'[1388]

[1384] Bkz.: İbnu'l-Cevzi, Ahbaru Ehli'r-Rusuh (s.55-57)

[1385] **Hasen**. Ahmed (4/115) Abdurrazzak (2/431) Taberani (5/228) Temim ed-Dari radıyallahu anh'den şahidi: Ahmed (4/101) Taberani (2/59) Taberani Evsat (8/296) bkz.: el-Elbani es-Sahiha (3488)

[1386] **Sahih.** Ahmed (5/368) Ebu Davud (1007) Ebu Ya'la (13/107) es-Sahiha (2549)

[1387] **Sahih.** Buhârî, (627); Muslim (838) Ebû Dâvud, (1281)

[1388] **Sahih**. Muslim, (883).

Gece Namazı ve Vitir

Fazileti:

Ebû Hureyre ﷺ o dedi ki: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Oruçların Ramazan'dan sonra en faziletlisi Allah'ın ayı olan Muharrem'de tutulanıdır. Namazların farzlardan sonra en faziletlisi ise gece namazıdır.'"[1389]

Ebû Umâme el-Bahilî ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Size gece kıyamını tavsiye ederim. Zira o sizden önceki sâlihlerin âdeti, Rabbinize bir yakınlaşma (vesilesi), kötülüklere örtücü ve günahları silicidir.'"[1390]

'Abdullâh b. 'Amr b. el-'Âs ﷺ'dan, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Şüphesiz Allah size bir namaz daha artırmıştır. O halde bu namaza devam ediniz. O vitir namazıdır.'"[1391]

Gece Namazı ve Vitir'in Hükmü:

Gece namazı müstehap bir Sünnet'tir. Bunun sonunda vitir kılmak ise müekked bir Sünnet'tir. Buna delil olan hadisler şu şekildedir:

'Abdullah b. 'Ömer ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Gece namazınızın sonunu tek (vitir) yapınız.'**"[1392]

İbn Teymiye ﷺ, *el-İhtiyarât*'da diyor ki: 'Vitir, gece teheccüd kılan için vaciptir. Bu, vitri mutlak olarak vacip görenlerin mezhebidir…'[1393]

İbn Teymiye ﷺ, dedi ki: 'Vitir, Müslümanların ittifakı ile müekked bir sünnettir. Onu terk etmekte ısrar edenin şahitliği kabul edilmez…'[1394]

Ebû Eyyûb el-Ensârî ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Vitir, her Müslümana bir haktır. Kim beş rekât ile vitir yapmak isterse yapsın, kim üç rekât ile vitir yapmak isterse yapsın ve kim de tek rekât ile vitir yapmak

---

1389 **Sahih.** Muslim, (1163).
1390 **Hasen**. Tirmizî (3549) Hâkim (1/308) Beyhakî (2/502) *İrvâ* (2/199-202)
1391 H**asen ligayrihi**. Ahmed, (2/206, 208) İbn Ebî Şeybe (2/297) *İrvâ* (2/159)
1392 **Sahih.** Buhârî, (998); Muslim, (751).
1393 el-İhtiyarâtu'l-Fıkhiye (s.64).
1394 Mecmû'u'l-Fetavâ (22/88)

isterse yapsın.'"

Bir rivayette şöyle geçer: 'Vitir haktır. Dileyen yedi rekât ile vitir yapsın. Dileyen beş rekât ile vitir yapsın. Dileyen üç rekât ile vitir yapsın, dileyen bir rekât ile vitir yapsın. Dileyen de ima ile kılıversin.**"**[1395]

'Alî ﵁ dedi ki: 'Vitir, mektubun sonundaki mühür gibi değildir. Lakin o, Rasûlüllâh ﷺ'in koyduğu bir sünnettir."[1396]

'Abdullâh b. 'Amr b. el-'Âs ﵁'dan, o şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Ey 'Abdullâh! Falanca gibi olma. O, gece kalktığı halde gece kıyamını (gece namazını) terk eder."[1397]

Bu hadis gece kıyamının vacip olmadığına delildir. Şayet vacip olsaydı, terk edene bu kadar söylemekle yetinilmez, daha kötü şekilde zemmedilirdi.[1398]

'Alî b. Ebî Tâlib ﵁ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ bir gece onunla kızı Fâtıma'yı ziyarete geldi ve: **'Siz namaz kılmıyor musunuz?'** diye sordu. 'Alî ﵁ dedi ki: 'Ben: Yâ Rasûlallâh! Bizim nefislerimiz ancak Allah'ın elindedir. O, bizi uyandırmak isterse uyandırır" dedim. Ben, bunu söyleyince Rasûlüllâh ﷺ oradan ayrıldı. Sonra dönüp giderken onun dizlerine vurarak: **'Zaten insan pek mücadeleci bir şeydir'** buyurduğunu işittim."[1399]

Şayet gece kıyamı vacip olsaydı, bu sözüyle özrünü kabul etmezdi. *Vallâhu a'lem.*[1400]

Müminlerin annesi 'Â'işe ﵂'dan: "Rasûlüllâh ﷺ bir gece mescitte namaz kıldı, insanlar da ona uydular. Sonra ertesi gece yine bu şekilde namaz kıldı. Derken cemaat çoğaldı. Üçüncü yahut dördüncü gece cemaat yine toplandı. Fakat Rasûlüllâh ﷺ onların yanına çıkmadı. Sabah olunca

---

[1395] **Sahih.** Ebû Dâvud, (1421); Nesâ'î, (3/238-239) İbn Mâce, (1190); Tahâvî, *Şerhu Me'ani'l-'Âsâr,* (1/291); İbn Hibban, (6/167, 170-171) Hâkim (1/302).

[1396] **Hasen mevkuf.** İbn Ebî Şeybe, (2/296); Abdurrezzâk, (3/3); Nesâ'î, (3/229).

[1397] **Sahih.** Buhârî, (1152) Muslim, (1159).

[1398] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (3/38).

[1399] **Sahih.** Buhârî, (1127, 4724, 7347, 7465) ve Muslim, (775).

[1400] Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (3/11). Buhârî, bu hadisin geçtiği bölüme şu başlığı koymuştur: 'Rasûlüllâh ﷺ'in vacip olmayan gece kıyamı ve nafilelere gösterdiği gayret.'

cemaate: **'Yaptığınızı gördüm! Benim için de sizin yanınıza çıkmaya bir mâni yoktu. Yalnız bu namazın, size farz kılınacağından endişe ettim'** buyurdu. Bu Ramazan'da olmuştu."[1401]

Diğer rivayette şöyle buyurmuştur: '…yapmakta olduğunuz şeye öyle devam ettiniz ki üzerinize farz kılınacak zannettim. Binaenaleyh (onu siz) evlerinizde kılın! Çünkü farz namaz müstesna olmak üzere kişinin en faziletli namazı evinde kıldığıdır.'[1402]

Bu hadis, Rasûlüllâh ﷺ'in bunu vacip görmeyip evde kılınan namazlardan saymasıyla, açıkça gece namazının vacip olmadığına delil olmaktadır. Nitekim Ramazan'da gece namazını cemaatle kılmanın farz kılınmasından korkmuştur. Bu da, Ramazan'da gece namazını Mescitlerde cemaat ile kılmanın vacip olmadığını göstermektedir. Ramazan dışında da durum böyledir, çünkü arada fark yoktur.[1403]

İbn 'Ömer ؓ şöyle demiştir: 'Rasûlüllâh ﷺ seferde iken bineği üzerinde, hayvan nereye döndürürse, oraya doğru namaz kılardı. Farzlar dışında gece namazını ima ile kılardı. Vitri de bineği üzerinde kılardı.'[1404]

Gece Namazı ile Vitr'in İlk ve Son Vakitleri:

'Â'işe ؓ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ, insanların *'ateme* dedikleri yatsı namazını bitirdikten sonra, sabah namazına kadar on bir rekât namaz kılardı. Her iki rekât arasında selâm verir; bir rekâtla da vitir yapardı. Sabah namazında müezzin (Ezanı okuyup) sustuğu, sabahın olduğunu iyice anladığı ve kendisine (haber vermek için) müezzin geldiği vakit kalkar; hafif iki rekât namaz kılardı. Sonra ikamet için müezzin gelinceye kadar sağ tarafına yaslanırdı.'[1405]

Ebû Basratu'l-Gıfarî ؓ'dan, o şöyle demiştir: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Şüphesiz Allah size bir namaz artırmıştır. O da Vitir'dir. Onu yatsı namazı ile sabah namazı arasında kılınız.'[1406]

[1401] **Sahih.** Buhârî, (1129, 2012) Muslim, (761).
[1402] **Sahih.** Muslim, (781).
[1403] Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (1/14).
[1404] **Sahih.** Buhârî, (1000).
[1405] **Sahih.** Muslim, (736)
[1406] **Sahih.** Ahmed, (6/8, 397) Bkz. *es-Sahihâ,* (108).

Câbir ؓ‘nun rivayet ettiği hadiste Rasûlüllâh ﷺ‘in şöyle buyurduğu sabit olmuştur: ‘Gecenin sonunda kalkamayacağından korkan kimse, (gecenin) başında vitir yapsın. Gecenin sonunda kalkacağını uman kişi ise gecenin sonunda vitir yapsın. Zira gecenin sonunda kılınan namaz şahitlidir. Bu daha faziletlidir.’[1407]

Gece Namazı ve Vitr’in Rekât Sayısı ve Şekli:

Gece namazı ve Vitir on bir rekâttır. Rasûlüllâh ﷺ bundan fazla kılmamıştır. Rasûlüllâh ﷺ‘den bu namaz çeşitli şekillerde rivayet edilmiştir. Müslüman bu şekillerden herhangi birini yaparak kılarsa ona yeterli olur. Bu şekiller şöyledir:

Gece Namazı İkişer İkişer ve Vitr Tek Rekat Olarak:

‘Abdullah b. ‘Ömer ؓ şöyle dedi: “Birisi Rasûlüllâh ﷺ‘e, gece namazını sordu. Rasûlüllâh ﷺ de şöyle buyurdu: ‘Gece namazı ikişer ikişerdir. Biriniz sabah olacağından korkarsa, bir rekât kılsın! Bu onun kılmış olduğu namazı vitir yapar.”[1408]

Rasûlüllâh ﷺ‘in: ‘Gece namazları ikişer ikişer rekâttır’ hadisinde belirleme değil, faziletli olanın ikişer rekat kılmak olduğunu açıklama vardır… Nitekim Rasûlüllâh ﷺ‘den birleştirdiği sahih geldiği gibi (iki rekâtta bir selam ile) ayırdığı da sahih olarak gelmiştir.[1409]

Bazıları bu hadisten gece namazını artırmak için sınır olmadığını çıkarmışlardır. Fakat bunda şu sebeplerden ötürü şüphe vardır:

Birincisi: Rasûlüllâh ﷺ‘den gece namazı ve vitir konusunda on bir rekâttan fazla kılmadığı sabit olmuştur.

İkincisi: Bu hadis, az önce işaret edilen rivayeti açıklamaktadır. Nitekim Buhârî bunu şu metin ile rivayet etmiştir: “Bir adam Rasûlüllâh ﷺ hutbede iken geldi ve dedi ki: ‘Gece namazı nasıldır?’ Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘**İkişer ikişerdir. Sabah olacağından korkarsan tek rekât ile**

[1407] **Sahih.** Muslim, (755).
[1408] **Sahih.** Buhârî, (990, 473) Muslim, (749).
[1409] İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (2/479).

vitir yap. Bu kılmakta olduğun namazı vitir yapar.'"[1410]

Bu rivayet: 'İkişer ikişerdir' sözünden kastedileni açıklamaktadır. Açıklama, namazın kemiyeti hakkında değil, keyfiyeti hakkındadır. Rasûlüllâh ﷺ bu sözünde sayıyı beyan etmeyi kastetmemiştir. Sadece birleşik ve (iki rekâtta bir selam ile) ayrılmış olması hususunda, gece namazının ikişer ikişer rekât kılınması açıklanmıştır. Hadisin hadisi açıklaması önceliklidir.[1411]

Üçüncüsü: Rasûlüllâh ﷺ'in: 'İkişer ikişerdir' sözü, eşit sayılarda: 'ikişer ikişer' anlamında olduğundan namazın rekât sayısını değil vasfını (şeklini) belirlemektedir. Bunun anlamı sayı belirlemeksizin ancak: 'gece namazını iki rekât iki rekât kıl' demektir. Bu tıpkı Allah ﷻ'nın şu âyetindeki gibidir: '...**bu durumda, size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın**.' (Nisâ', 4/3)[1412]

Tek Rekât ile Vitr Yapmak:

İbn Ömer ؓ şöyle dedi: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Vitir gecenin sonunda tek rekâttır.'**"[1413]

Üç Rekat ile Vitr Yapmak

Ebû Hureyre ؓ'dan sabit olduğuna göre şöyle demiştir: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Üç rekât vitir kılarak onu akşam namazına benzetmeyin! Lakin beş, yedi, dokuz veya on bir rekât vitir kılın.'"[1414]

Arada (teşehhüd için) oturma olmaksızın sadece sonunda oturarak bitişik üç rekât eda edilmesi, Rasûlüllâh ﷺ'den sabit olmuştur. Nitekim Ubey b. Ka'b ؓ'dan rivayet şöyle gelmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ vitir'de: 'A'la suresini, ikinci rekâtta Kâfirûn suresini, üçüncü rekâtta da İhlâs suresini okur ve sadece son rekâtta selam verirdi."[1415]

[1410] **Sahih.** Buhârî, (473).
[1411] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (2/478-479).
[1412] Bkz. Tefsîru'z-Zeccâc (2/10) Kurtubî (5/18) Şerhu Katri'n-Nedâ (s.316).
[1413] **Sahih**. Muslim, (752).
[1414] **Sahih.** Hâkim (1/314) Tahâvî, (1/292) Elbânî, *Salatu't-Terâvih* (s.85)
[1415] **Sahih.** Nesâ'î, (3/235-236).

‘Â’işe ﵁ dedi ki: ‘Rasûlüllâh ﷺ üç rekât vitir kılar ve sadece sonunda selâm verirdi.’[1416]

Beş Rekat ile Vitr Kılmak:

Â’işe ﵁ dedi ki: ‘Rasûlüllâh ﷺ gece on üç rekât kılardı. Bunda beş rekât vitir yapardı ve sadece sonunda otururdu.’” Bir rivayette: ‘Rasûlüllâh ﷺ sabah namazının iki rekât (nafilesi) ile birlikte on üç rekât kılardı.”[1417]

Yine ‘Â’işe ﵁ dedi ki: ‘Şüphesiz Rasûlüllâh ﷺ beş rekât ile vitir yapar ve sadece sonunda otururdu.’[1418]

Yedi Rekat ile Vitr Kılmak:

Ummu Seleme ﵁’dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ on üç rekât (gece namazı) kılardı. İhtiyarlayıp zayıflayınca yedi rekât vitir kılardı.’[1419]

‘Â’işe ﵁ dedi ki: ‘Rasûlüllâh ﷺ dokuz rekât vitir kıldığı zaman ancak sekizinci rekâtta oturur, Allah’ı hamd ederek zikreder ve dua ederdi. Sonra selam vermeden kalkar dokuzuncu rekâtı kılar, oturur, Allah ﷻ‘yi zikreder, dua eder selâm verirdi. Selâm verirken bunu bize işittirirdi. Sonra oturduğu yerde iki rekât kılardı. İhtiyarlayıp zayıflayınca yedi rekât vitir kılmaya (başladı). Sadece altıncı rekâtta oturur ve sonra selâm vermeden kalkar, yedinci rekâtı kılar, sonra selâm verirdi. Sonra da oturduğu yerde iki rekât kılardı.’[1420]

Dokuz Rekat ile Vitr Kılmak:

Sa’d b. Hişâm’dan: “Dedim ki: ‘Ey Müminlerin annesi! (yani ‘Â’işe ﵁) Bana Rasûlüllâh ﷺ’in ahlakından haber ver.’ Dedi ki: ‘Kur’an okumuyor musun?’ Ben: ‘Evet’ dedim. O da: ‘Şüphesiz Allah’ın Nebî’si ﷺ‘in ahlâkı Kur’ân idi’ dedi. Bunun üzerine ben kalkmaya davrandım ve (bundan sonra) ölünceye kadar kimseye bir şey sormamaya niyet ettim. Sonra aklıma geldi de: ‘Bana, Rasûlüllâh ﷺ‘in gece namazını anlat!’ dedim. ‘Â’işe ﵁: ‘Sen

---

[1416] **Sahih**. Hâkim, (1/304). Bkz. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (2/481).
[1417] **Sahih.** Muslim, (737).
[1418] **Sahih.** Ebû ‘Avane, (2/325).
[1419] **Sahih.** Nesâ‘î, (3/237) Tirmizî (457) Hâkim, (1/306)
[1420] **Sahih.** Muslim, (746) Nesâ‘î, (3/240)

Müzemmil suresini okuyorsun değil mi?' dedi. Ben: 'Evet okurum!' cevâbını verdim. 'Â'işe ﵂: 'İşte Allah ﷻ bu surenin başında gece namazını farz kıldı. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ ile ashabı bir sene gece namazına kalktılar. Allah, bu surenin sonunu on iki ay semâda tuttu. Nihayet bu sûrenin sonunda tahfifi indirdi de artık gece namazı farzdan sonra kılınan bir nafile oldu' dedi. Ben: 'Ey Müminlerin annesi! Bana, Rasûlüllâh ﷺ'in Vitir'inden haber ver' dedim. 'Â'işe ﵂: 'Biz, onun misvakını ve abdest suyunu hazırlardık. Allah da, onu geceleyin ne zaman uyandırmak dilerse, uyandırırdı. Bunu müteakip misvak tutunur; abdest alır ve dokuz rekât namaz kılardı. Bu rekâtların yalnız sekizincisinde oturur da Allah'ı zikreder; ona hamd eder ve duada bulunurdu. Sonra selâm vermeden ayağa kalkar, dokuzuncu rekâtı da kılardı. Sonra oturarak Allah'ı zikreder, ona hamd eder ve duada bulunurdu. Sonra bize işittirecek derecede selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturduğu yerden iki rekât namaz kılardı. İşte ey oğlum bu namaz on bir rekâttır. Rasûlüllâh ﷺ yaşlanıp et tutunca vitri yedi rekât kılmaya başladı. Bu İki rekâtı yine eskiden kıldığı gibi kıldı. Böylece bu da dokuz rekât oldu ey oğlum!...'"[1421]

On Bir Rekat ile Vitr Kılmak:

Ebû Seleme b. 'Abdurrahmân, 'Â'işe ﵂'ya: 'Rasûlüllâh ﷺ'in Ramazan'da namazı nasıldı?' diye sorunca 'Â'işe ﵂ dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ ne Ramazanda, ne de Ramazandan başka gecelerde on bir rekâttan fazla namaz kılmış değildir. Dört rekât namaz kılardı. Artık onların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât (daha) kılardı; onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra üç rekât namaz kılardı. Ben: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Vitir'i kılmadan mı uyuyorsun' dedim, Rasûlüllâh ﷺ: **'Ey 'Â'işe! Şüphesiz benim gözlerim uyur fakat kalbim uyumaz'** buyurdu." Bir rivayette ise şöyle gelmiştir:

'On üç rekât namaz kılardı, önce sekiz rekât olarak kılar, sonra vitir yapar, sonra oturduğu yerden iki rekât daha kılardı. Rükûa varmak istedi mi ayağa kalkar da öyle rükû ederdi. Sonra sabah namazında ezanla kamet arasında iki rekât namaz kılardı.'[1422]

Müslümanın vitirden sonra iki rekât kılması da mubahtır, bunda bir sıkıntı yoktur. Sevbân ﵁'nun rivayet ettiği şu hadis bunu pekiştirmektedir: "Biz Rasûlüllâh ﷺ ile beraber yolculukta idik. Buyurdu ki: '**Şüphesiz şu**

[1421] **Sahih.** Muslim, (746).
[1422] **Sahih.** Buhârî, (1147, 2013, 3569); Muslim, (738).

yolculuk, zorluk ve ağırlıktır. Sizden biriniz vitir namazı kıldığı vakit iki rekât (daha) kılsın. Sonra şayet gece kalkarsa (bir, üç, beş... rekât kılıp bu iki rekâtı vitir yapar). Aksi halde (yani gece kalkamazsa), bu iki rekât onun hesabına (yazılmış olur)'"[1423]

Bu, gece namazının sonunu vitir yapmaya dair emirden kastedilenin bir rekâtlık Vitir'in ihmal edilmemesi olduğunu gösterir ve ondan sonra iki rekât kılmak buna çelişmez. Nitekim Rasûlüllâh ﷺ'in fiili ve emri bu şekilde sabit olmuştur.[1424] *Vallâhu a'lem.*

Vitr'de Kunut:

Rasûlüllâh ﷺ vitir kılar, bazen kunut yapmazdı. Bu da vitirde kunutun vacip olmadığını gösterir. Şayet vacip olsaydı Rasûlüllâh ﷺ onu bazen terk etmezdi. *Vallâhu a'lem*.

Bazı sahâbe ve tabi'înden vitirde kunutu yıl boyunca terk edip, sadece Ramazan'ın yarısında okudukları ve diğerlerinin de yıl boyunca vitirde kunut yaptıkları sabit olmuştur.[1425]

'Ubey b. Ka'b ﷺ şöyle demiştir: 'Rasûlüllâh ﷺ vitir kılar ve rükûdan önce kunut yapardı.'[1426]

Alkâme rahimehullah şöyle demiştir: 'İbn Mes'ûd ﷺ ve Rasûlüllâh ﷺ'in ashâbı vitirde rükûdan önce kunut yaparlardı.'[1427]

'Abdurrahmân b. 'Abd el-Kârî dedi ki: "Bir ramazan gecesinde Ömer b. el-Hattâb ﷺ ile birlikte mescide çıktık. İnsanlar dağınık dağınık idi. Kimisi kendi kendisine namaz kılıyor ve kimisi de namaz kılarken ona bir grup da uymuş oluyordu. Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Benim görüşüme göre eğer bunları tek bir imâmın etrafında toplayacak olursam daha güzel olur.' Sonra bu kararını verdi ve onları 'Ubey b. Ka'b ﷺ'ın arkasında topladı. Daha sonra onunla bir başka gece çıktım. İnsanlar önlerindeki imama uymuşlardı. Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Bu ne güzel bir başlangıç! Bununla birlikte uyuyanların

---

1423 **Sahih**. Darimî (1/374) İbn Huzeyme (1106) İbn Hibban (6/315)

1424 Bkz. Elbânî, *es-Sahîhâ,* (1993).

1425 Bkz. İbn Ebî Şeybe (2/305-306) Mervezi, *Muhtasaru Kıyâmi'l-Leyl* (s.135-136) *Mecmû'u'l-Fetavâ,* (22/271).

1426 **Sahih.** İbn Mâce, (1182); Nesâ'î, (3/235) *el-İrva'u'l-Galîl,* (426).

1427 **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe, (2/302). Bkz. *el-İrva'u'l-Galîl,* (2/166).

namazı daha faziletlidir.' Bununla gecenin nihayetinde kılanları kastediyordu. İnsanlar ise gecenin ilk vakitlerinde (bu namazı) kılıyorlardı."[1428]

Bir rivayette şu fazlalık vardır: 'Ramazan'ın yarısında kâfirlere lanet ederek şöyle diyorlardı:

اللَّهُمَّ قَاتِلِ الْكَفَرَةَ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِكَ وَيُكَذِّبُونَ رُسُلَكَ، وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِوَعْدِكَ، وَخَالِفْ بَيْنَ كَلِمَتِهِمْ، وَأَلْقِ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ، وَأَلْقِ عَلَيْهِمْ رِجْزَكَ وَعَذَابَكَ، إِلَهَ الْحَقِّ.

'Ey Allahım! Senin yolundan alıkoyan, Rasûlünü yalanlayan ve vaadine iman etmeyen kâfirleri katlet! Onların arasını ayır ve kalplerine korku at! Azabını üzerlerine gönder!' Sonra Rasûlüllâh ﷺ üzerine salât eder ve güçleri hayra yettiğince Müslümanlara dua ederlerdi. Sonra müminler için bağışlanma dilerlerdi. Kâfirlere lanet, Rasûlüllâh ﷺ'e salât ettikten ve mümin erkekler ile kadınlar için bağışlanma diledikten sonra şöyle istekte bulunurlardı:

اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ، وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ، وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ، وَنَرْجُو رَحْمَتَكَ رَبَّنَا، وَنَخَافُ عَذَابَكَ الْجِدَّ، إِنَّ عَذَابَكَ لِمَنْ عَادَيْتَ مُلْحِقٌ.

"Allah'ım! Ancak sana kulluk ederiz, senin için namaz kılar ve secde ederiz. Ancak sana (kulluk) için çalışır ve koşarız. Rabbimiz! Rahmetini umar, çetin azabından da korkarız. Zira senin azabın düşmanın olan kâfirlere ulaşıcıdır." Sonra tekbir alır ve secdeye giderlerdi."[1429]

"Sonra tekbir alır ve secdeye giderlerdi" sözündeki delil olma yönü; vitirde kunut duasının rükûdan sonra olmasıdır. Şayet dua, kıratten sonra olsaydı, secde için değil, rükû için tekbir aldıkları belirtilirdi.

[1428] **Sahih mevkuf**. Buharî, (2010).
[1429] **Sahih.** İbn Huzeyme (2/155-156) Elbânî *Salâtu't-Teravih* (s. 41-42)

Kunut Duası:

Hasen b. 'Alî ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ bana vitir namazında (kıraati bitirdikten sonra) Kunut duası olarak okumam için şu duayı öğretti:

اللَّهُمَّ اهْدِنِى فِيمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنِى فِيمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنِى فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ وَبَارِكْ لِى فِيمَا أَعْطَيْتَ وَقِنِى شَرَّ مَا قَضَيْتَ إِنَّكَ تَقْضِى وَلاَ يُقْضَى عَلَيْكَ وَإِنَّهُ لاَ يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلاَ يعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ، [ولاَ مَنْجا مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ.]

'Ey Allahım! Beni hidâyet verdiklerinden kıl, afiyet verdiklerinden eyle ve beni, işlerini üzerine aldıkların arasına koy. Verdiklerini hakkımda mübarek kıl. Olmasına hükmettiğin şerlerden beni koru. Sen dilediğin hükmü verirsin ve kimse de seni mahkûm edemez. Sen kimin işini üzerine aldıysan o zelil olmaz. Düşmanın da izzet bulamaz. Mübareksin ve Yüceler Yücesisin Ey Rabbimiz (Senden başka kendisine sığınılacak yoktur.)'"[1430]

Az önce Abdurrahmân b. 'Abd el-Karî rivayetinde sabit olan duayı da okumak meşrudur.

Vitr Kılmadan Uyuyup Kalan veya Unutan:

Ebû'd-Derdâ ﷺ'dan: 'Gece namazını kılmak niyeti olduğu halde yatan kimse, gözlerine yenik düşüp sabaha kadar uyanamaz ise ona niyet ettiği şeyin sevabı yazılır. Onun uykusu da Rabbi ﷻ'nin ona bir sadakasıdır.'[1431]

Ebû Sa'îd ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Vitiri kılmadan uyuyakalan veya unutan, onu hatırladığı zaman kılsın."[1432]

'Â'işe ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ şayet kendisine uyku veya bir acı galebe

---

[1430] **Sahih.** Ebû Dâvud (1425) Nesâî (3/248) Tirmizî (464) İbn Mâce (1178) İbn Mende, Tevhîd (343).

[1431] **Sahih mevkuf**. Nesâ'î (3/258) İbn Huzeyme (1172-1175) İbn Hibbân (6/323) *el-İrvâ'u'l-Galîl* (454).

[1432] **Sahih.** Ebû Dâvud, (1431); Tirmizî, (466); İbn Mâce, (1188).

çalar da gece namazını kılamazsa (onun yerine) gündüz on iki rekât namaz kılardı…'[1433]

Ramazan'da Gece Namazını Cemaat ile Kılmanın Meşru Oluşu:

Ebû Zerr ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ ile beraber oruç tuttuk Ramazan ayının son haftasına kadar bize farz namazdan başka bir namaz kıldırmadı. Bundan sonra kalkıp bize gecenin üçte biri geçinceye kadar namaz kıldırdı. Altıncı gün namaz kıldırmadı. Beşinci gün gecenin yarısına kadar bize namaz kıldırdı. Bizde ona dedik ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gecenin geri kalan kısmında da bize nafile namaz kıldırsanız?' Bunun üzerine şöyle buyurdu: **'Her kim imam namazı bitirinceye kadar onunla namaz kılarsa ona gece kıyamı sevabı yazılır.'** Sonra Ramazan ayının son üç günü kalıncaya kadar bize namaz kıldırmadı. Üçüncü gün kıldırdı. Ailesini ve hanımlarını da çağırdı ve 'Felah' geçirme korkusuna düşünceye kadar bize namaz kıldırdı. Ebû Zerr ﷺ'e: 'Felah nedir?' dedim. O da: 'Sahurdur' dedi."[1434]

Â'işe ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ geceleyin (evden) çıkarak mescitte namaz kıldı. Bâzı kimseler de onun namazına uyarak namaz kıldılar. Derken halk bu mesele üzerinde konuşmaya başladılar. Bu sebeple öncekilerden daha çok cemaat toplandı. Rasûlüllâh ﷺ ikinci gece de mescide çıktı ve cemaat de ona uyarak namaz kıldılar. Cemaat (yine) bunu anlatmaya başladılar. Derken üçüncü gece mescidin cemaati çoğaldı, Rasûlüllâh ﷺ yine çıkarak cemaate namaz kıldırdı. Dördüncü gece olunca artık mescit cemaati almaz oldu. Fakat Rasûlüllâh ﷺ cemaate çıkmadı. Nihayet sabah namazına çıktı. Sabah namazını kılınca, cemaate doğru döndü, sonra şehâdet getirerek, şöyle buyurdu: '**Bundan sonra, (biliniz ki) hâliniz bana gizli kalmış değildir. Lâkin ben gece namazının size farz kılınır da onu kılamazsanız diye endişe ettim**.'"[1435]

Bir Gecede İki Vitr Olmaz:

Kays b. Talk b. 'Alî dedi ki: "Bir Ramazan gününde Talk b. 'Alî ﷺ bizi ziyaret etti ve yanımızda akşamladı. Sonra bize gece namazı ve vitir

---

[1433] **Sahih.** Muslim, (746).
[1434] **Sahih.** Tirmizî, (806); Nesâ'î, (3/83); Ebû Dâvud, (1375) İbn Mâce, (1327).
[1435] **Sahih.** Buhârî, (924) Muslim, (761).

kıldırdı. Sonra mescidine gitti ve arkadaşlarına namazı kıldırdı. Geriye vitir kaldı. Birisine gelip: ‘Arkadaşlarına vitiri kıldır. Zira ben Rasûlüllâh ﷺ’den şöyle buyurduğunu işittim: **‘Bir gecede iki vitir olmaz.’**”[1436]

Tirmizî ﷺ şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ﷺ’in ashabı ve diğer bazı ilim ehli, gecenin öncesinde vitir namazı kılan kimse uyur sonra gece namazı için kalkar ve dilediği kadar namaz kılar. Önceki kıldığı vitir namazını kıldığı şekilde bırakır. Bu Sufyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes ﷺ, İbnu’l-Mubarek, eş-Şafi’î, Kufeliler ve Ahmed’in görüşüdür. Bu görüş daha doğrudur, çünkü Rasûlüllâh ﷺ‘in vitir namazından sonra namaz kıldığı birçok yoldan rivayet edilmiştir.’[1437]

Bundan kastedilenlerden birisi: Rasûlüllâh ﷺ‘in: ‘Gece namazı ikişer ikişerdir. Bitirmek istediğinde bir rekât daha kıl. Bu kılmış olduğun namazı vitir yapar’ hadisinde olduğu gibi Müslümanın gece namazında vitiri terk etmemesidir. ‘Bir rekât daha kıl, bu kılmış olduğun namazı vitir yapar’ kavli, Müslümanın şef’ namazını vitirsiz bırakmaması için emirdir. *Vallâhu a’lem*.

Lakin bir mesele daha kaldı ki o da şudur. Şayet imama uyan, gecenin başında vitir yapmışsa sonra imam ve cemaat ile kılarken, onunla beraber vitir yapmayı terk etmeli midir? Böyle yaparsa Ebû Zerr ﷺ hadisinde geçen: **‘Kim imamla namazı bitirene kadar namazı kılarsa ona gece kıyamı sevabı yazılır’** şeklindeki fazileti kaçırmış olur mu?

Bunun açık cevabı *Allâhu a’lem* şudur: İmâma uyan, imâmla birlikte vitir namazını şef’ niyetiyle kılar, imâm tek rekâtta selam verince, imama uyan ikinci rekâta kalkar. Böylelikle imâm ayrılmadan namazdan ayrılmadığı için yukarıdaki hadiste geçen fazileti kazanmış olur ve bir gecede iki vitir yapmamış olur. *Allâhu a’lem*. İmâm ile imâma uyanın niyetinin farklı olmasında zarar yoktur.

Gece Namazlarında Kıyam ve Kuûd (Oturma)

Şeyh el-Elbani Sıfatu’s-Salat’ta şöyle demiştir: “Rasûlullah ﷺ geceleri bazen ayakta durarak ve bunu uzun tutarak namaz kılardı. Bazen de oturarak ve uzun tutarak kılardı. Kıraati ayakta yaptığı zaman rükûyu da

---

[1436] **Hasen**. Ebû Dâvud, (1439) Nesâ‘î, (3/329-330)
[1437] Sunenu’t-Tirmizî, (2/334).

ayakta yapardı. Kıraati oturarak yaptığında rükûyu da oturarak yapardı.[1438]

‘Bazen (de) oturarak namaz kılar, oturduğu yerde (Kur’ân) okurdu. Kıraati bitirmesine otuz veya kırk ayet kaldığında kalkar (kalan o âyetleri) ayakta okurdu. Ardından rükûya ve secdeye varırdı. Sonra aynı şeyi ikinci rekatta yapardı.’[1439]

‘Nafile namazı, (ancak) hayatının sonlarında yaşlandığı zaman oturarak kıldı. Bu vefatından bir yıl önce olmuştu.’[1440] ‘(Oturduğunda) ayaklarını dizlerden kırarak ve bacaklarının altına koyarak otururdu.’[1441]

İstihare Namazı

Câbir ؓ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ bize, Kur’ân’dan bir süre öğrettiği gibi her işte istiharede bulunmamızı öğretirdi. Derdi ki: ‘**Biriniz bir işi yapmaya arzu duyduğu zaman, farzlar dışında iki rekât namaz kılsın ve sonra şu duayı okusun**:

اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلاَ أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ خَيْرٌ لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى –أَوْ قَالَ عَاجِلِ أَمْرِى وَآجِلِهِ– فَاقْدُرْهُ لِى وَيَسِّرْهُ لِى ثُمَّ بَارِكْ لِى فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى –أَوْ قَالَ فِى عَاجِلِ أَمْرِى وَآجِلِهِ– فَاصْرِفْهُ عَنِّى وَاصْرِفْنِى عَنْهُ، وَاقْدُرْ لِى الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِى.

‘Ey Allahım! Senden hayır talep ediyorum. Zira sen bilirsin. Senden hayrı yapmaya kudret talep ediyorum. Zira sen vermeye kâdirsin, Rabbim

---

1438 **Sahih**. Muslim (730) Ebû Dâvud (955) Nesâî (3/219) Tirmizî (375) İbn Mâce (1228)

1439 **Sahih.** Buhârî (1118); Muslim (731) Mâlik (1/157)

1440 **Sahih.** Muslim (733) Ahmed (6/159, 285)

1441 **Sahih.** Nesâî (1/245) Darekutnî (152) İbn Huzeyme (1/107) Abdulganî el-Makdisî, *Sunen* (1/80)

yüce fazlını da talep ediyorum. Sen her şeye kâdirsin ve ben âcizim. Sen (her şeyi) bilirsin, ben (ise) cahilim. Sen gaybı(ın tamamını) bilirsin. Ey Allahım! Eğer senin ilminde bu iş; bana dinim, hayatım ve sonum için -veya hali hazırda ve ileride- hayırlı ise bunu bana takdir et ve yapmamı kolay kıl. Sonra da onu hakkımda mübarek kıl. Eğer senin ilminde bu iş, bana dinim, hayatım ve sonum için -veya hali hazırda ve ileride dedi- zararlı ise onu benden çevir ve beni de ondan çevir. Hayır ne ise bana onu takdir et, sonra da bana onu sevdir!' Câbir ﷺ dedi ki: 'Bu duadan sonra yapacağı işi zikrederdi."'[1442]

Yaygın hatalı kanaate göre bazı insanlar, istiharenin, ancak bir takım insanların dua etmesi ve uykuda rüya görülmesi durumunda söz konusu olabileceğini sanmaktadırlar. Bu, Allah ﷻ'nın emretmediği ve Rasûlüllâh ﷺ'in Sünneti'nde de yeri olmayan bir aşırılıktır. Bu husus, Müslümanlar için mutlak anlamda gerekli olmayan bir zorlamadan kaynaklanmış olup bu durum kendilerini, Rasûlüllâh ﷺ'in Sünnetlerinden biri olan büyük bir Sünneti tahrif etmelerine ve onun sevabından, bereketinden ve nimetlerinden mahrum kalmalarına yol açmıştır.

Duhâ (Evvabin) Namazı

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: 'Dostum ﷺ, bana her ay üç gün oruç tutmamı, iki rekât kuşluk(namazı kılmamı) ve yatmazdan önce de vitir namazı kılmamı tavsiye etti.'[1443]

Ebû Zerr ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'Her gün, sizin her bir mafsalınız için bir sadaka terettüp etmektedir. Her tesbih (subhânallâh) bir sadakadır. Her tahmîd (el-hamdulillâh) bir sadakadır ve her bir tehlîl (lâ ilâhe illa'llâh) bir sadakadır. Emri bi'l-ma'ruf (iyiliği emir) bir sadakadır. Nehyi 'ani'l-münker (kötülükten yasaklama) de bir sadakadır. Bütün bunlara, kişinin kuşlukta kılacağı iki rekât namaz kâfi gelir."[1444]

Zeyd b. Erkâm ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Evvâbin namazı, boduğun (yani deve yavrusunun) ayağı kumdan yanmaya

---

[1442] **Sahih.** Buhârî (6382) Ebû Dâvud (1538) Tirmizî (480) Nesâî (6/80-81) İbn Mâce (1383).

[1443] **Sahih.** Buhârî (1981) Muslim (721) Ebû Dâvud (1432) Tirmizî (760) Nesâî (3/229).

[1444] **Sahih**. Muslim, (720) Ebû Dâvud, (1286).

başladığı andan itibaren kılınır.'"[1445]

Evvabin namazı Duha namazıdır:

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Duha namazını kılmaya ancak evvablar (çokça tevbe edenler) devam ederler.'"[1446]

Yaygın olan akşam namazından sonraki altı rekatlik 'Evvabin' denilen namazın ise sahih bir aslı yoktur.

Rekât sayısı:

'Abdurrahmân b. Ebî Leylâ anlatıyor: "Bize, Rasûlüllâh ﷺ'in kuşluk namazı kıldığını Ummu Hâni ﷺ'dan başka kimse anlatmadı. O dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ Fetih günü, benim eve geldi, yıkandı ve sekiz rekât namaz kıldı. Ben bundan daha hafif bir namazı hiç görmedim. Ancak rükû ve secdeleri tam yapıyordu.'"'[1447]

Bureyde ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'İnsanda üçyüzaltmış mafsal vardır. Her bir mafsal için bir sadakada bulunması gerekir.' (Bunu işitenler): 'Buna kimin gücü yeter?' dediler: Rasûlullah ﷺ: 'Mescidde toprağa gömeceği bir balgam, yoldan bertaraf edeceği, bir engel... Bunları bulamazsa, kuşluk vakti kılacağı iki rekât namaz!'"[1448]

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ kuşluğu dört kılar, (bazen) dilediğince de artırırdı.'[1449]

Güneş ve Ay Tutulması Namazları

'Â'işe ﷺ şöyle demiştir: "Rasûlüllâh ﷺ zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ namaza durdu. Ama kıyamı uzattı. Sonra rükû etti, rükûsunu da çok uzattı. Sonra başını rükûdan kaldırdı ve bu kıyamı da çok uzattı. Yalnız, bu ikinci kıyam, birinciden daha kısa idi. Sonra tekrar

---

[1445] **Sahih.** Muslim, (748); Ahmed (4/366); Taberânî, (5/234) Beyhakî, (3/49).
[1446] **Sahih**. Hâkim, (1/314); İbn Huzeyme, (1/133) Elbânî, *Sahîhâ,* (703).
[1447] **Sahih.** Buhârî, (1176); Muslim, (336); Mâlik (1/152); Ebû Dâvud, (1290-91); Tirmizî, (474); Nesâ'î, (1/126, 202).
[1448] **Sahih**. Ebû Dâvud, (5242) Bkz. *el-İrvâ',* (461).
[1449] **Sahih**. Muslim, (719).

rükûya gitti ve rükûyu çok uzattı. (Ama) bu rükû birinciden daha kısaydı. Sonra secde etti. Sonra kalktı ve yine kıyamı uzattı. Yalnız bu kıyam, birinciden daha kısaydı. Sonra rükûya vardı, rükûyu da uzattı. Fakat bu rükû birinciden daha kısaydı. Sonra başını rükûdan kaldırarak dikildi ve kıyamı da uzattı. Ancak bu kıyam da birinciden azdı. Sonra rükû etti ve rükûyu uzattı. Fakat bu rükû birinciden daha kısa sürdü. Sonra secdeye vardı. Sonra namazdan çıktı, güneş de açılmıştı. Cemaate bir hutbe okudu ve Allah'a hamdu sena ettikten sonra şunları söyledi:

'Şüphesiz ki güneş ile ay Allah'ın âyetlerindendir. Bunlar, hiç bir kimsenin hayatı veya ölümü için tutulmazlar. Siz, bunları tutulmuş görürseniz hemen tekbir alın, Allah'a dua edin, namaz kılın ve sadaka verin. Ey ümmeti Muhammed! Erkek veya kadın kulunun zinasından dolayı Allah'ın kıskançlığı kadar hiç bir kimse kıskanç olamaz. Ey ümmet-i Muhammed! Vallahi benim bildiğimi bir bilseniz, mutlaka çok ağlar ve mutlaka az gülerdiniz.'"[1450]

Emir, tekbir, dua ve sadakaya bağlı olarak gelmiştir. Tutulma anında sadaka, tekbir ve duanın vacip olduğu söylenemez. Burada icma ile emir, müstehaplık içindir. Tutulma namazı da bu emre bağlı olarak müstehaptır. Muvaffak kılan Allah'tır.

Tutulma Namazının Şekli ve Rekât Sayısı

Tutulma namazı için ezan ve kamet okunmayacağında âlimler ittifak ettiler.[1451]

Abdullah b. 'Amr ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ zamanında güneş tutulunca: 'Şüphesiz namaz toplayıcıdır' diye nida edildi."[1452]

Güneş tutulması namazı ikişer rükûlu iki rekât olarak kılınır. Bunun delili, az önce geçen 'Â'işe ﷺ hadisidir.

Yine 'Abdullah b. 'Abbâs ﷺ'dan gelen rivayet de buna delildir: "Rasûlüllâh ﷺ zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ namaza durdu. Ama Bakara suresini okuyacak kadar uzun bir kıyam yaptı. Sonra uzun bir rükû yaptı, sonra başını rükû'dan kaldırdı ve uzun uzadıya

---

[1450] **Sahih.** Buhârî, (1044) Muslim, (901).
[1451] Fethu'l-Bârî, (2/533) Mevsu'atu'l-İcmâ, (1/696).
[1452] **Sahih.** Buhârî, (1045) Muslim, (910).

ayakta durdu. Yalnız bu kıyam birinciden daha kısaydı. Sonra uzun bir rükû yaptı fakat bu da birinci rükûdan daha kısaydı. Sonra secde etti, sonra (tekrar) uzun bir kıyam yaptı fakat bu da birinci kıyamdan kısa idi. Sonra uzun bir rükû yaptı ama bu da birinci rükûdan aşağı idi. Sonra başını kaldırarak uzun bir kıyama durdu. Bu da birinci kıyamdan aşağı idi. Sonra uzun bir rükû yaptı. Bu da birinci rükûdan aşağı idi. Sonra secde etti, sonra namazdan çıktı. Gerçekten güneş açılmıştı. Müteakiben Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Şüphesiz ki güneş ile ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bunlar bir kimsenin hayatı veya ölümü için tutulmazlar. Siz böyle bir şey görünce hemen Allah'ı zikredin.'** Sahâbeler: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu makamında seni bir şey almak için uzandığını, sonra bundan vazgeçtiğini gördük' dediler. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Ben, Cenneti gördüm de ondan bir salkım üzüm koparmaya el uzattım. Eğer ben o salkımı almış olsaydım, dünya durdukça siz ondan yerdiniz. Ben Cehennemi de gördüm; bugünkü gördüğüm manzara gibi (şimdiye kadar) hiç bir manzara görmüş değilim. Cehennemliklerin çoğunluğunun kadınlar olduğunu da gördüm.'** Sahâbeler: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun sebebi nedir?' diye sordular. **'Küfretmeleri sebebi ile'** cevabını verdi. 'Kadınlar Allah'a küfreder mi?' diyenler oldu. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Evet, onlar kocalarına karşı nankörlük ederler ve iyiliğe karşı nankörlük ederler. Onlardan birine daima iyilik etsen, sonra senden bir şey görse hemen: Senden hiç bir hayır görmedim der.'**"[1453]

'Â'işe ﵂ ve İbn Abbâs ﵄ hadislerinde, tutulma anında hutbenin, namazdan sonra yapılmasının müstehap olduğuna delil vardır.[1454]

Tutulma Namazında Kıraat Sesli Olur:

Tutulma namazında kıraat, Rasûlüllâh ﷺ'in yaptığı gibi cehrîdir. 'Â'işe ﵂'dan: "Rasûlüllâh ﷺ husuf namazında sesli okudu. Kıraatini bitirince tekbir alıp rükû etti. Rükûdan kalkarken: 'Semî'allâhu limen hamideh, Rabbenâ ve lekel hamd' dedi. Sonra küsuf namazındaki kıraatine döndü. İki rekâtta dört rükû ve dört secde yaptı."[1455]

İbnu'l-Munzîr dedi ki: 'Ay tutulması namazı da güneş tutulması

[1453] **Sahih.** Buhârî, (1052) Muslim, (907).
[1454] *Fethu'l-Bârî,* (2/533-534).
[1455] **Sahih.** Buhârî, (1065) Muslim, (901).

namazı gibi kılınır.'[1456]

İstiskâ (Yağmur) Namazı

Bu, Rasûlüllâh ﷺ'in sünnet kıldığı, müstehap bir namazdır. Vacip olduğuna dair bir delil yoktur.[1457]

İstiskâ Namazının Vakti ve Şekli:

'Â'işe ؓ'dan: 'İnsanlar Rasûlüllâh ﷺ'e kuraklıktan şikâyet ettiler. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ, bir minber konulmasını emretti ve musallaya kendisi için bir minber konuldu. Yağmur duasına çıkacağı günü ahaliye bildirdi. (Kararlaştırılan gün gelince) Rasûlüllâh ﷺ güneşin kaşı (ilk ışınları) görününce gidip minberin üzerine çıktı. Tekbir aldı. Allah ﷻ'ye hamd etti sonra: **'Siz memleketinizin kuraklığından ve yağmurun ilk zamanından geciktiğinden şikâyet ettiniz. Hâlbuki Allah ﷻ size, kendisine duâ etmenizi emretti ve duanızı kabul edeceğini vaat etti'** buyurdu. Sonra da şöyle devam etti: **'Hamd Âlemlerin Rabbi, Rahim ve Rahman, kıyamet gününün tek hâkimi olan Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. O dilediğini yapar. Ey Rabbim! Sen Allahsın, senden başka ilâh yok. Sen zenginsin, biz muhtacız, bize yağmur indir. İndirdiğini bize kuvvet ve bir zamana ulaştıracak azık kıl.'** Sonra Rasûlüllâh ﷺ ellerini kaldırdı, bu kaldırışa koltuklarının beyazı görününceye kadar devam etti. Bilâhare sırtını cemaate döndü, cübbesini ters çevirdi. Bunları yaparken elleri hâlâ havadaydı. Daha sonra insanlara doğru döndü, minberden inip iki rekât namaz kıldırdı. Hemen akabinde Allah bir bulut meydana getirdi, bunun peşinden gök gürledi, şimşek çaktı, sonra Allah'ın izni ile yağmur yağdı. Rasûlüllâh ﷺ (yollardan) seller akıncaya kadar mescidine gelmedi. İnsanların (yağmurdan korunmak için) kuytuya koştuğunu görünce azı dişleri görünceye kadar güldü ve şöyle buyurdu: **'Şehâdet ederim ki Allah, her şeye kadirdir, ben de Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm.'"**[1458]

Bu namaz için vakit tayin edildiğine dair bir delil yoktur.[1459]

[1456] İbn Munzîr, *el-İknâ,* (1/124-125).
[1457] Bkz. *ed-Derariyu'l-Mudiye,* (1/216); İbn Kudâme, *el-Mugnî'* (2/430).
[1458] **Hasen**. Ebû Dâvud, (1173) Hâkim, (1/328); İbn Hibbân, (7/109).
[1459] Fethu'l Bârî (2/499)

İstiska Namazı İçin Ezan ve Kamet Okunmaz:

İstiskâ namazı için ezan ve kamet okumak meşru kılınmamıştır. Fakat imâm ve naibi sadece, insanlara çıkacakları günü bildirerek sözleşirler ve birlikte namaz için çıkarlar. Bunun delili az önceki 'Â'işe ﵂'nın rivayet ettiği hadiste geçmiştir:

İbn Battal şöyle dedi: 'İstiska namazında ezan ve kamet okunmayacağında icma edilmiştir.'[1460] İbn Kudame dedi ki: 'İstiska namazında ne ezan ne de kamet sünnet kılınmamıştır. Bu konuda bir muhalefet bilmiyoruz.'[1461]

Bu sahâbenin fiili olarak sabit olmuştur. Ebû İshak'tan o şöyle dedi: 'Abdullah b. Yezîd el-Ensârî, el-Berâ' b. 'Âzib ve Zeyd b. el-Erkâm ﵃ birlikte istiskâ için çıktılar. 'Abdullah, minber olmadan ayağa kalktı, bağışlanma diledi sonra kıraatini sesli yaptığı iki rekât namaz kıldırdı. Ne ezan okundu ne de kamet.' Ebû İshak dedi ki: ''Abdullah b. Yezîd ﵁ bunu Rasûlüllâh ﷺ'den görmüştü.'[1462]

İstiskâ Namazı, Bayram Namazı Gibi Kılınır:

İshâk b. 'Abdullah b. Kinâne'den o şöyle dedi: "Velid b. 'Utbe Medine valisi iken, beni Rasûlüllâh ﷺ'in yağmur duasında kıldığı namazını sormam için İbn 'Abbâs ﵄'ya gönderdi. Gidip İbn 'Abbâs ﵄'ya sordum. O da şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ eski elbisesini giymiş ve mütevazı bir vaziyette, yakarır bir halde musallaya kadar geldi. Minberin üzerine çıktı. Sizin şu hutbeniz gibi hutbe okumadı. Fakat dua, yalvarma ve tekbire devam etti. Sonra bayramda kıldığı gibi iki rekât namaz kıldı.'"[1463]

İstiskâ Namazı, Namazgâh'ta Kılınır:

İstiskâ namazında Sünnet olan, daha önce geçen hadislerin gösterdiği gibi namazgâhta kılınmasıdır. Ancak Mekke halkı bundan hariçtir. Onlar, Mescidu'l-Haram dışında kılmazlar. *Selef*'in uygulaması böyle

---

[1460] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, (2/514). Bkz. *Mevsu'atu'l-İcmâ',* (1/653).

[1461] *el-Mugnî,* (2/432).

[1462] **Sahih**. Buhârî, (1022).

[1463] **Hasen**. Ahmed, (1/230, 269, 355); Ebû Dâvud, (1165) Tirmizî, (558); Nesâ'î, (3/156); İbn Mâce, (1266); İbn Huzeyme, (1408); İbn Hibbân, (7/112).

devam edegelmiştir.[1464]

Namazgâha Çıkış Şekli, Dua ve İstiskâ Namazından Önce Hutbe Okunması:

Yağmur duasına çıkışta Sünnet olan sade kıyafet,[1465] tevazu,[1466] tazarru/yalvarma ve meskenet[1467] içinde Allah'a dua ederek, O'ndan yağmur isteyerek, tekbir getirerek ve Allah'a hamd ederek çıkmaktır. İmam ve cemaat ellerini dua ederek kaldırırlar. İmamın yağmur duasında ellerini, koltuk altı görünecek kadar fazlaca kaldırması meşrudur.

Aynı şekilde, imamın namazgâha çıkarken insanlara hitap ederek yağmura olan ihtiyaçlarını hatırlatması ve dua etmeye yönlendirmesi, dua etmesi ve kıbleye yönelmesi de meşrudur. Geçen bu şekilden başka bir sıfatta hutbe okumak meşru değildir.

Abdullah b. Zeyd el-Ensârî ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ insanlarla beraber yağmur duası için çıktı. Kalktı ve ayakta Allah'a dua etti. Sonra kıbleye döndü ve cübbesini ters çevirdi.'[1468]

Enes ﷺ şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ yağmur duasından başka hiçbir duasında ellerini kaldırmazdı. Yağmur duasında koltuklarının beyazı görününceye kadar ellerini kaldırırdı.'[1469]

İmâm Buhârî *'İnsanların İmamla Birlikte Yağmur Duası İçin Ellerini Kaldırmaları Babı'* diye başlık açmış ve orada muallâk olarak Enes b. Mâlik ﷺ'nun şu sözünü nakletmiştir: "Bir bedevî Cuma günü Rasûlüllâh ﷺ'e geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Hayvanlar helak oldu, aileler helak oldu ve insanlar helak oldu.' Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ ellerini kaldırarak dua etti. Cemaat de onunla beraber ellerini kaldırarak dua ettiler…"[1470]

[1464] Bkz. İmâm Şafi'î *el-Umm,* (1/234)
[1465] **Tebezzül:** Süslenme ve güzel şekli terk etmektir.
[1466] **Tevazu:** Alçak gönüllülük ve boyun eğmektir. *Lisânu'l-'Arâb,* (8/397).
[1467] **Temeskün:** Boyun eğiş ve zillet ile miskinlere benzemeye çalışmak. *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs,* (2/385).
[1468] **Sahih.** Buhârî, (1022, 1028) Muslim, (894).
[1469] **Sahih.** Buhârî, (1031); Muslim, (895).
[1470] **Sahih.** Buhârî, (1029); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (2/516).

Tilavet Secdeleri

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: “Âdemoğlu secde âyeti okur ve secde ederse şeytan ağlayarak ayrılır ve: ‘Yazık bana, insanoğlu secdeyle emredildi ve secde etti, mukabilinde ona Cennet var. Ben de secdeyle emrolundum ama ben itiraz ettim ve benim için de ateş var’ der.”[1471]

Hükmü:

Sünnettir. Rebî’a b. ‘Abdullah’ın anlattığına göre: “Ömer ﷺ Cuma günü, minber üzerinde (hutbe verirken) Nahl suresini okumuş, secde âyetine gelince, minberden inip secde yapmış, halk da onunla birlikte secdeye kapanmıştır. Müteakip Cuma’da da (aynı şekilde) aynı sureyi okumuş, secde âyetine gelince: ‘Ey insanlar, biz secde âyetlerine uymuyoruz. (Bunlar okununca) kim secde ederse isabet eder ve kim de secde etmezse üzerine günah yoktur’ der ve Ömer ﷺ secde etmez.”

Buharî’nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: ‘Allah, secdeyi dilemezsek farz etmemiştir.’[1472]

Zeyd b. Sabit ﷺ‘dan, o şöyle demiştir: ‘Rasûlüllâh ﷺ‘e Necm suresini okudum, secde âyeti için secde yapmadı.’[1473]

Secde âyetleri:

A’râf 206; Ra’d 15; Nahl 49; İsrâ’ 107; Meryem 58; Hac 18; Furkan 60; Neml 25-26; Secde 15; Sad 24; Fussilet 37; Necm 62; İnşikak 21 ve Alak 19.[1474]

Namazda şart olanlar Tilavet secdesi için şart değildir. Yine abdestli olmak da şart değildir. Zira bu bir namaz değildir. Kişi tek secde edip kalkar. Cehrî okunan namazlarda imam için ve münferid olarak namaz içinde secde yapması meşrudur. Gizli okunan namazlarda ise tilavet secdesi mekruhtur.

[1471] **Sahih**. Muslim, (81).
[1472] **Sahih.** Buhârî, (1077) Mâlik, (1/206).
[1473] **Sahih.** Buhârî, (1072) Muslim(577).
[1474] İbn Hazm, *Muhallâ,* (5/156).

Tilavet Secdesinde Tekbir:

Ne Rasûlüllâh ﷺ'den ne de sahâbelerden tilavet secdesinde tekbir aldıkları varid olmamıştır. *Tabi'în*den bazıları ise tekbir almışlardır.[1475]

Secdede dua:

'Â'işe رضي الله عنها anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ, geceleyin yaptığı tilavet secdelerinde şöyle derdi:

سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ

'Yüzüm, kendisini yaratan (maddi ve manevi çeşitli cihazlarla teçhiz, tezyin ve) tasvir eden, ilahi güç ve kudretiyle onda işitme ve görme duyguları açan Zat'a secde etti.'"[1476]

İbn Abbâs رضي الله عنه şöyle dedi: Bir adam gelerek dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Gece uyurken rüyamda kendimi gördüm. Sanki ben bir ağacın arkasında secde yapıyorum. Ben secde yaptım, secdem üzerine ağaç da secde yaptı. Onun şöyle söylediğini işittim: '**Ey Allahım, secdem sebebiyle bana sevap yaz, onun hürmetine günahımı dök, onu senin nezdinde bana azık yap. Kulun Dâvud'dan kabul ettiğin gibi onu benden kabul et**.' İbn 'Abbâs رضي الله عنه dedi ki: 'Bundan sonra, Rasûlüllâh ﷺ'in secde ayeti okuduğunu, (tilavet secdesi sırasında) o adamın kendisine, ağacın sözü olarak haber verdiği duanın aynısıyla dua ettiğini işittim.'[1477]

Tilavet secdesinde abdestli olmak şart olmadığı gibi kıbleye dönmek de şart değildir. Çünkü bu secde namaz anlamına gelmez.

Sehiv (Yanılma) Secdeleri

Teşehhüd Oturuşu Unutulunca:

'Abdullah b. Mâlik b. Buheyne رضي الله عنه anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ öğle

---

[1475] Bkz. Elbânî, *Temâmu'l Minne,* (s.269) ve 'Abdurrezzâk, (3/349).
[1476] **Sahih.** Ebû Dâvud, (1414); Tirmizî, (508); Nesâ'î, (2/222).
[1477] **Sahih**. Tirmizî, (3420) es-*Sahîhâ,* (2710).

namazının ilk iki rekâtini tamamlamıştı (oturması gerektiği halde oturmadan), kalktı. Namazı bitirince iki (ziyade) secde daha yaptı ve ondan sonra selam verdi.'[1478]

Rekât Veya Secde Sayısında Şüphe Edilince:

Ebû Sa'îdi'l-Hudrî ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Biriniz namazında: 'İki mi kıldım yoksa üç mü kıldım' diye şekke düşerse, şekki atsın, yakîn kesbettiği hususu esas alsın, sonra da selâm vermezden önce iki secdede bulunsun. Eğer (bu kıldığı ile) beş rekât kılmışsa namazını onunla (sehiv secdesiyle) çift yapmış olur. Dördü tam kılmış idiyse, o iki secdesi, şeytanın burnunu sürtme olur.'"[1479]

'Abdurrahmân b. 'Avf ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: 'Biriniz namazında yanılır da bir mi iki mi kıldığını bilemezse namazını bir üzerine bina etsin; iki mi üç mü kıldığını bilmezse iki üzerine bina etsin; üç mü dört mü kıldığını bilmezse üç üzerine bina etsin, sonra da selâm vermezden önce iki (ziyâde) secde yapsın…'"[1480]

Namaz Eksik Kılınınca:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ namazın ikinci rekâtında selam verip bitirdi. Zu'l-Yedeyn ﷺ kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz kısaldı mı yoksa unuttunuz mu?' diye sordu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Zu'l-Yedeyn doğru mu söylüyor?'** diye sordu. Herkes: 'Evet!' diye cevap verdi. Rasûlüllâh ﷺ de iki rekât daha kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir getirip iki secde daha yaptı. Bu iki secde diğer secdelerinin uzunluğunda idi veya biraz daha uzundu. Sonra namazdan kalktı."[1481]

Fazla Kılınırsa:

İbn Mes'ûd ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ namaz kılmıştı. Namazda (unutarak) ziyade de bulundu. (Beş rekât kıldı) Kendisine: 'Ey Allah'ın

---

[1478] **Sahih.** Buhârî, (1224, 1225); Muslim, (570).

[1479] **Sahih**. Muslim, (571); Mâlik, (1/95); Ebû Dâvud, (1024, 1026-1027, 1029); Tirmizî, (396); Nesâ'î, (3/27); İbn Mâce, (1210, 1212).

[1480] **Sahih.** Tirmizî, (398) Elbânî, *Sahîhâ,* (1356).

[1481] **Sahih.** Buhârî, (1229); Muslim, (573) Mâlik (1/93); Ebû Dâvud, (1008-1012); Tirmizî, (394, 399) Nesâ'î, (3/20, 26).

Rasûlü! Namazda (yeni bir durum mu) hâsıl oldu)?' diye soruldu. Rasûlüllâh ﷺ: **'Bunu niye sordunuz?'** diye o da merak etti. Sahâbeler: 'Şöyle şöyle kıldınız' dediler. Rasûlüllâh ﷺ hemen dizlerini bükerek kıbleye yöneldi ve iki adet sehiv secdesinde bulundu sonra selam verdi ve yüzünü bize çevirerek: **'Şayet namazda yeni bir şey hâsıl olsaydı ben size haber verirdim. Ancak ben bir beşerim ve sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Öyleyse bir şey unutursam bana haber verin. Biriniz namazında şekke düşecek olursa doğruyu araştırsın ve onun üzerine kalanı bina etsin, sonra da iki (sehiv) secdesi yapsın'** dedi."[1482]

Korku Namazı

Allah ﷻ buyururuyor ki: '...**Eğer kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur**.' (Nisâ', 4/101)

Korku Namazının Meşru Oluşu

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: 'Sen de aralarında bulunup, onlara namaz kıldırdığında bir kısmı seninle birlikte namaza dursun ve silahlarını da alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında (diğerleri) arkanızda bulunsunlar. Namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber (bir rekât) namaz kılsınlar. Hem tedbirli bulunsunlar, hem de silahlarını alsınlar...' (Nisâ', 4/102)

Korku namazının meşruiyeti kıyamete kadar devam eder. Ashab ve diğer imamlar -önemsenmeyecek kadar basit görüş ayrılıkları dışında- bu hususta icma halindedirler.[1483]

Düşmandan, insandan, yırtıcı hayvandan yahut yangından korkmak hallerinde korku namazı hem ikamet halinde, hem yolculuk halinde meşrudur. Ancak (düşmanın) kendisiyle savaşılması caiz olanlardan olması yahut da namazın eda edilmesi halinde müslümanlara hücum edeceğinden korkulması şartı aranır. Çünkü Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: '**Kâfirler siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafilken size ansızın bir baskı yapmayı arzu ederler.**' (Nisâ', 4/102)

[1482] **Sahih.** Buhârî, (1226); Muslim, (572); Ebû Dâvud, (1019-1022); Nesâ'î, (3/31-36) Tirmizî, (392-393).

[1483] İbn Teymiye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ,* (24/30-31)

Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye der ki: 'İmam Ahmed ve diğer hadis fukahası bu hususta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den ve ashabından sabit olmuş hadisin umumi ifadesine uyarlar ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayetleri bellenmiş bütün türlerde korku namazını caiz kabul ederler.'

Korku Namazının Kılınış Şekilleri

1. Düşman kıble tarafında değilse: İmamın kılacağı namaz da iki rekât değilse, ordu kumandanı orduyu iki bölüğe ayırır. Bir bölük onunla namaz kılar, diğeri ise hücum etmesin diye düşmanın önünde kalır. Birinci bölük ile bir rekât kılar, ikinci rekâta kalkınca ona uyanlar münferiden (tek başlarına) namaz kılmayı niyet ederek kendi kendilerine namazı tamamlarlar. Daha sonra düşmanın karşısına giderler ve ikinci bölüğün yerinde düşmanın önünde dururlar. İmam ise hala ayakta kalmaya devam etmektedir. İkinci bölük gelip, imam ikinci rekâtte iken namaza başlarlar. İmam ikinci rekâti birincisinden daha uzun tutar. İkinci bölükle geri kalan rekâti kılar, sonra teşehhüt için oturur. Teşehhüd için oturup fakat selam vermeden önce ikinci bölük secdeden kalkar ve geri kalan bir rekâti tamamlayarak teşehhüdde bulunan imama yetişirler. İmam da onlarla birlikte selam verir.

Bu şekil Kur'ân'ın açık ifadelerine uygundur. Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: 'Sen de aralarında bulunup, onlara namaz kıldırdığında bir kısmı seninle birlikte namaza dursun ve silahlarını da alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında (diğerleri) (yani namazı tamamladıklarında) arkanızda bulunsunlar. Namaz kılmamış olan diğer kesim gelsin, seninle beraber (bir rekât) namaz kılsınlar. (Bunlar ise daha önce düşmanın önünde bulunanlardı.) Hem tedbirli bulunsunlar, hem de silahlarını alsınlar.' (Nisâ', 4/102)

İkinci bölüğün düşmana karşı duruşları daha tehlikeli olduğundan ötürü Allah ﷻ onlara tedbirli olmalarını ve silahlarını almalarını emretmiştir. Bu şekilde korku namazını Rasûlullah ﷺ *Zâtu'r-Rikâ'* gazvesinde kılmıştır. Salih b. Havvât, Rasûlullah ﷺ ile birlikte *Zâtu'r-Rikâ'* günü korku namazı kılanlardan şunu rivayet etmektedir: 'Bir bölük onunla (Peygamberle) birlikte saf tuttu. Bir diğer bölük ise düşmana yüzünü dönüp durdu. Kendisi ile birlikte bulunanlarla bir rekât namaz kıldı. Sonra ayakta durdu (onunla birlikte bir rekât kılanlar), kendi kendilerine namazlarını tamamladıktan sonra dönüp gittiler ve düşmana karşı saf tuttular. Diğer bölük geldi ve

onlarla birlikte de geri kalan bir rekâti kıldı. Sonra oturmaya devam etti, onlar kendi kendilerine namazlarını tamamladıktan sonra onlarla birlikte selam verdi.'[1484]

2. Düşman kıble tarafında değilse: İbn Ömer ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Rasûlullah ﷺ korku namazını iki bölükten birisi ile tek rekât olarak kıldı. Diğer bölük düşmana dönük durmuştu. Sonra (bir rekât kılanlar) gidip, arkadaşlarının yerlerinde düşmana yüzleri dönük durdular. Öbürleri geldi, sonra Peygamber ﷺ onlara da bir rekât kıldırdıktan sonra Peygamber selam verdi. Daha sonra bunlar da bir rekât, öbürleri de bir rekâtı kaza ettiler (tek başlarına kıldılar).'[1485]

Bu hadisten anlaşıldığına göre ikinci bölük, ikinci rekâti tamamlamadıkça selam vermez. Böylelikle namazı kesintisiz olur. Yerlerinden ayrılıp gittiklerinde düşmana karşı dururlar, birinci bölük de ikinci rekâtin kazasını yapar.

3. Düşman kıble tarafında bulunursa: Câbir b. 'Abdullah ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ ile birlikte korku namazında hazır bulundum. Bizi iki saf yaptı. Bir saf Rasûlullah ﷺ'in arkasında idi. Düşmansa bizimle kıble arasında bulunuyordu. Peygamber ﷺ tekbir getirdi, biz de hep birlikte tekbir getirdik. Sonra rukûya vardı, biz de hep birlikte rukûya vardık. Sonra başını rukûdan kaldırdı, hep birlikte başımızı rukûdan kaldırdık. Sonra arkasındaki saf ile birlikte secdeye eğildi. Arkadaki saf ise düşmanın karşısında ayakta kaldı. Peygamber ﷺ secdeyi bitirip, hemen arkasındaki saf da kalkınca, arkadaki saf secdeye eğildi ve secdeden kalktılar. Daha sonra arkadaki saf öne geçti, öndeki saf da arkaya geçti. Sonra Peygamber ﷺ rukû' etti ve biz de hep birlikte rukûya vardık. Sonra başını rukûdan kaldırdı, biz de hep beraber başımızı kaldırdık. Sonra birinci rekâtte arkada bulunan ve hemen onun arkasına geçmiş olan saf ile birlikte secdeye eğildi, arkadaki saf ise düşmana karşı ayakta kaldı. Peygamber ﷺ arkasındaki saf ile birlikte secdeyi bitirince, arkadaki saf secde için eğilip secde etti. Sonra Peygamber selam verdi. Biz de hep birlikte selam verdik. Cabir dedi ki: 'Sizin bu koruyucularınızın emirlerine yaptığı gibi (biz de yaptık).'"[1486]

4. İmamın herbir bölük ile iki rekât namaz kılması: Bu durumda

---

[1484] **Sahih**. Muslim, (842).
[1485] **Sahih**. Muslim, (839).
[1486] **Sahih**. Muslim, (840).

imam dört rekât kılar, her iki bölük ikişer rekât kılar. Cabir ﷺ'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ ile birlikte yola koyulduk. Nihayet *Zâtu'r-Rikâ*'ya varınca... (Câbir ﷺ) dedi ki: 'Namaz için ezan okundu, birinci bölük ile iki rekât namaz kıldı, sonra onlar geri çekildiler. Diğer bölüğe de iki rekât kıldırdı.' (Câbir ﷺ) dedi ki: 'Böylelikle Rasûlullah ﷺ dört rekât, bölüklerin herbirisi ise ikişer rekât kılmış oldu.'"[1487]

Hadis-i şeriften Rasûlullah ﷺ'in ancak dördüncü rekâtin sonunda selam verdiği anlaşılmaktadır.

5. İki bölükten herbirisi ile tam olarak iki rekât kılar ve selam verir. Çünkü Ebû Bekre ﷺ'dan gelen rivayete göre Rasûlullah ﷺ korku halinde bölüğe iki rekât namaz kıldırdı, sonra selam verdi. Sonra diğer bölüğe iki rekât kıldırdı, sonra selam verdi. Böylelikle Peygamber ﷺ dört rekât kılmış oldu.[1488]

6. Herbir kesimin imam ile birlikte sadece tek bir rekât kılması: İmam iki rekât kılar, herbir bölük ise kaza edeceği rekât sözkonusu olmaksızın bir tek rekât kılar. Çünkü İbn 'Abbâs ﷺ'dan gelen rivayete göre Rasûlullah ﷺ Zû Kared de namaz kıldırdı. Müslümanları arkasında iki saf halinde dizdi. Bir saf onun arkasında, diğer saf ise düşmana karşı dizildi. Arkasındaki safa tek bir rekât namaz kıldırdıktan sonra arkasındakiler gidip öbürlerinin yerini aldılar. Öbürleri geldi, onlara da bir rekât namaz kıldırdı ve (diğer rekâti) kaza etmediler.[1489]

Sözü edilen korku namazı şekilleri, korku şiddetlenmedikçe kılınmaz. Şayet namaz vakti girip de savaş kızgınlığını sürdürüyor, atışlar kesintisiz devam ediyor, müslümanları namazı eda etmek üzere az önce geçen şekilde bölüklere ayırmaya imkân yoksa namaz tehir edilmez. Aksine herkes kendi durumuna göre -kıbleye dönük olsun olmasın- namaz kılar. Ruku ve sücudu güçleri oranında ima ile yaparlar. Darbelerini düşmana indirir, ileri gider, geri çekilirler ve bu halleriyle kıldıkları namazları sahihtir. Çünkü Allah ﷻ: '**Şayet korkarsanız o halde (namazı) yaya olarak veya binek üstünde (kılın)**.' (Bakara, 2/239) Bu da ister yürüyerek, ister durarak, isterse de binek üzerinde hangi halde olursanız olunuz, namazınızı kılınız demektir.

[1487] **Sahih.** Buhari (4136) Muslim, (843).
[1488] **Sahih**. Nesâ'î, (1555) Ebu Davud (1248) Ahmed (5/39, 49).
[1489] **Sahih.** Nesâ'î, (1533).

Bir düşmandan, selden, yırtıcı bir hayvandan yahut bir yangından korkup kaçan ya da kâfirlerin elinde namaz kıldığını gördükleri takdirde kendisini öldüreceklerinden korkan bir esir ya da ortaya çıktığı vakit öldürüleceğinden korkup, saklanan bir kimse ise gücü oranında durarak, yürüyerek, oturarak, kıbleye doğru ya da başka bir tarafa yatmış olarak yolcu ya da mukim dahi olsa korku namazını kılar, rukû ve sücûd için imada bulunur.

İlim ehlinden bir kesimin kanaatine göre bu halde olup korku şiddetlenecek olursa ve insanın ne söylediğini ya da ne yaptığını düşünmesine imkân vermiyor ise namazı vaktinden sonraya bırakması caizdir. Eğer namazda söyleyip, yaptığını düşünebilecek imkânı varsa hangi durumda olursa olsun namazını kılsın. Buna Ahzab/Hendek gazvesinde Peygamber ﷺ'in namazı geciktirmiş olmasını delil gösterirler.

Korku Halinde Akşam Namazının Kılınışı

Hâfız İbn Hacer der ki: 'Korku namazı hakkında rivayet edilen herhangi bir hadiste akşam namazının kılınış keyfiyetini söz konusu eden hiçbir rivayet bulunmamaktadır.'[1490]

Kimi ilim adamının naklettiğine göre imam birinci bölük ile iki rekât kılar ve bu bölük kendi kendisine bir rekât daha tamamlar, bu rekâtte Fatiha'yı okur. İkinci bölük ile de bir rekât kılar ve bu bölük kendisi iki rekât kılar, bunlarda Fatiha ile zamm-i sure okurlar.

İmam teşehhüd için oturduğu takdirde ikinci bölük gelinceye kadar oturuşunu uzatır. Onlar geldi mi ayağa kalkar. Birinci bölük üçüncü rekâti eda edip, selam vermek üzere teşehhüdü kısa tutup, ayağa kalkar. İmam da ayağa kalkar, ikinci bölük tekbir getirip onunla birlikte namaza uyarlar. İmam bu rekâti bitirip, teşehhüd için oturunca ikinci bölük kılamadıklarını kılmak üzere ayağa kalkar, onunla birlikte teşehhüde oturmaz. Şayet bu bölük arka arkaya iki rekât kaza eder diyecek olursak, onunla birlikte teşehhüde oturabilmeleri de ihtimal dâhilindedir. Böylelikle namazda tek bir teşehhüd yapılmamış olur.

Şayet birinci bölük ile akşam namazının ilk rekâtini kılar, ikinci bölük ile de iki rekâtini kılarsa, bu da caizdir. Çünkü şeriatte varit olan şekliyle iki

1490 Celâluddîn es-Suyutî, *Sunenu'n-Nesâ'î Şerhi,* (3/168-169).

beklemekten daha fazla bir bekleme sözkonusu olmaz.[1491]

Korku Namazı İle İlgili Bazı Meseleler

Korku namazında silâh taşımak: İlim ehlinin çoğunluğuna göre korku namazında silah taşımak müstehabtır. Sahih olan ise Allah ﷻ'nun bunu emretmesinden ötürü silah taşımanın vâcib olduğudur. Çünkü Allah ﷻ: **'Bir kısmı seninle birlikte namaza dursun ve silahlarını da alsınlar**.' (Nisâ', 4/102) diye buyurmaktadır.

Diğer taraftan silahı taşımamak Müslümanlar için bir tehlike ifade eder. Bunun telâfi edilmesi ve bu tehlikeye karşı gerekli tedbirin alınması gerekir. Bundan ötürü Allah ﷻ birinci bölüğe silahlarını almalarını emretmiş, ikinci bölüğe hem silahlarını almalarını, hem de tedbirlerini almalarını emrederek: '**Hem tedbirli bulunsunlar, hem de silahlarını alsınlar**' diye buyurmaktadır. Burada taşınması emrolunan silah savunma silahıdır. Çünkü namaz kılan bir kimse namazında düşmana hücum edecek durumda değildir. Hacmi ve ağırlığı ile namazdaki huşûunu da engellememelidir.

Şükür Secdesi

Ebû Bekre ؓ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ sevinç veren bir hâdiseyle karşılaşınca Allah'a şükretmek üzere secde ederdi.'[1492]

Namaz içinde şükür secdesi yapılmaz. Tilavet secdesi gibi yapılır. Namazdaki şartlar bunda da aranmaz.

Tevbe Namazı

Osman ؓ, abdest almış ve Rasûlüllâh ﷺ'in abdest alış şeklini anlatmış sonra da Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: **'Kim benim bu abdestim gibi abdest alır sonra kalkıp konuşmadan iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahı bağışlanır.'**[1493]

[1491] Bkz. İbn Kudâme, *el-Kâfi,* (1/210-211).
[1492] **Sahih.** Ebû Dâvud (2774) Tirmizî (1578) İbn Mâce (1394) *el-İrvâ* (474).
[1493] **Sahih.** Buhârî, (11/213, *Fethu'l-Bârî*); Muslim, (3/107-109, *Nevevî Şerhi*).

CENÂZELER

Hastalık Hükümleri

Hastalığın Fazileti:

Ebu Hureyre ﷺ ve Ebû Sa'îd ﷺ'nın anlattıklarına göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Mümin kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık bir üzüntü hatta bir ufak tasa isabet edecek olsa, Allah onun sebebiyle müminin günahından bir kısmını bağışlar.'[1494]

Ebu Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Mümin erkek ve kadının nefsinde, çocuğunda, malında bela eksik olmaz. Tâ ki hatasız olarak Allah'a kavuşsun.'[1495]

Salih Amelin Sevabının Devam Etmesi:

Ebû Mûsâ ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Bir kul, salih amel işlerken araya bir hastalık veya sefer girerek ameline mani olsa, Allah ona sıhhati yerinde ve mukim iken yapmakta olduğu salih amelin sevabını aynen yazar."[1496]

Hasta Ziyareti:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Bir Müslüman'ın diğer bir Müslüman üzerinde beş hakkı vardır: 'Selamını almak, davete icabet, cenazeye katılmak, hasta ziyareti, el-hamduli'llâh! dediği taktirde hapşırana: Yerhamuke'llâh (diyerek teşmitte bulunmak)."[1497]

Müşrik Hastayı Ziyaret

Enes ﷺ'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: "Nebî ﷺ'in hizmetinde bulunan Yahûdî bir çocuk vardı. Bir gün hastalandı. Peygamber ﷺ onu

[1494] **Sahih.** Buhârî (5641); Muslim, (2573) Tirmizî, (966).
[1495] **Sahih.** Mâlik (1/236); Tirmizî, (2401) es-*Sahîhâ,* (2280).
[1496] **Sahih.** Buhârî (2996) Ebû Dâvud, (3091).
[1497] **Sahih.** Buhârî (1240) Muslim, (2162).

ziyarete gitti, başucuna oturdu ve ona: **'Müslüman ol!'** buyurdu. Çocuk, düşüncesini öğrenmek için, yanında bulunan babasının yüzüne baktı. Babası: 'Ebû'l–Kâsım'ın çağrısına uy!' dedi. Çocuk da Müslüman oldu. Bunun üzerine Peygamber: **'Şu yavrucağı Cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun'** diyerek dışarı çıktı."[1498]

Ölümü Hatırlamak

Allah ﷻ şöyle buyurmaktadır: 'Onun (yerin) üzerindeki her canlı fanidir. Celal ve ikram sahibi Rabbinin yüzü ise kalıcıdır.' (Rahman, 55/26-27)

'Bir de azık edinin, şüphesiz ki azığın en hayırlısı takvadır ve ey üstün akıl sahipleri benden korkun.' (Bakara, 2/197)

'O günde malın da, evladın da hiç faydası olmaz. Allah'a salim bir kalp ile gelmiş olanlar müstesnâdır.' (Şu'ara, 26/88-89)

Ebu Hureyre ؓ'dan: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Lezzetleri kesip biçeni (ölümü) çokça anınız**.'"[1499]

Medine'de Ölmeyi İstemek:

İbn Ömer ؓ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Medine'de ölmeye muktedir olan orada ölsün. Zira ben, orada ölene şefaat ederim.'"[1500]

Hafsa bt. Ömer ؓ'den: "Ömer ؓ şöyle derdi: 'Ey Allahım! Beni senin yolunda şehit olmakla rızıklandır ve Rasûlünü'n beldesinde ölmemi nasip eyle!'"[1501]

Ölümü Temenni Etmek

Ummu'l-Fadl ؓ rivayet ettiği hadiste şöyle demektedir: "Rasûlullah ﷺ yanlarına geldi. O sırada Rasûlullah ﷺ'in amcası hasta idi. 'Abbâs ؓ ölümü

[1498] **Sahih.** Buhârî (5657).

[1499] **Hasen sahih**. Ahmed (2/292) Tirmizi (2307) Nesai (1824) İbn Mace (4258) İbn Hibban (7/259) Hakim (4/357) İbn Ebi Şeybe (7/78).

[1500] **Sahih.** Tirmizî, (3913)

[1501] **Sahih.** Buhârî, (1890).

temenni etti. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ ona şöyle dedi: **'Ey Amcacığım ölümü sakın temenni etme. Çünkü eğer sen iyilik yapan birisi isen ve hayatta kalırsan, mevcud iyiliğine iyilikler katarsın. Bu senin için daha hayırlı olur. Şayet kötülük yapan birisi isen ecelinin geri bırakılarak işlediğin kötülüklerden dolayı (Allah'ın) rıza ve hoşnudluğunu aramaya çalışmak yine senin için daha hayırlıdır. Bu sebeble ölümü temenni etme.'**"[1502]

Vasiyet Yazmak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Vasiyet edecek bir şeyi olan herhangi bir müslümanın yanında yazılı vasiyeti olmaksızın iki gece geçirmeye hakkı yoktur."[1503]

Ölmek Üzere Olana Kelime-i Şahadet Telkini:

Muaz radıyallahu anh'den: Rasûlullah ﷺ: buyurdu ki: 'Kimin son sözü lâ ilâhe illâ'llâh olursa, cennete girer."[1504]

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ: **'Ölmek üzere olanlarınıza lâ ilâhe illâ'llâh'ı telkin ediniz'** buyurmuştur.[1505]

Ölümden Sonra Yapılacaklar

Gözlerini Kapatmak:

Ummu Seleme ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, Ebû Seleme'nin yanına girdiğinde, gözleri dikilmişti; bu nedenle onun gözlerini kapattı ve: **'Ruh çıktığında, gözler onu takip eder...'** buyurdu."[1506]

[1502] **Sahih**. Ahmed (6/339) Ebu Ya'la (12/503) Taberani (25/28) Hakim (1/489)
[1503] **Sahih.** Buhari (2738) Muslim (1627)
[1504] **Hasen**. Ahmed (5/233) Ebû Dâvud (3116).
[1505] **Sahih.** Muslim (916); Ebû Dâvud, (3117); Tirmizî, (976)
[1506] **Sahih**. Muslim (920).

Bütün Vücudunu Bir Elbiseyle Örtmek:

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ vefat ettiği zaman bütün vücudu, hibere denilen beyaz Yemen örtüsüyle örtüldü.'[1507]

Bu durum hac için ihramlı iken ölenlerin dışında kalanlar içindir. İhramda iken ölen bir kimsenin başı ve yüzü örtülmez. Çünkü İbn 'Abbâs ﷺ rivayet ettiği hadiste şöyle demektedir: "Bir adam Arafat'ta vakfede iken bineğinden düşüverdi ve boynunu kırdı. Peygamber ﷺ: **'Onu su ve sidr ile yıkayınız. İki kefen bezi ile kefenleyiniz.'** (Bir rivayette: **'iki ihram parçasıyla'**) denilmektedir. **'Hanut koymayınız.'** (Bir başka rivayette: **'Hoş koku koymayınız.**) **Başını örtmeyiniz, yüzünü de. çünkü o kıyamet gününde telbiye getirdiği halde diriltilecektir.'**"[1508]

Cenazenin Hazırlanmasında ve Defninde Acele Etmek:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ: 'Cenazelerde acele davranınız. Eğer vefat eden, iyi bir kimseyse, bu hayırdır. Onu hayra bir an önce kavuşturunuz. Eğer iyi bir kimse değilse, bu şerdir. O şerri, bir an önce omuzlarınızdan atınız."[1509]

Vefat Edenin Borcunu Ödemede Acele Etmek:

Seleme b. el-Ekva' ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ'e bir cenaze getirdiler ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun namazını kıldır' dediler. Rasûlullah ﷺ: **'Bunun borcu var mı?'** diye sordu: 'Evet' dediler. Rasûlullah ﷺ: **'Geriye bir şey bıraktı mı?'** diye sordu. 'Hayır' dediler. Rasûlullah ﷺ: **'(Öyleyse) arkadaşınızın namazını siz kılınız'** buyurdu. Bunun üzerine kendisine Ebû Katâde denilen, Ensar'dan bir adam kalktı ve: 'Borcunu ben üstleniyorum, namazını sen kıldır, (Yâ Rasûlullah!)' dedi. Bu söz üzerine namazını kıldırdı."[1510]

Cenazenin Yüzünü Açmak ve Öpmek:

'Â'işe ﷺ ve İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ vefat ettiğinde, Ebû

[1507] **Sahih.** Buhârî (1241) Muslim (942).
[1508] **Sahih.** Buhârî (1265) Muslim (1206)
[1509] **Sahih.** Buhârî (1315) Muslim (944).
[1510] **Sahih.** Buhârî (2291) Nesâ'î (1961).

Bekir ﷺ onu öptü.'[1511]

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Osman b. Maz'ûn vefat etmişti. Rasûlullah ﷺ onun yanına geldi ve yüzünü açtı. Sonra onun yüzüne doğru eğildi ve onu öptü. Öyle ağlıyordu ki gözyaşları yanaklarından akıyordu.'[1512]

Kadınların cenazeyi öpmesi ancak vefat edenin bir kadın olması ya da eşi veya bir mahremi olması durumunda caizdir.

Feryat Etmeksizin Ağlamak:

Enes ﷺ'nun rivayet ettiği hadiste Rasûlullah ﷺ'in oğlu İbrahim'in vefatı anlatılırken şöyle denilmektedir: "...Rasûlullah ﷺ İbrahim'i aldı, öptü ve kokladı. Daha sonra onun yanına girdiğimizde İbrahim can çekişiyordu. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ'in gözlen doldu. 'Abdurrahman b. 'Avf ona: 'Ey Allah'ın Rasülü! Sen de mi (ağlıyorsun)?' deyince: **'Ey İbn 'Avf! Bu rahmettir!'** buyurdu. Daha sonra da şunları söyledi: **'Hiç kuşkusuz, gözler yaşarır, kalp hüzünlenir; Ancak bizler Rabbimizin hoşnut olacağı sözlerden başka bir şey söylemeyiz. Ey İbrahim! Biz senden ayrıldığımız için üzülmekteyiz.'"**[1513]

Vefat eden için ağlanmasının bir sakıncası yoktur. Yasaklanan ağıtlar, Yüce Allah'ın takdirine karşı gelecek sözler söyleyerek, haram kılınmasına rağmen çığlıklar atarak, ağıtlar yakmaktır. Can çekişenden etkilenip acı hissetmenin de bir mahzuru yoktur. Çünkü Fâtıma ﷺ'nın, Peygamberimiz can çekerken: 'Ah..! Babacığım ne ızdırap çekiyor' demesi üzerine; Rasûlullah ﷺ: **'Bu günden sonra baban ızdırap çekmeyecek'** buyurmuştur."[1514]

Ağıt Yakmak:

Ebû Mâlik el-Eş'ârî ﷺ anlatıyor: "Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Câhiliyet adetlerinden dört şeyi ümmetim bırakmayacaktır. Bunlar; atalarıyla övünmek, soydan dolayı kınamak, yıldızlarla yağmur istemek ve ölüye ağıt yakmaktır. Ölüye ağıt yakan tövbe etmeden ölürse, kıyamet günü

[1511] **Sahih.** Buhârî (5709); Nesâ'î (1840) Ahmed (6/55).
[1512] **Sahih.** Ahmed (6/43, 206); Tirmizî (989) İbn Mâce (1456).
[1513] **Sahih.** Buhârî (1303).
[1514] **Sahih.** Buhârî (4462) İbn Mâce (1630).

üzerinde katranlı elbise ve uyuzlu gömlekle diriltilir.'"[1515]

Ummu 'Atiyye ﵂ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ'e beyat ederken, bizlerden ölüye ağıt yakmayacağımıza dair söz aldı. Bizden beş hanımın dışında hiç kimse bu sözünü tutmadı.'[1516]

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Yanaklara vuranlar, yakalarını yırtanlar veya cahiliye davasında bulunanlar bizden değildir**."[1517]

Yaka yırtmak, ağıt yakarak kişinin elbisesinin üst yaka kısmını parçalamasıdır. Cahiliye yakarışı ise, ağıt yakıp feryat etmek, ölünün iyiliklerini söyleyerek matem tutmak ve çığlık atmaktır.

Ebû Burde b. Ebû Mûsâ ﵁ anlatıyor: "(Babam) Ebû Mûsâ çok hastalandı ve bayıldı. Başı, hanımlarından birinin kucağına düştü. Bunun üzerine hanımlarından biri, çığlık atmaya başladı. Ebû Mûsâ, (bayıldığı için) onun bu davranışını engelleyemedi. Ayıldığında ise: 'Rasûlullah ﷺ'in uzak olduğu bir davranıştan ben de uzağım. Çünkü Rasûlullah ﷺ **bağırıp çağıran, saçını başını yolan ve üstünü başını yırtan kadınlardan uzaktır**' dedi."[1518]

Ölümü İlan Etmek:

Huzeyfe b. el-Yemân ﵁'dan şöyle dediği sabittir: 'Onun bir cenazesi olduğunda kimseye bunu haber vermeyiniz. Çünkü ben bunun bir *na'y* olacağından korkuyorum diyordu. (Devamla) çünkü Rasûlullah ﷺ'i na'yi yasaklarken dinledim.'[1519]

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh dedi ki: "Na'y (cenazeyi ilan etmek) cahiliye işlerindendir."[1520]

Alkame rahimehullah ölümünün hiç kimseye duyurulmamasını vasiyet

[1515] **Sahih**. Muslim (934) Ahmed (5/342); Hâkim (1/383) Beyhakî (4/63).
[1516] **Sahih.** Buhârî (1306) Muslim (936).
[1517] **Sahih**. Buhari (1294, 1297, 1298) Muslim (103) İbn Hibban (7/419)
[1518] **Sahih.** Buhârî (1296) Muslim (104).
[1519] **Hasen**. Ahmed (5/406) İbn Mace (1476) Tirmizî (986) Beyhakî (4/74) İbn Ebî Şeybe (4/98)
[1520] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (2/475) Bezzar (5/19) Taberani (10/70)

etti ve şöyle dedi: "Şüphesiz ben cenazeyi ilan etmenin cahiliye işinden olmasından korkuyorum."[1521]

Na'y sözlükte ölenin ölümünü haber vermektir. Bu açıklamaya göre hertürlü haber vermeyi kapsar. Fakat bir çeşit haber vermenin caiz olduğuna delalet eden sahih birtakım hadisler de vardır.

İbn Hacer şöyle demiştir: *Na'y*den kastedilen cahiliye halkının yaptığı gibi evlerin ve çarşı pazarların girişlerinde yüksek sesle bağırıp çağırmaya benzeyen ilanlardır.[1522]

Günümüzde vefat haberleri salâvat ile duyurulmaktadır ki bu da ayrı bir bid'attir.

Cenazenin Yıkanması:

Vefat edeni, ailesinden bulunan kimselerin yıkaması, daha ronra da kefenleyip, cenaze namazını kılarak, defnetmesi gerekir. Vefat eden kadınları, kadınlar yıkar. Bir istisna olarak, kocası da yıkayabilir. Cenazelerin yıkanmasıyla ilgili en sahih rivayet, Ummu 'Atiyye ﵂'nın naklettiği hadistir. Âlimler bu hadisi delil almışlardır.

Ummu 'Atiyye ﵂ anlatıyor: "Biz kızı Zeyneb'i yıkarken, Rasûlullah ﷺ yanımıza girdi ve: 'Yıkamaya sağdan ve abdest azalarından başlayınız. Onu su ue sidr (temizlik maddesi) ile üç, beş veya yedi defa yıkayınız. En son yıkamada kâfur (koku) kullanınız. Yıkamayı bitirdiğiniz zaman bana bildiriniz' buyurdu. Biz yıkamayı bitirdiğimizde ona haber verdik. Bize izanı (peştemalini) verdi ve: 'Bunu ona iç gömleği yapınız' buyurdu." Başka bir rivayette Ummu 'Atiyye ﵂: 'Biz Zeyneb'in saçını taradık ve üç bukle yaptık' demiştir.'[1523]

Cenaze Yıkayacak Olanlarda Bulunması Gereken Özellikler:

a) Takva Sahibi Olması: Çünkü takva sahibi kimseler, Allah'ın koyduğu sınırları ve şeriatın emirlerini daha iyi bilirler ve cenazede bulunan

---

[1521] **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (2/475) İbn Abdilberr el-İstizkar (3/26)
[1522] Fethu'l-Bari (3/116)
[1523] **Sahih.** Buhârî (1254) Muslim (939).

ayıp ve kusurları gizler, onu kötü sözlerle ve benzeri ifadelerle anmazlar. İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Kim, bir Müslüman'ın ayıbını gizlerse; Allah'a kıyamet günü o kimsenin ayıbını gizler.'**[1524]

Yine: 'Ölülerinizi kötü sözlerle anmayınız. Kuşkusuz onlar önceden yaptıklarıyla karşılaşmışlardır'[1525] buyurmuştur. Ayrıca vefat edenin sırrını korur, gıybetini yapmazlar. Peygamber ﷺ gıybeti şöyle tanımlamıştır: 'Gıybet, hoşlanmayacağı şekilde kardeşini anmandır. Söylediğin şey, kardeşinde bulunuyorsa, onun gıybetim yapmış olursun; eğer bulunmuyorsa ona iftira etmiş olursun.'[1526]

Peygamber ﷺ: 'Ölüyü yıkadıktan sonra, onun sırrını gizleyeni, Allah kırk defa affeder. Allah, Ölüyü kefenlemene, ince ve kalın saf ipek elbise giydirir. Ölü için kabir kazıyıp, onu gömene, kıyamet gününe kadar oturacağı bir mesken mükâfatı gibi mükâfat verir' buyurmuştur.[1527]

b) Cenaze Yıkamayı Bilmesi: Kuşkusuz, cenazeyi nasıl yıkaması gerektiğini bilen, Rasûlullah ﷺ'in Sünneti'ni uygular ve yıkamayı güzel yapar. Peygamber ﷺ, kızı Zeyneb'i yıkaması için Ummu 'Atiyye رضي الله عنها'yı bu nedenle tercih etmişti. İbn 'Abdilber, Ummu 'Atiyye رضي الله عنها'nın vefat eden hanımları yıkamakla görevli olduğunu belirtmiştir.

Ölünün Elbiselerinin Çıkarılması ve Avret Yerine Örtü Konması:

Peygamber ﷺ'in vefatını anlatırken 'Â'işe رضي الله عنها şöyle diyor: "Peygamber ﷺ'i yıkayacakları zaman: 'Ölülerimizin elbiselerini çıkardığımız gibi Rasulullah'ın elbiselerini de çıkaracak mıyız? Yoksa onu elbiseleriyle birlikte mi yıkayacağız, vallahi bilmiyoruz...' dediler."[1528] Bu hadis, yıkarken ölülerin elbiselerinin çıkarıldığına delildir. Ancak ölünün avret bölgesinin bir örtüyle kapatılması gerekir. Çünkü Peygamber ﷺ: **'...hiçbir kadın, başka bir kadının avret yerine bakmasın'**[1529] buyurmuştur.

[1524] **Sahih.** Buhârî (2442) Muslim (2580).
[1525] **Sahih.** Buhârî (1393).
[1526] **Sahih**. Muslim (2589).
[1527] **Hasen**. Hâkim, (1/326, 354); Beyhakî (3/395).
[1528] **Hasen**. Ahmed (6/267); Hâkim (3/59); Beyhakî (3/387)
[1529] **Sahih**. Muslim (338).

Ölüyü Yıkarken Şefkatli Olunması:

Aişe radıyallahu anha'dan: Nebî ﷺ: 'Ölünün kemiğini kırmak, dirinin kemiğini kırmak gibidir' buyurmuştur.[1530]

Eşler Birbirinin Cenazesini Yıkayabilir:

'Â'işe رضي الله عنها anlatıyor: "Bir gün Rasûlüllah ﷺ, Bakî Mezarlığı'nda bir cenazeden geldi, O esnada benim başım ağrıyordu, bu nedenle: 'Ahh…! Başım!' dedim. Bunun üzerine bana: **'Zararı yok! Eğer benden önce ölürsen, seni yıkarım, kefenlerim, cenaze namazını kılarım ve seni defnederim ...'** dedi."[1531]

'Â'işe رضي الله عنها'dan: '…Eğer bu bildiğimi, daha önce bilseydim; (vefatında) Rasûlullah ﷺ'i sadece hanımları yıkardı'[1532] demiştir.

Ebû Bekir رضي الله عنه vefat ettiğinde, vasiyeti nedeniyle onu hanımları yıkamıştır.[1533]

Düşük Yapılan Çocuk Yıkanır Mı?

Hamile kadın düşük yaptığında, eğer çocuğu dört aylıktan fazla ise yıkanır ve cenaze namazı kılınır. Şayet henüz dört aylık olmamışsa, yıkanmaz ve cenaze namazı kılınmaz; bu durumda bir beze sarılır ve defnedilir. Çünkü anne karnındaki çocuğa, dört aydan sonra ruh verilir. Bu süre dolmadan önce, canlı insan hükmünde değildir; bir nesne ve kan gibidir.[1534]

Savaşta Şehit Olan Yıkanmaz:

Câbir رضي الله عنه'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Uhud'da öldürülenlerden iki kişiyi tek elbiseye sarar ve şöyle buyururdu: "**Hangisi daha fazla Kur'ân ezberledi?**" Birini işaret ettiklerinde onu kabirde öne alırdı. Onların kanlarıyla, yıkanmadan defnedilmelerini ve cenaze namazı

[1530] **Sahih.** Ahmed (6/58); Ebû Dâvud (3207) İbn Mâce (1616).
[1531] **Hasen.** Ahmed (6/228); İbn Mâce (1465) Dârimî (81) İbn Hibban (8586)
[1532] **Hasen.** Ebû Dâvûd (3141) Ahmed (6/267) İbn Mace (1464) Beyhakî (3/398)
[1533] Bkz. 'Adevî, *Câmi'u Ahkâmi'n-Nisâ'* (1/466-467).
[1534] *el-Mecmû'* (5/256) *el-Mugnî* (2/522).

kılınmamasını emrederdi."[1535]

Bu hüküm, sadece savaşta şehit düşenler içindir. Karın ağrısından, veba salgınından veya boğularak, ya da depremde ölenler, diğer ölüler gibi yıkanır ve cenaze namazları kılınır.[1536]

Cenazenin Kefenlenmesi:

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebi ﷺ: 'Beyaz elbiselerinizi giyiniz; Çünkü bunlar, elbiselerinizin en hayırlısıdır. Ve bunlarla kefenleyiniz' buyurmuştur.[1537]

Cabir radıyallahu anh'den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Biriniz kardeşinin işine bakacak olursa, kefenini güzel yapsın**."[1538]

İbnu'l-Munzîr ؓ der ki: 'İlim ehlinden bizim en fazla öğrendiğimiz, kadınların beş elbiseyle kefenlenmesidir.'[1539]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ölülerinizin yüzünü örtün, Yahudilere benzemeyin**."[1540]

Cenaze Namazı

Cenaze Namazının Hükmü:

Ölen Müslüman için namaz kılmak farzı kifayedir.

[1535] **Sahih.** Buhari (1347) Nesai (1955) İbn Mace (1514) Tirmizi (1036)
[1536] *el-Mugnî* (2/536).
[1537] **Sahih**. Ahmed (1/247) Ebû Dâvûd (3878) ve Tirmîzî (994) İbn Mace (1472).
[1538] **Sahih**. Muslim (943) İbn Hibban (7/306) Nesai (1895) Ebu Davud (3148)
[1539] İbn Kudâme, *el-Mugnî* (2/470). Ayrıca bkz. *el-Mecmû'* (5/205).
[1540] **Hasen.** Ziyau'l-Makdisi, el-Muhtare (11/232) Darekutni (3/368) Taberani (11/183) Beyhaki (3/394) Ebu'l-Abbas el-Asami, Cüz (89) Deylemi (2846) el-Elbani ed-Daife'de (3556) Hafs b. Gıyas'ın bunu merfu olarak rivayet etmekle yanıldığını söyleyerek zayıf demiştir. Lakin el-Asamî'nin Cüz'ünde İbrahim b. el-Muhtar buna mutabaat etmiştir. İbn Mesud radıyallahu anh'den şahidi: Ebu Nuaym Tarihu İsbehan (1/355)

Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî ؓ'den: "Hayber savaşında Peygamber ﷺ'in ashabından biri öldü. Bu Rasûlullah ﷺ'e söylenince: **'Arkadaşınızın namazını kılın'** buyurdu. Bunun üzerine insanların yüz ifadeleri değişince şöyle buyurdu: **'Şüphesiz arkadaşınız, Allah yolunda savaşırken ganimet malından çalmıştır'** Biz de onun eşyalarını kontrol ettik, iki dirhemi geçmeyecek değerde bir Yahûdî boncuğunu ganimet mallarından aşırdığını gördük."[1541]

Şayet cenaze namazı farzı ayn olsaydı, bu namazı Rasûlullah ﷺ de kılar ve: **'Arkadaşınızın namazını kılın'** demekle yetinmezdi.

Cenaze Namazının Fazileti

'Amir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs, babasından naklen rivayet ediyor; babası 'Abdullah b. Ömer ؓ'nun yanında oturuyordu. Birden Maksûre'nin sahibi Habbâb çıka geldi ve: 'Ey 'Abdullah b. Ömer! Ebû Hureyre ؓ'nun ne söylediğini duymuyor musun? Baksana Rasûlullah ﷺ'in: **Her kim cenaze ile birlikte onun evinden çıkar da; namazını kılar, sonra defnedilinceye kadar cenazenin arkasından giderse, o kimseye iki kırat ecir vardır. Her bir kırat Uhud Dağı kadardır. Cenaze namazını kılıp da, dönen kimseye ise Uhud Dağı kadar bir ecir vardır** dediğini işitmiş' dedi."[1542]

Çocuk ve Şehit İçin Cenaze Namazı Gerekmez

Aişe radıyallahu anha'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in oğlu İbrahim on sekiz aylık iken vefat edince Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona cenaze namazı kılmadı"[1543]

'Â'işe ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ'e, Ensar çocuklarından bir çocuk cenazesi getirildiğinde, onun cenaze namazını kıldı.'[1544]

Anne karnında iken, düşük yapılan çocuklar ise dört ayı doldurmuş ve üzerinde iseler, yıkanır ve cenaze namazı kılınır. Çünkü ona ruh verilmiştir ve insan hükmündedir. Ancak, dört ayı doldurmamış ise, yıkanmaz ve cenaze namazı kılınmaz. Bir beze sarılıp defnedilir.

[1541] **Sahih.** Ahmed (4/114; 5/192) Ebû Dâvud (2710) Nesâî (4/64) İbn Mâce (2848)

[1542] **Sahih.** Buhârî, (1325) Muslim, (945)

[1543] **Sahih**. Ahmed (6/267) Ebu Davud (3187)

[1544] **Sahih.** Muslim (2262) Nesâ'î (4/57).

Enes radıyallahu anh'den: "Uhud şehitleri yıkanmadan kanlarıyla defnedildi ve üzerlerine cenaze namazı kılınmadı."[1545]

Ukbe b. 'Amir ﷺ'ın rivayet ettiği hadiste Peygamberimiz ﷺ dirilere ve ölülere veda eder gibi sekiz yıl sonra, Uhud şehitleri için cenaze namazı kılmıştır.'[1546]

Peygamber ﷺ'in, düşman okuyla öldürülen bir bedevinin cenaze namazını kıldığı rivayet edilmiştir.[1547] Bu rivayetler, şehitler için cenaze namazının farz olmadığını; kılınmasının da, kılınmamasının da caiz olduğunu ifade etmektedir.

Had Cezası İle Öldürülene Cenaze Namazı

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, recm cezasıyla öldürülen Gamidiye'li kadın için cenaze namazı kılmıştır.[1548]

Fasık Kimsenin Cenaze Namazı

Cabir b. Semura radıyallahu anh'den: "Bir adam kendisini bir makasla öldürmüştü. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onun üzerine cenaze namazı kılmadı."[1549]

Alimlerin çoğunluğuna göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bu şahsın namazını, insanları sakındırmak için kılmamış, sahabeler o şahsın namazını kılmışlardır.

Gıyaben Cenaze Namazı

Başka bir bölgede vefat eden kişiye, vefat ettiği yerde cenaze namazı kılınmamış olması şartıyla, gıyabi cenaze namazı kılmak caizdir.

Cabir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Habeş Necaşi'si Ashame için (gıyaben) cenaze namazı kılmış ve dört tekbir

[1545] **Sahih.** Ahmed (3/299) Ebu Davud (3135) Tirmizi (1016)
[1546] **Sahih.** Buhârî (4042) Muslim (2296).
[1547] **Sahih.** Nesâ'î (4/60); 'Abdurrezzâk (9597); Hâkim (3/595); Beyhakî (4/15).
[1548] **Sahih**. Muslim (1695)
[1549] **Sahih.** Muslim (978)

almıştır."[1550]

Cenaze Namazında Cemaat:

Çünkü Rasûlullah ﷺ bu namazı cemaatle kılmaya devam etmiş olup Rasûlullah ﷺ'in: **'Namazı benim kıldığımı gördüğünüz şekilde kılınız'** hadisinin genel hükmüne dâhildir.[1551]

Namaz kılanların sayısının kırk olması müstehaptır. İbn 'Abbâs ؓ'ın azatlısı Kureyb, 'Abdullah b. 'Abbas ؓ'dan rivayet ediyor: "İbn 'Abbâs'ın Kudeyd'de yahut Usfân'da bir oğlu vefat etti. Bunun üzerine İbn 'Abbâs ؓ: 'Ey Kureyb! Bak bakalım oğlumun cenazesine ne kadar cemaat toplanmış?' dedi. Kureyb diyor ki: 'Bunun üzerine ben dışarıya çıktım. Bir de baktım ki oğlunun cenazesine bir hayli cemaat toplanmış. Bunu kendisine haber verdim. İbn 'Abbâs: 'Bu toplananların kırk kişi olduğunu tahmin eder misin?' dedi. Ben: 'Evet' dedim. 'O halde cenazeyi çıkarın. Zira ben Rasûlullah ﷺ'i şöyle buyururken işittim: **Bir Müslüman ölür de onun cenazesi üzerine Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayan kırk adam (namaz kılmak üzere) durursa mutlaka Allah onların onun hakkındaki şefaat dileklerini kabul eder.**'"[1552]

Eğer yüz Müslüman toplanırsa Allah onları ölü hakkında şefaatçi kılar. 'Â'işe ؓ'dan: "Peygamber ﷺ buyurdu ki: 'Herhangi bir ölüye Müslümanlardan sayısı yüze ulaşan bir topluluk namaz kılacak ve hepsi de ona şefaat dileyecek olurlarsa mutlaka onun hakkında şefaat dilekleri kabul olunur.'"[1553]

Kadınların Cenaze Namazı Kılmaları Caizdir:

'Abdullah b. Zubeyr ؓ anlatıyor: "Sa'd b. Ebî Vakkâs ؓ vefat ettiğinde, 'Â'işe ؓ, cenaze namazını kendisinin de kılabilmesi için cenazenin mescidin içine getirilmesini istedi. Buna bazı kimseler itiraz ettiler. Bunun üzerine 'Â'işe ؓ: 'İnsanlar ne de çabuk unutuyorlar! Rasûlüllâh ﷺ, Suheyl İbnu'l-Beydâ'nın namazını mescitte kılmıştı'

[1550] **Sahih**. Buhari (1245) Muslim (952)
[1551] **Sahih**. Buhârî, (631).
[1552] **Sahih.** Muslim, (948).
[1553] **Sahih**. Muslim, (947).

demiştir.[1554]

İmamın Duracağı Yer:

Ebû Galib'den rivayet edilmiştir. O dedi ki: "Enes bin Mâlik ؓ'ın bir erkeğin cenaze namazını kıldırdığına şahid oldum. Baştarafında durdu. Bu cenaze kaldırılınca bu sefer Kureyş'ten bir kadının cenazesi getirildi. Ona: 'Ey Ebû Hamza! Bu cenaze filanın kızı filan hanımın cenazesidir. Onun namazını kıldır' dediler. O da namazını kıldırdı. Cenazenin orta tarafında durdu. el-A'lâ bin Ziyâd el-'Adevî şöyle dedi: 'Ey Hamza'nın babası! Rasûlullah ﷺ bu şekilde senin durduğun gibi kadının cenazesi için de durduğun yerde mi duruyordu?' Enes ؓ: 'Evet' dedi. Bitirince de: 'İyice belleyin' dedi."[1555]

İmamla beraber bir kişiden başka kimse yoksa, diğer namazlarda Sünnet olduğu gibi onun hizasında değil, imamın arkasında durur. Bunun delili: 'Abdullah b. Ebî Talhâ rivayet ettiği hadisinde şöyle demektedir: "Ebû Talhâ ؓ, Rasûlullah ﷺ'i, 'Umeyr b. Ebî Talhâ vefat ettiğinde (cenaze namazını kılmaya) çağırdı. Rasûlullah ﷺ yanına gitti ve evlerinde onun cenaze namazını kıldı. Rasûlullah ﷺ öne geçti, Ebû Talhâ ؓ onun arkasında idi. Umm Suleym ؓ da Ebû Talhâ ؓ'nun arkasında idi. Beraberlerinde başka kimse de yoktu."[1556]

Erkek ve kadın olarak birden fazla cenaze bir arada olursa, üzerlerine tek cenaze namazı kılınır. Erkekler -yaşları küçük olsalar dahi- imama yakın yerleştirilir. Kadınların cenazeleri ise kıble tarafında bırakılır. Bunun delili:

Nâfi', İbn Ömer ؓ'dan naklediyor: "İbn Ömer ؓ dokuz cenaze üzerine birlikte namaz kıldırdı. Erkekleri imama yakın, kadınları da kıble tarafına yakın yerleştirdi. Kadınları tek bir saf yaptı. 'Alî ؓ'ın kızı ve Ömer b. el-Hattâb ؓ'ın hanımı olan Ummu Kulsum'un cenazesi ile Zeyd adındaki bir oğlu ile birlikte konuldular. İmam o gün Sa'îd b. el-'Âs idi. Cemaat arasında da İbn 'Abbâs, Ebû Hureyre, Ebû Sa'îd ve Ebû Katâde ؓ vardı. Çocuğu imama yakın yerde koydu. Bir adam: 'Ben bunu uygun görmedim. Bunun için İbn 'Abbâs, Ebû Hureyre, Ebû Sa'îd ve Ebû Katâde'ye baktım ve: 'Bu

---

[1554] **Sahih**. Muslim (973)
[1555] **Sahih.** Tirmizî, (1034) Ebû Dâvud, (3194); İbn Mâce, (1494).
[1556] **Sahih.** Hâkim, (1/365) Beyhakî, (4/30-31).

da ne?’ diye sordum. Onlar: ‘Bu sünnettir’ dediler.”[1557]

Cenaze Namazının Şekli:

Kerahet Vakitlerinde Cenaze Namazı:

Sabah namazından sonra Bakî mezarlığına bir cenaze getirildiğinde İbn Ömer ﵄, cenaze sahiplerine: **‘Ya cenazenize hemen namaz kılarsınız ya da, güneş yükselinceye kadar beklersiniz’** dedi.[1558]

Cenaze Namazı İçin Temizlik:

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasûlullah ﷺ: ‘Hades vaki olanın (abdesti bozulanın) namazı, abdest alıncaya kadar kabul edilmez’ buyurmuştur.[1559]

Nitekim Rasûlullah ﷺ cenaze için kılınan namaza: ‘**Arkadaşınız üzerine (cenaze) namazı kılınız**’ buyurarak: ‘Salât: Namaz’ ismini vermiştir.

Şekli ve Bu Namazın Tekbirleri:

İbn Hazm ﵀ dedi ki: ‘Cenaze namazının ayakta kılınıp, bu namazda rükû, secdeler, oturuş ve teşehhüd olmadığı hususunda ihtilaf yoktur.’[1560]

Dört tekbirin delili: Ebû Hureyre ﵁’den: ‘Rasûlullah ﷺ, Necaşî’nin vefatını halka, günü gününe haber verdi. Sonra cemaati namazgâha çıkarıp saf yaptı ve dört tekbir alarak cenaze namazı kıldı.’[1561]

Beş tekbirin delili: ‘Abdurrahman b. Ebî Leylâ’nın şu rivayetidir: “O şöyle demiştir: Zeyd b. Erkam ﵁ bizim cenazelerimiz üzerine dört tekbir alırdı. Bir gün o bir cenaze üzerine beş tekbir getirdi. Ben ona sordum da

---

[1557] **Sahih.** Nesâ'î, (4/71); İbnu’l-Cârud, *el-Muntekâ,* (545).
[1558] **Sahih**. Mâlik (1/228).
[1559] **Sahih**. Buhârî, (135) Muslim, (225).
[1560] İbn Hazm, *el-Muhallâ,* (5/123) *Mevsu‘atu’l-İcmâ,* (1/683).
[1561] **Sahih.** Buhârî, (1333) Muslim, (951)

şöyle dedi: 'Rasûlullah ﷺ bu şekilde tekbir getirirdi.'"[1562]

Altı tekbirin delili: 'Abdu Hayr'dan gelen şu rivayettir: "Alî ؓ, Bedir ehli için altı tekbir, Rasûlullah ﷺ'in diğer sahabeleri için beş tekbir alırdı. Diğer insanlar için ise dört tekbir alırdı.'[1563]

Bu eser mevkuftur. (Yani sahabe sözü veya fiilidir.) Fakat hükmü merfudur. (Yani Rasûlullah ﷺ'in hadisi hükmündedir.) Zira sahabenin büyüklerinden biri, sahabelerin huzurunda böyle yapmış ve buna hiçbiri karşı çıkmamıştır.[1564]

Yedi tekbirin delili: Mûsâ b. 'Abdullah b. Yezîd'den gelen rivayettir: "Alî ؓ, Ebû Katâde üzerine namaz kıldı ve yedi tekbir getirdi. Ebû Katâde, Bedir'e katılmış olanlardandı.'[1565]

Dokuz tekbirin delili: 'Abdullah b. ez-Zubeyr ؓ'dan gelmektedir: 'Rasûlullah ﷺ Uhud günü emir vererek Hamza ؓ'nun üzeri bir bürde ile örtüldü. Sonra üzerine namaz kıldı, dokuz tekbir getirdi. Daha sonra diğer şehitler getirildi. Sıraya diziliyorlar, o da onlara ve onlarla birlikte Hamza'nın üzerine namaz kılıyordu.'[1566]

Ellerin Kaldırılması ve Bağlanması:

Rasûlullah ﷺ'in cenaze namazında ilk tekbirde ellerini kaldırdığı sabit olan bir sünnet'tir. Rasûlullah ﷺ'in bu namazın diğer tekbirlerinde ellerini kaldırdığı sabit olmamıştır. Fakat 'Abdullah b. Ömer ؓ'dan diğer tekbirlerde de ellerini kaldırdığı sabit olmuştur.[1567]

İlk tekbirde elleri kaldırmanın delili Ebû Hureyre ؓ'dan gelen hadistir: 'Rasûlullah ﷺ cenaze için tekbir alır ve ilk tekbirde ellerini kaldırırdı…'[1568]

[1562] **Sahih.** Muslim, (957).
[1563] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe (3/303) Tahâvî (1/497) Darekutnî (2/73) Beyhakî (4/37).
[1564] Bkz. Elbânî *Ahkâmu'l-Cenâ'iz*, (s. 112).
[1565] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe (3/304) Tahâvî, (1/496) Beyhakî (4/36-37).
[1566] **Sahih.** Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsar,* (1/503); İbn Ebî Şeybe, (3/304).
[1567] Bkz.: Buhârî, (muallâk olarak, 3/189). Buhârî, *Ref'u'l-Yedeyn* (s.184-185) İbn Ebî Şeybe, (3/296) Beyhakî (4/44)
[1568] **Hasen ligayrihi**. Tirmizî, (1077) Darekutnî, (2/74-75); Beyhakî, (4/38).

Cenaze Namazında Kıraat:

Müslümanın ilk tekbirden sonra Fatiha okuması sünnet'tir. Kıraat sessiz olur. Cenaze namazında istiftah (subhaneke ve benzeri başlangıç duaları) yoktur.

Talhâ b. 'Abdullah b. 'Avf'den: "Ben İbn 'Abbâs ﷺ'nın arkasında bir cenaze namazı kıldım. Fatiha'yı okudu ve dedi ki: 'Bunun bir sünnet olduğunu öğrenmeniz içindir.'

Nesâ'î'nin rivayetinde hadis şu şekilde geçer: "Ben İbn 'Abbâs ﷺ'nun arkasında bir cenaze namazı kıldım. Fatiha'yı ve bir sureyi okudu. Bize işittirecek kadar sesini yükseltti. Namazını bitirince elini tuttum ve ona sordum. O dedi ki: 'Sesimi yükseltmemin sebebi bunun bir sünnet ve bir hak olduğunu öğrenmeniz içindir.'"[1569]

İkinci ve Üçüncü Tekbirlerden Sonra Ne Söylenir?:

Ebû Umame b. Sehl, Peygamber ﷺ'in ashabından birinden naklediyor: 'Cenaze üzerine namaz kılmakta sünnet olan; imamın tekbir getirmesi, sonra birinci tekbirin akabinde kendi kendisine gizlice fatiha suresini okuması, sonra Peygamber ﷺ'e salavat getirmesi, sonra (üçüncü) tekbirde cenazeye ihlas ve samimiyetle dua etmesidir. Bunların hiçbirisinde (Kur'ân) okumaz. Sonra kendi kendisine gizlice selam verir.'[1570]

Hâkim'in Ebî Umame b. Sehl b. Huneyf'ten rivayetinde; ona Rasûlullah ﷺ'in ashabından biri cenaze namazını şöyle haber vermiş: 'İmam tekbir alır, sonra Peygamber ﷺ'e salavat okur ve bunda ihlaslı olur, sonra üç tekbir getirir, sonuncusundan az sonra da selam verir. Sünnete uygun olan, arkasında bulunanların da imamlarının yaptığı gibi yapmasıdır.'[1571]

[1569] **Sahih.** Buhârî, (1335); Nesâ'î, (4/74-75); İbnu'l-Cârud, (534-537).

[1570] **Sahih.** Şafi'î, *el-Umm* (1/270) Tahâvî, *Şerhu Me'ani'l-Âsar* (1/500) Beyhakî (4/39)

[1571] **Sahih.** Hâkim (1/360) Beyhakî (4/40) Abdurrezzâk (3/489) İbnu'l-Cârud (540).

Cenazede Okunacak Dualar:

‘Avf b. Mâlik ؓ’den gelen rivayette, o şöyle demektedir: ‘Rasûlullah ﷺ bir cenaze üzerine namaz kıldı. Onun okuduğu dualar arasında şu söylediklerini belledim:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ عَلَيْهِ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجَةً خَيْرًا مِنْ زَوْجَتِهِ وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ.

‘Ey Allah’ım! Ona mağfiret buyur, ona merhamet eyle, ona afiyet ver, onu affet, onun konaklayacağı yeri şerefli kıl, gireceği yeri genişlet, su, kar ve dolu ile onu yıka, onu günahlardan beyaz elbise kirlisinden ayrıldığı gibi ayır. Ona şimdiki yurdundan daha hayırlı bir yurt, ailesinden daha hayırlı bir aile, zevcesinden daha hayırlı bir eş ver. Onu Cennet’e girdir ve onu kabir azabından -veya- Cehennem ateşinin azabından koru.’ ‘Avf b. Mâlik ؓ dedi ki: ‘O ölmüş kişi ben olsaydım diye temenni ettim.’[1572]

Cenaze Namazında Selam:

‘Abdullah b. Mes’ûd ؓ’dan, o şöyle dedi: ‘Şu üç şeyi Rasûlullah ﷺ yaptığı halde insanlar terk ediyorlar; bunlardan birisi; namazdaki selam gibi cenaze namazında da selam vermektir.’[1573]

Ebû Hureyre ؓ’den: ‘Rasûlullah ﷺ cenaze üzerine dört tekbir alır ve tek selam verirdi.’[1574]

İbnu’l-Cârud’un Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf ؓden rivayetinde: ‘Sonra kendi kendine sağ tarafına selam verir’ şeklinde geçmiştir.[1575]

[1572] **Sahih.** Muslim, (963).
[1573] **Sahih.** Beyhakî, (4/43).
[1574] **Hasen.** Darekutnî, (2/72) Hâkim, (1/360); Beyhakî, (4/43)
[1575] **Sahih.** İbnu’l-Cârud *el-Muntekâ,* (540).

Defin ve Defin Sonrası

Kâfir bile olsa bir cenazenin defnedilmesi, farzı kîfâyedir. Çünkü Peygamber ﷺ Bedir'de öldürülen müşriklerin defnedilmesini emretmiştir.[1576]

Cenazeyi Mezarlığa Defnetmek Sünnettir:

Çünkü Peygamberimiz ﷺ, vefat edenleri Bakî mezarlığına defnederdi. Bu konudaki rivayetler mütevatirdir. Hiç kimseyi, mezarlık haricinde bir yere defnettiği seleften nakledilmemiştir. Sadece Peygamberimiz ﷺ kendi odasına defnedilmiştir. Bu sadece Peygamberimize has bir durumdur ve bu konu da mütevatir olarak nakledilmiştir.

Bu hükümden, savaşta şehit olanlar istisna edilmiştir. Şehitler, şehit düştükleri yere defnolunurlar ve mezarlığa götürülmezler.

Câbir ﷺ anlatıyor: "Halası, Uhud'da şehit olan babasını ve dayısını, mezarlığa defnetmek için, götürdüğünde: ...Bir haberci yetişti ve: **'Dikkat edin! Rasûlullah ﷺ size, ölüleri öldükleri yerlere defnetmenizi emrediyor'** dedi. Bunun üzerine bizler, ölüleri (tekrar) eski yerlerine götürdük."[1577]

'Alî ﷺ'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebû Tâlib vefat edince Peygamber ﷺ'e gidip şöyle dedim: 'Senin o sapık amcan ölmüş bulunuyor. Onu kim gömsün?' Peygamber ﷺ: **''O müşrik olarak öldü. Git onu göm. Yanıma gelinceye kadar da başka hiçbir şey yapma**." Alî ﷺ dedi ki: Onu gömdüm, sonra ona gittim. **'Git guslet, sonra yanıma gelinceye kadar hiçbir şey yapma'** dedi. 'Alî ﷺ devamla dedi ki: 'Guslettim sonra onun yanına gittim. Bana bazı dualar yaptı ki onların karşılığında kırmızı ve siyah tüylü develere sahip olmak beni sevindirmez.' (Hadisi 'Alî ﷺ'dan rivayet eden) dedi ki: ''Alî ölüyü yıkadı mı kendisi de guslederdi.'"[1578]

Elbânî der ki: 'Bu hadiste dikkat çeken hususlardan birisi de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in müşrik olan babasının vefatı dolayısıyla 'Alî radıyallahu anh'ı taziye etmediğidir. Dolayısıyla Müslüman

---

[1576] **Sahih.** Buhârî (3976) Muslim (2875).

[1577] **Sahih.** Ebû Dâvud (3149); Nesâ'î (4/79); Tirmizî (1771) Ahmed (3/397).

[1578] **Sahih**. Ahmed (807) Abdullah b. Ahmed Zevaidu'l-*Musned* (1074) Ebû Dâvud, (2/70); Nesâ'î, (1/282-283); Beyhakî, (3/398).

bir kimsenin kâfir olan bir yakınının vefatı dolayısıyla taziye edilmesinin meşru olmadığına delil olabilir. Kâfirlerin kendileri gibi kâfir olan ölüleri dolayısıyla taziyesinin caiz olmayacağına ise öncelikli olarak delildir.'

Defin İçin Mekruh Vakitler:

Güneş doğarken, tam tepedeyken ve batarken: Ukbe b. 'Amir ﷺ anlatıyor: "Üç vakitte Rasûlüllah ﷺ bize namaz kılmamızı ve ölülerimizi gömmemizi nehyetti: 'Güneş doğarken, yükselinceye kadar; tam tepede iken, (batıya) meyledinceye kadar; batarken tam batıncaya kadar.'"[1579]

Zaruret olmadığı halde, gece defnetmek: Câbir ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllah ﷺ bir gün hutbe okudu. Sahâbelerinden birinin vefat ettiğini ve bedenini tamamen örtmeyen bir kefene sarılıp geceleyin gömüldüğünü söyledi. Mecbur kalınmadıkça, cenazenin namazının gece kılınıp defnedilmesini yasakladı.'[1580]

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllah ﷺ bir adamı gece kabre koydu ve kabrini aydınlattı.'[1581]

Cenazeyi Tütsü veya Meşale İle Takip Etmek:

Abdula'lâ şöyle demiştir: "Said b. Cubeyr ile beraberdim. O bir cenazeyi takip ediyordu. Cenaze tütsü/meşale ile takip ediliyordu. Onu atıp kırdı ve şöyle dedi: "İbn Abbas radıyallahu anhuma'nın şöyle dediğini işittim: "Ehl-i Kitaba benzemeyin."[1582]

Kadınların Cenaze Arkasında Gitmeleri:

Umm 'Atiyye ﷺ anlatıyor: 'Biz kadınların, cenaze arkasından gitmeleri yasaklandı. Bu yasak bize pekiştirilmedi'[1583]

[1579] **Sahih**. Muslim (831) Ebû Dâvûd (3176) Tirmizî (1035) Nesâî (1/275) İbn Mâce (1519).

[1580] **Sahih**. Muslim (943); Ebû Dâvud (3148) Ahmed (3/295, 329).

[1581] **Hasen**. Tirmizî (1063).

[1582] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (4/319) İbn Ebi Şeybe (2/472)

[1583] **Sahih.** Buhârî (1278); Muslim (938).

Kabrin Şekli:

Peygamberimiz ﷺ Uhud şehitleri hakkında: ‘K**abir kazınız, geniş, derin ve güzel yapınız**’ buyurmuştur.[1584]

Cerir b. Abdillah radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Kabir hususunda bizim işimiz lahid yapmaktır. Kitap Ehli ise şakk/yarık çukur yaparlar.”[1585]

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Kabir hususunda bizim işimiz lahid yapmaktır. Bizden başkaları ise şakk/yarık çukur yaparlar.”[1586]

‘Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs, babasından naklediyor: “Sa’d b. Ebî Vakkâs ﷺ ölüm döşeğinde: ‘Benim için (kabrimin kıble tarafında) bir lahit açın. (Beni oraya koyduğunuzda) yan tarafıma, Rasûlullah ﷺ’e yapıldığı gibi kerpiçler dikip sıralayın’ dedi.”[1587]

Lahit: Kabrin içinde kıble tarafına enlemesine açılan bir oyuktur. Şak: Kabrin ortasındaki açıklıktır. Yani toprağı yarmak veya dere yatağı gibi bir çukur kazmaktır.

Cenazenin Kabre Konuşu:

Cenazenin kabre ayakucu tarafından indirilmesi sünnet’tir: Ebû İshâk anlatıyor: “el-Hâris, cenaze namazını ‘Abdullah b. Yezîd’in kıldırmasını vasiyet etti. Bu nedenle cenaze namazını o kıldırdı. Sonra onu kabrin ayakucu tarafından kabre indirdi ve: ‘Bu sünnettendir’ dedi.”[1588]

Cenaze kabre, yüzü kıbleye doğru olacak şekilde sağ yanı üzere konur: Peygamberimiz ﷺ’in zamanından günümüze kadar Müslümanları defni bu şekilde yapmaktadırlar.

Cenazeyi kabre koyan: ‘Bismi’llâh ve ‘alâ sünneti [veya milleti]

[1584] **Sahih**. Ebû Dâvud (3199); Tirmizî (1766); Nesâ‘î (4/8).
[1585] **Sahih**. Ahmed (4/357, 362) İbn Mace (1555) Abdurrazzak (3/476) İbn Ebi Şeybe (3/13) Tayalisi (704)
[1586] **Sahih.** Nesai (2009) Ebu Davud (3208) Tirmizi (1045) İbn Mace (1554)
[1587] **Sahih**. Muslim (966); Nesâ‘î (2008) İbn Mâce (1556).
[1588] **Sahih.** Ebû Dâvud (3211).

Rasûlillâh: Allah'ın adıyla ve Rasûlüllâh'in sünneti [veya dini] üzere (cenazeyi kabre koyuyoruz)'[1589] der.

Ubâde b. Sâmit radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem cenazeyi takip ettiği zaman, ölü lahdine konulmadan oturmazdı. Yahudi âlimlerinden biri: "Ey Muhammed! Biz de böyle yapıyoruz" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle buyurdu: "**Siz onlara muhalefet edin ve (cenaze kabrine konmadan) oturun**."[1590]

İbn Kudâme şöyle der: 'Kadının kabrinin bir örtüyle örtülmesinin müstehap olduğu konusunda ilim ehli arasında bir ihtilaf bilmiyoruz. Çünkü kadın avrettir. Kabre indirilirken herhangi bir tarafının açılmayacağından emin olunamaz. Açılması durumunda ise orada bulunanların görmesi söz konusu olur.' Daha sonra İbn Kudâme bu konuyla ilgili Ömer ve Enes ﷺ'dan rivayetler nakleder.[1591]

Lahit kapatıldıktan sonra üç avuç toprak serpmek müstehaptır: Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: 'Rasulullah ﷺ bir cenazenin namazını kıldı. Sonra ölü (mezara) getirildi. Rasûlullah baş tarafına üç defa (toprak) serpti.'[1592]

Kabrin yerden bir karış kadar yükseklikte ve üzerinin deve hörgücü gibi kavisli olması: Câbir ﷺ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ'e lahit yapıldı. Üzerine kerpiçler dikilip sıralandı. Ve kabri yerden bir karış kadar yükseltildi.'[1593]

Sufyân et-Temmâr anlatıyor: 'Peygamber ﷺ'in kabrinin yerden biraz yükseltilerek üzerinin kavisli/deve hörgücü gibi olduğunu görmüştür.'[1594]

Taş veya benzeri şeylerle kabri belirlemek: el-Muttâlib b. Hantâb ﷺ anlatıyor: "Osman b. Mazûn öldüğünde, cenazesi (evinden) çıkarılıp (Bakî mezarlığına) gömüldü. Rasûlullah ﷺ bir adama (büyükçe) bir taş getirmesini emretti. Fakat adam taşı kaldıramayınca, Rasulullah ﷺ taşın yanına gidip kollarını sıvadı. Sonra da, o taşı getirip, (cenazenin) başucuna koydu ve: '**Kardeşimin kabrini bu taşla tanırım ve ev halkından ölenleri de onun**

[1589] **Sahih.** Ebû Dâvud (3213); Tirmizî (1046) İbn Mâce (1550)
[1590] **Hasen.** Ebu Davud (3176) Tirmizi (1020) İbn Mace (1545)
[1591] İbn Kudâme, *el-Mugnî* (2/501).
[1592] **Sahih.** İbn Mâce (1565).
[1593] **Sahih.** İbn Hibbân (2160) Beyhakî (3/410).
[1594] **Sahih.** Buhârî (1390).

yanına defnederim’ buyurdu.”[1595]

Zaruret halinde, kadınla erkeği birlikte defnetmek caizdir: Vâsile b. el-Eska’ ﷺ anlatıyor: ‘Erkekler ve hanımlar birlikte defnedilecekleri zaman, kıbleye doğru önce erkeği, arkasına da kadını koyardı.’[1596]

Kadın Cenazesini Kabre Kim Koyar?

Kadınların, cenaze defninde bulunmaları caiz değildir:[1597] Peygamberimiz ﷺ zamanından günümüze kadar uygulanarak devam edegelen usul, defin işlerini erkeklerin yapmasıdır. Çünkü erkekler bu görevi yerine getirmede daha güçlüdürler. Şayet hanımlar bu görevi üstlenecek olsa yabancıların bulunduğu ortamlarda vücutlarının açılması söz konusu olabilir. Dolayısıyla bu caiz olmaz. Bu konuda en açık delil, Peygamberimiz ﷺ’in kızını defnetmesi için hanımları değil; Ebû Talha ﷺ’ı görevlendirmiş olmasıdır.

‘Abdurrahmân b. Ebzâ anlatıyor: “Ömer b. Hattâb ﷺ, Zeyneb bt. Cahş’ın cenaze namazını dört tekbirle kıldırdı. Sonra Peygamber ﷺ’in hanımlarına onu kabre koymaları için haber gönderdi. Bunun üzerine Peygamber hanımları: ‘Dünyada onun hayatına giren, onu kabre koyar’ dediler.”[1598]

Kocası, yabancıdan daha yakındır. Daha önce zikrettiğimiz hadiste, Peygamberimiz ﷺ, ‘Â’işe validemize: ‘Eğer benden önce ölürsen seni yıkarım, kefenlerim, cenaze namazını kılarım ve seni defnederim...’ demiştir.

Enes ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ’in kızının defnine şahit olduk. Rasûlüllâh kabrin üzerine oturmuştu, gözlerinden yaşlar akıyordu: ‘**Aranızda bu gece, eşiyle ilişkiye girmeyen kim?**’ diye sordu. Ebû Talhâ: ‘Ben’ dedi. ‘**O halde, onu kabre sen indir**’ dedi. Bunun üzerine Ebû Talhâ, onu kabre indirdi ve defnetti.”[1599]

[1595] **Hasen.** Ebû Dâvud (3206) Beyhakî (3/412).
[1596] **Sahih.** ‘Abdurrezzâk, (6378).
[1597] Elbânî, *Ahkâmu’l-Cenâ’iz* (s.186) ‘Adevî, *Câmi‘u Ahkâmi’n-Nisâ’* (1/552).
[1598] **Sahih.** Beyhakî (4/53) İbn Ebî Şeybe (3/324).
[1599] **Sahih.** Buhârî (1285) Ahmed (3/126).

Müslümanla Evli Olan, Hâmile, Ehl-i Kitaptan Bir Kadın Vefat Ettiğinde Nereye Gömülür?

İmam Ahmed b. Hanbel ﵀ der ki:'Müslüman mezarlığryla, Ehl-i Kitap mezarlığı arasına defnolunur. Kadın, kâfir olduğu için Müslümanların mezarlığına defnolunmaz. Çünkü onun azabından dolayı Müslümanlar rahatsız olur. Kâfirlerin mezarlığına da defnolunmaz. Çünkü çocuğu Müslüman'dır ve kâfirlerin azaplarından rahatsız olur. Bu nedenle, yalnız bir yere defnolunur. Mezara konurken, karnındaki çocuğun sağ tarafı üzerine gelmesi, yüzünün de kıbleye doğru olması için, sol tarafı üzere sırtı kıbleye gelecek şekilde konur. Çünkü karnındaki çocuğun yüzü, kadının sırtına doğrudur.'[1600]

Ölüye Telkin Verilmesi Bidattir:

Çünkü bu hususta varid olduğu söylenen hadis sahih değildir. Aksine kabrin başında durarak ona sebat verilmesi için dua edilir. Onun için mağfiret diler ve hazır bulunanlardan da böyle yapmalarını ister. Çünkü Osman b. 'Affan ﵁'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Peygamber ﷺ ölüyü defnetme işini bitirdi mi onun (mezarı) üzerinde durur ve şöyle derdi: **'Kardeşiniz için mağfiret dileyin, ona sebat isteyin. Çünkü o şu anda sorgulanmaktadır.'"**[1601]

Taziye

Peygamber ﷺ şöyle demiştir: 'Bir musibete uğrayan mümin kardeşini taziyede bulunana Allah yeşil bir cübbe giydirir. Kıyamet günü (o kişi) bununla mutlu olur. Orada bulunanlar: Bundaki mutluluk nedir?' derler: 'Ona gıpta edilmesidir.' buyrulur.[1602]

Cerîr b. 'Abdullah ﵁ anlatıyor: 'Biz ölünün evinde toplanılmasını ve yemek yapılmasını; ölü için dövünmek/niyâha olarak görürdük.'[1603].

'Abdullah b. Ca'fer ﵁ anlatıyor: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Ca'fer'in ailesi için yemek hazırlayınız. Çünkü onların başına,

---

[1600] *el-Mugnî* (2/563).
[1601] **Sahih.** Ebû Dâvud, (3221); Hâkim, (1/370); Beyhakî, (4/56)
[1602] **Hasen**. İbn Ebî Şeybe (12073) 'Abdurrezzâk (6074). Bkz. *el-İrvâ'* (764).
[1603] **Sahih.** İbn Mâce (1612) Ahmed (2/204).

kendilerini meşgul eden bir iş gelmiştir'[1604] buyurdu."

'Â'işe radıyallahu anha kendi ailesinden biri vefat ettiği zaman, bir çömlek bulamaç pişirilmesini emrederdi. Sonra da tirit yapılır; bulamaç onun üzerine dökülürdü. Daha sonra da 'Â'işe radıyallahu anha oradaki kadınlara: "Bundan yiyiniz; çünkü ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i: '**Bulamaç hastanın kalbini rahatlatır ve üzüntüyü hafifletir**' buyururken işittim" derdi.[1605]

Ölene Faydası Dokunan Şeyler:

Müslümanların O Kimse İçin Dua Etmeleri:

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Onlardan sonra gelenler: 'Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman eden kardeşlerimizi bağışla! Kalbimizde iman edenlere karşı, hiçbir kin bırakma. Ey Rabbimiz! Şüphesiz Sen şefkatlisin, merhametlisin' derler." (Haşr, 59/10)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Müslüman bir kişinin, kardeşine gıyabında yaptığı dua kabul edilir.'[1606]

Geride Bıraktığı Borcun Ödenmesi:

Borçlu olarak vefat eden bir adamın cenazesi Peygamberimiz ﷺ'e getirildiğinde: '...**Bunun borcu var mı?**' diye sordu: Oradakiler: 'Evet' dediler. Peygamberimiz ﷺ de: '**Geriye bir şey bıraktı mı?**' diye sordu: Oradakiler: 'Hayır' dediler. Peygamberimiz ﷺ de: '(**Öyleyse) arkadaşınızın namazını siz kılınız'** buyurdu. Bunun üzerine kendisine Ebû Katâde denilen Ensar'dan bir adam kalktı ve: '(Yâ Rasûlullah!) Borcunu ben üstleniyorum, namazını sen kıldır' dedi. Bu söz üzerine ölen şahsın cenaze namazını kıldırdı.[1607]

[1604] **Hasen.** Ebû Dâvud (3132); Tirmizî (998); İbn Mâce (1610).
[1605] **Sahih.** Buhârî (5417) Muslim, (2216).
[1606] **Sahih.** Muslim (2733).
[1607] **Sahih.** Buhârî (2291) Nesâ'î (1961).

Oruçlarını, Velisinin Kaza Etmesi:

Nebî ﷺ: '**Üzerinde oruç borcu bulunarak ölen kimsenin, oruçlarını velisi tutar**' buyurmuştur.[1608]

Adağının Kaza Edilmesi:

Sa'd b. Ubâde رضي الله عنه, Rasûlüllah ﷺ'e: 'Annem üzerinde adak borcu olduğu halde öldü?' deyince, ona: '**O halde sen kaza et'** buyurdu.[1609]

Hayırlı Çocuklarının Yapacağı, Hayırlı Ameller:

Yüce Allah: 'İnsana ancak kendi yaptığının karşılığı vardır' (Necm, 53/39) buyurmuştur.

Peygamberimiz ﷺ: 'İnsanın yediği şeylerin en temizi kendi kazancından olanıdır ve kişinin çocuğu kendi kazancındandır' buyurmuştur.[1610]

Geride Bıraktığı İlim, Hayırlı Evlat ve Sadaka-i Cariyeler:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: 'O**nların ileri gönderdiklerini de, geri bıraktıklarını (izlerini) de yazarız**.' (Yâsîn, 36/12)

Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Bir insan öldüğü zaman, üç şey haricinde amel defteri kapanır. Bunlar, *sadaka-i câriyel*devam eden hayırlar, istifade edilen ilim, kendisine dua eden evlattır**.[1611]

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye رحمه الله şöyle demiştir: 'Selef nafile namaz kıldığı yahut oruç tuttuğu ya da hac ettiği yahut Kur'ân okuduğu vakit bunun sevabını Müslümanların ölülerine hediye etmek âdetinde değildi. Dolayısıyla Selef'in izlediği yoldan sapmamak gerekir. Çünkü o yol daha

---

[1608] **Sahih.** Buhârî (1952) Muslim (1147).
[1609] **Sahih.** Buhârî (2761) Muslim (1638).
[1610] **Sahih.** Ebû Dâvud (3528); Tirmizî (1369); Nesâî (7/241) İbn Mâce (2137)
[1611] **Sahih.** Muslim (1631); Ebû Dâvud (2863); Tirmizî (1390) Nesâ'î (6/251).

faziletli ve daha mükemmeldir.'[1612]

Kabir Ziyareti

Bureyde b. el-Husayb ﷺ'den dedi ki: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Ben size daha önce kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü o size ahireti hatırlatır, o kabirleri ziyaret sizin hayrınızı arttırsın, artık kim (kabirleri) ziyaret etmek istiyor ise ziyaret etsin fakat batıl söz (hucr) söylemeyin."[1613]

Abdullah b. Ebî Muleyke'den: 'Â'işe ﷺ bir gün kabristandan geldi. Ben ona: 'Ey mü'minlerin annesi nereden geliyorsun?' O: 'Kardeşim 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr'in kabrinden' dedi. Ben ona: 'Rasûlullah ﷺ kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamamış mıydı' dedim. O: 'Evet' dedi ve: 'Sonra onları ziyaret etme ruhsatı verdi.'[1614]

Ebu Hureyre, İbn Abbas ve Hassan b. Sabit radıyallahu anhum'den gelen rivayetlerde: 'Kabirleri çokça ziyaret eden kadınlara Rasûlullah ﷺ lanet etti. (Bir lafızda: 'Allah lanet etti.')"[1615]

Kafirin Kabrini Ziyaret

İslâm dışında bir din üzere ölen kimsenin kabrini yalnızca ibret maksadıyla ziyaret etmek caizdir. Ebû Hureyre ﷺ'dan dedi ki: "Peygamber ﷺ annesinin kabrini ziyaret etti. O da ağladı, etrafında bulunanları da ağlattı. Sonra şöyle buyurdu: **'Rabbimden ona mağfiret dilemek için izin istedim. Bana izin verilmedi. Kabrini ziyaret etmek için ondan izin istedim, bana izin verdi. Binaenaleyh kabirleri ziyaret ediniz çünkü kabirler ölümü hatırlatır.'**"[1616]

Bureyde ﷺ dedi ki: "Peygamber ﷺ ile birlikte Fetih gazvesinde idik. Bizimle birlikte konakladı. Biz de onunla beraber bulunanlar yaklaşık bin kişi

---

[1612] *el-İhtiyaratu'l-İlmiyye* (s.54)

[1613] **Sahih.** Muslim, (977); Ebû Dâvud, (3235) Beyhakî (4/77); Nesâ'î, (1/285-286); Ahmed, (5/259, 261).

[1614] **Sahih.** Hâkim (1/386) Beyhakî (4/78) et-Temhîd (3/233) İbn Mâce (1569)

[1615] **Sahih.** Tirmizî, (320, 1056); İbn Hibbân, (790); Beyhakî, (4/78); Tayalisî, (1/171); Ahmed, (2/337); İbn Abdilberr, (3/234-235)

[1616] **Sahih.** Muslim, (3/65); Nesâ'î (1/286) İbn Hibbân, (3159); Hâkim, (1/375-376) Ahmed, (2/441)

idik. İki rekât namaz kıldı. Sonra bize yüzünü çevirdi, gözlerinden yaş akıyordu. Ömer b. el-Hattâb رضي الله عنه onun önünde ayağa dikildi, ona: 'Anam-babam sana feda olsun diyerek ey Allah'ın Rasûlü sana ne oluyor' diye sordu. Peygamber şöyle buyurdu: **'Aziz ve Celil olan Rabbimden anneme mağfiret istemek için dilekte bulundum. Bana izin vermedi. Ateşten ötürü ona merhametimden gözlerim yaşardı. Rabbimden onu (kabrini) ziyaret etmek için izin istedim. O izni bana verdi. Ben de sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık onları ziyaret edebilirsiniz. Onları ziyaret etmek sizin hayrınızı arttırsın.'**"[1617]

Kabir Ziyaretinde Söylenecek Şeyler

'Â'işe رضي الله عنها'dan rivayete göre: "Peygamber ﷺ Baki (kabristanlığı)'ye gider onlara (oradaki Müslümanlara) dua ederdi. 'Â'işe رضي الله عنها bu durum hakkında ona sorunca: 'Onlara dua etmekle emrolundu' diye cevap verdi."[1618]

'Â'işe رضي الله عنها, Peygamberimiz ﷺ'e: "Mezarlığa girdiğimde ne söylemeliyim ey Allah'ın Rasûlü?' diye sorduğunda ona: 'es-Selâmu 'aleykum ehle'd-diyâri mine'l-Muminîne ve'l-Müslimin. Yerhamu'llâhi'l-mustekdimîne ve'l-muste'hirîn. Ve innâ inşâ'allâhu le-lâhikûn: Selâm size ey bu diyarın Mümin ve Müslüman halkı! Allah öncekilere de sonrakilere de rahmet eylesin. Bizler de inşâ'llah (yakında size) katılacağız.'"[1619]

Cenazeye Dua Ederken Elleri Kaldırmak Caizdir:

'Â'işe رضي الله عنها rivayet ettiği hadiste şöyle demektedir: "Bir gece Rasûlullah ﷺ dışarı çıktı. Ben de nereye gittiğini görsün diye arkasından Berire'yi gönderdim. Dedi ki: *Baki'u'l-Garkat* tarafına doğru gitti. *Baki*'in en yakın yerinde durdu, sonra ellerini kaldırdı. Sonra döndü. Berire de bana geldi. Bana olanları haber verdi. Sabah olunca ona sordum. Ey Allah'ın Rasûlü gece nereye çıktın? **'Onlara dua etmek üzere Baki'dekilerin yanına gitmem söylendi.'**"[1620]

[1617] **Sahih.** Ahmed, (5/355, 357, 359); İbn Ebî Şeybe, (4/139) Hâkim, (1/376) İbn Hibbân, (791); Beyhakî, (4/76)

[1618] **Sahih.** Ahmed, (6/252).

[1619] **Sahih.** Muslim (974); Ahmed (6/221); 'Abdurrezzâk (6712) Beyhakî (4/79).

[1620] **Hasen**. Ahmed, (6/92); *Muvattâ* (1/239-240).

Kâfirin Kabrini Ziyarette Selam Verilmez:

Rasûlullah ﷺ, Sa'd b. Ebî Vakkâs ﷻ'nun rivayet ettiği hadiste böylece emretmiştir. Sa'd ﷻ dedi ki: "Bir bedevî Peygamber ﷺ'in yanına gelerek dedi ki: 'Benim babam akrabalık bağını gözetirdi. Şunu yapar, şunu ederdi. O nerdedir?' diye sormuş. Peygamber: **'Ateştedir'** diye cevap vermişti. Bedevî Arab bundan rahatsız olur gibi oldu. 'Ey Allah'ın Rasûlü peki ya senin baban nerede' diye sordu, Peygamber: **'Her nerede bir kâfirin yanından geçersen sen ona Cehennem ateşinde olacağını bildir.'** (Sa'd b. Ebî Vakkâs) dedi ki: 'Daha sonra bu bedevî Arab Müslüman oldu ve şöyle dedi: 'Rasûlullah ﷺ beni yorucu bir işle yükümlü kıldı. Ne kadar kâfir kimsenin yanından geçiyorsam mutlaka ona Cehennemlik olduğunu bildiriyorum.'"[1621]

Kabirlerde Yapılması Haram Olanlar

Kabir Yanında Kurban Kesmek

Enes radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: **'İslam'da kabir yanında hayvan kesmek yoktur.'** 'Abdu'r-Rezzâk b. Hemman dedi ki: '(Cahiliye dönemi insanları) kabrin yanında bir inek ya da bir koyun keserlerdi.'[1622]

Bu hüküm orada yapılan kesim Yüce Allah için olduğu takdirde böyledir. Şayet bazı cahillerin yaptığı gibi kabir sahibi için olursa bu apaçık bir şirktir, onu yemek de haram ve fısktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: '**Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin. Çünkü o elbetteki bir fısktır**.' (En'âm, 6/121) Yani durum Allah'tan başkası için kesildiğinden dolayı hükmü böyledir. Zira buradaki fısk Yüce Allah'ın şu buyruğunda zikrettiği gibidir: '**Ve Allah'tan başkasının adına boğazlandığından dolayı fısk olanlar**.' (En'âm, 6/145)

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**Allah, Allah'tan başkası için hayvan boğazlayan**

1621 **Sahih.** Taberânî, (1/191); İbnu's-Sunnî, *'Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle,* (588), Ziyâ' *el-Muhtare,* (1/333); Bezzâr, (93) *es-Sahihâ,* (18).

1622 **Sahih.** Ahmed (3/197) Ebu Davud (3222) Beyhaki (4/57, 9/314) Abdurrezzâk (6690)

kimseye lanet etmiştir.’[1623]

Kabrin Sıvanması, Üzerine Bina Yapılması ve Üzerine Oturulması

Câbir ﵁ dedi ki: ‘Rasûlullah ﷺ kabrin alçı ile sıvanmasını, üzerine oturulmasını, üzerine bina yapılmasını yahut üzerine (toprak) ilave edilmesini, yahut üzerine yazı yazılmasını yasaklamıştır.’[1624]

Ebû Sa’îd el-Hudrî ﵁’dan rivayet edilmiştir: ‘Peygamber ﷺ kabrin üzerine bina yapılmasını yasaklamıştır.’[1625]

Bu hadisi Ebû Ya’lâ da şu lafızla rivayet etmiştir: ‘Allah’ın Peygamberi ﷺ kabirlerin üzerine bina yapılmasını yahut üzerlerine oturulmasını ya da üzerlerinde namaz kılınmasını yasakladı.’[1626]

Ebû’l-Heyyâc el-Esedî’den rivayet edilmiştir. O dedi ki: “Alî b. Ebî Tâlib ﵁ bana dedi ki: ‘Rasûlullah ﷺ’in beni görevli gönderdiği işe seni göndereyim mi?: **Nerede bir suret görürsen mutlaka onu yok edeceksin ve ne kadar yüksek bir kabir görürsen, mutlaka onu da dümdüz edeceksin.**”[1627]

Mu’aviye ﵁ dedi ki: ‘Şüphesiz kabirlerin dümdüz edilmesi Sünnet’tendir. Yahûdîlerle Hristiyanlar kabirlerini yüksek yaptılar. Onlara benzemeyiniz.’[1628]

Ebû Hureyre ﵁’dan rivayete göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ‘Sizden herhangi birinizin bir kor ateş üzerine oturup elbiselerini yakması, sonra onun derisine kadar varması o kimse için bir kabir üzerine

---

[1623] **Sahih.** İbn Hibban (10/265) Hakim (4/396) Ziyau’l-Makdisi el-Muhtare (12/214) Ahmed (1/217, 309, 317) Ali radıyallahu anh’den: Muslim (1978)

[1624] **Sahih.** Muslim, (970); Ebû Dâvud, (3225); Nesâ‘î, (2027); Tirmizî, (1052) Hâkim (1/370); Beyhakî, (4/4) Ahmed (3/295, 332, 339, 399)

[1625] **Sahih.** İbn Mâce, (1/373-374)

[1626] **Sahih**. Musnedu Ebî Ya‘lâ, (3/287)

[1627] **Sahih.** Muslim, (969); Ebû Dâvud, (3218); Nesâ’î, (2031); Tirmizî, (1049) Hâkim, (1/369); Beyhakî, (4/3); Tayalisî, (155); Ahmed, (1/96, 129)

[1628] **Sahih.** Taberânî (19/352)

oturmasından (bir rivayette kabri çiğnemesinden) daha hayırlıdır.'[1629]

'Ukbe b. 'Amir ﷺ'dan dedi ki: "Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Ayağımla bir kor ateş yahut bir kılıç üzerine yürümem ya da ayağımla ayakkabımı dikmem benim için müslüman bir kimsenin kabri üzerinden yürümekten daha sevimlidir. Def-i Hacet'imi kabirlerin ortasında mı yapmışım, yoksa çarşı-pazarın ortasında mı yapmışım hiç farketmez.'"[1630]

Beşîr b. el-Hasasiye ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ ile birlikte yürüyorken... Müslümanların kabirlerine geldi. O yürümekte iken gözüne kabirler arasında ayakkabılarıyla yürümekte olan bir adamı gördü: **'Ey terlikleri olan adam terliklerini çıkar'** dedi. Adam baktı, Rasûlullah ﷺ'i tanıyınca, ayakkabılarını çıkartıp attı."[1631]

Kabirler Arasında Namaz Kılmak

Enes ﷺ'dan rivayete göre: 'Peygamber ﷺ kabirler arasında namaz kılmayı yasaklamıştır.'[1632]

İbn Ömer ﷺ'dan rivayete göre Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Evlerinizde namazınızdan bir pay ayırınız. Evlerinizi kabirlere döndürmeyiniz.'"[1633]

Kabristanda namaz kılmanın mekruhluğu bütün mekânları kapsar. Kabir ister namaz kılanın önünde, ister arkasında, ister sağında, ister solunda olsun. Çünkü yasak mutlaktır. Usûl ilminde kabul edilen hususlardan birisi de şudur: Mutlaka kayıt getiren herhangi bir husus tesbit edilmedikçe mutlak olarak kalır. Burada ise bu kabilden herhangi bir şey varid olmuş değildir.

Müminlerin annesi Aişe ve İbn Abbas radıyallahu anhum dediler ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve selemle baygınlık geldiği zaman örtüsünü yüzü üzerine attı. Birden endişelenerek yüzünü açtı ve şöyle buyurdu:

[1629] **Sahih.** Muslim, (3/62); Ebû Dâvud, (2/71); Nesâ'î, (1/287); İbn Mâce, (1/484); Beyhakî, (4/79); Ahmed, (2/311, 389, 444)
[1630] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (4/133); İbn Mâce, (1/474)
[1631] **Hasen.** Ahmed (5/83, 84) Ebu Davud (3230) Nesai (2048) İbn Mace (1568)
[1632] **Sahih.** *Bezzâr,* (441-43) İbnu'l-'Arabî *Mu'cem,* (235/1) Taberânî, *el-Evsat,* (1/280) Ziyâ el-Makdisî, *el-Muhtare* (79/2)
[1633] **Sahih.** Buhârî, (432); Muslim, (777); Ahmed, (2/6, 16, 122)

"**Allah'ın laneti Yahudilerin ve Hıristiyanların üzerine olsun. Peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler**." Onların yaptığı gibi yapmaktan sakındırdı. Aişe radıyallahu anha dedi ki: "Eğer böyle bir endişe olmasaydı, Rasûlüllâh (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabri meydana çıkartılırdı. Ancak onun kabrinin mescit haline getirilmesinden endişe edildi"[1634]

Kabir Ziyareti Esnasında Kur'ân Okumak:

Bu meşru olsaydı Rasûlullah ﷺ bunu yapar ve bunu ashabına öğretirdi. Özellikle 'Â'işe ؓ kabirleri ziyaret ettiğinde neler söyleyeceğini sormuş, ona kabirlere nasıl selam verip, nasıl dua edeceğini öğretmiş, Fatihâ'yı ya da *Kur'ân-ı Kerîm*'den başka herhangi bir bölümü okumasını öğretmemiştir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: 'Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan içinde Bakara suresinin okunduğu evden kaçar.'[1635]

Peygamber ﷺ kabirlerin şer'an Kur'ân okunacak yer olmadıklarına işaret etmektedir. Bundan dolayı evlerde Kur'ân okunmasını teşvik etmiş ve Kur'ân'ın okunmadığı kabirlere dönüştürülmelerini yasaklamıştır.

Kabirlere Gitmek Üzere Yolculuk Yapmak:

"Ebû Hureyre ؓ'den: Nebî ﷺ buyurdu ki: '**Şu üç mescid dışında(ki mescitlere yolculuk yapmak için) yükler bağlanmaz: Mescid-i Haram, Rasûlullah ﷺ'in mescidi ve Mescid-i Aksa**."[1636]

Bir diğer rivayet şu lafızladır: '**Ancak üç mescide gitmek için yola çıkılır: Kâbe mescidi, benim mescidim ve İlya mescidi**.'[1637]

Ebû Basra el-Gıfarî'den rivayet edilmiştir: "Ebû Hureyre ؓ ile bir yerden gelişinde karşılaşmış ona: 'Nereden geliyorsun' diye sormuş, Ebû Hureyre de: 'Tur'dan geliyorum, orada namaz kıldım' deyince, Ebû Basra ona şöyle demiş: 'Keşke gitmeden önce seni yetişmiş olsaydım, çünkü ben

[1634] **Sahih**. Buhari (435, 436) Muslim (529, 531)
[1635] **Sahih.** Muslim, (780); Tirmizî, (2878) Ahmed, (2/284, 337, 378, 388)
[1636] **Sahih**. Buhari (1189) Muslim (1397)
[1637] **Sahih**. Muslim (1397).

Rasûlullah ﷺ'i şöyle buyururken dinledim: **Üç mescid dışında yükler (herhangi bir mescid için) vurulmaz: Mescid-i Haram, benim bu mescidim ve Mescid-i Aksa.**'"[1638]

[1638] **Sahih.** Tayalisî, (1348); Ahmed (6/6)

ZEKÂT

Zekâtın Tanımı:

Zekât lügatte; temizlik, artma, bereket anlamına gelir. Bir malın belli bir miktarını, Allah'ın *Kur'ân-ı Kerîm*'de saydığı sekiz sınıftan birisine veya bir kaçına Allah rızası için vermektir.[1639] Terim olarak zekât; İslâm'ın beş şartından birisi olan malî ibadetin adıdır. Fakirin hakkı çıkarılarak malı, cimrilik kirinden arındırarak da şahsı temizlediği ve malda berekete sebep olduğu için bu malî ibadete zekât denilmiştir[1640] Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: '**Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al**' (Tevbe, 9/103)

'...**Sarfettiğiniz her hangi bir şeyin yerine O daha iyisini koyar'** (Sebe, 9/39) buyurulur.

Zekâtın Farz Oluşu:

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, Mu'âz ﷺ'ı Yemen'e gönderdi. (Giderken) ona dedi ki: '**Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin şeylerin ilki Allah'a ibâdet etmek olsun. Allah'ı tanıdılar mı kendilerine Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını onlara haber ver**.'"[1641]

Kur'ân-ı Kerîm'de zekât, namazla beraber bağlanmıştır: '**Namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin, rükû edenlerle beraber rükû edin**.' (Bakara, 2/43)

'**Namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin (hayırlı işlere mal sarfedin).**' (Muzemmil, 73/20)

İbn Mes'ûd ﷺ dedi ki: 'Allah ﷻ namaz ile zekâtı beraber bağlamıştır.

[1639] Şerif Curcânî, *Ta'rifât,* (s. 83).
[1640] Subkî, *el-Menhel,* (11/113).
[1641] **Sahih.** Buhârî (1458) Muslim (19) Tirmizî (625) Ebû Dâvud (1584) Nesâî (5/55).

Kim zekât vermez ise onun namazı da yoktur.'[1642]

Zekât'a Teşvik ve Vermeyenin Sakındırılması:

'**İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekât veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır**.' (Rûm, 30/39)

'**Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gösterenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu onlar için pek fenadır. Cimrilik ettikleri şey de kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır**.' (Âl-i 'İmrân, 3/180)

'(Onlara denilir ki): "İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz kenz/servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!' (Tevbe, 9/34-35)

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Deve, sığır veya davar sâhibi olup da bunlardaki Allah'ın hakkını eda etmeyen herkese Kıyamet günü, bu mallar, olduğundan daha çok ve mümkün olduğunca iri ve şişman olarak geleceklerdir. Adam, onlar için, düz ve geniş bir yere oturtulacak, hayvanlar bacakları ve tabanlarıyla onun üzerinden geçecekler. Geçiş sırasında boynuzlarıyla tosluyacaklar ve ayaklarıyla ezecekler. İçlerinde boynuzsuz veya boynuzu kırık biri bulunmayacak. Bu şekilde sonuncusu da onun üzerinden geçince, birincisi aynı geçişe tekrar başlayacak. Mahlukatın hesabı tamamlanıp hüküm verilinceye kadar bu hal devam edecek. Keza kenz/hazine sahip olup da ondaki (Allah'ın) hakkını ödemeyen herkese, Kıyamet günü hazinesi, dazlak başlı bir yılan olarak gelecek, ağzını açıp peşine düşecektir. Yılan yaklaştıkça adam ondan kaçacak. Sonunda yılan ona: Gizlediğin hazineni al! Ben ondan müstağniyim! diye bağırır. Adam, neticede yılandan kaçma çaresinin olmadığını anlayınca, elini ağzına sokar. Yılan da onu, aygırın (alafı) kemirmesi gibi kemiriverecek.'"[1643]

[1642] **Sahih mevkuf**. Ebû 'Ubeyd, *el-Emvâl,* (753) Âcurrî, *e'ş-Şeri'a,* (s.98) İbn Ebi Şeybe (2/253) Taberani (9/199) Hallal es-Sunne (1502)

[1643] **Sahih.** Ahmed (2/355, 383 489); Buhârî, (1403); Muslim, (987); Mâlik, (2/444); Ebû Dâvud, (1658-1660) Nesâ'î, (5/12-14, 39).

İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: "Zekâtı eda edilmiş mal, gömülü olsa dahi kenz/hazine değildir. Zekatı eda edilmeyen mal ise gömülü olmasa dahi, Allah Azze ve Celle'nin kitabında zikettiği kenzdir."[1644]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî ﷺ'in şöyle buyurdu: '**Salih insan için salih mal ne güzeldir.**'[1645]

Zekat Vermeyenlere Ne Yapılır?:

Zekatın farz oluşunu inkar etmeksizin eda etmeyen kimseye ceza olarak malının yarısı zorla alınır:

Muaviye b. Hayde radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Saime (otlayan) develerden her kırk deve için üç yaşında bir deve zekat alınır, hesap için develerin arası ayrılmaz. Kim bunu isteyerek verirse ecrini alır. Kim de vermezse Rabbimiz Tebarek ve Teala'nın cezalandırmalarından bir ceza olarak ondan develerinin yarısını alırız. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ailesine bunlardan bir şey helal değildir."[1646]

Zekatın farz oluşuna inandıkları halde veya bunu inkar ederek bir topluluk zekat vermezlerse ve onlara karşı kuvvet bulunması halinde, onlar zekatı verinceye kadar savaşılır:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekatı verirlerse yollarını serbest bırakın**." (Tevbe 5)

Ebu Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ vefat edince, ondan sonra Ebû Bekir ﷺ halife seçildi. Bunun üzerine bedevilerden bir kısmı irtidât etti. (Ebû Bekir ﷺ halife olarak onlarla savaşmaya karar verince) Ömer ﷺ: 'Rasûlullah ﷺ: **İnsanlar lâ ilahe illâ'llâh deyinceye kadar onlarla savaşmaya emrolundum. Bunu söylediler mi benden mallarını ve nefislerini korurlar. (İslâm'ın) hakkı hâriç artık hesapları da Allah'a kalmıştır**! demiş iken sen nasıl insanlarla savaşırsın?' dedi. Ebû Bekir ﷺ: 'Allah'a yemin olsun, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zira zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Rasûlullah ﷺ'e vermekte oldukları bir oğlağı

[1644] **Sahih mevkuf**. Beyhaki (4/82)

[1645] **Hasen**. Ahmed, (197); Buhârî, *Edebu'l Mufred,* (299); Ebû Ya'lâ, (1/345); Teberânî, *Evsat,* (*Mecmâ'u'l-Bahreyn,* s.164); İbn Hibbân, (1089); Hâkim, (2/2)

[1646] **Hasen**. Ahmed (5/4) Nesai (5/25) Ebu Davud (1575)

vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım' dedi. Ömer ﵁ sonradan demiştir ki: 'Allah'a yemin ederim, anladım ki Ebû Bekir'in bu görüşü, Allah'ın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki O'nun bu kararı haktır."[1647]

Kimlere Farzdır?:

Nisaba malik olan her hür Müslümana farzdır. İbn Ömer ﵁'dan; Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Müminlere kaynaktan ve yağmurdan sulanan ürünlerin -veya gelir getiren şeylerin- onda birini, kendi suladıklarının ise yirmide birini sadaka vermeleri gerekir.'[1648]

Beyhaki dedi ki: "Bu hadis bunun zimmet ehline vacip olmadığını gösterir." El-Elbani de şöyle ekler: "Gayri Müslimlerden nasıl zekât alınır ki? Zekât malın temizliğidir ve müminlerin temizliği içindir. O şirki temizlemez!"[1649]

Nisabın Şartları:

1- Kişinin yiyecek, elbise, ev, binek, meslekî aletler gibi bunlarsız edemediği zaruri ihtiyaçlarından fazla olan malın nisap miktarına ulaşması: Ebû Sa'îd el-Hudrî ﵁'dan: Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Beş ukiye (iki yüz dirhem)'den, aşağı olan miktarda ki (gümüşten) zekât yoktur. Beş zevd/deveden az sayıdaki deveden zekât yoktur. Beş vesk'ten aşağı miktarda ki (hurma, üzüm ve tahıllardan) zekât yoktur.'[1650]

'Beş Ukiye'nin altında sadaka yoktur' kavlinin manası: İki yüz *dirhem*'den aşağısından zekât alınmaz demektir. İki yüz dirheme (595 grama) ulaşan mal üzerinden bir yıl geçince ondan kırkta bir (%2.5) vacip olur ki o da beş dirhemdir.

'Beş zevd'den aşağısında sadaka yoktur' kavlindeki 'zevd' deve demektir. Bir kimsede beş deveden az sayıda deve varsa ona zekât düşmez. Sayısı beşi bulduğu zaman, çoban tarafından otlatılır ve bir sene üzerinden geçmesi ile ona bir koyun zekât gerekir.

[1647] **Sahih.** Buhârî, (1399); Muslim, (20); Mâlik, (1/269); Tirmizî, (2607); Ebû Dâvud, (1556) Nesâ'î, (2443).

[1648] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe (3/145, 146) Beyhaki (4/130) Bkz. *Sahîhâ,* (142).

[1649] Es-Sahiha (1/271)

[1650] **Sahih.** Buhârî, (2/133, 143, 147); Muslim, (979).

‘Beş vesk’ten azında sadaka yoktur’ kavlinin manası; ekilen buğday, arpa, tohum, kuru üzüm, yenilen ekinler ve kalan küçüklerden, her bir sınıfın miktarı beş *vesk* (647 kg) ve daha fazlaya ulaşınca zekâtı vacip olur. Beş *vesk*’ten aşağı ise zekât düşmez. Yağmurun ve akarsuyun suladığı arazinin mahsulünden *Öşür* (onda bir) gerekir.

2- Ele geçtiği günden itibaren üzerinden bir hicrî yılın geçmesi: ‘Âi’şe ﵂ hadisinde: ‘Üzerinden bir sene geçmedikçe malın zekâtı yoktur’[1651] buyrulmuştur.

Bu iki şart, mahsullerden verilmesi gereken *öşür* hakkında geçerli değildir. *Öşür*, ürünün kaldırıldığı gün verilir. Allah ﷻ buyuruyor ki: *‘***Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O’dur. Herbiri meyve verdiği zaman meyvesinden yeyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin**.’ (En’âm, 6/141)

Nisap miktarı mala sahip olan kişi, bu mal üzerinden geçen birinci sene içerisinde kar ederse, üzerinden bir sene geçmiş bulunan asıl mal miktarından zekât verir. Ettiği karın zekâtını ise havelanı havl, yani üzerinden bir sene geçtikten sonra verir.[1652]

Çocuğun veya delinin malik olduğu maldan zekât vermek, bunlara bakmakla mükellef olan velisine düşer.[1653]

Zekatın Her Beldenin Kendi Fakirlerine Verilmesi

İmran b. Husayn radıyallahu anh’den: “Ziyad veya emirlerden birisi İmran radıyallahu anh’ı zekatlar için görevlendirmişti. Geri döndüğünde ona: “Mal nerede?” dedi. O da: “Beni mal getirmek için mi gönderdin? Biz onu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında aldığımız bölgede dağıtırdık” dedi.[1654]

[1651] **Sahih ligayrihi**. İbn Mâce (1792) Darekutni (2/90) Beyhaki (4/103) *el-İrvâ* (787)

[1652] ‘Avayşe, *Mevsu‘atu’l-Fıkh,* (3/21).

[1653] Ahmed Şakir, İbn Hazm’ın *el-Muhallâ,* adlı eserine *Ta‘lik*’inde; (5/304).

[1654] **Sahih**. Ebu Davud (1625) İbn Mace (1811) bkz. Ebû ‘Ubeyd, *Emvâl* (s.555)

Zekatın Vakti:

Zekât vacip olduğu anda verilmelidir. Geciktirilmesi caiz olmaz:

Ukbe b. Hâris ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ ile beraber ikindi namazını kıldım. Namaz bitince hızla kalkarak hanımlarından birinin yanına gitti ve tekrar çıktı. Orada bulunanlar O'nun bu kadar hızlı davranmasına şaşırdılar. Buyurdu ki: **'Namazdayken elimde bulunan bir miktar altını hatırladım ve onun benim elimde olarak gecelemesinden hoşlanmadım. Gidip onun taksim edilmesini emrettim.'**"[1655]

Alî ﷺ anlatıyor: 'Abbâs ﷺ, Rasûlullah ﷺ'e hayırda acele etmek maksadıyla daha senesi dolmadan, erken vakitte zekâtın verilmesi hususunda sormuştu. Rasûlullah ﷺ bu hususta ona müsâade etti.'[1656]

Miras Kalan Malın Zekatının Borç ve Vasiyete Öncelenmesi

Bir kimse öldüğünde üzerinde bir senelik veya daha fazla zamana ait zekat borcu varsa, bu zekatın ödenmesi, borç, vasiyet ve varislerin önüne geçirilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "(**Bütün bunlar) Ölenin vasîyyet ettiği miktarın çıkmasından ve borcun ödenmesinden sonra (bakiyye üzerinden)dir**." (Nisa 11) Zekat, Allah Teâlâ'ya olan borçtur.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Bir adam Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve dedi ki: "Ey Allah'ın rasulü! Annem üzerinde bir aylık oruç borcuyla öldü. Onun yerine kaza edeyim mi?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Evet, Allah'a olan borç ödenmeye daha layıktır**" buyurdu.[1657]

Altın, Gümüş ve Paranın Zekâtı:

"Ey imân edenler! (Biliniz ki), hahamlardan ve râhiplerden birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar

---

[1655] **Sahih.** Buhârî, (1430).

[1656] **Hasen**. Ahmed (1/104) Ebû Dâvud, (1624) Tirmizî, (678-679) İbn Mace (1795) Hakim (3/332) Darimi (1/385) İbnu'l-Carud (360).

[1657] **Sahih**. Buhari (1953) Muslim (1148)

yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) Cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): 'İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!'" (Tevbe, 9/34-35)

'Alî radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İki yüz dirhemin olup üzerinden bir yıl geçmişse bundan beş dirhem zekât gerekir. Altın yirmi dinara ulaşmadıkça bir şey gerekmez. Yirmi dinarın olup üzerinden bir yıl geçince ondan yarım dinar zekât vermen gerekir.'[1658]

Altının nisap miktarı 20 dinardır. 1 dinar (1 miskal) 72 habbedir. 1 habbe ise 0,0486 gramdır. 72x0,0486=3,4992 gram eder. Buna göre altının nisabı: 20x3,4992=69,984 gram eder. Bu da ortalama 70 gramdır.[1659]

Bu miktar:

- 24 ayar, 70 gr. altına eşittir.
- 21 ayar, 82 gr. altına eşittir.
- 18 ayar, 85 gr. altına eşittir.

Gümüşün nisap miktarı 200 dirhemdir. 1 dirhem: 48 habbedir. 1 habbe:0,0486 gramdır. 200x48=2,3328 gram eder. 200x2,3328=466,56 gram eder. O halde gümüşün nisabı; 466,56 gramdır.[1660]

Nisap miktarına ulaşmayan altın ve gümüşe sahip olan, bu ikisini birbirine eklediğinde nisap miktarına ulaşacak olsa dahi, bunların birbirine eklenmesi vacip değildir. Ayrıca bu durumdaki altın ve gümüşün zekâtı olmaz. Çünkü; Ebû Bekir radıyallahu anh, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in belirlediği zekat miktarıyla ilgili Enes b. Mâlik radıyallahu anh'e yazdığı mektupta şöyle demiştir: **'Zekât artar veya eksilir endişesiyle, ayrı durumdakiler bir araya toplanmaz; toplu durumdakiler de ayrılmaz.**"[1661]

İbn Ömer ve 'Â'işe radıyallahu anhum'un anlattıklarına göre: 'Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, her yirmi dinar ve daha fazlası için

---

[1658] **Sahih.** Ebû Dâvud, (1573).
[1659] Bkz.: Muhammed Subhi b. Hasen Hallak, eş-Şamilu'l-Muyesser (2/110)
[1660] Bkz.: Muhammed Subhi b. Hasen Hallak, eş-Şamilu'l-Muyesser (2/112)
[1661] **Sahih.** Buhârî, (1454); Ebû Dâvud, (1567) Nesâ'î, (5/18-23).

yarım dinar (zekât) alırdı, kırk dinar için de bir dinar (zekât) alırdı.'[1662]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Yirmi miskal'den az olan altında ve iki yüz dirhemden azında zekât yoktur.'**[1663]

Enes radıyallahu anh'ın anlattığına göre Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh, kendisini Bahreyn'e gönderdiği zaman, ona şu gelecek talimatı yazılı olarak vermiş ve altını da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mührü ile mühürlemişti: 'Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Bu, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Müslümanlara farz kıldığı ve Allah'ın da Rasûlü'ne emretmiş olduğu zekât farizasıdır. Müslümanlardan her kimden bu, usülünce talep edilirse, derhal vermelidir. Kimden de belirtilenden fazlası istenirse vermesin:…… (İki yüz dirhemlik) gümüşte, onda birin dörtte biri (yani kırkta bir miktarı) zekât gerekir…'"[1664]

Kişi borçlanarak altın veya zekâta giren mal alsa, üzerinden bir yıl geçmesiyle zekâtını vermesi gerekir.[1665]

Ticaret Mallarının Zekâtı:

Ticaret malından zekât alınmasının Kitâb ve Sünnet'ten delili olmadığı gibi *Beraati Asliyye*'ye de zıttır.[1666] Rasûlullah ﷺ, Veda Haccı'ndaki hutbesinde: **'Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız, şu gününüz, şu ayınız gibi şu beldenizdeki gibi haramdır. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?'**[1667] buyurmuştur.

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Müslüman kişinin malı ancak gönül hoşluğuyla helal olur.'"[1668]

İbn Ömer ﷺ dedi ki: 'Mallarda zekat yoktur, ancak ticaret için olan

---

[1662] **Sahih ligayrihi**. İbn Mâce, (1791) bkz.: *el-İrvâ',* (813)
[1663] **Sahih ligayrihi.** Ebû 'Ubeyd, *el-Emvâl,* (1113) *el-İrvâ',* (815).
[1664] **Sahih.** Buhârî, (1454); Ebû Dâvud, (1567) Nesâ'î, (5/18-23).
[1665] Bkz. Ebû 'Ubeyd, *Emvâl,* (1234-1237).
[1666] Bkz. İbn Hazm, *el-Muhallâ* (5/347-352); Elbânî, *el-İrvâ'* (3/310); Huseyn el-'Avayşe, *Mevsuatu'l-Fıkhiye* (3/46 vd.) Muhammed Subhi Hallak, eş-Şamil (2/114)
[1667] **Sahih.** Buhârî, (1739) Muslim, (1679).
[1668] **Sahih**. Ahmed (5/72) Bkz. *el-İrvâ',* (1459).

mallarda zekat gerekir.'[1669] Bu rivayet mevkuf olup, ilim ehlinin çoğunluğunun görüşü de bu şekildedir. Buna göre ticaret mallarının zekatı, bu malların gelirlerinin nisap miktarına ulaşması halinde söz konusu olur.

İbn Cureyc'den: 'Atâ' bana dedi ki: 'İncide, zebercette, yakutta, kıymetli taşlarda, ticaret mallarında zekât yoktur. Eğer ticaret malları satılırsa, satıldığı zaman kazancından sadaka vardır.'[1670]

Bu rivayette ne nisap ne de üzerinden bir yıl geçme şartı zikredilmemiştir. Bu da gösterir ki bundan farz olan zekât değil, nafile olan sadaka kastedilmiştir.

İbrahim es-Saig'den: "Atâ'ya: 'Çeşitli türlerden pek çok ticaret malı olan ve bunlardan bilmediği miktarda karı olan zekât verir mi?' Diye soruldu. Dedi ki: 'Hayır. Lakin altını ve gümüşü varsa bundan zekâtı verir, satılık mallarınınkini ise ancak satılınca verir.'"[1671]

Binek ve Köleden Zekat Yoktur:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Müslüman üzerine, atı ve kölesi için zekât mükellefiyeti yoktur.'"[1672]

'Alî radıyallahu anh anlatıyor: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Sizi at ve kölenin zekâtından affettim. Öyle ise gümüş paralarınızın zekâtını verin. Bunun her kırk dirhemine bir dirhem vereceksiniz. Ancak yüz doksan dirheme zekât düşmez. İki yüz dirheme ulaştı mı beş dirhem verilecektir."[1673]

Madenlerin ve Definenin Zekâtı:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Hayvan(ın sebep olduğu mağduriyet) hederdir, kuyu(nun sebep olduğu mağduriyet) hederdir. Maden(in sebep olduğu mağduriyet) hederdir. Defineye humus (beşte bir

---

[1669] **Sahih.** Şâfi'i, *el-Umm*. Elbânî, *Temâmu'l-Minne* (s. 364).
[1670] **Sahih maktu**.'Abdurrezzâk (4/84) İbn Ebî Şeybe, (3/144).
[1671] **Hasen maktu**. İbn Zencuye, *el-Emvâl,* (3/946).
[1672] **Sahih.** Buhârî, (*1464*); Muslim, (982); Mâlik, (1/277); Tirmizî, (628); Ebû Dâvud, (1594-1595); Nesâ'î, (5/35).
[1673] **Sahih.** Ahmed (1/121, 145) Tirmizî (620) Ebû Dâvud (1574) Nesâî (2477-78)

nisbetinde zekât) vardır."[1674]

Mâlik ﷺ der ki: "Bizim nazarımızda ihtilâfsız makbul olan ve ehl-i ilimden işitmiş olduğumuz görüş şudur: Derler ki: 'Rikâz, câhiliye devri insanlarının gömdüklerinden, bir mal sarfını gerektirmeden, nafaka harcamadan, fazla yorgunluk olmadan, yük altına girmeden ele geçirilen şeydir. Mal talep edilen, çok fazla çalışmayı gerektiren, bazan rastlanıp bazan rastlanmayan şey rikâz değildir.'"[1675]

Bunlarda (definede) nisap ve havelani havl şartı yoktur. Hemen beşte biri verilir. Madenlerin (kurşun, bakır, demir, kibrit gibi) zekâtı hakkında ise nas varit olmamıştır. Ancak sadaka verilmek istenirse o başka. Ama altın ve gümüş gibi madenler işlendiği zaman yukarıda açıklandığı gibidir.

Deniz Ürünleri:

Bunlarda zekât gerekmez. İbn 'Abbâs ﷺ şöyle demiştir: 'Anber, rikâz değildir. Bunu deniz atmıştır.'[1676]

Alacağın Zekâtı:

Alacak iki çeşittir; birisi ödenmesi beklenen borçtur ki ona zekât gerekir. İkincisi: Ödenmesi umulmayan, borç sahibinin zor durumda olması sebebiyle gelmesi beklenmeyen borçtur. Buna zekât gerekmez.

El-Kasım'dan: 'Â'işe ﷺ dedi ki: 'Alacağın zekâtı yoktur.'[1677]

İbn Ebi Muleyke'den: Aişe radıyallahu anha dedi ki: 'Alacak teslim alınana kadar ona zekât yoktur.'[1678]

Ubeyde'den: 'Alî ﷺ sahibinin tahsil edip edemeyeceği bilinmeyen alacak hakkında: 'Eğer alırsa geçmiş seneler de dâhil olarak zekâtını verir'

[1674] **Sahih.** Buhârî, (*1499, 6912*); Muslim, (1710); Mâlik, (*Zekât,* 9); Tirmizî, (642, 1377); Ebû Dâvud, (3085); Nesâ'î, (2498-99); İbn Mâce, (2673).

[1675] Mâlik, (*Zekât,* 9).

[1676] **Sahih.** Buhârî, (1499) Bkz. *Fethu'l-Bârî,* (3/362) Ebû 'Ubeyd, *Emvâl,* (884).

[1677] **Hasen mevkuf.** İbn Ebî Şeybe (3/163) Bkz. *el-İrvâ',* (784).

[1678] **Hasen mevkuf.** İbn Ebî Şeybe (3/163) Bkz. *el-İrvâ',* (784).

demiştir.[1679]

Kişi, şayet alacağından ümitsiz değil ve alacaklısı zorda ise ve ona: 'Alacağım malımın zekâtıdır' derse, borçlu da kabul ederse zekât yerine geçer. Zekât nisabı hesaplanırken, ta ki eline geçinceye kadar alacaklar dâhil edilmez.[1680]

Zinet Eşyasının Zekâtı:

Kadınların takılarında zekat gerekmez. Lakin bunlardan dolayı mutlak sadaka gerekir:

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e Yemen'li bir kadın, beraberinde bir kızı olduğu halde geldi. Kızın elinde, altından, kalın iki bilezik vardı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kadına: "**Bunların zekâtını verdin mi?**" diye sordu. Kadın: "Hayır!" diye cevap verdi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kıyamet günü Allah'ın, onları sana ateşten iki bilezik yapması seni memnun eder mi?**" dedi. Bunun üzerine kadın, bilezikleri derhal çıkarıp Rasulullah'ın önüne bıraktı ve: "Bunlar Allah ve Rasulüne aittir!" dedi."[1681]

Bu ve bu manadaki hadisler kadınların kullanmakta oldukları altın veya gümüş takılardan zekatın farz olduğuna delalet etmemektedir. Zira nisaba ulaşması ve havelani havl bu hadislerde zikredilmemiştir. Nitekim sahabeler de bu hadislerden kadınların takılarından zekatın farz olduğu anlamını çıkarmamışlardır. Seleften bir topluluk, bu takıların zekatının ödünç vermek şeklinde olduğunu söylemiştir. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm, el-Emvâl adlı eserinde bu konuda mevkuf ve maktû bazı rivayetler zikreder.

Nafi dedi ki: İbn Ömer radıyallahu anhuma kızlarını ve cariyelerini altın takılarla süsler, sonra bunların zekatını çıkarmazdı.[1682]

El-Kasım b. Muhammed'den: "Aişe radıyallahu anha kardeşi Muhammed'in kızlarına ve odasındaki yetim kızlara takılar takar, bunların

---

[1679] **Sahih mevkuf**. Ebû 'Ubeyd, *Emvâl,* (1220) Beyhakî (4/150) İbn Ebi Şeybe (3/162) Bkz. *el-İrvâ',* (785).

[1680] Bkz. *Mecmu'u'l-Fetavâ,* (25/89) ve Ebû 'Ubeyd, *Emvâl,* (1230).

[1681] **Hasen.** Ebu Dâvud (1563) Nesâi (5/38) Tirmizi (637) Ahmed (2/178, 204, 208) İbn Ebi Şeybe (3/153) Beyhaki (4/140)

[1682] **Sahih mevkuf**. Malik (1/250) Şafii, Müsned (628) Beyhaki (4/138)

zekatını çıkarmazdı."[1683]

Kullanılması haram olan altın ve gümüşten kaplar, kaşıklar, altın yüzük, kolye, bileklik gibi erkeğin kullanması haram olan zinetlere nisaba ulaştığında ve üzerinden bir sene geçmesi ile zekât gerekir.[1684]

Mahsullerin Zekâtı:

Allah ﷻ buyuruyor ki: 'Ey imân edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır.' (Bakara, 2/267)

'Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Herbiri meyve verdiği zaman meyvesinden yeyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.' (En'âm, 6/141)

Ebu Musa ve Muaz radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onları Yemen'e insanlara dinlerini öğretmek için gönderdiği zaman şöyle buyurdu: "**Ancak şu dört sınıf mahsulden zekat alın: Buğday, arpa, üzüm ve hurma**"[1685]

Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Nehir ve yağmur sularının suladığı şeylerden (zekât olarak) öşür (onda bir) alınır. Hayvanla sulananlardan öşrün yarısı (yirmide bir) zekât alınır.'"[1686]

Mu'âz radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana, sema(dan inen suyun) suladığı mahsülden tam öşür, âletle çıkarılan suyun suladığı mahsülden yarım öşür almamı emretti.'[1687]

[1683] **Sahih mevkuf**. Malik (1/250) Şafii Musned (626) Beyhaki (4/138)
[1684] Tebyinu'l-Mesâlik, (2/73).
[1685] **Sahih.** Hakim (1/401) Beyhaki (4/129) Taberani (20/no:314) el-Elbani el-İrva (801) es-Sahiha (879)
[1686] **Sahih**. Muslim (981); Ebû Dâvud (1597) Nesâ'î (2489) Ahmed (3/341).
[1687] **Hasen**. Nesâ'î (5/42); İbn Mâce (1818) Ahmed (5/233) *el-İrvâ'* (799).

Mahsullerin Nisabı

Ebû Sa'îd el Hudrî ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Beş veskden aşağı miktardaki (hurma, üzüm ve tahıllardan) zekât yoktur. Beş ukiye (ikiyüz dirhem)'den, aşağı olan miktardaki (gümüşten) zekât yoktur. Beş deveden az sayıdaki deveden zekât yoktur.'"[1688]

1 vesk: 60 sa' eder. 1 sa' ise 2175 gramdır. O halde 1 vesk: 60x2175=130500 gram (130,5 kg) eder. 1 veskin hacmi: 165,60 litredir.[1689]

Buna göre mahsulun nisabı olan 5 vesk: 5x130,5=652,5 kg eder. Hurma, üzüm, arpa ve buğdaydan bu miktarda ürün kaldıran kimse zekartını öşür (onda bir) çıkarır.

Mahsulü Tahmin:

Hars, hazr, tahmin ve takdir demektir. Tirmizî ﷺ, şöyle açıklamıştır: "*Hars*, bu işi anlayanın ağaca bakıp: 'Bu üzümden şu kadar mahsül, bu hurmadan şu kadar hurma çıkar' demesidir. Bunun zekâtı adamlara borç yazılır. Yahud takdirci bu mahsulün *öşr*üne bakar ve bunu sahiplerine borç olarak tesbit eder, sonra mal sahibi ile meyveyi başbaşa bırakır, onlar diledikleri tasarrufu yaparlar. Meyva olgunlaştı mı onlardan *öşr*ünü alır."

Suleymân b. Yesâr anlatıyor: "Peygamber ﷺ, 'Abdullah b. Revâha ﷺ'ı Hayber'e Yahûdîler ile kendi arasında mahsülün takdiri için gönderiyordu. Yahûdîler, hanımlarının zinetlerinden ona bazı takılar verip: 'Bu sanadır (al, karşılığında) bize yükümüzü hafiflet, taksimde lehimize olarak biraz göz yumuver!' dediler. 'Abdullah ﷺ onlara şu cevabı verdi: 'Ey Yahûdîler toplumu! Sizler, bana Yüce Allah'ın en nefret edilen mahlûklarısınız. Bu, beni size karşı zulme sevk etmeyecektir. Bana teklif ettiğiniz rüşvete gelince, o haramdır ve biz bu haramı yemeyiz.' Yahûdîler: 'Arz ve semâvâtı ayakta tutan işte bu (dürüstlük)tür!' dediler."[1690]

[1688] **Sahih.** Buhârî, (1484); Muslim, (979); Ahmed, (3/59, 86); Mâlik, (248); Ebû Dâvud, (1558); Tirmizî, (626); Nesa'î, (2445, 2475); İbn Mâce, (1793); İbn Hibbân, (5/113, 117, 119); İbn Huzeyme, (2293-2294, 2302-2303).

[1689] Bkz.: Muhammed Subhi Hallak, eş-Şamil (2/119)

[1690] **Hasen**. Malik, (2/703-704); Ebû Dâvud, (3413-3414) İbn Mace (1820).

Hayvanların Zekâtı:

Deve ve Koyunların Zekâtı:

İbn Ömer 'dan: "Rasûlullah ﷺ alınması gereken zekât hakkında bir mektup yazdırdı. Ancak zekât memurlarına gönderemeden vefat etti. (Onu kılıcı ile beraber bir yere koymuştu.) Ebû Bekr halife olunca ölünceye kadar onu uyguladı. Sonra Ömer da ölünceye kadar onu uyguladı. O mektupta şunlar yazılı idi:

'Beş devesi olan; bir koyun, on devesi olan; iki koyun, on beş devesi olan; üç koyun ve yirmi devesi olan; dört koyun verecek. Yirmi beş devesi olan; develerinin sayısı otuz beş olana kadar; iki yaşında bir deve verecektir. Bundan fazla devesi olan; kırk beş deveye kadar; üç yaşında bir deve verecektir. Bundan fazlasında altmış deveye kadar; dört yaşında bir dişi deve verecektir. Bundan fazlasında yetmiş beş deveye kadar; beş yaşına girmiş bir dişi deve verecektir. Bundan fazlasında doksan deveye kadar; iki tane üç yaşına girmiş dişi deve verecektir. Bundan fazlasında yüz yirmi deveye kadar; dört yaşına girmiş iki dişi deve verecektir. Bundan fazlasında ise her elli'de; bir dört yaşına girmiş dişi deve verecektir. Her kırk'ta; üç yaşında bir deve verecektir.

Koyunda; kırk koyunda; bir koyun verecektir. Sayı yüz yirmiye ulaşıncaya kadar bu böyledir. Yüz yirmi bir'den iki yüz koyuna kadar; iki koyun verecektir. Daha fazlasında üç yüz'e kadar; üç koyun verecektir. Daha fazlasında; her yüz koyunda bir koyun verecektir. Yüz'den aşağı olanda yüze ulaşıncaya kadar küsürattan zekât gerekmez.

Ayrı olan birleştirilmez, bir arada olanda zekât korkusu ile ayrılamaz. İki ortağın malından alınan zekâtta, her ikisi de eşit olarak birbirine müracaat eder. Sakat, yaşlı ve kusurlu hayvandan zekât alınmaz. (yani bu hayvanlar zekât olarak alınmaz)'"[1691]

Zuhrî dedi ki: 'Zekât memurları geldiği zaman koyunları, iyi orta ve kötü diye üçe ayırır, orta halli olanlardan zekât alır.' Zuhrî sığırın zekâtından bahsetmedi.

[1691] **Sahih.** Hakim (1/549) Ebû Dâvud, (1568); Ahmed, (1/11-12; 2/14-15); İbn Ebî Şeybe, (3/12); Tirmizî, (621); Darimî, (1/381); Beyhakî, (4/88); Ebû Ya'lâ, (254/2); İbn Huzeyme, (2267).

‘Ayrı olan birleştirilmez, bir arada olan ayrılmaz’ kavlinin manası zekât korkusu ile bunun yapılmamasıdır. Karyelerde ve köylerde yaşayan insanlar, zekât memurunun, zekât alacaklarını öğrendikleri zaman her kırkta bir için üç tane örnek koyun çıkarıyorlardı. Birbirlerine diyorlardı ki: ‘Gelin aramızda ortaklık kuralım, şöyle deriz: Biz üç ortağız, bizim toplam yüz yirmi koyunumuz var böylece zekât memuru onlardan bir koyun alıyor, fakirlerin hakkı olan iki koyun eksik kalıyordu. **‘Ayrı olanlar zekât korkusu ile bir araya getirilemez’** kavlindeki mana ile bu fiilden nehyedildiler.

‘Bir arada olan ayrılamaz’ kavline gelince bu hitap zekât memurunadır. Diyelim ki iki ortağın seksen koyunu var, onlara bir koyun zekât vermeleri gerekir, ortaklıktan ayrılmazlar. ‘Eğer onlar ayrılsa idi her birinden birer koyun alınacaktı.’ Onlardan her biri bir sene geçtikten sonra çağrılmaları gerekir. Allah’tan korksunlar.

‘İki ortak birbirine eşit olarak müracaat ederler’ kavline gelince; bunun manasında fıkıh âlimleri ihtilaf ettiler. İmâm Mâlik ﷺ’nun kavli -ki O Ebû Sevr’in de kavlidir-:

‘Koyun veya sığırda ortak olan iki kişiden her birine zekât düşer. (Mesela, zekât olarak, bir koyun düşmüş ise ortaklar aralarında ödeşir.) Koyun ortağı olan iki kişinin hisselerinin toplamı ancak nisap miktarına ulaşıyorsa, zekât gerekmez. Yani yirmi koyun birine ait, yirmi koyun diğerine ait ise zekât düşmez. İki ortak seksen koyunda ortak olup, her birinin kırkar koyunu varsa veya toplam yüz yirmi koyunları olup birinin seksen, diğerinin kırk koyunu varsa, zekât memuru geldiğinde, onlardan bir tane koyun zekât alır. Sonra ortaklar, zekât olan o bir koyun hakkında adil şekilde ödeşirler. Seksen koyun sahibi üçte ikilik kısmını, kırk koyun sahibi de üçte birlik kısmını ödemiş olur.’[1692]

Şafi’î, Ahmed b. Hanbel ve başkalarına göre; ortaklar, tek bir maldan zekât verir gibi zekât verirler, sonra ortaklar kendi aralarında adil bir şekilde ödeşirler. Otuz koyunu olan ve on koyunu olan iki ortaktan, zekât memuru bir koyun alır, otuz koyunu olan ortak; dörtte üç hisse, on koyunu olan ortak ise dörtte bir hisse ödemiş olur. Sayı bundan fazla olduğunda da buna göre taksim edilir.[1693]

[1692] Bkz. Şeyh Halil, Şerhu’s-Sagîr, (1/602); Şerhu’l-Kebîr, (1/439) Kavâninu’l-Fıkhiyye, (108).

[1693] Bkz. *Muhezzeb,* (1/150 vd.); *Keşşâfu’l-Kına‘,* (2/227); *el-Mugnî,* (2/607).

Sığırların Zekâtı:

Mu'âz ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ beni Yemen'e gönderdi ve bana: 'Her otuz sığırdan bir erkek veya dişi buzağı (tebi'a: iki yaşında sığır), her kırktan bir müsinne (üç yaşında sığır) almamı' emretti."[1694]

Çalıştırılan sığırlara zekât düşmediği rivayet edilmiştir.[1695]

Zekâtı Değeri Üzerinden Ödemek:

İhtiyac anında veya maslahat gereği bu caizdir. Tâvus ﷺ anlatıyor: "Mu'âz ﷺ, Yemen ahâlisine dedi ki: 'Bana arpa ve mısır yerine size daha kolay gelen Medine'de Rasûlullah ﷺ'in Ashâbı için de daha muvafık olan mal ve giyecek getirin.'[1696]

Zekâtı Malın İyisinden Vermek:

'Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça birr (iyilik/hayır)a eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir.' (Âl-i 'İmrân, 3/92)

Berâ b. 'Azîb radıyallahu anh, '**Ey imân edenler! Kazandığınız şeylerin) ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerin temizlerinden infak ediniz ve malın kötüsünden infak etmeye kalkmayın!**' (Bakara, 2/267) mealindeki âyet-i kerime hakkında şöyle demiştir:

"Bu âyet-i kerime Ensar ﷺ hakkında nazil oldu. Onlar, hurma toplama mevsimi gelince, kendi bahçelerinden taze hurma salkımlarını devşirip Rasûlullah'ın mescidinde sütunlar arasına gerilmiş iplere asarlardı. Bunlardan fakir muhacirler yerlerdi. Ensarîlerden biri, bu kadar çok salkımın arasında bir tane adi hurmalı salkımın bulunmasını caiz sanarak adi hurmalar da bulunan bir salkım sokuşturmuştu. İşte bunu yapan zat hakkında buyrularak: '**Zekâtınızı, bozuk ve kötü hurmadan vermeye kalkmayın**' (Bakara 267) ihtarında bulunulmuştur. 'Öyle kötü hurmalar ki

---

[1694] **Sahih ligayrihi**. Tirmizî, (623); Ebû Dâvud, (1576-1578); Nesâ'î, (5, 25-26) Ebû 'Ubeyd, *el-Emvâl,* (992) *el-İrvâ',* (795)

[1695] Ebû 'Ubeyd, *el-Emvâl,* (1001-1010).

[1696] **Sahih maktu.** Buhârî, (muallak olarak, *zekât,* 33) Ebû 'Ubeyd, *el-Emvâl,* (937, 1275) Yahya b. Adem el-Harac (499, 500) İbn Ebi Şeybe (3/72) İbn Zencuye el-Emval (1422, 1898, 2233). Tavus, Muaz radıyallahu anh'den işitmemiştir.

eğer size hediye edilmiş olsaydı işinize yaramayan bir şeyi size gönderdiği için hissedeceğiniz öfkeden dolayı, sahibinden utanç duyarak kabul edecektiniz' denmek istenmiştir. Allah Teâlâ, bizim sadakalarımıza muhtaç olmadığını belirterek, sadakayı kendi menfaatimiz için verdiğimizi, öyleyse iyi şeylerden vermemiz gerektiğini ihtar etmiştir."[1697]

Zekât Memurunun Vazifesi:

Ebu Humeyd es-Sa'îdî ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ zekât toplama işinde bir adam istihdâm etti. -Bir rivayette: 'Beni Suleym'in zekâtını toplama işinde' denmiştir- Adam vazifeden dönünce: 'Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler!' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ (öfkeyle) minbere çıkıp, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şunları söyledi: **'Emmâ ba'd; ben sizden birini, Allah'ın bana tevdi ettiği bir işte istihdam ederim. Sonra o gelir: Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler! der. Bu adama, babasının veya anasının evinde otursaydı da eğer doğru sözlüyse hediyesi ayağına gelseydi ya! Vallahi sizden kim haksız bir şey alırsa mutlaka onu boynunda taşır olduğu halde Kıyâmet günü Allah'la karşılacaktır. Eğer bu haksız aldığı şey deve ise böğürecek, sığırsa möleyecek, koyunsa meleyecek!'** Sonra Rasûlullah ellerini kaldırdı, o kadar ki koltuk altındaki beyazlık gözüktü: **'Ey Allah'ım tebliğ ettim mi?'** dedi ve bu sözünü üç kere tekrar etti."[1698]

Câbir b. 'Atik ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Size bir grup sevimsiz atlılar gelecek. Geldikleri zaman, onları iyi karşılayın. Onlarla talep ettikleri şeylerin arasından çekilin. Adalet ederlerse bu kendi lehlerinedir. Zulmederlerse bu da onların aleyhlerindedir. Siz onları râzı edin. Zekâtınızın kemâli onların rızâsına bağlıdır. (Öyle ise onları râzı edin ki) sizlere dua etsinler.'"[1699]

'Abdullah b. Ebî Evfâ ﷺ anlatıyor: "Babam *Ashabu'ş-Şecere*'den idi. Rasûlullah ﷺ kendisine bir kavm zekâtlarını getirince şöyle dua buyururlardı: **'Ey Allah'ım! Ebû Evfâ'ya rahmet buyur.**"[1700]

[1697] **Sahîh**. İbn Mâce, (1822) Tirmizi (2987) Hakim (2/313).
[1698] **Sahih.** Buhârî, (6636); Muslim, (1832); Ebû Dâvud, (2946).
[1699] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1588). Cerîr radıyallahu anh'dan benzeri: Muslim (989).
[1700] **Sahih.** Buhârî, (1497); Muslim, (1078); Ebû Dâvud, (1590) Nesâ'î, (5/31).

Zekâtın Verileceği Yerler:

'Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihad edenlere, yolcuya mahsustur. Allah pekiyi bilendir, hikmet sahibidir.' (Tevbe, 9/60)

Verilecek zekâtın her sınıfa bölünmesi gerekmez. Bu sınıflardan birine verilebilir.[1701] Bu ayette belirtilen sınıflar şunlardır:

1- Fakirler:

'Abdullah b. 'Amr b. el-'Âs ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Sadaka (zekât) almak, ne zengine ne de sakatlığı olmayan güçlüye helâl değildir.'"[1702]

Sakatlığı olmayan kişi eğer dilenmiyorsa ona zekât caizdir. Fakir genel bir tabir, miskin ise özel tabirdir. Aynı her mümin, Müslümandır ama her Müslüman, mümin değildir dememizdeki gibi.

2- Miskinler:

Geliri olup geçinemeyene zekat verilir. O malını satmakla mükellef değildir. Bu hususu Allah Teâlâ'nın şu ayeti pekiştirir: "**Önce o gemi, denizde çalışan bir takım miskinlerindi**" (Kehf 79) Kendisiyle çalıştıkları gemileri olmasına rağmen onlara "miskinler" denilmiştir.[1703]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '(Hakiki) miskin kapı kapı dolaşırken verilen bir iki lokmanın veya bir iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Fakat gerçek miskin ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan ve halini anlayıp kendisine tasaddukta bulunacak biri çıkmayan,

---

[1701] Bkz. *Mecmu'u'l-Fetavâ,* (25/40); Sıddık Hasen Hân, *Ravdatu'n-Nediyye,* (1/503).

[1702] **Sahih**. Ahmed (1/192) Tirmizî (652); Ebû Dâvud, (1634); Nesâ'î, (5/99); İbn Mâce, (1839); Ebû 'Ubeyd, *el-Emvâl,* (1727).

[1703] Bkz.: Nevevi, el-Mecmu (6/177) el-Mugni (4/122) Fethu'l-Bari (2/343) Avayşe, *Mevsu'atu'l-Fıkh,* (3/109).

(buna rağmen) kalkıp halktan birşey istemeyen kimsedir.'"[1704]

3- Âmiller (Zekât Memurları):

Mustevrid b. Şeddâd ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Kim bize amil (zekât memuru) olursa, kendine bir zevce edinsin. Hizmetçisi yoksa bir de hizmetçi edinsin. Meskeni yoksa bir mesken edinsin.' Ebû Bekr ﷺ dedi ki: Rasûlullah ﷺ'in şöyle buyurdukları bana haber verildi: 'Kim bunun dışında bir şey edinirse, bu kimse haindir, hırsızdır.'"[1705]

'Busr b. Said es-Sa'dî'nin anlattığına göre: "Hilafeti sırasında Ömer ﷺ'nun yanına geldi. Ömer ﷺ kendisine: 'Bana haber verildiğine göre sen Müslümanların işlerinden bir kısmını üzerine almışsın ve sana maaş verilince almaktan kaçınmışsın (doğru mu)?' diye sordu. Ben de: 'Evet!' dedim. Bunun üzerine Ömer ﷺ: 'Bundan maksadın ne?' dedi. Ben de: 'Benim atlarım var, kölelerim var (halim vaktim iyidir), hayır üzereyim. Ben maaşımın Müslümanlara sadaka olmasını istiyorum' dedim. Ömer ﷺ: Hayır! Böyle yapma! Çünkü (bir ara bende senin gibi düşünmüş), senin arzu ettiğin şeyi arzu etmiştim. Rasûlullah ﷺ bana ihsanda bulunuyordu. Ben de: Bu parayı ona benden daha çok muhtaç olan birine ver! diyordum. Hatta bir seferinde Rasûlullah ﷺ yine bana mal vermişti. Ben yine: Bunu, onu benden daha çok muhtaç olan kimseye ver! demiştim. Rasûlullah ﷺ: **'Onu al, kendi malın yap, sonra tasadduk et! Bu maldan, sen talep etmeden, bekler vaziyeti almadan, gelen olursa onu al. Böyle olmayana gönlünü bağlama!'** buyurdu."[1706]

Yöneticinin zalim olması halinde bu yöneticinin tayin ettiği zekat memuruna verilen zekat caizdir:

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şüphesiz benden sonra kayırmacılık ve karşı çıktığınız işlerle karşılaşacaksınız**." Dediler ki: "Ey Allah'ın rasulü! Bize ne emredersin?" şöyle buyurdu: "**Onların sizler üzerindeki hakkını yerine getirin, keni haklarınızı da Allah'tan isteyin**."[1707]

Vail b. Hucr radıyallahu anh'den: "Bir adam: "Üzerimize haklarımızı

[1704] **Sahih.** Buhârî, (1479) Muslim, (1039).
[1705] **Sahih**. Ebû Dâvud, (2945).
[1706] **Sahih.** Buhârî, (7163); Muslim, (1045) Nesâ'î, (5/103).
[1707] **Sahih**. Buhari (7052) Muslim (1843)

vermeyen ve kendi haklarını isteyen idareciler geldiğinde ne yapalım?" diye sordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Dinleyin ve itaat edin. Zira onların yüklendikleri şey kendi aleyhlerinedir, sizin yüklendikleriniz de sizedir**."[1708]

4- Müellefe-i Kulûb:

Bunların kısımları vardır. Onlardan birisi, Rasûlullah ﷺ'in o an müşrik olan Safvân b. 'Umeyye'ye Huneyn ganimetlerinden verdiği gibi.

Safvan b. Umeyye şöyle demiştir: "Vallahi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bana vereceğini verdi. Şüphesiz ben, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den insanların en çok nefret edeniydim. Bana verdiklerini verince O'nu insanların en çok seveni oldum."[1709]

Müslüman olması için kendilerine zekât verilenlerdir. Onlardan bir diğeri de kalpleri İslâm'da sağlamlaşsın diye verilenlerdir.

Enes radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem İslâm için kendisinden bir şey isteyeni geri çevirmiyordu. Bir adam ona gelip bir şey istedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona iki dağ arasındaki birçok koyunlardan dilediğinin zekat olarak verilmesini emretti. Adam kavmine dönünce dedi ki: "Ey kavmim! Müslüman olun! Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) fakirlikten korkmadan bağışta bulunuyor"[1710]

5- Mükâteb Köle:

İbn 'Abbâs ﷺ ve Hasen el-Basrî ﷺ: 'Kölenin zekat olarak azad edilmesinde sakınca yoktur' dediler.[1711]

6- Borçlular:

Borçlu olup bunun karşılığından fazla olarak nisap miktarı malı olmayanlardır.

[1708] **Sahih**. Muslim (1846) Tirmizi (2199)
[1709] **Sahih**. Muslim (2313)
[1710] **Sahih**. Muslim (2312) Ahmed (3/108) Beyhaki (7/19)
[1711] **Sahih mevkuf**. Ebû 'Ubeyd, *Emvâl,* (1567, 1723) İbn Ebi Şeybe (3/70) *Fethu'l-Bârî,* (3/331-332) Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî,* (1/348).

Kabîsa b. Muhârik ﵁ anlatıyor: “Sulh için diyet (hamâle) ödemeyi kabullenmiştim. Bu hususta yardım istemek için Rasûlullah ﷺ’i aradım ve karşılaştık. (Meseleyi açınca): **‘Bekle, bize sadaka malı gelecek. O zaman ondan sana da verilmesini emrederim’** buyurdular. Sonra da: **‘Ey Kabisa! İstemek, üç kişi dışında hiç kimseye helal olmaz: -Sulh diyeti (hamâle) kabullenen kimse. Buna, gereken miktarı buluncaya kadar, istemesi helaldir. Ama o miktara ulaşınca, artık istemez. -Afete uğrayıp malını kaybeden kimse. Buna da maişetini temin edecek miktarı elde edinceye kadar istemesi helaldir. -Fakirliğe uğrayan adam. Eğer kavminden üç kişi: ‘Falancaya fakirlik isabet etti’ diye ittifak ederlerse, geçimine yetecek miktarı elde edinceye kadar istemesi helaldir. Bunlar dışında istemek, ey Kabîsa haramdır.’**”[1712]

Borçluya ancak ihtiyacı kadar zekât verilir. Fazlası verilmez.

7- Allah Yolunda Olanlar:

Bunlar, Allah için savaşa katılmak (veya hacca ve umreye gitmek)[1713] istediği halde maddî imkânsızlıktan dolayı silah ve nafakasını temin edemeyenlerdir.

İbn Ömer ﵁’dan: “Allah yolunda otuz dirhem vasiyet etmiş olan bir kadın hakkında: ‘Bunlar hac için verilebilir mi?’ diye soruldu. İbn ‘Abbas ﵁: ‘O da Allah yolu değil mi?’ dedi.”[1714]

Ebu Said radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Şu beş sınıf dışında zengine zekat vermek helal olmaz: zekat memuru, zekât malını kendi malı ile satın alan kişi, borçlu, Allah yolunda savaşan gazi ve fakir komşunun kendisine verilen zekatı hediye ettiği (zengin) kişi.”[1715]

Ebû Lâs el-Huza’î demiştir ki: ‘Peygamber ﷺ, (bizi hacca giderken) sadaka develerine bindirdi.’[1716]

[1712] **Sahih.** Muslim (1044) Ebû Dâvud (1640) Nesâî (2580) İbn Huzeyme (2360)
[1713] Bkz. *Temâmu’l-Minne,* (s. 81).
[1714] **Sahih**. Ebû ‘Ubeyd, *Emvâl,* (1977) İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (3/258).
[1715] **Sahih**. Ebu Davud (1635-37) İbn Mace (1841) Ahmed (3/56) Hakim (1/407)
[1716] **Sahih.** Buhârî, (*Zekât,* 49); Ahmed (4/221) İbn Huzeyme, (2377).

8- Yolcular:

Memleketlerinde malları olsa bile, gittikleri yerde parasız kalanlardır.[1717]

Zekât Verilmesi Caiz Olmayan Yerler:

Küfür ve İlhad Ehli:

Daha önce Mu'âz ﷺ hadisinde ancak zengin müminlerden alınıp fakir müminlere verilmesinin emredildiği geçmişti. Bu konuda icma vardır. Ancak nafile sadaka onlara verilebilir;

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler'** (İnsan 8) Bu sure Mekkî bir sure olduğu için müminlerin ancak kâfirlerden esiri olması sözkonusudur.

İhtiyaç sahibi olup namaz kılmayana tevbe edip Müslüman oluncaya ve namazları vaktinde eda edinceye kadar zekât verilmez.[1718]

Fakir bir salih bulunmazsa fasık Müslümana zekât verilebilir. Yine kalbi ısındırılmak istenen fasık Müslüman'a zekât verilebilir.

Haşimoğulları ve Muttaliboğulları:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Hasen b. 'Alî ﷺ zekât hurmasından bir tanesini alıp, hemen ağzına attı. Rasûlullah ﷺ: **'Hişt, hişt at onu! Bilmiyor musun, biz zekât yemiyoruz!'** -veya: **'Bize zekât helâl değildir!'**- diye müdâhale etti."[1719]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: "**Ben bâzen evime dönüyor, yatağımda veya odamda yere düşmüş bir hurma buluyorum. Onu yemek üzere kaldırdığım vakit: 'Bu, sadaka hurması olmasın?' diye aklıma geliyor korkup (tekrar yere)**

[1717] Şevkani es-Seylu'l-Cerrar (1/805) Nevevi el-Mecmu (6/203)
[1718] Şeyhulislâm İbn Teymiye, *İhtiyarât,* (s.103).
[1719] **Sahih.** Buhârî, (1491) Muslim, (1069).

atıyorum."[1720]

Cubeyr b. Mut'îm ﷺ'dan: "Ben ve Osmân b. 'Affân ﷺ, Rasûlullah ﷺ'e gittik ve dedik ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Muttaliboğullarına verdin, bize vermedin. Biz ve onlar senin yanında aynı menzilede değil miyiz?' Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: **'Muttaliboğulları ile Haşim oğulları tek şeydir.'** Leys dedi ki: Yunus bunu şu fazlalıkla rivayet etti: Cubeyr dedi ki: 'Peygamber ﷺ 'Abdişemsoğullarına ve Nevfeloğullarına taksimde bulunmadı.' İbn İshâk dedi ki: 'Abdişems, Hâşim ve Muttalib aynı anadan; 'Atike bt. Murre'den kardeş idiler. Nevfel ise babalarından kardeş idi.'"[1721]

(Peygamber'imizin azadlısı) Ebû Râfi' ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, Beni Mahzum'dan bir adamı zekât toplamak üzere gönderdi. Adam bana: 'Benimle sen de gel, zekâttan sana da bir pay düşsün' dedi. Kendisine 'Hele Rasûlullah'a bir sorayım' cevabını verdim ve sordum. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: **'Bir kavmin âzadlısı o kavimden sayılır, bize sadaka helâl değildir'** buyurdu."[1722]

Haşimoğullarının eşleri ise azatlılarla aynı hükümde değildir:

Umm Atiyye radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sadaka olan bir koyunu Aişe radıyallahu anha'ya gönderdi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem gelinde: "**Yanınızda yiyecek bir şey var mı?**" diye sordu. Aişe radıyallahu anha: "Sadece bize gönderdiğin koyun var" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**O yerine ulaşmıştır**"[1723]

Enes ﷺ'dan rivayet edilen bir hadiste denmiştir ki: "Berire ﷺ'ya tasadduk edilen bir etten Rasûlullah ﷺ'e ikrâm edilmişti. (Etin menşeini öğrenen Rasûlullah ﷺ: **'Bu ona sadakadır, bize ise hediyedir'** buyurdu."[1724]

Nafakası İle Yükümlü Olunanlar:

Kişi, nafakasını karşılamakla yükümlü olduğu için hanımına zekât

---

[1720] **Sahih.** Buhârî, (2432); Muslim, (1070) Ebû Dâvud, (1651-1652).
[1721] **Sahih.** Buhârî, (3140).
[1722] **Sahih.** Ahmed (6/8) Tirmizî, (657); Ebû Dâvud, (1650); Nesâ'î, (2612)
[1723] **Sahih.** Buhari (1494) Muslim (1076)
[1724] **Sahih.** Buhârî, (2577); Muslim, (1074) Ebû Dâvud, (1655).

veremez. Eğer nafakası üzerine vacip değilse, zekâtı onlara vermek evladır. Mesela kadın, kocasının nafakasını karşılamakla mükellef olmadığı için ona zekât verebilir:

İbn Mesud radıyallahu anh'ın hanımı Zeyneb ﵂'nın bildirdiğine göre: "Rasûlullah ﷺ: **'Ey kadınlar topluluğu, kendi ziynet eşyalarınızdan da olsa sadaka veriniz'** buyurdu. Bunun üzerine ben 'Abdullah ﵁'nun yanına dönüp: 'Sen fakir bir kişisin Rasûlullâh ﷺ ise bize sadaka vermemizi emir buyurdu. Sen Peygamber'e git ve ondan şunu sor: Kocama ve ilgililerime infak etmem benden sadaka yerine geçer ve kâfi gelir mi? Yoksa sadakalarımı sizden başkalarına mı vereyim?' dedim. 'Abdullah ﵁ bana: 'Rasûlullah ﷺ'e sen git ve bunu sor' dedi. Bunun üzerine ben gittim. Rasûlullah ﷺ'in kapısında Ensar'dan bir kadını (bekler) gördüm. Onun meselesi de benimki gibiydi. Rasûlullah ﷺ kendisine Allah tarafından bir heybet verilmişti de (herhangi bir kimse yanına girmeye cesaret edemezdi). Derken yanımıza Bilâl ﵁ geldi, biz ona: 'Rasûlullah ﷺ'e git ve ona haber ver ki kapıda iki kadın var sizden; kocalarına ve himayelerinde bulunan yetimlere sadaka verip infak etmeleri, kendilerinden sadaka yerine geçer mi? diye soruyorlar de fakat bizim kimler olduğumuzu ona haber verme' dedik. Bilâl ﵁, Rasûlullah ﷺ'in yanına girip bu hususu ondan sordu. Rasûlullah ﷺ, Bilâl ﵁'ya: **'Kim onlar?'** dedi. Bilâl ﵁ da: 'Ensar'dan bir kadın ile Zeynep' dedi. Rasûlüllah: **'Zeynep'lerin hangisidir?'** diye sordu. Bilâl ﵁: ''Abdullah'ın hanımıdır' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ ona: **'Evet, bunlardan her birinin sadakası için iki sevap vardır: Biri akrabalık (sılayı rahim) ecri, öbürü de sadaka sevabı'** buyurmuştur."[1725]

Selman b. Amir radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Miskine verilen bir sadakadır. Akrabaya verilen ise hem sadaka, hem de akrabalık bağıdır."[1726]

Âyette Sayılan Sekiz Sınıftan Başkaları:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihad edenlere, yolcuya mahsustur. Allah pekiyi bilendir, hikmet sahibidir.' (Tevbe, 9/60).

[1725] **Sahih.** Buhârî, (1466) Muslim, (1000).
[1726] **Hasen.** Ahmed (4/17) İbn Mace (1844) Tirmizi (658) Hakim (1/407)

Zekât, mescit yapımı gibi hayır işlerine verilemez! Ebû 'Ubeyd ﷺ der ki: 'Ölünün borçlarını ödemek ve kefenlenmesi için zekât vermek, mescit yapmak ve nehir (kanal) açmak gibi harcamak ise Sufyan ile Irak ehli ve diğer âlimler tarafından caiz görülmemiştir. Zira bunlar sekiz sınıfa dâhil değildir.'[1727]

Yanlışlıkla Zengine Zekât Veren:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: "Bir adam: 'Bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim!' deyip, sadakasıyla çıktı. Fakat (farkına varmadan) onu bir hırsızın avucuna sıkıştırdı. Sabah olunca herkes: 'Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş!' diye dedikodu yaptı. Adam: 'Ya Rabbi bir hırsıza sadaka verdiğim için sana hamdediyorum' dedi ve ilâve etti: 'Ancak mutlaka bir sadaka daha vereceğim!' Yine sadakasıyla çıktı. (Gece karanlığında bu sefer de) bir zaniyenin avucuna sıkıştırdı. Sabahleyin herkes: 'Bu gece bir zâniyeye sadaka verilmiş!' diye dedikodu yaptı. Adam: 'Ey Allah'ım! Bir hırsız ve zâniyeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun! Yine de bir sadakada bulunacağım!' dedi. Sadakasıyla birlikte sokağa çıktı. (Karanlıkta) bu sefer de bir zenginin eline sıkıştırdı. Sabahleyin herkes: 'Bu gece bir zengine sadaka verilmiş!' diye dedikodu yaptı. Adam: 'Ey Allah'ım! Bir hırsız, bir zâniyeye ve bir zengine sadaka verdiğim için sana hamdediyorum!' dedi. (Bilahare rüyasında ona gelip şöyle denildi): 'Senin sadakaların kabul edildi. Şöyle ki: (İhlâs ile yani Allah rızası için vermen sebebiyle) hırsızın hırsızlıktan vazgeçip iffete gelmesi, zâniyenin zinadan vazgeçmesi, zenginin ibret alıp Allah'ın kendine verdiklerinden tasadduk etmesi umulur.'"[1728]

Fıtır Sadakası

Fıtır Zekâtının Hükmü:

Fıtr zekatı; bir sa' miktarında hurma veya arpaya sahip olan hür müslümanın kendisi ve nafakasını karşılamakla yükümlü olduğu kimseler adına vermesi gereken zekattır.

Kays b. Sa'd radıyallahu anh dedi ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zekat farz kılınmadan önce fıtr sadakası vermemizi emretti. Zekat

---

[1727] Ebû 'Ubeyd, *Emvâl,* (1980).
[1728] **Sahih.** Buhârî, (1421); Muslim, (1022); Nesâ'î, (5/55-56) Ahmed (2/322)

ayeti inince ise fıtr sadakasını vermemizi ne emretti, ne de yasakladı. Biz kendiliğimizden veriyorduk."[1729]

Cinsi ve Kimlerin Vermesi Gerektiği:

'Abdullâh b. Ömer ﷺ şöyle der: 'Allah Rasûlü ﷺ fıtır zekâtını bir sa' hurma veya bir sa' arpa olmak üzere Müslümanlardan köle ve hür kişiye, erkeğe ve kadına, küçüğe ve büyüğe farz kılmıştır.'[1730]

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: "Halk, daha sonra yarım sâ buğdayı o şeylerden bir sa'a denk tuttular." Nâfi' dedi ki: Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma kuru hurma verirdi. Bir sene (beliren hurma kıtlığından dolayı) Medine'liler kuru hurma bulamadılar da arpa verdiler."[1731]

Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den: "Biz fıtr zekatını Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem aramızda iken yiyecekten, hurmadan, arpadan, kuru üzümden veya ekıt'ten (yoğurt kurusu) bir sa' olarak veriyorduk. Muaviye radıyallahu anh Medine'ye gelip şöyle deyinceye kadar böyle devam etti: "Bana göre Şam buğdayından iki müdd, bir sa' hurmaya denktir" Bunun üzerine insanlar yarım sa' buğdayı bir sa' hurmaya denk kıldılar."[1732]

Bu hadis onların, depolandırılması elverişli olan yiyeceklerden fıtır zekâtını verdiklerini beyan etmektedir. Hal böyle ise insanlar arasında yaygın olan yiyecekte iddihâr (depolandırma) için uygun olacaktır. Böylesi azık olduğundan fıtır zekâtı için yeterlidir.[1733]

Zamanı:

İbni Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ fıtır zekatının insanlar (bayram) namaz(ın)a çıkmadan önce ödenmesini emretti.'[1734]

[1729] **Sahih**. Nesai (2507); İbn Mace (1828) Ahmed (6/6) İbn Huzeyme (2394); Hakim (1/568).

[1730] **Sahih.** Buhârî (1503) Muslim (986).

[1731] **Sahih mevkuf**. Ahmed (2/63) Buhari (1511) Ebu Davud (1615)

[1732] **Sahih.** Ahmed (3/98) Buhârî (1508) Muslim (985) Ebu Davud (1616) Tirmizi (673) Nesai (2513) İbn Mace (1829).

[1733] İbrâhim Şakrâ, *İrşâdu's-Sârî* (3/90).

[1734] **Sahih.** Buhârî (1059) Muslim (986).

İbn ‘Abbâs ﷺ’dan: “Rasûlullah ﷺ fıtır zekatını; oruçlu için boş sözlerden ve müstehcen konuşmalardan temizlik, miskinler için yiyecek olsun diye farz kıldı. Kim namazdan (bayram namazından) önce verirse kabul olunan bir zekattır. Kim de namazdan sonra verirse, bu herhangi sadakadan bir sadakadır.’[1735]

Fıtır sadakasının, bayramdan bir veya iki gün önce verilmesi de caizdir. İbn Nâfî’ﷺ anlatıyor: ‘İbn Ömer ﷺ, fıtır sadakasını kabul edenlere, bayramdan bir veya iki gün önce veriyordu’[1736]

Nevevi dedi ki: “Bize göre Ramazan boyunca fıtr sadakasını vermek caizdir. Ramazandan önce caiz değildir. Bu konuda ihtilaf yoktur.”[1737]

Kimlere Verilir, Kimlere Verilmez?

İbn Abbas radıyallahu anhuma rivayetinde belirtildiği gibi; Müslüman miskinlere verilir. Miskin: Malı olsa dahi, yetecek kadar kazancı olmayan veya buna benzer ihtiyaçlarını karşılayamayan kimsedir.[1738]

Kafirlere, namaz kılmayanlara, zımmîlere, zenginlere, nafakasından sorumlu olunan kimselere verilmez.

Kimler Adına Fıtr Vermek Gerekmez?

Kişi, nafakasını karşılamakla mükellef olduğu; kendisi, eşi, annesi, babası, çocukları vb. adına fıtr zekatı vermekle mükelleftir.

1- İsyankar eş adına fıtr vermek gerekmez: İsyankar eş, itaat edilmesi gereken konularda eşine itaat etmeyen kadındır. Kocanın, böyle bir kadının nafakasını karşılaması vacip değildir.

2- Anne karnındaki cenin adına fıtr sadakası vermek farz değildir. Osman ﷺ’nun fiilinden dolayı bazı alimler bunun müstehap olduğunu söylemişlerdir.

[1735] **Hasen**. Ebu Davud (1609) İbn Mace (1827) Bkz. Elbânî, *el-İrvâ’* (843).
[1736] **Sahih.** Buhârî (1511).
[1737] El-Mecmu (6/109)
[1738] İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî* (3/343).

Bir Sa’ Kaç Gram Eder?

Bir sa’, orta halli bir adamın eliyle dört avuçtur. Bazı alimler bunu, iyi cins buğday hakkında ölçerek 480 miskal yani 2040 gram olarak hesaplamışlardır. Mısır ölçeğine göre ise normal buğdayda 2176 gram olarak hesaplanmıştır. Diğer yiyecek türlerinde ölçüler yaklaşık olarak şu şekildedir:

Pirinç: 2400 gram
Fasulye: 2300 gram
Mercimek: 2250 gram
Toz şeker: 2250 gram
Bakla: 2100 gram
Börülce: 2100 gram
Arpa: 1600 gram
Kuru üzüm: 1600 gram
Hurma: 1500 gram

Tenbîh: Fıtır zekâtının değer olarak para ile çıkartılması meşrû değildir. Çünkü Allah Rasûlü ﷺ yiyecek olarak verilmesini emretmiştir. Sahâbe de ؓ Allah’ın ve O’nun Rasûlü’nün ﷺ emirlerine ittibâ gereğince ancak yiyecek olarak vermişlerdir. Dolayısıyla bu büyük hükme muhâlif davranmamamız gerekmektedir. Tabiîn’den Hasen el-Basrî’den sahih isnadla gelen rivayete göre, o, fıtr zekatının gümüşle çıkarılmasını caiz görmüş, Atâ ise bunu caiz görmemiştir.[1739] Bu gibi ihtilafların vukuunda nasların zahirine dönülür. Nasların zahiri ise fıtr zekatının yalnızca yiyecek cinsinden farz kılındığını göstermektedir.

‘Para fakire fayda getirir, belki kendi ve çocukları için giyeceğe veya belki de istediği başka bir yiyeceği satın alma ihtiyacında olabilir...’ gibi gerekçeler geçerli değildir, çünkü bügünde olduğu gibi geçmişte de insanların paraya ihtiyaçları vardı. Sahabe arasında birçok altın ve gümüşe sahip olan zenginler vardı. Buna rağmen Allah Rasûlü ﷺ altın ve gümüşten söz etmedi. Müslümanlar arasında fakir olanları vardı, belki de paraya olan ihtiyaçları buğday, hurma, veya arpadan daha fazlaydı. Eğer Allah Rasûlü ﷺ bunu unuttu ise Allah unutmaz: ‘**Rabbin unutkan değildir**.’ (Meryem, 19/64). Dolayısıyla aklın rey’i ile, şeriatın vahyi reddedilmez.”[1740]

[1739] **Sahih maktu**. Her ikisini de İbn Ebi Şeybe (3/176) nakleder.
[1740] Bkz.: İrşâdu’s-Sârî (s.92).

ORUÇ

Orucun Faziletleri:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ′Oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allâh'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar varya; işte Allâh, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.' (Ahzâb, 33/35)

'Eğer bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.' (Bakara, 2/184)

İbn Mesud radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Ey gençler! Kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin; çünkü evlilik gözü sakındırır ve ferci korur. Kimin de gücü yetmez ise oruç tutması gerekir, çünkü onun için bir kalkandır.'[1741]

Ebu Said radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Hangi kul Allâh yolunda bir gün oruç tutarsa Allâh bu oruçla onun yüzünü ateşten yetmiş sene uzaklaştırır.'[1742]

Ebu Ubeyde b. el-Cerrah radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Oruç kalkandır, kul onunla ateşten korunur**.'[1743]

Ebû Umâme ؓ'dan: 'Ey Allâh'ın Rasûlü! Cennete gireceğim bir ameli bana göster' der. Allâh Rasûlüllâh ﷺ de şöyle buyurur: **'Oruç tutman gerekir, onun gibisi yoktur.'**[1744]

Ramazan Ayının Üstünlüğü

Allâh ﷻ şöyle buyurur: 'Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun.' (Bakara, 2/185)

[1741] **Sahih.** Buhârî, (5066) Muslim, (1400).
[1742] **Sahih.** Buhârî, (2840) Muslim, (1153).
[1743] **Hasen**. Nesai (2233, 2235) Darimi (2/15)
[1744] **Sahih**. Nesai (2220) Hakim (1/421) Ahmed (5/24) İbn Huzeyme (1893)

Ramazan ayında öyle bir gece vardır ki bu gece, Allâh ﷻ'nin katında bin aydan daha hayırlıdır. Bu, kadir gecesidir. Allâh ﷻ bu meyanda şöyle buyurur :**'Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar**.' (Kadir, 97/1-5)

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Ramazan ayı girdiğinde; sema kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar zincirlenir.'[1745]

Ramazan Ayının Tesbiti

Şer'î Vakitlerin Tespitinde Hesaba Dayanmak Caiz Değildir

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Sana hilalleri soruyorlar. De ki: Onlar, insanlar için ve hac için vakit ölçüleridir.**" (Bakara 189)

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**'Biz ümmî bir milletiz, ne yazıya ne de hesaba dayanırız. Ay, şöyle şöyledir'** dedi. 'Yani bir defasında yirmi dokuz, bir defasında otuz gösterdi' demiştir."[1746]

Bu hadis, hesaba dayanılamayacağı hususunda açık bir nastır. Zira "Biz ümmi bir ümmetiz" sözü, yasaklama içermekte, kendisine tabi olan ümmetin ramazan ayını tespitte hesap yapmayacağını, kim de hesap yaparsa bu meselede ümmetten olmadığını haber vermektedir. Hatta o kimse müminlerin yolundan başkasına tabi olmuş, dinden olmayan bir iş yapmıştır. Böylece bu iş haram olmaktadır.

Şüphe: "Hadisin anlamı, hesaba itibar edilmemesini değil, hesap bilgisinin olmadığını gösteriyor. Zira "Biz yazmayız" deniliyor. Burada yazıya itibar etmeyiz demek değildir. "Yazmayız" sözü, yazı bilmeyiz demektir. Yani bu arapların işi değildir, yoksa yazıya itibar edilmeyeceği değildir"

[1745] **Sahih.** Buhârî, (3277) Muslim, (1079).
[1746] **Sahih.** Buhârî (1913) Muslim (1080) Ebû Dâvud (2319-21) Nesâî (4/139)

Cevap iki açıdan olacaktır: Birincisi: “Yazmayız” sözü, hilalin doğuşuna ve hareketlerine delalet etmesi için ayın günlerini yazmayı iptal etmekle alakalıdır. Mutlak olarak yazmayı yasaklamak kastedilmemiştir. Çünkü cümlenin devamı maksadı açıklamaktadır. Bu da: “Ay bazen otuz gün, bazen yirmi dokuz gündür” sözüdür. Bu da gösteriyor ki, kastedilen mana; hilalin tespiti için yazıya ve hesaba ihtiyaç duymayız demektir. Zira ay bazen yirmi dokuz, bazen otuz olduğu için hilalin görülmesi de farklı olacaktır.

İkincisi: Burada bilginin nefyedilmesi kastedilmemiştir. Zira Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, okuryazarı bol olan bir topluluğa gönderilmişti. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in de Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, Zeyd ve Muaviye radıyallahu anhum gibi birçok kâtipleri vardı. Yine onların arasında hesabı bilen, feraiz hesapları yapan kimseler vardı. Bu da gösteriyor ki, kastedilen o ümmetin hesap ve yazı bilmeyen topluluk olması değil, hilalin tespitinde yazı ve hesaba dayanmayı yasaklamaktır.

Ramazan ayının ve bayramın tesbitinin hilalin görülmesiyle olacağında, bu konuda hesaplara itibar edilmeyeceğinde müslümanlar icma etmiştir.[1747]

Hava Kapalı Olduğu Zaman Ayın Otuza Tamamlanması

Ebû Hureyre ﵁’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ‘(Ramazan Hilali’nin) görülmesiyle orucu tutun ve (Şevval Hilali’nin) görülmesiyle bayram edin. Eğer hava kapalı olup (hilali göremezseniz) Şaban ayını otuza tamamlayın.’[1748]

Hilalin Görülmesi

Ebû ‘Umeyr b. Enes ﵁, Rasûlullah ﷺ’in ashabından olan amcalarından naklettiğine göre: “Bir grup kimse Rasûlullah ﷺ’e binekleriyle gelip: ‘Dün hilâli gördük’ diye şehâdette bulundular. Bunun üzerine, Peygamber ﷺ onlara oruçlarını açmalarını, sabah olunca da musallaya (bayram namazına) gelmelerini emretti.”[1749]

[1747] Bkz. İbn Teymiyye, *Mecmû‘u’l-Fetavâ* (25/132).
[1748] **Sahih.** Buhârî (1909) Muslim (1081).
[1749] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1157); Nesâ‘î, (3/180) *el-İrvâ,* (634).

Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattab, hakkında şekke düşülen gün hakkında şöyle hutbe verdi: "Dikkat edin! Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı ile oturdum ve onlara sordum. Bana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu naklettiler: "**Hilali görünce oruca başlayın, hilali görünce bayram edin ve nüsüklerinizi yapın. Eğer hava kapalı olur da hilali göremezseniz ayı otuza tamamlayın. Eğer iki müslüman şahit şahitlik ederlerse, oruç tutun, iftar edin**."[1750]

Hâris b. Hatîb ﷺ'den: 'Rasûlullah ﷺ hilali görünce oruç tutmamızı emretti. Eğer biz göremez de iki âdil şâhid gördükleri hususunda şehâdet ederlerse, onların şehâdetlerine uyarak tutacaktık.'[1751]

Adil Olan Bir Kimsenin Şahitliğinin Kabul Edilmesi

İbn Ömer ﷺ'dan: 'İnsanlar hilali gözetliyordu. Hilali gördüğümü Rasûlullah ﷺ'e haber verdim ve insanlara oruç tutmalarını emretti.'[1752]

Kişi Tek Başına Hilali Görür de Şahitliği Kabul Edilmezse:

Müslümanların imamı/halifesi, tek başına hilali gören kimsenin şahitliğini kabul etmezse hilali gören kimse yalnız hareket etmez ve bu kimsenin şahitliğine göre hareket edilmez:

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Oruç, sizin tuttuğunuz gündekidir. İftar, sizin iftar ettiğiniz gündekidir. Kurban, sizin kurban kestiğiniz gündekidir.''[1753]

Hilali gözetlemeksizin hesaba göre oruç tutan ve hesaba göre bayram eden ülkelerde yaşayan müslümanlar ise ancak hilalin görülme haberine itibar ederler. Bir beldede hilalin görülmesi diğer beldeler için de geçerlidir. Çünkü hilalin görülmesiyle oruca başlanması emre ümmetin geneline

---

[1750] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (4/321) Nesai (2116) Beyhaki (2/167)

[1751] **Sahih**. Ebû Dâvud, (2338) Darekutni (2/167).

[1752] **Sahih**. Ebû Dâvud (2342); Darekutni (2/156) Darimî (2/4); İbn Hibbân (3447) Hakim (1/423) Beyhaki (4/212)

[1753] **Sahih**. Tirmizî, (697); Ebû Dâvud, (2324) es-*Sahihâ,* (224).

hitaptır.[1754]

Bazı alimler şu rivayetle buna karşı çıktılar: "Umm Fadl bt. el-Hâris Kureyb'i Şam'da bulunan Mu'aviye ﷺ'ya göndermişti. Kureyb dedi ki: Şam'a gittim. İhtiyacımı gördüm. Şam'da iken Ramazan hilalini Cuma gecesi gördüm. Sonra Medine'ye diğer ay gittim. İbn 'Abbâs ﷺ bana hilali görüp görmediğimizi sordu. Ben: 'Cuma gecesi gördük' dedim. 'Sen gördün mü?' dedi. Ben: 'Evet, insanlar da gördüler ve oruca başladılar. Mu'aviye ﷺ da öyle yaptı' dedim. İbn 'Abbâs ﷺ dedi ki: 'Lakin biz Cumartesi gecesi gördük. Otuza tamamlayıncaya kadar veya hilali görünceye kadar oruç tutmaya devam ederiz.' Dedim ki: 'Mu'aviye ﷺ'ın görmesi ve oruç tutması yetmiyor mu?' O: 'Hayır, Rasûlüllah ﷺ bize böyle emretti' dedi.[1755]

Cevap: İbn 'Abbâs ﷺ kendi içtihadını bildirmiştir. "Rasûlüllah ﷺ bize böyle emretti" sözüyle ise hilalin görülmediği takdirde ayın otuza tamamlanması emrini kastetmiştir. Ümmeti bağlayan şey ise 'Hilali görünce oruca başlayın…' emrinin bütün beldelerde bulunan Müslümanları kapsayan bir emir olmasıdır. İbn 'Abbâs ﷺ'nın ameli bu hadise aykırı olduğu için bağlayıcı değildir.[1756]

Elbânî ﷺ, şöyle demiştir: 'İbn 'Abbâs ﷺ hadisi, kendi beldesindeki ru'yete/görmeye göre oruca başlayıp sonra Ramazan esnasında başka bir beldede hilalin bir gün önce görüldüğü haberi ulaşan kimse hakkındadır. Böyle bir durumda kendi beldesinin halkıyla beraber otuza tamamlayıncaya veya Şevval hilalini görünceye kadar oruca devam eder. Böylece problem ortadan kalkmış olur.'[1757]

Ramazan Ayını Önceden Karşılamak

Cahiliyye ehli oruçlarına ekleme yaparlardı. Dinde ramazandan bir ya da iki gün önce oruç tutarak karşılamaktan ve onlara benzememek için bayram günü oruç tutmaktan yasaklanmıştır. Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Biriniz Ramazan'ı bir gün ya da iki gün önceden oruç tutarak karşılamasın. Ancak kişinin önceden tutmaya devam ettiği orucu varsa o gün oruç**

[1754] *Ravdatu'n-Nediyye* (1/537); İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetavâ* (25/107-111).
[1755] **Sahih**. Muslim (1087).
[1756] Bkz. Neylu'l-Evtar (4/267) Ravdatu'n-Nediyye (1/537).
[1757] Temâmu'l-Minne (s.398)

tutabilir."[1758]

Niyet

Niyetin yeri kalbtir, dil ile bunun söylenmesi bid'attır, velevki insanlar bunu güzel görseler dahi bu böyledir. Ramazanın girişi, gözle görüldüğü veya şehâdet ile yâhut hava kapalı olduğunda ayın otuza tamamlanmasıyla sâbit olmuş ise mükellef olan her Müslümanın orucuna niyet etmesi farzdır. Ramazan ayına idrak ettiğini bilmeden yer ve içerse sonra da bunu bilirse, kendini yemek ve içmekten tutarak orucunu tamamlar, bu onun için yeterlidir.

Hafsa radıyallahu anha'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Fecirden önce oruca niyet etmeyenin orucu geçersizdir.**"[1759]

Niyetin geceden yapılması farz olan oruca hastır. Nafile oruçta gündüz niyet edilebilir:

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah ﷺ, bir gün yanıma geldi ve **'Yanınızda yiyecek bir şey var mı?"** dedi. Biz: "Hayır" dedik. Bunun üzerine: **" Öyleyse ben oruçluyum**" buyurdu.[1760]

Orucun Vakti

Sehl b. Sa'd ﷺ şöyle der: "**Beyaz ipliği, siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar yiyin, için**' (Bakara, 2/187) ayeti indiğinde, kişi oruç tutmak isterse, bacağına beyaz ve siyah iplik bağlardı. Her ikisinin görülmesi açığa çıkıncaya kadar, yeme içmeye devam ederdi. Bunun üzerine Allâh ﷻ, daha sonra: '**fecre kadar**' ayetini indirdi. Böylece bunun, gece ve gündüz manasına geldiğini bildiler."[1761]

[1758] **Sahih**. Buhari (1914) Muslim (1082)

[1759] **Sahih**. Ahmed (6/286) Ebu Davud (2454) Nesai (2333) Tirmizi (730) İbn Mace (1700) Darekutni (2/172) İbn Huzeyme (1933) Taberani (23/no:337)

[1760] **Sahih**. Muslim, (1154) Ebu Davud (2455) Tirmizi (734) Nesai (2322) İbn Mace (1701) Ahmed (6/207)

[1761] **Sahih.** Buhari, (1917) Muslim, (1091).

Fecr İki Tanedir:

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurdu:"**Fecir iki tanedir. Birincisi; (sahur) yemeyi haram kılmaz ve namazı helal kılmaz. İkincisi ise yemeyi haram ve namazı helal kılar**."[1762]

Câbir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Fecir iki tanedir. Hakkında "kurdun kuyruğu" denilen fecir, kazib/yalancı fecirdir. Enlemesine değil, diklemesine gider. Diğer fecir ise diklemesine değil, enlemesine gider**."[1763]

Diğer hadiste şöyle buyrulmuştur: "**Fecir iki tanedir: Kurdun kuyruğu gibi olan fecir namazı helal, yemeği haram kılmaz. Ufukta enlemesine yayılan fecir ise namazı helal, yemeği haram kılar**."[1764]

Fecri sadık: Kırmızılığı yaygındır. Yani ufuğun beyazlığı genişlemesine yayılır. İşte oruç ve namazın hükümleri buna bağlıdır.

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Biriniz (veya sizden birini) Bilal'in ezanı sahurundan alıkoymasın. Zira o gece namazı kılanlarınızın dinlenmesi ve uyuyanları uyarmak için gece ezan okur (veya nida eder). Bu, fecir (veya sabah) vakti için değildir**." Parmağını yukarı kaldırıp aşağı indirerek: "**Şöyle oluncaya kadar**" dedi. Hadisin ravisi Zuheyr dedi ki: "İki işaret parmağından birini diğerinin üzerine koydu, sonra sağına ve soluna uzattı."[1765]

Semura b. Cundub radıyallahu anh'den dört rivayet nakleder: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sahurunuz hakkında Bilal'in ezanı ve ufukta dikine çıkan şu beyazlık, şöylece yayılmadıkça**

[1762] **Sahih.** İbn Huzeyme (1927).
[1763] **Sahih**. Hâkim (1/304); Beyhaki (1/377); el-Elbânî es-Sahiha (2002).
[1764] **Sahih**. Hakim (1/304).
[1765] **Sahih**. Buhari (621); Muslim (1093).

sizi aldatmasın." Hadisin ravisi eliyle işaret ederek: "Yani enlemesine yayılmadıkça" dedi.[1766]

Kays b. Talk, babası Talk b. Ali radıyallahu anh'den rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yükselen aydınlık (fecr-i kazib) sizi endişelendirmesin. Ufuktaki kırmızılığı görünceye kadar yiyin ve için**"[1767]

Tirmizi şöyle demiştir: "İlim ehli katında uygulama bu hadise göredir. Zira fecir, enlemesine yayılmış kızıllık haline gelinceye kadar oruç tutacak kimseyi yeme içmeden engellemez. İlim ehlinin geneli bu görüştedir."

İmam Ahmed'in rivayetinde lafzı şöyledir: "**Fecir, ufukta diklemesine olan değildir, lakin enlemesine olan kızıllıktır**."[1768]

İbn Huzeyme'nin rivayetinde ise lafzı şu şekildedir: "Yiyin, için. Yükselen aydınlık sizi aldatmasın. Kızıllık size belirene kadar yiyin, için."[1769]

"Sizi endişelendirmesin" sözünün anlamı: sizi sıkıntıya sokup, sahurdan alıkoymasın demektir. "Yükselen aydınlık" sözünün anlamı: Ufukta enlemesine uzanmadan önce çıkarak diklemesine yükselen ilk sabah aydınlığıdır. Malumdur ki, kızıllık ufukta ancak beyazlığın tamamlanması ve aydınlığın yayılmasından sonra ortaya çıkar. Gece karanlığı ilk olarak doğu yönünde azalır, sonra kalan karanlıktan, ince bir beyazlık yükselir. Bu karanlık diklemesine yükselir. Sonra kaybolur. Sonra ufukta aydınlık yayılır. Sonra onun beyazlığı artarak kızıllaşır. İşte bu ikinci fecirdir.

İmam İbn Hazm rahimehullah şöyle demiştir: "İlk fecir semada kurt kuyruğu gibi ince ve diklemesine yükselir. Bundan sonra ufukta karanlık olur. Bu fecir, oruç tutacak kimsenin yeme içmesini engellemez ve sabah namazının vakti de girmemiştir. Ümmetten hiç kimsenin bu hususta farklı görüşü yoktur. İkinci fecir ise semanın doğu ufkunda, güneşin doğduğu yerde her zaman onunla beraber yer değiştiren noktada çıkan beyazlıktır. İlk ışıkları çıkar, sonra beyazlığı artar. Bazen onda harika bir kızıllık olur.

[1766] **Sahih**. Muslim (1094).
[1767] **Sahih**. Ziyau'l-Makdisî, el-Muhtâre (8/158) Ebû Dâvûd (2348) Tirmizî (705)
[1768] **Hasen**. Ahmed (4/23); el-Elbânî es-Sahîha (2031).
[1769] **Sahîh**. İbn Huzeyme (1930); El-Elbânî es-Sahîha (2031).

Bunun ortaya çıkmasıyla oruç vakti ve sabah namazı için ezan vakti girmiştir."[1770]

Sahûr

Amr b. El-Âs radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bizim orucumuzla kâfirlerin orucu arasındaki fark sahur yemeğidir**."[1771]

Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sahur yapın, kitap ehline muhalefet edin**."[1772]

Oruç, vakit ve hüküm olarak Ehli Kitâb'a farz olunduğu şekildeydi. Yemezler ve içmezler, uykudan sonra ilişkide bulunmazlardı (Yâni birisi uyuduğunda bir sonraki geceye kadar yemek yemezdi.) Bu, Müslümanlara da aynı şekilde farz kılındı. Bunun hükmü kalkınca, Rasûlüllâh ﷺ Ehli Kitâb'ın orucu ile bizim orucumuzun arasını sahûr ile ayırdetmeyi emretti.

Enes radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: '**Sahûr yemeği yiyin; çünkü gerçekten sahûrda bereket vardır**.'[1773]

Sahuru Geciktirmek

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Biz peygamberler topluluğu, sahurun geciktirmek, iftarda acele etmek ve namazda sağ ellerimizle, sol ellerimizi tutmakla emrolunduk."[1774]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Biz peygamberler topluluğu şu üç şeyle emrolunduk: iftarda acele etmek, sahuru geciktirmek ve namazda sağ eli, sol el üzerine

---

[1770] El-Muhallâ (3/192).

[1771] **Sahih.** Muslim (1096) Ebu Avane (2756) Ahmed (4/197, 202) Ebu Davud (2343) Tirmizi (709) Nesai (2166) İbn Huzeyme (1940) İbn Hibban (3477) Darimi (1739) Abdurrazzak (4/228) İbn Ebi Şeybe (2/275) Ebu Ya'la (13/322)

[1772] **Hasen**. Mehâmilî Emâlî (231)

[1773] **Sahih.** Buhârî, (1923) Muslim, (1095).

[1774] **Sahih**. İbn Hibban (5/67) Ziya (11/209) Tayalisi (2776) Darekutni (1/284) Taberani (11/199) İshak b. Rahuye (909) Abd b. Humeyd (624) Beyhaki (4/238)

koymak."[1775]

Hukeym b. Câbir'den: "Bilâl radıyallahu anh, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem sahur yapıyordu. Bilâl radıyallahu anh: "Namaz ey Allah'ın rasulü!" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yemeye devam etti. Bir süre sonra Bilâl radıyallahu anh yine geldi ve: "Namaz" diye seslendi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem aynı şekilde yemeye devam ediyordu. Sonra üçüncü defa geldiğinde: "Namaz ey Allah'ın rasulü! Vallahi sabah oldu" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Allah Bilâl'e rahmet etsin. Şayet Bilâl olmasaydı, güneş doğana kadar bize sahur için ruhsat verilmesini umuyorduk**."[1776]

Zirr b. Hubeyş'ten: "Huzeyfe radıyallahu anh'e: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber hangi vakitte sahur yapardınız?" diye sorduk. Dedi ki: "Gündüz idi, ancak güneş doğmamıştı."[1777]

Ahmed'in diğer rivayetindeki lafzı şöyledir: "Huzeyfe radıyallahu anh'e dedim ki: "Ey Ebu Abdillah! Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber sahur yaptın mı?" o da: "Evet" dedi. Ben: "Kişi ok attığı yeri görebiliyor muydu?" dedim. Dedi ki: "Evet. Gündüz (aydınlık) idi. ancak güneş henüz doğmamıştı."[1778]

Bu hadis sahurun fecir aydınlanıncaya kadar geciktirilmesinin caiz olduğu hususunda gayet açıktır.

Zirr b. Hubeyş'ten: "Sahur yaptım, sonra mescide gittim. Huzeyfe b el-Yemân radıyallahu anh'ın evine uğradım ve yanına girdim. Süt istedi ve süt sağdım. Tencerede ısıttım. Sonra: "Yaklaş ve ye" dedi. Ben: "Oruç tutmak istiyorum" dedim. "Ben de oruç tutmak istiyorum" dedi ve beraber yiyip içtik. Sonra mescide gittik ve namaz için kâmet okundu. Sonra Huzeyfe radıyallahu anh dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de benimle beraber böyle yaptı." Ben: "Sabahtan sonra mı?" dedim. "Evet, sabah idi. Ancak güneş doğmamıştı" dedi."[1779]

[1775] **Sahih**. Taberani Sagir (279) Taberani, Evsat (3/238) Beyhaki Sagir (1383)

[1776] **Sahih**. Abdurrazzak (4/231).

[1777] **Hasen**. Ahmed (5/400); Nesâî (2152); İbn Mâce (1695); Mehâmilî Emalî (320); Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (331).

[1778] **Hasen**. Ahmed (5/405).

[1779] **Hasen**. Ahmed (5/396); Tahavi Şerhu Meâni'l-Asar (2/52).

Şeyh Ali el-Halebi ve Şeyh Selim b. İyd el-Hilalî rahimehumallah, fecr vakti tarif edildikten sonra şöyle demektedirler: "Fecrin doğuşunu bildiğin zaman yeme, içme ve cimadan imsak et. Elinde bir bardakta su veya içecek bir şey varsa onu yavaş yavaş iç. Zira bu, oruçlu kullarına karşı merhametlilerin en merhametlisi olandan büyük bir ruhsattır. Ezanı işitsen bile böyledir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Biriniz nidayı (ezanı) işittiğinde elinde kap varsa, ondan ihtiyacını bitirmeden elinden koymasın**."[1780]

Bu hadiste nida ile kastedilen; fecr-i sadık olan ikinci fecrin ezanıdır. Bunun delili hadisin ardından zikredilen şu ziyadedir: "Müezzin fecir doğduğunda ezan okuyordu"[1781]

Bu manaya Ebu Umame radıyallahu anh'ın şu rivayeti şahitlik etmektedir: Namaz için kamet okundu ve Ömer'in elinde kap vardı. "Bunu içeyim mi ey Allah'ın rasulü?" dedi. O da: "**Evet onu iç**" buyurdu.[1782]

Böylece ihtiyatlı olmak iddiasıyla fecri sadıktan önce yemeyi kesmenin sonradan çıkmış bir bidat olduğu sabit olmaktadır.

Hâfız İbn Hacer rahimehullah, şöyle der: 'Bu zamanda ihdas olunan kötü bid'atlardan bir tanesi de fecirden yirmi dakika önce ikinci ezanın okunmasıdır. Bunu ihdâs eden ibâdette ihtiyat inancıyla yapmaktadır. Bu durum onları güneşin batımından bir müddet sonra ezan okumaya başlamalarına götürmüştür. Zanlarına göre vaktin girdiğinden emin olacaklardı. Böylece iftârı geciktirip, sahûru da erkene aldılar. Sünnet'e muhalefet ettiler, dolayısıyla onlardan hayır azaldı ve aralarında kötülük çoğaldı, Allâh yardım edendir.'[1783]

Deriz ki (Yani Ali el-Halebî ve Selim el-Hilalî): Fecrin doğmasından önce imsak bidati devam etmektedir. Vakitte temkin, eskiden ortaya çıkmış ve bu zamana kadar devam etmiştir. Şikayetimiz Allah'adır.[1784]

Sonra şu uyarılarda bulunmuşlardır:

[1780] **Sahih**. Ebu Davud (2350), İbn Cerir (3115), Hakim (1/426), Beyhaki (2/218), Ahmed (2/423) Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Ahmed (2/510) Hakim (1/320, 323, 588)

[1781] **Sahih.** Ahmed (2/510) İbn Cerir et-Taberi (2/102)

[1782] **Sahih.** İbn Cerir Taberi (2/102)

[1783] Fethu'l-Bârî (4/199)

[1784] Sıfatu Savmi'n-Nebi sallallahu aleyhi ve sellem (s.38)

Birinci Tembih: Az önce zikrettiğimiz oruç hükümleri insan gözüyle görmekle alakalıdır. Fecrin ve hilalin gözetlenmesinde zorlama ve aşırılığa kaçıp modern astronomik cihazların kullanılması veya Müslümanları son nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinden alıkoyarak hayrı ve bereketi azaltan ve aralarında kötülüğü yaygınlaştıran yıldız bilimcilerin takvimlerinin kullanılması gerekmez.[1785]

İkinci Tembih: Bazı İslami ülkelerde müezzinler elli sene önce hazırlanmış takvimleri kullanmakta, iftarı geciktirmekte ve sahuru erkene almaktadırlar. Böylece bizzat Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in yoluna aykırı hareket etmektedirler!

Bu gibi ülkelerde güneşin batmasıyla iftar etmek ve fecrin doğmasıyla imsak yapmak suretiyle Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine sarılmada gayret gösteren kimselerin bu yaptıkları sahihtir, meşru bir fiildir, bu kınanamaz. Onların muhalefet ettiklerini zannedenler apaçık bir hata içindedirler. La havle ve la kuvvete illa billah!!

Bilinmektedir ki bu ibadet güneşin batması ve fecrin doğmasına bağlıdır. Bu asla bağlı kalanlar değil, buna muhalefet edenler asıl hata eden kimselerdir. Ezan, vaktin girdiğini ilan etme vasıtasıdır. Eğer vakit girer de ezan ertelenirse veya vakit girmediği halde ezan okunursa, asıl üzerinde bağlı kalmak farzdır. Bunu ezberle ve iyi düşün![1786]

İftâr

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Gece yönelip gündüz gitti mi ve güneş kayboldu mu oruçlu iftar etmiştir.**"[1787]

Bu durum velevki ışığı belirgin olsa bile güneş dairesinin hemen batması akabinde gerçekleşir. Allâh Rasûlü ﷺ'in durumu oruçlu olduğunda böyleydi: Bir kişiye emreder, o da yüksek bir yere çıkar, 'güneş battı' dediğinde; iftar ederdi.[1788]

[1785] bkz.: İbn Teymiyye, Mecmuu'l-Fetava (25/126-202) Nevevi, el-Mecmu (6/279) İbn Hacer, Telhisu'l-Habir (2/187-188)

[1786] Sıfatu Savmi'n-Nebi sallallahu aleyhi ve sellem (s.41 vd.)

[1787] **Sahih**. Buhari (1954) Muslim (1100)

[1788] **Sahîh.** İbn Huzeyme, (2061).

İftarda Acele Etmek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İnsanlar iftarda acele ettikleri müddetçe bu din zahir olacaktır. Çünkü Yahudi ve Hristiyanlar iftarı geciktirirler."[1789]

Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **"İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri sürece hayır üzere devam ederler."** Bu (rivayet) "muttefekun aleyh"dir.[1790]

İbn-i Hibban'ın sahih bir senedle tahriç ettiği (rivayette): "Ümmetim iftar etmek için yıldızların çıkmasını beklemedikçe sünnetim üzere devam eder."[1791]

Sünnet olan güneş battığı zaman oruçlunun iftar etmesidir. İnsanlar ezan okudu mu yoksa okumadılar mı diye ezanı beklemez. Güneş battığı zaman oruçlunun orucu açılmıştır. Müslümanların çoğu müezzinin iki şehadet kelimesini de söylemesine kadar bekliyorlar. Bu cahilliktir. Allah'ın dininde böyle bir şey yoktur. Bilakis güneş battığı zaman oruçlunun orucu açılmıştır. Nitekim Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem öyle buyurmuştur.

Abdullah b. Evfa radiyallahu anh hadisinde geçtiği gibi, o şöyle demiştir: "Biz ramazan ayında Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte bir seferde idik. Henüz güneş kaybolmamıştı. Buyurdu ki: "**Ey fulan! İn ve bize sevik bulamacı hazırla**." (O kişi) dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Henüz aydınlıktır (yani hava tam kararmadı)." (Allah Rasulü) buyurdu ki: "**Ey fulan! İn ve bize sevik bulamacı hazırla**." (Abdullah b. Evfa) dedi ki: "(O kişi) indi ve sevik bulamacı hazırladı, onu getirdi. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellem) (ondan) içti. Sonra eliyle (işaret ederek) buyurdu ki: "**Güneş buradan kaybolduğunda ve gece buraya geldiğinde oruçlunun orucu bozulmuştur**."[1792]

Şeyh el-Elbânî rahimehullah, Avnu'l-Ma'bud yazarından şöyle nakletmiştir: "Vakitleri bilme hususunda ancak imama itimad edilir. İmam,

---

[1789] **Hasen**. İbn Huzeyme (2060) İbn Hibban (8/273, 277) Hakim (1/596) Ebu Davud (2353) Ahmed (2/450) İbn Ebi Şeybe (2/277) Bezzar (14/313)

[1790] **Sahih.** Buhari (1957) Muslim (1098).

[1791] **Sahih.** Ahmed (5/331) İbn-i Hibban (3510) Hakim (1584).

[1792] **Sahih**. Buhari (1955) Muslim (1101).

vaktin girdiğine kesin kanaat getirmişse, tabi olan bazılarının şüphelerine itibar edilmez." Sonra bu ifadeye şu açıklamaları düşmüştür: "Derim ki: Yahut imamın görevlendirdiği güvenilir müezzinlere itimad edilir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onların bağışlanmaları için dua etmiştir. Onlar her namaz için vaktinde ezan okurlar. Nitekim onlar bu zamanda kibrit-i ahmer'den daha azdırlar. Onlardan şer'î vakitlere göre ezan okuyanları çok azdır. Hatta müezzinlerin çoğunluğu takvimlerde yazılı olan astronomik vakitlere göre ezan okumaktadırlar. Bu ise doğru değildir, gerçeğe aykırıdır! Mesela bugün, hicrî 20 Muharrem 1406 tarihinde güneş dağın tepesinde saat beşi kırk beş geçe doğdu. Vakıflar bakanlığının takviminde saat beşi otuz üç geçe doğacağı yazıyordu. Ben Himlan dağı üzerindeyim. Amman'ın ortasında durumun nasıl olacağını düşünürsün? Şüphe yok ki şehir merkezinde doğuş vakti, Himlan'dakinden daha geç vakitte olacaktır.

Maalesef onlar burada sabah ezanını vaktinden yirmi ile otuz dakika arası bir zaman farkla, daha önce okuyorlar! Bundan dolayı bazı mescidlerde sabah namazını kılıp çıktıklarında fecir daha yeni doğmaktadır!

Bu musibet Kuveyt, Fas, Taif ve diğerleri gibi İslam beldelerinde yaygınlaşmıştır. Burada akşam ezanını, güneşin batmasından 5-10 dakika kadar daha sonra okuyorlar. Geçen sene Ramazan ayında umre yaptığımda Medine'nin en yüksek binasına çıktım. Orada güneşin batışını gözetleyen bir kardeşimizi ziyaret etmiştim ve oruçlu idim. Ezan, güneşin batmasından ancak 13 dakika sonra okundu! Cidde'de ise damadımın ikamet ettiği binaya çıktım. Güneş tam batacakken ezanı işittim ve bundan dolayı Allah'a hamd ettim."[1793]

Ne İle İftar Edilir?

Enes ﷺ şöyle demiştir: 'Peygamber ﷺ (akşam) namazını kılmadan önce taze hurmalarla iftar ederdi. Taze olmadığında kuru hurma ile, kuru hurma da olmadığında yudumlayarak su içerdi.'[1794]

İftâr Esnasında Ne Denir:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasûlüllâh ﷺ iftar ettiğinde şöyle derdi:

[1793] Es-Silsiletu's-Sahiha (6/652 no:2780)

[1794] **Hasen**. Ahmed (3/164) Ebu Davud (2356) Tirmizi (696) Darekutni (2/185) Hakim (1/596) *İrvâ* (922).

ذَهَبَ الظَّمَأُ، وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ، وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

'Susuzluk gitti, damarlar ıslandı, Allah'ın izniyle de ecir sabit oldu (kazanıldı.)'[1795]

Oruç Tutmanın Yasaklandığı Günler:

Bayram Günleri:

Ebû Sa'îd ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'İki günde oruç câiz olmaz: Fıtır günü (Ramazan bayramının birinci günü) ve Nahr (kurban bayramı) günü.'"[1796]

Teşrik Günleri:

Nübeyşe el-Huzelî ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Teşrik günleri, yeme-içme ve Allah'ı zikretme günleridir.**'"[1797]

Tek Cuma Günü:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Sizden hiç kimse, Cuma günü oruç tutmasın. Ancak bir gün önceden veya sonradan oruç tutuyorsa bu takdirde Cuma günü de oruç tutabilir.'"[1798]

Müslim'in bir rivayetinde şöyle gelmiştir: 'Cuma gecesini, diğer geceler arasında gece namazına tahsis etmeyin, Cuma gününü de diğer günler arasında oruç günü olarak tayin etmeyin, ancak birinizin tutmakta olduğu oruç arasına denk gelirse o hariç.'"[1799]

[1795] **Hasen.** Hakim (1/584) Ebu Davud (2357) Darekutni (2/185) Bezzar (12/24) *İrvâ'u'l-Galîl,* (920).
[1796] **Sahih.** Buhârî, (1991); Muslim, (827); Ebû Dâvud, (2417) Tirmizî, (772).
[1797] **Sahih.** Muslim, (1141).
[1798] **Sahih**. Buhari (1985) Muslim (1144)
[1799] **Sahih.** Muslim, (1144).

Şekk Günü:

Sıla b. Zufer anlatıyor: "Biz, Şaban'dan mı Ramazandan mı olduğu şüphe edilen günde 'Ammâr ﷺ'ın yanında idik. Bize kızartılmış bir koyun getirildi. Cemaatten biri: 'Ben oruçluyum' diyerek geri çekildi. 'Ammâr: 'Kim bugün oruç tutarsa, muhakkak olarak Ebû'l-Kâsım ﷺ'a isyan etmiştir' dedi"[1800]

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Sizden kimse, Ramazanı bir veya iki gün önceden oruç tutarak karşılamasın. Eğer bir kimse, önceden oruç tutmakta idiyse, orucunu tutsun.'"[1801]

Dehr (Ebed) Orucu:

Dehr orucu her günü oruçlu olarak geçirmektir. İbn Amr ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: '**Kim ebed orucu tutarsa, ne oruç tutmuş, ne iftar etmiştir**.'"[1802]

Visal Orucu

İftar etmeden peşpeşe oruç tutmaktır.

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem visal orucundan yasakladı. Dediler ki: "Sen bunu yapıyorsun" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ben sizlerden biri gibi değilim. Şüphesiz Rabbim beni yedirir ve içirir**."[1803]

Beşir radıyallahu anh'ın hanımı Leyla radıyallahu anha anlatıyor: "Ben iftar etmeksizin iki gün art arda (visal) orucu tutmak istedim. Beşir beni bundan men etti ve dedi ki: "Ben de bu şekilde oruç tutmak istedim. Ancak Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bundan men ederek şöyle buyurdu: "**Bu şekilde ancak Hristiyanlar yapar. Allah'ın size emrettiği şekilde oruç tutun. Orucunuzu akşam iftar vaktine kadar sürdürerek tamamlayın.**

[1800] **Sahih**. Buhari (muallak olarak 4/19) İbn Huzeyme (1914) İbn Hibban (3585) Ebû Dâvud (2334) Tirmizî (686) Nesâî (2188) İbn Mâce (1645) *İrvâ'u'l-Galîl* (961).

[1801] **Sahih.** Buhârî (1914) Muslim (1082) Ebû Dâvud (2335) Tirmizî (684) Nesâî (4/149).

[1802] **Sahih**. Buhari (1977) Muslim (1159)

[1803] **Sahih.** Buhari (1962) Muslim (1102)

Akşam olunca iftar edin."[1804]

Kadının Kocasından İzinsiz Nafile Oruç Tutması:

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Kadın kocasının yanında ancak onun izniyle (nafile) oruç tutabilir.'"[1805]

Şaban Ayının İkinci Yarısı:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: '**Şaban ayı yarılandı mı artık oruç tutmayın**."[1806]

Tek Aşura Günü

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: "Aşura günü oruç tutun. Yahudilere de muhalefet edin; bir gün öncesinde veya bir gün sonrasında oruç tutun."[1807]

Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem aşura günü oruç tutmaya başlayınca bize de oruç tutmamızı emretti. Ashabtan dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Aşure günü Yahudi ve Hristiyanlar tarafından tazim edilen bir gün değil midir?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Önümüzdeki sene inşallah dokuzuncu günü oruç tutarız**." İbn Abbas radıyallahu anhuma diyor ki: "Ertesi sene aşura günü gelmeden Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti.[1808]

Üç Aylarda Oruç:

Bu konuda sahih bir şey yoktur. Özellikle Receb ayına has bir fazilete delil yoktur. Haraşe b. Hurr'den: "Ömer ﷺ Receb ayında oruç tutanları dövüyor ve diyordu ki: 'Yeyiniz! Bu aya ancak cahiliyedekiler tazim

---

[1804] **Sahih**. Ahmed (5/225) Tayalisi (1125) Abd b. Humeyd (429) Taberani (2/44)
[1805] **Sahih.** Buhârî, (5192) Muslim, (1026).
[1806] **Sahih**. Ebû Dâvud, (2337); Tirmizî, (738).
[1807] **Hasen.** İbn Huzeyme (2095) Ahmed (1/241) Bezzar (11/399) Abdurrazzak (4/287) Beyhaki (4/287)
[1808] **Sahih**. Muslim (1134)

ederdi.'"[1809]

İbn Ömer ﷺ Receb ayına tazim edenlerden hoşlanmazdı.[1810]

Nafile Oruçlar:

Pazartesi ve Perşembe Günleri:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Ameller Allah'a pazartesi ve perşembe günleri arzedilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde arzedilmesini severim.'"[1811]

Günaşırı Oruç:

Bir gün oruç tutup bir gün tutmamaktır. Rasûlullah ﷺ'in İbn 'Amr ﷺ'ya 'Dâvud ﷺ'ın orucu böyleydi' diyerek tavsiye ettiği oruç türlerinden biridir.[1812]

Her Aydan Üç Gün:

Mu'âzetu'l-'Adeviyye anlatıyor: "'A'işe ﷺ'dan sordum: 'Rasûlullah ﷺ her ay üç gün oruç tutar mıydı?' O: 'Evet!' diye cevap verdi. Ben tekrar: 'Ayın hangi günlerinde tutardı?' dedim. O: 'Hangi günde oruç tuttuğuna ehemmiyet vermezdi'' diye cevap verdi.''[1813]

Ebu Zerr radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Ey Ebu Zer! Ayda üç gün oruç tutacaksan on üç, on dört ve on beşinci günlerinde tut**."[1814]

[1809] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe. *el-İrvâ',* (957).
[1810] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe. *el-İrvâ',* (958).
[1811] **Sahih ligayrihi.** Tirmizî, (747) İbn Mace (1740).
[1812] bkz.: **Sahih.** Buhârî(1131) Muslim(1159)
[1813] **Sahih.** Muslim (1160) Ebû Dâvud (2453) Tirmizî (763) İbn Huzeyme (2130).
[1814] **Hasen**. Ahmed (5/162) Nesai (2424) Tirmizi (761) Tayalisi (475) İbn Huzeyme (2128) Temmam Fevaid (587) Beyhaki (4/294)

Şaban Ayının Çoğunu Oruçlu Geçirmek:

'Â'işe ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ (bazen) oruca öyle devam ederdi ki: '(Bu ay) hiç yemiyecek' derdik. Bazen da öyle devamlı yerdi ki: '(Bu ay) hiç tutmayacak' derdik. Ben, onun Ramazan dışında bir ayı tam olarak tuttuğunu görmedim. Herhangi bir ayda, Şâban ayında tuttuğundan daha fazla tuttuğunu da görmedim."[1815]

Usâme ﷺ anlatıyor: "Ey Allah'ın Rasûlü' dedim. 'Şâban ayında tuttuğun kadar başka aylarda oruç tuttuğunu göremiyorum (sebebi nedir?)' diye sordum. Şu cevabı verdi: '**Bu, Receb ile Ramazan arasında insanların gaflet ettikleri bir aydır. Hâlbuki O, amellerin Rabbu'l-'Âlemîn'e yükseltildiği bir aydır. Ben, oruçlu olduğum halde amelimin yükseltilmesini istiyorum**."[1816]

Şevval'den Altı Gün:

Eyûb ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Kim Ramazan orucunu tutar ve ona Şevval ayından altı gün ilave ederse, sanki yıl orucu tutmuş olur.'"[1817]

Zilhicce'de Dokuz Gün:

Huneyde b. Hâlid hanımından, o da Rasûlullah ﷺ'in zevcelerinden birinden anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ Zilhicce'den dokuz günle Aşura günü oruç tututardı. Bir de her aydan üç gün, ayın ilk pazartesi ile perşembe günü oruç tutardı.'[1818]

Hac Dışında Arefe Günü:

Ebû Katâde ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Arafe günü tutulan orucun, geçen yılın ve gelecek yılın günahlarına kefaret olacağına Allah'ın

---

[1815] **Sahih.** Buhârî, (1969); Muslim, (1156); Mâlik, (1/309); Ebû Dâvud, (2431, 2434); Tirmizî, (736); Nesâ'î, (4/199).
[1816] **Sahih.** Nesâ'î, (4/201) *Sahîhu't-Tergîb,* (1008).
[1817] **Sahih.** Muslim, (1164); Tirmizî, (759) Ebû Dâvud, (2432).
[1818] **Sahih.** Ebû Dâvud, (2437); Nesâ'î, (4/220).

rahmetinden ümidim var.’”[1819]

Hacda ise arafe günü oruç tutulmaz: Ukbe b. Amir radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Arafe, kurban ve teşrik günleri biz müslümanların bayramıdır ve bunlar yeme içme günleridir**.”[1820]

Muharrem Ayının Çoğu ve Aşure Günü:

Ebû Hureyre ﷺ’dân: “Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: ‘Ramazan ayından sonra en faziletli oruç Alah’ın Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra namazların en faziletlisi gece namazıdır.’”[1821]

‘Â’işe ﷺ anlatıyor: ‘Ramazan (farz olmazdan) önce Aşura orucu tutuluyordu. Ramazanın farziyeti indikten sonra onu dileyen tuttu, dileyen de tutmadı.’[1822]

Aşure gününde yapılan bidatler: Sürme çekmek, musafaha yapmak, aşure yemeği pişirmek, sevinç gösterisi, gusül, kına yakmak, hüzün günü olarak değerlendirmek, o günü açlık ve susuzluk günü yapmak, ağıt yakmak, zincirlerle dövünmek bütün bunlar aşure günü yapılan çirkin fiillerdir. Ne Peygamber ﷺ’den, ne sahabeden, ne de *tabi’în*den bu konuda gelen bir şey yoktur. ‘Kim aşure gününde ev halkına bolluk gösterirse Allah bütün sene ona bolluk verir’ sözü ise Rasûlullah ﷺ adına uydurulmuş bir yalandır.[1823]

Ankara’da bulunan bazı Rıfaî tarikatı mensupları aşure gününe kadar on gün boyunca akşamları toplanmakta, Kerbelayı yâd ettiklerini iddia etmekte, siyah elbiseler giyip, su içmeyerek, matem ilan etmektedirler. Sahabelerin ve salih selefin yapmadığı bu sapıklıkları çıkaranlar, şeytanın adımlarını takip ederken, iyi bir iş yaptıklarını zannederler. Sapmaktan ve saptırılmaktan Allah’a sığınırız.

‘Kâfirler, beni bırakıp da kullarımı dostlar edineceklerini mi sandılar?

[1819] **Sahih.** Muslim, (1162) Tirmizî, (749); İbn Mâce, (1730)

[1820] **Sahih**. Ahmed (4/152) Ebu Davud (2419) Tirmizi (773) Nesai (3004)

[1821] **Sahih.** Muslim, (1162).

[1822] **Sahih.** Buhârî (2002) Muslim (1152) Mâlik (33) Ebû Dâvud (2442-43) Tirmizî (753).

[1823] Bkz. *Mecmû‘u’l-Fetavâ,* (25/299).

Biz Cehennemi kâfirlere bir konak olarak hazırladık. De ki: Size, (yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi? (Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.' (Kehf, 18/102-104)

Cumartesi ve Pazar Günü Oruç

Ümmü Seleme radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Cumartesi ve pazar günleri diğer günlerdekinden daha çok oruç tutarlardı ve şöyle buyururdu: "**Cumartesi ve Pazar müşriklerin bayramıdır. Ben onlara muhalefet olsun diye bu günlerde oruç tutmayı da daha çok seviyorum**."[1824]

Hafız İbn Hacer, hadisi naklettikten sonra şu malumatı vermektedir: "Burada bayramdan maksat Yahudilerin Cumartesi günü Hıristiyanların da Pazar günü mübarek gün olarak kabul etmeleridir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bu günlerde oruç tutarak onlara muhalefet etmiştir. Bazı Şafii fakihlerinin yalnız cumartesi veya yalnız Pazar günleri oruç tutmalarını iyi karşılamamaları da bu yüzdendir."

Oruçlunun Terk Etmesi Gerekenler

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Biriniz oruçlu olduğu günde müstehcen konuşmasın, bağırıp çağırmasın. Eğer bir kimse ona hakaret eder veya kavga için sataşırsa: "Ben oruçluyum" desin. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) nefsini elinde tutana yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir. Oruçlu için iki ferahlık vardır: İftar ettiğinde iftarıyla sevinir. Rabbiyle karşılaştığında da orucundan dolayı sevinir."[1825]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Bâtıl sözü ve bâtıl işlemeyi terk etmeyen kimsenin yeme ve içmeyi terk etmesinin Allah katında değeri yoktur."[1826]

[1824] **Hasen.** Ahmed (6/323) Taberani (23/402) Nesai Sunenu'l-Kubra (2789) İbn Hibban (8/382) Hakim (1/602) İbn Huzeyme (2167) Beyhaki (4/303)
[1825] **Sahih**. Buhari (1894) Muslim (1151)
[1826] **Sahih.** Buhari (1903)

Oruçlunun Yapması Mubah Olan İşler

Oruçlunun Cünüp Olarak Sabahlaması:

'Â'işe ve Ummu Seleme ﵄ şöyle derler: 'Peygamber ﷺ Ramazan'da ihtilam olmadığı halde cimadan dolayı cünub olarak sabahlar, gusül abdesti alarak oruç tutardı.'[1827]

Misvak Kullanmak ve Koku Sürünmek:

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Eğer ümmetime zorluk vermeyeceğimi bilseydim, her namaz ile birlikte misvağı onlara emrederdim.'[1828]

Rasûlüllâh ﷺ hadiste oruçlu ile oruçsuz olanın arasını ayırmamıştır. Bu da her abdest ve namaz esnasında oruçlu ve oruç tutmayanın misvak kullanabileceğine delildir.

İbn Mes'ûd ﵁'dan: 'Biriniz oruçluyken taransın ve güzel koku sürünsün.'[1829]

Mazmaza ve İstinşâk:

Ömer radıyallahu anh'den: "Oruçlu olduğum halde eşimi öptüm. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim ve: "Bugün tehlikeli bir iş yaptım. Oruçlu iken öptüm" dedim. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Oruçlu iken su ile mazmaza yapmaya ne dersin**?" ben: "Bunda sakınca yoktur" dedim. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**O halde (senin yaptığında ne sakınca var)?**" buyurdu."[1830]

Rasûlüllâh ﷺ oruçlu olduğu halde mazmaza ve istinşâk yapardı. Ancak oruç tutanın bunu şiddetlice yapmasını yasaklamıştır.

Lakit b. Sabre ﵁'dan: "...Ben: 'Ya Rasûlallâh, bana abdestten bahset' dedim. Rasûlüllâh ﷺ: '**Abdesti güzelce al, parmakların arasına suyu**

[1827] **Sahih.** Buhârî, (1926) Muslim, (1109).
[1828] **Sahih.** Buhârî, (887) Muslim, (252).
[1829] Muhtasaru'l-Buhârî, (1/451).
[1830] **Sahih.** Ahmed (1/21) Ebu Davud (2385)

eriştir. Oruçlu değilken burnuna suyu çokça çek' buyurdu."[1831]

Oruçlunun Hanımını Öpmesi:

'Â'işe ﵂'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ oruçlu olduğu halde öperdi, oruçlu olduğu halde oynaşırdı, ancak o içinizden nefsine en fazla sahib olanıydı.'[1832]

Bu durum genç için mekruh olup ihtiyar için serbest görülmüştür:

'Ebu Hureyre ﵁ şöyle rivayet etmiştir: "Bir adam Nebî ﷺ'e oruçlunun eşiyle oynaşması hakkında sordu. Ona ruhsat verdi. Sonra başka biri geldi, aynı şeyden onu yasakladı. Bir de baktık ki ruhsat verdiği şahıs yaşlı, yasakladığı ise genç idi."[1833]

Meninin İnzâli:

Bu konuda alimler ihtilaf etmişlerdir. Bu öperek, oynaşarak veya *istimnâ* (masturbasyon) yoluyla olsun fark etmez. Bu tür şeyler kudsi hadiste de geldiği gibi oruç ile bağdaşmayan şehevî arzulardır: '**Benim için yiyeceğini içeceğini ve şehvetini bırakır**.'[1834] Bu yüzden ihtiyaten bundan sakınmak gerekir. Meninin inzalinin orucu bozduğuna dair açık bir delil yoktur. Hatta 'Â'işe ﵂: 'Kişinin oruçlu iken eşiyle neler yapması helal olur?' sorusuna şöyle cevap vermiştir: 'Cima dışında her şeyi yapabilir.'[1835]

Kan Tahlili ve Besleyici Olmayan İğne:

Bozulduğuna dair delil bulunmadıkça asıl olan orucun sahih olmasıdır. Enkeksiyon iğnesi ise yiyecek veya içecek olmadığı gibi bunların manasında da değildir. Buna göre yiyecek ve içecek hükmünde olmadığından oruç da bozulmaz.[1836]

[1831] **Sahih.** Ahmed, (4/211); Nesâ'î, (87); Ebû Dâvud, (142, 2366); Tirmizî, (788); İbn Mâce, (407) Dârimî, (1/179) İbn Huzeyme (150) İbn Hibban (3/332).

[1832] **Sahih.** Buhârî, (1927) Muslim, (1106).

[1833] **Sahih ligayrihi**. Ebu Davud (2387) *Sahîhâ,* (1606).

[1834] **Sahih.** Buhârî (1984) Muslim (1151).

[1835] **Sahih mevkuf.** 'Abdurrezzâk (4/190). Bkz. Elbânî, *Sahîhâ* (219-221).

[1836] Bkz. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetavâ,* (25/233) İbn Useymîn, *Mecmû'u Fetavâ* (19/220-221).

Cilt altına, kas içine veya damar içine uygulanan enjeksiyon muasır fıkıh alimlerinin çoğuna göre orucu bozmaz. Kalp krizini önlemek için dil altına konulup emilen ilaç tabletleri, mideye gitmediğinden oruç bozmaz. Kısmi uyuşturma (lokal anestezi) orucu bozmaz. Ama hasta tamamen uyuşturulursa şuuru da kaybolur. Bu durum gün boyu sürerse orucu bozar. Ama hasta gündüzün bir kısmında ayılırsa orucu bozmaz.

Hacamat Yaptırmak:

Hacamat önceden orucu bozanlar cümlesindendi sonra hükmü kaldırıldı. Nebî ﷺ'den oruçlu olduğu halde hacamat yaptırdığı sabit olmuştur. İbn 'Abbâs ﷺ şöyle der: 'Nebî ﷺ oruçlu olduğu halde hacamat yaptırmıştır.'[1837]

Ebû Sa'îd ﷺ hadisinde: 'Rasûlullah ﷺ oruçlunun hacamat olmasına ruhsat verdi'[1838] denilmiştir.

İbn Hazm ﷺ şöyle demiştir: "'Ruhsat verildi' sözünün ancak yasaktan sonra olacağını söylemiştir. Bu da bu haberin, önceki haberi nesh ettiğini ortaya koymaktadır."[1839]

Yemeğin Tadına Bakmak:

Ebû Sa'îd radıyallahu anh hadisi ile ilgili olarak İbn 'Abbâs ﷺ şöyle demiştir: 'Oruçlu olduğu halde sirkenin veya boğazına girmemesi şartıyla başka bir şeyin tadına bakılmasında bir beis yoktur.'[1840]

Sürme ve Damla Gibi Şeyler:

'Â'işe ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ oruçlu iken sürme kullanırdı.'[1841]

'Enes ﷺ oruçlu iken sürme çekerdi.'[1842]

[1837] **Sahih.** Buhârî, (1938).
[1838] **Sahih.** Nesai el-Kubra (3/432) İbn Huzeyme (1967) Darekutni (2/182) Beyhaki (4/264).
[1839] İbn Hazm, *el-Muhallâ* (6/204)
[1840] **Sahih.** Buhârî, (3/154 *Fethu'l-Bârî*)
[1841] **Sahîh.** İbn Mâce, (1678).

İlim ehlinin çoğu göz damlasının orucu bozmadığı görüşündedirler. Kulak damlası, kulak ile mide arasında bir giriş bulunmadığından orucu bozmaz.

Başa Soğuk Su Dökmek veya Yıkanmak:

Ebu Bekr b. Abdirrahman, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bir sahabesinden rivayet ediyor: "Nebî ﷺ'in oruçlu olduğu halde sıcaktan ve susuzluktan dolayı başına su serptiğini gördüm."[1843]

Bir Şey Koklamak:

'Atâ' ؒ'dan: 'Bir şey koklamak orucu bozmaz.'[1844]

Oksijen gazı orucu bozmaz. Zira orucun bozulmasına sebep olacak bir şey içermez. Sadece havadır. Muasır ilim ehli solunum spreyi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Doğruya yakın olanı orucu bozmadığıdır.

Orucu Bozan Şeyler

Kasten Yeme ve İçme

Unutana, hata ile veya zorla orucunu açana bir şey gerekmez.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Allâh, ümmetimi hata, unutma ve zorlandıkları şeyde sorumlu kılmayacaktır**.'[1845]

Hata ile yemek yiyen oruçlunun, Allâh'ın onu doyurduğunu bilmesi gerekir. Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**Unutarak yer ve içerse, orucunu tamamlasın,**

[1842] **Hasen mevkuf.** Buhârî, (4/153 *Fethu'l-Bârî*); Ebu Davud (2378)
[1843] **Sahîh.** Ahmed (4/63) Ebû Dâvud, (2365) Hakim (1/432) Beyhaki (4/242).
[1844] Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî,* (1/451).
[1845] **Sahih.** İbn Hibban (16/203) İbn Mace (2045) Darekutni (4/171) Taberani (11/133) el-İstizkar (6/201) Beyhaki (7/356) İrvâ'u'l-Galîl, (82).

gerçekten onu Allâh yedirip içirmiştir.'[1846]

Diğer lafzı şöyledir: "Kim unutarak Ramazan ayında orucunu bozmuşsa ona kaza ve kefaret gerekmez."[1847]

Cima Yapmak:

Ebû Hureyre ﵁'dan, o şöyle der: "Bir adam Rasûlüllâh ﷺ'e gelerek: 'Helâk oldum ya Rasulallâh!' dedi. Rasûlüllâh ﷺ: '**Seni helak eden nedir**?' diye sorunca, adam: 'Ramazan'da aileme yanaştım' diye cevap verdi. Bunun üzerine Nebî ﷺ: '**Azad edilecek kölen var mı**?' diye sordu. Adam: 'Hayır' dedi. Nebî ﷺ: '**Aralıksız iki ay oruç tutabilir misin**?' diye sordu. Adam: 'Hayır' dedi. Nebî ﷺ: '**Altmış tane fakiri doyurabilir misin?**' diye sordu. Adam: 'Hayır' dedi. Bunun üzerine Nebî ﷺ adama: '**Otur**' dedi. O da oturdu. Bu arada Nebî ﷺ'e bir kök hurma getirirler. Nebî ﷺ adama: '**Şunları sadaka ver'** buyurur. Adam: 'Şu iki siyah taşlık arasında bizden daha fazla fakir olan kimse yoktur' deyince, Nebî ﷺ ön dişleri görünecek derecede güldü. Sonra Nebî ﷺ: '**Şunu alıp çoluk çocuğunu doyur'** buyurdu."[1848]

Bir rivayette: "**Bunun yerine bir gün de oruç tut**" buyurdu ziyadesi vardır.[1849]

Hayz ve Nifas Kanı:

Kadın, gündüzün herhangi bir vaktinde ister evvelinde isterse sonunda olsun aybaşı veya nifas kanını gördüğünde orucu bozulmuştur. Kazâ eder (kan gördüğü günler kadar ramazan sonrası tutar) eğer kanı görmesine rağmen oruç tutarsa bu farz olan orucun yerini doldurmaz.

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: 'Kadın, aybaşı kanı gördüğünde namaz kılmaz oruç tutmaz değil mi?' dediğinde, kadınlar da: 'Evet' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: 'İşte bu da kadının dininin eksikliğindendir' buyurur.[1850]

[1846] **Sahih.** Buhârî, (1933) Muslim, (1155).

[1847] **Sahih.** Darekutni (2/178) İbn Huzeyme (1990) Hakim (1/430) Beyhaki Marife (6/272)

[1848] **Sahih.** Buhârî, (1936) Muslim, (1111).

[1849] **Sahih**. İbn Mace (1671) Ebu Davud (2393)

[1850] **Sahih.** Muslim, (79).

Besleyici İğne (Serum):

Bu gerçek olarak yeme ve içme olmasa bile o manayı taşır. Yeme ve içme hükmü verilir. Çünkü hasta bununla yemek yemeğe ihtiyaç duymaz ve bu hastaya kuvvet verir. Bu, beslenme kasdıyla besleyici bazı maddelerin hastaların midelerine ulaştırılmasıdır ve oruçlunun orucunu bozar. Çünkü mideye ulaştırmadır. Mideye değil de kana ulaşan iğne ise yine de orucu bozar. Çünkü bu yeme ve içmenin yerine geçer. Aynı şekilde böbrek hastalığına yakalanan hastaların (tedavi esnasındaki) aldıkları ilâç orucu bozar.

Tütün İçmek:

Şüphesiz örfte tütün mamulleri hakkında: '*şurb*/içmek' tabiri kullanılır. Oruç ise belli vakitlerde yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır. Buna göre tütün mamulleri: 'içmek' kapsamında olup orucu bozar. Şeyh İbn 'Useymîn ﷺ bu şekilde fetva vermiştir. Allah en iyi bilendir.

İsteyerek Kusmak

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim kusmanın galebesiyle kusarsa onun orucu kaza etmesi gerekmez. Kim de isteyerek kasten kusarsa kaza etmesi gerekir."[1851]

Oruç Hususunda Ruhsatlar

Yolculukta olan:

Allah ﷻ şöyle buyurur: '**Kim hasta veya yolcu olursa, (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kazâ etsin. Allâh sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.**' (Bakara: 2/185)

Aişe radıyallahu anha'dan: Hamze b. Amr el-Eslemî, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Yolculukta oruç tutayım mı?" diye sordu. Nebî sallallahu

---

[1851] **Sahih.** Ahmed (2/498) Ebu Davud (2380) Tirmizi (720) İbn Mace (1676) Nesai Sunenu'l-Kubra (3117) İbn Huzeyme (1960) Darimi (2/14) İbn Hibban (3518) Darekutni (2/184) Hakim (1/426) Beyhaki (4/219)

aleyhi ve sellem: “**Dilersen tut, dilersen tutma**” buyurdu.”[1852]

Cabir radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Yolculukta oruç tutmak iyilikten değildir**.”[1853]

Bazı insanlar bu asırda yoculuk esnasında oruç bozmanın câiz olmadığı zannına kapılıp Allâh’ın bu ruhsatını alanları ayıplamakta veya ulaşım araçlarındaki kolaylık sebebiyle oruç tutmanın daha evlâ olduğu yanılgısına kapılmaktadırlar. Böylelerinin dikkatlerini Allâh’ın şu âyetlerine çevirelim: ‘**Rabbin unutkan değildir.**’ (Meryem, 19/64) ve **‘Allâh bilir siz bilmezsiniz**.’ (Bakara, 2/232)

Çok Yaşlı Kimse ile Yıl Boyunca Ağır İşte Çalışan:

İbn ‘Abbâs ﷺ şu ayeti okur: ‘**Oruç tutmaya güç yetiremeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir**’ (Bakara, 2/184) ve şöyle der: ‘Bu ayet neshedilmemiştir. Burada belirtilenler oruca güç yetiremeyen ihtiyar kimselerdir. Her gün için yarım sâ’ (yaklaşık bir buçuk kilo gram) buğday ile bir fakiri doyurur.’[1854]

Buna iyileşme ümidi olmayan (kanser gibi) hastalar ve yıl boyunca sürekli olarak ağır işlerde çalışanlar da dâhildir. Böyle bir kişinin oruç tutması farz değildir. Her gün için bir fakiri doyurması gerekir.[1855]

İbn ‘Abbâs ﷺ’dan diğer rivayete göre: ‘**Oruç tutmaya güç yetiremeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir**’ (Bakara, 2/184) ayetindeki: ‘Yutîkûnehû’ kelimesi oruç kendilerine zor gelen kimseler demektir. ‘Fidyetu ta’amu miskîn’ demek bir yoksulu doyuracak fidye miktarıdır. ‘Femen tetavvea hayran’ demek fakir ve yoksulu doyurma konusunda fazladan gönlünden koparak iyilik ve ikramı artırırsa demektir. Bu ayet neshedilmiş değildir. ‘Bu onun için daha hayırlıdır’ oruç tutması daha hayırlıdır demektir. Bu ayeti kerimede sadece oruç tutmaya güç yetiremeyenlere ve şifa bulmayan hastalar için ruhsat vardır.[1856]

[1852] **Sahih**. Buhari (1943) Muslim (1121)
[1853] **Sahih.** Buhari (1946) Muslim (1115)
[1854] **Sahih.** Buhârî, (4505).
[1855] Bkz. İbn Teymiye, *Mecmû‘u’l-Fetavâ* (25/217); Seyyid Sabık, *Fıkhu’s-Sunne* (1/439) Huseyn el-‘Avayşe, *Mevsu‘atu’l-Fıkhiye* (3/218-219).
[1856] **Sahih**. Nesâ‘î (2278) Elbânî, *İrva‘* (4/17).

Hâmile ve Emziren Kadın:

Enes b. Malik el-Ka'bî radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Allâh ﷻ yolcudan namazın yarısını, hâmile ve emziren kadından da orucu kaldırmıştır.'[1857]

Hâmile ve emziren kadın oruç tuttuğunda kendi veya çocuğu hakkında endişe ederse orucunu bozar ve bozduğu her güne karşılık bir fakiri doyurur.

İbn 'Abbâs ؓ: '...Hamile ve emziren kadınlar (kendilerine yahut çocuklarına zarar gelmesinden) korkmaları durumunda, oruç tutmazlar ve tutamadıkları her gün için bir fakiri doyururlar' demiştir.[1858]

İbn 'Abbâs ؓ hamile cariyesine, Ramazan ayında oruç tutmamasını emreder ve: 'Sen yaşlı kadın konumundasın, oruç tutmaya takatin yetmez! Orucunu boz ve her gün için yanm sa' buğdayı (fidye olarak) ver' derdi.[1859]

'**Sizden Ramazan ayını idrâk edenler onda oruç tutsun**' âyetinin tefsiri hakkında İbn 'Abbâs şöyle der: 'Hâmile ve emziren kadın korkar ise oruçlarını bozar ve her gün için bir fakir doyururlar.'[1860]

İbn 'Umer ؓ bebeği hakkında korkan kadından sorulur. O da: 'Orucunu bozar ve her gün için bir fakir doyurur...' der.[1861]

Başka bir rivayette İbn 'Umer ؓ şöyle der: 'Hâmile ve emziren kadın iftar eder, kazâ etmez.'[1862]

[1857] **Hasen.** Ahmed (4/347) Ebu Davud (2408) Tirmizi (715) Nesai (2277) İbn Mace (1667).
[1858] **Sahih mevkuf**. İbn Cârud (s.381) Beyhakî (4/230) Taberî. *el-İrvâ'* (4/19).
[1859] **Sahih**. Abdurrezzâk (7567) Darekutnî (250).
[1860] **Sahih mevkuf.** Beyhakî (4/230)
[1861] **Sahih.** Beyhakî (4/230) Darektutnî (2/206).
[1862] **Sahih.** Dârekutnî, (1/207) *Sıfâtu Savmi'n-Nebî,* (s. 80-85).

Orucun Kazası

Ölenin Oruç Borcunu Velisi Kaza Eder

İbn ‘Abbâs ﷺ‘dan: “Nebî ﷺ’e bir adam gelerek: ‘Ey Allâh’ın Rasûlü! Annem, üzerinde bir ayın orucu varken öldü, dolayısıyla onun yerine kazâ edebilir miyim?’ diye sordu. Allâh Rasûlü ﷺ de cevâben: **‘Evet, çünkü Allâh’ın borcu yerine getirilmeye daha lâyıktır’** buyurdu.”[1863]

Âişe radiyallahu anhâ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, onun namına o orucu velisi tutar**.”[1864]

İbn Abbas radıyallahu anhuma dedi ki: “Hiçkimse başkası adına namaz kılamaz, başkası adına oruç tutamaz. Lakin her gün için bir müd buğday yedirir.”[1865]

İbn ‘Abbâs ﷺ şöyle der: ‘Kişi ramazanda hasta olur da oruç tutmadan ölürse, onun yerine (fakir) doyurulur, üzerine kazâ gerekmez. Eğer üzerinde adak orucu varsa, velisi onun yerine kazâ eder.’[1866]

“Bir kadının annesi üzerinde ramazan orucu olduğu halde ölmüştü. ‘Â’işe ﷺ’ya gelip: ‘Onun yerine kazâ edebilir miyim?’ dedi. O da: ‘Hayır kazâ etme bilâkis onun yerine her gün için bir fakire yarım *sa’* sadaka ver’ demiştir.”[1867]

Hata İle Bozulan Orucun Kazası

Esma bt. Ebî Bekr radıyallahu anha'dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bulutlu bir günde (güneş battı zannıyla) orucu bozduk. Sonra güneş görünüverdi.” Hişâm'a denildi ki: “Kaza ile emrolundular

---

[1863] **Sahih.** Buhârî, (1953) Muslim, (1148).

[1864] **Sahih.** Buhari (1952) Muslim (1147)

[1865] **Hasen mevkuf**. Nesai Sunenu’l-Kubra (2918) et-Temhid (9/27)

[1866] **Sahih.** Ebû Dâvud (2401) İbn Hazm, *el-Muhallâ,* (7/7) Bkz. Selîm el-Hilâlî el-Halebî, *Sıfâtu Savmi’n-Nebî,* (s.76-78).

[1867] **Sahih**. Tahâvî, *Muşkîlu’l-‘Âsâr,* (3/142); İbn Hazm, *el-Muhallâ,* (7/4).

mı?” O da: “Kazadan kurtulmaya çare var mı?” diye cevap verdi.[1868]

Orucun Kazasında Acele Etmek

Hayırlı amellerde acele etmeye delâlet eden delillerin geneline dâhil olduğundan, kazâ etmede acele etmek, geciktirmekten daha evlâdır. Allâh ﷻ şöyle buyurur: ‘**Rabbinizin bağışına koşun’** (Âl-i İmrân, 3/133) ‘**İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar**.’ (Mu’minûn, 23/61)

Âişe radiyallahu anhâ'dan: “Üzerimde Ramazan orucundan borç olurdu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile meşguliyetim sebebiyle onun kazasını ancak Şa'ban ayında kaza edebilirdim.”[1869]

Nafile Oruç Bozulursa Kaza Gerekmez

Ebû Sa’îd ﷺ‘den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem nafile orucun bozulması hakkında şöyle buyurmuştur: **‘Dilersen onun yerine bir gün oruç tut, dilersen tutma**.”[1870]

Ramazan Orucu Kaza Edilirken Bozulursa Ne Gerekir?

Ummu Hanî ﷺ’dan: “Rasûlullah ﷺ bir şey içti ve artanını bana verdi. Ben: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Ben oruçluyum. Ama senin artığını da geri çevirmek istemiyorum’ dedim. Buyurdu ki: **‘Eğer Ramazan’dan kaza ediyorsan bunun yerine daha sonra bir gün oruç tutarsın. Ama nafile oruç tutuyorsan ister bunun yerine oruç tut, istersen tutma.’**”[1871]

Kaza Orucunu Ardı Ardına Tutmak Şart Değildir

İbn ‘Abbâs ﷺ orucu ayrı günlerde kaza etmekte sakınca olmadığını söylemiştir.[1872]

[1868] **Sahih**. Buhari (1959)
[1869] **Sahih**. Buhari (1950) Muslim (1146)
[1870] **Hasen**. Beyhakî. Elbânî, *el-İrvâ’,* (7/12 no:1952).
[1871] **Hasen**. Ahmed, (6/343); Darimî, (2/16); Beyhakî, (4/278); Taberânî, (18/144); Darekutnî, (2/175); Tayalisî, (1710) Elbânî, *Sahîhâ,* (2802).
[1872] **Sahih**. Buhari (4/188 muallak olarak) İbn Ebi Şeybe (3/32) *el-İrvâ’* (4/95).

Mazeretsiz Terk Edilen Orucun Kazası Yoktur:

Ramazanda bilerek (özürsüz) orucunu bozan kimse hakkında, Peygamber ﷺ'den kazâ edeceğine veya keffâret ödeyeceğine dâir hiç bir delil sabit değildir. Çünkü bunun günâhı çok büyük olduğundan kazâ veya keffâret ile telâfi edilecek gibi değildir.[1873] Bilâkis Allâh'a tevbe etmesi ve tevbesinde sadık olması, sâlih amelleri ve taatleri çoğaltması gerekir. Umulur ki Allâh, orucunu kasden bozarak işlediği bu günahını siler.

Oruç, amelî olduğu kadar vaktî olan bir ibâdettir. Malûmdur ki kişi Ramazan orucunu bir başka ayda tutsa bu ondan kabul edilmediği gibi kazâ da aynı şekilde kabul edilmez. Eğer bu kapı açılır da insanlara Ramazanda bilerek oruç bozana bir gün kaza gerekir denilirse, nasıl olsa kazâ edeceğiz diye farz olan Ramazan orucunda tembellik ederek bunun günahını önemsemezler.

Ramazan'da Mazeretsiz Olarak Orucunu Bozanın Ahiretteki Cezası:

Ebû Umâme el-Bâhilî ﷺ'den Rasûlullâh ﷺ şöyle buyurdu: "**Ben uyuyorken, iki adam gelip iki koltuğumdan tutarak çıkması zor bir dağa götürdüler ve: 'Buraya çık' dediler. Bunun üzerine dağa çıkmaya başladım. Ortasına gelince şiddetli sesler duyuldu. Ben: 'Bu sesler nedir?' deyince: 'Cehennem halkının feryadıdır' dediler. Tekrar gitmeye başladık. Bir de gördük ki avurtları yarılmış, bu yarıklardan kanlar akan, ayakları bağlanmış bir topluluk var! Ben: 'Bunlar kim?' dedim. 'Oruçlarını vaktinden önce yiyenler' dediler**."[1874]

Orucu Cimâ İle Bozmanın Keffareti

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Bir adam Rasûlüllâh ﷺ'e gelerek: 'Helâk oldum ya Rasulallâh!' dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **'Seni helak eden nedir?'** diye sorunca, adam: 'Ramazan'da aileme yanaştım' diye cevap verdi. Bunun üzerine Nebî ﷺ: **'Azad edilecek kölen var mı?'** diye sordu. Adam: 'Hayır' dedi. Nebî ﷺ: **'Aralıksız iki ay oruç tutabilir misin?'** diye sordu. Adam: 'Hayır'

[1873] Bkz. İbn Teymiyye, *el-İhtiyarât* (s.65); Elbânî, *Temâmu'l-Minne* (s.425); Huseyn el-'Avayşe, *Mevsu'atu'l-Fıkhiye* (3/328)

[1874] **Sahih**. İbn Hibbân (16/536); İbn Huzeyme (1986); Nesâ'î, *Sunenu'l-Kubrâ* (7796); Hâkim (1/595) Elbânî, *Sahîhâ* (3951).

dedi. Nebî ﷺ: **‘Altmış tane fakiri doyurabilir misin?’** diye sordu. Adam: ‘Hayır’ dedi. Bunun üzerine Nebî ﷺ adama: **‘Otur’** dedi. O da oturdu. Bu arada Nebî ﷺ’e bir kök hurma getirildi. Nebî ﷺ adama: **‘Şunları sadaka ver’** buyurdu. Adam: ‘Şu iki siyah taşlık arasında bizden daha fakir olan kimse yoktur’ deyince, Nebî ﷺ ön dişleri görünecek derecede güldü. Sonra Nebî ﷺ: **‘Şunu alıp çoluk çocuğunu doyur’** buyurdu.”[1875]

Diğer rivayette şu ziyade vardır: “**Bir gün oruç tut ve Allah'tan bağışlanma dile**!”[1876]

Tenbih: Kadına keffâret gerekmez. Çünkü Nebî ﷺ adamın hanımına değil de, sadece kendisine keffâret emretmiştir. Allâh ﷻ en doğrusunu bilir.

Terâvih Namazı

Kıraatın uzunluğundan dolayı her dört rekâtın akabinde istirâhat ettikleri için terâvih olarak isimlendirilmiştir. Ancak (daha sonraki dönemlerde) kıraatın kısa olmasına rağmen yine de bu istirâhat devam eder. Ramazan geceleri kılınan bu namazın terâvih olarak isimlendirilmesinin bir aslı yoktur. Ne Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ne de Sahâbe’nin birisinden bu sabit değildir. Yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in her dört rek’at akabinde istirâhat için oturduğuda sabit olmamıştır.[1877]

Bekr Ebû Zeyd, *Mu‘cem el-Menâhi el-Lafziyye* adlı faydalı kitabında şöyle der. “Sünnette ‘*Kıyâmu’l-Leyl*’ (Gece kıyamı) vardır. Ancak bu lafız (Terâvih) *Sahihu’l-Buhârî* ve diğerlerinde de geldiği gibi *Selef*’in dilinde yaygındır. Allâh en doğrusunu bilir.”

Şeyh ‘Ubeydullah el-Mubârekfûrî ﷬ şöyle diyor: ‘Bilinmelidir ki, teravih, kıyam-ı Ramazan, gece namazı ve Ramazan’da Teheccüt namazı bir tek şeyin anlatımıdır ve bir tek namazın adıdır. Ramazan’da teheccüt teravih namazından başka bir şey değildir. Çünkü Ramazan gecelerinde Rasûlullah ﷺ’in, biri teravih diğeri teheccüt olmak üzere iki çeşit namaz kıldığına dair sahih veya zayıf hiç bir rivayet sabit olmamıştır. Ramazan dışındaki teheccüt, ramazanda teravihtir. Nitekim Ebû Zerr ve diğerlerinin

[1875] **Sahih.** Buhârî, (1936) Muslim, (1111).
[1876] **Sahih**. Ebu Davud (2393)
[1877] Bkz. Muhammed İbrahim Şakrâ, *İrşâdu’s-Sâri* (3.kısım, s.75)

hadisi buna delâlet eder.’[1878]

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: ‘Her kim Ramazan’ı, iman ederek ve sevâbını Allâh’tan bekleyerek ibâdetle geçirirse, geçmiş günahları bağışlanır.’[1879]

Terâvih namazını cemaatle kılmak meşrûdur. On bir rekâttır. ‘Â’işe ﵂ şöyle buyurur: ‘Nebî ﷺ ne Ramazan’da ve ne de Ramazan dışında on bir rekâtı aşmazdı.’[1880]

Bedreddin el-’Aynî ﵀ şöyle der: “‘Â’işe ﵂’nın: ‘Rasûlullah ﷺ, Ramazan’ın son on gününe ulaşınca diğer zamanlarda görülmeyen bir ibadet gayreti içerisine girerdi’ şeklindeki ifadesinde anlatılmak istenen şey, namaz rekâtlarında bir artırma olmayıp, O’nun son on gündeki namazların rukûlarını, secdelerini, kıyam ve ka’desini uzun yapmasıdır.”[1881]

Hâfız İbn Hacer ﵀ teravih namazının onbir rekattan fazla kılındığına dair zayıf rivayetleri zikrettikten sonra şöyle söylüyor:

“İbn İshâk dedi ki: Bu konuda işittiğimiz rivayetlerin en sağlamı Muhammed b. Yûsuf’un, ceddi olan Sâ’ib b. Yezîd’den naklettiği: ‘Biz Ömer ﵁ zamanında Ramazanda on üç rekât namaz kılardık’ rivayetidir ki bu, Nebî ﷺ’in gece namazı hakkında nakledilen ‘Â’işe ﵂ hadisine de uygundur.”[1882]

Kadir Gecesi

Allâh ﷻ şöyle buyurur: ‘Biz onu (Kur’ân’ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece, esenlik doludur. Tâ fecrin doğuşuna kadar.’ (Kadr Sûresi)

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu:

[1878] Bkz. Mubarekfurî, *Mir’âtu'l-Mefâtîh* (2/224-225) Keşmirî *Feydu’l-Bârî* (2/420).
[1879] **Sahih.** Buhârî, (37) ve Muslim, (759).
[1880] **Sahih.** Buhârî, (2013) Muslim, (736). Bkz.: el-Elbânî’nin *Kıyâmû Ramazan*
[1881] ‘Aynî, *Umdetu’l-Karî* (7/204).
[1882] Bkz. *Fethu’l-Bârî* (4/254).

‘**Kadir gecesini Ramazan’ın son on gününde arayın**.’[1883]

Aişe radıyallahu anha’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ‘**Kadir gecesini Ramazan’ın tekli olan son on gününde arayın**.’[1884]

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Kim inanarak ve karşılığını Allah’tan umarak kadir gecesini değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır.”[1885]

Müslüman Kişi Kadir Gecesini Nasıl Arar:

‘Â’işe ﷺ dedi ki: ‘Nebî ﷺ (Ramazan’ın son) on gününe girdiğinde izârını sağlamca bağlar (kendini ibâdete vermek için hanımlarından uzaklaşır), geceyi ibâdetle geçirir ve âilesini kaldırırdı.’[1886]

Yine şöyle dedi: ‘Rasûlüllâh ﷺ (Ramazan’ın) son on gününde gayret ettiği kadar diğerlerinde bu kadar gayretli olmazdı.’[1887]

Bu Gecenin Alâmetleri:

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: ‘Kadir gecesi, bağışlama ve azad gecesidir. Ne soğuk ne de sıcaktır. Güneş o gecenin sabahında kırmızılığı zayıf olarak doğar.’[1888]

Ayrıca bu gece, deniz sularının tatlı olacağı, köpeklerin havlamayacağı, meleklerin inip insanlara selâm vereceği gibi bazı alâmetler zikredilmiştir, ancak bunların hiç birinin sağlam bir dayanağı yoktur.

[1883] **Sahih.** Buhârî, (2020) Muslim, (1165).
[1884] **Sahih.** Buhârî, (1913) Muslim, (1169).
[1885] **Sahih**. Buhari (1901) Muslim (759)
[1886] **Sahih.** Buhârî, (2024) Muslim, (1174).
[1887] **Sahih.** Muslim, (1174).
[1888] **Hasen ligayrihi**. Ziyau’l-Makdisi el-Muhtare (11/402) İbn Huzeyme (2192) Tayalisi (2680) Ebu Nuaym Tarihu Esbehan (1/195) Beyhaki Şuab (3/334) Sahihul-Câmi‘, (5475).

Kadir Gecesinde Yapılacak Zikir

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kadir gecesinde şu duayı zikretmesini öğretti:

اللَّهُمَّ إِنَّكَ عُفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي

"Allahumme inneke afuvvun tuhibbu'l-afve fa'fu annî: Allah'ım! Şüphesiz sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni affeyle."[1889]

İtikâf

İtikâf, Ramazan ve Ramazan dışındaki senenin diğer günlerinde müstehabdır. Rasûlüllâh ﷺ'in şevvâl ayının son on gününde itikâfa girdiği sabittir.

'Ömer ؓ, Nebî ﷺ'e şöyle demiştir: 'Yâ Rasulallâh! Ben cahiliyye'de *Mescidu'l-Harem*'de bir gece itikâfa girmeyi adadım' deyince, Nebî ﷺ: '**Adağını yerine getir**' buyurdu. O da bir gece itikâfa girdi."[1890]

İtikâfın en faziletlisi Ramazan'da olanıdır. Çünkü Nebî ﷺ, Allâh ﷻ tarafından vefât ettirilene kadar Ramazan'ın son on günü itikâfa girerdi.[1891]

İtikâfın Şartları:

Allâh ﷻ şöyle buyurur: '**Mescidlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin**.' (Bakara, 2/187)

Ancak mescitlerden murâd olunan bütün mescitler değildir. Çünkü bunun tayini Sünnet'te gelmiştir. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: **'İtikâfa ancak üç mescitte** – veya cemaat mescidinde dedi - **girilir.'**[1892]

[1889] **Sahih.** Tirmizi (3513) Nesai Amelu'l-Yevm (872-74) İbn Sunni (767)
[1890] **Sahih.** Buhârî, (2042) Muslim, (1656).
[1891] **Sahih.** Buhârî, (2026) Muslim, (1173).
[1892] **Sahih**. Beyhakî, (4/316); Zehebî, *Siyer,* (15/81); Tahâvî, *Muşkûlu'l-'Âsâr,* (4/20). Elbânî, *es-Sahiha* (2786)

Bu mescitler; Mescidu'l-Harem, Mescidu'n-Nebevî ve Mescidu'l-Aksâ'dır. İtikafın hükümleri hakkında geniş bilgi için Ebû 'Umer kardeşimle beraber terceme ettiğimiz, 'Alî el-Halebî'nin İtikaf Hükümleri adlı eserine bakınız.

'Â'işe ﵂ şöyle demiştir: 'İtikafa giren kimse için sünnet olan; hasta ziyaret etmemesi, cenazete katılmaması, kadına dokunmaması ve meçbur kalmadıkça ihtiyacı için çıkmamasıdır. Oruçsuz itikâf yoktur. Cami olan mescidden başkasında da itikaf olmaz.'[1893]

İtikâfa Girenin Yapması Câiz Olan Şeyler:

İtikâfa girenin ihtiyaca binâen çıkması câizdir. Hâcetini gidermesi abdest alması, yemek yemesi gibidir. Eğer bunların mescidde giderilme imkânı yoksa böyledir. Alış veriş için veya ehliyle temas için çıkması ise caiz değildir. Başını mescidden çıkarabilir.

'Â'işe ﵂ şöyle der: 'Rasûlullâh ﷺ mescidde itikâfa girdiği halde ben odamda iken başını sokar ben de (saçlarını) tarardım. Ben hayızlı olurum, benimle onun arasında kapının eşiği olurdu. İtikâfta olduğunda ancak insânî ihtiyaçtan dolayı eve girerdi.'[1894]

Kadının kocasıyla veya tek başına itikâfa girmesi câizdir. 'Â'işe ﵂ şöyle buyurur: 'Nebî ﷺ Allâh onu vefât ettirene kadar Ramazan'ın son ongünü itikâfa girerdi. Sonra da ardından hanımları itikâfa girdiler.'[1895]

Şeyh el-Elbânî ﵀ şöyle der: "Bu hadiste kadınların itikâfa girmelerinin cevâzı vardır. Hiç şüphesiz ki konuyla ilgili birçok delilden dolayı bu (hüküm), kadınların velilerinin iznine, fitneden ve erkeklerle karışmalarından emin olmaya bağlıdır. Fıkhî kâide şöyle der: 'Kötülüğün def edilmesi maslahatın celb edilmesinden önce gelir."

[1893] **Sahîh.** Ebu Dâvud, (2473).
[1894] **Sahih.** Buhârî, (2029) Muslim, (297).
[1895] **Sahih.** Buhârî, (2026) Muslim, (1173).

HAC ve UMRE

Hac ve Umrenin Fazileti

Ebû Hureyre ﷺ'den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kim bu Evi hacceder de kötü söz söylemez ve fasıklık yapmazsa annesinden doğmuş gibi geri döner.'[1896]

Ebû Hureyre ﷺ'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Umreden sonra yapılan bir umre ikisi arasında işlenen günahlara keffârettir. Hacc-ı Mebrûr'un ise Cennetten başka hiçbir karşılığı olmaz.'[1897]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ'e: 'Hangi ameller daha faziletlidir' diye sorulunca: '**Allah'a ve Rasûlü'ne iman**' buyurdu. 'Sonra hangisi' diye sorulunca: "**Allah yolunda ciha**d" buyurdu. 'Sonra hangisi' diye sorulunca: '**Hacc-ı Mebrur**' buyurdu.[1898]

Hacc-ı Mebrûr: riyasız, başkaları işitsin diye yapılmayan, herhangi bir günahın karıştırılmadığı ve akabinden herhangi bir masiyetin işlenmediği hacdır. Aynı zamanda bu, bütün hükümleri eksiksiz yerine getirilen ve mükelleften istendiği en mükemmel şekliyle ifa edilen hacdır. Kabul olunan hac işte budur.[1899]

'Â'işe ﷺ: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınlar üzerinde cihad var mı?' diye sordu. O şöyle buyurdu: '**Evet onların üzerinde savaş olmayan bir cihad vardır. Hac ve umredir**.'[1900]

'Abdullah b. 'Ubeyd, İbn Ömer ﷺ'ya dedi ki: "'Ne diye ben senin sadece bu iki rüknü yani Hacer-i Esved ile Rükn-i Yamani'yi istilâm ettiğini görüyorum. (Sebebi nedir?)' İbn Ömer dedi ki: 'Eğer ben bu işi yapıyorsam Rasûlullah ﷺ'in: '**Şüphesiz bunlara el sürmek (ve böylece onları istilâm etmek) günahları döker'** dediğini ve yine onun: '**Her kim bu Beyti yedi defa tavaf eder ve arkasından iki rekât namaz kılarsa bir köle azad etmiş gibi olur'** ile: '**Bir kişi ayağını kaldırıp koyacak olursa mutlaka**

[1896] **Sahih.** Buhârî, (1521) Muslim, (135).
[1897] **Sahih.** Buhârî, (1773); Muslim, (1349).
[1898] **Sahih.** Buhârî (26) Muslim (83).
[1899] Bkz. *Fethu'l-Bârî* (3/382) Nevevî, *Muslim Şerhi* (9/112).
[1900] **Sahih.** Buhârî (1861) *İrvâ'u'l-Galîl*, (4/151)

ona on tane hasene yazılır, on tane günahı silinir ve on tane dereceye yükseltilir' dediğini duymuş olmamdır."[1901]

Yine Peygamber ﷺ'den sabit olduğuna göre *Mescid-i Haram*'da kılınan namaz onun dışındaki diğer mescitlerde kılınan yüz bin namazdan daha faziletlidir.[1902]

Haccın Farz Oluşu

Hac: Tavaf, sa'y, Arafat vakfesi ve diğer menâsikler amacıyla, Yüce Allah'ın emrine icabet ederek ve O'nun rızasını arzulayarak Mekke'ye gitmektir. Hac, İslâm'ın beş rüknünden ve bilinmesi zorunlu olan farzlardan biridir. Haccın farz olduğunu inkâr eden, İslâm'dan çıkar ve kâfir olur. Haccın farz oluşunun asıl dayanağı Kitâb, Sünnet ve icmadır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: 'Oraya bir yol bulabilenlerin o evi/Kâbe'yi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Artık kim inkâr ederse şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir.' (Âl-i 'İmrân, 3/97)

İbn Ömer ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'İslâm beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, beyti haccetmek ve Ramazan orucu(nu tutmaktır)."[1903]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **"Ey insanlar! Haccetmek size farz kılındı. Binaenaleyh haccediniz"**[1904]

Ümmet de gücü yeten kimsenin hayatta bir defa, haccetmesinin vacip (farz) olduğunu icma ile kabul etmiş bulunmaktadır.[1905]

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: Akra' b. Hâbis, Peygamber ﷺ'e: 'Ey Allah'ın Rasûlü hac her sene mi yoksa ömürde bir defa mı' diye sormuş, Peygamber ﷺ: **'Hayır, ömürde bir defa. Kim bundan fazlasını yaparsa o tatavvu**

[1901] **Sahih.** Ahmed, (2/3); Hâkim (1/489) Begavî, *Şerhu's-Sunne*, (7/129)
[1902] **Sahih**. Ahmed, (3/343-397); Elbânî, *İrvâ'u'l-Galîl*, (4/341)
[1903] **Sahih.** Buhârî, (8) Muslim, (16).
[1904] **Sahih.** Muslim, (1337) Ahmed (2/508) Nesai (2619) İshak b. Rahuye (60) İbn Huzeyme (2508) İbn Hibban (3704) Darekutni (2/281).
[1905] Nevevi, el-Mecmu (7/13) Fethu'l-Bari (3/378) İbn Kudâme, *el-Mugnî*, (5/6).

(nafile)dir' diye cevap vermiştir.[1906]

Umrenin Hükmü:

Yüce Allah: '**O evi/Kabeyi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır**' (Âl-i İmrân, 3/97) ayeti ile haccı farz kılmış, umreyi farz kılmamıştır.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Bu (bizim hacla birlikte hac mevsiminde iki ihramda yaptığımız ve) kendisiyle faydalandığımız bir umredir. Kimin yanında hedy/kurbanlık yoksa, o kimse ihramdan derhal tamamıyla çıksın! Çünkü umre kıyamet gününe kadar hacca dahil olmuştur."[1907]

Yine başlanmış olan umrenin de tamamlanması farz kılınmıştır.

Haccın Farz Oluşunun Şartları

Birinci Şart: Müslüman Olmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra artık onlar Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar' (Tevbe, 9/28)

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ'in Veda Haccı'ndan önce Ebû Bekir es-Sıddîk'ı hac emiri olarak tayin ettiği hac esnasında beni de kurban bayramı birinci gününde insanlara şu ilanı yapmak üzere gönderdiği kimseler arasında gönderdi: **"Artık bu seneden sonra hiçbir müşrik hac edemeyecektir ve Beytullah'ı çırılçıplak tavaf edemeyecektir.**"[1908]

İkinci Şart: Akıl ve Baliğ Olmak

'Â'işe ﷺ'dan Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kalem üç kişiden kaldırılmıştır: Büluğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, şifa

---

[1906] **Sahih**. Ahmed (1/255) Nesai (2620) Ebu Davud (1721) İbn Mace (2886) Hakim (1/441, 470) Darimi (2/29).
[1907] **Sahih**. Muslim (1241) Ebu Davud (1790) Ahmed (1/236, 241)
[1908] **Sahih.** Buhârî, (1622) Muslim, (1347).

buluncaya kadar bunamıştan.'[1909]

Ergenlik yaşına gelinceye kadar küçük çocuğa hac farz değildir. Bununla birlikte küçük çocuk hac yapacak olursa haccı sahihtir. Fakat farz olan haccın yerini de tutmaz.

İbn 'Abbas ﷺ'dan: "Bir kadın küçük bir çocuğu kaldırdı ve Peygamber ﷺ'e gösterip: 'Bunun haccı olur mu?' diye sordu, Peygamber ﷺ de: **'Evet, senin için de ecir vardır'** diye buyurdu.[1910]

Üçüncü Şart: Hür Olmak

Köleye haccetmesi farz değildir. Bununla birlikte haccedecek olursa haccı sahihtir, fakat farz olan haccın yerini tutmaz.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "..Ve eğer bir köle hacceder, sonra da ona özgürlüğü verilirse onun bir defa daha haccetmesi gerekir"

Dördüncü Şart: İstitaat (Güç Yetirebilmek):

Enes radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Allah Azze ve Celle'nin: "**Yoluna güç yetirebilene"** (Al-i İmran 97) ifadesi hakkında: "**Azık ve binektir**" buyurdu."[1911]

Bununla birlikte güç yetiremeyen bir kimse haccedecek olursa onun bu haccı farz haccın yerine geçer.[1912]

Beşinci Şart: Kadının Yanında Mahreminin Olması

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: "Bir erkek, herhangi bir kadın ile beraberinde bir mahremi bulunmadıkça sakın başbaşa kalmasın. Kadın ancak mahremi ile birlikte yolculuk yapar." Bir adam kalkarak: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim hanımım haccetmek üzere yola

---

[1909] **Sahih.** Ebû Dâvud (4398, 4403) Tirmizî (1423) Nesâî (6/156) İbn Mace (2041) Ahmed (6/100, 101) İbn Hibban (1496-Mevarid) Hakim (2/59).

[1910] **Sahih.** Muslim, (1339).

[1911] **Sahih**. Darekutni (2/216) Hakim (1/442) Beyhaki (4/330)

[1912] bkz. *Advâ'u'l-Beyân* (5/75-98) İbn Teymiye, *Şerhu'l-Umde* (1/124-130).

çıktı ve ben de şu şu gazaya katılmak üzere yazıldım" dedi. Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: "Git, hanımınla birlikte haccet.'"[1913]

Hacda Acele Etmek Gerekir:

Bu şartların hepsini taşıyan bir kimsenin derhal haccetmesi icap eder. Haccını bir dahaki seneye ertelemesi caiz değildir.

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: "(Farz olan haccı kastederek) haccetmekte acele ediniz. Çünkü sizden hiçbir kimse ne ile karşı karşıya kalacağını bilemez."[1914]

Böylece Peygamber ﷺ hac etmekte acele edip, eli çabuk tutmayı emir buyurmuştur. Emir ise vücub (farz oluşu) gerektirir.[1915]

Ömer b. el-Hattâb ﷺ şöyle demiştir: 'Şu ülkelere birtakım kimseler göndermeyi kararlaştırmak istedim. Onlar imkânı olup da haccetmeyen kimseleri tesbit etsinler ve bu gibi kimseleri cizyeye bağlasınlar. Böyleleri Müslüman değildir, böyleleri Müslüman değildir.'[1916]

Bir diğer rivayette de şöyle dediği nakledilmektedir: 'Genişlik ve imkân bulduğu halde yolu da açık ve serbest olmakla birlikte haccetmeyen bir adam -üç defa tekrar ederek- ister yahudi, ister hristiyan ölsün.'[1917]

Hac ve Umrede Vekâlet

Beraberinde haccedecek mahremi olmayan kadın, bineğe binemeyen, binek üzerinde duramayan, binek üzerinde yolculuk yapamayan, iyileşmesi ümit olunmayan hasta gibi şartları tamamlanmakla birlikte bizatihi hac ve umre yapamayan kimsenin kendisi adına hac ve umre yapacak bir vekil tayin etmesi gerekir.[1918]

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: Has'am'lılardan bir kadın: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kulları üzerine farz kıldığı hac yükümlülüğü babamı yaşı ilerlemiş

[1913] **Sahih.** Buhârî (3006) Muslim, (1341).
[1914] **Hasen.** Ahmed, (1/214, 314); İbn Mace (2883) Hâkim (1/448); el-İrvâ (990)
[1915] Bkz. İbn Teymiye, *Şerhu'l-Umde* (1/206) Advâ'u'l-Beyân (5/125).
[1916] **Sahih mevkuf**. Sa'îd b. Mansûr, İbn Hacer, et-Telhîsu'l-Habir (2/223)
[1917] **Sahih mevkuf**. Beyhakî, (4/334); İbn Hacer, et-Telhîsu'l-Habir (2/223)
[1918] İbn Teymiye, Şerhu'l-'Umde (1/133 ve 183); Advâ'u'l-Beyân, (5/93).

bir halde iken gelip buldu. O binek sırtında duramıyor, onun yerine ben hac edeyim mi?" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Evet. Onun yerine sen haccet**" buyurdu. Bu da Veda haccında olmuştu.[1919]

İbn Abbas ﷺ'dan: "Peygamber ﷺ'e bir kadın gelerek dedi ki: 'Benim annem haccetmeyi adadı fakat haccedemeden öldü. Onun yerine ben haccedeyim mi?' Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **'Evet, onun yerine haccet. Eğer annenin üzerinde bir borç bulunsaydı onu sen öder miydin?'** diye sordu. Kadın: 'Evet' deyince, Peygamber: **'O halde alacaklı olanın hakkını veriniz. Şüphesiz Allah, hakkı ödenmeye en layık olandır.'**"[1920]

Kendisi Hac Yapmamış Olan, Başkasına Vekil Olamaz:

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın: "Şubrume adına lebbeyk" dediğini işitti. Ona: "**Şubrume kim?**" diye sordu. O da: "Bir kardeşim veya akrabam" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kendi adına hac yaptın mı?**" dedi. O da: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Önce kendi adına hac yap, sonra Şubrume adına hac yaparsın**" buyurdu."[1921]

Umre ve Haccın Mîkatları

el-Mevakît (mikatlar) kelimesi '*mîkat*' kelimesinin çoğuludur. *Mîkat* ibadet yapabilmek için belirlenmiş ve tayin edilmiş zaman ve mekân demektir.

Tevkit: Sınırlandırmak, sınır getirmek anlamındadır. Terim olarak, ibadetin yeri ve zamanı demektir. Bu bahiste maksat ise şeriat koyucunun ihrama girmek için tayin ettiği yer ve zamandır.[1922]

[1919] **Sahih.** Buhârî, (1513) ve Muslim, (1334-35).
[1920] **Sahih.** Buhârî (1852-54) Ahmed (1/279) İbn Huzeyme (4/343) Nesâî (5/116)
[1921] **Sahih.** Ebu Davud (1811) İbn Mace (2903) Darekutni (2/270) İbn Huzeyme (3039) İbn Carud (499) Beyhaki (4/336)
[1922] Bkz. el-Kamûsu'l-Muhît (s.208) el-Misbâhu'l-Munîr (2/667) İbn Teymiye, Şerhu'l-'Umde, (1/302).

Mikatların Çeşitleri:

Zaman Mikatları:

Zaman mikatları haccetmek isteyen için Şevval ayının başından itibaren Zulhicce ayının onuna kadar devam eder.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Hac (ayları) bilinen aylardır. Her kim o aylarda (kendine) haccı farzederse artık hacda kadına yaklaşmak, günah işlemek, kavga etmek yoktur.' (Bakara, 2/197)

İbn Ömer ﷺ dedi ki: 'Hac ayları Şevval, Zu'l-Ka'de ve Zu'l-Hicce ayının (ilk) on günüdür.'[1923]

İbn 'Abbâs ﷺ'da şöyle demiştir: 'Hac ayları dışında hac için ihrama girmemek Sünnet'tendir.'[1924]

Hac ancak hac aylarında sahih olur. Umre ile ilgili zaman mikatı ise senenin tamamıdır. Umre yapacak olan bir kimse özel bir vakit sözkonusu olmaksızın ne zaman isterse ihrama girer.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Ramazan ayında umre, hac gibidir**."[1925]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dört sefer umre yaptı. Bunlardan biri de Receb ayında olmuştu."[1926]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem birisi Zi'l-ka'de ayında, diğeri Şevval ayında olmak üzere iki umre yaptı."[1927]

Mekâna Bağlı Mikatlar:

Bunlar da Peygamber ﷺ'in tayin ettiği şekilde beş yerdir:

[1923] **Sahih mevkuf.** Buhârî (3/419) Darekutni (2/226) Beyhaki (4/342)
[1924] **Sahih.** Buhârî, (3/419) İbn Huzeyme (2596) Darekutnî (2/233) Hakim (1/448) Taberi (4/115) Bkz. Elbânî, *Muhtasaru'l-Buhârî* (1/372).
[1925] **Sahih**. Buhari (1782) Muslim (1256)
[1926] **Sahih.** Tirmizi (937)
[1927] **Sahih.** Ebu Davud (1991)

İbn ‘Abbâs ﷺ dedi ki: ‘Rasûlüllâh ﷺ Medineli’lere Zu’l-Huleyfe, Şam ahalisine el-Cuhfe, Necidlilere Karnu’l-Menazil, Yemenlilere Yelemlem’i mikat olarak tayin etmiştir. Buyurdu ki: “**Buraları bu bölge ahalileri ile bu bölge ahalisinden olmayıp, hac ve umre yapmak isteyip buradan geçen kimseler için birer mikattır. Tüm bunlardan daha yakın ise, onun ihrama gireceği yer, ailesinin bulunduğu noktadır. Mekkeliler de aynı şekilde Mekke’den ihrama girerler.**’[1928]

‘Â’işe ﷺ‘dan: ‘Rasûlullah ﷺ Irak halkına Zatu Irk denilen yeri mikat olarak tayin etti.’[1929]

Bu hadis Ömer b. el-Hattab ﷺ’a ulaşmadığı halde o da Irak ahalisine Zatu Irk denilen yeri mikat olarak tayin etmiştir. Bu da onun sünnete uygun düşen birçok içtihadından bir tanesidir.[1930]

Zu’l-Huleyfe: Medine’lilerin ihrama girme yeridir. Mekke’ye 435 km., Medine’ye 9 km uzaktadır.

Cuhfe: Şam’lıların ve Şam yakınlarından gelenlerin ihrama girme yeridir. 167 km uzaklıktadır. Medine’ye Rabiğ sahilinden 16 km uzaktadır. Güney doğuda ise Kızıldenizin batısından 14 km’dir. İnsanlar bugün Mekke’den 183 km uzaklıkta bulunan Rabig’den ihrama girmektedirler.

Karnu’l-Menazil: Necid’lilerin mikatıdır. Bugün Seylu’l-Kebir denilen yerdir. Taif yolu üzerinde Taife 53 km ve Mekke’ye 80 km uzaktadır.

Yelemlem: Tihame’lilerin ve Yemen tarafından gelenlerin mikatıdır. Tihame dağlarından, bugün Sa’diyye denilen dağdır. Mekke’nin güneyinde 100 km. uzaklıktadır.

Zatu Irk: Akik denilen yerdir. Irak’lıların mikatıdır. Bugün “el-Garbiyye” denilmektedir. Mekke’nin kuzey doğusunda 100 km. uzaktadır.

Mekkeli’ler ise yalnızca hac için Mekke’den ihrama girerler.[1931]

[1928] **Sahih.** Buhârî, (1526) Muslim, (1181).

[1929] **Sahih ligayrihi**. Ebû Dâvud (1739) Nesâî (2656) Bkz.: Muslim (1183) el-İrvâ (4/175).

[1930] **Sahih**. Buhârî, (1531)

[1931] Bkz. eş-Şeyh b. Bâz, *Mecmû‘u’l-Fetavâ*, (5/251).

Umre ya da hac niyetiyle ihrama girmek isteyen ve fakat ihramsız mikatı aşan kimseye gelince; böyle bir kimse geri döner ve mikattan ihrama girer. Geri dönmeyecek olursa kurban olmaya elverişli bir ceza kurbanı keser.

İbn ‘Abbâs ﷺ şöyle demiştir: ‘Her kim nusükünden (hac ya da umre ibadetinden) bir şey unutur ya da terk ederse o bir kurban kessin’[1932]

Mekke’ye hac ve umre yapmak kastı olmadan ticaret yahutta kendisi adına ya da bir başkası için herhangi bir işi yerine getirmek yahut akraba ya da başkalarını ziyaret etmek ve buna benzer maksatlarla Mekke’ye giden kimse ise hac ya da umre yapmak maksadı olmadıkça ihrama girmekle mükellef değildir. Çünkü az önce geçen hadiste Peygamber ﷺ mikatleri tayin ederken şöyle buyurmuştur: **‘...Buraları buralardaki kimseler ile burada yaşayanların dışında olup yolu buraya uğrayan ve hac ve umre yapmak isteyen kimseler için... mikattir.’**

Enes radıyallahu anh’den: Peygamber ﷺ Mekke’nin fethi sırasında Mekke’ye ihramsız olarak girdi, başında miğfer bulunuyordu…”[1933]

Zira o sırada ne haccetmeyi, ne de umre yapmayı dilemişti. O Mekke’yi fethetmek ve orada şirk namına bulunan ne varsa ortadan kaldırmak istemişti.

Câbir ﷺ’dan rivayet edildiğine göre Peygamber ﷺ Mekke’nin fethedildiği günü ihramsız olarak ve başında siyah bir sarık olduğu halde Mekke’ye girdi.[1934]

Haccından Alıkonacak Kimsenin Şart Koşması:

İhrama girmek isteyen bir kimsenin, eğer ibadetini tamamlamasını önleyecek bir engel ile karşılaşmaktan korkuyor ise şart koşması meşrudur. İbadetine başlamak üzere ihrama gireceği vakit şöyle diyebilir:

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: “Dubaa bt. Zubeyr radıyallahu anha dedi ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Çok şişman ve devamlı hasta olan bir kimseyim. Hac yapmak istiyorum nasıl niyet etmeliyim?” Rasûlullah

---

[1932] **Sahih mevkuf**. Mâlik (1/419) Darekutnî (2/244) Beyhakî (5/152) *İrvâ* (4/299)
[1933] **Sahih.** Buhârî, (1846) Muslim, (1357)
1934 **Sahih.** Muslim, (1358).

sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Niyetinde şöyle şart koşarsın: "Hac için ihrama girip niyet ediyorum. İhramdan çıkacağım yer, hastalığım dolayısıyla senin beni alıkoyacağın yerdir**."[1935]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Dubaa bt. Zubeyr'in yanına girdi. Dubaa dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim hastalık ve şikayetlerim var. Hac yapmak da istiyorum. Bu durumda ne yapmalıyım?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Haccetmeye niyet et, şart koş ve şöyle söyle: 'Fe in habesenî hâbis, femahillî haysu habestenî: "İhramdan çıkacağım yer hastalığım dolayısıyla senin beni alıkoyacağın yerdir**"[1936]

İhrama giren, ihrama girdiği sırada bu şartı koşar da sonra herhangi bir şey ibadetini tamamlamasına engel teşkil ederse ihramdan çıkabilir ve hiçbir yükümlülüğü yoktur.

Hacdan Engellenen (Muhsar)

Hac ya da umre için ihrama girip de sonra da düşman muhasarası yahut hastalık yahut harcamasını kaybetmesi, bir tarafının kırılması ya da herhangi bir kazadan ötürü Beytullah'a ulaşması engellenirse, böyle bir kimsenin eğer yakın zamanda kendisini engelleyen veya alıkoyan hususun sona ereceğini ümit ediyor ise ihramında kalması gerekir. Bu engelin mesela bir sel yahut Beyt'e girip tavaf ve sa'y gibi ibadetlerini eda etmek için engel çıkaran ancak anlaşılabilir bir düşman olması halinde ise ihramdan çıkmakta acele etmez.

Rasûlüllâh ﷺ Hudeybiye Gazvesi sırasında ihramdan çıkmak için elini çabuk tutmadı. Aksine arkadaşları ile birlikte Hudeybiye günü boyunca Mekkeli'ler ile görüşmelerini sürdürdü. Çünkü savaşsız bir şekilde umre eda etmek için Mekke'ye girmelerine müsaade edeceklerini ümit etmişlerdi. Ancak buna imkân bulamayıp, Mekkeliler savaş dışında hiçbir şekilde onlara müsaade etmeyeceklerini anlayınca ve Rasûlüllâh ﷺ de antlaşma metnini yazdırma işini bitirince ashabına: **'Haydi kalkın, kurbanlıklarınızı kesin sonra başlarınızı traş edin...'**[1937] diye buyurdu.

[1935] **Sahih.** Muslim (1208) Ahmed (1/337) Ebu Davud (1776) Tirmizi (941) Nesai (1765) İbn Mace (2938).

[1936] **Sahih.** Buhari (5089) Muslim (1207)

[1937] bkz. Buhârî, (5/229-333 *Fethu'l-Bârî*).

Aynı şekilde haccı ya da umreyi tamamlamayı engelleyen husus hastalık, kaza, harcamanın kaybolması gibi bir şey ise bu engelin yahut bu kazanın etkisinin kalkmasını ümit ettiğinden sabredebilirse sabreder. Eğer buna imkânı yoksa o vakit böyle bir kimse sahih olan görüşe göre haccı devam ettirmekten alıkonulan kimse (muhsar), kurbanlığını keser sonra da traş olur ya da saçlarını kısaltır. Yüce Allah'ın da buyurduğu üzere ihramından çıkar: '**Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (herhangi bir sebeble) alıkonulursanız o halde kolayınıza giden kurbanlardan gönderin. Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin**.' (Bakara, 2/196)

El-Haccac b. Amr radıyallahu anh'den: Nebî ﷺ şöyle buyurdu: 'Kimin bir kemiği kırılır yahut topallar ya da hastalanırsa o kimse ihramından çıkar fakat bir diğer hac yapması gerekir.'[1938]

Temettu, İfrad ve Kıran

Hac ayları olan Şevval, Zu'l-Ka'de ve Zu'l-Hicce'nin ilk on gününde mikata ulaşan bir kimse, eğer o sene hac yapmak istiyor ise şu üç ibadetten birisini seçmekte serbesttir:

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber çıktığımızda buyurdu ki: "Aranızdan hac ve umre için ihrama girmek isteyen bunu yapsın. Hac için ihrama girmek isteyen bunu yapsın. Umre için ihrama girmek isteyen bunu yapsın." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hac için ihrama girdi. İnsanlar da O'nunla beraber ihrama girdiler. Bazıları umre ve hac için ihrama girdi, bazıları da umre için ihrama girdi. Ben umre için ihrama girenlerden idim."[1939]

Temettu Haccı:

Hac aylarında umre yapıp o umrenin ihramından çıkmak ve o senenin haccı için tekrar ihrama girmektir. Kişi hac aylarında mikatten itibaren yalnızca umre için ihrama girer. İhrama gireceği vakit niyet edeceği zaman: "Lebbeyke umraten" der. Telbiye getirmeyi sürdürür. Mekke'ye ulaşıp tavafa başlayınca telbiyesini keser. Beytullahı tavaf edip Safâ ile Merve

---

[1938] **Sahih.** Hakim (1/642) Ebû Dâvud (1862) Tirmizî (940) Nesâî (2861) İbn Mace (3077)

[1939] **Sahih.** Buhari (1638) Muslim (1211)

arasında sa'yini yaptıktan sonra da saçlarını traş ettirir yahut kısalttırır. Sonra ihram sebebiyle kendisine haram olan her şey helal olur. Terviye günü olan Zulhiccenin sekizinci gününde sadece hac için ihrama girer ve haccın bütün işlerini yerine getirir.

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: "Temettu hakkında Allah Teâlâ'nın kitabında ayet indi. Biz de Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bunu yaptık ve O vefat edinceye kadar ne bunu haram kılan ne de yasaklayan bir ayet indi."[1940]

Yanında Harem dışından hedy kurbanı getirmeyenler temettu haccı yaparlar.

İfrad Haccı:

Yalnızca hac için ihrama girip, hac amellerini bitirdikten sonra dileyenin umre yapmasıdır. Bunun caiz oluşunda ihtilaf yoktur.[1941] İhrama gireceği vakit niyet esnasında: 'Lebbeyke haccen' der. İfrad haccı yapanın yapacağı işler kıran haccı yapanın işleri ile aynıdır. Ancak kıran haccı yapan kimsenin yanında harem dışından kurbanlık getirerek kesmesi gerekir. İfrad haccı yapan kimsenin ise kurban kesmek yükümlülüğü yoktur.

Kıran Haccı:

Hac ile beraber umre için ihrama girmektir. Bunun caiz oluşunda da ittifak vardır. Yanında Harem dışından kurban getirmeyen kimse kıran haccı yapamaz. Kişi, hac aylarında mikattan itibaren hem umre, hem de hac için ihrama girer. İbadete başlayacağı vakit niyet esnasında: 'Lebbeyke 'umraten ve haccen' der yahut mikatten umre niyetiyle ihrama girer, sonra yolda iken umresi ile birlikte hacca da niyet eder. Tavafa başlamadan önce de hac etmek niyetiyle telbiye getirir. Mekke'ye ulaştığı takdirde Kudûm Tavafı'nı yapar ve hac için sa'y eder. Dilerse hac için sa'yi ifâda tavafından sonraya da bırakabilir. Başını traş ettirmez ve kısaltmaz. İhramından çıkmaz ve ihram dolayısıyla kendisine haram olan şeyler helal olmaz. Bayram günü ihramdan çıkacağı vakte kadar ihramda kalmayı sürdürür.

[1940] **Sahih.** Buhari (4518) Muslim (1226)

[1941] Bkz. İbn Kudâme, *el-Mugnî*, (5/82) Muhammed Subhi Hallak eş-Şamilu'l-Muyesser (2/260).

Umre

Hac aylarında Mîkate ulaşmakla birlikte hac yapmak istemeyip sadece umre yapmak isteyen kimseye: '*Mütemetti* (*Temettu Haccı* yapan)' denilmez. Böyle bir kimseye sadece mutemir (umre yapan) denilir. Aynı şekilde Ramazan ve Şaban gibi hac ayları olmayan aylarda Mîkate ulaşan bir kimse sadece umre yapan kimsedir.[1942]

Yanında Kurbanlık Getirmeyen Ne Yapar?

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Yanında hediy kurbanı getirmemiş olan kimse ihramdan çıksın! Kıyamet gününe kadar umre, hacca dahil olmuştur"[1943]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında umre ile hacca birlikte niyet ederek temettu yaptı ve hedy kurbanı kesti. Hedy kurbanını Zulhuleyfe'den beraberinde götürdü. İşe umreden başlayarak (önce) umreye, sonra da hacca telbiye getirdi. Halk da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte umre ile hacca temettu yaptılar. Halktan bazıları hedy kurbanı aldı ve gönderdi, bâzıları da almadı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye varınca halka hitaben şöyle buyurdu: "**Sizden her kim hedy kurbanı getirdiyse, o kimse haccı edâ edinceye kadar kendisine haram olan hiçbir şeyden hılle çıkamaz. Sizden kim hedy getirmedi ise hemen Beyti ile Safa ve Merve'yi tavaf etsin, saçını kısaltarak ihramdan çıksın! Daha sonra hacca telbiye getirerek kurban kessin! Hedy kurbanı bulamayan hacc esnasında üç, ailesinin yanına döndüğü zaman da yedi gün oruç tutsun**."[1944]

İfrad Haccı Yapmak Nesholundu mu?

Şeyh el-Elbani rahimehullah şöyle demiştir: "Beraberinde kurbanlık hayvan götürmeyen herkesin, üç hac ayında umre için telbiye getirmesi gerekir. İfrad ya da kıran haccı yapmak üzere telbiye getiren kimse, daha sonra Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in umrenin hacca dahil kılınması konusundaki emrini öğrenirse, Mekke'ye ulaşıp Safa ve Merve arasında sa'y etmiş olsa bile hemen bu emri yerine getirmelidir. Ardından ihramdan

---

[1942] İbn Bâz, Fetâvâ Muhimme fi'l-Hacci ve'l-Umra, (s.10)
[1943] **Sahih**. Ahmed (1/236) Muslim (1241)
[1944] **Sahih**. Buhari (1691) Muslim (1227)

çıkar ve terviye günü (Zulhicce ayının sekizinci günü) hac için telbiye getirir."[1945]

Derim ki: Şeyh Elbani rahimehullah'ın sözlerinden sanki ifrad haccının neshedildiği gibi bir mana anlaşılmaktadır. Ancak Şeyh Elbâni neshten açıkça bahsetmemiştir. Yalnızca yanında kurban getirmemiş kimsenin haccını temettuya çevirmesinin emredildiğine işaret etmiştir. Lakin bu istidlalde şüphe vardır. Çünkü hadisin "**Kıyamete kadar umre hacca dahil olmuştur**" kısmı, emir değil, haber içermektedir. Bu haberin maksadı da, az sonra aktaracağım gibi, cahiliyye halkının hac aylarında umre olmayacağına dair inançlarını yıkmaktır. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında iken sahabelerden bazısı ifrad haccına da niyet etmiş, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buna karşı çıkmamış, icma da, ifrad haccının meşru olduğu şeklinde akdolunmuştur.

Aişe radıyallahu anha veda haccını anlatırken şöyle der: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile hac aylarında hac yerlerinde ve hac gecelerinde hacca niyet ederek yola çıktık. Serif denilen yerde konakladık. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ashabının yanına çıkıp: "**Sizden kimin yanında hedy kurbanı yoksa ve haccını umreye çevirmek isterse (haccını feshedip) umre yapsın. Beraberinde kurbanlık getirenler bunu yapmasın**" buyurdu. Bunun üzerine yanında kurbanlık getirenlerden bazıları umreye niyet etti, bazıları da bunu terk etti."[1946]

Burada açıkça görüldüğü gibi, yanında hedy kurbanı getirmemiş olan kimse ifrad haccını temettuya çevirme konusunda muhayyer bırakılmış, haccını temettuya çevirmemiş olana da karşı çıkılmamıştır.

"**Kıyamete kadar umre hacca dahil olmuştur**" sözünün manasına gelince, bu konuda ilim ehli dört ayrı görüş zikretmişlerse de, Allahu a'lem bunlardan tercihe layık olanı, bu sözün cahiliyye inancını yıkmak için söylenmiş olmasıdır. Nitekim İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Hac aylarında umre yapmak yeryüzündeki en büyük çirkinliklerden biri olarak görülürdü. Muharrem ayı yerine Safer ayını haram aylardan sayarlar ve "*Devenin arkasındaki yara iyileşir, izi de kaybolduktan sonra Safer ayı da çıkarsa işte o zaman umre yapmak isteyen için ancak bu durumda helal olur*" derlerdi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı, Zilhicce'nin dördüncü gecesinin sabahı hac için telbiye ederek geldiler. Rasulullah

---

[1945] El-Elbani, Menasiku'l-Hac ve'l-Umre (s.13-14)
[1946] **Sahih**. Muslim (123/1211)

sallallahu aleyhi ve sellem ashabına umre yapmalarını emretti. Hac aylarında umre yapmak kötü karşılandığı için zorlarına gitti. Daha sonra: "Ey Allah'ın rasulü! (Umre yaptıktan sonra ihramdan çıkınca) neler helal olur?" diye sordular. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Her şey**" buyurdu.[1947]

Yine bu hususu destekleyen diğer bir rivayet: Cabir radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ Safâ ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra şöyle buyurmuştur: "...**Şayet hac aylarında umrenin caiz olduğunu daha önce bilseydim, beraberimde hediye kurbanlığı getirmez ve hac yerine umre yaparım. Sizden her kimin yanında hedy kurbanlığı yoksa, ihramdan çıksın ve haccını umreye çevirsin."** Bunun üzerine Süraka b. Cu'şum dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Haccı umreye çevirme işi, bu seneye mi has, yoksa ebedî mi?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem parmaklarını kenetleyip iki defa: **"Umre hacca dahil olmuştur, hayır, ebedî olarak devam edecektir**" buyurdu..'[1948]

İhrama Giriş

Tırnaklarını kesmesi, bıyıklarını kesmesi, koltuk altlarını yolması, etek traşını yapması müstehabtır.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Beş şey fıtrattandır; Kasığı traş etmek, sünnet olmak, bıyığı kısaltmak, koltuk altı kıllarını yolmak ve tırnakları kesmek"[1949]

Enes radıyallahu anh şöyle dedi: "(Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından) Bize bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altlarını yolmak ve kasıkları tıraş etmek için kırk geceyi geçirmemek vakit olarak tayin edildi."[1950]

Elbiselerini çıkartarak gusletmesi müstehabtır. Çünkü Peygamber ﷺ telbiye getirmek üzere elbiselerini çıkardı ve gusletti.[1951]

[1947] **Sahih.** Buhari (1564) Muslim (1240)
[1948] **Sahih.** Muslim, (1218).
[1949] **Sahih.** Buhari (5889) Muslim (257).
[1950] **Sahih.** Muslim (258) İbn Mace (395) Ahmed (3/122); Tirmizi (2758-59); Nesai (14) Ebu Davud (4200)
[1951] **Sahih**. Tirmizî; İbn Huzeyme, (4/161). Hâkim, (1/447) *Sahîhu't-Tirmizî*, (1/250).

İhrama girmek halinde gusletmek erkekler için de, kadınlar için de - hatta lohusa ve ay hali olanlar için bile - sünnettir. Çünkü Peygamber ﷺ Zu'l-Huleyfe'de doğum yapan Esma bt. Umeys ﵂'ya gusletmesini, bir bez parçasını iyice sarınarak ihrama girmesini emretti. 'A'işe ﵂ da umre yapmak üzere ihrama girdiği sırada ay hali olunca ona gusletmesini, sonra da hac için ihrama girmesini, Beytu'llahı tavafın dışında hacıların yaptığı her işi yapmasını emretmişti.[1952]

Erkek, bir peştemal ve bir üst örtü ile ihrama girer. Bu örtülerin temiz ve beyaz olmaları müstehabtır. Ayrıca iki nalin de giyinir. Çünkü Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Sizden herbiriniz bir peştemal ve bir örtüyle iki nalin giyinerek ihrama girsin.'**[1953]

Hanımlara gelince, hanımların giyilmesi mübah olan diledikleri elbiselerle ihrama girmeleri caizdir. Bununla birlikte giyimde erkeklere benzemekten sakınırlar.

Aişe ﵂ dedi ki: "İhrama giren hanım dilediği elbiseyi giyinir. Ancak alaçehre veya zaferan değmiş elbise müstesnadır. Yüzünü, burnunu örtmez, fakat dilerse elbisesinin kumaşını yüzünün üzerinden aşağıya doğru sarkıtabilir.[1954]

'Â'işe ﵂'nın rivayet ettiği hadise göre 'Rasûlullah ﷺ mest giymek üzere kadınlara ruhsat vermiştir.'[1955]

Telbiye Lafzı ve Sesin Yükseltilmesi

İhrama giren bir kimsenin -ay hali ve lohusa olanlar dışında- şayet farz namazı vaktinde ise farz namazını kıldıktan sonra ihrama girmesi müstehabtır. Eğer farz namaz vakti değil ise abdest sünneti niyeti ile iki rekât namaz kılar.[1956]

Namazı bitirdikten sonra kalbinden yapmak istediği hac ya da umre ibadetine başlamayı niyet eder. Çünkü Peygamber ﷺ: **'Şüphesiz ameller**

[1952] Bkz. Muslim, (2/870-887) Nesâ'î, (5/165).
[1953] **Sahih.** Ahmed, (2/34); İbn Hacer, *et-Telhîs*, (2/237)
[1954] **Sahih**. Beyhakî, (5/47). Elbânî, *İrvâ'u'l-Galîl*, (4/212)
[1955] **Hasen.** Ahmed, (6/35).
[1956] İbn Bâz, *Fetavâ Muhimme*, (s.7) İbn Teymiye, *Fetavâ*, (26/108).

niyetlerledir ve şüphesiz her kişi için ancak niyet ettiği şey vardır'[1957] buyurmuştur.

Şayet umre yapmak istiyor ise: "Lebbeyke umraten" yahut: "Allahumme lebbeyke umraten" der. Eğer sadece hac (*haccı ifrad*) yapmak istiyor ise: 'Lebbeyke haccen' yahut: 'Allahumme lebbeyke haccen' der. Eğer hac ile umreyi birlikte yapmak (hacc-ı kıran) istiyorsa bu sefer: 'Lebbeyke 'umraten ve haccen' yahut: 'Allahu'mme lebbeyke haccen ve umraten' der. Eğer başkası adına hac ya da umre yapan bir kimse -vekil-ise kalbinden bu niyeti geçirir, sonra da: 'Lebbeyke an fulan (filan adına lebbeyk)' der. Şayet vekâleten adına hac yaptığı şahıs kadın ise: 'Lebbeyke an ummi filan (filanın annesi adına lebbeyk)' yahut: 'binti fulan (fulanın kızı)' yahut: 'fulan hanım' der.

Efdal olan ise bu sözleri binek, araba yahut her ne ise bineğine bindikten sonra söylemesidir. Çünkü böyle yaparak Peygamber ﷺ'e uyulmuş olur. Kişi Peygamber ﷺ'in getirdiği gibi telbiye getirir:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Zu'l-huleyfe mescidinde devesine binip, deve ayağa kalltığında şöyle telbiye getirdi:

لَبَّيْكَ اللهُمَّ، لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

'Lebbeyk Allahumme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, innel hamde venni'mete leke vel mulk, lâ şerîke lek: Buyur, emrine geldim Allah'ım, buyur. Buyur, senin hiçbir ortağın yoktur, buyur. Şüphesiz hamd ve nimet de senindir, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.'[1958]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiyeye devam ederdi.[1959]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "el-Fadl b. Abbas radıyallahu anhuma, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bineğin arkasında akabe

[1957] **Sahih.** Buhârî, (1).
[1958] **Sahih.** Ahmed (2/3) Buhârî, (1549) Muslim, (1184).
[1959] **Sahih**. Buhari (1543) Muslim (1281)

cemresine kadar telbiyeye devam etmiş ve telbiyeyi attığı son taş ile kesmiştir."[1960]

Eğer hac ya da umre yapmak isteyen kimse ile birlikte küçük çocuklar varsa ve bunlar da hem kendileri adına hem de babaları adına sevap kazanmak üzere hac ya da umre için ihrama girmek isterlerse; şayet çocuk mümeyyiz (aklı eren) birisi ise, velisinin izni ile ihrama girer ve ihrama girerken büyüklerin daha önce yapacakları söz edilen işleri yapar. Eğer küçük çocuk ya da kız henüz temyiz yaşına gelmemiş ise velileri onlar adına ihrama niyet eder ve onlar adına telbiye getirir. Büyükler için ihramda yapılması yasak olan şeylerden onları da alıkoyar. Çocukların elbiselerinin ve bedenlerinin tavaf esnasında temiz olması gerekir.

Saib b. Hallad radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Cibril bana geldi ve ashabıma tehlil ve telbiyede seslerini yükseltmelerini emretmemi söyledi."[1961]

İhramın Yasakları ve Cezalar:

İhramın yasağını bilmediği, unuttuğu, zorlandığı ya da uykuda olduğu için, mazur görülecek halde olup işleyen kimse hakkında günah söz konusu değildir. Böyle birisinin fidye ödemesine gelince; herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: '**Hata etmenizden dolayı size bir günah yoktur ama kalplerinizin kastettiği müstesnâdır**.' (Ahzab, 33/5)

'**Rabbimiz! Unuttuk yahut yanıldıysak bizi sorguya çekme**.' (Bakara, 2/286) Yüce Allah da buna cevap olarak: 'Evet bunu yaptım'[1962] der.

Yüce Allah ihramın yasaklarından birisi olan av hususunda da şöyle buyurmaktadır: 'Ey iman edenler, siz ihramda iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse cezası sizden iki adil kimsenin hükmü ile öldürdüğü hayvanın benzeri Kâbe'ye ulaştırılacak bir hayvan kurban etmektir.' (Ma'ide, 5/95)

[1960] **Sahih**. İbn Huzeyme (2887)

[1961] **Sahih.** Ahmed (4/55) Ebu Davud (1814) Tirmizi (829) Nesai (2753) İbn Mace (2922) Humeydi (853) Darimi (2/34) İbn Huzeyme (2625) İbn Hibban (3802)

[1962] **Sahih.** Muslim, (1/115-116).

Burada cezanın gerekmesinin, öldürenin ‘kasten’ öldürmesi kaydına bağlandığı görülmektedir. Kastilik ise ceza ve tazminatı gerektiren bir niteliktir. Dolayısıyla onun gözönünde bulundurulması ve hükmün ona bağlı olarak sözkonusu olması gerekir. Eğer bu işler kasten yapılmayacak olursa bu işi yapana ceza ve günah gerekmez. Fakat mazeret ortadan kalkacak olup da bilgisi olmayan öğrenir, unutan hatırlar, uykuda olan uyanırsa, zorlama da ortadan kalkarsa derhal yasak olandan vazgeçmek icap eder. Mazeretin ortadan kalkması ile birlikte yasağı işlemeye devam edecek olursa kişi günâhkar olur ve fidye ödemesi gerekir.[1963]

Giyilmesi Yasak Olanlar

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e: “İhramlı neleri giyemez?” diye sorulunca şöyle buyurdu: “**İhramlı gömlek, sarık, bornoz, şalvar giyemez. Vers ve za’feran değmiş elbise giyemez. Mest de giyemez. Ancak biriniz ayakkabı bulamazsa mestleri topuktan aşağısından kessin**.”[1964]

Gölge altına girmek caizdir: Ummu’l-Mihsan radıyallahu anha’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Veda haccına katıldık. Usâme ve Bilal رضي الله عنهما’nın Akabe cemresinin taşlanması esnasında Peygamber ﷺ ile birlikte oldukları ve onlardan birisinin Peygamber ﷺ’in devesinin yularını tutarken diğerinin ise sıcaktan onu korumak için elbisesini başının üstünde kaldırdığını gördüm. Bu iş Akabe cemresinin taşlanması bitene kadar devam etti.”[1965]

Erkeğin yüzünü örtmesi yasaklanmıştır: İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bineğinden düşüp boynu kırılan adam hakkında şöyle buyurdu: **“...Onun başını da yüzünü de örtmeyiniz. Çünkü o kıyamet gününde telbiye getirerek diriltilecektir.’**[1966]

İbn Teymiye رحمه الله ihramlı bir kimse için giyilmesi caiz olan şeyleri şöylece açıklamaktadır: ‘İzar (belden aşağısını örten peştemal) ve rida (belden yukarısını örten bez parçası) türünden olan herşeyi giymesi caizdir. Buna göre cübbe ve gömlek gibi şeyleri örtü olarak kullanması ve bunlar ile

---

[1963] Bkz. İbn Teymiye, *Fetavâ*, (5/227); İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, (3/395)
[1964] **Sahih.** Buhari (1542) Muslim (1177)
[1965] **Sahih.** Muslim, (1298) Ahmed (6/402).
[1966] **Sahih**. Muslim (1206) Ahmed (1/215) Nesai (2854) İbn Mace (3084)

örtünmesi (giyinmesi değil) imamların ittifakı ile caizdir. İzar ya da ridanın yırtık yerlerini dikse ya da yamasa bunda bir sakınca yoktur. Çünkü ihramlı olan kimseye yasak olan, organların ölçülerine göre yapılmış ve onlara göre biçilmiş giyecekleri giyinmektir.[1967]

İhramlı olan bir kimsenin serinlemek maksadıyla gusletmesinde bir mahzur yoktur. Başını yıkar ve ihtiyaç duyması halinde yumuşak bir şekilde başını kaşır.[1968]

İhramlı bir kimse ihrama büründüğü elbiseleri kir ve benzeri şeylerden yıkayabilir. Bunları başkaları ile değiştirebilir. Yeni elbiseleri de ihramlının giyebileceği türden olmalıdır. Peştemala düğüm atıp ip ve benzeri şeyler ile bağlamakta bir sakınca yoktur. Çünkü bunu yasaklamayı gerektirecek bir delil bulunmamaktadır. Bele parayı saklayacağı kuşak bağlamasında bir sakınca olmadığı gibi, aynı şekilde izarı (belden aşağısını örten peştemali) bağlamak için kemer kullanmakta da bir sakınca yoktur.[1969]

İhramdan Sonra Koku Sürünmek

Ya'la b. Ümeyye radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ci'râne'deyken yanına cübbe giymiş bir adam geldi. Cübbenin üzerinde halûk denilen esans kokusu yahut sarılık eseri vardı. Bu zât: "Umremi yaparken ne şekilde hareket etmemi emredersin?" diye sordu. O sırada Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy indirildi de üzerine bir elbise örttüler. Yâ'lâ radıyallahu anh: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i kendisine vahiy nazil olduğu vakit görmeyi pek arzu ederdim." dedi. Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i vahiy indirildiği zaman görmek mi arzu ediyorsun?" diyerek elbisenin kenarını kaldırdı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm, genç deve gibi bir horultusu vardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem açıldığı zaman: "**Umreyi soran zât nerede kaldı?**" diye sordu ve ona: "**Elbisenden sarılığın eserini (yahut halûkun eserini) yıka. Cübbeni çıkar, haccında ne yaptınsa umrende de onu yap**" buyurdu."[1970]

Sonrasında koku devam etse dahi ihrama girmeden önce koku

[1967] Bkz. İbn Teymiye, *Fetavâ*, (26/110) *Şerhu'l-Umde*, (2/16).
[1968] **Sahih.** Buhârî, (4/55 *Fethu'l-Bârî*).
[1969] Bk.: 'Abdu'l-'Azîz b. Bâz, *Mecmû'u Fetava,* (5/275-260); İbn Teymiye, *Fetavâ*, (26/110); *Şerhu'l-Umde*, (2/15-212).
[1970] **Sahih**. Buhari (1536, 4985) Muslim (1180)

sürülebilir:

‘Â’işe ﵁ şöyle demiştir: ‘Ben Rasûlullah ﷺ’e ihrama gireceği vakit ihram dolayısıyla koku sürerdim. Aynı şekilde ihramdan çıkacağı vakit Beyti tavaf etmeden önce de ona koku sürerdim.’[1971]

Â’işe ﵁ şöyle demiştir: ‘Rasûlullah ﷺ ihrama girmek istedi mi bulabildiği en hoş kokuyu sürünüyordu. Sonra da ben bu kokunun parıltısını başında ve sakalında görürdüm.’[1972]

Aişe radıyallahu anha’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Mekke’ye çıkardık, ihram anında alnımıza güzel koku sürerdik. Terlediğimiz zaman birimizin yüzüne bu güzel koku akardı da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bunu gördüğü halde bizi yasaklamazdı.”[1973]

Kadın Nikab ve Eldiven Giyemez

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **‘İhramlı kadın nikab/peçe takmaz ve eldiven giyinmez’**[1974]

Kadın Allah’ın mübah kıldığı türden dikişli ya da dikişsiz dilediği elbiseyi giyebilir. Ancak peçe, yüz örtüsü ve eldiven giyinemez**.** Fakat yabancı erkeklerin yakınından geçmeleri dolayısıyla kadın yüzünü örtmek gereğini duyacak olursa başının üzerinden örtüsünü yahut peçesini indirebilir.

‘Â’işe ﵁ şöyle demiştir: ‘Bizler Rasûlullah ﷺ ile birlikte ihramda bulunduğumuz halde binekliler yanımızdan geçerlerdi. Bizim hizamıza geldikleri vakit herbirimiz başının üzerindeki cilbabını yüzünün üstüne indirirdi. Bu yolcuları geride bıraktık mı yüzümüzü açardık.’[1975]

Fatıma bt. el-Munzîr ﵁ şöyle demiştir: “Bizler Esma bt. Ebû Bekr ﵁ ile birlikte ihramda bulunduğumuz halde yüzlerimizi örterdik.”[1976]

[1971] **Sahih.** Buhârî, (1539) Muslim, (1189).
[1972] **Sahih.** Buhârî, (1538) Muslim, (1190).
[1973] **Sahih.** Ebu Davud (1830)
[1974] **Sahih.** Buhârî, (1838) Ahmed (2/41) Nesai (2667) Tirmizi (833).
[1975] **Hasen**. Ebû Dâvud (1833) İbn Mâce (2935) Ahmed (6/30)
[1976] **Hasen**. Mâlik (1/328) Hâkim (1/454); el-Elbânî, *İrvâ’u’l-Galîl* (4/212)

Mazeretsiz Olarak Saç veya Kılları İzale Etmek

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin**' (Bakara, 2/196) Bu ayet, başların traş edilmeyeceği hususunda açık bir nastır.

Kâ'b b. Ucra radıyallahu anh'den: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanımda durdu. Başımda bitler saçılıyordu. "**Böceklerin sana eziyet veriyor mu?**" diye sordu. Ben: "Evet" dedim. "**Oyleyse başını traş et**" buyurdu. Allah Teâlâ'nın: **"Sizden kim hasta olur yahut başından elemi bulunursa ona oruçtan yahut sadakadan veya kurbandan, bir fidye lâzım gelir**" ayeti benim hakkımda nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana: "**Üç gün oruç tut! Yahut bir farak (3 sa') zahireyi altı fakire tasadduk et. Ya da mümkün olan bir hayvanı kes!**" buyurdu."[1977]

İhramlı bir kişi gerek duyduğu takdirde hacamat yaptırabilir.

Abdullah b. Buhayne radıyallahu anh'den: "Peygamber ﷺ ihramlı olduğu halde Mekke yolunda iken başının ortasından hacamat yaptırdı."[1978]

Tırnak Kesmek

İbn Munzîr رحمه الله dedi ki: 'İhramlıya… kıllarını alması ve tırnaklarını kesmesinin yasak olduğunda icma edilmiştir.'[1979]

Ancak kişinin tırnağı kırılır ve bundan rahatsız olursa sadece rahatsızlık veren kısmını kesmesinde bir sakınca olmaz. Bundan dolayı da bir yükümlülüğü yoktur.

Bunların Cezaları

Saç ve tırnak kesmek, erkeğin başını örtmesi, dikişli elbise giymesi, eldiven takması, kadının peçe takması, hoş koku kullanmak şeklindeki yasakların herbirisi için fidye olarak ya bir koyun kesmek yahut herbir yoksula yarımşar *sa'* olmak üzere altı yoksula yemek yedirmek yahutta üç

[1977] **Sahih**. Buhari (1816) Muslim (1201)
[1978] **Sahih.** Buhârî, (1846) Muslim (1203).
[1979] İbn Munzîr, *el-İcmâ'* (s. 49).

gün oruç tutmaktır. Yasağı işleyen bu üç husustan dilediğini seçer. Eğer koyun kesmeyi tercih ederse etinin tamamını fakirlere dağıtır, ondan hiçbir şey yemez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: '**Artık içinizde her kim hasta olur veya başında bir eziyet bulunursa ona (üç gün) oruç, sadaka (altı fakiri doyurmak) yahutta kurbandan (biriyle) fidye (vacip) olur**.' (Bakara, 2/196)

Cinsel İlişki, Günah İşlemek ve Tartışmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "…Artık hac esnasında, refes yapmak, günâh işlemek ve kavga etmek yoktur." (Bakara 197)

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim refes yapmadan ve günah işlemeden hac yaparsa anasından doğduğu gündeki gibi günahlarından kurtulmuş olarak döner."[1980]

İhramlı guslü gerektirecek şekilde ilişkide bulunamaz. Refes: Bu kelimeyle cima ve müstehcen sözler ile erkeğin kadından cima ile ilgili talepte bulunması kastedilir. Buna göre birinci tahallülden önce kasten cima eden kimsenin ibadeti fasid olur.[1981]

Fercin dışında bir yere temas etmek de -isterse öpmek, dokunmak veya şehvetle bakmak suretiyle olsun- yasaktır.[1982]

İhramdan çıkmadan önce ferc yoluyla cima eden kimsenin haccı fasit olur (bozulur). İbnu'l-Munzîr ﷺ dedi ki: 'İlim ehli icma ile ihram halinde haccın ancak cima ile fasit olacağını kabul etmişlerdir. Bununla birlikte kişinin haccını tamamlaması ve bundan sonra kazasını yapması icap eder. Çünkü 'Abdullah b. Ömer, 'Abdullah b. 'Amr, 'Abdullah b. 'Abbâs ﷺ bu hususta böylece fetva vermişlerdir.[1983]

Böyle bir kimsenin büyük baş bir kurban kesmesi gerekir. Bunun etini

[1980] **Sahih.** Muslim (1409) Ahmed (1/69) Ebu Davud (1841) Tirmizi (840) Nesai (5/192) İbn Mace (1966)
[1981] Bk. İbn Teymiye, *Şerhu'l-Umde*, (2/226-263)
[1982] Bkz. İbn Teymiye, *Şerhu Umdeti'l-Ahkâm*, (2/217-225).
[1983] **Sahih**. Beyhaki, (5/167); Hâkim, (2/65) Elbânî, *İrvâ'u'l-Galîl*, (4/235)

Mekke-i Mükerreme'deki fakirlere dağıtır.[1984]

Birinci tahallulün akabinde (yani Akabe cemresine taş atıp traş olduktan sonra) cima eden kimsenin haccı batıl olmaz. Ancak bir koyun kesmesi gerekir. Bu koyunun etlerini de Harem bölgesindeki yoksullara dağıtır. Eğer kadın da bu hususta kocasının isteğine uyacak olursa fidye verme yükümlülüğü erkeğinki gibidir.[1985]

İbn 'Abbâs ﷺ şöyle demiştir: 'İfada tavafından önce hanımına yaklaşan kimse umre yapar ve hediye kurbanı keser.'[1986]

İbn Teymiyye'nin naklettiğine göre İbn Ömer radıyallahu anhuma birinci tahalluldan sonra İfada Tavafı'ndan önce hanımı ile ilişkide bulunan kimsenin gelecek sene haccetmesini farz gördüğünü, İbn 'Abbas radıyallahu anhuma'nın ise böyle bir kimsenin umre yapmasını farz gördüğünü belirtmektedir. Ashab iki ayrı görüş belirtecek olup da birisi tam bir haccın farz olduğunu, diğeri ise bir umrenin farz olduğunu kabul ediyor ise bu iki görüşün dışına çıkmak caiz olmaz.. Ashab-ı Kiram arasında bu iki görüşün dışında görüş belirten de bilinmemektedir. Daha önceden de belirtildiği üzere haccın tümü fasid olmaz. Geriye İbn 'Abbâs radıyallahu anhuma'nın görüşünü kabul etmek kalıyor.[1987]

İnzal olsun olmasın şehvetle öpmek, baldırları birbirine değdirmek, şehvetle dokunmak ve buna benzer fercin dışında şehvetle tenlerin değmesi: Böyle bir iş yapan kimse ihramda yasak olan işlerden birisini işlemiş olur. Bununla birlikte haccı sahihtir fakat Allah'tan mağfiret dilemeli ve tevbe etmelidir. Bazı muhakkik alimler şöyle demiştir: 'Bunu kurban olarak kesilebilecek bir baş koyun kesmek ile telafi eder ve bunu Mekke haremindeki fakirlere dağıtır.'[1988]

Eğer herbir yoksula yarımşar sa' olmak üzere altı yoksula yemek yedirir yahutta üç gün oruç tutarsa *inşâ'allâh* bu da ona yeterli gelir fakat ihtiyata daha uygun olan az önce geçtiği gibi bir koyun kesmektir.

[1984] Bkz. *Şerhu'l-Umde*, (2/227); *el-Mugnî*, (5/166); İbn 'Abdi'l-Berr, *el-İstizkâr*, (12/288).

[1985] Bkz. İbn Teymiye, *Şerhu'l-Umde*, (2/238-367); İbn 'Abdi'l-Berr, *el-İstizkâr*, (12/304); *Advâ'u'l-Beyân*, (5/378).

[1986] **Sahih.** Beyhakî, (5/171); Mâlik, (1/384); Elbânî, *İrvâ'u'l-Galîl*, (4/235).

[1987] *Şerhu'l-Umde*, (II/239-240).

[1988] Bkz. İbn Teymiye, *Şerhu'l-Umde*, (2/218-223); İbn Kudâme, *el-Mugnî*, (5/196); Kâsım eş-Şemâ'î'nin derlediği *el-Fetavâ'l-İslamiyye,* (2/212).

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

İhramlı İken Evlenilemez:

İhramlı bir kimse evlenemez. Kendisi veli olarak ya da vekil olarak başkasını evlendiremez. Evlenmek üzere talib olamaz. Kızı, kızkardeşi ya da başka bir kimse ile evlenmek maksadıyla kimse ona talebte bulunamaz.

Osman b. Affan radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'İhramlı bir kimse evlendiremez ve kendisi ile de evlendirilemez. Kendisi evlilik talebinde bulunamaz, ondan da böyle bir talebte bulunulamaz.'[1989]

Nikâh akdi dolayısıyla fidye sözkonusu değildir, fakat nikâh fasiddir. Ömer radıyallahu anh ihramlı iken evlenen bir adamı eşinden ayırmıştır.[1990]

Avlanmak ve İzhir Dışında Dal Koparmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey îman edenler! (Hac veya umre için) ihramlı iken av (hayvanı) öldürmeyin. İçinizden kim kasten onu öldürürse, yaptığı işin vebalini tatması için öldürdüğü hayvanın dengi ona cezadır ki, Kabe'ye ulaşacak bir kurban olmak üzere buna yine içinizden iki âdil kişi hükmeder. Yahut (ceza olmak üzere) bir keffarettir ki, ya o nisbette fakirleri doyurmak, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Allah, geçmiş (günâhlar)ı bağışlamıştır. Fakat kim de bu suçu tekrar işlerse, Allah, ondan intikamını alır. Allah, daima gâliptir intikam sahibidir. Gerek kendinize ve gerekse yolcuya fayda olmak üzere, deniz avı ve onun yenmesi size helâl kılınmıştır. Kara avı ise, ihramda bulunduğunuz sürece haram kılınmıştır. Huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun." (Maide 95-96)

Hacı olana da olmayana da ihramlı olana da olmayana da Harem bölgesinde avlanmak, oranın ağaçlarını ve -izhir dışında- bitkilerini toplamak ve koparmak haramdır.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah ﷺ Mekke'nin Fethi

[1989] **Sahih.** Muslim, (1409) Ebu Davud (1841) Nesai (2824) İbn Mace (1966) Tirmizi (840) Bezzar (361) İbn Huzeyme (2649) İbn Carud (444) İbn Hibban (4123) Beyhaki (5/65) Son cümleyi İbn Hibban rivayet etmiştir.

[1990] **Sahih.** Malik (1/249) Darekutni (3/260)

gününde şöyle buyurmuştur: ‘Şüphesiz bu beldeyi Allah gökleri ve yeri yarattığı günü haram kılmıştır. Burası Allah’ın haram kılması sebebiyle kıyamet gününe kadar haramdır. Benden önce hiçbir kimseye bu beldede savaş helal kılınmadı ve bana da ancak bir günün kısa bir süresince helal kılındı. Artık kıyamet gününe kadar Allah’ın haram kılması ile bu haramdır. Bu beldenin dikeni koparılmaz, avı ürkütülmez, onu tarif etmek (ve sahibini bulmak) maksadıyla olması dışında lukatası (kayıp eşyası) alınmaz ve hiçbir zaman yaş otları da biçilmez.’ Bu sefer ‘Abbâs ﷺ: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! İzhir (hoş kokulu bir bitkidir) otu müstesnâ (olsun)’ deyince, Peygamber ﷺ: ‘İzhir müstesna’ diye buyurdu.[1991]

Aynı şekilde Medine Harem bölgesinin ağaçlarının kesilmesi, av hayvanlarının öldürülmesi ve ürkütülmesi de -Mekke’ninki gibi- haramdır.

Cabir radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz kî, İbrahim (aleyhi's-selâm) Mekke'yi haram kılmıştır. Ben de Medine'nin İki taşlığı arasını haram kıldım. Medine’nin ağaçları kesilmez, av hayvanları avlanmaz.’[1992]

Sa’b b. Cusame radıyallahu anh’den: “Sa’b, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e Ebvâ veya Veddân’da vahşi eşek hediye etti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunu geri çevirdi. Yüzünde hoşnutsuzluk görünce şöyle buyurdu: “**Onu ancak ihramlı olduğum için geri çevirdik**.”[1993]

Cabir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ihramlının sırtlan vurması halinde avlanma cezası olarak koç fidyesine hükmetti.”[1994]

Ömer b. el-Hattâb ﷺ’nun verdiği hükme göre: ‘Sırtlan karşılığında koç, ceylan karşılığında keçi, tavşan karşılığında oğlak, tarla faresi karşılığında bir cefre fidye verilir.’[1995]

Cefre ise dört aylık ve annesinin sütünden kesilip, otlamaya başlamış

[1991] **Sahih.** Buhârî, (1587) Muslim, (1353).

[1992] **Sahih.** Muslim, (1362).

[1993] **Sahih**. Buhari (1825) Muslim (1193)

[1994] **Sahih**. Ebu Davud (3801) İbn Mace (3085) Tirmizi (851) Nesai (7/200) Ahmed (3/318, 322) Hakim (1/453) İbn Hibban (3965)

[1995] **Sahih mevkuf.** Mâlik (1/414) Beyhaki (5/183-184) Elbânî, el-*İrvâ* (4/245)

olan oğlak keçidir.[1996]

İbn ‘Abbâs ﵄’da Harem bölgesinin güvercinleri hakkında ihramlı olsun olmasın herbir güvercin karşılığında bir koyun fidye verilmesini hükmetmiştir.[1997]

İhramlı olsun olmasın Harem bölgesinde de, Harem dışında da rahatsızlık verici haşerat (fevâsık)ın öldürülmesi caizdir.

‘Â’işe ﵂’dan: “Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: ‘Beş tane haşere vardır ki bunların hepsi fevasık (bozguncu)dur. Bunlar Harem bölgesinde de, Harem dışında da öldürülürler: Akrep, çaylak, karga, fare ve saldırgan köpek.’ Müslim’in bir rivayetinde ‘..ve yılan’ da[1998] denilmektedir.

İbn Mes’ud radıyallahu anh’den: “Rasûlullah ﷺ Mina’da yılanın öldürülmesini emretmiştir.”[1999]

İbnu’l-Munzîr ﵀ dedi ki: ‘Kendisinden ilim bellenmiş bütün ilim ehli ittifak ile yırtıcı hayvanın ihramlının karşısına çıkması halinde onu öldürecek olursa ihramlıya bir şey düşmediğini belirtmişlerdir.’[2000]

İmâm Mâlik ﵀ dedi ki: ‘Saldırgan köpek: İnsanları ısıran ve onlara hücum eden hayvana denilir. Arslan, pars ve kurt gibi. Buna göre canlarında ya da mallarında insanlara eziyet veren herbir hayvanın öldürülmesi mübahtır. Yenilmesi haram olan bütün yırtıcı hayvanlar ile kartal, doğan, şahin ve benzerleri yırtıcı kuşlar ile rahatsızlık verici haşerat, eşekarısı, sivrisinek, sinek, pire gibi. Bu hususta varid olmuş haber bunların herbir türünün en küçüğüne açıkça işaret etmiştir. Böylelikle onların daha büyüklerine de dikkat çekilmiş olmaktadır. Bu kabilden olanlara da delalet edilmektedir. Buyruğun çaylak ve kargayı açıkça zikretmiş olması rahatsızlık verici kartal ve benzeri yırtıcı kuşlara dikkat çekmek içindir. Farenin sözkonusu edilmesi eziyet verici haşerata dikkat çeker. Akrebin söz konusu edilmesi yılana dikkat çekmek içindir. Saldırgan köpeğin söz konusu edilmesi ondan daha ileri derecede bulunan diğer yırtıcı hayvanlara dikkat çekmek içindir... Bu hüküm bu hayvanların kişiye saldırması halinde

---

[1996] Bkz. *İrvâ’u’l-Galîl* (4/246) Beyhaki (5/184) İbnu’l-Esîr, *en-Nihâye* (1/277)
[1997] **Sahih mevkuf**. Beyhakî, (5/205); Elbânî, *İrvâ’u’l-Galîl*, (4/247)
[1998] **Sahih.** Buhari (1829) Muslim, (1198, 1200).
[1999] **Sahih.** Muslim, (2235).
[2000] İbn Kudâme, *el-Mugnî*, (5/175); bkz. İbn Teymiye, *Fetavâ*, (26/118).

söz konusudur. Eğer kişiye bunlar saldırmayacak olurlarsa o da bunlara ilişmeye kalkışmaz.'[2001]

Kara avının ihramlı kimseye haram olması birkaç yolla olur: Av hayvanını bizzat kastetmek, başkasına o hayvanı avlamasını emretmek, ava işaret etmek yahut ona kılavuzluk etmek ya da bu hususta yardımcı olmak, kendisi bilsin ya da bilmesin kendi adına avlanılmış olması. Böylelikle bu husustaki rivayet ve haberlerin ortak bir noktada anlaşılması mümkün olmaktadır.[2002]

Şayet ihramlı bir kimse bu hususlardan hiçbirisini bilmiyor ve kendisi için de av hayvanı avlanılmamış ise ihramlı olmayan bir kimse de o avı avlamış ise; böyle bir av hayvanından yemekte bir sakınca yoktur. Çünkü Ebû Katâde ﷺ yoluyla gelen hadiste şöyle buyrulmuştur: **'...Ve o (avlayan) ihramlı değil ise onu (av hayvanının etini) yiyiniz'**[2003]

Mekke'ye Giriş

Zu-Tuva'da Geceleyip Gusletmek

Nafi dedi ki: "İbn Ömer radıyallahu anhuma Zû-Tuvâ'da gecelemeden ve sabahlayıp gusletmeden Mekke'ye girmezdi. Sonra (sabah namazını orada kılıp) Mekke'ye gündüz girer, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi."[2004]

Mekke'ye Seniyye'tu'l-Ulya'dan Girmek ve Seniyyetu's-Suflâ'dan Çıkmak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye Batha'da bulunan Seniyyetu'l-Ulya'dan girer, çıkacağında da Seniyyetu's-Suflâ'dan çıkardı."[2005]

Seniyye: tepe demektir. Seniyyetu'l-Ulya (Yukarı tepe): Mekke'lilerin

[2001] İbn Kudâme, *el-Mugnî*, (5/177) İbn Teymiye, *Fetavâ*, (26/118).
[2002] Bu açıklamayı Şeyh İbn Bâz, *Şerhu Bulûgi'l-Meram*'da belirtmektedir. bkz. İbn Teymiye, *Şerhu'l-Umde*, (2/182-184).
[2003] **Sahih.** Buhârî, (4/26 *Fethu'l-Bârî*) Muslim, (1196).
[2004] **Sahih**. Muslim (1259)
[2005] **Sahih**. Buhari (1575) Muslim (1257)

kabristanının Mualla kapısı tarafıdır. “Hacun” denilen yerdir. Seniyyetu’s-Sufla (Aşağı tepe) ise: Şam’lılar mahallesi yakınındaki kapıdır.

İbn Teymiye ﷺ dedi ki: “Mekke’ye vardığında herhangi bir cihetten girmesi caizdir, fakat daha faziletli olan Peygamber ﷺ’e uyarak Kâbe cihetinden gelmesidir. Çünkü Peygamber ﷺ Mekke’ye üst tarafından ve Kâbe, önünde gelecek şekilde girmiştir. Peygamber ﷺ Mekke’ye girmek için guslederdi. Aynı şekilde Zû Tuvâ’da geceyi geçirirdi. Burası ise kendisine ‘Âbâru’z-Zâhir’ denilen kuyuların yakınındadır. Burada geceyi geçirip gusledebilen ve Mekke’ye gündüz girme imkânını bulan kimse bunu yapsın, yoksa bunlardan herhangi birisini yapmakla yükümlü değildir.”[2006]

Umre ve Temettu Yapanın Tavafa Kadar Telbiyeye Devam Etmesi

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem umresinde haceru’l-esvedi selamlayıncaya kadar telbiyeye devam ederdi.”[2007]

Kudum Tavafı, Ramel, Yedi Şavt ve Iztıba

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye ilk geldiğinde hacc ve umre için tavaf ederken beyti üç defa hızlıca dolaşır, sonra dört defa alelade yürürdü. Sonra iki rekât namaz kılar; arkasından Safa ile Merve arasında sa'y yapardı.”[2008]

Ya’la b. Umeyye radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke’ye geldiğinde beyti ıztıba yapmış halde tavaf etti.”[2009]

Iztıba': İhram örtüsünün ortasını sağ koltuğun altından geçirip, iki ucunu sol omuzun üzerinden atmaktır. Böylece sağ omuz açıkta kalmış olur.

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbıyla Mekke'ye geldi. Kendilerini Yesrib'in sıtması zayıflatmıştı.

[2006] İbn Teymiye, *Fetavâ*, (26/119-120).
[2007] **Hasen**. Taberani Evsat (7/101)
[2008] **Sahih**. Buhari (1617, 1644) Muslim (1261, 1262)
[2009] **Sahih.** Ahmed (4/222) Darimi (1885) Fakihi, Ahbaru Mekke (322)

Müşrikler: "Yarın size öyle bir kavim gelecek ki sıtma kendilerini bitirmiş, ondan çok elem çekmişler" dediler. Hicrin arkasına oturdular. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de müşrikler müslümanların celâdetini görsünler diye ashâbına tavafın üç turunda ramel yapmalarını, iki köşe arasında da adî yürüyüşle yürümelerini emir buyurdu. Bunun üzerine müşrikler: "Sıtmanın kendilerini bitirdiğini söylediğiniz adamlar bunlar mı? Bunlar filân ve filândan daha sağlammışlar" dediler. İbni Abbâs radıyallahu anhuma dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i ashabına bütün turlarda ramel yapmalarını emir buyurmaktan men eden şey ancak onlara acıması olmuştur."[2010]

Ramel: Sık adımlarla hızlıca yürümek ve yürürken omuzları sallamaktır.

Ömer radıyallahu anh şöyle demiştir: "Allah İslam'ı yaymış, küfr ve kafirleri sürmüştür. Buna rağmen biz hala ramel yapıyor ve omuzları açıyoruz. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında yaptığımız hiçbir şeyi terk etmeyiz"[2011]

Haceru'l-Esved'i Öpmek ve Selamlamak

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şu taş (Haceru'l-Esved) kıyamet gününde gören iki gözü ve konuşan dili olarak getirilecek, kendisini hakkıyla selamlayana şahitlik edecektir."[2012]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında deve üzerinde tavaf etti ve rüknü mihceni (âsâsı) ile selamladı." Buhari'nin diğer rivayetinde: "Rükne her gelişinde elindeki bir şeyle işaret ediyor ve tekbir getiriyordu" demiştir.[2013]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'ya haceru'l-esvedi selamlamak hakkında sorulunca: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in onu

[2010] **Sahih**. Buhari (1602) Muslim (1266)

[2011] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (1/45) Ebu Davud (1887) İbn Mace (2952) Bezzar (268) Ebu Ya'la (188) İbn Huzeyme (2708) Hakim (1/454) Beyhaki (5/79)

[2012] **Sahih**. Ahmed (1/247, 266, 291, 307, 371) İbn Mace (2944) Tirmizi (961) İbn Huzeyme (2735) İbn Hibban (3712)

[2013] **Sahih**. Buhari (1607, 1632) Muslim (1272) Ahmed (1/264, 305)

selamladığını ve öptüğünü gördüm" demiştir.[2014]

Nafi dedi ki: "İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın haceru'l-esvedi eliyle selamladığını, sonra elini öptüğünü gördüm. Dedi ki: "Bunu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığını gördüğümden beri terk etmiyorum."[2015]

Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kabeyi tavaf ettiğini, haceru'l-esved'i yanındaki mihcen (âsâ) ile selamladığını ve mihceni öptüğünü gördüm."[2016]

Ruknu'l-Yemânî'yi Selamlamak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Ruknu'l-yemanî ve haceru'l-esvedi mesh etmek günanları döker."[2017]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in rükünlerden sadece rüknü'l-yemânî'ye dokunduğunu gördüm."[2018]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem haceru'l-esved ve rüknu'l-yemanî'yi selamlamayı her tavafında yapıyor, terk etmiyordu."[2019]

Zemzeme Gidip Su İçmek ve Başına Dökmek

Cabir b. Abdillah radıyallahu anhuma'dan: ""Nebî sallallahu aleyhi ve sellem haceru'l-Esved'den başlayıp tekrar haceru'l-esvede gelinceye kadar üç defa ramel ile tavaf yaptı. Sonra iki rekat namaz kıldı. Sonra tekrar haceru'l-esvede yöneldi. Sonra zemzeme gidip oradan su içti ve başı üzerine su döktü. Sonra dönüp rüknü selamladı. Sonra Safa'ya çıktı ve: "**Allah Azze**

[2014] **Sahih.** Buhari (1611)
[2015] **Sahih.** Buhari (1606) Muslim (1268)
[2016] **Sahih**. Muslim (1275)
[2017] **Sahih**. Ahmed (2/89, 95) Nesai (2919) Abdurrazzak (8877)
[2018] **Sahih**. Buhari (1609) Muslim (1267)
[2019] **Hasen**. Ahmed (2/18) Ebu Davud (1876) Nesai (5/231) İbn Huzeyme (2723) Hakim (1/456) Beyhaki (5/76, 80) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (2/183)

ve Celle'nin başladığından başlayın" buyurdu."[2020]

Hasta Olanın Binek Üzerinde Tavaf ve Sa'y Yapması

Umm Seleme ﵂ şöyle demiştir: "Rasûlullah ﷺ'e hasta olduğumu söyledim. O da şöyle buyurdu: **'Sen insanların arkasından ve bineğinin üzerinde olduğun halde tavaf et.'** Ummu Seleme dedi ki: 'Ben tavafımı yaptım. Rasûlullah ﷺ o vakitde Beytin yanıbaşında namaz kılıyor ve "Tûr" okuyordu."'[2021]

Hayzlı Kadın Tavaf Dışında Haccını Yapar

Aişe radıyallahu anha'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in geldiği zaman yaptığı ilk şey abdest alıp beyti tavaf etmesi idi."[2022]

Aişe radıyallahu anha'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Hayızlı kadın tavaf dışında bütün menasikleri yerine getirir."[2023]

Bu hadis sa'yi abdestsiz olarak yapmanın da delilidir.

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber çıktık ve sadece haccı zikrettik. Seref'e gelince adet gördüm. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdiğinde ben ağlıyordum. Bana: "**Neyin var? Galiba nifas oldun**" buyurdu. Ben de: "Evet" dedim. Buyurdu ki: "**Bu, Allah Azze ve Celle'nin Adem kızlarına yazdığı bir şeydir. Temizleninceye kadar beyti tavaf etmek haricinde hacının yaptığı şeyleri yap**" buyurdu."[2024]

Tavaf Halinde Sahih Duaları Yapmak

Abdullah b. es-Saib radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in rüknu'l-yemanî ile haceru'l-esved arasında şöyle dua ettiğini işittim:

[2020] **Hasen**. Ahmed (3/394)
[2021] **Sahih.** Buhârî, (464) Muslim, (1276)
[2022] **Sahih**. Buhari (1614-15) Muslim (1235)
[2023] **Sahih**. Ahmed (6/137) İshak b. Rahuye (1529) Tirmizi (945)
[2024] **Sahih**. Buhari (305) Muslim (1211)

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

“Rabbimiz! Bize dünyada bir iyilik ve ahirette bir iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru.”[2025]

Makamı İbrahim’de İki Rekat Namaz ve Rüknü Selamlamak

Yedi şavt tamamlanıp bitirildikten sonra rida düzeltilir ve omuzlar üzerine bırakılarak Makam-ı İbrahim’e doğru gidilir

Cabir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Makamı İbrahim’e geldiğinde “**İbrahim'in makamını bir namazgah edinin**” (Bakara 125) ayetini okudu. İki rekat namaz kıldı. Namazında Fatiha, kafirun ve ihlas surelerini okudu. Sonra rükne dönüp selamladı. Sonra Safa’ya çıktı.”[2026]

Safa ile Merve Arasında Sa’y ve Dua

Habibe bt. Ebi Teczie radıyallahu anha’dan: Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘Sa’y ediniz. Çünkü Allah üzerinize sa’y etmeyi (farz olarak) yazdı.’**[2027]

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem tavafı bitirince kabe’yi görünceye kadar Safa üzerine çıkar, ellerini kaldırır, Allah’a hamd eder ve dilediği duayı yapardı.”[2028]

Cabir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem tavaf ve sa’y yaptı. (Tavafı yaparken) üç defa ramel yaptı, dört defa yürüdü. Sonra: “**İbrahim'in makamını bir namazgah edinin**” (Bakara 125) ayetini okudu. İki rekat namaz kıldı. Makamı kendisiyle Ka’be arasına getirdi. Sonra rüknü selamladı. Sonra çıkarak “**Şüphesiz Safa ve Merve Allah’ın şiarlarındandır**” (Bakara 158) ayetini okudu ve: “**Allah’ın başladığı**

[2025] **Hasen**. Ahmed (3/411) Ebu Davud (1892) Şafii Musned (898) İbn Huzeyme (2721) Hakim (1/455) Beyhaki (5/84) Begavi Şerhu’s-Sunne (1915)

[2026] **Sahih**. Ahmed (2/218) Muslim (1218) Nesai (2963)

[2027] **Sahih.** Ahmed (6/421); Hâkim, (4/70) Elbânî, *İrvâ’u’l-Galîl*, (4/269)

[2028] **Sahih**. Muslim (1780) Ebu Davud (1872)

yerden başlıyorum" buyurdu."[2029]

Cabir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Safa'ya yaklaşınca ""**Şüphesiz Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır**" (Bakara 158) ayetini okudu ve: "**Allah'ın başladığı yerden başlıyorum**" buyurdu. Safa'dan başladı ve Ka'beyi görünceye kadar Safa üzerine çıktı. Kıbleye yönelerek Allah'ı birledi ve tekbir getirdi. Şöyle buyurdu:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ، أَنْجزَ وَعْدَهُ، وَنَصرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ

"Lâ ilâhe illâ'llâhu vahdehû lâ şerîke leh. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve 'ala kulli şey'in kadir. Lâ ilâhe illâ'llâhu vahdeh. Enceze va'dehu ve nasara abdehu ve hezeme'l-ahzabe vahdeh: (Allah'tan başka ibadete layık hak ilah yoktur. O bir ve tektir. O'nun ortağı yoktur. Mülk yalnız O'nundur. Hamd yalnızca O'nadır. O herşeye güç yetirendir. O'ndan başka ibadete layık hak ilah yoktur. O bir ve tektir. O vaadini gerçekleştirdi, kulunu zafere eriştirdi. Tek başına bütün orduları bozguna uğrattı" Sonra bunun gibi üç defa söyledi. Sonra Merve'ye indi. Ayakları, vadinin ortasına indiği vakit hızlıca yürüdü. Ayakları vadiden çıkınca normak yürüyüşüne devam etti. Nihayet Merve'ye geldi. Merve'de de Safâ'da yaptığı gibi hareket etti."[2030]

Yanında Hedy Getimeden Temmettu Yapan Dışında Sa'yden Sonra İhramdan Çıkmanın Yasak Oluşu

Aişe radıyallahu anha'dan: "Veda haccı senesi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıktık. Kimimiz hacca, kimimiz umreye, kimimiz de hacc ile umreye niyet etmişti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yalnız hacca niyet etmişti. Umreye niyet edenler beyti tavaf ile Safa ve Merve'yi sa'yden sonra ihramdan çıktılar. Yalnız hacca yahut hacc ile umreye niyet

[2029] **Sahih**. Nesai (2939)
[2030] **Sahih.** Muslim (1218) Ahmed (3/320) Nesai (2944)

etmiş olanlar bayram gününe kadar ihramdan çıkmadılar."[2031]

Cabir radıyallahu anh'den: "O, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber, yanında hedy götürdüğü sene haccetmişti. Sadece hacca (ifrâd haccına) niyet etmişlerdi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bu ihrâmınızdan çıkın, Ka'beyi ve Safa ile Merve'yi tavaf edin, saçınızı kısaltın. Böylece ihramsız olarak durun. Terviye günü (Zilhicce'nin sekizinci günü) gelince hacca niyet edin! Önceki niyet ettiğinizi mut'a (temettu) yapın**." Sahabeler: "Biz, hacca niyet etmişken, onu nasıl mut'a yapabiliriz?" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Size emrettiğim şeyi yapın! Eğer ben hedy getirmemiş olsaydım mutlaka size emrettiğim gibi yapardım. Lâkin hedy yerini buluncaya kadar haram olan bir şeyi yapmak, bana helâl değildir**" buyurdu. Bunun üzerine sahabeler de emrolundukları şeyi yaptılar."[2032]

Cabir radıyallahu anh'den: "İhramdan çıktığımız vakit Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Mina'ya doğru hareket ettiğimizde tekrar ihrama girmemizi emretti. Biz de Ebtah'da ihrama girdik."[2033]

İbn Ömer radıyallahu anhuma gücü yeterse Terviye günü öğle namazını Mina'da kılmak isterdi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Öğle namazını Mina'da kılardı."[2034]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Terviye günü öğle namazını ve Arafe günü sabah namazını Mina'da kıldı."[2035] Diğer rivayette "Beş vakit namazı Mina'da kıldı" şeklindedir.[2036]

Hac Menasikleri

Arafata Yönelmek, Öğle ile İkindiyi Cem Etmek

Cabir b. Abdillah radıyallahu anhuma'dan: "…Terviye günü gelince Mina'ya yönelerek hareket ettiler ve hacca niyetlendiler. Rasulullah

[2031] **Sahih**. Buhari (1562) Muslim (1211)
[2032] **Sahih**. Buhari (1568) Muslim (1216)
[2033] **Sahih**. Muslim (1214)
[2034] **Hasen.** Ahmed (2/129)
[2035] **Sahih.** Ahmed (1/255) Ebu Davud (1911) İbn Mace (3004)
[2036] **Sahih**. Ahmed (1/297)

sallallahu aleyhi ve sellem hayvanına binmişti. Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar biraz durdu ve kendisine “Nemira” denilen yere kıldan bir çadır kurulmasını emretti. Ardından Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yola koyuldu. Kureyş kendilerinin câhiliye devrinde yaptıkları gibi onun da Meş'ari Haram'da duracağında şüphe etmiyorlardı. Hâlbuki Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem o yeri geçerek Arafat'a vardı ve Nemira denilen yerde çadırının kurulduğunu görerek, oraya indi. Güneş zevale inince devesi Kasvâ'nın hazırlanmasını emir buyurdu ve hayvana semer vuruldu. Ardından Urane vâdisine geldi ve cemaate hutbe okudu… Sonra ezan okuyup ikamet getirerek öğle namazını kıldı. Sonra ikamet getirerek ikindiyi de kıldı. Bunların arasında başka namaz kılmadı. Bundan sonra hayvanına binerek vakfe yerine geldi. Devesi Kasvâ'nın göğsünü kayalara çevirdi. Yayaların toplandığı yeri önüne aldı ve kıbleye döndü. Artık güneş batıncaya kadar vakfe hâlinde kaldı. Güneşin sarılığı biraz gitmişti. Nihayet tamamen kayboldu…”[2037]

Usame رضي الله عنه ‘den: “Ben Arafat’ta Peygamber ﷺ’in bineğinin arkasına binmiştim. Ellerini kaldırarak dua etti. Devesi hafif yana kayarak yuları düştü. Bir eliyle yularını tutarken, diğer elini yukarıya kaldırmıştı.’[2038]

Peygamber ﷺ, dua etmeleri için ümmetine teşvikte bulunmuş ve bu konuda onları gayrete getirmeye çalışmıştır: “En hayırlı dua Arafe günü yapılan duadır. Benim de, benden önceki peygamberlerin de söyledikleri en hayırlı söz ise: Lâ ilâhe illâ’llâhu vahdehu la şerike leh. Lehu’l-mulku ve lehu’l-hamdu ve huve ‘ala kulli şeyin kadîr: Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir. Onun ortağı yoktur. Mülk yalnız O’nundur, hamd yalnız O’nadır. O herşeye güç yetirendir, sözleridir.’[2039]

Hac Arafattır

‘Abdurrahman b. Ya’mer ed-Deylî’den:: Rasûlullah ﷺ Arafat’ta vakfe yaparken yanına Necid ahalisinden bir takım kimselerin geldi ve: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Hac nasıldır’ dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **‘Hac, Arafat(da vakfe yapmak)tır. Buna göre kim cem (Müzdelife’de geceleme) gecesi sabah namazından önce (Arafat’a) gelebilirse onun haccı tamamdır. Mina günleri üçtür. Kim iki günde**

[2037] **Sahih**. Muslim (1218)
[2038] **Sahih.** Nesâ‘î, (5/254).
[2039] **Hasen**. Tirmizî ve Mâlik’ten: el-Elbani, es-Sahiha (4503)

acele ederse ona günah yoktur. Kim de ertelerse ona da günah yoktur'[2040]

Müzdelifede Gecelemek, Meşari Haram'da Zikir

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem akşam ile yatsı namazlarını cem etti, ikisi arasında başka namaz kılmadı. Akşamı üç, yatsıyı iki rekat olarak kıldı."[2041]

Cabir radıyallahu anh'den: "…Nihayet Müzdelife'ye vardı ve orada akşamla yatsıyı bir ezan iki kametle kıldı. Aralarında hiç bir nafile namaz kılmadı. Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem fecir doğuncaya kadar uzandı. Sabah aydınlanınca bir ezan ve bir kametle sabah namazını kıldı. Sonra Kasva'ya binerek Meş'ar-i Harâm'a geldi. Kıbleye karşı dönerek Allah'a duâ etti, tekbîr getirdi, tehlîl ve tevhidde bulundu. Ortalık cidden aydınlanıncaya kadar vakfeye devam etti, ardından güneş doğmadan yola koyuldu."[2042]

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Arafat'tan indiğiniz zaman, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. Siz önceden sapıklardan olduğunuz halde, sizi doğru yola sevk ettiği için O'nu anın" (Bakara 198)

Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh'den: "Müşrikler gün doğuncaya kadar Müzdelife'den ayrılmazdı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara muhalefet olsun diye gün doğmadan önce ayrılmayı emretti."[2043]

Akabe Cemresi

Cabir radıyallahu anh'den: "…Nihayet batn-ı muhassire geldi ve hayvanı biraz sürdü. Sonra büyük cemreye çıkan orta yolu tuttu. Nihayet ağacın yanındaki cemreye vardı. Oraya, yedi ufak taş attı. Bunlar, atılan ufak taşlar gibiydi. Onları vadinin içinden attı. Her birini atarken tekbir getiriyordu…"[2044]

[2040] **Sahih.** Ebû Dâvud (1949) Tirmizi (889) Nesâî (5/256) İbn Mace (3015).

[2041] **Sahih**. Buhari (1673) Muslim (1288)

[2042] **Sahih**. Muslim (1218)

[2043] **Sahih**. Buhari (1684, 3838) İbn Huzeyme (2859) İbn Hibban (9/173) Ebu Davud (1938) Ahmed (1/29, 39)

[2044] **Sahih**. Muslim (1218)

Muhassir: Fil ashabının hüsrana uğradığı yerdir. Büyük Cemre: Ağacın yanındaki akabe cemresidir. Taşlar; parmaklarla atılacak kadar ufak taşlardır.

İbn Mes'ud radıyallahu anh büyük Cemre'ye gelmiş Ka'be'yi soluna, Mina'yı sağına almış, yedi taş atmış ve şöyle demiştir: "Kendisine Bakara suresinin nazil olduğu zat (Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem)ın taş atma işi işte böyledir."[2045]

Fadl b. Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Rasûlullah ﷺ bana devesi üzerinde iken Akabe cemresine taş atacağımız sabah: **'Git bana taş topla'** diye buyurdu. Ben de ona yedi tane küçük taş topladım. Taşlar avucunda iken onları silkelemeye ve şöyle demeye koyuldu: **'İşte bu taşlar gibi atınız. Sakın dinde aşırıya gitmeyiniz. Çünkü sizden öncekileri dinde aşırıya gitmek helak etti.'**"[2046]

Zayıfların Kurban Gecesinden Sonra Taş Atmaları

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Ben Müzdelife gecesi Rasûlullah ﷺ'in yakın akrabaları ve aile halkı arasında önden gönderdiği güçsüzler arasında bulunuyordum."[2047]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Müzdelife gecesi, Sevde رضي الله عنها, Rasûlullah ﷺ'den insanlardan önce ayrılmak için izin istedi. Ağır bir kadın idi. Peygamber ﷺ ona izin verdi."[2048]

Yine 'Â'işe رضي الله عنها'dan: "Nahr (Zulhiccenin onuncu günü) gecesi Peygamber ﷺ Ummu Seleme'yi gönderdi o da tan yeri ağarmadan önce cemreye taş attı, sonra gidip ifada tavafını yaptı.'[2049]

Başın Traş Edilmesi veya Kısaltılması

Enes b. Malik radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Mina'ya geldi. Ardından cemreye giderek orada taş attıı. Sonra Mina'daki menziline geldi ve kurban kesti. Arkasından berbere: "Al!" diye

---

[2045] **Sahih**. Buhari (1747) Muslim (1296)
[2046] **Sahih**. Ahmed, (1/215) *Silsîletu'l-Ehadîsi's-Sahihâ*, (3/278)
[2047] **Sahih**. Buhari (1687) Muslim (1293)
[2048] **Sahih**. Buhari (1681) Muslim (1290)
[2049] **Sahih**. Ebû Dâvud (1942); Nesâ'î, (5/272).

önce sağ tarafına, sonra sol tarafına işaret etti. Sonra saçları halka dağıtmaya başladı."[2050]

Erkekler için saçları traş ettirmek daha faziletlidir. Çünkü Peygamber ﷺ başlarını traş edenlere üç defa rahmet ve mağfiret ile dua etmiş, saçlarını kısaltanlara ise sadece bir defa dua etmiştir.[2051]

Kadın ise saçlarını sadece kısaltmakla yükümlüdür. İbn Osman radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kadınlar saçlarını traş edemezler. Kadınlar ancak saçlarını kısaltabilirler**."[2052]

Akabe Cemresini Atana Kadınlar Dışında Herşey Helal Olur

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Cemre atıldıktan sonra kadınlar dışında herşey helal olur." Kokulanmak sorulunca: "Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in misk sürdüğünü gördüm. Bu koku değil mi?" dedi."[2053]

Taş Atmadan Önce Traş Olmak, Kurban Kesmek veya Ka'beye Gitmek

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında halkın kendisine (bilmediklerini) sormaları için Mina'da halka karşı durdu. Derken bir adam gelerek: "Ey Allah'ın rasulü! Hiç anlamadım, kurban kesmeden traş oluverdim!" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kurbanını kes, zararı yok**!" buyurdu. Sonra başka bir adam daha geldi ve: "Ey Allah'ın rasulü! Hiç anlamadım, taş atmadan kurban kesiverdim!" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, ona da: "**At, zarârı yok**!" buyurdu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e takdim ve te'hirden ne sorulduysa, soranların her birine: "**Bunu yap; zarar etmez**!" buyurdu."[2054]

[2050] **Sahih**. Buhari (171) Muslim (1305)
[2051] **Sahih.** Buhârî, (1728) Muslim, (1302).
[2052] **Sahih**. Ebu Davud (1984-85) Taberani (12/250)
[2053] **Sahih.** Nesai (5/277) İbn Mace (3041)
[2054] **Sahih**. Buhari (1736) Muslim (1306)

Teşrik Gecelerinde Mina'da Gecelemek

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Abbas b. Abdilmuttalib radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sâkîliği (hacıları sulama görevi) sebebiyle Mina gecelerinde Mekke'de kalmak için izin istedi. Ona izin verildi."[2055]

Ömer ﷺ şöyle derdi: 'Minâ'da kalınması gereken gecelerde hiçbir hacı Akabe'nin gerisinde kalarak geceyi geçirmesin.'[2056]

Mazeretlilerin Taşlamaları Tek Günde Birleştirmesi

Asım b. Adiy'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem deve çobanları için geceleri Minâ'da geçirme işini bırakmak, Kurban bayramının ilk günü Akabe cemresine taş atıp bundan sonraki iki günlük taşlama işini birleştirerek anılan iki günden birisinde yapmalarına ruhsat verdi. Çobanlar bayramın dördüncü günü de gelip başkaları gibi taş atma işini tamamlarlar."[2057]

İbn Ömer ﷺ'dan sabit olduğuna göre o şöyle derdi: 'Her kim teşrîk günlerinin ortancasında iken güneş battığı halde o Minâ'da bulunuyor ise, ertesi günü Cemrelere taş atmadıkça ayrılmasın.'[2058]

Mina Gecelerinde Hacıların Kabeyi Ziyaret ve Tavaf Etmeleri

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Mina'da kaldığı sürede her gece Kabe'yi ziyaret ederdi."[2059]

Sırasıyla Cemreleri Taşlama

Salim b. Abdillah'dan: "Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma el-Cemretu'd-Dünyâ'ya yedi çakıl taşı atar, her çakıl atışının ardından "Allâhu

---

[2055] **Sahih**. Buhari (1634) Muslim (1315)
[2056] **Sahih mevkuf**. Mâlik, (1/406).
[2057] **Sahih.** Ebu Davud (1975) Tirmizi (954) Nesai (5/273) İbn Mace (3037)
[2058] **Sahih**. Mâlik, (1/407); Beyhakî, (5/152).
[2059] **Sahih**. Beyhaki (5/146) Tahavi Muşkilu'l-Asar (1/491) es-Sahiha (804)

Ekber” diye tekbîr getirirdi. Bundan sonra ileriye geçip, vâdînin ortasındaki düzlüğe girer ve orada kıbleye yönelip (Cemreyi arkasına alarak) uzun bir dikiliş yapar ve iki elini yukarıya kaldırarak duâ eder. Bundan sonra orta cemreye taş atar. Bundan sonra vâdînin kuzey cihetine doğru yürür, (burada da birincideki gibi) vâdînin içindeki düzlüğe girer, burada da kıbleye karşı yönelmiş olarak uzun süre dikilir, ellerini kaldırarak duâ eder, uzunca dikilirdi. Bundan sonra ilerleyip Akabe cemresine gelir, vâdînin içinden ona da yedi taş atardı. Fakat onun yanında duâ için durmazdı. Atıştan sonra oradan döner ve: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i işte böyle yaparken gördüm” derdi.”[2060]

İbn Ömer ﷺ şöyle derdi: ‘Cemrelere üç gün zarfında güneş zevale ermedikçe taş atmayınız.’[2061]

Kurban Günü

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘...Kim hac zamanına kadar umreden faydalanmak isterse kurbandan kolayına geleni kessin. Fakat kim bulamazsa hac günlerinde üç, (memlekete) döndüğünüz vakit de yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutsun. Bu aile ikametgâhı Mescid-i Haram’da olmayanlar içindir.’ (Bakara, 2/196)

Temettu ve Kıran Haccı yapan kimse eğer kurban kesemeyecek olursa üç günü hacda, yedi günü de ailesi yanına döndüğü vakit olmak üzere on gün oruç tutar. Bu üç günü dilerse Nahr (Zulhiccenin onuncu günü)den önce tutar, dilerse üç teşrîk günü (kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü yani Zulhiccenin on bir, on iki ve on üçüncü günleri) oruç tutar.

‘Â’işe ve İbn Ömer ﷺ şöyle demişlerdir: “Hediye kurbanı kesmek imkânı bulamayan kimseler dışında teşrîk günlerinde oruç tutmaya ruhsat verilmemiştir.”[2062]

Efdal olan ise bu üç günü Arafe gününden önce tutmaktır. Böylelikle Arafe günü oruç tutmamış olur. Çünkü Peygamber ﷺ Arafe günü oruçsuz vakfe yapmıştır.

2060 **Sahih**. Buhari (1752) Ahmed (2/152)
2061 **Sahih mevkuf**. Mâlik, (1/408).
2062 **Sahih.** Buhârî, (4/242).

Meymune ﵂’dan rivayet ettiğine göre: “İnsanlar Arafe günü Peygamber ﷺ’in oruçlu olup olmadığı hususunda şüphe ettiler. Bunun üzerine o vakfe yerinde duruyor iken ben de kendisine bir kap süt gönderdim. İnsanlar ona bakıp dururken o da o sütten içti.’[2063]

Ebû Bekre radıyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem nahr (kurban) günü bizlere hutbe verip şöyle dedi: “**Bu gün hangi gündür, biliyor musunuz?**” Biz: “Allah ve Rasûlü en iyi bilendir” dedik. O sükût etti. Hatta biz Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in onu başka bir isimle isimlendireceğini zannettik. Şöyle buyurdu: “**Nahr (kurban kesme) günü değil mi?**” Bizler: “Evet” dedik. Sonra: “**Bu ay hangi aydır?**” diye sordu. Biz: “Allah ve Rasûlü en bilendir” dedik. O yine sükût etti. Hatta biz ona başka bir isim vereceğini zannettik. Buyurdu ki: “**Zu'l-hicce ayı değil mi?**” Biz: “Evet” dedik. Sonra: “**Bu hangi beldedir**?” diye sordu. Biz yine: “Allah ve Rasûlü en bilendir” dedik. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Hatta biz ona isminden başka bir isim verecek zannettik. “**Haram olan belde değil mi**?” buyurdu. Biz: “Evet” dedik. Bunun üzerine: “**Muhakkak ki kanlarınız, mallarınız bu beldeniz içinde, bu ayınızda, bu gününüzün harâmlığı gibi biribirinize, rabbinize kavuşacağınız güne kadar haramdır. Dikkat edin! Bunları size tebliğ ettim mi?**” dedi. “Evet” dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Ey Allah’ım! Şâhid ol! Burada hâzır bulunanlar, hâzır bulunmayanlara tebliğ etsin. Bâzen kendisine tebliğ edilmiş olan kimse, burada bulunup işiten kimseden daha iyi anlayıp belleyici olur. Benden sonra biribirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz!**”[2064]

Teşrik Günlerinin Ortasında Hutbe

Bekr oğullarından iki adam şöyle dediler: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i teşrik günlerinin ortasında hutbe verirken gördük. Biz O’nun bineğinin yanındaydık. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Mina’da hutbe veriyordu.”[2065]

Kurban Günü İfada (Ziyaret) Tavafı

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Sonra Beyt-i Atik’i (Kâbeyi) tavaf etsinler**’ (Hac, 22/29)

[2063] **Sahih.** Buhârî, (4/237).
[2064] **Sahih**. Buhari (1741)
[2065] **Sahih**. Ebu Davud (1952)

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kurban günü ifada tavafı yaptı. Sonra döndü ve öğleyi Mina'da kıldı." Nafi dedi ki: "İbn Ömer radıyallahu anhuma kurban günü ifada (ziyaret) tavafı yapar, sonra döner öğleyi Mina'da kılardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi."[2066]

Tavaftan ve iki rekât namaz kıldıktan sonra eğer temettu haccı yapan birisi ise Safâ' ile Merve arasında sa'y eder. Çünkü daha önce yaptığı sa'y umre içindi. Bu ise haccın sa'yidir.

'Â'işe ﵂'nın Peygamber ﷺ'in veda haccı hakkında şöyle dediği sabittir: '...Daha sonra umre yapmak üzere ihrama girmiş olan kimseler Beyti tavaf ettiler. Safâ' ile Merve arasında sa'y ettiler. Sonra da ihramdan çıktılar. Daha sonra Minâ'dan döndükten sonra hac için bir başka tavaf yaptılar. Hac ile umreyi birlikte yapmış olanlar ise sadece bir tavaf yaptılar.'[2067]

Kıran ya da İfrad Haccı yapan kimse ise sadece bir tane sa'y yapar. Eğer Kudûm Tavafı'ndan sonra bu sa'yi yapmış ise ifada tavafından sonra sa'y yapmasına gerek yoktur. Yapmamışsa İfada Tavafı'ndan sonra sa'y yapar.[2068]

Şevkani dedi ki: "Ziyaret tavafının haccın rükünlerinden olduğu ve bu olmadan haccın sahih olmayacağında icma edilmiştir."[2069]

Hacıların Veda Tavafı

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "İnsanlar her yönden ayrılırlarken Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sizden hiçbir kimse yapacağı son iş Beytteki tavafı olmadıkça ayrılıp gitmesin.**"[2070]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma dedi ki: "İnsanlara, hacc menseklerinin sonunun Beyt'i tavaf etmek (veda tavafı) olması emr olundu. Şu kadar ki bu

---

[2066] **Sahih.** Muslim (1308)
[2067] **Sahih.** Buhârî, (1638) Muslim (1211)
[2068] Bkz. İbn Kayyîm, *Zâdu'l-Me'âd*, (2/273).
[2069] Seylu'l-Cerrar (2/186)
[2070] **Sahih.** Muslim (1327)

vedâ tavafı hayızlı kadınlardan hafifletildi. (Onlara farz kılınmadı)."[2071]

Veda tavafında ramel yapmak Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olmamıştır. Şayet bir kimse veda tavafından sonra birkaç gün kalacaksa, bu tavafı iade eder. Çünkü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hacının yapacağı son şeyin veda tavafı olmasını emretmiştir.

Teberrük İçin Zemzem Götürmek

Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kırbalarla zemzem taşır, onu hastaların üzerine döker ve onlara içirirdi."[2072]

[2071] **Sahih.** Buhari (1755) Muslim (1328)
[2072] **Hasen.** Buhari Tarihu'l-Kebir (3/189) Beyhaki (5/202) es-Sahiha (883)

KURBAN

Kurban: Kurban bayramı ve teşrik günlerinde, Yüce Allah'a yakınlaşmak arzusuyla boğazlanan hayvanlardır. Kurbanlık hayvanlar, deve, sığır ve koyunlardır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Rabbin için namaz kıl ve kurban(ı Rabbin için) kes**' (Kevser 108/2)

'**Biz, her ümmete -(Kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye- kurban kesmeyi gerekli kıldık... Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar (develer), ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yeyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin**...' (Hac 22/34-37)

Hükmü:

Umm Seleme ﵂ anlatıyor: "Peygamber ﷺ buyurdu ki: **'(Zilhicce ayı) girdiğinde, biriniz kurban kesmek istediği zaman, kılından ve derisinden hiçbir şeye dokunmasın**.'[2073] Bu hadiste kurban kesmek, kişinin dilemesine bırakılmıştır.

Ebu Serîha radıyallahu anh'den: "Ebu Bekr ve Ömer radıyallahu anhuma (farz zannedilmesinden çekinerek) kurban kesmezlerdi."[2074]

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle demiştir: "İmkanı olduğu halde kurban kesmeyen namazgahımıza yaklaşmasın."[2075]

İbn Hazm ﵀: 'Hiçbir sahabeden, kurban kesmenin vacip olduğu sahih olarak nakledilmemiştir' demiştir.[2076]

[2073] **Sahih.** Muslim (1977).
[2074] **Hasen mevkuf**. Beyhaki (9/265) İrvau'l-Galil (4/355)
[2075] **Sahih mevkuf**. Ahmed (2/321) İbn Mace (3123) Hakim (2/389)
[2076] *el-Muhallâ* (7/358).

Mâverdî ﵀: 'Sahabelerin rivayetleriyle, vacipliğin kalktığına dair icma oluşmuştur' der.[2077]

Kurban Kesmenin Zamanı

Cundub b. Sufyan el-Becelî radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Namazdan önce kurbanlarını kesenler, onların yerine başka kurban iade etsinler. (Namazdan önce) kesmeyenler, kurbanlarını kessinler.'[2078]

Enes ﵁ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Namazdan önce kurban kesmiş olan kendisi için kesmiştir, namazdan sonra kesen ibadetini tamamlamış ve müslümanların sünnetine isabet etmiştir."[2079]

Cubeyr b. Mut'im radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Arafat'ın tümü vakfe yapılacak yerdir. Ancak Urene vadisinin iç tarafından yukarılarda durulur. Müzdelifenin tamamı vakfe edilecek yerdir. Muhassir taraflarına çıkın. Mina'nın heryeri kurban kesme yeridir. Teşrik günlerinin hepsinde kurban kesilir."[2080]

Nâfi'den: İbn Ömer ﵁ dedi ki: 'Kurban günleri, *yevm-i nahr*'dan sonra iki gündür.'[2081]

Kurban Kesme Yeri

Cubeyr b. Mut'im radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**…Mina'nın heryeri kurban kesme yeridir…**."[2082]

İbn Ömer ﵁ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ kurbanlarını namazgahta keserdi.'[2083]

[2077] *el-Hâvî* (19/85).
[2078] **Sahih.** Buhârî (5562) Muslim (1960).
[2079] **Sahih.** Buhârî, (5546); Muslim (1962) Nesâ'î (3/193).
[2080] **Sahih**. Ahmed (4/82) İbn Hibban (6/62) Beyhaki (9/295)
[2081] **Sahih mevkuf**. Mâlik, (2/487).
[2082] **Sahih**. Ahmed (4/82) İbn Hibban (6/62) Beyhaki (9/295)
[2083] **Sahih.** Buhârî (5552).

Seferî'nin Kurban Kesmesi

Asım b. Kuleyb, babasından rivâyet ederek şöyle demiştir: "Bir yolculukta idik. Kurban bayramı geldi aramızdan bazı kimseler iki veya üç toklu karşılığında bir koyun alıyorlardı. O sırada Müzeyne kabilesinden bir adam şöyle dedi: "Bir yolculukta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikteydik. Kurban günü gelmişti. Bazı arkadaşlarımız iki ve üç toklu vererek bir koyun almak istiyordu. Bunu gören Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ceza' (toklu) da koyun gibi kurban yerine geçer**" buyurdu[2084]

Kurban Olabilecek Hayvanlar

Altı Aylık Koyun, Bir Yaşında Keçi, İki Yaşında Sığır ve Beş Yaşını Bitirmiş Deve

Câbir ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ: 'Yıllanmış (yaşını başını almış) hayvanlardan kurban kesin. Böylesini bulmakta zorluk çekerseniz o başka. Bu takdirde kuzunun toklusunu kesiverin' buyurdu."[2085]

Hadisteki "yıllanmış: musinne" ile kastedilen; devenin beş yaşını, sığırın iki yaşını ve keçinin de bir yaşını doldurmuş olmasıdır. Hadîste açıkça "musinne" zikredildiği için, koyundan başka hiç bir hayvanın yaşını doldurmamış yavrusundan kurban olmaz. Koyunun sürüde fark edilmeyecek derecede irileşmiş yavrusundan ise yaşını doldurmadan da kurban olabilir. Hadiste geçen "ceze': toklu" altı ayını doldurmuş koyundur.

Nâfî' ﷺ anlatıyor: "İbn Ömer ﷺ kurbanlıkların: 'Tırnaklılar (yani sığırlar) hakkında üçüncü senesine girmiş veya geçmiş, etli ayaklılar (develer) hakkında da altıncı yaşına girmiş veya geçmiş olmasını' şart koşardı."[2086]

Ukbe b. Âmir ﷺ'ın anlattığına göre: "Rasûlullah ﷺ ashabı arasında taksim edilmek üzere bir miktar davar vermişti. Dağıtım yapılınca geriye bir toklu arttı. Ukbe durumu Rasûlullah ﷺ'e haber verince: '**Onu da sen kurban et**!' buyurdu." Bir rivayette (artık Ukbe'ye kalan) bir *ceze'* (toklu)'dir.

[2084] **Hasen.** Nesai (7/219) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (1144)
[2085] **Sahih.** Muslim (1963); Ebû Dâvud (2797) Nesâ'î (7/218).
[2086] **Sahih mevkuf.** Mâlik, (1/380).

Rasûlullah ﷺ: **'(Sen de) onu kurban et!**' demiştir.[2087]

Keçi yavrusu oğlağın ise yaşını doldurmuş olması gerekir:

Berâ ﷺ anlatıyor: "Ebû Burde b. Niyâr ﷺ namazdan önce kurbanını kesmişti. Rasûlullah ﷺ ona: **'Kurbanını yenile!'** dedi. Ebû Burde: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim sadece bir oğlağım var. Ancak nazarımda yıllanmış olandan daha kıymetlidir!' deyince: **'Öbürünün yerine bunu kurban et. Ancak oğlak senden sonra, kimseye kurban için yeterli olmayacak!'** dedi."[2088]

Gebe, Topallığı Hafif ve Boynuzu Kırık Hayvan

Huceyye b. 'Adî anlatıyor: "'Alî ﷺ: 'Sığır yedi kişi adına kesilir' demişti. Kendisine: 'Ya doğurmuşsa?' diye soruldu. O: 'Öyleyse yavrusunu da beraber kes!' buyurdu. Kendisine: 'Ya topalsa?' diye soruldu. O: 'Kesim yerine ulaşabildiyse tamam' dedi. Kendisine: 'Ya boynuzu kırıksa?' dendi. O: 'Zarar etmez. Biz göz ve kulaklarının sağlamlığını kontrol etmekle emrolunduk!' diye cevap verdi."[2089]

Ebu Said radıyallahu anh'den: "Dedik ki: "Ey Allah'ın rasulü! Deve, sığır veya koyun boğazladığımızda karnından yavrusu çıkıyor. Onu atalım mı yoksa yiyelim mi?" Buyurdu ki: "**Dilerseniz yiyebilirsiniz. Zira anasının kesilmesiyle, onun kesimi gerçekleşmiş olur**."[2090]

Kurban Olamayacak Hayvanlar:

Kulağı Yarık, Kesik, Delik ve Küpelenmiş Hayvanlar:

'Alî ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, (kurbanlık olarak keseceğimiz hayvanın) göz ve kulaklarına dikkat etmemizi: **'Kulağı önden delinmişi veya arkadan delinmişi veya ortadan yarılmışı veya yuvarlak delinmişi**

[2087] **Sahih.** Buhârî (5554) Muslim (1965) Tirmizî (1500) Nesâ'î (7/218) İbn Mâce (3138).

[2088] **Sahih.** Buhârî, (5556); Muslim (1961); Tirmizî (1508); Ebû Dâvud (2800); Nesâ'î (7/222-223).

[2089] **Hasen.** Tirmizî (1503); Nesâ'î (4300) Ebû Dâvud (2422) İbn Mâce (3134).

[2090] **Sahih**. Ahmed (3/31, 39) Ebu Davud (2827)

kurban yapmayın’ diye emretti.”[2091]

Huzeyfe radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize (kurbanlık hayvanların) gözlerini ve kulaklarını iyice kontrol etmemizi emretti”[2092]

İbn Mesud radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize kurbanlık hayvanların gözlerini ve kulaklarını iyice kontrol etmemizi emretti”[2093]

Ali radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize kurbanlık hayvanların gözlerini ve kulaklarını iyice kontrol etmemizi emretti.”[2094]

Tahavî şöyle der: ““İşte bu rivayetlerde kulağı önden ya da arkadan kesilmiş kurbanlığın kurban edilmesi yasaklanmaktadır. Eğer kulak önden kesilmişse buna “mukabele”, alt tarafından kesilmişse ona “mudabere”

[2091] **Hasen, sahih.** Ahmed (1/83, 101, 127, 129, 137, 150); Tirmizî (1498); Ebû Dâvud (2804-2806); Nesâ‘î (7/217); İbn Mâce (3142); Dârimî (1952); Ziyâ’u’l-Makdisî, *Muhtare* (2/113-116 no: 487-488); Hâkim (4/249); İbnu’l-Cârud, *el-Muntekâ* (906); Beyhakî (9/275); Darekutnî, *el-‘İlel* (3/239).

Ravileri güvenilirdir. Darekutnî, Ebû İshâk’ın Şureyh b. Numân’dan işitmediğini, bunu İbn Eşva’ yoluyla Şureyh’ten rivayet ettiğini söylemiştir. Bu durum isnadı kuvvetlendirir. Zira Sa‘îd b. ‘Amr b. Eşva güvenilir bir ravidir. Ziyâ’u’l-Makdisî, Tirmizî, İbn Cerîr et-Taberî, İbn Hibbân, Hâkim ve Zehebî: isnadı **sahih** demişlerdir. Şu‘ayb el-Arnâ’ut *Musned* tahkikinde **hasen** demiştir.

* Ebû İshâk es-Sebiî, güvenilir bir ravi olup bunu kendisinden on bir farklı ravi rivayet etmiştir. (Ziyad b. Hayseme, İsrail, Kays b. Rebî, Zuheyr b. Muaviye, Ebû Bekr b. Ayyâş, ‘Alî b. Sâlih, Şureyk b. ‘Abdillâh, Zekeriya b. Ebi Zaide, Hudeyc b. Muaviye, Yunus b. Ebi İshak ve Cerrah b. Dahhak) Nitekim İsrail, Zuheyr ve Zekeriya’nın Ebû İshâk’tan rivayetlerinin en sağlam rivayetler olduğu belirtilmiş, Buhârî ve Muslim İsrail yoluyla Ebû İshâk’tan rivayette bulunmuşlardır. Bkz. *el-İgtibat bi-men Rumiye mine’r-Ruvvat bi’l-İhtilat* (1/273).

* Şureyh b. Nu’man: Ebu İshak onun hakkında “saduk” demiştir. İbn Hacer de bunu ikrar etmiştir.

* Ebû Mes‘ûd radıyallahu anh’den şahidini: Taberânî (17/243) rivayet etmiştir. İsnadında ‘Abdulgaffar b. Kâsım vardır.

[2092] **Sahih ligayrihi**. Bezzar (7/333)

[2093] **Sahih ligayrihi**. Musannefatu İsmail es-Saffar (528)

[2094] **Sahih**. Nesai (4376) Tirmizi (1503) İbn Mace (3143) Tayalisi (160) İbn Huzeyme (2915) Hakim (1/641, 4/250) İbn Hibban (13/243) Ahmed (1/152) el-Elbani Sahihu İbn Huzeyme tahkikinde: “Hasen, sahih” demiştir.

denilir… İşte bununla, kulakları ne şekilde kesilmiş olursa olsun, böyle bir hayvanın kurban edilmesi bize yasaklanmış ve ihmal etmemiz caiz olmayan bir husus sabit olmuştur… Ali radıyallahu anh hadisi sabit olup nesh edildiği bilinmemektedir…"[2095]

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: 'Onları -ne olursa olsun- şaşırtıp saptıracağım, en olmadık kuruntulara düşüreceğim ve onlara kesin olarak davarların kulaklarını kesmelerini emredeceğim ve Allah'ın yarattıklarını değiştirmelerini emredeceğim. Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost (veli) edinirse, kuşkusuz o, apaçık bir hüsrana uğramıştır.' (Nisâ' 2/119)

Kör, Hasta, Topal, Çok Zayıf Hayvanlar:

Berâ ﷺ'den: Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Kurbanlıklarda körlüğü belli olan kör, hastalığı açıkca belli olan hasta, (yürümeye mâni olacak derecede) topallığı açık olan topal, iliği kurumuş zayıf hayvanın kurban edilmesi caiz değildir.'[2096]

Urve ﷺ evladlarına şöyle demiştir: 'Evlâtlarım., sakın biriniz, bir büyüğe hediye edince utanacağı bir şeyi Allah için kurban sunmasın. Zira Allah, büyüklerinin büyüğüdür ve O, en seçkine herkesten ziyâde lâyıktır.'[2097]

Altı Aylık Keçi Kurban Olmaz

Berâ ﷺ anlatıyor: "Ebû Burde b. Niyâr ﷺ namazdan önce kurbanını kesmişti. Rasûlullah ﷺ ona: **'Kurbanını yenile!'** dedi. Ebû Burde: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim sadece bir oğlağım var. Ancak nazarımda yıllanmış olandan daha kıymetlidir!' deyince: **'Öbürünün yerine bunu kurban et. Ancak oğlak senden sonra, kimseye kurban için yeterli olmayacak!'** dedi."[2098]

[2095] Tahavi, Şerhu Meani'l-Asar (6193-6198)

[2096] **Sahih**. Ahmed (4/284, 289, 300); Mâlik (2/482); Tirmizî (1497); Ebu Dâvud (2802); Nesâ'î (4369) İbn Mâce (3144).

[2097] Mâlik, (1/380).

[2098] **Sahih.** Buhârî, (5556); Muslim (1961); Tirmizî (1508); Ebû Dâvud (2800); Nesâ'î (7/222-223).

Kurbanda Ortaklık

Koyun ve Keçi Bir Aileye Yeter

Ata b. Yesar'dan: "Ebû Eyyûb el-Ensarî ؓ'e "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında udhiyye (kurban) nasıldı?" diye sordum. Dedi ki: 'Bizden biri, kendisi ve ailesi halkı için tek bir koyun kurban eder, (etinden hem yerler hem de başkalarına yedirirlerdi). Sonra insanlar, övünmeye başladılar ve gördüğün gibi bu bir övünme vâsıtası oldu.'[2099]

Ebû Sa'îd ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ boynuzlu erkek bir koçu kurban etti. Koç siyahın içinde bakar, siyahın içinde yürür ve siyahın içinde yerdi.'[2100]

Deve Kurbanında On Kişi Ortak Olabilir.

İbn 'Abbâs ؓ anlatıyor: 'Rasulullah ﷺ ile birlikte bir yolculuktaydık. Kurban bayramı vakti geldi. Devede on, sığırda yedi kişi ortak olduk (ve kurban kestik).'[2101]

Sığır Kurbanında Yedi Kişi Ortak Olabilir

Huzeyfe radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem müslümanlar arasında sığırda yedi kişiyi ortak yaptı."[2102]

Ölmüş Kimse Adına veya Başkası Adına Kurban Kesmek

Câbir ؓ anlatıyor: "Peygamber ﷺ ile musallâda hazır bulundum. Hutbesini tamamlayınca minberinden indi. Kurbanlık koçuna gelip kendi eliyle kesti. Keserken: '**Bismi'llâhi vallâhu ekber. Bu benim adıma ve ümmetimden kurban kesmeyenlerin adınadır**!' dedi."[2103]

[2099] **Sahih.** Mâlik (2/486); Tirmizî (1505) İbn Mâce (3147).
[2100] **Sahih.** Muslim (1967); Tirmizî (1496); Ebû Dâvud (2796) ve Nesâ'î (7/221).
[2101] **Sahih.** Tirmizî (907); Nesâ'î (7/222) İbn Mâce (3131).
[2102] **Hasen**. Ahmed (5/406)
[2103] **Sahih**. Tirmizî (1521) Ebû Dâvud (2812).

Kurbanda Vekalet

Naciye b. Cundub radıyallahu anh'den: "Kurban kesmekten alıkonulduğunda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Kurbanı benimle gönder de onu Harem'de keselim." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Nasıl yapacaksın**?" diye sordu. "Onu öyle yer ve vadilerden götürüp iletirim ki, hiç kimsenin elimden almaya gücü yetmez" dedim ve onu alıp götürdüm, Harem'de kestim. Onu Harem'de boğazlanması için göndermişti de bundan müşrikler tarafından alıkonmuştu."[2104]

Kesim Adabı ve Yasakları

Allah'ın Adının Anılması

Câbir ﷺ anlatıyor: "Peygamber ﷺ ile musallâda hazır bulundum. Hutbesini tamamlayınca minberinden indi. Kurbanlık koçuna gelip kendi eliyle kesti. Keserken: '**Bismi'llâhi vallâhu ekber. Bu benim adıma ve ümmetimden kurban kesmeyenlerin adınadır**!' dedi."[2105]

Ali radıyallahu anh'den: Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Babasına lanet edene Allah lânet etsin! Allah'tan başkası için hayvan kesene Allah lanet etsin! Bid'atçi barındırana Allah lanet etsin! Ve yeryüzünün alâmetlerini değiştirene Allah lânet etsin!.'[2106]

Boğazlama Şekli

Enes ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, yedi deveyi ayakta kendi eliyle kesti. Medine'de ise boynuzlu ve alacalı iki koç kurban etti. Rasûlullah ﷺ keserken tekbir getiriyor, besmele çekiyor ve ayağını hayvanların boyunlarının üzerine koyuyordu.'[2107]

İbn 'Abbâs ﷺ dedi ki: 'Elinde (tasarrufunda) olduğu halde (normal

---

[2104] **Sahih**. Nesai Sunenu'l-Kubra (4135) Tahavi, Şerhu Meani'l-Asar (2/242)
[2105] **Sahih**. Tirmizî (1521) Ebû Dâvud (2812).
[2106] **Sahih**. Muslim (1978) Ahmed (1/108, 118, 152, 217, 309, 317).
[2107] **Sahih.** Buhârî (1558); Muslim (1966); Tirmizî (1494); Ebû Dâvud (2793-2794); Nesâ'î (7/219-230) İbn Mâce (3120).

kesişten) seni aciz bırakan şey av gibidir.'[2108] Yine İbn 'Abbâs ﷺ, kuyuya düşen bir deve hakkında: 'Neresinden gücün yeterse kes!' demiştir.[2109]

Ebû'l-Uşerâ Usâme b. Mâlik b. Kahtam bâbasından anlatıyor: "'Ey Allah'ın Rasûlü!' dedim. 'Kesme işi sâdece boğazdan ve gırtlaktan (lebbe) değil midir, (hayvanın başka yerinden de olur mu?)' Şu cevabı verdi: **'(Mızrağını hayvanın) dizine saplarsan sana o da kifâyet eder.'**"[2110]

Tirmizî ﷺ: 'Bu, zaruret haline mahsustur' der. Ebû Dâvud ﷺ da: 'Bu, (yüksekten) düşen bir hayvanın kesimiyle ilgilidir' demiştir.

Taşla Kesilen Hayvan

Nâfi'den: Ka'b b. Mâlik ﷺ'ın bir oğlu, İbn Ömer ﷺ'ya şöyle anlattı: "Bâbası kendisine haber vermiştir ki: Davar güden câriyeleri, bir koyunun ölmek üzere olduğunu gördü, derhal bir taş kırarak, onunla koyunu kesti. Babası ailesine: 'Ondan yemeyin. Rasûlullah ﷺ'e sorayım' dedi ve sordu. Rasûlullah ﷺ yemelerini emretti."[2111]

Ok ve Kamışla Kesilen Hayvan

Râfi' b. Hadic ﷺ anlatıyor: "Bir seferde Rasûlullah ﷺ ile birlikte idik. (Bu esnâda) bir deve huysuzluk edip kaçtı. Peşine düştüler. Ama tâkipçileri yordu. Bir adam deveye bir ok gönderdi. Derken Allah deveyi durdurdu. Rasûlullah ﷺ: **'Bu hayvanların tıpkı vahşi kaçanlar gibi kaçanları vardır. Onlardan biri size galebe çalacak olursa, ona böyle davranın!'** dedi. Ben: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda (hayvan kesecek) bir bıçağımız yok. Gerektiğinde kamışla keselim mi?' diye sordum. Bana: **'Bolca kanı akıtılan ve üzerine Allah'ın ismi zikredilenin etini yeyiniz. Diş ve tırnakla kesmek caiz değildir. Size bunun sebebini söyleyeceğim. Diş kemiktir, tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır'** dedi."[2112]

'Atâ' b. Yesâr ﷺ, Benî Hâriseli bir adamdan rivayet eder ki: 'Bu zât bir

---

[2108] **Sahih mevkuf**. Buhari (Zebaih 23) İbn Ebi Şeybe (4/251) Abdurrazzak (4/465) Beyhaki (9/246)

[2109] **Sahih mevkuf**. Buhari (Zebaih 23) Abdurrazzak (4/467) Tagliku't-Ta'lik (4/517)

[2110] **Sahih**. Tirmizî (1481); Ebû Dâvud (2825); Nesâ'î (7/228).

[2111] **Sahih.** Buhârî, (5504); İbn Mace (3182) Mâlik (2/489).

sağmal deveyi gütmekte iken ölmek üzere olduğunu farketti. Beraberinde, hayvanı kesebilecek bir şey de bulamadı. Eline geçirdiği bir kazığı devenin boğazına saplayıp, kanını akıttı. Sonra durumu Rasûlullah ﷺ'e haber verdi. Rasûlullah ﷺ de yemesini söyledi.'[2113]

Hayvanı Rahat Ettirmek

Şeddâd b. Evs ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: 'Yüce Allah, her şeyde iyiliği emretmiştir. Öyleyse öldürdüğünüz zaman öldürmeyi iyi yapın. Kesecek olursanız kesmeyi iyi yapın. Bıçağın ağzını bileyin. Hayvanı (zahmet vermeyin) rahat ettirin.'"[2114]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Bir adam koyunu yatırdı ve önünde bıçağı biledi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Onu iki defa mı öldürmek istiyorsun? Onu yatırmadan önce bileyemez miydin?**"[2115]

Kadınların Kurban Kesmesi:

El-Museyyeb b. Rafi'den: "Ebû Mûsâ ﷺ kızlarına, kurbanlarını kendi elleriyle kesmelerini, tenbih etmiştir.'[2116]

Kurban Etinin Yenmesi, Saklanması ve Dağıtılması

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini anmaları (kurban kesmeleri için) sana (Kâbe'ye) gelsinler. Artık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedirin.' (Hac 28)

Abdullah b. Vakıd radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kurban etleriyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: '**Yiyiniz, yediriniz ve**

[2112] **Sahih.** Buhârî, (5509); Muslim (1968); Tirmizî (1491-1492); Ebû Dâvud (2821) Nesâ'î (7/226-227).

[2113] **Sahih**. Mâlik, (2/489); Ebû Dâvud (2823) Nesâ'î (7/226).

[2114] **Sahih.** Muslim (1955); Tirmizî (1409); Ebû Dâvud (2815); Nesâ'î (7/227) İbn Mâce (3170).

[2115] **Sahih.** Hakim (4/257) Abdurrazzak (4/393) Beyhaki (9/280) Sahiha (1/32)

[2116] **Sahih mevkuf.** Buharî (*Edâhî* 10 muallak olarak) Luveyn Cüz (no:57-58) Abdurrazzak (4/388)

bir kısmını alıkoyunuz.’[2117]

Câbir radıyallahu anh anlatıyor: “Biz kurbanlarımızın etinden üç günden fazla yemezdik. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize ruhsat tanıdı ve: ‘**Yiyin, azıklanın, saklayın da!**’ buyrdu.”[2118]

Nubeyşe radıyallahu anha anlatıyor: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdular ki: ‘Biz sizleri, kurbanların etinden üç günden fazla yemenizi ve bir çoğunuza da kurban eti ulaşsın diye yasaklamıştık. Şimdi, Yüce Allah bolluk verdi. Artık yiyin, biriktirin ve (Allah’tan) ecrini isteyin. Haberiniz olsun, bu bayram günleri yemek, içmek ve zikir günleridir.’”[2119]

Kurbanın Hiçbir Şeyi Satılamaz

Ali radıyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bana kurbanımın başında durmamı, etini, derisini miskinlere dağıtmamı, kurbanlığın hiçbir şeyini ücret olarak kasaplara vermememi emretti.’[2120]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “**Kim kurbanının derisini satarsa onun kurbanı geçersizdir**.”[2121]

Anne Karnındaki Çocuklar İçin Kurban Kesilmez

İbn Ömer radıyallahu anhuma anlatıyor: ‘Kadınların karınlarındaki çocuklar için kurban kesilmezdi.’[2122]

Yenmesi Yasak Olan Kesilmişler

Hayvan kesimlerinde iki aslî şart vardır:

1- Allah Adına Kesilmesi

[2117] **Sahih.** Muslim (1971).
[2118] **Sahih.** Buhârî, (1719) Muslim (1972); Nesâ’î (7/233).
[2119] **Sahih**. Ebû Dâvud (2814); İbn Mâce (3160); Nesâ’î (4157); Dârimî (1876).
[2120] **Sahih.** Buhârî (1716) Muslim (1317).
[2121] **Hasen**. Beyhaki (9/294) el-Elbani Sahihu’l-Cami (2/1055)
[2122] **Sahih mevkuf.** Mâlik (1053) Abdurrezzâk (4/380) Beyhakî (9/288).

Allah Teâlâ: '**Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Zira onu yemek fısktır'** buyurmuştur. (En'âm 6/121)

Allah için kesmeye niyet yeterlidir, Allah adının zikredilmesi mustehaptır. Nitekim İbn Abbas radıyallahu anhuma: "Allah'ın adını zikretmeyi unutursa kestiğinde sakınca yoktur"[2123] demiştir. Yine bu şart, Allah'ın adı zikredilmesine rağmen, kabirler ve türbeler yanında kesilen yahut önemli birinin gelişi için kesilen kurbanların mundar olduğunu ifade etmeye yeterlidir.

Nitekim İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bedevilerin cömertlik gösterisi için düzenledikleri deve kesme yarışında kesilen hayvanların etlerinden yemeyi yasakladı."[2124]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "(**İslâm'da) Fer'a ve Atîra yoktur**." Fer'a: Tagutları için kesilen ve devenin ilk doğurduğu yavrudur. Atîra ise; Receb ayında kesilen kurbandır."[2125]

'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ'e: 'Halk (küfürden yeni çıkmış kimseler) bize et getiriyor, kesilirken besmele çekilip çekilmediğini bilmiyoruz, ne yapalım?' diye soruldu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: **'Siz besmele çekin, yiyin!'** buyurdu."[2126]

Zuhrî ﵀ diyor ki: 'Arap Hıristiyanlarının kestiklerini yemekte bir beis yoktur. Ancak, Allah'tan başka birisinin adını andığını işitirsen o zaman kestiğini yeme. İşitmezsen (kuruntu yapma) Allah, onların küfrünü bildiği halde kestiklerini helâl kılmıştır.'[2127]

2- Meşru Kesim Yapılarak Kan Akıtılması

Bu şart usulsüz olarak öldürülen hayvanların yahut günümüzde avrupada uygulandığı söylenen petar tabancasıyla bayıltılarak/öldürülerek

---

[2123] **Sahih mevkuf**. Buhari (6/224 muallak olarak) Said b. Mansur (914) Darekutni (4/295)

[2124] **Sahih**. Ebu Davud (2820)

[2125] **Sahih**. Buhari (5473) Muslim (1976)

[2126] **Sahih.** Buhârî, (5507); Mâlik (2/488) Ebû Dâvud (2829) Nesâ'î (7/237).

[2127] **Sahih maktu**. Buhârî (7/92 muallak olarak) Abdurrazzak (4/485) Tagliku't-Ta'lik (4/515)

meşru kan akıtılmasının engellendiği kesimlerin meşru olmadığını ifade etmek için yeterlidir.

Semura b. Cundub radıyallahu anh'den: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem hayvanların bağlanarak (hedef yapılarak) öldürülmesini ve bu şekilde öldürülen hayvanın etini yemeyi yasakladı."[2128]

Hafız İbn Hacer şöyle demiştir: "Bu rivayet, bunduka (sapan taşı, saçma vb.) ile öldürülen hayvanlar gibi, kan akıtılmaksızın öldürülen hayvanlar hakkındadır."[2129]

Burada bunduka ile kastedilen, fındık büyüklüğünde çamurdan yapılan, kuruduktan sonra hedefe atılan taşlardır. Bu şekilde öldürülen hayvan helal değildir. Zira bu kan akıtmaz ve yaralamaz. Ancak çarparak öldürür. Modern silahlar ise böyle değildir. Bu silahlarda barutla kurşun atılır. Bu şekilde öldürülen hayvan helaldir. Zira kurşun ok ve mızraktan daha fazla kan döker. Bu da onların hükmündedir.[2130]

Kitap ehli, zikredilen iki şarta uygun kesim yapması sebebiyle onların kestikleri bize helal kılınmıştır. Kitapsız kafirlerin ise bu iki şarta riayet etmemeleri sebebiyle kestikleri haram kılınmıştır. Bu yüzden zikredilen iki şart yerine gelmeden bir müslüman veya kitap ehli kesim yapsa o et yenmez.

Kitapsız bir kafir Allah adına ve meşru kesim yaparak hayvan kesse, Kitap ve sahih sünnet naslarında o eti yemeye açık bir engel yoktur. Alimlerin çoğunluğu bu eti yemenin haram olduğunu söylemişlerdir. Ancak icma etmemişlerdir. İbn Hazm isnadıyla rivayet ederek dedi ki: "Said b. el-Museyyeb'e "Hasta olan kimse bir mecusiye Allah'ın adını anarak hayvan kesmesini emretse ve o da bunu yapsa (o et yenir mi)?" diye soruldu. Said: "Bunda sakınca yoktur" dedi. Bu aynı zamanda Katade ve Ebu Sevr'in de görüşüdür."[2131]

Bu konuda tercih edilen, bu etin caiz olmadığıdır. Çünkü İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Müslüman'da Allah'ın ismi vardır.

[2128] **Sahih**. Bkz.: es-Sahiha (2391)
[2129] Fethu'l-Bari (9/529)
[2130] Bkz.: Sıddık Hasen Han, Ravzatu'n-Nediyye (2/187).
[2131] **Sahih maktu**. İbn Hazm el-Muhalla (7/456) İbnu'l-Munzir'den naklen: Nevevî el-Mecmu (9/79)

Müslüman hayvan kestiğinde Allah'ın adını anmayı unutursa ondan ye, eğer mecusi Allah'ın adını zikrederek yerse onu yeme"[2132]

Bidatinden Dolayı Tekfir Edilenin Kestiği

İslam'a veya Kitap ehli bir dine mensup olan bid'at ehli, bidatinden dolayı tekfir edilen bir kimseyse, (Rafızi, Cehmî, sünnet inkarcısı gibi) bunların Allah adına kesmesi ve meşru kesimi gözetmeleri halinde kestikleri yenir.

Gudayf b. Haris'ten: "Bir amili Ömer radıyallahu anh'e şöyle yazdı: "Bizim tarafta Samire'ye seslenen, Tevrat okuyan, cumartesi tatili yapan, dirilişe iman etmeyen kimseler var. Müminlerin emirinin onların kestikleri hakkındaki görüşü nedir?" Ömer radıyallahu anh ona şöyle cevap yazdı: "Onlar Kitap ehlinden bir taifedir. Kestikleri de kitap ehlinin kestikleri gibidir."[2133]

Hayvandan Canlı İken Kesilen Leştir

Ebû Vâkıd ﵁ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, Medine'ye geldiği zaman, Medineliler, (diri olan) devenin hörgücünü kesiyorlar ve koyunların da kuyruklarını koparıyorlar ve bunları yiyorlardı. Bu durum üzerine Rasûlullah ﷺ: '**Hayvan diri iken ondan her ne kesilmiş ise bu meyte (leş) hükmündedir, yenilmez**' dedi."[2134]

Hacda Hedy Kurbanı İle İlgili Hükümler

Hedy Kurbanında Sığır ve Deveye Yedi Kişi Ortak Olabilir

Câbir ﵁ anlatıyor: "Biz, Rasûlullah ﷺ ile birlikte (Hudeybiye senesi) umrede temettu yaptık. O zaman yedi kişi adına bir sığır keserek iştirak

---

[2132] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (4/481)
[2133] **Hasen mevkuf**. Abdurrazzak (4/487)
[2134] **Sahih**. Tirmizî (1480); Ebû Dâvud (2858) İbn Mâce (3216)

ettik. Keza deve de yedi kişi adına kesilmişti.'[2135]

Hedy Kurbanının İşaretlenmesi

İbnu 'Abbâs ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ, Zulhuleyfe'de öğle namazını kıldı, sonra kurbanlık devesini getirip hörgücünün sağ yanına nişanı vurdu, kan akıttı (boynuna) iki tane nalın taktı. Sonra binek devesine atladı. Beydâ düzlüğüne ulaşınca, hacca niyet ederek telbiye getirdi.'[2136]

Hedy Gönderenin Hükmü

'Â'işe ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ'in kurbanlarının gerdanlık iplerini ellerimle ben büktüm. Sonra Rasûlullah ﷺ bu gerdanlıkları kendi elleriyle kurbanlıklara taktı. Sonra onları babamla birlikte (Mekke'ye) gönderdi. Kurbanı kesilinceye kadar, Rasûlullah ﷺ'e Allah'ın helal kıldığı hiçbir şey haram olmadı.'[2137]

Hedy Kurbanının Üzerine Binmek

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ bir deve sevk eden birisini görmüştü ki: **'Binsene ona!'** dedi. Adam: 'O kurbanlıktır!' dediyse de Rasûlullah ﷺ emrini tekrarladı: **'Bin ona!'** Adam tekrar: 'O kurbanlıktır' diye haykırdı. Rasûlullah ﷺ: **'Bin ona'** diye tekrarladı ve ikinci veya üçüncü seferde: **'Yazıklar olsun sana!'** diye ilâvede bulundu."[2138]

Buhârî'nin bir rivayetinde, Ebû Hureyre ﷺ'dan naklen şu ziyade vardı: "(Râvi) der ki: 'Ben o adamı, deveye binmiş Rasûlullah ﷺ ile beraber yürürken gördüm, devenin boynunda nalın takılı idi.'"

Câbir ﷺ'e; kurbanlığa binme hususunda sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Rasûlullah ﷺ'i işittim şöyle demişti: '**Kurbanlığa, mecbur kaldıysan**

[2135] **Sahih.** Muslim (1318) Mâlik (2/486) Timizî (904) Ebû Dâvud (2807) Nesâî (7/222)

[2136] **Sahih.** Muslim (1243); Tirmizî (906); Ebû Dâvud (1752); Nesâ'î (5/170, 172) İbn Mâce (3097).

[2137] **Sahih.** Buhârî (1696) ve Muslim (1321).

[2138] **Sahih.** Buhârî, (1706); Muslim (1322); Mâlik (1/337); Ebû Dâvud (1760); Nesâ'î (5/176) İbn Mâce (3103).

ma'ruf üzere bin. Bir başka sırt (binek) bulunca da in.'"[2139]

Helâk Olan Kurbanlık Hakkında

Nâciye el-Huzâî ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ hedy'ini Medine'den benimle gönderdi. Ben: 'Bunlardan yolda helak olan çıkarsa ben ne yapacağım?' diye sordum. **'Hemen kesersin, nalınını kanına batırırsın, sonra onunla insanlar arasından çekilirsin, yerler'** dedi."[2140]

İbnu'l-Museyyeb ﷺ der ki: 'Nafile olarak sevk edilen bir deve yolda helâk olsa ve hemen kesilerek halka terk edilse, halk da bunu yese, bu nafile kurbanın sahibine bir şey gerekmez. Kendisi yese veya ondan yiyene emretse borçlanır.'[2141]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: 'Kabe'ye kurbanlık hayvan gönderen kimsenin kurbanlığının, kaybolması veya ölmesi durumunda, gönderilen bu hayvan adak kurbanı ise yeniden bir tane daha göndermesi gerekir. Şayet nafile kurbansa, isterse yeniden bir tane daha gönderir, isterse göndermez.'[2142]

Hedy Kesen Kurbanından Yiyebilir

'Â'işe ﷺ anlatıyor: "Minâ'da iken bana sığır eti getirildi. Ben: 'Bu ne?' dedim. Rasûlullah ﷺ hanımları için sığır kurban etti' dediler."[2143]

[2139] **Sahih.** Ahmed (3/317, 324) Muslim (1324) Ebû Dâvud (1761) Nesâî (2802).
[2140] **Sahih**. Mâlik (1/380); Ahmed (4/225) Muslim (1326) Tirmizî (910); Ebû Dâvud (1762) İbn Mâce (3106)
[2141] Mâlik, (1/381).
[2142] **Sahih mevkuf**. Mâlik, (866) Beyhakî (9/288).
[2143] **Sahih.** Buhârî (1709, 5548) Muslim (1211).

MUAMELÂT

Cabir ﷺ'dan, Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Sattığında, satın aldığında ve borcunu ödeyişinde kolaylık gösteren ve cömert davranan kişiyi Allah bağışlasın**.'[2144]

Haram Yemek

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Haramla beslenen her bedene Cehennem ateşi daha layıktır.'**[2145]

Haram Alışverişler:

Sarhoş Edici İçki, Leş, Domuz, Put ve Leşlerin İç Yağının Satışı

Câbir ﷺ'den: "Mekke'nin fethedildiği sene Nebî ﷺ'i Mekke'de işittim, şöyle buyuruyordu: "**Allah ﷻ içki, ölmüş hayvan (leş), domuz ve putların alım-satımını yasakladı**." Bunun üzerine: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ölmüş hayvanların iç yağı hakkında ne buyurursunuz, zira onunla gemiler yağlanır, derilere sürülür, kandiller aydınlatılır" dendi. Cevâben: **'O (nun satışı) haramdır'** buyurdu ve ilâve etti: **'Allah Yahûdîlerin canını alsın. Allah onlara ölmüş hayvanların iç yağını haram kıldığı vakit bu yağı erittiler, sonra satıp parasını yediler.'"**[2146]

'Abdurrahmân b. Va'le' İbn 'Abbâs ﷺ'ya üzüm şırası hakkında sorunca ondan şu cevabı almıştır: "Adamın biri Rasûlüllâh ﷺ'e bir şarap dağarcığı hediye etmişti, kendisine: **'Allah'ın bunu haram kıldığını bilmiyor musun?'** dedi. Adam: 'Hayır bilmiyorum' cevabını verdi ve yanında bulunan birisine birşeyler fısıldadı. Rasûlüllâh ﷺ adama: **'Ona ne fısıldadın?'** diye sorunca adam: 'Onu satmasını emrettim' dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **'İçilmesi haram olanın satılması da haramdır'** buyurdu ve iki şarap dağarcığının ağız-

---

[2144] **Sahih.** Buhârî (2076) Tirmizî (1320) Ahmed (3/340).

[2145] **Sahih.** Taberânî, *el-Kebîr* (19/136). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (4495).

[2146] **Sahih.** Ahmed (3/324) Buhârî (2236); Muslim (1581); Ebû Dâvud (3486); Tirmizî (*1297*); Nesâî (4669) İbn Mâce (2167).

larını açarak içlerini boşalttı."[2147]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Allah Yahudilere lanet etsin. Leşlerin iç yağları onlara haram kılınınca onu sattılar ve ücretini yediler. Muhakkak ki Allah bir kavme bir şeyin yenmesini haram kılınca, onun ücretini de haram kılar"[2148]

* Bu hadiste iç yağlarının kullanılması değil, satılması ve parasının yenmesi haram kılınmaktadır. Böylece harama götüren bir vesile olan hile de iptal edilmiştir.

Kan, Köpek ve Yabanî Kedinin Satışı, Fahişe'nin ve Kahinin Kazancı:

Ebû Cuhayfe ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ, kandan ücret almayı, köpeğin ücretini ve bağinin (zina edenin) kazancını haram kıldı. Dövme yapana ve yaptırana, faiz yiyene ve ona vekil olana, suret yapanlara lanet etti."[2149]

Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem köpeğin ücretini, bagînin kazancını ve kahinin kazancını yasakladı."[2150]

Câbir ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ köpeğin ve vahşi kedinin ücretini yasakladı.'[2151] Nesâ'î'nin rivayetinde: 'Ancak av köpeği bundan müstesna'[2152] şeklinde bir fark vardır.

Evcil kediye gelince İbn Abbas radıyallahu anhuma onun satışında sakınca görmezdi.[2153]

[2147] **Sahih.** Muslim (1579); Mâlik, (2/846) Nesâ'î (7/307-308).
[2148] **Sahih.** Ahmed (1/293, 322) Ebu Davud (3488)
[2149] **Sahih.** Buhârî (2238) Ahmed (4/308).
[2150] **Sahih**. Ahmed (4/118) Buhari (2237) Muslim (1567)
[2151] **Sahih.** Muslim (1569) Ahmed (3/339) Ebu Davud (3479).
[2152] **Sahih**. Nesâ'î (4668) Ahmed (3/317) Beyhaki (6/6) Darekutni (3/73) Ebu Ya'la (3/430).
[2153] **Sahih mevkuf.** İbnu'l-Munzir el-Evsat (6602) bkz.: El-Mecmu (9/274) el-Umranî, el-Beyan (5/61) el-Mugni (6/360) Beyhaki el-Marife (8/176-177)

Suyun Fazlası:

Iyas b. Abd radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem suyun fazlasının satışını yasakladı."[2154]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Suyun fazlasına engel olursanız, ottan da engellemiş olursunuz" diğer lafzı: "Ot (mera) satılmış olacağı için suyun fazlası satılmaz."[2155]

Câbir ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ suyun fazlasına alınan ücretten yasakladı.'[2156]

Hayvanı Çiftleştirmekten Dolayı Ücret Almak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hayvanı çiftleştirmekten dolayı ücret almaktan yasakladı."[2157]

Cabir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem devenin çiftleşmesini satmaktan yasakladı."[2158]

Asbu'l-fahl: Boğa ve aygır gibi hayvanları çiftleştirmek için kiralamaktır.

Mala Musibet Gelirse:

Câbir ﷺ anlatıyor: "Peygamber ﷺ buyurdu ki: '**Bir din kardeşine hurmasatsan sonra da buna bir âfet gelse, ondan bir şey alman sana helâl olmaz. Kardeşinin malını hakkın olmadığı halde nasıl alırsın?'**[2159]

Bir başka rivayette: 'Rasûlüllâh ﷺ âfetle gelen zararın hesaptan dü-

---

[2154] **Sahih**. Ahmed (3/417) Ebu Davud (3478) Tirmizi (1271) Nesai (4663)

[2155] **Sahih**. Buhari (2353) Muslim (1566)

[2156] **Sahih.** Buhârî (2284) Muslim (1565).

[2157] **Sahih**. Ahmed (2/14) Buhari (2884) Nesai (4671) Ebu Davud (3429) Tirmizi (1273)

[2158] **Sahih**. Muslim (1565) Nesai (4670)

[2159] **Sahih.** Muslim (1554); Ebû Dâvud (3374, 3470).

şülmesini emretti' demiştir.[2160]

Cuma Namazı Vaktinde Satış Yapmak

Yüce Allah şöyle buyurur: '**Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.**' (Cumu'a, 62/9)

İhtikar (Karaborsacılık) Haramdır:

Ma'mer b. Abdillah el-Adevî'den: "Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **'İhtikâr yapan hatakâr olmuştur.'**"[2161]

Ma'kıl b. Yesar radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim müslümanların yiyeceklarini pahalandırma işine girerse Allah'ın onu kıyamet gününde cehennemde oturtması hak olur**."[2162]

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Müslümanların yiyeceğini karaborsa yapan bizden değildir**."[2163]

İhtikâr/Karaborsa: bir malı piyasada azaltıp pahalandırmak için satmadan bekletmektir.

Kar Haddi Koymanın Yasaklığı

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında fiyatlar pahalandı ve: "Ey Allah'ın rasulü! Fiyatları belirleyip kar haddi koysan olmaz mı?" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "**Şüphesiz daraltan, bollaştıran, rezzak olan ve pahalandıran Allah'tır. Ben ümit ediyorum ki, hiçkimseye kan ve mal konusunda zulmetmemiş olarak**

[2160] **Sahih.** Muslim (1554); Ahmed (3/309); Nesâ'î (4529) ve Ebû Dâvud (3374).
[2161] **Sahih.** Muslim (1605); Ebû Dâvud (3447) Tirmizî (1267).
[2162] **Sahih.** Ahmed (5/27) Hakim (2/12) Tayalisi (928) Dulabi el-Kuna (2/124) Taberani (29/479)
[2163] **Hasen**. İbn Ebi Hatim İlel (2/45) Buhari Tarih (7/122)

Allah Azze ve Celle ile karşılaşayım."[2164]

İhtilaf Halinde Söz Satıcınındır

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Alışveriş yapanlar ihtilaf ederler de bir beyyine bulunmazsa söz mal sahibi (satıcınındır) Yahut alıcı malı iade eder**."[2165]

Meçhul ve Riskli Satışlar

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ, bey'u'l-garar ve bey'u'l-hasat'ı yasakladı.'[2166]

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, hablu'l-habele: (kesildiğinde çıkacak meçhul) etin satışını yasakladı.'[2167]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem yenecek hale gelinceye kadar meyveyi, hayvanın sırtındayken yünü, hayvanın memesindeki sütü veya sütün içindeki (ortaya çıkmamış) yağı satmayı yasakladı."[2168]

Garar: Rriskli ve meçhul satıştır. Bu, birçok konuyu kapsamına alan geniş bir meseledir. Sonucu belli olmayan ve kumar ile olan şeyin satışı garardır. Havadaki kuş, anasının karnındaki hayvan, hayvanın sırtındaki yün, memedeki süt, sudaki balık, ağaçtaki meyvenin tahminle satışı, yeşillenmiş meyvanın olgunlaşmadan satışı, teslim etmeye güç yetmeyen şeyin ve satıcının mülkiyetine geçmemiş şeyin satışı bu kapsamdadır ve hepsi batıldır. Garar risk/tehlike ve aldatma demektir. Garar'ın kapsamına giren bazı satışlar özelikle yasaklanmıştır. Mülamese, münabeze, muhadara, mahabere, muaveme, muhakale ve müzabene garar (meçhul) satışının yasağına dahildir.

Hasat satışı: kişinin alıcısına: "Sana şunu sattım" diyerek,

[2164] **Sahih**. Ahmed (3/156) Ebu Davud (3451) Tirmizi (1314) İbn Mace (2300)

[2165] **Hasen**. Ahmed (1/466) Ebu Davud (3511) Nesai (4649) İbn Mace (2186)

[2166] **Sahih.** Muslim (513) Ahmed (2/376) Ebû Dâvud (3376) Tirmizî (1230) Nesâî (4518) İbn Mâce (2194).

[2167] **Sahih.** Buhari (2143) Muslim (1514).

[2168] **Hasen**. Darekutni (3/14) Beyhaki (5/340)

elbiseler/kumaşlar üzerine taşlar atması ve taşların isabet ettiği kumaşları satmasıdır. Yahut bir arazide taş atarak, taşın ulaştığı yere kadar kısmı satmasıdır.

Ma'dum'un (elde olmayan şeyin) ma'dum ile satışı garar satışındandır. Bu, alacağın alacakla ödenmesi olup bunun haramlığında icma vardır. Bu konuda rivayet edilen hadisler ise sabit olmamıştır.[2169]

Teslim Alınmayan ve Elde Mevcut Olmayan Malın Satışı:

İbn Ömer ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: '**Bir yiyecek satın alan kimse, onu kabzetmeden (teslim almadan) önce satamaz**.'[2170]

Ahmed'in rivayetinde: "**Kim kile veya vezn ile yiyecek alırsa, onu teslim almadıkça satmasın**."[2171]

Bu hadislerde yasağın yiyecek ve içeceğe has olduğu zannedilebilir. Ancak, teslim alınmayan malın satışı genel kapsamlı bir lafızla da yasaklanmıştır:

Hâkim b. Hizâm ﷺ: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ticaret malı satın alıyorum. Bu hususta helal ve haram olan nedir?' diye sorunca Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Bir şey satın aldığın zaman onu teslim almadıkça satma!**"[2172]

Hakim b. Hizam'dan: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Kişi bana gelip elimde olmayan şeyi satmamı istiyor. Çarşıdan alıp teslim etmek üzere ona satış yapabilir miyim?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Yanında**

[2169] Bkz. Sıddık Hasen Hân, *Ravdatu'n-Nediyye* (s. 455).

[2170] **Sahih.** Buhârî, (2136); Muslim (1525-1526); Nesâ'î (4596); Ebû Dâvud (3492); Tirmizî (1291); Mâlik, (2/640-641) İbn Mâce (2226).

[2171] **Sahih.** Ahmed (2/111) Ebu Davud (3495) Nesai (4604) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (4/38) Taberani (13098) Beyhaki (5/314)

[2172] **Hasen**. Ahmed (3/402); Beyhakî (5/313); İbnu'l-Cârud (602); İbn Hibbân (11/358, 361); Darekutnî (3/8); Nesâ'î (7/286); İbn Ebî Şeybe (4/386); 'Abdurrezzâk (8/39); Tayalisî (s.187); Taberânî (3/196); Mehamilî, *Emalî* (s.294); Hâtîb, *Târîhu Bagdat* (11/425)

(mülkiyetinde) olmayan şeyi satma" buyurdu."[2173]

Önceki hadislerde geçen yiyecek ve ölçülebilen malların teslim alınmadan satışına dair yasak, genel ifadeli bu hadislere aykırı olmadığı için tahsisten söz edilemez. Zira bu özelin, genele uygun bir sıfatla zikredilmesidir.

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Çarşıda zeytinyağı satın aldım. Malı elime geçirince (akti kesinleştirince) bir adam geldi ve iyi bir kârla satın almak istedi. Ben de adamın eline vurmak (yağı satmak) istedim. Ama ardımdan birisi gömleğimi tuttu, döndüm baktım ki Zeyd b. Sabit radıyallahu anh. Şöyle dedi: "Evine götürmedikçe satın aldığın yerde satma. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Tüccarlar evlerine götürmedikçe malların satın alındıkları yerde satılmalarını yasakladı.**"[2174]

Muhâkale, Muzâbene, Muhâbere, Munâbeze, Muâveme, Muhâdara, Mulâmese ve Sünyâ

Muhadara: Meyvenin olgunlaşmadan satılmasıdır. **Münâbeze:** Satıcının: "Bu elbiseyi sana atarsam satış tamam olmuştur" demesidir.

Muzabene: Taze hurmanın, kuru hurma karşılığında satılmasıdır.

Mülâmese: Elbiseyi açıp, evirip çevirmeden elini değmesi ve değince de satış muâmelesinin tamam olmasıdır.

Muaveme: Meyve ağacını aynı akit içinde birkaç yıllığına satmak/kiralamaktır.

Muhabere: Toprağı, çıkan mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi miktarla kiraya vermektir.

Sünyâ: meçhul istisnalı satıştır. Mesela kişi alıcıya: "Şu ağaçların bir kısmını sana sattım" der. Ancak hangi kısmı olduğu belli değildir.

Muhakale: Tarlayı o tarladan çıkacak arpa karşılığında kiralamak-

[2173] **Sahih**. Ahmed (3/402, 434) Ebu Davud (3503) Tirmizi (1232) Nesai (4613) İbn Mace (2187)
[2174] **Hasen**. Ebu Davud (3499) Darekutni (3/13) Hakim (2/40) İbn Hibban (4984)

tır.’[2175]

Enes ﷺ’dan: ‘Rasûlullâh ﷺ muhakale, muhadara, mulamese, munabeze ve muzabeneden yasakladı.’[2176]

Câbir ﷺ’den: ‘Rasûlüllâh ﷺ muhakale, muzabene, muhâbereden ve işkah hâline gelinceye kadar hurma satın almaktan yasakladı. **İşkâh**: Hurmanın kızarması veya sararması yahut bazı tanelerinin yenilmeye başlanmasıdır. **Muhâkale**, tarlanın mâlûm bir zahire (tarladan çıkacak ürün) karşılığında ölçekle satılmasıdır. **Muzâbene**, taze hurmanın birkaç yük kuru hurma karşılığında satılmasıdır. **Muhabere** ise üçte bir, dörtte bir ve buna benzer şeylerdir. Râvi Zeyd dedi ki: Atâ' b. Ebî Rabâh'a: “Sen Câbir b. Abdillah'ı bu hadîsi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den naklederken işittin mi?” diye sordum. Ata': “Evet” dedi.”[2177]

Müslim’in Cabir radıyallahu anh’den bir diğer rivayetinde “Muavemeden de yasakladı. **Muâveme**, (aynı akit içerisinde) bir kaç yıllığına yapılan satıştır. Yine sünya (istisnalı) satışı da yasakladı.’[2178]

Nesâ’î, Tirmizî ve İbn Hibbân’ın rivayetlerinde şu ziyade vardır: ‘Ancak (istisna edilen şey) bilinirse bu başka.’[2179]

Bir Satışta İki Satış

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: ‘Rasûlüllâh ﷺ bir satış içinde iki satışı yasakladı.’[2180]

İbn Abdilberr dedi ki: “İlim ehline göre bu hadis, kişinin farklı iki maldan birini on liraya, diğerini on beş liraya satmasıdır. Böylece iki maldan biri satılmış olur ve müşteri bunlardan dilediğini, muhayyer bırakılarak zikredilen ücret üzerinden alır. Aldığı şeyin ve terk edip almadığı şeyin fiyatları tayin edilmemiştir. Malik ve ashabına göre bir satışta iki satış budur. Eğer

[2175] Bkz.: Sıddık Hasen Hân, *Ravdatu’n-Nediyye* (s. 451).
[2176] **Sahih.** Buhârî (2207).
[2177] **Sahih.** Buhârî (2196); Muslim (1536); Tirmizî (1290, 1313); Ebû Dâvud (3374-3375) ve Nesâ’î (7/270).
[2178] **Sahih.** Muslim (1536).
[2179] **Sahih**. Nesai (3880, 4633) Tirmizi (1290) İbn Hibban (1114)
[2180] **Hasen.** Ahmed (2/432, 475, 503) Nesâ’î (4632) Tirmizî (1231) İbnu’l-Carud (600) İbn Hibban (11/349) Hakim (2/52) Beyhaki (5/343) el-İrva (5/149).

müşteri bu iki maldan dilediğini almak ya da hiçbirini almamak üzere muhayyer bırakılırsa bu caizdir, bir satışta iki satış değildir."[2181]

Begavî rahimehullah Şerhu's-Sunne'de bir satışta iki satışı iki şekilde açıklar: "Birincisi: 'Sana şu elbiseyi peşin olarak on liraya, veresiye olarak yirmi liraya satıyorum' demektir. İlim ehlinin çoğuna göre bu satış fasittir. Çünkü belirlenen fiyatın hangisi olduğu bilinmemektedir. Fiyatın bilinmemesi de akdin sıhhatini bozar. Tavus: iki fiyattan biri üzerinde anlaşıp giderse bunda sakınca yok demiştir. İbrahim en-Nehai, el-Hakem b. Uteybe ve Hammad da bu görüştedirler. El-Evzaî dedi ki: "Bunda sakınca yoktur. Ancak iki fiyattan biri netleştirildikten sonra ayrılması gerekir. Eğer fiyat belirlenmeden ayrılırsa en uzak vadede iki fiyattan düşük olanını öder. Ama bu iki şıktan biri bir mecliste kararlaştırılırsa bu ihtilafsız olarak sahihtir. Bundan gerisi boş sözdür.

İkinci şekli de şöyledir: 'Şayet cariyeni bana satarsan, şu kölemi sana yirmi dinara satarım' demektir. Bu fasit bir alışveriştir. Çünkü kölenin fiyatını yirmi dinar olarak belirlemiş ve cariyenin satılmasını şart koşmuştur. Bu şart bağlayıcı değildir. Bu bağlayıcı olmadığına göre fiyatın bir kısmı da batıl olur. Böylece satılan şeyden kalana karşılık kalan meçhul hale gelir. Fakat iki şey bir mecliste satılırsa Mesela bir ev ile bir köleyi tek fiyat üzere satarsan bu caizdir. Böyle bir alışveriş, bir satışta iki satış yasağına girmez. Bu ancak bir satışta iki şeyi bir araya getirmek olur" [2182]

Taksitli Satışta Fiyat Farkı Faiz midir?

İbn Mesud radıyallahu anh dedi ki: "Bir satış içinde iki satış yapmak faizdir. Ancak satış anında satıcı: "Ödemeyi peşin yapacaksan bu fiyata, vadeli yapacaksan şu fiyata derse bundan hariçtir."[2183]

Vade farkının faiz olması için cinslerin aynı olması gerekir. Mesela 10 liraya karşı vade farkından dolayı 15 lira talep etmek veya peşin verilen 1 kilo hurmaya karşı bir vade sonunda 2 kilo hurma talep etmek gibi. Ancak cinsler farklı olursa faiz olmaz. Mesela 1 kilo hurma için peşin 10 lira, vadeli 15 lira şeklinde fiyat teklif edip de, bir mecliste bu iki seçenekten biri kararlaştırılırsa alışveriş sahihtir ve faiz söz konusu olmaz. Ancak diyelim ki an-

[2181] İbn Abdilberr, et-Temhid (24/390)

[2182] Begavi Şerhu's-Sunne (8/143) Sıddık Hasen Hân Kannucî, *Ravdatu'n-Nediyye* (s.464).

[2183] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (6/119 no: 20827).

laşılan vadede ödeme gerçekleşmedi, satıcı bu yüzden fiyata ekleme yaparsa vade faizi söz konusu olur. Zira onun alacağı para cinsindendir ve vadesinde ödenmediği için fazladan para cinsi eklenmektedir.

İbn Mesud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir satışta iki satışı yasakladı." Ravilerden Simak dedi ki: "Bir satışta iki satış; sattığı mal için veresiye olursa şu kadar olur, peşin olursa şu kadar olur demektir."[2184]

Simak'ın açıklaması olarak gelen bu rivayetin isnadı zayıftır. Şureyk'ten başkası bunu rivayet etmemiştir. Şureyk zayıf bir ravidir. Bununla beraber Simak'a nispet edilen açıklamada da münkerlik vardır. Sıddık Hasen Han şöyle dedi: "Simâk rahimehullah'ın anlattığı şey, bir satışta iki şart yasağının tarifidir. Fakat: 'bir satışta iki şart' tek bir satışı ifade eder. Burada ise iki satış söz konusudur."[2185]

Yine Simak'ın sözü hakkında İbn Kayyım şöyle demiştir: "Bu açıklama zayıftır. zira bu şekilde faiz söz konusu olmaz. Yine burada iki satış da yoktur. Bu yalnızca tek satış ve tek fiyattır."[2186]

Tavus, Katade ve İbnu'l-Museyyeb) şöyle dediler: "Sana şu kumaşı bir aylığına on liraya veya iki aylığına yirmi liraya satıyorum" deyip de, ikisinin ayrılmalarından önce bu iki fiyattan biri üzerinde satışı yaparlarsa bunda sakınca yoktur."[2187]

El-Velid b. Muslim'den: "el-Evzaî'ye: "Peşin şu fiyata, vadeli şu fiyata diyerek iki fiyat helal olmaz" görüşünü sordum. Dedi ki: "Ata b. Ebi Rabah'ın görüşünü alırız. Zira o bunda sakınca görmezdi. Lakin iki fiyattan biri üzerinde anlaştıktan sonra ayrılmak gerekir. Ona dedim ki: "Eğer o iki şart üzerine malı alıp giderse?" şöyle dedi: "En uzak vadede, iki fiyattan düşük olanını alır" ona denildi ki: "Ben: şu elbise bir ay vadede on lira, iki ay vadede on üç lira desem nasıl olur?" dedi ki: "Eğer ayrılmalarından önce aralarında bir fiyat üzerinden alışverişi tamamlarlarsa bunda sakınca yoktur."[2188]

[2184] **Zayıf.** Ahmed (1/398) Şâşî (291) Bezzar (5/384).
[2185] Sıddık Hasen Hân el-Kannucî, *Ravdatu'n-Nediyye* (sy. 464
[2186] Tehzibu's-Sunen (5/106)
[2187] **Sahih maktu**. Abdurrazzak (8/136 no: 14626)
[2188] Taberi, İhtilafu'l-Fukaha (s.22)

es-Sevrî dedi ki; "Bir adam birine bir şeye karşılık yüz dinar verse ve adam o dinarları tartmak için gitse, sonra da: "Buna karşılık dirhem veya mal vermen gerekir" dese bu mekruhtur. Zira bu bir alışverişte iki alışveriştir"[2189]

İmam Şafii de şöyle demiştir: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in bir satışta iki satışı yasaklamasının anlamı şu olabilir: bir köleyi sana peşin bin dinara veya bir sene vadeyle iki bin dinara satıyorum der ve satışı bu iki fiyattan biri üzerinde akdetmez. Böylece bilinmeyen bir fiyat üzerine ayrılırlar."[2190]

Belli bir fiyat üzerinden tamamlanmamış alışverişe "bey': satış" denmez. Şayet bir mal için iki fiyat tayin edilerek satıcı ve alıcı ayrılırlarsa, iki satış gerçekleşmiş olur ki, yasaklanan budur. Böyle bir alışveriş batıldır, geçersizdir. Ancak satıcı ve alıcı tek fiyat üzerinden kararlaşıp ayrılırlarsa burada yalnızca bir satış söz konusu olur ve hadisteki "bir satışta iki satış" yasağı söz konusu olmaz. Çünkü burada sadece tek fiyat üzerinden tek satış gerçekleşmiştir.

Hem hadisi rivayet eden İbn Mesud radıyallahu anh hem de tabiinden diğer alimlerin açıklamaları, işaret ettiğimiz şekildedir. Nitekim bu rivayetleri zikrettik. İki satış yasağını açıklayan diğer bir rivayet de şu şekilde:

Abdullah b. Mesud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem iki oruçtan, iki namazdan, iki giyimden, iki yeme şeklinden, iki nikâhtan ve iki satıştan yasakladı: Yasaklanan iki oruç: Fıtr ve kurban bayramlarında tutulandır. Yasaklanan iki namaz: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar olan vakitlerde namaz kılmaktır. Yasaklanan iki giyim: Tek elbise içinde ihtiba yaparak kendisiyle sema arasında avretini örten bir şey olmadan, cinsel organını yere dayaması ve tek elbise giyip bir tarafını omuza atmaktır. Buna "samma" denilir. Yasaklanan iki yeme şekli: Sağ eli sağlam olduğu halde sol elle yemek ve karnı üzerine yüzükoyun yatarak yemek. Yasaklanan iki satış: Kişinin: "bana şunu sat ki ben de sana şunu satayım" demesi-

---

[2189] **Sahih maktu**. Abdurrazzak (8/139 no: 14639)
[2190] Taberi, İhtilafu'l-Fukaha (s.22).

dir. Yasaklanan iki nikâh ise: zina nikahı ve hala üzerine teyzenin nikahlanmasıdır."[2191]

Bu rivayette yasaklanan iki satış, iki şartın koşulduğu satış olarak açıklanmaktadır. Bu da İbn Amr radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiği: "Bir satışta iki şart" yasağıyla örtüşmektedir.

Bir Satışta iki Şart

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Hem veresiye hem satış (selef satışı) helal olmaz. Bir satışta iki şart koşmak, mülkiyetine geçmeyen malı satmak ve teslim alınmamış malı satmak helal değildir.**'[2192]

İmâm Mâlik ﷺ satış ve selefi şöyle açıklar: "Bu, bir kimsenin diğerine şöyle demesidir: 'Senin malını şu şu fiyata alıyorum ancak şu zamanda teslim etmen şartıyla." Bu çeşit bir muamele câiz değildir."[2193]

Şah Veliyullah Dehlevî ﷺ şu açıklamayı yapar: "Bey' ve selef: 'Sana şunu, bana şu kadar borç vermen şartıyla sattım' demek suretiyle olur. İki şarttan maksat ise satış akdinin normal şartları yanında, ayrıca akit dışı şartlar koşmaktır. 'Bana şunu hibe etmen yahut benim için falancaya aracılık etmen veya şayet satarsan sadece bana satman şartıyla' gibi şartlar ileri sürülerek yapılan satışlar gibi. Bu bir akit içinde iki şart demektir."[2194]

Urbun (Kaporalı) Satış:

Kaporalı satış, bir satışta iki şart yasağının kapsamındadır. Ayrıca garar satışı ve malı batıl yolla yemek kapsamında olduğundan haramdır. Böyle bir satışta; alıcı peşinat olarak bir miktar verir, sonra alıcı cayarsa verdiği peşinat satıcının olur. Bir tarafın zararı olurken diğer tarafın haksız kazancı

[2191] **Sahih**. Ebu Abdillah el-Huseyn b. Harun ed-Dubbî, el-Meclisu'l-Hamsun Min Emali (el yazma no:5) Şeceri Emali (2/91 no 1701) Taberani (10/101) Heysemi Mecma'da (4/86) dedi ki: "Taberani'nin ricali sahih ricalidir."

[2192] **Sahih**. Ebû Dâvud (3504); Nesâ'î (7/228); İbn Mâce (2188); Ahmed (2/178); Tirmizî (1234); Darimî (2/329); İbnu'l-Cârud (s.154); Hakim (2/21); Tayalisî (s.298); Beyhakî (5/267); Darekutnî (3/74).

[2193] Mâlik, *Muvattâ'* (2/657).

[2194] Huccetu'llâhi'l-Baliga (2/292).

söz konusudur.

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyor: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kaparolu satıştan yasakladı." [2195]

İbn Abbas radıyallahu anhuma kişinin birisine kumaş satarken: "Eğer beğenirsen onu al, beğenmezsen iade et ve onunla beraber dirhem yolla" demesini çirkin görürdü.[2196]

Sarhoş Edici İçki Yapacağı Bilinen Kişiye Üzüm Satmak:

Bureyde ﷺ'dan; Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Üzümü bağ bozumu sırasında depolayıp, Yahûdî'ye, Hristiyan'a veya içki yapacağını bildiği kimseye satan kimse, göz göre göre kendini ateşe atmıştır**.'[2197]

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem içkiden dolayı on kişiye lanet etti: **(İçkisi yapılan maddenin suyunu çıkarmak için) sıkana, sıktırana, içene, taşıyana, kendisine taşıttırana, sunana, satana, ücretini yiyene, satın alana ve satın aldırtana**"[2198]

Şehirlinin Köylü Adına Satışı:

Câbir ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Şehirli, köylü adına satış yapmasın. Bırakın insanları, Allah birbirleri sebebiyle onları rızıklan-**

[2195] **Hasen sahih.** Ahmed (2/183); Mâlik (2/609); Ebû Dâvud (3502); İbn Mâce (2192); Beyhakî (5/342); İbn 'Abdilberr, *et-Temhîd* (24/176-178); İbn Adî, *el-Kâmil* (4/153); *Tehzîbu'l-Kemâl* (35/100); Suyûtî, *Tenviru'l-Havalik* (1/47). Bu rivayetin isnadı hakkında çok söz söylenmiştir. Şeyh Elbânî rahimehullah da bu rivayeti, Malik ile Amr b. Şuayb arasındaki ravinin belirtilmemesi sebebiyle **zayıf** bulmuştur. Ancak Darekutni Garabiu Malik'te (66) ve Hatib el-Bağdadi, Ruvvatu Malik'te: el-Heysem b. Yeman – Malik – Amr b. el-Haris – Amr b. Şuayb tarikiyle rivayet etmişlerdir. bkz.: Bedru'l-Munir (6/526) Yine Malik bunu Abdullah b. Vehb – İbn Lehia – Amr b. Şuayb yoluyla rivayet etmiştir. İbn Vehb, İbn Lehia'dan kitapları yanmadan önce rivayet ettiği için rivayeti sahihtir. Bkz.: et-Temhid (24/176) Yine Asım b. Abdilaziz – Hars b. Abdirrahman – Amr b. Şuayb yoluyla rivayet edilmiştir. Bkz.: et-Temhid (24/178) Ebu Musa el-Medini Letaif (el yazma no: 167) Bu isnad hasendir. Yine Ebu Mus'ab ez-Zuhri – Malik – Ebu Rebia'nın dedesi – Amr b. Şuayb yoluyla gelmiştir. Bu isnad ceyyiddir. Bkz.: Fethu'l-Gaffar (3/1164)

[2196] **Sahih mevkuf**. İbnu'l-Munzir el-Evsat (8149)

[2197] **Hasen**. Taberânî, *Evsât* (5/294); Beyhakî, *Şu'ab* (5/17); Deylemî (5477).

[2198] **Sahih**. Tirmizi (1295) İbn Mace (3381) el-Elbani Gayetu'l-Meram (60)

dırsın.'"[2199]

Enes radıyallahu anh'den: "Şehirlinin, kardeşi, babası ve annesi olsa dahi, köylü adına satış yapmasından yasaklandık."[2200]

Satış Üzerine Satış:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebi ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın ve kardeşi vazgeçmedikçe veya izin vermedikçe onun evlilik için talip olduğu kadına talip olmasın**.'[2201]

Malın Pazara Varmadan Yolda Satışı:

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Peygamber ﷺ satıcının malını övmesini ve daha pazara varmadan malın yolda satın alınmasını veya şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı."[2202]

Yiyecek Maddelerini Ölçüp Tartmadan Satmak

Cabir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem satıcının ölçeği ve müşterinin ölçeği olmak üzere iki ölçekle ölçülmedikçe bir zahireyi satmayı yasaklamıştır."[2203]

Hadîsten maksad şudur: Bir ölçekle satın alınan bir zahire, o ölçekle ölçmek suretiyle teslim alınmadıkça tekrar satılamıyacağı gibi, anılan şekilde ölçülerek teslim alındıktan sonra satılmak istendiğinde o ölçümle yetinmek suretiyle de satışı yapılamaz. Satışı yapılacağı zaman yeniden ölçülmesi gerekir. Yani götürü pazarlama usûlü ile değil de ölçmek suretiyle yapılacak her satış için ayrı ayrı ölçmek gerekir. Bir ölçümle yetinilemez.

[2199] **Sahih.** Muslim (1522); Ebû Dâvud (3442); Tirmizî (1223); Nesâ'î (7/256) İbn Mâce (2176).

[2200] **Sahih**. Buhari (2161) Muslim (1523)

[2201] **Sahih.** Buhârî (5142); Muslim (1412); Ahmed (2/126, 153, 410) Nesâ'î (4503).

[2202] **Sahih.** Buhârî (2167); Muslim (1518); Ebû Dâvud (3436); Nesâ'î (7/257) İbn Mâce (2179).

[2203] **Hasen**. İbn Mace (2228) Darekutni (3/8)

Osman b. Affân radıyallahu anh'den: "Ben Yahudilere ait Kaynuka oğulları çarşısında, kâr ile kuru hurma alıp satardım. Bu durum Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaşınca bana: "**Ey Osman! Aldığında ölçerek al, satarken (yeniden) ölçerek sat**" buyurdu."[2204]

Faiz

Yüce Allah buyurur ki: '**Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların: 'Alım-satım tıpkı faiz gibidir' demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi tüketir (faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez. İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya! Onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin. Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Rasûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.**' (Bakara, 2/275-279)

İbn Mes'ûd radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Faizi yiyen, yediren, kâtiplik yapan ve bilerek şahitlik yapanlar Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in diliyle kıyamet gününe kadar lanetlidirler**."[2205]

Câbir radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem, faiz yiyene ve yedirene, faizi yazana ve şahit olanlara lanet etti ve şöyle buyurdu: **'Hepsi de aynıdır.'**"[2206]

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle dedi: "**Faiz yetmiş iki kısımdır.**

[2204] **Hasen**. Ahmed (1/62, 75) Buhari (muallak olarak 343, 444) Abd b. Humeyd (52) Bezzar (379) İbn Mace (2230) Tahavi (4/17) Beyhaki (5/315) Darekutni (3/8)

[2205] **Sahih**. Ahmed (1/393) Nesai (5102) Ebû Dâvud (3333); Tirmizî (1206); İbn Mâce (2277)

[2206] **Sahih**. Muslim (1598).

En aşağısı kişinin anasına yanaşması gibidir." Sonra dedi ki: "Elbette sizler, Kitap ehlini adım adım takip edeceksiniz."[2207]

'Abdullah b. Mes'ûd radıyallahu anh'den merfu olarak gelen hadiste Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem bu büyük günahın çirkinliğini açıklamaya özen gösterir. Şöyle buyurur: **'Faiz yetmiş üç kısımdır. En basiti kişinin annesiyle nikâhlanması gibidir. Ve faizin en kötüsü Müslüman bir kimsenin ırzına dil uzatmak gibidir.'**[2208]

'Abdullah b. Hanzale radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Kişinin bilerek yediği bir dirhem faiz otuz altı zinadan daha kötüdür.'**[2209]

Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Faiz çokluk getirse bile şüphesiz ki sonunda bir azlık olacaktır.'**[2210]

Riba (Faiz) Çeşitleri

Ebu Said radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğday ile, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile, aynı, eşit ve elden ele hemen peşin değiştirilip verilmelidir. Kim (ödeme sırasında) artırırsa ya da artırılmasını isterse, hem alan, hem de veren eşit şekilde faiz yemiş olurlar**."[2211]

Ebû Saîd ﵁ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ zamanında bize bayağı hurma veriliyordu. Bu muhtelif cins kuru hurmanın bir karışımı idi. Bu bayağı hurmanın iki ölçeğini bir ölçek iyi hurma mukabilinde satıyorduk. Bu tarz Rasûlüllâh ﷺ'in kulağına ulaşınca şöyle buyurdu: '**İki ölçek hurmaya bir ölçek hurma, iki ölçek buğdaya bir ölçek buğday iki dirheme bir dir-**

[2207] **Hasen ligayrihi mevkuf**. Taberani Musnedu'ş-Şamiyyin (254)

[2208] **Sahih**. Hâkim (2/43) İbn Mace (2275) Beyhaki Şuab (7/363) es-Sahiha (1871)

[2209] **Sahih**. Ahmed, (5/225). Bkz. El-Elbani, es-Sahiha (1033).

[2210] **Sahih**. İbn Mace (2279) Hâkim, (2/43). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (3542).

[2211] **Sahih**. Ahmed (3/49, 66) Buhari (2176) Muslim (1584)

hem olmaz.’[2212]

Ömer b. el-Hattâb ﷺ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: ‘**Altın altınla peşin olmazsa ribâdır. Buğday buğdayla peşin satılmazsa ribâdır. Arpa arpayla peşin satılmazsa ribâdır. Kuru hurma kuru hurmayla peşin satılmazsa ribâdır**.’[2213]

Bir rivayette de şöyle gelmiştir: “Bilâl ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ’e (iyi cins bir hurma olan) berni hurması getirmişti. ‘Bu nereden?’ diye sordu. Bilâl ﷺ: ‘Bizde âdi hurma vardı. Rasûlüllâh ﷺ’in yemesi için ondan iki ölçek vererek bundan bir ölçek satın aldık’ dedi. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: ‘**Eyvah! Bu ribânın ta kendisi, eyvah bu ribânın ta kendisi, sakın öyle yapma. Şayet iyi hurma satın almak istersen elindekini ayrıca sat. Sonra onun parasıyla iyi hurmayı satın al**’ dedi.”[2214]

Fark ödeyerek, altını altınla değiştirmek caiz değildir. Verdiği altın takı ile aldığı altın takı arasındaki ücret farkını ödeyerek birçok kimse, takılarını kuyumcuya verip, farklı altın takılar almaktadır. Bu türden alışveriş haramdır, caiz değildir. Aradaki fark faizdir. Buna göre, altın karşılığı altın satılması durumunda, -biri 18, diğeri 21 ayar olsa dahi- ağırlıklarının birbirine eşit olması ve tarafların ayrılmadan önce altınları teslim almaları şarttır.

Örneğin bir kadın kendi takısını, 10.000. TL.’ye kuyumcuya satmaya; sonra da daha az gramajda başka bir takıyı 10.000. TL.’ye almaya anlaşması ve aynı zaman dilimi içerisinde bu alışverişi yapması caiz değildir. Çünkü bu alış-veriş görüntüden ibarettir ve bu davranışla, haram kılınmış olan bir işlem meşrulaştırılmaya çalışılmış olmaktadır. Fakat bu alışveriş, aynı zaman diliminde yapılmazsa, yani kadın kendi takısını kuyumcuya satıp parasını aldıktan sonra ayrılıp gider; başka bir zaman da tekrar gelerek başka bir takıyı satın alırsa caiz olur.

İmam Ahmed b. Hanbel ﷺ bu konuda şöyle der: ‘Bir kadın kendi takısını kuyumcuya sattıktan sonra; çarşıda dolaşır, arzuladığı takıyı araştırır. İstediği takının sadece; kendi takısını sattığı kuyumcuda olduğunu anladık-

[2212] **Sahih.** Buhârî (2177) Muslim (1594-1596) Tirmizî (1241) Nesâî (7/271-273) Mâlik (2/632).
[2213] **Sahih.** Buhârî (2174); Muslim (1586); Ebû Dâvud (3348); İbn Mâce (2160, 2259); Mâlik (2/636-637); Tirmizî (1243) Nesâî (7/273).
[2214] **Sahih.** Buhârî (2312); Muslim (1594) Nesâ’î (7/271-272).

tan sonra tekrar o kuyumcuya dönerek, istediği takıyı satın alabilir.'[2215]

Cinsler Farklı Olup, Peşin Olursa Faiz Olmaz

'Ubâde b. Sâmit ﷺ'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpa ile, hurma hurma ile aynı, eşit ve peşin olarak değiştirilip satılır. Bu sınıflar (cinsler) değişik olursa, peşin olduğu sürece nasıl isterseniz öyle satınız.**"[2216]

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: "Ben Bakî'de deve satardım, dinarlarla satardım, dinar yerine gümüş para alırdım. Gümüş para karşılığında satardım, yerine dinarlar alırdım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlatınca: "**O andaki kıymetiyle olduktan sonra bunda bir sakınca yoktur**" buyurdu[2217]

Ölçülüp Tartılmayan Şeylerin Veresiye Satışında Fazlalık

Cabir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir köle karşılığında iki köle satın aldı."[2218]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem (mü'minlerin annesi) Safiyye'yi Dıhyetu'l-Kelbî radıyallahu anh'den, yedi baş (cariye - köle) karşılığında satın aldı."[2219]

Altının Gümüş Karşılığında Veresiye Satışı:

Ebû'l-Minhâl anlatıyor: "Zeyd b. Erkâm ve el-Berâ b. Âzib ﷺ'ya sarf'tan (yani altınla gümüşü cinsi cinsine satmaktan) sordum. İkisi de şu cevabı verdi: 'Rasûlüllâh ﷺ altının gümüş mukabilinde veresiye satılmasını

[2215] İbn 'Useymîn, *el-Fetâvâ en-Nisâ'iyye* (s.90).

[2216] **Sahih.** Muslim (1587) Ebû Dâvud (3349) Tirmizî (1240) Nesâî (4562) İbn Mâce (2254).

[2217] **Hasen.** Ebû Dâvud (3354), Tirmizî (1242), Nesâî (7/281-2) İbn Mâce (2262),

[2218] **Sahih.** Ahmed (3/350, 372) Muslim (1602) Ebu Davud (3358) Tirmizi (1596) Nesai (4621) İbn Mace (2869)

[2219] **Sahih.** İbn Mace (2272) Beyhaki (5/287) İbnu'l-Carud (612) Tayalisi (2055)

yasakladı."[2220]

Hayvanın Hayvanla Veresiye Satışı

Câbir radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Veresiye olarak iki hayvanı bir hayvana mukabil satmak doğru olmaz; peşin olursa sakıncası yoktur**."[2221]

Taş veya Boncuklu Altın, Gümüş vs. Ayrılması:

Fadâle b. 'Ubeyd ﷺ buyuruyor: "Rasûlüllâh ﷺ'e Hayber'de bulunduğu sırada altın ve boncuklarla yapılmış bir gerdanlık getirildi. Bu satılık ganimet mallarındandı. Rasûlüllâh ﷺ altınların boncuklardan ayrılmasını emretti. Derhal gerdanlığın altın kısmı ile boncuk kısmı birbirinden ayrıldı. Sonra Peygamber ﷺ: **'Altın, altına mukabil, tartısı tartısına satılsın'** buyurdu."[2222]

İhtilaf Anında Keyl Medine Keylidir, Vezn İse Mekke Veznidir:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şer'î hukuka esas olan vezin (ağırlık), Mekkelilerin vezni (ağırlığı)dır. Mikyâle (ölçeğe yani hacme) ise Medinelilerin mikyâli esastır**."[2223]

Ölçü ve Tartıda Hile Yapmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ölçüyü tam yapın ve eksik tartanlardan olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkını eksiltmeyin; yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Sizi ve daha evvelki nesilleri yaratan Allah'tan korkun**." (Şuara 182184)

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize yönelerek şöyle buyurdu: "**Ey Muhacirler cemaati!**

[2220] **Sahih.** Muslim (1589) Nesâ'î (7/280).
[2221] **Sahih**. Tirmizi (1238) İbn Mace (2271)
[2222] **Sahih.** Muslim (1591); Tirmizî (1255); Ebû Dâvud (3352) Nesâ'î (7/279).
[2223] **Sahih**. Ebu Davud (3340) Nesai (4594)

Beş şey vardır ki onlarla müptela olacağınız zaman (hiç bir hayır kalmaz). Ben sizlerin o şeylere erişmenizden Allah'a sığınırım: Bir milletin içinde zina - fuhuş ortaya çıkıp nihayet o millet bu suçu aleni olarak işlediginde, mutlaka içlerinde taun hastalığı ve onlardan önce gellp geçmiş milletlerde meydana gelmemiş hastalıklar yayılır. Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve başlarındaki hükümdarın zulmü ile cezalandırılırlar. Mallarının zekatını vermekten imtina eden her millet mutlaka yağmurdan men edilir. (Kuraklik cezasıyla cezalandırılır) ve hayvanlar olmasa onlara yağmur yağdırılmaz. Allah'ın ahdini ve Resulünün ahdini (yani duşmanla yaptıkları andlaşmayı) bozan her milletin başına mutlaka Allah kendilerinden olmayan duşmanı musallat eder ve duşman o milletin elindekinin bazısını alır. Ve imamları (yani devlet adamları) Allah'ın Kitabı ile amel etmeyip Allah'ın indirdiği hükümlerden işlerine geleni seçtikçe (yani diğer hükümleri uygulamadıkça) Allah onların azabını kendi aralarında kılar. (Yani; iç fitne, fesad ve anarşi gibi azaplarla cezalandırır)."[2224]

Malın Ayıbını Söylememek ve Satış Anında Gizlemek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yiyecek satmakta olan bir adama uğradı. Ona nasıl sattığını sordu. O da anlattı. Bunun üzerine Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e elini o kaba sokması vahyedildi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem elini kaba soktuğunda nemli olduğunu gördü. Bunun üzerine: "**Aldatan bizden değildir**" buyurdu.'[2225]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Kardeşine, kusurlu bir şeyi kusurunu ona açıklamadan satması helal olmaz.'**[2226]

Muhayyerlik Şartı Caizdir:

İbn Ömer ؓ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Alış-veriş yapanlar, birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi bozmakta) muhayyerdirler. Veya alış-veriş yapanlardan biri diğerine: Muhayyersin demişse yine muhayyer-**

[2224] **Hasen.** İbn Mace (4019) Hakim (4/540) Ebu Nuaym Hilye (3/333) Beyhaki Şuab (3314) el-Elbani es-Sahiha (106)

[2225] **Sahih.** Ahmed (2/242) Muslim (102) Ebu Davud (3454) İbn Mace (2224) Hakim (2/10).

[2226] **Sahih**. İbn Mâce (2246) Hakim (2/8) Beyhaki (5/320) *Sahîhu'l-Câmi'* (6705).

dir.'"[2227]

Hakîm b. Hizam radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **"Alıcı ve satıcı ayrılmadıkları müddetçe vazgeçme hakkına sahiptir. Eğer doğru söyler ve gerçeği açıklarlarsa satışları bereketli kılınır. Yalan söyler ve gerçeği gizlerlerse satışlarının bereketi kaldırılır.'**[2228]

Özürlünün Muhayyerliği Üç Gündür

Muhammed b. Yahya b. Habbân radıyallahu anh'den: "Dedem Münkız b. Amr bir savaşta beynine kadar varan bir baş yarası almıştı ve bu yara onun dilini ağırlaştırmıştı. Kendisi buna rağmen ticâreti bırakmazdı ve alışverişte) devamlı aldatılırdı. Bir gün Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelip durumunu O'na arzetti. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona: "**Sen alışveriş ettiğin zaman: "Aldatmak yoktur" de. Sonra sen, satın aldığın her malı geri vermek hususunda üç geceye kadar muhayyersin. Bu üç günlük süreden sonra rızan olursa malı tut ve arzulamazsan malı sahibine geri ver**" buyurdu."[2229]

Pazarlığı Kızıştırmak

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'(Alıcı olmadığınız hâlde, fiyatları kızıştırmak için) müşteri ile satıcının aralarına girmeyin**.'[2230]

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Peygamber ﷺ müşteri kızıştırmayı (neceşi) yasakladı.'[2231]

İmâm Mâlik ﷺ der ki: 'Neceş, başkalarının daha fazla vermesi için birisinin malına alma niyeti olmadan değerinden fazla fiyat teklif edip başkasının senin teklif ettiğin fiyattan almasını sağlamandır.'

[2227] **Sahih.** Buhârî (2107); Muslim (1531); Tirmizî (1246); Ebû Dâvud (3454); Nesâ'î (7/248); Mâlik, (2/671); İbn Mâce (2181).

[2228] **Sahih.** Buhârî (2110, 2114) Muslim (1532).

[2229] **Hasen, sahih.** Buhari Tarih (8/17) İbn Mace (2355) Darekutni (3/55) İbn Ömer radıyallahu anhumadan: Humeydi (662) Buhari (2117) Muslim (1533)

[2230] **Sahih.** Buhârî (2160) Muslim (1413) Ebû Dâvud (3438) Tirmizî (1304) Nesâî (7/259) İbn Mâce (2174).

[2231] **Sahih**. Buhârî (2140) Muslim (1515).

Şüphesiz bu, düzenbazlığın bir çeşididir. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: **'Hilekarlık ve düzenbazlık Cehennemlik'tir.'**[2232]

Eti Canlı Bir Hayvanla Satmak:

Semûre ؓ şöyle rivayet eder: 'Rasûlüllâh ﷺ koyunun, et karşılığı alım-satımını nehyetmiştir.'[2233]

Taksitle Alıp Peşin Satmak:

İbn Ömer ؓ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **''Îne usulü ile alışveriş yaptığınız (yani taksitle alıp peşin daha az fiyata sattığınız), sığırların kuyruklarından tutunup çiftçiliğe razı olduğunuz ve cihadı terk ettiğiniz zaman, Allah üzerinize zillet musallat eder ve dininize dönünceye kadar da bu zilleti kaldırmaz**.'"[2234]

Ödemeyi Fazla Yapmak Önceden Şart Koşulmamışsa Faize Girmez:

Cabir ؓ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ Medine'ye geldiğinde (benden satın aldığı şeyin bedelini ödemek için) tartıcıyı çağırdı. Bana vereceği parayı tartarken alacağımdan fazlasını verdi.'[2235]

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: "O, birisinden birkaç dirhem borç aldı. Sonra sahibine kendi dirhemlerinden daha iyi bir şekilde (fazlasıyla) ödeyince, sahibi: "Bu benimkilerden hayırlıdır (fazladır)" diyerek almak istemedi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Biliyorum; ben bunu sana gönül hoşluğuyla veriyorum"[2236]

[2232] Bkz. Silsîletu'l-Ahadîsi's-Sahîhâ (1057).

[2233] **Sahih.** Hakim (2/35) Beyhaki (5/296)

[2234] **Sahih ligayrihi**.; Ebû Dâvud (3462) Beyhakî (5/316); Ahmed (2/84); Taberânî (3/207); Ebû Nu'aym (1/313); Ru'yanî (s.247); İbn Ebî'd-Dunyâ, *Ukubât* (s.79) Elbânî, *Sahîhâ* (11)

[2235] **Sahih.** Buhârî, (2967); Muslim (715); Tirmizî (1100, 1253); Nesâ'î (7/297-300); Ebû Dâvud (3505) İbn Mâce (2205).

[2236] **Sahih mevkuf**. Malik (Buyu 90)

Selem (Önceden Satma)

İbn ‘Abbâs anlatıyor: “Peygamber Medine’ye geldiğinde Medineli’ler, bir yıllık, iki yıllık hurma mahsulünü peşinen satarlardı. Rasûlüllâh onlara: **‘Hurmayı kim önceden satarsa ölçüsünü, tartısını belirterek, vâdesini tâyin ederek satsın’** buyurdu.”[2237]

İbn Ömer anlatıyor: “Bir adam selem yoluyla (yani parasını peşin alarak, çıkacak mahsülden verilmek üzere) bir ağacın hurmasını sattı. Fakat o yıl o ağaç hiç mahsül vermedi. Satıcı ile müşteri ihtilafa düşerek dâvalarını Rasûlüllâh ’e getirdiler. Rasûlüllâh satıcıya: **‘Onun parasını nasıl helal addedersin, parayı geri ver’** dedi. Sonra şunu söyledi: **‘Hurma (yenmeye) sâlih oluncaya kadar onu selem yoluyla satmayın.’**”[2238]

İbn Ömer ’dan: ‘Kişinin, bir başkasına selem yoluyla yiyecek satmasında bir beis yoktur, yeter ki yiyecek maddesinin fiyatı belirlenmiş, ödemenin zamanı tayin edilmiş olsun. Ancak (hasada) salahı ortaya çıkmayan ekinde veya (yenmeye) salahı ortaya çıkmayan hurmada selem olmaz.’[2239]

Borçlanma Hukuku

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Ey iman edenler! Belirli bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman, onu yazın; aranızdan bir kâtip doğru olarak yazsın ve Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin; yazsın. Borçlu olan da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup borcundan hiçbir şey eksiltmesin. Eğer borçlu, câhil, yahut zayıf, yahut da bizzat yardırma gücü yetmezse, velisi doğru olarak yazdırsın. (Borç ve alacak yazılırken) erkeklerinizden iki de şâhid bulundurun. Eğer iki erkek olmazsa, razı olacağınız şâhidlerden bir erkekle, birinin unutması halinde, diğerinin ona hatırlatması için iki kişi yeter. Şâhidler çağırıldıklarında, şâhidlikten) çekinmesinler. Küçük olsun büyük olsun, borcu, süresiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Bu, Allah katında daha adaletli, şâhidlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha yakındır; ancak aranızda yaptığınız alışverişin pe-**

[2237] **Sahih.** Buhârî (2240-41); Muslim (1604); Ebû Dâvud (3463); Tirmizî (1311); Nesâ’î (7/290) İbn Mâce (2280).

[2238] **Sahih.** Mâlik (2/644); Buhârî, (*Selem* 2); Ebû Dâvud (3467) İbn Mâce (2284).

[2239] **Sahih mevkuf**. Mâlik (2/682); Buhârî, (muallak olarak: *Selem* 7)

şin (paralı) bir ticaret olması halinde, onu yazmamanızda size bir günâh yoktur. Alış-veriş ettiğiniz zaman da şâhid tutun. Kâtibe de şâhide de zarar verilmesin. Eğer (bir zarar) verirseniz, bu kendinize dokunacak bir itaatsizlik olur. Allah'tan korkun. Allah size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir. Eğer yolculuktaysanız ve bir kâtip de bulamazsanız, (borca Karşılık) alınan rehinler yeter. Eğer birbirinize güvenirseniz, kendisine güvenilen kimse emanetini ödesin; Rabbi olan Allah'tan korksun. Şâhidliği gizlemeyin; her kim onu gizlerse, o, mutlaka kalbi günahkâr olan bir kimsedir. Allah ne yapığınızı hakkiyle bilendir.” (Bakara 282-283)

Geri Ödemeyi İstemediği Halde Borç Almak

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘İnsanların mallarını geri ödemek üzere alana Allah kefil olur. O malları zarara uğratmak üzere alanı da zarara uğratır.’**[2240]

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘Subhânallâh! Allah borç konusunda ne kadar ağır hükümler indirdi. Nefsim elinde olan (Allah’a) yemin olsun ki şayet bir kişi Allah yolunda öldürülürse, sonra diriltilip tekrar öldürülse, sonra diriltilip yine öldürülse ve ödenmemiş bir borcu olsa ödeninceye kadar Cennete giremez.’**[2241]

Darda Olan Borçluya Mühlet Vermek

“**Eğer (borçlu) darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Halbuki bilmiş olsanız, (alacağınızı) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır**” (Bakara 280)

Huzeyfe radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Melekler sizden öncekilerden bir adamın ruhunu karşıladılar ve dediler ki: “İşlediğin bir hayır biliyor musun?” Adam: “Hayır” dedi. “Hatırla” dediler. Dedi ki: “Ben insanlara borç verir ve adamlarıma borçlu kimseye geniş zamanına kadar süre vermelerini yahut tahsil etmekten vazgeçmelerini emrederdim.” Melek dedi ki: “Allah Azze**

[2240] **Sahih.** Buhârî (3387).
[2241] **Sahih.** Nesâ’î (7/314). Bkz. *Sahîhu’l-Câmi‘* (3594).

ve Celle: Onu cezalandırmaktan göz yumun" buyurdu."[2242]

İmkanı Olan Kimsenin Borcunu Geciktirmesi

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Zengin kimsenin borcunu ödemeyi geciktirmesi zulümdür**."[2243]

Rehn (İpotek)

Rehn, bir hak veya bir borç karşılığında bir şeyi hapsetmektir. Yani verilmesi gereken bir alacağın verilmemesi durumunda o rehin alınan şeyden tazminini ifade eden bir akiddir. Rehnin delili Kitâb ve Sünnet'tir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurur: '**Eğer seferde olup, yazıcı (katip) bulamadınızsa, o takdirde, borçludan alınmış rehinler kâfidir**.' (Bakara, 2/283)

Enes radıyallahu anh'den: 'Rasûlüllâh ﷺ aile fertleri için 30 sa' arpa karşılığında zırhını, Ebû Sehm denilen bir Yahûdî'ye ipotek etti.'[2244]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem belli bir vadeyle bir Yahudiden yiyecek aldı ve rehin olarak demir zırhını verdi."[2245]

Rehine El Koymak Yasaklanmıştır

Cahiliye devrinde bir kimse bir malını veya eşyalarını aldığı borç veya başka bir şey karşılığında rehin bırakırdı. Fakat borç ödenmeyince, rehin bırakılan şey, rehin alan kimseye kalır, sahibine iade edilmezdi. İslam bunu iptal etmiştir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Rehin, sahibinin elinden çıkmaz. Geliri de,**

[2242] **Sahih**. Buhari (2078) Muslim (1560)
[2243] **Sahih**. Buhari (2400) Muslim (1564)
[2244] **Sahih.** Buhârî (1962, 2508) Muslim (1603).
[2245] **Sahih.** Buhari (2509) Muslim (1603)

masrafı da sahibine aittir."[2246]

Rehinden İstifade Etmek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Binit hayvanı rehin olunca yemi verilmesi karşılığında üzerine binilebilir. Sağım hayvanı da rehin edildiği zaman yemi verilmesi karşılığında sütü içilebilir. Rehin edilen hayvanın nafakası ona binen ve sütünü içen kimse üzerine gerekir**"[2247]

Havale

Havale bir akid olup borcun, birinin zimmetinden başka birinin zimmetine geçmesidir. Havalenin delili Rasûlüllâh ﷺ'nin şu hadisi şerifi ile sabit olmuştur:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Zengin kişinin borcunu ödemeyi geciktirmesi zulümdür. Sizden biriniz (borcunun edası için) bir zengine havale edildiğinde bunu kabul edip ona müracaat etsin.'**[2248]

Damân (Malla Kefalet)

Kişinin zimmetinde miktarı bilinen mala zamin (kefil) olmak sahihtir. Hak sahibi kefillik şartları mevcutsa hakkını kefilden istiyebildiği gibi borçlusundan isteme hakkına da sahiptir. Kefil, kefalet ve ödemeyi esas borçlunun izniyle ödemişse hakkını ondan ister. Bilinmeyen şeyin kefaleti ve kesinleşmemiş alacaklar için kefalet sahih değildir.

Seleme b. Ekvâ' ؓ şöyle rivayet eder: " ...Üçüncü bir cenaze daha getirildi. Cenaze sahipleri şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Rasûlü cenaze üzerine namaz kıldır.' Rasûlüllâh ﷺ: **'Geride bir şey bıraktı mı?'** dedi. Onlar: 'Hayır' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: **'Peki, ölünün üzerinde borç var mı?'** sorunca, cenaze sahipleri: 'Üç dinar borcu var' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: **'O**

[2246] **Sahih**. İbn Hibban (13/258) Hakim (2/58-60) Malik (2/728) İbn Mace (2441) Darekutni (2920-27)

[2247] **Sahih**. Buhari (2512) Ahmed (2/472) Ebu Davud (3526) Tirmizi (1254) İbn Mace (2440)

[2248] **Sahih.** Buhârî (2287) Muslim (1564).

zaman arkadaşınızın namazını siz kıldırın' buyurdu. Bunun üzerine Ebû Katâde ﷺ şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Rasûlü cenaze üzerine namaz kıldır, onun borcu benim üzerime vaciptir.' Ebû Katâde borcu ödemeye kefil olunca Rasûlüllâh bu cenaze üzerine namaz kıldırdı."[2249]

İflâs

Şerîd b. Suveyd es-Sakafî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Borcunu ödemeye gücü yeten kişinin borcunu ödemeyi geciktirmesi (alacaklısı tarafından) şikâyet edilmesini ve cezalandırılmasını helâl kılar**."[2250]

Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hayatta iken bir adamın satın aldığı meyvalara bir âfet geldi ve adam ödeyemeyecek miktarda çok borçlandı. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashabına: "**Bu adama sadaka veriniz**" buyurdu. Halk da ona sadakalar verdi. Fakat verilen sadaka da onun borcuna yetmedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem alacaklılara: "**Bulduğunuz (şu) miktarı alınız ve sizin için şu miktardan başka bir hak yoktur**" buyurdu."[2251]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim malının kendisini iflas etmiş kimsenin yanında bulursa, onu almaya başkalarından daha hak sahibidir**."[2252]

Hacir

Borç ödenene kadar hakimin malı tasarruftan alıkoyması caizdir. Bu sahabe arasında "hacir" olarak bilinen bir uygulamadır.

Urve b. ez-Zubeyr radıyallahu anh'den: "Abdullah b. Cafer bir şey satın almıştı. Ali radıyallahu anh dedi ki: "Osman radıyallahu anh'e gidip sana hacir koyduracağım" dedi. İbn Cafer bunu Zubeyr radıyallahu anh'e

---

[2249] **Sahih.** Buhârî (2289).

[2250] **Sahih**. Ahmed (4/222, 388) Ebu Davud (3628) Nesai (4689) İbn Mace (2427)

[2251] **Sahih**. Ahmed (3/36) Muslim (1556) Ebu Davud (3469) Tirmizi (655) Nesai (4530) İbn Mace (2356)

[2252] **Sahih.** Ahmed (2/228, 258) Buhari (2402) Muslim (1559)

bildir. O da: “Ben senin satın aldığına ortağım” dedi. Ali radıyallahu anh, Osman radıyallahu anh’e: “Ona hacir koyacak mısın?” dedi. Zubeyr radıyallahu anh: “Ben onun ortağıyım” dedi. Bunun üzerine Osman radıyallahu anh: “Ortağı Zübeyr olan kişiye mi hacir koyacağım?” dedi.[2253]

Sorumsuz Kişiye Hacir

Mal üzerinde güzel tasarrufta bulunmayan, savurgan kimseye hacir uygulamak caizdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Allah'ın sizi gözetici kıldığı mallarınızı sefihlere (aklı kıt olanlara) vermeyin. (Bununla beraber) o maldan onlara da yedirin, giydirin ve onlara iyi söz söyleyin**” (Nisa 5)

Ayette geçen sefihler; malı saçıp savuran, gerektiği gibi tasarrufta bulunmayanlardır.[2254]

Yetimin Malı

Yetim rüşd çağına ulaşıncaya kadar malında tasarrufta bulunulabilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“**Nikâh çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin. Eğer onları aklı başında görürseniz, mallarını kendilerine verin. Onları, büyümeleri (ve geri almaları korkusu) ile, israf ve acele ederek yeyip elden çıkarmayın. Zengin olan kimse, (yetimin malını yemekten sakınıp) iffetli davransın: fakır olan kimse de, maruf ölçüler içinde yesin. Onlara mallarını geri verdiğiniz zaman, yanlarında şâhidler bulundurun. (Kontrol edip) hesap sormak yönünden Allah yeter**” (Nisa 6)

Aişe radıyallahu anha bu ayet hakkında şöyle demiştir: “Bu ayet yetimin malı hakkında nazil olmuştur. Fakir kimse, ona yaptığı iyilik nispetinden o maldan yiyebilir.”[2255]

Sulh ve Komşuluk Ahkamı

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Bir sadakayı, yahut bir iyiliği, ya-**

2253 **Sahih mevkuf**. Şafii Musned (556) Beyhaki (6/61)
2254 Bkz.: Zemahşerî, el-Keşşaf (1/246)
2255 **Sahih.** Buhari (4575) Muslim (3019)

hut da insanlar arasını düzeltmeyi emredenlerinki dışında, gizli gizli konuşup fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur." (Nisa 114)

Amr b. Avf radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Helali haram, haramı da helal kılmadıkça müslümanların arasını düzeltmek caizdir**."[2256]

Abdullah b. Amr b. el-As radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim (bir mü'mini) kasten öldürürse o kimse maktulün velîlerine teslim edilir. Maktulün velîleri dilerlerse onu öldürürler, dilerlerse diyet (kan bahası) alırlar. Bu da otuz (adet) hikka (dört yaşına giren dişi deve), otuz adet cezaa (beş yaşına basan dişi deve) ve kırk adet halıfa (hâmile deve)dir. Bu diyet, kasten öldürme tazminatıdır. Maktulün velîleri ile ne (meblâğ) üzerine sulh yapılırsa bu (meblâğ) onların hakkıdır. Bu da diyetin ağırlaştırılmış olanıdır**."[2257]

Komşuluk Hükümleri

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Komşu, komşusunu, kendisinin duvarına tahta koymaktan engelleyemez**."[2258]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kişinin komşunun duvarı üzerine odun koyma hakkı vardır. Yol (genişliği) hakkında ihtilâf ettiğiniz zaman, yolu yedi zira kadar (323 metre kadar) geniş ediniz**"[2259]

Nevevi şöyle dedi: "Yol miktarına gelince, adam kendi mülkünden bir parçasını Allah rızâsı için yola tahsis etmek istediğinde, yol genişliğinin miktarı kendisinin takdirine kalmış bir şeydir, geniş tutması daha sevaptır. Hadiste kastedilen bu değildir. Eğer açılacak yol bir grubun arazisinin arasından geçecekse ve arazî sâhipleri bu yolu açıp yaşatmak isterlerse durumlarına bakılır. Şayet arazi sâhipleri yol genişliği hususunda bir şey üzerinde anlaşıp karar verirlerse mesele kalmamış olur. Eğer ihtilâfa düşerlerse, yo-

---

[2256] Sahih. Ebu Davud (3594) İbn Mace (2353) Tirmizi (1352) İbnu'l-Carud (637) Darekutni (3/27) Hakim (4/101)

[2257] **Hasen.** Ahmed (2/183, 217) İbn Mace (2626) Tirmizi (1387) Beyhaki (8/53)

[2258] **Sahih**. Buhari (2463) Muslim (1609)

[2259] **Sahih ligayrihi.** Ahmed (1/313) İbn Mace (2341) Taberani (11/no:11806) Darekutni (4/228) Hatib, Muvazzah (2/97)

lun genişlik miktarı yedi zira (323 metre) olur. Hadîsten kastedilen hüküm buna aittir."

Ortaklık (Şirket)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ortakların çoğu, biribirlerinin haklarına tecavüz ederler; ancak îman edenler ve sâlih amel işleyenler hâriç; bunlar da ne kadar azdır**" (Sad 24)

Ebu Hadaş, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in muhacir ashabından birinden rivayet ediyor: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber üç savaşa katıldım ve şöyle buyurduğunu işittim: "**Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Ot, su ve ateş**"[2260]

Hadiste geçen ot (kele') ile kastedilen; sahipsiz arazide biten meralık otlardır. Ancak bir şahsın mülkü olan arazide biten ota kimse ortak değildir ve sahibinin izni olmadan faydalanılamaz.

Hak Sahipleri Arasında Suyun Dağıtılması

Urve b. Zubeyr radıyallahu anh'den: Abdullah b. Zubeyr, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında Ensar'dan biri ile, Harre'de hurmaların sulandığı akarsu hakkında davalaştı. Ensari: "Akan suyu serbest bırak" dedi. O da bunu kabul etmedi ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'în yanında davalaştılar. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ey Zubeyr! Önce sen sula ve sonra komşuna suyu gönder**" dedi. Ensari öfkelendi ve: "Ey Allah'ın rasulü! Halanın oğlu olduğu için mi böyle hükmettin?" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünün rengi değişti. Sonra buyurdu ki: "**Ey Zubeyr! Duvarını aşıncaya kadar suyu hapset**" Zubeyr dedi ki: "Allaha yemin olsun, şu ayetin bu konuda indiğini sanıyorum: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**" (Nisa 65)"[2261]

[2260] **Sahih**. Ebu Davud (3477) Ahmed (5/364) Ebu Nuaym, Marife (6764)
[2261] **Sahih**. Buhari (2359) Muslim (2357)

Para ve Ticaret Konusunda Ortaklık

Ebu'l-Minhal dedi ki: "Ben ve ortağım bir kısmı peşin, bir kısmı vadeli bir şey sattık. Bera b. Azib radıyallahu anh geldi ve ona bu durumu sorduk. Dedi ki: "Ben ve ortağım olan Zeyd b. Erkam radıyallahu anh bunu yaptık. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu sorduğumuzda şöyle buyurdu: "**Peşin olanı alın, vadeli olanı iade edin**."[2262]

Vekâlet

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**…Şimdi siz, içinizden birini, şu gümüş paranızla şehre gönderin; baksın, hangi yiyecek daha temiz ise ondan size azık getirsin. Çok dikkati davransın ve sakın ha sizi birisine sezdirmesin**" (Kehf 19)

Müslümanlar vekaletin caiz ve hatta mustehap olduğunda icma etmişlerdir. Çünkü bu iyilik ve takvada yardımlaşma kapsamındadır. Bir kimse bir şeyi bizzat yapmaya güç yetiremiyorsa, kendisine vekaleten onu yapacak birini tayin eder.

Had Cezası Uygulamak İçin Vekil Tayini

Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cuheni radıyallahu anhuma'dan gelen hadiste şöyle buyrulmuştur: "..**Ey Uneys! Şu kadına git, suçunu itiraf ederse onu recmet**…"[2263]

Ramazan Zekatının Muhafazası İçin Vekil Tayini

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem beni Ramazan zekatlarını muhafaza için vekil kıldı."[2264]

[2262] **Sahih.** Buhari (2497-98) Muslim (1589)
[2263] **Sahih.** Buhari (2695-96) Muslim (1697-98)
[2264] **Sahih.** Buhari (2311, 3275, 5010)

Vekilin, Muvekkilinin İzin Verdiği Miktardan Fazlasıyla Satın Alması

Urve el-Bariki'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona kendisine bir davar satın alması için bir dinar vermişti. O da iki davar alıp birini bir dinara satarak, bir davar ve bir dinar ile geldi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona bu alışverişinden dolayı bereket duası etti. Öyle ki toprak satsa ondan kâr ediyordu."[2265]

Musâkât ve Muzâraa (Zirâat)

İbn Ömer Radıyallahu anhuma'dan: "Hayber fetholunduğu zaman, yahudiler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, orada kalıp çalışmalarını ve çıkan hurma ve ekinin yansının kendilerinde kalmak üzere diğer yansını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vermelerini teklif ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "**Dilediğimiz sürece sizin bu teklifinizi kabul ediyorum**" dedi. Böylece Hayber'in gelirlerinden olan hurma ikiye bölünüyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ondan humus (beşte bir) alıyordu."[2266]

Garantili Bir Ücretle Tarla Kiralamanın Caiz Oluşu

Rafi b. Hadic radıyallahu anh'den: "Biz Ensâr'ın çoğunluğu, çiftçi idik. Arazimizi şurası kiracının burası bizim diye icara verirdik. Çoğu kez birinin hissesi mahsul verirdi, diğeri vermezdi. Onun için Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize bunu yasakladı. Ama verik ile (gümüş parayla) yapılan icardan bizi alıkoymadı"[2267]

Sa'd b. Ebî Vakkas radiyallahu anh'den: "Tarla sahipleri tarlalarını, ekinden çıkan ürün karşılığında kiraya veriyorlardı. Bu hususta anlaşmazlık çıktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, davalannın halli için başvurdular. Bu sebeple içindeki mahsûl karşılığında kiralamalarını yasaklayıp şöyle buyurdu: "**Altın ve gümüş karşılığında kiralayın**"[2268]

[2265] **Sahih** Ahmed (4/375) Buhari (3642) Ebu Davud (3384)
[2266] **Sahih**. Buhari (2338) Muslim (1551)
[2267] **Sahih**. Buhari (2722) Muslim (1547)
[2268] **Hasen**. Ahmed (1/178) Ebu Davud (3391) Nesai (3894)

İcâre (Ücretle Çalıştırma)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Eğer sizin için çocuğunuzu emzirmiş iseler, emzirme ücretlerini onlara verin” (Talak 6)

“Kadınlardan biri de şöyle demişti: “Ey babacığım! Onu ücretli tut; ücretli tuttuğun kimselerin en hayırlısı, kuvvetli ve güvenilir olandır” (Kasas 26)

“Nihayet bir kasaba halkına geldikleri zaman, onlardan yiyecek istemişler, onlar ise bundan kaçınmışlardı. Bu sırada orada yıkılmak isteyen bir duvar bulmuşlardı ki, o kul onu hemen doğrultuvermişti. Mûsâ da ona şöyle demişti: “Eğer dileseydin buna karşılık bir ücret alırdın” (Kehf 77)

İş Karşılığında Ücret Almak

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Allah’ın gönderdiği her nebî mutlaka koyun çobanlığı yapmıştır.**” Sahabeler: “Ya sen?” dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Evet, ben de bir kaç kırat karşılığında Mekke’lilerin koyunlarını güttüm**” buyurdu.”[2269]

Hacamat İşinden Dolayı Ücret Almak

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hacamat yaptırdı ve haccam’a ücretini verdi. Şayet bu haram olsaydı vermezdi.”[2270]

Kur’ân Öğretmek İçin Ücret Almak Caiz Değildir

Ubey b. Ka’b radıyallahu anh’den: “Bir adama Kur’ân öğrettim. O da bana bir yay hediye etti. Bunu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e anlatınca buyurdu ki: “**Onu alırsan ateşten bir yay almış olursun**.” Bunun üzerine onu iade ettim.[2271]

[2269] **Sahih**. Buhari (2262) Ahmed (3/326) İbn Mace (2149)
[2270] **Sahih**. Buhari (2103) Muslim (1202)
[2271] **Sahih ligayrihi**. İbn Mace (2158)

Ubâde b. Sâmit radıyallahu anh şöyle dedi: "Suffe ehlinden bazı kimselere yazı ve Kur'ân öğrettim. Onlardan birisi bana bir yay hediye etti. (Kendi kendime) dedim ki: "Bu bir mal değildir. Allah yolunda bununla ok atarım. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip sorayım." Bunun üzerine gittim ve: "Ey Allah'ın rasulü! Kendilerine yazı ve Kur'ân öğrettiklerimden birisi bana bir yay hediye etti. O, mal değil, Allah yolunda ondan ok atarım" dedim. Buyurdu ki: "**Eğer boynuna ateşten bir halka takılmasını istiyorsan, onu kabul et**."[2272]

Kur'ân Okuyarak Rukye'den Dolayı Ücret Almak

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir topluluk subaşında konaklamış olan bir oba halkına uğradılar. Onların arasında zehirli bir şey tarafından sokulmuş veya tedavi edilecek birisi vardı. O suyun başındakilerinden biri durumu arz ederek dedi ki: "Aranızda rukye yapacak biri var mı? Su başında konaklayanlardan birisini zehirli bir şeyin soktuğu – veya tedavi edilecek – bir hasta var." Onun bu müracaatı üzerine sahâbîlerden biri gitti ve o hasta adama, bir bölük koyun sürüsü ücret karşılığında Fâtihatu'l-Kitâb'ı okudu. Ardından o kimse derdinden kurtulup iyileşti. Sonunda koyun sürüsü karşılığında okuma tedavisi yapan kimse arkadaşlarının yanına geldi. Arkadaşları onun bu ücreti almasını hoş görmediler ve: "Sen Allah'ın Kitâbına karşılık ücret aldın!" dediler. Nihayet Medine'ye geldiler de: "Ey Allah'ın rasulü! Falân kimse Allah'ın Kitâbına karşılık ücret aldı" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Karşılığında ücret aldığınız vazifelerin en haklı olanı, Allah'ın Kitabı karşılığındaki ücrettir**" buyurdu."[2273]

Müezzinin Ücret Almasından Yasaklanması

Osmân b. Ebî'l-'Âs ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ'in bana en son vasiyetlerinden biri de ezanına karşılık ücret almayan bir müezzin tutmamdı.'[2274]

[2272] **Sahih**. Ebû Dâvûd (3416) Ahmed (5/324)
[2273] **Sahih**. Buhari (5737).
[2274] **Sahih**. Ahmed (4/21, 217); Ebû Dâvud, (531); Tirmizî, (209); Nesâ'î, (2/23); İbn Mâce, (714) Hakim (1/199, 201).

İşin Ehli Olmadan Zarar Veren Tazmin Eder

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim tıbbı bilmediği halde tabiplik yaparsa tazminatı karşılar**."[2275]

İşçiye, İşinin Karşılığını Vermemek

Ebû Hureyre ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: 'Yüce Allah şöyle buyurur: Kıyamet günü üç kişinin karşısında olurum. Benim adımı vererek anlaşan sonra da anlaşmaya uymayan kişi, hür birini köle olarak satıp parasını yiyen kişi, işçi tutup işini gördüren ve ücretini vermeyen kişi.'[2276]

Vedia (Emanet) ve Âriye (Ödünç)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah size. emanetleri ehline (sahiplerine) vermenizi, emrediyor" (Nisa 58)

"Eğer birbirinize güvenirseniz, kendisine güvenilen kimse emanetini ödesin; Rabbı olan Allah'tan korksun" (Bakara 283)

Safvan b. Umeyye radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn günü benden bir zırh ödünç aldı. Ben: "Bu bir gasp mı ey Muhammed?" dedim. Dedi ki: "**Bilakis, bu garantili bir ödünçtür**." O zırhın bir kısmı zayi olunca Nebî sallallahu aleyhi ve sellem tazmin etti. O gün İslam'a yöneldim."[2277]

Boş Araziyi İşletmek

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Her kim, kimsenin olmayan ölü araziyi işletirse onun hakkıdır.'[2278]

[2275] **Sahih.** Ebu Davud (4586) Nesai (4830) İbn Mace (3466)
[2276] **Sahih.** Buhârî (2227) Ahmed (2/358).
[2277] **Hasen.** Ahmed (3/401) Ebu Davud (3562) Darekutni (3/39) Hakim (2/47) Beyhaki (6/89)
[2278] **Sahih.** Buhârî (2335)

Gasp, Hırsızlık ve Yağma

Gasp, başkasının malını zulüm ve zorla almaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Karşılıklı gönül rızasına dayanan ticaret malı müstesna, mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin" (Nisa 29)

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yağmacılık veya gasp yapan veya gasp için işarette bulunan bizden değildir**."[2279]

Ebu Bekre radıyallahu anh'den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şüphesiz kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız birbirinize haramdır**…"[2280]

Şaka Ya da Ciddi Olarak Başkasının Malını Almak

Saib b. Yezid, babasından: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Hiçbiriniz kardeşinin malını ciddi ya da şaka olarak almasın. Kim kardeşinin asâsını almışsa geri versin."[2281]

Enes radıyallahu anh'den: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Müslümanın malı, diğer müslümana ancak gönül hoşluğuyla helal olur**."[2282]

Arazi Gasbetmek

Abdullah b. Ömer ﷺ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim, hakkı olmayan bir toprak parçasını alırsa Kıyamet günü yedi kat yerin dibine geçirilir."[2283]

Ya'lâ b. Murre ﷺ'dan Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: "Kim, bir karış toprağı haksız yere almışsa yedi kat yerin dibine kadar o toprağı kazmakla görevlendirilir. Sonra, kıyamet günü insanlar arasında hükmünü verinceye

---

[2279] **Hasen**. Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (9/553) Hakim (2/147) Taberani (11/358, 12/107)
[2280] **Sahih**. Buhari (67) Muslim (1679)
[2281] **Hasen**. Ahmed (4/221) Ebu Davud (5003) Tirmizi (2160)
[2282] **Sahih ligayrihi**. Darekutni (3/26)
[2283] **Sahih.** Buhârî (3196).

kadar Allah o toprağı o kişinin boynuna geçirir.'[2284]

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Arazilerin sınır işaretlerini değiştirene Allah lanet etsin.'[2285]

Zorla Gasp Etmeye Çalışanla Vuruşmak

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın rasulü! Bir adam gelip malımı zorla almak isterse ne dersin?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Malını ona verme" dedi. Adam: "Ya benimle vuruşursa?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sen de onunla vuruş" buyurdu. "Ya beni öldürürse?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sen şehid olursun" buyurdu. Adam: "Peki ben onu öldürürsem?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "O ateştedir" buyurdu."[2286]

Fitne Zamanında Mal ve Nefsi Mudafaa'nın Terki

Ebu Musa radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Fitnede yaylarınızı kırın, kirişlerinizi kırın, kılıçlarınızı taşa vurun. Eğer birinizin evine birisi girerse, Adem'in (öldürülen) hayırlı oğlu gibi olun."[2287]

Hırsızlık

Yüce Allah şöyle buyurur: 'Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadının yaptıklarına karşılık bir ceza Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah, Aziz ve Hakim'dir.' (Mâ'ide 5/38)

Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem Küsûf namazının anlatıldığı hadiste şöyle der: "...Cehennem getirildi. Bu, beni (namazda) gerilerken gördüğünüz anda oldu. Ateşinin bana dokunmasından korkarak geriledim. Orada bastonlu bir kimsenin Cehennem içerisinde bağırsaklarını sürükleyerek dolaştığını gördüm. O kimse, bastonuyla hacıları soyuyordu.

[2284] **Sahih.** Taberânî, *el-Kebîr* (22/270). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (2719).
[2285] **Sahih.** Muslim rivayet etmiştir. Bkz. *Şerhu'n-Nevevî* (13/141).
[2286] **Sahih.** Muslim (140) Ahmed (2/360)
[2287] **Sahih.** Ahmed (4/416) Ebu Davud (4259) Tirmizi (2204) İbn Mace (3961) İbn Hibban (5962) Beyhaki (8/191)

Hacı bunu farkederse: 'Bastonuma takıldı' der. Farketmezse alır giderdi.'"[2288]

Hırsızlığın en büyüklerinden biri de umuma ait malları çalmaktır. Bunu yapan bazı kimseler şöyle derler: 'Başkalarının çaldığı gibi biz de çalıyoruz.' Bilmezler ki bu tüm Müslümanları soymaktır. Çünkü umuma ait mallar bütün Müslümanların mülküdür. Allah'tan korkmayanların yaptığı onlara gerekçe olacak bir neden değildir. Bazı insanlar da müslüman olmadıklarını öne sürerek kâfirlerin mallarını çalarlar. Oysa bu doğru değildir. Çünkü mallarının gasbedilmesi caiz olan kâfirler Müslümanlarla savaş halinde olanlardır. Değilse kâfirlerin kendileri ve tüm şirketleri bu kapsama girmez.

Allah Teâlâ, kendilerinden olmayanların mallarını helal sayan kitap ehlini kınayarak şöyle buyurmuştur: "Yine onlardan öyle kimseler de vardır ki, onlara da bir dinar emanet etsen, başlarında dikilip durmadıkça, onu sana geri vermezler. Bu, onların, "ümmîlerin (Arapların malını yemek) hususunda üzerimize düşen bir sorumluluk yoktur" demelerindendir. Böylece onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylerler." (Al-i İmran 75)

Yağmacılık

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yağma yapan bizden değildir**."[2289]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Zina eden, zina ettiği sırada mümin değildir. Sarhoş edici içki içen içtiği sırada mümin değildir. Hırsızlık yapan çaldığı sırada mümin değildir. İnsanların gözleri kendisine dikilmiş halde iken yağma yapan, yağmaladığı sırada mümin değildir."[2290]

Şuf'a

Câbir ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ taksim edilmedikçe her (akar) malda şuf'a hakkı bulunduğuna hükmetti. Araya sınırlar konup, yollar tayin edilince

[2288] **Sahih.** Muslim, (904).
[2289] **Sahih**. Ahmed (4/438, 446) İbn Hibban (11/574) İbn Mace (3937)
[2290] **Sahih**. Buhari (2475) Muslim (57)

şuf'a hakkı kalkar.'[2291]

Müslim'deki metin şöyledir: 'Henüz taksim edilmemiş arazi, mesken, bahçe gibi (akar nevinden) her ortaklıkta şuf'a hakkı vardır. (Ortaklarından birinin) ortağına haber vermeden satması helal olmaz. Satmadan önce haber verir, ortağı satın alır veya terk eder. Ortağına haber vermeden satarsa, ortağı bu mala (aynı fiyat karşılığında) hak sâhibi olur.'

Bir diğer rivayet şöyledir: 'Komşu, komşusuna karşı şuf'a hakkına sâhiptir. Aynı yoldan işliyorlarsa, komşu bulunmadığı takdirde, gıyâbında satış yapmaz, bekler.'[2292]

Semure radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ev komşusu komşusunun evini; arazi komşusu da arazisini satın almaya daha lâyık ve hak sahibidir."[2293]

Lukata (Buluntu Mal)

Zeyd b. Hâlid radiyallahu anh'den: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e düşürülmüş (buluntu) altın ve gümüşten sordular. Şöyle buyurdu: "**Ağız bağıyla çıkınını iyice tesbit et, sonra bir sene sahibini ara, ilan et! Eğer çıkmazsa ileride harcamak için yanında emanet olsun. Eğer sahibi çıkıp gelirse ona verirsin**." Ona kaybolmuş deve hakkında da sordular, şu cevabı verdi: "**Senin onunla ne ilgin vardır? Bırak onu kendi haline, gezecek ayakları, su depolayacak midesi vardır; su içer, ot otlar, ağaç yaprakları yer. Elbet bir gün sahibi onu bulur**." Kaybolmuş koyun hakkında da sordular, şöyle buyurdu: "**Onu al, çünkü o ya senin olur, ya kardeşinin olur, ya da kurdun olur**"[2294]

Ubeyy b. Ka 'b radiyallahu anh'den: "İçinde yüz dinar bulunan bir kese buldum, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip hükmünü sordum; şöyle buyurdu: "**Bir sene sahibini ara**!" Bir sene aradım, bulamadım, tekrar geldim. Yine: "**Bir sene daha ara**!" dedi. Yine bir sene daha sahibini sordum, soruşturdum; bulamadım, yine geldim. Şöyle buyurdu: "**Sayısını,**

[2291] **Sahih.** Buhârî (2257) Muslim (1608) Nesâî (7/301) Ebû Dâvud (3513-3514) Tirmizî (1370)

[2292] **Sahih.** Ebû Dâvud (3518); Tirmizî (1369); İbn Mâce (2494) Nesâ'î (7/301).

[2293] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (5/8) Ebu Davud (3517) Tirmizi (1368) İbn Carud (644)

[2294] **Sahih**. Buhari (2429) Muslim (1722)

kabını ve bağını iyi ezberle, sahibi çıkıp gelirse verirsin, gelmezse ondan faydalanırsın"[2295]

Iyâd b. Hımâr radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim bir yitik bulursa bir ya da birkaç adil şahit tutsun, gizlemesin, kaybetmesin. Eğer sahibini bulursa ona verir, bulamazsa o (yitik), Allah'ın dilediğine verdiği bir malıdır"[2296]

Issız Harabede Bulunan Şeyler

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (dalında) asılı olan meyve hakkında sordular; şöyle buyurdu: "**İhtiyacı olan kimse kucağına doldurmaksızın ondan alıp yerse bir şey lazım gelmez. Eğer (eteğinde) ondan alıp götürürse ne kadar almış ise aldığının iki misli sahibine öder ve ceza da görür. Meyveler kurutulmak üzere yığın yapıldıktan sonra her kim ondan çalarsa ve çaldığı şey bir kalkan değerinde olursa eli kesilir. Bu değerden az ise çaldığı kadar öder ve ayrıca ceza da görür.**" Kayıp deve ve koyun hakkında da sordular. Yukardaki gibi zikretti. Düşürülmüş eşyadan da sordular, şöyle buyurdu: "**Eğer işlek yolda ve insanların çokça bulunduğu köyde bulunmuş ise bir sene sahibini araştır. Sahibi gelirse verirsin, gelmezse o senin olur. Eğer harabede bulduysan, onda ve rikâzda (definelerde) humus (beşte bir vergi) vardır**"[2297]

Değeri Düşük Lukatalar

Enes radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir hurma buldu ve şöyle buyurdu: "**Şayet bu sadakadan olmasaydı onu yerdim**."[2298]

[2295] **Sahih**. Buhari (2426)
[2296] **Sahih**. Ebu Davud (1709)
[2297] **Hasen**. Ebu Davud (1710-13) Nesai (8/84)
[2298] **Sahih.** Buhari (2431) Muslim (1071)

Hibe ve Hediye

Hediye ve Karşılığını Vermek

Enes radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bana bir koyun paçası dahi hediye edilse, kabul ederim, o paçanın yemeğine çağırılırsam icabet edip giderim."[2299]

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: "Bir Bedevî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e genç bir deve hediye etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hediyesine karşılık tam altı tane genç deve hediye olarak verdi. Bedevî bundan memnun kalmadı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, Allah'a hamd ü senada bulundu ve şöyle buyurdu: "**Falan kimse bana bir genç deve hediye etti, ben de karşılığında altı tane genç deve verdim. Hâlâ memnun değil. Kureyşî, Ensârî, Sakafî ya da Devsî olanların dışında kimseden hediye kabul etmemeye azmettim**"[2300]

İstemeden Gelen Allah'ın Rızkıdır

Halid b. Adiy radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kime göz dikmeksizin ve talep etmeksizin kardeşinden bir iyilik gelirse onu kabul etsin, geri çevirmesin. Zira o Allah'ın kendisine yönlendirdiği bir rızıktır"[2301]

Müşriğin Hediyesi

Iyâd b. Hımâr radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e bir deve ya da başka bir şey hediye ettim; bana: "**Müslüman oldun mu?**" diye sordu. "Hayır" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "**Ben müşriklerin hediyelerini kabul etmekten allkondum"**[2302]

[2299] **Sahih**. Ahmed (3/209) Tirmizi (1338) Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Buhari (2568)

[2300] **Sahih.** Ahmed (2/247, 292) İbn Hibban (6383) Tirmizi (3946) Ebu Davud (3537)

[2301] **Sahih**. Ahmed (4/221) Ebu Ya'la (925) İbn Hibban (2404, 5108) Hakim (2/62)

[2302] **Sahih**. Tirmizi (1577) Ebu Davud (3057)

Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari'de şöyle demiştir: "Bu hadis, kitab ehli'nin değil, kitapsız müşriğin hediyesinin reddedileceğini söyleyen kimse lehinedir. Çünkü bu hadiste hediye verdiği söylenen kişi kitapsız müşriktir."

Müşriğe Hediye

Esma bt. Ebi Bekr radıyallahu anha'dan: "Müşrik olan annem bana gelip bir şeyler isterdi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e ona sılayı rahim yapabilir miyim? diye sordum. **"Evet**" buyurdu.[2303]

İbn Uyeyne dedi ki: şu ayet bunun üzerine nazil olmuştur: "Allah, dîn hususunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara karşı adaletli davranmaktan sizi menetmiyor. Şüphesiz Allah, adil davrananları sever" (Mumtehine 8)"[2304]

Hibesinden Dönen

İbn Abbâs ve İbn Ömer radiyallahu anhum'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bir bahşiş veren ya da bir bağışta bulunan kimsenin, cayıp verdiklerini tekrar geri alması onun için helâl olmaz; ancak baba çocuğuna verdiği şeyi cayıp geri alabilir. Bağış ve hibesinden dönen ve cayan kişi, yiyip doyan ve doyduktan sonra kusup, tekrar kusmuğuna dönen köpek gibidir."[2305]

Hükümdara Hediye Hıyanettir

Câbir radiyallahu anh'den: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**İmama (hükümdara) verilen hediyeler hile (hiyânet) ve irtikâbdır**"[2306]

Rüşvet Almak ve Vermek

Hakime veya yöneticiye, haklının haksız gösterilmesi ya da haksız olan bir şeye haklıymış gibi muamele edilmesi için rüşvet vermek günahtır.

[2303] **Sahih**. Buhari (3183) Muslim (1003)
[2304] **Sahih.** Buhari (5978)
[2305] **Sahih**. Ahmed (1/237) Ebu Davud (3539) Tirmizi (2132) Nesai (3690) İbn Mace (2377)
[2306] **Hasen.** Taberani Evsat (5/168) Taberi Tehzibu'l-Asar (1596)

Kararda haksızlığa ve hak sahibinin zulme uğramasına yol açar. Kötülük yayılır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: ′**Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hakimlere vermeyin**.' (Bakara, 2/188)

'Abdullah b. 'Amr ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Allah'ın laneti rüşvet alan ve rüşvet verene olsun'[2307]

Aracılık İçin Hediye Almak

Ebu Musa radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'İyilikte aracılık edin ki sevaba giresiniz.'**[2308]

Ebû Umâme ﷺ'den Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kim bir aracılık işinde ricacı olur, bunun üzerine kendisine bir şey hediye edilir ve bunu kabul ederse faiz kapılarından büyük bir kapıya girmiştir.'[2309]

Burada şu farklılığa işaret edilmesi uygun olur. İş takibi ve gerekli muamelelerin tamamlanması için ücret karşılığı bir şahsı görevlendirmek şer'î şartlar çerçevesinde caiz olan kiralama kapsamındadır. Makamını ve mevkisini kullanarak para karşılığı aracılık yapmak ise haramdır.

Kişinin Çocuğunun Geliri

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Yediğiniz şeylerin en iyi kendi kazancınız olandır. Çocuklarınız da kazancınızdandır**."[2310]

Diğer rivayet: "**Kişinin çocuğu en temiz kazancındandır. Onların mallarını rahatlıkla yiyebilirsiniz**."[2311]

Cabir radıyallahu anh'den: "Bir adam geldi ve dedi ki: "Ey Allah'ın

---

[2307] **Sahih.** İbn Mâce (2313) Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (5114).

[2308] **Sahih**. Buhari (1432) Ebû Dâvud (5132).

[2309] **Hasen.** Ahmed, (5/261) Ebu Davud (3541) Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (6292).

[2310] **Sahih**. Ahmed (6/41) Ebu Davud (3528) Tirmizi (1358) Nesai (4449) İbn Mace (2290)

[2311] **Sahih**. Ahmed (6/126, 127) Hakim (2/45)

rasulü! Benim malım ve çocuğum var. Babam malımı almak istiyor." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sen ve malın babana aitsiniz**"[2312]

Umrâ ve Rukbâ

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Umrâ da yapmayın, rukbâ da yapmayın! Yaparsanız, o malı kime hibe yapmış iseniz onun olur**." Dedim ki: "Bu nasıl olur?" Şöyle buyurdu: "**Umrâ: "Bu (mal), ömrün oldukça senindir" demendir. Rukbâ: "Benden ve senden olarak o başkasının olacaktır" (yani ben önce ölürsem, bağışladığım bana geri dönecektir, aksi durumda senindir) demektir**."[2313]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Umrâ kimin için yapılmış ise onun için geçerli ve caiz olur. Rukbâ da kimin için yapmış ise onun için caiz ve geçerli olur. Hibesinden dönen kişi, kusmuğuna dönüp yiyen kimse gibidir**."[2314]

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Mallarınızı üzerinizde tutun ve o malları ifsâd etmeyin! Çünkü kim bir malı umrâ suretiyle bir ömür boyu başkasına bağışlarsa, bağışlanan hayatta olsun, ölü olsun mal artık o kimsenin ve onun çocuklarının olmuş olur**."[2315]

Çocuklar Arasında Bağışın Adil Olması

Nu'mân b. Beşîr radıyallahu anh'den: "Babam beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürüp dedi ki: "Ben bu oğluma bana ait olan bir kölemi verdim (bağışladım)." Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Bütün çocuklarına da böyle bir bağışta bulundun mu**?" diye sordu. "Hayır" deyince: "**Öyleyse buna verdiğin köleyi geri al**!" buyurdu[2316]

[2312] **Sahih**. İbn Mace (2291) Bkz.: Ahmed (2/214) Ebu Davud (3530)
[2313] **Sahih**. Ahmed (2/26, 34, 73) Nesai (3732) İbn Mace (2382) Taberani Evsat (7/67)
[2314] **Sahih**. Ahmed (1/250) Nesai (3710)
[2315] **Sahih.** Ahmed (3/293, 302, 313, 389) Muslim (1625)
[2316] **Sahih**. Buhari (2586) Muslim (1623)

Nu’man b. Beşir radıyallahu anh’den: “Babam bana malının bir kısmını bağışladı. Annem Amre bt. Revâha dedi ki: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i şahit göstermedikçe ben buna razı olmam.” Bunun üzerine bana yaptığı bağışa şahit tutmak üzere babam beni Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e iletti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Bunu bütün çocuklarına da yaptın mı?**” “Hayır” diye cevap verince, şöyle buyurdu: “**Allah'tan korkun, çocuklarınıza adaletli davranın!**” Babam döndü; verdiği o sadakayı geri aldı[2317]

Başka bir rivayette: “**Hepsine buna verdiğin gibi verdin mi**?” buyurdu. “Hayır” deyince, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: “**Öyleyse beni şahit tutma! Çünkü ben adaletsizliğe şahit olmam**” buyurdu.[2318]

Bağışta Kız Çocuklarına Eşit Davranmak

Nu’man b. Beşir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Aranızda yaptığınız iyilikte eşitliği arzuladığınız gibi, çocuklarınız arasında bağışta da eşit davranın**”[2319]

Kadın Kocasından İzinsiz Bağış Yapamaz

İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anhuma'dan: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'yi fethettiği zaman, hutbe irâd etti ve hutbesinde şunu söyledi: “**Bir kadın, kocasından izinsiz bir bağışta bulunamaz**”[2320]

Diğer rivayette: “**Kocasının nikâhı altında olan kadın, kendi malında herhangi bir yetkiye sahip değildir”**[2321]

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Kadın, kocasının kazancından, onun izni olmaksızın bağışta bulunursa, ecrinin yarısı kocasına aittir**.”[2322]

[2317] **Sahih.** Muslim (1623) Buhari (2587)
[2318] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (3/326)
[2319] **Sahih.** Tahavi Şerhu Muşkili’l-Asar (5073) Şerhu Meani’l-Asar (4/86) es-Sahiha (9/26)
[2320] **Hasen.** Ahmed (2/184) Nesai (3757) Ebu Davud (3547)
[2321] Hasen. Ahmed (2/221) Ebu Davud (3546) Nesai (3756) İbn Mace (2388)
[2322] **Sahih**. Buhari (5360) Muslim (1026)

Kölenin Efendisinden İzinsiz Bağış Yapması

Abiyu'l-Lahm'in azatlısı Umeyr radıyallahu anh'den: "Ben köle idim. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Efendimin malından bir şey bağışlayabilir miyim?" diye sordum. "**Evet, ecirde ortaksınız**" buyurdu.[2323]

Vakıf

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**İnsan öldüğü zaman üç şey dışında ameli kesintiye uğrar: Devam eden sadaka, faydalanılan ilim veya kendisine dua eden salih evlat**"[2324]

Vakıfta Şart Koşmak

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: "Ömer radıyallahu anh Hayber'de (ganimetten) bir arazi elde etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü! Hayber'de bir yer edindim; bugüne kadar onun gibi kıymetli bir yer elde etmedim. Onu ne yapmamı emredersin?" Şöyle buyurdu: "**İstersen kökünden (Allah için) onu hapset ve onun gelirini vakfet.**" Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh onu şu şartlarla vakfetti: "Onun aslı satılmayacak; bağışlanmayacak; kimse ona varis olamayacak; onun geliri sadece fakirlerin, yakın akrabanın olacak. Ayrıca köle azat edilmesi için, Allah yolunda savaşanlar için ve yolda kalanlar için de sarfedilecektir." Bir rivayette şu ziyade vardır: "Misafir için de araziyi idare edenin malı kendisine sermaye etmeden, ondan yemesinde ve arkadaşına yedirmesinde herhangi bir sakınca yoktur."[2325]

Kişinin Vakfettiği Maldan Faydalanması

Osman radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldiğinde Rume kuyusundan başka suyu tatlı olan su yoktu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim Rume kuyusunu satın alıp kendi kovasını müslümanların kovalarına ortak kılarsa cennette onun**

[2323] **Sahih**. Muslim (1025)
[2324] **Sahih**. Muslim (1631)
[2325] **Sahih**. Buhari (2737) Muslim (1632)

için daha hayırlısı vardır.” Bunun üzerine malımla onu satın aldım.”[2326]

Varislerine Zarar Vermek İçin Vakıf Batıldır

Allah Teâlâ şöyle buyurur: “**Boşadığınız kadınları, gücünüz yettiği ölçüde, oturduğunuz yerde oturtun; evden çıkmalarını sağlamak için onları sıkıştırıp zarar vermeye kalkışmayın**” (Talak 6)

“**Keza bu taksim de, (mirasçılara zarar vermeyecek şekilde) vasıyyet olunan çıktıktan ve borç ödendikten sonradır**.” (Nisa 12)

Kabirlerin Süslenmesi İçin Vakıf Haramdır

Ebu’l-Heyyac el-Esedî’den: “Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh bana dedi ki: “Seni, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in beni görevlendiği vazife ile göndereyim mi? **Yok etmedik hiçbir suret ve heykel bırakma, düzlemedik yüksek kabir bırakma**.”[2327]

Musabakalar

Müsabakalar ve yarışmalar üç çeşittir:

Birincisi: Şeriata uygun bir gayesi olanlar... Bunların ödüllü ya da ödülsüz oynanması mübahtır. Deve ve at yarışları, atıcılık müsabakaları gibi. Kuvvetli görüşe göre buna -Kur’ân ezberi gibi- şer’î ilimlerle ilgili müsabakalar da dahildir.

İkincisi: Kendisi mübah olan (ama üzerine ödül konulması caiz olmayan) müsabakalar... Namazları geçirme, avret bölgelerini açma gibi haramların işlenmediği futbol maçları ve koşular buna örnektir. Bunların ödülsüz olarak yapılması caizdir.

Üçüncüsü: Kendisi haram olan ya da harama götüren yarışmalar... Örneğin: ‘güzellik yarışmaları’ olarak isimlendirilen fesat müsabakaları, yüze vurmayı içeren -ki yüze vurmak haramdır- boks maçları ya da: ‘Koç dövüşü, horoz dövüşü… şeklinde düzenlenen müsabakalar...

[2326] **Hasen**. Nesai (3608) Tirmizi (3702)
[2327] **Sahih.** Muslim (969)

Allah Azze ve Celle müminlerin özellikleri hakkında şöyle buyurmuştur: “**Boş şeylerden yüz çevirenler onlardır**” (Mu’minun 3)

İbn Kesir rahimehullah, bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: “Yani batıldan yüz çevirirler. Batış ise şirk, günahlar ve faydası olmayan söz ve fiillerin hepsini kapsar.”

“(**Rahman'ın kulları), zûr’a şâhidlik etmeyen ve boş laf edenlerle karşılaştıklarında vakarla geçip gidenlerdir**.” (Furkan 72) Bu ayette geçen zûr’a şahitlik, şirk, yalan şahitlik ve müşriklerin eğlenceleri gibi batıl olan her şeyi kapsamaktadır. Nitekim Taberi ve Kurtubi tefsirlerinde ümmetin selefinden bu konuda birçok rivayetler nakledilmektedir.

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “**Yarışma (müsabaka) sebebiyle ödül ancak at ve deve koşturmakla, ok ve benzeri şeyleri atmakta verilir**”[2328]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “**Âdemoğlunun yayıyla attığı ok, atını eğitmesi ve eşiyle oynaşması dışında her eğlencesi batıldır.**”[2329]

Hadiste sakıncalı olan eğlencenin bütün türleri açıklanmıştır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunlardan haram olmayanlarını istisna etmiştir. Çünkü düşünüldüğü zaman bu istisna edilenlerin her birinde hakka yardımcı veya ona vesile olan unsurlar bulunur. Bunun anlamına dâhil olan silahlı eğitim, koşu yarışları ve benzerleri gibi insanın faydalanacağı, bedenini eğiteceği ve düşmana karşı mücadelede kendisini kuvvetlendiren şeyler de böyledir. İbnu’l-Kayyım böyle söylemiş ve şunu eklemiştir: “Tembel kimselerin eğlendikleri tavla, satranç, güvercinlerle oynama gibi eğlence türlerine gelince, bunlarda hakka yardımcı olarak bir unsur yoktur ve bununla farz olanları yerine getirme isteği söz konusu değildir. Bu tamamen sa-

---

[2328] **Sahih**. Ebu Davud (2574) Tirmizi, (1700) Nesai (6/226) İbn Mace (2887) Ahmed (2/276, 358, 425, 474) Şafii el-Ümm (4/229) İbn Hibban (Mevarid 1638)

[2329] **Hasen**. Ebu Davud (2513) Tirmizi (1637) Nesai (3578) İbn Mace (2811) Ahmed (4/144, 148) Hakim (2/104) Darimi (2449) Taberani (17/341)

kıncadan ibarettir."[2330]

Enes radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Ne ben eğlencedenim, ne de eğlence bendendir**. **Yani ne batıl bendendir, ne de ben batıldanım**"[2331]

Kumar ve Şans Oyunları

Yüce Allah şöyle buyurur: '**Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz**.' (Mâ'ide 5/90)

Cahiliye insanı sürekli kumar oynardı. En meşhur oyunlarından biri şu şekildeydi: On kişi bir deveye eşit oranlarda ortak olurdu. Sonra kadehlerle bir tür kura çekilirdi. Yedisi, örflerine göre belirlenen değişik paylarını alır kalan üç kişi ise hiç bir şey almazdı. Zamanımızda ise kumarın bir çok şekli bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir.

- Piyango: Bunun çok çeşitli şekilleri vardır. En basiti; çekiliş yapılacak rakamların parayla satılarak ilk şanslı kişiye bir ödül, ikincisine başka bir ödül şeklinde birden fazla ve değişik ödüllerin verilmesidir. Bu -kendilerince hayırlı bir iş olarak adlandırsalar bile- haramdır.

- İçerisinde bilinmeyen bir ödülün bulunduğu bir malı satın almak ya da malın satışı esnasında, ödül kazananların belirleneceği çekiliş için bir numara vermek.

- Çağımızdaki kumar türlerinden biri de ticarî sigorta anlaşmalarıdır. Hayat sigortası, eşya sigortası, yangına karşı sigorta, genel sigorta ve benzeri çeşitli sigortalar... Hatta bazı sanatçılar, seslerini sigorta ettirirler.

[2330] İbn Kayyım, Tehzibu Suneni Ebi Davud (3/371) bkz.: Begavi, Şerhu's-Sunne (10/383)

[2331] **Hasen**. Buhari Edebu'l-Mufred (785) Bezzar (12/345) Taberani Evsat (1/132) Beyhaki (10/217) Beyhaki el-Adab (30) Darekutni el-Efrad (37) İbn Asakir Tarih (38/369) Ebu Ubeyd el-Emsal (s.52) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelefi'L-Hadis (s.293) İbnu'l-Esir en-Nihaye (2/109) Muaviye radıyallahu anh'den: Taberani (19/343) İbn Ebi Hatim el-İlel (2295) Cabir radıyallahu anh'den: el-İsmaili Mu'cem (no:25) Beyhaki (10/217) Deylemi (5283) Muttalib b. Abdillah b. Hanteb'den Mursel olarak: Darekutni el-İlel (12/114)

Bunlar ve şans oyunlarının her türlüsü kumara dahildir. Günümüzde; bu büyük günahın işlendiği, içerisinde kumar masaları ve kumar aletleri bulunan özel kumar klüpleri bulunmaktadır. Futbol maçları vb. oyunların bahislerinde yapılan da kumar türlerinden biridir. Bazı oyun salonlarında ve eğlence merkezlerinde de kumar fikrine dayalı oyun çeşitleri vardır.

Burayde radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Kim tavla oynarsa elini domuzun etine ve kanına batırmış gibidir.**"[2332]

Ebu Musa radıyallahu anh'den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Tavla oynayan Allah'a ve rasulüne isyan etmiştir**."[2333]

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizleri yasaklandıkça yasaklanan şu iki damgalı zardan sakındırırım. Zira o acemlerin meysiri (kumarıdır)"[2334]

Kumar Oynamayı Teklif Etmenin Keffareti

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim Lât ve Uzza adına yemin ederse hemen "La ilahe illallah" desin. Kim de arkadaşına: "Gel seninle kumar oynayalım" derse (bu bâtıl teklifine keffaret olması için) hemen sadaka versin."[2335]

Satranç Oynamak

Meysere b. Habib dedi ki: "Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh satranç oynayan bir topluluğa uğradı ve şöyle dedi: "İbadet ettiğiniz şu heykeller de nedir?"[2336]

Ebu Cafer el-Bakır'a satranç oynamak hakkında sorulunca şöyle dedi:

[2332] **Sahih**. Muslim (2260).

[2333] **Hasen**. Malik (2/958) Ahmed (4/394) Ebu Davud (4938) İrvau'l-Galil (2670)

[2334] **Sahih.** Ahmed (1/446) Beyhaki (10/215) İbn Husrev Musnedu Ebi Hanife (1194) İbn Ebi'd-Dunya Zemmu'l-Melahi (73) Buhari Edebu'l-Mufred (1270)

[2335] **Sahih**. Buhari (4860) Muslim (1647)

[2336] **Hasen mevkuf**. Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (2/361) İbn Ebi Şeybe (5/287) İbn Hazm el-Muhalla (9/63) İbnu'l-Munzir el-Evsat (7/297) el-Muhlisiyyat (981) Beyhaki (10/212) İbn Ebi'd-Dunya Zemmu'l-Melahi (88-89)

“**Şu mecusilikten bizi uzak tutun**.”[2337]

Yahya el-Leysî şöyle demiştir: “İmam Malik rahimehullah’ın satrancı ve diğer batıl oyunları çirkin gördüğünü ve bu konuda şu ayeti okuduğunu işittim: “**Haktan sonra sapıklıktan başka ne var ki?**” (Yunus 32)[2338]

Güvercinle Oynamanın Haramlığı

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın bir güvercini takip ettiğini gördü ve: “**Bir şeytan, bir şeytanı takip ediyor**” buyurdu.[2339]

Hayvan Kızıştırıp Güreştirmenin Yasaklanması

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hayvanların arasını kızıştırarak güreştirmeyi yasakladı.”[2340]

Vasiyetler

Vasiyet: bir kimsenin bir malı yahut alacağı ya da bir menfaati, kendisine vasiyette bulunulan kimsenin, kendisinin ölümünden sonra malik olması şartı ile başkasına hibe etmesidir.

Kendisinden miras almayan akrabalarına vasiyette bulunması da gerekir. Çünkü şanı Yüce ve Mübarek Allah şöyle buyurmaktadır: ‘**Sizden birine ölüm gelip çattığı zaman eğer bir hayır (mal) bırakacaksa anneye, babaya ve yakın akrabaya maruf bir şekilde vasiyette bulunmak takva sahibleri üzerine bir hak olarak yazıldı**.’ (el-Bakara, 2/180)

[2337] **Sahih maktu**. Beyhaki (10/221) Beyhaki Şuab (5/242) İbn Ebi’d-Dunya Zemmu’l-Melahi (90, 92, 99)

[2338] Muvatta – Zürkani şerhiyle beraber - (3/356-357)

[2339] **Hasen.** Ahmed (2/345) Ebu Davud (4940) İbn Mace (3765)

[2340] **Hasen**. Taberani Evsat (2/331) Ebu Davud (2562) Tirmizi (1709) Taberani (11/85) Ebu Ya’la (4/390) Beyhali (10/22) el-Muhallisiyyat (261) İbnu’l-Ca’d Musned (2121) Buhari Edebu’l-Mufred (1232) Ma’mer Cami (1601)

Yazılı Vasiyet Olmadan Gecelememek

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**Bir Müslümanın hakkında vasiyet etmek istediği şeyler bulunup da vasiyetini başı ucunda yazmadan iki gece geçirmesine dahi hakkı yoktur.'** İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: 'Ben Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'den bu sözleri söylediğini duyduğumdan itibaren yanımda vasiyetim olmaksızın üzerimden bir gece dahi geçmiş değildir.'[2341]

Vasiyetin Başına Ne Yazılır?

Enes radıyallahu anh'den dedi ki: "Onlar (ashab) vasiyetlerinin baş tarafına şunu yazardı: "Rahman, rahim Allah'ın adıyla! Bu filan oğlu filanın vasiyetidir. O Allah'tan başka hak ilah olmadığına, bir ve tek olduğuna, ortağının bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Rasulu olduğuna, kıyametin şüphesiz olarak geleceğine, Allah'ın kabirlerdekileri mutlaka dirilteceğine de şahitlik etmektedir. O geriye bıraktığı akrabalarına, Allah'a karşı takvalı olmalarını, aralarını düzeltmelerini, gerçekten mü'min kimseler iseler Allah'a ve Rasulune itaat etmelerini tavsiye etmektedir. Aynı şekilde onlara İbrahim'in ve Yakub'un oğullarına yaptığı şu vasiyeti de yapmaktadır: "Oğullarım şüphesiz Allah sizin için bu dini seçmiştir. Dolayısıyla ancak müslümanlar olarak ölünüz."[2342]

Ölüm Yaklaşmadan Önce Sadaka

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e "Hangi sadaka daha hayırlıdır?" diye soruldu. "Sağlıklı, mala karşı cimri, zenginliği umar ve fakirlikten korkar bir durumdayken verecek olduğun sadakadır. Onu can boğaza gelip de falana şunu verdim, filana şunu verdim, deme durumuna gelinceye dek onu bekletmemendir" buyurdu. Diğer rivayette: "Sağlıklı ve hırslı olup da hayatta uzun yıllar kalmayı arzu ettiğin ve fakir düşmekten korktuğun bir durumdayken"

[2341] **Sahih.** Buhârî (2738) Muslim (1627).

[2342] **Sahih**. Said b. Mansur (1/104 no:326) İbnu'l-Munzir Evsat (7063) Darimi (3183) Abdurrazzak (9/53) Darekutni, es-Sunen (4303); Beyhaki (6/468) el-Elbani, İrvau'l-Galil (1647)

şeklindedir.[2343]

Malın Üçte Birinin Vasiyet Edilmesi

Daha fazlasını vasiyet etmek caiz değildir. Hatta daha faziletli olan vasiyetini üçte birden az tutmasıdır.

Sa‘d b. Ebi Vakkâs radıyallahu anh'den: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte veda haccında idim. Öyle bir hastalığa yakalandım ki ölüme oldukça yaklaştım. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni ziyarete geldi. Ben ona: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim pek çok malım vardır ve bir kızımdan başka mirasçım yok. Malımın üçte ikisini vasiyet edeyim mi?' dedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: '**Hayır**' diye buyurdu. Ben: 'Peki ya yarısını' dedim. Yine: '**Hayır**' dedi. Bu sefer: 'Ya malımın üçte birini' dedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Üçte bir (olabilir). Bununla birlikte üçte bir de çoktur. Şüphesiz ki ey Sa‘d senin mirasçılarını zengin olarak bırakman, onları başkalarına el açacak muhtaç bir halde bırakmandan hayırlıdır**' (dedi ve elini açar gibi yaptı) **şüphesiz sen ey Sa‘d Yüce Allah'ın rızasını arayarak herhangi bir harcamada bulunursan mutlaka ondan dolayı sana ecir verilir. Hatta hanımının ağzına koyduğun bir lokma bile**.' (-Ravi- dedi ki: 'Üçte bir vasiyette bulunmak bundan sonra caiz oldu.')"[2344]

İbn 'Abbâs radıyallahu anhuma dedi ki: İnsanların vasiyeti üçte birden, dörtte bire indirmelerini çok arzu ederdim. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: '**Üçte bir çoktur'** diye buyurmuştur.[2345]

Buna dair adalet sahibi iki Müslüman erkeği şahit tutar. Şayet bu şekilde iki şahit bulamazsa Müslüman olmayanlardan iki erkeği şahit tutar. Şu kadar var ki onların şahitliklerinden şüphe edecek olursa, yüce Allah'ın şu buyruğunda açıklandığı üzere onlardan emin olma cihetine gider:

"**Ey iman edenler! Siz yolculuk halinde iken ölüm musibeti birinizi bulmuşsa, vasiyet vaktinde aranızda şahitlik (şöyle olsun): Ya içinizden adalet sahibi iki kişi yahut sizden olmayan başka iki kişi (şahit) olsun. Haklarında şüpheye düşerseniz, bu iki kişiyi namazdan**

[2343] **Sahih.** Buhari (1419) Muslim (1032)

[2344] **Sahih**. Ahmed (1/171) Buhârî (2742) Muslim (1628) Ebu Davud (2864) Tirmizi (2116) Nesai (3626) İbn Mace (2708)

[2345] **Sahih.** Buhârî (2743) Muslim (1269) Ahmed (1/230) Beyhaki (6/269)

sonra alıkoyarsınız da Allah'a şöyle yemin ederler: '(Lehine şehadet ettiğimiz) bu iki kişi akraba dahi olsa yeminimizi hiçbir bedele satmayacağız ve Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. O takdirde muhakkak günahkârlardan oluruz.' Eğer onların bir vebali hakettikleri gerçekten ortaya çıkarılırsa Haksızlığa uğrayan (mirasçı)lardan (ölene) en yakın başka iki kişi bunların yerine geçer ve: 'Bizim şahidliğimiz o iki kişinin şehadetinden elbette daha doğrudur. Biz aşırı da gitmedik. Yoksa muhakkak zalimlerden oluruz. diye Allah adına yemin ederler. Bu şahitliği gerektiği şekilde yerine getirmelerine yahut yeminlerinden sonra yeminlerin (mirasçılara) tevcih edileceğinden korkmalarına daha yakındır. Allah'tan korkun ve dinleyin. Allah fasıklar topluluğuna hidâyet vermez." (el-Mâ'ide, 5/106-108)

Vasiyet yapacak olandan miras alan anne-baba ve akrabalara vasiyet ise caiz değildir. Çünkü bu vasiyet miras ayetiyle nesh olmuştur.

Ebu Umame radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Şüphesiz Allah (mirasdan) herbir hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeble miras alan kimseye vasiyet yoktur**.'[2346]

Vasiyette başkasına zarar vermek haramdır. Mesela mirasçılarından bazılarının mirastaki haklarından mahrum edilmelerini vasiyet etmesi yahut birini diğerinden üstün tutması gibi. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: '**Baba ve anne ile yakın akrabaların bıraktıklarından erkekler için bir pay -o maldan az veya çok olsun- farz kılınmış bir pay vardır**.' (en-Nisâ', 4/7)

Aynı surenin bir başka ayetinde de şöyle buyurulmaktadır: '**O halde hepsi yapacağı vasiyet ve borç(un ödenmesi)nden sonra üçte bire ortak olurlar. Ancak zarar verici olmamalıdır. (Bunlar) Allah'tan bir vasiyet olarak (gelen buyruklardır). Allah herşeyi bilendir, halimdir**.' (en-Nisâ', 4/12)

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: "Bir adam ölümü sırasında altı kölesini azad etti. -Onların dışında da herhangi bir malları yoktu.- Mirasçıları olan bedevîler gelerek Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e yaptığını haber verdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: '**Gerçekten böyle mi yaptı**?' diye sordu ve şöyle dedi: '**Eğer biz bunu bilseydik,**

[2346] **Sahih.** Ahmed (5/267) Ebû Dâvud (2870); Tirmizî (2120); İbn Mace (2713) Beyhakî (6/264)

Allah'ın izniyle onun cenaze namazını kılmazdık. Şimdi bu köleleri arasında kura çek, onlardan iki tanesini azad et, geri kalan dördü tekrar köle kalsınlar."[2347]

Bu zamanda insanların çoğunda görülen husus dinlerinde birtakım bid'atler uydurmak olduğundan ve bu husus özellikle cenazelerle ilgili böyle olduğundan müslüman kimsenin Yüce Allah'ın şu buyruğu ile amel ederek sünnete uygun bir şekilde teçhiz ve defninin yapılmasını vasiyet etmesi yerine getirilmesi gereken işlerdendir: '**Ey iman edenler! Tutuşturucusu insanlarla taşlar olan o ateşten nefislerinizi ve ailelerinizi koruyunuz. Onun üzerinde (görevli) iri yarı, sert tabiatlı melekler vardır. Bunlar kendilerine verdiğim emirlerde Allah'a asla isyan etmezler. Ne emir olunurlarsa onu yaparlar**.' (et-Tahrim, 66/6)

Bundan dolayı Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı böylece vasiyet ediyorlardı.

Vasiyetle Mirasçıyı Zarara Uğratmak

Şeriat kurallarından biri de zarar vermenin ve zarara uğramanın olmamasıdır. Şer'î mirasçıların hepsini ya da bir kısmını zarara uğratmak bunun örneklerindendir. Kim böyle yaparsa Rasûlüllâh ﷺ'in şu sözüyle tehdit edilmiştir: **'Zarar vereni Allah da zarara uğratır. Güçlük çıkarana Allah da güçlük verir.'**[2348]

Mirasçılardan birini şer'î hakkından alıkoymak, şeriatın belirlediğinin aksine mirasçılardan biri için vasiyette bulunmak veya malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmek vasiyetle zarar vermenin örneklerindendir.

İnsanların şer'î hükmün buyruğuna boyun eğmedikleri yerlerde, şeriatın aksine hüküm veren kâfir mahkemeler sebebiyle, hak sahibinin Allah'ın kendisine verdiği hakkı alması imkansızlaşır. Bu mahkemeler, avukata yazdırılan haksız vasiyetin yerine getirilmesini emreder. Elleriyle yazdıklarından dolayı onlara yazıklar olsun! Kazandıklarından dolayı onlara yazıklar olsun!

[2347] **Sahih**. Ahmed (4/446)

[2348] **Sahih.** Ahmed (3/543). Bkz *Sahîhu'l-Câmi'* (6348).

Kafirin Vasiyeti Gerçekleşmez

Amr b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Babam kendi namına, yüz köle azat edilmesini vasiyet etti. Diğer oğlu Hişâm onun namına elli köle azat etti. Geriye elli köle de bana kaldı. Onları onun namına azat edeyim mi?" Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Eğer babanız müslüman olsaydı, onun namına köle azat eder, onun namına sadaka verir veya onun namına hac ederdiniz. Böylece sevabı da ona ulaşırdı.**"[2349]

Ödeyecek Kimsesi Olmayan Ölünün Borcunu Devlet Öder

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e üzerindeki borçla ölen kimsenin cenazesi getirilir, "Borcu için bir şey bıraktı mı?" diye sorar, eğer borcunu ödeyecek biri olursa cenazesini kılardı. Yoksa, müslümanlara: "Arkadaşınızın cenaze namazını kılın" buyururdu. Allah fetihleri nasip edince şöyle buyurdu: "**Ben müminlere kendilerinden yakınım. Herhangi bir mümin geride borç bırakarak ölürse onu ödemek bana aittir. Kim de mal bırakırsa varislerine aittir.**"[2350]

Ferâiz

Vâris Olma Sebepleri

1- Nesep:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah'ın Kitabında akraba olanlar, biribirlerine, diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar." (Ahzab 6)

2- Köle Azadından Dolayı Velâ:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve

[2349] **Hasen**. Ebu Davud (2883)
[2350] **Sahih**. Buhari (2298) Muslim (1619)

sellem buyurdu ki: “Velayet tıpkı nesep gibi kan bağıdır. Satılamaz ve bağışlanamaz”[2351]

3- Nikah:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Eğer zevcelerinizin çocuğu yoksa, onların terk ettikleri (miras)nin yarısı sizindir.” (Nisa 12)

Verâsetin Engeleri

1- Katl

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Katil varis olamaz**.”[2352]

2- Dinlerin Farklılığı

Üsâme radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz**.”[2353]

Muhammed b. el-Eş'as radıyallahu anh'ın Yahudi ya da Hristiyan olan halası vefat etti. Durumu Ömer radıyallahu anh'e anlatıp: “Ona kim vâris olabilir?” diye sordu. Ömer radıyallahu anh: “Ona kendi dininden olanlar vâris olur” şeklinde cevap verdi. Daha sonra Osman'a gelip ona da aynı soruyu sorunca, Osman şöyle dedi: “Ömer'in sana, “Ona kendi dininden olanlar vâris olur” dediğini unuttuğumu mu sanıyorsun?' dedi.”[2354]

3- Kölelik

Kölenin mirasçı olması durumunda, gerçekte mirasçı kölenin sahibi olurdu. Oysa kölenin sahibi vefat eden kimse için yabancı hükmündedir ve mirasçı olması mümkün değildir. Bu nedenle köle ne mirasçı olabilir, ne de

---

[2351] Sahih. İbn Hibban (4950) Hakim (4/292) Beyhaki (10/292)
[2352] **Sahih ligayrihi**. Tirmizi (2109) İbn Mace (2645)
[2353] **Sahih.** Buhari (2764) Muslim (1614)
[2354] **Sahih mevkuf**. Malik (2/519) İbn Ebi Şeybe (6/283)

miras bırakabilir. Çünkü kölenin mülkiyet hakkı yoktur.[2355]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem velânın satılmasından ve hibe edilmesinden yasakladı."[2356]

Mirasçı Olunan Mallar

Vefat eden bir kişinin geride bıraktığı mallarda/terikede dört hak oluşur. Bunlar;

1. Vefat edenin yıkanması, kefenlenmesi ve defin masrafları terikeden karşılanır.

2. Vefat edenin borçları terikeden ödenir.

3. Vefat edenin vasiyeti - terikenin üçte birini aşmayacak şekilde - terikeden karşılanır.

4. Yukarıda sayılan üç hak yerine getirildikten sonra geriye kalan miktar 'miras' olur. Bu miktar, Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünnetine göre mirasçılar arasında pay edilir. Nitekim Allah Teâlâ; "... **(Mirasçılara dağıtılacak bütün paylar, vefat edenin) vasiyetinden ve borçtan sonradır**" (Nisa 11) buyurmuştur.

Varisler Allah'ın Kitabında Açıklanmıştır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah, (mirasın taksimi hususunda) size, çocuklarınızla ilgili (şu hükümleri) emreder: Erkeğe, kadının iki katı kadardır. Eğer kadınlar ikiden fazla iseler, ölünün bıraktığı (terike)nin üçte ikisi (onlara)dır. Eğer kadın bir tek ise, yarısı onundur. Ölenin (tek) çocuğu varsa, ana babadan her biri için, terikenin altıda biri vardır. Eğer Ölenin çocuğu yoksa ve anası, babası ona vâris olmuşlarsa, üçte biri anaya aittir. Eğer ölenin kardeşleri varsa, anası için altıda bir hisse vardır (Bütün bunlar) ölenin vasîyyet ettiği miktarın çıkmasından ve borcun ödenmesinden sonra (bakiyye üzerinden)dir. Siz, babalarınızdan ve oğullarınızdan hangilerinin fayda yönünden size daha yakın olduklarını bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından, farz kılınmış hükümlerdir. Allah, şüphesiz, ilim ve hikmet

[2355] El-Huseynî Kifâyetu'l-Ahyâr, (501)
[2356] **Sahih**. Buhari (2535) Muslim (1506)

sahibidir.” (Nisa 11)

İbn Kesir bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: “Onlar hakkında adaletli davranmanızı emrediyor. Zira Cahiliye devri halkı mîrâsın tamâmını erkeklere bırakır, kadınlara hiçbir şey vermezlerdi. Mirasta hakkı olma bakımından Allah Teâlâ aralarında eşitliği emretmiş; ancak iki sınıf arasında fark gözeterek, erkeğe, iki dişinin hissesini vermiştir. Zîrâ erkek nafaka, külfet zahmetinden dolayı daha muhtaçtır. Erkek ticâret ve kazanç meşakkatleriyle boğuşmak zorundadır. O halde kadının aldığının iki mislinin ona verilmesi uygun olacaktır.”[2357]

“**Eğer zevcelerinizin çocuğu yoksa, onların terkettikleri (miras)nin yarısı sizindir. Eğer varsa, terkettiklerinin dörtte biri size aittir. Bunlar, vasîyyet ettikleri çıktıktan ve borç ödendikten sonra (kalan mal üzerinden)dir. Eğer sizin çocuğunuz olmamışsa, terkettiklerinizin dörtte biri zevceler içindir. Eğer çocuğunuz varsa, terkettiğinizin sekizde biri onlara aittir. Bunlar ana vasıyyet ettikleri çıktıktan ve borç ödendikten sonra (geri kalan için)dir. Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın (kelâle) olarak vâris olunursa ve onun bir erkek yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan herbirine altıda bir hisse vardır. Eğer onlar bundan daha çok iseler hepsi de, üçte bir hisseye ortaktırlar. Keza bu taksim de, (mirasçılara zarar vermeyecek şekilde) vasıyyet olunan çıktıktan ve borç ödendikten sonra (kalan mal üzerinden)dir. Bunlar, Allah tarafından size vasiyyet edilen (hüküm)lerdir. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir; Halîm'dir**.” (Nisa 12)

“**Senden fetvâ istiyorlar. De ki: “Allah, kalâle (babası ve çocuğu olmayan kimse) hakkında size fetva veriyor. Çocuğu olmayan, fakat kız kardeşi bulunan bir kişi ölürse, ölenin terk ettiği (miras)nin yarısı, o kızkardeşe aittir. Çocuğu olmayan kızkardeş ölürse, erkek kardeş ona vâris olur Geride kalanlar iki kız kardeş olursa, ölenin bıraktığı malın üçte ikisi, o iki kardeşe aittir. Eğer kardeşler erkek ve kız olurlarsa, erkeğin hissesi, iki kız hissesi kadardır. Allah, size, şaşırmamanız için (hükümlerini) açıklamaktadır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir**.” (Nisa 176)

Vârisler (Mirasçılar)

Mirasçılar, 'ferâiz ve asabe' olarak iki kısma ayrılır.

[2357] Tefsiru İbn Kesir (2/225)

Ferâiz sahipleri/Mirasları oranla belirlenenler: Mirastaki payları, Allah'ın kitabında belirli bir oranla takdir edilmiş kimselerdir.

Asabe: Mirastaki payları oranlarla belirlenmiş olanlar (feraiz ashabı) kendilerine düşen paylarını aldıktan sonra geriye kalan mirası 'asabe' alır. Şayet ferâiz sahipleri, miras paylarını aldıktan sonra geriye bir şey kalmazsa, 'asabe' mirastan pay alamaz.

Asâbe Üç Kısma Ayrılır:

1- Bizzat asabe olanlar: Koca ve anabir kardeş dışındaki erkek mirasçılar gibi.

2- Bigayrihi asabe (başkası nedeniyle asabe olanlar): Bunlar kızlar, oğlun kızları, öz kız kardeşler ve baba bir kızkardeşlerdir. Burada sayılanlar kardeşleriyle birlikte bulunmaları durumunda 'bi-gayrihî asabe' olurlar.

3- Başkasıyla birlikte asabe olanlar: Bunlar kızlarla birlikte kız kardeşlerdir.

Feraiz Sahipleriyle Başlanıp, Kalanın Asabeye Ait Olması

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Feraizi sahiplerine verin. Geriye kalan miktar için, erkekler daha önceliklidir**."[2358]

Kızkardeşlerle Beraber Kızlar Asabedendir

Yani onlar takdir etmeksizin kalanı alırlar. Nitekim erkek de, feraiz sahiplerinden sonra alır.

Huzeyl b. Şurahbîl radiyallahu anh'den: "Ebû Musa radıyallahu anh'e, kız, oğlunun kızı ve kızkardeşin mirasını sordular. Şöyle dedi: "Kız yarı alır, kız kardeş de yarı alır." Sonra soruyu sorana: "İbn Mes'ûd'a git" diye tavsiye edildi; O da O'na gidip Ebû Musa'nın görüşünü de hatırlatarak bu durumu ona da sordu. İbn Mes'ûd radıyallahu anh dedi ki: "Onun söyle-

[2358] **Sahih**. Buhari (6746) Muslim (1615)

diği gibi söylersem (haktan) sapmış olurum. Hidayete ermişlerden olamam. Ben size Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği hüküm gibi hüküm vereceğim. Kız yarım alır, oğlunun kızı üçte ikiyi tamamlamak için altıda bir alır. Kalan da kız kardeşin olur." Onun bu fetvasından Ebû Musa radıyallahu anh haberdar edilince şöyle dedi: "Bu derin alim aranızda bulunduğu sürece bana sormayın!"[2359]

Erkek ve Kız Çocukların Hükmü

1- Ölen geride bir erkek, bir kız çocuk bırakmışsa, erkeğe iki, kıza bir pay olarak taksim edilir.

2- Varisler erkek ve kadın olarak üç veya daha fazla iseler erkeklere kadınların bir katı verilir.

3- Çocuklarla beraber, eşler, babalar gibi feraiz sahipleri varsa önce feraiz sahiplerine verilir, sonra kalan kısım erkeklere kızların iki katı olacak şekilde paylaştırılır.

4- Ölen geride sadece tek erkek çocuk bırakmışsa malın tamamını alır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Erkeğe, kadının iki katı kadardır"** ve "**Eğer kadın bir tek ise, yarısı onundur.**" (Nisa 11) Böylece erkek çocuk tek ise, onun payı kadının iki katı olduğundan, mirasın tamamını alır.

5- Kişinin çocukları yoksa, oğlunun çocukları onun yerine geçer. Zira "Evlatlarınız" ifadesi, kişinin aşağı doğru sulbünden olan evlatlarına geçer. Bunda icma vardır.

Ana Babanın Hükmü

1- Ölenin fer'den (alt soy grubundan) varisleri varsa, baba ve anneden her biri altıda bir alır.

2- Eğer ana baba ile beraber çocuklardan biri yoksa anne malın üçte birine varis olur. Kalan üçte ikiye baba varis olur.

3- Ana baba ile beraber ölenin iki ve daha fazla kızkardeşleri varsa, anne malın altıda birini alır. Kalan altıda beş babanındır. Kızkardeşlere bir

[2359] **Sahih.** Buhari (6736)

şey düşmez. Çünkü baba, onları hacbeder.

Kocanın Hükmü

1- Kişinin hanımı ölür ve geride varis olarak fer' (alt soy grubundan kimse) bırakmazsa, ölen kadının kocası malın yarısını alır.

2- Kişinin hanımı ölür ve geride varis olarak fer' (alt soy grubundan kimseler) kalırsa, kocanın payı dörtte birdir.

Hanımın veya Hanımların Hükmü

1- Kadının kocası ölür de varis olarak fer' bulunmazsa onun ve varsa ölenin diğer hanımlarının payı dörtte birerdir.

2- Kadının kocası ölür de varis olarak fer' bulunursa onun ve varsa ölenin diğer hanımlarının payı sekizde birerdir.

Ana Bir Erkek Kardeş veya Kızkardeşlerin Hükmü

1- Bir kadının aynı anadan erkek kardeşi veya aynı anadan kızkardeşi ölürse, herbiri altıda bir alır.

2- Bundan fazlası yani anaları bir iki erkek kardeş veya anaları bir iki kızkardeş ölürse, eşit olarak üçte bir alırlar.

Erkek ve Kız Öz Kardeşlerin Hükmü

1- Ölen geride bir tane öz kızkardeş veya baba bir kızkardeş bırakır ve onun asıldan ve fer'den varisi yoksa, onun öz veya baba bir kızkadeşine terikenin yarısı düşer.

2- Ölen geride iki öz kızkardeş ve daha fazlasını bırakmışsa ve ne asıldan ne de fer'den varisi yoksa, öz kızkardeşlere terikenin üçte birer düşer.

3- Ölen geride bir erkek ve ikiden fazla öz kızkardeş bırakırsa, terike erkek ve kızkardeşler arasında, erkeğe kızın iki katı olacak şekilde paylaştırılır.

4- Öz kızkardeş öldüğünde asıldan ve fer'den varisi yoksa onun öz erkek kardeşi bütün malı alır. Eğer birden fazla erkek kardeş varsa mal eşit şekilde paylaştırılır. Öz erkek veya kız kardeşlerin bulunmaması halinde baba bir erkek ve kızkardeşlerin hükmü de böyledir.

Altıda Bire Hak Sahibi Olanlar

1- Kızla beraber oğulun kızı. Delili az önce geçen İbn Abbas radıyallahu anhuma hadisidir.

2- Baba bir kızkardeşle beraber baba ayrı kızkardeş: Delili bir önceki maddedeki gibidir.

3- Anne bulunmadığı zaman nine. Delili Bureyde radıyallahu anh hadisidir: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, altında anne bulunmadığı zaman nineye altıda bir verdi."[2360]

4- Kendisini sakıt etmeyecek kimselerle beraber dede. Bunun delili icma ile babaya kıyas edilmesidir. İbnu'l-Munzir dedi ki: "Dedenin mirasta baba hükmünde oluşunda icma edilmiştir."[2361]

5- Çocuk veya kardeşle beraber anne. Delili şu ayettir: "**Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın (kelâle) olarak vâris olunursa ve onun bir erkek yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan herbirine altıda bir hisse vardır. Eğer onlar bundan daha çok iseler hepsi de, üçte bir hisseye ortaktırlar**." (Nisa 12)

6- Annenin oğlu veya kızı. Delili aynı ayettir.

7- Baba ile beraber çocuk. Delili şu ayettir: "**Ölenin (tek) çocuğu varsa, ana babadan her biri için, terikenin altıda biri vardır**." (Nisa 11)

Oğul, oğlun oğlu veya baba bulunduğu zaman kardeşe ve kızkardeşlere miras yoktur. Bu konuda ilim ehli arasında ihtilaf yoktur.

[2360] **Hasen.** Ebu Davud (2895) İbnu'l-Carud (960)
[2361] El-İcma (84)

Dede Bulunması Halinde Erkek ve Kızkardeşin Mirası

Bu konuda ihtilaf vardır. Tercih edilen şudur: öz erkek veya kızkardeşler dede bulunması halinde varis olurlar. Babada olduğu gibi, dede onları mirastan hacbetmez. Bu konuda delil, baba ile ile beraber kardeşin; dede ile beraber erkek kardeşle aynı derecede olmasıdır.

Erkek Kardeş, Ana Bir Kardeş Bulunmadığında Kızlarla Beraber Varis Olur

Kızlarla beraber erkek kardeşin mirasına gelince:

Cabir radıyallahu anh'den: "Ensâr'ın Hazreç kabilesinden Sa'd b. er-Rabi radıyallâhu anh'ın karısı, Sa'd'ın iki kızını Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına getirerek: "Ey Allah'ın rasulü! Bunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd, seninle beraber katıldığı Uhud (savaşı) günü şehîd edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı (yâni kızlara hiç bir şey bırakmadı). Şüphesiz kadın (genellikle) ancak malından dolayı nikahlanır." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Nihâyet mîras'a dair âyet indirildi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Sa'd b. er-Rabi'nin erkek kardeşini çağırttı ve: "**Sa'd'ın malının üçte ikisini onun iki kızına ver. Karısına da sekizde birini ver. Sen de kalanı al**" buyurdu."[2362]

Ana bir erkek kardeş ise, kız ile beraber varis olmaz. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın (kelâle) olarak vâris olunursa ve onun bir erkek yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan herbirine altıda bir hisse vardır.**" (Nisa 12) Bu ana bir erkek kardeş hakkındadır. Kelale; asıl ve fer' olarak varisi olmayan kimsedir. Yahut asıl veya fer olarak anasından erkek kardeş veya kızkardeşi gibi varisleri olmayan kimsedir. Nitekim sahabe böyle açıklamıştır.

Baba Bir Erkek Kardeşin Payı, Ana Baba Bir Kardeş Bulunması Halinde Sakıt Olur

Ali radıyallahu anh şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ana baba bir kardeşlerin biribirlerine mirasçı olduklarına, (bunlarla

[2362] **Hasen.** Ebu Davud (2892) İbn Mace (2720) Tirmizi (2092)

beraber bulunan) yalnız baba bir kardeşlerinin (bunlara) mirasçı olmadıklarına hükmetti. Adam, baba ve anne bir kardeşine mirasçı olur. Fakat o kardeşin (yalnız) baba bir kardeşleri mirasçı olmazlar."[2363]

Varislerin Üçüncü Mertebesi: Akrabalar (Zevi'l-Erham)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın Kitabına göre, hısımlar, biribirlerine daha yakındırlar**." (Enfal 75)

Ebû Ümâme (Es'ad) b. Sehl b. Huneyf'den: "Bir adam (başka) bir adama bir ok atarak öldürdü. Öldürülen adamın bir dayıdan başka mirasçısı da yoktu. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh radıyallâhu anh bu adamın miras işini (halîfe) Ömer radıyallâhu anh'e yazılı olarak sordu. Ömer radıyallahu anh, Ebu Ubeyde'ye yazılı cevab verdi: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Allah ve rasulü, hiç bir mirasçısı bulunmayan (müslüman)ın mirasçısıdır. Dayı da hiç mirasçısı bulunmayan (yeğenin)in mîrasçısıdır.**"[2364]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bir âzadlı kölesi bir hurma ağacından düşüp vefat etti. Geriye bir mikdar mal bıraktı. Ne çocuğu ne de başkaca yakını vardı. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Onun mirasını, köylülerinden bir adama verin**" buyurdu."[2365]

Veledi Zina ve İbnu'l-Mulâ'ane'nin Varisliği

Veled-i zina, şer'i kocadan başkasından olan çocuktur. Lanetleşmiş karı kocanın çocuğu (Ibnu'l-Mulâ'ane) ise, şer'î kocanın kendisine nisbetini kabul etmediği çocuktur.

Müslümanlar, veled-i zina ve ibnu'l-mulâ'ane ile babaları arasında, şer'î nesebin inkârı sebebiyle miras işlemeyeceğinde icma etmiştir. Ancak onlarla anneleri birbirleriyle mirasçı olurlar

Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'ın lanetleşenler hakkındaki rivayetinde şöyle demiştir: "Kadın hamile kalmıştı, doğurduğu zaman (neseben) anne-

---

[2363] **Hasen**. İbn Mace (2739) Tirmizi (2094)
[2364] **Sahih**. Tirmizi (2103) İbn Mace (2737)
[2365] **Sahih**. Ebu Davud (2902) Tirmizi (2105) İbn Mace (2733)

sine nisbet edildi. Allah'ın farz kıldığı miraslarda, o annesine, annesi de ona vâris oldu. Bu husustaki miras sünneti, böyle câri oldu."[2366]

Çocuk Doğduğunda Ağlarsa Varis Olur

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Doğan çocuk ağlar, sonra ölürse varis olur ve ona varis olunur. Ağlamazsa (ölü doğarsa) ne varis olur, ne de ona varis olunur**."[2367]

Azad Edilen Kölenin Mirası

Abdullah b. Şeddad'dan: "Hamza radıyallâhu anh'ın kızı (- ki Muhammed b. Ebî Leylâ'nın dediğine göre; o Abdullah b. Şeddâd'ın ana bir kızkardeşidir -) şöyle demiştir: "Benim bir âzadlı kölem vefat etti ve geriye bir kız bıraktı. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onun malını benim ile kızı arasında taksim etti. Malının yarısını bana, yarısını da onun kızına hükmetti."[2368]

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: "Müslümanlar köleleri başıboş velayet hakkı olmaksızın salıvermezlerdi. Cahiliyye dönemi insanları ise onları başıboş salıverir, saibe yaparlardı."[2369]

Kadınlara Zorla Varis Olmak

İbn Abbâs radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Câhiliyye devrinde bir kadının kocası öldüğünde bir adam gelip kadının üzerine bir elbise atar ve o kadınla (evlenmeye) en lâyık aday o kişi olurdu."[2370] Bunun üzerine şu ayet inmiştir: "**Ey imân edenler, kadınlara zorla vâris olmaya kalkmanız size helâl değildir.**" (Nisa 19)

Hacb ve Hirman (Mirastan Mahrumiyet)

Hacb: Başka bir şahsın bulunması sebebiyle bir şahsın mirastaki

---

[2366] **Sahih**. Buhari (5309) Muslim (1492)
[2367] **Sahih ligayrihi**. Ebu Davud (2920)
[2368] **Hasen**. İbn Mace (2734) Hakim (4/66)
[2369] **Sahih.** Buhari (6753)
[2370] **Hasen mevkuf**. Taberi (8/108)

payının bir kısmından veya tamamından mahrum edilmesidir.

Hirman: Cinayet ve benzerleri gibi varisliğe engel olan bir mani sebebiyle şahsın mirastaki payından mahrum edilmesidir.

Hacbın Kısımları:

Hacb-i Nuksân (Kısmî Mahrumiyet): Bir başkasının bulunması nedeniyle, kişinin mirastaki payının eksilmesidir. Bunlar;

1- Koca: Vefat edenin çocuklarının bulunması nedeniyle yarım hisseden dörtte bir hisseye iner.

2- Hanım: Vefat edenin çocuklarının bulunması nedeniyle dörtte birden sekizde bire iner.

3- Anne: Vefat edenin fer'i (alt soy grubunun) bulunması nedeniyle dörtte bir'den altıda bire iner.

4- Oğlun kızı: Vefat edenin kendi kızının bulunması nedeniyle yarım hisseden altıda bire iner.

5- Baba bir kız kardeş: Vefat edenin öz kız kardeşinin bulunması nedeniyle yarım hisseden altıda bir hisseye iner.

Hacb-i Hirmân (Tamamen Mahrumiyet): Bir başkasının bulunması nedeniyle, kişinin mirastan pay alamamasıdır. Mesela oğul bulunması halinde erkek kardeş varis olmaz. Bu tür altı varisin mirasına dahil edilmez. Kısmî mahrumiyete girenler şunlardır:

1- Anne
2- Baba
3- Öz oğul
4- Öz kız
5- Koca
6- Hanım

Tamamen mahrumiyete (hacb-i hirmana) bu altı sınıfın dışındakiler girerler. Bu tür mahrumiyet iki esasa bağlıdır;

1- Vefat edene bir şahıs aracılığıyla bağlananlar, aracı şahsın bulunması nedeniyle mirasçı olamazlar. Ölenin oğlu varsa, oğlunun oğlu mirasçı olamaz. Bu durumda anne bir kardeşler istisnadır. Çünkü anne bir kardeşler, ölüye anneleri aracılığıyla bağlanmalarına rağmen, anneleriyle birlikte mirasçı olurlar.

2- Yakın olan, uzak olana tercih edilir. Ölenin oğlunun bulunması, kardeşinin oğlunun mirasçı olmasını önler. Her ne kadar bunlar, eşit derecede bulunsalar da, akrabalıktaki yakınlıkları nedeniyle tercih edilirler. Öz kardeşin bulunması durumunda, baba bir kardeşin mirastan mahrum olması gibi.

NİKÂH

Evlenmeye Teşvik:

Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: '**Sizin için nefislerinizden kendileri ile sükûn bulacağınız ve aranızda muhabbet ve merhamet kıldığı eşler yaratmış olması da O'nun âyetlerindendir. Muhakkak bunlarda düşünen bir topluluk için âyetler vardır**.' (Rûm, 30/21)

'**İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyelerenizden de salih olanları evlendirin. Eğer onlar fakir iseler, Allah onları lütfu ile zengin kılar. Allah rızık ve lutfu bol olandır. Her şeyi çok iyi bilendir**.' (Nûr, 24/32)

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: '**Ey gençler topluluğu, aranızdan evlenmeye gücü yeten kimseler evleniversin. Çünkü böylesi gözü haramdan korur ve insanın iffetini daha iyi muhafaza eder. Güç yetiremeyen kimse oruç tutsun. Çünkü o insanın arzusunu keser.'**[2371]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem evlenmeyi emredip, bekar kalmaktan şiddetle yasaklar ve şöyle buyururdu: "**Sevecen ve doğurgan kadınlarla evlenin. Zira ben kıyamet gününde peygamberlere sizlerin çokluğuyla övünürüm**."[2372]

Allah Azze ve Celle evliliğin zengin olmaya sebep olduğunu açıklamıştır: '**Eğer fakir iseler, Allah lütfuyla onları zenginleştirecektir**' (Nûr, 24/32)

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şu üç kişiye yardım etmek, Allah Azze ve Celle'nin üzerine bir haktır: Borcunu ödemek isteyen mükateb köle, iffetli olmak istediği için evlenen kimse ve Allah yolunda cihad eden**."[2373]

[2371] **Sahih.** Buhârî, (5066); Muslim, (1400) Ahmed (1/387)

[2372] **Hasen**. Ahmed (3/158) Bezzar (1400 Keşfu'l-Estar) İbn Hibban (3048) Beyhaki (7/81, 82) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (1888-1890) Said b. Mansur (490)

[2373] **Hasen**. Nesai (6/15, 61) Ahmed (2/251, 347) Tirmizi (1706) İbn Mace (2516) Hakim (2/161)

Sa'd b. Ebî Vakkâs ﷺ'dan rivayete göre, şöyle demiştir: 'Rasûlullah ﷺ, Osman b. Maz'un'un dünyadan el etek çekmek konumundaki, kadınlardan uzak kalmak için yaptığı yemini kabul etmeyip reddetmişti. Eğer ona izin verseydi kendimizi hadım yapardık.'[2374]

'A'işe ﷺ dedi ki: "Osman Bin Mazun ﷺ'ın hanımı Havle bt. Hâkim bana uğradı. Onu pekiyi görmedim ve bunun sebebini sordum. Dedi ki: 'Kocam benden uzak duruyor, gündüzleri oruç tutuyor ve geceleri de namazla geçiriyor.' 'A'işe ﷺ bunu Rasûlullah ﷺ'e anlatınca, Osman ﷺ'yu yanına çağırttı ve dedi ki: **'Ey Osman! Bize ruhbanlık vacip kılınmadı. Ben sizler için en güzel örnek değil miyim? Şüphesiz ben, Allah'tan en çok korkanınızım ve Allah'ın hudutlarını en iyi muhafaza edeninizim. Kişinin eşiyle birleşmeyi terk etmesi kötülüktür!'**"[2375]

Said b. el-Cubeyr dedi ki: "İbn Abbas radıyallahu anhuma bana: "Evlendin mi?" dedi. Ben: "Hayır" deyince, "Evlen. Zira bu ümmetin en hayırlıları eşi çok olanlardır" dedi."[2376]

Evlenilecek Kadının Sıfatı

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Kadın şu dört haslet için nikâhlanır; ya malı, ya güzelliği, ya soyunun asaleti ya da dindarlığı için. Sana dindar olanı tavsiye ederim ki bereket bulasın**.'[2377]

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Size bakire kadınlarla evlenmenizi tavsiye ederim. Zira onların dudakları daha tatlı, daha doğurgandırlar ve aza da kanaat ederler**.'[2378]

[2374] **Sahih.** Ahmed (1/176, 183) Buhari (5073) Muslim (1402)

[2375] **Sahih**. 'Abdurrezzâk, (6/167-168); Dârimi, (2/132). Elbânî, *Sahîhâ,* (394); *İrvâ,* (2075).

[2376] **Sahih mevkuf**. Buhari (5069) Ahmed (1/231)

[2377] **Sahih.** Buhârî, (5090); Muslim, (1466); Ebû Dâvud, (2047); Nesâ'î, (3230); İbn Mace (1858) İbn Hibbân, (1231); Hâkim, (2/161); Ahmed, (3/80)

[2378] **Sahih ligayrihi**. Taberani (10/140) Elbânî, *Sahihâ* (623). Utbe b. Uveym radıyallahu anh'den **zayıf** isnadla: İbn Mâce (1861); Beyhakî (7/81); Taberani (17/140) İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan **zayıf** isnadla: Ebu Nuaym Tıbbu'n-Nebevi (448) İbnu'l-Muzaffer Hadisu Hacib b. Erkin (el yazma no:97) Cabir radıyallahu anh'den **zayıf** isnadla: es-Silefi, Meşihatu'l-Bağdadiye (el yazma no:96)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Câbir b. ‘Abdullah radıyallahu anh’e dedi ki: ‘**Ey Câbir! Evlendin mi?**’ O: ‘Evet ey Allah’ın Rasûlü’ dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: ‘**Bakire ile mi yoksa dul ile mi?**’ buyurdu. O: ‘Dul ile evlendim.’ Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ‘**Kendisiyle oynaşacağın bir bakire ile evlenseydin ya?’** O dedi ki: ‘Benim kız kardeşlerim vardır. Onların yanına kendilerinin dengi olan biri ile girmeyi istemedim.’ Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: ‘**Öyleyse beis yok’** buyurdu.”[2379]

Ma’kıl b. Yesar radıyallahu anh’den: “Bir adam Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e geldi ve: “Ben soylu ve güzel olan fakat doğurgan bir kadınla evlenebilir miyim?” dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Hayır**” buyurdu. Sonra ikinci defa geldi, yine yasakladı. Üçüncü sefer geldiğinde şöyle buyurdu: “**Sevecen ve doğurgan kadınlarla evlenin. Zira ben ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övünürüm**.”[2380]

Başkasının Nişanlısına Talip Olmak Haramdır

Ukbe b. Amir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Mü’min, mü’minin kardeşidir. Müminin, din kardeşinin satın almak istediği şeyi satın alması helal değildir. Yine o vazgeçmedikçe nikah için talip olduğu bir kadına (nişanlısına) da talip olamaz**.”[2381]

Kişinin Beğendiği Kimseye Nikah İçin Kızını Teklif Etmesi

Ömer radıyallahu anh şöyle demiştir: “Kızım Hafsa, İbnu Huzafe’den dul kalmıştı. İbn Huzafe Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Bedir savaşına katılanlardandı. Medine’de vefat etmişti. Ben Osman b. Affan ile karşılaştım, kızım Hafsa’yı kendisine arzettim ve “İstersen nikahlaya-

---

Ömer radıyallahu anh’den **sahih mevkuf** olarak: İbn Ebî Şeybe (4/52); İbn Habib Edebu’n-Nisa (s.149) Amr b. Osman’dan **mürsel** olarak Said b. Mansur (512) Mekhul’den **mürsel** olarak: Said b. Mansur (513-514) İbn Habib Edebu’n-Nisa (s.148) Abdurrahman b. Avf radıyallahu anh’den **muallak** olarak: Deylemi (4038)

[2379] **Sahih.** Buhârî, (2097, 2309, 2967, 5079); Muslim, (715); Tirmizî, (1100); Nesâ’î, (3219); Ebû Dâvud, (2048); İbn Mâce, (1860)

[2380] **Hasen.** Ebu Davud (2050) Nesai (3227) Hakim (2/162) İbn Hibban (4056, 4057)

[2381] **Sahih.** Ahmed (4/147) Muslim (1414)

yım” dedim. Bunun üzerine Osman bir düşüneyim dedi. Birkaç gece geçti, tekrar karşılaştım. “Bugün için evlenmek istemiyorum” dedi. Daha sonra Ebu Bekir ile karşılaştım. “İstersen kızım Hafsa ile seni evlendireyim” dedim. Bana hiçbir cevap vermedi. Osman’a kızdığımdan daha fazla kızdım. Birkaç gece geçmişti ki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kızım Hafsa’yı benden isteyip dünür oldu, ben de O’na nikahladım. Bu arada Ebu Bekir ile karşılaştım ve: “Hafsa’yı bana teklif ettiğinde benim de sana cevap vermediğimi görünce herhalde kızmış olmalısın” dedi. Ben de: “Evet” dedim. O da: “Sen bana kızını vermek istediğinde; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in senin kızını isteyeceğini duymuştum da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sırrını ifşa etmek istemedim. Eğer o vazgeçseydi ben senin kızı nikahlardım” dedi.[2382]

Kadının Razı Olduğu Kimseye Kendisini Nikah İçin Arz Etmesi

Sabit el-Bunani dedi ki: “Enes b. Malik radıyallahu anh’ın yanındaydım. Enes b. Malik’in kızı da oradaydı, şunları anlatmıştı: “Bir gün Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in huzuruna bir kadın gelerek, kendisini Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e arzedip; “Ey Allah’ın Rasûlü! beni kendine nikahlar mısın” dedi. Bunun üzerine Enes radıyallahu anh’ın kızı güldü ve “Bu kadın hayası ne kadar az bir kadınmış” dedi. Bunun üzerine Enes radıyallahu anh: “O senden daha hayırlıdır, çünkü kendisini Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e teklif etmiştir” dedi.”[2383]

Talip Olunan Kadına Bakmak

Ebu Hüreyre radıyallahu anh’den: “Adamın biri Ensardan bir kadınla evlenmek istedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem o adama şöyle buyurdu: “**O kadına bak, zira Ensar’ın gözlerinde bir şey vardır**.”[2384]

Muğire b. Şu’be radıyallahu anh’den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bir kadınla evlenmek istedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**O kadını gördün mü?**” buyurdu. Ben de: “Hayır” dedim. Bunun üzerine: “**Ona bak, çünkü anlaşabilmeniz ve birbirinizi**

[2382] **Sahih**. Buhari (4005) Nesai (3248)

[2383] **Sahih**. Buhari (5120) Nesai (3249-50)

[2384] **Sahih**. Ahmed (2/299) Muslim (1424) Humeydi (1172) Said b. Mansur (523) Nesai (3234)

sevebilmeniz için bu daha uygundur" buyurdu.[2385]

Hafız İbn Hacer şöyle demiştir: "Çoğunluk, evlenecek kimsenin talip olduğu kadına bakmasında sakınca yok dediler. Yüzü ve ellerinden başka bir yerine bakamayacağını söylemişlerdir."[2386]

Şeyh Ahmed Şakir şöyle der: "Bu hadis erkeğin, evlenmek istediği kadına, asrımızdaki Avrupalılara ve şehvetlerine köle olmuş dinsiz kafir ve facirlerin oyuncak edip delil getirdikleri gibi bakabileceği anlamına gelmez. Onlar bunun sahih islamî anlamından çıkarmaktadırlar. Bu kafir ve facirler tamamen görebileceğini caiz sayıyorlar. Hatta kadından görmesi caiz olmayan yerleri görmeyi de ekliyorlar. Haram olan halvette bulunuyor, kadınla yalnız kalıyorlar, flört yapıyor, bunda sakınca görmüyorlar. Allah onları çirkinleştirsin. Onların kadınlarını da, buna razı olanları da çirkinleştirsin. Kendilerini dine nispet edenlerin bunu yapması daha büyük çirkinliktir. Allah bizleri affeylesin ve dosdoğru yoluna eriştirsin."[2387]

Nikâhın Şartları

1- Veli'nin İzni

Kadına kendisi için uygun olan eşi seçme hakkının verilmiş olması, dilediği kimse ile evlenmesi noktasında başıboş bırakılması anlamına gelmez. Eğer bu evlilikten akraba ve ailesine bir yarar söz konusu ise o yapacağı seçimi gözden geçirecek ve bu hususta ona doğru yolu gösterecek bir veliye bağlıdır. Bu veli onu nikâhlama görevini üstlenir; bizzat kendisi kendi adına akid yapamaz. Şayet evlenecek kadın kendi adına akid yapacak olursa onun bu akdi batıldır.

'Â'işe ﵂'dan Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Herhangi bir kadın eğer velisinin izni olmaksızın kendisini nikâhlayacak olursa onun nikâhı batıldır, onun nikâhı batıldır, onun nikâhı batıldır. Şayet onunla yatarsa, onun fercini kendisine helal**

[2385] **Sahih.** Ahmed (4/246) Tirmizi (1087) Nesai (3235) İbn Mace (1866)
[2386] Fethu'l-Bari (9/182)
[2387] Tahkiku'l-Musned (14/236)

kılmasından dolayı kadın için mehir tahakkuk eder. Aralarında anlaşmazlık çıkarsa sultan onun velisidir.'[2388]

Ebu Musa radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Velisiz nikâh olmaz'**[2389]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kadın, kadını evlendiremez, kendi kendini de evlendiremez.**"[2390]

Küçük Yaştaki Kızı Velîsi Evlendirebilir

Yaşı küçük bakirenin izni alınmaksızın babası tarafından evlendirilebileceği hususunda görüş ayrılığı yoktur. Onun izninin alınması söz konusu değildir. Çünkü Ebû Bekir es-Sıddîk ﷺ kızı 'Â'işe ﷺ'yı Rasûlullah ﷺ'e altı yaşında iken nikâhlamış ve dokuz yaşında iken onunla gerdeğe girmiştir.[2391]

İmam Şevkânî ﷺ, şunları söylemektedir: 'Hadis-i şerifte babanın kızını buluğ çağından önce evlendirebileceğine dair bir delil vardır… Ayrıca küçük bir kızın yaşı büyük bir erkekle evlendirilmesinin caiz oluşuna da delil vardır. Buhârî bu hususta bir başlık açmış ve 'Â'işe ﷺ ile ilgili bir hadis zikretmiştir *Fethul'-Bârî*'de bu hususta icma olduğu nakledilmektedir…' [2392]

el-Mugnî'de[2393] şöyle denilmektedir: "İbnu'l-Munzîr ﷺ dedi ki: 'Kendisinden ilim bellediğimiz herkes ittifakla şunu belirtmiştir: Babanın küçük kızını denk olan birisiyle evlendirmiş olması halinde nikâhlaması caizdir…'"

Urve b. Zubeyr'den: Ömer b. el-Hattâb ﷺ dedi ki: 'Biriniz kızını ihtiyar ve çirkin biriyle evlenmeye zorlamasın. Zira onlar da sizin kendiniz için

---

[2388] **Hasen**. Ahmed (6/166) Tirmizî, (1102); İbn Mâce, (1879) Ebû Dâvud, (3083) İbn Hibban (1247-Mevarid) Hakim (2/168) İbnu'l-Carud (700) Darekutni (3/221).

[2389] **Sahih**. Ahmed (4/394, 413) Ebu Davud (2085) Tirmizi (1101) İbn Mace (1881)

[2390] **Sahih.** İbn Mace (1882) Darekutni (3/227) Beyhaki (7/110) el-İrva (1841)

[2391] **Sahih**. Buhârî, (5081); Muslim, (1422); İbn Mâce, (1877); Ebû Dâvud, (2121) Nesâ'î, (6/82) 'Abdurrezzâk, (6/162)

[2392] *Neylu'l-Evtâr* (6/128-129).

[2393] İbn Kudâme, *el-Mugnî,* (VI/487).

beğendiğini, kendileri için isterler.'[2394]

Şayet velisi, kızı istemediği biriyle evlendirmişse mahkemeye başvurarak nikahın iptalini isteyebilir:

"İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Bakire bir kız Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve babasının kendisini istemediği biriyle evlendirdiğini söyledi. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onu ayrılmak hususunda muhayyer bıraktı."[2395]

Velisi, Küçük Yaştaki Kızı Büyük Birisiyle Evlendirmeyebilir

Büreyde radıyallahu anh'den: "Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Fatıma'yı istediler. Fakat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "**O küçüktür**" diye onlara vermedi. Ali radıyallahu anh isteyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu Ali ile evlendirdi."[2396]

Ergenlik Yaşına Gelmiş Bakire Kız, İzni Alınmaksızın Evlendirilemez

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Dul kadın görüşü alınmadan evlendirilemez. Bakire kız da izni alınmaksızın evlendirilemez'** Oradakiler: 'Ey Allah'ın Rasûlü, onun izin vermesi nasıldır' diye sordular Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de: **'Susmasıdır'** buyurdu.[2397]

[2394] **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (4/49) Abdurrezzâk (6/158) İbnu'l-Cevzî, *Ahkâmu'n-Nisâ* (s.74)

[2395] **Sahih.** Ahmed (1/273) Ebu Davud (2096) İbn Mace (1873) Darekutni (3/234)

[2396] **Sahih**. Nesai (3221)

[2397] **Sahih.** Buhari (5136) Muslim, (1419); Ebû Dâvud, (2092); Nesâ'î, (3265); Ahmed, (2/250, 279); Tirmizî, (1107); İbn Mâce, (1871).

Dul Kadının Susması Yeterli Değildir, Nikah İsteğini Açıkça Söylemelidir

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Dul kadın kendisi hakkında velisinden daha hak sahibidir. (Evlenme isteğini kendisi açıkça beyan eder) Bakireden ise (evlendirilme hususunda) izni istenir. Onun izni susmasıdır**."[2398]

Bir rivayette: "**Velinin, dul kadının evlenme isteğine mani olma hakkı yoktur. Yetim kızın görüşü alınır. Onun susması ikrar demektir**" şeklindedir.[2399]

Bu hadislerden dul kadının velisinin izni olmadan evlenebileceği anlaşılmaz. Bilakis dul kadının velisinden talepte bulunulur. Velisi, dul kadına evlenme talebini bildirir. Dul, evlenmek isteyip istemediğini açıkça ifade eder. Bakirede olduğu gibi çekingen davranmaz. Şayet evlenmek istemediğini belirttiği halde velisi zorla evlendirirse, velîsi günaha girer. Velisi izin vermediği halde dul kadın evlenirse, o da günaha girmiş olur. Hadisin beyanı, velinin evlendirme izni alırken görüş bildirme hususunda dul ile bakire arasındaki fark hakkındadır. Yoksa dul kadının veli izni olmadan evlenebilmesi hakkında değildir.

Dul Kadın İzni Olmadan Evlendirilemez

Şayet veli, dul kadını zorla birisiyle evlendirirse, o kadın mahkemeye başvurarak nikahın iptalini talep edebilir:

Hansâ bt. Hıdam el-Ensariyye ﵂'dan: 'Kendisi dul bir kadın iken istemediği halde babası onu biriyle evlendirdi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ'e gelip durumu anlattı. Rasûlullah ﷺ de onun nikahını iptal etti.'[2400]

[2398] **Sahih.** Ahmed (1/219) Muslim (1421) Ebu Davud (2098) Tirmizi (1108) Nesai (3260) İbn Mace (1870) Malik (2/524)

[2399] **Sahih**. Ebu Davud (2100) Nesai (3263)

[2400] **Sahih.** Buhârî (5138); Ebû Dâvud (2101); Tirmizi (1108) Nesa'î (3268) İbn Mâce (1873).

Velisi Dul Kadının Evlenmek İstediği Kimseye Mani Olamaz

Ma'kıl b. Yesar radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem döneminde kızkardeşini müslüman erkeklerden biriyle evlendirdi. Sonra adam onu ric'î talakla boşadı ve iddeti doluncaya kadar geri almadı. Sonra adam da o kadına, kadın da adama sevdalandı. Bunun üzerine adam boşadığı bu kadına talip oldu. O zaman Ma'kıl: "Onu sana verdim, ama sen kalktın onu boşadın. Allah'a yemin ederim ki artık ebediyyen o sana dönmeyecektir" dedi. Ancak Allah Teâlâ şu ayeti indirdi: "**Kadınları boşadığınız zaman bekleme sürelerini bitirdiler mi, kendi aralarında güzelce anlaştıkları takdirde eski kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın**." (Bakara 232) ayetini indirdi. Ma'kıl radıyallahu anh ayeti duyduğunda: "Bana Rabbimin sözünü dinlemek ve itaat etmek düşer" dedi ve kardeşini o adamla evlendirerek yeminine keffaret ödedi."[2401]

Bu hadis, dul kadının da nikahında velinin şart olduğuna delildir.

2- İki Şahit:

Nikâhta şahitlerin bulunması şarttır.

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Veli ve iki adil şahit olmadan nikah olmaz. Eğer bu konuda anlaşamazlarsa velisi olmayanın velisi sultandır**."[2402]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Veli ve iki adil şahit olmadan nikah olmaz. Herhangi bir kadın velisi kendisine öfkeli olarak evlenirse nikahı batıldır**."[2403]

3- Din ve Huy Olarak Denklik

Ebu Hâtim el-Muzenî'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Dindarlığı ve ahlakını beğendiğiniz bir kimse size**

[2401] **Sahih.** Buhari (4529) Ebu Davud (2087) Tirmizi (2981)

[2402] **Sahih ligayrihi.** Darekutni (3/225) İbn Hibban (9/386) Taberani Evsat (7/85) Beyhaki (7/125) İbn Hazm el-Muhalla (9/465) el-İrva (1858-60)

[2403] **Hasen.** Darekutni (3/225)

geldiğinde onu evlendirin. Aksi halde yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat meydana gelir."[2404]

Bu hadisteki "dindarlık ve ahlakını beğendiğini" ifadesi, din ve huy olarak denkliğe delildir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara mahsustur. Keza iyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara mahsustur**" (Nur 26)

"**Ey îman edenler! Mü'min kadınlar size muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah, onların îmanlarını daha iyi bilir. Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri döndürmeyin. Ne bu kadınlar o kâfirlere helâldir, ne de o kâfirler bu kadınlara helâl olur. Kâfirlere, kadınlar için sarfettiklerini verin. O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde, onlarla evlenmenizde size bir günâh yoktur. Kâfir kadınlarla evlilik bağlarını tutmayın. Onlar için sarfettiğiniz mehiri isteyin; onlar da (kâfir erkekler) sarfettikleri mehiri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür; aranızda O hükmeder. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir; hikmet sahibidir.**" (Mumtehine 10)

"**İman etmedikçe müşrik kadınlarla evlenmeyin. Mü'min bir câriye, hoşunuza gitmese bile, müşrik bir kadından hayırlıdır. (Mü'min kadınları), îman etmedikçe müşrik erkeklerle evlendirmeyin. Mü'min bir köle, hoşunuza gitmese bile, (hür) bir müşrikten hayırlıdır. Bunlar, (sizi) cehenneme çağırırlar; Allah ise, izniyle, cennete ve mağfirete davet ediyor. İşte, Allah, düşünüp ibret alsınlar diye, âyetlerini insanlara böyle açıklar**" (Bakara 221)

Sadak (Mehir) ve Farz Oluşu:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kadınlara mehirlerini gönül rahatlığıyla verin. Eğer o mehirden hoşnutlukla size bir şey bağışlarlarsa, onu da rahat rahat yeyin." (Nisa 4)

"(Evlenilmesi size helâl kılınan kadınlardan) kendisiyle evlenip faydalandığınıza, takdir olunan ücret(mehir)lerini verin. Mehrin takdir edilmesinden sonra, aranızda gönül rızasıyla (yeni bir miktar üzerinde)

[2404] **Hasen.** Tirmizi (1085)

anlaşmanızda size bir vebal yoktur" (Nisa 24)

Ukbe b. 'Âmir ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdular ki: 'Yerine getirilmeye en ziyade lâyık olan şart, fercleri helâl kılmak üzere kabul ettiğiniz şartlardır.'"[2405]

Mehirin Kolaylığının Teşviki

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**En bereketli nikah, mehri kolay olandır**."[2406]

Dinar ve Dirhemin Mehir Olması

'Â'işe ﷺ'ya: 'Rasûlullah ﷺ'in hanımlarına verdiği mehir ne idi?' diye sorulmuştu şu cevabı verdi: 'Oniki okiyye ve bir neşş idi. Neşş nedir biliyor musunuz? Yarım okiyyedir. Bunun tamamı beşyüz dirhem eder.'[2407]

Kur'ân Öğretiminin Mehir Olması

Sehl b. Sa'd ﷺ'den: "Rasûlullah ﷺ'e bir kadın gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nefsimi bağışlamaya geldim" dedi. Rasûlullah ﷺ kadına şöyle bir baktı, sonra (hiçbirşey söylemeden) başını yere eğdi. Kadın, Rasûlullah ﷺ'in, hakkında hiç bir hükme varmadığını görünce oturdu. Derken bir adam doğrulup: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin ona ihtiyacın yoksa onu bana nikâhla!' dedi. Rasûlullah ﷺ: **'Yanında (buna mehir olarak verecek) bir şeyler var mı?'** diye sordu. Adam: 'Vallahi yok ey Allah'ın Rasûlü!' deyince: **'Ailene git, bir şeyler bulabilecek misin bir bak!'** dedi. Adam gitti ve az sonra geri geldi: 'Hayır! Vallahi ey Allah'ın Rasûlu hiç bir şey bulamadım!' dedi. Rasûlullah tekrar: **'İyi bak, demirden bir yüzük de mi yok!'** buyurdu. Adam tekrar gidip yine geri geldi ve: 'Hayır! Vallahi ya Rasûlullah, demirden bir yüzük bile yok! Ancak işte şu izârım var, yarısı onun olsun' dedi. Sehl ﷺ der ki: 'Adamın ridası yoktu.' Rasûlullah ﷺ: **'İzarın ne işe yarar? Onu sen giyecek olsan onun üzerinde birşey olmayacak, şayet o giyecek olsa senin üzerinde bir şey kalmayacak!'** buyurdu. Bunun üzerine adam

---

[2405] **Sahih.** Buhârî (5151) Muslim (1418) Ebû Dâvud, (2139); Tirmizî (1127); Nesâ'î (3282)

[2406] **Hasen**. Ahmed (6/77, 145) İbn Ebi Şeybe (4/189) Hilye (2/186, 3/163, 8/180) Bezzar (Keşfu'l-Estar-1417)

[2407] **Sahih.** Muslim, (1426); Ebû Dâvud (2105); Nesâ'î (3348) İbn Mace (1886).

oturdu. Epey bir müddet oturduktan sonra, kalktı. Rasûlullah ﷺ onun döndüğünü görünce, geri çağırılmasını söyledi. Adamı çağırdılar. Rasûlullah ﷺ: **'Kur'ân'dan ne biliyorsun (hangi sureler ezberinde?)'** diye sordu. Adam: 'Şu şu sûreleri biliyorum!' diye bildiklerini saydı. Rasûlullah ﷺ: **'Yani sen bunları ezbere okuyor musun?'** diye tekrar sordu. Adam: 'Evet!' deyince, Rasûlullah ﷺ: **'Haydi git, ben kadını sana verdim'** buyurdu." Diğer rivayette: '**Kur'ân'dan bildiklerin(i öğretmen) mukabilinde onu sana nikâhladım**' buyurdu."[2408]

İslâmın Mehir Olması

Enes ﷺ'den: "Ebû Talhâ radıyallahu anh, Umm Suleym ﷺ ile evlendi. Aralarındaki mehir Müslüman olmaktı. Ummu Suleym, Ebû Talhâ'dan önce Müslüman olmuştu. Ebû Talhâ, Ummu Suleym'i istetince, Ummu Suleym: 'Ben Müslüman oldum, sen de Müslüman olursan evlenirim' dedi. Bunun üzerine o da Müslüman oldu. Ummu Suleym'in mehir olarak istediği şey Müslüman olması idi."[2409]

Köle Azadının Mehir Olması

Enes ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ, Safiyye ﷺ'yı âzad etti ve onun âzadlığını mehri yaptı.'[2410]

Gerdek Olmadan Mehir Vacip Olmaz

Nâfi' anlatıyor: "'Ubeydullah b. Ömer'in bir kızı vardı. Annesi de bt. Zeyd İbni'l-Hattâb idi. Bu kız, 'Abdullah b. Ömer'in bir oğlunun nikâhı altında idi. Oğlan, Zeyd İbnu'l-Hattâb'ın kızıyla gerdek yapmadan vefat etti, üstelik henüz mehir de tespit etmemişti. Kızın annesi, 'Abdullah'a gelerek kızın mehrini talep etti. İbn Ömer ﷺ, kadına: 'Kızınıza mehir yoktur. Eğer mehir olsaydı onu asla tutmaz verirdim, aksi halde kıza zulmetmiş olurum' dedi. Kadın onun hükmünü kabul etmek istemedi. Aralarında, Zeyd b. Sâbit ﷺ'ı hakem yaptılar. O, kızın mehir hakkının bulunmadığına, fakat mirasa iştirak

---

[2408] **Sahih**. Buharî, (2310, 5135, 7417); Muslim, (1425).
[2409] **Sahih**. Nesâ'î, (6/114).
[2410] **Sahih.** Buhârî, (371, 5086, 5*169*); Muslim, (1365); İbn Mace (1957) Nesâ'î (6/114).

hakkı olduğuna hükmetti."[2411]

İbn Ömer ﷺ demiştir ki: 'Boşanan her kadının bir istifâde (tazminat) hakkı vardır. Bu tazminattan, kendisine mehir tayin edildiği halde, temas vâki olmadan boşanan hariçtir. Böyle bir kadın, kendisi için tesbit edilen mehrin yarısını alır.'[2412]

İbnu'l-Museyyeb anlatıyor: "Ömer ﷺ: 'Nikâhda perdeler indirildi mi mehir vacib olur' diye hükmetti."[2413]

Mehri Nikah Esnasında Belirlenmeyene Mehr-i Misil Gerekir

Alkame dedi ki: "Abdullah (b. Mes'ud) radıyallahu anh'e kocası vefat eden ve mehri tayin edilmemiş olan bir kadın geldi. Aralarında halvet de olmamıştı. İbn Mesud radıyallahu anh: "Bu kadına, kocasının diğer eşlerine verdiği gibi mehir (mehr-i misil), mirastan pay ve iddet beklemek düşer" dedi. Ma'kıl b. Sinan el-Eşcaî de Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in, Berva' bt. Vâşık hakkında aynı şekilde hüküm verdiğine şahitlik etti."[2414]

Mehri misil; kızın çevresindeki ona denk kızların mehirleri esas alınarak tespit edilir.

Nikâhın Kıyılması

Damat adayı veya onun yerine talip olan velisi, iki adil şahidin huzurunda, kızın velisine: "Kızını bana (veya falan oğlu filana) şu kadar mehir karşılığı verdin mi?" diye sorar. Bu soruya "icap" denir. Kızın velisi de: "Verdim" der. Buna da kabul denilir. Bunun üzerine hutbetu'l-hâce okunur ve nikah gerçekleşmiş olur. Nikah kıyılması için bir imamın bulunmasını şart koşmanın bir dayanağı yoktur. Yine yaygın hatalardan birisi de, nikah kıyılması esnasında evlenecek olan kıza sorularak nikahın kıyılmasıdır ki, böyle bir nikah batıldır. Zira kadın kendisini evlendiremez.

2411 **Sahih mevkuf**. Mâlik, (2/527)

2412 **Sahih mevkuf.** Mâlik, (2/573)

2413 **Sahih mevkuf.** Mâlik, (2/528)

2414 **Sahih.** Ahmed (5/330) Ebu Davud (2115) Tirmizi (1145) Nesai (3355) İbn Mace (1891) Darimi (2/78) Abdurrazzak (10898) İbn Hibban (1260) Said b. Mansur (929) Hakim (2/180)

Ayrıca kız, namahremlerinin huzuruna bu şekilde çıkamaz. Kızın razı olup olmadığını sormak velisinin vazifesidir ve nikah talebi kızın velisine yapılır. Nikah esnasında abdestli olmayı şart koşmak bidattir.

Nikah Esnasında Hutbetu'l-Hace Okunması

Tirmizi, nikah hutbesi başlığında rivayet ediyor: İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize namazdaki teşehhüdü ve hacet teşehhüdünü öğretti… Hacet teşehhüdü şudur:

إِنَّ الحَمْدَ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، فَمَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»، {اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} {وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا} {اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا}

"**Şüphesiz hamd, Allah içindir. O'ndan yardım ister, O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah kimi hidayet etmişse onu saptıracak yoktur. Kimi de saptırmışsa onu hidayet edecek yoktur. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ibadete layık hak ilah yoktur. Ve şehadet ederim ki Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) O'nun kulu ve rasulüdür.** "**Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölünüz**.' (Ãl-i İmrân,102) "**Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadınlar türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir**." (Nisâ'; 1) "**Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kur-**

tulmuş olur.' (Ahzâb, 70)"[2415]

Bir Nikah Akdi İçin Eşler Adına Tek Kişinin Vekil Olması Caizdir

Ukbe b. Âmir radıyallahu anh'den: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adama: "**Seni falanca kadınla evlendirmemi ister misin**?" buyurdu. O kimse de: "Evet" dedi. Sonra kadına: "**Seni falanca kimseyle evlendirmemi ister misin**?" dedi. Kadın da: "Evet" deyince (bunları) birbiriyle evlendirdi. (Nikahtan sonra) Adam, kadın için bir mehir tayin etmeden ve (mehir olarak) hiç bir şey vermeden onunla cinsi münâsebette bulunmuştu. Bu (adam) Hudeybiye umresinde bulunanlardan idi ve Hudeybiye'de bulunanlardan herbirisi için Hayber'de bir hisse vardı. Bu adam, ölüm vakti gelince, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mehir ta'yin etmediğim ve hiç bir şey de vermediğim halde beni falanca kadınla evlendirmişti. Ben (şimdi) Hayberdeki hissemi mehir olarak kadına verdiğime dâir sizi şahid tutuyorum" dedi. Bunun üzerine o kadın Hayber'deki hisseyi aldı ve yüz bin dirheme sattı."[2416]

Umm Hakîm bt. Kârız, Abdurrahman b. Avf'a: "Beni birçok kimse istiyor. Uygun gördüğün biriyle beni evlendir" dedi. Abdurrahman radıyallahu anh: "Nikah yetkini bana verdin mi?" dedi. O da: "Evet" dedi. Bunun üzerine "Seni (kendime) nikahladım" dedi.[2417]

Abdurrahman radıyallahu anhe göre nikah veya bir şeyin satışında vekil olan onu kendisine alabilir ve bu vekaleti tek lafızda üstlenebilir.

Nikâhı İlan İçin Kadınların Tef Çalmaları:

Nikâhın bilinmesi ve yayılması amacıyla kadınların tef çalmaları müstehaptır. Bu iş sadece kadınlar arasında olur; beraberinde musiki ya da eğlence çalgıları yahut şarkıcıların seslerinin eşliği söz konusu değildir. Kadınların erkekler tarafından işitilmeyecek şekilde bu münasebetle şiir söylemelerinde de bir sakınca yoktur.

[2415] **Hasen.** Tirmizi (1105) Ebu Davud (2118) Nesai (6/89) İbn Mace (1892) Ahmed (1/392, 393, 432) Hakim (2/182) Darimi (2/142) İbn Carud (679)

[2416] **Sahih.** Ebu Davud (2117) İbn Hibban (1262) Hakim (2/182) Beyhaki (7/232)

[2417] **Sahih.** Buhari (9/188) İbn Sad (8/472)

Aişe radıyallahu anha'dan: "Bir kadın, Ensar'dan biriyle evlendi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Ey Aişe! Yanınızda eğlence de olsaydı iyi olurdu. Zira Ensar eğlenceyi sever**."[2418]

Rubeyyi' bt. Muavviz radıyallahu anha şöyle dedi: "Ben, gelin olduğumun kuşluk vaktinde iken, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem düğünüme gelerek odama girdi. O sırada iki kızcağız deflerle nağmeli söz söylüyor ve Bedir savaşında şehid edilen babalarımın menkıbelerini anıyorlardı. Bu kızcağızlar söyledikleri sözler arasında: "İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber de vardır" diyorlardı. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem oradakilere: "**Bu söze gelince bunu söylemeyiniz. Yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez**" buyurdu."[2419]

Şevkânî ﷺ, *Neylu'l-Evtâr*'da şunları söylemektedir: "Bundan nikâh esnasında tef çalmanın ve: '…size geldik size geldik' benzeri ifadeleri yüksek sesle söylemenin caiz olduğuna delil vardır. Kötülükleri harekete geçiren ve güzellik, hayâsızlık, içki içmek gibi sözler ihtiva eden şarkıların durumu böyle değildir. Bunlar başka zamanlarda haram olduğu gibi nikâh halinde de söylenmeleri haram olan şeylerdir. Haram olan diğer eğlencelerin durumu da budur…"[2420]

Düğünde Velîme Yemeği:

Düğünlerde verilen yemeğe velîme denir. Evlenen erkeğin imkânı nispetinde velîme yemeği vermesi gerekir. Peygamber ﷺ velîme yemeği vermiş ve verilmesini de emretmiştir.

Enes ﷺ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ, Zeynep bt. Cahş ile evlendiği günün sabahında, insanları davet etti, insanlar yemek yediler sonra da çıktılar.'[2421]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Safiyye radıyallahu anha ile evliliğinde hurma ve sevik ile velime yemeği verdi."[2422]

'Abdurrahmân b. 'Avf ﷺ evlendiğinde, Nebî ﷺ, ona: **'Bir koyun dahi**

[2418] **Sahih**. Ahmed (6/269) Buhari (5162) Hakim (2/183) Beyhaki (7/288)

[2419] **Sahih**. Ahmed (6/359) Buhari (5147) Ebu Davud (4922) İbn Hibban (1090) İbn Mace (1897) Abd b. Humeyd (1589)

[2420] Neylu'l-Evtar (6/200)

[2421] **Sahih.** Buhârî (1428) ve Muslim (5166).

[2422] **Sahih**. Ahmed (3/110) Ebu Davud (3744) Tirmizi (1095) İbn Mace (1909)

olsa, velîme yemeği ver' buyurdu.[2423]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Biriniz velime yemeğine davet edildiğinde gitsin**."[2424]

Evlenenin fakiriyle zenginiyle sâlih insanları davet etmesi müstehaptır. Çünkü Peygamberimiz ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Müminlerden başkasıyla arkadaşlık etme! Yemeğini muttakilerden! Allah'tan korkup sakınanlardan başkası yemesin!.'**[2425]

Velîmeye Katılmama Mazeretleri:

Özür sahibi olmayanlar için velîmeye katılmak vaciptir. Özür kabul edilen durumlardan bazıları şunlardır:

1. İçki, çalgı aletleri gibi münkerlerin bulunduğu bir ortamda verilen davetlere katılmak caiz değildir. Ancak oradaki münkerleri engellemek ve değiştirmek amacıyla gidilebilir. Münkerler ortadan kaldırıldığında, katılmak tekrar vacip olur.

'Alî ﷺ anlatıyor: "Yemek yaptım ve Rasûlüllah ﷺ'i davet ettim. Yemeğe geldiğinde evde resimler gördü ve geri döndü. Bunun üzerine ben: 'Yâ Rasûlullah! Annem babam sana feda olsun, geri dönmene sebep olan nedir?' dedim. Bana: **'Evde, üzerinde resimler bulunan bir örtü var. Hiç kuşkusuz, melekler içerisinde resim bulunan eve girmezler'** buyurdu."[2426]

Ömer radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse, üzerinde içki dolaştırılan sofraya oturmasın. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse, izarsız olarak hamama girmesin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kadın da hamama girmesin**."[2427]

İbn Ömer radıyallahu anhuma, Huzeyfe radıyallahu anh'ı davet ettiğinde, Huzeyfe radıyallahu anh, evde yabancılara ait bir şey gördüğü

[2423] **Sahih.** Buhârî (5169).
[2424] **Sahih.** Buhari (5173) Muslim (1429)
[2425] **Hasen.** Ebû Dâvud (4832) ve Tirmizî (2506).
[2426] **Sahih.** İbn Mâce (3359) Ebû Ya'lâ (436).
[2427] **Hasen.** Ahmed (1/20) Ebu Ya'la (251) Beyhaki (7/266)

için geri dönmüştür.[2428]

Ebu Mes'ud radıyallahu anh evde suret (ruh taşıyan canlıya ait bir resim) gördüğünde geri dönerdi.[2429]

2. Davete sadece zenginlerin çağrılıp, fakirlerin çağrılmaması durumunda davete katılmamak caizdir. Ebû Hureyre ﵁ şöyle demiştir: 'En şerli yemek, zenginlerin çağrılıp, fakirlerin çağrılmadığı velime yemeğidir. Davete katılmayan kimse Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiş olur.'[2430]

3. Davet sahibinin haramdan sakınmayan, şüpheli şeylerden kaçınmayan birisi olması durumunda davete katılmamak caizdir.

4. Olumsuz hava şartları, düşman korkusu, rnala veya cana zarar gelmesinden endişe edilmesi gibi davete katılmayı engelleyen, şer'î bir mazeretin bulunması durumunda katılmamak caizdir.

Evlenenlere Yapılacak Dua:

Ebû Hureyre ﵁ anlatıyor: "Rasûlüllah ﷺ evlenen bir kimseyi tebrik edeceği zaman: '**Allah, (evliliğinizi) her ikinize de mübarek kılsın, bereketi ikinizin üzerinize olsun ve sîzi hayırlarda birleştirsin**' derdi."[2431]

'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Peygamber ﷺ benimle evlendiğinde, annem beni eve getirdi. Eve girdiğimizde, Ensar'dan bir grup hanım vardı ve bana: 'Hayır ve bereket üzere geldin ve hayırlı kısmete kavuştun' dediler."[2432]

Evlenenlere hediye vermek müstehaptır:

Enes ﵁ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ, Zeyneb ﵂ ile evlendiğinde, Umm Suleym ﵂ ona tastan bir çanak içinde hays yemeği hediye etti.'[2433]

[2428] **Sahih mevkuf**. Buhari (9/249) Ahmed Kitabu'l-Vera (s.137 no:71) Taberani (4/no:3853)

[2429] **Sahih mevkuf**. Buhari (9/249) Beyhaki (7/268)

[2430] **Sahih.** Buhârî (5177) Muslim (1432).

[2431] **Sahih**. Ahmed (2/381) Ebû Dâvud (2130); Tirmizî (1091) İbn Mâce (1905) İbn Hibban (4052) Hakim (2/183) Beyhaki (7/148)

[2432] **Sahih.** Buhârî (5156).

[2433] **Sahih.** Muslim (1428).

Düğünlerde Yapılan Kötülüklerden Bazıları:

1. Gelinin gerdek gecesi kuaföre götürülmesi:

Günümüzde gelenek haline gelmiş, karşı konulamaz boyuta ulaşmış en kötü münkerlerdendir. Öyle ki bunu yapanlar değil, yapmak istemeyenler engellenmektedir. Kuaförler genellikle erkeklerden oluşmakta. Bu tür yerlerde neler olup-bittiğini herkes bilmektedir. Müslüman bir genç kız, vücuduna yabancı bir erkeğin dokunmasına nasıl izin verebilir? Ailesini kıskanmayan bir koca için bu çok utanç verici bir durumdur!

2. Gerdeğe hazırlamak gerekçesiyle kadınların, gelinin avret yerlerine bakmaları:

Hiçbir kadın, başka bir kadının avret yerine bakması caiz değildir. Bu haramdır. Çünkü Peygamberimiz ﷺ: **'Hiçbir erkek, başka bir erkeğin; hiçbir kadın da başka bir kadının avret yerine bakmasın'** buyurmuştur. Kadınlar arasındaki avret yeri, erkekler arasındaki avret yeri gibidir. Göbekten dize kadar olan bölgedir. Cahil kadınlar birbirlerinin avret yerlerine bakmaktan sakınmamaktadırlar. Birbirleriyle akraba olmalarının bunu meşrulaştırdığını düşünmektedirler. İyi bilinmelidir ki, bir kız yedi yaşına ulaştığında, onun avret yerine ne annesinin, ne de kız kardeşlerinin bakması caiz değildir.[2434]

3. Evlilik törenlerinin, birçok münkerlerin ve günahların işlendiği düğün solanlannda veya otellerde yapılmasında ısrar edilmesi:

Bu törenlerde, israf ve savurganlıklarla birlikte birçok günah işlenmektedir. Şarkıcı kadınlar ve erkekler çağrılmakta, nefislere hitap eden, kalplere kötülükleri aşılayan şarkılar ve sözler söylenmektedir. Bunlara gelin ve damatla birlikte bütün davetliler iştirak etmektedir. Bu törenlerin genelinde kadın erkek karışık bulunmakta, açıktan fuhşa, çıplaklığa ve ancak ahiretten nasipsiz kimselerin yapabileceği rezilliklere ortam hazırlanmaktadır. Bu törenlerin haram olduğunda hiçbir şüphe yoktur.

4. Açık ve dekolte gelinliklerin giyilmesi:

[2434] Bkz. İbnu'l-Cevzî, *Ahkâmu'n-Nisâ'* (76).

Kadınların ve mahremlerin dışında başkalarının da görebileceği ortamlarda açık kıyafetlerin ve gelinliklerin giyilmesi haramdır ve caiz değildir. Yaygın hale gelen beyaz gelinlik ise kafir Cermen toplumunun adetidir. Kafirlere benzemekten sakınmak gerekir.

5. Damat ve gelinin kendilerine ayrılan köşede erkeklerin ve hanımların ortasında, oturmaları:

Bu büyük bir hatadır. Birçok haramı birden işlemektir. Bu haramlardan biri, kadınlarla erkeklerin en çekici kıyafetler ve süslü oldukları bir zamanda aynı ortamda bulunmaları ve birbirlerini görmeleridir. Peygamberimiz ﷺ: **'Kadınların yanına girmekten sakınınız!'** buyurmuştur.[2435]

6. Törenlerde kadınların dans etmesi:

Kadınların oyun ve danslarını, erkeklerin gördüğü yerde yapmaları en kötü münkerlerdendir ve haramdır. Fakat sadece kadınlar görüyorsa yapılmaması daha güzeldir. Çünkü genellikle danslar, haram olan müziklerin ve şarkıların eşliğinde yapılmaktadır. Oyun ve danslar sadece kadınlar arasında yapılsa dahi, bir kadının orada bulunan ve güzel raks eden bir kadını, kocasına anlatmayacağından emin olunamaz. Anlatımlar büyük fitne ve fesada neden olabilir.

7. Törenlerde fotoğraf çekilmesi ve video kayıt yapılması:

Kadınların parfümleriyle, süsleriyle, dekolte kıyafetleriyle fotoğraflarının çekilmesi, video görüntülerinin kaydedilmesi çok çirkin ve kötü bir davranıştır. Büyük bir fitnedir. Avret yerlerinin görünmesi ve kayıt altına alınmasıdır. Şer ve fesat tohumlarının ekilmesidir. Hiç şüphesiz, fotoğraf ve görüntü kayıtları haramdır. Günahların açıktan işlenmesi beladır. Bu törenlerde bulunanlar, özellikle de kadınlar, bu gibi kötü davranışları ve günahları terk etmelidirler. Düğün törenlerinde Yüce Allah'ın helal kıldığı davranışlarda bulunmalı ve haramlardan sakınmalıdırlar.

8. Düğün yemeğinde İsraf:

İnsanlar gösteriş amacıyla, özellikle de kadınların kışkırtmalarıyla düğün yemeklerinde aşırıya gitmekte, birbirleriyle yarışmaktadırlar. Davetli sayısının çok üzerinde, ihtiyaç fazlası yemekler ve ziyafetler

---

[2435] **Sahih.** Buhârî (5232) Muslim (2172).

hazırlanmaktadır. Daha sonra -açlığını giderecek lokma bulamayan fakirlere rastlanmadığından!!)- bunlar çöpe atılmaktadır. Yüce Allah, Kur'ânı Kerîm'de 22 ayette israfı yermiş ve: '**İsraf etmeyiniz, hiç kuşkusuz Allah, israf edenleri sevmez**' (Ahkaf, 46/31) buyurmuştur. Peygamberimiz ﷺ, israftan bizleri sakındırmış ve: **'Yiyiniz, içiniz, sadaka veriniz, israf etmeyiniz ve kibirlenmeyiniz. Hiç şüphesiz Allah, nimetini kulunun üzerinde görmekten hoşnut olur'** buyurmuştur.[2436]

9. Düğün günü gelinin namazları terk etmesi:

Düğün ve gerdek gecesi için hazırlanma genellikle öğle namazından sonra başlamaktadır. Gelin hanım yıkanmakta, giyinmekte ve makyaj yapılmaktadır. Bu nedenlerle namazlar unutulmaktadır. Halbuki namazın terki küfürdür.

10. 'Mutluluklar ve erkek evlatlar dileriz' diyerek gelin ve damadın tebrik edilmesi:

Bu söz, cahiliye döneminden kalma çirkin bir gelenektir. Günümüzde evlenen çiftleri tebrik etmek ve dua amaçlı söylenmektedir. Bu ifadeyi kullanarak evlenenleri kutlamak nehyedilmiştir. Hasen ؓ anlatıyor: "'Akil b. Ebî Tâlib, Casim oğullarından bir kadınla evlenmişti. Orada bulunanlar onlara: 'Mutluluklar ve erkek evlatlar dileriz' diye tebrik ettiler. Bunun üzerine 'Akil: 'Böyle demeyiniz! Rasûlüllah ﷺ'in söylediği gibi: **'Allah bu evliliği sizin hakkınızda hayırlı kılsın ve mübarek eylesin deyiniz'** dedi.[2437]

Peygamberimiz ﷺ'in böyle söylenilmesini yasaklamasının hikmeti, belki de cahiliye adetlerine muhalefet etmektir. Çünkü o dönemde, kız çocuklarının değil, sadece erkek çocukların olması için dua edilirdi. Ayrıca bu duada, Allah'ın ismi zikredilmemekte, O'na hamd ve senada bulunulmamaktadır.

Evlenilmesi Haram Olanlar:

'**Size şu kadınları nikâhlamak haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek**

[2436] **Hasen**. Nesâ'î (5/79) Hâkim (4/135)
[2437] **Sahih**. Nesâ'î (3371) İbn Mâce (1906). Elbânî, *el-İrvâ'* (1923).

kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emzirmiş olan sütanneleriniz, sütkardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, aranızdan zifaf geçmiş olan kadınlarınızdan doğan üvey kızlarınız. Eğer zifaf geçmemişse onların kızlarını nikâhlamakta size günah yoktur. Öz oğullarınızın hanımlarını nikâhlamanız ve iki kızkardeşi birden nikâhınız altına almanız da size haram kılındı…' (Nisâ', 4/23)

Kendileriyle Evlenmenin Haram Olduğu Kadınlar İki Kısıma Ayrılır:

1- Kendileriyle Evlenmenin Devamlı Haram Olduğu Kadınlar: Bunlarla evlenmek hiçbir zaman caiz olmaz.

2- Geçici (süreli) haram olanlar: Bazı özel şartlar bulunduğu sürece kendileriyle evlenmenin caiz olmadığı kadınlardır. Bu özel şartlar ortadan kalktığında bunlarla evlenmek helal olur.

Kendileriyle Evlenmenin Devamlı Haram Olduğu Kadınlar:

Kan Hısımlığıyla Haram Olanlar:

1. Anneler: Kendisinin veya anne babasının anneleri ve üst soy grubu.
2. Kızlar: Kişinin kendi kızları, kızlarının kızları ve alt soy grubu.
3. Kız kardeşler
4. Halalar
5. Teyzeler

6-7. Erkek ve kız kardeşlerin kızları ve alt soy grubu.

İbn 'Abbâs ﷠: 'Kan bağıyla haram olanlar yedi kişidir; evlenmeden doğan hısımlık nedeniyle haram olanlar yedi kişidir' dedi. Sonra da şu ayeti okudu: '**Size anneleriniz… haram kılındı**."[2438]

Yukarıda belirtilen 7 sınıfla evlenmek, âlimlerin ittifakıyla ebediyen haramdır. Bu konunun daha kolay anlaşılması için şöyle bir ölçü zikredebiliriz; bir erkeğin kan bağıyla oluşan akrabalarından dört sınıf hariç diğerleri ebedi olarak haramdır. Akrabalarından evlenmesi helal olan dört

[2438] **Sahih.** Buhârî (5105); Taberî (8/141) ve Hakim (2/304).

sınıf şunlardır;

1. Amcakızları,
2. Dayıkızları,
3. Halakızları,
4. Teyze kızları.[2439]

Kişinin, Zinadan Olma Kızıyla Evlenmesi Caiz Midir?

Âlimlerin çoğunluğuna göre kişinin zinadan olma kızıyla evlenmesi caiz değildir. Çünkü zina ile mahremlik oluşmaz. Ancak zinadan olma kızı, kendi sulbünden olması nedeniyle: '...**anneleriniz, kızlarınız... size haram kılındı**' ayetinin hükmü kapsamındadır. Ayetteki: 'Kızlarınız' lafzı, hakikat veya mecaz olarak, mirasçı olsun veya olmasın bu ismin kapsadığı herkesi hükmü altına almaktadır.[2440]

Evlenmeden Doğan Hısımlık Nedeniyle Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar:

1. Babanın hanımı:

İbn Abbâs ﵁ anlatıyor: "Câhiliye dönemi halkı da (evlenilmesi) haram olanları haram kabul ediyordu. Ancak babanın hanımı ve iki kız kardeşle aynı anda evlenmekte bir sakınca görmüyorlardı. Bu nedenle Aziz ve Celîl olan Allah: **'Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, geçmişte olanlar artık geçmiştir... iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek, geçmişte olanlar artık geçmiştir size haram kılındı'** buyurmuştur."[2441]

Cinsel ilişki gerçekleşmemiş olsa bile, babanın nikâhlandığı bir kadınla, oğlunun evlenmesinin haram olduğu konusunda âlimler icma etmiştir. Buradaki haramlık, ebedî haramlıktır. Aynı şekilde, cinsel ilişki gerçekleşmemiş olsa bile, oğlunun nikâhlandığı bir kadınla, babasının evlenmesi de icmâ ile haramdır.

[2439] İbn Teymiye, el-Fetavâ (32/62); Şafî'î, *el-Umm* (5/32); İbn Hazm, *el-Muhallâ* (9/520) İbn Kudâme, *el-Mugnî* (6/567).
[2440] Bkz. *Mecmû'u'l-Fetavâ* (32/134).
[2441] **Sahih**. Taberî, *Tefsîr* (8/132).

Berâ ﵁ anlatıyor: “Amcamla karşılaştım. Beraberinde bir bayrak vardı. Ona: ‘Nereye gidiyorsun?’ dedim. O da: ‘Rasûlullah ﷺ beni, babasının karısı ile nikahlanan bir adama gönderdi. Bana, onun boynunu vurmamı ve malını almamı emretti’ dedi.”[2442] Cahiliyye halkı bunu helal sayardı.

2. Hanımının Annesi:

Bir kızla, nikahlanan kişi, nikâh akdinin gerçekleşmesinden itibaren kızın annesiyle evlenmesi haram olur. Çünkü ayette: ‘**Hanımlarınızın anneleri**’ denilerek genel zikredilmiş, gerdeğe girilmiş olması şartı belirtilmemiştir. Oysa üvey kızlarla evlenmenin haramlığı, anneleriyle gerdeğe girilmesi şartına bağlanmıştır. Gerdeğe girilmesinden sonraki ebedi haramlık konusunda ise icma edilmiştir. Buna, hanımının anne annesi ve babasının annesi de dâhildir.

3. Hanımının kızı (üvey kız):

Üvey kızla evlenmenin haram olması için, annesiyle gerdeğe girilmiş olması şarttır. Dolayısıyla bir kadınla nikahlanıp, gerdeğe girmeden boşanan kişi, o kadının kızıyla evlenebilir. Çünkü Yüce Allah: ‘...**hanımlarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir manî yoktur...**’ buyurmuştur.

Bu konuyla ilgili âlimlerin görüşleri arasında tercih edilen; “**yanınızda kalan üvey kızlarınız**” İfadesi şart belirtmemektedir. Yani her halükarda, annesiyle gerdeğe girildikten sonra üvey kızla evlenmenin haram olduğudur. Bu haramlık için, üvey kızların yanlarında kalıyor olmaları şart değildir. İbn ‘Abbâs ﵁‘nın da belirttiği gibi, ayette geçen: ‘girdiğiniz’ lafzıyla: ‘cinsel ilişki’ kastedilmiştir. Bu hükme, evlenilen kadının kızlarının kızları ve oğullarının kızları da dâhildir.

4. Öz oğlunun hanımı:

Kişi, kendi öz oğlunun hanımıyla evlenemez. Çünkü yüce Allah: ‘**Öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek, geçmişte olanlar artık geçmiştir size haram kılındı**’ buyurmuştur. Süt oğlunun hanımı da bu hükme dâhildir. Ayet-i kerîmede:

[2442] **Sahih.** Ebû Dâvud (4457) ve Dârimî (2/153).

'öz oğullarınız' denilmesi, cahiliye döneminde evlat edinmeleri, bu hükmün dışında bırakmak içindir. Nitekim Peygamberimiz ﷺ: '**Kan bağıyla haram olanlar, süt emmeden de haram olur**' buyurmuştur.[2443]

Kişi, babasının üvey kızıyla veya baba oğlunun üvey kızıyla evlenebilir. Âlimler bu konuda ittifak etmiştir. Çünkü bunlar babanın veya oğlun kendi sulbünden değildir.

Sıhrî/evlenmeden doğan hısımlık nedeniyle evlenilmesi haram olanları, kolayca öğrenmek için şöyle diyebiliriz: 'Dört sınıf haricinde, evlilikten doğan hısımlarla evlenmek caizdir. Evlenilemeyecek olan bu dört sınıf şunlardır: 1. Babasının hanımı 2. Hanımının annesi 3. Gerdeğe girdiği hanımının kızı (üvey kızı) 4. Oğlunun hanımı.'

Emzirme Nedeniyle Evlenilmesi Haram Olanlar:

Yüce Allah: '**Sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz... size haram kılındı**' buyurmuştur.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Hamza ﷺ'ın kızı hakkında, Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**O, bana helal değildir. Kan bağı nedeniyle haram olanlar, süt emzirmeden de haram olur. O, benim sütkardeşimin kızıdır**.'[2444]

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Doğum nedeniyle haram olanlar, emzirme nedeniyle de haram olur**.'[2445]

Kişiye, emzirme nedeniyle haram olanlar şunlardır:

1. Emziren ve emzirenin annesi.
2. Emzirenin kızları, -emzirmeden önce veya sonra doğmuş olmaları fark etmez-
3. Emzirenin kız kardeşi (çünkü teyzesi sayılmaktadır).
4. Emzirenin kızının kızı (çünkü kız kardeşinin kızı sayılmaktadır).
5. Emzirenin kocasının annesi (çünkü emzirenin sütü, kocası

[2443] **Sahih.** Buhârî (5099) Muslim (1444) Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr* (3/93); Taberî (8/149) Şâfiî, *el-Umm* (5/35).
[2444] **Sahih.** Buhârî (2645) Muslim (1447).
[2445] **Sahih.** Buhârî (3105) Muslim (1444).

nedeniyle oluşmuştur. Emenin ninesi hükmündedir.)

6. Emzirenin kocasının kız kardeşi (çünkü halası sayılmaktadır).

7. Emzirenin oğlunun kızı (çünkü kardeşinin kızı sayılmaktadır).

8. Emzirenin kocasının kızı -başka hanımdan dahi olsa- (çünkü baba bîr süt kardeşi sayılmaktadır).

9. Emzirenin kocasının kız kardeşleri (çünkü halaları sayılmaktadır) .

10. Emzirenin kocasının diğer hanımları (çünkü babasının hanımları sayılmaktadır).

11. Emzirilenin hanımı, emzirenin kocasına haramdır (çünkü oğlunun hanımı sayılmaktadır)

Burada haramlığı oluşturan etken, doğum nedeniyle sütü gelen kadından, başka birinin bebeğinin emmesiyle, ondan gıda almış, emdiği kadının ve kocasının bir parçası haline dönüşmüştür. Bunu şu hadis de ifede etmektedir; Tesettür ayetleri nazil olduktan sonra ‘Â’işe radıyallahu anha’nın süt amcası, Ebû’l-Kuays’ın kardeşi Eflâh geldi ve ‘Â’işe radıyallahu anha’nın yanına girmek için izin istedi. ‘Â’işe radıyallahu anha anlatıyor: ‘Ben ona izin vermedim ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geldiğinde ona bu yaptığımı anlattım; bana; (bir daha gelirse) ona izin vermemi emretti.’[2446]

İbn ‘Abbâs ﵄‘dan nakledilmiştir: ‘İki hanımlı bir adamın, bir hanımı bir kız çocuğunu, diğer hanımı da bir erkek çocuğunu emzirmiş. Bu kız çocuğuyla erkek çocuğu birbirleriyle evlenebilirler mi?’ diye İbn ‘Abbâs ﵄‘ya sorulduğunda: ‘Hayır, her ikisi aynı döllenmeden (dolayı gelen sütten emmişlerdir’ demiştir.[2447] Sahabelerin ve fakîhlerin geneli bu kanaattedir.

12. Emzirilen kız ise babası sayıldığı için emzirenin kocasına, amcası sayıldığı için emzirenin kocasının kardeşine, dedesi sayıldığı için emzirenin ve kocasının babasına haram olur.

Burada bahsedilen haramlık sadece emzirilene özgüdür. Emzirilenin yakınları için haramlılık söz konusu değildir. Mesela; emzirilenin süt kızkardeşi, emzirilenin erkek kardeşinin de kızkardeşi sayılmaz. Buradaki kural: ‘Bir göğüsten emenler kardeş olurlar.’ Buna göre, emzirilenin erkek kardeşi, emzirilmediği için kardeşinin süt kız kardeşiyle evlenmesi caizdir. Çünkü süt erkek kardeşinin kardeşi olsa da yabancı hükmündedir. -Allah en doğrusunu bilir-.

[2446] **Sahih.** Buhârî (5103) Muslim (1445).

[2447] **Sahih mevkuf**. Mâlik (2/602) Tirmizî (1149).

Emzirme Haramlığının Oluşmasının Şartları

Beş defa veya daha fazla emzirilmiş olmalıdır:

‘Â’işe ﵂ anlatıyor: “Rasûlullah ﷺ: ‘**Bir defa veya iki defa emmeyle haramlık oluşmaz**’ buyurmuştur.”[2448]

Haramlığı oluşturan miktarın ölçüsü de ‘Â’işe ﵂’dan rivayet edilmiştir: “Kur’ân’dan indirilenler içerisinde: ‘(nikahı) haram kılan malum/doyurucu on defa emzirme’ de vardı. Sonra bu malum/doyurucu beş defa emzirmeyle neshedildi. (Kendilerine nesh haberi ulaşmayan bazı kimseler) bunları, Kur’ân’dan (zannederek) okurken Rasûlullah ﷺ vefat etti.”[2449]

Bir başka rivayette ‘Â’işe ﵂: ‘Beş defadan az malum/doyurucu emzirmeyle haramlık oluşmaz’ demiştir.[2450]

Emzirilen çocuk, ilk iki yıl içerisinde emzirilmiş olmalıdır. Çünkü Yüce Allah: ‘**Emzirmenin tamamlanmasını isteyen için anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler**’ (Bakara, 2/233) buyurmuştur.

Çocuğun iki yaşını doldurmasıyla birlikte emzirme tamamlanmış olduğu için sonrasındaki emzirmelere itibar edilmez.

Cabir radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Sütten kesildikten (iki yıldan) sonra süt kardeşliği yoktur, ihtilamdan sonra da yetimlik yoktur**.”[2451]

Aişe radıyallahu anha’dan: Nebî ﷺ: **‘Sütkardeşliği ancak açlıktan (dolayı emme sonucu) oluşur’**[2452] buyurmuştur.

Umm Seleme ﵂ anlatıyor: “Rasûlullah ﷺ: **‘Süt emmenin haram kılanı, bağırsakları patlatacak kadar çok emilmesi ve sütten kesilme yaşı olan iki yıldan önce emilmesi şeklinde olanıdır’** buyurdu.[2453]

[2448] **Sahih.** Muslim (1450).
[2449] **Sahih.** Muslim (1452); Ebû Dâvud (2062); Tirmizi (1150) Nesâ'î (6/100).
[2450] **Sahih mevkuf**. Darekutnî (4/183) Abdurrazzak (7/466) Beyhaki (7/456).
[2451] **Hasen**. Tayalisi (1767) Beyhaki (7/319) Haris b. Ebi Usame (354)
[2452] **Sahih.** Buhârî (5102) Muslim (1455).
[2453] **Sahih.** Tirmizi (1152) İbn Hibban (4224)

Ömer b. Hattâb[2454], İbn Mesûd[2455], İbn 'Abbâs[2456], İbn Ömer[2457] ve birçok sahabeden: 'Evliliği haram kılan emzirmenin çocuk iki yaşını doldurmadan önce olduğu'[2458] nakledilmiştir. Âlimlerin çoğunluğu da bu görüştedir.

Kadının göğsünden emme ile sütünün bir kaba sağılıp kaptan içilmesi arasında bir fark yoktur. Her ikisinde de mahremlik oluşur. Âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Emzirme sayısında tereddüt edildiği zaman haramlık oluşmaz. Çünkü asıl olan emzirmenin olmadığıdır. Kesin bilgi şüpheyle ortadan kalkmaz.[2459]

Bir kadın, evlenen kadın ve erkeği emzirdiğini iddia ettiği zaman ne yapılmalıdır?

Emzirdiğini söyleyen kadın adalet vasfına haiz ve her ikisini de emzirmiş olması imkân dâhilinde ise boşanırlar. Ukbe b. el-Hâris ﷺ anlatıyor: 'Bir kadınla nikahlanmıştım, derken siyah bir kadın geldi ve ikinizi de emzirmiştim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ'e gittim ve: 'Filanın kızıyla nikahlandım, derken siyah bir kadın gelerek ikinizi de emzirdim dedi. Ben: O kadın yalancıdır' dedim. Bunun üzerine, Peygamber ﷺ yüzünü benden diğer tarafa yüz çevirdi. Ben yüzünü çevirdiği taraftan gelerek tekrar: 'O kadın yalancıdır' dedim. Bunun üzerine: '**İkinizi de emzirdiğini iddia ettiği halde sen hala o kadınla nasıl karı koca olarak yaşarsın? Ayrıl ondan**!' buyurdu."[2460]

Geçici Olarak Haram Olanlar:

İki Kız Kardeşle Birden Nikahlanmak

Bir kişi aynı zamanda iki kız kardeşle birden evlenemez. İkisini bir arada nikahlı bulunduramaz. Ancak hanımı vefat ettiğinde veya boşandığında, onun kız kardeşiyle evlenebilir. Yüce Allah, evlenilmesi

[2454] **Sahih mevkuf**. Malik (2/606) Abdurrazzak (7/462)
[2455] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (7/463)
[2456] **Sahih mevkuf.** Said b. Mansur (980) Beyhaki (7/462)
[2457] **Sahih mevkuf**. Malik (2/602) Abdurrazzak (7/465)
[2458] 'Adevî, Câmi'u Ahkâmi'n-Nisâ' (3/72-74).
[2459] *el-Mugnî* (7/537).
[2460] **Sahih.** Buhârî (2659); Tirmizi (1151) Nesâ'î (3330).

haram olan kadınlar arasında iki kız kardeşi de saymıştır: '...**iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek -geçmişte olanlar artık geçmiştir- size haram kılındı**.' (Nisâ' 4/23)

Ebû Sufyân'ın kızı Umm Habîbe radıyallahu anha anlatıyor: 'Yâ Rasulullah! Kız kardeşim Ebû Suyân'ın kızıyla evlen' dedim. Bana: 'Gerçekten bunu istiyor musun?' dedi. Ben: 'Evet, kız kardeşimin benimle hayırda ortağım olmasını istiyorum' dedim. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: **'O bana helal değildir**...' buyurdu.[2461]

Bir adam, bir kadınla evlendikten sonra, onun kız kardeşiyle de evlenirse, son yaptığı evlilik batıldır, hâkim tarafından boşandırılırlar.[2462]

İki kız kardeşle birden evli olan kâfir biri, daha sonra Müslüman olduğu takdirde, ikisinden birini boşar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem döneminde bir adam Müslüman olduğunda iki kız kardeşle birden evli bulunuyordu. Adam: 'Yâ Rasulullah! Ben Müslüman oldum ama nikâhım altında iki kız kardeş birden bulunmakta' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: '**İkisinden birini seç [diğerinden ayrıl]**' buyurdu.[2463]

Kabîsa b. Zueyb anlatıyor: "Osmân radıyallahu anh'e bir adam: 'Köle olan iki kızkardeş, bir kişinin nikâhı altında birleştirilebilir mi?' diye sordu. Osman: 'Onların bu şekilde nikâhlanmasını bir ayet helal, bir ayet de haram kıldı. Ben ise böyle bir şeyi yapmayı sevmem!' dedi. Adam Osman radıyallahu anh'ın yanından çıktı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir kimseye rastladı. Bu meseleyi ona da sordu. O da: 'Bana gelince, yetki benim elimde olsa, bunu yapan birini bulduğum takdirde ona mutlaka ibretlik bir ceza veririm!' dedi. İbn Şihab: 'Bu cevabı veren zatın 'Alî b. Ebî Tâlib radıyallahu anh olduğunu zannediyorum' dedi."[2464]

Bir Kadınla Halasını Veya Teyzesini Birlikte Nikahlamak

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: '**Bir kadın, halası veya teyzesiyle bir arada nikâhlanamaz**'[2465]

[2461] **Sahih.** Buhârî (5101) ve Muslim (1449).
[2462] Şafi'î, *el-Umm* (3/150).
[2463] **Hasen.** Tirmizî (1129-30); Ebû Dâvud (2243) ve İbn Mâce (1951).
[2464] **Sahih**. Mâlik, (2/538-539)
[2465] **Sahih.** Buhârî (5109, 5110) ve Muslim (1408).

buyurmuştur.

İbn Abbas radıyallahu anhuma, boşanmalarından sonra bir adamın karısı ile başka eşinden olma kızını nikahına almıştı.[2466]

Yine Mısır'lı bir sahabe olan Cebele radıyallahu anh, bir adımın ayrıldığı karısı ile o adamın başka eşinden olma kızını nikahına almıştır.[2467]

İlim ehlinden kabul edilen âlimler: 'bir erkeğin, bir kadını halasıyla veya teyzesiyle birlikte nikâhlayamayacağı konusunda' icmâ etmişlerdir. Hala ve teyzenin öz veya mecazi olması fark etmez. Mecazî olanlar şunlardır: Dedenin kız kardeşi, dedenin babasının kız kardeşi ve üst soy grubu; anne annenin kız kardeşi, anne ve baba bir ninenin annesi ve üst soy grubu. Bu konunun kolayca öğrenilmesi için şöyle özetlenebilir: 'Aralarında kan veya süt bağı bulunanların evlenmeleri birbirlerine haramdır.'[2468]

Evli Veya İddet Bekleyen Kadınları Nikahlamak

Esir kadınlar ile kocası kâfir olan bir kadın Müslüman olduğunda bu hükmün dışındadır. Çünkü Yüce Allah: '...**Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Sahip olduğunuz cariyeler müstesna, bunlar, Allah'ın üzerine farz kıldığı hükümlerdir**' (Nisâ', 4/22-24) buyurmuştur. Ayet: 'evli kadınlarla evlenmek size haram kılınmıştır. Ancak esir kadınlar hariçtir' manasındadır.

İbn 'Abbâs radıyallahu anhuma: 'Evli kadınlarla evlenmek zinadır. Ancak cariyeler/esir kadınlar hariçtir' demiştir. Bu ifadenin benzerini İbn Mes'ûd ve Selef âlimlerden birçoğu da söylemiştir. Ayeti kerîmenin nüzul sebebi de bu anlamı teyit etmektedir. "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn günü Evtâs'a bir ordu göndermişti. Ordu düşmanla karşılaşmış, düşmanı yenmiş ve esirler alınmıştı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabelerinden bazıları, esir aldıkları kadınların, müşriklerle evli olmaları nedeniyle onlara yakın durmaktan çekinmişlerdi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl Allah: '...**Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı Sahip olduğunuz cariyeler müstesnadır**' ayetini indirdi. Yani esir aldığınız

---

[2466] **Hasen mevkuf**. Darekutni (3/320) Said b. Mansur (1453) Beyhaki (7/316)
[2467] **Hasen mevkuf**. Darekutni (3/320) Said b. Mansur (1006)
[2468] İbn Kudâme, *el-Mugnî*

kadınlar iddet süreleri tamamlandığı zaman sizlere helaldir, buyruldu."[2469]

Bir kâfirle evli olan bir kadın, Müslüman olduğu zaman evlenilmesi mubah olan namuslu kadınlardan sayılır. Çünkü Müslüman olmasıyla birlikte kâfir kocasından boşanmış olur. Nitekim Yüce Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları imtihan edin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. İnkarcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin: Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. İnkarcı kadınları nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri isteyin; inkarcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakîm'dir**.' (Mumtehine, 60/10)

Ric'î talakla boşanmış kadına nikah talebinde veya nikahlama imasında bulunmak haramdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç hayız (veya temizlik) süresi beklerler**." (Bakara 228)

Herhangi bir iddet bekleyen kadına açıkça nikah talebinde bulunmak haramdır. Kocası ölmüş veya kesin talakla boşanmış kadına ise nikah imasında bulunmak mubahtır Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**İçinizden ölenler ve geride bıraktıkları zevceler, kendi başlarına dört ay on gün beklerler**" (Bakara 234)

"**Böyle Kadınlara kapalı bir şekilde evlenme isteğinizi belli etmenizde, yahut içinizde bu isteği beslemenizde, üzerinize herhangi bir günah yoktur Allah sizin onları düşündüğünüzü bilmektedir. Fakat onlara maruf söz söylemeniz dışında, onlarla gizlice sözleşmeyin; belli süre de dolmadıkça nikâh akdine kalkışmayın. Bilin ki, Allah, içinizdekini şüphesiz bilir; bu sebepten, (böyle davranışlardan) sakının**" (Bakara 235)

İbn Abbas radıyallahu anhuma bu ayette geçen: "kapalı bir şekilde evlenme isteği" ifadesi hakkında: "Uygun bir kadın bulursam evlenmek istiyorum" demek gibi sözlerdir" demiştir.[2470]

[2469] **Sahih.** Buhârî (1456); Ebû Dâvud (2155); Tirmizî (3107) ve Nesâ'î (6/110).

Müşrik Kadınlarla Evlenilmesi Haramdır

Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**İman edinceye kadar, Allah'a şirk koşan kadınlarla evlenmeyin. İman etmiş bir cariye, beğenseniz bile müşrik bir kadından kesinlikle daha iyidir' (Bakara, 2/221) ve yine şöyle buyurmuştur: 'İnkârcı kadınları nikahınızda tutmayın**' (Mumtehine, 60/10)

el-Misver b. Mahreme, Hudeybiye olayını anlatırken: 'Bu ayet nazil olduğu zaman, Ömer'in nikahında iki müşrik kadın vardı, ikisini de hemen boşadı' demiştir.[2471]

Müşrik kadınlarla evlenmenin haramlığından: 'Ehl-i Kitap/Yahûdî ve Hıristiyan kadınlar' istisna tutulmuştur, Müslüman bir erkek, Yahûdî veya Hıristiyan bir kadınla evlenebilir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere mehirlerini vermeniz şartıyla size helaldir**' (Mâ'ide, 5/5)

Müslüman bir kadının, Ehl-i Kitap veya diğer gayri müslim bir erkekle evlenmesi caiz değildir. Çünkü Şânı Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '...**İman edinceye kadar; müşrik erkeklerle mümin kadınları evlendirmeyin. İman etmiş bir köle, beğenseniz bile müşrik bir erkekten daha iyidir. Onlar ateşe çağırırlar**' (Bakara, 2/221)

Yine şöyle buyurmuştur: '**Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları imtihan edin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar**.' (Mumtehine, 60/10)

Ayette evlenilmesi haram olan müşrik erkeklerden, Ehi Kitap istisna edilmediği için aslı üzere 'haram' kalmıştır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar da birbirlerinin velileridirler**." (Tevbe 71) "**Küfredenler de biribirlerinin velîleridirler**." (Enfal 73) Bu ayetlerde geçen "velî" kelimesi, yöne-

---

[2470] **Sahih**. Buhari (5124)
[2471] **Sahih.** Buhârî (2734).

tim ve yetki sahibi olmayı da ifade eder. Bu sebeple, müslüman erkeğin ehl-i kitap bir kadınla evlenmesine ruhsat verilirken, müslüman kadının ehli kitap bir erkekle evlenmesine müsaade verilmemiştir.

'**Erkekler, kadınları yönetmeye yetkilidirler**.' (Nisâ', 4/34) İlâhi kânunu gereğince kadınlar kocalarının yönetimi altında bulunurlar. Dolayısı ile bir mümin kadını, bir kâfir ile evlendirmek onu, o kâfirin yönetimi altına bırakmak ve onun davasına mahkûm etmek olacağından, o mümin kadını kesinlikle ateşe atmaktır. Ancak bu ilâhî kânunu bilen ve kendini ona göre idare edebilecek olan erkekler hakkında bu yönetim altına giriş ve çağrıya mahkûm oluş zorunlu ve kesin değildir. Bu şartlar altında, Müslüman erkekler için ihtiyaç hâlinde bir ruhsata imkân vardır. Bunun için bu ayetle yol gösterme ve hatırlatmadan sonra: '**Kitap verilen ümmetlerin hür ve iffetli kadınları**' (Mâ'ide, 5/5) ayetiyle gereğinde yalnız Kitap Ehli'nden kız almaya ruhsat verilmiş ve zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunacağından, bunun dışındakiler yine haramlıkta bırakılmıştır. Erkeklerin kadınlar üzerinde hakimiyetine müsaade etmeyen günümüz küfür sistemlerinde müslüman bir erkeğin, ehli kitap bir kadınla evlenmesi caiz değildir. Zira onun üzerinde velayetine imkan tanınmamaktadır.

Kadın sonradan müslüman olur da, iddet süresi dolduğunda kocası müslüman olmazsa, kadın dilediği müslümanla evlenebilir. Şayet iddet süresi içinde kocası müslüman olursa, yeni bir nikaha gerek olmadan, hanımıyla evliliği devam eder.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kızı Zeynebi, Ebu'l-As b. er-Rebi müslüman olunca ilk nikahına yeni bir şey eklemeden geri döndürdü."[2472]

Zinâ Eden Ancak Zinâ Etmiş Biriyle Evlenebilir

Bir erkeğin, zina eden bir kadınla, kadının da zina eden bir erkekle tövbe edinceye kadar evlenmesi haramdır. Çünkü Yüce Allah: '**Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenebilir. Bu Müminlere haram kılınmıştır**.' (Nûr, 24/3)

[2472] **Sahih.** Ahmed (1/217) Ebu Davud (2240) Tirmizi (1143) Hakim (3/237, 638) Beyhaki (7/187) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (3/256) Darekutni (3/254)

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kendisine sopa cezası verilmiş bir zânî, ancak kendisi gibi olanla evlenebilir.**"[2473]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: "Müslümanlardan biri, kendisine "Umm Mehzûl" denilen zinâ etmiş bir kadınla evlenmek için Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den izin istedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: "**Zina eden bir erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla, zina eden bir kadın da zina eden veya müşrik olan bir erkekten başkasıyla evlenemez. Bu, bütün mü'minlere haram kılınmıştır**" (Nur 3)"[2474]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: "Mersed b. Ebi Mersed el-Ganevî radıyallahu anh Mekke'de esirleri taşırdı. Mekke'de "Anâk" denilen zinâkar bir kadın vardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: "Ey Allah'ın rasulü! Anâk'ı nikahlayayım mı?" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem sükut etti. Bunun üzerine: "**Zina eden bir erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla, evlenemez.**" (Nur 3) ayeti nazil oldu. Bunun üzerine onu çağırdı ve: "**Onu nikahlama**" buyurdu."[2475]

Ancak zinâ eden kişi tevbe eder ve hâlini düzeltirse bunun dışındadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ancak bundan sonra tövbe edenler ve hallerini düzeltenler, bunun dışındadır**." (Nur 5)

Zina eden kadın tövbe ettiği zaman ayet-i kerîmede belirtilen evlenme yasağı ortadan kalkar. Çünkü Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: '**Günahından dolayı tövbe eden, günah işlememiş gibidir**'[2476] buyurmuştur. Zinadan tövbe eden kadınların bir hayız dönemiyle temizlenmeleri şarttır. Çünkü Peygamberimiz esir kadınlar hakkında şöyle buyurmuştur: '**Hamile (esir) kadınla doğumunu yapıncaya kadar; hamile olmayanlarla da hayız görünceye kadar ilişkiye girilmez**.'[2477] Esir kadınlarla ilişki için hayız görünceye kadar beklenilmesi şartı, rahimlerinin temizlenmesi içindir. Bu nedenle zina eden kadınlarda aynı hükme tabidir. -Allah en doğrusunu bilir.-

---

[2473] **Sahih**. Ahmed (2/324) Ebu Davud (2052)
[2474] **Hasen**. Ahmed (2/159)
[2475] **Hasen**. Ebu Davud (2051) Nesai (3228) Tirmizi (3177)
[2476] **Hasen**. İbn Mâce (4250).
[2477] **Hasen.** Ebû Dâvud (2157) ve Ahmed (3/62).

İhramlı Kadınla Evlenmek Haramdır

İhramlı erkeğe de ihramlı kadına da nikah kıymak caiz değildir. Şayet ihramlı olmalarına rağmen nikah kıyarlarsa -âlimlerin çoğunluğuna göre- nikahları geçersizdir. Osman b. 'Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem: '**İhramlı olan nikah kıyamaz, nikahlanamaz ve dünür düşemez'** buyurdu."[2478]

Dört Evli Olan Kişinin, Beşinci Evlenmesi Haramdır

Çünkü Yüce Allah: '...**Beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın**' (Nisâ', 4/3) buyurmuştur. Evlilik konusunda Müslümanlara verilen ruhsat dört hanımla sınırlıdır. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in dışında hiçbir Müslüman için dörtten fazla hanımla ve mehirsiz evlenmek helal değildir. Âlimler bu konuda icmâ etmiştir. Dörtten fazla evli olan bir müşrik, Müslüman olduğu takdirde ona, dört hanımın dışındakileri boşanması emredilir.

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Gaylan es-Sekafî cahiliye döneminden nikahında on kadın bulunduğu halde, onlarla birlikte müslüman olmuştu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onlardan dördünü seçip diğerlerinden ayrılmasını emretti."[2479]

Haram Nikahlar

Hulle Nikâhı Haramdır:

Bir erkeğin hanımı üzerinde üç defa boşama yetkisi vardır. Üç boşama salâhiyetini de kullanıp hanımından ayrılan erkek, aynı kadınla tekrar evlenemez. Ancak kadın, başka bir kocaya gider de günün birinde ondan boşanır veya kocası vefat ederse, gereken iddeti bekledikten sonra, birinci koca onunla tekrar evlenebilir. Aksi halde evlenmesi mümkün değildir. İşte kadına eski kocasına yeniden dönme imkânı sağlayan bu ara evliliğine hulle denir.

[2478] **Sahih.** Muslim (1409) Tirmizî (840) Ebû Dâvud (1841) Nesâî (5/292) İbn Mâce (1966).

[2479] **Sahih**. Ahmed (2/14, 44, 83) İbn Mace (1953) Tirmizi (1128) İbn Hibban (4156) Hakim (2/192, 193)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Yine erkek, karısını üçüncü defa olarak boşarsa, bundan sonra kadın kendinden başka bir erkeğe nikâhlanıp varıncaya kadar ona helâl olmaz. Bununla birlikte, eğer bu yeni koca da onu boşarsa, onlar Allah'ın sınırlarını ayakta tutacaklarını sanırlarsa, birbirlerine dönmelerinde hiçbiri hakkında bir sakınca yoktur**.' (Bakara, 2/230)

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: "**Allâh, hulle yapana da ve kendisi için hulle yapılana da lânet etsin**!'[2480] buyurur.

'A'işe ﵂ anlatıyor: "Bir adam hanımını üç talakla boşadı. Kadınla bir başka adam evlendi, ancak bu adam da kadını temasdan önce boşadı. (Kadın tekrar önceki kocasına dönmek istemişti.) Rasûlullah ﷺ'e bu hususta soruldu. Rasûlullah ﷺ: **'Hayır! İkincisi kadının balcığından tatmadıkça önceki tadamaz!'** buyurdular."[2481]

Muta Nikâhı Haramdır:

Muta nikâhı, bir kadınla ücret karşılığında belli bir vakit için evlenmektir. Câhiliyye devrinden kalan bir nikâh şeklidir. Bu nikâha, İslâm'ın ilk yıllarında ve bilhassa harp zamanlarında, uzun zaman kadınlardan uzak kalan askerler için izin verilmişti. Hayber savaşına kadar mubah olan muta nikâhı, Peygamber ﷺ'in Sünneti ile yasaklanıp haram kılınmıştır.

Sebra el-Cuheni radıyallahu anh'den: Rasûlullâh ﷺ şöyle buyurdu: '**Ey insanlar! Ben size muta nikâhı ile kadınlardan faydalanmanız için izin vermiştim. Şüphesiz ki Allah, bunu kıyâmete kadar haram kılmıştır. Kimin yanında bunlardan bir kadın varsa, hemen onu serbest bıraksın, onlara verdiği şeylerden hiçbir şeyi geri almasın**!...'[2482]

'Alî ﵁, İbn 'Abbâs ﵄'ya şöyle demişti: 'Rasûlüllâh ﷺ, muta nikâhından ve ehil merkeplerin etlerini yemekten Hayber'in fethi günü bizleri

---

[2480] **Sahih**. Ahmed (1/83, 450) Nesai (3416) Tirmizi (1120) Ebû Dâvûd (2076) İbn Mace (1935) Beyhaki (7/208)

[2481] **Sahih.** Buhârî (5792); Muslim (1433); Malik, (2/531); Ebû Dâvud (2309); Tirmizî (1118) Nesâ'î, (6/146).

[2482] **Sahih.** Muslim (1406); Ahmed (3/405).

menetti.'[2483]

Seleme b. el-Ekvâ' radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Evtas yılı mutaya üç gün ruhsat verdi, sonra yasakladı."[2484]

Artık muta nikâhı, zinâdan başka bir şey değildir.

Şigâr Nikâhı/Trampa Şeklinde Evlilik:

İki kişinin kızlarını, kız kardeşlerini veya velisi bulundukları kızları, mehirli veya mehirsiz karşılıklı değişerek evlenmeleridir. Bu nikah haram kılınmıştır. Değişme şartı nedeniyle bu nikah fâsit/geçersiz olmuştur. Çünkü bu türden nikahlar çok büyük fesatlar içermektedirler. Kadınlar, istemedikleri kimselerle evlenmeye mecbur bırakılmakta, erkeklerin menfaati, kadınların maslahatına tercih edilmektedir. Bu kadınlara zulümdür. Kadınları, emsallerinin mehirlerinden mahrum bırakmaktadır. Ayrıca bu nikah, evlilik sonrası problemlere ve düşmanlıklara yol açmaktadır.

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ şigâr nikahını yasaklamıştır. Şiğâr nikahı, bir adamın, başka bir adama: 'Sen kızını benimle; ben de kızımı seninle evlendireyim veya sen kız kardeşini benimle, ben de kız kardeşimi seninle evlendireyim' demesidir'[2485].

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî ﷺ: '**İslâm'da şiğâr yoktur**' buyurmuştur.[2486]

Bu nikahın haram olduğunu teyit eden delillerden biri de içeriğinde Allah'ın Kitâbı'na uymayan şartları barındırmasıdır. Nitekim Peygamberimiz ﷺ: **'Kim, Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan bir şartı, şart koşarsa, o (şart) batıldır. Bu yüz şart olsa da batıldır. Allah'ın şart(lar)ı, en doğru ve en sağlam olanıdır'** buyurmuştur.[2487]

[2483] **Sahih.** Buhârî (5115); Muslim (1407) Ahmed (1/79).
[2484] **Sahih.** Muslim (1405) Ahmed (4/55)
[2485] **Sahih.** Muslim (1416); Nesâ'î (6/112) İbn Mâce (1884) Ahmed (2/439).
[2486] **Sahih.** Muslim (1415).
[2487] **Sahih.** Buhârî (2155) Muslim (1504).

Zinâ

Irzın ve neslin korunması şeriatın gayeleri arasında olunca bununla ilgili olarak,şeriatta zina haram kılınmıştır. Yüce Allah şöyle buyurur: '**Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.**' (İsrâ' 17/32)

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Zina eden, zina ettiği sırada mümin değildir. Sarhoş edici içki içen içtiği sırada mümin değildir. Hırsızlık yapan çaldığı sırada mümin değildir. İnsanların gözleri kendisine dikilmiş halde iken yağma yapan, yağmaladığı sırada mümin değildir."[2488]

Hatta şeriat; örtünmeyi ve bakışları sakınmayı emredip, namahrem bir kadınla yalnız kalmayı yasaklayarak ve buna benzer kurallarla zinaya yol açacak ve araç olabilecek her kapıyı kapatmıştır.

Ebu Hureyre ﷺ'dan Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Allah, Kıyamet günü üç sınıf insanla konuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onların yüzüne bakmaz. Onlar için elem verici bir azap vardır: Zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar, kibirlenen fakir.'[2489]

Yabancı Kadınla Yalnız Kalmanın ve Ani Bakış Dışında Ona Bakmanın Haramlığı

Yüce Allah şöyle buyurur: '**Mü'min erkeklere gözlerini (haramdan) sakınmalarını, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır**.' (Nûr 24/30)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: '**Gözün zinası bakmaktır**.' (Yani, Allah'ın bakılmasını haram kıldığına bakmaktır.)[2490]

Kız isteyenin ve doktorun bakması gibi şer'i bir ihtiyaç dolayısıyla bakmak bunun dışındadır.

[2488] **Sahih**. Buhari (2475) Muslim (57)
[2489] **Sahih.** Muslim (1/102-103).
[2490] **Sahih.** Buhârî rivayet etmiştir. Bkz. *Fethu'l-Bârî* (11/26).

Kadının da mahremi olmayan bir erkeğe bakması haramdır. Yüce Allah şöyle buyurur: '**Mümin kadınlara da söyle; gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, namuslarını da korusunlar**.' (Nûr 24/31)

İbni Abbas radıyallahu anhuma'dan; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Bir erkek, bir kadın ile yanlarında mahremleri olan bir kimse bulunmadan yalnız kalmasın**."[2491]

Bu hadisten, kadının yanında mahremi bulunduğu zaman erkeklerin, kadınların yanına girebileceği bir anlam çıkarılamaz. Kastedilen ancak evlerinde kocaları bulunmadığı zaman, ayrı odalarda olsalar dahi kadınların evine girmemektir. Zira birbirine namahrem olan kadın ile erkek aynı ev içerisinde olurlarsa, ayrı odalarda veya perde arkasında olsalar dahi şeytanın vesveselerine muhatap olurlar. Kötülük işlemeseler dahi ithama uğrarlar.

Amir b. Rabia radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Dikkat edin! Bir kadınla erkek yalnız kaldığında üçüncüleri mutlaka şeytan olur**."[2492]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Sizleri kadınların yanına girmekten sakındırırım**." Ensar'dan biri dedi ki; "Ya Rasulullah! Kocanın akrabalarına ne dersin?" Buyurdu ki: "**Kocanın akrabaları ölüm (gibi kaçınılması gereken bir durum) dur.**"[2493]

Cerir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e aniden (yabancı kadına) bakışın hükmünü sordum; **gözümü derhal başka tarafa çevirmemi emretti**.[2494]

Ali radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Ey Ali! Bir bakışına bakış ekleme, zira birincisi lehine ise de ikincisi lehine değildir**."[2495]

[2491] **Sahih**. Buhari (3006, 5233) Muslim (1341)
[2492] **Sahih**. Tirmizi (2165, 2254) İbn Mace (2363) İbn Ebi Şeybe (7/457)
[2493] **Sahih.** Buhari (4934) Muslim (2172)
[2494] **Sahih.** Muslim (2159) Ebu Davud (2148) Tirmizi (2776) Hakim (2/396)
[2495] **Hasen.** Ebu Davud (2149) Tirmizi (2777) Ahmed (1/159, 3/308, 5/351, 357) İbn Hibban (12/381) Ziya el-Muhtare (2/108) Hakim (2/212) Bezzar (2/369, 10/92)

Yabancı Kadına Dokunmanın Haram Oluşu:

Ma'kıl b. Yesar radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kişinin başına demirden çivi çakılması kendisine helal olmayan bir kadına dokunmasından hayırlıdır.**"[2496]

Namahrem bir kadınla tokalaşmak şüphesiz elin zinasındandır. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurur: **'Gözler zina eder, eller zina eder, ayaklar zina eder, cinsiyet uzvu zina eder.'**[2497]

Rasûlullah ﷺ'den daha temiz kalpli birisi olmamasına rağmen O, şöyle buyurmuştur: '**Şüphesiz ben, kadınlarla musafaha etmem/tokalaşmam.'**[2498]

Ve şöyle buyurmuştur: '**Ben, kesinlikle kadınların eline dokunmam**.'[2499]

'Â'işe ﵂'dan: "Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah'ın ﷺ eli (mahremi olmayan) kadın eline hiç değmedi. Kadınlarla sadece sözlü olarak beyatleşirdi.'[2500]

Mahremler İle Otururken Ölçü

Selef'ten bazıları mahrem akrabalar hakkında şehvet uyandırabilecek hususlara karşı dikkat çekmişlerdir.

İmam Evzai der ki; "Kızına, oğluna ve diğer mahremlerine bile devamlı bakma." Çünkü nefsin en kuvvetli askeri gözdür. Bakarsın ki sevgi ve şefkat bakışı, şehvet bakışına çevrilir. Allah korusun, eğer şehvet söz konusu olursa yabancıya karşı şehvetten daha fazla günahtır.[2501]

İbni Hümam der ki; "Mahremi hakkında veya kendi nefsi hakkında

---

[2496] **Sahih**. Taberani (20/212) Ru'yani (3/466) Elbani Sahiha (226)
[2497] **Sahih**. Ahmed, (1/412). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (4126).
[2498] **Sahih**. Ahmed, (6/357). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'*: 2509.
[2499] **Sahih.** Taberânî, (24/342). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (7054) *el-İsâbe* (4/354).
[2500] **Sahih.** Muslim (3/1489).
[2501] Bkz.: Zeylai Tebyinu'l-Hakayık (6/19)

şehvetten korkarsa o zaman ona bakmamalıdır."[2502]

İbni Cevzi de; "Mahrem olan kadınlarla halvet, eğer şehvetten emin değilse haramdır."der.[2503]

İkrime rahmetullahi aleyh der ki; "Kişinin kız kardeşine veya annesine sarılması zinadan bir şubedir."[2504]

El-Hasen el-Basri der ki; "Kadın, ne oğlunun, ne babasının ne de kardeşinin yanında avretini açamaz. Avretini sadece kocası görebilir."[2505]

Diğer rivayette Hasen el-Basri rahimehullah, başörtüsünü erkek kardeşinin yanında çıkaran kadın hakkında şöyle demiştir: "Vallahi bunu yapamaz."[2506]

Şa'bî rahimehullah, kişinin kızkardeşine, kızına veya annesine uzun uzun devamlı bakmasını çirkin görürdü[2507]

Kadının Amca ve Dayısına Karşı Örtünmesi

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Mü'min kadınlara da söyle: Onlar da gözlerini haramdan sakınsınlar ve İffetlerini korusunlar. Görünenler dışında ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine indirsinler ve kocalarından, babalarından, kocalarının babalarından, oğullarından, kocalarının oğullarından, kardeşlerinden, kardeşlerinin oğullarından, kızkardeşlerinin oğullarından, mü'min kadınlarından, elleri altındaki cariyelerinden, kadına ihtiyacı olmayan iktidarsız erkeklerden, tabileri olan hizmetçilerden ve kadınların avret yerlerini henüz bilmeyen çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Ziynetlerinden gizledikleri şeylerin görünmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hep birden Allah'a tövbe edin de kurtuluşa eresiniz." (Nur 31)

Tabiin müfessirlerinden Şa'bi ve İkrime; (Nur suresi 31. ayeti

---

2502 İbn Humam Fethu'l-Kadir (22/210)
2503 İbn Cevzi Telbisu İblis (324)
2504 **Sahih maktu**. İbni Ebi Şeybe (4/12)
2505 İbni Ebi Şeybe (4/38)
2506 **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (4/12)
2507 **Sahih maktu**. İbni Ebi Şeybe (4/11) Cessas Ahkamu'l-Kur'an (5/175) Kurtubi (12/223) Tarihu Yahya b. Main (4/42 no:3044)

hakkında) şöyle demişlerdir: “Amca ve dayı bu ayette (kadının ziynetini gösterebileceği kimseler arasında) zikredilmemiştir. Kadın amca ve dayısının yanında yüzörtüsünü açamaz.”[2508]

Bu nakledilenin aksine kitap ve sünnetten delil olmadığı gibi, ne sahabeden ne de tabiinden, Şa’bî ve İkrime’nin sözlerine muhalif bir söz de bilinmemektedir. Bilakis Nur suresi 31. Ayeti bu konuda açık bir delildir.

Yani amca ve dayı mahremlik hududunun sonunda yer almakta ve kadının onların yanında daha dikkatli olması istenmektedir.[2509]

Bu ayette Allah Azze ve Celle, kadının yüz örtüsünü açıp ziynetlerini gösterebileceği kimseleri saymış, ancak kadının amca ve dayısını zikretmemiştir. Bu ayete göre kadın, amcası ve dayısının yanında dış örtüsünü çıkaramaz, ev içindeki kıyafetiyle amca ve dayısının yanına çıkamaz, yüzünü açamaz.

Allah Azze ve Celle Nisa suresi 23 ayetinde amca ve dayıyı kadına mahrem olarak zikretmiş, nikahını haram kılmıştır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: “**Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren (süt)analarınız, sütkardeşleriniz, karılarınızın anaları, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup yanınızda büyüttüğünüz üvey kızlarınız - eğer analarıyla zifafa girmemiş iseniz (üvey kızlarınızla evlenmenizde) bir beis yoktur - kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın eşleri ile (evlenmeniz) ve iki kız kardeşi (nikahınız altında) birleştirmeniz size haram kılınmıştır.**” (Nisa 23)

Bu ayette erkek kardeş kızları ve kız kardeş kızları zikredilmek suretiyle, kadının amcası ve dayısıyla nikahı haram kılınmıştır. Akrabanın mahrem olması ve nikahının haram olması, kadının onun yanında ziynetlerini gösterebileceği anlamına gelmez. Nitekim Allah Azze ve Celle, kadının ziynetini gösterebileceği kimseleri Nur suresi 31. ayetinde tek tek saymıştır. Rabbin unutucu değildir! Allah Azze ve Celle kısaca: “Kadın, mahremleri yanında ziynetini gösterebilir” diyebilirdi. Lakin böyle dememiş, teker teker saymıştır. Fakat sayılanlar arasında kadının amcası ve dayısı

[2508] **Sahih maktu.** İbni Ebi Şeybe (4/13) Ahmed Ahkamu’n-Nisa (31) Durru’l-Mensur (7/287) Kurtubi (12/233) İbnu’l-Cevzi Zadu’l-Mesir (6/418) Fethu’l-Bari (8/532) İbn Kesir Tefsir (6/456)

[2509] Cemaluddin el-Kasımi Mehasinut-Te’vil (Nur 31. Ayet tefsirinde)

yoktur. Diğer taraftan, görmez misiniz ki, kadına kayınbiraderiyle nikahlanması, kocasıyla nikahı devam ettiği sürece haramdır. Bununla birlikte, kadının kayınbiraderine ziynetini göstermesinin haram olması bir tarafa, yanına girmesi dahi haram kılınmıştır.

Âişe *radıyallahu anha*'nın süt amcası Eflah hicabın nüzulunden sonra Aişe radıyallahu anha'nın yanına girmek üzere izin istemek için geldiğinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* amcasının girmesine izin verinceye kadar o da ona izin vermedi."[2510]

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in, Eflah'ın Aişe radıyallahu anha'nın yanına girmesine izin vermesinin sebebi, Eflah'ın onun süt amcası oluşudur. Bu da gösteriyor ki, kadının yanına amcası ve dayısı girebilir. Ancak bu rivayette kadının, amcasının yanında ev içindeki kıyafetleriyle durabileceğine veya yüzünü açabileceğine bir delalet yoktur. Şu halde, Nur suresi 31. Ayetinde emredilen husus halen bâkîdir. Kadının amcası veya süt amcası, kadının mahremi olduğu için onun yanına girebilir. Şayet namaharemi olsaydı ve kadın tam tesettür halinde olsaydı dahi, yanına giremezdi. Çünkü birbirlerine namahrem olan erkek ve kadınlar, birbirlerini görmelerini engelleyen bir perde veya duvar arkasına geçmekle emrolunmuşlardır. Bu naslarda oldukça açık delillerle tasrih edilen bir durumdur.

Diğer akrabalar mahremiyet konusunda babası ve oğlu gibidir. Oysa amca ve dayı ile bunların oğulları böyle değildir. Muhtemeldir ki amca ya da dayı kendilerine mahrem olan kadınları gördükten sonra onları gidip kendi oğullarına anlatabilirler. Oysa oğulları onlar için mahrem değillerdir. Bu durumda anlatılanı dinleyen oğlanın o kadını hayalinde canlandırması ona bakmaktan farksız olur. İşte bu durumda kadınların örtünmede ihtiyatlı davranmalarının gerekli olduğuna güzel bir delildir.[2511]

Tenbih: Kişinin hanımının halası ve teyzesi, kendi yengesi, baldızı, amca ve dayıkızları namahremdir. Kadına da kocasının amcası, dayısı, kaynı ve kendi eniştesi namahremdir, bunlarla bir arada bulunamaz.

[2510] **Sahih**. Buhari (5103) ve Muslim.

[2511] Bkz.: Şafii'den naklen İbn Cuzey et-Teshil (s.1261) Fahreddin er-Razi Tefsiru'l-Kebir (17/49) Beydavi (s.384)

Kadının Yanında Mahremi Olmadan Yolculuk Yapması

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kadın yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkamaz ve yanında mahremi bir erkek bulunmadan onun yanına bir erkek giremez**." Birisi dedi ki: "Ey Allah'ın rasulü! Ben şu ve şu orduyla beraber çıkmak istiyorum. Hanımın da hac yapmak istiyor" Buyurdu ki: "**Hanımınla beraber hacca çık**."[2512]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki "**Kadın, yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkamaz**."[2513]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bir erkek bir kadınla halvet etmesin ve kadın yanında mahremi bir erkek olmadan yolculuk yapmasın**."[2514]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Bir kadının yanında mahremi bir erkek olmadan yolculuk yapması helal değildir**."[2515]

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Kadın, yanında kocası veya kendisine mahrem olan bir erkek olmadan yolculuk yapmasın**."[2516]

İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kadın, yanında mahremi olmadan hac yapamaz**."[2517]

Deyyusluk

İbn Ömer ﵁'dan, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: '**Üç sınıf insana Allah Cenneti haram kılmıştır: İçki mübtelası, anne-babasına kötülük eden**

[2512] **Sahih**. Buhari (1862) Muslim (1341)
[2513] **Sahih**. İbn Hibban (6/440).
[2514] **Sahih**. İbn Hibban (6/441)
[2515] **Sahih**. İbn Hibban (6/441) Bezzar (15/125).
[2516] **Sahih**. Ahmed (3/51) Tayalisi (2349)
[2517] **Sahih**. Bezzar (Keşfu'l-Estar 1488), Taberani Evsat (8/194) Darekutni (3/227) İbn Abdilberr el-İstizkar (4/413) el-Elbani es-Sahiha (3065)

ve ailesinde fuhşa göz yuman deyyus.'[2518]

Deyyusluğun çağımızdaki bir örneği de evden bir kadının veya kızın, yabancı bir erkekle telefonlaşarak-kur yapma olarak adlandırılan- karşılıklı konuşmalarına göz yummaktır. Evindeki kadınların birinin (mahremi olmayan) yabancı bir erkekle yalnız kalmasına razı olmaktır. Ayrıca, ailesinden bir kadının yalnız başına -şoför vb.- bir yabancıyla arabaya binmesine izin vermek ve şer'î tesettürleri olmadan dışarı çıkmalarına, gelip-geçenin onları seyretmesine razı olmaktır. Kötülük ve hayasızlık yayan dergi ve filmleri getirip bunları eve sokmaktır.

Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh, kadınlar ile erkeklerin karışmasına karşı çıkarak şöyle demiştir: "Hiç utanmıyor musunuz? Hiç kıskanmıyor musunuz? Duyduğuma göre kadınlarınız çarşılara çıkıyor ve kalabalığın arasına giriyormuş! Kıskanmayanda hayır yoktur."[2519]

Livata ve Lezbiyenlik

Livata, Lut kavminin günahıydı. Livata, erkeklerin (kadınları bırakıp) insanların erkekleri ile cinsel ilişki kurmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurur: '**Lut'u da (peygamber olaak gönderdik) O, kavmine şöyle demişti: Gerçekten siz, daha önce hiç bir milletin yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz. Sizler, ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlikler yapacak mısınız?**' (Ankebut, 29/29)

İğrençliği, kötülüğü ve tehlikesi sebebiyle bu günahı işleyenleri Allah, başka bir kavim üzerine toplamadığı şu dört çeşit cezayla cezalandırmıştır. Gözlerini kör eder, ülkelerinin altını üstüne getirir, üzerlerine sert taşlar yağdırır ve bir çığlık gönderir.

Livata'nın, İslam şeriatındaki cezası-racih olan görüşe göre-kılıçla öldürmedir. Bu livatayı yapanın cezasıdır. Kendisine livata yapılan ise isteyerek ve kendisi seçerek bu olaya alet olmuşsa aynı şekilde cezalandırılır. İbni Abbas'dan ﷺ Rasûlullah'ın ﷺ şöyle dediği rivayet olunmuştur: **'Lut kavminin amelini (livatayı) yapanları bulduğunuz**

[2518] **Sahih.** Ahmed, (2/69, 128) Nesai (2562) Bezzar (2/258, 12/269) Taberani (12/302) Ziya el-Muhtare (1/308) Beyhaki (10/226) Hakim (1/144) Ebu Ya'la (9/408)

[2519] **Hasen**. Ahmed (1/133) İbnül Cevzi Ahkamu'n-Nisa (s.110) Begavi Şerhu's-Sunne (9/270) İbnu'l-Esir en-Nihaye (3/286) Rusteh'den: Kenzu'l-Ummal (8735)

zaman livata yapanı da, kendisine livata yapılanı da öldürün.'[2520]

Enes radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ümmetim şu beş şeyi yaptıkları zaman yerle bir edilirler: Aralarında lanetleşme ortaya çıkar, içki içerler, ipek giyerler, şarkıcı kadınlar edinirler, erkekler erkeklerle yetinir (livata yapar) ve kadınlar kadınlarla yetinirse (lezbiyenlik yaparsa)**"[2521]

Ebu Musa el-Eşari radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Erkek erkeğe ilişki kurarsa ikisi zina etmişlerdir. Kadın kadına ilişki kurarsa ikisi zina etmişlerdir**."[2522]

Kadınların Süslenmesi İle İlgili Hükümler

Kadınlar ve Erkeklerin İnsan Saçından veya Başkasından Takma Saç Yapmaları

Esmâ' bt. Ebî Bekr ﵄'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ'a bir kadın geldi ve dedi ki: 'Ey Allah Rasûlü! Gelinlik çağında bir kızım var. Kızamık geçirdi ve saçları döküldü. Ona saç takayım mı?' Rasûlullah şöyle buyurdu: **'Allah saç takana ve saç taktırana lanet etsin.'**"[2523]

Câbir b. 'Abdillah ﵁'dan: 'Rasûlullah ﷺ kadının başına (saç türü) bir şey taktırmasını yasakladı.'[2524]

Bunun örneklerinden biri de günümüzde peruk olarak bilinen şeydir. Ve günümüzün saç takıcıları ise salonları şer'an yasaklanmış kötülüklerle dolu olan kuaför kadınlardır. Bazı namussuz erkek ve kadın sanatçıların gösteri ve tiyatrolarında takma saç giymeleri de yine bu haramın örneklerindendir.

Humeyd b. 'Abdurrahmân b. 'Avf ﵁'dan: "Muaviye b. Ebû Sufyân ﵁ hacda minberde iken muhafızlardan birinin elinden bir peruk aldı ve dedi ki:

[2520] **Sahih**. Ahmed, (1/300). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (6565).
[2521] **Hasen ligayrihi**. Taberani Evsat (2/17) Taberani Musnedu'ş-Şamiyyin (519) Beyhaki Şuab (4/377) Ebu Nuaym Hilye (6/123) Sahihu't-Tergib (2054, 2386)
[2522] **Hasen**. Beyhaki (8/233) Beyhaki Şuab (4/375)
[2523] **Sahih.** Buhari (5941) Muslim (2122).
[2524] **Sahih.** Muslim (2126).

'Ey Medineliler! Âlimleriniz nerede? Rasûlullah ﷺ'in bu perukları yasakladığını işittim. Buyuruyordu ki: **İsrailoğullarının kadınları bunlardan edindikleri zaman helak oldular.**'"[2525]

Mâlik b. 'Amîr ؓ'den; Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Saç ekleyene ve ekletene, kaş alana ve aldırana, diş düzeltene ve düzelttirene, dövme yapana ve yaptırana lanet olsun.**'[2526]

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Allah dövme yapana ve yaptırana, kaş alana ve aldırana, güzelleşmek için Allah'ın yarattığını değiştirerek dişlerini düzettirene lanet etsin**.'[2527]

Kadının, Dışarıya Çıkarken Koku Sürünmesi

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Güzel koku sürünüp kokusunu hissettirmeleri için bir topluluğun yanına uğrayan kadın zinakardır'[2528]

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurur: **'Kokulandıktan sonra kokusunu hissettirmek için mescide çıkan kadının cünüplükten guslettiği gibi yıkanıncaya kadar namazı kabul olmaz.'**[2529]

Kadınların Kısa, İnce ve Dar Elbise Giymeleri

Düşmanlarımızın bu zamanda bize karşı savaşta kullandıkları şeylerden biri de şekillerini ve detaylarını kendilerinin belirlediği, müslümanlar arasında revaç bulan moda giysileri ve elbiselerdir. Bunlar; kısa olması, şeffaf olması veya dar olması nedeniyle avret yerlerini örtmez. Birçoğunun kadınlar arasında ve mahremlerin yanında dahi giyilmesi caiz değildir. Rasûlullah ﷺ, bu çeşit elbiselerin son dönem kadınları arasında ortaya çıkacağını bizlere bildirmiştir. Ebu Hureyre ؓ'dan gelen hadisinde şöyle buyurur: **'Cehennem ehlinden iki sınıf var ki ben onları görmedim: Sığır kuyruğu gibi kamçıları olan, bunlarla insanlara vuran bir topluluk**

[2525] **Sahih**. Ahmed (4/95) Buhârî (5933) Muslim (2127) Ebû Dâvud (4167) Tirmizî (2781)

[2526] **Sahih**. Buhârî (6/58); Muslim (3/1678); Ahmed (1/434, 443).

[2527] **Sahih**. Buhârî (5931); Muslim (2125).

[2528] **Sahih.** Ahmed, (4/418) Muslim (salat,143) Ahmed (4/400) Hakim (2/396) Ebu Davud (4173) Tirmizi (2786) Nesai (8/153) Darimi (2649) Beyhaki (3/133)

[2529] **Sahih**. Ahmed, (2/444). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (2703).

ve elbise giyinmiş fakat çıplak olan, (erkekleri kendilerine) meylettiren, salınarak yürüyen, başları deve hörgücü gibi (yapılmış) kadınlar... Bunlar Cennete giremezler ve Cennetin kokusunu da duymazlar. Şüphesiz Cennetin kokusu şu kadar mesafeden duyulur.'[2530]

Bu elbiselere, arkasından uzunca yırtmaçlı veya birçok yönünden yırtmaçlı giysiler de dâhildir. Oturduğu zaman avret yerlerinin bir kısmı ortaya çıkar. Burada ayrıca kâfirlere benzeme, modada ve son model, utanç verici giysilerde onlara uyma olayı vardır. Bazı giyeceklerin üzerinde bulunan çirkin resimler de sakıncalı şeylerdendir. Şarkıcıların, müzik topluluklarının, içki şişelerinin ve şeriatça haram kabul edilen canlıların resimleri, haç işareti, ahlaksız kulüp ve derneklerin amblemleri ya da çoğunlukla yabancı dille yazılan, şeref ve namusa aykırı çirkin sözler gibi...

Kadınların Altın Takılar Takmalarının Mekruhluğu

Sevbân ﷺ şöyle dedi : "Hubeyre'nin kızı Rasûlüllâh ﷺ'in yanına elinde büyük yüzükler olduğu halde girdi. Rasulullah ﷺ elindeki çubukla onun eline vurmaya başladı ve: **'Allah'ın eline ateşten yüzük takması seni sevindirir mi?'** buyurdu. Hubeyre'nin kızı durumu şikâyet için Fatıma ﷺ'nın yanına girdi. Rasulullah ﷺ de Fatıma ﷺ'nın yanına girdi. Sevban dedi ki: Ben de Rasûlüllâh ﷺ ile beraberdim. Fatıma ﷺ boynundaki zinciri çıkararak: Bunu bana (kocasını kastederek) Hasan'ın babası hediye etti dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **'Ya Fatıma! İnsanların Muhammed'in kızı Fatıma'nın elinde ateşten bir zincir var demeleri seni sevindirir mi ?'** buyurdu. Sonra kızını şiddetle kınadı ve oturmadan çıktı. Fatıma ﷺ o zinciri sattı, yerine bir köle aldı ve onu azat etti. Bu haber Rasûlüllâh ﷺ'e ulaştığında: **'Fatıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun'** buyurdu."[2531]

'Â'işe ﷺ'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Nebî ﷺ elimde altından iki bilezik gördü ve ona: **'Onları at...'** buyurdu."[2532]

Umm Seleme ﷺ şöyle dedi: "Boynumda arpa taneleri şeklinde altın bir kolye vardı. Nebî ﷺ içeri girdi. Onu istemediğini göstererek ondan yüzünü çevirdi. Şunun süsüne bakmayacak mısın dedim?' Rasulullah ﷺ:

[2530] **Sahih.** Muslim (2128).
[2531] **Sahih.** Nesâ'î (5155) Ahmed (5/278) Hâkim (4725) Taberanî (1448) Elbânî, *Âdâbu'z-Zifâf* (244).
[2532] **Sahih**. Nesâ'î (5158) Hâtîb, *Târîhu Bagdât* (8/459) Bezzâr (3007) Taberanî (23/641) Elbânî, *Âdâbu'z-Zifâf* (232).

'Onun süsünden yüzümü çeviriyorum' buyurdu. Ummu Seleme ﵂ dedi ki: Onu kopardım, Rasulullah ﷺ bana yüzünü çevirdi de: **'Biriniz gümüşten bir takı edinse onu zağferanla sarartsa ve o şekilde kullansa ne zararı olur!'** buyurdu."[2533]

Ali radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem altın ve ipeği eline aldı, minbere çıkarak şöyle buyurdu: "**Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır**."[2534]

Bu hadis haramlığın erkeklere has olduğunu gösterir. Bu durumda kadınlar hakkındaki yasak mekruhluk konumuna düşmektedir. Hadisin bazı rivayet yollarında "***Kadınlarına helal kılınmıştır***" ziyadesine gelince, bu ziyade münkerdir. Ziya el-Makdisi, bu kısmın, Ali radıyallahu anh'den rivayette bulunan Abdullah el-Gafiki'ye ait bir müdrec olduğuna işaret etmiştir.[2535]

Gerdek Gecesinin Âdabı:

Damadın geline selâm vermesi: Umm Seleme ﵂ anlatıyor: 'Evlendiklerinde, Peygamber ﷺ onun yanına girerken selam vermiştir.'[2536]

Damat, geline içecek veya tatlı ikram ederek kibar ve nazik davranmalıdır: Esmâ' bt. Yezîd ﵂ anlatıyor: "Rasulullah ﷺ için 'Â'işe'yi süsledim. Sonra gittim ve dolağını açması için onu çağırdım. Bunun üzerine Rasulullah ﷺ geldi ve 'Â'işe'nin yanına oturdu, içerisinde süt bulunan büyük bir kadeh getirildi. Önce kendisi içti, sonra da 'Â'işe'ye ikram etti. 'Â'işe utandı ve başını eğdi. Bunun üzerine Esmâ' onu ikâz etti ve: 'Rasûlullah ﷺ'in elindekini al' dedi. Bunun üzerine 'Â'işe onu aldı ve biraz içti."[2537]

Damat, gelinin başına elini koyarak ona dua etmelidir: İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Peygamberimiz ﷺ: 'Biriniz bir kadınla evlendiğinde ona (şöyle) dua etsin: 'Ey Allah'ım! Senden bunun hayrını ve onda yarattığın huyların hayırlısını istiyorum. Bunun şerrinden ve yaratılışındaki

---

[2533] **Sahih**. Ahmed (26744) Taberanî (23/968) 'Abdurrezzâk (11/71) Harbî, Garîbu'l-Hadîs (5/30) Elbânî, Âdâbu'z-Zifâf (s.244).
[2534] **Sahih**. Ahmed (1/115) Ebu Davud (4057) İbn Hibban (12/251).
[2535] Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (1/332).
[2536] **Hasen**. Ebû'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebî* (199).
[2537] **Hasen**. Ahmed (6/452).

huyların şerrinden de sana sığınıyorum' buyurmuştur.[2538]

Çiftin iki rekât namaz kılması: Ebû Useyd'in azatlısı Ebû Sa'îd ﷺ anlatıyor: "Evlendiğimde ben köleydim. Aralarında İbn Mesûd, Ebû Zerr ve Huzeyfe ﷺ'nun de bulunduğu bir grup sahâbeyi (düğünüme) davet ettim. Namaz için kamet getirildi. Ebû Zerr namaz kıldırmak için öne çıktı. Ona: 'Sen geçme' dediler. O: 'Öyle mi?' dedi. Onlar: 'Evet' dediler. Köle olduğum halde, ben öne geçtim ve onlara namaz kıldırdım. Sonra bana şunları öğrettiler: 'Hanımının yanına girdiğin zaman iki rekât namaz kıl, yanına girdiğin (eşin) hakkında Allah'tan hayır dilekte bulun; onun kötülüğünden Allah'a sığın. Sonra sen ve hanımın dilediğiniz gibi davranın."[2539]

Damat eşinin yanına girmeden önce misvak kullanmalı ve ağzını temizlemelidir: Ağız temizliği misvakla olabileceği gibi diş fırçası ve macunu kullanılarak da yapılabilir. Bu birlikteliğin ve ülfetin devamına katkıda bulunur. Şureyh b. Hâni anlatıyor: "'Â'işe ﷺ'ya: 'Peygamber ﷺ eve girdiğinde ilk önce ne yapardı?' diye sordum. O: 'Misvak kullanırdı' dedi."[2540]

Cinsel ilişkiye besmele ve dua ile başlamak: İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Peygamber ﷺ: 'Hanımıyla ilişkide bulunmak isteyen: Bismi'llâh, Allâhu'mme cennibn'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ rezâktenâ: Allah'ın adıyla. Ey Allah'ım! Bizi şeytandan uzak kıl ve sakındır. Bize rızık olarak vereceğin (evlatlarımızı da) şeytandan uzak kıl ve sakındır derse, bu ilişkiden çocukları olursa, o çocuğa şeytan ebediyen zarar veremez' buyurdu."[2541]

Cinsel İlişki Âdabı:

Cinsel ilişkiden önce oynaşmak müstehaptır: Câbir ﷺ evlendiğinde Peygamberimiz ﷺ ona: 'Bakireyle mi yoksa dulla mı evlendin?' diye sormuş, o dulla evlendiğini söylediğinde de: 'Neden bakireyle evlenmedin! Bakirelerin ağız suları (daha tatlıdır)' buyurdu.[2542]

Bu hadiste, oynaşma ve öpüşme esnasında kadının dilinin

[2538] **Hasen.** Ebû Dâvud (2160) İbn Mâce (1918) Hakim (2/185) Beyhaki (7/148).
[2539] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, Elbânî, *Adâbu'z-Zifâf* (94).
[2540] **Sahih**. Muslim (253).
[2541] **Sahih.** Buhârî (5165) Muslim (1434).
[2542] **Sahih.** Buhârî (5080).

somurulması, ağız suyunun emilmesi işaret olunmaktadır.[2543] Erkek, hanımı haz duyuncaya kadar ilişkiyi devam ettirmelidir. Hiç kuşkusuz bu, birlikteliğin ve muhabbetin devamını pekiştirir.

Makattan ilişkiye girmemek şartıyla, diledikleri şekilde ilişkide bulunabilirler: Câbir ﷺ anlatıyor: "Yahûdîler, Müslümanlara: 'Kadına arkadan yaklaşılırsa, çocuk şaşı olur' dediler. Bunun üzerine Yüce Allah'ın şu ayeti nazil oldu: '**Hanımlarınız, tarlalarınızdır; tarlanıza dilediğiniz şekilde yaklaşabilirsiniz**' (Bakara, 2/223) Bunun üzerine Rasûlüllah ﷺ: **'Hanımınıza, vajinadan olmak şartıyla önden ve arkadan yaklaşabilirsiniz'** buyurdu."[2544]

Makat haricinde her şekilde eşler birbirlerinin vücuduna temasta bulunarak ilişkiye girebilirler: Ali b. Talk radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: 'Hiç şüphesiz Allah hakkın söylenmesinden haya etmez; hanımlarınızla makatlarından ilişkiye girmeyiniz."[2545]

Cinsel ilişki ikinci defa tekrarlanmak istendiğinde namaz abdesti alınmalıdır: Peygamberimiz ﷺ: 'Biriniz hanımıyla ilişkide bulunduktan sonra tekrarlamak isterse, (namaz abdesti gibi) abdest alsın' buyurmuştur.[2546]

Cinsel ilişki için eşlerin tamamen soyunmasında bir sakınca yoktur. Eşler arasında avret yoktur. Bu konuda: 'Herhangi biriniz hanımına yaklaştığında avret yerlerinin üzerine örtü koysun; çırılçıplak soyunmasınlar' şeklinde nakledilen rivayet sahih değildir, İmam Nesâ'î'nin dediği gibi münkerdir.

Kadınla Dübüründen İlişkiye Girmek

İmanları zayıf bir takım sapıklar karılarıyla dübüründen (pisliğin çıktığı, bağırsakların sonundaki boşaltım organından) ilişkiye girmekten çekinmez. Bu büyük günahlardan biridir. Rasûlullah ﷺ böyle yapana lanet etmiştir.

Ebû Hureyre ﷺ'den Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Kadınla dübüründen

---

[2543] Fethu'l-Bârî (9/121).
[2544] **Sahih.** Buhârî (4528) Muslim (1435)
[2545] **Hasen.** Ahmed (1/86, 5/213) Tirmizi (1164) İbn Mâce (1924).
[2546] **Sahih.** Muslim (308).

ilişkiye giren mel'undur/lanetlenmiştir.'[2547]

Düzgün fıtrat sahibi bir çok kadının bu şekilde bir ilişkiyi reddetmesine rağmen, bazı kocalar onları kendilerine itaat etmemeleri durumunda boşayacaklarını söyleyerek tehdit ederler. Bazıları da âlimlere sormaktan utanan karısını kandırır ve bu işin helal olduğuna inandırır. Hatta Yüce Allah'ın şu kavlini delil olarak getirir: '**Kadınlarınız sizin için bir ürün alanıdır, artık o alanınıza dilediğiniz yerden yaklaşın**.' (Bakara 2/223) Sünnet'in Kur'ân'ı açıkladığı bilinen bir şeydir ve Sünnet'te Rasûlullah'ın ﷺ şunu bildirdiği rivayet edilir: '**Çocuğun doğduğu yerden olduğu müddetçe kişinin karısıyla önünden ya da arkasından dilediği şekilde ilişkide bulunması caizdir.**'[2548]

Dübürün, çocuğun doğduğu yer olmadığı ve büyük pisliğin boşaltım yeri olduğu bilinmeyen bir şey değildir. Bu günahın varoluşunun nedenlerinden biri de temiz evlilik hayatına, haram olan sapık ilişkilerde ve seks filmlerinden kesitlerle dolu bir kafa yapısıyla, Allah'a tevbe etmeden girilmesidir. Kadın ve erkek, iki taraf ta buna razı olsa bile bu ilişki haramdır. Çünkü haram işlemek için karşılıklı rıza göstermek o haramı helal kılmaz.

İbn 'Abbâs ﵄'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Hayvana tecavüz edene ve hanımıyla makattan ilişkide bulunana Allah, kıyamet günü bakmaz.'[2549]

İbn Mes'ûd ﵁'ya: 'Bir adam, hanımımla nereden ve nasıl istersem ilişkiye girebilir miyim?' diye sordu. O: 'Evet' dedi. Bunun üzerine orada bulunanlardan biri: 'Makattan ilişkiyi kastediyor!' deyince, İbn Mes'ûd: 'Hanımların makatları size haramdır' dedi.[2550]

Kişinin, Karısıyla Hayızlıyken İlişkide Bulunması

Cinsel ilişkiye girmek dışında, hayızlı hanımıyla kişi her türlü yakınlıkta bulunabilir. Özür kanaması olan kadınla, cinsel ilişkide bulunmanın bir sakıncası yoktur.

[2547] **Hasen**. Ahmed, (2/444, 479) Ebu Davud (2162) Nesai İşratu'n-Nisa (129) İbn Mace (1923) İbn Ebi Şeybe (4/253)

[2548] **Sahih**. Ahmed (6/305) Tirmizi (2979) Ebu Davud (2164) Hakim (2/195)

[2549] **Hasen.** Nesâî, *İşratu'n-Nisâ'* (115) Tirmizi (1165) İbn Ebi Şeybe (4/251) Ebu Ya'la (2378)

[2550] **Sahih.** İbn Ebi Şeybe (3/530); Dârimî (1/259) Tahavî, *Me'ani'l-Âsar* (3/46)

Yüce Allah şöyle buyurur: '**Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın**.' (Bakara, 2/222)

Yüce Allah'ın: '**Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın'** (Bakara, 2/222) kavli gereğince kadının hayız hali bitip gusledinceye kadar kocasının onunla ilişkide bulunması helal değildir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Hayızlı bir kadınla ilişkide bulunan, bir kadınla dübüründen ilişkiye giren veya kahine giden Muhammed'e indirileni inkar etmiştir**.'[2551]

Yabancı Bir Kadına Gözü İlişen Kişi

Câbir ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ bir kadın gördü ve hemen eşi Zeyneb'in yanına döndü. O esnada Zeyneb bir deriyi (tabaklamak için) ovuyordu. Rasûlullah ﷺ ihtiyacını gördükten sonra, sahabelerinin yanına çıktı ve: **'Şüphesiz ki kadın şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Birinizin gözüne bir kadm iliştiğinde hemen hanımına gitsin. Böylelikle nefsinin arzusunu gidermiş olur'** buyurdu."[2552]

Eşlerin Aralarındaki İlişkiyi, Başkalarına Anlatmaları

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Kıyamet günü, Allah katında insanların en şerlisi, hanımıyla birlikte olduktan sonra onun sırrını yayandır**.'[2553]

Eşler arasındaki ilişkinin anlatılmasını gerektiren şer'î bir maslahat olması durumunda anlatılması caizdir. Örneğin şeriatın beyanı için, Peygamberimiz ﷺ'in hanımlarıyla olan ilişkisinin anlatılması gibi. Allah en doğrusunu bilendir.

Yolculuktan Ansızın Dönülmemelidir

Kişi ne zaman döneceğini hanımına bildirmelidir. Kadının eşi için

[2551] **Sahih.** Ahmed (2/408) Tirmizî (135) Ebu Davud (3904) İbn Mace (639)
[2552] **Sahih.** Muslim (1403); Ebû Dâvud (2151) Tirmizî (1158).
[2553] **Sahih.** Muslim (1437) Ebû Dâvud (4870).

temizlenmesi, kokulanması ve süslenip hazırlanması için erkek seyahatten ne zaman döneceğini hanımına bildirmelidir. Câbir ﷺ anlatıyor: "...Medine'ye yaklaştığımızda şehre girmeye hazırlandık. Bunun üzerine Peygamber ﷺ: '**Ağır olun! Tâ ki dağınık saçlı kadının taranması; kocası evde olmayanın kasıklarını tıraş edebilmesi için şehre geceleyin yâni yatsı zamanı girelim**' buyurdu."[2554]

Emzikli Kadınla Cinsel İlişkide Bulunmak

'Â'işe ﷺ, Cudâme bt. Vehb el-Esediyye ﷺ'dan naklederek anlatıyor: "Cudâme, Rasûlullah ﷺ'i şöyle buyururken işitmiş: '**Vallahi gayleyi/emzikli kadınla cinsel ilişkiyi yasaklamak içimden geçti. Ancak Rûmların ve Farsların böyle yaptıklarını ve bunun çocuklarına bir zarar vermediğini hatırladım**.'"[2555] Hadiste geçen '*gayle*' kelimesi, emzikli kadınla cinsel ilişki anlamındadır. Ancak bu kelimenin, hamile kadının emzirmesi anlamında olduğu da söylenmiştir.

Doğum Kontrolü

Cuzame bt. Vehb el-Esediye radıyallahu anha'dan: "Peygamber ﷺ'e azil yapmak sorulduğunda: **"Bu, bir kız çocuğunu gizlice canlı halde mezara gömmektir.** '**Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde, diri diri toprağa gömülen kızlara, Suçunuz neydi, hangi günah sebebiyle öldürüldünüz?**' (Tekvir, 81/8) **diye sorulur"** buyurmuştur.[2556]

Ebû Sa'îd el Hudrî ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ'e azil (meniyi dışarı akıtma) hakkında sorduk, buyurdu ki: '**Öyle mi yapıyorsunuz? Size bunu tavsiye etmem. Zira Yüce Allah bir canın yaratılmasını dilemişse, o gerçekleşir.**'"[2557]

Ebû Sa'îd el Hudrî ﷺ'dan; birisi Peygamber ﷺ'e gelip; "Benim bir cariyem var ve ben onun hamile kalmasından korktuğum için azil yapıyorum. Ben erkeklerin istediğini istiyorum. Yahudiler ise onun küçük öldürme olduğunu söylüyorlar' dedi. Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: **'Yahûdîler yalan söylemiş! Allah'ın yaratmak istediği bir şeye kimse mani**

[2554] **Sahih.** Buhârî (579) Muslim (715).
[2555] **Sahih.** Muslim (1442).
[2556] **Sahih.** Muslim (1442) Ebû Dâvud (3882) Tirmizî (2077) Nesâî (6/106) İbn Mâce (2011)
[2557] **Sahih**. Buhari (5210) Muslim (1438).

olamaz."[2558]

Câbir ؓ anlatıyor: "Bir adam Peygamber ﷺ'e: 'Bir cariyem var, onunla ilişkide bulunurken azil yapıyorum, (bu caiz midir?)' diye sordu. Rasûlullah ﷺ: **'Hiç şüphesiz bu davranışın, Allah'ın iradesine engel olamaz, ister azil yap, ister yapma! Onun için takdir olunan gerçekleşecektir'** buyurdu. Aynı adam bir süre sonra tekrar geldi ve: 'Câriye gebe kaldı!' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ: **'Ben onun için takdir edilenin gerçekleşeceğini sana bildirmiştim'** buyurdu."[2559]

Câbir ؓ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ zamanında, Ku'rân nazil olmaya devam ederken bizler, azil yapıyorduk.'[2560]

Nasslar, azil yapmanın mekruh olduğunu göstermektedir. Ayrıca bilinmelidir ki kişi azil yapsa da yapmasa da Allah yaratacağını yaratacaktır.

Hamilelikten Korunma Yöntemleri:

Korunma yöntemlerini, azil/dışarıya boşalma, süresiz ve süreli kısırlık olmak üzere üç bölüme ayırmak mümkündür.

1. Azil konusuyla ilgili gerekli açıklamalar daha önce yapıldı. Kadınların süreli kısırlık için kullandıkları haplar ve benzer ilaçlar azil hükmündedir. Ancak azil yapmak, ilaçlardan sakınmak daha ihtiyatlıdır. Hamilelikten korunmak için ilaçlar kullanılması, rızık darlığı veya fakirlik korkusuyla yapılıyorsa, hiç kuşkusuz haramdır. Çünkü bu tür şeyler, geçmiş ve gelecek nesillerin rızkına kefil olan Yüce Allah hakkında kötü zan beslemektir. Nitekim Yüce Allah: '**Geçim sıkıntısı korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz; onları da sizleri de biz rızıklandırıyoruz**' (İsrâ' 17/31) buyurmuştur.

2. Yumurtaları veya rahmi aldırarak ebedî kısırlık ise -âlimlerin ittifakıyla- haramdır. Çünkü bu davranış şeriatın gelecek nesilleri korumak ve artırmakla ilgili emrine aykırıdır. Ancak hamile kalması durumunda anne sağlığı tehlikeye giriyorsa veya buna benzer ciddi zaruretler söz konusuysa caiz olur.

[2558] **Sahih**. Ahmed (3/33, 51); Ebû Dâvud (2171); İbn Ebî Âsım, *es-Sunne* (359, 361, 368); Taberânî, *Musnedu'ş-Şamiyyin* (2853)

[2559] **Sahih.** Muslim (1439).

[2560] **Sahih.** Buhârî (5208) Muslim (1440).

3. Süreli kısırlık, daha önce de belirtildiği gibi azil hükmünde olup caizdir. -Allah en doğrusunu bilir.-

Eşlerin Karşılıklı Hakları:

A) Erkeğin Hanımı Üzerindeki Hakları:

Erkeğin hakları temelde şu ayet-i kerîmeye dayanır: 'Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve erkekler mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkardır, Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezse hafifçe) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.' (Nisâ', 4/34)

Enes radıyallahu anh'den: Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: 'Kocanın hanımı üzerindeki hakkı, şayet bir yarası olsa ve hanımı onu yalasa; ya da burun deliğinden irin veya kan aksa ve hanımı onu yalasa dahi hakkını ödemiş olmaz...' buyurmuştur.[2561]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'İnsanlardan birisinin bir diğerine secde etmesini emredecek olsaydım kadının kocasına secde etmesini emrederdim**' buyurmuştur.[2562]

Kadının kocasına itaati, ona Cenneti vacip kılar. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kadın beş vakit namazı kıldığında, bir ay orucu tuttuğunda, namusunu koruyup, kocasına itaat ettiğinde ona: 'Cennetin hangi kapısından istersen Cennete gir!' denir**."[2563]

Yukarıda zikredilen nasslardan da anlaşıldığı gibi mümin olan bir kadına yaraşan, kocasının haklarına dikkat etmesidir. Bu haklar şunlardır:

[2561] **Sahih**. Ahmed (3/158) Nesai İşratu'n-Nisa (265) Bezzar (2454) İbn Ebî Şeybe (17116).
[2562] **Sahih.** Tirmizî (1159); İbn Hibbân (1291) Beyhakî (7/291) Hakim (4/171) Bezzar (1466).
[2563] **Sahih.** İbn Hibbân (4163).

1. Kocasının isteklerine itaat etmesi: Husayn b. Muhsan halasından naklediyor: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e geldim. Bana: **‘Senin eşin var mı?’** diye sordu. Ben: ‘Evet’ dedim. Bana: **‘Neden ondan uzaktasın?’** dedi. Ben: ‘İhtiyaç hissetmedikçe onu aramam’ dedim. Bana: **‘Ona karşı nasıl böyle davranırsın?! Hiç kuşkusuz o senin (ya) Cennetin (ya da) Cehennem’indir’** buyurdu.[2564]

Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem’e, en hayırlı kadın hakkında sorulduğu zaman: ‘**Emrettiğinde [eşine] itaat eden, baktığında mutluluk veren, bulunmadığında namusunu ve malını koruyandır**’[2565] buyurmuştur.

Kadının kocasına itaati, mutlak değildir. İtaatte Yüce Allah’a isyan olmaması şarttır. Şayet kocası, örtünmemesini veya namaz kılmamasını ya da hayızlı iken veya makattan ilişkiye girmek istemesi durumunda ona itaat edilmez. Çünkü Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: **‘Allah’a isyan olan bir konuda hiçbir kimseye itaat edilmez; itaat ancak maruf/doğru ve iyi şeylerde olur’** buyurmuştur.[2566]

2. Kadının evinde oturması, kocasının izni olmadan çıkmaması: Hanımların evlerinde oturmasıyla ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘**Evlerinizde vakarınızla oturun. İlk câhiliye (dönemi kadınlarının açılıp saçılarak, zinetlerini göstererek yürüyüşü gibi yürümeyin. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Rasûlüne itaat edin’** (Ahzab, 33/33)

Muaz b. Cebel radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Allah’a ve ahiret gününe iman etmiş bir kadının, kocasının istemediği birini kocasının evine alması helal değildir. Kocası istemediği halde evden dışarı çıkmasın. Kocasının evinde başkasına itaat etmesin, onun kalbini gücendirmesin, onun yatağından uzak durmasın ve ona vurmasın. Kocasından zulüm görmüş olsa bile, onu razı etmeye çalışsın. Şayet kocası razı olursa, bu iyidir. Allah da kadının özrünü kabul eder ve kadın, kendine düşeni yapmış olur. Bunda ona bir günah yoktur. Eğer kocası razı olmaz ve kabul etmezse, Allah katında kadın mazeretini ulaştırmış olur**.”[2567]

[2564] **Hasen**. Ahmed (4/341) Hakim (2/189) Beyhaki (7/291).
[2565] **Sahih.** Nesâ'î (6/68).
[2566] **Sahih.** Buhârî (7257) Muslim (1840).
[2567] **Hasen**. Hakim (2/206) Taberani (20/62, 107) Beyhaki (7/293) Asbahani Tergib (2110)

Şeyhu'l-İslâm der ki: 'Kocasının izni olmadan, kadının evinden çıkması helal değildir... Şayet kadın, kocasından izin almadan evinden çıkarsa, itaatsizlik etmiş olur. Allah'a ve Rasulüne isyan etmiş olur ve cezayı hak eder.'[2568]

3. Kocası yatağına çağırdığında ona itaat etmesi:

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Peygamber ﷺ: '**Kocası, hanımını yatağa çağırdığında kadın gelmek istemezse, sabaha kadar melekler ona lanet eder**' buyurmuştur."[2569]

4. Evine kocasının izni olmadan kimseyi almaması:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: '...**Sizin hanımlarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız bir kimseyi evinize almamalarıdır**.'[2570]

Yine '**Kocası varken, kocasının iznini almadan bir kadın kimseye evine girme izni vermesin'**[2571] buyurmuştur.

5. Kocasıyla birlikteyken, izin almadan nafile oruç tutmaması:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: **'Kocası varken, kocasının iznini almadan bir kadının (nafile) oruç tutması helal değildir'**[2572] buyurmuştur.

6. Kocasının malından izinsiz infakta/bağışta bulunmaması:

Ebu Umame radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: **'Hiçbir kadın, kocasının evinden ondan izinsiz infakta/bağışta bulunmasın'**[2573] buyurmuştur.

7. Kocasına ve çocuklarına hizmet etmesi:

[2568] *el-Fetavâ* (32/281).
[2569] **Sahih.** Buhârî (5193) Muslim (1436).
[2570] **Sahih.** Muslim (1218).
[2571] **Sahih.** Muslim (1026).
[2572] **Sahih.** Buhârî (5192) Muslim (1026) Tirmizi (782) İbn Mâce (1761).
[2573] **Hasen.** Ebû Dâvud (3565); Tirmizî (670) İbn Mâce (2713).

'Alî radıyallahu anh anlatıyor: 'Fâtıma'nın el değirmeniyle hububat öğütmekten eli rahatsızlanmıştı. O sırada Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e savaş esirlerinin getirildiğini duydu. Onlardan bir hizmetçi istemek için babasına gitti, fakat onu evde bulamadı. Durumunu 'Â'işe'ye anlattı. Daha sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldiğinde, 'Â'işe konuyu ona bildirdi.'[2574]

Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh'ın kızı Esmâ' radıyallahu anha anlatıyor: 'Zubeyr, benimle evlenmişti. Fakat kendisinin yeryüzünde mal ve köle nâmına atından başka hiçbir şeyi yoktu. Ben onun atının yemini verir, nafakasına bakar, işlerini görür, su devesi için çekirdek kırar, onun yemini ve suyunu verir, kovasını tamir eder ve hamur yoğururdum. Ekmek yapmayı beceremiyordum. Benim için Ensar'dan bazı komşu kadınlar ekmek yapıyorlardı. Bunlar oldukça sadakatli kadınlardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Zubeyr'e, ikta olarak verdiği (parsellediği) araziden hurma çekirdeğini başımın üzerinde taşırdım. Bu arazi evimden üçte iki fersahlık uzaklıktaydı…'[2575]

Âlimler, kadının kocasına hizmet etmesinin hükmü, vacip mi müstehap mı olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Fakat hiç kuşkusuz bu hizmet, iyilik ve takvada yardımlaşmaktır. Fakat bu, erkeğin hanımına hiç yardım etmeyeceği anlamına gelmez. Nitekim Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem eşlerine yardımcı olmaktan geri durmamıştır. 'Â'işe radıyallahu anha anlatıyor: 'Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarına işlerinde yardım ederdi. Namaz vakti geldiğinde namaza çıkardı.'[2576]

Erkek, hanımının halini gözetmeli, ona ağır işler yüklememeli ve üstesinden gelemediği işlerde ona yardımcı olmalıdır.

8. Kadın namusunu, çocuklarını ve malını korumalıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Sâliha kadınlar itaatkârdır, Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar**.' (Nisâ', 4/34) Taberî bu ayet-i kerîmenin tefsirinde şöyle der: 'Sâliha kadınlar, eşlerinin gıyabında kendilerini, namuslarını ve mallarını korurlar. Bu, Yüce Allah'ın onlara vacip kıldığı bir hakkıdır.'

[2574] **Sahih.** Buhârî (5224).
[2575] **Sahih.** Buhârî (5224) ve Muslim (2182).
[2576] **Sahih.** Buhârî (676).

Nitekim Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: **'Kadınların hayırlısı, kendisini ve malını koruyandır'**[2577] buyurmuştur.

9. Kadın kocasına teşekkür edebilmeli, onun güzel vasıflarını inkâr etmemeli ve onunla iyi geçinmelidir:

'Abdullah b. 'Amr radıyallahu anhuma anlatıyor: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Kocasına muhtaç olduğu halde, ona teşekkür etmeyen kadına, Allah bakmaz.'**"[2578]

İbn 'Abbâs radıyallahu anhuma anlatıyor: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Ben Cehennemi gördüm. Bugünkü gördüğüm manzara gibisini hiç görmemiştim. Cehennemliklerin çoğunu kadınların oluşturduğunu gördüm**.' Sahâbeler: 'Neden! Ey Allah'ın Rasûlü!' dediler. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem: '**Nankörlükleri nedeniyle**' buyurdu. Onlar: 'Allah'a karşı mı nankörlük ediyorlar?' denildi. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem: '**Kocalarına karşı nankörlük ederler ve iyiliğe karşı da nankörlükte bulunurlar. Onlardan birine her zaman iyilik etsen, sonra da senden (hoşlanmadığı) bir şey görse hemen: 'Senden hiç bir hayır görmedim ki' der**' buyurdu."[2579]

Burada sadece dille yapılan teşekkür kastedilmemektedir. Burada kastettiğimiz teşekkür, güler yüzlü, tatlı dilli olması, hayatı eşini ve çocuklarını sahiplenerek, ihtiyaçlarını en güzel şekilde karşılayıp, ihmalkâr davranmayarak ve şikayetçi olmayarak hayat sürmesidir.

10. Kocası için güzel giyinmeli ve süslenmelidir:

Daha önce zikrettiğimiz hadiste, Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: '**Kadınların hayırlısı emrettiğinde [eşine] itaat eden, baktığında mutluluk veren, bulunmadığında namusunu ve malını koruyandır**' buyurmuştur.[2580]

11. Sâliha kadın, kocasının kendisine ve çocuklarına yaptığı harcamaları küçük görüp başa kakmaz: Hiç kuşkusuz, başa kakmak sevapları ve mükâfatları yok eder. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

[2577] **Sahih**. Nesâ'î (6/68).
[2578] **Sahih.** Nesâ'î, *İşratu'n-Nisâ'* (249).
[2579] **Sahih.** Buhârî (29) Muslim (884).
[2580] **Sahih**. Nesâ'î (6/68).

‘**Ey iman edenler! Malını gösteriş için hayra veren, gerçekte Allah’a ve âhiret gününe inanmayan kimseler gibi başa kakmak ve eziyet etmek suretiyle yaptığınız hayırlarınızı iptal etmeyin**.’ (Bakara 2/264)

12. Az olana razı olmalı, kanaatkar davranmalı, kocasını gücünün üzerinde zorlamamalıdır: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘**İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin. Rızkı daralmış bulunan da nafakayı, Allah’ın kendisine verdiğinden ayırsın. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemez. Allah, daima bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratır**.’ (Talak 65/7)

13. Kocasına eziyet veren ve onu kızdıran davranışlarda bulunmamalıdır:

Mu’âz b. Cebel radıyallahu anh anlatıyor: “Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **‘Bir kadın dünyada kocasına eziyet ederse Cennet’te ona eş olacak huriler şöyle derler: Kahrolası kadın! O erkeğe eziyet etme! O senin yanında misafirdir. Senin yanından ayrılıp bize gelecektir.’**”[2581]

14. Eşinin anne-babasına ve akrabalarına iyi davranmalıdır.

15. Şer’î bir gerekçe oluşmadıkça, kocasının kendisini boşamasını istememelidir:

Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: “Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **‘Geçerli bir sebep olmaksızın kocasından boşanmak isteyen kadına, Cennetin kokusu haramdır.’**”[2582]

16. Kocası vefat ettiğinde, dört ay on gün yas tutmalıdır:

B) Kadının, Kocası Üzerindeki Hakları:

Bu haklar, mehir ve nafaka gibi mali haklarla, malî olmayan haklar olarak iki kısımdır. Mali haklarla ilgili açıklamalar daha önce zikredildi. Mali olmayan haklar şunlardır:

[2581] **Hasen**. Tirmizî (1174) İbn Mâce (2014).
[2582] **Sahih.** Tirmizî (1187); Ebû Dâvud (2209) ve İbn Mâce (2055)

1. Hanımıyla güzel geçinmeli ve ona iyi davranmalıdır: Erkek, hanımına eziyet etmemeli, gücü yettiği halde onun haklarını görmezden gelmemelidir. Hanımına sıcak davranmalı, güler yüzlü ve neşeli olmalıdır. Bu konuda esas alınan nasslar şunlardır:

Yüce Allah: ′**Hanımlarla iyi geçinin**' (Nisâ', 4/19) ve '**Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde bir takım iyi davranışa dayalı hakları vardır**′ (Bakara 2/228) buyurmuştur.

Aişe radıyallahu anha'dan: Peygamber ﷺ: **'Sizin hayırlı olanlarınız, hanımlarına iyi davrananlardır; Aranızda ailesine en iyi davranan benim'**[2583] buyurmuştur.

2. Hanımlara nazik olunmalı, onlara ilgi gösterilmeli ve -küçük yaşta iseler- yaşlarının küçüklüğü dikkate alınmalıdır: Bu konuda Rasûlüllah ﷺ, bir eş olarak erkekler için en güzel örnektir. 'Â'işe ﵂ anlatıyor: 'Bir gün Rasûlüllah ﷺ'i odamın kapısında gördüm. Habeşliler ise mescitte [harbeleriyle] oynuyorlardı. Rasûlüllah ﷺ oynamalarını seyretmem için beni elbisesiyle örtmüştü. Ben ayrılıncaya kadar bakmaya devam ettim. Genç kızların, eğlenceye olan düşkünlüklerini dikkate alınız.'[2584]

Peygamberimiz ﷺ, 'Â'işe ﵂'yı koşu yarışına davet ederek: 'Gel seninle yarışalım' demiştir. Yarışta 'Â'işe validemiz kazanmıştı. 'Â'işe validemiz şişmanladıktan sonra ikinci defa yarışmışlar ve Peygamberimiz ﷺ kazanmıştı. Gülümseyerek 'Â'işe validemize: 'Bu, ilk yarışa karşılık oldu' demişti.[2585]

'Â'işe ﵂ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ'in yanında (pamuktan yapılmış oyuncak) bebeklerle oynardım. Benimle birlikte oynayan kız arkadaşlarım vardı Rasûlüllah ﷺ girdiğinde, utanır saklanırlardı. O da onları bana gönderirdi.'[2586]

3. Hanımıyla birlikte gece sohbetleri yapmalı, onu dinlemeli ve onunla konuşmalıdır: İşte Peygamberimiz ﷺ! Oturmuş, Müminlerin annesi 'Â'işe ﵂'yı dinliyor. Ona, eşlerinin hiçbir haberini gizlememek üzere anlaşmış kadınların olayını anlatıyor. Bu Umm Zerri'n rivayet ettiği hadistir. Uzun

---

[2583] **Sahih.** Tirmizî (3895) İbn Hibbân (4177).
[2584] **Sahih.** Buhârî (5190) Muslim (892).
[2585] **Sahih.** Ahmed (6/264).
[2586] **Sahih.** Buhârî (6130) Muslim (2440).

olmasına rağmen, Peygamberimiz ﷺ bıkkınlık göstermeksizin onu dinliyor... (kadınların konuşmalarını anlattıktan sonra) 'Â'işe رضي الله عنها, Rasûlullah ﷺ'in kendisine şöyle dediğini söylüyor: **'Ey 'Â'işe! Ben senin için, Umm Zerr'in yanındaki Ebû Zerr gibiyim.'**[2587]

4. Erkek hanımına dinini öğretmeli, Allah'a ve Rasûlüne itaate teşvik etmelidir: Erkeğin hanımına iyi davranması, onunla güzel geçinmesi, şefkatli ve merhametli olması istendiği gibi onu eğitmekten kaçınmaması, Yüce Allah'a itaate teşvik edip yönlendirmesi de istenir. Nitekim Şânı Yüce Allah: '**Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyunuz'** (Tahrim 66/6) buyurmuştur.

Umm Seleme رضي الله عنها anlatıyor: "Bir gece Peygamber ﷺ uyandı ve: '**Subhânallâh! Bu gece ne de çok fitneler indirildi! Ne de çok hazineler açıldı! Odalarda bulunanları uyandırın, dünya da giyinik olanların birçoğu âhirette çıplak kalacaktır**!' buyurdu."[2588]

Ebû Hureyre رضي الله عنه anlatıyor: "Rasûlüllah ﷺ buyurdu ki: '**Gece kalkıp namaz kılan ve hanımını namaza kaldıran, kalkmadığında yüzüne su serpen adama, Allah merhamet etsin! Gece kalkıp namaz kılan ve kocasını namaza kaldıran, kalkmadığında yüzüne su serpen kadına, Allah merhamet etsin**!'"[2589]

5. Allah'ın şeriatına aykırı olmadığı sürece, erkek hanımının bazı kusurlarını görmezden gelmelidir: Bunu bize Peygamberimiz ﷺ tavsiye etmektedir. Ebû Hureyre رضي الله عنه anlatıyor: "Rasûlüllah ﷺ: **'Mümin bir erkek, Mümin bir kadına buğz etmesin. Çünkü onun bir huyunu beğenmezse başka bir huyunu beğenir'** buyurdu."[2590]

6. Hanımının yüzüne vurarak veya ona çirkin sözler söyleyerek onu incitmemelidir:

Muaviye b. Hayde radıyallahu anh'den: "Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: '**Yüze vurmayın ve çirkin sözler söylemeyin**.'[2591]

[2587] **Sahih.** Buhârî (5189) Muslim (2448).
[2588] **Sahih.** Buhârî (115).
[2589] **Hasen**. Ahmed (2/250).
[2590] **Sahih.** Muslim (1337).
[2591] **Sahih**. Ebû Dâvud (2142); İbn Mâce (1850) Ahmed (4/447).

Yine: '**Köle döver gibi, hiçbiriniz hanımını dövmesin! (Önce dövüp) sonra da gün sonunda onunla cinsel ilişkide (mi) bulunacak**!' buyurmuştur.[2592]

Peygamberimiz ﷺ hanımlarını dövmezdi. 'Â'işe ؓ anlatıyor: 'Rasûlüllah ﷺ'in ne hizmetçisine, ne de hiçbir hanımına hiç vurduğunu görmedim. Allah yolunda kendisine karşı konulmaya çalışılması -cihad- dışında asla eliyle bir şeye vurmamıştır.'[2593]

Eşinin meşru isteklerine itaat etmeyen, geçimsizlik çıkaran kadınların, *ayet-i kerîme*de belirtildiği şekilde hafifçe dövülmesi caizdir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezse hafifçe) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür**.' (Nisâ' 4/34)

Bu ayete göre, hanımların dövülmesi dört şartla caizdir: Hanımların haksız oldukları sabit olduktan sonra, öncelikle nasihat edilmelidir. Nasihatten sonuç alınamadığında, yatakta yalnız bırakılmalıdır. Bundan da sonuç alınamadığında, bir yerinin kırılması, morarması, şişmesi gibi vücuduna zarar gelmeyecek şekilde kaba etlerine vurulması caizdir. Bunda amaç kadının kibir ve gurur yapmasını önlemektir. Kadının eşine itaat etmeye başlaması durumunda, hiçbir surette ona vurulması ve kaba davranılması caiz değildir.

7. Darıldığında evi terk etmemesi -ayrı kalmak istediğinde evin içinde odasını ayırması, onu terk edip gitmemesi-:

Muaviye b. Hayde radıyallahu anh'den: Peygamber ﷺ: **'...Yüze vurma, kötü söz söyleme ve evin dışında (onu) terk etme'**[2594] buyurmuştur. Şer'î bir maslahat olması durumunda, tavır anlamında evden ayrılmak caizdir. Nitekim Peygamberimiz ﷺ evin dışında bir ay hanımlarından ayrı kalmıştır.

8. Hanımına dürüst davranmalıdır: Erkek, hanımını haramlardan korumak için ona olan sevgisini sık sık dillendirmelidir. Peygamberimiz ﷺ:

[2592] **Sahih.** Buhârî (4942) Muslim (2855).
[2593] **Sahih.** Muslim (2328); Tirmizî, *Şemâ'il* (331) İbn Mâce (1984).
[2594] **Sahih.** Ebû Dâvud (2142); İbn Mâce (1850) Ahmed (4/447).

“Osman b. Maz’ûn kendisini tamamen ibadete adadığında, onun üzerinde ailesinin de hakkının bulunduğunu hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: **‘Hiç şüphesiz ailenin de senin üzerinde hakkı vardır.’**”[2595]

9. Fitne korkusu bulunmadığında, namazları camide cemaatle kılmak istediğinde veya akrabalarını ziyaret etmek istediğinde hanımına izin vermelidir.

10. Hanımının sırlarını ve ayıplarını başkalarına anlatmamalıdır: Erkeğin hanımı üzerindeki hakları konusunda bununla ilgili açıklamalar geçmişti.

11. Hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarını ve nafakalarını -gücü nispetinde- karşılamalıdır: Hanımının ve çocuklarının yemek, giyim ve barınma ihtiyaçlarının -gücü nispetinde- erkek tarafından karşılanması gerekir. Çünkü Yüce Allah: **‘...Onların beslenmesi ve giyimi iyilikle babaya aittir**’ (Bakara 2/233) buyurmuştur. Bu nedenle kadın, kocasının nafakasını karşılamaması durumunda, kocasının malından ihtiyacını -aşırılığa ve israfa kaçmadan- habersizce alması caizdir.

Aişe radıyallahu anha’dan: ‘Ebû Sufyân ﵁’ın hanımı Hind bt. Utbe, Peygamber ﷺ’e geldi ve: ‘Yâ Rasûlullâh! Ebû Sufyân cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarıma yeterli nafakayı vermemektedir. Bu nedenle onun malından, ondan habersiz almaktayım. Bundan dolayı bana günah olur mu?’ diye sordu. Peygamber ﷺ: **‘Kendine ve çocuklarına yetecek kadarını, maruf bir şekilde onun malından al’** buyurdu.”[2596]

Aşırı isteklerde bulunarak kadın, kocasına zulmetmemelidir. Aza razı olmasını ve kanaatkar davranmasını bilmelidir. Özellikle, maddi imkânsızlıklar ve elinin dar olduğu zamanlarda kocasına anlayış göstermelidir. Rasûlüllâh ﷺ’in vasiyetine bağlı kalmalıdır: **‘Sizden daha aşağıda olanlara bakın! Sizin üstünüzde olanlara bakmayın! Bu, Allah’ın nimetini küçümsememenize daha uygundur.’**[2597]

12. Hanımının kendisi için süslenip hazırlandığı gibi erkek de hanımı için hazırlanmalı ve kılık kıyafetine dikkat etmelidir: İbn ‘Abbâs ﵄ anlatıyor: ‘Eşimin benim için süslenmesinden hoşlandığım gibi, hanımım için

[2595] **Sahih.** Buhârî (1977) Muslim (1159).
[2596] **Sahih.** Buhârî (5364) Muslim (1714).
[2597] **Sahih.** Buhârî (6490) Muslim (2963).

süslenmekten/kılık-kıyafetime dikkat etmekten hoşlanmaktayım. (Çünkü Yüce Allah:) '**Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde birtakım iyi davranışa dayalı hakları vardır**' (Bakara 2/228) buyurmuştur.

13. Erkek hanımı hakkında hüsnü zanna/güzel düşüncelere sahip olmalıdır: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**Erkek ve kadın Müminlerin, o iftirayı işittiklerinde kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup: 'bu apaçık bir iftiradır' demeleri gerekmez miydi**?" (Nûr 24/12) '**Ey iman edenler! Zandan çokça kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin**.' (Hucurat 49/12)

Cabir radıyallahu anh'den: Nebî ﷺ: '**Herhangi biriniz uzun süre ayrı kaldığında, ailesinin yanına gece ansızın gelmesin'** buyurmuştur.[2598]

Erkek, hanımı hakkında hüsnü zan beslemekle birlikte, muhafazakâr ve ihtiyatlı olmalı, fitne ve fesada neden olabilecek şeylerden uzak durmalı ve şeriata aykırı davranmamalıdır.

14. Erkek birden fazla hanımla evli ise onlar arasında yeme, içme, kıyafet ve konaklamak hususunda adaletli davranmalıdır. Bu konuyla ilgili gerekli açıklamalar ileride yapılacaktır.

Birden Fazla Evlilik

Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riâyet edememekten korkarsanız beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuzla yetinin. Bu adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.**' (Nisâ', 4/3)

Şanı Yüce Allah, bu ayet-i kerîmede yetimlerin velilerine hitap etmekte ve onlara şöyle buyurmaktadır: Eğer sorumluluğunuzda bulunan yetimlerle evlendiğiniz takdirde, onların mehirlerini verememekten endişe ederseniz, onlarla değil, başka kadınlarla evlenmeyi tercih ediniz. Yüce Allah bu konuda sizi darda bırakmamış, birden dörde kadar evlenmenize

[2598] **Sahih.** Buhârî (5244) Muslim (715).

izin vermiştir. Birden fazla hanımla evlendiği takdirde, onlara adil davranmayarak zulmedecek kimsenin bir evlilikle veya elinde bulunan cariyelerle yetinmesi vaciptir.[2599]

Mümin neslin çoğalması için evlenmeyi teşvik eden deliller daha önce zikredilmişti. İbn 'Abbâs radıyallahu anha, Sa'îd b. Cubeyr'e şöyle demiştir: 'Evlen! Hiç şüphesiz bu ümmetin en hayırlısı, hanımı en çok olanıdır.'[2600]

Bu ve daha birçok delil, bazı şartlarla birden fazla evliliğin müstehap olduğunu göstermektedir.

Birden Fazla Evliliğin Şartları:

1. Erkeğin, hanımlar arasında adaletli davranma gücüne sahip olması: Çünkü Yüce Allah: '...**Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın**...' (Nisâ', 4/3) buyurmuştur.

2. Kadınların fitnelerine/dedikodu ve kıskançlıklarına direnebileceğinden ve onlardan dolayı Allah'ın haklarını ihlal etmeyeceğinden emin olması: Çünkü Yüce Allah: '...**Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Eğer affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, hoş görür ve bağışlarsanız bilin ki Allah gafûr/çok bağışlayan ve rahîm/çok esirgeyendir**' (Tegabûn 64/14)

3. Hanımlarının iffet ve namusunu koruyabilecek güce sahip olması: Kötülüklerden ve fitnelerden ailesini koruyabilmesi gerekir. Çünkü Allah, fesattan hoşnut olmaz. Nitekim Peygamberimiz ﷺ: **'Ey gençler! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa, hemen evlensin. Çünkü evlilik, gözü (haramdan çevirmede) çok daha etkilidir ve namusu daha çok koruyucudur'** buyurmuştur.[2601]

4. Hanımlarının ihtiyacını karşılayabilecek maddi güce sahip olması: Çünkü Yüce Allah: '**Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah, lutfu ile onları varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar**' (Nûr 24/33) buyurmuştur.

[2599] 'Â'işe radıyallahu anha bu şekilde tefsir etmiştir: Buhârî (4576)
[2600] **Sahih.** Buhârî (5069).
[2601] **Sahih.** Buhârî (5065) Muslim (1400).

Birden Fazla Evlilikle İlgili Meseleler:

1. Dört hanımla evli olan bir erkeğin beşinci hanımla evlenmesi: Dört kadınla evli bir erkeğin beşinci evliliği caiz değildir ve batıldır. Bu durumda beşinci kadın mehrini alır, hâkim kararıyla boşatılır ve asla evlenemezler.

2. Hanımların mehirlerinin ve velime yemeklerinin farklı olması caizdir: Necâşi, Umm Habîbe validemizi Peygamberimiz ﷺ'e nikahlamış ve dört bin dirhem mehir vermiştir. Oysa Peygamberimizin hanımlarına kendisinin verdiği mehirler dört yüz dirhemdi.

Enes ﷺ: 'Cahş'ın kızı Zeyneb'in evliliğinde, Peygamber ﷺ'in hanımlarından hiç kimseye yapmadığı şekilde velime yaptığını gördüm' demiştir.

3. Erkeğin, birden fazla hanımı bir evde tutması: Evlilikte, erkeğin her eşine bir ev tutması esastır. Peygamberimiz ﷺ de böyle yapmıştır. Yüce Allah: '**Ey iman edenler! Peygamberin evlerine ancak size izin verildiğinde girin**' buyurmuştur. Ayette: 'Peygamberin evleri' tekil değil. çoğul olarak ifade edilmiştir.

İbn Kudâme ﷺ der ki: 'Erkek bir evde ister küçük olsun ister büyük olsun, hanımları razı olmadığı takdirde, birden fazla hanımı barındırma hakkı yoktur. Çünkü bu durumda her ikisi de zarar görecektir. Hanımların arasında düşmanlık, kıskançlık ve kavgalar olacaktır. Birbirlerinin durumlarını ve davranışlarını gözleyeceklerdir. Fakat hanımlar bir evde kalmaya razı olurlar ise tek evde barınmaları caizdir. Çünkü ev hakkı kadınlara aittir. Hak sahibi, kendi rızasıyla hakkından vazgeçebilir. Kadınların razı olmaları durumunda tek örtü altında birlikte uyuyabilirler.'[2602]

4. Hanımlar arasında gün paylaşımı: Âlimlerin çoğunluğu, dul hanımla evli olan erkeğin, ikinci hanım olarak bakire bir hanımla evlenmesi durumunda yedi gün onunla kalır. Daha sonra hanımları arasında gün sırasına göre kalır. İlk evliliğini bakire bir hanımla yapmış olan erkek, ikinci evliliğini dul bir kadınla yapması durumunda, onun yanında üç gün kalır. Daha sonra da gün sırasına göre kalır.[2603]

Enes b. Mâlik ﷺ anlatıyor: 'Bir kimse, bakire kızı, dul kadının üzerine

---

[2602] *el-Mugnî* (7/26-27).
[2603] Zâdu'l-Me'âd (5/151).

alırsa onun yanında yedi gece kalır. Dul kadını, bakire kızın üzerine alırsa onun yanında üç gece kaim Böyle yapması sünnettir.'[2604]

5. Kişi bütün hanımlarını aynı ölçüde sevmek ve cinsel ilişkide bulunmak zorunda mıdır? Sevginin yeri kalptir. Yüce Allah: *'***Son derece gayret etseniz de kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz**' (Nisâ' 4/129) buyurmuştur. Burada kastedilen sevgi, cinsel ilişki ve şehvettir.

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Ömer, kızı Hafsa'nın yanına girdi ve: 'Yavrucuğum! Bilmelisin ki ben seni Allah'ın azabından ve Rasûlü'nün kızgınlığından sakındırırım! ('Â'işe ﷺ'yı kastederek) sakın onun güzelliği ve Rasûlüllâh'ın ona olan sevgisi seni aldatmasın!' dedi. (Ömer der ki:) 'Daha sonra bunu Rasûlüllâh ﷺ'e anlattım, o da gülümsedi.'"[2605]

Peygamberimiz ﷺ'e: 'İnsanlar arasında en çok kimi seviyorsun?' diye soruldu: ''**Â'işe**' dedi.

İbn Kudâme ﷺ der ki: 'Cinsel ilişki konusunda eşit davranmanın vacip olmadığı konusunda farklı görüş ileri süren bir âlim bilmiyoruz. Çünkü cinsel ilişki, şehvet ve kalbin arzusuyla ilişkilidir. Eşit arzu duyması konusunda kalbe hükmetmek ise mümkün değildir. Nafaka ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ise hanımlar arasında eşit davranmak vaciptir.'[2606]

6. Bir kadının, eşinin tek hanımı olmak için, kumasının boşanmasını istemesi caiz değildir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Hiçbir kadın, kız kardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını istemesin. (Kadın istediği kimseyle) evlensin, onun nasibi ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeydir.'[2607]

Doğum Hükümleri

Çocuğu Müjdelemek ve Tebrik Etmek

Çocuk doğup, ağıt sesi duyulduğunda orada bulunan hanımların veya

[2604] **Sahih.** Buhârî (5214) Muslim (1461).
[2605] **Sahih.** Buhârî (5218) Muslim (1479).
[2606] Mecmû'u'l-Fetavâ (32/320).
[2607] **Sahih.** Buhârî (5152) Muslim (1408).

akrabalarının, sonucu çocuğun babasına müjdelemeleri müstehaptır. Bir Müslüman'ın kardeşini sevindirecek konularda hızlı davranarak sonucu ona bildirmesi müstehaptır. Yüce Allah, İbrahim عليه السلام'ın kıssasında şöyle buyurmuştur: '**Biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik'** (Saffât 37/101);

'Bilgili bir çocukla seni müjdeliyoruz dedik' (Hicr 15/53);

'Ey Zekeriya! Biz, adı Yahya olan bir çocukla seni müjdeliyoruz.' (Meryem 19/7)

Hasen el-Basrî rahimehullah'a birisi, yeni doğan çocuğun nasıl tebrik edileceğini sordu. O da şöyle dedi: "Allah onu sana ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetine mübarek kılsın" dersin"[2608]

Hammad b. Zeyd dedi ki: "Eyyub es-Sahtiyanî, bir kimseyi doğumdan dolayı kutlamak istediğinde: "Allah onu sana ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetine mübarek kılsın" derdi.[2609]

Çocuğun Damağına Hurma Çiğneyip Sürmek (Tahnik):

Ebû Mûsâ رضي الله عنه anlatıyor: 'Bir oğlum oldu. Onu Peygamber ﷺ'e getirdim; adını İbrahim koydu ve bir hurma çiğneyip ağzına sürdü. [Sonra bereket duasında bulunarak, onu bana verdi]. Bu Ebû Mûsâ رضي الله عنه'nın en büyük oğluydu.'[2610]

Enes radıyallahu anh'den: "…sabah olunca çocuğu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. Beni görünce: "**Herhalde Ümmü Süleym doğurdu**" buyurdu. Ben de; "Evet" dedim. Çocuğu getirip kucağına koydum. Medine'nin en güzel hurmalarından getirtip, ağzında onu çiğneyerek yumuşattıktan sonra bebeğin ağzına koydu. Çocuk onu iyice emdi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ensar'ın hurma sevgisine de bakın**!" buyurdu. Ondan sonra bebeğin yüzünü sıvazladı ve ona Abdullah adını koydu." [2611]

[2608] **Hasen maktu**. Taberani ed-Dua (2/1243)
[2609] **Hasen ligayrihi maktu**. Taberani ed-Dua (2/1244)
[2610] **Sahih.** Buhârî (5467) Muslim (2145).
[2611] **Sahih**. Ahmed (3/105-106) Buhari (5470) Muslim (2144)

Akîka Kurbanı ve Çocuğun Saçının Kesilmesi

Akîka, çocuğun doğduğunda kafasındaki saçtır. Bu nedenle kesilen kurbanın adına ‘akîka kurbanı’ denilmiştir. Çünkü kurban kesilirken, çocuk da tıraş edilmektedir. Akîka’nın bizatihi boğazlamak olduğu da söylenmiştir. Çocuğun doğumunun yedinci gününde erkek çocuk için iki -maddi gücü yoksa bir de olabilir- kız çocuğu için bir akîka kurbanı kesilmesi mustehaptır.

Selman b. ‘Âmir ed-Dabbî ﷺ anlatıyor: “Rasûlullah ﷺ: ‘Erkek çocuğun doğumuyla beraber akîka vardır. O çocuk adına akîka kurbanı kesiniz ve çocuktan (başındaki) eziyeti gideriniz’ buyurmuştur.”[2612]

‘Â’işe ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ erkek çocuğun doğumunda iki, kız çocuğun doğumunda ise tek koyun kesmelerini emretti.’[2613]

Semure ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ: ‘Doğan her çocuk kesilecek akika kurbanı karşılığında rehindir. Doğumunun yedinci gününde bu kurban kesilir, ismi konur ve başı tıraş edilir’ buyurdu.”[2614]

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, kızı Fatıma radıyallahu anha’ya, çocuğunun saçını traş ettiği zaman, kesilen saçının ağırlığınca gümüş tasadduk etmesini emretmiştir.[2615]

Çocuğun saçının bir kısmının kesilip bir kısmının bırakılması caiz değildir. Buna kaze’/kâkül denmektedir. İbn Ömer ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ kaze’yi (saçın bir kısmının kesilip bir kısmının bırakılmasını) yasaklamıştır.’[2616]

Çocuğa İsim Verilmesi:

Rasûlüllâh ﷺ: ‘Allah’ın en çok hoşnut olduğu isimler ‘Abdullah ve

---

[2612] **Sahih.** Buhârî (5472) Ebu Davud (2839) Tirmizî (1515) Nesai (4214) İbn Mâce (3164)
[2613] **Sahih.** Ahmed (6/31, 158) Tirmizî (1513) İbn Mace (3163)
[2614] **Sahih.** Ebû Dâvud (2837); Tirmizî (1522); Nesâ‘î (4220) İbn Mâce (3165).
[2615] **Hasen**. Tirmizi (1519) Ahmed (6/390) İbn Ebi Şeybe (8/47) Taberani (3/30) Hakim (4/237) Beyhaki (9/304)
[2616] **Sahih.** Buhârî (5920).

‘Abdurrahmân isimleridir’ buyurmuştur.[2617]

Semura b. Cundub radıyallahu anh’den: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “… Oğluna Eflah, Necih, Rabah ve Yesar isimlerini verme! Zira sen: “(Eflah, Necih, Rabah veya Yesar) orada mı?” diye sorarsın da: “Yok” denilir.”[2618]

Aişe radıyallahu anha’dan: “Nebi sallallahu aleyhi ve sellem çirkin isimleri güzel isimlerle değiştirirdi.”[2619]

Taberî şöyle demiştir: “Anlamı çirkin olan, kendini temize çekme anlamı taşıyan, hakaret içeren isimleri almak, meşhur şahıslara ait isimler dahi olsa yakışmaz. Bununla sıfatın hakikati kastedilmez, lakin işiten kimse bundan hoşlanmaz ve isim sahibinin, ismin içerdiği sıfata sahip olduğunu zanneder. Bu yüzden Nebi sallallahu aleyhi ve sellem sahibini andırmayan isimleri, doğruluğa uygun isimlerle değiştirirdi.”[2620]

Şeyh el-Elbani, Hafız İbn Hacer’den Taberi’nin sözünü naklettikten sonra şöyle demiştir: “Buna göre “İzzeddin”, “Muhyiddin”, Nasıruddin” gibi isimleri almak caiz değildir. Asrımızda en çok rağbet gören ve anlamının kötülüğünden dolayı derhal değiştirilmesi gereken çirkin isimlerden bazıları, bazı babaların kızlarına verdikleri şu isimlerdir: Visal (buluşma), Siham (pay), Nihad (göğsü iri kadın), Gâde (yumuşak, salınarak yürüyen), Fitne (cazibe) ve benzerleri… Allah yardımcımız olsun”[2621]

Akikanın Müstehap Oluşu:

İbn Amr radıyallahu anhuma’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e akika hakkında soruldu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Ben ukuk’tan hoşlanmam**” Sanki bu isimden hoşlanmamıştı. Dediler ki: “Ey Allah’ın rasulü! Biz ancak doğan çocuk için kesilen kurbanı soruyoruz” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**İçinizden kim çocuğu için kurban kesmek isterse erkek için iki, kız için bir koyun kessin**.”[2622]

[2617] **Sahih.** Muslim (2132).
[2618] **Sahih**. Muslim (2136) Ebu Davud (4938) Tirmizi (2836) Ahmed (5/7)
[2619] **Sahih.** Bkz.: el-Elbani, es-Sahiha (207)
[2620] Fethu’l-Bari (10/476)
[2621] Es-Sahiha (1/379)
[2622] **Hasen**. Ahmed (2/182, 194) Ebu Davud (2842) Nesai (4212) Hakim (4/238)

Kesilen akîka kurbanının etinden yemek, davet vermek ve etinden dağıtmak mustehaptır. Akîka kurbanı, kurban bayramında kesilen hayvanların hükümlerine tabidir.

Kişi, Kendi Adına Akika Kesebilir

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, nübüvvetten sonra kendisi için akika kesti."[2623]

Akika Yalnızca Davar Türünden Olur

Akikada sünnet olan davar cinsi olan koyun, keçi, koç gibi hayvanlardır. Deve ve sığır cinsi hayvanların akika kurbanı olarak kesileceğine dair bir delil, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den varid olmamıştır.

Umm Kurz ve Ebu Kurz dediler ki: "Abdurrahman b. Ebi Bekr'in ailesinden bir kadın, doğum yaptığı takdirde deve boğazlamayı adadı. Aişe radıyallahu anha dedi ki: "Hayır, bilakis sünnet daha üstündür. Erkek çocuk için iki davar, kız çocuğu için bir davar yeter"[2624]

Enes b. Malik radıyallahu anh'ın çocukları için deve kesmesine gelince[2625] bu rivayet mevkuf olup, Enes radıyallahu anh bu fiilini Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e dayandırmamıştır. Aişe radıyallahu anha ise sünnette olanı zikretmiştir.

Hitan Merasimi Yapmak Bidattir

Çocuğun sünnet ettirilmesi (hitan)dan dolayı düzenlenen düğüne yapılan davete icabet etmek gerekmez. Bilakis bu bidatin yaygınlaşmaması için böyle merasimlere katılmamak gerekir.

Rasûlüllâh ﷺ'in sahabeleri sünnet ile akikayı aynı günde yaparlar, akika yemeğine davet ederlerdi. Zira yeni doğan çocuk için yapılacak

---

[2623] **Hasen**. Tahavî, Muşkilu'l-Asar (1/461) Taberani, Evsat (1/529) Abdurrazzak (4/329) Bezzar (Keşfu'l-Estar 2/74)

[2624] **Hasen.** Hakim (4/238) İbn Hazm el-Muhalla (7/525, 528) Tahavi (1/457) Abdurrazzak (7956) Beyhaki (9/301)

[2625] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (8/57) Taberani (685)

şeyleri bildiren hadiste doğumun yedinci günü tayin edilmiştir. Sünnet (hitan) için ayrı merasim yapmaya ve bu sebeple yemek vermeye gelince bu bir bidattir.

Hasen el-Basrî'den: "Osman b. Ebâ'l-'Âs sünnet (hitan) yemeğine davet edilince kabul etmedi ve şöyle dedi: 'Biz Rasûlüllâh ﷺ döneminde sünnet yemeği görmedik ve katılmadık.'"[2626]

Sünnet olan husus, hitan ile akikanın aynı gün (7. günde) yapılıp, insanların sünnet merasimine değil, akika yemeğine davet edilmesidir.

[2626] **Hasen**. Taberânî (9/57 no:8381-82); Ahmed (4/217); Ru'yânî (1504); Tahâvî, *Muşkîlu'l-Âsar* (3033) İbn Adiy, el-Kamil (2/302) Begavi Mu'cem (2519). Ebu Ya'la'dan naklen: *Metâlibu'l-'Aliye* (1699-1700) ve Busayri, el-İthaf (3295-96); *Mecma'u'z-Zevâ'id* (6209) el-Elbani, es-Sahiha (2/221)

TALÂK

Talâk: Arapçada lügat olarak bağı çözmek manasına gelir. Gönderme ve terk etme manasına gelen "itlâk" kelimesinden türemiştir. Şer'î bir ıstılah olarak kadınla erkek arasında evlenme akdi ile tesis edilen nikâh bağının çözülmesidir.

Hükmü:

Talakın meydana geliş itibariyle beş hükmü vardır:

1- Haram olan talâk: Bu *talâku'l-bid'a*'dır. Hayızlı iken veya cinsel ilişkide bulunduğu temizlik döneminde kişinin hanımını boşamasıdır. Açıklaması ileride gelecektir.

2- Mekruh olan talâk: Eşlerin aralarının güzel olmasına rağmen sebepsiz yere boşanmak mekruhtur. 'Amr b. Dînâr anlatıyor: "İbn Ömer ﵁ hanımını boşayınca, hanımı ona: 'Bende hoşlanmadığın bir şey mi gördün?' diye sordu. O: 'Hayır' dedi. Kadın: 'O halde iffetli Müslüman bir kadını nasıl boşarsın?' dedi. Bunun üzerine İbn Ömer ﵁, hanımını geri aldı."[2627]

İhtiyaç olmadığı halde boşanmanın mekruh olması, şeytanı sevindiren amellerden olması nedeniyledir. Câbir ﵁ 'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**İblis, tahtını suyun üstüne kurar. Sonra adamlarını etrafa yayar. Bunların mevki yönünden İblis'e en yakın olanı, en büyük fitne çıkaranıdır. Bunlardan biri gelip: 'Şöyle şöyle yaptım' der. İblis, ona: 'Hiç bir şey yapmamışsın' der. Sonra diğerleri gelip ona: 'Kişi ile eşini birbirinden ayırmadıkça onların yakasını bırakmadım' der. İblis, onu en yakın adamlarından yapar ve: 'Sen çok iyi yapmışsın' der**."[2628]

3- Vacip olan talâk: Bu da farklı suretlerde cereyan eder, geçimsizlik sebebiyle, *ayet-i kerime*de zikri geçen iki hakemin (Nisâ' 4/35) boşanmaya hükmetmesi halindeki boşanma gibi.

[2627] **Sahih mevkuf**. Sa'îd b. Mansûr (1099).
[2628] **Sahih.** Muslim (2813).

4- Mendub olan talâk: Kadının iffetini bozması, Allah'ın farz kıldığı emirleri yerine getirmemesi gibi durumlarda olan boşamadır.

5- Caiz olan talâk: Erkeğin kadını istememesi, cinsî yönden tatmin bulamadığı için kadının külfetini çekmeye nefsinin razı olmaması, kadının huysuz, geçimsiz olması ve zarar vermesi halindeki boşamadır.

Talakın Şartları

Evlenmeden Önce Boşama Geçersizdir

Evli olmadığı bir kadın hakkında: 'falan kadınla evlenirsem, o benden boş olsun' diyen kimsenin sözüne itibar edilmez.

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî ﷺ buyurdu ki: **'Âdemoğlu, sahip olmadığı bir şeyi adayamaz; sahip olmadığı bir köleyi azat edemez; sahip (evli) olmadığı bir kadını boşayamaz."**[2629]

Akil ve Baliğ Olmayanın Boşaması Geçersizdir

Akli özürlü veya sefih kimselerin boşaması geçersizdir. Çünkü akli özürlünün ehliyeti yoktur; sefihin ehliyeti ise noksandır. Nitekim Nebî ﷺ: **'Üç şeyden kalem/sorumluluk kaldırılmıştır:... akli özürlü olan akıllanıncaya kadar.'**[2630]

Zina itirafında bulunan Mâ'iz hakkında, Nebî ﷺ: **'Sende delilik var mı?'** diye sormuştur.[2631] Bu hadis, akli özürlü kimselerin ikrarının geçerli olmadığına delildir.

Sarhoşun ve Tehdit Edilenin Boşaması:

Zina itirafında bulunan Mâ'iz hadisinde Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onun itirafı üzerine: **'Bu içki mi içmiş?'** diye sormuş; bunun üzerine bir adam onun ağzını koklayıp, ağzında içki kokusunun bulunmadığını

[2629] **Sahih**. Ahmed (2/189, 207) Tirmizî (1181) Ebû Dâvud (2190) İbn Mâce (2047)
[2630] **Sahih.** Ebû Dâvud (4398) İbn Mâce (2041).
[2631] **Sahih.** Buhârî (5270) Muslim (1695).

söylemiştir.[2632] Nebî ﷺ cezanın düşürülmesinde sarhoşluğu, delilik gibi değerlendirmiştir.

Osman ﷺ şöyle demiştir: 'Bütün talaklar geçerlidir; ancak sarhoşun ve delinin talağı geçersizdir'[2633]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Sarhoşun ve ikrah edilen (zorlanan) kimsenin boşaması geçersizdir."[2634]

İbn Teymiyye ﷺ: 'Sahabelerden buna muhalif bir görüş nakledilmemiştir' der.

Tehdit altında kalarak, haksız yere hanımını boşamak zorunda bırakılan kimsenin talakı/boşaması geçersizdir. Nebî ﷺ: **'Hiç şüphesiz Allah, benim ümmetimden hata, unutkanlık ve ikrah/zorlama ile yapılanlardan (mesuliyeti) kaldırmıştır'** buyurmuştur.[2635]

Sâbit b. el-Ahnef anlatıyor: "Zeyd b. el-Hattâb'ın oğlu 'Abdurrahmân'ın oğlu 'Abdullah beni yanına çağırdı, gittim. Yanına girince bir de ne göreyim. Orada bir kırbaç, iki demir bukağı ve benim için hazırladığı iki köle var. Bana: 'Hanımını boşa! Aksi halde seni bu kırbaçla döverim, şu demir bukağılarla da bağlarım!' dedi. Bu tehdit üzerine ben; hanımımı üç talak ile boşadım ve yanından çıktım. Medine'de bulunan bütün fıkıh âlimlerine bu konuyu sordum, bana: 'Tehditle boşamak geçersizdir. Bu söz hükümsüzdür' dediler. Mekke yolunda 'Abdullah b. Ömer'i buldum, ona başımdan geçenleri anlattım. 'Abdullah kızdı ve dedi ki: 'Bu (zorlandığın) için talak sayılmaz, karın sana helaldir. Ona dönebilirsin' Buna rağmen içim rahat etmedi. O günlerde Mekke emiri olan 'Abdullah b. Zübeyr'e gittim. Başımdan geçeni ve 'Abdullah b. Ömer'in bana söylediklerini ona anlattım. Bana: 'Karın sana helaldir, ona dön' dedi ve Medine valisi Câbir b. el-Esved ez-Zuhrî'ye, 'Abdullah b. 'Abdurrahmân'ı cezalandırmasını ve benimle karımı serbest bırakmasını yazdı. Medine'ye dönünce 'Abdullah b. Ömer'in hanımı Safiye onun izniyle, karımı zifafa

---

[2632] **Sahih.** Buhârî (5270) Muslim (1695)
[2633] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (5/30) Beyhaki (7/359) el-İrva (2045)
[2634] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (5/48) Beyhaki (7/358)
[2635] **Sahih**. İbn Mâce (2045).

hazırladı. Sonra 'Abdullah b. Ömer'in düğün günü, yemeğe davet ettim. O da (davetimi kabul ederek yemeğe) geldi."[2636]

Öfke ve Şaka ile Boşama:

Aişe radıyallahu anha'dan: Nebî ﷺ şöyle buyurdu: **'Kapalılık (öfke ve ikrâh-zorlanma) hâlinde ne boşama geçerlidir, ne de (köle veya cariyeyi) âzâd etmek.'**[2637]

Ebû Dâvûd bu rivayeti naklettikten sonra: 'Hadiste geçen *iglak*/kapalılık' lafzıyla öfkenin kastedildiğini düşünmekteyim' demiştir.

Öfke ve kızgınlıkla aklî dengesini kaybetmeyen, zihinsel bunalıma girmeyen ve ne söylediğinin farkında olan kişinin talakı/boşaması geçerlidir, talakı gerçekleşmesini engelleyen hiçbir durum yoktur. Öfke ve kızgınlığı son hadde ulaşmış, aklî melekesini yitirmiş ve zihinsel bunalıma girmiş, ne söylediğinin farkında olmayan ve normal halinde boşamayı istemeyen kişinin talakı geçersizdir. Bu durumdaki kişinin sözüyle talak oluşmaz.

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Nebî ﷺ şöyle buyurdu: **'Üç şey vardır, ciddisi de ciddidir; şakası da ciddidir. Bunlar; Nikah, talak ve talaktan geri dönmektir.**"[2638]

Boşama Lafızları

Sarih/açık boşama lafızları:

Söylendiğinde boşama anlaşılan ve boşamanın dışında hiçbir anlam ve yorum ihtimali bulunmayan lafızlardır. Örneğin, erkeğin hanımına: 'Seni boşadım, sen boşsun, artık sen boşanmışsın/dulsun' gibi benzer lafızlar söylemesidir. Bu sözlerin söylenmesiyle birlikte talak/boşama gerçekleşmiş olur. Bu söz söylenirken boşamaya niyet edilmiş olsun veya olmasın ya da şaka veya ciddi olarak söylenmiş olsun fark etmez.

[2636] **Sahih**. Mâlik (2/587); Beyhakî (7/358); Abdurrezzâk (11410)

[2637] **Hasen**. Ebû Dâvud (2193); Ahmed (2/276); İbn Mace (2046) Beyhakî (7/357) Hâkim (2/198) Darekutni (4/36) Ebu Ya'la (4444) el-İrva (2047)

[2638] **Hasen.** Ebû Dâvud (2194); İbn Mâce (2039) Tirmizî (1184) Hakim (2/198)

Kinayeli boşama lafızları:

Boşama anlamıyla birlikte başka anlamları da içeren sözcüklerdir. Örneğin: 'Sen serbestsin, senden ayrıyım, sen ayrılmışsın, ailene dön, seni istemiyorum, seninle birlikte yaşamayacağım' gibi lafızlardır. Bu sözler söylenirken boşamaya niyet edilmesi halinde, talak/boşama gerçekleşir. Niyet edilmediği takdirde talak gerçekleşmez. Rasûlüllâh ﷺ, Cevn'in kızı (Umeyme) ile nikâhlanıp ona yaklaştığında: 'Senden Allah'a sığınırım' dedi. Bunun üzerine Peygamber ﷺ: **'Sen, şanı büyük olan Allah'a sığındın; o halde ailene dön'** buyurdu.[2639]

- Kişinin hanımına: 'sen bana haramsın' demesi -tercih edilen görüşe göre- talak sayılmaz. Bu söz, yemin hükmünde olup kefaret gerekir. Çünkü Yüce Allah: '**Ey Peygamber! Eşlerinin hoşnutluğunu gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah, yeminlerinizi çözmenizi size meşru kılmıştır. Allah, sizin yardımcınızdır. O, bilen, her şeyi hikmetle idare edendir.**' (Tahrim 66/1-2)

- Kişinin hanımına: **'Kız kardeşim'** demesi, talak ve zihâr sayılmaz. İbrahim عليه السلام, Sârâ ile birlikte bir Cebbâr'in memleketine gelmişti. Sârâ'yı göstererek, Cebbâr kişi ona: **'Bu kim?'** diye sordu. İbrahim عليه السلام: **'O, benim kız kardeşimdir'** dedi.

- Kişinin içinden hanımını boşadığını geçirmesi veya boşadığını düşünmesi ile -bunu telaffuz etmediği sürece- talak gerçekleşmez. Çünkü Peygamberimiz ﷺ: **'Düşüncelerini uygulamadıkları veya söylemedikleri sürece hiç şüphesiz Allah ümmetimi sorumlu tutmaz'** buyurmuştur.[2640]

Bir Mecliste Üç Talak Bir Defa Boşamadır

Erkek hanımına: 'Sen üç talakla boşsun' veya: 'Sen boşsun; sen boşsun; sen boşsun' diyerek tek defada üç talakla boşamayı kastetmiş olsa dahi, tek talakla boşanmış olur; üç talakla boşanmış olmaz. Peygamberimiz ﷺ zamanındaki uygulama budur.

[2639] **Sahih.** Buhârî (5254).
[2640] **Sahih.** Buhârî (5269) Muslim (127).

İbn 'Abbâs ﵁ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, Ebû Bekir ve Ömer'in iki yıllık halifelik döneminde [bir defada söylenen] üç talak, bir talak sayılırdı Daha sonra Ömer b. Hattâb: 'İnsanlar, kendilerine mühlet verilmiş olan bir işte, acele davrandılar. Yaptıklarını infaz/geçerli kabul etseydik aleyhlerine olurdu' dedi ve sonra da aleyhlerine infaz etti."[2641]

İbn 'Abbâs ﵁'dan: "Rukane b. 'Abdi Yezîd ﵁ karısını bir mecliste üç defa boşadı. Sonra ona acıdı. Rasûlullah ﷺ ona: **'Onu nasıl boşadın?'** diye sordu. Rukane: 'Onu üç talakla boşadım.' Dedi. Rasûlullah ﷺ: **'Bir mecliste mi?'** dedi. Rukane: 'Evet' dedi. Rasûlullah ﷺ: **'Onlar bir talak sayılır, istersen onu döndür'** buyurdu. İbn 'Abbâs ﵁ talağın sadece temizlik anında olabileceğini söylerdi.[2642]

Diğer rivayette Rasûlullah ﵁: ′**Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti sayın'** (Talâk 65/1) ayetini de okumuştur.[2643]

Talakta Şahitler:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya güzelce tutun veya onlardan uygun bir şekilde ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın'** (Talak 65/2)

Âlimler, *ayet-i kerîme*de istenilen şahitliğin, müstehap olduğunu, vaciplik bildirmediğini ifade etmişlerdir. Çünkü İbn Ömer ﵁ hayızlı iken hanımını boşadığında; Peygamberimiz ﷺ, Ömer ﵁'ya: **'Ona emret, hanımını geri alsın'** buyurdu. Dolayısıyla ne boşamada ve ne de tekrar bir araya gelmede şahit vacip değildir.

Hayızlı İken Talak:

İbn Ömer ﵁ hanımını hayızlı iken boşadı, babası Ömer ﵁, durumu Rasûlullah ﷺ'e sordu. Rasûlullah ﷺ de: **'Ona emret, hanımına dönsün. Kadın temizleninceye kadar yanında tutsun. Sonra tekrar hayz olup**

[2641] **Sahih.** Muslim (1472); Ebû Dâvud (2200) Nesâ'î (6/145).

[2642] **Hasen**. Ahmed (1/265) Beyhakî (7/339) Ziya el-Muhtare (11/363) *el-İrvâ'* (7/145)

[2643] **Hasen.** Ebû Dâvud (2196).

temizleninceye kadar beklesin. Kadın temizlenince boşamak dilerse, temastan önce boşasın. İşte bu, azîz ve celîl olan Allah'ın (boşama hususunda) emir buyurduğu iddettir' buyurdu. Müslim'in bir rivayetinde: '...**Ona söyle, hanımına dönsün, sonra onu temizken veya hamile iken boşasın**' demiştir. Bu, İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın talakından sayılmıştır.[2644]

Talak/Boşama Türleri

Bir talakla boşadıktan sonra iddet dönemi içerisindeyken hanımıyla evliliğini sürdürmek isteyen kişi, hanımının ve velisinin rızasını aramaksızın ve yeniden mehir vermeksizin tekrar eşini alabilir. Şayet iddet süresi doluncaya kadar hanımını geri almazsa, onu güzellikle salıvermelidir. İddet süresi dolduktan sonra tekrar hanımıyla evlenmek isterse, yeni bir nikâh akdiyle evlenebilir.

Aynı eşiyle ikinci defa evlenen kişi, hanımını ikinci defa da boşarsa, tamamen ayrılabileceği gibi hanımını tekrar alma hakkına da sahiptir. Ancak üçüncü defa boşaması durumunda, kadın sahih nikâh akdiyle başka biriyle gerçek bir evlilik yapmadığı sürece, onunla tekrar evlenemez. Kadın başka biriyle gerçek bir evlilik yaptıktan sonra boşanırsa, önceki eşiyle yeniden evlenebilir.

Kişinin hamile hanımını -hamileliği belli olmasına rağmen- boşaması mubahtır. Sünnet'e uygun boşama türü olarak yapılan açıklamalar, Kurân'da ve Rasulullah ﷺ'in Sünneti'nde belirtilmiştir.

Yüce Allah: **´Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman, onları iddetleri içinde boşayın'** (Talak 65/1) buyurmuştur. Bu, kadını tahâret (temizlik) müddeti içerisinde temasta bulunmadan boşamaktır. İbn Mes'ûd ﷺ'dan gelen bir açıklamaya göre, Allah Azze ve Celle'nin: '**Kadınları iddetleri içerisinde boşayın**...' (Talâk, 65/1) emrinden maksat budur: 'Temizlik müddetlerinde, temas etmeksizin' demektir. Bu tefsir sadece İbn Mes'ûd ﷺ'ya has değildir. Sahâbe ve *tâbi'în*den birçokları aynı görüştedir.

[2644] **Sahih.** Buhârî (5252-53); Muslim (1471); Mâlik (2/576); Ebû Dâvud (2179-2185); Tirmizî (1175) Nesâ'î (6/137-141).

‘**Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah’a ve âhiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, kanlarını geri almakta daha çok hak sahibidirler Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün derecesi vardır. Allah güçlüdür Hakim’dir. Boşanma iki defadır Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır İkisi Allah’ın yasalarını koruyamamaktan korkmadıkça kadınlara verdiklerinizden bir şey almanız size helal değildir. Eğer Allah’ın yasalarını ikisinin de koruyamayacaklarından korkarsanız, o zaman kadının fidye vermesinde ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah’ın yasalarıdır, onları bozmayın. Allah’ın yasalarını bozanlar ancak zalimlerdir**.’ (Bakara 2/228-230)

Bidat -Haram- Talak Türü:

Meşru boşama şartlarına aykırı düşen boşama türleridir. Meselâ kişinin hayızlı hanımını boşaması veya cinsel ilişkide bulunduğu temizlik dönemi içerisinde boşaması gibi. Bu durumlarda kişinin hanımını boşaması haramdır. Yapan günahkâr olur.

Bidat talak türüyle hanımını boşayan günahkâr olmakla birlikte, talakı geçerlidir. Nitekim İbn Ömer ﵄’nın hayızlı hanımını boşaması, bir talak kabul edilmiştir. Bu durumu İbn Ömer ﵄: ‘(hayızlı iken hanımımı boşamam) aleyhime olarak bir talak sayıldı’ diyerek açıklamıştır.[2645]

Bir kişi hayızlı halde bulunan hanımını boşaması durumunda, eğer bu ilk veya ikinci defa olmuşsa, ona hanımını geri alması emredilir. Hanımı hayız olup temizlenip sonra tekrar hayız olup temizlendikten sonra, dilerse hanımıyla evliliğini devam ettirir; dilerse o temizlik döneminde cinsel ilişkiye girmeden hanımını boşar.

“Abdullah b. Ömer ﵄, Rasûlullah ﷺ’in zamanında, hanımlarından birini, hayız halinde iken bir talakla boşamıştı. Ömer b. Hattâb ﵁ bu durumu Rasûlullah ﷺ’e sordu. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ: **‘Ona emret! Hanımını geri alsın. Sonra hanımı temizlenip kendi yanında ikinci bir (kez) hayız görüp tekrar temizleninceye kadar yanında alıkoysun. Daha sonra eğer kadım boşamak isterse, kadın temizlendiğinde onunla cinsel**

[2645] **Sahih.** Buhârî (5253).

ilişkide bulunmadan boşasın. Kadınların boşanması hususunda, Allah'ın emrettiği iddet, işte budur.'"[2646]

Hanımını Boşamak İsteyen Ne Zaman Boşamalıdır?

1. Öncesinde cinsel ilişkiye girilmiş olan hayızlı kadın, hayızdan temizlendiğinde cinsel ilişkiye girilmeden boşanır. Kadın hamile ise hamileliği belirginleştikten sonra boşanır. Erkeğin hayızlı hanımını boşaması durumunda, ne yapması gerektiği daha önce açıklandı. Boşamanın mubah olması için, hayız kanının kesilmiş olması yeterli değildir. Kadın hayızdan temizlendiği için gusül abdesti almış olmalıdır.

2. Lohusa hanımların durumu, hayızlı hanımların durumu gibidir. Temizlendikten sonra, cinsel ilişkiye girilmeden önce boşanır. Şayet loğusalık durumunda boşanmaları halinde, erkeğe hanımını geri alması emredilir. Bu konuda tamamen hayızh hanımların talak hükümleri uygulanır.

3. Nikâh akdi kıyılmış ancak cinsel ilişkiye girilmemiş olan hanımların boşanmasında beklenilmesi gereken bir süre yoktur. Yani bunlar hayızh iken de diğer zamanlarda da boşanabilirler.

4. Yaşının küçük olması veya büyük olması nedeniyle hayız görmeyen bir hanımı, kocası istediği zaman boşayabilir.

5. Hamileliği belirgin olan kadını, kocası istediği zaman boşayabilir. İbn Ömer ﷺ hayızlı hanımını boşadığında: **'Ona emret! Hanımını geri alsın. Sonra hanımı (hayızdan) temizlendiğinde veya hamile(liği belirginleştiğinde) boşasın!'** buyurmuştur[2647]

Ric'î (Geri Dönüşlü) Talak

Ric'î talak: İddet süresi içerisinde, yeniden nikâh akdi gerekmeksizin ve kadının rızası aranmaksızın, erkeğin hanımını geri almasının caiz olduğu boşama türüdür. Bu, birinci ve ikinci boşamalarda, kadının iddet süresi tamamlanmadan önce olur. İddet süresi dolduktan sonra talak 'bâin hale' dönüşür. Bu durumda erkek, boşadığı hanımını yeni

---

[2646] **Sahih.** Buhârî (5251) Muslim (1471).
[2647] **Sahih.** Muslim (1471); Ebû Dâvud (2181); İbn Mâce (2023) Nesâ'î (6/141).

nikâh akdi, mehir ve kadının rızası olmaksızın geri alamaz. Bu hüküm, şu *ayet-i kerîme*ye dayanmaktadır: '**Talak iki defadır. Sonucunda (kadın) ya iyilikle tutulur; ya da güzellikle salıverilir'** (Bakara 2/229) Hür kadın üç defadan daha az boşandığında, kocası iddet süresi içerisinde onunla evliliğini devam ettirebilir. Âlimler bu konuda icmâ etmişlerdir.[2648]

Ric'î Talakdan Dönmenin Sıhhat Şartları:

1. Boşamaktan geri dönüş ancak -üçüncü boşama hakkının kullanılmadığı- ric'î talak durumunda olur. Yani eşlerin tekrar bir araya gelmeleri, birinci ve ikinci talaktan sonra, kadının iddet dönemi tamamlanmadan önce olmalıdır.

2. Erkek hanımını boşamadan önce, cinsel ilişkiye girmiş olmalıdır. Şayet nikâh akdi kıyıldıktan sonra, cinsel ilişkiye girmeden önce erkek, hanımını boşarsa, hanımını -aynı nikâh akdiyle- geri alma hakkı yoktur. Âlimler bu konuda ittifak etmiştir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '...**Mümin kadınlarla nikahlandıktan sonra (cinsel) temasta bulunmadan onları boşarsanız; onlardan dolayı size iddet saymaya gerek yoktur**.' (Ahzab 33/49)

3. Talaktan sonra geri dönüş, kadının iddet süresi içerisinde olmalıdır. Kadının iddet süresi dolduktan sonra erkeğin hanımını geri alma hakkı sona erer. Âlimler bu konuda ittifak etmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '(**İddet süreleri içerisinde) kocaları hanımlarını geri almaya daha fazla hak sahibidirler**.' (Bakara 2/228)

4. Ayrılık, nikâh akdinin feshedilmesi nedeniyle olmamalıdır.

5. Ayrılık, bedel karşılığı yapılmış olmamalıdır. Hulû (Kadının kocasına bedel ödeyerek kendisini boşatması) gibi durumlarda geri dönülemez. Çünkü bu durumda kadın, kocasına ödediği malî bir bedel karşılığında ayrılmış ve ilişkisini sonlandırmış olmaktadır.

Ric'î talakta kadın, iddeti süresince evli kadın hükmündedir. Şayet kocası birden fazla hanımla evli ise gün paylaşımına dâhil edilmez. İddet süresi içerisinde, eşlerden birinin vefatı durumunda birbirlerine mirasçı olurlar. Bu konuda icmâ edilmiştir. Kadın üçüncü hayızdan temizlenip gusül abdesti aldığında, bu süre içerisinde kocası kendisine geri dönmediği

[2648] *el-Mugnî* (7/515).

takdirde iddet süresi tamamlanmış olur; ric'î talak, bâin talaka dönüşür. Artık kocası yeni nikâh akdi, mehir, kadının ve velisinin rızası olmaksızın onunla tekrar birlikte olamaz.

Ric'î talakta eşler tekrar bir araya gelmeleri durumda şahitlerin bulunması müstehaptır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya güzelce tutun veya onlardan uygun bir şekilde ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın**.' (Talak 65/2)

Ricî Talakta Geri Dönüş Nasıl Gerçekleşir?

1. Sözle gerçekleşir: Evliliği devam ettireceğini ifade eden sözlerle geri dönüş sahih olur. Örneğin erkeğin, iddet süresi içerisinde boşadığı hanımına: 'sana geri dönüyorum; seni geri çağırıyorum; seni tekrar himayeme aldım' gibi boşanmaktan vazgeçtiğini ifade eden sözler söylemesiyle rîc'at/geri dönüş gerçekleşmiş olur. Bu konuda âlimler arasında hiçbir ihtilaf yoktur.

2. Fiille gerçekleşir: Erkeğin, iddet süresi içerisinde boşadığı hanımıyla cinsel ilişkiye girmesi, ona dokunması, onu şehvetle öpmesi durumunda ric'at gerçekleşmiş olur. Erkeğin bu davranışıyla rîc'ata niyet etmiş olup olmaması farksızdır. Çünkü iddet süresi içerisinde kadın, onun hanımı hükmündedir. Erkeğin bu davranışı, nikâhı devam ettireceği anlamına gelir. Çünkü Yüce Allah: **'(İddet süreleri içerisinde) kocaları hanımlarını geri almaya daha fazla hak sahibidirler'** buyurmuştur. (Bakara 2/228)

Bâin (Geri Dönüşsüz) Talak

Bâin talak: Erkeğin boşadığı hanımı, geri döndürme hakkının olmadığı talak türüdür.

Beynûnetu Suğrâ (Küçük Bain Talak):

Erkeğin boşadığı hanımla, dilediği bir zamanda yeni nikâh akdi, mehir ve kadının rızasıyla tekrar evlenmesinin helal olduğu talak türüdür. Bu talakın gerçekleşmesiyle, vadeli mehir kadına ödenir. Bu talaktan sonra eşler birbirlerine mirasçı olamazlar. Çünkü evlilik bağı tamamen

sonlanmıştır. Küçük bâin talakın gerçekleşmesiyle birlikte erkek, üç talak hakkından birini hakkını kaybetmiş olur.

Bir kişi, hanımını üç defa boşadığı zaman, hanımından 'büyük bâin talak' ile ayrılmış olur. Bu şekilde boşanan bir kadın, başka bir adamla evlendikten sonra, ikinci kocasının ölmesi veya kendisini boşaması durumunda ilk kocasıyla tekrar evlenebilir. Bu durumda kocası üç talak hakkına yeniden sahip olur.

Bir kişi, hanımını bir veya iki defa boşadıktan ve kadın iddet süresini doldurduktan sonra, başka bir adamla evlenir ve ikinci kocasının ölümü veya kendisini boşaması sebebiyle aynlırsa, ilk kocasına tekrar dönebilir. Bu durumda erkek, ilk evliliklerinden kalan tek talak hakkına sahip olur.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Ömer b. Hattâb ﵁ şöyle dedi: "Herhangi bir kadını kocası bir veya iki talakla boşar da, sonra kadın başkasıyla evlenir ve bu kocası vefat ederse yahut boşarsa, sonra ilk kocasıyla evlenirse, bu kocasının kalan talak hakkı devam eder."[2649]

Talak Ne Zaman Beynûnetu Suğrâ Olur?

1. Nikâh akdi kıyıldıktan sonra, cinsel ilişkiye girilmeden önce boşanması durumunda 'küçük bâin' talak olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '...**Mümin kadınlarla nikahlandıktan sonra, (cinsel) temasta bulunmadan onları boşarsanız; onlardan dolayı size iddet saymaya gerek yoktur**.' (Ahzab 33/49) Bu *ayet-i kerîme*, cinsel ilişkiye girmeden önce hanımını boşayan erkeğin, kadından iddet beklemesini isteme ve onu geri çağırma hakkı yoktur. Bu nedenle, bu durumdaki boşanmalar 'küçük bâin talak' kabul edilir.

2. Ayıp, zarar, îlâ ve benzeri nedenlerden dolayı eşlerin hâkim tarafından boşatılması durumunda küçük bâin talak gerçekleşmiş olur.

Beynûnetu Kubrâ (Büyük Bain Talak)

Bu talakta, erkek boşadığı eşini, ne iddet süresi içerisinde ve ne de iddet sonrasında geri alma hakkına sahip değildir. Ancak kadın başka bir adamla sahih evlilik yapıp, onunla cinsel ilişkide bulunduktan sonra

[2649] **Sahih mevkuf**. Malik(2/586) Abdurrazzak (6/351) Beyhaki (7/365)

boşanırsa, yeni nikâh akdi ve mehirle eski eşiyle tekrar evlenebilir. Bu talak türü, kişinin hanımını üç talakla boşaması durumunda meydana gelir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah'ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah'ın açıkladığı yasalardır**.' (Bakara 2/230)

'Â'işe ﵂ anlatıyor: "Rifâ'a el-Kurazî'nin hanımı, Rasûlüllah ﷺ'e geldi ve: 'Ey Allah'ın Rasulü! Rifâ'a beni üç talakla boşadı. Daha sonra ben 'Abdurrahman İbnu'z-Zubeyr el-Kurazî ile evlendim. Fakat ondakini elbisenin saçağı gibi buldum' dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah ﷺ gülümsedi ve şöyle buyurdu: **'Galiba sen, Rifâ'a'ya dönmek istiyorsun! Hayır, kocan senin balından, sen de onun balından tadıncaya kadar olmaz."**[2650]

Baldan kasıt, cinsel ilişkiden duyulan hazdır. Bu, boşalma olmasa dahi, erkek ve kadının cinsel organlarının birleşmesiyle olur.

Talak Üzerine Yemin Etmek:

Bu, Müslümanların kefarette bulunmaları gereken yeminlerdendir. Dolayısıyla bu tür talaklar, âyette belirtilen yeminler kapsamındadır. Nitekim Peygamberimiz ﷺ: **'Kim bir yeminde bulunduktan sonra, onun dışında bir hayır görürse, hayırlı olanı yapsm; yemini için kefarette bulunsun'**[2651] buyurmuştur.

Ebû Râfî anlatıyor: "Bana, azatlım Acmâ'nın kızı Leyla: 'Eğer hanımını boşamazsan, her köle onun için hür; her mal onun için hediye olsun. Yahûdî veya Hıristiyan olsun' dedi. Daha sonra İbn Ömer ﵄'ya gelip sorduğunda: "Yemininden dolayı kefaret ver. Adamla hanımının arasından çekil" dedi."[2652]

[2650] **Sahih.** Buhârî (2639) Muslim (1433).
[2651] **Sahih.** Muslim (1650).
[2652] **Sahih mevkuf.** 'Abdurrezzâk (8/486) ve Beyhakî (10/66).

Hul' (Fidye ile Ayrılmak)

Hul', lügatte, elbiseyi çıkarmak anlamındadır. Kadın mecazî olarak erkeğin elbisesine benzetilmiştir. Istılah anlamı ise kadının bir bedel karşılığında kocasından ayrılmasıdır. Hul' hakkı, kocasının kötü huy ve ahlâkından dolayı geçimsizlik nedeniyle, kadının, kocasına itaatte Allah'ın hukukuna riayet edememek endişesinden doğmuştur. Hulû, fidye olarak da isimlendirilir.

Hul', Kur'ân, Sünnet ve icmâ ile sabittir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Eğer siz de onların Allah'ın sınırlarını koruyamamalarından korkarsanız; o halde kadının bir şeyleri fidye vermesinde her ikisi için de vebal yoktur.' (Bakara, 2/229)

Bu ayeti açıklarken İbn Kesîr, Tefsîr'inde şunları söylemektedir: 'Eşler birbiriyle geçinemeyecek ve kadın, erkeğin haklarını yerine getiremeyecek, ondan nefret ederek onunla birlikte geçinmeye güç yetiremeyecek olursa, vaktiyle kocasının kendisine verdiklerini ona geri fidye olarak verebilir. Bunları ona geri vermesinde kadın için bir vebal olmadığı gibi, erkeğin bunları kabul etmesinde de bir vebal yoktur…'[2653]

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Sâbit b. Kays'ın hanımı, Peygamber ﷺ'e geldi ve: 'Ya Rasûlüllah! Sâbit'in ne dinine ve ne de ahlâkına bir diyeceğim yok. Fakat ben küfürden (nankörlük ederek onun hakkını yerine getirememekten) korkuyorum' dedi Rasûlüllah ﷺ: **'O halde, bahçesini ona geri verir misin?'** buyurdu. O: 'Evet' dedi ve bahçeyi ona iade etti. Bunun üzerine Peygamber ﷺ, Sâbit'e onu boşamasını emretti."[2654]

Şer'î bir neden olmaksızın kadın boşanma talep edemez: Çünkü Peygamberimiz ﷺ: '**Zorunlu bir neden olmaksızın, kocasından boşanma talep eden kadın, Cennetin kokusunu duyamaz**'[2655] buyurmuştur.

Normalde kocasından ayrılmak istemeyen kadının mesela; anne ve babasıyla birlikte olmak için kocasının kendisini boşamasını istemesi caiz değildir. Çünkü bu konuda anne-babaya itaat edilmez. Bilakis, kocası ona günahı emretmediği sürece, anne-babasına itaatten daha fazla itaate hak

---

[2653] Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr,* (1/483).
[2654] **Sahih.** Buhârî (5276) Nesai (3463)
[2655] **Sahih**. Ebû Dâvud (2226); İbn Mâce (2055)

sahibidir.[2656]

Erkeğin Hanımını, Zarar Vermek Amacıyla Nikâhı Altında Tutması Caiz Değildir

Şer'î bir neden olmaksızın kadının boşanmayı talep etmesi caiz olmadığı gibi, erkeğin hul' konusunda şer'î gerekçesi olan bir kadını hapsetmesi ve nikâhı altında tutması da caiz değildir. Bilakis bu durumda güzellikle ayrılması gerekir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Kadınları boşadığımızda, (iddet) müddetleri sona erince, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın; böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur**.' (Bakara 2/231)

Hul', Talak Değil, Nikahın Feshidir

Hul', nikâh akdinin feshidir, talak değildir. Nitekim iki ve üç talaktan sonra da hul'un caiz olduğu naslarla sabittir. Şayet hul', talak sayılsaydı, bu durumda talak sayısı dörde çıkmış olurdu!

Tavus'tan: İbn 'Abbâs ﵁, Bakara 229. ayeti hakkında şöyle demiştir: "Hul', talak değildir."[2657]

Hulû'nun talak olmadığına dair delillerden biri de, talakta erkek geri dönme hakkına sahip olduğu halde, kadının rızası olmadığı sürece hulû'da böyle bir hakka sahip olamamasıdır. Aynı zamanda talak iddeti üç hayız dönemi olduğu halde, hulû nedeniyle iddet bir hayız dönemidir. Dolayısıyla, erkek hanımıyla on defa hulû yapmış olsa dahi, kadın başka bir erkekle evlenmeden, yeni bir nikâh akdiyle tekrar evlenmesi caizdir.[2658]

- Hul', talak lafzıyla yapılsa dahi, talak olarak hesap edilmez. Çünkü boşama, hakim kararı bulunmasa bile bir bedel karşılığı olarak yapıldığı sürece hangi lafızla olursa olsun talak olarak hesaplanmaz. Hulû veya fesih lafızlanyla yapılmış olması Şart değildir. Nasların ve usul kaidelerinin delil

---

[2656] İbn Teymiyye, *Fetavâ* (33/112).
[2657] **Sahih**. Abdurrezzâk (6/485)
[2658] İbn Teymiyye, *Fetavâ* (32/289).

olarak ortaya koyduğu sahih görüş budur.[2659]

- Hul'un hakim nezâretinde yapılmış olması şart değildir. Hâkimin izni olmasa dahi eşlerin hulû konusunda anlaşmaları yeterlidir. Çünkü Yüce Allah: '**Kadının fidye vermesinde ikisine de günah yoktur'** (Bakara 2/229) buyurmuştur.

Hayseme b. 'Abdirrahmân anlatıyor: "(Emir) Bişr b. Mervân'a, aralarında hul' yapan bir kadın ve erkek getirildi. Bişr, hul'u geçerli saymadı. Bunun üzerine 'Abdullâh b. Şihâb: 'Ömer radıyallahu anh'e hul' yapan biri getirildiğinde, onu geçerli kabul etti' dedi."[2660] Yani, hakimin izni olmadan yapılan hul'u geçerli saymıştır. Ayrıca talakın, hakim kararına tabi olmadan caiz olduğu gibi hul' da caizdir.

Kocanın İzni Olmaksızın, Hâkim Hul' Kararı Veremez

Sâbit'in hanımının hulû ile boşanması konusunda, Peygamberimiz ﷺ, kadına: **'O halde, bahçesini ona geri verir misin?'** diye sormuş, kadından: 'Evet' yanıtı aldığında, Sâbit'e onu boşamasını emretmişti. Âlimlerin çoğunluğuna göre Peygamberimizin bu uygulaması irşat ve yol göstermek amacıyladır, bu nedenle vucûbiyet bildirmemektedir. Dolayısıyla erkeğin rızası olmaksızın hul' sahih olmaz.

Hayız halindeki kadına hul' caizdir. Hul' için temizlenmiş olması şart değildir. Hul' yapılması, cinsel ilişkide bulunulan temizlik dönemi ile hayız dönemleri de dâhil olmak üzere her zaman caizdir. Talakın hayız dönemlerinde caiz olmayışının nedeni, iddetin uzaması nedeniyle kadının zarar görmesini önlemek içindir. Hul' ise geçimsizlik nedeniyle kadının zarar görmesini önlemek amacıyla meşru kılınmıştır. Dolayısıyla hul' talep eden kadın sıkıntı ve huzursuzluk içerisindedir. Bu iddet süresinin uzamasından daha büyük bir zarardır. Bu nedenle Peygamber ﷺ, hul' talep eden kadına hayızlı olup-olmadığını sormamıştır.[2661]

Hul' Yapılan Kadının İddet Süresi:

Hul' yapılan kadın hayız oluncaya kadar bekler, bir hayız olduktan

---

[2659] İbn Teymiyye, *Fetavâ* (32/309).
[2660] **Sahih.** Buhârî (9/306 -muallak olarak-) İbn Ebi Şeybe (4/120).
[2661] *el-Mugnî* (7/52) ve *el-Mecmû'* (16/13).

sonra başka biriyle evlenmesi caiz olur. Rubeyyi' br. Muavviz ﷺ'dan: "Kendisi hul' yaparak kocasından ayrıldığında, Osmân b. 'Affan radıyallahu anh'e geldi ve: "İddet beklemem gereken süre nedir?" diye sordu. Osmân b. 'Affân: 'Sana iddet yoktur. Ancak henüz yeni ayrılmış olman nedeniyle bir hayız oluncaya kadar beklemelisin" dedi. Sonra ben, Sabit b. Kays'ın nikahı altında bulunan ve hul' yaparak ondan ayrılan Meryem el-Muğâliye hakkındaki, Rasûlallah ﷺ'in hükmünü araştırdım."[2662]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Sabit b. Kays b. Şemmas'ın hanımı hul' ile kocasından ayrıldı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona bir hayız dönemi iddet beklemesini emretti."[2663]

Nikâhın Feshi

İbnu'l-Museyyeb ﷺ anlatıyor: "Ömer ﷺ dedi ki: 'Kim, kendisinde delilik veya cüzzam veya baras[2664] bulunan biriyle evlenir ve temasta da bulunursa, mehir tamamiyle kadının olur. Ancak bu, kadının velisi üzerinde erkeğe bir borç olur."[2665]

Gayri Müslim Evli Çiftlerden Birinin Müslüman Olması Durumu:

Kadın Müslüman olup kocası kâfir olarak kaldığında: Müslüman bir kadın, kâfir bir erkeğin nikâhı altında bulunamayacağından dolayı ayrılırlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '... **Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz, onları kâfirlere geri döndürmeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar**.' (Mumtehine 60/10)

Bu durumda, kadının nikâhı askıya alınır. Kadının iddet süresi tamamlanmadan önce kocası Müslüman olursa, hanımıyla nikâhı devam eder. Şayet iddet süresi tamamlanıncaya kadar kocası Müslüman olmazsa, iddet süresi tamamlandıktan sonra kadın dilediği kimseyle evlenebilir. Dilerse kadın, kocası Müslüman oluncaya kadar bekleyebilir. Bu durumdaki Müslüman kadının, kocası Müslüman olduğu takdirde, yeniden nikâh akdi

[2662] **Sahih.** Nesâ'î (3497) İbn Mâce (2058)
[2663] **Sahih.** Ebu Davud (2229) Tirmizi (1185)
[2664] **Baras:** Abraşlık, alalık, cilt hastalığıdır. Sedef gibi.
[2665] **Sahih mevkuf.** Mâlik, (2/526)

gerekmez.

İbn ‘Abbâs ﷺ anlatıyor: ‘Bir Hıristiyan kadın, bir zımmînin nikâhı altında iken kocasından bir müddet önce Müslüman olsa artık kocasına haram olur.’[2666]

İbn ‘Abbâs ﷺ anlatıyor: ‘Dârulharp’ten bir kadın hicret ettiği zaman, hayız görüp temizleninceye kadar ona evlilik teklifinde bulunulmazdı. Bu şekilde temizlendiği zaman onunla evlenmek helal olurdu. Kadın evlenmeden önce kocası da hicret ettiği takdirde, kadın kocasına döndürülürdü.’

İbnu’l-Kayyîm ﷺ der ki: İslam dinine girdikten sonra nikâhını yenileyen bir kimse bilmiyoruz. Bu konudaki uygulama şu iki şekilden biriydi. Ya ayrılırlar ve başka biriyle evlenirlerdi. Ya da eşlerinin de Müslüman olmasını gecikse de- beklerlerdi.

Yukarıda belirtilen Müslüman kadının, kocasının da Müslüman olmasını beklemesi durumu, onun hanımı olmaya devam ettiği anlamına gelmez. Hiç kuşkusuz kadın Müslüman olmasıyla birlikte, Müslüman olmayan kocasına haram olur. Bu hüküm *Kur’ân’ı Kerîm* ayetiyle sabittir. Dolayısıyla Müslüman kadın, kâfir kocasının evinde kalamaz. O, kendisine bir yabancı hükmündedir.

Kâfir bir kadın, Müslüman olduğu takdirde sadece bir hayız süresi bekler. Üç hayız dönemi beklemez. Daha önce zikredilen İbn ‘Abbâs ﷺ hadisinin zahir hükmü budur.

Erkek Müslüman olup hanımı kâfir olarak kaldığında: Hanımı ehl-i kitap -Yahûdî veya Hıristiyan- ise, evlilikleri devam eder. Çünkü Müslüman bir erkeğin ehl-i kitapla evlenmesi caizdir. Dolayısıyla evli Müslüman bir erkeğin nikâhının devamı çok daha öncelikle caiz olur. Hanımı ehl-i kitaptan değil ise ayrılırlar. Çünkü Yüce Allah: ‘**Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın**’ (Mumtehine 60/10) buyurmuştur. Şayet kadın da Müslüman olursa, önceki nikâhları geçerlidir.

[2666] **Sahih.** Buhârî (*Talâk* 20)

Liân/Lanetleşme

Erkek, karısını zina yapmakla suçladığı zaman hâkim aşağıda belirtileceği şekilde her ikisini de lanetleşmeye çağırır. Eşlerin: ‘Eğer yalan söylüyorsam, Allah’ın laneti üzerime olsun’ diyerek yemin etmesi nedeniyle, bu işleme *liân*/lanetleşme denir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘Eşlerini zina ile suçlayıp da kendilerinden başka şahitleri bulunmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah’ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa yemin ile şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır. Şayet Allah’ın size bol lütfü ve merhameti olmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ue hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu!)’ (Nûr 24/6-10)

İbn ‘Abbâs ﷺ anlatıyor: “Yüce Allah’ın (Tebük Seferi’nden geri kalmaları sebebiyle) tevbelerini kabul edip affettiği üç kişiden biri olan Hilal b. Umeyye ﷺ geldi. (Anlattığına göre) tarlasından evine yatsı vaktinde dönmüştü. Hanımının yanında bir adam buldu. Manzarayı gözleriyle görmüş, kulaklarıyla işitmişti. Sabah oluncaya kadar adamı ürkütüp telaşlandırmadı. Sabah olunca doğru Rasûlullah ﷺ’in yanına gitti. ‘Ey Allah’ın Rasûlü dedi, ben aileme geceleyin dönmüştüm, yanlarında bir adam buldum. Üstelik gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim.’ Rasûlullah ﷺ getirdiği bu haberden hoşlanmadı, adama karşı sert davrandı. Bunun üzerine: Nûr suresi 6-9. ayetleri nazil oldu. Vahiy hali Rasûlüllah ﷺ’in üzerinden kalkınca: ‘**Ey Hilal, müjde! Allah senin için bir kurtuluş ve kurtuluş yolu gösterdi**’ buyurdular. Hilal: ‘Ben Yüce Rabbim’den bunu ümid ediyordum!’ dedi. Rasûlullah ﷺ: ‘**Kadına adam gönderin gelsin**!’ diye emretti. Kadın geldi. Âyet-i kerimeyi Rasûlullah ona okudu. İkisine de meselenin ciddiyetini hatırlattı ve ahiret azabının dünyadaki azabtan daha şidetli olacağını haber verdi. Bunun üzerine Hilal: ‘Vallahi kadın hakkında doğruyu söyledim!’ dedi. Kadın da: ‘Hayır yalan söyledin!’ dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ: ‘**Aranızda lanetleşin**!’ diye emretti. Hilal’e: ‘**Şehadet getir**!’ dendi. O da doğru söylediğine dair dört kere Allah’a şehadet etti. Beşinci sefer olunca kendisine: ‘**Ey Hilal, Allah’tan kork, zira dünya azabı ahiret azabından pek hafiftir, senin bu yaptığın, üzerine azabı vacib**

kılmaktadır!' dendi. O yine: 'Allah'a yemin olsun, ona iftira ediyorum diye bana celde yapılmadığı gibi Allah da onun sebebiyle bana azap vermeyecektir!' dedi ve: 'Eğer yalancı ise Allah'ın laneti üzerine olsun!' diye beşinci kere şehadette bulundu. Sonra kadına: '**Şehadet getir**!' dendi. Kadın da: 'Hilal yalancıdır' diye dört kere Allah'a şehadette bulundu. Beşinci şehadete sıra gelince, kadına: '**Allah'tan kork, zira dünyadaki azap ahiret azabından hafiftir. Bu yaptığın, üzerine azabı vacib kılmaktadır**!' dendi. Kadıncağız bir müddet durakladı: Sonra: 'Kavmimi, geri kalan zamanlarda rezil rüsvay edemem!' dedi ve beşinci defa: 'Hilal doğru söyledi ise Allah'ın gazabı üzerime olsun!' diye şehadette bulundu. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ aralarını ayırdı. Kadının çocuğunun babasının adıyla çağrılmamasına, kadına zina isnad edilmemesine, çocuğa da veled-i zina denmemesine, kim kadına veya çocuğa böyle bir isnadda bulunacak olursa hadd-i kazfe maruz kalacağına hükmetti. Keza bunlar ne boşanma ne de ölüm sebebiyle ayrılmadıkları için Hilal üzerinde, ne kadın için mesken ne de çocuk için nafaka mesuliyeti olmadığına hükmetti.

Rasûlullah ﷺ: 'Eğer kadın kızılımsı, kabaları etsiz, sivri omuzlu, iki kabası sivri, bacakları ince bir çocuk dünyaya getirirse, bu çocuk Hilal'dendir. Eğer esmer, kısa saçı, iri yapılı, iri bacaklı, iri kabalı bir çocuk dünyaya getirirse bu çocuk, zina nisbet edilen şahsa aittir' buyurdu. Gerçekten kadın esmer renkli, kısa saçlı, iri yapılı, iri bacaklı ve iri kabalı bir çocuk doğurdu. Rasûlullah ﷺ: 'Eğer (şehadetlerle yapılan) yeminler olmasaydı benimle o kadın arasında mesele olacaktı' buyurdu. İkrime der ki: 'Kadının çocuğu bundan sonra Mudar üzerine emîr oldu, tesmiyede babasına nisbet edilmezdi."[2667]

İbn Ömer ؓ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ, Ensar'dan bir erkek ve kadını (zina suçlamasında bulunmaları nedeniyle) lanetleşmelerinden sonra ayırdı/boşadı.'[2668]

Sehl ؓ'ın rivayetinde: "Lanetleşmede bulunduktan sonra: 'Eğer onu hala nikâhım altında tutarsam, ona yalan söylemiş olurum' dedi ve Peygamber ﷺ onlara ayrılmalarını emretmeden önce hanımını üç talakla boşadı. Böylelikle Peygamber'in yanında ondan ayrılmış oldu. Bunun üzerine Peygamber ﷺ: **'Bu, lanetleşmede bulunanlar için**

[2667] **Sahih.** Buhârî (4747); Ebû Dâvud (2237); Tirmizi (3229) İbn Mâce (2067).
[2668] **Sahih.** Buhârî (5314) Muslim (1494).

ayrılıktır/boşanmaktır' buyurdu."[2669]

Lanetleşmede bulunanlar ebediyen birbirlerine haram olurlar. Lanetleşmede bulunan kadın mehirin tamamını hak etmiş olur. Kocası mehirden hiçbir şeyi geri alamaz. İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Peygamber ﷺ, lanetleşmede bulunan karı-kocaya: **'Hesabınız Allah'a kalmıştır, ikinizden birisi yalancıdır. (Kocaya hitaben) sen, kadının aleyhine olacak bir davranışta bulunamazsın'** buyurmuştur. Bunun üzerine koca: '(Mehir olarak verdiğim) malım ne olacak?' dediğinde ona: **'(Onda) senin malın yoktur! Eğer kadın hakkında doğru söylüyor isen (verdiğin mehir) kadınla gerdekte bulunmuş olmanın karşılığıdır. Eğer yalan söylüyor isen o (mehir olarak verdiğin mal) senden çok daha uzak olmuştur'** buyurdu.[2670]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllah ﷺ, bir adamla hanımına Liân/lanetleşme yaptırdı. Sonra boşanmalarına hükmetti ve çocuğu kadına nispet etti.'[2671]

İbrahim en-Nehai dedi ki: "Bir adam kendi hanımını zina ile suçlayıp da mahkemeye müracaat etmezse, evlilikleri devam eder."[2672]

Bir adam kendi hanımına: 'Seni bakire olarak almadım' demesi durumunda, eğer bu sözüyle onun zina ettiğini kastetmemiş ise had cezası ve lian gerekmez. Çünkü bekaret, cinsel ilişki olmaksızın da bozulabilmektedir. Şayet bu sözüyle onun zina etmiş olduğunu kastetmiş ise yukarıda anlatılan hükme tabi olur.

Îlâ

İlâ: Belirli bir süre kişinin, hanımıyla cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesidir.

İlâ İçin İki Durum Söz Konusudur:

1. Erkeğin cinsel ilişkide bulunmayacağına dair belirttiği sürenin dört aydan daha az olması. Bu durumda evlâ olan erkeğin yeminini bozup

---

[2669] **Sahih.** Buhârî (5314) Muslim (1494).
[2670] **Sahih.** Buhârî (5311) Muslim (1493).
[2671] **Sahih.** Buhârî (5315) Muslim (1494).
[2672] **Sahih**. Abdurrezzak (12411).

yemin kefareti vermesidir. Çünkü Peygamberimiz ﷺ: **'Kim bir yeminde bulunduktan sonra, onun dışında bir hayır görürse, hayırlı olanı yapsın; yemini için kefarette bulunsun'** buyurmuştur.[2673]

Şayet erkek yemin kefareti yapmayıp, îlâ süresini tamamlamayı tercih ederse kadın kocasının belirlediği süre doluncaya kadar sabretmelidir. Boşanmayı istememelidir. Enes b. Mâlik ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ bir ay hanımlarına yaklaşmamaya yemin etmişti. Ayrı bir odada yirmi dokuz gün bekledi. Sonra oradan indi. Rasûlullah ﷺ'e: 'Bir ay diye yemin etmemiş miydin?' diye soruldu: '**Bir ay yirmi dokuz gün de olur**' buyurdu."[2674]

2. Erkeğin cinsel ilişkide bulunmayacağına dair belirttiği sürenin dört aydan daha fazla olması: Bu durumda da evlâ olan erkeğin yeminini bozup, hanımıyla cinsel ilişkide bulunması ve yemin kefareti vermesidir. Cinsel ilişkide bulunmadığı sürece yemin kefareti vermesi gerekmez. Bu durumda kocasının belirttiği süre tamamlanıncaya kadar kadının sabretmesi gerekir. Süre dolduktan sonra kocasından ya ilişkide bulunmasını veya kendisini boşamasını talep edebilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Kadınlarından uzak kalmaya yemin edenler için, dört ay beklemek vardır. Eğer (bu süre içerisinde kadınlarına) dönerlerse, hiç şüphesiz Allah çokça bağışlayan ve esirgeyendir. Eğer (yeminlerinden dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki Allah her şeyi işiten ve bilendir**.' (Bakara 2/226-227)

Yemin süresi tamamlandıktan sonra erkek, hanımına geri dönme ve cinsel temasta bulunma ile hanımını boşama hususunda dilediği kararı verebilir. Ebû Salih ﷺ anlatıyor: "Îlâ eden kişinin durumunu, Peygamber ﷺ'in sahabelerinden yirmi iki kişiye sordum: 'Dört ay tamamlandıktan sonra ya hanımına döner ya da onu boşar' dediler."[2675]

Kocası Kaybolan Kadının Hükmü:

İbnu'l-Museyyeb ﷺ anlatıyor: "Ömer ﷺ dedi ki: 'Bir kadın kocasını kaybeder, nerede olduğunu da bilemezse dört yıl bekler, sonra dört ay on

[2673] **Sahih.** Muslim (1650).
[2674] **Sahih.** Buhârî (5202) Muslim (1085) Tirmizi (685) Nesâ'î (6/166).
[2675] Fethu'l-Bârî (9/248).

gün oturur, sonra nikahı (başkasına) helal olur.'"[2676]

Bu durumdaki kadın hakkında bazı âlimler şöyle demişlerdir: Kocası geçimine yetecek miktarda geride bir şeyler bırakmış ise kadın için bekleme süresi tayin edilmesine gerek yoktur. Ancak kadının fitneye düşmekten korkması durumunda mahkemeye müracaat ederek, hâkimden nikâh akdinin feshini talep edebilir.[2677]

Bazı âlimler ise bu durumdaki kadın: 'kocasının ölüm haberi gelinceye kadar beklemelidir(!)' demişlerdir. Her ne kadar sahabeler, kendi dönemlerindeki iletişim şartlarının zorluğunu dikkate alarak kocası kaybolan kadının bekleme süresini dört yıl olarak sınırlandırmış olsalar da günümüzde iletişim şartları çok daha kolay ve hızlı hale gelmiştir. Bu nedenle, bu konunun hâkimin takdirine bırakılması İslâm şeriatının maksadına çok daha uygundur.

Zıhâr

Zıhar arapça '*zahr*/sırt' kelimesinden gelmedir. Cahiliyyede araplar arasındaki adete göre bir adam karısına: 'Sen bana anamın sırtı gibisin' derse, karısı ona anasının kendisine haram olması gibi haram sayılırdı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**İçinizden zıhar yapanların kadınları onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Şüphesiz Allah; affedicidir, bağışlayıcıdır.**' (Mücadele 58/2)

Şeriat, zıharın keffaretini hatayla adam öldürmenin keffaretine benzer bir şekilde ağır bir keffaret olarak belirlemiştir. Bu, Ramazan'da gündüz (oruçluyken) hanımıyla ilişkide bulunanın karşılaması gereken keffaretin aynısıdır. Karısına zıhar yapanın bu keffareti yerine getirmeden ona yaklaşması caiz değildir. Yüce Allah şöyle buyurur: '**Kadınlardan zıhar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi azad etmeleri gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. (Buna imkan) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme) Allah'a ve Rasûlü'ne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Ve**

[2676] **Sahih.** Mâlik, (2/575) Diğer sahabelerden rivayetler için bkz. 'Adevî, *Câmi'u Ahkâmi'n-Nisâ'* (4/199-201).

[2677] 'Adevî, Câmi'u Ahkâmi'n-Nisâ' (4/202).

kâfirler için acı bir azap vardır.' (Mücadele: 58/3-4)

Kişi hanımına: 'Sen bana annemin sırtı gibisin' demesi durumunda, hanımı kendisine haram olur. Kefaret verinceye kadar hanımıyla cinsel temasta veya tatminde bulunamaz. Zihâr yapan kişi aciz kalmadığı sürece kefarette belirtilen sıraya uymak zorundadır. Nitekim kefarette bulunmadan önce hanımıyla ilişkide bulunamaz. Zihâr kefareti sırasıyla şunlardır:

1. Erkek veya kadın Mümin bir köle azat etmek. Bunu bulamadığı takdirde:

2. Hanımıyla temasta bulunmaksızın, aralıksız iki ay oruç tatmak. Bunu da yapamadığı takdirde:

3. Altmış fakiri doyurmak.

Zihâr belirli bir süre tayin ederek yapan kişi bu süre tamamlanıncaya kadar, kefarette bulunmadığı takdirde hanımıyla cinsel temasta bulunamaz. Süre tamamlandıktan sonra hanımıyla ilişkide bulunabilir. Bu durumda kefaret gerekmez.

Seleme b. Sahr el-Ensârî ﷺ, Ramazan ayı çıkıncaya kadar hanımını kendisine annesinin sırtı gibi kılmıştı. Ramazan'ın yarısı geçince de geceleyin ona yaklaştı. Rasûlullah ﷺ ona: **'Bir köle azâd et'** buyurdu. Seleme ﷺ, Rasûlullah ﷺ'e gelerek durumu ona anlattı: 'Gücüm yetmez bulamam' dedi. Rasûlullah ﷺ: **'Arka arkaya iki ay oruç tut'** buyurdu. Seleme ﷺ: 'Buna gücüm yetmez' dedi. Rasûlullah ﷺ: **'Altmış fakiri doyur'** buyurdu. Seleme: 'Buna da gücüm yetmez' dedi. Bunun üzerine Rasulullah ﷺ: **'Benî Zureykîn sorumlusuna git, seni yedirip içirsin ve sana altmış yoksulu doyuracak yiyecek versin. Sen ve ailen hakkında ondan yardım iste'** buyurdu."[2678]

- Kişi hanımına: 'Sen bana kız kardeşimin sırtı gibisin' demesi durumunda da zihâr gerçekleşmiş olur. Bu durumda hala, teyze ve benzeri konumdaki kendisine ebedi olarak haram olanları söylemesi de aynı hükümdedir.

- Zihâr yapan kişi, kefarette bulunmadan önce hanımıyla ilişkiye

---

[2678] **Hasen**. Tirmizî (1198-1200); Ebû Dâvud (2213); İbn Mâce (2062) Hakim (2/302) Ahmed (4/37) Darimi (2/163)

girmesi durumunda, Yüce Allah'tan bağışlanma dilemelidir. Kefarette bulununcaya kadar bir daha ilişkiye girmemelidir. Bu durumda sadece bir kefaret yeterlidir. Nitekim daha önce zikredilen Seleme ﵁'ın hadisinde, hanımıyla kefarette bulunmadan önce ilişkiye girmiş olmasına rağmen, Peygamberimiz ﷺ ona sadece bir kefaret emretmiştir.

Nafaka

Nafaka, erkeğin boşadığı hanımına verdiği maldır. Bu mal, giyecek, yiyecek, harcırah, hizmetçi ve benzeri şeylerdir. Bunun miktarı erkeğin maddi durumuna göre fark eder.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: 'Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman, onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah'tan sakının; onları, apaçık bir hayasızlık yapmaları hali hariç, evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar.' (Talak 66/1)

'Onları gücünüz nispetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun.' (Talak 88/6)

Yüce Allah bu ayeti kerîmede, kadının iddeti süresince kocası yanında mesken hakkı bulunduğuna hükmetmiştir. Peygamberimiz ﷺ: '**Erkeğin hanımını geri alma hakkının bulunduğu ric'î talakta, kadının nafaka ve mesken hakkı vardır**' buyurmuştur.[2679]

Boşanan Kadınların Nafaka Hakkı:

Konuyla ilgili *ayeti kerîme*nin umumî lafzından dolayı boşanan kadınlara nafaka verilmesi vaciptir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Boşanan kadınları iyilikle/uygun bir surette faydalandırmak, muttakiler üzerine bir haktır'** (Bakara 2/241)

Nafaka konusunda cinsel ilişkiye girilmiş kadınla, cinsel ilişkide bulunulmadan boşanmış kadın aynı durumdadır. Fakat şunun bilinmesi gerekir: Cinsel ilişkide bulunulmadan boşanmış kadının nafakası, nikah akdinde belirlenmiş mehrinin yarısından ibarettir. Bunun dışında bir nafaka hakkı yoktur. Nitekim Yüce Allah, cinsel temasta bulunulmadan boşanmış kadınların faydalandırılmasını/onlara bağışta bulunulmasını vacip kılmıştır.

[2679] **Sahih.** Nesâ'î (6/144)

‘...**Mümin kadınlarla nikahlandıktan sonra (cinsel) temasta bulunmadan onları boşarsanız; onlardan dolayı size iddet saymaya gerek yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın’** (Ahzab 33/49) buyurmuştur.

*Ayeti kerîm*edeki: ‘bağış/faydalandırma’ lafzı, miktarı belirli ve belirsiz olmak üzere genellik bildirmektedir. Bu genel ifadeyi, Bakara suresindeki ayetler açıklamıştır. Buna göre, mehri belirlenmiş kadın, cinsel ilişkide bulunulmadan önce boşanmışsa, mehrinin yarısıyla faydalandırılır. Mehri belirlenmemiş ise faydalandırılacağı miktar tayin edilmemiştir. Nitekim Yüce Allah bu konuda şöyle emretmiştir: ‘...**Mümin kadınlarla nikahlandıktan sonra, (cinsel) temasta bulunmadan onları boşarsanız; onlardan dolayı size iddet saymaya gerek yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın. Evlendiğiniz kadınları mehir belirlediğiniz halde, temas etmeden boşarsanız -kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna-belirlediğiniz mehrin yarısı onlarındır. Bağışlamanız Allah’tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz yaptıklarınızı görür**.’ (Bakara 2/236-237)

İbn Ömer ﷺ der ki: ‘Boşanan bütün kadınların nafaka/faydalandırılma hakkı vardır. Ancak kendisiyle cinsel ilişkiye girilmeden boşanan kadınların, mehirlerinin yarısını alma dışında bir nafaka/fayda hakları yoktur.’[2680]

Boşanmış Hamile Kadının Durumu:

Doğum yapıncaya kadar nafaka hakkı vardır. Çünkü Yüce Allah: ‘...**Eğer hâmile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin’** (Talak 66/6) buyurmuştur.

Üç Talakla Boşanmış Kadının Durumu:

Üç talakla boşanan kadının, nafaka ve kocası yanında mesken hakkı yoktur. Fatıma bt. Kays üç talakla boşanmıştı. Kendisi bu durumu şöyle anlatıyor: ‘Mesken ve nafaka hakkı için boşandığım eşimi Rasûlüllâh ﷺ‘e şikâyet ettim. Bana mesken ve nafaka hakkı vermedi ve Umm Mektûm’un

[2680] **Sahih mevkuf.** Taberî (5/126).

oğlunun evinde iddet beklememi emretti.'[2681]

Cabir ﷺ anlatıyor: "Teyzemi kocası (üç talakla) boşamıştı. Teyzem hurmalarının meyvesini kesmek istedi. Bir adam onu evden çıkmaktan men etti. Teyzem de Rasûlullah ﷺ'e gelip durumunu arzetti. Rasûlullah ﷺ: **'Tabî, hurmalarını devşir, ondan dilersen tasadduk eder, dilersen ma'ruf üzere tasarruf edersin!'** buyurdu."[2682]

Hidâne (Çocukların Velayet Hakkı):

Boşanan kadın, başka biriyle evlenmediği sürece, küçük çocukların velayetine babadan daha fazla hak sahibidir. Kadın başka biriyle evlendiğinde, baba daha fazla hak sahibi olur. '

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasûlullah ﷺ'e bir kadın gelerek: 'Bu çocuğa karnım yuva, göğsüm içecek, kucağım da kundak olmuş iken, babası beni boşadı ve onu da benden koparıp almak istiyor!' diye şikâyet etti. Peygamber ﷺ: **'Sen evlenmedikçe, çocuğa daha hak sahibisin!'** cevabını verdi."[2683]

Hidâne ihtiyacı bulunmayan çocuklar, baba veya anneyi tercihte serbest bırakılırlar. Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ bir oğlan çocuğunu, baba veya annesini seçmede muhayyer bıraktı. Çocuk annesini seçti ve onun elinden tuttu. Annesi de çocuğu alıp götürdü.'[2684]

'Alî ﷺ anlatıyor: "Zeyd b. Hârise, Mekke'ye gitmişti. (Uhud'da şehid düşen) Hamzâ ﷺ'ın kızına uğradı. Ca'fer ﷺ: 'Kızı yanıma ben alacağım, ona ben daha hak sahibiyim, o benim amcamın kızıdır ve üstelik yanımda teyzesi var, teyze anne gibidir' dedi. 'Alî ﷺ da: 'Ona ben daha hak sahibiyim. O amcamın kızıdır. Yanımda Rasûlullah ﷺ'in kızı Fâtıma var. Fâtıma ona daha hak sahibidir' dedi. Zeyd b. Hârise ﷺ atılarak: 'Ona ben daha hak sahibiyim, o erkek kardeşimin kızıdır, ben onun için yola çıktım ve yanına geldim' dedi. Rasûlullah ﷺ, kızı Ca'fer ﷺ'ın yanına almasına

---

[2681] **Sahih.** Muslim (1480).
[2682] **Sahih.** Muslim (1483); Ebû Dâvud (2297) Nesâ'î (6/209).
[2683] **Hasen**. Ahmed (2/182) Ebû Dâvud (2276) Hakim (2/207)
[2684] **Sahih**. Ahmed (2/246) Tirmizî (1357) Ebû Dâvud (2277) Nesâ'î (3496) İbn Mâce (2351)

hükmetti ve: **'Muhakkak ki teyze anne menzilesindedir!'** buyurdu."[2685]

Boşanan Kadınların İddeti:

İddetin kelime anlamı, saymak ve hesap etmek demek olan *'adde* kökünden türemiştir. Istılah anlamı ise: Yüce Allah'ın, boşanan kadınlara belirlediği süredir. Kadının, bu süre tamamlanıncaya kadar farklı biriyle evlenmeksizin beklemesi farzdır.

Erkeğin İddet Beklemesi Gerekir Mi?

Erkeğe iddet beklemek vacip değildir. Boşandıktan sonra, hanımının iddet süresinin dolmasını beklemeden erkek evlenebilir. Ancak bunun bazı istisnaları vardır. Örneğin, boşadığı hanımın kız kardeşiyle, teyzesiyle, halasıyla veya boşadığı hanımıyla birlikte evlenmesi helal olmayan kadınlardan biriyle evlenmek istemesi durumunda, erkek boşadığı kadının iddet süresinin dolmasını beklemek zorundadır. Dört evli olan bir erkek, dördüncü hanımını ric'î talakla boşadığı takdirde, kadının iddet süresi tamamlanıncaya kadar beklemesi vaciptir. Bu konuda âlimler ittifak etmiştir. Fakat dördüncü hanımını bâin talakla boşayan erkeğin beklemesi vacip değildir. Erkeğin istisna durumlarda beklemesi gereken süreye, her ne kadar iddet anlamı taşısa da, ne dil açısından, ne de şer'î açıdan 'iddet' denilemez.

İddet Türleri:

Cinsel İlişkide Bulunulmuş Kadının İddeti: Boşanan kadın, hayız gören bir kadınsa, iddet süresi üç hayız dönemidir. Çünkü Yüce Allah: '**Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç kurû/hayız dönemi beklerler**' (Bakara 2/228) buyurmuştur. *Ayeti kerîme*deki 'kuru' kelimesi, hayız anlamındadır. Çünkü 'Âişe validemizin rivayet ettiği bir hadiste hayız anlamında kullanılmıştır.

'Âişe ﵂ dedi ki: 'Umm Habibe'nin istihâze kanamaları oluyordu. Bu durumu Peygamber ﷺ'e sordum. Ona hayız günlerinde namazı bırakmasını emretti.'[2686]

[2685] **Sahih.** Buhârî (2699) Ebû Dâvud (2278-2280).

[2686] **Hasen**. Ebû Dâvud (297); Tirmizî (126); İbn Mâce (625).

Aişe radıyallahu anha dedi ki: “Berire’ye üç hayız dönemi iddet beklemesi emredildi.”[2687]

Boşanan kadın, yaşının küçük veya büyük olmasından dolayı hayız olmayan bir kadınsa, iddet süresi üç aydır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘**Kadınlarınızdan ay hali görmekten kesilenler ile henüz âdet görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki onların iddet beklemesi üç aydır’** (Talak 66/4)

Cinsel İlişkide Bulunulmadan Boşanmış Kadının İddeti: Bu durumdaki kadına iddet yoktur. Çünkü Yüce Allah Şöyle buyurmuştur: ‘...Mümin kadınlarla nikahlandıktan sonra, (cinsel) temasta bulunmadan onları boşarsanız; onlardan dolayı size iddet saymaya gerek yoktur’ (Ahzab 33/49)

Hamile Kadının İddeti: Doğumunu yapıncaya kadardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘**Hamile kadınların iddeti, doğum yaptıklarında tamamlanır**’ (Talak 66/4)

Mürtâbe (Şaşırmış) Kadının İddeti: Normal hayız gören kadının, nedeni anlaşılamayacak şekilde hayızdan kesilmesi durumuna *murtâbe* denir. Bu durumdaki kadın boşandığında veya kocası vefat ettiğinde dokuz ay bekler, daha sonra üç ay iddet süresini doldurur. Dolayısıyla bu durumdaki kadının iddeti tam bir yıl sürmüş olur. Yılı doldurduktan sonra evlenmesi helaldir.

Ömer ﷺ şöyle demiştir: ‘Dokuz ay oturur, hamile olmadığı ortaya çıktığında, üç ay iddet bekler ve böylelikle bir yıl olur.’[2688]

Bu konuda sahâbelerden muhalif olan bir kimse bilinmemektedir.

Hayız Kanıyla Hastalık Kanını Ayırt Edemeyen, İstihâze Kanamalı Kadının İddeti: Bu durumdaki kadın boşanması durumunda üç ay iddet bekler. Çünkü bu durum şu *ayeti kerîme*nin kapsamına girmektedir. ‘Kadınlarınızdan ay hali görmekten kesilenler ile henüz âdet görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır.’ (Talak 66/4)

[2687] **Sahih**. İbn Mace (2077)

[2688] Şâfi‘î, *Musned* (2/107).

Kocası Vefat Eden Hâmile Kadının İddeti:Kocası vefat eden hamile kadının iddet süresi, doğum yapıncaya kadardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '...**hamile olanların iddeti, doğurmaları ile tamamlanır.**' (Talâk, 65/4)

Umm Seleme ﷺ anlatıyor: "Benî Eslem kabilesinden Subey'a adında bir kadın hamile iken kocası ölmüştü. 'Abdi'ddâr oğulları kabilesinden Ebû's-Senâbil İbn Ba'kik, kadınla evlenmek istedi. Kadın onunla evlenmek istemedi. Adam: 'Vallahi, iki müddetin sonuncusuna kadar iddet beklemedikçe evlenmen caiz değil' dedi. Kadın, kocasının vefatından kırk gün sonra doğum yaptı. Daha sonra da Rasûlüllah ﷺ'e gelerek durumunu sordu. Rasûlüllah ﷺ: 'Evlen' buyurdu."[2689]

İhdâd

İhdâd, men etmek, engellemek demektir. Kadının, yas tutması; süslenmemesi, koku sürünmemesi, cinsel isteği uyandıran her şeyden uzak durması ve evlilik tekliflerini kabul etmemesidir. Buna Arapça da: '*ihdâd*' denir.

Kocası vefa eden kadının, dört ay, on gün yas tutması farzdır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **'İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler, dört ay on gün beklerler.'** (Bakara, 2/234)

Umm Seleme ﷺ anlatıyor: "Bir kadın, Rasûlullah ﷺ'e geldi ve: 'Ya Rasûlullah! Kızımın kocası vefat etti. Gözleri ağrıyor, ona sürme çekebilir miyim?' dedi. Rasûlullah ﷺ iki veya üç defa: '**Hayır**' dedikten sonra: '**İddeti, dört ay, on gün [beklemelidir]**' buyurdu."[2690]

Cinsel ilişkide bulunmadan önce kocası vefat eden, küçük yaştaki kadının yas tutması: İster küçük, ister büyük yaşta olsun, cinsel ilişkiye girilmiş veya girilmemiş olsun, kocası vefat eden kadının yas tutmasını/iddet beklemesini, âlimlerin geneli vacip kabul etmiştir.

Vefat Eden Bir Yakınından Dolayı Kadının Yas Tutması: Peygamber ﷺ: 'Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının, kocası dışında biri için

---

[2689] **Sahih.** Buhârî (4909); Muslim (1484)
[2690] **Sahih.** Buhârî (5334) ve Muslim (1486).

üç günden fazla yas tutması helal değildir' buyurmuştur.[2691]

Yas Tutan Kadınların Sakınması Gereken Durumlar:

Umm 'Atiyye ﷺ anlatıyor: 'Üç günden fazla yas tutmamız yasaklandı. Bir kadın sadece kocası için dört ay on gün yas tutar. Yasta iken, sürme çekmez, koku sürünmez, boyalı elbise giymezdik. Sadece (Yemen'in) asb elbisesinden giyerdik. Ve hayızdan temizlendiğimizde yıkanırken, kustu ezfâr kokusundan sürünmemize ruhsat verilmişti. Cenazelerin peşinden gitmemiz de, yasaklanmıştı.'[2692]

Yas tutan hanımların hayızdan temizlenirken, kan kokusunu gidermek için, kan izinin bulunduğu yerlere koku sürmelerine izin verilmiştir. Bu izin, kendilerinin koku kullanması için değildir. '*Kustu ezfâr* sözüyle kastettiği şey, tütsü veya kendilerince bilinen bir kokudur.

Kına, Makyaj ve Boya Kullanmak: Umm Seleme ﷺ anlatıyor: "Peygamberimiz ﷺ: 'Kocası vefat eden bir kadın, aspurla ve kırmızı çamurla boyanmış elbise giyemez. (Altın ve gümüş) zinet takmamaz/süslenemez ve sürme çekemez' buyurmuştur."[2693]

İbnu'l-Munzîr ﷺ şöyle demiştir: "Yas tutan kadının, makyaj yapmasının: 'Zinet takınamaz' yasağının kapsamında olduğuna dair bir ihtilaf bilmiyorum."

İbnu'l-Munzîr: 'Kendilerinden ilim öğrendiğim herkes, beyaz elbisenin giyilmesine ruhsat vermiştir' der.

Takı Takmak: Yas tutan kadının, yüzük, kolye ve benzeri altın ve gümüş takılar takması haramdır. İmam Mâlik ﷺ şöyle der: 'Kocasının vefatından dolayı yas tutan kadın, yüzük, halhal gibi hiçbir takı takamaz.'[2694]

Yas Tutan Kadına Caiz Olanlar:

Tırnaklarına manikür yapması, koltuk altı ve etek tıraşı olması,

---

[2691] **Sahih.** Muslim (1491).
[2692] **Sahih.** Buhârî (5341) Muslim (938).
[2693] **Sahih.** Ahmed (6/302) Ebû Dâvud (2304).
[2694] Mâlik, *(*2/599).

sabunla yıkanması: Yas tutan kadının bunları yapmasında bir sakınca yoktur. Kokulanmak amacı olmadığı sürece sabunla yıkanabilir. İbn Kudâme ﷺ şöyle demiştir: 'Yas tutan kadının, tırnaklarına manikür yapması, koltuk altı ve etek tıraşı olması, alması mendup olan kıllarını alması, sidrle yıkanması ve taranmasına bir engel yoktur. Çünkü bunlar temizlik amaçlıdır, kokulanmak amaçlı değildir.'

Saç yağıyla, saçı yağlamak: Süslenmek ve kokulanmak amacıyla olmadığı takdirde, saçı yağlamak caizdir. İmam Mâlik ﷺ şöyle demiştir: 'Kocası vefat eden kadın, içinde koku bulunmayan yağlar ve benzeri şeyler sürünebilir.'

TIB

Tedaviyi Terk Etmek Caizdir:

Usâme b. Şureyk ﷺ anlatıyor: "Bedevîleri gördüm. Rasûlüllâh ﷺ'e: 'Bize şu işi yapmada bir günah var mı, şöyle davranmada günah var mı?' diye soruyorlardı. Onlara şöyle cevap vermişti: **'Ey Allah'ın kulları! Allah, (sizlerin sorduğu şeyleri işleyen kimseden) günahı kaldırmıştır. Ancak din kardeşinin ırzından (şeref ve haysiyetinden) bir şeyler kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur.'** Bedevîler bu defa: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Hastalandığımız zaman tedavi yollarını aramasak, bu günah mıdır?' diye sordular. Rasûlüllâh ﷺ: '**Tedavi arayın ey Allah'ın kulları! Zira, Yüce Allah hazretleri koyduğu her hastalığa şifa da koymuştur, bundan sadece ihtiyarlık hariçtir, (onun tedavisi yok)**' buyurdu"[2695]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Siyah bir kadın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve şöyle dedi: "Ben sara hastasıyım. Bana dua et" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Dilersen sabret, bunun karşılığında sana cennet vardır. Dilersen sana Allah'ın afiyet vermesi için dua edeyim**" buyurdu. Kadın: "Sabrederim. Ancak dua et de avretim açılmasın" dedi. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona dua etti."[2696]

Haramla Tedavinin Yasaklığı

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlüllah ﷺ, habis (haram) ile tedaviyi yasakladı.'[2697]

Umm Seleme ﷺ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki '**Allah ﷻ, size haram kıldığı şeylerde şifa yaratmamıştır**.'[2698]

İbn Mesud radıyallahu anh'den: "Şüphesiz Allah şifanızı size haram

[2695] **Sahîh**. Ebû Dâvud (3855) Ahmed (4/278) İbn Mace (3436) Tirmizi (2038).
[2696] **Sahih**. Buhari (5652) Muslim (2576)
[2697] **Hasen**. Ebû Dâvud (3870); Tirmizî (2045); İbn Mâce (3459); Beyhakî (9/332); Ahmed (2/305, 446, 478); Ebû Nu'aym, *Hilye* (8/375).
[2698] **Hasen sahih**. Taberânî (23/749); Ahmed (2/237, 289); Ebû Ya'lâ (12/6966); İbn Hibbân (2/335); Beyhakî (10/5) Abdurrezzâk (9/250); Hâkim (4/218).

kıldığı şeylerde yaratmamıştır."[2699]

Vail b. Hucr radıyallahu anh'den: "Tarık b. Suveyd el-Cu'fî Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e hamr (sarhoş edici içki) hakkında sordu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bundan yasakladı. "Onu ancak tedavide kullanıyorum" deyince Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Şüphesiz o deva değil, ancak hastalıktır**" buyurdu."[2700]

Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şüphesiz Allah derdi de, devasını da indirmiştir. Sizin her derdiniz için bir deva vermiştir. Tedavi olabilirsiniz. Ancak haramla tedavi olmayın**."[2701]

Dağlama Yaptırmak Tevekkülden Uzaktır

Mugire b. Şube radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Dağlama veya rukye yaptıran tevekkülden uzaklaşmıştır**."[2702]

Mugire b. Şu'be radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Dağlama veya rukye yaptıran bizden değildir**."[2703]

İmran b. Husayn ﷡ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ: '**Ümmetimden yetmiş bin kişi (Mahşer'de) hesaba çekilmeden Cennete girecektir!**' buyurdu. Kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar kimlerdir?' diye sual edildi. '**Onlar, kendilerine dağlamayanlar, rukye talep etmeyenler, *teşâ'um*'e (uğursuzluğa) inanmayanlar ve Rablerine tevekkül ederlerdir!**' buyurdu. Ukkâşe ﷡ kalkıp: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Dua buyur, Allah beni onlardan kılsın!' dedi. Rasûlullah ﷺ: '**Sen onlardansın**!' müjdesini verdi. Bir başkası daha kalkıp: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua ediver!' dedi. Rasûlüllâh ﷺ: '**O hususta Ukkâşe senden önce davrandı!**'

[2699] **Sahih**. Buhârî (10/78) Ahmed, *Eşribe* (130).

[2700] **Sahih.** Ahmed (4/311, 317) Muslim (1984) Ebu Davud (3873) Tirmizi (2046) İbn Mâce (3500); İbn Hibbân (1377); Darimî (2101); İbn Sa'd (6/64)

[2701] **Hasen**. Ebu Davud (3874)

[2702] **Sahih.** Ahmed (4/249, 253) Tirmizi (2055) İbn Mace (3489) İbn Hibban (13/453) İbn Ebi Şeybe (5/54) Abd b. Humeyd (293) Taberani (20/381) Beyhaki Şuab (2/60) Hatib Tarih (7/194) İbn Mende el-Fevaid (41) Elbani Sahiha (244)

[2703] **Sahih**. Buhari Tarih (7/95)

cevabını verdi."[2704]

İstirkâ: Birisinden kendisine şifa talebi veya başka bir sebeple rukye yaparak okumasını istemektir.

Hacamat

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Tedavi olduğunuz şeylerde bir hayır varsa, hacamatta, bal şerbetinde veya ateşle dağlamadadır. Ancak ben dağlamayı sevmiyorum**."[2705]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem boynunun iki tarafındaki damarlar ile iki omuzun arasındaki damarlardan kan aldırırdı. Ayın on yedinci, on dokuzuncu ve yirmi birinci günleri kan aldırırdı."[2706]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ayın on yedinci, on dokuzuncu ve yirmi birinci günleri kan aldırana bu, her hastalığına şifa olur"[2707]

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hacamat hafızın hafızasını, akıllının aklını artırır. Allah'ın bereketiyle hacamat yapın. Perşembe, Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri hacamat yapmayın. Pazartesi günü hacamat yapın. Cüzzam ve baras hastalığı ancak Çarşamba günü iner"[2708]

Hacamat için Pazartesi ve Salı günlerini tercih etmelidir. Şayet bu günler arabî ayın 17, 19 ve 21. gecesine tevafuk ederse bu daha hayırlı olur. Lakin ayın diğer günlerine tevafuk eden Pazartesi ve Salı günlerinde hacamatta sakınca yoktur. 17, 19 ve 21. günlerinin tercihine dair tavsiye müstehaplık ifade etmektedir. Çünkü bu konudaki emir, fazilet içeren bir sebebe bağlanmıştır. Diğer günlerde hacamat yapılamayacağı anlamına gelmez. Fakat diğer günler Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerine tevafuk ederse bu günlerden kaçınmalı, Pazartesi ve Salı

[2704] **Sahih.** Muslim (218).
[2705] **Sahih.** Buhari (5702) Muslim (2205)
[2706] **Sahih**. Tirmizi (2051) Ebu Davud (3860) İbn Mace (3483)
[2707] **Hasen.** Ebu Davud (3861) Beyhaki (9/340) Hakim (4/210)
[2708] **Hasen**. Hakim (4/409) İbn Mace (3487-88) Ebu Nuaym Tıb (s.25) es-Sahiha (766)

günlerini tercih etmelidir.

Hastaya Okumak (Rukye Yapmak) Caizdir:

Enes ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllah ﷺ bize, zehire karşı, göz değmesine karşı, nemle kurduna karşı rukye yapmamıza izin verdi.'[2709]

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ anlatıyor: "Cibril ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'in yanına geldi ve: 'Ey Muhammed, hasta mısın?' diye sordu. 'Evet!' cevabını alınca, Cibril ﷺ şu duayı okudu: 'Bismi'llahi erkîke, min kulli dâin yü'zîke ve min şerri külli nefsin ev 'aynin hâdisin. Allahu yeşfike, bismi'llahi erkîke: Seni Allah'ın adıyla, sana eza veren bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasedci gözlere karşı sana okuyorum. Allah sana şifa versin, ben Allah'ın adıyla sana dua ediyorum.'"[2710]

Osman b. Ebî'l-'Âs ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ'e, Müslüman olduğum günden beri bedenimde çekmekte olduğum bir ağrımı söyledim. Bana: **'Elini, vücudunda ağrıyan yerin üzerine koy ve şu duayı oku!'** buyurdu. Dua şu idi: Üç kere: 'Bismi'llah'tan sonra yedi kere: '**E'ûzü bi-izzetillahi ve kudretihi min şerri mâ ecidu ve uhâziru: Bedenimde çekmekte olduğum şu hastalığın şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum'** diyecektim. Bunu birçok kereler yaptım. Allah Teâlâ benden hastalığı giderdi. Bunu ehlime ve başkalarına söylemekten hiç geri kalmadım."[2711]

Ebû Sa'id ﷺ anlatıyor: "Biz, (Rasûlullah ﷺ'in çıkardığı askerî) bir seferdeydik. Bir yerde konakladık. Yanımıza bir cariye gelip: 'Obamızın efendisi Selim'i bir zehirli soktu. Onunla meşgul olacak erkekler de şu anda yoklar. Sizde rukye yapan biri var mı?' dedi. Bunun üzerine bizden rukye hususunda mahâretini bilmediğimiz bir adam kalkıp onunla gitti ve adama okuyuverdi. Adam iyileşti. Kendisine otuz koyun verdiler. Bize sütünden içirdi. Ona: 'Yahu sen rukye bilir miydin?' dedik. 'Hayır, ben sadece Fatiha okuyarak rukye yaptım' dedi. Biz kendisine: 'Rasûlullah ﷺ'e sormadan (bu verdiklerine) dokunma!' dedik. Medine'ye gelince, durumu ona söyledik. Rasûlullah ﷺ: **'Fatiha'nın rukye olduğunu (tedavi maksadıyla okunacağını) sana kim söyledi? (verdikleri koyunları paylaşın, bana da**

[2709] **Sahih.** Muslim (2196); Ebû Dâvud (3889) Tirmizî (2057).
[2710] **Sahih.** Muslim (2186) Tirmizî (972).
[2711] **Sahih.** Muslim (2202); Mâlik, (2/942); Ebû Dâvud (389) Tirmizî (2081).

bir hisse ayırın!' buyurdular."[2712]

Câbir ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ, Benî 'Amr b. Hazm'a yılana karşı rukye yapma izni verdi. Biz Rasûlullah ﷺ ile birkilkte otururken bizden bir kimseyi akrep soktu. Bir adam: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Buna rukye yapayım mı?' diye sordu. Rasûlullah ﷺ: **'Sizden kim kardeşine faydalı olabilecekse hemen olsun'** buyurdu."[2713]

Muska Takmanın Haramlığı

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den; "Birisi beyat ederken Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ondaki muskayı kopardı ve şöyle buyurdu: "**Kim muska asarsa şirk koşmuştur**."[2714]

İsa b. Hamza rahimehullah anlatıyor: "Abdullah b. Ukeym radıyallahu anh'ın yanına girdim. Kendisinde kızıllık vardı. "temime (muska) takmıyor musun?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi: "Bundan Allah'a sığınırım. Zira Rasulullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştu: "**Kim bir şey takınırsa, ona havale edilir**."[2715]

Ali radıyallahu anh şöyle demiştir: "Temime (muska, nazar boncuğu vs.) asmak Cahiliye şubelerinden bir şubedir."[2716]

İbn Mes'ûd ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ'i işittim, diyordu ki: **'Rukye (muska), temime (nazarlık) ve tivelele (muhabbet muskası) şirktir.'** Bunu işiten bir kadın atılarak, (İbn Mes'ûd ﷺ'ya): 'Böyle söylemeyin, benim gözüm ağrıyordu. Falan Yahûdî'ye gittim geldim. O bana rukye yaptı. Ağrım kesildi' dedi. 'Abdullah İbn Mes'ud ﷺ tereddüt etmeden: 'Bu (ağrı) şeytanın işiydi, o eliyle dürtüyordu, sana rukye yapılınca vazgeçti. Bu durumda sana Rasûlüllâh ﷺ gibi şöyle söylemem kâfidir: **"İzhebi'l-bâs Rabbe'n-nâs eşfi ente'ş-Şâfi, lâ şifâ'e illâ şifâ'uke, şifâ'en lâ yugâdiru sakamen: Ey insanların Rabbi! Acıyı gider, şifa ver, sen Şafî'sin. Senin şifandan başka bir şifa yoktur, hiçbir hastalığı terketmeyen bir şifa**

[2712] **Sahih.** Buhârî, (*Tıbb* 39, 323); Muslim (2201) Ebû Dâvud (3900) Tirmizî (2064-2065).

[2713] **Sahih.** Muslim (2198-2199).

[2714] **Sahih.** Ahmed (4/156) Hakim (4/244) Taberani (17/320) Haris Müsned (554) Kadi'l-Maristan Meşyeha (521) el-Elbani es-Sahiha (492)

[2715] **Hasen.** Tirmizi (2072)

[2716] **Hasen mevkuf**. İbn Vehb el-Cami (667)

istiyorum."[2717]

Hadiste geçen "Temâim" lafzı, "Temîme"nin çoğuludur. Temîme; kulun, istenen ve arzulanan hayırlı işini tamamlanması veya zararı kendisinden savması için boynuna astığı veya edindiği, onda sebep olduğuna inandığı şeydir. Çünkü Allah Teâlâ o şeyi ne şer'î, ne de kaderî bir sebep kılmıştır. O halde temîme (muska ve nazarlık), deriden, kâğıttan, boncuklardan veya ip gibi şeylerden edinilen ve göğüs, pazu ve bileğe veya evin kapısına veya arabaya veyahut da herhangi bir yere asılan içerisinde zikir ve duâlar olan muskalardır. Bu, bazı kimselerin ishal ve kusma gibi iç hastalıkları gidermesi için karın bölgesine astıkları ve zamanımızda çokça gördüğümüz şeylerdir.

Bazı kimseler arabasına ayı veya tavşanın başını koymakta veya arabasının dikiz aynasına boncuklar ve ağaçtan yapılmış tesbihler asmakta veya siyah kayışlar ve iplikler koymakta ve bunların trafik kazalarını savdıklarına, kötülük ve âfetlere engel olduklarına inanmaktadırlar. Bazıları da nazardan korunmak için içerisine küçük göz şeklinde zincir takmaktadırlar. Bütün bunlar, muska ve nazarlıkların tür ve şekilleridir ve hepsi de, eğer bu gibi şeylerin iyiliği sağlama ve zararı savmanın bir sebebi olduklarına inanıyorlarsa, şirktir.

Tivele ise; kadını kocasına, kocasını da karısına sevdirdiğini iddiâ ettikleri şeydir. Bu, bir tür sihirdir ve halk arasında muhabbet muskaları diye bilinir. Gerçekte bu, sihirin bir türüdür ve sihirbaz onunla şirk içeren rukye yapar. Böylelikle kadını, kocasına, kocasını da karısına sevdirir.

Buradaki rukyelerden kasıt; içerisinde şirkî tevessüllerle Allah'tan başkasından imdat ve yardım dilemenin bulunduğu şirkî rukyelerdir. Allah'ın kitabından ve elçisi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinden olan rukyelere gelince, bu rukyelerde bir sakınca yoktur. Aksine bu rukyeler dînen istenen rukyelerdir. Nitekim Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hem kendisine, hem de başkasına rukye yaptığı sâbittir. Hatta Peygamber

---

[2717] **Sahih**. Ahmed (1/381) Ebû Dâvud (3883) İbn Mace (3530) Ebu Ya'la (5208) Begavi (3240) Sahîhâ (331)

sallallahu aleyhi ve sellem'e Cebrail aleyhisselâm ve Âişe radıyallahu anha tarafından rukye yapıldığı sâbittir.

Rukye, üç şartla yapıldığı takdirde câiz olur:

Birincisi: Rukye, Kur'an ile veya Allah'ın güzel isimleri ile veya sıfatları ile veyahut da Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünneti ile olması gerekir.

İkincisi: Rukye, anlamı bilinen Arapça olması gerekir.

Üçüncüsü: Rukyenin bizzat kendisinin fayda verdiğine inanılmaması gerekir. Aksine rukyenin Allah -azze ve celle-'nin takdiri ile olduğuna inanılması gerekir. Kim, Allah Teâlâ'nın kendisini korumasını istiyorsa, Allah Teâlâ'nın emirlerini, yasaklarını, haklarını, helal ve haram sınırlarını koruması gerekir.

Büyüyü Büyü İle Bozmanın Haramlığı

Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e nüşre hakkında sorulmuştu: "**O şeytan işidir**!" buyurdu."[2718]

Hattabi dedi ki: "Nüşre: kendisine cin çarptığı zannedilen kimseye yapılan muskadır." Büyüyü büyü ile bozmak (nüşre) yasaktır. Lakin büyü Kur'an ile bozulabilir.

[2718] **Sahih.** Ahmed (2/294) Ebu Davud (3868) Beyhaki (9/351) el-Elbani es-Sahiha (2760)

YEMİNLER ve ADAK

Yeminin, Talep Edenin Niyetine Göre Olması ve Tevriye:

Tevriye: Buna *ta'riz* de denilir. Söylenen sözün zahirinden başka bir anlam kastetmektir. Mesela bir kimse: 'Vallahi o benim kardeşimdir' der ve bu sözüyle onun nesep olarak değil de İslâm kardeşi olduğunu kasteder. Konuşmalarda tevriye yapmak mubahtır. Aynı şekilde yeminlerde de eğer yalana götürmeyecekse veya bir kimsenin hakkını zayi etmeye sebep olmayacaksa mubahtır.

Enes b. Mâlik ﷺ'den: "Peygamber ﷺ bir yolculuktaydı. Onun kafileyi güzel sesiyle sevk eden sürücüsü vardı. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: '**Ey Enceşe! Ağır ol! Cam şişeleri kırma.'**[2719] Peygamber ﷺ cam şişe ile kadınların zayıflığını kastediyordu.

Buhari ve Muslim'in rivayet ettikleri hadiste, Umm Suleym radıyallahu anha ile kocası Ebû Talhâ radıyallahu anh'ın, oğulları öldüğü zaman Ebû Talhâ: 'Çocuk nasıl?' diye sormuş, Umm Suleym: 'Gayet sakin. Umarım şimdi daha da rahat oldu' demişti. Bu sözüyle onun öldüğünü saklamıştı. Nitekim Buhârî, *Sahîh*'inde şu şekilde bab başlığı açmıştır: 'Yalandan sayılmayan ta'rizler babı'[2720]

Yeminler de bu kapsama dahil olur. Yemin, kadı veya vekili tarafından yaptırılmadıkça, ancak yemin eden kimsenin niyetine göre çıkar. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Ameller ancak niyetler iledir ve her kişiye ancak niyet ettiği şey vardır**…**'**[2721]

Ama eğer kadı veya onun vekili yemin ettirirse bu durumda yemin, yemin edenin değil, ettirenin niyetine göredir.

Ebû Hureyre Radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Yeminin, arkadaşının tasdiklettirmek istediği şeye göredir.'** Diğer

---

[2719] **Sahih.** Buhârî (6209) Muslim (2323).

[2720] Sahihu'l-Buhari (6209)

[2721] **Sahih.** Ahmed (1/25) Buhârî (1); Muslim (3/1515); Ebû Dâvud (2201); Tirmizî (1647); Nesâ'î (1/58); İbn Mâce (4227)

rivayette: **'Yemin, yemin ettirenin niyetine göredir'** buyurulmuştur."[2722]

Nevevî ﷺ der ki: "Bu hadis, hakimin yemin istemesiyle edilen yemine hamlolunmuştur. Bir adam birinden bir hak dava eder de hâkim yemin ettirir ve yemin eden şahıs niyetini gizleyerek hâkimin maksadından başka bir şey niyet ederse yemini hâkimin niyetine göre mun'akid (kasıtlı) olur; niyetini gizlemesi ona bir fayda vermez. Bu konuda icma edilmiştir. Delili bu hadis ve icmâdır. Fakat hâkim istemeden yemin eder de niyetini gizlerse bu ona fayda verir; ve ister yemin istenmeden doğrudan doğruya, isterse hâkim ve onun naibi olmayan biri tarafından yapılan teklif üzerine yemin etmiş olsun yemininden dönmüş olmaz. Hâkimden başka yemin talep edenin niyetine itibâr yoktur. Hâsılı yemin bütün hallerde yemin eden kimsenin niyetine bağlıdır. Bundan yalnız kendisine teveccüh eden bir davada hâkim ile onun naibinin yemin istemeleri müstesnadır. Bu yemin (edenin değil) isteyenin niyetine bağlı olur. Bu hadisten kastedilen budur. Şunu da bilmeli ki niyet gizlemekle yeminden dönülmüş olmazsa da bunu bir kimsenin hakkını iptal edecek yerde yapmak caiz değildir. Bu meselede de icma edilmiştir." [2723]

Yeminde İstisna

Yemininde istisna yapan kimse bundan dönüş yapmakta muhayyerdir ve kendisine kefaret gerekmez. Mesela: 'Vallahi Allah dilerse şöyle yapacağım' der ve o işi yapmazsa kendisine kefaret gerekmez.

Ebû Hureyre ﷺ'den: Nebi ﷺ şöyle buyurdu: **"Suleyman ﷺ (bir gün): 'Bugün, kesinlikle doksan kadınıma uğrayacağım. Hepsi de Allah yolunca cihad edecek bir yiğit doğuracak!' dedi. Arkadaşı veya melek ona: 'İnşâ'allâh de bari!' uyarısında bulundu. Ama Suleyman ﷺ inşâ'allâh demedi. Söylediği gibi, o gün, bütün hanımlarına uğradı. Kadınlardan sadece biri hâmile kaldı. O da yarım insan doğurdu.** Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Eğer Suleyman ﷺ inşâ'allâh! demiş olsaydı sözü boşa çıkmaz ve ihtiyacı giderilirdi."**[2724]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim yemin eder de "inşa'allah" derse, hânis**

[2722] **Sahih.** Muslim (1653) İbn Mace (2120) Ahmed (2/228) Tirmizi (1354)
[2723] Şerhu Sahîhi Muslim (11/120).
[2724] **Sahih.** Buhârî (2819); Muslim (1654); Nesâ'î (7/31).

olmaz"[2725] (yani yemin ettiği şey yerine gelmeyince yalancı çıkmaz.)

'Abdullah b. Ömer ﷺ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim: 'Vallâhi' der ve sonra: 'İnşâ'allâh!' der de yemin ettiği işi yapmazsa yalancı çıkmaz**.'"[2726]

Allah'tan Başkası Adına Yemin Etmek

'Abdullah b. Ömer ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ, Ömer b. el-Hattâb ﷺ'ın babasını zikrederek yemin ettiğini işitmişti. Bunun üzerine şöyle buyurdu: '**Yüce Allah, sizleri babanızı zikrederek yemin etmekten nehyetti. Öyleyse kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin veya sussun**."[2727]

Ebû Hureyre ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Babalarınız ve anneleriniz adına yemin etmeyin! Ancak Allah adına yemin edin ve ancak doğru söz üzere yemin edin!**'"[2728]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah'tan başkası adına yemin eden küfre girmiştir**."[2729]

Sa'd b. Ubeyde'den: "Ben İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın yanında idim. Bir adam Kâbe adına yemin etti. Bunun üzerine İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: "Sana yazıklar olsun. Böyle yapma. Zira ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse şirk koşmuştur.**"[2730]

Hata İle Allah'tan Başkası Adına Yeminin Kefareti

Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas, babasından rivayet ediyor: Sa'd b. Ebi Vakkas radıyallahu anh dedi ki: "Lat ve Uzza'ya yemin ettim. Arkadaşla-

---

[2725] **Sahih.** Ahmed (2/309) Tirmizi (1532) İbn Mace (2104) Nesai (3831) el-İrva (2570)

[2726] **Sahih.** Ahmed (2/10) Tirmizi (1531) Nesai (3793) İbn Mace (2106) Mâlik (2/477).

[2727] **Sahih.** Buhârî (6646-47); Muslim (1646).

[2728] **Sahih**. Ebû Dâvud (3248); Nesâ'î (3769).

[2729] **Sahih**. Hakim (1/65, 117) Humeydi (2/280) İbnu'l-Munzir el-Evsat (12/146)

[2730] **Sahih**. İbn Hibban (10/199) Hakim (4/330) Tirmizi (1535) Ebu Davud (3251) Ahmed (2/69, 86, 125) Bezzar (12/22) Tayalisi (2008) Taberani (13/205)

rım bana dediler ki: “Batıl söz söyledin.” Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e gittim ve: “Cahiliyye alışkanlığı sebebiyle Lat ve Uzza adına yemin ettim” dedim. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: “**Üç defa “La ilahe illallah” de ve üç sefer sol tarafına tükürerek şeytandan Allah’a sığın. Bunu bir daha da yapma**.”[2731]

Ebû Hureyre ﷺ’den: “Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **‘Lat ve ‘Uzzâ’ya yemin eden hemen Lâ ilâhe illâ’llâh desin.’**”[2732]

Emanetle Yemin Etmek

Bureyde b. Husayb ﷺ’dan: “Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘Kim emanetle yemin ederse bizden değildir!’**”[2733]

Hattabî, bu hadisi şerh ederken şöyle demiştir: “Emanetle yemin eden bizden değildir”: Bu, Allah ve sıfatları adına yemin olmadığından çirkin görülmüş gibidir. Bu, Allah’ın sıfatı değil, ancak kullarına farz kılarak emrettiği bir şeydir. Bununla Allah Azze ve Celle’nin sıfatlarının arasının eşitlenmesinden dolayı böyle yemin etmek yasaklanmıştır.”[2734]

İslâm Dini’nden Başkası Üzerine Yemin Etmek

İslâm’dan başka bir din üzerine yemin edene gelince, bunun iki yönü vardır:

Birincisi: Eğer kasten yalan yere yemin etmişse dediği gibi olur. Sâbit b. Dahhâk ﷺ’ın rivayet ettiği hadiste Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘Kim yalan yere İslâm’dan başka bir din üzerine yemin ederse o dediği gibidir.’**[2735]

[2731] **Sahih**. İbn Hibban (10/207)

[2732] *Kutubu Sitte* sahipleri rivayet etmişlerdir. Buhârî (4/219). Lafız ona aittir. Muslim (2/1267).

[2733] **Sahih**. Ebu Davud (3253) Ahmed (5/352) İbn Hibban (10/205) Hakim (4/331) Beyhaki (10/30) Bezzar (10/99) Deylemi (5267) Ebu’ş-Şeyh el-Bercelani el-Kerem ve’l-Cud (96) İbn Asakir (53/331) es-Sahiha (94, 325)

[2734] Mealimu’s-Sunen (4/64)

[2735] **Sahih.** Buhari (6047) Muslim (110) Tirmizi (1543) Nesai (3770) İbn Mace (2098)

Burayde radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim kendisinin İslam'dan berî olduğuna sadık olarak yemin ederse bir daha İslâm'a selametle dönemez. Kim de bunu yalancı olarak söylerse o dediği gibi (İslam'dan berî)dir**."[2736]

İkincisi: Eğer bu öfke halinde olmuşsa, mesela: 'Eğer şöyle yapmazsam Hıristiyan olayım' veya: 'Eğer şöyle yaparsam Allah'ı inkâr etmiş olayım' yahut: 'Yahudî olayım' demişse kefaret gerekir. Bunun delili şu ayettir: '**Allah sizi kasıtsız yeminlerinizden sorumlu tutmaz. Lâkin kasıtlı yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Allah gafûrdur, halîmdir.**' (Bakara, 2/225)

"Ömrüm İçin" Sözü Yemin Değildir

Atâ şöyle demiştir: "Halid b. El-As ve Şeybe b. Osman yemin edecekleri zaman: "ve ebî: babama yemin olsun" derlerdi. Ebu Hureyre radıyallahu anh onları babaları adına yemin etmekten yasakladı. Şeybe bu yeminini değiştirerek "ve amrî: ömrüm için" demeye başladı. Atâ'ya "Ömrüm için" demekte sakınca olup olmadığı soruldu. "Sakınca yok" dedi sonra Ebu Hureyre radıyallahu anh'den şu hadisi rivayet etti: "**Yemin Allah'tan başkası adına olmadıkça sakınca yoktur. "Le amrî: ömrüm için" sözü ise kasem değildir**."[2737]

Lagv (Kasıtsız) Yeminde Sorumluluk Yoktur

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Allah sizi kasıtsız yeminlerinizden sorumlu tutmaz. Lâkin kasıtlı yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Allah gafûrdur, halîmdir**.' (Bakara, 2/225)

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: '**Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde**

[2736] **Sahih**. Hakim (4/332) Ebu Davud (3258) İbn Mace (2100) Nesai (3772) Ahmed (5/355) Beyhaki (10/30) Bezzar (10/292)

[2737] **Sahih.** Abdurrazzak (8/469) İbnu'l-Munzir el-Evsat (12/97)

yeminlerinizin keffâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyun (onlara riayet edin). Allah size ayetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!' (Mâ'ide, 5/89)

Â'işe ﵂ şöyle demiştir: "Lagv yemin, insanın: 'Hayır vallahi… Evet vallahi…' gibi sözleridir."[2738]

Yine şöyle demiştir: 'Lagv yeminler; kişinin şakalaşırken, tartışırken ve kavga ederken kalbinde olmayan sözlerle yemin etmesidir.'[2739]

Gamus (Kasten Yalan) Yemin

Yemin eden kimsenin yalan yere, hakları zayi etmek üzere, malları ve ırzları batıl olarak yemek üzere yaptığı yemindir. Bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi sahibini günaha ve ateşe daldırmasıdır. Bu, büyük günahlardandır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: '**Yeminlerinizi aranızda fesada araç edinmeyin, aksi halde (İslâm'da) sebat etmişken ayağınız kayar da (insanları) Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle (dünyada) kötülüğü tadarsınız. Sizin için (ahirette de) büyük bir azap vardır**.' (Nahl, 16/94)

'Abdullâh b. Mes'ûd ﵁'den: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Kim Müslüman bir kimsenin malı hakkında yalan yere yemin ederse, (Kıyamet günü) Allah'la karşılaştığında O'nu kendisine karşı gazaplanmış bulur!'** Sonra Allah ﷻ, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözlerini tasdik eden ayetleri indirdi: **'Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır**.' (Âl-i 'İmrân, 3/77)"[2740]

'Abdullah b. 'Amr ﵁'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Büyük günahlar: Allah'a şirk koşmak, baba ve anneye isyan etmek, adam öldürmek ve gamus yemindir**.'[2741]

Bu yemin için kefaret yoktur. Ancak Yüce Allah'a meşru şartlarına

---

[2738] **Sahih mevkuf**. Mâlik, (2/477) Buhârî (6663)
[2739] **Sahih mevkuf**. Taberî, *Tefsîr* (2/245).
[2740] **Sahih.** Buhârî (4/224).
[2741] **Sahih.** Buhârî (4/224); Tirmizî (3021); Nesâ'î (7/89)

uyarak Nasuh tevbesi yapmak gerekir. Onun durumu Allah'a aittir. Dilerse bağışlar, dilerse onu sorumlu tutar. Allah merhametlilerin en merhametlisidir.

Başka Bir Şeyin Daha Hayırlı Olması Halinde Yeminde Israrın Haramlığı

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Yeminlerinizden dolayı Allah'ı (O'nun adını), iyilik etmenize, O'ndan sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel kılmayın. Allah işitir ve bilir.**' (Bakara, 2/224)

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den: "Eş'arîlerden bir cemaat içinde yüklerimizi taşıyacak (deve) istemek için Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem: '**Vallahi size deve verememem. Zaten bende size verecek deve yok**' buyurdu. Bunun üzerine Allah'ın dilediği kadar durduk. Sonra ona bir takım develer getirdiler de bize üç tane beyaz hörgüçlü deve verilmesini emretti. Yola koyulduktan sonra: 'Allah bize bereketli kılmaz. Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'e, yük devesi istemeye geldik. Bize deve veremeyeceğine yemin etti; sonra verdi' dedik. Bu konuştuğumuzu derhal ona gidip haber verdiler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: '**Size yük hayvanlarını ben vermedim; lâkin Allah verdi. Vallahi Allah diler de ben bir şeye yemin eder; sonra ondan daha hayırlısını görürsem, hemen yeminime keffâret verir, o hayırlı şeyi yaparım**.'"[2742]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: "Bir adam Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında karanlık basıncaya kadar oturdu. Sonra evine döndü. Çocuklarını uyurken buldu. Hanımı ona yemeğini getirdi. Adam ise çocuklarından dolayı yemek yememeye yemin etti. Sonra fikrini değiştirerek yedi. Bunun üzerine Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek meseleyi ona anlattı. Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem: '**Bir kimse bir şeye yemin eder de başkasını ondan daha hayırlı görürse, o (başka) işi yapsın! Yemininden dolayı da keffâret versin!**' buyurdu."[2743]

Temim b. Tarafe'den: "'Adiy b. Hâtim radıyallahu anh'e biri gelerek bir hizmetçinin kıymeti yahut hizmetçinin kıymetinin bir kısmı hakkında ondan

---

[2742] **Sahih.** Buhârî (3133); Muslim (1649); Ebû Dâvud (3276); Nesâ'î (7/9); İbn Mâce (2107)

[2743] **Sahih.** Muslim (1650)

harçlık istedi. ‘Adiy: ‘Bende zırhımla miğferimden başka sana verecek bir şey yok. Aileme yazayım da onları sana versinler’ dedi. Fakat adam razı olmadı. ‘Adiy de kızdı ve: ‘Vallahi sana hiç bir şey vermiyorum!’ dedi. Sonra adam razı oldu. Bu sefer ‘Adiy: ‘Vallahi eğer Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem: **Bir kimse bir şeye yemin eder de sonra Allah için ondan daha makbul bir şey görürse, hemen o makbulü yapsın** buyururken işitmiş olmasaydım yeminimi bozmazdım’ dedi.”[2744]

‘Abdurrahman b. Semura radıyallahu anh’den: “Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem bana: ‘**Ey ‘Abdurrahman b. Semura! Valilik isteme, zira isteyerek verilirse onunla tek başına kalırsın; istemeden sana verilirse onun için yardım görürsün! Bir şeye yemin eder de başkasını ondan daha hayırlı görürsen hemen yemininden dolayı keffâret ver ve o hayır olan işi yap!**’ buyurdu.”[2745]

Yemin Kefareti

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: ‘...F**akat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır…**’ (Mâ’ide, 5/89)

Kişi şu üç tür kefaretten birini seçmede muhayyerdir: Ya on fakir doyurur ya onları giydirir ya da bir köle azat eder. Ayetteki ‘veya’ kelimesi muhayyerlik bildirir. Eğer öncelikli olan bu üç türden birini bulamazsa üç gün peş peşe oruç tutması gerekir. İbn Mes’ûd ﷺ’nun kıraati de buna delil olmaktadır: **‘Bunları bulamayan peşpeşe üç gün oruç tutmalıdır**.**’**

Kefarette doyurmanın nasıl takdir edileceğine gelince, her bir fakire bir müd yiyecek verilir ve bununla on fakir doyurulur. Mud: Erişkin bir kimsenin avucunu dolduracak kadardır.

İbn Ömer ﷺ’dan: ‘Eğer yemin bozulursa on fakir doyurulur. Her bir fakire birer *mud* buğday verilir.’[2746]

[2744] **Sahih.** Muslim (1651); Nesâ’î (7/10-11) İbn Mâce (2108).

[2745] **Sahih.** Buhârî (6622) Muslim (1652) Ebû Dâvud (3277) Tirmizî (1529) Nesâî (7/10)

[2746] **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (3/72).

İbn ‘Abbâs ﷺ’dan: ‘Her bir fakir için bir *mud* verilir.’[2747]

Zeyd b. Sâbit ﷺ şöyle demiştir: ‘Her bir fakire bir *mud* buğday verilir.’[2748]

Bu sadece buğday ile sınırlandırılamaz. Bilakis fıtır zekatında zikredilen sınıflardan; hurma, arpa, peynir ve kuru üzüm ile de verilebilir. Zikredilen bu sınıflar dışında, o beldenin gıdası olan hububatlardan da verilebileceğidir. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘…**Ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden**…’ (Mâ’ide, 5/89) Pirinç, fasulye gibi şeyler de vermek caizdir.

İshâk b. İbrahim b. Hânî en-Nisaburî, İmam Ahmed ﷺ’ya: ‘Onlar ekmek ve et veya ekmekle katık yemek üzere bir araya toplanmalı mıdır?’ diye sordu. İmam Ahmed b. Hanbel ﷺ şöyle dedi: ‘Ben bunu hoş görmüyorum. Bilakis onları hurma, buğday veya arpa ile doyurmalıdır.’[2749]

Muvaffakuddin İbn Kudâme ﷺ şöyle der: “Giyimde namaz için yeterli olacak kadarı takdir edilir. Bu da erkek için elbise, kadın için bütün vücudunu örtecek olan entari ve baş örtüsüdür. Şalvar ve tek başına izar bunu karşılamaz. Zira ibadetin kefareti için giyim olarak en uygunu namaz için olanıdır. Elbisenin pamuk, keten, yün ve diğer giysi kumaşlarından olması yeterlidir. Zira Yüce Allah bunun cinsini tayin etmemiştir. Bunun tayin edilmemesi gerekir. Onlara yeni elbise giydirilmesi caizdir. Ancak giyim ihtiyacını karşılayacak şekilde olmazsa bu yerine gelmiş olmaz. Zira bunda kusur vardır.”[2750]

Yeminde Unutma, Hata Etme ve Zorlanma

Bir kimse bir şeye yemin eder ve unutarak, hata ederek veya zorlanarak yeminini bozarsa kefaret veya başka bir şey gerekmez. Buhârî ﷺ *Sahîh*’inde şöyle bir başlık koymuştur: “Unutarak Yemini Bozan Kimse Babı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘**Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yoktur**’ (Ahzâb, 33/5) ve yine şöyle buyurmuştur: ‘**Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme**.’ (Kehf, 18/73)”

[2747] **Hasen mevkuf**. Abdurrezzâk (8/506).
[2748] **Sahih mevkuf**. İbn Ebî Şeybe (3/72); Beyhakî (10/55)
[2749] İshâk b. İbrahim b. Hânî en-Nisaburî, *Mesâ’ilu’l-İmam Ahmed* (2/74).
[2750] İbn Kudâme, *el-Kâfî* (4/386).

Yemini Bozmadan Önce ve Bozduktan Sonra Kefaretin Caiz Oluşu

Yemininden dönmek isteyen kimsenin yemini bozmadan önce kefaretini yerine getirse veya bozduktan sonra kefaretini verse bu caizdir. Nitekim geçen hadislerde buna delil vardır. Ebû Dâvud es-Sicistanî ﷺ şöyle demiştir: "Ebû Mûsâ, 'Adî b. Hâtim ve Ebû Hureyre ﷺ'dan rivayet edilen hadisler aynı anlamdadır. Bunlardan her birinden yapılan rivayetlerde yemini bozmak kefaretten önce, bazılarında ise kefaret yemini bozmaktan öncedir." [2751]

Bir Mecliste Yeminin Tekrarı ve Çeşitli Hususlar İçin Edilen Yemin İçin Kaç Kefaret Gerekir?

Bir mecliste pekiştirmek için yemin tekrar edilirse sadece bir kefaret gerekir. Ancak bununla yeni bir yemine niyet etmişse bu durumda kefaret de artar.

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Eğer yemini tekrar edersen yalnızca bir kefaret gerekir.'[2752]

'Atâ b. Ebî Rabah ﷺ'dan: Bir kimse: 'Vallahi şunu ve şunu yapmayacağım' diyerek iki işi kapsayacak şekilde tek yemin edilirse ne gerekir? dedi. O da: 'Tek kefaret gerekir' dedi. 'Vallahi şunu yapmayacağım, vallahi bunu da yapmayacağım diyerek iki farklı iş hakkında tek söz söyler, lakin her birine yemin tahsis ederse ne gerekir?' denilince de: 'İki kefaret gerekir' cevabını verdi.[2753]

Allah'ın Yüce Sıfatları ile Yemin Etmek

Allah'tan başkası adına yemin caiz olmamakla beraber mun'akid de olmaz. Yüce Allah'ın güzel isimleri ve yüce sıfatları ile edilen yemin de yine mun'akid yeminlerdendir. Yemin eden kimse: 'Allah'ın rahmetine yemin olsun, Allah'ın azametine yemin olsun, Rahman'a yemin olsun, Aziz'e yemin olsun' derken Yüce Allah'ı kasteder. Yüce Allah'ın isimlerinden biri ile

[2751] Suneni Ebî Dâvud (2/249).
[2752] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (8/503)
[2753] **Sahih maktu**. 'Abdurrezzâk (8/505)

yemin etmek yine Allah adına yemindir. Kur'ân Yüce Allah'ın kelamıdır, mahluk değildir. Ondan çıkmıştır ve yine O'na döner. Kur'ân, Yüce Allah'ın yüce sıfatlarından biridir. Nitekim Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat bu hususta icma etmişlerdir.

Daha önce belirtildiği gibi Yüce Allah'ın sıfatlarından biri ile yemin etmek caizdir. Yine Kur'â-ı Kerîm ile yemin de böyledir. Zira o Yüce Allah'ın kelamıdır. Kelam ise Yüce Allah'ın sıfatlarından biridir.

Mushaf ile yemin etmeye gelince, eğer bununla Yüce Allah'ın kelamı olan Kur'ân'ı kastederse bu caizdir. Fakat yapraklarını, mürekkeplerini ve benzeri mahlûk olanları kastederse bu şekilde yemin etmesi caiz değildir ve yemin mun'akid (kasıtlı) olmaz.

Haram Bir Şey Üzerine Yemin Etmek

Mesela: 'Şu yemek bana haram olsun' veya: 'Hanımım bana haram olsun' gibi sözlerle kendisine helal olan bir şeyi haram kılmak üzere yemin etmenin kefareti hakkında Yüce Allah şöyle buyurmuştur: '**Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun? Allah bağışlayandır, acıyandır. Allah şüphesiz size, yeminlerinizi keffaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O, bilendir, Hakimdir**.' (Tahrîm, 66/1-2)

Bu ayetin nüzul sebebi hakkında müminlerin annesi 'Â'işe ﵂'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlüllâh ﷺ bazen hanımı Zeyneb bt. Cahş'ın yanında kalır, orada bal şerbeti içerdi. Ben, Peygamber (hanımlarından) hangisinin yanına gelirse o Peygamber ﷺ'de: 'Senin ağzında megâfir kokusu buluyorum' desin diye Hafsa ile anlaştım. Peygamber ﷺ hanımlarından birinin yanına girmiş o da Peygamber ﷺ'e bu sözü söylemiş, Peygamber ﷺ de: **'Hayır! Ben Zeyneb bt. Cahş'ın yanında bal (şerbeti) içtim ve bir daha bunu asla içmeyeceğim. Yemin ettim'** dedi."[2754]

İbn 'Abbâs ﵁ şöyle demiştir: 'Haram kılmada kefaret vardır.'[2755]

Eğer haram kılmada talakı kastetmişse, bu niyete göredir. Tavus b. Keysan ﵀ şöyle demiştir: 'Eğer bunda talakı kastetmişse bu talaktır. Talakı

[2754] **Sahih.** Buhârî (4912); Ebû Dâvud (3714); Nesâ'î (7/13)
[2755] **Sahih.** Buhârî (3/312); Muslim (2/1100); İbn Mâce (2073)

kastetmemişse yemindir.' Diğer rivayette şöyle demiştir: 'Eğer talaka niyet ederse bir talak sayılır.'[2756]

Nezir (Adak)

Nezir: Kişinin kendisine bir şey bağışlamayı vacip kılmasıdır. Ragıb el-İsfahanî ﷺ şöyle demiştir: '*Nezr*: Vacip olmayan bir şeyi, bir işin meydana gelmesine bağlayarak kendine vacip kılmandır.'[2757]

Adakta bulunmak mekruh olmakla beraber meşrudur. Meşru olmasının delili Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: "**Artık, ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer herhangi bir beşer görecek olursan, de ki: 'Ben Rahman (olan Allah) a oruç adadım, bugün hiç kimseyle konuşmayacağım**." (Meryem, 19/26)

'**Her neyi nafaka olarak infak eder ve adak olarak neyi adarsanız, muhakkak Allah onu bilir. Zulmedenlerin yardımcıları yoktur**.' (Bakara, 2/270)

'**O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler**.' (İnsân, 76/7)

Mekruh olmasının delili 'Abdullah b. Ömer ﷺ hadisidir: "Peygamber ﷺ nezirden yasakladı ve şöyle buyurdu: **'O bir şeyi geri çevirmez, lakin cimriden mal çıkmış olur.**"[2758]

Ebû Hureyre ﷺ'dan: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: '**Nezir, Âdemoğluna, Allah'ın kendisine takdir etmediği hiçbir şeyi getirmez. Ancak nezir, onu kendisine takdir olunan şeyle karşılaştırır ve Yüce Allah, nezir sayesinde cimriden kendi arzusu ile çıkarmak istemediği malı çıkarır.**'[2759]

Bunun anlamı şudur: Nezir (adak) kaderde olan bir şeyi çevirmez. Lakin kişi bir nezirde bulunur, olaylar da umduğu gibi gerçekleşir ve bunun

---

[2756] Sahih maktu. Abdurrezzâk (8/401)
[2757] el-Mufredât fi Garîbi'l-Kur'ân (s.489).
[2758] **Sahih.** Buhârî (6693) Muslim (1639) Ebû Dâvud (3287) Nesâî (3803) İbn Mâce (2122)
[2759] **Sahih.** Buhârî (6694) Muslim (1639) Ebû Dâvud (3288) Nesâî (3804) İbn Mâce (2123)

adağı sebebiyle böyle olduğunu zanneder. Allah'a sığınırız, adağın kaderin döndürülmesine sebep olduğunu zanneder.

Allah'tan Başkasına Adak Yönlendirmek

Nezir (adak) diğer ibadetler gibi bir ibadettir. Yüce Allah'tan başkasına yönlendirilmesi caiz değildir. Nitekim Yüce Allah, İbrahim aleyhi's-selâm hakkında şöyle buyurmuştur: "**De ki: 'Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi Âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim**.'" (En'âm, 6/162-163)

'**Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım**.' (Zariyât, 51/56)

Nezirde asıl olan *tekarrub* (yakınlık sağlamak)tır. *Tekarrub* ise Allah'tan başkası için olmaz. Bugün ise nezirlerin Yüce Allah dışında salihlere, cinlere, kabirlerdekilere yöneltildiğini görmekteyiz. Allah'a sığınırız, bu şirkin en büyük manzaralarındandır.

Şeyh 'Alâ'uddîn b. el-'Attâr ﵀ diyor ki: 'Kabre, ölüye, hayatta olan birine nezirde bulunmak caiz değildir. Eğer bunun helal olduğuna inanarak nezrederse kafir olur. Eğer tevbe ederek İslâm'a dönmezse öldürülür. Eğer bunu helal saymaksızın işlerse günah işlemiş olur ve fasık olur. Adalet sıfatı kendisinden düşer.' [2760]

Nezre Vefanın (Adağı Yerine Getirmenin) Hükmü

Müminlerin annesi 'Â'işe ﵂'nın rivayet ettiği hadiste Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Kim Allah'a itaat etmeye nezrederse hemen itaat etsin. Kim de Allah'a isyan etmeye nezrederse, sakın isyan etmesin**.'[2761]

Sa'îd b. el-Museyyeb ﵀ şöyle demiştir: "Ensar'dan iki kardeş arasında miras meselesi vardı. Birisi, diğerinden (mirası) taksim etmeyi istedi. Bunun üzerine kardeşi: 'Eğer bir daha taksimi istersen bütün malım

---

[2760] Ziyaretu'l-Kubûr (s.62).

[2761] **Sahih.** Buhârî (6696) Ebû Dâvud (3289) Tirmizî (1526) Nesâî (3806) İbn Mâce (2126)

Kâbe'ye (adak) olsun' dedi. O zaman Ömer ﷺ şöyle dedi: 'Kâbe'nin senin malına ihtiyacı yok. Yemininin keffaretini ver ve kardeşinle konuş. Ben Rasûlüllâh ﷺ'i: **'Rabbine isyanda, sıla-ı rahmi kesmekte ve sahibi olmadığın şeyde; sana yemin (yeminin gereğine sadakat) de yoktur, nezir de'** buyururken duydum."[2762]

Sâbit b. Dahhâk ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ zamanında bir adam, Buvâne'de bir deve kesmeyi adadı. Peygamber ﷺ'e gelip: 'Ben Buvâne'de bir deve kurban etmeyi adadım' dedi. Peygamber ﷺ: **'Orada cahiliye putlarından tapınılan bir put var mı?'** dedi. Sahâbeler: 'Hayır' dediler. Peygamber ﷺ: **'Orada onların bayramlarından bir bayram var mı?'** Sahâbeler: 'Hayır' dediler. Peygamber ﷺ adama: **'Adağını yerine getir. Şüphesiz Allah'a isyan konusundaki ve insanoğlunun malik olmadığı şeydeki adağa vefa yoktur.'** buyurdu."[2763]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hutbe verirken bir adamın güneşte ayakta durduğunu gördü ve onu sordu. Dediler ki: "Bu Ebu İsrail'dir. Oturmadan ayakta durmayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adadı." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Ona emredin konuşsun, gölgeye geçsin ve otursun. Orucunu da tamamlasın**."[2764]

Kişinin Güç Yetiremeyeceği veya Sahip Olmadığı Bir Şeyi Nezretmesi

'İmrân b. Husayn ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Masiyet hususunda yapılan nezre ve kulun sahip olmadığı bir şey hakkında yaptığı nezre vefa (adağı yerine getirme) yoktur.'**"[2765]

Enes b. Mâlik ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ iki oğlunun arasında götürülen bir adam görüp durumunu sordu. 'Yürümeyi adadı' dediler. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: **'Şüphesiz Allah bunun nefsine azap etmesine muhtaç**

[2762] **Hasen.** Ebû Dâvud (3272); Beyhakî (10/66).

[2763] **Sahih.** Ebû Dâvud (3313)

[2764] **Sahih**. Buhari (6704) İbn Hibban (10/230) Ebu Davud (3300) Darekutni (4327)

[2765] **Sahih.** Muslim (3/1262); Ebû Dâvud (3316); Nesâ'î (7/19); İbn Mâce (2124)

değildir' buyurdu ve (bir şeye) binmesini emretti."[2766]

'Ukbe b. 'Amîr ﷺ'dan: "Kız kardeşim, Beytullah'a kadar yürümeyi adayıp, benden kendisi adına Rasûlüllâh ﷺ'e danışmamı istedi. Ben de Rasûlüllâh ﷺ'e danıştım. Rasûlüllâh ﷺ: **'Hem yürüsün, hem de (bir bineğe) binsin'** buyurdu."[2767]

Ebû Hureyre Rasûlüllâh ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ iki oğlunun arasında onlara dayanarak giden bir ihtiyara yetişerek: **'Buna ne oldu?'** diye sordu. Oğulları: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Nezri vardı' cevabını verdiler. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: **'Bin ey ihtiyar! Zira Allah'ın sana ve nezrine ihtiyacı yoktur'** buyurdu."[2768]

Taat ve Masiyet Yolunda Yapılan Nezirlerin Yerine Getirilememesi Halinde Kefareti

Rasûlüllâh ﷺ nezirlerini yerine getirmeyenleri şöyle buyurarak kötülemiştir: '**İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onların peşinden gelenler, sonra onların da peşinden gelenlerdir. Sonra onların arkasından bir toplum gelecektir ki nezirde bulunup vefa göstermeyecekler, ihanet edecek, kendilerine güvenilmeyecek, kendilerinden istenmeden şâhitlik yapacaklar ve şişmanlık onlar arasında yaygınlaşacak.**'[2769]

Nitekim Buhârî ﷺ bu hadis için: 'Nezri Yerine Getirmeyenin Günahı Babı' başlığını koymuştur.

Aişe radıyallahu anha'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Günah hususunda nezir (adağı yerine getirmek) yoktur. Bunun kefareti, yemin kefaretidir**."[2770]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve

---

[2766] **Sahih.** Buhari (1865) Muslim (1642) Ebu Davud (3301); Tirmizî (1537); Nesâ'î (7/30)

[2767] **Sahih.** Buhari (1866) Ebu Davud (3297) Ahmed (4/143) Nesâ'î (7/19).

[2768] **Sahih.** Muslim (3/1264); İbn Mâce (2135)

[2769] **Sahih.** Buhârî (4/228); Muslim (4/1964); Nesâ'î (7/17).

[2770] **Sahih**. Ahmed (6/247) Ebu Davud (3290) Tirmizi (1524) Nesai (3834) İbn Mace (2125)

sellem şöyle buyurdu: “**Nezirin kefareti, yemin kefaretidir**.”[2771]

İbn ‘Abbâs رضي الله عنه şöyle demiştir: ‘Nezir iki çeşittir: Allah için olanı ki bunun kefareti, onu yerine getirmektir. Şeytan için olanı ki bunda vefa göstermek yoktur ve yemin kefareti gerekir.’[2772]

Nezrin Kefareti: Aile halkına yedirdiğinin vasatından on fakiri doyurmak veya giydirmek yahut bir köle azat etmektir. Bunu bulamayanın üç gün arka arkaya oruç tutmaktır. Bu ayette geçen ‘veya’ ifadesi tertip (sıralama) değil, muhayyerlik ifade eder. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘**Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamıyan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin keffâreti işte budur.**’ (Mâ’ide, 5/89)

Ölen Kimsenin Nezrini Kaza Etmek

İbn ‘Abbâs رضي الله عنه rivayet ediyor: “Sa‘d b. ‘Ubâde رضي الله عنه, Rasûlüllâh ﷺ’den adağını yerine getiremeden ölen annesinin adağını yerine getirmek üzere fetva istedi. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **‘Onun yerine kaza et.’**”[2773]

Cahiliye Döneminde Yapılan Nezrin İslâm’da İfası

‘Abdullah b. Ömer رضي الله عنه’dan: “Ömer رضي الله عنه (bir gün) dedi ki: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Ben cahiliye devrinde iken Mescid-i Haram’da bir gece itikâf yapmayı nezretmiştim. (Bunu ifa etmem gerekir mi?)’ Rasûlüllâh ﷺ: **‘Nezrini yerine getir!’** buyurdu.”[2774]

Bu emrin zahiri, vacip olmasını değil, müstehap olmasını gösterir.

[2771] **Sahih.** Ahmed (4/144) Muslim (1645) Ebû Dâvud (3324)

[2772] **Sahih mevkuf**. İbnu’l-Cârud (935) Beyhakî (10/45) Ebû Dâvud (3322) el-İrva (210-211)

[2773] **Sahih.** Buhârî (2761); Muslim (1638) Ebu Davud (3307) Nesai (3657-63, 3817-19) İbn Mace (2132) Tirmizi (1546)

[2774] **Sahih.** Muslim (3/1277) İbn Mace (2129).

Öfke Halinde Nezir

Lücac nezir: Bir şeyi engellemek veya bir şeye teşvik etmek amacıyla yemin etmektir. Mesela şöyle denilir: 'Eğer eve girersem hac yapmak veya bir sene oruç tutmak, yahut kölemi azat etmek veya malımı sadaka vermek üzerime olsun.'[2775]

Eğer niyeti engel olmak veya teşvik etmek ise bu ikisi hakkında kefaret fayda verir. Ama kastı boşamak veya azat etmek ise bu durumda bunlar vaki olur. Bu konuda âlimlerin bir ihtilafı yoktur.

Bunun delili şu ayettir: '**Allah sizi kasıtsız yeminlerinizden sorumlu tutmaz. Lâkin kasıtlı yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Allah gafûrdur, halîmdir.**' (Bakara, 2/225)

Müminlerin annesi 'Â'işe ﵂ şöyle demiştir: '*Lagv* yeminler: Kişinin şaka, kavga veya tartışma anında kalbinde kastetmeksizin söylediği yemindir.'[2776]

Sâfiye bt. Şeybe'den, 'Â'işe ﵂'ya birisi, kendisi ile halası arasındaki bir şey sebebiyle, bütün malını Kâbe için adayan kimse hakkında sordu, 'Â'işe ﵂ da şöyle cevap verdi: 'Bunun için, yemin kefareti gibi kefaret versin.'"[2777]

Ebû Râfi'den: Azatlım olan Leylâ bintu'l-Acmâ: 'Eğer hanımını boşamazsan veya hanımınla aranı ayırmazsan bütün kölelerim hür olsun, bütün malım hediye olsun. Ben de Yahûdî ve Hıristiyan olayım' dedi. Zeyneb bt. Umm Seleme ﵂'ye gittim -Medine'de fakih bir kadından bahsedildiği zaman akla Zeynep ﵂ gelirdi- O da benim yanımda gelerek, birlikte ona gittik. 'Evde Harut ve Marut var' dedi. 'Ey Zeyneb! Allah beni sana feda kılsın, bu: Bütün köleleri hür olsun, bütün malı hediye olsun ve kendisi de Yahûdî ve Hıristiyan olsun diye yemin etti' dedim. 'Yahûdî ve Hıristiyandır. Adamla hanımını ayır' dedi. Müminlerin annesi Hafsâ ﵂'ya gitti. Onu gönderdim ve ben de gittim. Dedi ki: 'Ey müminlerin annesi! Allah beni sana feda kılsın. Bu: Bütün köleleri hür olsun, bütün malı hediye olsun ve kendisi de Yahûdî ve Hıristiyan olsun diye yemin etti.' O: 'Yahûdî ve Hıristiyandır. Adamla hanımını ayır' dedi. 'Abdullah b. Ömer ﵄'ya gitti ve

---

[2775] İbn Kudâme, *el-Kâfî* (4/417).
[2776] **Sahih mevkuf**. Taberî (2/245)
[2777] **Sahih mevkuf**. Abdurrezzâk (8/483) Mâlik (2/481).

ben de onunla gittim. Benimle beraber kapıda durdu, selam verdi. O da şöyle dedi: 'Sen taştan mısın, demirden misin? Söyle, sen hangi şeydensin? Sana Zeyneb fetva verdi, Müminlerin annesi de fetva verdi, onların fetvalarını kabul etmedin!' dedi. 'Ey Ebû 'Abdurrahmân! Allah beni sana feda kılsın! Bu: Bütün köleleri hür olsun, bütün malı hediye olsun ve kendisi de Yahûdî ve Hıristiyan olsun diye yemin etti' dedi. Şöyle cevap verdi: 'Yahûdî ve Hıristiyandır. Yemininin kefaretini ver ve adamla karısını ayır.'"[2778]

Tavus ﷺ şöyle demiştir: 'Köle azadı ile yemin etmek, benim olan her şey Allah yoluna feda olsun demek, malım hediyedir demek ve benzerleri yeminlerden birer yemindir. Kefareti de yemin kefaretidir.'[2779] Yine o şöyle derdi: 'Talak ile yemin etmek bir şey değildir.'[2780]

İbn Curayc ﷺ'dan: "'Atâ'ya: 'Ağır yemini' sordum. Yeminlerden hiçbirinin diğerinden ayrı olmadığını söyledi. Dedim ki: 'Sen bana bir defasında köle azadı üzerine yeminin ağır yeminlerden olduğunu, bundan dolayı bir köle azat etmek gerektiğini söylemiştin. Köle azadı da böyle midir?' şöyle cevap verdi: 'Bana bu konuda bir şey ulaşmadı. Ben bu konuda bir şey söylemek istemem. Bunu yapsam da benim için bu konuda bir köle azat etmek daha sevimlidir.'"[2781]

İkrime ﷺ'dan, talak ile yemin hakkında şöyle dediği sahih olarak gelmiştir: 'Şüphesiz bu şeytanın adımlarındandır. Bundan dolayı bir şey gerekmez.'

Talakı şarta bağlamak da buna dâhildir ve bu lücac ve öfke nezrinden kaynaklanır. Eğer yemin edenin maksadı boşamak olmayıp sadece şartın yerine gelmesine teşvik veya engel olmaksa yine bundan dolayı da kefaret gerekir. En doğrusunu bilen Yüce Allah'tır.

Mescidi Aksa'da Namaz Adayanın Mekke ve Medine Mescidinde Namaz Kılması

Cabir radıyallahu anh'den: "Bir adam Fetih günü şöyle dedi: "Ey Allah'ın rasulü! Ben eğer Mekke'yi feth edersen Beytu'l-Makdis'te namaz kıl-

---

[2778] **Sahih mevkuf**. 'Abdurrezzâk (8/486).
[2779] **Sahih maktu**. Abdurrezzâk (8/484).
[2780] **Sahih maktu**. İbn Hazm, *el-Muhallâ* (6/478)
[2781] **Sahih maktu**. Abdurrezzâk (8/482)

mayı adadım." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Burada namaz kıl**" buyurdu. Adam tekrar sordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Burada namaz kıl**" buyurdu. Adam tekrar sorunca: "**Öyleyse işin sana kalmıştır**" buyurdu.[2782]

[2782] **Sahih**. Ahmed (3/363) Ebu Davud (3305) Abd b. Humeyd (1009) Hakim (4/304)

YİYECEK VE İÇECEKLER

Aksine Delil Gelmedikçe Eşyada Asıl Mubahlıktır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerden helâl ve temiz olanlarını yeyin**" (Bakara 168)

"Ey Adem oğulları! Her mescide gidişinizde güzel elbisenizi giyin; yeyin ve için, fakat israf etmeyin; zira Allah, israf edenleri sevmez. De ki: "Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti ve rızık olarak verdiği güzel ve temiz yiyecekleri kim haram kıldı?" (A'raf 31-32)

"**De ki: "Biliyor musunuz, Allah size rızık olarak her ne indirmişse, onun kimini haram kıldınız, kimini helâl?" Yine de ki: "Allah mı bunun için size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?" Allah'a yalan iftirada bulunanlar kıyamet gününü ne zannediyorlar ki?**" (Yunus 59-60)

"**Dillerinizin yalan vasfetmesi dolayısıyla "şu helâldir; bu da haramdır" demeyin; aksi halde Allah'a iftira etmiş olursunuz. Allah'a iftira edenler ise, asla felah bulmazlar**" (Nahl 116)

"**Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek (kadınlara) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir**." (En'âm, 140)

Ebû'd-Derdâ radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Allah'ın kitabında haram kıldıkları haramdır. Hakkında susulmuş olan ise affedilmiştir. Allah'ın affını kabul edin. Allah unutucu değildir.'** Sonra şu ayeti okudu: **'Senin Rabbin unutkan değildir**.' (Meryem, 64)"[2783]

Yine Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**Allah ﷻ birtakım farzlar kılmıştır, onları zayi etmeyin. Birtakım sınırlar koymuştur, onları aşmayın. Bazı şeyler hakkında da unuttuğu için**

[2783] **Sahih.** Hakim (2/375) Bezzâr, (Keşfu'l-Estar- 123); Beyhakî, (10/12)

değil, merhametinden dolayı susmuştur. Onları da araştırmayın.'[2784]

Sad b. Ebi Vakkas radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Müslümanların, müslümanlara karşı en büyük suç işleyeni, insanlara haram kılınmamış şeyi sorarak, bu sormasından dolayı onun haram kılınmasına sebep olandır**."[2785]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sizi serbest bıraktığım sürece siz de beni bırakın. Şüphesiz sizden öncekiler ancak çokça soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleri sebebiyle helak oldular. Sizi bir şeyden yasakladığımda ona derhal ondan uzaklaşın. Bir şey emrettiğimde de gücünüz yettiği kadarıyla onu yerine getirin**."[2786]

Selmân radıyallahu anh'den, Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Helal, Allah'ın kitabında helal kıldığı şeylerdir, haram ise Allah'ın kitabında haram kıldığı şeydir. Hakkında sükût edilen şeyler de affettiği şeylerdir.'**[2787]

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**O Rasûl (Peygamber), onlara iyiliği emreder, onları kötülükten nehyeder; onlara, iyi ve temiz olan şeyleri helâl, kötü ve pis (habis) olan şeyleri de haram kılar.**" (A'raf 157) bazı kimseler bu ayete dayanarak temiz gördükleri şeyi helal kapsamına, (sigara gibi) habis gördükleri şeyleri de haram kapsamına almakta, bu tayini de kendileri yapmaktadırlar. Hâlbuki ayet hüküm değil, haber ayetidir. Yani Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in helal kıldıklarının temiz, haram kıldıklarının ise habis olduğunu haber vermektedir. Temiz ve habisin tayini insanların akıllarına bırakılmamıştır. Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in soğan, sarımsak gibi kerih kokulu bitkiler hakkında "Habis" nitelemesini duyan sahabe "Haram kılındı! Haram kılındı!" diye ilan edince Nebi sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ey Cemaat! Allah'ın bana helal kıldığı bir şeyi haram etmek benim elimde değildir. Şu var ki, ben bu bitkilerin kokusundan hoşlanmıyorum**" buyurmuştur.[2788]

[2784] **Hasen**. Darekutnî, (4/183-184); Taberânî, (22/222); Hâtîb, *Târîh,* (2/9); Beyhakî, (10/12-13); Ebû Nu'aym, *el-Hilye,* (9/12); Elbânî, *Gâyetu'l-Merâm* (s.14)

[2785] **Sahih**. Ahmed (1/176) Buhari (7289) Muslim (2358)

[2786] **Sahih**. Buhari (7288) Muslim (1337) Ahmed (2/258)

[2787] **Sahih**. Tirmizî, (1726); İbn Mâce, (3367); Hâkim, (4/115); Taberânî, (6124, 6159).

[2788] **Sahih.** Muslim (565)

Haram Kılınanlar

Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: "(**Açlıktan ölmek korkusuyla yemek) zorunda kaldığınız dışında Allah size haram kıldıklarını açıkladığına göre, üzerine Allah'ın isminin zikredildiği şeylerden yemenize engel olan nedir? Herhalde birçok kimse, bilmeden, kendi heva ve hevesleriyle (fetva verip halkı) saptırıyorlar. Oysa Rabbin, haddi aşanları çok daha iyi bilir**" (En'am 119)

'**Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir**.' (Mâ'ide, 3)

Bu ayette; kesim esnasında Allah'tan başkasının adı anılan, asâ ile vurularak öldürülen, yüksek bir yerden düşerek ölen, boğularak ölen, yırtıcı hayvanların artığı, putlar ve tagut adına kesilen hayvanlar haram kılınmıştır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Üzerine Allah isminin zikredilmediği şeylerden yemeyin; çünkü o bir fısktır**" (En'am 121)

"**De ki: "Bana vahyolunanlar arasında, yiyen bir kimseye, ölü eti, yahut akıtılmış kan, yahut zaten bir pislik olan domuz eti, yahut da Allah'tan başkası adına kesilmiş fısk (hayvan eti) dışında yediği bir şeyin haram kıldığını göremiyorum. Öyle ki, bir kimse, mecbur kalırsa, saldırmadan ve haddi aşmadan (bunlardan bile yiyebilir). Zira rabbin, çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir**" (En'am 145)

"**Gerek kendinize ve gerekse yolcuya fayda olmak üzere, deniz avı ve onun yenmesi size helâl kılınmıştır. Kara avı ise, ihramda bulunduğunuz sürece haram kılınmıştır.**" (Maide 96)

‘**O Peygamber onlara…(yiyecek ve içeceklerden) güzel ve temiz olan şeyleri helâl, (domuz eti gibi) pis olan şeyleri ise haram kılar.**’ (A‘râf, 157)

Evcil Eşek ve Katır Etinin Haram, At Etinin Helal Kılınması

Cabir radıyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Hayber günü evcil eşeklerin etlerini yasakladı. At etlerine ise izin verdi.”[2789]

Cabir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Hayber günü evcil eşeklerin etlerini, katır etlerini, kesici dişi olan vahşi hayvanları ve her pençeli kuşu yemeyi yasakladı.”[2790]

Diğer rivayette Cabir radıyallahu anh şöyle demiştir: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber at eti yedik. Bizleri eşek etinden yasakladı.”[2791]

Esma bt. Ebi Bekr radıyallahu anha’dan: ‘Biz, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bir at kestik. O zaman Medine’de idik. Hepimiz onu yedik.’[2792]

Pislik Yiyen (Cellâle) Hayvan Eti Yemek, Üzerine Binmek ve Sütünü İçmek

İbn Ömer ﷛ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ pislik yiyen (cellâle) deveye binmekten ve sütünü içmekten men etti.’[2793]

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem cellalenin sütünü içmekten ve üzerine binmekten yasakladı.”[2794]

[2789] **Sahih**. Ahmed (3/356) Buhari (5520) Muslim (1941)

[2790] **Sahih**. Ahmed (3/323) Tirmizi (1478)

[2791] **Sahih.** Tirmizi (1793)

[2792] **Sahih.** Buhârî (5511); Muslim (1942) Ahmed (6/345) Nesâ’î (7/231).

[2793] **Sahih**. Ahmed (2/219) Ebû Dâvud, (3785); Tirmizî, (1824); İbn Mâce, (3189); İbn Ebî Şeybe, (5/575) Elbânî, *el-İrvâ’,* (2503).

[2794] **Sahih.** Ahmed (1/226, 241) Ebu Davud (3786) Tirmizi (1825) Nesai (4448) Ebu Davud (2557, 3719)

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem evcil eşek etinden ve cellale hayvana binmekten, etini yemekten yasakladı."[2795]

Abdullah b. Ebî Evfâ dedi ki: 'Bizler Rasûlüllâh ﷺ'in ehlî eşeği dışkı yediği için haram kıldığını konuşurduk.'[2796]

İbn Ömer *cellâle* tavuğu yemek istediği zaman üç gün hapsederdi.[2797]

Bu yasağın mekruhluk için olmasının delili şu rivayettir: Zehdem b. Mudrib anlatıyor: "Ebû Mûsâ 'ya bir tavuk getirilmişti. Cemaatten birisi ayrıldı. (Ebû Mûsâ): 'Neyin var?' diye sordu. Adam: 'Ben onu pis bir şeyler yerken gördüm ve tiksindim" dedi. Ebu Musa radıyallahu anh: "Gel, ye. Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in onu yediğini gördüm" dedi. Adam: "Fakat ben yememeye yemin ettim" cevabını verdi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ adama, yemini için kefarette bulunmasını emretti."[2798]

Kesici Dişi Olan Vahşiler ve Pençeli Kuşlar

Ebû Sa'lebe el-Huşenî radıyallahu anh'den: 'Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kesici dişi (köpek dişi) olan her vahşi (yırtıcı) hayvanın yenmesi haramdır**"[2799]

İbn 'Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem 'Kesici dişi olan her vahşi (yırtıcı) hayvanı ve her pençeli kuşu yasakladı."[2800]

İrbaz b. Sariye radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Hayber günü pençeli kuşlardan, evcil eşek etinden, yırtıcı hayvanın bir kısmını yiyerek öldürdüğü hayvanlardan ve hedefe dikilerek vurulan

---

[2795] **Hasen.** Ahmed (2/219) Nesai (4447) Ebu Davud (3811) Hakim (4/39) Darekutni (4/283)

[2796] **Sahih mevkuf**. *İbn Mâce,* (3192).

[2797] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (5/576) ve Elbânî, *el-İrvâ',* (2505).

[2798] **Sahih.** Buhârî, (3133, 4385, 5517); Muslim, (1649); Tirmizî, (1826); Nesâ'î, (7/206); Abdurrezzâk, (16035); Darimî, (2/102) ve Ahmed, (4/394, 401).

[2799] **Sahih.** Ahmed (4/193, 194) Buhari (5530) Muslim (1932) Ebu Davud (3802) Nesai (4325) Tirmizi (1477) İbn Mace (3232) Malik (2/496)

[2800] **Sahih.** Muslim (1934) Ebû Dâvud (3803); İbn Mâce (3234) Nesâ'î (4326).

kuşlardan yasakladı."[2801]

Öldürülmesi Emredilen Hayvanlar

'Â'işe ﷺ'dan: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Beş tane haşere vardır ki bunların hepsi fevasık (bozguncu)dur. Bunlar Harem bölgesinde de, Harem dışında da öldürülürler: Akrep, çaylak, karga, fare ve saldırgan köpek**.' Müslim'in bir rivayetinde '..**ve yılan' da** denilmektedir."[2802]

Sa'd b. Ebi Vakkas radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem vezag (zehirli kertenkele; yeşilistan) öldürmeyi emretti ve onu fasık diye niteledi."[2803]

Umm Şureyk radıyallahu anh'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem zehirli kertenkelenin (yeşilistanın) öldürülmesini emretti ve buyurdu ki: "O İbrahim aleyhi's-selâm için yakılan ateşi körüklüyordu."[2804]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim ilk darbede zehirli keleri öldürürse ona yüz hasene vardır. İkinci darbede öldürürse, birincisinden az şu kadar şu kadar sevap alır. Üçüncü darbede öldürürse, ikincisinden aşağı olarak şu kadar şu kadar sevap alır**."[2805]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yılanları öldürün. İki çizgili ve kuyruğu kısa olanları da öldürün. Zira onlar gözü kör eder, hamileye düşük yaptırırlar. Kim onları öldürmezse bizden değildir**."[2806]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Onlarla (yılanlarla) savaşa başladığımızdan beri**

[2801] **Sahih**. Ahmed (4/127) Tirmizi (1474)
[2802] **Sahih.** Ahmed (6/97, 98) Buhari (1829) Muslim, (1198, 1200) İbn Mace (3078) Tirmizi (837)
[2803] **Sahih.** Ahmed (1/176) Muslim (2238) Buhari (3307)
[2804] **Sahih**. Ahmed (6/462) Buhari (3307) Muslim (2237)
[2805] **Sahih**. Ahmed (2/355) Muslim (2240) İbn Mace (3229) Tirmizi (1482)
[2806] **Sahih**. İbn Hibban (12/456) Taberani (12/296, 310)

barış yapmadık. Kim onlardan birini öldürmeyi korkusundan terk ederse bizden değildir."[2807]

İbn Mesud radıyallahu anh'den: o da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ediyor: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yılanların öldürülmesini emretti ve "**Kim onların intikamından korkarsa bizden değildir**" buyurdu."[2808]

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Cinler dışında bütün yılanları öldürün. Kuyruğu kısa ve sırtında çizgi olan yılanları öldürün. Zira onlar annelerinin karınlarındaki çocukları öldürür, gözleri kör ederler. Kim onları öldürmezse benden değildir**."[2809]

Kertenkele Yemenin Mubah Oluşu

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kertenkele sorulunca: "**Onu ne yerim, ne de haram kılarım**" buyurdu.[2810]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, aralarında Sa'd radıyallahu anh'ın da bulunduğu bazı kimselerin yanında idi. kertenkele eti getirildi. Hanımlarından birisi: "Bu kertenkele etidir" diye seslendi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Onu yeyiniz. Zira helaldir. Lakin benim yiyebileceğim bir şey değildir**" buyurdu."[2811]

[2807] **Sahih**. Ahmed (2/520) Ebu Davud (5248) Tahavi, Şerhu Muşkili'l-Asar (1338) Hallal es-Sunne (1327) Humeydi (1156)

[2808] **Sahih**. Nesai (3193) Ebu Davud (5249) Taberani (9/351) Hatib Tarih (12/242) Dineveri Mucalese (1762) Ebu Bekr eş-Şafii Gaylaniyyat (318) İbn Cemaa Meşyeha (162) Ebu'l-Kasım el-Hannaî, el-Hannaiyyat (176)

[2809] **Sahih**. İshak b. Rahuye, Musned (2/570, 3/1025 no:1143, 1774) Ahmed (6/49, 157) Haris b. Ebi Usame Musned (418)

[2810] **Sahih.** Ahmed (2/46) Buhari (5536) Muslim (1943)

[2811] **Sahih.** Ahmed (2/137) Muslim (1944)

Öldürülmesi Yasaklanan Hayvanlar

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hayvanlardan şu dördünün öldürülmesini yasakladı: Karınca, arı, hüdhüd ve surad (göçeğen kuşu)."[2812]

Abdurrahman b. Osman radıyallahu anh dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bir tabib, kurbağayı tedavide kullandığından bahsetti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kurbağanın öldürülmesini yasakladı."[2813]

Aişe radıyallahu anha şöyle dedi: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ev yılanlarını öldürmeyi yasakladı. Yalnız ebter (kuyruğu kısa olan) ile iki çizgilisi müstesna. Çünkü onlar gözü kör eder ve kadınların karınlarındaki ceninleri düşürtürler. Kim onları öldürmeden terk ederse bizden değildir."[2814]

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Muhakkak ki bu evlerde avamir (denilen yılan suretinde cinler) vardır. Onları gördüğünüz zaman üç defa gitmesini söyleyin. Eğer gitmezse onu öldürün, zira o kâfirdir**."[2815]

İbn Teymiyye dedi ki: "İnsanı haksız yere öldürmek caiz olmadığı gibi cinleri de haksız yere öldürmek caiz değildir. Zulüm her durumda haramdır. Kâfir dahi olsa hiç kimsenin birine zulmetmesi helal olmaz. Cinler farklı şekillere bürünürler. Ev yılanı görüldüğünde bu bir cin olabilir. Ondan üç defa gitmesi istenir. Eğer insanlara yılan şeklinde görünmek suretiyle düşmanlıkta ısrar ederse bundan dolayı öldürülürler."

[2812] **Sahih**. Ebu Davud (5267) İbn Mace (3224) İbn Hibban (1078) Darimi (2/89) Beyhaki (9/317) el-İrva (2490)

[2813] **Sahih**. Ahmed (3/453) Ebu Davud (3871) Nesai (4355) Hakim (4/411) Beyhaki (9/318)

[2814] **Sahih**. Ahmed (6/29, 83) Ebu Ya'la (7/320, 8/212) İshak b. Rahuye (1801) Tayalisi (1542)

[2815] **Sahih.** Muslim (2236) Ebu Davud (5257) Tirmizi (1484) Nesai Amelu'l-Yevme ve'l-Leyle (970-72) Tahavi Müşkilu'l-Asar (6/432) Beyhaki Adab (1/484) Muvatta (2798)

Sırtlan Etinin Mubah Oluşu

Abdurrahman b. Abdillah b. Ebi Umare'den: "Cabir radıyallahu anh'e: "Sırtlan avlayabilir miyim?" dedim. "Evet" dedi. "Onu yiyebilir miyim?" dedim. "Evet" dedi. "Bunu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem mi söyledi?" dedim. "Evet" dedi.[2816]

Cabir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sırtlan hakkında sordum. "**O av hayvanıdır. İhramlı onu avlarsa bir koç kesmelidir**" buyurdu.[2817]

Tavşan Etinin Mubah Oluşu

Enes radıyallahu anh'den: "Merru'z-Zahran'da bir tavşan gördük. Kavim onun peşinden koşarak yoruldular. Ben onu yakaladım ve Ebu Talha radıyallahu anhe getirdim. O da onu boğazlayıp Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gönderdi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem alıp kabul etti."[2818]

Muhammed b. Safvan radıyallahu anh iki tavşan avladı ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onun yenilmesini emretti."[2819]

Yaban Eşeği (Zebra) Etinin Mubah Oluşu

Sa'b b. Cusame radıyallahu anh'den: "Sa'b, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e Ebvâ veya Veddân'da vahşi eşek hediye etti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunu geri çevirdi. Yüzünde hoşnutsuzluk görünce şöyle buyurdu: "**Onu ancak ihramlı olduğum için geri çevirdik**."[2820]

[2816] **Sahih**. Ahmed (3/318, 322) Ebu Davud (3801) Tirmizi (851, 1791) Nesai (4323) İbn Mace (3236)

[2817] **Sahih.** Ebu Davud (3801)

[2818] **Sahih**. Ahmed (3/118, 171) Buhari (2572) Muslim (1953)

[2819] **Sahih.** Ahmed (3/471) Nesai (4313) Ebu Davud (2822) Darimi (2/92) İbn Hibban (1069)

[2820] **Sahih**. Buhari (1825) Muslim (1193)

Kanlardan ve Ölü Hayvanlardan Helal Kılınanlar

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Bize iki ölü ve iki kan helal kılındı. Ölüler balık ve çekirgedir. Kanlar ise karaciğer ve dalaktır**."[2821]

Ömer radıyallahu anh'ın azatlısı Sa'd (b. Nevfel) el-Cârî radiyallahu anh'den: "İbn Ömer radıyallahu anhuma'ya denizde birbirlerini öldüren ya da soğuktan ölen balıklar hakkında sordum. Şöyle dedi: "Yenmesinde bir sakınca yoktur." Sonra aynısını İbn Amr b. el-As radıyallahu anhuma'ya da sordum. O da aynı cevabı verdi."[2822]

Bağımlılık Yapan Herşey Haram Değildir

Bir şeyin bağımlılık yapması onun haram olmasını gerektirmez. Et yemek haram kılınmadığı halde Ömer ﷺ şöyle demiştir: 'Etten sakının. Çünkü onun hamr (içki) gibi tiryakiliği var. Ayrıca Allah, eti çok yiyen aile halkına buğzeder.'[2823]

Yiyeceklerde Aşırılık

Adiy b. Hatim radıyallahu anh'den: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Bazı yemeklerden dolayı bende isteksizlik oluyor" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Yemekler konusunda gönlünde sıkıntı olmasın. Aksi halde Hristiyanlara benzemiş olursun.**"[2824]

Hulb et-Tâî radıyallahu anh'den gelen rivayette: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e Hristiyanların yemeklerinden yemenin hükmünü sordum. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Herhangi bir yemekten dolayı sakın kalbine şüphe düşmesin. Aksi halde bu hususta**

[2821] **Sahih**. Ahmed (2/97) Ziya el-Muhtare (13/186) İbn Mace (3218, 3314) Darekutni (4/271) Şafii Müsned (608) Abd b. Humeyd (820) Beyhaki (1/254, 9/257, 10/7) Şerhu's-Sunne (2803)

[2822] **Sahih mevkuf**. Malik (2/495) Beyhaki (9/255) Abdurrazzak (4/250)

[2823] **Sahih mevkuf**. Mâlik (2/935); Ebû Dâvud, *Kitâbu'z-Zuhd* (s.51 no: 47); Mu'âfâ b. 'İmrân, *Zuhd* (256); İbn Ebî'd-Dunyâ, *el-Cû* (285); İbn Ebî Şeybe (5/567) *İbn Battâl Şerhi* (18/111).

[2824] **Hasen.** Tirmizi (1565) Tayalisi (1129) Ahmed (4/258, 377) İbn Hibban (2/43) Taberani (17/104) Beyhaki (7/279) İbnu'l-Cad Musned (572)

şüphelenip aşırı giden Hristiyanlara benzemiş olursun."[2825]

Misafiri Ağırlamanın Farz Oluşu

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**İbrahim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? (Onlar İbrahim tarafından ağırlanan kıymetli meleklerdi.) Hani onlar onun yanına (evine) girdiklerinde: 'Sana selâm olsun!' dediler. O da: 'Size de selâm olsun!' diye cevap vermişti. Onlara: 'Siz, tanımadığım yabancılarsınız (gariplersiniz)' dedi. Onlara yemek getirmek için gizlice âilesinin yanına giderek semiz bir danayı kesip ateşte kızarttıktan sonra getirmiş, onların önlerine koyup: 'Yemez misiniz?' demişti**." (Zâriyât 51/24-27)

Ebû Şureyh el-Ka'bî radıyallahu anh'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**Kim, Allah'a ve âhiret gününe imân ediyorsa, misâfirine ikramda bulunsun. Misâfire ikram hakkı, bir gün, bir gecedir. Misâfirlik de üç gündür, bundan sonrası ise bir sadakadır. Ev sahibine sıkıntı verinceye kadar misâfirin orada kalması, kendisine helâl olmaz**.'[2826]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den: Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Beni gönderdiğin kavme gittim fakat beni ağırlamadılar. Ne dersin?" Şöyle buyurdu: "**Bir kavme gittiğiniz zaman onlara size misafiri ağırlamak için ne gerekiyorsa yapmalarını emredin. Onlar da kabul etsinler. Eğer kabul etmezlerse onlardan misafire gerekli olan hakkınızı alın.**"[2827]

Komşusu Açken Tok Yatan Bizden Değildir

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Komşusu açken tok yatan mümin değildir**."[2828]

2825 **Hasen**. Ebu Davud (3784) Tirmizi (1565) İbn Mace (2830) Ahmed (5/226-227) Taberani (22/166-167) İbn Ebi Şeybe (6/433)

2826 **Sahih.** Ahmed (4/31) Buhârî (6135) Muslim (48).

2827 **Sahih**. Ahmed (4/149) Buhari (6137) Muslim (1727)

2828 **Hasen**. Buhari Edebu'l-Mufred (112) Buhari Tarih (5/195) Hakim (4/185) Ziya el-Muhtare (11/129) Ebu Ya'la (5/92) Taberani (12/154) Temmam Fevaid (1262) Beyhaki (10/3) Hatib Tarih (10/391) İbn Asakir Tarih (28/216-217, 52/170) es-Sahiha (149)

Enes radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Yanında komşusunun aç yattığını bildiği halde tok olarak yatan bana iman etmemiştir**."[2829]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Komşusu açken tok yatan mümin değildir**."[2830]

Sarhoşluk Veren Şeylerin Haramlığı

Yüce Allah buyurmuştur: '**Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla sizin aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?**' (Mâ'ide, 5/90-91)

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Her sarhoş eden şey hamr'dır. Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır**.'[2831]

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Her sarhoş edici şey haramdır. Bir farak (küp) içildiği takdirde sarhoşluk veren bir şeyin tek avucu da haramdır**.'[2832]

Sarhoş Edici İçki Yapılan Maddeler

'Abdullah b. 'Amr b. el-'Âs ﵁ anlatıyor: "Rasülûllâh ﷺ sarhoşluk veren içkilerden, kumardan, davuldan, mısır (ve darıdan) yapılan içkiden yasakladı ve dedi ki: '**Her sarhoş edici haramdır**."[2833]

İbn Ömer ﵁ anlatıyor: "Ömer ﵁, Rasülûllâh ﷺ'in minberinde şu açıklamayı yaptı: 'Emmâ ba'd! Ey insanlar! Hamr'ın haram olduğu hükmü inmiştir. Bilesiniz ki hamr (günümüzde ve çevremizde) beş şeyden

[2829] **Hasen**. Taberani (1/259) Bezzar: Keşfu'l-Estar (119) Ebu Zur'a Duafa (2/491) İbn Ebi Hatim el-İlel (2294) İbn Hacer Garaibu Multekita (el yazma no:3339) İbn Hacer el-Kavlu'l-Musedded (s.21) el-Elbani Sahihu'l-Cami (5505)

[2830] **Sahih**. Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (1/28)

[2831] **Sahih**. Ahmed (2/91) İbn Mace (3392) Darekutni (4/262)

[2832] **Hasen**. Ahmed (6/71, 72, 131) Ebu Davud (3687) Tirmizi (1866)

[2833] **Hasen**. Ebû Dâvud (3685)

yapılmaktadır: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan, arpadan. Hamr, aklı örten (her) şeydir.'"[2834]

Nu'man b. Beşir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hamr (sarhoş eden içki); buğdaydan olur, arpadan olur, üzümden olur, hurmadan olur, baldan olur. Bütün sarhoş edici şeylerden yasaklandım**."[2835]

'Alî ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, altın yüzük kullanmayı, ipekli elbiseyi, atın üzerine ipekli minder koymayı ve cia'yı (arpa, mısır veya buğdaydan yapılmış içeceği) yasakladı.'[2836]

İki Meyveyi Karıştırarak Hoşaf Yapmanın Yasaklanması

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem biri diğerine baskın çıkıp mahiyetini değiştirecek türde olan iki cins meyvenin karışımından meşrubat yapmamızı yasakladı." Ravi der ki: "Enes'e hurmanın koruğu ile kurusunun karışımından meşrubat yapmayı sorduğumda beni bundan nehyetti ve şöyle dedi: "Aynı şekilde karışım gibi olur endişesiyle dip kısmı olgunlaşmaya yüz tutmuş koruk hurmadan da meşrubat yapmayı kerih görürdü ki, bundan dolayı hurma koruğundaki o kısımları keser, öyle meşrubat yapardık."[2837]

Ebu Katade radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Henüz olgunlaşmaya başlayan hurma ile yaş hurmayı veya hurma koruğu ile kuru üzümü karıştırmak suretiyle şıra yapmayın. her birinin şırasını ayrı ayrı yapın.**"[2838]

Ebu Said radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem nebiz yaparken hurma ile üzümü karıştırmaktan ve hurma ile ham hurmayı karış-

---

[2834] **Sahih.** Buhârî (5580); Muslim (3032); Nesâ'î (8/295); Ebû Dâvud (3669); Tirmizî (1873); Darekutnî (4/248); Ahmed (2/118); Tahavî, *Me'âni'l-Âsâr* (2/213).

[2835] **Sahih.** Ahmed (4/267, 273) Ebu Davud (3677) Tirmizi (1872) İbn Mace (3379)

[2836] **Sahih**. Tirmizî (2808); Nesâ'î (8/302); Ebu Davud (3697) Ziya el-Muhtare (2/334, 400) Ahmed (963, 1104); Beyhakî (8/293).

[2837] **Sahih**. Nesai (8/291)

[2838] **Sahih**. Buhari (5602) Muslim (1988)

tırmaktan yasakladı ve şöyle buyurdu: "**İçecek olan, üzümü tek olarak, hurmayı tek olarak ve ham hurmayı tek olarak içsin**."[2839]

Hoşafın Kullanma Süresi Ekşimedikçe Devam Eder

Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir kap içinde sabahleyin hurma şerbeti yapıyorduk. Onu akşam içiyordu; akşam yapıyorduk, sabah içiyordu. Sabah yaptığımızdan akşam içtiğinde bir şey arttığı zaman, onu başka birine içmesi için veriyordu. Sonra geceleyin ona tekrar şerbet yapıyorduk. Sabah onu yemeğin üstüne içerdi. Biz o kabı sabah-akşam günde iki kere yıkardık." Diğer rivayette: "Ona bir su kırbasında nebîz (hurma hoşafı, şırası) yapılır ve üstü bağlanırdı. O kırbanın üst kısmında ağzı vardı."[2840]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem için akşamın evvelinde nebîz (hoşaf) yapılırdı. Sabah olduğu zaman o günü ve gelecek akşam, ertesi günü ve ertesi gece hatta ertesi günü ikindiye kadar onu içerdi. Bir şey kalırsa onu hizmetçiye içirir yahut da dökülmesini emir buyururdu."[2841]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'ya içecekler sorulunca şöyle dedi: "Ekşimiş olan herşeyden sakın."[2842]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in oruç olduğu zaman iftar edeceğinde ona kabaktan yapılmış bir kapta yaptığım bir nebizi götürdüm. Onun ekşimiş olduğunu görünce: "**Bunu duvara çal. Zira bu Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyenlerin içeceğidir**" buyurdu.[2843]

Şarabı Sirkeye Çevirmenin Haramlığı

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Şa-

[2839] **Sahih**. Ahmed (3/71) Muslim (1987) Nesai Sunenu'l-Kubra (6804) Tirmizi (1877)
[2840] **Sahih.** Ahmed (6/124) Muslim (2005) Ebu Davud (3711) Tirmizi (1871)
[2841] **Sahih**. Ahmed (1/233) Muslim (2004)
[2842] **Sahih mevkuf**. Nesai (5696)
[2843] **Sahih.** Ebu Davud (3716) Nesai (5704)

rabı sirkeye çevirebilir miyiz?" diye soruldu. "**Hayır**" buyurdu.[2844]

Ebu Said radıyallahu anh'den: "İçki haram kılınınca Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Yanımızda yetimlere ait içki var" diye sorduk. Bize onu dökmemizi emretti."[2845]

Ömer radıyallahu anh şöyle demiştir: "Etki edilerek şaraptan elde edilen sirkeyi içme. Allah'ın takdiri ile (kendiliğinden) bozularak sirke haline gelmiş ise (içebilirsin)"[2846]

Kuru Üzüm Sirkesi Nasıl Yapılır?

Abdullah b. ed-Deylemî, babasından rivayet ediyor: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Ey Allah'ın rasulü! Biz bağ ve bahçe sahibiyiz. Halbuki Allah şarabı haram kılmıştır. O halde bağları ne yapacağız?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kuru üzüm yapın**" buyurdu. Oradakiler: "Kuru üzümü ne yapacağız?" diye sordular. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kırba içine koyup sulandırırsınız. Sabah sulandırdığınızı akşam, akşam sulandırdığınızı sabah içersiniz. Zira bu şekilde sulandırılmış kuru üzüm üzerinden öğle ve ikindi vakitleri geçerse şarap olmadan sirke olur.**"[2847]

İçkinin Kazancı da Haramdır

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Allah bir şeyi haram kılmışsa, ondan edinilen kazanç da haramdır**.'[2848]

İçki Bulunan Yemeğe Gitmek Haramdır

Câbir ﷺ'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

[2844] **Sahih.** Ahmed (3/180) Muslim (1983) Ebu Davud (3675) Tirmizi (1294)

[2845] **Sahih.** Ahmed (3/26) Tirmizi (1263) Ebu Ya'la (1277)

[2846] **Sahih mevkuf**. Ebu Ubeyd el-Emval (311) İbn Zencuye el-Emval (438) Abdurrazzak (17111) İbn Ebi Şeybe (5/513)

[2847] **Sahih**. Ebu Ubeyd el-Emval (313) İbn Zencuye el-Emval (440) Darimi (2108) Taberani (18/331) Nesai (8/32) Ahmed (4/232)

[2848] **Sahih**. Muslim (1579) Ebû Dâvud (3485, 3488) Ahmed (1/230, 244).

‘**Allah’a ve ahiret gününe iman eden, içkili sofraya oturmasın**!’[2849]

İçki Sebebiyle Laneti Hak Edenler

Enes ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ hamrla ilgili olarak on kişiye lanet etti: ‘(**Hammaddesinden şarap yapmak maksadıyla) sıkana ve sıktırana, içene ve sâkilik yapana, (imalathâneden veya depodan, toptancıdan perakendeciye kadar) taşıyana ve taşıtana, satana ve satın alana, bağışlayana, bunun parasını yiyene**.’”[2850]

İçkiye Devam Eden, Puta Tapan Gibidir

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: ‘**İçki müptelası (şarap düşkünü), puta tapan gibidir.**’”[2851]

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**İçki bağımlısı olduğu halde Allah ile karşılaşan, puta tapan kimse gibi karşılaşır**.”[2852]

Ebû Mûsâ ﷺ demiştir ki: ‘Bana göre, ha hamr içmişim, ha Allah’ı bırakarak şu sütuna tapmışım, ikisi de birdir.’[2853]

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**… Sarhoş edici içki içen içtiği sırada mümin de-**

[2849] **Hasen**. Taberânî (11/191) Ahmed (2/321); Hâkim (4/288); Tirmizî (2801) Darimî (2000); Ebû Ya‘lâ (1925) *İrvâ’u’l-Galîl* (7/6).

[2850] **Hasen sahih**. Tirmizî (1295); İbn Mâce (3380-81) Ebû Dâvud (3674); Ahmed (2/25, 71, 97); Beyhakî, *Şu‘ab* (2/150); Hâkim (4/145); Ebû Nu‘aym, *Hilye* (3/353) Elbânî, *Sahîhâ* (839)

[2851] **Hasen**. İbn Mâce (3375); Buhârî, *Târîh* (1/386); Ziyâ’u’l-Makdisî, *Muhtare* (278/2); Ebu’ş-Şeyh Tabakat (228) Ebu Bekr el-Anberi Meclis (el yazma no:3) Mehamilî, *Emalî* (1/2); Abnusî, *Fevâ’id* (3/2); Hilye (3/204) Elbânî, es-*Sahîhâ* (677)

[2852] **Hasen**. İbn Hibban (12/167) Ziyau’l-Makdisi el-Muhtare (10/330, 13/65) Ahmed (1/272) Abdurrazzak (9/238) Bezzar (11/289) Taberani (12/45) Ebu Nuaym Hilye (9/253) Cabir radıyallahu anh’den: Buhari Tarih (3/515) İbn Amr radıyallahu anhuma’dan: Bezzar (6/366) Ebu Nuaym Ahbaru İsbehan (1/130) Ali el-Harbi, Fevaidu’l-Munteka (el yazma no:57) Enes radıyallahu anh’den: Taberani Evsat (5/107)

[2853] **Hasen mevkuf**. Nesâ’î (8/314).

ğildir...”[2854]

İbn Ömer ﷺ’dan: ‘**Bir kimse sabah içki içerse, akşama kadar şirk koşmuş gibi olur. Eğer gece içerse, sabaha kadar şirk koşmuş gibi olur. Kim sarhoş oluncaya kadar içki içerse kırk gün namazı kabul olunmaz. Kim damarlarında içkiden bir şey varken ölürse cahiliye küfrü üzere ölür**.’[2855]

İçki İçenin Ahiretteki Cezası

Câbir ﷺ’den: ‘**Allah, sarhoş ediciyi içen kimseye tînetu’l-habâl içirmeye ahdetmiştir.**’ Oradan: ‘Tînetu’l-Habâl nedir?’ diye sorulunca: O da: ‘**Cehennemliklerin (vücudlarından, çıkan) irinleridir!**’ diye cevap verdi.[2856]

İbn ‘Abbâs ﷺ’dan: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘**Şuuru gideren her şey hamrdır ve her sarhoşluk veren şey haramdır. Kim böyle bir şey içerse kırk gün namazı kabul olmaz. Eğer tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Bunu üç sefer tekrar edip dördüncü defa tekrar içki içerse Allah artık onun tevbesini de kabul etmez ve ona tînetu’l-habâl nehrinden içirir. Tînetu’l-habâl, Cehennemliklerin irinlerinden oluşan bir nehirdir**.’[2857]

İçkiyi Bırakmayanlarla Savaşılması

Deylem el-Himyerî radiyailahu anh'den: “Dedim ki: “Ey Allah'ın Resulü! Biz soğuk bir ülkedeyiz, zor işlerde çalışıyoruz. Bu buğdaydan şarap edinip içiyoruz, işlerimize karşı güçlü oluyoruz ve ülkemizin soğuğuna karşı da mukavemetli oluyoruz.” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Sarhoş yapıyor mu?**” diye sorunca; “Evet” dedim. Şöyle buyurdu: “**Ondan uzak durun**!” Ben: “İnsanlar onu içmeyi bırakmazlar.”dedim. “**Bırakmazlarsa onlarla savaşın**!” buyurdu.[2858]

[2854] **Sahih**. Buhari (2475) Muslim (57)

[2855] **Sahih mevkuf**. Nesâ’î (5668) Ebû Ya‘lâ’dan; Busayrî, *İthâf* (4491)

[2856] **Sahih.** Muslim (2003); Nesâ’î (5709); Ahmed (3/360, 361).

[2857] **Sahih**. Ebû Dâvud (3680); Tirmizî (1862); İbn Mâce (3377); Dârimî (1999); Nesâ’î (5570); Ahmed (2/35); Taberânî (12/392); Hâkim (4/146); Ebû Ya‘lâ (12/6827) Beyhakî, *Şu‘ab* (5580-5581) *Şerhu’s-Sunne* (11/357)

[2858] **Sahih**. Ebu Davud (3683)

Başka İsimler Vererek İçkiyi Helal Sayanlar Olacak!

Ebu Umâme ﷺ el-Bahilî anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: '**Ümmetimden bir zümre, şaraba bir başka ad takarak onu içmedikçe geceler ve gündüzler tükenmeyecek (Kıyamet gelmeyecek)**.'"[2859]

Ebu Malik el-Eşari radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Muhakkak ki ümmetimden bazı insanlar hamrı (sarhoş edici içkiyi) adını değiştirerek içecekler**."[2860]

Ubade b. Samit radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Ümmetimden bir grup, içkiyi adını değiştirerek helal sayacaklar**."[2861]

Yeme ve İçme Edepleri

Yemeğe Önce Büyüklerin Başlaması:

Huzeyfe ﷺ'den: 'Biz Rasûlüllâh ﷺ ile birlikteyken, yemeğe ondan önce kimse elini uzatmazdı. Bir keresinde onunla birlikte bir yemekte bulunduk. Bir cariye gelip süratle elini yemeğe daldırdı, hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun elini çekti. Sonra bir bedevi geldi, o da süratle elini yemeğe daldırmak istedi, onun da elini tuttu ve şöyle buyurdu: "**Şeytan besmele çekilmediği zaman yemeği kendine helâl kılar. Şeytan bu cariye vasıtası ile yemeği kendine helâl kılmak istedi, (bu nedenle ben de) cariyenin elini tuttum. Sonra bu bedevi vasıtası ile besmele çekmediği için yemeği kendine helâl kılmak istedi. Onun da elini tuttum. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onun (Şeytanın) eli o ikisinin eliyle birlikte benim elimdedir**.'[2862]

Enes b. Mâlik ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ'e, içerisine (soğutmak için) kuyu suyu karıştırılmış süt getirildi. Sağında bir bedevî, solunda da Ebû Bekir vardı. Sütten önce kendisi içti, sonra kalanını bedevîye verdi ve şöyle

---

[2859] **Sahih.** İbn Mace (3384)
[2860] **Sahih.** Ahmed (5/342) Ebu Davud (3688)
[2861] **Sahih.** Ahmed (5/318) İbn Mace (3385) Bezzar (2689) Şaşî Müsned (1308) İbn Ebi Şeybe (8/108) el-İstizkar (24/322)
[2862] **Sahih.** Muslim (3761); Ahmed (22165, 22284); Ebû Dâvud (3766); Ebû Ya'lâ (4/2425); Hâkim (4/109).

buyurdu: **‘Sağ tarafta olana verin, sağdan devam edin** (sağ tarafta bulunan daha önce gelir ve daha hak sahibidir)**.**”[2863]

Besmele Çekmek

‘Abdullah b. Mes‘ûd ﷺ’den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Kim, yemeğinin başında Allah’ın adını anmayı (Bi’smi’llâh demeyi) unutursa, hatırladığı zaman: ‘Bi’smi’llâhi fî evvelihî ve âhirihî: (Yemeğin başında ve sonunda Bi’smi’llâh) desin. Böylelikle o, yemeğine yeni başlamış ve yemeğinden yiyen şeytana da engel olmuş olur.”**[2864]

Önünden ve Tabağın Kenarından Yemek

Ömer b. Ebî Seleme ﷺ’den: “Ben, Rasûlüllâh ﷺ’in terbiye ve himâyesinde yetişen (ergenlik çağına ulaşmamış) küçük bir çocuktum ve (yemekte) elim tabağın her yerinde dolaşırdı. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ bana: **‘Ey evlât! Besmele çek, sağ elinle ve tabaktan sana yakın olan yerden (önünden) ye’** buyurdu. Bu yeme şeklini hiç bırakmadım ve onu kendime âdet haline getirdim.”[2865]

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Bereket yemeğin ortasına iner. Yemeği kenarlarından yeyin, ortasından yemeyin**.”[2866]

Sağ Elle Yemek ve İçmek:

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Biriniz yerken sağ eliyle yesin, içerken sağ eliyle içsin. Zira şeytan soluyla yer ve soluyla içer**.”[2867]

[2863] **Sahih.** Buhârî (2352) Muslim (2029).

[2864] **Sahih.** İbn Hibbân (5213). İbn Sunnî (461) *es-Sahîhâ* (198).

[2865] **Sahih.** Buhârî (5376) Muslim (2022).

[2866] **Sahih.** Ahmed (1/270, 345) İbn Mace (3277) Tirmizi (1805) Ebû Dâvud (3772) Darimî (2052) Taberânî (24/297) Elbânî, *Sahîhâ* (3125)

[2867] **Sahih**. Muslim (2020) Malik (1644) Ebu Davud (3776) Tirmizi (1799) İbn Mace (3266) Ahmed (2/8,33, 106) İbn Hibban (12/30, 148)

Yemek Yerken Oturma Şekli

Enes b. Mâlik ﷺ'den: 'Peygamber ﷺ'i dizlerini dikerek uyluklarının üzerine oturmuş bir halde hurma yerken gördüm.'[2868]

Abdullah b. Busr radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e koyun eti hediye ettim. Dizleri üzerine oturup yedi. Bir bedevi: "Bu oturuş da nedir?" dedi. Buyurdu ki: "**Şüphesiz Allah beni kerim bir kul kıldı. Zorba ve inatçı kılmadı**."[2869]

Ubey b. Kab radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem iki dizi üzerine oturur, bağdaş kurmazdı."[2870]

Ebu Cuhayfe radıyallahu anh'den "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ben dayanarak/bağdaş kurarak yemem**."[2871]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dayanarak/bağdaş kurarak yediği hiç görülmemiştir…"[2872]

Hattabi şöyle diyor: "Ben dayanarak yemem" hadisindeki "muttekien: dayanarak" kelimesini avamın çoğunluğu, bir tarafa meyledip yaslanmak zannediyorlar. Halbuki hadisin anlamı böyle değildir. Buradaki "mutteki" kelimesi ancak altındaki ayaklarına dayanmaktır. Ayaklarına dayanarak oturup doğrulana mutteki denir… Anlamı şudur: yemek yediğim zaman çok ve çeşitli yemek isteyenler gibi ayaklara ve yastığa dayanarak oturmam. Lakin hafif otururum ve az yerim. Böylece oturuşum tedirgin şekildedir."[2873]

Firuzabadi şöyle der: "İttika: dayanarak oturmak. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ben dayanarak yemem**" buyurmuştur. Yani: yerleşmiş halde, bağdaş kurarak ve benzerleri gibi çok yemeye sebep olan oturuş şekilleridir. Bilakis bağdaş kurmadan ve yerleşmeden, tedirgin oturmak ge-

---

[2868] **Sahih.** Muslim (2044).

[2869] **Sahih**. Ebu Davud (3773) İbn Mace (3263).

[2870] **Hasen.** İbn Hibban (12/487) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (4/40, 43) Ebu'ş-Şeyh, Ahlaku'n-Nebi (588) Mehamili, Emali (454)

[2871] **Sahih**. Buhari (5398) Ahmed (4/308) Ebu Davud (3769) Tirmizi (1830) İbn Mace (3262)

[2872] **Sahih**. İbn Mace (244)

[2873] Mealimu's-Sunen (4/242)

rekir. Avam ve ilim talebelerinin zannettikleri gibi dayanmak ile kastedilen; bir tarafa yaslanmak değildir.[2874]

Aliyyu'l-Kari, şöyle der: "el-Ebheri dedi ki: Mutteki; ayaklar üzerine dayanıp yerleşerek oturandır. Avam mutteki kelimesini ancak bir tarafına yaslanan şeklinde bilir. Şüphe yok ki "ittika" lügatte âm ve hâs olan sözleri kapsar. Bu yüzden el-Kamus sahibi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: "**Ben dayanarak yemem**" hadisini: yerleşerek oturmak, bağdaş kurmak ve benzerleri gibi çok yemeye sebep olan oturuş şekilleridir diye açıklamıştır. Bilakis bağdaş kurmadan ve yerleşmeden, tedirgin oturmak gerekir. Avam ve ilim talebelerinin zannettikleri gibi dayanmak ile kastedilen; bir tarafa yaslanmak değildir. Bilinmektedir ki, bir tarafa meylederek oturmak kibirden kaynaklanır ve burada kişinin kendisini tutmaya güç yetiremeyeceği çok yemeye işaret vardır."[2875]

Tacu'l-Arus'ta şöyle denir: "İttika: dayanarak oturmaktır. Ancak yemek yerken dayanmak hakkında söylenir. Zira kavim, yemeğe dayanarak oturuyordu. Ümmet bundan yasaklanmıştır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ben kul gibi yerim**" buyurmuştur. Diğer hadiste: "**Dayanarak yemem**" buyurdu. Yani yerleşmek ve bağdaş kurmak gibi çok yemeye sebep olan şekillerde oturarak yemem demektir. Arapçada mutteki: ayaklarına dayanarak doğrulup oturan herkes hakkında kullanılır. Hatta hadisin anlamı, İbnu'l-Esir'in dediği gibi: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in oturuşu kalkmak üzereymiş gibi tedirgin idi. Çok yemek isteyenler gibi bağdaş kurmaz ve yerleşmezdi. Hadiste kastedilen, avam ve talebelerin zannettikleri gibi, bir tarafa dayanarak yemek değildir. İttika kelimesini bir tarafa meyletmek şeklinde açıklayan kimse, tıbba göre yorumlamaktadır. Zira böyle oturuş yemeğin kolay geçişini engeller ve bazen eziyet verir."[2876]

Yemek Masada Değil, Yer Üzerinde Yenir

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, ölünceye kadar hıvan (masa) üzerinde yemedi." Diğer rivayette: "Sükürrüce (nihale ve tahta sofra) üzerinde yediğini hiç bilmem". Katade'ye: "Ne

[2874] Kamusu'l-Muhit (s.71)
[2875] Mirkatu'l-Mefatih (2/30)
[2876] Tacu'l-Arus (s.260)

üzerinde yerlerdi?" diye sorulunca: "Deriden yer sofrası üzerinde yerdi" dedi."[2877]

İbni Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, yere, toprağın üzerine oturur ve yerde yemek yerdi."[2878]

Ebud Derda radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Dayanarak/bağdaş kurarak ve kalbur (sofra altlığı) üzerinde yemek yeme**"[2879]

Meşgul Olan Kimsenin Yeme Şekli

Enes b. Mâlik ﷺ'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah ﷺ'e bir miktar hurma getirildi. Peygamber ﷺ aceleyle onu paylaştırmaya başladı. Bu sırada hurmayı hızlı hızlı yiyordu.'[2880]

Bir Şey İçerken İçine Üflememek:

Enes b. Mâlik ﷺ'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: "Rasûlüllâh ﷺ (bir kaptan) içerken üç defa nefes alır ve şöyle derdi: **'Çünkü böyle yapmak; susuzluğu daha çok giderir, içerken meydana gelebilecek eziyetten daha uzaktır** (**veya susuzluk elemini daha çok giderir**) **ve daha güzel yutulur.'**"[2881]

Ebû Sa'îd el-Hudrî ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ kadehin kırılan yerinden içilmesini ve içeceğe üfürülmesini yasakladı.'[2882]

[2877] **Sahih**. Buhari (5386, 6450)
[2878] **Sahih**. Begavi Şerhu's-Sunne (1/277) İbn Ebi'd-Dunya Tevazu (111) Ebu'ş-Şeyh Ahlaku'n-Nebi (128, 615) Taberani (12/67) Elbani Sahihu'l-Cami (4915)
[2879] **Hasen.** Taberani Evsat (1/14) İbn Asakir Tarih (45/408) İbni Şahin en-Nasih ve'l-Mensuh (634) Taberani Musnedu'ş-Şamiyyin (1/405) el-Elbani es-Sahiha (3122)
[2880] **Sahih.** Muslim (2044).
[2881] **Sahih.** Buhârî (5631) Muslim (2028).
[2882] **Sahih.** Ebu Dâvud (3722) Tirmizî (39).

Oturarak İçmek Sünnet'tir:

Ebû Sa'îd el-Hudrî ؓ'den: 'Peygamber ﷺ ayakta içmekten nehyetti.'[2883]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ayakta içmekten sakındırdı." Katade dedi ki: "Peki ya ayakta yemek?" Dedi ki: "O daha kötü ve daha pistir."[2884]

Ayakta İçmek

en-Nezzâl b. Sebra'dan: "Alî ؓ Rahabe kapısına geldi (Kûfe'de halkın ihtiyacını gidermek için geniş bir alana oturdu). Ardından ayakta su içerek şöyle dedi: 'Bazı insanlar, ayakta içmeyi çirkin görmektedir. Şüphesiz ben, Peygamber ﷺ'i beni yaparken gördüğünüz gibi yaparken (ayakta su içerken) gördüm."[2885]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ayakta yer ve içerdik."[2886]

Parmakları Yalamak ve Tabağı Sıyırmak

Ka'b b. Mâlik ؓ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ üç parmağı ile yemek yer ve elini silmeden önce onu yalardı.'[2887]

Enes b. Mâlik ؓ'den: "Rasûlüllâh ﷺ yemek yedikten sonra üç parmağını yalardı. Enes ؓ dedi ki: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Birinizin lokması** (elinden) **düştüğü zaman, ona bulaşan eziyeti giderip lokmasını yesin ve onu şeytana bırakmasın.'** (Enes ؓ dedi ki:) Rasûlüllâh ﷺ yemek kabının içini sıyırmamızı (silmemizi) emrederek şöyle buyurdu: **'Zirâ siz, bereketin, yemeğinizin neresinde olduğunu bilmezsiniz.'"**[2888]

[2883] **Sahih.** Muslim (2025) Ahmed (3/32)
[2884] **Sahih**. Ahmed (3/131) Muslim (2024) Tirmizi (1879)
[2885] **Sahih.** Buhârî (5615).
[2886] **Sahih.** Ahmed (2/12) İbn Mace (3301) Tirmizi (1880)
[2887] **Sahih.** Muslim (2032).
[2888] **Sahih.** Muslim (2024) Ahmed (3/177, 290) Ebu Davud (3845)

Düşen Lokmalar Alınıp Yenmelidir:

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Birinizin lokması yere düşerse onu temizleyip yesin, şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da mendile silmesin. Zira bereketin nerede olduğu bilinmez.**"[2889]

Yemeğe Sinek Düşerse:

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Sizden birinizin (yemek) kabına sinek düşecek olursa, onu iyice batırın. Zira onun bir kanadında hastalık, diğerinde şifa vardır. O, içerisinde hastalık olan kanadıyla korunur.**"[2890]

Meyveleri Çifter Çifter Yemek

'Abdullah b. Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, bir kimsenin, (beraber hurma yediği) arkadaşlarından izin almadan iki hurma tanesini birlikte yemesini yasakladı.'[2891]

Az Yemek

'Â'işe radıyallahu anha'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: 'Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye gelişinden vefat etmesine kadar, üç gün üstü üste buğday yemeğinden (yiyerek) doymamıştır.'[2892]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Müslüman bir mideyle yer, kâfir yedi mideyle yer**."[2893]

[2889] **Sahih**. Muslim (2033) Tirmizi (1802)

[2890] **Sahih.** Buhârî, (3320); Ahmed, (2/229, 398, 3/24, 67); Ebû Dâvud, (3844); İbn Mâce, (3504-3505) Nesâ'î, (7/178). Darimî, (2038); İbn Huzeyme, (105); İbn Hibban (1246); Beyhakî, (1/252).

[2891] **Sahih**. Buhârî (2455); Muslim (2045).

[2892] **Sahih.** Buhârî (5416); Muslim (2970).

[2893] **Sahih**. Buhari (5396) Muslim (2063) İbn Hibban (1/378) hadis mütevatirdir.

Mikdam b. Ma‘dikerb ؓ’dan: “Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: ‘**Âdemoğlunun doldurduğu kapların en kötüsü tıkabasa doldurduğu midesidir. Âdemoğluna belini doğrultacak birkaç lokma yeterlidir. Eğer bu kadarıyla yetinmezse, midesinin üçte birini yemek, üçte birini su için ve kalan kısmını da nefes almak için bıraksın**.’”[2894]

Muaz b. Cebel Radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Nimetlere dalmayın. Zira Allah’ın kulları nimetlere dalan kimseler değildirler**.”[2895]

Yemekte Kusur Aramamak:

Ebû Hureyre ؓ’den: ‘Rasûlüllâh ﷺ (yenmesi mübah olan) bir yemekte hiçbir zaman kusur aramamıştır. Yemek hoşuna gittiği (iştahı çektiği) zaman onu yer, hoşuna gitmediği zaman ise onu bırakırdı (yemezdi).’[2896]

Yemek Yedirmek ve Yemeği Paylaşmak:

Câbir b. ‘Abdullah ؓ’dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ’i şöyle derken işittim: ‘**Bir kişinin yemeği, iki kişiye yeter. İki kişinin yemeği, dört kişiye yeter. Dört kişinin yemeği, sekiz kişiye yeter**.’”[2897]

‘Abdullah b. ‘Amr ؓ’dan: “Bir adam, Peygamber ﷺ’e: ‘İslâm’ın hangi haslet ve amelleri daha hayırlı (ve insanlar için daha faydalı)dır?’ diye sordu. Peygamber ﷺ buyurdu ki: ‘**Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın (her Müslüman)a selâm vermendir.**’”[2898]

Ebû Eyyûb el-Ensârî ؓ’dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ kendisine bir yemek getirildiği zaman ondan yer, kalanını da bana gönderirdi.’[2899]

[2894] **Sahih**. Tirmizî (2380); Ahmed (3/132) İbn Mâce (3349).

[2895] **Hasen**. Taberani Musnedu’ş-Şamiyyin (1395) Ahmed (5/243, 244) Ebu Nuaym Hilye (5/155) Beyhaki Şuab (5/156) Şeceri Emali (2204) es-Sahiha (353)

[2896] **Sahih.** Buhârî (5409) Muslim (2064); Ebû Dâvud (3763); Tirmizî (2031); Ahmed (2/427); İbn Mâce (1085).

[2897] **Sahih.** Muslim (2059).

[2898] **Sahih.** Buhârî (6236) Muslim (39).

[2899] **Sahih.** Muslim (2053).

Yemek Yiyen Kimsenin Yemeği Övmesi:

Câbir b. ‘Abdullah ؓ’dan: “Peygamber ﷺ ev halkından ekmekle birlikte yiyecek bir katık istedi. Onlar da: Yanımızda sirkeden başka bir şey yok, dediler. Peygamber ﷺ onu getirmelerini istedi. Sirke gelince onunla yemeye başladı. Hem yiyor, hem de: **‘Sirke ne güzel katıktır, sirke ne güzel katıktır’** diyordu.”[2900]

Bir Topluluğa Su İkram Eden, En Son Kendisi İçer:

Ebû Katâde ؓ’den: “Rasûlüllâh ﷺ bize hitap etti. -hadisin sonunda şöyle buyurdu-: **‘Bir topluğa su ikram eden, o topluluğun en son içenidir.’**[2901]

Yemeği Topluca Yemek:

Vahşî b. Harb, babasından, o da dedesinden rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: “Peygamber ﷺ’in ashâbından bazı kimseler: ‘Ey Allah’ın elçisi! Yemek yiyoruz, ama doymuyoruz’ dediler. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **‘Yoksa yemeğinizi tek tek mi yiyorsunuz?’** diye sordu. Onlar: ‘Evet (tek tek yiyoruz)’ dediler. Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **‘Yemeğinizi toplu halde yeyin ve üzerine Allah’ın adını anın** (besmele çekin) **ki yemeğinize bereket gelsin.’”**[2902]

Hizmetçi İle Beraber Yemek:

Ebû Hureyre ؓ’den: Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: ‘**Birinize hizmetçisi yemeğini getirdiği zaman onu yanına (yemeğe) oturtmazsa, ona bir-iki lokma veya bir-iki çiğnem versin. Çünkü (yemeğin) sıcaklığını çekmiş ve pişirme aletlerini o temin etmiştir**.’[2903]

Süt İçildiği Zaman Ne Yapmalıdır?

‘Abdullah b. ‘Abbâs ؓ’dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir:

[2900] **Sahih.** Muslim (2052).
[2901] **Sahih.** Muslim (681) İbn Mace (3434) Tirmizi (1894)
[2902] **Hasen**. Ebû Dâvud (3764) İbn Mâce (3286).
[2903] **Sahih.** Buhârî (5460) Muslim (1663).

“Peygamber ﷺ süt içtikten sonra su isteyip (o suyla) ağzını çalkaladı (mazmama yaptı) ve şöyle buyurdu: **‘Sütün yağı vardır.**”[2904]

Yemekten Sonra Ne Söylenir?

Ebû Umâme radıyallahu anh’den: ‘Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in sofrası kaldırdığı zaman şöyle derdi:

اَلْــحَــمْدُ كَثِيراً طَيِّباً مُبَارَكاً فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلاَ مُوَدَّعٍ وَلاَ مُسْتَغْنَىً عَنْــهُ رَبَّنَا.

‘**Riyâdan uzak ve bereketi kesilmeyen çok, sonsuz ve terk olunmayan, kendisinden müstağnî olunmayarak yapılan hamd, Rabbimiz Allah’adır**.’[2905]

Ebû Eyyûb el-Ensârî ﷺ’den: “Rasûlüllâh ﷺ yemek yedikten veya bir şey içtikten sonra şöyle derdi:

اَلْــحَــمْدُ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى وَسَوَّغَهُ، وَجَعَلَ لَــهُ مَــخْرَجاً.

‘**Bunu yediren, içiren, içe sindiren (boğazdan kolayca geçiren) ve (dışarı çıkması için) ona bir çıkış yolu yaratan Allah’a hamdolsun**.’[2906]

Enes b. Mâlik radıyallahu anh’den: Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: ‘Şüphesiz Yüce Allah, kulunun bir şey yedikten sonra hamd etmesinden ve bir şey içtikten sonra hamd etmesinden hoşnut olur.’[2907]

Misâfirin Yemek Sahibine Yapacağı Dua:

Enes b. Mâlik ﷺ’den: Peygamber ﷺ, Sa‘d b. Ubâde ﷺ’ya geldiğinde Sa‘d kendisine bir ekmek parçası ile zeytinyağı getirdi.Peygamber ﷺ

[2904] **Sahih.** Buhârî (211) Muslim (358).
[2905] **Sahih.** Buhârî (5458).
[2906] **Sahih.** Ebu Dâvud (3851).
[2907] **Sahih.** Muslim (2734).

yedikten sonra şöyle dua etti:

أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ، وَأَكَلَ طَعَامَكُمُ الْأَبْرَارُ، وَصَلَّتْ عَلَيكُمُ الْـــمَلاَئِكَةُ.

'**Oruçlular yanınızda iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin ve melekler sizin için Allah'a istiğfarda bulunsun**.'[2908]

Yağlı Yemekten Sonra Eller Yıkanır:

Her yemekten önce ve sonra el yıkamak Sünnet değildir. Sufyân es Sevrî'nin de dediği gibi bu edepten de değildir.

İbn 'Abbâs ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ heladan çıkınca kendisine yemek getirildi ve: 'Sana abdest alman için su getirelim mi?' denildi. Buyurdu ki: '**Ben ancak namaz kılacağım zaman abdest almakla emrolundum**."[2909]

Ebû Hureyre ﷺ'den: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Kim elinde et kokusu olduğu halde geceler, sonra da kendisine bir fenalık ulaşırsa sakın ha nefsinden başkasını suçlamasın**.'"[2910]

Yemekten Sonra Dişler Temizlenir:

İbn Ömer ﷺ dedi ki: 'Dişler arasında kalan yemek artıkları dişleri zayıflatır.'[2911]

Avlanma

Av, Çoban ve Ziraat Köpeği Edinmenin Caiz Oluşu

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim av, ziraat veya çoban köpeği dışında bir köpek**

[2908] **Sahih.** Ebû Dâvud (3854) İbn Mâce (1747).
[2909] **Sahih.** Muslim (1/282); Ebû Dâvud (3760); Tirmizî (1848) Nesâ'î (1/85).
[2910] **Sahih.** Ebû Dâvud (3852) Ahmed (2/263)
[2911] **Sahih mevkuf**. Taberânî (12/265) el-Elbani, el-İrva (1974)

edinirse sevabı her gün bir kırat eksilir."[2912]

Sufyan b. Ebi Zuheyr radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim ziraate faydası olamyan bir köpek edinirse amelinden hergün bir kırat eksilir.**"[2913]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem av köpeği, koyun köpeği ve sığır köpeği hariç, diğer köpeklerin öldürülmesini emretti." İbn Ömer'e denildi ki: "Ebû Hureyre diyor ki: "Ekin (tarla) köpeği de hariçtir." İbn Ömer şu cevabı verdi: "Ebû Hureyre'nin ekin tarlası vardır. (O bu hususu daha iyi bilir)"[2914]

Abdullah b. Mugaffel radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şayet köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı, öldürülmelerini emrederdim. Onlardan ancak simsiyah olanlarını öldürünüz**."[2915]

Cabir radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta bir kadın çölden köpeğiyle geliyordu, o köpeği de öldürdük. Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem köpekleri öldürmeyi yasakladı ve şöyle buyurdu: "**Sadece iki noktalı olan simsiyah köpekleri öldürün. Zira o şeytandır**."[2916]

Öğretilmiş Av Köpeğinin Getirdiği Yenir

Ebû Sa'lebe el-Huşenî radiyallahu anh'den: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Ben okumla, eğitilmiş köpeğimle de, eğitilmemiş köpeğimle de avlanıyorum." Şöyle buyurdu: "**Okunla avladığını üzerine Allah'ın adını zikrederek ye. Eğitilmiş köpeğin avladığını üzerine Allah'ın adını zikrederek ye! Eğitilmemiş köpeğinle avladığını ise kesimine yetişirsen ye**!" buyurdu.[2917]

[2912] **Sahih**. Buhari (3324) Muslim (1575)
[2913] **Sahih**. Buhari (3325) Muslim (1576)
[2914] **Sahih.** Muslim (1571) Nesai (4278) İbn Mace (3203) Tirmizi (1488)
[2915] **Sahih**. Ebu Davud (2845) Tirmizi (1486) Nesai (4280) İbn Mace (3205) Ahmed (4/85)
[2916] **Sahih.** Ahmed (3/333) Muslim (1572)
[2917] **Sahih**. Ahmed (4/193) Buhari (5478) Muslim (1930)

Diğer rivayet: “**Bir av (hayvanına) attığın zaman; onu üç gün sonra bulursan ve kendi okunu onun üstünde görürsen, eğer kokmamışsa ye**!”[2918]

Adiy b. Hâtim radiyallahu anh'den: “Dedim ki: “Ey Allah'ın Rasulü! Ben besmele çekerek köpeğimi (avlamaya) gönderiyorum.” Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Besmele çekerek köpeğini gönderdiğinde eğer yakalayıp onu öldürür ve yerse, onu sakın yeme! Çünkü o, kendisi için yakalamıştır.**” Ben: “Köpeğimi avın peşine salıyorum. Sonra onunla başka bir köpek gönderiyorum. Hangisinin yakaladığını bilemiyorum. (Bu durum karşısında ne yapayım?)” dedim. Şöyle buyurdu: “**Yeme! Çünkü sen, kendi köpeğin için besmele çektin; başkası için çekmedin**.” Ben: “Zıpkın atarak avlarsam?” dedim. “**Onun kesen kısmı ile avlarsan ye; eni ile avlayıp öldürürse, yeme; çünkü o, bir yerine vurulup öldürülmüş hayvan hükmündedir**” buyurdu.” [2919]

Diğer rivayet: “**Besmele çekerek köpeğini gönderip de köpek onu öldürürse, ye; (şayet köpek) yerse yeme! Çünkü o, kendi nefsi için yakalamıştır. Eğer birkaç köpek bir araya gelip yakalarlarsa ve onu öldürürlerse, Allah'ın adı da anılmazsa, o zaman yeme! Çünkü onu köpeklerin hangisinin öldürdüğünü bilemezsin. Eğer av hayvanına ok atarsan, bir veya iki gün sonra onu bulursan ve üzerinde senin okunun yarası varsa, ye! Eğer suya düşmüş ise yeme**!”[2920]

[2918] **Sahih**. Ahmed (4/194) Muslim (931) Ebu Davud (2861) Nesai (4303)
[2919] **Sahih**. Ahmed (4/379) Buhari (5475) Muslim (1929)
[2920] **Sahih.** Ahmed (4/378) Buhari (5484) Muslim (1929)

CİHAD ve HİCRET

Cihadın lügat manası, hedefe ulaşmak için var gücüyle çalışıp her şeyini seferber etmektir. Cihad'ın şer'î ıstılahtaki manası ise İslâmî bir toplum meydana getirmek, Allah'ın kelimesini yüceltmek, Allah'ın şeriatını hâkim kılmak için bütün gücüyle çalışmaktır. Cihad'ın tarifinden de anlaşıldığı üzere cihad'ın birkaç çeşidi vardır:

1. Tâlim yoluyla yapılan cihad: Yani İslâm'ı yaymak, imanın yoluna çıkan fikrî şüpheleri ortadan kaldırmak, İslâm'ın anlaşılması için gayret sarf etmek bir cihaddır.

2. Bir İslâm toplumu kurmak için mal sarf etmek cihaddır.

3. Müslümanları müdafaa etmek bir cihaddır: Yani Müslümanların birlik ve beraberliğini bozmak isteyen, Müslümanları parçalayıp perişan etmek isteyen kişilerle savaşmak cihaddır.

4. Müslümanların fethettiği ülkelerde İslâm'ın hükümlerine karşı çıkanlara karşı hücuma geçmek cihaddır.

5. Umumî/genel seferberliğe katılmak bir cihaddır. Bu da İslâm düşmanlarının Müslüman memleketlerine saldırmaları halinde meydana gelen bir durumdur.

Cihad'ın tüm çeşitlerini içine alan tarif şudur: Cihad, İslâm'ın yeryüzünde yayılması, Allah'ın kelimesinin en yüce olması için var güçle çalışmak demektir.

Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: "Birisi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın rasulü! Allah yolunda savaşmak nedir? Zira birimiz intikam duygusuyla ve kabilecilik için de savaşıyor" dedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem başını ona doğru kaldırdı. O kişi ayakta olduğu için başını ona doğru kaldırmıştı. Şöyle buyurdu: "**Kim Allah'ın kelimesinin en yüce olması için savaşıyorsa o Allah Azze ve Celle yolundadır**."[2921]

[2921] **Sahih**. Buhârî (123); Muslim (1904).

Cihad'ın Fazileti

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *'**Doğrusu Allah mü'minlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır. (Mü'minler) Allah yolunda savaşırlar. Binaenaleyh öldürürler ve öldürülürler. (Savaşan mü'minler için olan bir va'd) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da (yazılı) O'nun (Allah'ın) üzerine hak bir vaattir. Acaba Allah'tan daha çok ahdini yerine getiren kim vardır? Öyleyse O'nunla yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinin. İşte büyük kurtuluş budur**.'* (Tevbe 9/111)

*'**Hafif ve ağır olmak üzere (her iki şekilde de) savaşa katılın. Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad edin. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır**.'* (Tevbe 9/41)

*'**(Ey müminler!) Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için daha hayırlı olabilirken, sevip hoşlandığınız bir şey ise sizin için şerr olabilir. (Bunun hikmetini) Allah bilir, ama sizler bilmezsiniz.**'* (Bakara 2/216)

*"**Allah yolunda öldürülenlere: 'ölüler' demeyin. Aksine onlar diridirler. Fakat sizler (onların durumunu) idrak edemezsiniz**."* (Bakara 2/154)

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Müşriklere karşı; mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle savaşın.'**"[2922]

'Abdullah b. Ebî Evfa radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz, Allah'tan afiyet isteyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da (harbin bütün şiddetlerine karşı) sabrediniz. İyi biliniz ki Cennet muhakkak surette kılıçların gölgeleri altındadır.'**"[2923]

Enes radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir zamanda Allah yolunda (cihad için) bir kere yürüyüş, hiç şüphesiz dünyadan ve dün-**

[2922] **Sahih**. Ahmed (3/124, 153, 251) Ebû Dâvud (2504) Nesâî (3096) Hakim (2/81)

[2923] **Sahih.** Buharî (2966) Muslim (1742).

yadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.'"[2924]

Enes radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Ölüp de Allah katında büyük bir hayra malik olan hiçbir kulu, tekrar dünyaya dönmesi ve dünya ile dünyadaki her şeyin kendisinin olması sevindirmez; yalnız şehit müstesnadır. Çünkü o, şehit olmanın fazileti nedeniyle görmekte olduğu şeylerden dolayı tekrar dünyaya dönmek ve dünyada bir defa daha öldürülmek onu sevindirir.'"**[2925]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Kim savaşmadan ve savaşmayı içinden geçirmeden ölürse nifaktan bir şube üzere ölür**."[2926]

Cihad Farz-ı Kifâyedir

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: '**Mü'minlerin toptan (hiç kimse geriye kalmamak şartıyla) savaşa çıkmaları uygun olmaz. Her grup (kabile, eyalet ve bölge) savaşa çıkarken kendilerinden birkaç kişinin dinî ilimleri öğrenmeleri ve geri döndükleri zaman sakınırlar diye kavimlerini bu hususta uyarmaları (onlara öğrendiklerini öğretmeleri) gerekmez mi?**...' (Tevbe 122).

'**Mü'minlerden -özür sahipleri dışında- (evlerinde) oturanlarla mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad edenler eşit değillerdir. Allah, mallarıyla canlarıyla cihada katılanları derece bakımından oturup kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah herbirine en güzel (yurt olan cenneti) vaad etmiştir**...' (Nisa 95)

Bazı hallerde, meselâ bir belde veya bölgeye saldıran düşmanı defetmek için o belde ve bölgede savaşacak güçte olan herkesin savaşmasının herbiri için farz olur. Yahut müslümanların halifesi cihada çağırırsa cihaz farzı ayn olur. Cihadın farz olması için halifenin adil olması şart değildir. Bilakis salih veya facir her halife ile cihad sahihtir.

Yukarıda zikrettiğimiz cihadın dört çeşidine göre cihad farz-ı kifayedir; yani düşmanlara karşı savaşan Müslümanların gücü yeterliyse,

[2924] **Sahih**. Ahmed (3/132) Buharî (2792) Muslim (1880).
[2925] **Sahih.** Buhârî (2795).
[2926] **Sahih**. Muslim (1910)

diğer Müslümanlar üzerinden cihadın farziyeti düşer. Bilindiği üzere dinî hükümleri ikame etmek, dinde şüpheleri bertaraf etmek, sıkıntı ve müşkilatları ortadan kaldırmak, emr-i bi'l-ma'ruf/iyiliği emir ve nehy-i 'ani'l-munker/kötülükten sakındırma yapmak, dinî ilimleri neşretmek farz-ı kifayedir. Ancak cihadın beşinci çeşidi farz-ı 'ayndır; yani bir Müslüman memleketi istilaya uğradığı zaman bütün Müslümanların -gerekirse kadınların da- seferber olmaları farz-ı 'ayndır.

Cihad'ın Hikmetleri:

Allah yolunda yapılan savaş, Allah'ın dinini yüceltmek, yaymak için var güçle çalışmaktan ibaret olan cihadın bir dalıdır. Cihad, Müslümanların imanlarının doğruluğunu ortaya çıkarır, kulluğun, ancak meşakkat ve fedakârlıklarla meydana gelen hakiki mânâsını onlara tattırır. Böylece Müslümanlar canlarını ve mallarını Allah yolunda sarf ederek kulluğun gerçek manasını idrak ederler. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Yoksa Allah içinizden cihad edenleri ve (zorluk zamanında) sabredenleri bilmeden siz Cennet'e gireceğinizi mi sanıyordunuz? And olsun ki siz ölümle karşılaşmadan önce, onu temenni edip duruyordunuz. İşte (ölümün sebeplerini) gördüğünüz halde ona bakıp duruyorsunuz**.' (Âl-i 'İmrân, 142-143)

Kâfirlere karşı savaşmak suretiyle cihad etmenin hikmetine gelince, bu savaşta kâfirlere yönelik bir zorlama, bir sıkıştırma ve onları Allah'ın dininden isteyerek veya istemeyerek mükellef tutma söz konusudur:

Tüm insanların diktatörlerin ve tagutların boyunduruğu altında ezilmekten kurtulup özgürlüğe kavuşmalarıdır. Bir millet Allah'a kulluk etmezse, o memlekette diktatörlerin, güçlülerin zayıf insanları ezmesi, kul-köle etmesi kaçınılmaz olur. Fakat zayıfların kalplerine iman girdiği zaman kuvvetli olduklarını hisseder, yalnız Yüce Allah karşısında zayıf ve sorumlu olduklarının bilincine varırlar. Yarar ve zararın ancak Allah'a ait olduğunu, Allah'tan başka hiç kimsenin kendilerine bir yarar veya zarar veremeyeceğini idrak edip diktatör ve zâlimlere tâbi olmaktan kurtulurlar. Onları hiçbir tehdit ve güç korkutamaz. Böylece toplumun her kesimi birbirine kenetlenir. Herkes Allah'a kulluk gölgesinde birbirinin kardeşi olduğunu anlar. İşte cihad, onların bu duruma gelmelerine en büyük vesile olur.

Cihad sayesinde insanlar yeryüzünün Allah'ın olduğunu, orada ancak Allah'ın hükmünün geçerli olacağını idrak ederler. İsteyerek Allah'ın

hükmüne giren bir kimse, rabbini razı eder, kendisi de mesut ve mutlu olur. Allah'ın hükmüne girmek istemeyenler ise buna zorlanırlar. Bunun da tek yolu cihaddır. Eğer biri çıkar da: '*İnsanlar dilediği dini seçme hürriyetine sahiptirler, istedikleri hükümlerle hükmederler*' iddiasında bulunursa, ona şöyle denir: Yeryüzündeki devletlerin hangisi kendi halkından böyle bir mantığı kabul eder? Halklarını kendi kafalarından çıkardıkları birtakım yasalarla sevki idare etmeye kalkıştıklarında halkın bu yasalara karşı gelmesine izin veriyorlar mı? Halk onların bu yasalarına karşı gelsin de onlar buna seyirci kalsınlar, hiç bu mümkün mü? Nitekim bu devletler, kendi çıkardıkları kanunlara karşı gelen insanları cezalandırmıyorlar mı? Onların özgürlüklerini kısıtlamıyorlar mı? Hatta onlardan, beşerî kanunlarına tâbi olmamakta ısrar edenleri yerle bir etmiyorlar mı? Bütün bunlardan sonra insanları neden âlemlerin rabbi olan Allah'ın kanunlarına uymaya zorlamak caiz olmasın?

Allah'ın kanun ve hükümlerinden yüz çevirmenin neticesi olarak meydana gelen düşmanlık ve mücadeleler, cihad sayesinde ortadan kalkar. Cihad sayesinde beşerî kanunların yerine ilahî kanunlar hâkim kılınır. Çünkü insanların, kendilerini yoktan var eden Allah'ın kanunlarına uyması gerekir. Eğer insanlar beşerî kanunlara itaat ederlerse, toplumda ihtiraslar, ithamlar, gruplaşmalar birbirini kovalar. Bunların neticesi olarak da bitmez-tükenmez savaşlar meydana gelir. Bütün bu kötülüklerden kurtulmanın yolu, ilahî kanunlara tâbi olmaktır. Bu da genellikle cihad sayesinde gerçekleşir. Şu *ayet-i celîle* buna delâlet etmektedir: '**Fitne kalmayıp din sadece Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer onlar (şirkten) vazgeçerlerse (siz de onlara düşmanlıktan vazgeçin, onlar dinde kardeşiniz olmuştur. Bilin ki) kesinlikle düşmanlık ancak (şirk peşinde koşan) zâlimlere karşıdır**.' (Bakara, 193)

Cihad'ın Şartları

Cihâd Ancak İmam ve Sancak İle Olur

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Onlara güven yahut korku verici bir haber geldiği zaman, onu hemen yaymışlardır. Hâlbuki o haberi Peygambere ve mü'minlerden olan emir sahiplerine götürselerdi, onlardan (kendi ihtisasları dâhilinde) hüküm çıkaranlar, onu bilirler (ve daha iyi değerlendirirler)di.**" (Nisa 83) Ayette genel meselelerin – ki cihad da bunlardandır - yöneticilere götürülmesi emredilmiş ve onlara ihanet etmekten sakındırılmıştır.

“**Mûsâ'dan sonraki İsrâil oğullarının ileri gelenlerini bilmez misin? Hani peygamberlerine “bize bir hükümdar gönder de, Allah yolunda savaşalım**” **demişlerdi**” (Bakara 246) Savaş, imam’a bağlanmıştır. Ancak onun sancağı altında savaşılır. İnsanları cihâd için toplamak halifenin işidir.

Ebû Hureyre radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den şöyle işittiğini rivayet etmiştir: “**İmam/halife ancak kalkandır, arkasında savaşılır ve onunla korunulur.**”[2927]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma’dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Mekke’nin Fethi gününde şöyle buyurdu: “**Hicret yok, lakin cihâd ve niyet vardır. Orduya çağırıldığınızda ona katılın**.”[2928]

İmam Ahmed şöyle demiştir: “Muhakkak ki kıyamet gününe kadar her imamla beraber cihâd edilir.”[2929]

Cihâdın imama bağlı olması, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’in itikat esaslarından bir esastır. İmamın izni olmaksızın cihâda davet eden kimse Ehl-i sünnete muhalefet etmektedir.

İmam Berbehari, İmam Ahmed rahimehullah’tan şöyle nakletmiştir: “İnsanların icma etmeleri ve kendisinden razı omalarıyla hilafete geçen kişi müminlerin emiridir. Kimsenin iyi yada kötü bir imamı olmadan bir gece dahi geçirmesi helal değildir.”[2930]

İmam Muhammed b. Abdilvehhab şöyle demiştir: “Her mezhepten imamlar, bir veya birkaç ülkeye galebe çalan kimsenin her hususta imam hükmünde olduğunda icma etmişlerdir. Şayet bu olmasa dünya işleri düzgün olmaz. Zira insanlar İmam Ahmed’den kısa bir zaman öncesinden beri, bugüne gelinceye kadar tek bir imam üzerinde icma etmemişlerdir. Alimlerden hiçbirinin “hükümler sadece imamu’l-azam (halife) ile sahih olur” gibi bir şey söylediği de bilinmemektedir.”[2931]

İmamların birden fazla olması ve her birinin kendi bölgesinde imam

---

[2927] **Sahih**. Buhârî (2797); Muslim (1841).
[2928] **Sahih**. Buhârî (1737); Muslim (1353).
[2929] Tirmizî, (4/202).
[2930] Berbehari Şerhu’s-Sunne (s.28)
[2931] Dureru’s-Seniyye (5/9)

hükmünü alması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu yüzden Şeyhulislam İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Sünnet, müslümanların tek bir imamı olması ve diğerlerinin onun naibleri olması şeklindedir. Eğer bir kısmının isyanı sebebiyle birden fazla imam ortaya çıkmasına engel olunamazsa, her halukarda imamın hadleri uygulaması ve hakları yerine getirmesi gerekir.”[2932]

Maddî veya Dinî Açıdan Acizlik Halinde Savaşmamak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “(**Bu hususta) Allah'ın emri gelinceye kadar (onları) bağışlayın ve kendi hallerine bırakın**.” (Bakara 109)

“**Kendilerine “ellerinizi (düşmanlıktan) çekin; namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin” denilen kimseleri görmüyor musun**?” (Nisâ 77)

Bu ayetlerde, savaşmaktan aciz kalındığı zaman vazgeçmek, affetmek ve el çekmek emredilmiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Deccal’in çıkışı ve İsa aleyhi’s-selam’ın nüzulü kıssasını anlattıktan sonra şöyle buyurmuştur: “**Bu durumda iken Allah İsâ’ya şöyle vahyeder: “Hiç kimsenin kendileriyle savaşmaya güçleri yetmeyen kullarımı çıkardım. Kullarımı Tûr’a çıkar**”[2933]

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı, Mekke’de savaştan el çekerek davetle meşgul olmuşlardır. Peygamber ﷺ, Peygamber olduğu andan itibaren Mekke’de on üç sene boyunca insanları İslâm’a davet etti. Kendisine yapılan düşmanlığa, düşmanlıkla karşılık vermedi. Rasûlüllâh ﷺ Mekke’den Medine’ye hicret ettikten sonra Yüce Allah cihadın ilk merhalesini ona meşru kıldı. Cihadın ilk merhalesi, saldıranlara karşı koymak, kendini müdafaa etmekti. Müdafaa harbinin meşruiyeti hakkında şu ayet-i kerime nazil oldu: ‘**Kendilerine savaş açılan mü’minlere zulme uğramaları sebebiyle (düşmana karşı savaşmaları için) izin verildi. Muhakkak ki Allah onlara zafer vermeye kadirdir**.’ (Hâc, 22/39)

‘**Sizinle savaşanlarla Allah yolunda (O’nun rızası için) siz de savaşın. Fakat aşırı gitmeyin (yaşlıları, kadınları, çocukları öldürmeyin). Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.**’ (Bakara, 2/190)

Daha sonra Yüce Allah, müşriklerle savaşmayı Peygamberine meşru kıldı. Haram aylar dışında Peygamber ﷺ gerek gördüğü zaman müşriklerle

[2932] Mecmuu’ul-Fetava (34/175-176)
[2933] **Sahih**. Muslim (2937).

savaşırdı. Bu hususta şu *ayet-i celile* nazil oldu: '**Haram aylar sona erince (ahidlerinde duranların dışındaki) müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onları yakalayın, onları hapsedin, her gözetleme yerinde oturup onları gözetleyin. Eğer tevbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. Muhakkak ki Allah çok affeden ve çok bağışlayandır**.' (Tevbe, 9/5)

Bu hüküm, Hudeybiye Sulhu'ndan sonra gelmiştir. Daha sonra Yüce Allah hiçbir zaman ve mekan ile kayıtlamaksızın cihadı (savaşı) mutlak şekilde meşru kıldı. Bu hususta şu *ayet-i kerîme* nazil oldu: '**Müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onların sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha beterdir.**' (Bakara, 2/19)

Cihad'ın meşru kılınması, Peygamber ﷺ'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesinden sonra olmuştur.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Müminlerin zayıf kaldıkları bir yerde veya zayıf kaldıkları bir zamanda müminler sabır, vazgeçme, Allah'a ve rasulüne eziyet veren kitap ehlini ve müşrikleri affetme âyetiyle amel ederler. Kuvvet sahibi iseler küfrün önderleriyle, dinde itaat etmelerine kadar savaşmayı emreden ayetle ve kendi elleriyle küçülmüş olarak cizye vermelerine kadar kitap ehliyle savaşmayı emreden ayetle amel ederler."[2934]

Yine şöyle demiştir: "İslam dininin hariçteki düşmanları Dımeşk'e geldikleri zaman zararın kendilerinden giderilmesini umarak kabirlerin yanında ölülerle yardım istemeye çıktılar… Onlara dedim ki: "Kendilerinden yardım istediğiniz şu kimseler şayet savaşta yanınızda olsalardı, Uhud savaşında Müslümanların yenildikleri gibi yenilgiye uğrarlardı. Çünkü bunu gerektiren sebeplerden dolayı askerin kırılacağına hükmedilmiştir. Allah Azze ve Celle'nin hikmeti bunu gerektirmiştir. Bu yüzden dini bilenler ve keşif ehli, Allah ve rasulünün emrettikleri meşru savaş olmaması sebebiyle, neticede kötülük ve fesad ele geçecek olmasından dolayı ve savaş ile arzulanan yardımın bulunmaması sebebiyle bu durumda savaşmamışlardır. Şunu ve şunu bilenler için bunda dünyada bir karşılık olmadığı gibi ahiret sevabı da yoktur… Bundan sonra insanlara dini Allah Azze ve Celle'ye halis kılmalarını, O'ndan yardım istemelerini emretmeye başladık. Onlar sadece Allah'tan yardım istediler, ne yakın bir melekle, ne de gönderilmiş bir peygamberle yardım talebinde bulunmadılar… İnsanlar durumlarını düzel-

[2934] Es-Sârimu'l-Meslûl (1/229).

tince, rablerinden yardım istemelerinde sadık oldular ve düşmanlarına karşı güçlü bir yardım ile desteklendiler. Tatarlar bundan önce böyle bir yenilgi yaşamamışlardı. Çünkü Allah Teâla'nın tevhidi ve rasulüne itaat, daha önce olmadığı kadar sahih olarak gerçekleşmişti."[2935]

Maslahat/fayda gerçekleşmeyecek ve kötülük uzaklaştırılamayacaksa cihâd meşrû olmaz. Maddî ya da manevî açıdan acizlik anında cihâda davet eden hata etmektedir. Şirk manzaraları ve Allah'tan başkasına bağlanmak gibi durumların yaygın olduğu zamanlarda yardıma mazhar olma sebepleri bulunmadığı için, ilim ehli düşmanla cihâddan çekinmişlerdir. Düşmanlara karşı Allah'ın yardımını çekmek, izzet ve kuvvete kavuşmak için safları temizlemek ve insanların akidelerini düzeltmek gerekir.

Mücahidlerle İlgili Şartlar

Cihad, zikredilecek olan şu şartlara sahip olan mücahidlere *farz-ı kifaye* olarak vaciptir:

1. Müslüman olmak: Bir kâfirin üzerine cihad vacip değildir. Çünkü cihad bir ibadettir. Kâfirin ibadet etmesi ise sahih olmaz.

2. Mükellef olmak: Çocuklara ve delilere cihad farz değildir. Peygamber ﷺ'in on beş yaşından küçük olanları savaşa katılmaktan menettiği sabit olmuştur.

'Abdullah b. Ömer ؓ şöyle rivayet ediyor: 'Uhud günü ben on dört yaşında bulunduğum halde Rasûlüllâh ﷺ beni gözden geçirdi de bana (yaşça baliğ değildir diye savaş için) izin vermedi. Sonra Hendek günü beni gözden geçirdi. O sırada ben on beş yaşında idim. Bu defa bana (savaşa katılmak üzere) izin verdi.'[2936]

3- Erkek olmak: Cihad, savaş için güçsüz olmaları nedeniyle kadınlara vacip değildir. 'Â'işe ؓ şöyle rivayet ediyor: "Ben Peygamber ﷺ'e şöyle sordum: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Cihadın en faziletli amel olduğunu görüyoruz. Biz de cihad etmeyelim mi?' O da şöyle buyurdu: **'Lakin (siz kadınlara) cihadın en faziletlisi kabul edilmiş (mebrur) hacdır.**"[2937]

[2935] Telhîsu'l-İstigâse (2/733).
[2936] **Sahih.** Buhârî (2664) Muslim (1868).
[2937] **Sahih.** Ahmed (6/71) Buhari (1520) İbn Mâce (2901) İbn Huzeyme (3074).

Zaruret halinde kadınların savaşta hasta ve yaralıların tedavisi gibi işlere katılmaları meşrudur. Rubeyyi bt. Muavviz radıyallahu anha şöyle demiştir: “Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber savaşa katılır, kavme su taşır, hizmet eder, öldürülenlerin ve yaralıların Medine’ye taşırdık.”[2938]

4. Savaşacak güç ve kudrete sahip olmak: Savaşacak güç ve kudrete sahip olmak hem bedenî, hem de malî gücü kapsar. Devlet savaşa katılacak olan mücahidlerin bineklerini, silahlarını, yiyeceklerini veremezse, mücahid bunları kendi malından karşılar. Eğer bunları karşılayacak malı yoksa cihad ona vacip olmaz. Fakat bunları devlet karşılarsa cihada katılmak vaciptir. Bu durumda cihad; kör, topal, hasta ve zayıflara vacip değildir. Bunun delil şu ayet-i kerimedir: “**Allah ve Rasûlü için nasihat ettikleri takdirde zayıflara, hastalara ve harcayacak bir şey bulamayanlara (savaşa iştirak edemedikleri için) herhangi bir günah yoktur. Çünkü iyilik edenlerin (muaheze edilmek için) aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Kendilerine (savaşa katılmak üzere) binek vermek için sana geldiklerinde: ‘Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum’ dediğinde harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı gözyaşları dökerek dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur.**” (Tevbe, 9/91-92)

5. Anne ve babanın rızasını almak: Kişinin anne ve babası cihad için izin vermezlerse, onlara muhalefet ederek cihada iştirak etmesi caiz olmaz. Çünkü muhtaç olan anne ve babanın hakları her şeyden daha önce gelir; zira onların haklarını yerine getirmek *farz-ı ‘ayn*dır. Cihad ise -zikrettiğimiz durumlarda- *farz-ı kifaye*dir.

‘Abdullah b. ‘Amr ﷺ’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Bir kişi Rasûlüllâh ﷺ’e gelerek cihada gitmek için izin istedi. Rasûlüllâh ﷺ ona şöyle dedi: ‘A**nan-baban sağ mıdırlar?**’ O: ‘Evet, sağdırlar’ dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **‘Şu halde sen (önce onların rızası hususunda) cihad et’** dedi.”[2939]

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Düşman evinin kapısında bile olsa, an-**

[2938] **Sahih.** Ahmed (6/358) Buhari (288)
[2939] **Sahih.** Buhârî (3004) Muslim (2549).

ne babanın izni olmaksızın savaşa gitme"[2940]

6- Borçlu Alacaklısından İzin Alarak Cihada Gitmeli: Borçlu olan, borcunu ödeme zamanı geldiği ve ödemeye gücü yettiği halde borcunu ödemeyen kişi de alacaklı izin vermediği takdirde cihada gidemez. İster vadeli) isterse hemen ödenmesi gerekli olsun borçlu bulunan kimse ancak alacaklısının iznini almak suretiyle savaşa çıkabilir. Ödeyecek durumda değilse ya bir kefîl belirlemesi veya rehin olarak bir eşya bırakması gerekir. Bu hükümler, *farz-ı kifaye* olan cihad hususunda varid olmuştur.

'Abdullah b. 'Amr ﵄'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Allah şehidin bütün günahlarını bağışlar, ancak üzerindeki borcu bağışlamaz. Çünkü gerçekten Melek Cibril bu konuda bana böyle bilgi verdi**...'[2941]

Kâfirlerle İlgili Şartlar

1. Savaşılacak kâfirlerin zımmî veya ahidli veya anlaşmalı olmamaları gerekir. Bunun delili şu ayeti kerimelerdir: '**Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır**.' (Tevbe, 9/6)

'**Bir kavmin (andlaşmayı bozmak hususunda) ihanetinden çekinirsen onların yaptığı gibi sen de andlaşmayı onlara at (andlaşmayı bozduğunu onlara bildir). Şüphesiz ki Allah hainleri sevmez**.' (Enfâl, 8/58)

İmam (devlet başkanı) andlaşma yaptığı kâfirlerin hiyanet edeceğini sezmezse, andlaşmayı bozma yetkisine sahip değildir; onlarla savaşması caiz değildir.

Amr b. Hamık el-Huzâî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bir kimseye kanı hususunda güvence verdiği halde onu öldüren, kıyamet günü hainlik sancağını taşır**."[2942]

Nesâî'nin rivayetinde metin şu şekildedir: "**Bir kimse birine gü-**

[2940] **Sahih**. İbn Vehb Müsned (216) Taberani Mu'cemu's-Sagir (291) Deylemi (5023) Ebu Abdillah el-İlbiri Kudvetu'l-Gazi (s.22)

[2941] **Sahih.** Muslim (1886); Hakim (2/119) Ebu Avane (5/52) Ahmed (2/220).

[2942] **Sahih.** İbn Mâce (2/896); es-Sahîha (440)

vence verir de, o kendisine güvendikten sonra onu öldürürse kıyamet gününde onun için bir hıyânet sancağı dikilir."[2943]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Anlaşmalı bir kimseyi öldüren cennet kokusunu alamaz. Hâlbuki onun kokusu kırk senelik mesafeden bile hissedilir.**"[2944]

2. Savaşa başlamadan önce kâfirleri İslâm'a davet etmek, İslâm hakkında şüpheleri varsa onları gidermek ve böylece onların aleyhinde delilleri ikame etmek gerekir. Eğer bunlardan sonra da küfürde ısrar ederlerse, onlarla savaşılır.

Zira Rasûlüllâh ﷺ dönemin krallarına, emirlerine elçiler ve mektuplar göndererek onları İslâm'a davet etmiş, kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu tasdik etmeye çağırmıştır. Rasûlüllâh ﷺ'in böyle yapması, onlara karşı savaş açmak için bir mukaddime idi; zira onlara savaş açmadan önce bunun yapılması gerekliydi.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kendilerini davet etmeden asla bir kavimle savaşmamıştır."[2945]

Yukarıda zikrettiğimiz iki şart yerine getirildiğinde, Müslümanların halifesi -İslâm davetinin maslahatı için- uygun gördüğü takdirde kâfirlere savaş açabilir. Hatta gerekirse kâfirlere haber vermeden de savaş açabilir.

Cihad'ın Merhaleleri ve Âdâbı

1. Davet

Ferve b. Museyk radıyallahu anh'den: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Kavmimin önünden ve arkasından savaşayım mı?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Evet**" buyurdu. Ben dönüp giderken beni çağırdı ve şöyle

---

[2943] **Sahih**. Nesâî, Sunenu'l-Kubrâ (5/225);
[2944] **Sahih**. Buhârî (2995).
[2945] **Sahih**. Ahmed (1/236) Abd b. Humeyd (697) Darimi (2488) Ebu Ya'la (2591) Tahavi (3/207) Taberani (11269) Hakim (1/15) Beyhaki (9/107)

dedi: “**Onları İslam’a davet etmeden savaşma**”[2946]

Sehl b. Sa’d radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki Allah onun eliyle fethi nasip edecektir**.” İnsanlar bunun üzerine gece boyunca sancağın hangilerine verileceğini düşündüler. Sabah olduğu zaman insanlar, hepsi de sancağın kendisine verileceğini umarak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e geldiler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Alî b. Ebî Tâlib nerede?**” buyurdu. “Gözlerinden rahatsız ey Allah’ın rasulü!” dediler. “**Haberci gönderin ve onu bana getirin**” buyurdu. O gelince gözlerine tükürdü ve onun için dua etti. Sanki daha önce gözlerinden hiç acı çekmemiş gibi iyileşti. Sancağı da ona verdi. Ali radıyallahu anh şöyle dedi: “Ey Allah’ın rasulü! Onlar bizim gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşayım?” Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Onların alanına ininceye kadar yavaşça ilerle. Sonra onları İslâm’a çağır ve onlara Allah’ın hakkından olan; farz kıldığı şeyleri haber ver. Allah’a yemin olsun, Allah’ın senin vesilenle bir kimseyi hidayet etmesi, senin için kızıl develerin olmasından daha hayırlıdır**.”[2947]

2. Cizye

Büreyde radiyallahu anh'den: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir ordunun ya da müfrezenin başına bir kumandan atadığı zaman, kendisine Allah'tan korkmasını, beraberindeki müslümanlara iyi davranmasını tavsiye edip sonra şöyle derdi: “**Allah'ın adıyla, Allah'ın yolunda, Allah'ı inkar edenlere karşı savaşın! Savaşın, ancak aşırıya kaçmayın, (ganimete) hıyanetle bulunup zulmetmeyin, düşman ölülerinin azalarını kesmeyin, çocukları öldürmeyin! Müşriklerden düşmanınla karşılaştığın zaman, onları şu üç hususa çağır: Hangisi kabul ederse, onlara dokunma ve kabul et! Önce onları İslâm'a çağır, kabul ederlerse, ilişme! Sonra onlara kendi ülkelerinden muhacirlerin ülkesine göç etmelerini teklif et ve onlara şunu bildir: Şayet bunu yaparlarsa, muhacirlerin menfaatine olan her şey onların da menfaatine; muhacirlerin zararlarına olan her şey de onların da zararlarına olacaktır. Eğer göç etmeyi kabul etmezlerse: onların artık müslümanların bedevileri gibi olacaklarını bildir. Mü'minlere uygulanan Allah'ın hükmü onlara da uygulanacaktır. Müslümanlarla beraber cihad etmedikçe onlar için ne gani-**

[2946] **Hasen.** Ahmed (24306) Taberi (22/76) İbn Kani Mu’cem (2/336) Ebu Nuaym Tarihu İsbehan (1/202) Rafii et-Tedvin (4/134) Nasbu’r-Raye (3/378)
[2947] **Sahih**. Buhârî (2783, 2942); Muslim (2406).

met vardır ve ne de fe'y. Buna da razı olmazlarsa, onlardan cizye iste! Kabul ederlerse ne âlâ, sen de razı ol ve kabul et! Onlara ilişme! Şayet cizyeyi de kabul etmezlerse, Allah'tan yardım isteyerek onlarla savaş! Bu durumdaki bir kale halkını muhasara edip de içindekiler senden, Allah'ın ve Peygamberin zimmetini (ahid ve emanını) isterlerse, onlar için Allah ve Peygamberinin zimmetini verme. Kendi ve arkadaşlarının zimmetini ver! Çünkü kendi ve arkadaşlarının zimmetlerini çiğnemeniz, Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zimmetini çiğnemekten ehvendir. Eğer bir kaleyi muhasara edip de senden, onlara Allah'ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse, (bunu) uygulama, lâkin kendi hükmünü tatbik et! Çünkü onlar hakkında, Allah'ın hükmüne isabet edip edemiyeceğini bilemezsin."[2948]

3. Kıtal

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: '**Ehl-i Kitâb'dan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini (İslâm'ı) din edinmeyen kimselerle, zelil olup elleriyle (her yıl) cizye verinceye kadar savaşın**.' (Tevbe, 9/29)

Kimler Cizye Vermekle Müslüman Olmak Arasında Muhayyer Bırakılır?

Cizye vermekle Müslüman olmak arasında muhayyer bırakılmak açısından kâfirler iki kısıma ayrılır:

1. Ehl-i Kitab ve Ehl-i Kitab hükmünde olan kâfirler. Ehl-i Kitab, Yahûdî ve Hıristiyanlardır. Ehl-i Kitab hükmünde olanlar ise Mecusîlerdir. Mecusîler İbrahim ﵇'ın sahifelerine, Dâvud ﵇'ın Zebur'una tâbi olduklarını iddia ederler.

2. Yahûdî, Hıristiyan ve Mecusîler dışında kalan kâfirler. Birinci kısım kâfirler (Yahûdî, Hıristiyan ve Mecusîler), cizye vermekle Müslüman olmak arasında muhayyer bırakılır. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz *ayet ve hadis* buna delâlet etmektedir. Rasûlüllâh ﷺ, cizye hususunda Mecusîlerin de Ehl-i Kitab gibi olduklarını beyan etmiştir.

Becale ﵁'ın rivayet ettiğine göre 'Abdurrahman b. 'Avf ﵁, Rasûlüllâh

[2948] **Sahih**. Ahmed (5/352) Muslim (1731) İbn Mace (2858) Tirmizi (1617)

ﷺ'in Hecer Mecusîlerinden cizye aldığını söylemiştir.[2949]

Yahûdî, Hıristiyan ve Mecusîler dışındaki kâfirler -cizye vermekle Müslüman olmak arasında muhayyer bırakılmaz. Onlardan sadece Müslüman olmaları kabul edilir. Çünkü Tevrat ve İncil'e tâbi olanlarla onların hükmünde olan kâfirler dışındaki kâfirlerin Müslümanlarla herhangi bir irtibat ve alâkası söz konusu değildir. Onlardan cizye kabul ederek onları İslâm devletinin hükmü altına almanın hiçbir manası ve faydası yoktur. Onlara şu ayetin hükmü tatbik edilir: '**Müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onları yakalayın, onları hapsedin. Her gözetleme yerinde oturup onları gözetleyin. Eğer tevbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. Muhakkak ki Allah çok affeden ve çok bağışlayandır**.' (Tevbe, 9/5)

Şu hadîs-i şerif de onlara uygulanacak bu hükmü tasdik etmektedir: İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Allah'tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet, namazı ikame, zekâtı eda edinceye kadar insanlarla muharabe etmek bana emrolundum. Onlar bunları yapınca kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı mukabili olmak müstesna! İnsanların (gizli işlerinden dolayı olan) hesapları da Allah'a aittir**.'[2950]

Düşmanın İsabet Alan Zürriyetleri Onlara Tabidir

Sa'b b. Cusame radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem müşriklerin yurdunda kalıp isabet alan kadın ve zürriyetleri hakkında sordu. Sonra şöyle buyurdu: "**Onlar da onlardandır**."[2951]

Zaruret Dışında Kadınların, Çocukların, Din Adamlarının ve Savaşmayanların Öldürülmeleri Haramdır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın, fakat aşırı gitmeyin**" (Bakara 190) İbn Abbâs radıyal-

---

[2949] **Sahih**. Buhari (3157) Ahmed (1/190, 194) Ebu Davud (3043) Tirmizi (1586-87)

[2950] **Sahih.** Buhârî (25) Muslim (22).

[2951] **Sahih.** Ahmed (4/38) Buhari (3012-13) Muslim (1745) Ebu Davud (2672) Tirmizi (1570)

lahu anhuma bu ayet hakkında şöyle demiştir: “Kadınları, çocukları, yaşlıları, sizinle barış yapmak isteyenleri ve savaştan el çekenleri öldürmeyin buyruluyor. Bunu yaptığınız zaman aşırılık etmiş olursunuz.”[2952]

İbn Ömer ﷺ'dan: ‘Rasûlüllâh ﷺ'in yaptığı savaşlardan birinde öldürülmüş bir kadın cesedine rastlandı. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı.’[2953]

el-Esved b. Serî‘ ﷺ'dan yapılan rivayete göre, Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **‘Savaşta çocukları öldürmeyin.’** Bunun üzerine ashab: ‘Ya Rasûlâllâh! Onlar müşriklerin evladı değiller midir?” denince Rasûlüllâh ﷺ onlara şöyle uyarıda bulundu: **‘Sizin hayırlılarınız ve seçkinleriniz de müşriklerin evladı değiller midir?’**”[2954]

Cihadda Fesad Yapmanın Kötülüğü

Muâz radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Gazâ (savaş) iki çeşittir. Biri Allah'ın vechini isteyerek, halifeye itaat ederek, değerli malından infak ederek, arkadaşına kolaylık göstererek ve fesattan kaçınarak savaşır ki, bu kişinin uykusu da, uyanıklığı da kendisine sevaptır. Övünmek, gösteriş yapmak, duyurmak için savaşan, halifeye karşı gelen ve yeryüzünde fesat çıkaran kişi de yaptığı savaştan yeteri derecede sevap alamadan geri döner**.”[2955]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Kim itaatten çıkar, cemâatten ayrılır ve bu şekilde ölürse cahiliyye ölümüyle ölmüş olur. Kim kör bir bayrak altında savaşır, benimsediği grubu için öfkelenir, grubuna davet eder veya grubuna yardım etmek için öldürülürse, cahiliye üzere öldürülmüş olur. Kim ümmetime karşı ayaklanır, iyisini kötüsünü ayırmadan vurur, mümin olandan sakınmaz, ahid sahibinin ahdini gözetmezse ne o bendendir, ne de ben ondanım**.”[2956]

[2952] **Hasen**. Taberî, Tefsir (3/563); İbn Ebî Hâtim, Tefsir (1/495)
[2953] **Sahih.** Buhârî (3015) Muslim (1744).
[2954] **Hasen.** Ahmed (3/435); Hâkim (2/123) Ziyâ'u'l-Makdisî, el-*Muhtare* (2/201).
[2955] **Hasen**. Ahmed (5/234) Ebû Dâvûd (2515) Nesâî (4195) es-Sahîha (1990)
[2956] **Sahih**. Muslim (1848).

Haksız Yere Cana Kıymanın Günahı

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Sebepsiz yere adam öldürmenin yahut yeryüzünde fesad çıkarmanın karşılığı olmaksızın, kim bir kimseyi öldürürse, o, insanları topluca öldürmüş gibidir**." (Maide 32)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "**Mü'minlerin kanları eşittir. Onlardan en aşağı görülen biri bile düşmana eman verebilir, kafire karşılık Mü'min öldürülmez. Anlaşma yapılan kimse de ahdine vefa gösterdiği sürece öldürülmez. Her kim bir suç işlerse kendi aleyhine işlemiş olur. Her kim bir suç işler veya suçluyu koruyacak olursa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olur**."[2957]

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e hangi günah daha büyüktür? Diye soruldu. Buyurdu ki: "**Seni yaratmış olduğu halde Allah'a denk edinmendir**." "Sonra hangisi?" denildi. "**Yemeğine ortak olur korkusuyla çocuğunu öldürmendir**" buyurdu. "Sonra hangisi?" diye soruldu. "**Komşunun hanımıyla zina etmendir**" buyurdu.[2958]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**İki müslüman kılıçlarıyla karşılaştıkları zaman ölen de öldüren de cehennemdedir**." "Ey Allah'ın rasulü! Öldüreni anladık, peki ölen neden ateşte?" denildi. "**Çünkü o da kardeşini öldürmeye çalıştı**" buyurdu.[2959]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kişi, haram bir kana bulaşmadıkça dininde ferahlık üzere devam eder**."[2960]

Yine şöyle buyurmuştur: "**Benden sonra birbirlerinizin boynunu vuracak kafirlere dönüşmeyin**"[2961]

Bera b. Âzib radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Muhakkak ki, dünyanın son bulması, Allah**

[2957] **Sahih**. Beyhaki Marife (12/190) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (5043) Sahihu'l-Cami (6666)
[2958] **Sahih**. Buhari (4477) Muslim (86)
[2959] **Sahih**. Buhari (31) Muslim (2888)
[2960] **Sahih**. Buhari (6862)
[2961] **Sahih.** Buhari (121) Muslim (65)

katında bir müminin haksız yere öldürülmesinden daha hafiftir."[2962]

Ebu'd-Derda radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Allah dilerse her günahı bağışlar, ancak müşrik olarak ölen veya bir mümini kasten öldüren hariç**"[2963]

Ebu Said radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Cehennemden bir parça çıkar ve konuşarak şöyle der: Bugün üç kişi ile görevlendirildim: Her bir zorba, Allah ile beraber başka bir ilâh edinen ve haksız olarak bir cana kıyan ile. Sonra onlara sarılır ve cehennemin alevleri içine atar**."[2964]

Cundub b. Abdillah radıyallahu anh'den rivayet edilmiştir: "**İnsanın kokuşacak ilk organı karnıdır. Helalden başka bir şey yememeye gücü yeten bunu yapsın. Cennet ile kendisi arasında bir engel oluşmaması için bir avuç kan dökmemeye gücü yeten bunu yapsın**."[2965]

İbn Mesud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Mümine sövmek fasıklık, onu öldürmek küfürdür**."[2966]

Es-San'anî, "Onu öldürmek küfürdür" ifadesi hakkında şöyle demiştir: "Müslümanı haksız yere öldürmenin küfür olduğuna delalet etmektedir. Müslümanı öldürmeyi helal sayan veya müslüman olduğu için onu öldüren kimse hakkında zahir olan budur. Ama başka sebeple çarpışmaya gelince, kastedilen inkar küfrü değil, islam kardeşliği ve iyiliklere karşı nankörlüğün kastedildiği mecazi küfürdür. İşlenen günah sebebiyle kalpte oluşan hakka karşı körlüğün, kendisini küfre götürebileceği için küfür denilmiştir. Yahut müslümanı öldüren bir kafirin yaptığı iş gibi bir iş yapması sebebiyle bu isim verilmiştir."[2967]

İslam Şiarı Bulunan Beldeye Saldırmamak

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir

---

2962 **Sahih**. İbn Mace (2619) Sahihu't-Tergib (2438) Sahihu'l-Cami (5078)
2963 **Sahih**. Hakim (4/391) el-Elbani, Sahihu't-Tergib (2446)
2964 **Hasen**. Ahmed (3/40) İbn Ebi Şeybe (7/51) Taberani Evsat (1/103) es-Sahiha (2699)
2965 **Sahih**. Buhari (7152)
2966 **Sahih**. Buhari (5697) Muslim (64)
2967 Subulu's-Selam (4/189)

kavme savaş açacağı zaman sabahı beklemedikçe saldırmazdı. Ezan sesi işitirse saldırmaz, işitmezse saldırırdı."[2968]

İntihar Etmenin Günahı

Cundeb b. Abdillah radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ediyor: "**Sizden öncekiler içinde bir adamda yara çıktı. Yara kendisini rahatsız etmeğe başlayınca bir bıçak alarak onu yardı. Derken kan dinmedi. Nihayet adam öldü. Bunun üzerine Allah Teâla: "Kulum canı hakkında beni geçti, Ben de ona cenneti haram ettim" buyurmuştur**."[2969]

Sabit b. Dahhak radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "**Mümine lanet etmek onu öldürmek gibidir. Bir mümini küfür ile suçlayan onu öldürmüş gibidir. Kim kendisini bir şeyle öldürürse Allah kıyamet gününde ona o şeyle azap eder**."[2970]

Ebu Hureyre radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "**Kim kendisini yüksek bir yerden atarak öldürürse o cehennem ateşinde ebedi ve kalıcı olarak kendini yükten atmaya devam edecektir. Her kim kendisini zehir içerek öldürürse o kimse de zehirini cehennem ateşinde ebedî ve daimi kalarak içecektir. Her kim kendisini bir demir parçası ile öldürürse, demiri elinde kendisine saplar bir hâlde cehennem ateşinde ebedî ve dâîmi olarak kalacaktır**."[2971]

Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem müşriklerle karşılaşarak harb etmişti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem askerinin karargâhına, ötekiler de kendi karargâhlarına döndükleri vakit Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı arasında bir adam bulunuyordu ki, bu adam düşman ordusundan ayrılan bir asker görünce peşine düşüyor ve kılıcı ile (boynunu) vurmadan bırakmıyordu. Bunun üzerine ashâb: "Bu gün bizden hiç birimiz filân kadar yararlık gösteremedi" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem; "**Dikkat edin, o adam muhakkak cehennemliktir**." Buyurdu. Bunun üzerine cemaattan bir zât: "Ben daima

[2968] **Sahih**. Ahmed (3/159) Buhari (2944) Muslim (382) İbn Hibban (4745)
[2969] **Sahih**. Buhari (3463) Muslim (113)
[2970] **Sahih**. Buhari (6652) Muslim (110)
[2971] **Sahih**. Buhari (5778) Muslim (109)

onun yanında bulunacağım dedi ve hemen onunla birlikte çıktı. O durdukça bu da duruyor; o hızlandı mı bu da onunla beraber hızlanıyordu. Derken adam ağır şekilde yaralandı ve çabuk ölmek isteyerek kılıcının kabzasını yere, sivri ucunu da iki göğsünün arasına dayadı. Sonra kılıcının üzerine yüklenerek kendini öldürdü. Artık beraberinde giden zât da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna çıkarak: "Şehâdet ederim ki sen Allah'ın Resulüsün" dedi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ne o?**" deyince: "Demin cehennemlik olduğunu söylediğin adam yok mu, cemaat onun meselesini büyüttüler. Ben de onlara: "Ben sizin için onu ta'kib ederim" diyerek onu aramaya çıktım. Nihayet ağır surette yaralandı ve çabuk ölmek isteyerek kılıcının kabzasını yere, sivri ucunu da göğsünün arasına dayadı. Sonra da üzerine yüklenerek kendini öldürdü" dedi. O zaman Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şunları söyledi: "**Hakikatte bazen kişi cehennemlik olduğu halde görünürde ehl-i cennetin yaptığını yapar. (Bazen de) adam cennetlik olduğu halde insanların gözleri önünde cehennemliklerin yaptığını yapar**."[2972]

Ashabu'l-Uhdud kıssası "İstişhad eylemi" adı verilen intihar saldırılarına şu sebeplerden dolayı delil olmaz:

1- Delikanlı sadece kendisinin öldürülmesini işaret etmiştir. Onunla beraber başkaları öldürülmemiştir. İstişhad eyleminde ise hem kendilerini hem de beraberlerinde suçsuz yahut öldürülmeleri caiz olmayan kafileri öldürmektedirler.

2- Kıssanın akışından bu delikanlının önceki ümmetlerden, kendisine ilham edilen "muhaddes" kimselerden olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Şüphesiz sizden önceki ümmetlerde kendilerine ilham olunan "muhaddes" kimseler vardı. Şayet benim ümmetimde de öyle biri varsa o Ömer'dir**"[2973]

Delikanlının, kendisinin ancak ayrıntılı olarak anlattığı şekilde öldürülebileceğini kesin bir ifadeyle söylemiş olmasını düşünen, bunun ancak kendisine ilham edilmesi ve kalbine vaki olması sebebiyle olduğunu anlar. Zira bu söz kişisel görüşle söylenemez. Nitekim el-Kurtubî, hadisin zor anlaşılan bazı bölümleriyle ilgili cevabında şöyle demiştir: "Kendisinin öldürülmesine yardım etmesi hakkında şöyle denilir: O öldürülmekten başka bir yolun olmadığını galip zannıyla anladıktan sonra veya Allah'ın onun kalbine

---

[2972] **Sahih**. Buhari (2898) Muslim (112)
[2973] **Sahih.** Buhari (3689) Muslim (2398)

koyduğu bilgi sebebiyle, onlara Allah'ın kendisi vesilesiyle ortaya koyacağı kerametin yolunu göstermiş, böylece insanların Müslüman olmaları ve bunu müşahede ederek hak dine girmeleri için üzerinde bulunduğu dinin doğruluğunu ortaya koymak istemiştir. Nitekim öyle de olmuştur."[2974]

Bu ümmette muhaddes (ilham olunan) bir kimse olsaydı, o Ömer radıyallahu anh olurdu. Her kim başkalarında da bu özelliğin bulunduğu iddia ederse delil getirmesi gerekir.

3- Delikanlının kendisini öldürmenin yolunu göstermesinde, bu yaptığından dolayı meydana gelecek maslahat kesin idi. Durum, haber verdiği gibi aynen gerçekleşti. Nitekim büyük bir maslahat meydana geldi ve insanlar Allah Azze ve Celle'ye kulluğa girdiler, tagutu reddettiler. Ama bugün sonuçlarını yalnız Allah Teala'nın bildiği kötülükler meydana gelmiştir. Sonuçları böyle olan bir amel, delikanlının konumu sebebiyle insanların yaptıkları şeylerin aksine, insanlar üzerine kötülükleri musallat eden, bazı Müslümanların İslam dininden dönmesine sebep olan bir amelle kıyaslanabilir mi?

Saç ve Sakala Müsle Yapmanın Haramlığı

Müsle; savaşta öldürülen düşmanların organlarını kesmektir. İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Saç ve sakala müsle yapanın Allah katında nasibi yoktur**."[2975]

Atıcılığı Öğrendikten Sonra Terk Etmenin Günahı

Abdurrahman b. Şemmase'den: "Fukaym el-Lahmi, Ukbe b. Amir'e dedi ki: "Şu iki hedef arasında gidip geliyorsun. Hâlbuki sen yaşlandın ve bu sana meşakkat veriyor." Ukbe radıyallahu anh dedi ki: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den işittiğim şu söz olmasaydı bunu yapmazdım." Ravilerden Haris b. Yakub dedi ki: "İbn Şemmase'ye: "O nedir?" dedim. Şöyle dedi: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Atıcılığı öğrenip de sonra terk eden bizden değildir veya isyan etmiştir**."[2976]

[2974] el-Mufhim (7/425)
[2975] **Hasen ligayrihi**. Taberani (11/41)
[2976] **Sahih**. Muslim (1919) Ebu Avane (7494) Beyhaki (10/13) Taberani (17/318)

Harpte Hilenin Caiz Oluşu

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Harp hiledir**."[2977]

Müslümanlar Lehine Casusluk

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hendek savaşında: "**Kavmin haberini bana kim getirir**?" diye sordu. Zubeyr radıyallahu anh: "Ben" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kavmin haberini bana kim getirir?**" diye tekrar sordu. Zübeyr radıyallahu anh yine: "Ben" dedi. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zubeyr'dir**" buyurdu.[2978]

Müslümanlar Aleyhine Casusluk Yapanların Hükmü

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerinden) belli olmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, ayetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz**." (Al-i İmran 118)

Münafıkların Müslümanlara ait haberleri taşıdıkları sahabe tarafından biliniyordu. Bunun en açık örneği Hatıb b. Ebi Beltea kıssasıdır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem halkı ahdi bozduğu için Mekke'yi Fethetmeye niyetlenmişti. Müslümanlar düşmana karşı hazırlık yaptığı zaman Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Allah'ım! Haberimizi onlardan sakla" diye dua etti. Hatıb, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem gaza niyetini bildiren bir mektup yazarak, Kureyş'li bir kadın ile Mekke halkına gönderdi. Allah rasulünü bundan haberdar etmişti. Bunun üzerine kadının peşinden bir grup sahabe göndererek mektubu getirtti.

Ali radiyallahu anh anlatıyor: ''Nebî sallallahu aleyhi ve sellem beni, Zübeyr ve Mikdâd'ı gönderip şöyle buyurdu: "**Haydi, gidin, Ravdatu Hah**

[2977] **Sahih.** Ahmed (3/297) Buhari (3030) Muslim (1739)
[2978] **Sahih**. Ahmed (3/307) Buhari (2846) Muslim (2415)

adlı mevkiye vardığınızda bir kadın göreceksiniz. Onda bir mektup var, elinden onu alın getirin!” Bu emir üzerine yola revan olduk; atlarımızı koşturarak kadına Ravda'da yetiştik ve dedik ki: “Haydi mektubu çıkar!” Kadın: “Bende mektub falan yoktur” deyince, şöyle dedik: “Ya mektubu çıkartıp verirsin ya da elbiselerini soyup mektubu biz senden zorla alırız.” Bunun üzerine kadın mektubu saç bağından çıkartıp verdi. Onu hemen alıp Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdük. İçerisinde şunlar yazılı idi: “Hâtib b. Ebî Beltaa'dan Mekke'deki müşriklerden birtakım insanlara.” Bu mektubu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in (savaş hazırlığı ile ilgili) bazı işlerini onlara (müşriklere) bildiriyordu. Şöyle buyurdu: “Ey Hâtib! Bu nedir!” Cevap verdi: “Ey Allah'ın Resulü! Bana kızmakta acele etme! Sana anlatayım. Biliyorsunuz ki ben Kureyş arasında akrabası olmayan biriyim. Kendilerinden de değilim, yabancıyım. Seninle bulunan muhacirlerin de orada akrabaları vardır ki onların malları ve ailelerini korurlar. Fakat benim malımı ve ailemi orada koruyacak kimsem yoktur. Onun için onlardan dost edinmek istedim; yoksa bu işi ben kâfir olduğum ya da dinimden döndüğümden, ya da İslâm'la müşerref olduktan sonra haşa küfre rıza gösterdiğimden dolayı yapmış değilim. Böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmiş değilim.” Bunun üzerine şöyle buyurdu: “**Bakınız bu (adam) size doğruyu söyledi**.” Ömer radıyallahu anh fırlayıp dedi ki: “Beni bırak da bu münafığın boynunu vurayım.” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**O, Bedir'de bulunmuştur, ne biliyorsun belki Allah Bedir ehline muttali olup da söyle buyurmuştur: “İstediğinizi yapın, sizi bağışladım**.” Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: “**Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyin!**” (Mümtehine, 1).[2979]

Bu kıssada delil olan kısım, Ömer radıyallahu anh’ın Müslümanların aleyhinde müşriklere haber yollayan kimse hakkında “münafık” ithamında bulunmasıdır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, böyle bir fiilinin nifakla nitelenmesine karşı çıkmamış, lakin fiil ile fail arasında ayrım yaparak Hatıb radıyallahu anh’ın bunu küfürden dolayı yapmadığını açıklamıştır.

Âlimler buradan casusun hükmünün öldürülmek olduğunu çünkü casusun münafık olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Allah’ın düşmanları hesabına casusluk yalnızca haberleşme cihazlarıyla yapılan bir şey değildir, düşün! Şüphesiz bu ondan daha kapsamlı bir şeydir. Buna Müslümanların içtimai, iktisadi ve sair hayatlarına zarar verecek haberleri taşımak dâhildir. Müslüman toplum hakkında küçük bir ayrıntının nakledilmesi, müşriklerin Müslümanların durumu hakkında bilgi sahibi olarak zayıf noktaları öğren-

---

[2979] **Sahih.** Buhari (3007) Muslim (2494)

melerini, böylece tahribatlarını kolaylaştıracaktır. Onların haber taşınmasında elleri vardır ve onlar düşmanın müslümanlar arasında fesatçılık yapmasına hizmet ederler.

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bize karşı silah taşıyan ve bize karşı yol gözcülüğü yapan bizden değildir**."[2980]

Cihad'ın Sonuçları

Esirlik

Cihad'ın en bariz neticelerinden biri esir almaktır. Alınan esirler çocuk veya kadın olursa, bunlar hükmen köle olurlar. Alınan esirler baliğ erkekler olursa köle sayılmazlar. Onlar halifenin hükmüne tabidirler; halife köle olmalarına hükmederse köle olurlar. Aksi takdirde hür olurlar.

Esirlerle İlgili Hükümler

Halife, esirlere öldürmek, karşılıksız olarak serbest bırakmak, fidye karşılığı serbest bırakmak veya köleleştirmek hükümlerinden birini uygular. Halife, maslahatın gerektirdiği hususlardan birini seçer. Esirlerin karşılıksız veya fidye alınarak serbest bırakılabileceğine şu ayet delâlet etmektedir: **'(Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda hemen onların boyunlarını vurunuz. Nihayet onları tamamen (kırıp) yendiniz mi (esir edin ve) bağı sıkı tutun. Bundan sonra da (esirleri) ya bir lütuf olarak (karşılık almadan salıverin) ya da bir fidye (alarak bırakın). Ta ki harb'e katılan düşman harb silahları gibi) ağırlıklarını bıraksın**.' (Muhammed, 47/4)

Esirlerin öldürülebileceğine delâlet eden ayet şudur: '(**Kâfirlere karşı) yeryüzünde kesin bir zafer elde edinceye kadar hiçbir peygambere esirler alması yakışmaz. Siz dünyanın geçici menfaatlerini istiyorsunuz. Oysa Allah sizin için ahiret'i istemektedir. Allah üstün ve hikmet sahibidir**.' (Enfâl, 8/67)

Esirlerin köleleştirilebileceği ise sünnet'le sabit olmuştur. Çünkü

[2980] **Sahih**. Ahmed (2/183, 224) Abdurrazzak (9/278, 10/160) Ebu'l-Abbas el-Asam, Cüz (57)

Peygamber ﷺ Hayber savaşında, Kureyza gazvesinde ve Huneyn savaşında aldığı esirleri köleleştirmiştir.

'Abdullah b. Ömer ؓ şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı (önce) Nâdiroğulları, sonra Kurayzaoğulları savaş açtılar. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ Nâdiroğullarını yerlerinden sürüp çıkardı. Kurayza'yı ise yerinde bıraktı ve onlara (bir şey almamak suretiyle) lütfetti. Nihayet bunun ardından Kurayza da (ahdini bozarak) savaş açtı. Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem de onların erkeklerini öldürdü, kadınlarını, çocuklarını ve mallarını Müslümanlar arasında paylaştırdı.'[2981]

Peygamber ﷺ, Hevazin kabilesinin erkeklerini esir aldı. Bunlar taksim edildikten sonra Hevazin kabilesinden bir heyet Müslüman olarak Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler. Mallarını ve esirlerini geri almak istediler. Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem onlara lütfederek esirlerini karşılıksız olarak geri verdi.[2982]

'Iyas b. Seleme, babasından şöyle rivayet etmiştir: 'Müslümanlar bir grup esir getirdiler. Onların içinde Benî Fezare kabilesinden bir kadın da vardı. Rasûlullâh ﷺ o kadını Mekke ahalisine gönderdi de ona mukabil Mekke'de esir tutulan bir grup Müslümanı kurtardı.'[2983]

Kölelik ve Hikmeti

Esirlerin köleleştirilmesinin bir sebebi de kâfirlerin elinde bulunan müslüman esirlere karşılık olması, kâfirlere karşı bir silah olmasıdır. O halde Müslümanların bu silaha sahip olmaları gerekir. Bu bir zarurettir. Çünkü Müslümanların esirlerini köleleştiren düşmanların bulunduğu kabul edilir. Kölelerle ilgili olan milletlerarası kanun ve kaidelerin misillemeyi kabul edeceği malumdur. Bu silahı ortadan kaldırmak veya kullanmamak müslümanlara zarar verir; yani müslümanların aldığı esirleri köleleştirmemesi veya köleleştirmesinin yasak olması Müslümanlar için zararlıdır. Çünkü kâfirler bu silahı kullanmaktadırlar. Müslümanlar esirleri köleleştirmezse, bu silah sadece kâfirlerin elinde olur; kâfirlerin cüret ve cesaretleri artar. Aldıkları Müslüman esirleri köleleştirerek Müslümanlara karşı kullanırlar. Fakat aynı silahın Müslümanlarda da bulunduğunu bilirlerse mesele değişir.

[2981] **Sahih**. Buharî (3804) Muslim (1766).
[2982] **Sahih.** Buhârî (2963).
[2983] **Sahih.** Muslim (1755, 1763).

Günümüzde Köleliğin Hükmü ve Durumu

Savaş esirlerine köle muamelesi yapılması halen devam etmektedir. Bu hususta imam (devlet başkanı) Müslümanların genel maslahatını gözeterek karar verir. Bu, imamın takdirine bırakılan şer'î bir hükümdür. Ancak uzun bir zamandan beri bu hükmün uygulama sahasından çıkarıldığı görülmektedir. Devlet başkanı bu hususta kanun çıkarabileceği, olağanüstü hal ilan edebileceği gibi, bu unvan altında dilediği kanunu çıkarabilir. İşte tıpkı bunun gibi müslümanların idarecisi de belli yetkileri mer'iyete bırakıyor ki -şeriat bunları onun yetkisine bırakmıştır- zaruret halinde onlardan istifade etsin, lüzumlu olduğu kadar mer'iyete soksun. Esirleri köleleştirme, esirleri öldürme, kâfirlerin ağaçlarını kesme, evlerini yakma ve benzeri hükümlerde imam, müslümanların maslahat ve yararını gözetir.

Bilinmesi gereken hususlardan biri de şudur: Bu zimmetten sonra dahi esir düşmeden önce Müslüman olan kâfir öldürülmez, onun kendisi ve ailesi köleleştirilmez. Şu ayetler bunu delâlet eder: **'Eğer tevbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın.'** (Tevbe, 9/5)

'Eğer tevbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse, dinde sizin kardeşlerinizdir.' (Tevbe, 9/11)

Şüphe yok ki kardeşlik, kardeşlerinin canlarını, mallarını, çocuklarını korumayı gerektirir. Zira bunlar Müslümanların eline esir düşmeden önce Müslüman olmuşlardır.

Ganimetler ve Eslab

Ganimet, harp ehlinden zorla alınan -menkul veya gayr-i menkulmaldır. Bu malın savaş esnasında veya savaştan sonra alınması durumu değiştirmez. Eslab ise öldürülen adamın yanında bulunan malı, silahı, parası ve bineğidir.

Ganimetlerin Hükmü

Alınan ganimetler beş parçaya ayrılır. Bunlardan 4/5'ü savaşanlar arasında taksim edilir. Peygamber ﷺ zamanında savaşa yaya olarak katılana 1 pay, savaşa süvari olarak katılana 2 pay verilirdi.

İbn Ömer ؓ şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah ﷺ ata 2 pay, sahibine 1 pay verdi.'[2984]

[2984] **Sahih.** Buharî (2863).

Yine 'Abdullah b. Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Peygamber ﷺ Hayber günü at için 2 pay, atın sahibi için 1 pay verdi.'[2985]

Savaş usûlleri, savaş şartları, savaş araç ve gereçleri değişmiştir. Araçlar ve savaşçılar arasındaki farklılık dikkate alınmalı, ganimet buna göre uygun şekilde dağıtılmalıdır. Önceki savaşlardaki süvari ile yaya arasındaki fark düşünülmeli ve en düşük derecedekine en yüksek derecedekinin aldığının 1/3'i verilmelidir. Her durumda ganimetin 4/5'ünü – Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi - savaşanlara dağıtmak gerekir. Bununla beraber savaş şartları, savaş aletleri ve savaşanlar arasındaki farklılık dikkate alınmalıdır. Savaşanlara, hisselerini ilaveli maaş şeklinde vermekte de hiçbir sakınca ve mani yoktur. Burada önemli olan, ganimet mallarının devlete ait olmadığının bilinmesidir.

Ganimetin beşte birine gelince, o ayet-i kerimede belirtilen yerlere dağıtılır: **'İyi bilin ki (kâfirlerden) ganimet olarak ele geçirdiğinizin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, Rasûl'ün akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.'** (Enfâl, 8/41)

Ayette geçen Allah'a aittir ibaresinden maksat, Allah'ın onlarda dilediği şekilde hükmetmesidir. Rasûlü'ne aittir sözünden maksat, beşte birin taksim ve dağıtımın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ait olmasıdır. Rasûl'ün akrabalarından maksat, zekât hakkı olmayan Benî Hâşim ve Benî Muttalib'dir. Yetimlerden maksat, babası ölen ve on beş yaşından küçük olanlardır. Çocuk baliğ olduğunda yetimlik sıfatı kalkar.[2986] Yolculardan maksat, malından ve servetinden uzak bulunan ve nafakası tükenenlerdir.

Eslâb'ın Hükmü

Öldürülen kişinin yanında bulunan her şey -onu öldüren kişi ganimetten pay alacak şartlara sahipse- öldüren kişiye aittir.

Ebu Katade radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dair beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silah ve diğer eşyaları onundur.'**[2987]

Fe'y

Fey Müslümanların savaşmaksızın düşmanlardan aldığı -menkul

[2985] **Sahih.** Buhârî (3988) Muslim (1762).
[2986] **Hasen.** İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Ebû Dâvud (2873).
[2987] **Sahih.** Buhârî (3142) Muslim (1751)

veya gayr-ı menkul- maldır. Yüce Allah, Benî Nâdir Yahûdîleri'nin malları hakkında şöyle buyurmuştur: **'(Ey mü'minler!) Onların (Yahûdîlerin) mallarından Allah'ın peygamberine verdiği fe'y için siz ne at ne de deve(ye binip) koşturmadınız. Lakin Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı musallat eder(ek üstünlük verir). Allah her şeye kadirdir.'** (Haşr 59/6)

Ganimet savaş neticesinde elde edilen mal, fe'y ise savaşmaksızın Müslümanların eline geçen maldır.

Fey'in Hükmü

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: **'Allah'ın o şehirler halkından Rasûlü'ne verdiği fey (cinsinden ganimet, cizye, haraç gibi diğer vergiler) Allah'a, Rasûl'e, Rasûl'ün akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.'** (Haşr, 59/7)

Ömer ﵁, Fey hususunda Peygamber ﷺ'in uygulamasını şöyle anlatmaktadır: 'Benî Nâdir malları, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey olarak tahsis ettiği şeylerdendir. Müslümanların at sürerek, deve koşturarak savaş ile elde ettikleri ganimetlerden değildir. Bu cihetle Benî Nâdir malları Rasûlüllâh ﷺ'e mahsus idi. Rasûlüllâh ﷺ, ailesinin bir senelik geçim sarfiyatını bundan temin ederdi. Bundan geri kalanını da Allah yolunda savaş hazırlığı olarak atlara ve silahlara sarf ederdi.'[2988]

Fe'y malları, *murtezika*ya (ölen mücahidlerin aile efradına) verilir. Bu mücahidlerin savaşta ölmesi şart değildir. Fe'y malları âlimlere ve benzeri kişilere verilir. Çünkü ümmet bunların çalışmalarına muhtaçtır. Bunların, hayatta iken nafakaları kendilerine vacip olan yakınlarına da onlar öldükten sonra fe'y malından nafaka verilir.

Cizye

Cizye kelimesi, ceza kökünden gelmektedir. Bu ise hem sevap hem de azap anlamına gelir. Burada söz konusu olan cizyenin şer'î anlamıdır ki bu, Ehl-i Kitâb ve Ehl-i Kitab hükmünde olanların İslâm devletine verdikleri maldır. Onların cizye vermelerinin amacı, Müslümanlarla savaşmamak ve Müslümanların himayesine girmektir. Bu da belli şartlar, kaideler ve kurallar dahilinde olur.

[2988] **Sahih.** Buhârî (2748) Muslim (1757).

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '**Ehl-i Kitab'dan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini (İslâm'ı) din edinmeyen kimselerle zelil olup elleriyle (her sene) cizye verinceye kadar savaşın**.' (Tevbe, 9/29) 'Elleriyle cizye vermek'ten maksat, kendi istekleriyle vermeleridir. Zelil olarak ibaresinden maksat ise Müslümanların hükümlerinin onlara da icra edilmesidir.

Ehl-i Kitab, Müslümanlarla birlikte fikir hürriyeti içinde yaşadığı takdirde, İslâm'ın hakikati onlara daha iyi anlatılabilir. Bu durum ise İslâm devletinin Ehl-i Kitâb'ı himayesine almasıyla mümkün olabilir. İslâm devleti, onları korumak, onlara din hürriyeti vermek, muhtaç duruma düşenlerine yardım etmek kaydıyla bu cizyeyi alır.

Cizyenin Şartları

a. Cizye akdini yapanlar Ehl-i Kitâb olmalıdır: Yani cizye akdini yapanların Yahûdî, Hıristiyan veya Ehl-i Kitab hükmünde olan Mecusîlerden olması gerekir. Mecusîler (ateşperestler) Ehl-i Kitâb hükmünde olduğu gibi İbrahim ﷺ'ın sahifelerine veya Dâvud ﷺ'ın Zebur'una göre amel ettiğini söyleyenler de Ehl-i Kitab hükmündedirler.

Ömer ﷺ, Mecûsilerden cizye almak istememiş, fakat 'Abdurrahmân b. 'Avf, Rasûlüllâh ﷺ'in mecûsilerden de Ehl-i Kitâb gibi cizye alınabileceğini söylediğini bildirince, Mecûsilerden cizye almıştır.[2989]

b. Cizye akdi yapanlar ile Müslümanların idarecisi arasında icap ve kabul olmalıdır. Müslümanların idarecisi veya onun vekili, cizye akdi yapanlara: 'Şu kadar cizye vermeniz, İslâm'ın hükümlerine boyun eğmeniz şartıyla İslâm ülkesinde oturmanıza izin veriyorum' demelidir. Onlar da: 'Bunları kabul ediyoruz' demelidir.

c. Cizyenin miktarı, zengin ve fakirlerden ne kadar alınacağı tayin edilmeli, kabul de buna uygun olmalıdır.

d. Cizye akdi için belli bir zaman tayin edilmemiş olmalıdır. Meselâ cizye akdi, bir yıl ve benzeri gibi bir zamanla sınırlandırılmamalıdır. Çünkü bu bir akiddir ve bununla savaşa, kan akıtılmasına engel olunur. Bu nedenle de - diğer İslâmî akidlerde olduğu gibi - cizye akdinin vakitle sınırlı olması caiz olmaz.

[2989] **Sahih.** Buhârî (2978)

Cizye Alınan Kimselerde Bulunması Gereken Şartlar

Allah Teala şöyle buyurmuştur: 'Ehl-i Kitâb'dan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini (İslâm'ı) din edinmeyen kimselerle zelil olup elleriyle (her sene) cizye verinceye kadar savaşın.' (Tevbe, 9/29)

Bu ayet, cizye'nin, sadece savaş ehli mükelleflerden alınacağına delâlet eder. Böylece kadınlar cizyeden muaf olurlar, çünkü onlar savaş ehli değildir. Köleler de cizyeden muaf olurlar. Çocuklar ve deliler de -mükellef olmadıklarından- cizyeden muaf olurlar. Ömer, valilerine: 'Çocuklar ve kadınlardan cizye almayın' diye mektup göndermiştir.[2990]

Cizyenin Sınırları

Malî durumu normalin altında olan kişiden, senelik olarak en az 1 dinar cizye alınır. Malî durumu normal olan kişiden, senelik olarak 2 dinar, malî durumu normalin üstünde olan kişiden ise 4 dinar alınır. 1 dinardan fazla cizye almak -kişi zenginse- müstehabdır. Kişinin ödemesi gereken cizye miktarı dinardır. Kişi zengin veya orta halli olduğu halde 1 dinardan fazla veremeyeceğini söylerse, onun sözüne itibar edilir. Çünkü üzerinde anlaşılan miktar 1 dinardır. Ancak imamın, cizye ehlinin üzerine oradan gelip geçen Müslümanları misafir etme; yiyecek ve yatacak verme sorumluluğunu yükleme yetkisi vardır.

Mu'âz'dan şöyle rivayet edilmiştir: 'Rasûlullah ﷺ, Mu'âz'ı Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman her buluğa ermiş kimseden bir dinar cizye almasını veya bir dinar değerinde Meafir bezinden (Yemen'de dokunan elbiselik bez) almasını emretti.'[2991]

Eslem'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Ömer b. Hattâb, kişi başına senelik cizye olarak dört dinar veya kırk dirhem tayin etti. Ayrıca memleketlerine gelen Müslümanları üç gün misafir etmelerini de şart koştu'.[2992]

[2990] **Sahih mevkuf.** Beyhakî (9/195) İbn Ebî Şeybe (6/429).
[2991] **Sahih**. Ebû Dâvud (3038).
[2992] **Sahih mevkuf**. Mâlik, (1/379).

Müslümanların Haklarından Cizye Akdi Sıralamasına Dair Meseleler

Cizye akdi dört şeyi içerir ve cizye ehli onları yerine getirmek zorundadır:

1. Cizye ehli cizyeyi, Müslümanların halifesiyle anlaştıkları şekilde -bir dinar veya daha fazla- ödemelidir.

2. Cizye ehline, Müslümanlarla haramlığı hususunda ittifak ettikleri -zina gibi- konularda şer'î kanunların uygulanması gerekir. İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan gelen rivayete göre Peygamber ﷺ, Yahûdîlerden zina eden bir erkek ve kadını recmetmiştir.[2993]

Yine aynı nedenle cizye ehli faiz alıp vermekten men edilir. Çünkü onlar bu davranışların hem kendi dinlerinde, hem de İslâm dini'nde haram olduğunu bilmektedirler. Ancak cizye ehlinin dinlerinde haram olmayan hususlarda - meselâ içki gibi - onlara İslâmî hükümler tatbik edilmez. Ancak onlar kendi istekleriyle kâdıya gelip: 'Bizim aramızda İslâm Şeriatı ile hükmet' derlerse, mesele değişir.

3. İslâm Dini'ni, ancak hayırla yad etmeleri gerekir. Kur'ân'a muaraza yapmaya kalkışırlarsa veya Peygamber ﷺ'i şanına yakışmayan bir şekilde nitelerlerse veya Allah'ın Şeriatı'na saldırırlarsa, tâzir cezasına çarptırılırlar. Eğer muahede şartlarında böyle şeyler yapabileceklerine dair maddeler bulunuyorsa, muahedeleri iptal edilir. İslâm aleyhine -fiilî veya sözlü- gizli birtakım işlere girdikleri ortaya çıkarsa, onlarla Müslümanlar arasında bulunan zimmet akdi kalkar. Ancak akidelerini açıklamak niyetiyle söyledikleri sözler bundan müstesnadır. Meselâ onlar: 'Bizim kitaplarımız Kur'ân'ın Allah Kelâmı olmadığını, Muhammed'in, Allah'ın Rasûlü olmadığını söylüyor' deseler, onlarla Müslümanlar arasındaki zimmet akdi bozulmaz. Çünkü onlar: 'Biz böyle diyoruz' demiyorlar; kitaplarının böyle dediğini söylüyorlar. Biz onların bu husustaki inançlarının batıl olduğunu biliyorsak da bundan ötürü aradaki zimmet akdi bozulmaz.

4. Müslümanların zararına bir şey yapmayacaklar, kâfirlerin casusunu evlerine almayacaklar, kâfir savaşçılara yardım etmeyeceklerdir. Üzerinde ittifak edilen cizye'yi vermemezlik ederlerse ve bu da bir dinardan daha

[2993] **Sahih.** Buharî (6433) Muslim (1699).

fazla ise Allah ve Rasûlü hakkında kötü şekilde konuşurlarsa, Müslümanlar aleyhine kâfir savaşçılara yardım ederlerse zimmet akdi ortadan kalkar.

Zimmet Akdiyle Vacip Olan Riâyet ve Himâye

Peygamber ﷺ, kâfirlerle savaşmak üzere bir kumadan tayin ettiğinde ona şöyle derdi: '**Eğer onlar Müslüman olma teklifini kabul etmezlerse, onlardan cizye vergisi iste. Şayet onlar bu cizyeyi vermek hususunda sana icabet ederlerse, sen onlardan bunu kabul et ve onlarla savaşmayı bırak.**'[2994]

Ömer (Ebû Lu'lu tarafından vurulduktan sonra) şöyle demiştir: 'Ben, benden sonraki devlet başkanına: Allah'ın zimmetiyle ve Rasûlü'nün zimmetiyle, Kitâb ehline verilen taahhütlerin onlara tastamam yerine getirilmesini, onların önünde haklarının korunması yönünde muharebe edilmesini ve onların ancak takat getirebilecekleri miktar cizye ile mükellef tutulmalarını vasiyet ediyorum.'[2995]

Onların mevcut kiliseleri yıkılmaz. Onların kiliselerinde yaptıkları ayinlere hiçbir şekilde müdahale edilmez. Açıktan yapmadıkça ve onlarla gururlanmadıkça içki ve domuzlarına dokunulmaz.

Peygamber ﷺ'in Necran hristiyanları ile akdettiği sulh anlaşmasında şu ibareler de bulunmaktaydı: Onların mallarına, canlarına, dinî hayat ve tatbikatlarına, ailelerine, mabedlerine -ve az olsun çok olsun onların mülkiyetinde bulunan her şeye şamil olmak üzere- Allah'ın himayesi, Rasûlüllâh Muhammed'in zimmeti Necranlılar ve onlara bağlı etrafındakiler üzerine bir haktır. Hiçbir piskopos kendi dinî vazife mahalli dışına, hiçbir papaz papazlık vazifesini yaptığı kilisenin dışına, hiçbir rahip içinde yaşadığı manastırın dışında başka bir yere alınıp gönderilmeyecektir. Almış oldukları ödünçlerde hiçbir faiz söz konusu olmayacaktır. Bu itaat ediş ve tâbi oluşlarından önce cahiliyet dönemindeki kan davaları kaldırılmıştır. Onlar ne toplanıp bir araya getirilecekler ve ne de kendileri öşür vergisine tâbi tutulacaklardır. Onların toprakları üzerine hiçbir askerî birlik ayak basmayacaktır. Onlardan herhangi biri alacağını talep ettiğinde onlar arasında bir eşitlik kurulacaktır. Onlar ne zulmedecekler ve ne de kendileri zulme uğrayacaklardır.

[2994] **Sahih.** Muslim (1731).
[2995] **Sahih.** Buhârî (2887).

Yapılan zimmet akdi her Müslüman için geçerli ve daimidir. Müslümanlardan -halife de dahil- hiç kimse zimmet akdini feshedemez; bu akid -zımmîler akdi bozmadıkça veya akde aykırı hareket etmedikçe- ebedîdir.

Anlaşmayı Bozanlar Bizden Değildir

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Bir ümmetin, bir ümmetten sayıca daha çok olması dolayısıyla, aranızdaki yeminleri hile kılarak, ipini iyice büktükten sonra bozan kadın gibi olmayın. Zira Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Kıyamet günü de, üzerinde ihtilaf ettiğiniz şeyleri size elbette açıklayacaktır.**" (Nahl 92)

"Mücahid, bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmektedir: Cahiliye döneminde insanlar birbirleriyle anlaşma yapıp taraftarlar edinirlerdi. Anlaşmayı yaptıktan sonra, kendileriyle anlaşma yaptıkları topluluklardan daha güçlü ve sayıca da daha çok olanlarını bulunca, öncekilerle olan anlaşmalarını bozup o güçlü ve sayıca çok olanlarla anlaşma yaparlardı. Böylece, kendileriyle daha önce anlaşma yaptıkları insanları, Allaha söz verdikleri halde aldatmış olurlardı. Allah Teâlâ onların bu hallerini, ipliğini iyice eğirdikten sonra onu tekrar çözen kadının haline benzetmiş ve Müslümanlara, yaptıkları anlaşmayı, başkalarına yaranmak için bozmamalarını emretmiştir."[2996]

Müslümanın harp halinde olmayan kâfirlerden birine, bedenine vurarak, öldürerek veya başka bir şekilde saldırması haramdır.[2997]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim bir anlaşmalı (kâfiri) öldürürse cennetin kokusunu alamaz. Hâlbuki cennetin kokusu kırk senelik mesafeden duyulur**."[2998]

Hişam b. Hâkim b. Hizam Şam'daki Nabıtalara uğrayıp onları güneşte ayakta bekletildiklerini gördü. "Mesele nedir?" diye sorunca, "Cizyeyi vermediler" dediler. Dedi ki: "Şehadet ederim ki, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "**Muhakkak ki Allah dünyada**

[2996] Taberi (17/284)
[2997] Bkz.: el-Veciz (2/201, 202) ez-Zevacir (403) Mevahibu'l-Celil (3/360)
[2998] **Sahih**. Buhari (3166)

insanlara azab edenlere azap eder."[2999]

İmam Ahmed ve Nesai, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birinden, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "**Zimmet ehlinden birini öldüren, cennetin kokusunu dahi alamaz**."[3000]

Müslümanın, harbî olmayan kâfirlerden birini alışverişte aldatması veya haksız yere mallarından bir şey alması haramdır ve onlara emanetlerini iade etmesi vaciptir.[3001]

Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu sabit olmuştur: "**Dikkat edin! Kim bir anlaşmalıya zulmederse, onun hakkından eksiltirse, gücünün üstünde yük yüklerse veya rızası olmadan ondan bir şey alırsa kıyamet günü ondan ben davacı olurum**!"[3002]

Müslümanın harbî olmayan kâfirlerden birini sözle kötülemesi, onlara yalan söylemesi haramdır. Zira Allah Teâla'nın şu kavli umumidir: "**İnsanlara iyi (söz) söyleyin**" (Bakara 83)[3003] Hatta onlara yumuşak söz söylemesi, onunla sevgi izharı olmayacak şekilde ve onlara zillet gösterip onları Müslümana tercih etmeyecek şekilde bütün güzel ahlaklar ile muhatap olması gerekir.

El-Karafi zimmet ehline iyilik kaidesi ile onlara sevgi kaidesi arasındaki farkı açıklarken şöyle demiştir: "İçten sevgi olmaksızın emredilen yumuşaklık; zayıflarına rıfk ile davranmak, fakirlerinin ihtiyaçlarını gidermek, açlarını doyurmak, çıplaklarını giydirmek, onlara korku ve zillet yoluyla değil, lütuf ve merhamet yoluyla yumuşak söz söylemek, komşuluklarında verdikleri ezaları izale etmeye yetecek güç bulunduğu halde, onlara korku ve saygıdan değil, lütuf olarak eziyetlerine tahammül etmek, onların hidayeti ve saadet ehlinden olmaları için dua etmek, dinleri ve dünyaları ile ilgili bütün meselelerinde nasihat etmek, biri onlara eziyet ettiğinde gıyaplarında

---

[2999] **Sahih**. Muslim (2613)

[3000] **Sahih**. Ahmed (4/237, 5/369) Nesai (4763) Elbani Gayetu'l-Meram (450)

[3001] bkz.: Abdurrazzak (6/91-94) Fetava'l-Lecneti'd-Daime (2/73)

[3002] **Sahih**. Ebu Davud (3052) Beyhaki (9/205) Mekasıdu'l-Hasene (1044) es-Sahiha (445)

[3003] Bkz.: Şeyh Abdulaziz b. Baz Fetava (3/1047)

onları korumak, mallarını, ailelerini, ırzlarını ve bütün hukuk ve maslahatlarını korumak, onlardan zulmün giderilmesinde ve haklarının onlara ulaştırılmasında yardım etmek, düşmanına en üstününden en düşüğüne bütün iyilikleri yapmak, bütün bunlar üstün ahlaktandır."[3004]

Hudne ve İstî'mân

Lugatta hudne 'musalaha yapmak' anlamına gelir. Hudne'nin istılahî manası ise belli bir müddet için savaşı bırakmak hususunda sulh yapmaktır. Şu ayet-i kerimeler hudne'nin meşruiyetine delâlet etmektedir: '**Bu, antlaşma yaptığınız müşriklere Allah ve Rasûlü'nden bir ihtardır.**' (Tevbe, 9/1)

'**Eğer onlar barışa meylederlerse sen de barışa yanaş, Allah'a tevekkül et**.' (Enfâl, 8/61)

Peygamber ﷺ'in Hudeybiye senesinde Kureyş ile yaptığı musalaha da bunun meşru oluşuna delâlet etmektedir.[3005]

İstî'man, savaş ehlinden birinin herhangi bir Müslümandan eman istemesidir. Eğer o Müslüman o kişiye eman verirse, Müslümanların tümü o kişiye eman vermiş sayılır. İster idareci, ister sıradan halk olsun, ister kadın, ister erkek olsun -eman verilebilecek kimselere eman vermek şartıyla- her Müslüman eman verme yetkisine sahiptir. Bir Müslüman bir kâfire, kanının akıtılmayacağı hususunda eman verdiğinde, onun kanını akıtmak Müslümanların tümüne haram olur. Ona herhangi bir eziyette bulunmak da Müslümanların tamamına haram olur; zira Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: '**Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar cahil bir topluluktur**.' (Tevbe, 9/6)

Hudne ile İsti'man Arasındaki Farklar

1. Hudne, toplumlar arasında yapılan bir sulhtür. Bu sulh'e, Müslümanlar tarafından halife veya onun naibi, kâfirler adına da başkumandanları veya onun naibi temsilci olarak katılır. İsti'man ise kâfirlerden biri veya birkaçı ile Müslümanlardan herhangi biri arasında olur.

[3004] el-Furuk (3/15 fark 119) Bkz.: Fetava'l-Lecneti'd-Daime (2/21, 43, 62)
[3005] **Sahih.** Buhârî (3945) Muslim (1783).

İster idareci, ister halktan biri olsun, ister erkek, ister kadın olsun Müslümanlardan her fert eman verebilir.

2. Hudne, Müslümanlarla düşmanları arasındaki savaşı sona erdirmek için yapılan bir sulhtur. Bu bakımdan hudne ile savaş bir arada olmaz. Fakat isti'man böyle değildir; isti'man savaş esnasında da olabilir. Meselâ harbî bir kâfir, herhangi bir Müslümandan eman isteyebilir. O Müslüman da ona eman verebilir. Eman verdikten sonra onun kanını akıtmak veya ona eziyet etmek -ona eman verildiğini bilen- tüm Müslümanlara haramdır.

Hudne'nin Hükmü

Hudne'nin iki durumu vardır: Düşmanın hudne'yi istemesi: Düşman barış istediği zaman, Müslümanların halifesi de -ihtiyatlı davranmak şartıyla- barışı kabul etmelidir. Ancak hudne'nin (barışın) dört aydan fazla uzatılması caiz değildir.

Müslümanların hudne (barış) istemesi ancak Müslümanların yararına olursa söz konusu olabilir. Barışta Müslümanların maslahatı yoksa Müslümanların barış istemesi caiz olmaz. Eğer Müslümanlar barış sayesinde zafiyetten kurtulacaklarsa veya emniyetleri istikrar bulacaksa, barışı on yıl uzatabilirler.' Bunun delili Hudeybiye barışıdır; zira Peygamber ﷺ Müslümanlardaki zafiyeti görüp düşmanların onlara saldırararak zarar vermesinden endişe ettiği için Mekke müşrikleri ile Hudeybiye'de on yıllık barış antlaşması yapmıştır. Eğer barış, zafiyet nedeniyle değil de kâfirlerin Müslüman olması veya haraç vermeye razı olmaları için barış yapılırsa, bu barış dört aydan fazla uzatılamaz. Şu ayet-i kerimenin mefhumu buna delâlet etmektedir: **'(Ey müşrikler!) Yeryüzünde (Şevval'den başlayarak) dört ay daha dolaşabilirsiniz. Bilin ki Allah'ı aciz bırakamazsınız ve muhakkak ki Allah kâfirleri rezil edicidir**.' (Tevbe 9/2)

İsti'man'ın Hükmü

İsti'man'da Müslümanlar için bir maslahat varsa veya eman veren müslümanın bir menfaati varsa, eman isteyen kâfire eman vermek vaciptir. Şu ayet-i celile bunun delilidir: '**Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar cahil bir topluluktur.**' (Tevbe, 9/6)

Bir kâfir, Müslümanların idarecisinden veya idarecinin naibinden veya herhangi bir Müslümandan isti'man (eman) isteyebilir. Eğer eman vermekte Müslümanların maslahatı söz konusu ise, eman vermek vaciptir. Eman veren Müslüman, ister kadın ister erkek olsun, onun verdiği eman bütün Müslümanları bağlar; zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Müslümanların kanları denktir. Mü'minlerin mevkice en aşağı derecede olanı, onlar (Müslümanlar) adına eman verebilir.'**[3006]

Umm Hânî ﵂'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ben Mekke'nin fethi yılında Rasûlüllâh ﷺ'in yanına gittim ve onu yıkanıyor buldum. Kızı Fatıma ﵂ da onu perde ile örtüyordu. Kendisine selâm verdim. Rasûlüllâh ﷺ şöyle sordu: **'Bu kadın kimdir?'** Ben: 'Ebu Tâlib'in kızı Umm Hânî'yim' dedim. Bana: **'Hoşgeldin Umm Hânî'** buyurdu. Rasûlüllâh ﷺ yıkanmasını bitirince bir tek elbise içinde (sırtındaki bezi çaprazvâri bağlamış olduğu halde) sekiz rekât namaz kıldı. Namaz, akabinde ben kendisine şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Anamın oğlu 'Alî, benim ahd ve eman verdiğim fulanı, İbn Hubeyre'yi öldüreceğini söylüyor.' Buyurdu ki: **'Ey Umm Hânî! Senin ahd ve eman verdiğin kimseye biz de ahd ve eman verdik.'** Rasûlüllâh ﷺ'in kıldığı bu namaz, duha (kuşluk) namazı idi."[3007]

Hadisteki fulan'dan maksat, Umm Hânî ﵂'nın, kocası Hubeyre b. Vehb el-Mahzûmî'nin başka bir kadından olan oğlu Ca'de'dir.

Hudne'nin Şartları

1. Hudne, imam veya imamın vekili tarafından akdedilmelidir: Müslüman halkın kâfirlerle hüdne (barış antlaşması) akdetmesi veya ehl-i hâl ve'l-akd'den bazı kişilerin kâfirlerle hudne yapması sahih olmaz. Çünkü hüdne akdi çok önemlidir. Burada tehlike söz konusudur. Bu bakımdan bu sulhu, ancak savaşı ilan eden ve savaşı idare eden imam veya onun vekili akdedebilir.

2. Hudne, düşmanla yapılmalıdır: Hudne, ancak Müslümanların maslahatı söz konusu olduğunda yapılabilir. Müslümanlar için herhangi bir maslahat yoksa hüdne yapmak meşru ve sahih olmaz.

3. Hudne, on yıldan fazlası için olmamalıdır: Eğer Müslümanların zafiyeti söz konusu ise hudne sayesinde Müslümanların zafiyetten

[3006] **Sahih.** Ebû Dâvud (4530); Nesâ'î (8/24); İbn Mâce (2683) Ahmed (1/119).
[3007] **Sahih.** Buhârî (3000) Muslim (330).

kurtulmaları mukadderse, on yıllık barış antlaşması (hudne) akdedilebilir. Aksi takdirde dört aydan fazlası için barış yapmak caiz değildir. Halife, mutlak şekilde hüdne akdi yaparsa, bu akid sahih olmaz, Bunun delili Peygamber ﷺ'in Hudeybiye'de Kureyş ile yaptığı barış antlaşmasıdır. Bu barışın süresi on yıl idi. Ayrıca Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **'(Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. Bilin ki Allah'ı aciz bırakamazsınız ve muhakkak ki Allah kâfirleri rezil edicidir**.' (Tevbe, 9/2)

4. Kâfirler, kendileri lehine ve Müslümanlar aleyhine batıl bir şart koşmuş olmamalıdır. Eğer kâfirler böyle bir şart koşarlarsa, halife de onların şartını kabul ederse, akid fasid olur. Meselâ Müslümanlar hudne ile akid yapmak isteseler, kâfirler Müslüman esirleri ellerinde tutma şartı koşsalar veya Müslümanların ele geçirdiği -menkul veya gayr-ı menkul- malların bir kısmının kendilerine iade edilmesini şart koşsalar veya Müslümanların dinî vecibeleri hususunda taviz vermelerini şart koşsalar, akid fasid olur.

İsti'man'ın Şartları

Bir kâfire verilen emanın sahih olması için şu şartların mevcut olması gerekir:

1. İster bir cemaat, ister bir fert olsun eman, kâfirin talebi üzerine verilmelidir: Harbî bir kâfire, eman istemeden eman verilmesi sahih değildir. Şu ayet-i kerime buna açıkça delâlet etmektedir: '**Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al (ona eman ver)**.' (Tevbe, 9/6)

2. Eman veren kişinin Müslüman olması gerekir. Müslümanların arasında yaşayan zımmîlerden biri, harbî bir kâfire eman verirse, bu eman geçerli olmaz. Müslümanların, zımmînin verdiği emanı gözetmeleri, ona riayet etmeleri gerekmez. Çünkü Müslümanları, ancak kendilerinden olan bir kişinin verdiği eman bağlar.

3. Verilen emandan, halifenin veya ordu komutanının haberdar olması gerekir: Halife, verilen emandan haberdar olup bu emanı kabul ederse eman geçerli olur. Halife, verilen emandan haberdar olmazsa veya haberdar olduğu halde verilen emanı kabul edip tasdik etmezse eman geçerli olmaz; zira halifenin, verilen emanı iptal etme yetkisi vardır. Meselâ halife, eman verilen bir kişinin casus olduğundan şüphelenirse, ona verilen emanı iptal edebilir. Bu takdirde, verilmiş eman o şahıs veya o cemaat için

geçerli değildir.

Hudne Akdi Üzerine Terettüb Eden Hükümler

A. Kendileriyle hudne akdi yapılan kişilerden el çekmek gerekir: Onlara bir eziyet, bir kötülük yapmak haram olur. Fakat kendileriyle hudne akdi yapılan kâfirleri, diğer kâfirlere karşı müdafaa etmek Müslümanlar üzerine vacip değildir. Bu hüküm, şu iki şeyden biri tahakkuk edinceye kadar devam eder: Hudne (barış) müddeti bitinceye veya kâfirler, hudne (barış) akdini bozuncaya kadar.

Meselâ barış akdini bozacak bir harekette bulununcaya veya: 'Barış akdini bozuyoruz' deyinceye kadar, barış akdi geçerli olur. Kâfirlerin tümünün veya idarecilerinin bunu söylemesi halinde akid sona erer veya fiilen savaşa başlarlarsa veya Müslümanların gizli durumlarını başka kâfirlere haber verirlerse veya Müslümanlardan birini öldürürlerse, Müslümanlar barış antlaşmasını bozabilirler.

Kâfirlerden biri bunlardan birini yaparsa, diğerleri ona katılmazsa veya ona mâni olmaya çalışırlarsa veya halifeye, arkadaşlarının yaptığı işi tasvip etmediklerini söyleyip barış üzerinde olduklarını ilan ederlerse, hudne akdi ortadan kalkmaz. Fakat sözleri veya fiilleriyle arkadaşlarının yaptığına karşı çıkmazlarsa ve bildikleri halde susarlarsa, hudne (barış) akdi sona erer.

Müslümanların halifesi, kendileriyle barış antlaşması yapılan kâfirlerin ihanet edeceğinden endişe ederse, barış akdini sona erdirebilir.

Ancak bunu onlara açıkça bildirmelidir. Şu *ayet-i celîle* buna delâlet etmektedir: '**Bir kavmin (antlaşmayı bozmak hususunda) ihanetinden çekinirsen, onların yaptığı gibi sen de antlaşmayı onlara at (antlaşmayı bozduğunu onlara bildir). Şüphesiz ki Allah hainleri sevmez**.' (Enfâl, 8/58)

'**Onlar size doğru davrandıkça siz de onlara karşı doğru davranın. Muhakkak ki Allah sakınanları sever**.' (Tevbe, 9/7)

Müslümanlar, kâfirlerin ihanet etmelerinden endişe edip antlaşmayı bozduklarını onlara açıkça bildirdiklerinde, Müslümanların kâfirlerle -Allah'ın emrettiği şekilde- savaşmaları helâl olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor: '**Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın halde her defasında hiç**

çekinmeden antlaşmayı bozarlar. Savaşta onları yakalarsan onlara (vereceğin ceza ile) arkalarında kalanları da dağıt ki böylece hatırlayıp (ibret alsınlar).' (Enfâl, 8/56-57)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: '**Kimin bir kavimle arasında antlaşma varsa, antlaşma bitene kadar veya antlaşmayı onlara atıp (harb edeceğini bildirip onların da) karşılıklı hazırlanmasına kadar, bir düğüm düğümlemesin ve bir düğüm çözmesin**.'[3008]

B. Haramı helâl, helâli haram kılacak bir şart olmadıkça, Müslümanlara kabul ettikleri her şartı yerine getirmek vacip olur.

Yerine Getirilmesi Vacip Olan Şartlara Misal: Kâfirler, Müslümanlara: 'Sizinle hudne (barış antlaşması) yaparız, ancak İslâm'dan dönüp bize katılanları size teslim etmemek, fakat bizden müslüman olup sizin yanınıza kaçanları bize iade etmeniz şartıyla şeklinde bir teklif getirirlerse ve müslümanlar da bu şartı kabul ederlerse, hüdne akdi sahih olur. Çünkü Suheyl b. 'Amr, Hudeybiye sulhunda Müslümanlara bu şartı koşmuş, Peygamber ﷺ de bunu kabul etmişti.

Yerine Getirilmesi Batıl Olan Şartlara Misal: Kâfirler, içlerinden Müslüman olup Müslümanlara sığınan kadınların kendilerine iade edilmesini şart koşarlarsa, bu şart batıldır; zira Yüce Allah müşriklerden Müslüman olup Müslümanlara sığınan kadınları onlara teslim etmeyi yasaklamıştır: **'Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiğinde onları(n gerçekten mümine olup olmadıklarını kendilerine yemin verdirerek) imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Onların (samimiyetle) iman ettiklerini anlarsanız, artık onları kâfirlere döndürmeyin. Ne bu kadınlar onlara (o kâfir kocalarına) ne de onlar bu kadınlara helâl değildirler**.' (Mumtehine, 60/10)

C. Şartları ve rükûnları tamam olduktan sonra hudne (barış) akdi lüzumlu bir akid olur. Müslümanlar, sebepsiz yere hudne akdini bozup onlara karşı savaş açamazlar.

Verilen Eman Üzerine Sıralanan Hükümler

a. Kendisine eman verilen kâfire, hiçbir Müslümanın eziyet etmesi caiz değildir: İster kadın, ister erkek olsun kendisine eman verilen kâfire,

---

[3008] **Sahih.** Tirmizî (1580) Ebû Dâvud (2759)

hem eman veren Müslümanın hem de diğer Müslümanların eziyet etmesi haramdır. Ancak kendisine eman verilen kâfir, Müslümanlarla savaşmaya kalkışırsa veya Müslümanlar aleyhine casusluk yaptığı hususunda bazı emareler görülürse, ona verilen eman ilga edilir.

b. Kâfire verilen emanın müddeti bittiğinde veya eman alan kâfir, emanı iade ettiğinde, onu emniyette olacağı yere götürmek Müslümanların idarecisi veya onun vekili üzerine vaciptir: '**Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır**.' (Tevbe, 9/6)

c. Harbî bir kâfire eman verildiğinde bu, yerine getirilmesi gereken bir akid olur. Ona eman veren kişi, emanından dönemez. Pişman olup emanından dönmek istese dahi buna müsade edilmez. Ancak kendisine eman verilen kâfir, emanı ortadan kaldıran bir hareket yaparsa eman ilga olur.

Hicret

Semura radıyallahu anh'den Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Müşriklerin bölgelerinde yerleşmeyin, onlarla bir araya gelmeyin. Kim onların bölgesinde yerleşir veya onlarla bir araya gelirse bizden değildir**."[3009]

Cerir b. Abdillah radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Has'am tarafına bir seriyye gönderdi. Bazı insanlar (Müslüman olduklarını göstermek için) secdeye kapandılar. Onları öldürmekte acele ettiler. Bu durum Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaşınca, onlar için yarım diyet ödenmesini emretti ve şöyle buyurdu: "**Ben müşrikler arasında ikamet eden her Müslümandan beriyim**" Sahabeler: "Neden ey Allah'ın rasulü?" dediler. Buyurdu ki: "**Çünkü ateşleri biribirinden ayırt edilmez.**"[3010]

Daimi olarak kâfirlerin ülkelerinde yerleşmek, Müslümanın kâfirlerin ülkelerine taşınması ve orayı vatan edinmesi caiz değildir. Dinini şiarlarını

[3009] **Sahih**. Hakim (2/154) Beyhaki (9/142) Tirmizi (1605) Ebu Davud (2787) İbnu'l-Munzir el-Evsat (6/405) Taberani (7/251) Ebu Nuaym Tarihu İsbehan (1/66) el-Elbani es-Sahiha (636, 2330)

[3010] **Sahih**. Tirmizi (1604) Ebu Davud (2645) Nesai (4780) Beyhaki (8/131) Şafii Musned (1/202) Taberani (2/304)

izhar edebiliyor olsa dahi, taşınabileceği Müslüman bir belde olmaması, ülkesinde kaldığı takdirde canından korkması ve buna benzer bir zaruret hali dışında o ülkenin vatandaşlığına geçmesi caiz değildir.[3011]

Kâfirlerin ülkeleri "Daru'l-Küfr" olarak isimlendirilen, kâfirlerin hükmettiği, küfür hükümlerinin yürürlükte olduğu veya halkının bir kısmı Müslüman olsa da küfür hükümlerinin galip olduğu ülkelerdir.[3012]

Cerir b. Abdillah radıyallahu anh şöyle demiştir: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e bütün Müslümanlara nasihat etmek ve müşriklerden ayrılmak üzere biat ettim."[3013]

Kâfir Müslüman olup ülkesi küfür ülkesi ise ve orada dininin şiarlarını izhar edemiyorsa, hicrete gücü yettiği takdirde Müslümanların ülkesine hicret etmesi ilim ehlinin icmaı ile vaciptir. el-Merdavî şöyle demiştir: "Darulharpte dinini izhar etmekten (açıkça yaşamaktan) aciz kalanın hicret etmesinin farz olduğunda kimse tartışmamıştır."[3014]

Bu durumda olan bir kimsenin zaruret hali dışında o ülkede kalması caiz değildir. Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "**İman edip de hicret etmeyerek kendi öz nefislerine zulmeder vaziyette olanların canlarını alırken melekler onlara diyorlardı ki: "Ne işte idiniz?" Onlar da: "Biz bu ülkede, dinin emirlerini uygulayamayan, baskı altında yaşayan kimselerdik" deyince, melekler bu sefer şöyle dediler: "Peki Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret etseydiniz ya?" İşte onların durağı cehennemdir. Ne fena bir dönüş yeridir orası! Ancak, her türlü imkândan mahrum ve hicret için yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadırlar.**" (Nisa 97-98)

Haramların galip olduğu bir ülkeden de hicret etmek vaciptir. Zira helali talep etmek farzdır.[3015] Müslüman dininin tevhid, namaz gibi şiarlarını

[3011] bkz.: el-Muhalla (11/200)

[3012] Bkz.: el-Ümm (7/334) el-Muhalla (11/200) el-Mebsut (10/144) Bedaiu's-Sanai (7/130, 131) es-Seylu'l-Cerrar (4/575) İhtilafu'd-Dareyn (s.30-36)

[3013] **Sahih**. Ahmed (4/365) Nesai (4186, 4187). Benzeri: Ahmed (5/3, 4, 5)

[3014] El-İnsaf (10/35)

[3015] Bkz.: el-Muhalla (11/200) İbnu'l-Arabi Ahkamu'l-Kuran (Nisa 94 tefsiri)

izhar edebiliyor, İslam ahkâmını öğrenebiliyor ve kadınlar tesettürüne riayet edebiliyorsa, bu kimsenin Müslümanların diyarına hicreti kendisi hakkında müstehap olur. Önceki ülkesinde kalması da caizdir.

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh bir bedevi'nin hicret hakkında sorduğunda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "**Muhakkak ki hicret çok zor bir iştir. Deven var mı**?" adam: "Evet" dedi. "**Zekâtını verdin mi**?" "Evet" dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "**Denizler ardından amel et. Zira Allah senin amelinden bir şey terk etmez**."[3016]

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem kendisine gelen Müslümanların elçilerine ve fetihten önce kavimlerine İslam'ı haber verenlere hicret etmelerini emretmemiştir. Yine Abbas radıyallahu anh'ın Müslüman olduktan sonra da Mekke'de kalmaya devam ettiği rivayet edilmiştir. Sumame'nin Müslüman olduktan sonra ülkesine döndüğü sabit olmuştur.[3017] Eğer İslam'a davet gibi şer'î bir maslahat varsa ilk beldesinde kalması mustehaptır.[3018] Müslümanın onun kalbini ısındırıp İslam'a davet etmek gibi şer'î bir ihtiyaçtan dolayı, onun dinine veya bedenine zarar vermesinden emin olması halinde ihtiyacı kadar kafiri ziyaret etmesi veya ondan kendisini ziyaret etmesini istemesi de mubahtır.[3019] Bunun delillerinden birisi, Sad b. Muaz'ın Mekke'de Umeyye b. Halef'i ziyaret etmesi ve Umeyye'nin de Medine'de Sad radıyallahu anh'ı ziyaret etmesidir.[3020]

[3016] **Sahih**. Buhari (1452) Muslim (1865).
[3017] bkz.: el-Emval (s.271-285) Nevevi Muslim Şerhi (13/7) Fethu'l-Bari (6/190)
[3018] Bkz.: İbn Teymiyye Mecmuu'l-Fetava (27/39)
[3019] Bkz.: Fetava'l-Lecneti'd-Daime (2/44, 63-65, 75)
[3020] **Sahih**. Buhari (2632)

KISAS ve DİYETLER

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ey îman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas yazıldı; Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın. Bununla beraber öldürülenin kardeşi tarafından katil lehine bir şey affolunursa, artık örfe uymak ve öldürülen (taraf)a (borcu) güzellikle ödemek gerekir. Bu. Rabbinizden size bir kolaylık ve rahmettir. Buna rağmen, kim bundan sonra haddi aşarsa, onun için, acısı büyük azâb vardır. Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri. Ta ki sakınasınız**." (Bakara 178-179)

Diyet: Cinayet sebebiyle odenmesi gereken ve kendisine karşı cinayet işlenene ya da onun velisine ödenmesi gereken maldır. Diyete "el-akl" adı da verilir.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Bir mü'minin bir mü'mini, hata dışı öldürmesi olmaz. Eğer bir kimse, bir mümini hataen öldürürse, (cezası) mü'min bir köle âzâd etmek ve öldürülenin ailesine o ailenin sadaka olarak bağışlamaması halinde teslim edilen bir diyettir. Eğer ölen, mümin olduğu halde size düşman bir kavimden ise, bu takdirde (ceza), mü'min bir köle âzâd etmektir. Eğer sizinle onların arasında andlaşma bulunan bir kavimden ise, öldürülenin ailesine teslim olunan bir diyet ve mü'min bir köle azadıdır. Fakat kim (bunu) bulamazsa, (cezası) Allah tarafından tövbesinin kabul edilmesi için iki ay peşpeşe oruç tutmaktır. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir, hikmet sahibidir**." (en-Nisa, 4/92)

Kısasın İtirafla Sabit Olması

Enes radıyallahu anh'den: "Yahudi birisi iki taş arasında bir kadının başını ezmişti. Ona: "Sana bu işi kim yaptı? Filan mı, yoksa filan mı" diye soruldu. Nihayet bu işi yapan yahudinin adı verilince başıyla işaret etti. O yahudi getirildi, o da itiraf etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği emir uzerine onun da başı taşlarla ezildi."[3021]

Kısasın İki Şahitle Sabit Olması

Rafi' b. Hadic radıyallahu anh'den: Ensardan bir adamın bir sabah

[3021] **Sahih**. Buhari, (6876) Muslim, (1672)

Hayber'de öldürülmüş olduğu görüldü. Onun velileri Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e giderek ona bu durumu anlattılar. O da şöyle buyurdu: "Sizin adamınızın öldürüldüğüne dair iki şahidiniz var mı?" Onlar: "Ey Allah'ın rasulu! Orada müslümanlardan hiçbir kimse yoktu. Orada bulunanlar yahudilerdir. Onlar bundan daha büyük bir işi işleme cüretini de gösterebilirler" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Onlardan elli kişi seçerek onlara yemin ettirin**." Ancak yemin etmeyi kabul etmediler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onun diyetini kendisi ödedi.[3022]

Kısası İsteme Hakkına Sahip Olanlardan Birisi Affedecek Olursa Kısas Düşer.

Zeyd b. Vehb'den: Ömer radıyallahu anh'e bir adamı öldürmüş bir kişi getirildi. Maktulün velileri öldürülmesini istediler, fakat maktulun kızkardeşi -ki aynı zamanda katilin karısı idi-: "Ben kocamdaki kısas payımı affettim" dedi. Bunun uzerine Ömer radıyallahu anh: "Adam öldürülmekten kurtuldu" dedi."[3023]

Kısasın Düşmesiyle Diyet Düşmez

Ebû Şurayh el-Huzâî radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kimin bir yakını öldürülür ya da el ve ayağı kesilerek zarar verilirse, o kimse üç şey arasında serbesttir: Ya kısas ister, yahut affeder, ya da diyet alır. Dördüncü bir şey isterse elinden tutun (ona engel olun). "Kim bundan sonra tecavüze kalkışırsa onun için elîm bir azap vardır**." (Bakara 179)"[3024]

İbn Abbâs radiyallahu anhuma'dan: "İsrâiloğullannda kısas vardı, diyet yoktu. Allah bu ümmete kolaylık vererek şöyle buyurdu: "**Öldürülen kimseler karşılığında sizin üzerinize kısas yazılmıştır**..." (Bakara, 178) (Ayette geçen) 'afv' kelimesine gelince: Taammüden (kasten) meydana gelen cinayetlerde maktulün velisinin diyeti kabul etmesidir. (Âyette geçen) "**Artık taraflar hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir**" lafzı şu demektir: Maktulün velîsi katilden güzellikle diyeti istemeli, katil de o diyeti güzellikle ödemelidir. (Âyette geçen) **'Bu,**

[3022] **Sahih ligayrihi**. Ebu Davud (4501, 4524)

[3023] **Sahih mevkuf**. Taberani (10/13) el-İrva (2222)

[3024] **Sahih**. Ahmed (4/31) Ebu Davud (4496) İbn Mace (2623) Darimi (2/188) Darekutni (3/96) İbn Carud (774) Beyhaki (8/52) el-İrva (2220)

Rabbiniz tarafından sizin için bir hafifletme ve rahmettir'den şu anlaşılmaktadır: Yani sizden önceki milletlerde diyet yoktu, kısas vardı, onlara böyle diyet imkânı verilmemişti."[3025]

Kısasın Cinayeti İşleyeni Aşarak Başkasına Zarar Vermemesi Gerekir.

Eğer hamile olan bir kadına kısas uygulamak icab ederse doğumunu yapıp, çocuğuna süt ağzını içirmedikçe öldürülmez.

Bureyde radıyallahu anh'den: "Gamid'li bir kadın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Ben zina ettim" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona: "**Geri dön**" dedi, kadın geri döndü. Ertesi gün tekrar ona gelerek: "Muhtemeldir ki sen Maiz b. Malik'i geri çevirdiğin gibi beni de geri çevireceksin. Allah'a yemin ederim ben hamileyim." Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona: "**Geri dön**" dedi. Kadın geri döndü. Bir sonraki gün yine ona geldi. Yine ona: "**Doğumunu yapıncaya kadar git**" dedi. Kadın geri döndü. Doğumunu yapınca bebeğiyle onun yanına gelerek: "İşte doğumumu yaptım" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Dön, onu sütten kesinceye kadar ona süt emzir**" dedi. Kadın çocuğunu sütten kesmiş olduğu halde çocuğunu da yanına alarak geldi. Elinde yediği bir şeyler de vardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği emir üzerine çocuk müslümanlardan bir kişiye verildi. Kadına bir çukur kazılmasını emrettikten sonra recmedilmesini emir buyurdu. Kadını recmedenler arasında Halid radıyallahu anh de vardı. Ona bir taş attı. Kadının kanından bir damla Halid'in yanağına sıçradı. Ona ağır sözler söyleyince, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona: "**Yavaş ol ey Halid! Nefsim elinde olana yemin ederim, bu kadın öyle bir tevbe etti ki, vergi memuru bir kimse böyle bir tevbe etse, şüphesiz onun dahi günahı bağışlanır**." Daha sonra Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği emir ile (cenazesi hazırlandı), üzerine namaz kıldırdı ve defnedildi."[3026]

Kısas Uygulanmasının Şartları

1. Katilin mükellef olması: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Buluğa erinceye kadar çocuktan, aklı başına gelinceye kadar deliden ve uyanıncaya kadar**

[3025] **Sahih.** Buhari (4498) Nesai (4781) Darekutni (3/199)
[3026] **Sahih.** Muslim, (1695) Ebu Davud, (4419)

uyuyandan."[3027]

2. Öldürülenin kanı haram kılınanlardan olması. İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah'tan başka ibadete layık hak ilah olmadığına ve benim Allah'ın rasulü olduğuma şahitlik eden bir müslümanın kanı ancak şu üç şeyden biriyle helal olur: Evlilik yapmış kimsenin zina etmesi, cana karşılık can (kısas) ve cemaatten ayrılarak dinini terk eden.**"[3028]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Müslümanın kanı ancak şu üç şeyden biriyle helal olur: Evlendikten sonra zina etmesi, müslüman olduktan sonra kafir olması veya öldürdüğü bir kimseye karşılık kısasen öldürülmesi**"[3029]

3. Öldürülenin, katilin çocuğu olmaması gerekir. İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Hiçbir baba cocuğu karşılığında öldürülmez**."[3030]

4. Öldürülenin kafir ve katilin de müslüman olmaması. Ebu Cuhayfe'den: "Ali radıyallahu anh'e: "Yanınızda Kur'ân dışında vahiyden bir şey var mı?" diye sordum. Dedi ki: "Taneyi yaran ve tohumu çıkarana yemin ederim ki hayır. Ancak Allah'ın kişiye Kur'ân hakkında verdiği anlayış ve bir de şu sahife var." Dedim ki: "O sahifede ne var?" şöyle dedi: "Diyetle ilgili hükümler, esirin serbest bırakılması ve **bir kafire karşılık bir müslümanın (kısas olarak) öldürülemeyeceği** hükümleri vardır."[3031]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir kafire karşılık (kısas olarak) bir müslümanın öldürülmeyeceğine hükmetti."[3032]

Kasten ve Hata İle Adam Öldürme

İbn Amr radıyallahu anhum'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kasıtlıya benzeyen (şibh-i amd) öldürmenin diyeti,**

[3027] Tahrici daha önce geçti.
[3028] **Sahih.** Buhari (6878) Muslim (1676)
[3029] **Sahih**. Ahmed (6/58) Nesai (4017) Muslim (1676)
[3030] **Sahih**. Tirmizi (1422) İbn Mace (2661) el-İrva (2214)
[3031] **Sahih**. Buhari (111, 3046, 6915)
[3032] **Sahih.** Ahmed (2/178) İbn Mace (2659) Tirmizi (1413) Ebu Davud (4506)

kasten (taammüden) öldürmenin diyeti gibi mugallaza (katı)dır. Bunda, kâtil (kısas olarak) öldürülmez. Bu, şeytanın insanlar arasına sıçramasıdır. Hiçbir kin ve silah olmadan körü körüne farkına varılmadan akan kandır."[3033]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Haberiniz olsun! Şüphesiz, kamçı ve sopa ile olan amde benzeyen hatâen öldürmenin diyeti yüz devedir. Bunlardan kırkının karınlarında yavruları olacaktır**"[3034]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bir kimse hata yoluyla öldürülecek olursa, onun diyeti otuzu iki yaşına basmış, dişi deve, otuzu üç yaşına basmış dişi deve, otuzu dört yaşına basmış dişi deve, onu da üç yaşına basmış erkek deve olmak üzere yüz devedir**."[3035]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem döneminde diyet sekiz yüz dinar yahut sekiz bin dirhem idi. O gün için kitap ehlinin diyeti de, müslümanların diyetinin yarısı kadardı. Bu durum Ömer radıyallahu anh'ın halifelik görevine getirilmesine kadar böylece devam etti. O halifeliği sırasında ayağa kalkarak bir hutbe irad edip şunları söyledi: "Şunu bilin ki, develerin fiyatları yükselmiştir..." Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh (diyeti) altını olan kimselere bin dinar, gümüşü olan kimselere on iki bin dirhem, ineği olanlara iki yüz inek, koyunu olanlara iki bin koyun, elbisesi olanlara iki yüz takım elbise olarak tesbit etti. Zimmet ehlinin diyetini de olduğu gibi bıraktı ve diğer diyette değişiklik yaptığı gibi bir değişiklik yapmadı."[3036]

Diyeti Katilin Akilesinin Ödemesi

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Huzeylî'lerden iki kadın birbirleriyle kavga ettiler. Kadınlardan biri diğerine bir taş attı. Hem kadını hem de karnındaki yavrusunu öldürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem karnındaki ceninin diyetinin bir kole yahut bir cariye olduğuna, kadının diyetinin de

---

[3033] **Hasen.** Ahmed (2/183) Ebu Davud (4565) Darekutni (3/95) Beyhaki (8/70)

[3034] **Hasen**. Ahmed (2/146) Ebu Davud (4547) Nesai (4791) İbn Mace (2627) Darekutni (3/104) Beyhaki (4/88)

[3035] **Hasen**. Ebu Davud (4518) İbn Mace (2630) Nesai (8/43)

[3036] Hasen. Ebu Davud (4519) el-İrva (2247)

akilesi tarafından ödeneceğine hükmetti."[3037]

Biri Yakalar Diğeri Öldürürse

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Kim size tecavüz ederse, siz de onun tecavüz ettiği gibi ona tecavüz edin**." (Bakara 194)

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bir kimse birini yakalar, diğer bir şahıs da onu öldürürse, öldüren (kısas olarak) öldürülür, yakalayan da hapsedilir**."[3038]

Ali radıyallahu anh, birinin tutup diğerinin kasten öldürdüğü cinayet davasında şöyle dedi: "Kâtil (kısas olarak) öldürülür, tutan ise ölünceye kadar zindana hapsedilir."[3039]

Ceninin Diyeti

Cenin, annesine karşı işlenen kasti ya da hata yoluyla bir cinayet sebebiyle ölüp annesi ölmemişse, ceza olarak bir köle ya da bir cariye gerekir. Ceninin annesinden ayrılıp ölü çıkması ile annesinin karnında ölmesi arasında bir fark yoktur. Ceninin erkek ya da dişi olması da fark etmez. Eğer kadın da ölürse o takdirde onun diyetinin ödenmesi gerekir.

Hamel b. Malik'ten: "İki kadından biri, diğerine vurarak kadını ve karnındaki bebeğini öldürdü. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem cenin için bir gurre (köle azadı) ve kadına kısas olarak onun öldürülmesine hükmetti."[3040]

Diyet Kadın veya Erkek Bütün Varislerin Hakkıdır

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hatâ ile öldürmenin diyetini köylülere dört yüz dinar altın veya ona mukabil gümüş olarak takdir ederdi. Onu takdir ederken deve fiyatlarını esas alırdı. Deve pahalanınca diyeti (altın ve gümüş olarak) artırır, ucuzladığında da azaltırdı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında (de-

---

[3037] Sahih. Buhari (6740) Muslim (1681)

[3038] **Sahih**. Darekutni (3/140) Beyhaki (8/50)

[3039] **Sahih mevkuf**. Şafii el-Umm (7/331) Beyhaki Marife (12/59) Abdurrazzak (9/427, 480)

[3040] **Sahih.** Ahmed (1/364, 4/79) Ebu Davud (4572) İbn Mace (2641)

ve fiyatları) dört yüz dinarla sekiz yüz dinar arasında değişiyordu. Onun gümüşten karşılığı da sekiz bin dirhemdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sığır sahiplerine (tam diyeti) iki yüz sığır olarak takdir etti. Diyeti koyundan ödeyenler de iki bin koyun verirler.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "**Diyet, maktulün varisleri arasında, yakınlık derecesine göre mirastır. Artan olursa (feraiz sahiplerinden artarsa) o asâbeye aittir**." buyurdu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem burunda; tamamı kesildiği zaman tam diyet, ucu veya bir tarafı kesildiğinde yarım diyete hükmetti ki o da; elli deve veya onun mukabili altın yahut gümüş ya da yüz sığır veya bin koyundur. El kesildiğinde yarım diyete, ayak kesildiğinde yarım diyete me'mûme'de (et kesilip beyin ile kemik arasındaki zarı meydana çıkaran yaralama, buna âmme de denilir) otuz üç tam ve üçte bir deve veya onun kıymetinde altın, gümüş, sığır ya da koyuna, câife'de (karın boşluğuna kadar ulaşan yarada) aynısına hükmetti. Parmaklarda herbir parmak için on deve, dişlerde de herbir diş için beş deve diyet vardır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kadının diyetinin, (feraiz sahipleri olan) varislerinden artandan başka miras alamayan asabesi ayasında ortak olduğuna hükmetti. (Bir kadın bir cinayet işlerse, cinayetin diyetini asabesi öder.) Eğer bir kadın öldürülürse onun diyeti varisleri arasında taksim edilir. Onlar, katillerini (kısas olarak) öldürür (ölümünü isleyebilirler.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Maktulün vârisi yoksa bile katil on(un mirasından veya diyetin)den birşey alamaz. Onun varisi, insanların kendisine en yakın olanıdır. Katil, (öldürdüğü kişiden) hiçbir şeye varis olamaz.**"[3041]

Bir Kişiye Karşılık Bir Topluluğun Öldürülmesi:

Ömer b. el-Hattab beş ya da yedi kişiyi, suikast ile öldürdükleri bir kişi karşılığında (kısas olarak) öldürmüş ve şöyle demiştir: "Bütün San'a halkı onu öldürmek için ittifak etmiş olsalardı yine onların hepsini de öldürürdüm."[3042]

[3041] **Hasen**. Ahmed (2/224) Ebu Davud (4564) Nesai (4801)

[3042] **Sahih mevkuf**. Malik (2/628) Şafii el-Umm (6/22) Beyhaki (8/41) el-İrva (2201)

Öldürme Dışındaki Cinayetlerde Kısas:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Biz Tevrat'ta, onlara “cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (olmak üzere kısası) farz kılmıştık Keza (mümkün olduğu takdirde) yaralara karşı da kısas vardır. Bununla beraber, kim kısas hakkını bağışlarsa, bu, kendi (günâhları)na bir keffâret olur**.” (Maide 45)

Enes b. Malik radıyallahu anh’den: “en-Nadr b. Enes’in kızı er-Rubeyyi’ bir başka kadının on dişini kırdı. Kadının velilerine diyet vermek istediler. Onlar ise kısastan başka bir şey kabul etmediler. Rubeyyi’in kardeşi Enes b. en-Nadr geldi. “Ey Allah’ın rasulu! Rubeyyi’in on dişi kırılmayacaktır. Seni hak ile gonderene yemin ederim ki, onun on dişi kırılmayacaktır.” Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: “**Ey Enes! Allah’ın farz olarak yazdığı hüküm kısastır**” buyurdu. Nihayet hak sahipleri razı oldular ve affettiler. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Allah’ın öyle kulları vardır ki, Allah’a yemin etseler Allah onların yeminlerini boşa çıkarmaz**.”[3043]

İmran b. Husayn radıyallahu anh’den: “Bir adam bir adamın elini ısırdı. Adam elini çekince diğer adamın iki dişi söküldü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e hükmetmesi için başvurdular. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Biriniz kardeşini kuvvetli erkek devenin ısırması gibi ısırır mı? Senin dökülen dişlerin için diyet yoktur**.”[3044]

Hata ile yapılanlarda kısas gerekmez. Kendisine karşı cinayet işlenen mağdurun kanının, caninin kanına denk olması gerekir. Bir zimmiyi yaralamış bir müslümana, bir köleyi yaralamış bir hüre, çocuğunu yaralamış babaya kısas uygulanmaz.

Kendisine Caiz Olmayan Bir Yere İzinsiz Bakanın Gözünün Çıkarılması

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Bir kavmin evini izinsiz olarak gözetleyen kim-**

[3043] **Sahih**. Buhari (2703) Muslim (1675)

[3044] **Sahih**. Ahmed (4/427) Buhari (6892) Muslim (1673) Tirmizi (1416) Nesai (4758) İbn Mace (2657)

senin gözünü o kavmin oyması helaldir."[3045] Diğer rivayette: "**Bir kavmin evini izinsiz gözleyen kimsenin gözünü ev sahipleri oysa bundan dolayı ne bir diyet ne de kısas vardır**."[3046]

Müsle'nin Haramlığı

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hutbesinde sadakayı teşvik eder ve müsle'den (vücuttan parça keserek eziyet etmekten) yasaklardı."[3047]

Diyet Ödemeyi Gerektiren Öldürme:

Hata yoluyla ve kaste benzer öldürmelerde, mükellefiyet şartlarından birisini taşımayan - küçük ve deli gibi - gercekleştirilen ve öldürenin kanının haramlığının, katilin kanının haramlığından daha aşağı olduğu - hür bir kimsenin köle bir kimseyi öldürmesi gibi - hallerdeki kasti öldürmelerde diyetin icab ettiği hususunda alimler ittifak etmişlerdir. Aynı şekilde uyurken bir başkası üzerine dönerek öldüren, uyuyan kimsenin de başkasının üzerine düşüp onu öldüren kimsenin de diyet ödemesi icab eder.

Organların Diyeti:

İnsanda kimi organlar tektir. Burun, dil ve erkeklik organı gibi. Kimi organlar da çifttir. Gözler, kulaklar ve eller gibi. Bunlardan daha fazla olanları da vardır. Bir kimse bir diğerinin tek ya da iki tane bulunan organlarını telef edecek olursa, tam bir diyet ödemesi gerekir. İki organdan birisini telef ederse yarım diyet ödemesi icab eder. Buna gore burunda ve iki gözde tam bir diyet ödemek gerekirken tek bir gözde yarım diyet, iki gözün birisinin göz kapaklarında yarım diyet, gözün iki kapağının birisinde de dörtte bir diyet ödemek icab eder. El ve ayak parmaklarında tam bir diyet, herbir parmakta on deve diyet, dişlerde tam bir diyet, herbir diş için de beş deve gerekir.

Ömer radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Burnun tamamen kesilmesi halinde diyet vardır ve yüz devedir. Bir elin kesilmesinde elli deve, bir ayakta elli deve, bir gözde**

[3045] **Sahih**. Ahmed (2/266) Muslim (2158)
[3046] **Sahih.** Ahmed (2/385) Nesai (4860)
[3047] **Sahih.** Nesai (4047)

elli deve, amme (beyin zarına kadar ulaşan yaralama)da tam bir diyetin üçte biri, caife (karna kadar ulaşan yaralama)da tam diyetin üçte biri, munakkile (kemiği kırık yerinden oynatan yaralama)da on beş deve, mudiha (kemiğe kadar ulaşan yaralama)da beş deve, bir dişte beş deve ve herbir parmak için on deve (diyet) vardır."[3048]

Caife karın, sırt, göğüs, boğaz ve mesane gibi boşluğa ulaşan herbir yaradır. Cezası üçte bir diyettir.

Baş ve Yüz Yaralamalarının (Şecac'ın) Diyeti:

Amr b. Hazm radıyallahu anh'den: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Yemen'lilere farzların, sunnetlerin ve diyetlerin yazılı bulunduğu bir mektup yazdı. Bu mektupta şunlar da vardı: "**Öldürmede diyet yüz devedir. Burnun tamamı kesilecek olursa tam bir diyet, dilde tam bir diyet, iki dudakta tam bir diyet, iki husyede tam bir diyet, erkeklik organında tam bir diyet, belkemiğinde tam bir diyet, gözlerde tam bir diyet, bir ayakta yarım diyet, amme (beyin zarına kadar ulaşan yara)da üçte bir diyet, caife (iç organlarına ulaşan yaralama)da üçte bir diyet, munakkile (kemiği yerinden oynatan yaralama)da on beş deve, el ve ayak parmaklarının herbir parmağı için on deve, bir diş için beş deve, mudiha (kemiğe kadar ulaşan yara)da beş deve diyet odenir**."[3049]

Baş ve yüzdeki yaralar on türlüdür:

1. el-Harisa: Deriyi sıyırmakla birlikte kanatmayan yaradır.
2. ed-Damiye: Deriyi kanatan yaradır.
3. el-Bazia: Etin büyükçe yarıldığı yaradır.
4. el-Mutelahime: Ette derinliğine doğru giden yaradır.
5. es-Simhak: Kemiğe ulaşmasına ince bir deri gibi bir kalınlığın kaldığı yaradır.

Bu beş yarada kısas söz konusu değildir. Çünkü bunlarda eşitlik sağlamaya imkan bulunmaz. Miktarı belli bir diyet de yoktur. Bu tür yaralamalarda bilirkişinin vereceği hükme itibar etmek gerekir. İbnu'l-Munzir dedi ki: "Sözlerini ezberlediğimiz herkesin icma ile kabul ettiklerine göre fukahanın "hükümet (bilir kişi hükmü)" sözlerinden maksat şudur: "Bir kimse eğer bilinen bir diyeti bulunmayan bir yara alacak olursa şöyle denilir: Bu kişi köle

---

[3048] **Sahih ligayrihi.** Bezzar (2/207) Beyhaki (8/86)
[3049] **Sahih.** Malik (2/611) Nesai (4853) el-İrva (2275)

olsaydı bu yarayı almadan yahut ona bu darbe gelmeden önceki değeri ne kadardı? Mesela, yüz dinar denilecek olursa bu sefer: “Bu yarayı alıp da tamamen iyileştikten sonra değeri nedir?” diye sorulur. Eğer doksan beş dinar denilecek olursa bu durumda cinayeti işleyenin mağdura ödemesi gereken miktar diyetin yirmide biridir. Eğer doksan dinardır” diyecek olurlarsa o takdirde diyetin onda biri odenir. Artan ya da eksilen miktar bu orneğe göre hesap edilir.” [3050]

6. el-Mudiha: Kemiğe kadar ulaşan yaradır. Bu yaralamada beş deve diyet vardır.

7. el-Haşime: Bu da kemiğin kırıldığı yaradır. Diyeti on devedir.

8. el-Munakkıle: Yara sebebiyle kemiğin bir yerden başka bir yere taşındığı yaradır. Diyeti on beş devedir.

9. el-Me’mume yahut el-amme: Dimağa (beyne) ulaşmasına ancak ince bir zarın kaldığı yaradır. Cezası üçte bir diyettir.

10. ed-Damiğa: Beyne kadar ulaşan yaradır. Cezası üçte bir diyettir.[3051]

[3050] Bkz. İbnu’l-Munzir el-İcma (697, 151)

[3051] Muhammed Subhi b. Hasen Hallak, Şamilu’l-Muyesser (3/178)

HUDÛD (HAD CEZÂLARI)

Hadleri Uygulamanın Fazileti:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yeryüzünde uygulanan bir had, yeryüzünde yaşayanlar için kırk sabah kendilerine yağmur yağdırılmasından daha iyidir**."[3052]

Ubade b. es-Samit radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hadleri yakına da, uzağa da uygulayınız. Allah yolunda kınayanın kınamasından çekinmeyiniz**."[3053]

Had Cezaları Günaha Keffarettir:

Ubade b. es-Samit radıyallahu anh'den: "Bir mecliste Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunuyorduk. Bize: "**Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek uzere bana bey'at ediniz**" dedikten sonra Mumtehine, 12. ayetini okudu. Devamla şöyle buyurdu: "**Sözünde duranınızın mükafaatını vermek Allah'a aittir. Kim de bu suçlardan birilerini işleyip de onun karşılığında cezalandırılırsa çektiği o ceza onun keffareti olur. Kim de bunlardan bir şeyler işler de Allah onun bu halini gizlerse, onun işi de Allah'a aittir. Allah dilerse onu bağışlar, dilerse cezalandırır**."[3054]

Mu'minin Hatasını Örtmek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim bir müslümanın kusurunu gizlerse, Allah da dünya ve ahirette onun kusurunu gizler**."[3055]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Suçunu açığa vuranlar dışında ümmetimin hepsine afiyet verilmiştir. Şüphesiz ki kişinin geceleyin bir iş yapıp**

[3052] **Hasen.** Ahmed (2/362) İbn Hibban (4398) İbn Mace (2538) Nesai (4904)
[3053] **Hasen**. İbn Mace (2540) Beyhaki Marife (13/272)
[3054] **Sahih.** Buhari (18) Muslim (1709)
[3055] **Sahih**. Muslim (2699)

sonra sabah olunca Allah onu setretmiş olduğu halde: "Ey filan, ben şunu şunu yaptım" demesi de açığa vurmaktandır. Halbuki gece boyunca Allah onu setretmişti. Sabah olduğunda ise o, Allah'ın gizlediğini açığa çıkarmış oldu."[3056]

Hadler Konusunda Şefaat Etmenin Çirkinliği

Aişe radıyallahu anha'dan: Kureyşliler hırsızlık yapan Mahzumoğullarından bir kadının durumu hakkında telaşa düştüler. "Bu kadın hakkında Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kim konuşabilir? Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sevdiği Usame radıyallahu anh dışında bu işe kim cesaret edebilir?" dediler. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile konuştu. Ona: "**Allah'ın hadlerinden bir had hakkında mı şefaat ediyorsun?**" dedi. Sonra ayağa kalktı, hutbe irad ederek şöyle buyurdu: "**Ey insanlar! Sizden öncekiler şerefli bir kimse hırsızlık yaptığında ona ilişmediler. Aralarında zayıf gördükleri bir kimse hırsızlık yaptığında ona haddi uyguladılar ve bu sebeple onlar saptılar. Allah'a yemin ederim, eğer Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapacak olsa şüphesiz Muhammed onun da elini keser**."[3057]

Zinâ'nın Had Cezası:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız, Allah'ın dîni hususunda onlara karşı acıma duygusu sizi engellemesin. Onların cezalarının infazına mü'minlerden bir topluluk da şahit olsun"** (Nur 2)

Zina eden, ya evlenmemiştir yahut da muhsandır. Eğer hür, muhsan olan mukellef kendi iradesi ile zina ederse onun haddi ölünceye kadar recm edilmektir. Muhsan: Daha onceden sahih bir nikahla cinsel ilişki kurmuş kimse demektir.

Zeyd b. Halid el-Cuheni radıyallahu anh'den: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i muhsan olmayıp, zina etmiş kimseye yüz sopa vurulup,

---

[3056] **Sahih.** Buhari (6069) Muslim (2990)

[3057] **Sahih**. Buhari (6887) Muslim (1688) Ebu Davud (4351) Tirmizi (1455) İbn Mace (2547)

bir sene de sürgüne gönderilmesini emrederken dinledim."[3058]

Ubade b. es-Samit radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Benden öğreniniz, benden öğreniniz. Allah o kadınlara yol göstermiş bulunuyor: Bekar bekar ile zina ederse yüz celde ve bir yıl sürgün, evli evli ile zina ederse yüz celde ve recm cezası vardır.**"[3059]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh bir gün insanlara bir hutbe vererek şöyle dedi: "Şüphesiz Allah Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i hak ile gonderdi. Ona Kitabı indirdi. Ona indirilen buyruklar arasında recm ayeti de vardı. Biz o ayeti okuduk, onu aklettik ve belledik. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem recm ettiği gibi, ondan sonra biz de recm ettik. Korkarım ki insanlar üzerinden uzunca bir sure gececek olursa birisi kalkıp şöyle diyebilir: "Allah'a yemin ederim, Allah'ın kitabında recm ayetini bulmuyoruz." Boylelikle o insanlar Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terk ederek sapıtmış olurlar. Recm, Allah'ın Kitabında muhsan oldukları takdirde zina eden erkek ve kadınlar üzerine hak bir cezadır. Ancak beyyinenin (delilin) ortada olması yahut hamilelik ya da itiraf bulunması şarttır."[3060]

Kölelerin Haddi:

Hür olmayan bir kimse -erkek köle yahut cariye olsun- zina ettiği zaman ona recm cezası uygulanmaz. Fakat ona elli celde (sopa) vurulur. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Eğer evlendikten sonra fuhuş işlerlerse onlara muhsan olanlara verilen cezanın yarısı verilir**." (Nisa, 25)

Ali radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem beni zina etmiş siyah bir kadına had uygulamam için gönderdi. Onu kan içinde buldum ve Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdim. Buyurdu ki: "**Nifası bittiğinde ona elli sopa vur**"[3061]

Abdullah b. Ayyaş el-Mahzumi'den dedi ki: "Ömer b. el-Hattab Kureyş'lilerden birtakım gençler hakkında bana emir verdi. Biz de emirliğe ait

[3058] **Sahih**. Buhari (6831)
[3059] **Sahih**. Muslim (1690) Ebu Davud (4415) Tirmizi (1434)
[3060] **Sahih**. Buhari (6830) Muslim (1691) Ebu Davud, (4395) Tirmizi (1456)
[3061] **Sahih ligayrihi.** Abdullah b. Ahmed, Zevaidu'l-Musned (1/136)

kadın cariyelerden birtakım cariyelere, zina etmiş oldukları için, ellişer ellişer celde (sopa) vurduk."[3062]

Efendinin Kölesine Had Uygulaması

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Cariye zina edip de zinası açıkça ortaya çıkarsa ona had uygulasın, ama (suçunu) başına kakmasın. Sonra yine zina ederse yine ona haddi uygulasın, fakat (suçunu) başına kakmasın. Daha sonra üçüncü bir defa daha zina ederse artık onu kıldan bir ip karşılığında olsa dahi satıversin**."[3063]

Zinaya Zorlanan Kimseye Had Uygulanmaz:

Ebu Abdirrahman es-Sulemi'den: Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'ın huzuruna oldukça susamış haliyle yolda bir çobanın yanından gecip su istemiş, çoban kendisi ile zina etmesini kabul etmedikce ona su vermeyi kabul etmediğinden çobanın isteğini kabul etmiş bir kadın getirildi. O da bu kadını recmetmek hususunda insanlara danıştı. Ali radıyallahu anh şoyle dedi: "Bu kadın çaresiz kalmış birisidir. Benim görüşüme göre onu serbest bırakmalısın." Ömer radıyallahu anh de onun görüşünü kabul etti."[3064]

Had Cezası İtiraf İle Sabit Olur:

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Maiz b. Malik, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e gelince Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "Öpmüş yahut çimdiklemiş ya da bakmış olmalısın, öyle mi?" Maiz: "Hayır ey Allah'ın Rasulu!" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kinayeli lafız kullanmaksızın açıktan açığa: "O işi o kadına yaptın mı?" diye sordu. "Evet" deyince, onun recmedilmesini emretti.[3065]

Ebu Hureyre ile Zeyd b. Halid radıyallahu anhuma'dan: "İki kişi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda davalaştılar. Onlardan birisi: "Aramızda Allah'ın Kitabına göre hüküm ver" dedi. Diğeri –ki ikisinin bilgili olanı idi– şöyle dedi: "Evet ey Allah'ın Rasulü! Aramızda Allah'ın Kitabı ge-

---

[3062] **Sahih.** Malik (2/827) Beyhaki (8/242) İrva (2345)
[3063] **Sahih**. Ahmed (2/494) Buhari (6839) Muslim (1703)
[3064] **Sahih.** Beyhaki (8/236) İrva (2313)
[3065] **Sahih.** Buhari (6824) Ebu Davud, (4404)

reğince hüküm ver, bana da konuşmak üzere izin ver" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Konuş**" dedi. Adam dedi ki: "Benim oğlum bu adamın yanında işçi olarak çalışıyordu. Onun karısı ile zina etti. Bana söylediklerine göre benim oğlum recm edilecekti. Bu bakımdan ben de oğlumu yüz koyun ve bana ait olan bir cariyeyi fidye olarak verdim. Daha sonra ben ilim ehli kimselere sordum. Bana söylediklerine göre benim oğlumun cezası yüz sopa ve bir sene sürgüne gönderilmekmiş. Recm ise ancak onun karısının cezasıdır." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Nefsim elinde olana yemin ederim ki, aranızda Allah'ın Kitabı gereğince hüküm vereceğim. Senin koyunların ve cariyen sana geri verilecektir**." Daha sonra oğluna yüz sopa vurdu ve bir sene sürgüne gönderdi. Eslem'li Uneys'e de diğer adamın hanımının yanına gitmesini emretti. Zina ettiğini itiraf ederse onu recmetmesini soyledi. Kadın itiraf etti, Uneys de onu recmetti."[3066]

Erkek İtiraf Eder, Kadın İnkar Ederse

Sehl b. Sad radıyallahu anh'den: "Bir adam Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek ismini verdiği bir kadınla zina ettiğini itiraf etti. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kadını çağırttı ve bu durumu sordu. Kadın inkar etti. Bunun üzerine erkeğe had cezası uygulandı, kadın ise serbest bırakıldı."[3067]

İkrarından Vazgeçene Had Uygulanmaz

Nuaym b. Hezzal'den: "Maiz b. Malik babamın himayesinde yetim birisi idi. Kabileden bir kadın ile zina etti... Recm edilmesi için emir verildi. Medine'nin dış taraflarındaki kara taşlık olan el-Harre'ye çıkartıldı. Recm edilmeye başlanınca taşların vucuduna değmesine tahammül gösteremedi. Çıktı ve hızlıca koşmaya koyuldu. Abdullah b. Uneys karşısına çıktı. Arkadaşları ona yetişememişti. Abdullah bir devenin uyluk kemiğini üzerine atarak onu öldürdü. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve ona olanı anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Niçin onu bırakmadınız? Belki o tevbe eder, Allah da onun tevbesini kabul ederdi**."[3068]

[3066] **Sahih**. Buhari, (6827-28) Muslim, (1697-98) Ebu Davud, (4421); Tirmizi, (1458) İbn Mace, (2549) Nesai (8/240)

[3067] **Sahih.** Ebu Davud (4437, 4466)

[3068] **Sahih**. Ahmed (5/216) Ebu Davud, (4419)

Had Cezası, Şahitlerle Sabit Olur:

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "**Muhsan hanımlara iftira edenler sonradan dört şahit getiremeyenlere seksener (değnek) vurun ve şahitliklerini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar fasıkların ta kendileridir.**" (Nur, 4)

Eğer hür ve adaletli dört müslüman erkek, filan erkeğin cinsel organını, filan kadının cinsel organı icerisinde sürmedanlık içerisindeki mil, kuyu içerisindeki halat gibi gördüklerine dair şahitlik edecek olurlarsa, erkeğe de, kadına da had uygulanır. Eğer üç kişi şahitlik eder, dördüncüsü etmeyecek olursa, şahitlik eden üç kişiye kazf (zina iftirası) haddi uygulanır.

Kasame b. Zuheyr'den: "Ebu Bekre radıyallahu anh ile el-Mugire radıyallahu anh ile ilgili olanlar oldu –deyip hadisi nakletti.– (Kassame) dedi ki: şahitleri çağırdı. Ebu Bekre radıyallahu anh, Şibl b. Mabed ve Ebu Abdillah Nafi şahitlik ettiler. Ömer radıyallahu anh bu üç kişi şahitlik edince: "Gerçekten Ömer'in işi zor" dedi. Ziyad gelince ona dedi ki: "İnşaallah sen ancak hak olan ne ise ona göre şahitlik edersin." Ziyad dedi ki: "Zinayı gördüğüme şahitlik edemem, fakat ben çirkin bir iş gördüm." Ömer radıyallahu anh: "Allahuekber, bunlara had uygulayın" dedi. Onlara sopa cezası uyguladılar. Ebu Bekre radıyallahu anh sopalandıktan sonra şunları söyledi: "Şahitlik ederim ki o zina etti." Ömer radıyallahu anh tekrar ona sopa cezasını uygulamak istediyse de Ali radıyallahu anh ona engel oldu ve şöyle dedi: "Eğer ona sopa cezası verirsen diğer adamını da recm et." Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh ona (Ebu Bekre'ye) sopa cezası uygulamayıp bıraktı."[3069]

Livata Haddi:

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kimin Lut kavminin yaptığı işi yaptığını görürseniz yapanı da, kendisine yapılanı da öldürün**."[3070]

Hasta Olan Kimsenin Demet Bağı İle Sopalanması

Sa'd b. Ubade radıyallahu anh'den: "Evlerimiz arasında çok zayıf bir

---

[3069] **Sahih.** Beyhaki (8/234) el-İrva (8/29)

[3070] **Sahih.** Ahmed (1/300) Tirmizi (1456) Ebu Davud (4462) İbn Mace (2561) Hakim (4/355)

adam vardı. Cariyelerden biriyle zina etmişti. Bu adam müslüman idi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ona haddini uygulayın**" buyurdu. Dediler ki: "Ey Allah'ın rasulü! O zannettiğinden daha zayıftır. Şayet ona yüz sopa vurursak öldürürüz." Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Onun için, yüz deynekten ibaret bir demet bağ yapın, sonra onun bir defa vurun**" buyurdu."[3071]

Sarhoşluk Veren İçki İçme Haddi

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem içkiden dolayı deynek ve ayakkabılarla dövdürdü. Ebu Bekr radıyallahu anh de kırk sopa vurdurdu."[3072]

el-Husayn b. el-Munzir'den: Ali radıyallahu anh, el-Velid b. Ukbe'ye içki içtiği için kırk sopa had uyguladıktan sonra şöyle dedi: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kırk sopa, Ebu Bekir de kırk sopa, Ömer de seksen sopa vurdu. Hepsi de sünnettir; fakat bunu ben daha cok seviyorum."[3073]

Dört Sefer İçki İçenin Öldürülmesinin Neshi

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sarhoş olduğu takdirde ona sopa vurun. Eğer tekrar olursa yine ona sopa vurun. Yine tekrar ederse yine vurun." Daha sonra dördüncüsünde: "Tekrar ederse bu sefer boynunu vurun**."[3074]

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sarhoş olursa ona sopa vurun. Sonra yine sarhoş olursa sopa vurun. Tekrar ederse onu öldürün**." Sonra Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e dördüncü defa içki içen kimse getirildi, ona sopa vurdurdu, öldürtmedi."[3075]

[3071] **Sahih**. Ahmed (5/222) İbn Mace (2574) Ebu Davud (4472) Nesai Kübra (7309) Taberani (5522) Beyhaki (8/230)

[3072] **Sahih**. Ahmed (3/176) Buhari (6773) Muslim (1706)

[3073] **Sahih**. Muslim (1707)

[3074] **Sahih**. Ahmed (2/504) İbn Mace, (2572) Ebu Davud, (4484); Nesai, (5662)

[3075] **Sahih**. Tirmizi (4/49 muallak olarak) Bezzar (1562) Tahavi, Şerhu Meani'l-Asar (3/161) Hakim (4/373) Beyhaki (8/314) Nesai Sunenu'l-Kubra (5302)

İçki İçene Beddua Caiz Değildir:

Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem doneminde adı Abdullah olan ve "himar" diye lakaplandırılan bir adam vardı. Bu kişi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i güldürüyordu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona içki dolayısıyla had uygulamıştı. Bir gün yine getirildi ve Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona had uygulanmasını emredince ona sopa vuruldu. Hazır bulunanlardan birisi: "Allah'ım! Sen buna lanet et. Bu sebepten dolayı ne kadar da cok getiriliyor" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hayır, ona lanet okumayın. Allah'a yemin ederim, ben bildiğim kadarıyla o Allah'ı ve Rasulünü seven birisidir.**"[3076]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e sarhoş birisi getirildi. Ona vurulmasını emretti. Kimimiz onu eliyle, kimimiz ayakkabısıyla, kimimiz elbisesiyle ona vuruyordu. Adam çekip gidince (hazır olanlardan) birisi: "Ne oluyor buna! Allah onu rezil etsin" dedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kardeşinize karşı şeytana yardımcı olmayın**."[3077]

Hırsızlığın Cezası:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Hırsızlık eden erkekle, hırsızlık eden kadının o kazandıklarına bir karşılık ve Allah tarafından (başkalarına) ibret verici bir ceza olmak üzere ellerini kesin**." (Maide, 38)

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem üç dirhem değerinde bir kalkan çaldığı için bir hırsızın elini kesmişti."[3078] (Üç dirhem o gün çeyrek dinar idi.)

İbnu'l-Munzir dedi ki: "Hırsızlık yaptığına dair bir kimse hakkında adaletli, müslüman ve hür iki kişi şahitlik ettiği takdirde hırsızlık yapanın elinin kesilmesinin gerektiği üzerinde icma' etmişlerdir."[3079]

[3076] **Sahih**. Buhari (6780)
[3077] **Sahih**. Buhari (6781)
[3078] **Sahih.** Ahmed (2/80, 82) Buhari (6795) Muslim (1686)
[3079] İbnu'l-Munzir el-İcma (140, 621)

Çalınan Malın Nisab Miktarına Ulaşması ve Koruma Altında Bulunması Şarttır:

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hırsızlık yapanın eli ancak çeyrek dinar ve daha yukarısında kesilir**."[3080]

İbnu'l-Munzir şöyle demiştir: "Fakihler, el kesme cezasının hırsıza ancak koruma altındaki bir yerden el kesmeyi gerektirecek miktar çaldığı takdirde icab edeceğinde icma etmişlerdir."[3081]

Bahçelerden ve Meyve Ağaçlarından Yemek

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim etrafı çevrili bir bahçeye girerse oradan yesin, fakat yanında götürmesin.**"[3082]

Semura b. Cundub radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Biriniz bir koyun sürüsüne uğrarsa, sahibi oradaysa izin istesin. İzin verirse süt sağıp içsin. Eğer sahibi orada değilse üç defa seslensin. Biri cevap verirse izin istesin. Cevap gelmezse süt sağıp içsin fakat yanında götürmesin**."[3083]

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Biriniz bir bahçeye girdiğinde oradan yemek istediği zaman "Ey bahçe sahibi" diye üç defa seslensin. Cevap verilirse izin istesin. Cevap gelmezse yesin…**"[3084]

Abdullah b. Amr b. el-As radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e dalında asılı meyve(den almak) hakkında soru soruldu. O da şöyle dedi: "**İhtiyac sahibi olup da beraberinde o meyveden bir şey alıp götürmeksizin ihtiyacını karşılayan bir kimseye bir şey düşmez. Ondan bir şeyler alıp götüren kimseye ise hem ceza, hem de**

[3080] **Sahih**. Ahmed (6/36) Buhari (6791) Muslim (1684)
[3081] İbnu'l-Munzir, el-İcma (139, 615)
[3082] **Hasen**. Tirmizi (1278) İbn Mace (2301) Ahmed (2/224)
[3083] **Sahih.** Ebu Davud (2619) Tirmizi (1296) Beyhaki (9/359)
[3084] **Sahih.** Ahmed (3/7, 21, 85) İbn Mace (2300) İbn Hibban (5281) Beyhaki (9/360) Ebu Nuaym (3/99)

onun iki mislinin tazminatı gerekir. Mahsullerin harman edildiği yere göturülmesinden sonra oradan bir şeyler çalıp da çaldığı miktarın değeri bir kalkan değerine ulaşırsa o zaman eli kesilir."[3085]

Ebu'l-Lahm'ın azatlısı Umeyr radıyallahu anh'den: "Efendilerimle beraber hicret etmek amacıyla yola çıkmıştık. Medineye yaklaşınca beni arkalarında bıraktılar. Bana şiddetli bir açlık isabet etti. Medine'den yola çıkan bazı kimseler yanımdan geçtiler ve bana dediler ki: "Medine'ye girersen oradaki bahçelerin meyvelerinden yersin" Bunun üzerine bir bahçeye girdim ve iki salkım hurma kestim. Hemen yanıma bahçe sahibi geldi. Beni Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına götürdü. Yaptığım şeyi Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Üzerimde o zaman iki kumaş vardı. Bana: "**Hangisi daha iyi?**" diye soru. Ben de kumaşlardan birini gösterdim. Bana "**Bunu al**" buyurdu. Bahçenin sahibine de diğerini verdi. Ardından adam beni serbest bıraktı."[3086]

Malı Çalınan Kimsenin Dâvâdan Önce Hırsızı Affetmesi:

Safvan b. Umeyye radıyallahu anh'den: "Ben mescidde otuz dirhem değerinde bana ait olan bir cübbe uzerinde uyuyordum. Bir adam gelip onu gizlice benden alıp gitti. Adam yakalandı. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna getirildi. Elinin kesilmesi emri verildi. Safvan kalkıp: "Ey Allah'ın Rasulu! Ben böylesini istememiştim" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Sen bu işi niye onu bana getirmeden önce yapmadın**?" buyurdu.[3087]

Hıyanet, Yağma ve Gizlice Aşırmada El Kesme Yoktur

Cabir radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hain, yağma yapan ve gizlice aşırana el kesme yoktur**."[3088]

Bu suçlarda hakim içtihat ederek sopa cezası verir.

[3085] **Hasen.** Ahmde (2/180, 203) Ebu Davud, (4390); İbn Mace, (2596) Nesai (4958)

[3086] **Hasen**. Ahmed (5/223) Hakim (4/132) el-Elbani es-Sahiha (2580)

[3087] **Sahih**. Ahmed (3/401) Nesai (4884) Ebu Davud, (4394); İbn Mace, (2595)

[3088] **Sahih**. Ahmed (3/380) Ebu Davud (4391) Tirmizi (1448) Nesai (4971) İbn Mace (2591)

Aldığı Ödüncü İnkar Edene Had Uygulanması

Aişe radıyallahu anha'dan: "Mahzum oğullarından bir kadın bir eşya ödünç almış ve inkar etmişti. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onun elinin kesilmesini emretti…"[3089]

Eşkiyalığın ve İsyancılığın Haddi

Hirabe (yol kesmek); İslam diyarında karışıklık çıkarmak, kan dökmek, malları almak, namus ve haysiyetleri çiğnemek, ekini ve nesli yok etmek için müslüman bir kesimin ortaya çıkması ve bu yaptıklarıyla dine, ahlaka, düzene ve kanuna meydan okumalarıdır.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Allah'a ve Rasulune karşı savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanların cezası ancak öldürülmeleri yahut asılmaları yahut ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi ya da yerlerinden sürülmeleridir. Bu onlara dunyada bir horluktur, ahirette ise onlara pek büyük bir azap vardır.**" (Maide, 33)

Enes ﷺ anlatıyor: "Ukl ve Ureyne kabilelerinden bir grup insan Rasûlüllâh ﷺ'in yanına gelip: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz hayvancılıkla uğraşıp sütle beslenen (çöl) insanlarıyız, (çift-çubukla uğraşan) köylüler değiliz' dediler. Bu sözleriyle, Medine'nin havasının kendilerine iyi gelmediğini ifade ettiler. Rasûlüllâh ﷺ, onlara (hazineye ait) develerin ve çobanın (bulunduğu yeri) tavsiye etti. Kendilerine oraya gitmelerini, develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini söyledi. Gittiler, Harra bölgesine varınca, İslâm'dan irtidât ettiler. Rasûlüllâh ﷺ'in çobanını da öldürüp develeri sürdüler. Haber, Rasûlüllâh ﷺ'e ulaştı. Rasûlüllâh ﷺ, derhal arkadaşlarından takipçi çıkardı (yakalanıp getirildiler). Gözlerinin oyulmasını, ellerinin kesilmesini ve Harra'nın bir kenarına atılmalarını ve o şekilde ölüme terk edilmelerini emretti."[3090]

Ele Geçirilmeden Önce Tevbe Etmeleri:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Yalnız kendilerine gücünüz yetmeden önce tevbe edenler müstesnadırlar. Bilin ki Allah, çok mağfiret**

[3089] **Sahih**. Muslim (1688) Nesai (4894)
[3090] **Sahih.** Buhârî, (233); Muslim, (1671).

edicidir, çok merhamet sahibidir." (Maide, 34)

Büyücü, Falcı ve Kahin (Medyum)un Had Cezası

Becale b. Abde radıyallahu anh'den: "el-Ahnef b. Kays'ın amcası Cez b. Muaviye'nin katibi idim. Ömer radıyallahu anh'ın vefatından bir ay önce şu mektubu geldi: "Her sihirbaz erkek ve kadını öldürün. Mahremleriyle evlenmiş olan mecusileri ayırın."[3091]

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Tatayyür yapan, tatayyür yaptıran, kehanet yapan, kehanet yaptıran, sihir yapan ve sihir yaptıran bizden değildir. (Büyü için) düğüm yapan ve bir kâhine gidip onun söylediklerini tasdikleyen Muhammed'e indirileni inkâr etmiştir**."[3092]

Tatayyur görülen veya işitilen bir şeyi uğursuzluğa yormaktır. Veya kötü yorumlamaktır. Şu'm, bereketin zıddı olup bereketsizlik demektir.[3093]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim (gelecekten haber veren) bir kâhine veya arrafa (müneccim, falcı, medyum vs.) gider de söylediklerini tasdik ederse Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e indirileni inkâr etmiş olur.**"[3094]

Mücerred olarak kâhine gitmek ve onu tasdik etmeksizin ona soru sormak haram olup büyük günahlardandır. Zira Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Kim bir arrafa gider ve ona bir şey sorarsa kırk gece namazı kabul edilmez**."[3095]

3091 **Sahih**. Ahmed (1/190-191) Ebu Davud (3043) Tayalisi (225) Humeydi (64) Tirmizi (1587) Bezzar (1060) İbnu'l-Carud (1105) Ebu Ya'la (860) Şaşi (254)

3092 **Sahih**. Bezzar (3023) Taberani (18/162) Dulabî el-Kuna (1584) Elbani Sahiha (2195)

3093 Bkz.: Şerhu's-Sunne (12/170) Nevevi Şerhu Sahihi Muslim (13/218)

3094 **Sahih**. Hâkim (1/49) İbn Ebi Şeybe (5/42) Ebu Ya'la (9/281) İbn Mace (639) Ebu Davud (3904) Ahmed (5/380)

3095 **Sahih**. Muslim (2230)

Zındıklar ve Dinden Dönenlerin Öldürülmesi

İkrime şöyle dedi: "Ali radıyallahu anhe zındıklar getirilince onları yaktırdı. Bu İbn Abbas radıyallahu anhuma'ya ulaşınca: "Ben olsaydım yaktırmazdım. Zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Allah'ın azabıyla azap etmeyin**" buyurmuştur. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: "**Kim dinini değiştirirse onu öldürün**" hadisinden dolayı onları yalnızca öldürürdüm."[3096]

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Musa radıyallahu anh'e: "**Yemen'e git**" buyurdu. Sonra Muaz b. Cebel radıyallahu anh'ı onun ardından gönderdi. Oraya gittiğinde ona bir minder verdi ve "otur" dedi. O sırada tutuklu bir adam getirildi. "Bu nedir?" diye sordu. O da: "Bu yahudi idi, sonra müslüman oldu, sonra yine yahudi oldu." Bunun üzerine Muaz radıyallahu anh: "Allah'ın ve rasulünün hükmü olarak onu öldürmedikçe oturmam" dedi.[3097]

[3096] **Sahih.** Buhari (6922) Ebu Davud (4351) Tirmizi (1458) Nesai (4060) İbn Mace (2535)

[3097] **Sahih.** Ahmed (4/409) Buhari (6923) Muslim (1733)

KAZÂ (YARGI)

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: “**Aralarında Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeni, onların hevâ ve heveslerine uymamanı ve Allah'ın sana indirdiği şeylerin bir kısmından seni saptırmalarından sakınmanı da (sana emrettik). Eğer onlar (senin vereceğin hükümden) yüz çevirirlerse, bilesin ki Allah, bir takım günahları sebebiyle onları cezalandırmak istemektedir. Zaten insanların çoğu fâsıktır**.” (Maide 49)

“**Onlar, yine de câhiliyye devrinin (o kokuşmuş) hükmünü mü arıyorlar? Oysa yakînen bilen insanlar için, Allah'tan daha güzel hüküm sahibi olan kim vardır?**” (Maide 50)

“**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**.” (Nisa 65)

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “…**Onların yöneticileri Allah’ın kitabı ile hükmetmeyip, Allah’ın indirdiklerinden daha iyi gördükleri ile hükmedecek olurlarsa, mutlaka Allah onları birbirine düşürür**”[3098]

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısmına böylece hakim kılarız.**” (En’am 129)

İmam el-Âcurrî rahimehullah şöyle demiştir: “Harûrîler (Hâricîler) müteşabihlere tabi olanlardandır. Allah Azze ve Celle’nin: “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**.” (Maide 44) ayetini, “**O küfredenler, yine de (başkalarını) Rablarına denk tutuyorlar.**” (En’am 1) ayetiyle beraber okuyorlar. Hakka uygun hükmetmeyen bir idareci görünce “Kafir oldu, kafir olan da rabbine denk tutmuş olur, bu idareciler müşriktirler” derler. Böylece isyan ederek istediklerini yaparlar. Zira onlar bu ayeti tevil etmektedirler.”[3099]

[3098] **Hasen.** İbn Mace (4019) Hakim (4/540) Ebu Nuaym Hilye (8/333), Elbani es-Sahiha (106)

[3099] Acurri, Eş-Şeria (44)

Bera b. Azib radıyallahu anh'den: "…Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem "**Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse onlar kafirlerdir**" (Maide 44) "**Kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse onlar zalimlerdir**" (Maide 45) ve "**Kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse onlar fasıklardır**" (Maide 47) ayetlerini okudu ve: "**Bunların hepsi (Allah'ın hükmünü) inkar edenler hakkındadır**" buyurdu."[3100]

Yöneticilik ve Kadılık İstemenin Çirkinliği

Ebu Musa radıyallahu anh'den: "Amca oğullarımdan iki kişi ile beraber Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdik. Onlardan birisi: "Ey Allah'ın rasulü! Allah Azze ve Celle'nin senin yetkine verdiği şeylerin bazısında bizi emir yap" dedi. Diğeri de aynı şeyi istedi. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allaha yemin olsun biz bu işi talep eden veya hırsla onu isteyen hiçkimseye vermeyiz**."[3101]

Abdurrahman b. Semura radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ey Abdurrahman b. Semura! Yöneticilik isteme. Zira bu, istemeden verilirse bu konuda sana yardım edilir. Eğer talep etmekle verilirse o işle başbaşa bırakılırsın.**"[3102]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Şüphesiz sizler yöneticiliğe hırs göstereceksiniz ve bu kıyamet gününde pişmanlık olacak. Süt emdirene ne iyi, sütten kesene ne kötü**!"[3103]

Abdullah b. Mesud radıyallahu anh'den:: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yalnız iki hususta kıskançlık söz konusudur: Birisi Allah Teâlâ'nın kendisine mal verip sonra da o malı hak yolunda tüketme fırsat ve imkanını bahşettiği kimsedir; bir diğeri ise Allah Teâlâ'nın hikmet verip, hikmetin gereği olarak hüküm verip bu hikmeti başkalarına öğreten kimsedir**."[3104]

[3100] **Sahih**. Ahmed (4/286) Ebu Avane (4/145) Ebu Davud (4448) es-Sahiha (2704)

[3101] **Sahih**. Ahmed (4/393, 409) Buhari (7149) Muslim (1733)

[3102] **Sahih.** Ahmed (5/62, 63) Buhari (7147) Muslim (1652)

[3103] **Sahih.** Ahmed (2/448) Buhari (7148) Nesai (4211)

[3104] **Sahih**. Buhari (7316) Muslim (816)

Kadılığın Tehlikesi:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim insanlar arasında kadı (hakim) olarak tayin edilirse, bıçaksız boğazlanmış demektir**."[3105]

Kadın Yönetici ve Hakim Olamaz

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın, erkekleri kadınlardan üstün yaratması dolayısıyla, erkekler kadınlara hâkimdirler**" (Nisa 34)

Ebu Bekre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e İranlıların, Kisranın kızını başlarına kraliçe tayin ettikleri haberi ulaşınca: "**Yönetimlerinin başına bir kadını getiren bir kavim asla iflah olmaz**" buyurdu.[3106]

Ne Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ne de raşid halifeler asla bir kadını emir yapmamışlardır. İbn Hazm rahimehullah Ömer radıyallahu anh'ın, Şifa'yı görevli tayin ettiği iddiası hakkında şöyle demiştir: "Bu hüccet değildir. Haber sabit değildir. Nitekim isnadı yoktur… Şayet sahih ve sabit olsaydı dahi buradan Ömer radıyallahu anh'ın onu kadılıkla görevlendirmesi de anlaşılmazdı. Bilakis çarşıda kadınlar arasında meydana gelen kötülükleri engellemek, iyiliği emredip, kötülüğü yasaklamak için görevlendirdiği anlaşılırdı.."[3107]

Burayde radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Hakimler üç türlüdür. İkisi ateşte, birisi cennettedir. Bir kimse hakkı bilir, gereğince hükmederse o cennettedir. Bir kimse insanlara bilgisizce hüküm verirse o ateştedir. Bir kimse hüküm verirken haksızlık ederse o da ateştedir**."[3108]

[3105] **Hasen.** Ahmed (2/230, 365) Ebu Davud (3572) Tirmizi (1325) İbn Mace (2308) Darekutni (4/204) Beyhaki (10/96)

[3106] **Sahih.** Buhari (7099) Nesai (8/227)

[3107] Bkz.: Dr. Muhammed Ebu Faris, el-Kada Fi'l-İslam (s.36-37)

[3108] **Sahih ligayrihi**. İbn Mace (2315) Ebu Davud (3573) Beyhaki (10/116) el-İrva (8/235)

Zayıf Kimsenin Kadı Olması Uygun Değildir

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kime sabit olmayan (diğer rivayette: ilimsiz olarak) bir fetva verilirse, bunun günahı fetva verenin üzerinedir**."[3109]

Ebu Zerr radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ey Ebu Zerr'! Senin zayıf olduğunu görüyorum ve kendim için istediğim şeyi senin için de istiyorum. İki kişi üzerine dahi emir olma. Yetimin malını üstlenme**."[3110]

Gelecekteki Bir Şartla Emir Tayinin Caiz Oluşu

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Mute savaşında Zeyd b. Harise'yi emir tayin etti ve şöyle buyurdu: "**Eğer Zeyd öldürülürse Cafer emir olsun. O da öldürülürse Abdullah b. Ravaha emir olsun**."[3111]

Kadı'nın (Hakimin) Uyması Gereken Adab:

Ali radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ey Ali! İki davacı sana geldiğinde her ikisini dinlemedikçe, ilkinin söylediklerine göre hüküm verme. Zira bunu yaptığında (her ikisini de dinlediğinde) hüküm sana belli olur**."[3112]

Ebu'l-Melih el-Huzeli'den: Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh, Ebu Musa el-Eş'ari radıyallahu anh'e şöyle bir mektup yazdı: "İmdi; şüphesiz ki yargı çok sağlam bir farizadır. Uyulagelen bir sünnettir. Bu sebeple sana bir delil sunulacak olursa onu iyice belle. Çünkü yürürlüğe konulmayan bir hakkın söylenmiş olmasının bir faydası yoktur. Yüzünle (onlara yönelmenle), meclisinde oturtmanla, adaletinle insanlara eşit davran. Şerefli bir kimse haksızlık yapacağın hususunda umuda kapılmasın..."[3113]

[3109] **Hasen.** Ahmed (2/321, 365) İbn Mace (53) Ebu Davud (3657)
[3110] **Sahih**. Ahmed (5/180) Muslim (1826)
[3111] **Sahih**. Buhari (4261)
[3112] **Hasen**. Ahmed (1/111) Ebu Davud (3582) Tirmizi (1331)
[3113] **Sahih mevkuf**. Darekutni (4/206) el-İrva (2619)

Hakimin Rüşvet ve Hediye Alması Haramdır:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah'ın laneti, hükümde rüşvet alanın ve verenin üzerine olsun**."[3114]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Rüşvet verene de, rüşvet alana da Allah lanet etsin**."[3115]

Ebu Humeyd es-Saidi radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Devlet görevlilerinin hediye almaları bir (ganimet) hırsızlığıdır**."[3116]

Hakim'in Kızgınken Hüküm Vermesi Haramdır:

Ebu Bekre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bir hakim kızgınken iki kişi arasında sakın hüküm vermesin**."[3117]

Hakimin Hükmü Hakkı Değiştirmez:

Umm Seleme radıyallahu anha'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem odasının kapısında bir davalaşma sesi duydu. Yanlarına çıkarak şunları söyledi: "**Ben ancak bir insanım. Bana davacılar gelir. Olur ki biriniz diğerine göre daha açık ve anlaşılır anlatır ve ben de onun doğru söylediğini zannedebilirim. Bu sebeple ben de onun lehine hüküm verebilirim. Her kime bir müslümanın hakkı ona aittir diye verecek olursam bilmeli ki o, ancak ateşten bir parçadır. Artık ister onu alsın, ister bıraksın**."[3118]

[3114] **Sahih.** Ahmed (2/387, 388) Tirmizi (1336) Hakim (4/103) Hatib (10/254) İbn Carud (585)

[3115] **Sahih**. Ahmed (2/164) Ebu Davud (3580) Tirmizi (1337) İbn Mace (2313) Tayalisi (2276) İbn Hibban (5077) Hakim (4/102, 103)

[3116] **Sahih**. Ahmed (5/424) Bezzar (9/172) Beyhaki (10/138) el-İrva (2622)

[3117] **Sahih**. Buhari (7159) Muslim (1717)

[3118] **Sahih.** Ahmed (6/308) Buhari (7169) Muslim (1713)

İspat Etmek, İddia Edene Düşer

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Eğer insanlara iddia ettikleri herşey (ispatsız) verilecek olursa birtakım kimseler, birtakım kimselerin kanlarında ve mallarında hak sahibi olduklarını iddia ederlerdi. Ancak yemin davalıya düşer**."[3119]

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Beyyine (delil) iddia edene aittir. Yemin etmek de davalıya düşer**."[3120]

Kendisine Ait Olmayan Bir Hakkı İddia Edenin Vebali:

Ebu Zerr radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim kendisine ait olmayan bir şeyi iddia ederse bizden değildir, cehennemde oturacağı yeri hazırlasın**."[3121]

Şahitlik:

İnsanların hakları ile ilgili olan hususlarda şahit olmayı kabul etmek farz-ı kifâyedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Şahitler de çağırıldıkları takdirde kaçınmasınlar**." (Bakara, 282) Şahitliği eda etmek ise farz-ı ayndır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Şahitliği de gizlemeyin. Kim onu gizlerse muhakkak onun kalbi günahkârdır**." (Bakara, 283)

"**Ey iman edenler! Kendinizin yahut ana-babanızın ve yakınlarınızın aleyhine dahi olsa, zengin yahut fakir olsunlar, adaleti titizlikle ayakta tutanlar ve Allah için şahitlik edenler olun. Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. Artık adaletten vazgeçerek hevâya uymayın. Eğer dilinizi eğip büker veya yüz çevirirseniz şüpheniz olmasın ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**" (Nisa, 135)

Bilgisizce şahitlik etmek de haramdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Bilerek hak ile şehadet edenler mustesna**." (Zuhruf, 86)

[3119] **Sahih.** Ahmed (1/342, 343, 363) Muslim (1711)
[3120] **Sahih.** Tirmizi (1341) İbnu'l-Mukri Mu'cem (616)
[3121] **Sahih.** Muslim (61) İbn Mace (2319)

Ebu Bekre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi**?" Bizler: "Buyur ey Allah'ın Rasulü" dedik. Şöyle buyurdu: "**Allah'a ortak koşmak, anne-babaya karşı gelmek**." O sırada yaslanmış iken oturdu ve şöyle buyurdu: "**Dikkat edin! Bir de yalan söz ve yalan şahitliktir**." Bu sözlerini o kadar çok tekrarladı ki, keşke sussa diye temennide bulunduk.[3122]

Şahitliği Kabul Edilecek Kimseler

Müslüman, baliğ, akıllı ve adalet sahibi kimselerin dışındakilerin şahitliği kabul edilmez. Kafirin kendisi, gibi kafir olan kimse hakkında bile olsa şahitliği kabul edilmez. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "**Aranızdan adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun**." (Talak, 2)

"Ey îman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse, hallerini bilmediğiniz kimselere kötülük etmekten korkarak haberin aslını araştırın; aksi halde yaptığınıza pişmanlık duyanlardan olursunuz" (Hucurat 6)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Bu işleme erkeklerinizden de iki şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa o halde razı olacağınız şahitlerden bir erkekle iki kadın olsun. Biri unutur (veya yanılır)sa diğerine hatırlatsın diye**." (Bakara, 282)

Çocuk ise "erkeklerimiz"den sayılmaz. Bunağın deli ve benzerlerinin şahitliği de kabul edilmez. Çünkü onların kendileri hakkındaki şahitlikleri dahi kabul edilmezken başkaları hakkındaki şahitliklerinin kabul edilmemesi öncelikle söz konusudur. Bazı haklarda iki erkeğin yahut bir erkek, iki kadının ya da dört kadının şahitliği kabul edilir. Bu ise çoğunlukla erkeklerin muttali olmadığı süt emmek, doğum yapmak, kadınların dahili kusurları gibi hallerdir. Fasık (büyük günahları açıktan işleyen veya küçük günahlarda ısrar eden) kimsenin şahitliği de kabul edilmez.

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Hâin bir erkeğin de, hâin bir kadının da, zinâkar erkeğin de, zinâkar kadının da kardeşine karşı kin besleyen kimsenin de şahitliği caiz değildir**."[3123]

[3122] **Sahih.** Ahmed (6/36, 37) Buhari (2654) Muslim (87)
[3123] **Hasen.** Ebu Davud (3601) İbn Mace (2366)

Hakim, Bir Şahit ve İddia Sahibinin Yemini İle Hükmedebilir

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şahit ile birlikte bir de davacının yemini ile hüküm vermiştir.[3124]

Davacının Delili Olmadığı Zaman İnkar Edenin Yemini

el-Eş'as b. Kays'tan "Benimle bir adam arasında bir kuyu ile ilgili bir anlaşmazlık vardı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda davalaştık. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ya sen iki şahit getirirsin yahut o yemin eder**." buyurdu. Ben: "Şüphesiz ki o takdirde o yemin eder ve hiç aldırmaz" dedim. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Her kim bu yolla başkasının malına hak kazanacak bir yemini yalan yere yapacak olursa, Allah'ın huzuruna gazaba uğramış olarak çıkar**."[3125]

Bâtıl İddiada Bulunmak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; "**Kim batıl olduğunu bildiği bir davada husumet yaparsa onu bırakıncaya kadar Allah'ın gazabında olmaya devam eder**."[3126]

Abdullah b. Mesud radıyallahu anh'den dedi ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Her kim yalan yere yemin ederek bu yolla müslüman bir kimsenin malını ele geçirmek isterse Allah kendisine gazap etmiş olarak Allah'ın huzuruna çıkacaktır**."[3127]

Ebu Umâme el-Harisi radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Bir kimse yemini sebebiyle müslüman bir kimseye ait bir hakkı kesip alacak olursa, mutlaka Allah o kimseye cenneti haram eder ve cehennem ateşine girmesini vacip kılar**." Bu sözü dinleyenler arasından bir adam: "Ey Allah'ın Rasulü! Çok değersiz bir şey de olsa öyle midir?" diye sordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

[3124] **Sahih.** Ahmed (1/248) Muslim (1712) Ebu Davud (3608) İbn Mace (2370)
[3125] **Sahih.** Ahmed (1/379, 460) Buhari (2416, 2666) Muslim (138)
[3126] **Sahih.** Ebu Davud (3597) Hakim (2/32) Ahmed (2/70)
[3127] **Sahih.** Buhari (6676) Muslim (138)

“**İsterse erak ağacından bir misvak parçası olsun**” buyurdu.[3128]

Taguta Muhakeme Olmayı İstemek Nifaktır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ““**Sana indirilene ve senden önce indirilene gerçekten inandıklarını öne sürenleri görmedin mi? Bunlar, tağut'un önünde muhakeme olmayı istemektedirler; oysa onlar onu reddetmekle emrolunmuşlardır. Şeytan da onları uzak bir sapıklıkla sapıtmak ister**.” (Nisa 60)

Tagut, çeşitli türlere ayrılır. Allah’ın hükmü dışındaki hükümlerle amel eden ve insanları saptırmak için bunlarla hüküm veren kişi, bir nevi taguttur. Kur’an ve sahih sünnetin açık delili kendisine ulaştığı halde buna aykırı olan herhangi bir mezhebe, bir şahsın görüşüne yahut Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden mahkemenin kararına uyan kimse, taguta muhakeme olmaktadır. Kendisinin müslüman ve mümin olduğunu söylemekle birlikte herhangi bir tagutun hükmüne başvurmayı isteyen kimse, iman iddiasının yalan olduğunu ortaya koymuş demektir. O, Allah’ın ahkamı ve kendi sünnetiyle hüküm veren Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den yüz çeviren bir münafık sayılır.

Tagutları inkâr onlara başvurmamaktır. Bize tagutları hüküm mercii kabul etmememiz emredilmiştir. Onları reddetmeli ve hükümlerinin batıl olduğuna inanmalıyız. İnsanlar arasında bu tagutlarla hüküm verilmesini caiz görmemeliyiz. Bu itibarla bid’at ehlinin önderleri tagutların en kötüleridir! Çünkü onlar can ve mallardan daha tehlikeli konularda kendi hükümlerini, fasit akidelerini koymuşlardır. Mesela isim ve sıfatları yok saymışlardır. Kaderi inkâr etmiş, sahabeye sövmüşlerdir. Hatta bazıları önderlerine tapınılmasını savunmuştur. Dinsizler ve laikler de dini dünyadan soyutlamışlar, şeriatın doğru olmadığına inanmışlardır.

Şu halde, bütün Müslümanlar anlaşmazlığa düştükleri konularda Allah’ın hükmünü kendilerine bildirecek âlimlere başvurmalıdırlar. İster şeriatle yönetilen bir devlette yaşasınlar, ister başkasında, kendilerinden bu tavır beklenir. İnsanların kendi şahsi re’yleriyle oluşturdukları kanunları uygulayan mahkemelere başvurulmaz. Ancak karşı taraf dinin hükmünü beyan edecek âlime müracaatı reddeder de, kişi hakkını almak ya da zararı def etmek için mahkemeye çıkmaktan başka bir yol bulamazsa, bu kişi tagutun mahkemesine müracaat etmiş ve onların hüküm vermesini talep etmiş sa-

[3128] **Sahih.** Ahmed (5/260) Muslim (218) İbn Mace (2324) Nesai (5419)

yılmaz. Bu kişi durumunu bir âlime arz etmelidir. Böylece dinen lehinde ve aleyhinde olan şeyleri öğrenir. Hakkının dışında bir şey alması caiz değildir. Bu mahkemelerden dinin verdiğinin dışında bir şey talep etmesi de hoş görülemez. Bilakis ancak dinen alması caiz olan şeyi isteyebilir. Burada kişi mazur görülebilir.

Yine pek çok kanun vardır ki, bunlar şeriat ile çelişmemektedir. Bunların uygulanmasını talep etmek ve bunlarla hüküm vermek şeriata muhalefet veya Allah'ın indirdiği dışında hükmetmek anlamına gelmez. Ancak dine aykırı olan hükümlerde bu mahkemelere uyulamaz.

Müslüman Yöneticilerin Zulmüne Sabretmek ve Onlarla Savaşmamak

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**İdarecisinde hoşlanmadığı bir şey gören sabretsin. Zira cemaatten bir karış ayrılan cahiliyye ölümüyle ölür**."[3129]

Avf b. Malik el-Eşcaî radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yöneticilerinizin hayırlıları; sizin kendilerini sevdiğiniz ve sizi sevenler, sizin kendilerine dua ettiğiniz ve onların da size dua ettikleridir. Yöneticilerinizin şerlileri ise kendilerine buğzettiğiniz, onların da size buğzettikleri ve kendilerine lanet ettikleriniz ve size lanet edenlerdir**." Dedik ki: "Ey Allah'ın rasulü! O zaman onlarla mücadele etmeyelim mi?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Aranızda namazı ikame ettikleri sürece hayır! Ancak kendisine bir yönetici tayin edilip de o, Allah'a isyan olan bir şey yaptığında bu günahı çirkin görsün, taatten de el çekmesin**."[3130]

Huzeyfe radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Benden sonra benim yolumda olmayan, sünnetimle amel etmeyen yöneticiler olur. Aranızda kalpleri şeytan kalbi, suretleri insan şekli olan kimseler hüküm sahibi olur**." Dedim ki: "O zamana yetişirsek nasıl davranalım ey Allah'ın rasulü!" Şöyle buyurdu: "**Dinle ve itaat et. Sırtına vurup malını alsalar dahi dinle ve itaat et.**"[3131]

[3129] **Sahih**. Ahmed (1/275) Buhari (7054) Muslim (1849)
[3130] **Sahih**. Ahmed (6/24) Muslim (1855)
[3131] **Sahih**. Ahmed (5/403) Muslim (1847)

İslâm İle Yönetilmeyen Ülkelerdeki Müslümanlar

Cahiliye toplumları, kralı ve sistemi eleştirdikleri için, rasule ve hakka karşı çıkarak kralın ya da sistemin dinini savunmuşlardır. Baş edemeyecekleri kesin delillerle karşılarına çıkıldığında onları hemen düzene bağlı yetkililere şikâyet ederek: "Bunlar senin dinine hakaret edip aşağılıyor, dinimizi değiştirmek istiyorlar. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak istiyorlar" derler. **"Firavun'un kavminden ileri gelenler ise, (Firavun'a) şöyle demişlerdi: "Mûsâ ve kavmini, yeryüzünde fesad çıkarmaları, aynı zamanda onun da seni ve ilâhlarını bırakması için mi serbest bırakıyorsun?"** (Araf 127)

"**Firavun şöyle demişti: "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim; o Rabbına yalvaradursun. Ben, dîninizi değiştirmesinden yahut yeryüzünde fesad çıkarmasından korkuyorum"** (Mü'min 26)

Muaz b. Cebel radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Dikkat edin! Kur'ân ile yönetim birbirinden ayrılacaktır. Sizler Kur'ân nerede olursa o tarafta yer alın. Üzerinize bazı idareciler gelecek, onlara itaat ederseniz sizi saptırırlar. Karşı çıkarsanız sizi öldürürler**." Dediler ki: "Ey Allah'ın rasulü! O zaman ulaşırsak ne yapalım?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**İsa'nın (aleyhi's-selâm) ashabının yaptığını yapın. Onlar testere ile biçildiler, darağaçlarına çekildiler. Allah'a itaat üzere ölmek, isyan üzere yaşamaktan iyidir**."[3132]

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Şüphesiz yalan söyleyen ve zulmeden yöneticiler olacaktır. Onların yalanlarını tasdik eden ve zulümlerine yardım edenler bizden değillerdir, ben de onlardan değilim. Onlar havza gelemeyecektir. Onların yalanlarını tasdiklemeyen ve zulümlerine yardım etmeyen ise**

[3132] **Sahih ligayrihi**. Taberani (20/90) Taberani Mucemu's-Sagir (749) Ebu Nuaym Hilye (5/165) Şeceri Emali (2830) İbn Hacer Metalibu'l-Aliye (4416) Ubade b. Samit radıyallahu anh'den: Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (8/345) İbn Ebi Şeybe (7/461) Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: İbn Ebi Şeybe (7/461) Ebu Berze radıyallahu anh'den: Ebu Ya'la (13/436)

bendendir, ben de ondanım. O havza gelecektir."[3133]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Üzerinize öyle idareciler gelecek, yapmadıkları şeyleri size emredeceklerdir. Onların yalanlarını tasdikleyen ve zulümlerine yardım eden benden değildir, ben de ondan değilim. O havza gelemez**."[3134]

Ka'b b. Ucre radıyallahu anh'den: "Biz deriden bir minder üzerinde otururken Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, yanımıza çıktı geldi ve şöyle buyurdu: "**Benden sonra bazı idareciler olacaktır. Kim onların yanına girer, yalanlarını tasdik eder ve zulümlerine yardım ederse benden değildir, ben de ondan değilim. O havza gelemez. Kim de onların yalanlarını tasdik etmez ve zulümlerinde yardım etmezse o bendendir, ben de ondanım. O havza gelebilir**."[3135]

Diğer lafzı şöyledir: "**Burada kim varsa beni duyuyor mu? Şüphesiz benden sonra Allah'a taat dışında amel eden idareciler olacak. Kim onlara işlerinde ortak olur ve zulümlerine yardım ederse benden değildir, ben de ondan değilim. İşlerinde onlara katılmayan ve zulümlerine yardım etmeyen bendendir ve ben de ondanım**."[3136]

Cabir b. Abdillah radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Ka'b b. Ucra radıyallahu anh'e dedi ki: "**Ey Ka'b b. Ucra! Ben seni sefihlerin idareciliğinden Allah'a sığındırırım**." Ka'b: "Ey Allah'ın rasulü! Sefihlerin idareciliği nedir?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Benden sonra gelecek bazı idarecilerdir. Benim hidayetime uymazlar ve sünnetlerime tabi olmazlar. Onların yanına girip yalanlarını tasdik eden ve zulümlerinde onlara yardım eden benden değildir, ben de ondan değilim. O havza gelemez**."[3137]

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi

---

[3133] **Sahih**. Ahmed (5/384) Taberani (3/167) Bezzar (7/255)

[3134] **Hasen ligayrihi**. Ahmed (2/95).

[3135] **Hasen**. Nesai (4207) İbn Hibban (1/519) Ahmed (4/243) Taberani (19/141) Beyhaki (8/165)

[3136] **Hasen**. Taberani (19/160) Tayalisi (1064) İbn Ebi Asım el-Ahad ve'l-Mesani (2064)

[3137] **Sahih**. İbn Hibban (5/11, 10/372) Hakim (1/152, 3/546, 4/141, 469) Ahmed (3/321, 399) Taberani (19/142, 145, 146, 156, 161) Mamer b. Raşid Cami (1330) Begavi Mu'cem (2833) Hattabi el-Uzlet (s.92) Abd b. Humeyd (1138)

ve sellem şöyle buyurdu: “**Zulmeden ve yalan söyleyen idareciler olacak. İnsanlardan aldanmış olanları bunlara gidecektir. Kim onların yalanlarını tasdik ederse ben onlardan değilim, onlar da benden değillerdir**.”[3138]

Hitâm

Kitap ve Sahih Sünnet ışığında hazırlamaya çalıştığımız fıkıh ilmihali kitabımız burada tamam oldu. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd, Rasûlü Muhammed’e, ehlibeytine, ashabına ve kıyamet gününe kadar onlara tabi olanlara salât ve selam olsun. Subhâneke Allahumme ve bi-hamdike ve eşhedu en lâ ilâhe illâ ente vahdeke lâ şerike leke ve estagfiruke ve etubu ileyk.

Şerefli Hadis İlimlerinin Hizmetkârı
Ebû Mu‘âz Yücel Seyfullah Erdoğmuş el-Çubukâbâdî
Çubuk/ANKARA

[3138] **Hasen**. İbn Hibban (1/519) Tayalisi (2337) Ebu Ya’la (2/404, 465) Ahmed (3/24, 92) Ebu Muhammed el-Fakihi el-Fevaid (197)

İçindekiler